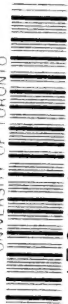
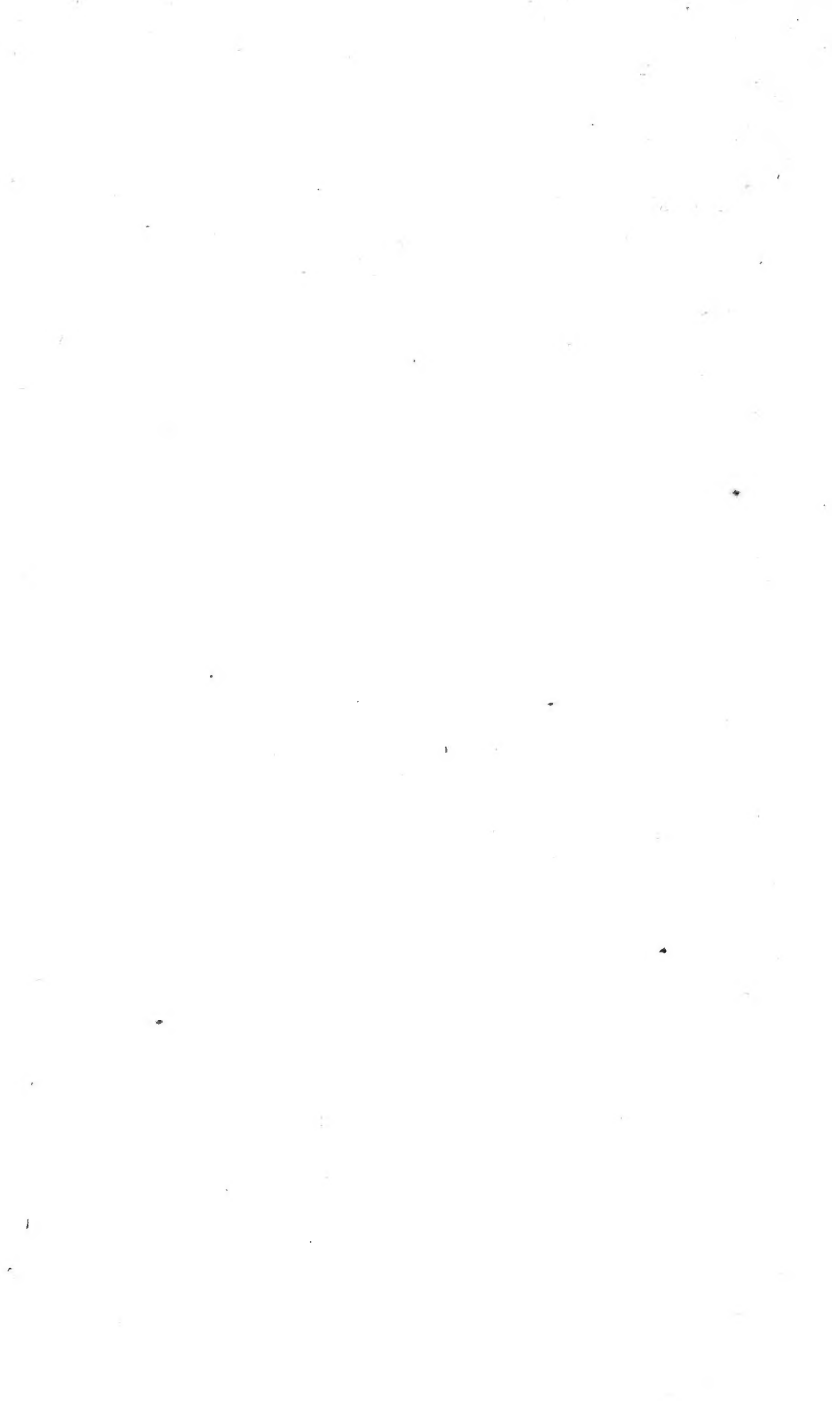

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00848493 3

**NOWOČESKÁ
BIBLIOTHÉKA,**

WYDÁWANÁ

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

ČÍSLO VII.

JANA SWATOPLUKA PRESLA
WŠEOBECNÝ ROSTLINOPIŠ.

W PRAZE.

W KOMMISSI U KRONBERGRA A ŘIWNÁČE.

1 8 4 6.

Prof. Zoucheř. 7/12/18
26/1/18
JANA SWATOPLUKA PRESLA,

**DOKTORA W LÉKARSTVÍ, C. K. Ř. W. PROFESSORA PŘÍRODOPISU
NA WYSOKÝCH ŠKOLÁCH PRAŽSKÝCH, ŘEDITELE C. K. PŘÍRODOPNY,
AUDA NĚKTERÝCH UČENÝCH SPOLEČNOSTÍ,**

2/2 Klíčka Laa
**WSEOBECNÝ
ROSTLINOPIS,**

ČIL: 1
**POPSÁNÍ ROSTLIN WE WŠELIKÉM OHLEDU
UŽITEČNÝCH A ŠKODLIWÝCH.**

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO XXIII.

W PRAZE.

W KOMMISSÍ U KRONBERGRA A ŘIWNÁČE.

1 8 4 6.

QK
95
P74
dil 1

1113547

Tiskem Karla Vetterla.

PŘEDMLUWA.

Hodlaje wydáwati rostlinář, nawrhnul jsem sobě plán, dle něhož by byl obsahował všecko, co o rostlinách w ohledu na jejich rozmanitost a rozličnost, co w ohledu na žiwotoslowí, co w ohledu na jejich upotřebení w hospodářství polním, lesním a domácím, w řemeslech, w uměních a lékařství paměti hodného. Těch čtyřidcet dewět swazků, jež od roku 1822 až do roka 1835 jsem wydal, dokazují to mé snažení. Nahlízím, žeby ani pětkrát více swazkůw nebylo stačilo k wywedení toho welikého plánu. A snad ani mé síly skrowné nebylyby tomu wystačily, protože každý se dowtipí, jaká to byla práce, když já byl nucen netoliko obrazy kresliti, ano i text spisowati, k čemuž mi bylo čerpati z welikého množství knih jednajících o předmětech tak rozdílných. Já ale nelitował žádné práce, protože jsem se kojil nadějí, že národu našemu podám práci, jakowá w nižádné cizí literatuře se nenachází. Má naděje byla zklamána. Obecenstwo zastesklo si nad tau obšírností, protože tehďáž literatura naše podávala knihy nejwýš dwadceťarchowé. Nyní la-

skawému obecnstwu podávám zkrácený rostlinář, jenž obsahuje rostliny ve všelikém ohledu užitečné anebo škodlivé, k jejichž popisům připojen jest užitek a škodlivost ve stručných a krátkých slovech. Přidal jsem též rostliny w žiwotoslovném ohledu znamenité. Wywolil jsem saustawu přirozenan, jsa toho mínění, že pomocí její možná jest zapatřiti ideu o weškeru rostlinstwu. Začal jsem podlé Decandolla s nejsloženějšími a zkončil nejjednoduššími. Linnéowa saustawa není k tomu dostatečna, ačkoli má zase do sebe tu přednost, že začátečníkowi jest snadnější. Abych žádosti jeho wyhowěl, přidal jsem na konci rozpořádání všech pokolení rostlinowých, w tom spisu uwedených, podlé saustawy Linnéowy.

Maje ohled na ty, kteříž by se chtěli oddati studium rostlinoslovnému, uwedl jsem wšude nejznamenitější knihy s obrazy, hlavně takové, ježto w pražských knihownách se nacházejí. Tím bude možná, aby w pochybnostech utekl se k těm prostředkům, aby nabył w nich náležitého swětla a poučení. Jelikož w textu nadpisy všech knih jsau zkráceny pro uspoření místa, přidal jsem wýčet auplyých nadpisůw jejich. Tu a tam jsau toliko jména spisowatelůw, na wětším díle též zkrácená, která w řečeném wýčtu také jsau auplná.

Ten spis owšem založen jest na počátcích rostlinoslowí, kteréby vlastně byly měly dříwe na swětlo wyjítí. Jelikož ale 32 obrazy s wíce 1976 wýkresy nemohly dosti brzo býti hotowy, jelikož

text nemohl před jejich zhotovením dříve se tisknauti, aby w odvolávání se na výkresy nestal se nemilý zmatek, jímžby užitek jejich byl zmařen, opozdilo se vydání těch počátků. Kdyby naši knihtiskařové byli lépe zaopatření všemi věcmi k tisku potřebnými, mohly již na konci čerwence hotowy býti. Tak ale není naděje, že před koncem toho roku na světlo wyjdau. Kdo tedy knize, již laskawému obecenstwu podávám, chce řádně porozuměti, powinien jest počátky rostlinoslowí pilně studowati. Ku snadnějšímu studium poslouží hlavně slowník k řečeným počátkům přidaný, který wšecky výrazy w rostlinopisu užíwané buď wyswětluje, buď poukazuje na místo w textu, kdežto o nich se jedná. Začátečník nesmí hledáním a zase hledáním se unawiti. To i powinien bude dělati ten, jenžto po tu dobu užíwal knih eizojazyčných. Ten najde usnadnění tím, že we slowníku ku každému výrazu českému jest přidán význam latinský a německý.

Bohužel, že studium rostlinoslowí w našem krásném a přebohatém jazyku zůstaweno toliko pilností saukromné větších obětí žádající, protože po tu dobu nejsme tak šťastni, abychom o tom jakož i o jiných předmětech slyšeli žiwá slowa wykládajícího učitele, která studia wúbec, obzwláště ale tak nazwaná autoptická, wykládáním a okazováním předmětů usnadňují a k žádanému prospěchu rychleji přiwozují. Studium saukromné rostlinopisu usnadňuje se welmi auplnými obrazy rostlin. Jelikožby ale sbírka obrazů rostlin wšech w tom spisu popsanych byla welmi

IV

weliká, dostatečněby posloužila žádostem menší, která obsahuje repräsentanty všech řádů a podřadí. K velikému slowníku přírodnickému »Dictionaire des sciences naturelles« přidaná jest sbírka w tom smyslu pro všechny tři obce přírody. Rostlinopisecká, o níž tu mluwiti můžeme, obsahuje skoro 500 obrazůw. Takový spis musí se zůstawiti budaucnosti. Zatím laskawý wlastenče upokoj se tím spisem a přijmi jej tau upřímnau myslí, kterauž já jej tobě podávám. Žádám, aby we studium rostlin našel hojnost potěšení, a rozkoše i newyčerpatelný pramen poznání Wšemohaucnosti.

W Praze 1. kwětna 1844.

Spisowatel.

WYČTĚNÍ A WYSWĚTLENÍ

zkrácených jmen spisovatelských a nadpisův knihových.

Achar. ACHARIUS. (Prodromus Lichenographiae Sueciae 1798. 8o. (Methodus Lichenum 1803. 8. — Lichenographia universalis. 1810. 4o. Gottingae. — Synopsis methodica Lichenum. Lundae, 1814. 8o.)

Act. angl. Philosophical Transactions of the Royal Society of London. London. 1665 et seq. 4o.

Act. ber. Mémoires de l'Académie royale des Sciences de Berlin. Berlin. 1770--1816 4o. Abhandlungen der königl. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. 1814 et seq.

Act. bon. De Bononiensi scientiarum et artium instituto Commentarii. 4o. Bononiae. 7 vol. 1748--91.

Act. haf. Shrivter of natur. historie selskabet. 8o, Kiobenhavn. 1790 et seq.

Act. helv. Acta helvetica physico-mathematico-botanico-medica. Basileae. 1751--1787. 4o.

Act. holm. Abhandlungen der königlich schwed. Academie der Wissenschaften. Tom 1--41. Lips. 1749--81. 8o.

Act. holm. nov. Neue Abhandlungen der königlich schwedischen Academie der Wissenschaften. Tom. 1--12. Lipsiae 1784--92. 8o.

Act. leop. Academiae Caesareo-Leopoldinae Naturae Curiosorum Ephemerides. 1670--1722. Francof. et Lips. Tom. 5. 4o. — Acta physico-medica Academiae Caesareae Naturae Curiosorum 4o. Vol. 10 1725--54. Norimbergae. — Nova acta physico-medica Academiae Caesareae Leopoldinae Carolinae Naturae Curiosorum. 7. Vol. 4o. 1757--83. Norimbergae. — Nova Acta physico-medica Academiae Caesareae Leopoldinae Carolinae Naturae Curiosorum. Bonnae, též s nadpisem: Verhandlungen der kaiserlichen Leopoldinisch-Carolinischen Academie der Naturforscher. Bonn. 4o. 1818 et seq.

Act. mon. Denkschriften der königl. bairischen Academie der Wissenschaften. München. 4o. 1818 et seq.

Act. nat. cur. w. Act. leop.

Act. pal. Historia et Commentationes academ. elect. Scientiarum Theodoro-Palatinae. Vol. 1--3. Manheimii 1766--75. 8o.

★

- Act. par.* Mémoires de l'Académie royale des sciences. Vol. 1. 1666—1788. Paris.
- Act. petrop.* Commentarii Academiae Scientiarum imp. Petropolitanae. Tom 1—14. 4o. Petropoli 1724—1751. Novi Commentarii Acad. scient. imp. Petropolitanae. Tom. 1—20. Petrop. 1750—1776 4o.
- Act. soc. lin.* Transactions of the Linnæan Society. London. Od r. 1791. 4o.
- Act. taur.* Mémoires de l'Académie royale des sciences de Turin. Od r. 1782.
- Act. ulyss.* Memorias da Academia real das ciencias de Lisboa. Lisboa. Od r. 1780.
- Act. ups.* Nova Acta reg. Societatis upsaliensis. Upsaliae. Od r. 1773. 4o.
- Adans.* ADANSON (Michaël).
- Afz.* AFZELIUS (Adam).
- Ag.* AGARDH. (Dispositio Algarum Sveciae 1811. 4o. — Synopsis Algarum Scandinaviae. 1817. 8o. Icones Algarum. 1820. 8o. — Species Algarum 1820, 8o. — Systema Algarum. 1824. 8o. Icones Algarum europæarum 1828).
- Ait.* ALTON. (Hortus kewensis. 3. vol. 8o. London. 1789, ed 2. 5 vol. London 1810—1813).
- A. et Schwein. nisk.* ALBERTINI et SCHWEINITZ. Conspectus fungorum in agro niskiensi. Lipsiae. 1805. 8o.
- Albert fung.* ALBERTI. Del modo di conoscer i Funghi mangerecci. Milano. 1829. 4o tab. col.
- Aldin. farn.* ALDINUS (Tobias). Exactissima descriptio variarum quarumdam plantarum, quae continentur Romae in horto Farnesiano. Fol. Romae. 1525.
- All. et Allion.* ALLIONI (Carolus). Flora Pedemontana. 3. vol. Fol. Taurini 1785.
- Amm. ged.* AMMERLING (Karel). O domácích jedech a kazi-jedech. W Praze. Swaz. 1—3. 8o.
- Amoen. C.* LINNAEI Amoenitates academicae. Vol. 1—9. Lugdb. 1749.—1785. 8o.
- Andr.* ANDREWS (Henri). The Botanists repository for new and rare plants. 4o. London 1797, a dále.
- Alp. aeg.* ALPINUS (Prosper). De Plantis Aegypti liber. 4o. Venetiis 1592. Ed. 2 Patavii. 1640.
- *exot.* Id. de plantis exoticis libri duo. 4o. Venetiis 1629.
- Amm.* AMANN (Joannes). Stirpium rariorum in imperio Rutheno sponte provenientium icones et descriptiones. 4o. Petropoli. 1739.
- Ann. gen. sc. phys.* Annales generales des Sciences physiques. Par Bory et Drapiez, Bruxelles. 1819, Vol. 8. 8o.
- Ann. mus.* Annales du Museum d'histoire naturelle. Vol. 1—15. 4o. Paris. 1802—1813.
- Ann. of. bot.* Annales of Botany, by C. König and I. Sims. Vol. 1—2. 8o. London 1805—1806.
- Ann. sc. nat.* Annales des Sciences naturelles. (Par A. de Brongniart et Guillemin). Paris. 1822. seqq. 8o.
- Ard. sp.* ARDUINO (Petrus). Animadversionum botanicarum specimen 4o. Patavii 1759.
- Aruda permam.* ARUDA DA CAMARA. Centuria plantarum pernambucensium in Koster's Travels 1816. 4o. (Isis 1818. p. 978.

As. res. ASIATIC RESEARCHES. Transactions of the Physical Class of the Asiatic Society instituted in Bengal. 4o. Calcutta. 1788. a d.

Aubl. AUBLET (Fusée). Histoire des Plantes de la Guïane francaise. 4 vol. 4o. Londres. 1775.

Auct. Autorum, t. rozdílných spisowatelůw,

Banks ic. BANKS (Josephus). Icones selectae plantarum, quas in Japonia collegit et delineavit F. Kaempfer. In fol. Londini. 1791.

Barr. BARRELIER (Jacobus). Plantae per Galliam, Hispaniam et Italiam observatae. Opus posthumum a Bern. Jussiaeo. In fol. Parisiis. 1714.

Bart. med. BARTON (William). Vegetable materia medica of the united stetes etc. London. 1821. Vol. II. 4o

Bartl. BARTLING (Fried. Gottl.) Ordines naturales plantarum. 1830.

Batsch BATSCH (Aug. Joan. Georg. Carl). *Idem* Elenchus Fungorum. 4o. Hallae. Fasc. 1—3. 1783—1789.

Batt. BATTARA (Joan. Ant.). Fungorum agri Ariminiensis historia. 4o. Faventinae. 1759.

C. Bauh. BAUHIN (Caspar.). Phytopinax sen Enumeratio plantarum ab herbariis descriptarum. 4o. Basileae. 1596.

J. Bauh. BAUHIN (Joan.). Historia plantarum universalis. 3. vol. in fol. Ebroduni 1650—1651.

Beauv. PALLISOT DE BEAUVOIS. Essai d' une nouvelle Agrostographie. 8o et 4o. Paris. 1812.

— *owar.* *Idem.* Flore de royaume d' Oware et de Benin. Fol. Paris. 1805. et seq.

Beech. voy. wiz Hook. et Arn.

Berl. Jahrb. *Berlinisches Jahrbuch* der Pharmazie und für die damit verbundenen Wissenschaften. Berlin. 1795—1802. Neues Jahrbuch der Pharmazie. 1803—1811. Deutsches Jahrbuch für die Pharmazie. 1815—1837.

Berl. Schrift. Schriften der Berlinischen Gesellschaft naturforschender Freunde. Berlin. 1780—1785. Vol. 6. 8o.

Bernh. BERNHARDI (F. F.) Manipulus plantarum.

Bertol. op. BERTOLONI (Ant.). Amoenitates italicæ, sistentes opuscula ad rem herbariam et zoologiam spectantia. Bononiae. 1819. 4o. tab. 6.

Bess. BESSER (W. S. J. G.). Primitiae Florae Galiciae. Vol. II. Viennae. 1809. 12o.

Besl. eyst. BESLER (Basilus). Hortus Eystettensis. 2 Vol. in Fol. Norimbergae. 1612.

Bieberst. MARSCHALL DE BIEBERSTEIN (L. B. Fried.). Flora taurico-caucasica. 8o. Charkoviae. 1808

Bigel. BIGELOW (Jacob.). American Medical Botany. 3. vol. 4o. Boston. 1817—20.

Bisch. allg. Bot. BISCHOFFE (Theoph. Guil.). Lehrbuch der Botanik. 8o. Tom 1. vol. 1—3. Tom 2 vol. 1. 2. Stuttgart. 1834.

— *Term.* *Idem.* Handbuch der botanischen Terminologie und Systemkunde. Heft 1—6. 4o. Nürnberg. 1830—42.

Blak. BLAKWELL (Elizabeth). A curious herbal containing 500 cuts of the usuel plants. 2 vol. in fol. London. 1737.

— *Idem* Herbarium Blakwellianum emendatum et auctum cum praefat. D. Ch. J. Trew. Cent. 1—6. Fol. Norimbergae. 1759—75.

- Blume*. BLUME (C. L.). *Flora Javæ nec non insularum adjacentium*. Bruxelles, 1828. et seq. Fol.
- *jugland*. Idem in *Flora Javæ*, Fasc. VIII.
- *rhyz*. Idem Ueber die Rhizanthea (in *Flora oder botanische Zeitung* 1825. Tom. 5).
- *Rumphia*, s. *Commentationes botanicae, imprimis de plantis Indiae orientalis*. Lugduni Batavorum, 1835. Fol. Tom. Ius.
- Bocc. rar.* BOCCONE (Paulus). *Icones et descriptiones rariorum plantarum Siciliae, Melitæ, Galliaë et Italiae*. 4o. Londini, 1674.
- *mus.* Idem: *Museo di Piante rare della Sicilia, Malta, Corsica, Italia, Piemonte et Germania*. 4o. Venetia 1697.
- Boerh. lugd.* BOERHAVE (Hermannus). *Historia plantarum, quae in horto acad. Lugd. Batavorum crescunt*. 2 vol. in 12o, Romae 1727. ed. 2. Londini 1731. ed. 3 Londini 1738.
- Bolt. fil.* BOLTON (James). *Filices Britanniae*. 4o. Pars 1. Leads, 1785. Pars 2. Huddersfield 1790.
- *fung.* Idem: *An history of fungusses growing about Halifax*, 4o. Huddersfield. Pars 1, 1787. 2. 1788. 3. 1789. Append. 1791. Překlad německý: *Geschichte der merkwürdigsten Pilze*. Aus dem Englischen von C. L. Willdenow. — Berlin 1795—99. III. Tbl. Čtvrtý díl vydal Nees von Esenbeck. 1820. 8o.
- Bondt.* BOND (Nicolaus). *Dissertatio de cortice Geoffreaë surinamensis*. 8o Lugd. Bat. 1788.
- Bonpl. malm.* BONPLAND (Aimé). *Description des plantes rares cultivées à Malmaison et à Navarre*. Fol. Paris, 1809. seq.
- *mel.* Idem: *Monographie des Melastomes et autres plantes de cet ordre*. Fol. Paris, 1809. seq.
- *wiz H. et Bonpl.* et *H. Bonpl et Kunth.*
- Bonpl. nav.* *wiz. Bonpl. malm.*
- Bont hist.* BONTIUS (Jacobus). *Historia naturalis et medica Indiae orientalis in Pis. Ind. Or.*
- Bont. jav.* in Guil. Pisonis et G. Maregraffi *historia naturali Brasiliae*.
- Borch lett.* DE BORCH (Michel Jean). *Lettres sur les Truffes du Piemont*. 8o. Milan, 1780.
- Bory. St. Vinc. il. fort.* BORY DE ST. VINCENT (J. B. M. A.). *Essai sur les îles fortunées, ou précis de l'histoire generale des Canaries*. Paris, 1803. 4o.
- Bot. mag.* *wiz Curt. mag.*
- Bot. reg.* *wiz. Edw. Reg.*
- Bot. rep.* *wiz. Andr. rep.*
- Bot. Zeit.* *Botanische Zeitung*. Regensburg. 1802—7. Vol. VI. 8o. Od roku 1818 a d. *Flora oder botanische Zeitung*. 8o.
- Bradl. succ.* BRADLEY (Richard). *Historia plantarum succulentarum*. Decades. 5. 4o Londini, 1716—27.
- Bram. chin.* BRAM. *Plantae chinenses*. London, 1810. Fol.
- Breyu. cent.* BRÉYNIUS (Jacobus). *Exoticarum plantarum centuriae*. Fol. Gedani, 1678.
- Bridl.* BRIDEL (Samuel Elias). *Muscologia*. 4 part. 4o. Gothae et Parisiis, 1797—1803.
- *Supp.* Idem. *Muscologiae recentiorum supplementum seu species Muscorum*. Pars 1—2. 4o. Gothae, 1806—12.
- Broter.* BROTERO (Felix Avellar). *Flora lusitanica*. 2 vol. 8o. Olissiponae, 1804.

P. Brown. BROWN (Patrick). The civil and natural history of Jamaica. Fol. Londini. 1756. ed. 2. 1789.

R. Brown. BROWN (Robert). (Prodromus florae Novae Hollandiae et insulae van Diemen. Vol. prim. 8°. Londini 1810. — On the Asclepiadeae in 8°. ex Act. soc. Werner. Edimburgi. 1811. Zlatiněná Karlem B. Freslem.)

Bruce it. BRUCE (James). Travels to discover the source of the Nile. 5 vol. 4°. Edimburgh. 1790. Přeložená francouzské: Voyage aux sources de Nil en Nubie et Abyssinie. 13. vol. in 8°. et atlas in 4°. Londres. 1790.

Buchan. Buchanmu.

Buchoz ic. BUCHOZ (P. F.). Collection des fleurs, qui se cultivent tant dans les jardins della Chine, que dans aux de Europe. Paris. 1766. Vol. II. Fol.

Bull. herb. BULLIARD. Herbarium de la France. 600 planches. Fol. Paris. 1780 seq. Vol. I—IV.

— Idem. Histoire des Champignons de la France. Fol. Paris. ann. VI. (1798).

Burch. voy. BURCHELL (W. J.). Travels in the interior of southern Africa, with a new map and colored and black engravings. London. 1824—25. Vol. 2. Fol.

Burm. af. BURMANN (Joannes). Rariorum africanarum Plantarum decades. 4°. Amstelodami 1738—39.

— *cap. viz* *Burm. af.*

— *zeyl.* Idem. Thesaurus zeylanicus. 4°. Amstelodami. 1737.

Burm. ind. BURMANN (Nicol. Laurent.). Flora indica. 4°. Lugd. Bat. 1768.

Buxb. cent. BUXBAUM (Joann. Christ.) Plantarum minus cognitarum Centuriae quinque. 4°. Petropoli. 1748—40.

Camb. CAMBESSEDE.

Cass. CASSINI.

Catesb. CATESBY (Mark). The natural history of Carolina, Florida etc. 2. vol. Fol. London. 1741—43. Edit. germ. a Seligmann.

Cav. diss. CAVANILLES (Ant. Jos.). Monadelphiae classis Dissertationes decem. 4°. Vol. 1—8. Parisiis. Vol. 9—10. Madriti.

— *ic.* Idem. Icones et Descriptiones Plantarum, quae aut sponte in Hispania crescunt aut in hortis hospitantur. 6 vol. in fol. Madriti. 1791—1800.

Cavol. CAVOLINI.

Chaix. CHAIX.

Cham. et Schlechtend. CHAMISSO et SCHLECHTENDAHL.

Chantr. conf. GIROD-CHANTRANS. Recherches chimiques et microscopiques sur les conferves, Bisses et Tremelles. 4°. Paris 1802.

Chois. CHOISY (P. D.). Prodromus d'une monographie des Hypericinees. Genève. 1821. 8°.

Clus. CLUSIUS seu L' ECLUSES (Carolus). Rariorum plantarum historia. Fol. Antverpiae. 1601.

— *pan.* Idem. Rariorum aliquot stirpium per Pannoniam observatarum. 8°. 1583.

— *exot.* Idem: Exoticorum libri X. Antverpiae 1605.

— *cur. post.* Idem. Curae posteriores. Opus posthumum. Antverpiae 1601. in fol. et 4°.

Coleb. COLBROOK.

Colla rip. COLLA (A.). Hortus ripulensis s. enumeratio planta-

rum, quae Ripulis coluntur, additis stirpium rariorum v. nondum satis cognitarum: aut forte novarum notis, descriptionibus et iconibus. Augustae Taurinorum. 1824. 4o.

Colum. ecphr. COLUMNA (Fabius). Minus cognitarum stirpium Epherasis. Romae. 4o. 1616.

Commel. amst. viz. *Comm. hort.*

Comm. hort. COMMELYN (Joannes). Horti medici Amstelodamensis rariorum plantarum descriptiones et icones. Pars prima. 1637. Pars altera 1703. Amstelod. Fol.

Comm. prael. COMMELYN (Casparus). Praeindia botanica ad publicas plantarum demonstrationes. 4o. Lugd. Bat. 1703.

— *rar.* Idem. Horti medici Amstelodamensis plantae rariores et exoticae. 4o. Lugd. Bat. 1706.

Comm. mosq. Mémoires de la Société impériale des naturalistes de Moscou. 4o. Moscou. 1811 et seq.

Condan. De la CONDAMINE (Ch. Mart.). Voyage dans l'interieure de l'Amérique meridionale. 8o. Maastricht. 1773.

Cook. it. COOK (James). Premier voyage de Cook. 8. Neuchâtel. 1773.

— *voy.* 2. Idem: A Voyage towards the South Pole in the years 1772—1775. London. 2 vol. 4o. 1777.

Corda Arb. CORDA (Joan. A.). Icones Fungorum. Abbildungen der Pilze und Schwämme. Vol. 1—3. Fol. Pragae. 1837—39.

— *Prachtfl.* Idem. Prachtflora europäischer Schimmelbildungen. Dresden. 1839. Fol.

Cornut. can. CORNUTI (Jacob.). Canadensium plantarum aliquarum nondum editarum historia. 4o. Paris. 1635.

Coult. disp. COULTER (Thom.). Mémoire sur les Dipsacées, yènève. 1823. 4o.

Crantz aust. CRANTZ (Henr. Joan.). Stirpium austriacarum fasc. 1—6. Viennae. 1762—1769. 8o. et 4o.

Cup. CUPANI (Francisc.)

Curt. lond. CURTIS (William). Flora londinensis or plates and descriptions. Fol. 2 vol. seu fasc. 70. London. 1777 seq. — Edit. 2 et continuata a W. J. Hooker. 1815 seq.

— *mag.* Idem. The botanical Magazine. 8o. London. 1—12. 1737—1798 Continued by Sims et Hooker. 13—44. 1799—1836.

Cusson. CUSSONE.

Cyrrill. monogr. CYRILLI (Dominic.). Cyperus Papyrus. Parmae. 1796.

Dalech. lugd. DALECHAMPS (Jacob.). Historia generalis plantarum. 2 vol. Fol. Lugduni. 1586—87.

Decand. DE CANDOLLE (August. Pyram).

— *ast.* Idem. Astragalogia. 4o. et Fol. Paris. 1802.

— *diss.* Idem. Recueil des mémoires sur la Botanique. Paris. 1813. 4o.

— *gr.* Idem. Histoire des plantes grasses etc. Fasc. 1—28. Paris 1799—1805. 4o. et fol.

— *mem.* Idem. Collection des mémoires pour servir à l'histoire du règne végétale. 4o. Paris. 1828—30. 4o.

— *organogr.* Idem. Organographie vegetal etc. 1827. 8o.

Decaissu DECAISSU.

Delann. am. Mordant de LAUNAY. Herbiere general de l' amateur, contenant les figures faites et coloriées d' apres nature de tous les vegetaux utiles ou qui peuvent orner les jardins et les serres etc, avec l' histoire et la description de chaque plante. Pa-

- ris. 1811 seq. — Continue depuis la 12me livraison par M. *Loiseleur-Deslongchamps*. Wice než 80 swazkůw až do r. 1825.
- Delil. aeg.* DELILÉ (Al. Rafen.). Mémoires botaniques extraits de la description de l' Egypte. Paris. 1813. Fol.
- Delil. desc. wiz Delil. aeg.*
- Descourt.* DESCOURTILZ (M. B.). Flore medicale des Antilles. Paris. 1821—29. Tom. VI. 8o.
- Desf. atl.* DESFONTAINE (René Louische), Flora atlantica. 2 vol. 4o. Paris. 1798—99.
- Desmaz.* DESMAZIERS (J. B. H. J.)
- Desp.* DESPORTES (J. B. R. P.)
- Desr.* DESROUSSEAU w. Encyclop. bot. vol. 4.
- Desv.* DESVAUX. Journal de Botanique. Paris. 8o. 1—5.
- 1808—14.
- Dicks.* DICKSON (James). Plantarum cryptogamicarum Britanniae fasciculus 1—3. Londini. 4o. 1785—93.
- Dict. class.* Dictionnaire classique d' histoire naturelle. Paris. 8o. 1821 et seq.
- Dict. sc. nat.* Dictionnaire des sciences naturelle. Strasbourg et Paris. 1816—30. Tom. 1—60. atl. bot. 1—3 8o.
- Dill. el.* DILLENIIUS (Joan Jacob.). Hortus elthamensis. Vol. 2. Fol Londini. 1732.
- Dillen.* Idem. Historia muscorum. 4o. Oxonii. 1741. Ed. 2. London. 1763.
- Dillw.* DILLWYN (L. W.). Synopsis of the British Confervae. 4o. London. 1802—14. — Ed. germ. cur. *Weber et Mohr.* 8o. Götting. 1802 seq.
- Dittm.* DITTMAR. w. *Sturm.*
- Dodon. pempt.* DODONAEVS s. DODOENS (Rembertus). Stirpium historiae pemptades. Fol. Antverpiae. 1644.
- Donati adr.* DONATI (Vitaliano). Saggio della Storia naturale marina dell' Adriatico. 4o. Venezia. 1750.
- Donn.* DONN (James). Hortus Cantabrigensis, or a Catalogue of Plants etc. Cambridge 1796. Ed. 6, 1811. Ed. 7, 1812. Ed. 8. augm. by Pursh 1815.
- Drev. bot. Bild.* DREVES (Friedrich). Botanisches Bilderbuch. Leipzig 1794 seq. Band 1—5. 4o.
- Drev. et Hayn. pl.* DREVES et HAYNE. Choix des plantes d' Europe. Fasc. 4. Leipzig. 1802.
- Dryand.* DRYANDER (Jonas) w. Philos. transact., w. acta acad. holm. w. Transact. of the Lin. soc.
- Duch.* DUCHESNE (Ant. Nicol). Histoire naturelle des Fraisiers. 8o. Paris. 1766.
- Duham.* DUHAMEL (DU MONCEAU, Henry Louis). Traité des arbres et arbustes, qui se cultivent en France en pleine terre. 2 vol. 4o. Paris. 1755. — Edit. germ. et notis illust. a C. C. v. Oelhafen. 3 vol. 4o 1762—63.
- *nov.* Idem Traité des arbres et arbustes, qui se cultivent en pleine terre en France. Seconde édition, considerabilment augmentée, publiée par *Michel et Loiseleur-Deslongchamps*. Paris. Fol. Vol. 1—5. 1801—25.
- fr.* Idem. Traité des arbres fruitiers. 2 vol. in 4o. Paris. 1763. — Ed. 2, 3 vol. in 8o. Paris 1732. — Ed. 3. par *Poitcau et Turpin.* Paris 1808 seq. Fol.
- Dumort.* DUMORTIER. Silloge Jungermannidearum. 1831. 8.
- Dun. sol.* DUNAL (Michel Félix). Histoire naturelle médicale

et économique des Solanum et des genres qui ont été confondus avec eux. 4o. Montpellier. 1813.

Duroi. DU ROI (Joh. Phil.). Die Harbkesche wilde Baumzucht. 2 vol. 8. Braunschweig. 1771—72.

Düsseld. Vollständige Sammlung officineller Pflanzen. Düsseldorf. 1821—30. Fasc. 1—18. Fol.

Düsseld suppl. Vollständige Sammlung officineller Pflanzen. V Supplementhefte. Düsseldorf. 1833. Fol.

Edw. reg. EDWARDS (Siedenharn). The botanical Register described by Bellenden Ker. 8. London. 1815 et seq.

Ehr. pict. EHRET (Georg. Dionis). Plantae et papiliones rariores. Fol. London. 1718—59.

Ehrenb. EHRENBERG.

Ehrh. EHRHART (Friedr.). Beiträge zur Naturkunde. Hannover und Osnabrück. 8o. Vol. 1—7. 1787—92.

Ellis cor. ELLIS (John). Corallines. London. 1755. 4o. francuzsky A la Haye. 1756. německy 1767.

— *dion.* Idem. Botanical description of the Dionaea muscipula. 4. London. 1770.

Engl. bot. SMITH (Jam. Ed.) and SOWERBY (Jam.). English Botany, or colored figures of british plants. 26 vol. 8o. London. 1790 et seq.

Ephem. nat. cur. Academiae naturae curiosorum Ephemerides, seu Miscellanea curiosa. 4o. Frankofurti, Jenae, Lipsiae aut Norimbergae. 1670—1722.

Eschweiler rhiz. wiz. Act. leop. ESCHWEILER (Fr. G.). De Fructificatione generis Rhizomorphae commentatio. Accedit novum genus Hyphomycetum. Elberfeldiae. 1822. 4o.

Esenb. hor. berol. w. Nees.

Esp. ESPER (Eug. Joan. Christ.). Icones Fucorum. 4o. Norimberg. Vol. 3. 1797—99.

— *zoo-ph.* Idem. Die Pflanzenthier. Vol. 4. 4o. Nürnberg. 1791 et seq.

Fauj. S. Fond. FAUJAS DE ST. FOND. Mémoire sur le Phormium tenax. 4o. Paris. 1813.

Ferr. flor. FERRARI (Joan. Bapt.). Flora seu de florum cultura libri IV. 4o. Romae. 1633. ed. 2. cur. Bern. Rottendorffio. Amstelodami. 1645.

Feuill. FEUILLEE (Louis.). Journal des observations physiques, mathematiques et botaniques faits dans l' Amerique meridionale etc. 3 vol. 4o. Paris. 1714—15.

Fisch. FISCHER.

Fl. dan. Flora danica. Icones plantarum sponte nascentium in regnis Daniae et Norvegiae etc. Fol. Hafniae. vol. 1—3 auctore G. C. Oeder 1761—70.; vol 4 et 5 auctore O. F. Miller, 1771—72; vol. 6 et 7. auct. M. Vahl. 1787—1805; vol. 8 auct. J. W. Hornemann, 1806—16.

Fl. mex. MOCINA et SESE. Florae mexicanae icones ineditae.

Fl. wetter. G. GAERTNER, B. MEYER, und J. SCHERBIUS, Oekonomisch-technische Flora der Wetterau. 8o. Frankf. a. M. Vol. 1—3. 1799—1801.

Flac. mad. DE FLACOURT (Étienne). Histoire de la grande ile de Madagascar. 4o. Paris 1661.

Forsk. FORSKAOL (Petrus). (Flora aegyptiaco-arabica. 4o. Hafniae. 1775. — Icones rerum naturalium. Hafniae. 1776. Fol.).

Forst. esc. FORSTER (Georg.). *Plantae esculentae insularum oceanii australis*. Hallae. 1786. 8o.

— *fl. ins. aust.* Idem. *Florulae insularum australium prodromus*. Goettingae. 1786. 8o.

Forst. gen. FORSTER (Joan. Reinh.). *Characteres generum plantarum, quas in itinere ad insulas maris australis collegit*. Londini. 1776. 4o.

Fries. FRIES (Elias). *Systema mycologicum. Gryphiswaldiae*. Vol. 1—3 1821—29. 8o.

— Idem. *Lichenographia europaea reformata*. 1831. 8o.

— *obs.* Idem. *Observationes mycologicae, praecipue ad illustrandam floram Suevicam*. Havniae. 1815—18. Vol. 2. 8o.

Fuchs. FUCHS (Leonard.). *De historia stirpium commentarii insignes*. Basileae. 1542—45. 8o. Parisiis 1543. 12o. Lugduni. 1546. 8o. 1547. 12o. 1546. 8o. 1549. 8o. 1555. 12o.

Gaertn. GAERTNER (Jos.). *De fructibus et seminibus plantarum*. 2 vol. 4o. Lipsiae. 1788—91.

Gaert. GAERTNER (Car. Fried.). *Supplementum Carpologiae* 4o. Lipsiae. 1805. seu *Gaert. Fruct.* vol. 3um.

Gaud. GAUDIN (J.).

Gawl. GAWLER (John Bellenden) *později Ker, wiz to jméno.*

Ger gallopr. GÉRARD (Ludov.). *Flora Gallo-provincialis*. 8o. Paris. 1761.

Giftsch. GIETTSCHÜTZ.

Gin. GINANNI (Franc.).

Gisek. GISEKE (Paul. Dieter.) et SCHULZE (J. Dom.). *Icones plantarum*. Hamburgi. 1777.

Gled. GLEDITSCH (Joan. Gottl.).

Gmel. sib. GMELIN (Joan. Georg.). *Flora sibirica*. 4 vol. 4o. Petropoli. 1747—69.

— *it.* Idem. *Reise durch Sibirien*. 4 vol. 8o. Göttingen. 1751.

Gmel. fuc. GMELIN (Sam. Gottl.). *Historia fucorum*. 4o. Petropoli. 1768.

— *it.* Idem. *Reise durch Russland*. 3 vol. 4o. Petersburg. 1770—74.

Good. GOODENOUGH (Samuel). *Observations of the british species of Carex*. 4o. London. 1794.

Gouan. ill. GOUAN (Ant.). *Illustrationes botanicae*. Fol. Tiguri. 1773.

Greville. GREVILLE (Robert). *Algae britannicae* 1830. 8o.

— *scot.* Idem. *scottish cryptogamic Flora*. 1822. 8o.

Guillem. senegamb. *Flore de Sénégambie, ou description, histoire et propriétés des plants qui croissent dans les diverses contrées de Sénégambie; recueillies par Leprieur et Perrotet, décrites par J. A. GUILLEMIN, S. PERROTET et A. RICHARD*. Paris. 1831—34. Fasc. 8. 4o.

Guimp. GUIMPPEL, WILLDENOW und HAYNE. *Abbildung der deutschen Holzarten*. Berlin. 1810 seq. Vol. II. 4o

Guss. GUSSONE.

Hall. helv. DE HALLER (Albert.). *Historia stirpium Helvetiae indigenarum*. 3 vol. Fol. Bernae. 1768.

Haw. HAWORTH (Adr. Hardy). *Observations on the genus Mesembryanthemum*. 8o. London. 1794.

— Idem. *Synopsis plantarum succulentarum*. 8o. Londoni.

Hayn. HAYNE (Frieder.). *Getrene Darstellung der in der Arzneikunde gebräuchlichen Gewächse.* Vol. 12. 4°. Berlin. 1805 seq.

— *Idem et WILLDENOW* (Carol. Ludov.). *Termini botanici iconibus illustrati.* Fasc. 10. 4°. Berlin. 1799.

Hedw. fund. HEDWIG (Joan.). *Fundamentum historiae naturalis muscorum frondosorum.* Partes 2. 4°. Lipsiae. 1782.

— *frond.* *Idem.* *Descriptio et adumbratio muscorum frondosorum.* 4 vol. Lipsiae. 1787—99.

— *gen.* *Idem.* *Filicum genera et species recentiori methodo accommodatae analytice descriptae a Joan. Hedwig, iconibus ad naturam pictis illustratae.* Roman. Adolph Hedwig. Fol. Lipsiae. 1801.

— *spec.* *Idem.* *Species muscorum frondosorum.* Opus posthumum editum a F. Schwägrichen. 4°. Lipsiae et Parisiis. 1801.

— *stirp.* *Idem.* *Stirpes cryptogamicae novae aut dubiae iconibus adumbratae additaque historia analytica illustratae.* Vol. 4. Fol. Lipsiae. 1785—95.

— *theor.* *Idem.* *Theoria generationis plantarum cryptogamicarum.* 4°. Petropoli. 1784.

— *trem.* *Idem.* *Tremella Nostoc.* 4°. Lipsiae. 1788.

— *obs.* HEDWIG (Roman. Adolph.). *Observationum botanicarum fasc.* 1. 4°. 1802.

Herit. ger. L'HERITIER (Carol. Ludov.). *Geraniologia sive Erodii etc. historia.* Fol. Paris. 1787—88.

— *sert.* *Idem.* *Sertum anglicum seu plantae rariores.* Fol. Paris. 1788.

— *stirp.* *Idem.* *Stirpes novae aut minus cognitae.* Fasc. 6. Fol. Paris. 1784—85.

Herm. lugd. HERMAN (Paulus). *Paradisus Batavus.* Opus posthumum ed. G. Sherard. 4°. Lugd. Bat. 1698. Ed. 2. *Ibid.* 1705. mutato titulo solo.

Hern. mex. HERNANDEZ (Francisc.). *Rerum medicarum Novae Hispaniae thesaurus etc.* ed. Recchio. Fol. Romae. 1651.

Hillair. fl. bras. DE SAINT HILLAIRE (August). *Flora brasiliensis meridionalis.* Paris. 1821—25. 3 Vol. 4°.

— *pl. us.* *Idem.* *Plantes usuelles des Brasiiliens.* Paris. 1824. seq. 4°.

Hoff. crypt. HOFFMANN (Georg. Franc.). *Vegetabilia cryptogamica.* 2 Fasc. 4°. Lipsiae 1787—90.

— *germ.* *Idem.* *Deutschlands Flora.* 4. vol. 12°. Erlang. 1791—1804.

— *lich.* *Idem.* *Plantae lichenosae.* 2. fasc. Fol. Lipsiae. 1789—1791.

— *sal.* *Idem.* *Historia Salicum iconibus illustrata.* Fol. Lipsiae. 1785.

— *umb.* *Idem.* *Plantarum umbelliferarum genera.* 8°. Mosquae. 1814. ed. 2, 1813.

Holmsk. ot. HOLMSKIÖLD (Theodor). *Beata raris otia Fungis danicis impensa.* Edit. a *Fiborg.* Havniae. 1790—99. Vol. 2. Fol.

Hook. ex. bot. HOOKER (Will. Jackson). *Exotic Flora.* London. 1823 seq. 8°.

Hook. jung. *Idem.* *Monographia of the British Jungermanniae.* 20 fasc. 4°. London. 1812—16.

H. et Tayl. HOOKER (Will. Jacks.) et TAYLOR. *Muscologia britannica.* 2. vol. 1818.

Hook. et Arn. Idem et WALKER ARNOTT. The Botany of Beechey's Voyage. 4o. London 1830.

Host gram. HOST (Nicolaus Thomas). Icones et descriptiones Graminum in Austria crescentium. 3 vol. Fol. Vindobonae, 1811—30.

— *sal. Idem. Salix.* Viennae, 1830. Fol.

Houtt. Pf. syst. HOUTTUYN (Mart.). Des Ritters von Linné Pflanzensystem nach der Anleitung des Houttuynischen Werkes. 14. vol, 8o. Nürnberg 1777—83.

Huds. HEDSON (Will.). Flora anglica. 8o. London, 1762. ed. 2. vol. 2. 8o. Ibid. 1778.

H. et Bonpl. equ. DE HUMBOLDT (Alexandr.) et BONPLAND (Aimé). Plantae equinoxiales. 2 vol. Fol. Paris. 1808—16.

H. B. et Kunth. Idem, idem et KUNTH (Car. Sigism.). Nova plantarum genera et species. 4 vol. Fol. 4o. Paris. 1815 et seq. — Editio in 8o absque iconibus, vol. 4. 1822—25.

Hunt. HUNTER (Alexand.).

Jacq. am. JACQUIN (Nicol. Jos.). Selectarum stirpium americanarum historia. Fol. 1763.

— *— pict. Idem. Eadem adjectis iconibus pictis.* Sine anno.

— *— aust. Idem. Florae austriacae icones.* 5 vol. Fol. Vindobonae, 1773—78.

— *— coll. Idem. Collectanea ad Botanicam etc. spectantia.* 5 vol. 4o. Vindobonae. 1786—96.

— *— fragm. Idem. Fragmenta botanica.* Fol. Viennae. 1800—1809

— *— h. vind. Idem. Hortus botanicus vindobonensis.* 3 vol. fol. Vindobonae. 1770—76.

— *— misc. Idem. Miscellanea austriaca ad Botanicam etc. spectantia.* 2 vol. 4o Vindobonae. 1778—81.

— *— obs. Idem. Observationes botanicae.* 4o. fasc. Fol. Vindobonae. 1764—71.

— *— or. Idem. Oxalis monographia iconibus illustrata.* 4o. Vindobonae. 1792.

— *— var. Idem. Icones plantarum rariorum.* 3 vol. fol. Vindobonae. 1781—93.

— *— schönb. Idem. Plantarum rariorum horti caesarei Schoenbrunnensis.* 4 vol. Fol. Viennae. 1797—1804.

— *— stap. Idem. Stapeliae cultae.* Fol. Vindobonae. 1806—15.

— *— Jacq. ecl. JACQUIN (Jos. Franc.). Eclogae botanicae.* Fol. Viennae. 1811—16.

Jaum pl. fr. JAUME SAINT HILLAIRE, Plantes de la France. 4 vol. Paris. 1805 seq.

Journ. bot. wiz. Desv journ.

Journ phys. Journal de Physique, ou Observations de Physique, la Chimie et l' Histoire naturelle 4o. Paris. 1773—78 par *Rozier*, 1778—85 par *Rozier et J. A. Mongez*. 1786—92 par *Rozier, Mongez et J. C. Lametherie*. 1792—1816 par *Lametherie*.

Jundz. JUNDZILL (Jozef.). Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących, gako i oswoionych. Wilno 1830. 8o.

Juss. JUSSIEU (Ant. Laurent.). Genera Plantarum. Paris. 1789. 8o. Ed. *Usteri*. Turici. 1791. 8o.

Ad. Juss euph. JUSSIEU (Adrien). Tantamen de Euphorbiacearum generibus. Paris. 1824. 8o.

Isis. Encyclopädische Zeitschrift, vorzüglich für Naturgeschichte,

vergleichende Anatomie und Physiologie. Von *L. Oken*. Leipzig. 1811. seq.

Kaempf. KÄMPFER (Engelbert.) *Amoenitates exoticæ*. Fasc. 5 vol. 4o Lemgoviae. 1712.

— *ic. sel. wiz. Banks. ic.*

Kaulf. fil. KAULFUSS (Georg. Fried.). *Enumeratio filicum, quas in itinere circa terram legit A. de Chamisso*. 1824. 8o.

Ker. reg. wiz. Bot. reg.

Kern. KERNER (Joan. Sim.). *Hortus sempervirens*. Stuttgart. 1795—1805. Vol. 9. Fol.

— *Idem.* Giftige und essbare Schwämme. Stuttgart. 1786. 8o. c. 16 tab. col.

Kniph. cent. KNIPHOFF (Joan. Hier.). *Botanica in originali seu herbarium vivum*. Centuriae 12. Hallae. 1757—64. fol.

Knorr. KNORR (Georg. Wolfg.). *Deliciae naturæ selectæ*. Norimbergæ. 1766—69. Vol. 2 Fol.

Koch. KOCH (Guil. Dan. Jos.). *Synopsis floræ germanicæ et helveticæ*. Francof. ad M. 1836—37. Vol. 2. 8o.

— *umb. Idem.*

Kostelecky. KOSTELECKY (Vincenc.).

Krapf. VON KRAPP (Karl). *Beschreibung der um Wien herum wachsenden essbaren Schwämme*. Wien. 1782. Heft 1—2.

Krock. sil. KROCKER (Ant. Joan.). *Flora Silesiaca renovata*. Vratislaviae. 1787—90. Vol. 2. 8o.

Krombh. KROMBHOLZ (Vincenc. Jul.). *Naturgetreue Abbildung und Beschreibung der essbaren, schädlichen und verdächtigen Schwämme*. Prag. Heft 1—7. 1831—41. Fol. Atlas Heft 1—7. Fol.

Kunze muc. KUNZE (G.) et SCHMIDT (J.). *Mycologische Hefte*. Leipzig 1817. Vol. 1. 2. 8o.

Kütz. diat. KÜTZING (F. Traug.). *Synopsis Diatomearum*. Hallae 1834. 8o

Labillard. LABILLARDIERE (Jac. Jul.). *Novae Hollandiae plantarum specimen*. Paris. Vol. 2. 1804—1806. Fol.

— *nov. cal. Idem.* *Sertum austro-caledonicum*. Paris. 1824 4o.

— *Idem.* *Relation du voyage à la recherche de la Peyrouse*. Paris. 1798. 2 vol. in 4o. et 8o. avec atlas in fol.

Lafit. pin. LAFITAU (Jos. Franc.). *Mémoire concernant la plante de Ginseng, découverte en Canade*. Paris. 1718. 12o.

LAGASC. LAGASCA (Mariano). *Amenidades naturales de las Españas*. Orihueta. 1811. 4o.

Lam. MONET DE LA MARCK (Jean. Bapt.). *Encyclopedie methodique*. Botanique. Paris. 1783—96.

— *Idem.* *Illustration des Genres*. Pl. 900 et 2 vol. de texte. 1791 seq. 4o

Laman. LAMANON.

Lamb. cinch. LAMBERT (Aylon. Bourke.). *Description of the genus Cinchona*. London. 1797. 4o.

— *pin.* *Idem.* *A description of the genus Pinus*. London 1803. Fol. Vol. II.

Lamour. LAMOUREUX. *Thalassiphytes*. Paris. 1813. 4o.

Langsd. fil. LANGSDORF et FISCHER. *Icones filicum*. 1810. Fol.

Lapeyr. pyr. PICOT DE LA PEYROUSE (Philipp.). *Floro des Pyrénées*. Paris. 1795—1801. Fasc. 4. Fol.

— *voy. wiz. Labillardiere relation,*

Laroch. DE LA ROCHE,

Leand. sac. LEANDRO do Sacramento. Nova plantarum genera in act. acad. monac. VII.

Leers. LEERS (Joan. Dan.). Flora herborenensis, Coloniae Allobrog. 1789. 8o.

Lehm. LEHMANN (J.). Monographia Potentillarum. Hamburg. 1820. 4o.

Lenz schw. LENZ (H.). Die nützlichen und schädlichen Schwämme. Gotha. 1831. 8o.

L. afric. LEO AFRICANUS.

Leschen LECHENAULT.

L. Hoffm. LINK (Henr. Fried.) et HOFFMANNSEGG, Flore portugaise. Rostoch. et Berolini. 1806. seq. Fas. 10. Fol.

Less. LESSING.

Letts. LETTSOM.

Lightf. scot. LIGHTFOOT (John). Flora scotica. London. 1777. Vol. 2.

Lin. LINNE seu LINNAEUS (Carolus). Systema naturae. Lugd. Bat. 1735. Fol. — Ed. 2. 1740. 8o. — Ed. 3. Hallae 1740. 4o. — Ed. 4. Paris. 1744. 8o. — Ed. 5. Hallae 1767. — Ed. 6. Holmiae. 1748. — Ed. 9. Lugd. Bat. 1756. — Ed. 10. Holmiae. 1758—59. Fol. 2. 8o. — Ed. 11. Hallae. 1760. 8o. Vol. 3. — Ed. 12. Holmiae. 8o. 1766—68. 8o. Vol. 3. — Ed. 13. cur J. E. Gmelin. Lipsiae. 1788—93. Vol. 3 seu part. 10. 8o.

— *clif* Idem. Hortus Cliffortianus. Amstelodami. 1739. Fol.

— *gen* Idem. Genera plantarum. Leidae. 1737. 8o. — Ed. 2. Leidae. 1742. — Ed. 3. Leidae. 1752. — Ed. 4. Holmiae. 1754. — Ed. 5. Holmiae. 1764. — Ed. 6. Viennae. 1767. Ed. 7. cur. J. J. Reichard. Francof. Moen. 1778. — Ed. 8. cur. J. C. D. Schreber. Francof. Moen. 1789—91. Vol. 2.

— *lap.* Idem. Flora lapponica. Amstelodami. 1737. 8o. Ed. 2. cur. J. C. Smith. Londini 1792.

— *med.* Idem. Materia medica. Holmiae, 1749. 8o. — Edit. Schreber 1772.

— *mus.* Idem. Musa cliffortiana. Leidae. 1736. 4o.

— *spec.* Idem. Species plantarum Holmiae 1753. Vol. 2. 8o. — Ed. 2. Holmiae 1762—63. Vol. 2. 8o. — Ed. 3. Viennae. 1764. 8o. — Ed. 4. cur. Joann. Jacob. Reichard. Francof. Moen. 1779—80. Vol. 4. 8o. — Ed. 5. cur. C. L. Willdenow. Berolini. 1797—1810. Tom. 5. vol. 10. 8o.

— *sysl.* Idem. Systema vegetabilium. Ed. 13. cur. J. A. Murray. Götting. et Gothae 1744. Göttingae, 1784. Parisiis 1798. — Ed. 15. cur. J. J. Roemer et Jos. Aug. Schultes. Stuttgartardiae. 1817—30. Tom. 7. Vol. 8. Mantissa in lum vol. 1822. 8o. — Ed. 16. cur. Curt. Sprengl. Göttingae 1825—28. Vol. 5. 8o.

Lin. f. dec. LINNAEUS FILIUS (Carolus). Plantarum rariorum horti upsaliensis decas 1 et 2. Holmiae. 1762—63. Fol.

— *fasc.* Idem. Plantarum rariorum horti upsaliensis fasciculus. Lipsiae. 1767. Fol.

Lin. trans. Transactions of the Linnean Society. London. 1791. seq. 4o.

Lindl. coll. LINDLEY (John). Collectanea botanica, or figures and botanical illustrations of rare and curious exotic plants. London. 1821. Fasc. 1—6. Fol.

— *ros.* Idem. Rosarum monographia, or a Botanical history of Roses. London. 1820. 8o.

Link diss LINK (Hen. Fr.). Dissertationes botanicae, quibus accedunt primitiae horti botanici Rostochiensis. S bwerin, 1795. 4o.

Link et Otto selt. Pfl. Idem et OTTO (J. G.). 'Abbildungen und Beschreibungen seltener Pflanzen im Berliner Garten. Berlin. Fas. 1—9. 1821 seq. 4o.

Linn. LINNAEA. Journal für die Botanik. Von Schlechtendal. Berlin. 1826 seq.

Lob. hist DE LOBEL s LOBELIUS (Mathias). Plantarum seu Stürpium historia, Antverpiae. 1576. Fol.

Lob. ic. Idem. Stürpium icones Antverpiae. 1591. 4o.

Lodd. cab. LODDIGES (Coar.). Botanical Cabinet, London. 1817 seq. 12o.

Loeffl. it LOEPELING (Petr.). Iter Hispanicum, eller Resa til spanska etc. Holmiae. 1758. 8o. — Ed. germ. Berl. Hvalsand. 1766.

Lois. LOISELEUR DE LONGCHAMPS.

— *h. an.* Idem et Madame Lucie DEVILLE. Nouvel herbier de l' amateur, contenant les descriptions, les figures, la culture, l' histoire et les propriétés des plants rares et nouvellet cultivées dans les jardins de Paris. 1830 seq. 8o.

Lour. DE LOUREIRO (Joann.). Flora cochinchinensis. Ulyssipone. 1790. Vol. 2. 8o. — Ed. cur. C. L. Willdenow. Berol. 1793. Vol. 2. 8o.

Lyngh. LYNGBYE (H. C.). Tentamen Hydrophytologiae danicae. Hafniae. 1819. 4o.

Mucart voy. STAUNTON (Georg.). An authentic account of an embassy in China. London. 1797. 4o. Vol. 2.

Marcg. MARCGRAVIUS (Georg.). Historia rerum naturalium Brasiliae Amstelodami. 1658. Fol.

Marsd. sum. MARSDEN (Will.). The history of Sumatra. London. 1783. 4o. — Ed. 2. 1784.

Mart crypt. MARTIUS (C. Fr. Ph.). Flora cryptogamica erlangensis. Norimb. 1817. 8o.

Mart. gen. VON MARTIUS (C. F. Ph.). Nova genera et species plantarum, quas in itinere per Brasiliam collegit et descripsit. Monachii. 1823—29; Vol. 4. Fol.

— *mat. med. br.* Idem. (C.). Specimen Materiae medicae brasiliensis, Monachii. 1824. 4o.

— *palm.* Idem. Genera et species Palmarum, Monachii. 1823. Fol. Fasc. 6.

— *Kartoffel.* Idem. Die Kartoffel-Epidemie der letzten Jahre oder die Stockfäule und Rände der Kartoffeln. München. 1842. 4o.

Mart. cent. MARTYN (John). Historia plantarum rariorum. Centuriae 1 decas 1—5. London. 1728. Fol.

— *rust.* MARTIN (Thomas). Flora rustica, London. 1772—1794. 8o.

Mass. stap. MASSON (Francis.). Stapeliae novae. London. 1796. Fol.

Math. Háj. MATHIOL (Petr Ondřej). Herbář jinak Bylinář. Na českou řeč od Thadeáše Hájka z Hájku přeložený. W Praze. 1562. Fol.

Math. Wel. Tentýž. Herbář jinak Bylinář, spravený od Joachyma Kamerary. Přeložený od A. Hubera z Riesenbachu a D. A. z Weleslawna. W Praze 1596. Fol.

M. Bieb. wiz BIEBERST.

Med. MEDICUS (Fried. Casim.).

- Mem. inst. nat.* Mémoires de l'Institut national des sciences et des arts. Paris. 1796 seq. 4o.
- Mem. soc. gen.* Mémoires de la Société de Physique et d'Histoire naturelle de Genève. 4o.
- Mem. soc. h. n. par.* Mémoires de la Société d'histoire naturelle de Paris. Paris 1799. 4o.
- Mem. mus.* Mémoire du Muséum d'histoire naturelle. Paris. 1815 seq. 4o.
- M. et Koch.* MÄRTENS et KOCH.
- Menouv. voy. qua.* THIERY DE MENONVILLE. Voyage au Guaxaca en Nouvelle Espagne. Nêmecky: Reise nach Guaxaka in Neuspanien. Leipzig 1789. 8o.
- Mentz. pug.* MENTZEL (Christ.). Pugillus plantarum rariorum. Berolini. 1682. Fol.
- Mer. sur.* MERIAN seu GRAEFFIN (Maria Sibylla). Dissertatio de generatione et metamorphosi insectorum surinamensium cum plantis, floribus et fructibus, quibus vescuntur. Hagae. Com. 1726. Fol.
- Metzg.* METZGER. Europäische Cerealien. Heidelberg. 1824. Fol.
- E. Mey.* MEYER (E.). De plantis labradoricis libri tres. Lipsiae. 1830. 8.
- *esseques.* MEYER (G. F. W.). Primitiae floriae essequiboensis. Goettingae. 1818. 4o.
- Mich. gen.* MICHELI (Petr. Ant.). Nova plantarum genera. Florentiae 1729. Fol.
- Mich. am.* MICHEAUX (Andreas) Flora boreali-americana. Paris. 1803. Vol. 2. 4o.
- *querc.* Idem. Histoire des Chenes de l'Amerique septentrionale. Paris. 1801. Fol. — Ed. germ. cur. Kerne. 1802.
- *arb.* MICHEAUX (André Franç.). Histoire des arbres forestiers de l'Amerique septentrionale. Paris. 1810—13. 4o.
- Mill. ic.* MILLER (Joan.). Icones plantarum. Londini. 1780. Fol. Ed. germ. Abbildungen der nützlichsten und schönsten Pflanzen. Nürnberg. 1768. II Theil. Fol.
- Mirb.* BREISSEAU-MIRBELL (C. F.).
- Moench.* MOENCH (Conrad).
- Mol.* MOLINA (Giov. Iun.). Saggio sulla storia naturale del Chili. Bologna. 1782. 8o. — Ed. gall. Essai sur l'histoire nat. du Chili. Paris 1789. 8o.
- Morett.* MORETTI.
- Moris. hist.* MORISON (Robert). Plantarum historia universalis oxoniensis. Oxonii 1780. Fol.
- *oron. wiz. p̄deděšlý.*
- Müll. infus.* MÜLLER (Otto Frideric). Animalcula infusoria. Havniae 4o.
- Munt.* MUNTING (Abrah.). Phytographia curiosa. Leydae. 1702—27. Fol.
- Murr.* MURRAY (Joan.). Andr. Wiz Lin. Systema vegetabilium. ad 13.
- Nectoux voy.* NECTOUX (H.). Voyage dans la haute Egypte, avec des observations sur les diverses espèces de sensé. Paris. 1808. Fol.
- Nees.* NEES AB ESENBECK (C.). Das System der Pilze und Schwämme. Würtzburg. 1816 seq. Vol. 2. 4o.

- *cin.* Idem et. NEES AB ESENBECK (Th. E. L.). De Cinnamomo Disputatio. Bonnæ. 1823. 4o.
- Idem. Horæ physicae berolinenses. Bonn. 1820. Fol.
- Nees et H. NEES VON ESENBECK (E.), und HENRY. (A.). Das System der Pilze. Bonn. 1837. Vol. 2. 8o.
- Nees et Mont. NEES VON ESENBECK et MONTAGNE. Jungermanniarum herbarii Montagneani species.
- Nestl. NESTLER (C. G.). Monographia de Potentilla. Paris. et Argentorati. 1816. 4o.
- Nicols. dom. NICOLSON. Essai sur l'histoire naturell de Saint-Domingue. Paris. 1776. 8o.
- Nitsch inf. NITSCH. Beiträge zur Infusorienkunde. 1817. 8o.
- Noisett. fruit. NOISËTTE (Louis). Le jardiã fruitier. Paris. 1813. Fasc. 2. 4o.
- Noron. NORONHA.
- Nutt. NUTTAL (Thom.). The genera of North American Plants and a Catalogue of the species. Philadelphia. 1818. Vol. 2. 12o.
- Oed. OEDER (Georg. Christ.). w. *Fl. dan.*
- Olivi adr. OLIVI (Jos.). Zoologia adriatica. Bassano. 1792. 4o.
- Oliv. voy. OLIVIER (Guil. Aug.) et BRUGUIÈRE. (Jean. Guil.). Voyage dans l' Empire Ottoman. Paris. Vol. 3. 4o.
- Orteg. ORTEGA (Cas. Gomez).
- Otto. OTTO (J.) Versuch einer Anordnung der Agaricorum. Leipzig. 1816. 8o.
- Otto. OTTO (J. G.) in Verhandlung:n der berliner Gartenbau-gesellschaft.
- Pall. astr. PALLAS (Peter Simeon). Species astragalorum descriptae et iconibus illustratae. Lipsiae. 1800. Fol.
- ross. Idem. Flora rossica. Petropoli 1784—1788. Fol. Vol. 2. Edit. in 8o. Francof. et Lipsiae. 1789—1790. Part. 2
- ill. Idem. Illustrationes plantarum imperfecte vel nondum cognitarum. Lipsiae. 1803. Fasc. 4. Fol.
- it. Idem. Reise durch verschiedene Provinzen des russischen Reichs. Petersburg 1771—1776. Vol. 3. 4o.
- Pall Beauv. owar. w. Beauv. owar.
- Parkins. par. PASKINSON (John). Paradisi in sole paradisus terrestris, or a garden of flowers. London. 1629. Fol.
- Paters. it. PATERSON (Will) A narrative of four journeys in tho country of the Hottentots. London. 1789. 4o. — id. germ. cur. J. R. Forster. Berlin 1790. 8o.
- Pav. PAVON (Jos). wiz R. et Pav.
- Perrot. seneg. w. Guillem senegamb.
- Pers. PERSOON (Christ Henr.). Synopsis plantarum seu Enchiridion botanicum. Paris 1805—1807. Vol. 2. 12o.
- Idem. Synopsis methodica fungorum. Gottingae. 1801. 8o. Part. 2.
- Idem. Traité sur les champignons comestibles. Paris. 1819. 8o. — Ed. germ. cur. Dürbach. Heidelberg. 1822.
- obs. Idem. Observationes mycologicae. Lipsiae. 1796. 8o.
- ic. Idem. Icones et descriptiones fungorum minus cognitorum. Lipsiae. 1799—1800. Fasc. 2. 4o.
- ic. pict. Idem. Icones pictae specierum rariorum fungorum. Paris et Strass. 1803. Fasc. 2. 4o.
- myc. eur. Idem. Mycologia europaea. Erlangae. 1822—25. 8o.

Pet. Thyar. afr. DU PETIT THUARS (Aubert). Plantes des Iles de l'Afrique australe. Paris 1804. 4o.

Pet. gaz. PETIVER (James). Gazophyllacium naturae et artis, Londini 1702—1704. Decad. 5. Fol.

— *Fil.* Idem. Pterigraphia americana. Londini. Fol.

Phil. Frans. Philosophical Transactions of the Royal society of London, London ab anno 1685. 4o.

Piso. PISO (Guil.) et G. MARGRAF. Historia naturalis Brasiliae ed. Joann. de Laet. Amstelodam. 1648.

Plenk. PLENK (Jos. Jac.). Icones plantarum medicinalium. Viennae. 1778. Centur. 12. Fol.

Pluk. alm. PLUKENET (Leonard). Almagestum botanicum seu phyt. onomasticon. Londini 1696. 4o.

— *mant.* Idem. Almagesti botanici mantissa. Londini 1700.

— *am.* Idem. Amaltheum botanicum. Londini. 1705. 4o.

— *phyt.* Idem. Phytographia seu Stirpium illustratio. Londini. 1691. Vol. 4. 4o.

Plum. am. PLUMIER (Charles). Description des plantes de l'Amerique. Paris. 1693—1713. Fol.

— *fil.* Idem. Traité des fougères de l'Amerique. Paris. 1705. fol.

— *gen.* Idem. Nova plantarum Americanarum genera. Paris. 1703. 4o.

— *ms.* Idem. Opus manuscriptum Parisiis asservatum.

— *ed. Burm.* Idem. Plantae americanae a C. Plumier detectae et a J. Burmanno editae. Amstelodami. 1755. Fasc. 5. Fol.

Počátk. PRESL (Jan S.). Počátkové rostlinosloví, v Praze. 1846. 2 dily.

Pohl bras. POHL (Joan). Plantarum Brasiliae icones et descriptiones. Viennae. 1826. seq. Vol. 2. Fol.

Poir. POIRET (J. E. M.). Encyclopedie methodique. Dictionnaire botanique. Viz Lam. Diction. continué par Poirét. Paris. 1804—1808. Vol. 5—8. 4o.

Poit. POITEAU et TURPIN. Traité des arbres fruitiers de Duhamel. Nouv. edit. Paris. 1808. seq. Fol. Viz Duham. nov.

Presl lob. PRESL (Carol. Bořivoj.). Prodrromus Monographiae Lobeliacearum. Praegae. 1836. 8o.

Presl. PRESL (Joan. Sw.). w. Počátk. Rostl.

Pr. v. Neuwied. Reis. Prinz zu WIED-NEUWIED. Reise nach Brasilien. Frankfurt a. M. 1820.

Pursh am. PURSH (Frider.). Flora borealis americana, London. 1814. Vol. 2. 8o.

Raddi. RADDI (Gius.). Jungermannographia etrusca. Modena. 1808. 4o.

Rad. pyr. RADIUS (Just.). De Pyrola et Chimophila specimena. Lipsiae. 1821. 4o.

Räusch. RÄUSCHEL (Ern. Ad.).

Rafin. RAFINESQUE SCHMALZ (C. S.).

— *med.* Idem. Medical Flora, or manual of the medical botany of the United States of North America. Philadelphia. 1828—30. 8o. vol. II.

Rauw. it. RAUWOLF (Leonh.). Aigentliche Beschreibung der Raiss in die Morgenländer. Laugingen 1582—83. 4o. — Ed. ang. in Ray. coll. trav. London. 1693—1738. Vol. 2. 4o.

R. et Pav. RUIZ (Hippolitus) et PAVON (Jos.). Flora peruviana et chilensis, Madriti. 1793—1802. Vol. 3. Fol.

— *prod.* Idem. *Florae peruvianae et chilensis prodromus*, Madridi. 1794. Fol. — Edit. 2. Romae 1797. 4o.

Rebent. neom. REBENTISCH (Joan. Fr.). *Prodromus florae Neomarchicae*. Berolini. 1804. 8o.

Red. lil. REDOUTÉ (P. J.). *Les Liliacées*. Paris. 1802—16. Vol. 1—8. Fol. Text auctore A. P. De Candolle. Vol. 6—7. Text. auct. F. De la Roche. Vol. 8. Text. auct. A. R. Delile.

— *ros.* Idem. *Les Roses peintes* par P. J. REDOUTÉ, décrites et classées par C. A. THORY. Paris. 1817—20. Vol. 2. Fol. et 4o.

Red. et Thor. ros wiz *Red. ros.*

Reich. REICHARD (Joan. Jac.). *Wiz Lin. syst. plantar. cur.* Reichard.

Reichenb. ac. REICHENBACH (H. G. L.). *Monographia generis Aconiti*. Lipsiae. 1820. seq. Fol.

— *ill.* Idem. *Illustratio generis Aconiti et Delphinii*. Lipsiae. 1823 et seq. Fol.

— *cr.* Idem. *Plantae criticae seu Iconographia botanica*. Lipsiae. 1823—36. Vol. XI. 4o.

— *ic.* Idem. *Týž spis.*

— *hort.* Idem. *Hortus botanicus seu Iconographia botanica exotica*. Lipsiae 1827—30. Vol. III. 4o.

— *mag.* Idem. *Magazin der ästhetischen Garten-Botanik*. Leipzig. 1821—26. 4o.

Reit. et Ab. REITER und ABEL. *Abbildung der hundert deutschen Holzarten*. 1790. 4o.

Retz. RETZIUS (And. Joan.). *Observationes botanicae*. Londini. 1774. Fasc. 6. Fol. Ed. 2. Lipsiae 1779—91.

Rheed. VAN RHEEDE TOT DRAKENSTEEN (Henric.). *Hortus indicus Malabaricus*. Amstelodami. 1678—1703. Vol. 1—12. Fol.

Rich. RICHARD (Louis Claude). *De Orchideis europaeis annotationes*. Paris. 1817. 4o.

— *con.* Idem. *De Coniferis et Cycadeis*. Paris. 1826. Fol.

— *bot. med.* RICHARD (Achill.). *Botanique medical ou histoire naturelle et medicale des medicamens etc.* Paris. 1823. Vol. 2. Ed. germ. cur. G. F. Kunze. *Medicinische Botanik*. Berlin. 1824—26. Vol. 2. 8o.

— *hydr.* Idem. *Monographie de genre Hydrocotyle*. Bruxelles. 1820. 8o.

Risso. RISSO (A.).

Riv. mon. RIVINUS (Aug. Quirin.). *Ordo plantarum flore irregulari monopetalo*. Lipsiae. 1690. Fol.

— *pent.* Idem. *Ordo plantarum flore irregulari pentapetalo*. Lipsiae. 1699. Fol.

— *tetr.* Idem. *Ordo plantarum flore irregulari tetrapetalo*. Lipsiae. 1691. Fol.

Roem. arch. ROEMER (Joh. Jac.). *Archiv für die Botanik*. Leipzig. 1796—1805. Vol. 3. 8o.

— *et Ust. mag* Idem et USTERI (Paul). *Magazin für die Botanik*. Zürich. 1787—90. 12 Stück. 8o.

R. et Schult. ROEMER (John, Jac.) et SCHULTES. *Wiz Lin. syst. Vegetab.* ed. Roem. et Schult.

Roes. Insectenb. ROESEL DE ROSENHOF (August. Joan.). *Insecten-Belustigungen*. Nürnberg. 1746 et seq. Vol. 1—4. 4o.

Roques champ. **ROQUES.** Histoire des Champignons comestibles et vénéneux Paris. 1822. 4o.

Rosc. **BOSCOE.**

Rostl. O přirozenosti rostlin anebo Rostlinář. W Praze. 4o. Díl I. 1823. Wydaný B. W. hrabětem z Berchtoldu a Janem Sw. Preslem. Díl II a III. Janem Sw. Preslem 1825 a. d. (Díl I. II. a III. obsahují dohromady 49 swazků).

Roth. cat. **ROTH** (Alb. Wilh.). Catalecta botanica. Lipsiae. 1797—1805. Vol. 3.

Rottb. **ROTTBOEL** (Christ. Friis.). Descriptiones et icones plantarum rariorum. Havniae. 1773. Fol.

Roxb. **ROXBOROUGH** (Will.). Plants of the coast of Coromandel. published under the direction of sir Joseph Banks. London. 1795—1816. Vol. 3. Fol.

Rudb. elys. **RUDBECK** (Olaus). Campi Elysii. Upsaliae. 1701. Lib. 2. 4o.

Ruiz. bey. **RUIZ** (Hippolit). Memoria sobre la Bejuco de la Estrella. Madrid. 1808. 8o.

— *quin.* Idem. Quinologia o tratado etc. Madrid. 1792. 4o. — Edit. germ. Goetting. 1794. 8o.

Rumph. **RUMPHIUS** (Georg. Everh.). Herbarium amboinense. Amstelodami. 1750. Vol. 6.

— *auct.* Idem. Auctuarium ad herb. amboinense. Ibidem 1755.

Ryč. **RÝČ** (F. G.) Wyobrazení nejzáležitějších zdejších stromů a křů. Podlé Bechsteina, Hartiga, Reitra a Abela. W Praze 1826. Fol. (Text také německý).

Sabbat. rom. **SABBATI** (Liberat.). Hortus romanus. Romae. Fol. Vol. 1. auct. G. Bonelli et L. Sabbati. 1772. Vol. 2—5. auct. N. Martelli et L. Sabbati. 1774—78. Vol. 6—7 auct. Const. Sabbati et N. Martelli 1780—84.

Sabin. **SABINE.**

Salisb. par. **SALISBURY** (Rich. Anth.). The Paradisus Londinensis, the figures by W. HOOKER. London. 1805—1803. Vol. 2. 4o.

— *prodr.* Idem. Prodronus stirpium in horto ad Chapel Allerton. Londini. 1796. 8o.

Sant. it. **SANTI** (Georg). Viaggi al monte Amiata. Pisa. 1795. 8o. — e per la Toscana 1798—1806. Vol. 2.

Savi **SAVI** (Cajetan).

Schaeff. **SCHAEFFER** (Jac. Christ.). Fungorum, qui in Palatinatu et Bavaria circa Ratisbonam nascuntur icones. Ratisbonae. 1762—70. Vol. 4. 4o.

Scheuchz. agr. **SCHUCHZER** (Joan.). Agrostographia. Tiguri. 1719. 4o. — Ed. 2. add. A. Halleri epicrisi. Ibid. 1775. 4o.

Schk. **SCHKUHR** (Christ.). Botanisches Handbuch. Wittenberg. 1791—1803. Vol. 3. 8o.

— *car.* Idem. Beschreibung und Abbildung der Riedgräser. 1812. Ed. gall. Histoire des Carex ou Laiches. Leipzig. 1802. 8o.

— *crypt.* Idem. Deutschlands kryptogamische Gewächse. Wittenberg. 1806. 4o.

Schmied. w. **SCHMIEDEL** ic.

Schmiedel ic. **SCHMIEDEL** (Cas. Christ.). Icones plantarum. Erlangae. 1791—97. Vol. 3. Fol.

Schmiedt myc. w. **Kunze myc.**

- Schmidt** SCHMIDT (Fr.). Oesterreichische allgemeine Baumzucht. Wien. 1792. Vol. 3. Fol.
- Schneev.** SCHNEEVOGT (G. Voorhelm). Icones plantarum rariorum Harlem. 1793. Vol. 2. Fol.
- Schrad. germ.** SCHRADER (Henr. Adolph.). Flora germanica. Götting. 1806. Tom. prim. 8o.
- *haloph.* Idem. De Halophytis Pallasii. Götting. 1810. 4o.
- *h. gott.* Idem. Hortus gottingensis, seu plantae novae et rariores etc. Gottingae 1809. Fas. 1—12. Fol.
- *journal.* Idem. Journal für die Botanik. Götting. 1799—1803. Fasc. 10. 8o. Neues Journal für die Botanik. Götting. 1805—10. Fasc. 8. 8o.
- *n. gen.* Idem. Nova genera plantarum. Lipsiae. 1797. Fol.
- Schreb.** SCHREBER (Joan. Christ. Dan.).
- *gr.* Idem. Beschreibung der Gräser. Lipsiae. 1769—79. Vol. 2. Fol.
- *phasc.* Idem. De Phasco observationes. Lipsiae. 1770. 4o.
- Schult.** SCHULTES (J. A.) w. *R. et Schult.*
- *lav.* Idem. Baierns Flora. Vollständige Beschreibung der im Königreiche Baiern wild wachsenden Pflanzen. 1. Centurie. Landshut. 1811. 8o.
- Schulz barb.** SCHULZ (C. Fr.). in Nov. act. acad. caes. nat. cur. Vol. XI.
- Schwägr. suppl.** SCHWAEGRICHEN (Friedr.). Species muscorum Hedw. Supplementum primum. Lipsiae. 1811. 4o.
- Schwein.** SCHWEINITZ.
- Scop carn.** S'OPOLI (Joan. Ant.). Flora carniolica. Viennae. 1760. 8o. Edit. 2 aucta. Ibid. 1772. Vol. 2.
- *del.* Idem. Deliciae Florae et Faunae insubricae. Ticini. 1786—88. Vol. 3. Fol.
- Seba.** SEBA (Alb.). Locupletissimi rerum naturalium thesauri descriptio. Amstelodami. 1734—65. Vol. 4. Fol. — Ed. 2. Paris. 1827 seq.
- Secret. K.** SECRETAN.
- Seligm.** SELIGMANN w. *Catesb.*
- Shaw. afr.** SHAW (Thom.). Travels and observations relating to several parts of Barbary and the Levant. Oxford. 1738. Fol.
- Sibth.** SIBTHORP (Joan.). Flora graeca. Ed. J. E. Smith. London, 1806. seq. Vol. 4.
- Sickler Obst.** SICKLER. Der deutsche Obstgärtner. 1794. Fasc. 22. 8o
- Sieb.** SIEBER (Franc. Guill.).
- *voy.* Idem Reise nach Creta. Leipzig. 1823. Vol. 2. 8o.
- Sims. maq. w Curt.**
- Sloan** SLOANE (Hans). A voyage to the Madera, Barbados, Nieves, s. Christophers and Jamaica etc. London. 1707. Vol. 2. Fol.
- Wübec uwädł se :** Historia plantarum jamaicensium.
- Smith.** SMITH (James Edward).
- Idem. *Engl. bot. w. Engl. bot.*
- *exot.* Idem et Jam SOWERBY; Exotic Botany. London. 1804—1808. 8o.
- *nov. Holl.* Idem. A specimen of the Botany of New-Holland. London. 1793. 4o.
- *spic.* Idem. Spicilegium botanicum. London, 1791—92. Fasc. 2. Fol.

- *tracts*. Idem. *Tracts relating to natural history*. London. 1798. 8o.
- Sol. obs.* SOLANDER.
- Sol. menth.* SOLE (Will.). *Menthae britannicae*. Bath. 1798. Fol.
- Sonn. it. guin.* SONNERAT (P.). *Voyage à la Nouvelle Guinée*. Paris. 1776. 4o.
- *it. chin.* Idem. *Voyage aux Indes orientales et à la Chine*. Paris. 1782. Vol. 2, 4o. Ed. 2. 1806. Vol. 4. et atlas. 4o.
- Sowerb.* SOWERBY (James). *Coloured figures of English Fungi*. London. 1796—1814. Fol. Suppl. 1815 seq.
- Spalding scut.* SPALDING (Lyman). *Geschichte der Einführung und des Gebrauchs der Scutellaria lateriflora* (Sculleap). Aus dem Englisch. Leipzig. 1822. 8o.
- Spreng. ant. bot.* SPRENGEL (Curt.). *Antiquitatum botanicarum specimen*. Lipsiae. 1798. 4o.
- *syst. veg. w. Lin. syst. veget.*
- Stackh.* STACKHOUSE (John). *Nereis britannica*. London. 1795—97. Fasc. 2. Fol. Edit. act. nov. Oxonii. 1816. 4o.
- *extr. of Bruce*.
- Staunt. w. Macart. voy.*
- Steff.* STEFFENS.
- Sternb. sax.* COMES DE STERNBERG (Caspar.). *Revisio Saxifragarum iconibus illustrata*. Ratisbonae. 1810. Fol. Suppl. 1, Ibid. 1822. Suppl. II. Pragae. 1831.
- Sturm.* STURM (Jacob). *Deutschlands Flora*. Pars 1. Phanerogama. Fasc. 1—88. Pars 2. Cryptogam. Fasc. 1. etc. Nürnberg. 1798 seq. 12o.
- Suensk. bot.* PALMSTRÜCH *et* VENUS. *Suensk. botany*. 1806 seq. Fasc. 1—100. 8o.
- Swartz fl. ind. occ.* SWARTZ (Olaus). *Flora Indiae occidentalis*. Erlangae. 1797—1806. Vol. 3. 8o.
- *obs.* Idem. *Observationes botanicae*. Erlangae. 1791. 8o.
- *syn.* Idem. *Synopsis filicum, earum genera et species*. Kiliae. 1806. 8o.
- Sweet ger.* SWEET (Robert). *Geraniaceae or natural order of Geraniums*. London. 1818 seq. 8o.
- *brit. gard.* Idem. *The british Flower-Garden and ornamental shrubbery*. London. 8o.
- Swert. flor.* SWERTIUS (Eman.). *Florilegium tractans de variis floribus*. Francof. 1612. Fol.
- Thuill.* THUILLIER (J. L.). *Flore des environs de Paris*. Paris. 1790. 12o. — Ed. 2. Ibid. 1799. 8o.
- Thunb. cap.* THUNBERG (Carol. Petr.). *Prodromus plantarum capensium*. Upsal. 1794. Vol. 2. 8o.
- *jap.* Idem. *Flora japonica*. Lipsiae. 1784. 8o.
- *ic. jap.* Idem. *Icones plantarum japonicarum*. Upsal. 1794—1801. Decad. 3. Fol.
- *gard.* Idem. *Dissertatio de Gardenia*. Upsal. 1780. 4o.
- Till. pis.* TILLI (Mich. Aug.) *Catalogus horti pisani*. Florentiae. 1723. Fol.
- Tode meckl.* TODE (Henr. Jul.). *Fungi mecklenburgenses selecti*. Luneburgi. 1790. 4o.
- Tourn. cor.* PITTON DE TOURNEFORT (Joseph). *Corollarium institutionum rei herbariae*. Paris. 1702. 4o.

- *inst.* Idem. *Institutiones rei herbariae.* 1717—19. Vol. 3. 4o.
- Trans. hort.* Transactions of the horticultural Society of London. London. 1812 seq. 4o
- Tratt. arch* TRATTINICK (půwodně *Dráteník*). Archiv der Gewächskunde Viennae. 1811 seq. Vol. 5. 4o.
- *aust.* Idem. Fungi austriaci ad specimina viva cera expressi cum descriptione. Viennae. 1804—1805.
- *essb.* Idem. Essbare Schwämme. Wien. 1809 Ed. 2. 1830.
- *tab.* Idem. Observationes botanicae tabularium rei herbariae illustrantes. Viennae. 1811—12. Fasc. 4. 4o.
- *thes.* Idem. Thesaurus botanicus. Viennae. 1805—19. Fasc. 20. Fol.
- Trew. Ehr.* TREW (Christ. Jac.). *Plantae selectae ab Ehret pictae.* Norimbergae. 1750—73. Fol.
- Trin.* TRINIUS (Car. Bernh.).
- Turn.* TURNER (Dawson). *History of the Fuci.* London. 1809. Vol. 2. 4o.
- Idem. Fuci or coloured figures and descriptions of the plants to the genus Fucus. London. 1808. Vol. 3. Fol.
- Tussac.* DE TUSSAC (F. R.). *Flora Antillarum.* Paris. 1808—30. Vol. 4. Fol.
- Uster. ann.* USTERI (Paul). *Annalen der Botanik.* Zürich. 1791—93. 6 Stücke. 8o
- Vahl ecl.* VAHL (Martin). *Eclogae americanae.* Havniae. 1796—99. Fasc. 3. Fol.
- *dec.* Idem. *Icones plantarum in Eclogis descriptarum.* Havniae. 1798—99. Decad. 3. Fol.
- *symb.* Idem. *Symbolae botanicae.* Havniae. 1790—94. Fasc. 3 Fol.
- *fl. dan.* Idem. w. *Fl. dan.*
- Vaill. pak.* VAILLANT (Sebast.). *Botanicon parisiense.* Lugd. Bat. et Amstelod. 1727. Fol.
- Valent. amb.* VALENTYN (Fr.). *Oud en nieuw Ostindien-naauwkeurige Verhandelingen von Nederlands Mogentheyd in die gewesten.* Amsterdam 1724—26. Vol. 5. Fol.
- Vand. fasc.* VANDELLI (Domin.). *Fasciculus plantarum.* Lisboae. 1771. 4o.
- Vauch.* VAUCHER (Jean Pierre). *Histoire des Conferves d'eau douce.* Genève. 1803. 4o.
- Vent. cels.* VENTENAT (Etienne Pierre). *Description des plantes nouvelles ou peu connues de jardin de J. M. Cels.* Paris. 1800. Fol.
- *mal.* Idem. *Jardin de Malmaison.* Paris. 1803—1805. Vol. 2. Fol.
- *choix.* Idem. *Choix des plantes.* Paris. 1803—1808. Fasc. 10. Fol.
- *till.* Idem. *Monographie du genre tilleul.* Paris. 1802. 4o.
- Vill.* VILLARS (D.). *Histoire des plantes du Dauphinè.* Grenoble. 1786—88. Vol. 3. 8o.
- Vittad.* VITTADINI. *Descriptione dei Funghi mangerecci più comuni de l' Italia e de velenosi, che possono co' medisimi confondersi.* Milano. 1835. 4o.
- Idem. *Monographia tuberaceorum.* Mediolani. 1831. 4o.
- Vivian.* VIVIANI (Domin.).

Volk. nor. VOLKAMER (Joh. Christ.). Nürnbergische Hesperides. Nürnberg. 1708. Fol.

Wagn. WAGNER.

Wahlenb. lapp. WAHLENBERG (Georg). Flora laponica. Berolini. 1812. 8o.

Wallich as. WALLICH (N.). Plantae asiaticae rariores. Londini. 1830. seq. Fol.

— *nep.* Idem. Tentamen Florae nepalensis. Londini. 1824. Fol.

Wallr. ann. WALLROTH (Fried. Guill.). Annus botanicus seu supplementum 3 ad Floram hallensem. Halae. 1815. 12o.

Walth. hort. WALTHER (Aug. Frid.). Designatio plantarum horti ejus. Lipsiae 1735. 8o.

Wangenh. am. VON WANGENHEIM (Fried. A. Jul.). Beschreibung einiger nordamerikanischen Holzarten. Götting. 1781. 8o.

Web. conf. w. Dillw.

— *goett.* WEBER (Georg Henr.). Spicilegium Florae Göttingensis. Gothae. 1778. 8o.

Weig. obs. WEIGEL (Christ. Ehren.). Observationes botanicae. Gryphiae. 1772. 4o.

Weihe. NEES et WEIHE. Deutsche Brombeersträucher. Bonn. 1822. Fol.

Weinm. WEINMANN (Joan. Guil.). Phytanthoza iconographica. Ratisbon. 1737—45. Vol. 4. Fol.

Weiss crypt. WEISS (Fr. G.). Plantae cryptogamicae Flora göttingensis. Götting. 1770. 8o.

Wendl. coll. WENDLAND (Joan. Christ.). Collectio plantarum tam exoticarum quam indigenarum. Hannoverae. 1805. seq. 4o.

— *er.* Idem. Eriocarum icones et descriptiones. 1798. seq. 4o.

— *her.* Idem. Hortus Herrenhusanus. Hannoveriae. 1798—1801. Fol.

— *obs.* Idem. Bemerkungen über einige Pflanzen. Im Römers Archiv für Botanik. Tom. 1.

— *sert.* Idem. Sertum hannoveranum Göttingae. 1795—97. Fol.

— *ac.* WENDLAND (H. E.). Commentatio de Acaciis aphyllis. Hannover. 1820. 4o.

W. et Kit. COMES WALDSTEIN (Francis.) et KITABEL (Paul). Descriptiones et icones plantarum rariorum Hungariae. Viennae. 1802—12. Vol. 3. Fol.

W. et Mor. crypt. WEBER (Fried.) et MOHR (D. M. H.). Deutschlands cryptogamische Gewächse. Kiel. 1807. 12o.

W. et Mohr Reise. Idem. Naturhistorische Reise durch einen Theil Schwedens. Göttingen. 1804. 8o.

Willd. WILLDENOW (Car. Lud.). Species plantarum. *Wiz. Lin. spec.*

— *amar.* Idem. Historia amaranthorum. Turici 1790. Fol.

— *Baumz.* Idem. Berlinische Baumzucht. Berlin. 1796. 8o. Ed. 2. Berlin. 1811.

— *h. ber.* Idem. Hortus berlinensis. Berolini. 1806—10. Vol. 2. Fol.

Win. et Grab. WIMMER (F.) et GRABOWSKY (H.). Flora Silesiae. 1827.

Wither. WITHERING.

Woodv. med. WOODVILLE (Will.). Medical Botany. London. 1790—93. Vol. 3. 4o.

Wulf. WULFEN.

Zannich. ist. ZANNICHELI (Joan. Hier.). Isteria delle piante che crescono nei Lidi intorno a Venezia. 1735. Fol.

Zan. hist. ZANONI (Jacob.). Isteria botanica. Bologna. 1675.

Fol.

Zorn. med. ZORN (Joan.), Icones plantarum medicinalium. Norimbergae. 1779-84. 8o.

Zuccar. ZUGCARINI.

ODDÍL PRVNÍ.
ROSTLINY CEWNATÉ.
PLANTAE VASCULARES.

Rostliny složené ze sklípkatiny a cew.

ČÁŠŤ PRVNÍ.
ROSTLINY JEWNOSNUBNÉ.
PHANEROGAMAE.

Rostliny cewnaté s dvojimi údy rozplemeňowacími (plodidly a rodidly) a s prawým klem w semeně.

TLUPA PRVNÍ.
ROSTLINY DWOJDĚLOŽNÉ čili SAUCEWNÉ.
DICOTYLEDONEAE s. ENDOGENAE.

Rostliny cewnaté, jewnosnubné, wšamorostaucí; kel o dělohách dwau anebo wíce přesleněných; cewy na saustředné wrstwy (w kmenu) rozpostawené.

SHLUK PRVNÍ.
ROSTLINY DWOJOBALNÉ.

Rostliny 2děložné čili saucewné s okvětím dvojnásobným, z kalichu a koruny složeným.

TŘÍDA PRVNÍ.
ROSTLINY LOŽNOKWĚTÉ. THALAMIFLORAE.

Rostliny prostoplátečné, jichžto plátky wynikají z lůžka kwětowého.

PRYSKYŘNÍKOWITÉ. *RANUNCULACEAE*.

Kalich 3—6lupenný, často barevný, w paupěti střechovitý nebo chlopnitý. Plátky stejnopočetné nebo nadpočetné, nejčastěji medníkowitzé, někdy žádné. Tyčinky prosté, množitě, pořidku tolik jich co plátkůw. Waječnik z worečkůw množitých, přeslenowitzé nebo zawitě nahromaděných, w prvním případě někdy dole srostlých, malo kdy jednoduchý, mnohowaječný. Čnělek co worečkůw, někdy překrátkých. Plod množitý z měchýřikůw mnohosemenných, pořidku dohromady srostlých w plod tobolkowitzý, u wnitř pukající, anebo z holének nepukawých, jednosemenných. Semena w holěnkách kolmostojná nebo wisutá, w měchýřicích rownowážná, we dwau řadách po šwech přirostlá. Bilek weliký; kel přemalý.

Zeliny, byliny, polokře, řidko kře. Listy střidawé, řidko střičné, celé nebo rozmanitě rozdělené, řidko složené a palistnaté. Kwěty obojaké pravidelné nebo nepravidelné, ojedinělé, hrozněné, wrcholičené, latěné.

Nyní se zná asi 700 rodů (w 27—30 pokoleních), nejwíce w mírném a studeném podnebí, obzvláště na sewerné polokauli, z rowin až na hory k čáře sněhowé rostoucích. W krajinách obratníkowitzých nejméně jich, a to jenom na vysokých horách. Ewropa a Asie nejwíce jich žiwí, Afrika a Australie nejméně.

W nejmnožších přewládá prwek obzvláště prudký, nejwíce těkawý; mnohé jich jedowaté, l-ptawě ostré, nebo mžmíwě ostré.

Některé jich dáwají léky mocné; mnohé honosí se krásným kwětem; w technickém a rolnickém ohledu jsau nepatrné.

Pro snadnější přehled pokolení rozděluje se na patero podřadí: První čtvero má prašníky wněšné, poslední ale wnitřní.

1) *PLAMĚNKOWITÉ*. Kalich w paupěti chlopnitý a často po krají wehnutý. Plátky žádné nebo ploché (bez medniku). Holěny nepukawé. Semeno wisuté, Listy střičné.

2) *KONIKLECOWITÉ*. Kalich w paupěti střechovitý. Plátky žádné nebo ploché. Holěny. Semeno wisuté. Listy střidawé.

3) *ŽARAUŠOWITÉ*. Kalich w paupěti střechovitý, Plátky ploché nebo nad nehtem s jamkau medowau a šupinkau, pořidku dwojplyské. Holěny. Semeno přímé. Listy střidawé.

4) *ČEMEŘICOWITÉ*. Kalich w paupěti střechovitý. Plátky trubkowitzé, nejwice dwojplyské, mednaté

někdy žádné. Měchýřiky mnohosemenné, pukající, někdy w toboleku pauzdratau srostlé.

5) *PIWONKOWITÉ*. Okvětí dvojnásobné, 4—5-lupenné, dříve rozvíti střechovitě. Kalich stálý. Plátky ploché. Prašníky vnitřní. Měchýřiky, někdy zbobulelé, na vnitřní straně mnohosemenné.

Podřadi 1.

PLAMÉNKOWITÉ. *CLEMATIDEAE*.

PLAMÉNEK. *CLEMATIS*. WALDREBR.

Pokrywka nižadná. Kalich 4—5lupenný, korunovitý; lupeny w paupěti chlopnité, někdy po kraji wchnuté. Plátky žádné. Tyčinky množité. Holénky osinaté se čnělkau niťowitau, často prodlauzenau.

P. přímý. *C. recta* Lin. Jacq. aust. t. 291. Plenk t. 441. Schk. t. 151. Sturm f. 8. Düsseld. 6. t. 19. Rostl. 1. ob. 9. Plamének Mat. Háj. 286. B. — Wel. 335. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, (3—4' vysoká,) lysá; listy peřenosečné čili wyštěrbené: úkrojůw řapíkatých, wejčítokopinatých nebo přisrdčitowejčitých, nejcelejších; kwěty konečné, latněné; lupeny kalichowé rozkladité, trojžilé po krajích, na konci a hřbetu plstnaté, wnitř bílé. Holénky srdčitozakulatělé, ocasem dlouhým perowitě wausatým ukončené. — Na kopcích suchopárných, výslunných, též w pasekách po Ewropě mírné a teplé. Kwěte od čerwna do září. ♀.

Listy čerstwé na jazyku a w hrdle násilně pálí, pak je čerwení, zpryskuj a wředowati; listy suché skoro jsau bezčioné.

P. plotní *C. Vitalba* Lin. Jacq. aust. t. 308. Plenk t. 442. Schk. t. 151. Rostl. 1. ob. 10. Barwinek III. Mat. Wel. 334. Z kořenu vyhání mnoho kmenůw pnulých, hebkých, wětewnatých (6—10' dlouhých), křowitých; listy peřenosečné čili wyštěrbené: úkrojůw wejčítokopinatých, zubatostříhaných, zakončitých, dole ufatosrdčitých; kwěty na konci rozeh rozpostawené we wrcholík latowitý, listnatý, listu kratší; lupeny kalichowé 4 rozložené, wně běloplstité, u wnitř ponážlutle bílé. Holénky wejčité, smačknuté, čnělkau prodlauzenau perowitě wausatau ukončené. — W Ewropě mírné a polední. Čechy snad jsau nejsewernější krajina, kdežto roste. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Má se jako předešlý, účinkůw jest ale silnějších.

P. srdčitý. *C. virginiana* Lin. Kmen pnulý, listy trojmo sekané: úkrojůw srdčitých, ostrých, hrubě zuba-

tých anebo laločnatých; kwěty dvojdomé, latněné. Podobá se předešlému. — Roste w Americe sewerné.

P. nicé. *C. integrifolia* *Lin. Jacq. aust. t. 363. Rostl. 1. ob. 11.* Kořen mnoholetý; lodyhy přímé (2' vysoké), hranaté, dřevnaté; listy stříčné, jakoby poloobjímavé, sedavé, nerozdělené, vejčitokopinaté nebo kopinaté, nejcelejší, ostré; stopka konečná, jednokvětá; kwět rozvitý nicí; lupeny kalichové čtyry, kopinaté, u prostřed a u wnitř pěkně tmawomodré a lysé; holénky s dlouhými ocasy. — Roste w Rakausích, Uhřích, Krajině, Tatarsku, Sibíři, na Kawkazu, w Lakonii, na Pyrenejích. 7.

BARWÍNEK. VITICELLA. ZAUNREB.

Pokrywka nižádná, lupeny kalichové w paupěti zdwojnásobněné, chlopnité. Holénky s ocasy krátkými, lysými nebo pýřitými, nikdá pernatými.

B. smutný. *V. deltoidea* *Moench. Clematis Viticella Lin. Sibth. t. 516. C. altera* *Clus. p. 122. f. 1. Barwínek II. Mat. Háj. 186. — Wel. 334.* Kmeny pnulé (6—10' dlouhé), dřevnaté, hebké, welmi wětewnaté; listy celé nebo trojmo nejsloženější: úkrojůw nejcelejších, nebo 2—3-laločných, vejčitých, tupých, hrotitých; stopky (nejwice po 3) jednokvěté, delší listu; kwěty (2'' w průměru) nicí, u wnitř tmawofialové, wně bledší a barwy mdlé; holénky smačknuté, okrauhlé, krátkau, lysau čpělkau ukončené. — W plotech a křowistích Ewropy jižné. Kwěte od máje do srpna. 7.

U nás dělají se z něho besfdky, k čemuž výborně se hodí pro hustotu a dlouhé kwětení. Jest odrodek plnokvětý. Wlastnosti jeho jako plaménkůw.

WĚTWINA. ATRAGENE. ATRAGENE.

Pokrywka žádná, lupeny kalichové čtyry, w paupěti skoro zdwojnásobněné. Plátkůw mnoho rovných, o polowic kratších kalichu. Holének ocasy dlouhé, wusaté. Dělohy w semeně přiblížené.

W. horní. *A. alpina* *Lin. Jacq. aust. t. 241. Schk. t. 150. Sturm f. 20.* Kmeny položené, sotwa se pnauci, šlahauowité; listy dwakrát trojmosečné: úkrojůw vejcitokopinatých, zakončitých, pilowaných; kwěty modré, někdy bílé a žlutavé; stopky jednokvěté, listu delší; plátky nákopistowité, tupé. — Roste na horách, obzwláště wápnatých, we výšce mezi 400 a 1000 sáhy, jako

w Rakausích, Krajině, Tyrolích, Šwýcařích, Sawoji, Piedemontu, Delfinátu, Prowincii. H .

Podřadí 2.

KONIKLECOWITÉ. *ANEMONEAE*.

ŽLUTUCHA. *THALICTRUM*. WIESENRAUTE.

Kwěty nejčastěji obojaké. Kalich 4—5lupenný: lupenůw wejčitých, plátkowitých, pršiwých. Tyčinky mnohé. Worečkůw 4—15. Čnělky krátké nebo dlouhé. Holénky sedawé nebo nožkaté, mnohými brázdami délnými zorané, někdy trojhrané, někdy trojkřídle, někdy napuchloměchýřkowité.

Kořeny mrcasaté nebo chuchlaté; listy střídawé, na mnoho rozsekané, někdy palistnaté: kwěty latněné.

Ž. menší. *T. minus* *Lin. Fl. dan. t. 732. Jacq. aust. t. 419. Schk. t. 151. Rostl. 1. ob. 11.* Kořen mnoholetý; lodyha přímá, (1—3' vysoká,) poněkud klikatá, oblá, siwojinowatá; listy wejčité, stříčně peřenosečné: úkrojůw lysých, příokrauhých, na konci zubatých, wezpod siwých; lata složená, hroznowitá; kwěty prosté, nici, 4lupenné: lupenů eliptičných, tupých, po kraji zažlutlých, u prostřed bledě zelených, pršiwých; tyčinek 14; holének 2—4 podluhowatých, obak ostrých, hnědých. — Na lukách písčitých po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a čerwenci. H .

Ž. luční. *T. flavum* *Lin. Fl. dan. t. 939. Jacq. aust. t. 421. Rostl. 1. ob. 12.* Kořen mnoholetý, mrcasatý: lodyha přímá, třebas na sáh vysoká, oblá, nejlysejší, wětewnatá, brázdowaná; listy wejčité, třikráte stříčně wyštěrbené: úkrojů klinowitých či klinowitě kopinatých, trojsečných s laločky kopinatými, ostrými, nejcelejšími; celý list nejlysejší, wezpod skoro siwý: lata mnohonásobná; kwěty přímé; holénky podluhowaté, tupým zobánkem ukončené. — Na lukách bujných, bahnitých, po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. H .

Listy a kořeny čerstwé s kamencem močené barwí tkaniny na žluto, skoro šafránowo; salmiakem bledší barwy se nabývá. Mladé listí obměkčuje břicho: kořeny mají tauž moc, silnější ale.

KONIRLEC. *PULSATILLA*. KÜCHENSHELLE.

Pokrywka trojlistá, od kwětu zdálená; listůw rozličně dělených. Kalich z 5 lupenůw korunowitých.

Plátky žádné. Tyčinek mnoho. Holénky mnohé, dlouhými ocasy wausatoperovitými ukončené.

Byliny bezlodyhé; kořen rovnovážný nebo mrcasatý, listy kořenové řapíčité, peřenosekané nebo laločnaté; květy ojedinelé nebo okoličené.

K. obecný. *P. vulgaris* Mill. *Anemone pulsatilla* Lin. *Fl. dan. t.* 153. *Plenk t.* 455. *Sturm f.* 7 et 46. *Hayn. l. t.* 22. *Düsseld. 9. t.* 24. *Rostl. 1. ob.* 12. Koniklec *Mat. Háj.* 169. Kořen mnoholetý, skoro na píd dlouhý, co malik tlustý, temně černohnědý, mrcasatý; listy po květu vyhánějí z kořenu: dospělé asi $\frac{1}{2}$ pidi dlouhé, peřenosekané; dříp trojených, nasekaných v laloky stříhanozubaté, jejichž úkrojky čárkovité, ostré; květ dříve listůw vyráží a dospívá, a podepřen o stwol nejvýš 3 palce vysoký, oblý, zelený, bělonejhuňatější; pokrywkové listy mnohodílné: lalokůw čárkovitých, huňatých; stopka jednokvětá; květ maličko nachýlený, ze šesti lupenůw fialových, rozložených, kopinatých, ostrých, wně huňatých; okolo tyčinek řada žlaz nožkatých. — Roste na kopcích kamenitých, výslunných, po celé Ewropě. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

K. wisutý. *P. pratensis* Mill. *Anemone pratensis* Lin. *Fl. dan. t.* 611. *Schk. t.* 450. *Rostl. 1. ob.* 13. Koniklec luční, zwonek kuchyňský, wětrnice. Kořen nepravidelnými wysedlinami nerowný, tmawě černohnědý, wnitř bělawý. Nať po květu teprwa dospívá. List čtyrjařmě stříčně peřenosečný: dříp protisečných s úkrojky čárkovitými, ostrými; stwol na půl pidi vysoký, jednoduchý, přímý, oblý, huňatý; pokrywka primá, mnohosečná: úkrojů mnohodílných, huňatých; stopka jednokvětá; květ wisutý, zvonkovitý, ze 6 lupenůw kopinatoeliptičných, na konci ochlípěných, tmawě fialových, wně bledších, huňatých, za kalichem řada žlaz nožkatých; holénky s dlouhými osinami. — Roste na místech kamenitých, výslunných, w Ewropě tu a onde. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Ten rod se potřebuje w lékařstwf (*Pulsatilla nigricans*) a jest prudší předešlého.

SASANKA. ANEMONE. ANEMONE.

Pokrywka trojlistá, od květu odlehlá: listůw rozličně dělených. Kalich z 5—15 lupenů korunovitých. Plátky a medniky žádné. Tyčinek mnoho. Holénky mnohé, ostré, bezocasé.

Byliny: kořen mrcastý, bambulínatý, listy sekané nebo celé, květy ojedinelé nebo mnohé.

A. Kořen bambulínatý mnoholetý.

S. proměnlivá. *A. coronaria* Lin. Knorr. del. t. A. 4. Lam. t. 496. f. 1. Rostl. 1. ob. 15. Růžička I. Mat. 198. A. Listy všechny kořenové, dlouhořapíčné, trojhrané, trojsečné: dřip mnohodílných s laločky čárkovitými, hrotitými; listy pokryvkové sedavé, mnohodílné; květ (2—3¹/₂" v průměru) vysoko červený, nachový, fialový, modravý, lilákový, žlutavý, bílý anebo peřestý; lupenů kalichových nejčastěji 6 eliptických anebo podlauhloeliptických, vně pýřitých. — W jižné Evropě a Lewantu. Kwěte od března do května. ♀.

Pro krásu svých květůw se chová často v zahradách, kdežto i plná bývá.

S. peřestá. *A. pavonina* Lam. *A. hortensis* latifolia Clus. 1. v. 261. p. 262. f. 1. 2. Podobá se předešlé. Listy trojdílné: dřip klinovitých, stříhanozubatých; listy pokryvkové sedavé, podlauhlé, celé nebo nedostříhané; kalich lupenůw 10—12 kopinatých, nejostřejších. — W jižné Evropě. Odrodek její, *Sasanka stkwělá* (*A. fulgens*), rozeznává se větším květem a lupeny dole zauzenějšími. Kwěte téhož času. ♀.

S. hvězdovitá. *A. stellata* Lam. *A. hortensis* Lin. Curt. mag. t. 123. Sibth. t. 515. *A. hortensis* latifolia Clus. 1. p. 249. f. 3. p. 250. 252. 253. f. 1. 2. Růžička II. Mat. herb. 188. A. Rostl. 1. ob. 16. Listy trojdílné: dřip klinovitých, stříhanozubatých, pokryvkové sedavé, podlauhlé, celé nebo nedostříhané; lupenůw kalichových 10—12 podlauhlých, tupaunkých. — W Evropě jižné a Lewantu. Kwěte téhož času. ♀.

Jako předešlá v zahradách se sází.

S. srdčitá. *A. palmata* Lin. Andr. rep. t. 172. *A. hortensis* latifolia Clus. 1. p. 248. f. 2. Listy srdčité, přikrauhlé, tupě 3—5laločné, zubaté, pokryvkové sedavé, trojdílné; lupenůw kalichových 10—12 podlauhlých, žlutých. — Roste w Evropě jižné a Africe sewerné.

B. Jiné mají kořen oblý, tenký, dlouhý.

S. hájní. *A. nemorosa* Lin. Fl. dan. t. 549. Plenk t. 453. Engl. bot. t. 355. Schk. t. 150. Sturm f. 14. Hayn. 1. t. 24. Rostl. 1. ob. 14. Pohanina bílá; růžička hájní. Listy trojsečné: dřip rozklaných, stříhanozubatých, kopinatých, ostrých, pokryvkové řapíčité jako kořenové vyhlížející; lupenů kalichových 6 eliptických (bílých). Roste w hájích, křovištích po celé Evropě. ♀.

S. pryskyřníková. A. ranunculoides Lin. *Fl. dan. t.* 140. *Engl. bot. t.* 1484. *Rostl. 1. ob.* 14. Pohanina neb růžička žlutá. Listy kořenové, 3—5sečné; dříp třikrát ponasekaných, stříhanozubých, pokrywkové přířapikaté, trojdílné, stříhanozubaté; lupenů kalichových 5—6 eliptických (žlutých). — Roste w Ewropě sewerné a prostřední. ♀.

Ta i předešlá bylinka jest za čerstwa ostrá, kůži zpruzující.

C. Jiné mají kořen swazečně mrcasatý.

S. lesní. A. sylvestris Lin. *Bull. t.* 59. *Curt. mag. t.* 54. *Schk. t.* 150. *Rostl. 1. ob.* 15. Mák polský, růžička III. *Mat. Háj.* 168. *C. Wel.* 198. *f.* 3. C. Listy trojmo anebo pětmo sečné; dříp na konci stříhanozubatých, pokrywkové řapikaté, podobné; stopka ojedinelá; lupenů kalichových 6, eliptických (bílých). — W Ewropě mírnější. Kwěte na jaře a w jesení. ♀.

Powahu má jako předešlé.

JATERNÍK. HEPATICA. LEBERKRAUT.

Pokrywka trojlistá, ku kwětu přiblížená, jednokwěťá, kalichová: listůw celých. Lupenůw kalichových 3—9 dvoj — trojradých. Tyčinek a worečkůw mnoho. Holénky bezocasé.

Byliny bezlodyhé; kořen mrcasatý, listy řapíkaté, z pupenůw kořenových na mnoze vynikající, 3—7laločné, kozowité, stwoly jednokwěťé.

J. trojlaločnj. H. triloba Chaix. *Rostl. 1. ob.* 16. *Anemone hepatica* Lin. *Fl. dan. t.* 612. *Engl. bot. t.* 51. *Sibth. t.* 513. *Schk. t.* 150. *Sturm f.* 7. *Hayn. 1. t.* 21. Jaterník. *Mat. Háj.* 252. — *Wel.* 299. C. Jaterník, podliska, podléska. Listy trojlaločné: lalokůw nejcelejších. — Roste w lesích, křowistích stinných. Kwěte pozdě w zimě a časně z jara. W zahradách býwá plný. ♀.

HLAWÁČEK. ADONIS. ADONIS.

Kalich 5lupenný, přitlačený; lupenůw někdy u wzniku oddělených. Plátkůw 4 — 15: nehtu nahého. Tyčinek mnoho z dolejška lůžkowého vyniklých. Worečkůw mnoho. Holének mnoho na lůžku walcowitém nebo kulowatém, čnělkau krátkau hrotitých.

Zeliny nebo byliny; lodyha s listům peřenoděleným: úkrojůw mnohosečných s úkrojky čárkowitými; kwěty na wětwich konečné, ojedinelé, čerwené nebo žluté. Některé jsau letní.

H. podzimní. A. autumnalis Lin. *Schk. t.* 152. *Curt. lond. 2. t.* 37. *Engl. bot. t.* 308. Lodyha přímá (9'—1' vysoká) rozkladitowětewnatá, lysá jako celá zelina: li-

sty trojnásobně vyštěbené: úkrojův přeúzkých, čárkovitých, ostrých; kwěty konečné, ojediné (6—9" w průměru); lupeny kalichové lysé, rozložené; plátky (nejwice 8) obwejitě, na konci zaokrauhlené, podduté, nejwice w polokauli sklímené, krwawé, na dně černé; holénky w elipsowitau ($\frac{3}{4}$ " dlahau) hlawičku shlaučené, úkosně wejčitě, hrotité. — W jižné Ewropě na rolich, dále sewerněji zdiwočelý. ☉.

W zahradách přečasto k ozdobě.

H. plamenný. *A. flammea* Murr. *Jacq. aust. t.* 355. *Reichenb. f.* 495. 496. Hoříkwět. Podobá se předešlému; liší se ale lupeny kalichovými chlupatými, plátky podlahlými anebo podlahle okrauhlými, rozloženými, rownými, stejnobarewnými, šarlatowými nebo rusými, a holénkami na hořením kraji blízko pod hrotem krátkým, wždy čerwenawým, s okrauhlým zaubkem. — Roste w Čechách, Rakausích. ☉.

H. miniowý. *A. aestivalis* Lin. *A. miniata* Jacq. *aust. t.* 345. Hoříkwět. Kalich dole draslawý; plátky ploché, podlahlé, tupé, kalichu dwakrát delší; holénky sítkowanoswraskalé, w klas prodlažený rozpostawené; kwěty drobné. — Roste jako předešlý. ☉.

Jiné jsau byliny (kořenu mnoholetého).

H. jarní. *A. vernalis* Hayn. *1. t.* 4. *Düsseld. suppl.* 1. *t.* 19. *Rostl. 1. ob.* 18. Falešné koření černé, falešný český ellebor *Mat. Wel.* 433. *C. Lin. Curt. mag. t.* 134. *Schk. t.* 152. *Sturm f.* 56. Z kořenu mnohohlawého vyniká mnoho mrcasů silně wlašeníčkatých; lodyhy přímé, málo wětewnaté ($\frac{3}{4}$ —1' vysoké), oblé, nahoře řídce chlupaté; listy dwakrát peřeně dělené čili vyštěbené: úkrojůw jednoduchých anebo stříhano- neb dělenozubatých, s úkroji neb úkrojky čárkowitokopinatými; kwěty konečné, ojediné (2" w průměru), krátce stopkaté; lupeny kalichové podlahlé, na konci zaokrauhlené, dole chlupaté; plátkůw 10—12, dwakrát delších nežli lupeny, kopinatopodlahlých, tupých, na konci malinko zaubkowaných, krásně žlutých nebo ryzých. — Na kopcích wyslunných až do jižného Šwédska, též w sewerné Asii. Kwěte w dubnu a kwětnu. †.

H. jarwový. *A. pyrenaica.* *Decand.* Listy kořenové dlahořapičné, řapiku trojsečného: úkrojůw mnohosečných, nejhořejší sedawé, holénky wejčitě, hladké, dole na přiče obraubené, wybihající w zobánek smačknutý, swínutý. — Na Pyrenejích, w Uhřích, Taurii.

Účinkův ostře jedovatých; w Rusku asiatském kořen se potřebuje w lékařství, u nás někdy místo kořenu čemeřice černé se poskytuje. — Krásná to rostlina, která se výborně hodí do našich zahrad.

Podřadí 3.

ŽARAUŠOWITÉ. *RANUNCULEAE.*

LAKUŠNÍK. *BATRACHIUM. FROSCHEUSS.*

Kalich 5lupenný, padavý: lupenův dole newytažených. Plátkův 5, na nehtu bezšupiném jamkau medonosnou opatřených. Tyčinek a worečkův mnoho. Holének mnoho vejčitých, tupých, wraskami na přičárkovaných.

Byliny vodní; kořeny kosmaté; lodyhy plowající; listy střídawé, nejlysejší, wnořené zubaté, náalochité, potopené vláskowitomnohosečné; stopky ojedinelé, jednokvěté, protilisté; kwěty bílé, na nehtu žluté.

L. říční. *B. fluitans Rostl. 1. ob. 19. Ranunculus fluitans Lam. Fl. dan. t. 376. Sturm f. 67. R. fluviatilis Willd.* Lodyha plowající, oblá, třebas 2—3 lokte dlouhá; listy všecky ponořené, sochatomnohosečné: dřip čárkowitzých, nejdelsích, rownolehlých; plátky (9—12) obwejčité, kalichu delší; holénky lysé, na přič swraskalé, neobraubené, krátce špidlaté. — W řekách bahnitých, znenáhlych, po celé Ěwropě, Americě a Africe sewerných. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♀.

Nať jeho usušená w Anglii a Francii dobytku howěžzímu místo jiné píce se dáwa.

PRYSKYŘNÍK. *RANUNCULUS. HAHNENFUSS.*

Kalich 5lupenný, padavý: lupenův dole newystávajících. Plátkův 5, řídko 10, u wnitř na nehtu šupinkau zmnožených. Tyčinek a worečkův mnoho. Holénky vejčité, smačknuté, hladké nebo ježaté, aniž čárkované, čnělkau hrotité.

Zeliny nebo byliny zemní; kořeny kosmaté, swazečnaté, chuchlaté; lodyhy oblé; listy celé zubaté nebo mnohodlné, nejwíce kořenové, přowé, u wzniku wětří anebo stopek stojící; stopky konečné, úžlaběčkové; kwěty bílé, žluté, zřídakdy nachové.

P. jazykowitzý. *R. Lingua Lin. Fl. dan. t. 755. Rostl. 1. ob. 20, Metolunik.* Kořen mnoholetý, mrcasatý; lodyha třebas na sáh vysoká i wyšší, přímá, malowětewná, oblá, na dél brázdowná, dole lysá, dutá; listy střídawé, tuhé, všecky pošwau lodyhu objímající, kopinaté, dolejší třeba na střewic dlouhé a palec široké, po kraji nejcelejší

nebo malínko pilované, tupaunké; stopky protilisté, oblé, 1kwěté; kwět rozvitý, průměru 1 palce, krásně žlutý, lesklý. — W bahnech a wodách stojatých po celé skoro Ewropě. Kwěte w čerwenci. ♣.

Náleží k nejprudším swého pokolení; moří prý zwřáta.

P. plamének. R. *Flammula* Lin. *Rostl.* 1. ob. 19. Podobá se dle jmění předešlému. Mnohem menší. Listy lysé, čárkované nebo kopinaté nebo příwejšité, dolejší řapíkaté; lodyha někdy kořenatějící; stopky protilisté, holénky hladké. — Roste w celé Ewropě, též w Asii sewerozápadní, Africe a Americe sewerných. Kwěte w čerwnu až do jeseně. ♣.

P. plaziwý. R. *reptans* Lin. *Fl. dan. t.* 108. Jmění předešlého. Listy čárkované, nejcelejší, lysé; lodyha plaziwá, u každého kolénka kořenatějící. — Roste w bažinách po březích jezerních w Ewropě, též w Číně.

Účinky toho a předešlého jsau jako pryskyřníka jazykowitzého, mnohem však slabší.

P. plstnatý. R. *illyricus* Lin. *Jacq. aust. t.* 222. *Sturm f.* 46. *Rostl.* 1. ob. 22. Kořen složený z bambulin wřetenowitých; lodyha přímá (1—1¹/₂' vysoká), jednoduchá, mnohokwětá; listy prwotní celé, čárkowitzokopinaté, ostatní trojdílné: lalokůw celých anebo tupě trojdílných; kalich podchlípený. — Na pažitech, z Čech až do Taurie. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♣.

Účinkůw jako p. hlíznatý.

P. ledwinitý. R. *Thora* Lin, *Jacq. aust. t.* 442. *Rostl.* 1. ob. 20. R. *scutatus.* W. *Kit. t.* 187. Woměj štírowý, *Mat. Wel.* 396. C. Oddenek kořenowý, šiký; lodyha přímá (asi píd' vysoká), jednoduchá, 2—3kwětá; listy celé: kořenowé řapíkaté i s lodyhowým sedawým ledwinité, zejkwované, podkwětní, střihané. — Na skalínách a pastwinách sněhu wěčnému blízkých, u hor jurských, Alp, Apenin, Tater. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♣.

Kořen nemá chuti, tím prudší ale nať, w čem se prý srowná-wá s p. litým čili litíkem.

P. mnohobarwný. R. *asiaticus* Lin. *Sibth. t.* 518. *Rostl.* 1. ob. 22. P. zahradní turecký. Kořen mnoholetý, ze swazku bambulin podlahlowřetenowitých a z mrcasů mezi ně položených; lodyha přímá (1¹/₃—1¹/₂'), jednoduchá, nebo dole wětewnatá, i s listím, stopkami a kalichy huňatá nebo pýřitá; listy kořenowé trojmo nebo dvojtrojně sekané: dříp zubatých aneb střihanotrojsečných; kwět nádherný (1¹/₂—2¹/₂" w průměru); lupeny kalichowé odstálé, pak ochlípené, wejčité nebo wejčítokopinaté, ostré; plátky obwejšité, tupé;

klas holénkový walcowitý; holénky silně smačknuté, hladké, lysé, w hrot hákowitý zkončené. — W Lewantu, též na Ostrowech řeckých. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Ten krásný rod u nás w zahradách se sází, kdežto se mění kwítím jednoduchým, poloplným a plným, bílým, žlutým a čerweným, jednobarewným, w rozdílných měnách, buď peřestým. Též jest ostře jedowatý.

P. všelístý. *R. auricomus* *Lin. Engl. bot. t. 642. Fl. dan. t. 665. Rostl. 1. ob. 21.* Oddenek ($1\frac{1}{2}$ " dlouhý) kolmojdaucí, mnoho mrcasůw třásnatých wysílající; listy kořenowé řapikaté, srdčitookrauhlé, některé celé na hořením kraji laločnatostřihané: laločkůw hluboce tuponebo ostrozejkowaných, po kraji wněšném drobně zejgowané, jiné trojdílné, dřip obwejitých, zejgowaných, anebo dřipatostřihaných, a dřípek zejgowaných; listy lodyhowé rozdělené w 7 nebo 5 dřip čárkowitých, kopinatých, celých anebo přízubatých; kwět (asi $\frac{1}{3}$ " w průměru) žlutý: lupeny kalichowé kopinaté, ostré, pýřité, kratší plátkůw obwejitých. — Na pastwinách, w plotech, hájích po Ewropě, w západní Sibiři, na Žapaně, w Pensylvanii. — Kwěte w jaře a w létě.

Náleží mezi mírnější.

P. lítý. *R. scleratus* *Lin. Fl. dan. t. 371. Curt. lond. 2. t. 42. Engl. bot. t. 681. Plenk t. 456. Rostl. I. ob. 12.* Pryskyřník I. *Mat. Wel. 196. A.* Litík, lutík, žarauš, jaskyr. Kořen letní mrcasatý; lodyha přímá (1 — $1\frac{1}{2}$ ' vysoká), dutá, wětewnatá, mnoho-kwětá, nejwice lysá jako ostatní díly; listy trojdílné: dřip trojlaločných, tupě střihaných, nejhořejší trojdílné: dřip podlahločárkowitých, celých, příkwětní podlahlé, kořenowé a dolní řapikaté, nejhořejší skoro sedawé; stopky protilisté, oblé, čárkované, co list dlouhé, ojedinělé, jednokwěté; kwět malý (3—4" w průměru): lupeny kalichowé kopinaté, ostré, bílé, nejlysejší, ochlipené; plátky sotwa delší kalichu, pršiwé, podlahlé, bledě žluté; plod klasowitý z holének předrobných, obak vypuklých, u prostřed nejautleji swraskalých, kratičkým hrotem ukončených. — Roste w příkopch a potocích po největším dílu Ewropy a Asie. Kwěte w čerwnu až do září. ☉.

Nejprudší a nejedowatější ze všech našinských; sušením ale jak ostatní té powahy pozbywá, načež bez nebezpečnstwi se může jísti.

P. prudký. *R. acris* *Lin. Curt. lond. 1. t. 39. Engl. bot. t. 652. Plenk t. 458. Sturm f. 16. Rostl. 1.*

ob. 23. Prvskyřník III. *Mat. Wel.* 196. C. Oddenek letní krátký, dole uťatý, mrcasatý; lodyha přímá ($1\frac{1}{2}$ — 3' vysoká), oblá, málo větewnatá, mnohokvětá; listy kořenové dlouhořapičné, dlanitě dělené na pět dříp klínovitých: prostřední trojsečné, pobočních dvojsečných, s dřípkami ostře zubatostřihanými; listy pňové sedawé, trojdílné: dříp čárkowitzkopinatých, nejhořejší jednoduché, sedawé; stopky dlouhé, oblé, hladké; kwěty ($1\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ " w průměru); lupeny kalichové rozložené, kopinaté, tupé, náhuňaté; plátky obwejšitě, na konci vykrojené, dwakrát delší kalichu, ryzé, silně lesklé; waječník polokulowatý; holénky smačknuté, patrně obraubené, čnělkau maličko ohnuta ukončené. — Na lukách a pastwinách po celé Ewropě, Americi sewerné, Sibiři. Kwěte od kwětna až do srpna. ♃.

Za čerstwa welmi prudký, takže kráwy prý, nažrawše se ho, čerwené mléko dojš. Usušený, zdá se, není již tak ostrý a dobytku neškodí. W zabradách býwá plnokwěť.

P. mnohokwěťj. R. *polyanthemos* Lin. Welmi podobá se předešlému, liší se ale stopkami brázdowanými, lodyhau mnohokwětau i s řapíky odstále chlupatau, kalichem chlupatým, holénkami většimi, přitupými. — Roste na lukách, w hájích, mýtech po Ewropě prostřední a sewerné. Kwěte w kwětnu až do lipna. ♃.

P. pňjítj. R. *lanuginosus* Lin. *Fl. dan. t.* 397. *Sibth. t.* 519. Též podobá se p. prudkému; listy kořenové trojsečné, hedbáwitě: dříp zubatě ponastřihaných; lodyha přímá, mnohokwětá, i s řapíky sehnutochlupatá, stopky oblé; holénky se čnělkau háčkowitau. — Na wrších lesnatých Ewropy prostřední a jižné. ♃.

P. lezawj. R. *repens* Lin. *Fl. dan. t.* 795. *Curt. lond. Engl. bot. t.* 516. *Sturm f.* 46. *Rostl. 1. ob.* 24. Prvskyřník II. *Mat. Wel.* 196. A. Zarauž, zarúz, zaružel. Oddenek krátký, wšude mnoho mrcasůw vypauštějící; lodyha ($1\frac{1}{2}$ ' vysoká) oblá, změlka praužkowaná, dole oblaukowitzá, k zemi nakloněná, pak přímá nebo wzstaupawá nebo rozestřená, vyhánějící z úžlabička listu kořenowého neb nejdolejšího odrostky dřiw oblaukowitzě k zemi skloněné, pak položené, a z konečného kolénka kořenatějící, plaziwé; listy peřeně trojené: dříp klínovitých, střihanozubatých; stopky oblé; lupeny kalichové kopinaté, ostré; plátky obwejšitě, žluté, lesklé; plod kulowatý z holének skoro okrauhlých, obak wypuchlých, po kraji tupém žlábkatých. — Na lukách a pastwinách wilkých po celé Ewropě, Sibirii, Americi sewerné. Kwěte w jaře a w létě. ♃.

Ten rod jest mírný, neboť u nás se dělají z něho polívky kořínkové, po nichž nikdo ještě se nerozstolal. W zahradách velmi čerstvě se rozplozuje a květy naplňuje.

P. bambulinatý. R. bulbosus Lin. Fl. dan. t. 551. Plenk t. 457. Schk. t. 152. Rostl. 1. ob. 23. Kořen mrcaťatý; lodyha nad kořenem napuchlá w bambulinu kulowatou, asi co kukuřicowé semeno velikou, přímá, ($\frac{1}{2}$ —2' vysoká), návětwtitá, oblá, brázdowaná, odstále měkce chlupatá; listy kořenowé na řapících dlouhých trojsečné, připeřeně sekané: dříp trojsečných, stříhanozubatých, jichž poslední řapíkatá; stopky oblé, brázdowané; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, ochlípené, chlupaté; plátky obwejitě; plod kulowatý z holének skoro okrauhlých, po bocích vypuklých, břitkých, na konci se čnělkou ohnutau. — Na lukách a pastwinách po celé Ewropě a Americě sewerné. Kwěte w jaře a w létě. ♀.

Trochu slabší pryskyřníka litého; kwětauci rostlina ostroty své pozbyla, wyjmeli se kořen. W zahradách býwá plnokwětý.

P. rolní. R. arvensis Lin. Fl. dan. t. 219. Blak. t. 31. Schk. t. 152. Rostl. 1. ob. 24. Kořen hned se rozdělující; lodyha přímá, oblá, dole lysá, nahoře pýřitá ($\frac{1}{3}$ —2' vysoká), wětewnatá; listy lysé, prwotní podlauhlé, na konci zubaté, kořenowé trojdílné, pňowé na mnoho klané; stopky ojedinělé, konečné, oblé, jednokwěté; kwět $\frac{1}{2}$ " w průměru široký; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, huňaté, rozložené; plátky obwejitě, smačknuté, ploské, po kraji ostny dosti dlouhými, na konci maličko ohnutými, tupými ježaté, na bocích buď s ostny překrátkými, buď bradawickami; čnělka stálá, dlouhá, tuhá. — Roste na rolich, zelnistích po Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Powahami podobá se p. bambulinatému.

ORSEJ. FICARIA. FEIGWARZENKRAUT.

Kalich slupenný, padawý. Plátkůw 9, u wnitř dole jamkau medonosnau opatřených. Tyčinek a waječnikůw mnoho. Holénky četné, hladké, smačknuté, tupé.

Byliny lysé: kořen chuchlatý, lodyha návětwtitá, listy řapíkaté, nárožitě, stopky jednokwěté, úžlaběčkové anebo konečné, kwět žlutý, chuchelky někdy w úžlaběčku nebo na straně kořena.

O. jarní. F. verna Huds. Rostl. 1. ob. 24. F. ranunculoides Moench. Ranunculus Ficaria Lin. Fl. dan.

t. 479. *Engl. bot. t. 584. Sturm f. 11. Hayn. 5. t. 27. Celidonia menší Mat. Háj. 175. — Wel. 206. A. Raupik, raupové kořeni. Bambuliny wřetenowité anebo kejowité, hladké, bledě hnědé, wnitř bílé, na palec dlauhé, swazkowité nahoře spojené, a mezi sebau mrcasy vypauštějící; lodyha dříwe přímá, pak položená, jednoduchá, na píd dlauhá; listy kořenowé a dolejší pňowé srdčité, nejtupěji hrubozejkowané, hladké, lesklé, pěkně zelené, často u prostřed skwrnau hnědau znamenáné, hoření menší podobné; lupeny kalichowé kopinaté, tupé; plátky kopinaté, podlauhlé nebo náobwejtité, tupé, žluté, rozložené; kwět 1" w průměru. — Roste na lukách, w plotech wlhaunkých, na zelništích, po Ewropě a Berbersku. Kwěte w březnu a dubnu. †.*

Nejméně všech předešlých prudký. Bambuliny jsau před kwětením ostré, potom ale mřné; listy mohau se beze strachu požíwati. Rostlina brzo dokonává swůj zrůst, takže pak w kypř zemi zůstanau jenom bambulinky, ježto pak deštěm se obnažují, takže sprostý lid má za to, že jsau žito s nebe spadlé. Jsauce ale škrobnaté, mohau lidem za potravu slaužiti: chléb z manky jejich upečený jest dobrý a dokonce neškodliwý.

Podřadí 4.

ČEMEŘICOWITÉ. *HELLEBOREAE.*

BLATAUCH. *CALTHA: KUHLUME.*

Kalich barewný, z 5 lupenůw padawých. Plátky nižádné, tyčinek mnoho. Waječnikůw 5—10. Plod z měchýříkůw 5—10, smačknutých, rozložených, jednopauzdřých, mnohosemenných.

Byliny nejlysejší, lodyhy listnaté, oblé, listy srdčité nebo ledwinité, přiwěskůw nezpřimených.

B. bahní. C. palustris Lin. Plenk t. 451. Schk. t. 154. Sturm f. 8. Rostl. ob. 25. Koňské kopyto III. Mat. Háj. 255. A. — Wel. 302. A. Boleočko, blatauch, máslenka, žlutá tolita, měsíček, čerwilák, žluták. Kořen mrcasatý; lodyha (1—2' vysoká), oblá, brázdowaná, lysá, dutá; listy srdčité buď přiokrauhlé buď okrauhlé: lalokůw okrauhlených, odstáwajících anebo wzhůru wystáwajících, nejtupější, lesklé, tupě anebo okrauhleně zejkowané; řapiky brázdowané, nejlysejší, kořenowé někdy 1½' dlauhé; nejhořejší listy sedawé; stopky konečné a z úzlabička hořejšího ojedinělé, oblé, nápýřité, jednokwěté; kwět brzo palec w průměru: lupenůw obwejtých, na lici pěkně ryzých; plod z měchýříkůw smačknutých, kosowitých, swraštelých, hrotitých, semena wejcowitá. —

Roste na místech vlhkých, podlé lauží, bahen, po celé Evropě. Kwěte z jara. 4.

Panpata do octa naložená potřebují se místo kaparek. Kořeny w sewerné Evropě k pečení chleba se berau.

UPOLÍN. TROLLIUS. TROLLBLUME.

Kalich barewný, 5—10—15 lupenný, padawý. Plátekůw 6—30 malých, dole trubkowitých, jednopyských. Tyčinek a worečkůw mnoho. Měchýřiky mnohé, sedawé, přioblé, mnohosemenné.

Byliny přímé, lysé, prostřední mezi pryskyřníky ryzokvětými a čemeřicemi; kořeny mrcasaté; listy kořenové a lodyhowé řapíkaté, mnohosečné; kwěty konečné, žluté, a pro mnohé lupeny barewné pryskyřníkům plnokvětým podobné.

U. západní. T. europaeus Lin. Schk. t. 153. Sturm f. 5. Hayn. 1. t. 12. Rostl. 1. ob. 25. Bublínka. Lodyha třebas $1\frac{1}{2}$ vysoká, přímá, oblá; listy okrauhlé, dlanitě klané na pět dříp klínovitých, s dřípkami klínovitými, ostře stříhanozubatými, kořenové a dolejší lodyhowé řapíkaté, hořejší sedawé; stopky oblé, čárkované, nejlysejší, kalich lupenůw 15 skoro sklímených w kauli, okrauhlých, nejtupějších. — Roste na lukách podhorních, vlhkých po celé Evropě. Kwěte od kwětna do srpna. 4.

Newinná to rostlina; hodí se dobře do našich zahrad pro swau ozdobnost.

TALOWÍN. ERANHIS.

Pokrywka pod kwětem mnohosečná, kwět sedawý z 5—8 lupenůw barewných, plátkovitých, podlauhlých, padawých. Plátekůw 6—8, trubkowitých, nejkratších, nestejně dwojplyských. Tyčinek 22—30. Waječník z 5—6 worečkůw. Měchýřiky nožkaté, semena kulowatá, jednořadá.

Byliny; oddenek hlízowitý, podzemní; listy kořenové dlouhořapíčné, na mnoho klané, nejlysejší, po odkwětení zrostající, rašící, sehnuté, přiswilé; stwol jednoduchý, oblý; kwět žlutý, w pokrywce sedawý.

T. západní. E. hyemalis Salisb. Rostl. 1. ob. 26. Hel-leborus hyemalis Lin. Jacq. aust. t. 202. Woměj zimní Mat. Wcl. 394. C. Lupenůw kalichowých 6—8, podlauhlých. — Roste na místech stinných, vlhkých, na patách wrchůw, na kopcích lesnatých w Evropě západostřední. Kwěte časně na jaře nebo ku konci zimy. 4.

Rostlina ostrá.

ČEMEŘICE. HELLEBORUS. CHRISTWURZ.

Kalich stálý z lupenů 5, často barevných. Plátků 5—10 nehetnatých, trubkovitých, nejkratších, dole užších, ve dně žlázkau medowau opatřených. Tyčinek 30—60. Měchyřiky prosté (3—10), kožnaté. Semena dvojřadá, pupkatá.

Byliny lysé; listy kořenové řapíkaté, znoženě nebo dlanitě dělené, pňové často žadné, rozličné; lodyhy větwnaté nebo přívětwité.

Č. černá. *H. niger* Lin. Jacq. aust. t. 201. Plenk t. 446. Hayn. 1. t. 7. 8. Düsseld. 2. t. 20. Rostl. 1. ob. 26. Ellebor černý I. Mat. Háj. 362. B. — Wel. 341. C. Čemeřice, čemerka, kýchawka, sw. ducha koření, černé koření. Oddenek krátký, mnohonásobný, mnoho vlášení dlaněho, tlustého, wně tmawohnědého vypaustějící. Listy samé kořenové, na řapících dlaných, hladkých, nahoře skoro oblých, dole pošwujících, znoženě dělené: úkrojůw 7—9, krátce rapíekatých, kožnatých, kopinatě podlaných. (nákopinatých nebo náobwejitých), ku konci drobně zpilowaných, lysých; na lici špinawě tmawozelečných, wezpod bledších. Stwol oblý (3—8" vysoký), trochu nižší listůw, s listem jediným, kořenowému podobným. Kwěty weliké (1½" w průměru) nachýlené, dost rozložené: lupeny okrauhlowejčité nebo eliptičné, tupé nebo ostraunké, bílé, na dně nejvíce zelenawé, zwenku nejčastěji červenawé naběhlé; plátky mnohem kratší kalichu, čiškowité, dwojpyské, zelené, na kratičkém nehtu sedící, padawé; plod kalichem obalený z 5—9 měchyřikůw wejčítopodlaných, čnělkau stálau rohatých. — Roste na wrších suchopárných, na lesnatých horách a podhorích Ewropy prostřední. Kwěte od prosince až do března.

Rostlina we všech částkách ostrá, prudká a jedowatá. Kořen w lékařstwí užitečný, místo něhož i jiný se brává. Kwět zimního času se vyskytuje, a proto sází se do donic.

Č. zelená. *H. viridis* Lin. Jacq. aust. t. 106. Schk. t. 154. Hayn. 1. t. 9. Düsseld. suppl. 2. t. 22. 24. Rostl. 1. ob. 27. Ellebor černý I. Mat. Wel. 431. C. Dle jmění podobá se předešlému. Stwol chudowětwtý a pod wětweim listnatý; listy řapíkaté, znoženě dělené: úkroje sedawé, dlauze kopinaté, ostré, ostře a hluboce zpilowané, wezpod žilnatoswraskalé, tutěž lysé nebo pýřičkowané; kwěty zelené: lupeny kalichowé přiokrauhlé, ostraunké; plátky čiškowité, smačknuté, s pyskoma wewinutýma. — Roste w lesích a křowistích wyvýšenějších po Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w březnu a dubnu.

Kořen máje vlastnosti předešlého jako on se potřebuje.

Č. *smrdutá*. *H. foetidus* *Lin. Black. t. 57. Plenk t. 449. Hayn. 1. t. 10. Düsseld. suppl. 2. 23. 24. Rostl. 1. ob. 28.* Ellebor III. *Mat. Wel. 432. A.* Oddenek skoro kolmojdaucí, 5—10 palců dlouhý, kratší vlášení vypaustějící; lodyha (1—2' vysoká) přímá, oblá, listnatá; listy znožosekané: úkrojův podlauhločárkovitých, přes tři čtvrtiny od konce zpilovaných, kožnatých, tuhých; k hořejšku lodyhy zvětšuje se řapík, a v té míře zmenšuje se list; květy nízi, mnohé w hrozen rozpostawené, stopkaté, u vzniku stopek listenem opatřené; kalich kulowatý, baňatý: lupenůw přikrauhlých, nejtupějších, ze žluta zelených; plátky kratší kalichu, čišowité, nedodwojpycké, na krátkých nehtech; plod z 3 měchýřikůw nadmutých, čnělkau rohatých.— W krajinách Ewropy západnější, prostřední a jižné. Kwěte w podzimku a zimě. 4.

Též k jedowatým rostlinám náleží.

ČERNUCHA. NIGELLA. NIGELLE.

Kalich 5lupenný, barewný, korunowitý, rozložený, padawý. Plátkůw 5—10 malých, dwojpyckých, na nehtu s jamkau medonosnou. Tyčinek mnoho w mnohonásobných řadách na 8—10 swazkůw rozpostawených. Worečkůw 5—10, wíce méně dole srostlých, dlouhými čnělkami rohatých. Měchýřikůw tolikéž, w tobolku 5—10-pauzdrau wíce méně srostlých, u wnitř pukawých, čnělkami stálými rohatých. Semena mnohá, wejčitohranatá.

Zeliny; kořen malý, kolmojdaucí, málo mrcasatý; listy zpeřeně sekané, vláskowitě mnohodílné; květy konečné, bílé nebo modrawé, semena kořená.

Č. *obalená*. *N. damascena* *Lin. Schk. 1. 146. Hayn. 6. t. 15. Rostl. 1. ob. 29.* Kmín černý planý. *Mat. Háj. 224. B.* Kořen letní, útlý, kolmojdaucí; lodyha přímá, 1' i wyšší, nejčastěji od dola odstálowětewnatá, lysá jako celá rostlina; listy dle obvodu kopinaté, hořejší širší, dwakrát zpeřeně střihané: úkrojůw čárkowitých, přestrojých; květy konečné, ojedinelé, obklíčené pokrywkau z 7—10 listůw lodyhowým podobných složenau; lupeny kalichowé podlauhlokopinaté, ostré, rozkladité, bledě modré s tmawějšími žilami; plátkůw 5—8, jasně zelených, modře naběhlých, s pyskem hořením širokookrauhlým, tupým, s dolením wejčitým dlouhowlasým; prašniky bezosinné; měchýřikůw 5, srostlých w tobolku zakulatělau,

napuchlou, mázdřítou, čnělkami podwinutými rohatau, nahoře 5 šterbinami pukající, a kromě 5 pauzder semenonosných ještě 5 prázdných mající; semena we wnitřním úhlu trojhraná, napříč swraskalá, černá. — Roste w osemi w krajinách podlé moře střezozemního. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Oblíbená rostlina zahradní, často kwět naplňující proměněním plátkůw a jedné částky tyčinek w lupeny kalichowé.

— *Č. domácí. N. sativa Lin. Plenk t. 438. Sibth. t. 511. Hayn. 6. t. 16. Düsseld. suppl. 2. t. 1. Rostl. 1. ob. 29. Kmín černý domácí Mat. Háj. 224. — Wel. 283. Lodyha přímá (1 — 2' vysoká), hranatá, pýřitá: wětwi přímě odstálých; listy drobně pýřité, dle obvodu srdčité, zpeřenodwojdilné: ukrojůw čárkowitzokopinatých ostrých; kwěty konečné, ojedinelé na stopce $\frac{1}{2}$ " dlauhé, w průměru $\frac{3}{4}$ palce, bílé nebo žluté; lupeny kalichowé obwejitopodlauhlé, nehetnaté, žilnaté; plátky mnohem kratší, dwojplyské, zelené; prašniky tupé, plod z méně měchýřikůw, nežli jest worečkůw, složený, čnělkami přímými rohový; měchýřiky nenafauknuté, na wnitřních hranách a na žebrách hřbetních měkkoostenné; semena mnohá, podlauhlá, černá. — Roste s předešlou. Kwěte w létě. ☉.*

Semena kořená potřebují se jako předešlého rodu ku kořenění a slowau *kmín černý* (Semina Nigellae, Cumini nigri, Melanthii).

ORLIČEK. AQUILEGIA. ACKEELI.

Kalich 5lupenný, padawý, barwený, plátkowitý. Plátkůw 5 nahoře otewřených, dwojplyských: pysku wněšného planého, wnitřního nejmenšího, dolů prodlauzených w ostruhu dutau, na konci mozolatau, mezi lupeny čnější. Tyčinek mnoho do swazkůw 5 — 10 postawených; nitky wnitřní pometauté, bezprašničné, rozšířené, blanowité, podlauhlé. Worečkůw 5. Měchýřikůw tolikéž mnohosemenných, čnělkami hrotitých.

Byliny přímé; kořeny mrcasaté; listy kořenowé nebo dolejší dlauhořapščné: řapky trojsečné, dwojtrojně sekané: úkrojů trojsečných, zubatých, často tupých, hořejších w laloky čárkowitzé dělených anebo sekaných; kwěty konečné, modré, bílé, růžowé anebo nachowé, zřídka špinawě žluté.

O. obecný. A. vulgaris Lin. Fl. dan. t. 695. Plenk t. 437. Hayn. 3. t. 6. Rostl. 1. ob. 30. Orliček Mat. Háj. 174. B. — Wel. 205. C. Oddenek šiký, oblý, mrcasatý, často mnohohlawý; lodyha přímá (trebas 2' vysoká), oblá, čárkowaná, lysá nebo pýřitá, nahoře wětwitá; li-

sty dvojtrojně sekané: úkrojů okrauhých anebo široce obvejčitě okrauhých, dvoj-trojlaločných s laločky tupě a hrubě střihanowraubkowaných, na líci tmavě zelené, wezpod siwé; kwěty weliké, konečné, nicí, modré aneb fialowé, (pořidku růžowé nebo bílé); kalich lupenůw kopinatých, tupaunkých, rowných, plochých; plátky s ostruhau, do wnitř hákowitzě ohnutau, a s wněšným pyskem welikým, nejtupějším, mělce wyříznutým, o polowie kratším ostruhy, maličko kratším tyčinek anebo co ony dlauhým; 10 nedošlých tyčinek kopinatých o $\frac{1}{2}$ kratších nežli tyčinky plodné; worečky zděli tyčinek; semena černá, lesklá, předrobně prolubeně tečkowaná. — Roste na lukách horních a lesních po welikém dílu Ewropy a sewerné Asie. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

U nás w zahradách pro ozdoby obyčejná rostlina, kteráž netoliko rozmanitými barwami se mění, anobř i kwět naplňuje (Mat. Wel. m. u. výkres prawý), budže tyčinky se mění w plátky ostruhaté, ostruhami, do sebe zastrčené, budže plátky s nejmnožšími tyčinkami zji-načňj se w lupeny ploché, barwené. Jindy potřebowala se w lé-kařstwí.

O. jarní. *A. canadensis* Lin. Curt. mag. t. 246. Schk. t. 146. Podobá se předešlému. Ostruhy plátkowé jsau ale rowné, čnělky a tyčinky čněji, lupeny kalichowé přiostré, maličko delší plátkůw; úkrojky listowé trojené, na konci přitupé, střihanozubaté. — W Americew sewerné i u nás w zahradách pro ozdoby hojně se sází.

OSTROŽKA. DELPHINUM. RITTERSPORN.

Kalich šlupenný, barwený, padawý: lupenu hořejšího w ostruhu dutau prodlauzeného. Plátky 4 někdy dohromady srostlé, hořejší 2, dole na přiwěsky (w nitřní ostruhu) w ostruze zawřené, prodlauzené. Tyčinek mnoho. Woreček 1—5, často 3. Měchýřikůw tolikéž oddělených. Semena mnohá suchozbobulelá.

Zeliny kořene drobného nebo byliny kořene přiswakowitého; lodyhy přímé, wětewnaté: listy řapkaté, dlanitě mnohosečné; kwěty hroznaté, modré nebo bílé, pořidku růžowé nebo peřesté, přeřidko žluté; listeny 3 u každé stopečky.

A. Koruna na pohled prostoplátečná; woreček a měchýřik ojedinelý.

O. znamenaná. *D. Ajacis* Lin. *D. elatius* Clus. 2. p. 206. f. 1. Swalnik králowský. Mat. Háj. 289. Lodyha wztyčená (1—2' vysoká) jako ostatní díly wíce méně pýřitá, jednoduchá nebo na málo přímých wětwi rozdělená, jichž každá jako lodyha nosí hrozen dlauhý, bohatý, hustý: listy mnohokrát 3—5sečné: úkrojůw čár-

kowitokopinatých až i úzkočárkovitých s úkroječky ostrými; stopečky dlauhé co listen čárkovitý nebo kratší, u prostřed ještě s dvěma listenoma; kwěty modré, fialové, růžové, bílé, peřesté; ostruha kalichová rovná nebo wzhůru obrácená zdělí svého lupenu; koruna w jedinau trubkowitzau ostruhu prodlažená s lalokoma postraníma krátkýma a prostředním delším dvojsečným, na jehož wnitřní ploše nejčastěji několik tmawých, kolmojdoucích a úkosných čar; waječník jednoduchý a měchýřík též ojedinelý, weliký (1" dlauhý) skoro plsnatě pyřitý, na konci ufatý, a čnělkau překrátkau na jedné straně rohatý. — Roste w Lewantu. Kwěte od čerwna až do srpna. ☉.

W zahradách přehojně sázený rod a obyčegně *ostrožkau anglickau* čili *užkau* nazýwaný, často proměňuje se kwětem dopola nebo zcela plným. Tmawé čárky mají jakousi podobnost se řeckým slowem AIA nebo AIAI, protož rostlina ta byla starými básníky *Ajaxowi* wěnowána.

O. pyřitá. D. pubescens. Decand. D. consolida luxurians Sibth. t. 504. Podobá se předešlé a zdá se, že s ní se mate. Má ale lodyhu wyšší (2—2½' vysokau), štíhlejší, nahoře na wětwe delší odstálé rozdělenau, stopečky delší listenůw, dwakrát delší ostruhu lupenowau a hlavně měchýřiky wejčitopodluhowaté, neufaté, anobřž w čnělku dwakrát delší se končící a hustě pyřité. ☉.

Těž w zahradách jako předešlý se sází a mívá nejobyčejněji kwěty modré, dšlem plné.

O. polní. D. consolida Lin. Fl. dan. t. 683. Plenk t. 433. Rostl. 1. ob. 30. Swalnik králowský Mat. Wcl. 338. Ostrožka, stračka, ostruha rytířská, swalnik. Lodyha (¾—2' vysoká) rozkladitě wětewnatá, přímá, oblá, pyřitá; listy trojsečné: úkrojůw protisečně klaných s laloky čárkovitě kopinatými; hrozen konečný, welmi řídký, krátký (sotwa wíce 7 kwětůw nesaucí); stopečky rozewřeně, delší kwětu a listenu, ostruha lupenowá maličko nahnutá a kosowitá, oblá, tupaunká; měchýřík ojedinelý, walcowitý, obak zostřený, lysý. — Mezi obilím po celé Ewropě a Americe sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Kwěty jejt býwaly jindá w lékařstwí užíwaný. Tyto treje swrchu popsané rody jsau prudce mámiwé.

B. Plátky čtyry rozdělené, a 3—5 worčkůw.

O. réwolistá. D. Staphisagria Blak. 265. Plenk t. 434. Sibth. t. 508. Düsseld. 15. t. 6. Rostl. 1. ob. 30. Wsiwec nebo wsiwá bylina Mat. Wcl. 452. Wsiwec, hni-doš, kapucínské semeno. Lodyha přímá (2—3' vysoká),

jednoduchá nebo málo větvitá, oblá, chlupy dlouhými rovnovážnými obrostlá: listy obšírné, okrauhlé, srdčité vykrojené, dlanitě 5—9laločné: lalokův klínovitých trojsečných, s ušty někdy stříhanozubatými nebo celými, ostrými, pýřitými; hrozen konečný, dlouhý, řídký; stopěčky nejméně palec dlouhé, dwakrát delší kwětu, jako lodyha a stopka chlupaté, 1kwětě; listence na stopěčkách sedící; ostruha nejkratší tlustá; waječníky huňatý; měchýřikův 5 velikých baňatých; semena kulowatotrojhraná, tlustá, černá, řadami důlkovaná. — Na místech rumných, na Tenerifě, u Gibraltáru a w krajinách podlé Moře středozemního a jaderského. Kwěte w kwětnu a čerwnu.

Semeno jeho velmi prudké (*kapucňuské*) potřebuje se w lékářství.

WOMEJ. ACONITUM. EISENHUT.

Kalich 5lupenný, plátkovitý, někdy padawý: lupenu hořejšího (lebky) obšírného naddutého, 2 pobočných (křídel) okrauhlých, 2 dolejších podlauhlých. Plátkův 5: 2 nejmenší nehtovité, často w tyčinky proměněné, 2 hořejší pod lebku přiložené dlouhonehté, na konci w míšek rozšířené se dnem míšku nebo koncem plátkovým (ostruhau) mozolowatým, ohnutým, ústí prodloužené w pysk podlauhlý, vykrojený. Tyčinek mnoho. Měchýřiky 3—5 mnohosemenné.

Byliny: kořeny hlíznaté (řepovité); listy pňové dlanitě 3—5 dlíné: lalokův stříhanozubatých anebo mnohosečných. Hrozny konečné, stopky gednokwětě z úžlabička listenůw vynikající a dwa listence nesaucí. Kwěty veliké, nepravidelné, modré, bílé nebo žluté.

W. jedhoj. A. Anthora Lin. Jacq. aust. t. 382. Plenk t. 436. Reichenb. ac. t. 1. ill. t. 69. Rostl. 1. ob. 38. Jedhoj Mat. Wel. 469. Mníšek dobrý. Kořen řepovitý (2—3" dlouhý) asi palec tlustý, potraoušený mrcasy; lodyha, 1—1½' vysoká, oblá, přímá, maličko prohýbaná, hustě listnatá; listy znoženo-5dílné, několikoušetné: úkrojův krátkých, tupých, odstálorozewřených, rovných, ostrých, čárkovitých; hrozen mnohokwětý, běwný; stopka, stopěčky, kwěty a plody pýřité; stopěčky přímě odstále, sigmowité prohnuté; listeny čárkowité, stopěček dwakrát kratší, ostré; listence kratičké; kwěty pýřité, rusé: lebka polokulowatá, napřed nad koncem wtačená nebo jako wyříznutá, ostrá, otvoru brvitého, pobočné lupeny přikrauhlé, robaté, u wnitř a po kraji chlupaté, nejdolejší nestejně; plátky rusé,

ohnuté s nehtem útlým, ostruha kuklowá ostře podlo-
mená, hlavata, na hřbetě ztenčená, s pyskem obsrdčitým;
worečkůw 5 pýřitých; měchýříkůw 5 pýřitých, čněl-
kau rohatých. — Na horách wápenitých, suchopárných,
w Ewropě prostřední teplejší a jižně chladnější, též na
Uralu a Kawkazu. Kwěte w srpnu a září.

Od dáwná se měl ten rod za lék proti všelikému jedu.

W. psímor. A. *Lycotinum Jacq. aust. t. 380.*
Reichenb. ac. t. 50. 51. 54 — 58. Rostl. 1. ob. 31.
W. wleči Mat. Wel. 394. Psímor, wlečímor. Oddenek
hlizowitý, mnohomrcasý. Lodyha přímá, 2—2½ vysoká,
oblá, hladká, pýřitá; listy pýřité, dle obvodu okrauhlo-
ledwinité, přes prostředek dlanito 5—7 dílné: lalokůw
trojsečných, stříhaných, s ušty kopinatými stříhano-
sečnými; hrozen nejvíce jednoduchý, pýřitý; listeny
dolení trojdílné, hořejší celé kopinaté; listence čár-
kowitzé; stopečky kratší kwětu; kwěty rusé, maličko pý-
řité; lebka homolowitá, vysoká, tupá, nad koncem napřed
maličko wtačená; ostruha zawitá, pysk obwejtý. — W
hájích chlumních po Ewropě sewerné a prostřední.
Kwěte w létě. 4.

Wšecky díly té rostliny jsau jedowaté.

W. Šalamánek. A. *Napellus Lin. Hayn. 12. t. 12.*
Reichenb. ill. t. 1—3. Düsseld. suppl. 4. t. 21. 22. Wo-
měj šalamaunek, zlý mníšek, mordowník. Oddenek z
několika bliz řepowitých, krátce mrcasatých; lodyha
¾—4 vysoká, wztyčená, jednoduchá, řídce nahoře málo-
wětwa; listy na líci tmawě zelené, lesklé, wezpod bled-
ší, dlanitě 5—7dílné: lalokůw dole klinowitě zúže-
ných 3sečných s úkrojky, stříhanotrojsečných nebo stří-
hanozpilowaných na uštíčky kopinaté nebo čárkowitzé;
hrozen konečný, jednoduchý, dole řídce wětewnatý, hu-
stý mnohými kwěty tmawě fialowými, pořídku bledě mo-
drymi nebo bílymi; lebka polokruhowitě wypuklá (též
trochu wyšší nebo nižší) s krátkým zobanem; plátky na
nehtu proti lebce obráceném rownowážné, s ostruhau
krátkau, málo prohnutau, přihlawatělau; worečky tři,
hned po odkwětení rozewřené, pak ale zpřimené; seme-
na ostře trojhraná, na hřbetu tupě swraskalá, černo-
hnědá. — Na horách vysokých a nižších w Ewropě pro-
střední a dílem i sewerné. Kwěte od lipna do srpna.

Ten rod co do srstnatostí, délky řapíku a stopek, širokosti
úkrojůw a lalokůw listowých, hroznu delšího, hustšího nebo řidšího,
ostruby delší nebo kratší, welmi se proměňuje.

Ten a následující rozeznávají se prvkem prudce mániwým,

a poskytují výborné léky. W zahradách se sází pro ozdobu, ačkoli řidčeji následujícího.

W. pravý. A. *Stoerkianum* Reichenb. *ill. t. 71. Rostl. 1. ob. 34.* Aconitum intermedium Decand. A. neomontanum Willd. Woměj, šalomúnek, zlý mníšek, mordownik, swolina. Od předešlého liší se takto: skoro celý lysý; lodyha tuhá, wztyčená; listy znožené šdílne: lalokůw trochu širších protisečnotrojsečných: uštůw čárkowitokopinatých, ostraunkých; hrozen konečný, řidší, dole obyčejně menšími hrozniky obkličeny, protož hrozen nálatowitý; lebka vyšší, krátkohomolowitá: nehty plátkowé méně zkříwené; ostruha delší, hákowitá; waječník po odkwětení sewřený, nejwice pometající. — Na předhoří alpském a nižších horách w prostřední Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♣.

Hojný w zahradách.

W. obecný. A. *Camarum* Lin. *Jacq. aust. t. 5. Rostl. 1. ob. 32.* A. *Cammarum et rostratum* Reichenb. *ill. t. 7. 8. 11. 30. 39.* A. *variegatum* Lin. Jména proustonárodní předešlého. Lodyha přímá; listy znožené šlaločné: lalokůw odstálých, klinowitých, trojsečných: uštůw kopinatých, ostrých (kratších a širších); hrozen dole wětewnatý; stopečky kwětu kratší, odstálé; listence drobníčké; lebka vysoká, homolowitá nebo zwonkowitá; plátky přímé, do předu nakloněné; ostruha hákowitá; waječník odkwětlý sewřený. — Na horách vysokých a nižších w Ewropě prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♣.

W zahradách řidčeji se nachází.

Podřadí 5.

PIWOŇKOWITÉ, *POEONIACEAE.*

PLOŠTIČNÍK. *CIMICIFUGA. WANZENKRAUT.*

Kwěty s jedním nebo s kolika worečky. Měchýřiky pukawé.

P. smrdutý. C. *foetida* Lin. *Lam. t. 487. Rostl. 1. ob. 34.* Kořen mnoholetý, šiko w zemi běžící, s mnohými mrcasy; lodyha letní někdy sáh vysoká, oblá, pýřitá, wětewnatá; listy dolejší trojmo anebo dwojtrojně sekané, na dlouhých řapících, na tré rozdělených, jichžto prostřední nejdelsí, dwakrát stříčně zpeřenodělený a nesaucí úkroj listowý trojmo dělený nebo sekaný: úkrojůw wejčítokopinatých, stříhanozubatých, se zu-

by ostrými: řapíku díly pobočné trojmo sekané; ostatně k jiným podobné; lata klasatá, konečná; stopky hustě pýřité, stopečky taktéž oděné, jednokvěté, ojedinelé: listence štětinovité; květy pomětáním mnohomanželné; kalich 4lupenný, lupenů okrauhlých; oboják má plátky 4, tyčinek mnoho, nitky dlouhé, woreček jeden nebo dva: samiči květ má mnoho plátkův (pometalých tyčinek) čárkovitopodlauhlých; worečky 4—5; plod z 2—5 měchýřikův nožkatých, lysých; semena podlauhlá, šupinatá. — W hájích a lesích na Tatrách až k mezím lískovým, w Dawurii. Kwěte w létě. ♀.

Rostlina puch mámiwý vydává, jeuz w zahradě se umirňuje.

SAMOROSTLIK. ACTAEA. CHRISTOPHORSKRAUT.

Květy o jednom waječniku. Měchýřik zbobulatělý, nepukawý. Semena jednořadě připewněná.

S. klasatý. A. spicata Lin. Blak. t. 565. Fl. dan. t. 589. Lam. t. 448. c. t. Schk. t. 139. Sturm f. 21. Hayn. t. t. 44. Düsseld. suppl. t. 17. 18. Rostl. 1. ob. 36. Samorostlik, wranec, kristoforowá tráwa. Oddenek na mnoho mreasůw rozdělený; lodyha $\frac{1}{2}$ —1 stfrew. vysoká, oblá, přimá, nejlysejší, málowětewná a málolistá; listy na řapíku rozdílně vysokém, oblém, na wnitřní straně brázdu opatřeném sedící jsau trojmo sekané: úkrojůw opět trojmo nebo zpeřeně sekaných, ušťůw jařma nejdořejšihó a lichých řapíčkatých, hořejšihó jařma sedawých, sudých, wejčítých nebo srdčítowejčítých, anebo wejčítokopinatých, lichých, kopinatoeliptičných anebo kopinatých, všech trojlaločných, ostře stříbanozpiLOWaných; list pňowý hoření trojmosekaný: lalokůw dořejším podobných; stopka konečná, nesaucí; brozen wejcowitý, stopečky zdělí kwětu pýřité, odstálé; listen u každé stopečky čárkovitý, co ona dlouhý; kalich pšiwý: lupenůw okrauhlých, tupých; plátky pšiwé, čárkovitopodlauhlé, co lupeny kalichowé dlouhé, zažlutlé; tyčinek mnoho; woreček jediný, lysý; bobule na stopečkách, rownolehle odstáwajících, podlauhle zakulatělá, černá, lesklá, jínowatkau bílau pokrytá; dužnina čerwená; semena mnohá. — W lesech wlbaunkých po celé Ewropě, též w Sibíři. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Kořen jeho místo černošemeřižného se potřebuje. Ažkoli zpytatelowé nesrownáwají se o jeho účincích, nicméně jest jisto, že náleží k podezřelým.

NOHOLIST. PODOPHYLUM. FUSSBLATT.

Kalich o 3 lupenech velikých, poddutých, barvených, prchavých. Koruna o plátcích 6—9 priokrauhlých, poddutých, po kraji chobotnatých. Tyčinek přemnoho. Waječník jediný; čnělka žádná; blizna tupá, řasnata. Bobule 1pauzdrá, ukončená bliznau stálau. Semen mnoho zakulatělých.

N. štítnatý. *P. peltatum* Lin. Lam. t. 440. Trew. Ehr. t. 29. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 178. Kořen mnoholetý, složený z bambulin několika, dosti tlustých a z mrcasůw dužnatých, rozplazujících se a nové rostliny vyhánějících; lodyha jednoduchá, přímá, nejlysejší, dutá, praužkovaná, na 8—10" vysoká, na konci rozdělená na dva řapíky nesaucí po jednom listu štítowitém, na 5—7 lalokůw hlubokých, nepravidelných, na konci stříhaných rozděleném, tenkém, zeleném, na rubu bledším, nejlysejším; tam kde z lodyhy počátek berau, vyniká z úzlabička stopka krátká, nachýlená; kalich barvený, veliký; koruna bílá, o 9 plátcích zaokrauhlých; bobule žlutawá, wejčitá, zakulatělá s bliznau tupau, řasnatau. — W rozdílných krajinách Ameriky sewerné. Kwěte i z jara. 4.

PIWOŇKA. POEONIA. PFINGSTROSE.

Kalich z lupenůw 5 nálistowitých, nestejných, před rozwitím chlopnitých, okrauhlých, stálých; plátkůw 5 (někdy 6—10) okrauhlých, přistejných; tyčinek mnoho; terč dužnatý okolo worečkůw 2—5 hrubých; blizny sedawé, tlusté, srpowité, dvoj lupenné, kadeřawé; měchýřičkůw 2—5, bliznau stálau ukončených, dle šwu wnitřního pukajících. Semena mnohá zakulatělá.

Byliny, řdko polokře; kořen mnoholetý, krku tlustého, přifrownolehlého, mrcasůw buď všech buď některých wálcowitých a jiných w bambuliny wejcowité nebo wálcowité ztlustlých. Listy střdawé řapíkaté dvojtrojně sekané. Kwěty konečné, obšrné.

P. lékařská. *Paeonia officinalis* Lin. Plenk t. 432. Hayn. 5. t. 26. Düsseld. 3. t. 13. Piwoňka. Mat. Háj. 274. *B.* Piwoňka samice. Mat. Wel. 321. Oddenek hlizowitý s mrcasy mnohými, ztlustlými na hlízy podluhowaté, ostře zakončené; lodyha přímá, 1—2' vysoká, jednoduchá nebo málowětewná, tuhá, oblá, sotwa tupohraná, lysá, listnatá; listy dlaubořapíčné, dwakrát anebo třikrát trojmo sekané: úkrojůw kopinatých anebo podlauhlých, po kraji celých, na lici skoro mdlé, sotwa siwé, na rubu bledě nebo nasiwěle zelené, lysé, pyřičkované,

úkrojkůw pobočných sbíhawých, prostředního laločnatě stříhaného, někdy celého; stopky konečné; kwěty ojedinelé, konečné, přeweliké (3—5" w průměru); lupeny kalichowé dwa, wněšné rozšířené w list plochý, tři wnitřní okrauhlé, silně prohlubené, aksamitowé; plátkůw na rostlině plané 8 obwejíťých, nestejně wykrajowanozejkowaných, tmawě karmasínowých; nitky šidlowité, nachowé, prašniky žluté; worečky wejcowité, bělohuňaté, dříwe přímé; blizna nachowá nebo žlutawá; měchýřiky nad prostředkem podhnuté anebo od dola odstálé; semena wejčitá, dříwe wysoce čerwená, pak černá, lesklá.— W lesech horních po Ewropě jižné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Jedna z nejkrásnějších bylin zahradních a tudy velmi obecná, kdežto nejčastěji oko těší kwětem přewelikým, plným, (tmawě karmasínovým, krwawým, růžovým anebo bělawým). Kořen a plátky ještě někdy w lékařství se potřebují. Semena (zubowé korály) na niti nawlečená wěší se co prostředek powěrečný na krk dětem, jímž se zuby řezají.

P. cizí. P. peregrina Mill. Sims mag. t. 1050. Podobá se předešlé a často se s ní mate. Listy trojmo sekané, úkrojů všech žlabowitě prohnutých, všech dvoj - trojlaločných, bezleských, na lici siwých, w zpod šediwých, nebo ponamodrale šedých, lysých nebo pýřitých; měchýřiky plstnaté, wice odstáwající, okřiwené. — W Ewropě jižné.

Těž u nás w zahradách. Její kwět karmasínowý tak snadně se nenaplňuje.

P. celá. P. corallina Retz. Engl. bot. t. 1513. P. mas. Weinm. t. 776. f. a. b. t. 777. f. a. t. 178. f. a. Mrcasy má masité, nikoli však hlizowitě ztlustlé, nébrž nitowité; listy dvojtrojně sekané: úkrojůw wejčítých, lysých; měchýřiky plstnaté, od dola sehnuté a okřiwené. — Na suchopářích lesních po Ewropě a Anglii jižných, Sibirii.

Těž u nás zahradní. Co do účinkůw srownáwá se tento rod a předešlý s prawním.

P. bělokwetá. P. albiflora Pall. ross. 2. t. 84. Andr. rep. t. 64. 612. Bylinná; měchýřiky lysé, sehnuté; listy dvojtrojně sekané: úkrojůw lesklých, trojdílných, s úkrojky wejčítokopinatými. — Roste w Sibirii Zabajkalské, w Mongolii, Dawurii.

Kwěty bílé nebo růžowé. Hlízy její Mongolowé a Dawuřané w poléwkách zawařeně jedí, a semena na kaši roztlučená k čaji přidáwají.

P. ušetnatá. P. anomala Lin. Andr. rep. t. 514.

Schk. t. 144. P. fr. 5. glabris patent. Gmel. sib. 4. t. 72. Bylinná; měchýříkův 5 lysých, spleštilých, tupých; listy dvojitrojně sekané: úkrojův lysých, zpeřeně dělených: lalokův kopinatých, zakončitých. — W celé Sibirii, na horách Altajských.

Mongolové a Tatarové Krasnojarski sušené hlízy místo kořenu s masem rozvaňují na kaši, *uré* nazwanau. Též proti zimnici.

P. křovatá. P. Moutan Sims. mag. t. 1154. Bonpl. malin. t. 1. 23. P. suffruticosa Andr. rep. t. 373. 448. P. arborea Donn. Polokeř, dole dřevnatý, holý, hladký; listy dvojpeřně sekané: úkrojův vejčitopodlauhlých, wezpod siwých: kwěty přeweliké růžové nebo bílé; měchýříkův 5 (též 2—9) huňatých. W Číně, a Žapanu. *h.*

We vlasti její od nejdávnějších časův pro krásu se sází; před několika desetiletími přišla k nám, kdežto chová se w donicích, ačkoli w mírnějších krajinách i zimu snáší. Zvýší býwá 2—4', ba i (w přízwných okolnostech) 10'; kwěty její plné nabýwají průměru 6" i více. Znamenitý odrod jest *piwoňka maková*, *Paeonia papaveracea Andr. rep. t. 463*, jejížto terč obwaječukový w sumku čišowitau zwětšený obklíčnje plod daleko na horu.

Řád 3.

HODARKOWITÉ. *DILLENACEAE.*

Kalich 4—5lupenný, stálý, w paupěti střechowitý. Plátkův 4 nebo 5. Tyčinek přemnoho, zřídka 5—10, prostých anebo mnohobratrých, někdy jednostranných: prašníky na dél u wnitř anebo po straně pukající. Worčkův mnoho (5—15) přesleněných, ano i ojedinelých buďto srostáním buď pometáním; blizny jednoduché. Měchýříky tobolkowité, dvojchlopné nebo zbobulelé, prosté nebo srostlé, čnělkau hrotité, o semeně mnohém anebo dvojím, pometáním jedním. Semena nahá nebo míškem dužnatým zastřena. Kel přemalý, w dolením konci bílku zawřený, s kořínkem proti pupu čelícím.

Stromy, kře, polokeře. Listy skoro wždycky střidawé, pořádku střídne, jednoduché, zpeřenožebřé, celé nebo zubaté, často kožnaté a stálé, nejvíce bez palistůw. Kwěty obojaké nebo jednoduché nejvíce pravidelné, ojedinelé (konečné), hrozněné nebo latněné (obyčejně žluté).

Do toho řádu náleží asi 140 rodů we 22 pokoleních, ježto jediné přebýwají w podnebí horkém a w mírném jižném. Řád ten nedá se snadno wyznačiti; spojuje předešlý řád s následujícím. Jiněním podobá se také růžowitým a cistowitým. Oplýwají třístowinau; plod šcawnatý, též kwěty a listy některých jsau kyselé; protož potřebují se některé k wydělávání koží a w lékařství; owoce dletem se jí; listy některých velmi škrablawé užíwají se k hlazení dřewa a kowůw.

AKARA. TETRACERA. TIGARESRAUCH.

Květy pometáním dvojdomé nebo mnohomanželné. Kalich 4—6 lupenný: lupenů zaokrahlých, v paupěti střechovitých, stálých, po odkvětení často přirostlých a poddutých, jejich jeden vnitřních druhý krajema obkličuje; květ samčí: tyčinky mnohé, na konci zozšířené; květ samičí: worečky 3—5: čnělky jednoduše, ostré; měchýříkův tolikéž na vnitřní straně pukajících, přídvojhlopnitých; semeno 1—2 vejcovité, lesklé v mísku.

Kře nebo stromky, často pnulé, větve obl. listy střídavé, řapíkaté, lysaunké, často na lci draslawé, waječné, celé nebo zubaté, kožnaté vždy zelené, květy latněné nebo hrozněné.

A. olšolistá. *T. alnifolia Willd.* *T. potatoria Afz.* Keř pnulý, větvi oblých, lysých; listy řapíkaté, střídavé, podlaulé nebo náeliptičné, dole zúžené, sítožebré, kožnaté, na lci lysé, na rubu přilysé, přebledě rezavé, ku konci někdy zaubkované; laty konečné; nápýřité; kalich 5 lupenný, vně s 2—3 listeny lupenům podobnými, kratšími; lupeny stálé, plátky obwejčité, kalichu sotwa delší, padavé; worečky 4 na konci pýřité, měchýříky 4 o semeně jednom černém v mísku bílém. W lesích w Guinei a Sierra-Leoně. \bar{K} .

Ta rostlina proto znamenita, že u wnitř mnoho vody pitelné zawrá, která z uříznuté větve vytéká; tím keř ten pro ony krajiny horké a chudowodé jest náramně důležitým, a protož w hořejší Guinei u velikém počtu se sází a slowe keř wodný.

A. okrauhlostá. *T. Tigarea Decand.* *Tigarea aspera Aubl. t. 350. Lam. t. 226.* Keř pnaucí se na nejvyšší stromy, nejwětewnatější, wsude chlaupky nejmenšími, hákowitzými draslawý; palisty 2 padavé, malé; listy střídavé, řapíkaté, wejčitozaokrahlé, přihrotité, celé nebo sotwa vykrajované, obak draslawé; lata nejwětewnatější, mnohokwětá; kalich stálý; plátků 4—5 bílých, poddutých; květ samčí s přemnohými tyčinkami; květ samičí: měchýříky 4—5 nazrzawělé, dvojhlopné. — Roste w Guianě a Kayeně. Kwěte w lednu. \bar{K} .

Francauzové nazývají ji *Liane rouge* pro barwu, již zpařenina wodowá nabývá, která proti čemě čili přšjici se potřebuje.

HLAZURKA. DELIMA. RASPELSTRAUCH.

Kalich 5 lupenný, stálý. Plátkův 4—5 přiokrahlých. Tyčinek přemnoho. Waječník 1 zakulatělý. Čnělka 1. Blizna hlawowitá. Měchýřík mázdrowatý, dvojhlopný, 1pauzdry. Semeno jedno nebo dvě w mísku zawřeně, ojedinelé.

Kře se pnaucí, jako akary vyhlížejší.

H. užitečná. *D. sarmentosa* *Lin. Burm. ind. t. 37. f. 1. Lam. t. 475.* *Tetracera sarmentosa* *Vahl.* Wětwe oblé, listy bukowým podobné, vejčité, krátce řapíkaté, na konci zpilované, tuhé, škrablawé, zpeřenožebří; lata běwná, nahá, listu delší s wětwičkami huňatými; kwěty obojaké; kalich 5-(6)-lupenný; plátky žádné; tyčinky zdělí kalichu; měchýřík vejčitý, lysý, čnělkau hrotitý; semeno 1 malé, černé, dole míškem zaubkowaným obklíčené. — Na Ceylonu.

Listy její velmi škrablawé a tuhé potřebují se ke hlazení rozdílných látek.

KURÁTA. CURATELLA. CURATELLE.

Kalich stálý, otewřený, 4—5lupenný: lupenůw přikrauhlých, nestejných. Plátkůw 4—5 zaokrauhlých. Tyčinek mnoho. Worečky 2 přikrauhlé, dole strostlé; čnělky nitowité s bliznau hlavowitau. Měchýříky 2, dvojchlopné, u wnitř pukající, chlupaté, 1pauzdré, 1—2 semené. Semena wejcowitá, lesklá.

Stromky, listy vejčité, škrabawé, řapíky křídlaté, kwěty hrozně nebo latněné.

K. americká. *C. americana* *Lin. Aubl. 1. t. 232. Lam. t. 479.* Stromek se pněm zatočilým, na hoře wětewnatým 7,—8' vysokým, kůry draslawé rozsedalé; wětwe roztraušené, listy krátce řapíkaté, vejčité, chobotnaté, čeřité, na lici nejskrabawější, wezpod bledší, síto-witě hustožebří, méně škrabawé, po řapíku sbíhawé; hrozny ze starých wětwi wyniklé postranní; listen pod každau wětwičkau a stopečkau; lupeny kalichowé přikrauhlé, wně pýřité pak ohnuté; plátky bílé, skoro zdělí kalichu; tyčinek asi 60 bílých s prašníky žlutými; waječniky zakulatělé, draslawé. W Kayeně. 5.

Kayenští potřebují list ke hlazení dřewa.

HODARA. DILENIA. DILLENIE.

Kalich 5lupenný, plodonosný, velmi rozšířený. Plátkůw 5 stálých. Tyčinek mnoho prostých, stejných; prašníky čárkowité. Worečkůw 10—20, jednočnělečných, srostlých pak we plod jediný mnohopauzdrý, dužnatý, s pauzdry mnohosemennými, ukončený čnělkami paprskujícimi, bradawičnatými.

H. ozdobná. *D. speciosa.* *Thunb. Smith. exot. t. 2. 3. Syalita Rheed. 3. t. 39.* Strom ztepilý, 40—50' wy-

soký, s korau tlustau, šedau : wětwi popelawých, swraskalých, rozkladitých; listy na konci rozeh zblížené, krátkořapíčné, asi kaštanowým podobné, eliptičně podlauhlé, jednoduše zpilované, lysé, zakončité nebo tupé, zpeřenožebřé; stopky ku konci rozeh ojedinelé, 1kwěté, 1palečné; kalich obširný, lysý: lupenůw poddutých, tupých, stálých; plátky bílé, obwejšité, skoro 2 palce dlouhé; tyčinek přemnoho, mnohem kratších nežli plátky; worečkůw mnoho, srostlých w bobuli kulowatau, brázdowanau, 20pauzdrau, 20 čnělkami paprskujícimi wěncenau; semen w každém pauzdru mnoho. — Roste w Malabaru, okolo Kochinu a Mutanu, na Žawě, Ceyloně. Kwěte w prosinci a lednu. 5.

Stromu toho za kwětení překrásného plody překyselé, též plátky náwinné a slizké přidávají se do jídel a slauží k dělání syropu welmi obyčejného, kůra ale kmenowá slauží k wydělávání kůže a kůra kořenowá k bojení.

H. eliptičná. *D. elliptica Thunb. Songium Rumph 2. t. 45.* Strom, jehož kmen loket w průměru; listy eliptičnowejšité, ostré, hluboce zpilované, 2' dlouhé, 7—8'' široké, na řapících 2palečných; stopky 1kwěté; plátky bílé, padawé, plod zpleštile kulowatý, 20pauzdrý, pak zwicí pomaranče, krátkostopečný, u wnitř štáwau šafránowau, slizkau naplněný; semena hnědá, smačknutá. — Roste na Celebesu wýchodním. 5.

Owoce nakyslé, pak sladké, požívá se surowé, anebo s rybami wažené místo citronůw; dříví čerstvé měkké, pak twrdnaucí; z kmenu naseknutého vytíká mnoho soku.

D. zpilovaná. *D. serrata Thunb. Sangius Rumph. 2. t. 46.* Strom s korau swraskalau, bělawě popelawau, s wětwezi wehnutými; listy 9—18'' dlouhé, 5—9'' široké, krátkořapíkaté, eliptičnowejšité, kolčatozpilované; kwěty pometáním dvojdomé; stopky trojkwěté. — Roste na Žawě a Celebesu.

Owoce twaru a welikosti pomaranče, bělawé, žlutawé nebo šerwenawé jesti z kysela sladké, jedlé. Kůra její, též i předešlé, w lékařstwi se užívá.

Řád 3.

ŠÁCHOLANOWITÉ. *MAGNOLIACEAE.*

Částky kwětowé trojmo postawené. Kalich lupenůw 3—6 padawých. Plátkůw 3—27 mnohořadých, podplodních. Tyčinek mnoho, prostých, z lůzka pod waječnikem wynikajících; prašníky přirostlé, zdělené. Worečkůw mnoho, na lůzku připewněných, buď přeslinowité,

buď klasovitě zpořádaných, jednočnělečných; čnělky krátké, blizny jednoduché. Plod složený z tolika toboľic co worečkůw, jednopauzdrých, 1-mnohosemenných, buď šterbinau nahoře pukajících (měchýřiky), buď přídužnatělých, nepukawých, buď nožničkowitých, sřlaučených nebo poposrostlých buď w šisku běwnau nebo hustau, buďto w přeslěnek. Semena w kautu wnitřním toboľkowém přirostlá: bílek dužnatý; kel rovný, malý, dolejší.

Stromy nebo kře ozdobné. Listy střídawé, zpeřenožebré. Palisty dwa, swinuté, rozhy ostře ukončující. Kwěty ozdobné, často silnowonné.

Rozděľují se na podřadí:

1) **BADYÁNÍKOWITÉ**. Měchýřiky přeslenowitě postawené, pořidku pometáním ojedinělé. Listy proswitawé tečkowané.

2) **ŠUTOŇOWITÉ**. Tobolice na prodlauženém lůžku klasowitě rozpostawené. Listy netečkowané.

Podřadí 1.

BADYÁNÍKOWITÉ. *ILLICIEAE*.

BADYÁNÍK. *ILLICIUM. STERNANIS*.

Lupenůw kalichowých 6—3, plátkowitých. Plátkůw 9—30, wnitřních, menších. Tyčinek 6—12. Měchýřiky nahoře pukající, 1semenné.

Kře wždy zelené, nejlysejš.

B. pravý. I. *anisatum* Lin. *Plenk t.* 440. *Lam. t.* 493. *f.* 2. *Düsseld.* 16. *t.* 23. *Wagn.* 2. *t.* 175. Keř zwýšší 8', wětwi hladkých, odstálých; listy drobné, okrauhlé, tupé, krátkořapičné, kožnaté, směstnané; šupiny pupenowé wejčité, krátké, wypuklé, padawé; stopky z pupena ojedinělé, pro směstnanost paupat; ale sřlaučené 4—5 čárek dlauhé, 1kwěté; kalich 6lupenný; plátkůw 27—30 čárkowitých, ostrých, otewřených; tyčinek asi 30; worečkůw 8 anebo wíce, každý swau čnělkau opatřený; plod z osmi měchýřikůw přeslenowitě rozpostawených, wejčitokopinatých, ostrých, dřewnatých, 1pauzdrých; semena se skořápkau křehkau, hnědorýšawau, lesklau, wejčitá, smačknutá. — Na Žapanu, Nyponu, w západních stranách Kantonu Čínského, též pro ozdobu tamtéž se sází. Kwěte w dubnu. \bar{R} .

Plody po chuti a zápachu kořenné, slowau *badyán* a potřebují se w lékařstwí a rosolkářstwí.

B. poswátný. I. *religiosum* Zuccar. Strom 12—25'

wysoký; listy eliptické, obak zúžené, zostřené; květy bělawě žluté; tyčinek 18—20; plody dužnaté, chuti nekořenné. — W Čině půwodně roste. 5.

Popowé buddhowi jej přesadili již dáwno do Žapanu, kdežto se má za poswátý strom, který blízko chrámůw se sází a jehožto wětwe mi spolu s jinými rostlinami ozdobnými oltáře a hřbitowy se okrašluje.

ROZPYLEC. DRIMYS. WINTERSTERNANIS.

Kalich celý nebo 2—3dílný, stálý nebo padawý. Plátkůw 6—24 jedno—dwojřadých. Tyčinek mnoho: nitky na konci tlustší a tak oddělená pauzdra prašníkowá nesaucí. Měchýřiky shlaučené, zbobulelé, mnohosemenné, 1pauzdré.

Stromy wždy zelené, lysé. Listy krátkořapíčné nejcelejší. Palisty swinuté, padawé. Kwěty boční nebo úzlabíčkové.

R. lékařský. D. *Winteri Forst. gen. t. 42. Mill. ic. D. punctata Lam. t. 494. f. 1. Winterana aromatica Sol. obs. 5. t. 1. Wintera aromatica Murr. Plenk t. 439. Hayn. 9. t. 6. Düsseld. 9. t. 7.* Strom 6—40' vysoký, nedaleko moře w půdě skalnaté kolatý, na rowině útly, ztepilý; wětwe oblé, bradawičkami po odpadlých listech nerowné; kůra tlustá, wně šediwělá, wnitř naryšawělá; listy střidawé, podlauhlé, wejčítokopinaté, celé, žilau jedinau prostřední opatřené, wezpod siwé, útlíče nebo patrněji tečkowané, kratiče řapikaté; stopky úzlabíčkové nebo nákoněčné, zblížené, často 1kwěté, jednoduché, pořídku rozdělené; kalich 2-3lupenný; koruna o 6 plátcích podlauhlých, bílých; čnělky malíčko bokowé; bobul 4—6 obwejitých. — W úwalích wyslunných w úzině Maggellanské a na Stadtenlandu Ameriky jižně. Kwěte w prosinci. 5.

Od toho stromu pochodí kůra, *winterownu* čili *maggellanskau* (*cortex Winteranus vel Magellanicus*) nazwaná, w lékařství užitečná, jenž ale nesmí se pomásti s kanelau bílau.

R. granadský. D. *granatensis Murr. H. et Bonpl. equ. 1. t. 58. Hillair. pl. us. t. 26—28.* Agi, canella de Paramo. Strom 3sáhový; listy řapikaté, kopinatopodlauhlé, obak zakončité, 3—4" dlahé, sotwa 1" široké, na lici tmawě zelené, na rubu bělosiwé, se žilau wystálaunkau; stopky úzlabíčkové, ojedinělé, 1" nebo delší, na konci nesaucí 2—3 stopečky caulowé, 1kwěté; plátkůw bílých asi 12. — W Nowé Granadě, Brasílii. 5.

Kůra (*Cortex malambo*, nebo w Brasílii *casca d'anta*) strownáwa se s předošlau.

R. čilský. D. *Chilensis Decand. Boique Feuill. 3. t.*

6. Arbor della Canella. Keř ztepilý; kůra velmi kořenná; větve oblé; listy podlaublé, dole ztenčené, skoro obvejčité, kořovité, nejlysejší, krátce řapikaté, na rubu sivé; stopky hned nejkratší, úzlabičkové, na konci nesaucí 4—5 stopeček 1kwětých, v okolík postavených, prodlažených, hned stopky žádné, takže stopečky nepostřeďečně z úzlabička nejhořejšího vyniklé a nahlaucené, nejvyš caulové; kalich o 2—3 lupenech, pozdě padajících, snad stálých, vejčitých, tupaunkých; plátkův 6—9 podlaublých, přístupých, kalichů dwakrát delších; tyčinky nejkratší, worečkův 5—6 na lůžku malém kulowatém; bobule waječné, přismačknuté, tupé. — W bahnech w Čili. $\bar{\kappa}$.

Kůra má vlastnosti předešlých. Indianové podlé svých pověr nechají ženu žrečku na strom wyléztí, a na zemi se uwrhnouše, vůli běsowu očekávají.

Podřadí 2.

ŠUTOŇOWITÉ. *MAGNOLIEAE*.

KYSOPA. *MICHELIA*.

Kalich 3lupenný, padavý, listenem taulowitým, bokmo pukawým, padavým obklíčený. Plátkův 6—12 mnohořadých, s wněšními wětšími. Tyčinek mnoho; prašniky čárkowitzé. Měchýřiky běwnauce w klas rozpostawené, přizbobulelé, na konci pukawé, mnohosemenné.

Stromy ozdobné východoindské. Listy celé. Kwěty úzlabičkové, ojedinelé.

K. kopinatá. *M. Champaca* *Lin. Lam. t. 493. Champaca* *Rheed. t. 19. Sampaca* *Rumph. 2. t. 69.* Strom kůry popelawé, dříwí měkkého, kmenu wyvýšeného, wětwi nemnohých; listy kopinaté, lysé, jasně zelené; kwěty šafránowé, den toliko nejlíbezněji wonicí, uwadlé smrdící; měchýřiky zbobulelé, bledě zelené, zakulatělé, hwězdowitě tečkowané; semen 6 začerwenalých, hranatých. — Roste w Indii celé, obzwláště w krajinách malajských, na místech wlbkých. Skoro wšudy se sází. 5.

Oblíbený wúbec pro líbezný zápach kwětu, z něhož táhnu wonnau wodičku. Kořen a kůra, woda z kwětu, olej a ovoce w lékařstwi se potřebují.

ŠACHOLAN. *MAGNOLIA*. *MAGNOLIE*.

Kalich 3lupenný, padavý, někdy nižadný. Plátkův 6—12, 2 -, 3 -, 4 - řadých, padavých. Tyčinek mnoho;

prašníky vněšné. Měchýřiků mnoho klasovitě, hustě nahlauděných, na vněšném kraji pukajících, 1 — 2semenných, stálých. Semena zdužnatělá násrdčitá, na šnůře pupeční nejdelší, z měchýřikůw wisutá.

Stromy nejkrásnější. Listy celé; palisty dwa swinuté w homolowitý pupen. Kwěty u koncůw větviček, dříwe rozwitl listenem jedním anebo dvojím pukajícím, přehajícím anebo stálým zastřené.

Š. *hrubokvětý*. *M. grandiflora* Lin. Lam. t. 490. Duham. nov. 2. t. 65. Michx arb. 3. t. 1. Rostl. 2. ob. 44. *M. altissima*. Catesb. 2. t. 61. *M. max.* fl. Trev Ehr. t. 33. 35. Strom nádherný, na 60 ano 90' vysoký; kmen nejčastěji přímý s větweми skoro přesleněnými, a koš skoro homolowitý dělajícími; listy přezimující, střídawé, kožnaté, tlusté, eliptičné nebo podlauhlokopinaté, nejcelejší, patrně po kraji čerité, dole ostré, na konci krátce a tupě zakončité, na lici lesklé, tmawě zelené, mladé wezpod plstí hustawu ryšawau přikryté, starší oplchalé, bledě zelené, na řapících nejwýš palec dlouhých; kwěty konečně ojedinelé, pokrywkau pršiwau zastřené, weliké, 7—10" w průměru dlouhé, bělostné, silně wonné; lupeny kalichowé tlustawké, nakožnatělé; plátkůw 9—12 nejčastěji rozšířených, eliptičně podlauhých, dole zaužených. Worečky hustě narezawěle chlupaté, w čnělky krátké, šidlowité, hákowité nebo zkraucené ukončené; plod asi šišce podobný, wejcowitohomolowitý, 2 — 4" dlouhý, nachowý, složený z mnohých tobolic trojrohých; semena, žiwě miniowá, na dlouhých šnůrách bílých wisutá, srdcowitá. — W jižnějších státech Ameriky sewerné. Kwěte od kwětna do lipna.

Strom ten nekvětawcí, ještě wíce ale kwětančí přepýšný, který u nás jenom w mírnějších krajinách zimy snáší, jinak musí se postawiti do sklenáku nebo přikryti. We vlasti jeho potřebuje se kúra trochu koženná co lék posilující.

Š. *swýj*. *M. glauca* Lin. Duham. nov. 2. t. 66. Michx arb. 3. t. 2. Schk. t. 148. Rostl. 2. ob. 45. Předěslému podobný, nižší ale, toliko k 5—10, 20—30' dospiwající, pořídku 40' vysoký; listy na zimu padající, časně w jaře rašící, jsau eliptičné, tupé, na rubu swé, 6" dlouhé, 2" široké; kwěty wonné, bílé, 2—3" w průměru široké, složené z 9—12 plátkůw, ztažených, wejčitých, poddutých; plod wejcowitý, tupý, přídužnatý, zelenawý, 12—18" dlouhý. Z Masachusetu až do Floridy a Luisiany. 5.

Listy koženné chutnají asi jako šišworec a užíwají se w Americo proti pakostnici a zimnicím; též do Kwropy pod jmenem čínsy wirgiuské se dowázela, kdežto brzo w nepaměť přišla. Bobro-

wé rádi žerau jeho kůru, protož i slowe bobrowým stromem. Kwěty těžko a silno wonice působí slabým lidem bolení hlavy, oškliwost, anobřž přý náhlice a dny zapálčiwé ztužujf.

Š. ochlípěný. *M. umbrella Lam. M. tripetala Lin. Michx arb. 3. t. 5.* Strom zwýši 30—35'; listy padawé, kopinaté, nejodstálejší, dospělé lysé, mladší na rubu pýřité, 1—2' dlouhé; kwěty 7—8" široké, bílé, z 9—12 plátkůw složené, jichž wněšné wisuté; plod wejcowitý, nachowý. — Z Nowaboraka až do Karoliny a Georgie, z Virginie až do Karoliny. 5.

Naše zimy dobře snáši. Kwěty wonf jako předešlého.

Š. auškowaný. *M. auriculata Lam. Michx arb. 3. t. 6. And. rep. 573. Sims mag. 1206.* Strom wětwi oblych, popelawých, na konci listnatých; listy padající, lysé, wezpod přisiwé, kopistnatowejčité, dole srdčité; aušek tupých, přiblížených, 6—9" dlouhé, 4—6" široké; plátků 9 podlauhých, asi 4" dlouhých, chlopně měchyřikowé ostré, maličko na konci ohnuté. — W Americie sewerné, na wrších Aleghanských, podlé potoků a wrchowišf. 5.

Kůra jest kořennější předešlého, hořká, protož častěji w lékařstwf se potřebuje. Ten rod naše podnebí lépe snáši.

Š. ozdobjný. *M. Yulan Desf. Bonpl. nav. t. 20. M. conspicua Salisb. par. t. 38. M. precia Corr.* Strom zwýši 30—40', u nás keř 1—2sahowý; wětwe jako borowičné rozpostawené; listy po odkwětení wyrážející, padawé, 3—4" dlouhé, 2—2½" široké, obwejčité, náhle zakončité, z mládi pýřité, dospělé lysé; kwěty nejwonnější přímé, 6—9plátečné, 2" dlouhé, bílé, ponaderwenalé; čnělky ochlípěné. — W Čině. Kwěte od února až do dubna.

Čňané si ho pro ozdobjnost a wonnost kwětu welmi wáží, a tudy w zahradách hojně sázejf. Kwět jeho majf za wýznam upřímnosti a lásky, a básnci o něm zpíwajf. Paupata a mladé kwěty do octa naložené s rýží jedf. anebo se zázworem k úprawě jídel potřebujf. Plodůw usušených a rozmělněných ku kýchání, a též zwatěny z nich proti zimáčím a rýmě užíwajf.

LILIJOWNÍK. LYRIODENDRON. TULPENBAUM.

Kalich 3lupenný, padawý, barwený. Plátkůw 6, zwonkowitě sklímených. Tyčinek mnoho, prašniky dlouhé, pauzder bočních, přiwitěných. Worečky střechowité; blizna kulowatá, sedawá. Toboličky nožnickowité, w šišku homolowitau nahromaděné na lůžku čárkowi-

tém hustě střehovitě, padavé, 1pauzdré, nepukavé, dvojsemenné, na konci w křídlo kopinaté vybihající.

L. obecný. *L. tulipifera* Lin. *Michx arb.* 3. t. 5. *Duham. nov.* 3. t. 18. *Plenk t.* 44. *Schk. t.* 147. *Guimp. t.* 29. *Rostl. 2. ob.* 47. *L. Trcw Ehr. t.* 18. Strom 16 — 24' anobř 120 — 130' vysoký; kmen 30' tlustý, oblý; kůra lehká, rozsedlá, na mladých jako mramorovaná; dříví bílé, haubovitě; větve hojné, oblé, šedohnědé; listy střidavé, padající, okrauhlé, dole srdečité vykrojené, čtyřlaločné; lalokůw wejčítých, tupých, nejcelejších; veliké listy jsau šestilaločné, an menší místo třetího dolního páru lalokůw toliko dvě zubůw mají: chobotů okrauhlených, na líci sytě zelené, wezpod nasiwělé, bledě zelené, 7" w průměru, řapíky oblé, zdělí polowičky listowé; kwět konečný, ojedinelý, veliký, ozdobný; stopka krátká, oblá; listeny dwa padavé; lupeny kalichowé 3 eliptičně podlauhlé, podduté, odstávající, bledě zelené, u wnitř ponačervenalé; plátkůw 6 obwejitých, nejstupějšich, bledě žlutawě čerwenawých; dělajících dohromady korunu baňatozvonkowitau; plod hnědý. — Na místech úrodných mezi Champlainem jezerem a Konektikatem řekau w Americe sewerné. 5.

Strom ten spěšně roste, a sází se u nás do sadůw a stromoradůw, kdežto snáší i nejkřutější zimu. Dříví není walno, jsauč měkko a křehko. Kůra s mladších větwiček obzwláště s kořena jest hořká a ostrokořená, protož w Americe jí potřebují proti zimnici; též i w Evropě jí wychwalowali mnohokrát.

Rád 4.

LAHEWNIKOWITÉ. ANONACEAE.

Kalich 3dílný, pořidku 3lupenný, někdy obkliččený listenami, a tudy jakoby 4 — 5lupenný. Plátkůw 6, někdy dole srůstlých, we dwau řadách střidawých, w paupěti chlopnitých, 3 wnitřní někdy chybující. Tyčinek nejčastěji mnoho, přitlačených, a lůžko často polokulowaté příkrývající; prašníky se spojídlem širokým, přes pauzdra pelowá sahajícím, na konci zláznatým. Worečkůw mnoho, wintowitě anebo střehovitě rozpostawených, pořidku skrowných neb ojedinelých: énélek krátkých, blizen jednoduchých. Měchýřiky wyschlé nebo zbobulelé, rozdelené anebo srůstlé, mnoho — jednosemenné. Semena na šwu břišním připewněná. Bílek twrdý, s brázdau na přeč, šterbinatý nebo děr-

natý; kel malfěký, u pupu w bílku položený, děloh krátkých, celých.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, nejčastěji kožnaté, nejcelejší nebo sotwa zubaté, zpeřenožebřé, mladé zdwojnásobené, často pýřité, bezpalistě. Stopky často úžlabíčkové, též poboční nebo protilisté, často listenaté, ojedinelé, 1 - mnohokvěté.

Sem náleží wíce 200 rodů (w 20 pokoleních), toliko mezi obratnikoma w Americe, Asii a Africe rostaucích. Mnoho jich má kwěty velmi woňawé, též i kůra, listy a plody nejmnožšich jsau chuti a zápachu kořenného. Jsau ale, jenž i smrdí (láhevník), ačkoli jejich ovoce, přěčasto veliké, masité, jest owocem velmi oblibeným. Málokterých dříví potřebuje se k stawení a w řemeslech; některých se rozeznává velikau hořkostí.

LÁHEVNÍK. ANONA. FLASCHENBAUM, *anoná*

Kalich 3dílný, nebo 3laločný: lalokůw poddutých, přisrděitých, ostraunkých. Plátkůw 6 tlustaunkých, se wnitřními menšími nebo chybuujícími. Prašníky mnohé, přisedawé, na konci hranaté, rozšířené, lůžko přikrývající. Plodkůw mnoho srostlých w bobuli jedinau, šedawau, w kůrce měkkoostenné, šupinaté anebo sítkowané, u wnitř masitau, w obvodu s paudzry mnohými, 1semennými.

L. měkkoostenný. *A. muricata* Lin. Jacq. obs. 1. t. 5. Merian sur. t. 14. Strom 8—15' vysoký, dřewa přetvrďého, bělawého, kůry hnědé, velmi wonné, jako listy a kwěty. Listy wejčitokopinaté, lysé, lesklé, zelené, wozpod bledší, netečkowané; stopky úžlabíčkové, ojedinelé, 1kwěté; kwěty veliké; plátky wněšně kožnaté, zelené, u wnitř špinawěžluté, wnitřní tupé, žluté; prašníky dole chlupaté; plod masitý, posetý wšude ostny měkkými, wejčitými, ostrými, ohnutými. — Na Antillách, Jamaice, Mexiku, w Brasilii, Peruwii, na ostrowech Maurických. 5.

Owoce toho stromu jest wšec w nadwypošťtaných krajínách velmi oblibeno. Z rozříznutého lžčí se wybere maso, a kůrka chuti protiwné a zápachu terbentinowého se zahodí. Jest odrodek chuti kořennějš a sladš, a wydáwajcí zápach ambrau a skořici, a masa w ústech se rozplýwajcího.

L. šupinatý. *A. squamosa* Lin. Jacq. obs. 1. t. 6. Lam. t. 494. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 18. *A. tuberosa* Rumph. 1. t. 46. Atamaram Rheed. 3. t. 29. Strom 12—20' vysoký; listy krátkořapičné, eliptičné aneb podlauhlokopinaté, obak ztenčené, na konci tupauké, dole ostré, lysé, proswitawě tečkowané, kalně žlutawě zelené, málo lesklé, wozpod bledší, z mládí pýřité; kwěty protilisté a boční, ojedinelé anebo (po 3—4)

shlaučené, krátce stopkaté; zelenavě žluté, voňavé; laloky kalichové široké, krátké, tupaunké; koruny sotwa se rozvíjejí; plátky podlauhlé, dole prohlubené, tupé, na konci trojhrané; plod zwici pomaranče kulowatě wejcowitý anebo tupě homolowitý, wně pahrbky šupinowitými porostlý, zelený, modrawým nebo šedým jiním naběhlý, masem bílým, šťawnatým naplněný; semena eliptičná, smačknutá nebo nepatrně hranatá, kaštanowá nebo černawá, trochu lesklá. — W Americe jižné a tamtéž i w ostatních krajinách obratnikowých hojně sázený. 5.

Owoce ještě chutaější jest předešlého, a tudyž předeek všude drží, ačkoli kůrka též se zahazuje. Kůra, listy, nezralé owoce a semena potřebují se také w lékařství.

L. šcroplodý. *A. Cherimolia Mill. A. tripetala Ait. Wendl. obs. t. 3. f. 24. A. Trew Ehr. t. 49. Quabanus Feuill. 3. t. 17.* Strom 3—4 sáhy vysoký, se wětweми wisutými; listy wejčitokopinaté, netečkowané, wezpod nejtenčeji plšnatohedwábné a bledě rezawé, 3—1" dlauhé, 2—2¹/₃" široké; stopky protilisté, 1kwěté, ojedinelé, někdy potrojné, počtwerné, rezawě huňaté; plátkůw 6: wněšných 3 podlauhlých, kožnatých, přiwřených, wně rezawě plšnatých, na konci přiohlých, dole poddutých, černau skwrnau znamenanych, 3 wnitřních nejmenších; plod zakulatělý, přišupinatý, černawý. — W Peruwii. 5.

Owoce toho druhu jest chuti nejlahodnější.

L. bahní. *A. palustris Lin. A. aquatica Sloan. 2. t. 228, f. 1.* Strom podlé Sloane 30—40' zwýši; listy stridawé, odstálé, wejčitopodlauhlé, sotwa zakončité, krásně žebnaté, nejlysejší, kožowité; stopky ojedinelé, na konci rozeh co řápek dlauhé, 1kwěté, lysé; kwěty žluté, jako láhewnika šupinatého, weliké; kalich 3dílný, skoro 3hraný; plátky 3 wněšné podduté, zaoakrauhlené, krátce zakončité, tlusté, kožowité, wně žebnaté, u wnitř lysé, bledé, dole krwawě skwrnaté, 3 wnitřní dwakrát kratší wněšných, užši, ostré, podduté, wně bělawé, u wnitř černokrwawé; bobule weliká, nejlysejší, skoro poliökatá, srdcowitá, s korkau kožowitau, dužnatau. — Na Jamaice. 5.

L. dlauholistý. *A. longifolia Aubl. t. 248.* Keř 15střewičný; listy podlauhlé, lysé, nejkratšeji řápkaté, sehnuté, obak obzwláště na konci zakončité, hrotité, zpeřenožebře, žebry na lici wtláčenými, wezpod wystáwajícimi, pobočnicimi, srostlými w žilu s krajem rovnoběžnau; kwěty úžlabičkowé na stopkách řápiku mnohem

delších; květ veliký, přínachový; plátky všecky ostré, vejčitopodlauhlé, vnitřní menší; bobule dužnatá, vejčitokulovata, tečkowanosítkovaná, masitá, huspeninná. — Podlé řeky Galibi w Guianě. \bar{h} .

L. blatní. *A. paludosa* *Aubl. t. 246.* Keř 4—5-střewičný, nahoře wětewnatý; rozhy plstnatorezawělé; listy krátkorašičné, podlauhlé, ostré, na líci připlstnaté, tmawě zelené, na rubu plstnatohedwabné, ryšaworezawé, zpeřenožebře, se žebírky rovnoběžnými; květy úžlabičkové, ojedinelé, podwojné, krátkostopečné; plátky všecky wně příhedwabné, ostré, přisrdčité, vejčité, zelené; wněšné kožowité, vnitřní menší; bobule žlutá, wejcowitá, pahrbčky ostrými nazpátek hákowitými, měkkoostenná. — Na lukách bahnitých w Guianě. \bar{h} .

L. síťowaný. *A. reticulata* *Lin. Jacq. obs. 1. t. 6. f. 2.* *A. maram* *Rheed. 3. t. 30. 31.* *A. maxima.* *Sloan. 2. t. 226.* *Catesb. 2. t. 86.* Podobá se *L. šupinatému*, jest ale ztepilejší, košatější a smradlawější, konáry odstálé, oblé, nahnědlé, rozhy nejtítleji a přitlačeně pyřité; listy krátkorašičné, podlaublokopinaté, ostré, mladší na rubu přpýřité, staré lysé, nejdrobněji proswítawě tečkované; stopky poboční, od doła wětewnaté, 3—4kwěté, kalich 3dílný: ušťuw 3úhblých, dole širokých, na konci ostrých; plátky wněšné, 3čárkowitzé, tlusté, 3hrané, tupé, wně nestejně a hnědé, u wnitř žlutawě bílé, dole vyhlubené a skwrnami černonachowými znamenáné, 3 wnitřní nejmenší, kalichu menší, podlauhlé, tupé; bobule hnědá, lesklá, uzráním nárusá nebo čerwenawá. — Na Ostrowech karybejských, na Malabaru se sází. 5.

L. lysý. *A. glabra* *Lin. A. maxima* *Catesb. 2. t. 61.* Strom 16střewičný; listy vejčítokopinaté, lysé, citronowým podobné; řapfk oblý, 4—5" dlouhý; stopky protílisté, na dvě klané, 2kwěté, nesaucí listeny 2—3" široké, okrauhlé, podduté, padawé, na konci narýšawělé; kalich wně ryšawý, zwonkowitý, 3laločný: lalokůw širokých, nejkratsích, někdy skoro uťatých; plátkůw 6 podlauhlých, skoro obwejtých, tupých, kalichů dwakrát delších; bobule homolowitá, wejcowitá, tupá, wně hladká, zeleně žlutawá; semena hnědá. — W Karolině, též na Ostrowech karybejských, kamžto snad přesazen. 5.

Owoce všech nadepsaných rodů we vlastech jedf. Láhewňka sřřowaného owoce na křížalky rozkrájené a usušené výborně prospíwá proti běhawkám neodbytným; listy mániwě zapáchajcí proti hlistám a wředům; semena jeho jako jiných dávájí wýtah katechu podobný.

ROZKYDEC. MONODORA.

Kalich 3lupenný. Plátkův 6 dvójřadých: vněšných kopinatých, širokých, vnitřních vejčitých. Prašníkův mnoho přisedavých. Waječnik jednoduchý, bliznau stálau wěncený. Bobule hladká, zakulatělá, 1pauzdrá, mnohosemenná: semena w dužnině hnizdiwá.

R. maskátový. *M. myristica Dunal.* Anona myristica. *Gaert 2. t. 125. f. 1.* Strom mírný; konáry i rozhy oblé, lysé; listy střidawé, na řapíku krátkém, tlustém, wždycky lysé, podlauhlé, maličko obwejšité, dole náhle vejčité, skoro přísrdčité, sotwa ostré, na lici lesklé, na rubu nasiwělé, kožowité, 7—8" dlahé, 2—2 $\frac{1}{2}$ " široké, zpeřenožebřé; stopky poboční 3" dlahé, útlé, 1kwěté, lysé, dole nebo nad prostředkem opatřené listenem vejčítým, sedawým, 3—4krát stopky kratším; kwět veliký; kalich lalokův vejčitých, přitupých, odstálých, pak sehnutých, lysých, 6" dlahých; plátkův 6: 3 wněšné podlauhlokopinaté, ostré, welmi řerabaté, 8—9" dlahé, 3 wnitřní vejčité, tlustší, málo kratši, přímoklimené; prašniky přisedawé, nejsměstnanější, okolo waječnika přitlačené; waječnik jediný wejcowitý, na konci ztenčený, lysý, bliznau sedawau ukončený; bobule zakulatělá, weliká, 1pauzdrá, kornatá; semena rezawá, w dužnině hnizdiwá, wejčitopodlauhlá, směstnaním hranatá. — Na Jamaice. 5.

Pro owoce a semeno kořenné bedliwě se opatruje.

MUŠAUL. ASIMINA. ASIMINE.

Kalich trojdílný. Plátkův 6 odstálých, wejčito-podlauhlých, wnitřních menších. Prašniky mnohé, přisedawé. Worečky přemnohé, obyčejně 3, wejcowité nebo podluhowaté. Bobul co worečkůw, sedawých; semena přemnobá, w dvojnásobné řadě rozložená.

M. trojlaločný. *A. triloba Dunal.* Anona triloba *Lin. Duham. nov. 2. t. 25. Michx arb. 3. t. 9. Schk. t. 149. A. fructu lutescente Catesb. 2. t. 85. Trew Ehr. t. 5. Duham. 1. t. 19.* Strom nízký nebo keř; wětwe oblé, popelawé, bradawičkowané; listy weliké, krátkořapíčné, wejčito-podlauhlé, dole klinowitě zakončité, na lici nejlysejší, na rubu lysaunké; stopky krátké, ojedinělé; 1kwěté, přisehnuté, zelené, chlupy měkkými, krátkými, jednoduchými, nachowými aksamitowé; kwěty přizwolkowité, před listim se rozwijejčí; kalich 3dílný: ušůw

přístejných, poddutých, vejčitých, vně chlupatých chlupy černonachovými, krátkými; plátků 6 přikrauhlovejčitých, tupých, swraskalaunkých, pak sehnutých, 3 vněšních bledě nachových, 3 vnitřních menších vně nachových, u vnitř dole a nahoře nachových, u prostřed žlutých; prašniky dříve žluté, potom plavé; worečky 3 podluhovaté; bobule žluté, vejčité, podluhovaté, zvíci husiho wejce; semen 8—10 w dvojnásobné řadě. — Na místech potopených z Pensylvanie až do Floridy, též we Virginii, Karolině. **Ĥ. 5.**

Ówoce nemá obzvláštní chuti, nicméně se jídá. Kůra a listy smradlavé, na wředy přiložené je změkčuj. Též užívané ženau na pot. Semeno působí dávení.

PŘEHRADEČNÍK. PORCELIA. PORCELIE.

Kalich nátrojdílný. Plátků 6: vnitřních trochu větších. Prašniky mnohé, přisedavé. Worečky 3—6. Bobul co worečkůw, wyschlých, kožnatých, sotwa dužnatých, sedavých, wálcowitých, přihružlatých, mnohosemenných: semena dvojnásobnau řadau zpořádaná.

P. leskolistý. P. nitidifolia R. et Pw. Strom ztepilý, 40loketný, nejkrásnější; wětwe napopelawělé, swraskalé, předrobně tečkované; listy krátce řapikaté, dole zaokrauhlené, podlauhlokopinaté, zakončité, nejlysejší, na lici lesklé, obak žebernaté; stopky úzlabičkové, 1—chudokwěté, nahromaděné, na konci ztlustlé, wisuté; kalich uštůw ostrých, na konci podhnutých; plátky vejčité, bělawě nažlutawělé, ostraunké, tlustaunké, 4—5" dlouhé; bobule vně šwem po dél znamenáné, na lůžku plochem; semena podlauhloledwinitá. — Na wrších w hájích Peruwianských. **5.**

Ówoce jedí, listfm na žluto barwí.

HROZNOWEC. UVARIA. TRAUBENBAUM.

Kalich 3dílný: uštůw wejčitosrdčitých. Plátků 6 wejčitých: 3 vněšních menších. Prašniky mnohé přikrywají lůžko polokulowaté. Worečky mnohé, často huňaté. Bobule mnohé dužnaté, wíce méně nožkaté, wejčitokulowaté, mnohopauzdré, mnohosemenné. Semena dvojnásobnau řadau rozložená.

H. ceylonský. U. zeylanica Lin. Gaert. t. 114. f. 2. Lam. t. 495. f. 2. Keř slahaunatý, wětwe swraskalé; listy wejčitokopinaté, lysé, zakončité, řapikaté; kwěty šarlatowé, hwězdowité; bobul 6—7 násrstitých, měk-

kých, popelawých, oblych, polopalcowých, chuti asi broskwowé. — Na Ceyloně. \bar{h} .

Owoce obyčejné jídlo we vlasti.

PANELA. UNONA. UNONE.

Kalich 3laločný, nejřidčeji 4laločný: lalokůw wejčitých, ostraunkých. Plátkůw 6 dvojřadých, se 3 wnitřními menšími. Tyčinek a worečkůw mnoho. Bobul mnoho nepukawých, nožičkatých, wejčitých anebo podlauhých, 1- mnohopauzdrých, hladkých anebo hružlatých, mnohosemenných. Semena w řadě jednoduché.

Stromy někdy kře, wětwi někdy pnulých; listy nejcelejší, krátce řapíkaté, stopky často úzlabčkové, 1- mnohokvěté, často listečné.

Kůra a plody silně kořenné, přiostré, dráždiwé.

P. malabarská. U. Narum *Dunal.* U. zeylanica *Lam. Willd* (nec *Lin.*) Narum panel *Rheed.* 2. t. 9. Keř pnulý; wětwe oblé, prutowité, černawé; kořen mrcasatý, černokorý: listy nejkratšeji řapíkaté, podlauhlokopinaté, ostré, zebornaté, lysé, na lici zelenější a lesklejší; kwěty krátkostopečné, ojedinelé, poboční, odstálé; plátkůw 6 přiokrauhlowejčitých, wehnutých, poddutých, tlustých, dříwe ze zelena hnědých, pak čerwenawých, potom krawawých; prašniky prýštěji kapaninau mazawau, dříwe žlutawě bílé, pak ryšawělé, dole hnědé; bobule nožkaté, wejčitopodlauhlé, přihladvé, uzralé rusočerwenawé, 1" asi dlauhé, $\frac{1}{2}$ " široké; semena přiwejcowitá. — Na Malabaru a Molukách. \bar{h} .

P. amboinská. U. musaria *Dunal.* Funis musarius *Rumph.* 5. t. 42. Předešlé podobná, liší se ale listím dole srdčítým, eliptičnokopinatým, zakončítým; stopky má 1kwěté, ojedinelé, úzlabičkové; plátky přiokrauhlowejčité, přistejné, sehnuté a nikoli wehnuté, jako u předešlé; bobule (10) nožkaté, podlauhlé, jsau oblejší a hružlatější, nežli předešlé. — Na Amboině, Baleyí, Soloře. \bar{h} .

Opice rády žeraw owoce její, takže při nich dají se polapiti. Z konárůw dělají parátka, ježto prý dásně posilňují. Kůra kořenowá na Molukách proti kolice wětrowé potřebuje se.

P. wonná. U. odorata *Lam.* t. 495. f. 4. *Cananga Rumph.* 2. t. 65. Strom ztepilý; kmen přímý, oblý, hladký, popelawý; wětwe hnědé, lysé; listy dvojřadé, krátce řapíkaté, wejčitokopinaté, zakončité, dole zaoakrauhlené, někdy přisrdčité, na lici lysé, wezpod sotwa pýřité; stopky boční, 1—4kwěté; kalich 3dílný: uštůw

wejšitých, tupých, vně přitlačeně aksamitových; plátkův 6 zelenavých anebo žlutavých, lahodně vonných, oárkowitzých, ostrých, sotwa palec dlouhých, stejných; prašniky přisedavé, směstnané, na konci zakončité hrotité; bobul asi 9 nožkatých, wejšitých, oblých, mnohosemenných, tupých, na konci pupečnatých, tmavě hnědých; semena bledě hnědá, lesklá, w mase sladkém lahodném hnízdivá. — Na Molukách, Žawě, w Číně. 5.

Strom sázejí hojně pro woňavé kwěty, jež dájají do tabáku.

P. kořená. U. *aromatica* Lam. U. *Zeylanica* Aubl. 2. t. 243. Strom kmenu 20' i wíce vysokého s wětwe-mi roztraušenými, obširný koš dělajícimi; listy wejšité, zakončité, lysé, nejcelejší, přisedavé; stopky úžlabičkové, 1—2kwěté, 4—5" dlouhé; kalich 3dílný: uštůw masitých, zaokrauhle wejšitých, ostrých, poddutých: plátkův 6: 3 wněšné delší wejšitopodlauhlé, wně huňaté, popelawé, u wnitř lysé, fialowé, 3 wnitřní menší, lysé, fialowé, s nehty širokými, poddutými; bobul 12—15 nazrzawělých, podlauhých přioblých, krátce nožkatých, na jedné straně dělně brázdowaných, 1pauzdrých; semena 3—6 okrauhlá, nazerzawělá. — W lesech w Guianě. 5.

Plod čo kořeni se potřebuje.

P. ethiopská. U. *aethiopica* Dunal. Egyptský pepř *Mat. Háj.* 106. *B. Mat. Wcl.* 179. *C.* Wětwe oblé, lysé, hnědě popelawé; listy nejkratšeji řapikaté, wejšitokopinaté, ostré, wezpod síwé, dospěle lysé, na žeburu prostředním pýřité; stopky nejkratší, kwět neznámý; plod složený z lůzka zakulatělého, potom asi 20 bradawicemi opatřeného a plodkůw do okoliku rozpostawených, oblých, uzlatých, lysých, 5—6semenných, hnědých, chuti kořenné a štiplawé. — Roste w Ethiopii a Sierra-Leoně.

Jindy se potřebowal plod w lékařstwi a slaul pepř egyptský.

Dřiwí panely lesní (*Uvaria sylvatica*), w Kočinčině rostaucí, potřebuje se ku stawění příbytkůw.

HOŘKODREW. XYLOPIA. BITTERHOLZ.

Kalich 3—5laločný: lalokůw wejšitých, kožnatých, ostraunkých. Plátkůw 6, wněšných wětších. Tyčinek mnohó na lůzku často kulowatém sedících. Měchýřiků 2—15 krátce nožkatých, smačknutých, 1pauzdrých, 1—2semenných, buď pukawých, buď zbobulelých. Semena obwejšitá, lesklá, někdy míškem opatřená.

H. hedwábny. X. *sericea* Hillair. *pl. us. t.* 33. Ibira

Marcgr. t. 91. Embira Piso t. 145. Strom asi jako břiza, dříví tuhého, kůry hnědé, bílé, pozbadané; listy kopinaté, hedvábité, 3" dlouhé, úzké, jako wrbowé; stopky přečrátké, 3—4kwěté; květy na 1" dlouhé, bílé, wonné; plátky vněšně úzké, vnitřní žuhlé; bobul 15 hladkých, jako léskowec welikých, tmawě čerwených, zawirajících semena 4 černawá. — W Brasílii w lesech. 5.

Owoce kořenné a ostré jedí; semena usušená a rozmělněná potřebuj na místo pepře. Z kůry haužewné dělaji prowazy a luntý.

H. krowitý. X. frutescens Aubl. l. t. 292. Lam. t. 495. Wětwe dwojřadé, bílými tečkami znamenáné, mladé s chlupy žlutoryšawými, hedwábnými, přitlačenými, huňaté, dospělé přilyse; listy podlaublokopinaté, zakončité, tupaunké, po kraji připodchlípené, 2—3" dlouhé, 7—8" široké, nejkratčeji přiřapikaté, na lici lysé, zelené, wezpod síwé a přikryté štětínami přitlačenými, bílými, někdy pak padajícimi; stopka (1—3) úžlabičková, nejkratši; kalich chlupatý; uštůw wejčitých, ostrých; plátky podlauhlé, přiwréné, wně hedwábné; květy 4 čárky dlouhé. — Roste w Brasílii, Guianě.

Dříví rodu tohoto a ostatních do toho pokolení náležejících jest hořko. Owoce potřebuje se co kořeni.

Rád 5.

CHEBULOWITÉ. MENISPERMEAE.

Květy (snad pometáním) jednopohlavé, nejčastěji dwojdomé, nejdrobnější; pokrywka 1—mnohořadá: řady z potrojných anebo počtwerných částek složené, padawé; plátky někdy žádné. *Samec*: tyčinky jednobratré nebo řídčeji prosté, hned tolik co lupenů kalichowých a jim střičné, hned třikrátne nebo čtyřikrátne; prašníky wně přirostlé, nebo dolejškem na konec nitky připewněné. *Samice*: worečky buď mnohé jednočnělečné, dole nasrostlé, buď neoddělené, přemnohými čnělkami wěncené, u wnitř mnohopauzdré, pořídku a nepochybně pometáním jednopauzdré. Peckowice skoro wždycky zbobulelé, lsemenné, úkosně nebo lunowitě smačknuté; semeno sautwaré; kel křiwý anebo obwodný; bilek žádný anebo skrowný, masitý; dělohy ploské, buď přiblížené buď zdálené we dwau dutinkách jádra položené; kořinek hořejší.

Křowiny žlahauňaté, točiwé. Palisty žádné. Listy střidawé, řapkaté, často celé štřtnaté, dlanité, srdčitowejčité nebo podlauhlé, tupé nebo ostré, někdy na jednom pni a na dwojfm pohlaví různou-

twaré, wždycky hrotité koncem hlawní žíly wyniklým. Stopky úžlabčkové hroznaté nebo klasaté. Rostau mezi obratníkoma aneb blízko nich. W nich přewládá wytaženina hořká a sliz; některých owoce jest jedlé, jiných mámiwě jedowaté.

KOKYL. LARDIZABALA. LARDIZABALE.

Kwěty dvojdomé neb mnohomanželné; kalich střídawě 2—3řadý, s řadau každau 3lupennau, lupenůw wněšných wětších. Plátkůw 6 dvojřadých, kalichu menších, trošku wyš nežli kalich na lůzku připewněných. *Samec*: tyčinky jednobratré, prašníků 6 wejčítých, oddělených, wně pukajících. *Oboják*: tyčinek 6 rozdělených s pometawými prašniki, worečkůw 3—6 prostých; čnělka žádná; blizny hlawní, stálé. Bobulí 3—6 masitých, podlauhých, pauzder 6 mnohosemenných.

Křowiny točiwé, lysé; listy jedno-, dwa-, třítrojné, s řapkem na pni klaubnatým; hrozny samčí úžlabčkové, wětewnaté, swazečnaté; stopky samčí 1kwěté. Bobule sladkého, jedlého masa.

K. dwaurojnj: *L. biternata R. et Pav. prod. t. 37. Lapeyr. roy. 4. t. 6. f. 7. 8.* Listy dwa- — třítrojné: lístky podlauhle, ostré, dole nestejně, tu a onde přizubaté; listeny dwa weliké, nestejně, srdčité, u dolejška stopeček. — W Čili a Peruwii. \bar{K} .

Bobule jsau sladké a lahodné, protož přinášejí se na trhy.

CHEBULE. COCCULUS. KOCKELSTRAUCH.

Kwěty dvojdomé, málokdy jednodomé nebo někdy obojové. Kalich 6—9lupenný: lupenů do 2, řídněji do 3 řad rozpostawených. Plátkůw 6 dvojřadých. *Samec*: Tyčinek 6 prostých, protiplatečných, waječnik žádný. *Oboják*: Tyčinky žádné, někdy 6 pometawých. Worečky (3—9) jednočnělečné, s čnělkami na konci na dvě klanými. Peckowice zbobulelé (1—6), často úkosně ledwinowité, přismačknuté, 1semenné. Kel křiwý nebo obwodní; dělohy odstáwající.

Ch. padawal. C. peltatus Decand. Menispermum peltatum Lam. Convolvuli instar volub. Pluk. phyt. t. 24. f. 6. Pada valli *Rheed. 7. t. 49.* Kořen dlauhý, tlustý asi mrkwowému podobný; pně tenké, zelené, chlupaté; listy štítowité, přitrojúhlé, zakončité, dole tupě nřaté, nejcelejší, tlustaunké přiškrablawé; řapiky chlupaté; kwěty samčí drobné, na hroznech sotwa dwakrát delších řapiku; stopky asi 3" dlauhé; plod z každého kwětu ojedinelý, dříwe podlauhlookrauhlý, přismačknutý, tmawě zelený, pak okrauhlejší, bělostný, lesklý. — Na Malabar, Koromandelu. \bar{K} .

Kořen se potřebuje proti úplavici a zlaté žlče.

Ch. jamatū. C. lacunosus Decand. Menispermum lacunosum Lam. Tuba baccifera Rumph. 5. t. 22. Keř pnulý, ztlauští mocného ramena, dospělý s korau roztrhaně swraskalau, s wětweми dlahými, z mládi oblými; listy co papír tuhé, srdčité, zakončité, tupé, na lici zelené, lysé, wezpod rusé, wlnkowaté; řapiky sotwa kratši listu, u wzniku často wehnuté; hrozny samiči wynikají z wětwi staršich, $\frac{1}{2}$ dlahé, welmi wětewnaté; kwěty drobné, bělawé, 6dílné, s plátky sehnutými, nepřijemný puch rozšiřujícími; bobule na způsob hroznůw nahromaděné, z každého kwětu 1—3, dříwe bělawé, pak černawě nachowé, s jádrem u wnitř bělawým, swraskalým. — Na skalách pomorských Ostrowůw celebšých, moluckých. \bar{R} .

Ch. korkowá. C. suberosus Decand. Menispermum cocculus Lin. Mat. med. n. 175. Gaert. t. 70. Wallich in as. research. 13. t. 1. Spreng. in Berl. Jahr. 23. t. 1. Düsseld. 11. t. 7—8. Keř točiwý, až na wrcholky nejwyššich stromů se pnaucí, s korau korkowitau, tlustau, rozsedlau, šedau; listy dlahořapičné, široce srdčité, dole příuťaté, napřed w malý brot se končící, nejcelejši, celistwé, na lici tmawě zelené, lysé a lesklé, wezpod siwé, maličko otrubnaté, w úzlabičkách žebrowých wausaté; kwěty samiči na welikých, bočních, wisutých, složených hroznech zelenawě bílé; kalich malý, žlupenný; plátkůw 6 wejčítokopinatých, masitých, ohnutých; waječniky 3 s ohnutými, tupými bliznami; peckowice kulowatoledwinowité, co hrách anebo lískowý ořeč weliké, šedohnědé, ponačernalé. — Na Malabaru. \bar{R} .

Owoce toho a předešlého rodu slowau *chebule* neb *kebule* (*cocculi indici*), jsou jedowatá a potřebují se w lékařstwě. W Indii wýchodní jich užíwají k chytání ryb a ptákůw, kteří jich se nažrawše zpitomějí, takže rukau polapiti se dají. W Angličanech neswědomitě sládkowé přidáwají ta jedowatá semena do piwa, aby se stalo opojiwější, což zasluhuje trestu jako trawičstwí.

Ch. dlanitá. C. palmatus. Decand. Düsseld. 8. t. 9. Wagn. 2. t. 230. Menispermum palmatum Lam. Columba, Calumbo, Kalumb Asiat. res. 10. t. 5. Kořen mnoholetý, hlizowitý, tlustý, s wětweми wřetenowitými; lodyha točiwá, letní, jednoduchá, oblá, co brk husí tlustá, i s listim chlupatodraslawá s chlupy dlahými, ryšawělými; listy řapikaté, odlehlé, skoro okrauhlé, dlanité, šzilé, šsečné: úkrojkůw nejcelejšich, zakončitých, hrozny nožičnaté, úzlabičkowé, listu kratši, jednoduché, sami-

čí složené, chlupaté, stopečky střídavé, květy sedavé; listeny kopinaté, hrbité, padavé; kalich 6lupenný: lupenův stejných, podlauhých, tupých, lysých, dvojřadých. Plátkův 6 drobných, klinovitě podlauhých, poddutých, masitých; tyčinek 6 malíčko delších nežli plátky; prašniky 4laločné, 4pauzdré. — Roste na východním pomorí jižné Afriky, w Mozambiku.

Kořen na kotaučky rozkrájený, *kolombowj, kolumbowj* jmenowaný, potřebuje se w lékařství.

Ch. barwivská. C. fibraurea Decand. Fibraurea tinctoria Lour. Keř pnulý, wětewnatý, dlauhý, co rameno tlustý, ze vláken hauzewných, ryzých složený; listy dole wejčité, na konci ostré, nejcelejší, lysé, nestejně žilnaté, žebnaté; řapíky dlauhé, oblé, dole naduřalé; květy bílé, drobné; hrozny podlauhlé, pobočni; kalich žádný. Plátkův 6 poddutých, zaokrauhých; samčí kwět má prašnikův 6, 2pauzdrých, přisedawých, samičí ale waječnik trojnásobný, u prostřed spojený; blizny 3 na dvě klané; bobule 3 wejcowité, přismačknuté, hladké, lsemenné, drobné, žluté. — W lesech na Kočičině. \bar{R} .

Owoce není jedomo; rostlina celá chuti hořké; kořen žene na moč; wětwe u wodě zwařené dáwajf barwu žlatau stálau, ježto slauží základem k barwení kurkumau a swětlicf.

Ch. jedomá. C. Cebatha Decand. Menispermum edule Vahl. Cebatha Forsk. Keř celý lysý, wětwe oblé, listy střídavé, waječnopodlauhlé, na konci měkce hrotité, lesklé, celé, dolení vykrojené; řapík nejkratší; stopky samčí úzlabičkové ojedinělé, zdělí řapíka, nesaucí 4—5 kwětůw nejdrobnějších, na konci w okolík rozpostawených, s paupaty aksamitohuňatými; květy zelené o 6 lupenech kalichowých, 6 plátech a tyčinkách 6; prašniky žluté; stopky samičí dvojčatné, nitowité, 1kwěté, přímé, samčím podobné; waječnik jednoduchý, trojboký; čnělky 3 krátké, blizny vykrojené; bobule červená, jakoby ze 3, dole spojených složená. — W Arabii.

Bobute zralé jedomé, chuti jsau ostré; Arabowé dělajf z nich pálenku přesilnau (*chamr el Madjnum*), jež ocukrowaná méně opjíf; bez cukru ale dělá nesnesitelné horko a žízeň.

POWÍZELKA. CISSAMPELOS. GRIEWURZEL.

Květy dvojdomé. *Samec*: Lupeny kalichowé 4 křížmo rozewřené. Plátky žádné; kotauč přimasytý; tyčinky nitek jednobratrých; prašniky čtyry jednopauzdré, wně pukající. *Samice*: Lupen kalichowý jediný postranní, plátek 1. Waječnik 1, wejčítý; blizny 3.

Peckowice zbobulelá, ísemenná, ledwinowitá nebo úkosně wejčitá. Bílek žádný. Kel dlouhý, oblý, obwodní; koříněk hoření.

P. pareira. *C. Pareira Lam. t. 830. Düsseld. 12. t. 22.* *Capeba Marcg. t. 26. Píso t. 94.* *Clematis baccifera Plum. am. t. 93.* Pně pnulé, lysé nebo přitlačeně pýřité; řapíky rozdílně dlouhé, často listu samého delší; listy zaokrauhlené, přísrdčité, na konci osínatohrotité, dospěle na lici lysé, wezpod wíce méně hedwábitě pýřité, nikoli plšnaté, na obojím pohlawí štitnaté, takže řapík blízko kraje wchází; samčí kwět má stopky ojediněle nebo zdwojené, od dola wětewnaté, co řapík dlouhé nebo kratší, hroznatochocholičené: wětwiček rozewřených, pýřitých; okwětí draslawé; kwěty samičí swazečnatě klasené, na broznych listu delších; listeny sedawé, zaokrauhlé, na konci sotwa hrotité; bobule čerwcowé, zaokrauhlé, smačknuté, po kraji ztenčené a swraskalé, wsude chlupy dlouhými roztraušenými draslawé, 3''' w průměru. — Roste na Martinice, Jamaice, Domingu, sw. Tomáši, w Brasílii, Nowé Hispanii. ě.

Kořen jeřf, pareira brava nazwaný, w lékarství se potřebuje. Nepochybně že i jiné rody toho pokolení k témuž cíli se potřebují, jako jest p. guayaquilská, stříbrná, drobnoplodá (*C. guayaquilensis, argentea, microcarpa*).

Řád 6.

DRÍSTALOWITÉ. *BERBERIDEAE*.

Kalich padawý, 2—4 i často 6lupenný: lupenůw střídawě dwójřadých, wně šupinami jedno-mnohořadými opatřený. Plátkůw tolik co lupenůw kalichowých, jim stříčných, často dwakrátých, podplodních, často dole a wnitř žlázkami nebo šupinkami zmnožených. Tyčinek co plátkůw jim stříčných: nitky krátké, prašníky podlauhlé, přirostlé, dwójpauzdré: pauzder často oddělených, od dola nahoru chlopní nápružnau se otwírajících. Waječník jednoduchý, wejcowitý, příúkosný, jednopauzdrý; čnělka boční, nejkratší; blizna přiokrauhlá. Bobule nebo tobolka. Semena dole po boku připewněná, pořídku ojedinělá, často 2—3, wejcowitá nebo kulowatá. Bílek masitý, často přirohowitý. Kel rowný, na úzlabičku a kořínku wíce méně ztlustlý; dělohy ploché.

Kře nebo byliny, často lysé. Listy řapíkaté, kořenové nebo pňowé střídawé, buď jednoduché, buď na rozwětweném řapíku mnohosečné, buď složené; řapíkůw listkowých a listečkowých w trny jednoduché nebo složené proměněných a listy mladými nebo druhot-

nými jednoduchými, pravému listí podobnými a v úžlabíčku sblančenými opatřených. Listy a listečky zpeřenožebré. Kwěty hroznčné, konečné.

Po celém světě kromě Australie rozlosované. Nejmnější rozeznávají se převládající kyselinau w listech a plodech a prvkem hořkým počišťujícím w kůře a kořenu.

DŘISTAL. BERBERIS. SAUERDORN.

Kalich lupenůw 6 dvojřadých: wněšných menších, wně se šupinkami dvěma nebo třemi. Plátkůw 6, na nehtu wnitř dvojžlázých. Tyčinek 6: nitky bezzubé, prašníky pauzder oddělených. Waječník wejcowitý; čnělka žádná; blizna terčowitá, u prostřed pupečnatá. Bobule wejcowitá, 1pauzdrá, 2—3semenná, na konci pupečnatá, nebo děrau průchodná a žebrem od díry začínajícím až dolů se táhnaucím opatřená. Semena 2, řídce 3, dole a po straně připěvněná, přímá, podlauhlá, se skořápkau škrupawau.

D. obecný. *B. vulgaris* Lin. *Fl. dan. t.* 904. *Lam. t.* 234. *f.* 1. *Engl. bot. t.* 49. *Plenk t.* 252. *Schk. t.* 99. *Hayn. l. t.* 41. *Düsseld. 2. t.* 12. *Rostl. 2. ob.* 29. *Mat. Háj. 42. A. — Wel.* 48. Dřistal, dřistal, dřestěl, dráč, wančar, piwník. Keř 4—10' vysoký, s kořenem žlutým, wětwitým, široko daleko se rozkládajícím, několik kmenůw vypaustějícím; kmeny rozdělené na mnoho wětwi prutowitých, hranatých, nahnědle šedých, trnatých; dříwi žlutawé, křehké; trny nejodstálejší s dolejškem rozšířeným, pošwowitým, tři-paterodilné, nahoře jednoduché: částek nejostřejších, popelawých nebo čerwenawých; z úžlabíčka jejich wyniká swazek listů (2—6), které obwejitě, nejlysejší, střidawě zpeřenožebré, na lici sytě zelené, wespod bledší, po kraji wíce méně zpilowané: zubů brwau ukončených, na konci tupé, dole zúžené w řapík kratičký; saučasně se swazky listowými wystřelují hrozny, listu delší, wisuté, jednoduché, mnohokwěté; stopečky u wzniku s listenem; kalich podepřen listeny 3 malými, waječnými, tupými; lupenůw kalichowých rozewřených, wejčitých, tupých, zelenawě žlutých; plátky přímě odstáwající, podlauhlé, waječné, tupé nebo mělce wyříznuté, pěkně žluté se žlázkami pomarančowými; bobule (dřestělice, dřistalky) podluhowaté, (skoro walcowité), na konci pupečnaté a prowrtané, stkwěle čerwené, maličko jiním popnuté. — Roste na stránich křownatých podlé lesůw w nejwětším dílu Ewropy a w západní Asii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Keř ten hojně w sadech se nachází. Kwět jeho rozšiřuje zápach těžký, mnohým protiwný, obzwláštní. Dřestělice obyčejně čer-

wené, sázením ale mění barwa w bělawau, žltan, fialowau ba i černawau; nejwíce jsau překyselé; mají ale také sladké. W lékařstwu se potřebují a w domácim hospodárstwu dělají z nich syrup, huspeninu atd. Dříví a ků ko jest pěkně žluté; posledněk barvení na žluto se potřebuje, a máje chuť hořkau a moc na stolici hnáti, w starších časech bylo w lékařstwu užíváno, ano i w nowějších časech opět se poraúčelo.

Tyčinky kwětu toho rodu dole u wzniku a wnitř dotknuty bywše (n. p. třiskau, brkem atd.), rychle sebau mrští na waječnik, načež pak opět zponenáhla se zdálí.

Žeby keř ten jiným rostlinám škodil a obzvláště rezowatost a hluchost obilí zplozowal, není prawda.

LWISTOPA. LEONTICE. LÖWENBLATT.

Kalich o 6 lupenech padawých, dvojřadých, střídawě wětších a menších. Plátkůw 6, wejčítých, bezezlázých; šupin 6 na nehtech plátkowých upewněných. Tyčinek 6 s nitkami nejkratsími. Waječník podlauhlowejčítý. Čnělka krátká, úkosně z waječníka wyniklá. Blizna jednoduchá. Tobolka měchýřowitá, wejcowitá, blanowitá, 1pauzdrá. Semena 2—4, na dně tobolkowém připewněná, kulowatá.

Byliny lysé. Oddenek mnoholetý, hlízowitý. Listy kořenowé řápkaté, rozdělené, lodyhowé žádné nebo rozdělené. Kwěty řídce brozněné, listeny podepřené.

L. obecná. *L. Leontopetalum* *Lin. Lam. t. 254. f. 1.* Lwowá stopa. *Mat. Wcl. 368. C.* Kořen s oddenkem hlízowitým, kulowatým, zpleštilým, hrboľatým, uzlatým, černawým; lodyha přímá, oblá, střewičná, hned jednoduchá, hned wětewnatá, a tudy nesaucí brozen jeden anebo mnohý; listy kořenowé řápkaté, dwakrát trojnosečné; lodyhowé několiké, střídawé, přisedawé, se řápiem krátkým objímawým, trojmo zpeřenosečné, úkroje všech obwejité, tupé, hroúté, dole ztenčené, některé přiřápiowané, jiné stíkající; brozny často maohé; stopečky prodlažené, útlé, přihranaté; listeny wejčité, ostré, podduté, mnohem kratší nežli stopečka; kwěty z brunátna červené; tyčinky kratší plátkůw; tobolka měchýřowitá, úkosná, mázdratá, bledá, unawějšími žilami sítkowaná, brotem zakončítá; semena 3—4, hnědá, kulowatá. — Na polích a rolich Ewropy jižné, Malé Asie. Kwěte na konec zimy. 4.

Halepané potřebují kořen na prach roztlučený místo mýdla k wyprawení šmuh ze tkanin a obzvláště šátkůw kašimírských. Turci jeho užívají, pozřewše tuze mnoho opje. Jindá měli jej za lék proti hadímu uštknutí.

SLADKOMĚŠKA. EPIMEDIUM. SOCKENBLUME.

Kalich 4lupenný, padavý, vně dvojlistenný. Plátky 4, podduté, u wnitř dole nesaucí šupinu plátkowitau, jinobarewnau, dutinu plátkowau přikrývající. Tyčinky 4. Waječník wejcowitý. Čnělka 1, poboční. Blizna jednoduchá. Tobolka šešulkowitá, 1pauzdrá, 2chlopná, mnohosemenná: semena we 3 řadách, na šew bříšni připewněná.

S. horní. E. alpinum *Lin. Lam. t. 83. Sibth. t. 150. Engl. bot. t. 438. Schk. t. 24.* Kořen oddenku plaziwého; lodyha nejdoleji šupinami hnědými oděná, přímá, 6—12'' vysoká, jednoduchá, oblá; list jediný pod hroznem a naposled jakoby pokračování samé lodyhy; řapík na tré klaný, lysaunký, u wzniku a rozvětwení uzlatý a srstnataunký, na konci wětwiček nesaucí tré úkrojůw dlouhořapikatých, srdčitých, wejčítokopinatých, zakončitých, nejostřeji zpilowaných, tuhaunkých, lysých: hrozen přímý, wětwitý, s wětwičkami zdálenými, řídce 3—4kwětými; stopečky nitowité, prodloužené, chlupkowané, čerwenawé, přilepké; kwěty nachýlené; lupeny kalichowé nachowělé, otewřené; plátky nachowělé, otewřené; šupiny rusé. — Na místech stinných keřnatých předhoří a hor w Ewropě prostřední. Kwěte od března až do máje. ♀.

Ozdobná a pro ústrojnost kwětu znamenitá bylina, w zahradách obyčejná. Jindá w lékařstwi se potřebowala; chuť má zahořklau.

Řád 7.

OSLIZEŇOWITÉ. CABOMBEAE.

Kalich 3—4lupenný, prostý. Plátky 3 nebo 4, podplodní. Tyčinek 6—36, podplodních. Worečky (2—18) prosté nebo dole málo srostlé, dvojwaječné; čnělka jednoduchá. Měchýřiky blánaté nebo zbobulelé, nepukawé, 1—2semenné. Semena wisutá, bílkowatá. Kel malý na hoření konci bílkowém, (nepochybně w puchýřku zawřený a tudý na oko) nerozdělený.

Rostliny wodní. Listy střídawé nebo střčné, plowající štítowaté, potopené nitowité mnohodílné bez palistůw; kwěty obojaké pravidelné, wynořené ojedinelé, úžlabčkové.

OSLIZEŇ. HYDROPELTIS. BRASENIE.

Kalich 3—4lupenný, barewný. Plátky 3—4, delší kalichu. Tyčinek 18—36. Worečkůw 5—18. Čnělka

nitowitá, pýřitá, do wnitř ohnutá, w ostrau bliznu ukončená. Měchýřiky 2—1semenné.

O. nachowá. *H. purpurea Michx am. 1. t. 29. Sims mag. t. 1147. Dict. sc. nat. atl. 2. t. 81. Brasenia.* Lodýhy položené, plaziwé, pak wzestaupawé, podlé hlaušky wodní 1—10' dlahé, útlé, jako stopky, řapíky a rub listůw slizi prozračnau powlečené; listy střidawé, na řapících dlahých štítowité, plowající, waječné (2—4" dlahé, 1½—3" široké), celé, maličko wykrajowané, na líci lysé a lesklé, wezpod nachowé, lysé nebo aksamitaté; kwěty nahnědle nachowé (½" w průměru), přímé, wy-nořené, w noci potopené; plodky podlahlé, nabřichatělé, ostré, ukončené w čnělku stálau, wehnutau, na konci hákowitau. — We wodách stojatých Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Indianowé prý ji w lékařstwí potřebují.

Řád 8.

OŘEŠINCOWITÉ. NELUMBIACEAE. (*J. S. Presl. 1823.*) **NELUMBONEAE.** (*Bartl. 1830.*)

Kalich 4 — šlupenný, prostý. Plátkůw (nejčastěji) mnoho podplodních. Tyčinek mnoho, z nejdolejška lůžkowého wyniklých: prašníky dwojpauzdré, na nitkách poboční. Lůžko welmi zwětšené, čihowité nebo překoceně homolowité, na hoře nadduté, mnohými jamkami prohlubené, w nichž worečky jednopauzdré, jednowaječné, jichž každý má čnělku jedinau, kratičkau, ukončující se w bliznu terčowitau, wyhlubenau. Plod: peckowice jednojádré, nepukawé, čnělkau a bliznau stálými ukončené, pohrauzené w jamkách lůžka zweličeného. Kel bezbilečný, dwojděložný, tlustý, we skořápce klíčící; dělohy tlusté, pírko oděté.

Byliny wodní, leknínům podobné, od nichž toliko plodem znamenitým a semenem se liší.

Toliko jediné pokolení s pěti rody w Asii teplejš, Indii západní a Americe jižné rostancími.

OŘEŠINEC. NELUMBIVM. NELUMBO.

O. krásný. N. speciosum Willd. Delil. desc. t. 61. Smith exot. 1. t. 31. 32. Rostl. 1. ob. 1. Bob egyptský. Mat. Wél.] 120. (nikoli obraz). Oddenek dlahý, rovnowážný, pod zemí plaziwý, uzlatý, dutý; listy z jediného uzlu čili kolínka ojedinělé, na řapících dlahých,

až na powrch wodní sáhajících, oblych, měkkoostených, plowající, skoro okrauhlé, pupkowité, 1—2' široké, na dwau místech vykrojené, po kraji přičeřité, lysé, lesklé; stopky jako řapíky; kwět přeweliký (6" w průměru), růžowé nebo bílé, zápachu příjemného anisem nebo skořici; plátky nestejně, wejčité, podduté, ostraunké; prašníky čárkowitzé, na konci vycházející w přiwěsek paličkowitzý; worečkůw 20—30 i wíce; peckowice elipsoidowitzé, 1/2" dlouhé, černé. — We wodách zponenáhla tekaucích Asie jižné a prostřední. Kwěte w létě. 4.

Starí Řekové a Římané jej znali, a *lobem egyptským* nazýwali; druhdy rostl také w Egyptě. Peckowice, nezralé i zralé, w Asii mají se za potravu chutnau; tudíž na mnohých místech se sází.

O. žlutý. *N. luteum Michx. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 180.* Podobá se předešlému, od něhož se ale liší kwětem menším, bladě žlutým, a přiwěsky prašnikowými, čárkowitzými. — W bahnech a wodách stojatých Ameriky sewerné.

Prospívá jako předešlý.

Rád 9.

LEKNINOWITÉ. *NYMPHAEACEAE.* (*J. S. Presl. 1823. Bartl. 1830*).

Kalich 4—6lupenný, prostý, zřidkakdy na waječnik přirostlý. Plátkůw mnoho, zponenáhla w tyčinky se proměňujících, podplodních, zřidka na waječnik přirostlých. Tyčinky mnohé, buď z lůžka buď z waječníka wyikající; prašníky dwojpauzdré, u wnitř na nitkách sedící. Waječnik prostý, mnohopauzdrý; čnělka žádná; blizna štitowitá, celá nebo paprskowitzé mnohoušetná. Plod: bobuse čili tobolka kožnatá, nepukawá, mnohopauzdrá. Semena mnohá, přehrádeční anebo hnízdiwá, se skořápkau kožnatau nebo dřewnatau. Kel bezbílčný, dwojděložný; dělohy maučnaté, pirko nepatrné.

Byliny wodní s listy střidawými, wzplýwawými, o řapíky dlouhé, pošwující podepřenými, dřív rozwinutí na dvě swinutými; stopky dlouhé, jednokwěté; stopky a řapíky utržené neroní šťáwu mléčnatau.

Rád ten obsahuje 30 rodů (we 4 pokoleních), které po celém swětě (wymeli se Australie) jsau rozlosowány; největší díl jich na sewerné polokanli. Jsau to rostliny s kwětem welikým, ozdobným, též někdy woňawým.

LEKNÍN. *NYMPHAEA. SEEROSE.*

Kalich 4 — 6lupenný, u wnitř barewný. Plátkůw

mnoho, z waječnika wynikajících pod tyčinkami. Tyčinek mnoho, též z waječnika wyniklých. Blizna ušetnatá, pramenitá. Tobolka kožnatá, mnohopauzdrá, mnohosemenná: semena přebrádeční.

L. bělostný. N. candida. *Rostl. 1. ob. 2.* Leknin, lekuti, lekno, lekuta, taška bílá, štulík bílý, stulík bílý, wodní růže bílá; wodní lilium bílé. Oddenek mladý bambulínatý, starý někdy přes loket dlouhý, 2 palce tlustý, uzlatý, šikmo w bahně se plazící, mnoho vlášení kolmo pauštějící. Listy někdy 1' dlouhé, $\frac{3}{4}$ široké, kožnaté, tlusté, jako waječné, dole srdčité vykrojené: uštůw nátupých, přiblížených, na konci okrauhlé, nejcelejší, dokonce lysé, na lici tmavě trávově zelené, lesklé, wezpod bledší, bezleské; řapíky podlé hloubky wody vysoké, oblé, hladké, lysé; stopka jako řapíky dlouhá, oblá, hladká, lysá; kwět jediný, plowající, rozložený, w průměru 4" dlouhý; lupeny kalichowé a plátky podlauhle široce kopínaté, nejcelejší, tupé, prwní wnitř bílé, kratší druhých, na obojí straně bílých; tyčinek třeba 70: nitky čárkowitzé, wněšné širší; waječnik wejčitohomolowitzý, komolý čili na konci uřatý, asi 1" vysoký, a w největším průměru přičném $\frac{3}{4}$ ", zelený; blizna konečná, u prostřed mělce prohlubená, a z té jamky vyniká čípeček medonosný; od kraje jamky jde 8 brázdíček k uštům, na něž kraj blizny rozdělen; ušty tyto kopínaté, nadchlípené, jakoby korunu osmihroutu dělající. — We wodách stojatých po Čechách. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

L. bílý. N. alba *Lin. 313. Fl. dan. t. 602. Engl. bot. t. 160. Schk. 2. t. 142. Sturm fl. ic. Lekno. Mat. Háj. 267. Wel. 313.* Welmi podobá se předešlému rodu; rozeznává se ale waječnikem kulowatým, bliznau o 16 paprscích wzestaupawých, wehnutých. — We wodách stojatých po Evropě celé, Sibírii a Americě sewerné. Kwěte w kwětnu a lipnu. ♀.

Oba tyto rody jsau ozdobau našich wod stojatých. Jindá potřebowal se oddenek, kwět a semeno w lékařstwi. Oddenek jest škrobnatý a mladý prýtu i onde se jídá, ačkoli trpký a náostrý; též jej potřebují w barwřstwi.

L. poswátný. N. Lotus *Lin. Delil. desc. t. 60. f. 1. Rostl. 1. ob. 3.* Jměním podobá se předešlým; listy ale má okrauhlé, přieliptičné, šitowitzé, ostrozubaté, wezpod na žebrách chlaupkowané, mezi žebrý pýřité: úkrojůw přiblížených; blizna až do prostřed na 24 pa-

prsků rozdělená. — W Egyptě, též w jednom wřídlu u Welikého Waradynu w Uhřích. †.

Rostlina, lotos starých Egyptanůw, byla poswátná Isisi a velmi důležitá w jejich bájepisu. Oddenek, listy, řapíky a stopky w Egyptě požíwají a semena maččnatá, jako za časů Herodotových slauží k dělání chleba. Tamtéž w lékařstwi se potřebují.

STULÍK. NUPHAR. TEICHROSE.

Okwětí podplodní; kalich 5—6lupenný; plátkůw mnoho na hřbetě medonosných. Tyčinek mnoho podplodních. Blizna štitovitá, pramenitá. Tobolka kožnatá, mnohopauzdrá: semena hnizdiwá.

St. žlutý. *N. luteum Smith. Rostl. 1. ob. 4. Nymphaea lutea Lin. Fl. dan. t. 603. Blak. t. 597. Schk. t. 142. Lekno žluté. Mat. Háj. 267. B. — Wel. 313.* Stulík, stulík nebo štulík žlutý, lekno žluté, lekuta žlutá, wodní růže žlutá, taška žlutá, stulkep. Oddenek několik střewiců dlahý a skoro dwa palce tlustý, zažlutlý, se šrámy mnohými střídawými od opadalých listůw a s mnohým vlášením; řapíky podlé hlauvky wody dlahé, ostrotříhrané; špinawě tmawozelené, hladké; listy wzplýwající, 10" i více dlahé, 6" i více široké, tlusté, kožnaté, podlahlé, srdčité, s úkrojema nátupýma, přiblíženýma, po kraji nejcelejší, na lici tmawozelené, lesklé, nejlysejší, na rubu bledší; stopky zdělí řapíka oblé, hladké, čárkowané, zelené, jednokwěté; kwět více 1" w průměru široký; kalich 5lupenný: lupenůw obwejítookrauhých, kožnatých, wně dole zelených, ostatně jako plátky žlutých, poddutých, klímawých; plátkůw 14 klínovitých, celých, poddutých, asi 2" dlahých, na hřbetě s jamkau medonosnau; tyčinek mnoho (třebas 160); waječník wejčitohomolowitý nebo lāhwicowitý, 1" dlahý, zelený; blizna sedawá, štitovitá, změlka nálewkwitá, na wrchu s 17 nebo 14 prameny wysedlými, wstředně se rozbíhajícími, kraje břitkého nedosahujícími, žlutawě zelená; bobule wyschlá nebo tobolka kožnatá, nepukawá, haubowitau hmotau naplněná, w níž hnizdí semena mnohá, podlahlá, asi 1" dlahá. — We wodách stojatých po Ewropě a Sibirii. Kwěte od čerwna až do srpna. †.

Bylina pěkná, měuč okazalā leknínu bělostného a bílého, jejichž má powahy.

ŠPIRLICOWITÉ. *SARRACENIEAE.*

Kalich šlupenný, barwený, padawý, často podepřený pokrywkau malau, nestejně šlupennau, stálau. Plátekův š nehetnatých. Tyčinek mnoho prostých. Waječnik špauzdry. Čnělka 1 krátká; blizna přeweliká, stínidlowitá, šrohá. Tobolka stálau bliznau wěňčená, špauzdrá, šchlopná: chlopní z prostředku přehradky wypauštějících, mnohosemenná. Semenice osowá, w kautech pauzdrowých čnějící. Semena nahá, bilečnatá. Kel rowný, malý, na dolním konci semena blizko pupu umístěný a kořinkem proti němu čelící.

Byliny. Listy kořenowé složené ze řapku welikého, dutého, wřecowitého a čepele malé, nejcelejš, jakoby wřko přiklopující usta řapkové. Palisty žádué. Kwěty obojaké, prawidelné, weliké, ojedinelé, na konci stwolu.

Do toho řádu náleží jedině pokolení o 5 rodech, w teplejším dšlu Ameriky sewerné rostaucšch. Listůu podobají se láčkowenkám, od nichž ale jinými znaky se liší; kwětuu welmi přibližují se k leknawitým.

ŠPIRLICE. *SARRACENIA.* *SARRACENIE.*

Znaky pokoleňowé jako řadowé.

S. nachowá *S. purpureá* *Lin. Mill. t. 241. Lam. t. 452. Curt. mag. t. 849. Pilaye ann. soc. lin. par. 4. t. 13. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 181. Sarracena* *Catesb. 2. t. 70. Bucanephyllum* *Pluk. am. t. 376. f. 6.* Oddenek krátký, tlustý, silně mrcasatý, wypauští stwol jediný nebo množitý, přímý, $\frac{1}{2}$ —1' vysoký, oblý, na konci nicí, lysý; listy kožowité, žlutawě zelené, w růži rozpostawené, z dolejška položeného oblaukowitě wzestupující: řapik dutý, wřece představující, nad prostředkem baňatý, u ušť trochu ztěsněný, a w úzký okraj podwinutý, na přední straně opatřený kylem širokým, křídlowitým, na obojim konci úzce wybihajícím, protažený žilami a žebry krwawými, a nesaucí na hořením konci čepel se zpřimující, širokovejčítau, přiledwinitau, wykrajowanau, dole srdčítě wyříznutau a srdčítoušatau, skoro kápowitě prohlubenau a otvor dutiny řapikowé poněkud poklopující, na wnitřní straně chlupy dolů směřujícími, tuhými obrostlau, krwawě žilnatau, wně jakož i řapik pýřitau; dutina řapikowá až do $\frac{1}{2}$ výšky od dola chlupy dolů směřujícími srstnatá, ostatně lysá, přehladká, lesklá: kwět nicí, 2'' široký; pokrywka o 3 lupenech nestej-

ných, širokovejčitých nebo okrauhlých, tmavě nachových; kalich lupenůw větších, široce vejčitých, tupých anebo zaokrauhlených, wehnutých, hnědočervených; plátky menší lupenůw kalichových, podlauhlokopistovité, nad širokým nehtem kolenaté, pak wehnuté, a na blizně lezící, vně hnědočervené, u wnitř jako kalich bledě zelené; tyčinky wšecky docela pod plátkami a bliznau zkryté, krátké, s nitkami nitowitými, swětle zelenými, a prašníky vejčitými, přiléhajícími, žlutkowými; blizna přeweliká, 1—1½" široká, listowitá, bledozelená, vypuklá, u prostřed mělce pupečnatá, po kraji ušty 5 ostrými, často dwauzubými podwinutá; čnělka krátká, walcowitá; waječník zakulatělý, 5brázdý; tobolka podobná; semena předrobná, skoro člunkowitá, smačkutinká, a na straně méně vypuklé kýlem silně wystawajícím opatřená, hlinožlutá, pod čočkau zwětšowací zrníčkowaná. — Na bažinách Ameriky sewerné, od Karoliny až do Záliwu hudsonského. Kwěte w máji, čerwnu. ♃.

Ten rod jakož i ostatní znamenity jsau řápkem wřecowitým; wždycky až pod prostředek naplněným wodau čistau newonnau, ježto od rostliny samé wyměšena jsauc, opět se nahrazuje, jak wymizela. W dolním dílu té dutiny nalézají se wždycky mnohé ostatky zniženého hmyzu do nich nalezlého a we wodě utopeného. U nás dobře se daří w donicích; náleží jí ale přezimowati we skleniku a wždycky pilně zaléwati.

Řád 11.

MAKOWITÉ. *PAPAVACEAE.*

Kalich 2lupenný, řídce sróstlolupenný a čepičkowitý. Koruna prawidelná, 4plátkowá (řídce mnohoplátkowá nebo žádná). Tyčinky podplodní, nejčastěji mnohé (řídce co plátkůw). Waječník prostý, složený ze 2 nebo více worečků sróstlých. Tobolka wejcowitá nebo podluhowatá, nejčastěji chlopněmi pukající; semenic okolkowých a položených mezi chlopněmi, mnohosemenných (řídce málosemenných). Semena bílečnatá; kel přemalý, w dolním konci bilku zawřený; kořínek k pupu čelící.

Zeliny, byliny, (řídce) polokře s mlékem bílým, žlutým anebo čerwným. Listy střídawé, zubaté, zpeřenosečné, zpeřeně lalodnaté. Kwěty obojaké, prawidelné, konečné, ojedinělé, okolíčené, latněné.

Náleží sem asi 70 rodů (z 12 pokolení) nejwíce w mírném podnebí rozdělých zemědílu. Wyznačují se štáwau mléčnatau, mámiwě ostrau, a náležejí k rostlinám jedowatým, jichž některé w lékařstwu se potřebují. Semena některých ostrá nebo mámiwá, jiných

mají w sobě olej, kterýž jako semeno samo se požívá, a olej ještě w řemeslech se potřebuje.

MÁK. PAPAVER. MOHN.

Kalich z lupenůw 2 poddutých, průiwých. Plátky 4. Tyčinky mnohé. Waječník wejcowitý nebo obwejcowitý; čnělka žádná; blizna štítowitá z 4—20 pramenůw. Tobolka (makowice) podlauhá, obwejcowitá nebo zakulatělá, 1pauzdrá, z 4—20 worečkůw prodlaženým lůžkem mázdřítým zawřených složená, pod terčem bliznowým malíčkými chlopněmi (koncemi jejich) pukající. Semenice mezichlopné, w nedokonalé přehrádky prodlaženě. Semena ledwinowitá, mnohá.

Zeliny, byliny, často chlupaté, plně šťawy mléčnaté, bílé.

M. snodrný. P. somniferum Lin. Lam. t. 451. Plenk t. 417. Hayn. 6. t. 40. Düsseld. 7. t. 24. Rostl. 1. ob. 28. Mák zahradní Mat. Háj. 322. — Wel. 382. Kořen letní, dlauze wřetenowitý, wětewnatý, wyháni lodyhu jedinau, přimau, 2—3' vysokau i wyšší, jednoduchau nebo málo wětewnatau, jako wšecky dily jinim siwým poprášenau, lysau nebo přeřidkými štětínami obrostlau; listy weliké, podlauhle nebo wejčítokopinaté, dole srdčitě wykrojené, a lodyhu úkrojema objímající, po kraji poněkud kadeřawé, střihanowykrajowané: úkrojůw zubatých, zubami někdy tupými někdy ostrými, tlusté, siwé; stopky konečné nebo z úzlabička hořeního wyniklé, dlauhé, ojedinělé, oblé, siwé, rownowázně štětínaté, jednokwěté; kwět weliký, přezdobný, 3—4" w průměru dlauhý; kalichowé lupeny lysé nebo štětínaté; plátky wejčítokrauhlé (lilákové nebo růžowé, nad nhtm se skwrnau tmawě fialowau, pak bledší, až i celé bílé); nitky nitkowité, na konci paličkowité; tobolka obwejcowitá, kulowatá nebo wejcowitá, lysá, s bliznau osmi- nebo wícepramennau, po kraji wraubkowanau; semena drobná, ledwinowitá, mřížkowaná. — W Lewantu a jižné Ewropě mezi obilím a na newzdělaných místech, tamtéž a w Asii teplejší a w Ewropě prostřední na mnoze sázený. Kwěte od čerwna do srpna. ☉.

α) Diwoký mák ten jest málokwětý, jehož kalichy a stopky štětínaté a zuby listowé w štětínu ukončené; od toho pochodí naše zahradní odrody.

β) Mák černý (*P. nigrum*), tobolek zukatčlejších, pod bliznau děrami nejčastěji se otwřajících, se semenem šerým nebo černawým, plátky lilákowými, bledě čerwenými, se skwrnau tmawě fialowau.

γ) Mák bílý (*P. album*); tobolka wejcowitá, nejčastěji nepukající; semena a plátky bílé.

♂) *Mák plný* (*P. s. flora pleno*), květy proměněním nejmnoužších tyčinek v plátky menší, třepenité čili rozstříhané, plné, všech barev, tomu rodu přínaležejších.

Semeno máku zahradního v hospodářství domácím a v lékařství jest velmi váženo, též olej vytlačený netoliko místo dřevěného, anobř i k malování se potřebuje; tobolek (makowice) nezralé usušené užívají se v lékařství, a z těchto nařiznutých prýstí se (v Lewantu a Indii východaf) mnoho šťávy mléčnaté, která na vzduchu tuhnauc dává *opium*, *spánek*, jež Mohamedanové a v největších časech Čínové obyčejně k opjvení sebe používají, u nás ale potřebuje se co lék mocný jednak pro sebe, jednak v rozdílných zhotoveninách. Mák plný jest k ozdobě zahrad.

M. wlečí. *P. Rhoas* Lin. *Blak. t. 2. Engl. bot. t. 645. Sturm f. 17. Hayn. 6. t. 38. Düsseld. 7 t. 4. Rostl. 1. ob. 37.* Wlečí mák *Mat. Hij. 323. — Wcl. 383.* C. Tleskanec, pleskanec, ohniček, panenka. Lodyha přímá, 1—2' vysoká, wětwnatá, odstále štětinatá; listy jednoduše nebo dvojnásobně zpeřenodilné čili wyštěptané: úkrojůw zdelených, stříhanozubatých, ostrých, s zuby chlupem štětínovitým ukončenými; řapiky předlauhé, i s kalichem odstále štětinaté; květy mnohé, na stopkách ojedinelé, tmavě šarlatové, dole tmavější, někdy tu černawé, třebas 3" w průměru dlahé; nitky tenké štětínovité; blizna o 7—14 pramenech po kraji se zejky tupými, dotýkajícími se; tobolek obwejcovitá, hladká, lysá. — Na rolích a polích po celém Starém světě sewerném a prostředním. Kw. w máji, červen. ☉.

Plátky diwokého potřebuji se v lékařství. W zahradách pro ozdobu se sází, kdežto má květ jednoduchý nebo plný, rozdílně barwený, tmavěji swětliji šarlatový, někdy bíle obraubený nebo zcela bílý.

M. welokvětý. *P. orientale* Lin. *Knorr. del. t. R. 14. a. Curt. mag. 57.* Lodyha 2—2½' vysoká, jako listy a kalich štětinatě draslawá, jednokvětá; listy zpeřené dělené: úkrojůw podlahých, hrubě zpilowaných; blizna 12—15pramenná; tobolek lysá, zakulatělá; květy 4—6" w průměru dlahé, ohniwě červené. — W Armenii pod Kawkazem. ♀.

Z nezralých makowic také může se dobýwati *opium*; Turci prý makowice jeho jedí, ačkoli jsau ostré a trochu palčiwé. U nás w zahradách k ozdobě tu i onde se sází.

PLESKANKA. ARGEMONE. ARGEMONE.

Lupeny 2—3 podduté, brotem ukončené, měkkoostenné. Plátky 4—6. Tyčinky mnohé. Waječník wejcovitý. Blizny 4—7, hwězdowité, stálé, prosté, aniž na plochu waječníka položené. Tobolek wejcovitá, 1pau-

zdrá, chlopněmi na konci pukající; semenice čárkovité. Semena kulovatá, dubkovaná. — Jediný rod.

P. kolcatá. *A. mexicana* *Lin. Lam. t. 452. Curt. mag. t. 243. Schk. t. 141.* Lodyha 1 — 1 $\frac{1}{2}$ vysoká, přímá, oblá, větwnatá, jiním siwým přikrytá, pořídku žlutawě kolcatá: kolcůw nejodstálejších; listy střídawé, podlauhlé, protiscěnochobotnaté: chobotůw okrauhlých, úkrojůw řídce zubatých zubami w kolec žlutawý wybihajícimi, dole srdčité, lodyhu objímající, siwé, podlé žeber bílé; žebra zpeřená, na lici a rubu řídce kolcatá; kwěty konečné; stopky ojedinelé: lupeny kalichowé přisiwé, měkkoostenné, w kolec tuhý, dosti dlouhý ukončené; plátky weliké, žluté nebo bílé; tobolka palec dlouhá, pořídku dlouze, tuze a žlutawě kolcatá. — Na polích chlumních w Mexiku, Luisianě, z Floridy až do Kanady na Ostrowech karybejských, w Indii východní. W Ewropě kwěte od čerwna do srpna. ☉.

Drží w sobě šťáwu žlutau jako náš wlaštowičník. W Americce potřebuje se w lékařstwi.

KREWNIČE. SANGUINARIA. BLUTKRAUT.

Kalich o 2 lupenech poddutých, kratších nežli plátky, padawých. Plátkůw 8 podlauhlých, wnitřních, střídawých, užších. Tyčinek 24. Prašniky čárkovité. Waječník 1, podlauhlý, smačknutý; blizna tlustaunká, dvojbrázdá, stálá. Tobolka 2chlopná, podlauhlá, břichatá, obak ostrá: chlopní padawých, semenic 2 stálých.

K. kanadská. *S. canadensis* *Lin. Lam. t. 449. Curt. mag. t. 162. Tratt. arch. 2. t. 74. 75. Biegel. 1. t. 7. Sanguinaria* *Dill. elth. t. 252. f. 325 — 327.* Pokan, (u Angličanůw nepravě) kurkuma. Kořen oddenku hnědého, oblého, podlauhlého, úkosného nebo rownowážného, z dola vypaustějícího mnoho mreasůw a nahoře z pupenu dvojsupiného list jediný řapikatý, ledwinitý, na konci jako fikowý rozštípaný a hrubozubatý, lysý, na rubu přisiwý; stwol jediný, oblý, delší řapika, nahý, 1kwěty; kwět bílý, často a snadno se naplňující, 1 $\frac{1}{2}$ široký; tobolka wřetenowitá, 2" dlouhá; semena čerwnawá. — W lesech suchých Ameriky sewerné z Kanady až do Floridy. Kwěte w březnu, dubnu. ♀.

Oddenek plný šťáwy krwawé, hořké a ostré, působě jako náprstník, uzponenáhluje bití srdce a žil, a žene na pot; u wětším dawku omamuje a dáwní dělá; wně přiložený leptá. Potřebuje se w dobytčím lékařstwi. Semena omamují jako durmanowá.

ORKECK. BOCCONIA. BOCCONIE.

Kalich o 2 lupenech vejčitých, padavý. Plátky žádné. Tyčinek 8—24, w řadě dvoj-, troj-, čtvero-, pěti- nebo šestinasobné: nitky nejkratší; prašníky dlouhé, čárkovité. Waječník vejčitý, smačknutý, přinožičitý. Blizny 2, odstálé. Tobolka eliptičná, smačknutá, dvojchlopná: chlopni od dola pukajících; semenice krauzkowitzá, stálá. Semeno 1 (druhé snad pometalé), na dně tobolky připevněné, dužninou měkkou obklíččené.

O. dubolistýj. *B. frutescens* Lin. Lam. t. 394. Lodd. cab. t. 83. *B. Plum. gen. t. 25. Trew. Ehr. t. 4. Chelidonium Sloane l. t. 123. Palo de Tinto, p. amarillo.* Keř 3—9střewičný, we skleníkách toliko 3—5střewičný, naplněný šťáwou ryšawě žlutou; kmen oblý, nestejný, tlustým dřeněm opatřený; šrámami opadalých listůw nerowný, wětewnatý; listy waječnopodlauhlé, krátkořapíkaté, protisečné: úkrojůw širokých, náostrých nebo přízpilovaných, na rubu plšnatoaksamitnaté, na lici siwé; laty konečné, na 1' dlouhé, přímé, směstnané; paupata wejcowitzá; semena černá w dužnině ruměnné. — W dolinách mírných a horkých, též w půdě wydělané w Mexiku, Peruui a Indii západní. Kw. z října až do ledna. \bar{H} .

Štáwa toho kře leplawá zahání powlaka s očí a bradawice. Též do wnitř užjwají té rostliny proti zaprtalostem, žlutenici a hlistám.

RŮŽKOWATEC. GLAUCIUM. HORNMOHN.

Lupeny 2. Plátky 4. Tyčinek mnoho. Tobolka šešulinowatá, dvojchlopná: chlopně až dolů pukající, dvojpauzdrá; semenice totiž smyčkowitá, vyplněná wrstwowau, přeřrádku dělající, haubowitau, sklípkowanau, ukončená bliznau dvojčepelnau, po kraji ztlustlau, pak jako dvojpyskau. Semena w přeřrádce skoro hnízdiwá, dubkowaná, bez hřebenu žláznatého wejčitoledwinowitá.

Byliny anebo zeliny se šťáwau ostrau šafránowau.

R. žlutýj. *G. luteum* Scop. *G. flavum* Crantz. *Chelidonium glaucium* Lin. *Fl. dan. t. 585. Knorr del. 1. t. R. 19. Schk. t. 140. Rostk. l. ob. 39. Mákr růžkowatý Mat. Háj. 324. — Wel. 384. C. Kořen dwauletý, silný, wětewnatý. Lodyha 1—1 $\frac{1}{2}$ vysoká, přímá, lysá, siwá, málo wětewnatá; listy kořenowé a nejdolejší pňowé podlauhlé, střidawě protisečné: chobotůw obširných, nestejně zubatých; úkrojůw nejrozewřenějších, vykrajovaných, s úkrojky tupaunkými, cele siwošedé, obak krátkošětina-*

té, drasné; listy pňové hořejší podlauhlé, po kraji ce nejdolejší dělené, nejhořejší vejčité, protisečně vykrajované, všecy dole srdčité a lodyhu úkrojema objímající; kwěty konečné, ojedinelé; stopka krátká; lupeny kalichové vejčité, siwé, měkkoostenné; koruna weliká; plátky obvejčité, nejtupější, nejcelejší, žluté, na nehtu černohnědé; tyčinek přes 60; waječník wálcowitý, skoro zděli tyčinek; blizna weliká; plod šešulkowitý 6—9" dlouhý, bradawičnatodrasničky. — Na pomoří, pojezeří a poříčí šterkowitém anebo písečném po Ewropě z Dánska do Lusitanie, w Africe sewerné, w Americie sewerené. Kwěte od dubna do čerwence. ♂.

Jindá w lékařstwi užtwaný.

WLAŠTOWIČNÍK. CHELIDONIUM. SCHÖLLKRAUT.

Lupeny 2 lysé. Plátky 4. Tyčinek mnoho. Plod šešulinowatý, uzlatý, dwojchlopný, od dola nahoru pukající, 1pauzdrý: semenice smyčkowitá, tedy dwojnásobná, přeřrádkau okenatau spojená; blizna dwojlaločná. Semena nad pupem hřebenem žláznatým smačkнутým opatřená.

Zeliny nebo byliny se štáwau ostrau šafránowan.

W. wětší. Ch. majus *Fuchs. Fl. dan. t. 676. Engl. bot. t. 1531. Schk. t. 140. Hayn. 4. t. 6. Düsseld. 3. t. 14. Celidonia wětší. Mat. Háj. 174. Wlaštowičník wětší. Mat. Wel. 204. Rostl. 1. ob. 40.* Wlaštowičník, krwownik, nebeský dar, celidonia, celduně, celiston. Kořen mnoholetý, silný, wětewnatý, čerweně hnědý; lodyha přímá 2—3' vysoká, oblá, hladká, zřídka hunatá, bledě zelená, rozdělená na wětwe nejodstálejší, střídawé, na kolinkách trochu napuchlá; listy řapikaté, střičně zpeřeně sekané: úkrojůw lyrowitých po řapiku sbihawých, přiwěsku dolejšího hořejších úkrojůw okrauhlého tupě zubatolaločného, hořejšího jako též úkrojůw dolejších, trojúhelného; úkroje prostřední, podlauhlé nebo podlauhlookrauhlé nebo přiokrauhlé, trojlaločné nebo zubaté; listy jsau ostatně na lici tmawě zelené, lyse, na rubu siwé, chlupaté; žebra hlawní huňatá; stopky protilisté na hořejšku lodyhy, delší listu; stopečky okoližené, 4—10, jednokwěté; kwět asi 1/2 palce w průměru; lupeny kalichové vejčité, podduté, pršiwé, zelené; plátky obvejčité, žluté, celé, pršiwé; tyčinek 20; waječník nitowitý, zděli tyčinek; blizna sedawá, dwoj-pyská; šešulka 1 1/2" dlouhá, bledě hnědá; semena zwici

makových, podlauhokulowatá, na kříž čárkovaná, hnědá s hřebínkem bílým. — Roste na místech stinných, vlhkých, rumných, podlé zdi a skal po celé Evropě, též do Ameriky sewerné přenešená. Kwěte od kwětna do září. 4.

Odrodek jeho má listy zpeřeně sečné, úkroje w laloky čárkowitzé, ostré, laločnatě rozstříhané, kwěty větší, plátky zpiłované nebo stříhané (Ch. laciniatum, *Flor. dan. t. 676.*)

Celá ta rostlina naplněná šťáwau mlékowitan šafránové barwy, na wzduchu tuhnaucí a hnědnaucí, ostrau, leptawau, jedowatou. Sušením pozbývá největším dílem své ostroty. Nať a kořen čerstvé w lékařství potřebují. Šťáwau zahánějí se bradawice.

Řád 12.

RESZEDOWITÉ. *RESEDACEAE.*

Kalich 4 — 5dílný, stálý. Plátky 4 — 6, s ušty kalichowými střídawé, nestejně, prostě. Tyčinek 10—24 podplodních, prostých. Medník šupinowitý mezi tyčinkau každau a plátkem na straně kwětu wzhůru obrácené. Waječník složený ze 3—6 worečkůw srostlých, na čechalce otwřený a nesaucí blizny 3—6, krátké, homolowité. Tobolka na čechalce otwřená, 1pauzdrá, mnohosemenná; semenice 3—6 nástěnné; pořidku bobule. Semena bezbílečná nebo s bílkem přeskrowným. Kel křiwý, s kořínkem blízko pupu položeným.

Zeliny, byliny, podkře. Listy střídawé, celé, na tré klané nebo protisečné, bezpalisté. Kwěty obojaké, nepravidelné, na hroznech konečných, listenatých.

Do toho řádu náleží asi 30 rodů (w 3—4 pokoleních), jichž největší díl roste na březích středoziemního Moře a dále w mírných pásmech starého Swěta. Jměním, ústrojností kwětu a plodu podobají se makowitým, kaparowitým a wítodowitým.

RÝT. *RESEDA. RESEDE.*

Kalich 4 — 3 — 6dílný. Plátkůw co uštůw kalichowých, celých anebo rozdílně rozstříhaných. Tyčinek 10—24. Tobolka 3 — 5hraná, na čechalce otwřená, nahoře ukončená bliznami 3—6, 1pauzdrá, mnohosemenná. Semenice co blizen a s nimi střídawých.

R. reseda. *R. odorata* *Lin. Mill. t. 217.* Rezeda, rezetka, rozetka. Kořen letoš nebo zimní; lodyha přímá nebo wzestaupawá, $\frac{1}{2}$ —1' vysoká, brázděnohraná, dole na hranách srstnatá, od dola wětewnatá; listy střídawé podlauhlo- až i čárkowitzokopinaté, tupé nebo ostraunké, vykrajované, šerpiwě brwité, dole klínowitě zaužené,

celé nebo na dvě i tři klané s podobnými laloky, dolení řapíkaté, hoření sedavé; květy na hroznech přímých, konečných, řídkých, jednoduchých, pak velmi prodloužených; stopky dwakrát delší kalichu, dřívě odstálé, pak sehnuté: kalich 6dílný, odkvětew sotwa zweličelý; uštůw čárkowitzých, tupých, bezžilých, konečně podhnutých; plátkůw 6: nehtu okrauhloobwejitého, prohlubeného, šupinowitzého, krátce brwitzého, zelenawého, čepele třepenatě mnohodílné, bělawé, s dřípami čárkowitzé klinowitzými; tyčinek obyčejně 19, kratších koruny, z wětšihó dílu sehnutých, s prašniky wejčitými, bledě cihlowě rudými; waječnik 3hraný, o bliznách 3, pořidku o 4—2, podepřený mednikem šupinowitzým, poloměsíčitým, wezpod prohlubeným, krátce brwitzým, stálým; tobolka obwejcowitzá, baňatá, o nožku kratší delší podepřená, wisutá; semena ledwinowitzá, útle na přič swraskalá, nahnědle žlutá. — W Africe sewerné. Kwěte od lipna až do října. ☉.

Pro líbeznan wůni kwětůw sice nepatrných wůbec se sází w zahradách na záhonky a do donic. Může mnoho let trwati, když w pokogi nebo skleníku se přezimuje a w prwním čase kwěty uřezují.

R. žlutý. *R. lutea* Lin. *Jacq. aust. t. 353. Lam. t. 410. Dict. sc. nat. atl. f. 3. t. 187.* Kořen ozimý; lodyha rozestřená, wzestaupawá, 8—15" vysoká, oblá, powrchně prauhowaná, wětewnatá, srstnatá; listy obwodem trojúhlé, lodyhowé prostřední, dwakrát protisečné, hoření na tři klané, kořenowé wejčitopodlahlé, celé: hrozny konečné, přímé, husté, pak prodloužené; stopky zdělí kalichu 6dílného, s ušty čárkowitzými; plátkůw 6 zelenožlutawých, neprawidelných, nestejných, 4 hořejších dřipnatých, 2 dolních celých; tyčinek 18. — Na pahrbcích kamenitých a skalnatých, podlé cest, na winicích po Ewropě mírné. Kwěte w lipnu a srpou. ♂.

R. obecný. *R. luteola* Lin. *Blak. t. 283. Fl. dan. t. 864. Schk. t. 129. Rýt.* Kořen ozimý; lodyha wztyčená, 1½—3' vysoká i wyšší, hranatá, lysá, jakož i ostatní díly, jednoduchá nebo nahoře prutnatá; listy dlauze kopinaté, dole obak zaubkem malým ostrým opatřené, ostatně celé a nejcelejší, stkwěle zelené, lesklé, dolení zúžené w řapík krátký, široký, hoření sedavé, kořenowé (prwoletní) w růži rozpoložené; květy na hroznu konečném, hustém, štíhlém, dřívě ničím, příklasowitzém; stopky asi zdělí kalichu 4dílného s ušty nestejnými, podlahlými, tupými; plátky 4, přenestejné, žlutawě bílé, nebo bledě žluté, nejhořejší největší na 5—7 klaný, ostatní mé-

ně rozštěpené nebo celé; tyčinek 20—24 s prašníky žlutými; tobolka zakulatělowejcowitá, vně uzlatohrbo-latá, o uštech 4 zakončitých, přímých a 4 wehnutých. — Na místech písčitých a štěrečných, pastwinách wyprahlých, podle roli a cest, na zdech, po největším dílu Ewropy. Kwěte od čerwna až do srpna. ♂.

Nati nežere dobytek; slauží ale obsahujíc w sobě mnoho barwiny žluté k barwení na žluto obzwlášťe hebáwu, proto w některých krajinách, n. p. we Wlaších, u welikém množstwi se sází. Kořen a nač chuti hořké a zápachu řetkwowého jindá se potřebowaly* k wyprawení potu a moče.

Rád 13.

KONOPAUROWITÉ. *DATISCEAE*.

Kwěty jednopohlavé, pořidku obojaké. Kwěty samčí: Okwětí 4 — 5dílné. Tyčinky 4, před ušty okwětowé postawené, anebo wíce (asi 15); prašníky 2pauzdré, u wnitř dělnau šterbinau pukající. Kwěty samičí: Okwětí trubkowité, 3 — 5hrané, s waječnikem srostlé: pokraje úzkého, 3 — 5zubého. Kwěty obojaké: Okwětí jako samičích. Tyčinek na kraji připewněných co uštůw zubowitých; prašníky wně šterbinami dělnými pukající. Waječnik 1pauzdrý, obyčejně na čechalce otěwřený, se semenícemi 3 — 5 nástěnnými, žilowitými, mnohowaječnými, se zuby okwětowými se střidajícími. Čnělky 3 — 5, obyčejně rozpoltěné, nepostředěně w blizny ukončené. Tobolka krajem okwětowým a čnělkami owěhčená, 1pauzdrá, na čechalce děrau otěwřená nebo krátce 3chlopná, mnohosemenná. Semena bílečnatá. Kel rowný, oblý, s dělohama překrátkýma a kořínkem zastředujícím, t. k pupu směrujícím.

Byliny, zřídka stromy, nemléčnaté. Listy střidawé, trojsečné nebo lichowystěrbené, zřídka celé a laločnaté, bezpalisté. Kwěty na hroznech anebo klasech latnatých dwojdomé nebo obojaké.

Dosawád znají 5 rodů we 3 pokoleních, po Lewantu, Nepálu, Žawě a Kalifornii rozšřených. Pro podobnost plodu stawí je někteří wedlé resedowitých, jiní wedlé dřowitých a zrnulowitých.

KONOPAUROWITÉ. *DATISCA*. STRICKKRAUT.

Kwěty dwojdomé. Kwět samčí: Okwětí 5dílné. Tyčinek 5 — 15; prašníky přisedawé, čarkowité. Kwět samičí: Okwětí trubky s waječnikem srostlé, 3 — 5hrané, pokraje úzkého, 3 — 5zubého. Čnělky 3 — 5, rozpoltěné. Tobolka wěhčená zuby okwětowými a čněl-

kami, na čechalce otevřená, 1pauzdrá, mnohosemenná, se semenicí 3—5.

K. obecný. D. cannabina Lin. Schk. t. 336. Lam. t. 823. Cannabis lutea Alp. exot. t. 295. 296. 300. Kořen mnoholetý vypauští mnoho lodyh, 5—8' vysokých, větewnatých, jako ostatní díly lysých; listy střidawé, řapikaté, obak stkwěle zelené, lichowystěrbené: úkrojůw 11—21 nestejně kopinatých, dlauze zakončitých, střiha-nozpilowaných ano i protisečných; kwěty na hroznech úzlabičkových, dohromady dělajících latu silně listnatau; tobolka 3boká, 2—3rohá, ušty okwětowými, a čnělkami podhnutými wěncená, uzráním náhnědá. — Na Kre-tě a w Malé Asii. Kwěte w lipnu a srpnu. 7.

Na newonná chuti nepřijemně hořké; we Wlašcích a Angliča-nech ji poraučejí za wýboruý lék protizimničný. Z lodyh robí konopí.

Řád 14.

DYMNIWKOWITÉ. *FUMARIACEAE.*

Kalich 2lupenný, malý, padawý, někdy žádný. Ko-runu neprawidelná ze 4 plátkůw: plátky buď wšecky srostlé, buď dolejší prostý a hořejší 3 srostlé. Tyčinek nitky postawené w dwa střičné swazky nebo bratrstwa. Prašnikůw 6 malých, bočních na každém swazku jed-noměšečných, prostředních dwauměšečných. Waječník jednoduchý, prostý; čnělka nitowitá; blizna dwojčepelná. Plod wyschlý, rozličný, buď šešulinatý, dwojchlupný, mnohosemenný, buď nepukawý, 1—2semenný, wždycky se semenicí mezichlupňowau. Semena rownowážná, míškem dole opatřená; bílek dužnatý; kel zpodečný, w plodech nepukawých malý, w pukawých delší, nakřiwený; dělohy podlauhlé, ploché.

Želiny nebo byliny lysé, útlé, wodošťawné. Kořeny letní nebo mnoholeté, třásnaté nebo hlíznaté. Lodyhy letní; listy střidawé, jednoduché nebo nejrozdělenější, lysé; hrozny konečné nebo protilisté, listennaté.

Asi 70 rodů w 7 pokoleních, ježto kromě několika na Před-hoří Dobré Naděje wšecky w podnebí mírném rostau. Hořká wyta-ženina w nich přewažuje, též mají sliz a soli.

DYMNIWKA. *CORYDALIS. LERCHENSPOHN.*

Plátky 4 buď wšecky dole srostlé, buď dolejší pro-stý a ostatní srostlé, ku konci kwětení wšecky prosté, padawé, dolejší čárkowitz, hořejší dole ostružnatý. Ty-činky dwojbratré. Šešulka 2chlupná, smačknutá, puka-

wá, eliptičně podlauhlá nebo čárkovitá, čnělkau často hrotitá.

Rostliny toho pokolení klíčí jednanu děložnou.

D. dutá. *C. tuberosa* *Decand. Rostl. 1. ob. 39.* *Fumaria cava* *Mill. Curt. mag. t. 232.* *Sturm f. 9. Schk. t. 194.* *Rutka polní jiná* *Mat. Haj. 350.* — *Wel. 420. C.* Oddenek hlízovitý, kulovatý, vejcovitý nebo podlauhlý, dutý, z dola mrcasy nemnobé, tenké vyhánějící; z konce jeho vyniká lodyha 1, ze staršího 2—3; lodyha jednoduchá, přímá, 2—10" vysoká, hladká, sivě jínovatá, dvojlistá; listy měkké, trávově zelené, lysé, kořenové 2—1, řapíkaté, mladší po kraji nadchlípené, trojsečné: osekůw řapíčkatých, dělených nebo sekaných na laloky podlauhlé, klinovité, nejtupější; lodyhowé 2, kratší, střídavé, řapíkaté, trojmo sekané: úkrojůw řapíkatých, trojsečných, s laloky klinovitými, stříhaně na dvě-tře-čtvero mnoho klanými, tupými; stopka konečná, ojedinelá; brozen jednoduchý, 5—15kwětý; listeny eliptičně, nejcelejší; stopečky dwakrát kratší listenu, ojedinelé, jednoduché; květy rownowážné, nachové nebo bílé; plod 2—3krát delší stopečky, klinovitý, smačknutý, čnělkau stálaw hrotitý; semena 4—8, čočkovitě ledwinovitá, wraná, lesklá, s mískem bílým, čárkovitým. — W plotech, křovištích, hájích wlhaunkých skoro w celé Ewropě. Kwěte od března do kwětna. 4.

Jiná kořen její (*radix Aristolochiae fabaceae*) w lékařství se potřebowál;

D. pwná. *C. fabacea* *Pers. Fl. dan. t. 1394.* *Fumaria fabacea* *Retz. F. intermedia* *Ehrh. Schk. t. 194.* Podobá se velmi předešlé. Lodyha přijednoduchá, přímá, pod nejdolejším listem šupinu mající; listy 3—4 řapíkaté, dwojtrojmosečné: osekůw podlauhlých, tupaunkých; listeny wejčité, ostré, delší nežli stopečka; hlízy celistvé čili hutné. — Jako předešlá. 4.

D. prstnatá. *C. digitata* *Pers. C. bulbosa* *Decand. Fumaria solida* *Ehrh. Engl. bot. t. 1471. Curt. mag. t. 231.* Lodyha jednoduchá, přímá, pod nejdolejším listem šupinu nesaucí, listy 3—4, řapíkaté, dwojtrojmosečné: osekůw klinovitých anebo podlauhlých, i s listeny na konci stříhaných; blíza hutná. Tamtéž. 4.

RAUTIČKA. FUMARIA. ERDRAUCH.

Kalich, koruna a tyčinky jako u předešlé. Šešulin-

ka wejcowitá nebo kulowatá, nepukawá, jednosemenná, komolá.

R. pospolitá. F. officinalis Lin. Blak. t. 237. Fl. dan. t. 940. Sturm f. ic. Plenk t. 545. Düsseld. 3. t. 15. Rutka polní Mat. Háj. 349. B. — Wel. 420. Rostl. 1. ob. 40. Rautička, rutka polní, zemská pára. Kořen letní, útlý, wřetenowitý, málomreasatý. Naš celá lysá zasiwělá, útlá, něžná; lodyha wětewnatá, přímá nebo maličko rozloženná, 6—10'' vysoká, ostře pětihraná; řapiky ostře trojhrané, od dola nahoru se zkraecující, nahoře žádné; listy střidawé, střidawě zpeřenosečné: osečkůw zpeřenosečných s osečky trojenými, zpeřenoprotisečnými neb na mnoho klanými a s osečičky čarkowitými nebo čarkowitopodlauhlými, ostrými, plochými; stopky protilisté nebo konečné, přímé, dlaubé, hranaté, nesaucí. brozen 12—30-kwětý; stopečky přímé, odstálé, kwětauci, 1—1½'' dlaubé, plodonosné 2''; listeny kopinaté, o polowičku kratši nežli stopečka, zakončité; kwět růžowý, na konci krwawý, 2'' dlaubý; lupeny kalichowé třikrát kratši koruny, wejčité, ostré, celé nebo stříhaně zaubkowané; plátky 4, dolejší na žeburu zelenawé; waječnik kulowatý; čnělka nitkowitá; blízna dvojčepelná, hřebenatá; šesulinka hladká, zakulatělá, širši nežli delši, nejdrobněji dubkowaná, na hoře wmačknutá. — Roste na rolich, zelništích, winicech po celé Ewropě a skoro wšech ostatních země djlech. Kwěte od kwětna až do jeseně. ☉.

Nemá zápachu, chuti ale jest nepřjemné, hořké a při tom slané; potřebuje se w lékařstwi.

R. malokwětá. F. parviflora Lam. Engl. bot. t. 590. Podobá se předešlé. Lodyha rozprostřená; listy nejsloženější: osečičky zlábkowité; šesulinky kulowaté, přihrotičkaté; stopečky plodonosné, přímé, listenůw delši; brozny řídké. — Roste s předešlau. ☉.

R. plocholistá. F. Vaillantii Lois. F. Vaill. par. t. 10. f. 6. Lodyha přimaunká; listy nejsloženější: osečičkůw čarkowitých, plochých; šesulinky kulowaté, sotwa hrotičkaté; stopečky plodonosné, přímé, delši listenu; hrozny krátké. — Roste tamtéž.

Poslední dwa rody míchají se s prwní, jim welmi podobnau, a mají stejné vlastnosti.

Řád 15.

ŘEŘICHOWITÉ. CRUCIFERAE.

Kalich 4lupenný, prostý, podplodní. Plátky 4, zříd-

ka žádné. Tyčinek podplodních 6, čtyřmocných (zřídka 4 nebo 2): 4 delší po dvou, před plodolistoma (u semenice stojícíma), ostatní po jedné proti lupenům u hřbetu waječnickowého stojící. Waječník nejčastěji sedawý, Tobolka dwojpauzdrá, dwojchlopná, zřídka lpauzdrá a zawřená, napříč pauzdernatá, (a tenkrát oříškovitá nebo peckowitá,) buď prodlaužená, mnohosemenná (šešulka), buď zkrácená, (šesulinka). Semenice mezi-chlopnová, stálá i s přehradkou dwa její díly spojující. Semena bezbilečná, nejčastěji wisutá. Kel zkříwený, někdy ohnutý nebo swinutý, jehož kořínek přiléhá na kraj nebo na hřbet dělohový.

Zeliny, byliny, řidčeji polokře. Listy střidawé, celé zubaté, stříhané, jednoduše nebo dwojnásobně zpeřenosečné nebo protisečné, lyrowité. Kwěty obojaké, nejčastěji pravidelné, na hrozny aneb chocholiky rozpostawené, řidce ojedinelé, úžlabčkové.

Řád ten sestává z více 1200 rodů, nyní do 120 pokolení rozdělených, z většeho dílu rostoucích w podnebí sewerném a mírném, takže jich nejvíce w Evropě, nejméně w Americě. Jižná polokaule také chuda jest na ty rostliny; ty které rostou mezi obratníkoma, nacházejí se na horách.

Wšecky přiosobují si prvek těkawý, prudký se silicí slaučený, jenž nejčastěji we všech částkách se nachází, jindá ale w jedné přewládá. Semena jsau olejnatá. Některé jich jsau w domácím hospodářství, řemeslech a lékařství welmi užitečný, jiné jsau ozdoba našich zahrad.

Ten řád rozděljuje se na 5 podřadí.

1) **KRAJOKOŘENNÉ.** Kořínek klowý ku krajům děloh plochých přiložený. Semena smačknutá.

2) **BOKOKOŘENNÉ.** Kořínek na hřbet děloh plochých přiložený. Semena wejčitá, neobraubená.

3) **ŽLABODĚLOŽNÉ.** Dělohy na dél žlábkowité, kořínek do prohlubiny přijímající. Semena nejčastěji kulowatá, někdy obraubená.

4) **SWITODĚLOŽNÉ.** Dělohy čárkowité, swité čili raději kruhowité.

5) **ŘASODĚLOŽNÉ.** Dělohy čárkowité, napříč dwojřasé. Semena zpleštilá.

Podřadí 1.

KRAJOKOŘENNÉ. PLEURORHIZEAE,

a) *První částka má šešulky pukawé,*

FIOLA. MATHIOLA. MATHIOLE.

Šešulka oblá nebo smačknutá, prōdlužená, dvoj-pauzdrá, dvojchlopná s bliznau sklímenau, dvojlaloč-nau: lalokůw na hřbetu ztlustlých anebo rohatých. Se-mena smačknutá, řřadá, často obraubená. Byliny, zeliny, polokře; kwěty bílé nebo čerwené, brunátné.

F. zimní. *M. incana* *R. Brown.* *Cheiranthus incanus* *Lin.* Fiola, fiala zimní, lewkoje. *Mat. Háj.* 222. *B.* Ten polokeř porostlý pýřím měkkým, wětewnatým, šedi-wě plštnatý, 1—2' vysoký, přímý, wětewnatý; listy kopi-naté nebo podlahlé, tupé, nejcelejší, často řeřabité, měkké. Kwěty weliké, dříwe chocholičené, pak na hroz-nech prōdlaužených, welmi woňawé; lupeny kalichowé čárkowitzé, přímé, na konci přiodstálé; plátky nehtu čár-kowitzého, čepele obwejšité, powykrojené, různobarewné, čerwcowé, brunátné, bílé, nebo těmi barwami peřesté, nikdá ani modré ani žluté; šešulka 4—5 palcůw dlau-há, bliznama tlustýma ukončená, jakoby dvojrohá, oblá, maličko smačknutá, nezlazatá. — Roste na březích Moře středozemního, též w Taurii. Kwěte od čerwna až do záři. ♀.

F. letní. *M. annua* *Sweet.* *Cheiranthus annuus* *Lin.* Zelina; lodyha přímá, 9—12" vysoká, jednoduchá nebo proti konci wětewnatá; listy kopinaté, tupé, šediwé, ně-kdy skoro chobotnaté; plátky silněji wykrojené. — Na pomořích Ěwropy teplé, okolo Damasku. ☉.

F. křlatá. *M. fenestralis* *R. Brown.* *Cheiranthus fenestralis* *Lin. Jacq. h. vind.* 2. t. 179. Polokřowitá i dvoj-letá; peň 8—12" vysoký, přímý, jednoduchý nebo na-hoře wětewnatý; listy nahoře směstnané, podhnuté, ob-wejšité, tupé, celé, řeřabité, plštnaté, nejwýš 2" dlauhé, 8—10" široké; hrozny přímé, mnohokwěté, zděli pně; šešulky pýřité, bezžlazé, dole trochu širši; semena ro-hatá, po kraji skoro křřidlatá. — Kwěte na Křetě po ska-lách pomořských. ♀. ♂.

W zahradách wšecky ty rody se sázejí a fioly nebo fialy na-zývají; kwět mají jednoduchý; fiola ale zimní a křlatá nejčastěji býwají plné, a swými hrozny dlauhými, bustými a tuhými nemalau jsau ozdobau.

CHEJR. CHEIRANTHUS. LAK.

Šešulka oblá, žilnatá, smačknutá nebo dvojseená, dvoj-pauzdrá, dvojchlopná. Semena řřadá, wejčítá, smač-knutá. Kwěty žluté.

Freyel

Ch. obecnj. Ch. Cheiri Lin. Blak. t. 179. Schk. t. 184. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 182. Ch. fruticosus Lin. Engl. bot. t. 1934. Fiola žlutá. Mat. Wel. 309. Fiala žlutá, lak. Bylina nebo polokeř potom velmi wětewnatý, 1¹/₃—2' vysoký; wětwe dole holé, bradawiénaté po upadlých listech, nahoře hustě listnaté, šedé pýřím přitlačeným; listy kopinaté, ostré, na konci podhnuté, dole w krátký řapík ztenčené, celé (toliko nejdolejší mají obak po kraji jeden anebo dwa ostré zaubky), na obojí straně pýřím přitlačeným, sochatým šediwé, někdy ale lic lysý; kwěty veliké, na hroznech konečných; plátky tmawě žluté, až pomarančové (diwokých); šesulka dlauze nožičítá, 2—2¹/₂" dlauhá, podlé hřbetu smačknutá, pýřím přitlačeným, sochatým šedá; čnělka krátká, tenká, s bliznau velikau; semena smačknutá, plochá, okrauhlá, křídlatě obraubená, jasně hnědá. — Na skalách a starých zdech w Ewropě jižné a tu i onde w prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♁. ♂.

Oblíbená to rostlina zahradni chowá se w půdě a krahutích až daleko na sewer. Kwěty isau jednoduhé nebo plné, tmawě pomarančové nebo sytě nahnědložluté až do tmawého hnědočerwena, líbeznaú wůni rozšřřrujfel.

RUKEW. NASTURTIIUM. BRUNNENKRÉSSE.

Šesulka oblaunká anebo zkrácená w šesulinku; chlopni poddutých, bezežebřých, nekýlatá. Semena drobná, neprawidelně dwojřadá, neobraubená.

Rostliny častěji wodná. Kwěty žluté, řřdce bílé.

R. řřřřř. N. officinale R. Brown. Sisymbrium Nasturtium Lin. Fl. dan. t. 690. Curt. lond. 6. t. 44. Engl. bot. t. 855. Schk. t. 187. Sturm f. 43. Hayn. 5. t. 32. Düsseld. 11. t. 6. Řřřřřa potočni Mat. Háj. 151. 13. Řřřřřa potočni I, Mat. Wel. 248. Lodyha dole plaziwá, t. položená, z kolínek kořenatějící, pak wzestaupawá, 1—2' dlauhá, hranatá, nahoře wětewnatá, docela jako listy lysá; listy zpeřenosečné, hořeni 8—7jařmé, doleni 3jařmé, wšecky s lichým: úkroje pobočni eliptičné, konečný wejčítý, wšecky přřřřřdité, wykrajowané; řapík šipowitě usatý, lodyhu objímající; kwěty chocholičené; plátky bílé, delší kalichu; šesulky na prodlaužených hroznech čarkowité, oblé, uzlaté, hladké, s čnělkau krátkau, tlustaunkau, a bliznau malau, tupau; semena swětle hnědá, sífowitě swřřřřřká. — W pramenech, potočích, přřřřřpích, podlé rybníkůw (wždycky we wodě) po

Ewropě, Asii, Africe a Americ. Kwěte od kwětna až do září. ♃.

Řeřicha potěšně slouží k děláni salátu a protož we mnohých krajinách jako jiná kuchyňská byliny se seje u velikém množství. Též i w lékařstwi jako lžičnik se potřebuje.

BARBORKA. BARBAREA. BARBAREE.

Šešulka čtyřhraně dvojsečná s chlopněma poddutě kýlatýma. Semena jednořadá.

B. obecná. B. vulgaris R. Brown. Erysimum barbarea Lin. Fl. dan. t. 985. Engl. bot. t. 443. Schk. t. 183. Celá rostlina lysá, 1—1 $\frac{1}{2}$ " vysoká; lodyha oblá, prauhovaná, větewnatá; listy doleni lyrowité, t. j. zpeřenosečné: úkrojůw dolních čárkowitzých, konečného zaokrouhleného, nejwětšihó, zubatě chobotnatých, hořejší obwejšité, zubatě; plátky žluté, kopistkowitzé; šešulky úkosně přímé, nedokonale čtyřhrané, rovné, 9" dlouhé, čnělkau půldruhočárkouwau špidlaté. — Roste w plotech, na lukách wlkých po celé Ewropě. Kwěte od kwětna až do srpna. ♃.

B. raučí. B. praecox R. Brown. Erysimum praecox Smith. Engl. bot. t. 1129. Welmi podobá se předešlému. Menší a méně větewnatá; kořen dvojletý; listy doleni lyrowité: laloku konečného, wejčitého: hoření zpeřeně dělené: lalokůw čárkowitzě podlauhlých, nejcelejších, střičných; šešulky dwakrát skoro delší. — Na lukách wlhaunkých podlé přikopůw po velikém dílu Ewropy. Kwěte od dubna až do září. ♃.

Oba rody, obzvlášť druhá, we Francii a Anglii se sázejí a co salát požíwají (roquettes des jardins, early winter-cress). První na půdě masné a obzvlášť w zahrádách kwěty naplňuje.

ŘEŘICHA. CARDAMINE. SCHAUMKRAUT.

Šešulka sedawá, čárkowitzá, smačknutá: chlopní plochých, bezžilých, skoro užších přeřrádky ztlustlé, často zpružně odskakujících, se čnělkau krátkau anebo žádnau, bliznau přijednoduchau. Semena wejčítá, neobraubená, jednořadá.

Kořeny někdy hlízaté. Kwěty bílé nebo růžové.

Ř. hořká. C. amara Lin. Curt. lond. 3. t. 36. Schk. t. 188. Engl. bot. t. 1000. Kořen rownowázný, po stranách mrcasatý. Lodyhy dole často kořenatější, wcestaupawé, někdy přímé, někdy z úžlabička wýběžky vypaustějící, 4—5" vysoké, lysé, hranaté, brázdowané; listy lysé, zpeřenosečné: úkroje kořenowých okrauhle

wejčíté, příchobotnaté, hořenich wejčítě podlahlé, zubatě rohaté; plátky bílé s nehtem žlutým; tyčinky tříkrát delší koruny, s prašniky tmavě červenými anebo fialovými, pak černavými; čnělka nitovitá, ostrauřká s bliznau ostrau; šešulka 10—12''' dlouhá, dwakrát delší nežli nožička. — Podlé pramenůw, potokůw, na místech wlhkých, lesnatých po Ewropě, obzvláště prostřední a sewerné. Kwěte w dubnu a kwětnu. †.

Nač té rostliny rozeznává se chutí silnau, čistě hořkau, a tu a onde potřebuje se na salát (řeřicha hořká), též ačkoli řídčeji w lékařstwí se podává.

KYČELNICE. DENTARIA. ZAHNWURZ.

Šešulka sedawá, kopinatá, na konci ztenčená, smačknutá: chlopní plochých, bezžilých, užších nežli přehrádka, často pružně nadwinujících se, čnělkau nitowitau a bliznau příjednoduchau ukončená. Semena wejčítá, neobraubená, jednoduchá.

Oddenek rownowážený, masitý, neprowidelně zubatý, málo mrcařsatý. Kwěty hroznaté, bílé, hlinozazlulé nebo přičerwenalé.

K. cibulonosná. D. bulbifera Lin. Fl. dan. t. 361. Engl. bot. t. 309. Schk. t. 183. Zubowá bylina. Oddenek rownowážený, zubatý, útlý; lodyha přímá, nejjednodušši, oblá, dole nahá, 1—2' vysoká; listy roztraušené, dolní nemnohé, řapikaté, zpeřenosečné: úkrojůw 5—7 podlahlokopinatých, řídce zubatých, po kraji přibrwitých; hoření podlahlé, kopinaté, přízpilowané, nářapikaté; wšecky skoro, obzvláště hoření a wadnauci, z úzlabička wypauštějící cibuličku zakulatělaw; hrozny chocholikowité, 5—8kwěté, přímé, konečné; stopečky nitowité, 4''' dlouhé; kwěty bílé nebo bledě růžowě naběhlé; kwěty, alespoň šešulky, pro plození cibulek pometawé. — U pat wrchů stinných, wlhkých, po celé Ewropě. Kwěte měsíce dubna a máje. †.

Kořen jindá w lékařstwí se potřebowal.

b) Druhá částka má ščulinky pukawé.

MĚSÍČENKA. LUNARIA. MONDVIOLE.

Šešulinka nožičitá, eliptičná nebo podlahlá, semenicema žilowatýma obraubená, plochá, dwojpauzdrá, s přehrádkau blanowitau, stálaw, chlopněma bezžilýma. Šnúry pupeční na přehrádku přirostlé. Semena odlehlá, obraubená.

N. zostrěná. L. rediviva Lin. Lam. t. 561. f. 1. Vio-

la latifolia. *Clus.* 1. p. 297. Kořen mnoholetý; lodyha 2—4' vysoká, přímá; listy huňaté, doleni střičné, hoření nejčastěji střidawé, dlahořapíkaté, wejčitosrdčité, zakončité, z hruba zubatě zpilowané; zubůw hrotitých; kwěty woňawé, nachowělé nebo nachowé; šešulinky dlahuze nožičité, kopinaté, dole i nahoře ostré, zakončité, čnělkau sotwa 2" dlahuhau, ostrau špidlaté.— Roste w lesech horních po Ewropě prostřední. Kwěte od dubna až do srpna. ♀.

M. ztupěná. *L. biennis* *Lin.* *Lam.* t. 561. f. 2. *Schk.* t. 182. Kořen letní nebo ozimý, skoro wřetenowitý, tlustý, kolmojdaucí, málowětwtivý. Lodyha přímá, wztyčená, wětewnatá, oblá, chlupatě škrablawá; listy doleni střičné, řapíkaté, srdčité, zakončité, hoření někdy střidawé, wejčité, zakončité, wšecky nestejně zubatě zpilowané: zubůw přikomolých; kwěty newonné, tmawě fialowé, řidce bílé, weliké, na hroznech běwných; plátky s čepelí klinowitě obwejšitau; šešulinky nožičité, široce waječné, nejplošší, dole i nahoře nejtupější, zaokrauhlené, čnělkau 4—5" dlahuhau ukončené; semena srdčité okrauhlá, nejplošší, obraubená. — W Ewropě jižné. Kwěte w máji a čerwnu. ♂.

Ten a předešlý rod w zahradách pro ozdabu se sází.

LŽIČNÍK. COCHLEARIA. LÖFFELKRAUT.

Šešulinka zaokrauhlá nebo eliptičná, napuchlá, a tím jakoby zakulatělá: pazuder 2 mnohosemenných: chlopni na hřbetu zakulacených, se žebrem délným, wíce méně čnějícím. Dělohy ploché, přiléhawé.

Kwěty bílé.

L. lékařský. *C. officinalis* *Lin.* *Blak.* t. 227. *Fl. dan.* t. 135. *Lam.* t. 558. f. 1. *Tratt. arch.* 5. t. 236. *Engl. bot.* t. 551. *Hayn.* 5. t. 28. *Düsseld.* 3. t. 2. *Cochlearia Mat. Wel.* 248. Kořen ozimý; lodyha přímá nebo wzestaupawá, 1/2' vysoká, od dola wětewnatá, jako ostatní dily lysá; listy šťáwnaté, přimasité, jasně zelené, kořenowé na dlahých řapících, široce wejčité, dole tupě srdčité, přizubaté, lodyhowé sedawé, wejčité, dole objímawé, hrubě zubaté až nasekané; chocholiky konečné, pak po odkwětení w dlahé a běwné brozny se proměňující; šešulinky skoro kulowaté, maličko smačknuté: chlopni welmi vypuklých, znamenanych žilau prostřední a s několika tenkými; čnělka krátká; blizna malá, hlawičkowitá; semena čerweně hnědá, uzlatě

škrabawa. — Na všech přímořích a na slatinách w Ewropě sewerné a prostřední. Kwěte w březnu a kwětnu. Jest odrod se šešulinkami elipsowitými, dwakrát delšími než širšími, dolů trochu ztenčenými, co nožičky dlouhými, nebo malíčko kratšími.

Lžičnk čili lžičn bylina má rozemnutá zápach žpawý, rozkausaná chuť ostrau; jest přední rostlina protikurdějná, a w sewerných krajinách potřebuje se na salát. Semena též ostrá jako řeřichy zahradní, druhdy w lékařství se potřebowala.

KŘEN. ARMORACIA. MEERRETTICH.

Šešulinky nemají na hřbetě chlopnovém žily. Ostatně všecko jako u lžičnika.

K. obecný. A. rusticana Fl. wetter. Cochlearia Armoracia Lin. Blak. t. 415. Plenk t. 513. Schk. t. 181. Hayn. 5. t. 29. Düsseld. 13. t. 21. Křen Mat. Wel. 128. Kořen wně nahnědlý, u wnitř bílý, oblý, tlustý, dlouhý, hluboce do země wníkající, na wětwe kolmo se rozdělující a velmi bujný, prudký; lodyha přímá, 1½—3' vysoká, oblá, brázdovaná, dutá, lysá jako ostatní díly, nahoře wětwnatá: wětwezi útlými, bezlistými, a rozdělená jakoby na latu poněkud okolikowitau; listy tlustaunké, dost lesklé, se silnau prostřední bělawau žilau: kořenové přeweliké na řapících 1—2' dlouhých, srdčité nebo vejčitopodlauhlé, nestejně zejgowané, dolní lodyhowé kratčeji řapíkaté, menší, zpeřenodilné čili wyštěptané, jakoby hřebenaté: úkrojůw celých anebo přizubatých, tupých, hořejší vejčitokopinaté, zejgowané zubaté, nejhořejší čarkowité, dole zaužené, často nejcelejší; kwěty chocholičené, bílé: šešulinky na hroznech prodlaužených, běwných, elipsowité, napuchlé, s kratičkau čnělkau a hlawatau bliznau; semen obyčejně málo. — Na pomoří sewerné Ewropy, též podlé potokůw a řek, na mnohých místech zdiwočelý. Kwěte od kwětna až do lipna. 4.

Kořen za čerstwa má zápach a chuť žpawě proníkající, slzenf působící a nepřijemný cit po koži lebkowé wzbuzující; požívá se rozličným způsobem k masu; řídčeji potřebuje se w lékařství. W mnohých krajinách se sází a tím pozbývá částku swé ostroty a slowe pak křen mandlowý.

PENÍZEK. THLASPI. TÄSCHELKRAUT.

Šešulinka smačkutá, plochá, na konci wyříznutá, s přehrádkau podlauhlau nebo waječnau, s čnělkau nitowitau nebo nejkratši, s chlopněma člunkowitými, na

hřbetu blánau křídlatýma. Semena w každém pauzdru mnohá, řídce 2, vejčitá, neobraubená. Dělohy malíčko nadduté, ploché, přiléhawé.

Květy bílé.

P. polní. T. arvense *Lin. Blak. t. 68. Fl. dan. t. 793. Engl. bot. t. 1659. Schk. t. 214.* Penizek II. *Mat. Wel. 193. C.* Lodyha přímá, jednoduchá, oblá; listy podlauhlé, zubaté, lodyhowé sedawé, nejmenšíma auškoma přístřelowité; kwěty drobné; šešulinka obwejšito-okrauhlá, hluboce vykrojená: lalokůw nejtupějších a mezi seabau nejkratši čnělku majících, chlopní nejsmačkntějších, obraubených, křídlem listowitým, břítkým; semen w každém pauzdru 6—7 hnědých, obwejšitých, saustředně čárkowaných. — Na rolích a polích po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu až do lipna. ☉.

Nať třená zapáchá řesnekem. Buřeň mezi obilím.

KOKOŠKA. CAPSELLA. HIRTENTÄSCHEL.

Šešulinka smačknutá, plochá, trojhraná, na konci ufatá s přehradkou skoro čárkowitzau, s chlopněma kýlatýma, smačknutýma, na hřbetě nekřídlatýma, s čnělkau nejkratši. Semen w každém pauzdru mnoho. Dělohy přiléhawé.

K. pospolitá. C. bursa pastoris *Mönch. Thlaspi bursa pastoris Lin. Fl. dan. t. 729. Curt. lond. t. t. 50. Lam. t. 557. f. 2. Engl. bot. t. 1485.* Kokoška. *Mat. Háj. 154.* Kokoška čili pastuši tobolka. *Mat. Wel. 175.* Kořen letní, kolmojdaucí; lodyha oblá, wětewnatá; listy kořenowé do kola rozložené, k zemi skoro přitlačené, dole zaužené, celé, zubaté, zpeřenosečné nebo chobotnaté, lodyhowé skrowné, přímé, podlauhlé, dole střelowité; hrozny konečné, prodlažené; stopečky nitowité, bezlistenné, mnohem delší nežli šešulinka; kwět drobný, bílý, někdy bez plátkůw. — Na rolích a polích po celé Ewropě, Asii. Kwěte od března až do září. ☉.

Chutí jest méaě ostré ostatních toho řádu; jindá se potřebowala w lékařství.

STĚNÍČNÍK. IBERIS. SCHLEIFENBLUME.

Plátky 4 nestejné, dwa wněšné wětší. Tyčinky prosté, bezzubé. Šešulinka s chlopněma člunkowitýma, kýlatýma, nejsmačknutějšíma, dole vejčitá, na konci chlopní obraubená laločkoma, čnělkau stálau, nitowitau špidlatá, s přehradkou někdy rozpoltliwau, nejužší; pau-

zdra lsemenná. Kořinek na vněšné straně klowé; dě-
lohy přiléhavé.

Polokře, byliny nebo zeliny. Kwěty bílé nebo nachovělé.

St. okoličnatý. I. umbellata Lin. Curt. mag. t. 106. Schk. 1. 179. Penizek III. Mat. Wel. 174. Kořen mrca-
satý; lodyha jako ostatní díly lysá, přímá, chocholikovitě
wětewnatá, řídce jednoduchá, 6--12" vysoká; listy roz-
traušené, dolení kopinaté w řápek ztenčené, ostré, někdy
tupaunce zubaté, hořejší, nejcelejší, kopinaté, na diwo-
kých čárkowitzé; chocholiky i po odkwětení nadduté,
mnohokwěté; kwěty husté, často nachovělé, zřídka bí-
lé; stopečky 3" dlouhé, někdy pýřité; šesulinky směst-
nané, wejčité, nahoře vykrojené, s lalokoma nejostřej-
šíma, trojúhelnýma, co pazdra dlouhýma; semena wej-
čítá, plochá, červeně hnědá, neobraubená. — Roste
na wýsluních po Ewropě jižné. Kwěte od čerwna až do
srpna. ☉.

U nás obyčejně w zahradách se sází a k obraubení záhonkůw
potřebuge. Semena (*horčice sedlská*) jsau ostrá a jindá w lékařství
užitečná.

*St. hořký. I. amara Lin. Engl. bot. t. 52. Thlaspi
amarum Tab. ic. 462.* Lodyha přímá, wětewnatá; listy
kopinaté, ostré, zubaté, lysé; hrozny mladé chocholiko-
wité pak prodlažené; kwěty bílé; lupeny po kraji bla-
nowité; plátky 2 hoření dwakrát delší kalichu, 2 dolení
čtyřikrát, obwejitě klínowitzé. Šesulinka okrauhlá, na-
hoře těsně vykrojená, s čnělkau laločky sotwa přewy-
šující. — Na polích a rolich w Ewropě jižné a prostře-
dní. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Jako předešlá ačkoli řídčeji w zahradách se sází. Nať hořká.

CHAULIWKA. ANASTATICA.

Tyčinky bezzubé. Šesulinka břichatá, dvojpauzdrá,
pukawá, čnělkau niłowitau, přibákwitau ukončená:
chlopni poddutých u konce s přiwěskem kožnatým, přič-
ným, auškwitým, uwnitř přičkau čili braničkau nedo-
konalau na dvě dutinky rozdělených; šwy patrné; pře-
hrádka širokaunká; pazdra 2semenná. Semena wisutá,
w každé dutince jedno, přiokrauhlá, plochaunká.

*Ch. jerišská. A. hierochuntica Lin. Jacq. h. vind. t. 58.
Lam. 1. 555. Schk. 2. t. 179.* Kořen tenký jednoduchý;
lodyha nízka, z krku nejwětewnatější, přimaunká, ro-
zewřená, oblá, chlupatopýřitá, dospělá dřewnatá, oly-
salá, s wětewmi w kauli schaulenými; do wody namo-

čena opět se rozkládá; listy podlauhlé nebo vejčité, w řapík ztenčené, tupé, přicelé, pýřité, 1 $\frac{1}{2}$ '' dlouhé, $\frac{1}{2}$ '' široké; hrozny krátké protulisté; kwěty přímé, sedawé, drobné, shlaučené; kalich huňatý; plátky bílé, nehetnaté, obvejčité. — Na písčinách w Egyptě, Palestině, Barbarii, Syrii a Arabii. Kwěte w máji a čerwnu. ☉.

Zelina mladistwá, rozestřená, starší zdřewnatělá a w kauli stěsnaná. Jindá o ní rozdílné poboňky se powídaly, jako n. p. že suchá toliko na den narození Páně se otwírá, že znamená hodinu porodu a j.

c) *Třetí částka má šesulinky nepukawé.*

POWÁZKA. RAPISTRUM. REPSDOTTER.

Šesulinka dwojčlánečná, strukowatá, kožnatá, sotwa smačknutá: článkůw sotwa se rozdělujících, jednosemenných, dolního pometawého, hořenibo zakulatělého, swraskalého; čnělka dlouhá, nitowitá. Semeno w dolením článku wisuté, w hořením přímé.

P. ozimá. R. perenne *Berg.* Myagrurn perenne *Lin. Jacq. aust. t. 414.* Kořen bílý hluboký; lodyha 1 $\frac{1}{2}$ '' vysoká, přímá, oblá, čárkovaná, rozewřeně wětewnatá, dole přidrslawá, nahoře lysá; listy dolní weliké řapíkaté, zpeřenodělené čili wyštěptané: úkrojůw obak 4—5 podlauhlých, ostrých, s choboty ostře zubatými, nyní přilysé, nyní na žebrách bílých s chlupy tuhými roztraušenými; listy lodyhowé menší, chobotnaté, zpeřeno-sečné, nejhořejší podlauhlé, zubaté. Hrozny nejmnožši, dělajcí latu rozloženau; kwěty drobné, žluté; šesulinky lysé, přímé, s článkem dolním podlauhlým pometawým anebo úrodným, zakulatělým, s hořením wejčítým, přismačknutým, w krátkau čnělku ukončeným; někdy obě pauzdra úrodná, a tenkrát šesulinka uzlatá. — Na polích w Ewropě prostřední teplejší. Kwěte w lipnu. ♃.

Buřeň w obilí.

Podřadí 2.

BOKOKOŘENNÉ. NOTORHIZEAE.

a) *Některé mají šesulku pukawau.*

WEČERNIČKA. HESPERIS. NACHTVIOLE.

Šesulka tuhá, přičtyrbočná anebo smačknutá, čnělkama sedawýma, klimawýma ukončená. Semena podlauhlá skoro trojhraná, wisutá, jednořadá. Dělohy ploché.

Květy červené až i náhnědé, pořádku bílé.

W. smutná. *H. tristis* *Lin. Jacq. aust.* 102. *Schk. t.* 184. Lodyha přímá, 2' vysoká, hladká, bělavá, nahoře největewnatější; buď lysá, buď chlupy dlauhými, odstálými více méně draslawá; listy kořenové řapíkaté, nejbořejší sedawé, wejčíté, ostré, celé, nebo hrubě zubaté, lysé nebo pýřité, 2—4" dlauhé, 1/2—1" široké; hrozny konečné, běwné, mnohokwěté; stopečky kwětaucí sotwa zděli kwětu, pak ztlustlé a třeba na 2" prodlažené; kwěty w noci zapáchající, špinawě z běla nebo hlinožluta nahnědle červenawé; kalich 5—6" dlauhý; nehty plátkové zděli kalichu, čepele podlauhlé, rozložené, úkosné, přičerité; šesulka smačknutá, rowná nebo přizatočilá, 5" dlauhá, lysá, čnělkama klíma výma ukončená. — Roste podlé lesůw Ewropy prostřední, mírné a jižné. Kwěte w dubnu až do čerwna. ♂.

W. změnná. *H. matronalis* *Lam. t.* 364. *f.* 1. *H. inodora et matronalis* *Lin. Fl. dan. t.* 934. *Engl. bot. t.* 731. Rostlina proměnná. Kořen ozimý; lodyha jednoduchá nebo nahoře wětewnatá, jako listy chlaupky jednoduchými nebo sochatými draslawá; listy krátce řapíkaté, wejčitokopinaté nebo přisrdčité, více méně zpilowané, zakončité; kwěty bílé, růžowé, brunátné anebo těmi barwami peřesté, nočního času silně wonawé, we dne bezwonné, w konečné hrozny rozpostawené; šesulky čtyrboké (3" dlauhé), lysé, uzélkowané, nejčastěji křiwolaké; semena skoro wálcowitá, hnědá. — Na lukách wlhkých a kopcích suchých, křownatých po Ewropě jižné a místem i prostřední. Kw. w máji a čerwnu. ♂. Obě nadjmenowané rostliny pro zápach se sázejí.

HULEWNIK. SISYMBRIUM. RAUKE.

Šesulka sedawá, oblaunká nebo průtuhelnatá; chlopní poddutých, skoro bezčnělečná, přehrádkau blanowitau dwojpaudzrá. Semena wejčítá nebo podluhowatá, jednořadá. Dělohy ploché.

Květy žluté nebo bílé.

H. obecnyj. *S. officinale* *Scop. Erysimum officinale* *Lin. Fl. dan.* 360. *Curt. lond.* 5. *t.* 50. *Schk. t.* 183. *Sturm f. Hayn.* 2. *t.* 13. Kořen malý, přijednoduchý; lodyha 1—2' vysoká, přímá, odstále wětewnatá, listnatá, oblá, pýřitá; listy náhuňaté, nebo skoro olysalé, řapíkaté, krackowité i úkroje konečného, wětšího, trojúhlého, po-bočních obak 2—3 podlauhlých, přímoúhlých, celých

anebo zprědu hrubě zubatých; hrozny prodlažené, tuhé, klasowité; stopečky nejkratši, přímé; kwěty nejmenši, žluté; šesulky přímé, k stopce přitlačené, oblošidlowité, čnělkau nejmenši hrotité, přiřuhnaté, $\frac{1}{2}$ " dlouhé. — Na místech rumných podlé zdi a cest, po celé Ewropě, Africe sewerné, Taurii. Kwěte od kwětna do srpna. ☉.

Jindá býwal w lékařstwi welmi wážen.

H. welodělný. S. Sophia Lin. Fl. dan. 528. Hayn. 5.

t. 33. Lodyha 1—2' vysoká, přímá, oblá, wětewnatá, pýřim řídkým, wětewnatým obrostlá; listy řapikaté, dwa-krát zpeřenosečné: úkrojůw čárkowitých, ostrých, celých anebo nastřihaných, lysé nebo pýřité; hrozny pak prodlažené; stopečky odstálé, nířowité, 4—5", kalichu 4krát delši; kwěty drobné, rusé, přichochohlicené; kalich lysý; plátky kratši kalichu, skoro lžičkowité; tyčinky zděli kalichu; šesulky přímé, čárkowité, oblaunké, lysé, čnělkau sedawau ukončené, 9—10" dlouhé, $\frac{1}{2}$ " široké; semena drobná, ryšawá, řřadá. — Roste na zdech, místech rumných po celé Ewropě. Kwěte w lipnu. ☉.

Druhdy w lékařstwi oblíbený.

ČESNÁČEK. ALLIARIA. LAUCHEL.

Šesulka skoro čtyřboká, oblá: chlopni čarau hřbetowau a čárkami wystáwajícimi hranatá, dwojpauzdrá přehrádkau blanowitau, s čnělkau nejkratši a bliznau zpleštilau. Semena přiwálcowitá. Dělohy čárkowité prodlahlé.

Kwěty bílé.

Č. obecný. A. officinalis Decand. Erysimum Alliaría Lin. Blak. 372. Fl. dan. 935. Schk. t. 183. Česnekowá bylina Mat. Wcl. 290. Kořen wřetenowitý s mnohými mrcasy; lodyha přímá, 2—4' vysoká, nahoře wětewnatá, oblá, lysá, maličko prauhowaná; listy řapikaté, srdčité, ostré, nestejně zubaté, lysé; chocholík pak prodlažený w hrozen řídký; šesulky hranolowité, přímé, na stopečce odstálé, mnohokrát kratši. — We křowištiích po celé Ewropě, w Taurii, Persii. Kw. w máji. 4.

Nač a obzwlášťě semena třená zápúchají česnekem; druhdy co kořen přídáwala se do salátu; též měla swau cenu w lékařstwi.

b) Druhá část má šesulinky.

LNICE. CAMELINA. LEINDOTTER.

Sešulinka pukavá, obwejcovitá nebo kulowatá, celá, tupá, čnělkau stálaw hrotitá, přebrádkau blanowitau dwojpauzdra: chlopní břichatých, pauzder 2semených. Semena podluhowatá, neobraubená.

L. obecná. *C. sativa Crantz.* *Myagrurn sativum Lin. Schk. t. 178. Engl. bot. 1254. Lnice Mat. Wel. 468.* Kořen útlý; lodyha 2—2½ vysoká, oblá, nahoře wětewnatá; listy buď chlupaté buď lysé nebo olysalé, kořenové podlaublé, tupé, w řapík zaužené, prostřední lodyhowé kopinaté nebo podlauhlokopinaté, celé nebo zaubkowané, střelowité: lalokůw ostrých, lodyhu objímajících; kwěty na konečných chocholicích ryzí, pak blednaucí, skoro bělawící; šešulinky na hroznech welmi prodlauzených, řídkých, klinowitě hruškowité, na hřbetu malíčko smačknuté, krajem plochým, ostrým obklíčené, 8—12semenné: chlopní s patrnau žilau kыл dělající, útle a sítkowitě swraskalé; semena podluhowatá, žlutohnědá, útle zbodaná. — Na místech wzdělaných a newzdělaných, obzwláště mezi obilím a lnem po nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

L. zubatá. *C. dentata Pers.* *Myagrurn dentatum Willd.* Welmi předešlé podobná, listy lodyhowé prostřední ale jsau užší, hrubě zubaté nebo chobotnaté nebo chobotnatoprotisečné; šešulinky zakulatělohuškowité, nahoře tupější, po boku čtyřzebré, čnělkau kratší ukončené; semena dwakrát větší, patrněji tečkowaná. — Roste mezi lnem. ☉

W některých krajinách oba tyto rody u welikém množství se sázejí pro olej předobrá a sladký, ježto ze semena jejich se wytlačuje.

WESNOWKA. LEPIDIUM. KRESSE.

Šešulka wejěitá, smačknutá, pukající; chlopní kылatých, na hřbetě hned bezkřídlych hned na konci krátce křídlatých; přebrádka blanowitá, úzká, hned zdělí chlopní hned jich kratší, načež pak šešulinka na konci wykrojená; čnělka skoro žádná nebo ničowitá. Semeno w každém pauzdru ojedinelé, wisuté, přitrojhnané nebo smačknuté. Dělohy podlauhlé nebo čárkowité.

W. obecná. *L. Draba Lin. Cochlearia Draba Lin. Jacq. aust. 315. Turecká řěřicha, Mat. Wel. 176.* Kořen kolmojdaucí jednoduchý, bělawý; lodyha ojedinelá, přímá, oblá, 1—1½ vysoká, pýřitá, na konci chocholičnatowě, tewnatá; listy objímawé auskoma ostrýma, přisrdčité-

kopinaté nebo podlauhlá, hrubě zubatá, popelawě pýřitá nebo našediwělé, dolení dole ztenčené; hrozny mladé, chocholičnaté, pak prodlažené, přímé, w chocholík rozpostawené; stopečky odstálé, nitowité, 3—4" dlouhé; kwěty bílé; šešulinka přísrdcowitá, wejcowitá, napuchlá, na konci ostrá, w čnělku 1 1/2" dlouhau wybihající, s chlopněma spíše poddutýma nežli kýlatýma; semeno w každém pazdru jediné, obwejcowité, hnědé. — Podlé cest, též w rolích a zelnistích w Ewropě jižnější a prostřední až do Čech. Kw. w kwětnu až do srpna. ☉

Obtížná buřeň.

W. řericha. *L. sativum* *Lín. Blak. t. 23. Schk. t. 180. Sturm f. 9. Hayn. 6. t. 11. Řericha zahradní Mat. Háj. 151. — Wel. 173.* Celá zelina lysá, siwě jínatá; lodyha přímá, 1—2' vysoká, oblá, wětewnatá; listy dolení řapikaté, nepravidelně nastřihané nebo protisečné s dřipami podlauhlými, tupými, nejčastěji celými, nejhořejší sedawé, čárkowité, nerozdělené; chocholiky konečné a protilisté, konečně w hrozny prodlažené; stopečky zděli kwětu a šešulky; kalich otewřený; plátky s čepelí podlauhlau, tupau; šešulinka na stopku přitlačená, okrauhlá, na konci s těsným výřezem, krátkau čnělkau, přehrádkau podlauhlau, dole ztenčenau, chlopněma kýlatýma, na hřbetu křídlatýma, tupýma; semeno jediné w každém pazdru, ryšawé; děloh jedna trojdílná. — Na polích w Lewantu. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉

W Ewropě hojně se sází. Z mládí potřebuje se na salát hlawaš s polním salátem; drnhdy proti kurdějům w lékařství se užíwala. Sázaná má dvojí odrodek: první má listy po kraji čeřité (*L. s. crispum*), druhý listy dolení celé anebo úkroge široké (*L. s. latifolium*).

W. širolistá. *L. latifolium* *Lín. Fl. dan. 557. Engl. bot. 182. Piperát Mat. Háj. 165. B. — Wel. 195. B.* Bylina lysá; kořen kolmojdanci, tlustý; lodyha přímá, oblá, hladká, 1—2' vysoká; listy kořenowé dlouze řapikaté, wejčité, tupě připilowané, hoření sedawé, wejčité kopinaté, celé nebo přizubaté; wětwe a wětwičky na konci hrozněné: hroznůw w latu nahromaděných, jiných protilistých; listy na latě ostatních mēnší, nejhořejší pometawé; kwěty drobné, bílé, přemnohé; kalich bělawý, rozložený; plátky obwejčité, dole ztenčené; žlázky zelené 4 před plátky; šešulinka wejcowitá, čnělka krátká s bliznau hlawičkowitau. — Na slatinách, na pomorí w Ewropě jižné až do Šwéd, též w Sibirii. Kwěte mēšice čerwna a lipna. †.

Chut má za čerstwa ostrau, trochu pálčiwau, skoro pepřowitau,

kteřá usušením zmizí: před časy byla lék proti kurdějím velmi vážená; též w kuchyních co koření se potřebuje, a tudíž w zahradách se sází.

BORYT. ISATIS. WAID.

Šešulinka obwejtá nebo pořidku zaokrauhlá, jednopauzdrá, plkosmačknutá, korkowitá, někdy po kraji křídlatá, celá: chlopní 2, sotwa pukajících, člunkowitých, na hřbetu wíce méně w křídlo prodlažených. Semeno 1 (druhé nepochybně pometawé), wisuté, podluhowaté. Dělohy plsko nadduté.

Kwěty žluté.

B. barwírskýj. I. tinctoria *Lín. Lam. t. 554 f. 1. Engl. bot. 97. Schk. t. 188. Weyt Mat. Háj. 176. 177. Weyt Mat. Wcl. 207.* Boryt, uřet, weyt. Lodyha přimá, $1\frac{1}{2}$ —3' vysoká, nahoře velmi wětewnatá, oblá, silně listnatá, lysá, anebo (obzwláště dole) wíce méně chlupatá; listy siwé, se žilau prostřední bilau: kořenowé podlauhlé, tupé nebo ostrauké, w dlahý řapík zaužené, wíce méně chlupaté, lodyhowé podlauhle kopinaté, dole střelowité, objimawé; hrozny na konci lodyhy rozpostawené w latu obširnau; kwěty dosti drobné; kalich lupenů otwřených, úzkých, podlauhlých; šešulinky na stopečkách skoro wláskowitých, nahoře ztlustlých, wisuté, klínowité, podlauhlé, přetupé, skoro wykrojené, třikrát delší nežli širší, černawé, obak žebrem (šwem mezi chlopněma) protažené; semeno podluhowaté, žlutohnědé, hladké. — Roste na kopcích rumných, wylunných, na zdech podlé cest po Ewropě jižné a prostřední, též w Lewantu. Kwěte w kwětnu a w čerwnu. ♂.

Dwa jsau hlawní odrody, jeden šešulinek wětších, druhý menších; prwní má list buď lysý buď wíce méně chlupatý. Rostlina ta má látku, kteřá náležitě obdělána mění se w barwinu modrau, indyehu podobnau, a jako on k barwení se může potřebowati anebo s ním užíwati. Pro tu příčinu u velikém množstwí se sází. Chlupatý odrodek neradi widí. Semeno dáwá olej ke lněnému podobný.

Podřadí 3.

ŽLABODĚLOŽNÉ. ORTHOPLOCEAE.

a) Prwní část má šešulku na děl pukawau.

KAPUSTA. BRASSICA. KOHL.

Šešulka oblaunká, dwojpauzdrá, dwojchlopná; pazder mnohosemenných, chlopní poddutých anebo pro-

střední žilou sotva přikýlatých; čnělka stálá, homolo-
vitá, buď bezsemenná, buď lsemenná. Semena w každém
pauzdru jednořadá, zakulatělá.

Květy žluté.

K. obecná. B. oleracea Lin. Zelice. Lodyha přímá,
2—3' vysoká, $\frac{1}{2}$ —1" tlustá, nahoře wětewnatá, lysá
jako wšeccky ostatní díly; listy siwé, doleni lyrowité, pro-
tisečné, řapíkaté, hořeni podlauhlé, dole více méně zú-
žené, docela sedawé; hrozny již před rozkwětením silně
prodloužené a řídké; kalich přímý, zawřený; plátky s
čepelkou podlauhlou, přičeřitau, žlutawě rusau, zřídka
bilau; tyčinky přímé; stopečka velmi odstálá; šešulky
přímé, dlahé ($2\frac{1}{2}$ —3"), oble 4bočné, krátkým zobanem
ukončené; chlopně wedlé prostřední žily s mnohými
silnými síťowitě spojenými; semeno zakulatělé, často
trochu zpleštilé anebo hranaté, černohnědé. — Roste na
pomorích w Evropě jižné a prostřední. Kwěte w kwětu
a čerwau. ♂.

Toho radu možná patero odrodkůw rozcznatí.

a) Kapusta diwoká čili planá. B. o sylvestris. B. oleracea
Huds. Engl. bot. t. 637. Lodyha vysoká, wětewnatá, často mnoho let
trvající, dřewnatější, s listím zdáleným, jasněji zeleným. Od té
pochodí více 2000letým chowaním mnohé odrodky. K ní nejpo-
dobnější jest *kapusta křowitá* (B. o. fruticosa), sázen(m málo od-
čhšlená.

β) Kapusta zimní čili jarmus. (B. ol. acephala); lodyha (ko-
šál) jednoduchá, vysoká, zelená; listy zdálené, řapíkaté, pupeny
mnohé w ušlaběčkách. Sem náleží *a) jarmus celolistý*, integrifolia,
s listím chobotnatě protisečným; *b) jarmus vlastní čili kadeřawý*,
sabelica, kadeřawka, s listím více méně hluboce chobotnatým: lokůw
mnohodřipných; *c) kapusta pupenatá*, gemmifera, Sprossenkohl, s li-
stím bublinowitým, nerozděleným, s pupeny čili hlavičkami mnohými, ma-
lými, zawřenými, ušlaběčkowými, a s podobnou konečnou. Jarmus ještě
proměňuje se velikostí, hrubostí úkrojkůw a barwau.

γ) Kapusta hlawatá; s lodyhou (košálem) jednoduchou, zkráče-
nou, s listím velmi přiblíženým, hořejším hlawowitě sklmeným. Sem
náležejí dvoje odrodky: *a) kapusta* (wlastně), kadeřawé zelí *Mat.*
Háj. 117. — *Wel.* 138. s listím bublinatým, w hláwku řídkou sklmeným;
b) hlawatice, zelí hlawaté *Mat. Háj.* 117. B. — *Wel.* 138. C. s li-
stím nebublinatým, w hláwku zawřeným. Twar kapusty a hlawatice
a barwa jejích nejsau stálé; kapusta obecná, tmawě zelená, hlawatice
bledě zelená, někdy modrá, čerwená nebo takéž naběhlá.

δ) Brukow, B. o. Caulo-rapa, řepné zelí *Mat. Háj.* 138. C.
Lodyha (košál) nad zemí napuclá w hlízu masitau. Podlé barwy,
zrání, dílem podlé rozdělení listůw jest mnoho měn.

ε) Kapusta kwětná, B. o. botrytis; stopky hroznowé chocho-
ličené, shlawčené, před rozkwětením velmi masité, zkrácené, ztlu-
stlé, kwěty často pometawé. Hlawně dvoje odrodky: *a) Prokolice*,
asparagoides, lodyha (košál) vyšší, listy prodloužené, siwé, s wět-
wami hroznowými prodlouženými, masitými; *b) Zelí kwětné, karfiol*

Mat. Wel. 137. Lodyha (košťál) nřzká; listy podlauhlé, siwé; hláwky (růže) konečné, tlusté.

Wšeliké tyto odrodky u nás se sázejí a požíwají se co wařiwu; některé hrubější slauží za pći dobytku.

K. řepka. B. Napus. Lodyha 2—3' vysoká, tenší nežli předešlého rodu; listy wšecky siwé, nejdolejší lyrowité, zpeřenosečné, řapikaté, z mládí přidrslawé nebo brwité, starší lysé, hoření srdčité, objímawé, wždycky lysé; hrozny před rozkwětením prodlažené, řídké; kalich pak do pola otewřený; plátky s čepeli obwejítau, rownokrajnau, čistě žlutau; tyčinky kratší, odstálé, wzestaupawé; šešulky odstálé, dlahé (2—2 $\frac{1}{2}$ "), smačknuté, ukončené w zoban dlahuze homolowitý, tupaunký ($\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{5}$), chlopní obnášející; semena kulowatá, modrawě černá, lesklá. — Wlast neznámá. Kwěte w dubnu a kwětnu. ☉ ♂.

Následující známe odrodky:

a) **Řepka**, olejka B. N. oleifera; s kořenem tenkým, dlahuze wřetenowitým a košťálem dole neztlustlým. Sem a) řepka jarní a b) ozimá, jichž poslední se sází co rostlina olejná a tu i onde co wařiwu se potřebuje.

β) **Tuřín**, dumlk. B. N. rapifera, Napobrassica; hoření díl kořenu a nejdolejší košťálowý zweličený w hlízu; tuřín čili dumlk jest bílý, žlutý nebo čerwenawý a slauží co wařiwu a co píce pro dobytek.

K. řepa. B. Rapa. Lodyha jako předešlého; dolní listy lyrowité, protisečné, řapikaté, tmawě zelené, wždycky drslawé, hoření wejčité, srdčité, objímawé, siwé, lysé; hrozny za kwětení chocholičené; kalich pak docela otewřený; plátky s čepeli eliptičně obwejítau, plochau, ryzi; tyčinky kratší, odstálé, wzestaupawé; šešulky přímé, 2" dlahé, oblé, ukončené w zoban šidlowitý (asi zdělí $\frac{1}{3}$ šešulkowé); semena menší řepkowých, kulowatá, černá, lesklá. — Wlast neznámá. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♂ a ☉.

Hlavně dvoje odrodky:

a) **Řepák**. B. R. oleifera. Planá řepa **Mat. Wel. 125. C.** Kořen tenký, tuhý. a) **Řepák jarní**, b) ozimý.

β) **Řepa**. B. R. rapifera, B. Rapa. Kořen ztlustlý, hlízowitý, masitý, jedlý. Podlé twaru jest **okrauhlíce** **Mat. Háj. 103. B. - Wel. 125.** s kořenem kulowatým, více méně pleskatým, **wodnice**, **wodnata**, **wodňáčka**, **wodní řepa** **Mat. Háj. 104.** — **Wel. 125.**; s kořenem podlauhlým, **kolník**, **Mat. Wel. 126. C.**

Řepák jest olejná rostlina, řepy ale jsau wařiwem wůbec známým; štáwa řepowá a wýwarek ze slupek jejích někdy w lékařstwí se potřebuje.

K. horčičná. B. nigra Koch. Sinapis nigra Lin. Fl. dan. 1582, Engl. bot. 969. Horčice černá **Mat. Háj. 141.** Sinapi **Mat. Wel. 171, C. Blak. 446.** Listy wšecky řapikaté, dolní lyrowité, zubaté: úkroje konečného pře-

welikého, laločnatého, hoření kopinaté, celé; kalich docela otewřený; šešulky $1\frac{1}{2}$ —1" dlahé, k stopce přitlačené se zobanem tenkým, $1\frac{1}{2}$ " dlahým; semena kulowatá, nawejcowatělá, hnědá, patrně zpichaně tečkowaná. — We šterku podlé řek po Ewropě jižné a prostřední, na rolích až do sewerné Ewropy. Kw. w čerwnu a lipnu. ☉.

Tu a onde u velikém množství se sází pro semeno, jenž slowe horčice černá nebo zelená, a slauží k jídlu jako křen a w lékařství.

HORČICE. SINAPIS. SENF.

Šešulka čárkowitzá nebo podluhowatá, oblaunká, dvojpauzdrá: pauzder mnohosemenných, dvojchlopná: chlopní poddutých se 3 nebo 5 rovnými silnými žilami, čnělkau hned krátkau, ostrau, hned zobanowitau, oblau nebo mečowitau ukončená. Semena w každém pauzdru jednořadá, zakulatělá, w zobanu žádná nebo ojedinělá.

Kwěty žluté.

H. bílá. S. alba. *Lin. Blak.* 29. *Lam. t.* 566. *Engl. bot.* 1677. *Sturm f.* 8. *Hayn.* 8. t. 39. *Düsseld.* 8. t. 12. Horčice černá *Mat. Hij.* 141. B. Horčice II. *Mat. Wel.* 171. C. Lodyha přímá, $1\frac{1}{2}$ —3' vysoká, wětewnatá, lysá nebo skrowně chlaupkowaná; listy řapikaté, lyrowité, zpeřenodilně čili wyštěptané: úkrojůw 5 — 7 anebo 9 wejčítých anebo okrauhlých, hrubě a nestejně zubatých, skoro laločnatých, konečného nejwětšihó s dwěma nejhořejšíma stikawého, dwau nejdolejších nejmenších, lysé nebo chlaupkowané; chocholiky konečné, ježto pak prodlužují se w hrozný běwné; kalich docela otewřený; plátky s čepeli obwejítau, čistě žlatau; šešulky nejodstálejší, skoro rownowážné, oblé, uzlaté, drasawé: chlopní s žilami 5, čnějicimi, zobanu co chlōpně dlahého, mečowitého, maličko kosowitého; semena nákulowatá, hlinožlutá nebo hnědá, zpichaně tečkowaná. — Na mistech newzdělaných, mezi obilím po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w kwětnu, až do lipna. ☉.

Tatō rostlina ještě hojněji se sází nežli horčice černá čili kapusta horčičná pro semeno, jenž se potřebuje zadělané na stůl a w lékařství; méně jest ostro nežli semeno černohorčičné. Ze semena též dobrý olej k jídlu se wytlačuje.

H. robů. S. arvensis *Lin. Fl. dan.* 753. *Curt.* 321. *Engl. bot.* 1748. *Schk. t.* 186. *Hayn.* 2. t. 14. Lodyha přímá, 1— $1\frac{1}{2}$ vysoká, wětewnatá, dole řídce chlupatá; listy skoro lysé, wejčité, nestejně, nestejně zubaté, dolení řapikaté, dole usaté nebo skoro lyrowité; kalich nejotewřenější; stopečky 2—3 čárky dlahé; šešulky lysé, oblé, u-

zlaté, přímé, 1" dlouhé: chloupní se 3 žilkami, pauzder 9—12semenných, zohanu 4" dlouhého, šidlowitého, sotwa dvojsečného.— Mezi obilím po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Buřeň někdy velmi obilžná.

ROKETA. ERUCA. RUNKE.

Šešulka wejčítopodlauhá, dvojpauzdrá, dvojachlopná: chloupní poddutých, hladkých, zohanem mečowitým, sotwa chloupní kratším ukončená. Semena kulowatá.

Kwěty bílé nebo žluté.

R. obecná. E. sativa. Lob. ic. t. 204. f. 1. Dod. pempt. 708. f. 1. Brasica Eruca Lin. Blak. t. 242. Sibth. t. 646. 647. Lodyha přímá, 1½' vysoká, wětwnatá, chlupatá; listy dlouhé, řapikaté, lyrowité, zpeřenodílné: úkrojůw zubatých, ostrých, skoro lysé, zelené; stopečky kratší kalichu padawého; kwěty bílé nebo rusé, z černawa fialowě žilnaté, w hrozny konečné rozpostawené; šešulky skoro 1" dlouhé, auzké, maličko smačknuté, ukončené zohanem, 3—4" dlouhým. — W jižnější Ewropě podlé cest, w zelníštích, rolich. Kwěte we Španielích w zimě, w sewernějších krajinách později, třebas i w čerwnu a lipnu. ☉.

Zelina chuti prudké, zápachu protiwného; Wlachowé rádi ji přidawají do salátu místo kořenf. Též w lékařstwí se potřebuje.

b) Jiné mají šešulku nebo šešulinku nepukawan.

KATRÁK. CRAMBE. MEERKOHLE.

Čnělka žádná nebo krátká. Blizna hlawičkowitá. Šešulinka kožnatá, dvojčlená: článkůw nepukawých, 1pauzdrých, dolejšího pometawého, nožičkowitého, hořejšího zakulatělého, 1semenného. Šnůra pupeční ze dna pauzder wyniklá, přímá, na konci sehnutá a nesaucí semeno wisuté kulowaté. Dělohy tlusté, přilistowité.

K. pomorskýj. C. maritima Lin. Fl. dan. 316. Engl. bot. 924. Kořen tlustý, wětwnatý, mnohohlawý, w zemi mnoho odnoží wyhánějící. Nať lysá, přfmasitá, jiním siwým setřitelným popnutá; lodyha přímá, 1½—2' vysoká, asi prst tlustá, od dola latowitě rozwětwnená, oblá; listy eliptičnopodlauhle nebo přfokrauhle, chobotnaté, řerabaté, zubaté, se silnými žilami wezpod čnějícími, kořenowé přeweliké, 1' dlouhé, řapikaté, lodyhowé kratších řapikůw, přfkwětní podlauhle nebo čárkowité sedawé; kwěty mnohé na hroznech dohromady dělajících

rozewřenau latu; stopečky 3—10" dlouhé; plátky co křída bílé, krátkých nehtůw; nitky dlouhých tyčinek sochaté; šešulinka vejčitě zakulatělá, dříwe masitá, pak suchá, bliznau štítowitau, sedawau ukončena. — W píska pomorském po Ewropě. Kwěte w máji a čerwnu. †.

Wyhnané mladistwé lodyhy, z jara z kořenu so tlačc í, před swětlem pomocí nádob wálcowitých na hoře otwřených chráněné jsau bílé, masité, něžné, welmi chutné a tudy w Angličanech wúbec oblíbené; protož i tam hojně se sází. Uwařené podobají se chřesti, chutnají jako brukew a již časně z jara na stůl přicházejí.

K. wýchodní. C. tatarica. Jacq. rar. t. 129. Kořen dlouhý, wřetenowitý, 2—1' dlouhý, oblý, mnohohlawý, wně černoohnědý, uwnitř bělawý, masitý, sladký; lodyha 2—3' vysoká, hranatá, přímá, dospělá lysá; listy kořenové malé, celé, dolení zpeřené laločnaté: lalokůw podlauhých, zubatě sekaných, ostrých, nejhořejši celé, podlaublé, často chlupaté, wšecky síwé, mladši na řapíku a žebrách draslawé, buď dospělé lysé, nebo po kraji řídce chlupaté; lata obširná; nitky tyčinek delších sochaté; šešulinka kulowatá, 3" w průměru široká, přímá, masitá, tlustaunká, hladká. — Roste na Morawě, w Horwátech, Sedmihradsku, Rusku, Taurii. Kw. w březnu a kwětnu. †.

Kořen jako celer na salát se připravuje, též i kořen wařený pro sladkost se jí. Mláde lodyhy na způsob anglický pěstowané dalby snad take wýborné waříwo.

③ *OHNICA. RAPHANUS. RETTIG.*

Šešulka oblá, čnělkau homolowitau ukončena, nepukawá, kožnatá nebo korkowitá, 2pauzdrá, nebo 1pauzdrá, přeřrádkau miznauci, buď pauzdra nepřetrženého buď zúženinami nad sebau mnohodutinná. Semena jednořadá, kulowatá, wisutá. Dělohy tlustaunké.

Kwěty rusé, bílé, modrawé.

O. řetkew. R. sativus Lin. Lam. t. 566. Řetkew Mat. Háj. 105. — Wcl. 127. B. Lodyha přímá, 2—3' vysoká, tupohraná, nasiwěle jínatá, draslawá; listy lyrowité: osekůw zaokrauhblých, tupě zubatých, draslawé, dolení řapíkaté, hořejši kratšeji řapíkaté, ostřeji zubaté, ušaté, nejhořejši podlauhlokopinaté, skoro celé; chocholiky kwětauci běwné; pak w hrozny 1/2' dlouhé wzrostající; kalich zawřený; plátky s čepelí obwejšitau, tupau, lilákwau, fialowě žilnatau, proti nehtu bílau; šešulky na stopečkách odstálých, 1 1/2" dlouhých, oblé, w zoban homolowitý prodlauzené, prohlubeně na dél žilnaté, málo uzlaté anebo nic, nepukawé, 2pauzdré; se-

mena dvojřadá, obklíčena sklípkatinou haubowitau. — W prostřední Asii až do Číny a Žapanu, všude jinde sázená. Kwěte od čerwna do srpna. ☉ a ♂.

Sázením zwrhla se hlavně w troje odrodky, které opět rozličně se proměňují.

α) *Řetkew olejná*. R. s. *oleiferus*, R. *chinensis*. Kořen tenký, wřetenowitý, wětewnatý, tuhý. Ten odrodek nepochybně nejvíce plané řetkwi se podobá.

β) *Řetkew polní a zahrudní*. R. s. *vulgaris*. Kořen veliký, tlustý, masitý, buď jako okrauhlice anebo wodnice wyhlřzející, chuti prudké, štiplawé. Ten odrodek zase proměňuje se kořenem zakulatěným nebo dlouhým, wně černým, našeralým nebo šediwým. Sem též náleží *řetkew ozimá a letní*.

γ) *Řetkwička*. R. s. *Radicula*. Kořen malý, tlustý, masitý, řepowitý, chuti mírné, wodnaté. Proměňuje se opět kořenem zakulatěným nebo podluhowatým, bílým, červeným anebo fialowým.

Semeno řetkwe olejné dáwa mnoho oleje k pálení wybórného; u nás ale snad nikde se nesází. Řetkew a řetkwička letního času u veliké hojnosti se jedí; černá řetkew nejprudší potřebuje se někdy w lékařství na místo křenu.

O. rolní. R. *Rhaphanistrum* Lin. *Fl. dan.* 678. *Curt. lond.* 267. *Engl. bot.* 856. *Schk. t.* 188. *Hayn.* 2. t. 15. Ohnice. Podobá se předešlému rodu, we všech dílech ale jest menší. Listy jednoduše lyrowité; kwěty bílé nebo žlutawě bílé, fialowě žilnaté nebo sirkowé a žlutě žilnaté; šešulky uzlaté, růžencowité, uzralé na dél zebérkowané, rozdělující se w články jednosemenné, delší zobanu od stálé čnělky pochodícího. — Po celé Ewropě mezi obilím. Kwěte měsíce čerwna a lipna. ☉.

Buřeň to někdy w obilí welmi obtížná. Před časy domřowali se, že semeno působí chorobu, *Raphania* nazwanau, již nyní připsají raději námelu, a protož námelka šlowe.

Podřadí 5.

SWITODĚLOŽNÉ. *SPIROLOBEAE*.

RUKEWNÍK. *BUNIAS*. *ZACKENSCHOTTE*.

Šešulinka peckowitá, nepukawá, přičtwerboká, mladší dvojpaudzrá: paudzra dozralých na dvě dutinky na přeč rozdělená, čímž šešulinka jako čtyřpaudzrá; paudzra 1semenná. Semena zakulatělá, ulitowitá; dělohy čárkowité, swinuté.

R. kolcatý. B. *Erucago* Lin. *Jacq. aust.* 340. *Schk. t.* 189. Lodyha přímá, 1—1¼ vysoká, oblá, zláznatá, a někdy kosmatá; listy kořenowé w růžičku rozpoložené, krackowité; šešulinky čtyřboké, na hranách hřebované. — W Ewropě jižné. Kwěte w dubnu až do lipna. ☉.

We Francouzích prý jedí nat jako vařivo.
Z pátého podřadí není ani jediný rod důležitý.

Řád 16.

KAPAROWITÉ. *CAPARIDEAE.*

Kalich 4lupenný: lupenův nyní prostých, stejných anebo nestejných, nyní dole v trubku srostlých, s pokračem rozličným. Plátky 4, křížmo postavené, často nehetnaté a nestejně. Tyčinky skoro obplodní, z nejdolejška kalichového vynikající, zřídka čtyřmocné, často řadau čtyřnásobnou rozpostavené, určené dle množství nebo neurčené. Lůžko polokulovité anebo zdělené, často žláznaté. Nožka z lůžka vyniklá, autlá. Waječník tedy nožkatý, wejčitopodlhovavý, ze dvou worečkův složený. Čnělka žádná nebo nitovitá. Plod rozličný, šešulinovitý nebo bobulovitý, jednopauzdřý, pořidku jednosemenný, často se semenícema mnohosemennýma, mezichlopnýma w plodu pukavém. Semena často ledwinovitá, bezbilečná. Kel křivý. Dělohy listovité, rovnauké, skoro přiléhavé.

Zeliny, byliny, kře nebo stromy. Palisty žádné nebo trnovatější. Listy střidavé, řapikaté, jednoduché nebo dlanitě složené. Kwětenství rozličné.

Ten řád obsahuje více 250 rodůw (w 19—20 pokoleních), jichž neywětší díl náleží horkému podnebí obojí polokaule; přeskrowný počet sahá až do teplejších krajín mírného podnebí. Austrojnost plodu a kwětu nejvíce podobá se řechowitým a makowitým, prvkem prudkým, těkavým ale více prvním. Mnohé zapáchají silně a obyčejně nepřijemně, a ty jsau w lékařství užitečné; jiných paupata nebo plody zralé a nezralé se jídají.

Ten řád rozděluje se na dvoje podřadí:

- 1) *LUŠTĚNICOWITÉ.* Plod šešulkovitý, dvojhlopný. Listy často složené.
- 2) *KAPAROWÉ.* Plod více méně bobulovitý, nepukavý.

Podřadí 1.

LUŠTĚNICOWITÉ. *CLEOMEAE.*

SAUNITKA. GYNANDROPSIS. GYNANDROPSIS.

Kalich 4lupenný, otewřený. Plátky 4. Lůžko zdělené. Tyčinek 6, okolo lůžka jednobratřých, u konce jeho prostých. Šešulka 1pauzdřá, w kalichu na konci lůžka nožkau podepřena.

S. pětilístková. G. pentaphylla Decand. Cleome pentaphylla Lin. Sims. mag. 1681. Lodyha přímá, 2' vysoká, větewnatá, jako listy a kalich žláznatě pýřitá; listy dlouhořapíkaté, nejdolejší a nejhořejší trojlístkové, prostřední pětilístkové: listkůw obwejitých, celých anebo drobaunce zpilowaných: kwěty na předlaubých řídkých hroznech a na stopečkách dlouhých, předstálých; lupeny kalichové kopinaté; plátky dlouhonehetnaté, bílé nebo bledě pleťové; waječník podepřený nožkau předlaubau, nitowitau, nachowau; šesulka prodlažená, oblá, šidlowitě ztenčená, draslawá. — W Indii wýchodní a Africe prostřední, do Indie západní přenešená. ☉.

Rostlina za čerstwa má zápach protiwný a jest prudká, tak že na kůži položená silně ji zapaluje a zpryskuje; w naduwedených krajinách potřebuje se co lék a hoj velmi aučiniwý; uwařená a připrawená ale požívá se co wafiuo.

LUŠTĚNICE. CLEOME. CLEOME.

Kalich 4lupenný, otewřený, přístejný. Plátky 4. Lůžko připolokulowaté. Tyčinek 6. Šesulka pukawá, w kalichu nožkatá nebo sedawá.

L. weliká. C. gigantea Lin. Jacq. obs. 4. t. 76. Keř wice 6' vysoký, přímý, aksamitopýřitý, přilepký, rozdělený na větwe jednoduché, rozložené; listy střidawé, řapíkaté, 7lístočné: listkůw kopinatých, nejcelejších, ostrých, brwitých, sedawých, se žebry obak 30 — 40; kwěty rozpostawené w hrozen jednoduchý, konečný, 2^a dlouhý; stopka a stopečky lepkawé; lupeny kalichové brwité; plátky podlauhlé, zelenawé, čerité; tyčinek 6 mnohem delších nežli plátky; lůžko u nehtůw s několika žlázkami medonosnými. — Roste w Kayeně. **h**.

Zápach té rostliny přehnusný, chuť palčiwá.

MALONOŽKA. POLANISIA. POLANISIE.

Kalich 4lupenný, otewřený. Plátky 4. Tyčinek 8—32. Lůžko malé. Šesulka w kalichu sedawá nebo sotwa nožkatá, čnělkau patrnau ukončená.

M. lepká. P. viscosa Decand. Cleome ticosandra et viscosa Lin. Burm. zeyl. t. 99. Rheed. 9. t. 23. Chlupatožláznatá; lodyha 2' vysoká s větwemi wzestaupawými; listy 3—5lístočné: listkůw obwejitoklinowitých anebo podlauhých, sedawých, nadraslawělých; kwěty na klasích úžlabičkových, ojedinelých; koruna žlutawá dwakrát delší kalichu; plátky podlauhlé, wejčité, skoro stejné;

waječnik skoro sedavý; šešulka podlauhlá, oblá, sedavá, čarkovaná, žláznatochlupatá. — Roste w Indii východní. ☉.

Chuti jest ostré a štiplawé asi jako našinská horčice; rozmačkána, na kůži přiložena ji málo zapaluje. Zemňowé jedí nař salátu s jinými zelinami. Semeno roztlučené potřebnjí jako my horčiči.

Podřadí 2.

KAPAROWÉ. *CAPPAREAE.*

ČESNEKOWŇ. *CRATAEVA. CRATAE.*

Kalich 4lupenný. Plátky 4, kalichu wětší. Tyčinek 8—28. Lůžko zdělené nebo polokulowaté. Bobule nožkatá, tence kornatá, vejčité kulowatá, u wnitř masitá. Kře bezbranné; listy trojlístkowé.

Č. *ostrolistá*. *C. Tapia* Lin. *Malus americana* Comm. hort. 1. t. 67. *Tapia* Plum. gen. t. 21. *Apioscorodon* Pluk. alm. t. 137. f. 7. Strom 30—36' vysoký; kmen přetlustý s korau zelenau, na hoře rozdělený na mnohé wětwe, dělající koš rozkladitý, hustý; listy střidawé, řapíkaté; listky vejčité, zakončité, dole nestejně, lysé, zelené, celé, s prostředním mnohem wětším, podlauhlo vejčítým, více 5" dlawým, 2" širokým; kwěty konečné na dlawých stopkách, dělající dohromady latu řídkau; rozkladitau; lupeny kalichowé dole srostlé, vejčité, náostré, mnohem kratší nežli koruna; plátky vejčité, zaokrauhlé, tupé; tyčinek 8—16 z lůžka wálcowitého wyniklých, dwakrát skoro kratších nožky a plátkůw; bobule kulowatá. — Na Ostrowech karybejských a w Americi teplejší. 5.

Plod zwíci asi pomaranče má kůrku hnědau a maso maučnaté s mnohými semeny černými, ledwinowitými, chuti jest ušwinné, zápáchá ale česnekem, který zápach přechází na zwřata jím krmená; nieměně se jí.

Č. *vejčitá*. *C. gynandra* Lin. *Arbor americ.* Pluk. phyt. t. 147. f. 6. Ten rod podobá se předešlému, liší se ale tím. Listky jsau menší, málo tlusté, vejčité, ostré, nejcelejší, nejlysejší; kwěty proti konci wětwi zpořádané w hrozny latowité; stopečky roztraušené, jednokwěté; tyčinek 20—24, z lůžka wálcowitého wyniklých, delších nežli plátky; prašniky nachowé; nožka waječnikowá zděli kalichu; bobule wejcowitá, hnědá, česnekem zapáchající. — Roste na Jamaice we křowistich.

Č. kopinatá. C. religiosa Forst. esc. 45. Niirwala Rheed. 3. t. 42. Po do morto. Strom zvýší 30—40', sotwa déle 40 let trwající; kůra hladká, šerá; dříví tvrdé, žlutavé; větvi nemnoho; listy kopinatoeliptičné, ostré, na píd dlouhé, wonné; kwěty na hroznech konečných; kalich lupenůw velikých, bílých; plátky drobné, zelenavé; tyčinek 20—28, co plátky vysokých, s nitkami čerwenými z lůzka kruhowitého wyniklých; bobule waječná zwici wejce slepičiho, zelená s dužninau bílau, šťawnatau; semena mnohá, žlutawá, přetwrdá, hranatá. — We skalách a písku pomořských na Ostrowech společných a w Indii východní. Kwěte měsíce čerwna a lipna a raši i zraje w listopadu a prosinci. 5.

Kwěty líbezneš wínem zápachajf. Owoce takowé též chuti a wůně jfdá se; též jakož i listy ke hnání na moš se potřebuje. Kůra a semena příkládajf se na wředy, aby uzrály.

ROZKLAN. MORISONIA. MORISONIE.

Kalich obwejcowitý, na dvě klaný. Plátky 4. Lůzko malé. Tyčinek 20, dole skoro jednobratrých. Bobule nožkatá, kulowatá. — Rod jediný.

R. tupolistý. M. americana Lin. Jacq. am. t. 97. Cav. diss. 6. t. 183. M. Plum. ic. 263. Bois mabouia. Arbor Diaboli. Strom neozdobný, přímý, řidko 15' přewyšující; listy podlauhle, tupé nebo zakončité, nejcelejší, lesklé, kožowité, střidawé, nemnohé, střewičné nebo delší; řapík dlouhý, dole a na konci ztlustlý, půldruhupalcowý; z konárůw a rozeh wynikajf roztraušené kwěty na stopkách krátkých, tlustých, obyčejně po 4 nebo 5, málo wonné, špinawě bílé, 6" široké; plod hnědý, ryšawě pozbadaný, 1 1/2" tlustý, s 16 brázdíčkami, s dužninau bělawau; semena bělawá. — Na chlu-mech hustě porostlých Ostrowůw karybejských. 5.

Owoce nejedomé slaužf k měkčení wředůw, kwěty k wyháněnf tasemce.

KAPARA. CAPPARIS. KAPPERNSTRAUCH.

Kalich 4dílný. Plátky 4. Lůzko malé. Nožka útlá. Tyčinek mnoho. Šešulka přizbobulelá, nožkatá.

Křé listf jednoduchého, celého.

K. obecná. C. spinosa Lin. Duham. 1. t. 43. Blak. 417. Kapara Mat. Háj. 165. — Wcl. 192. D. Rostl. 2. ob. 41. Keř 4—8' vysoký, s wětewi dlouhými, prostřenými, oblými, maličko křiwolakými, ku konci šedě

pýřitými; listy vejčité nebo okrauhlowejčité, nejcelejší, na konci vykrojené, staré nejlysejší, mladé šedopýřité, se žilau prostřední w malý brot ukončenau, krátce řapikaté, trochu masité, zelené, lesklé; palisty trnowité, ostře homolowité, háčkowité, žlutawé; stopky úžlabičkowé, ojedinelé, oblé, z mládi šedoplštnaté, pak olysající; kwětaucí dwakráte delší listu, jednokwěté; paupě okrauhlowejcowité, tupé, z mládi šedoplštnaté, pak olysající; kwět ozdobjný, 3" zšíři; lupeny kalichowé vejčité, nejtupější, kožnaté: dwau po kraji mázdřitých a pýřitých, čtvrtého wětšího, měšcowité poddutého; plátky obwejčité, na konci okrauhlené, bílé nebo bledě růžowé; tyčinky mnohé, delší koruny: nitek nachowých a prašníkúw žlutých; waječnik obwejčítý, na nožce skoro co tyčinky dlauhé; blizna paličkowitá skoro beze čnělky; plod zbobulelý, podluhowatý, hruškowitý. — Na skalách a zdech wýslunných w Ewropě jižné a Lewantu. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{h} .

K. ostrauka. C. Fontanesii Decand. C. spinosa Lin. Sibth. 486. Rostl. 2. ob. 40. Podobá se předešlé, rozeznává se ale listy na konci ostrými, newykrojenými, vejčítými, lysými, plody obwejčítými. — Roste w rozsedlinách skalních a na polích neurodných w Mauritanii a na Sicilli. \bar{h} .

Od těch křúw pochodí *kaparky* čili *kaparlata*, t. paupata do octu naložená, ježto slauží kořením do rozličných jídel. We Wlašech také plody jejích se tak potřebují. Kůra kořenowá hořká a ostrá druhdy w lékařství se užíwala.

Řád 17.

SLIWAUCHOWITÉ. *FLACOURTIANAE.*

Kalich 6—7lupenný nebo dělený. Plátkúw co lupenúw, řídce žádných. Tyčinky z lůžka wyniklé, s plátky tejuočetné nebo dwakrátne, mnohokrátne, někdy w šupinky medonosné proměněné. Waječnik sedawý nebo nožkatý, 1pauzdřý. Čnělka 1 nebo žádná. Blizen wíce, wíce méně rozdělených. Plod 1pauzdřý, hned bobule nepukawá, hned tobořka 4—šchlopná, dužninau naplněná. Semena skrowná, tlustá, často mískem z dužniny wysýchawé připewněná na semenicech 2—9, wětewnatých, postěnných. Bílek dužnatý, přiolejnátý. Kel rovný, malý, s kořínkem proti pupu směřujícímu a s dělohama plochýma.

Kře anebo nízké stromy. Listy střídavé, celé, kožnaté, bezpalisté. Kwěty úžlabíčkové, pravidelné, někdy různopohlavé.

Ten řád obsahuje asi 30 rodů v 9 pokoleních, ježto nejvíce rostau mezi obratnkoma obau polokaul; některé jsau na Předhoří dobronadějném domowem. Některé mají ovoce jedlé, jiné prudké neb mámiwé, jedovaté; mnohé we vlastech w lékařství se potřebují.

SLIWAUCH. FLACOURTIA. FLACOURTIE.

Květy dvojdomé. Kalich 5—7dílný, padavý. Plátky žádné. Tyčinek na lůzku polokulowatém přemnoho, hustých: nitěk dole bezežlázých. Čnělka 4—9pramenná, skoro sedavá, nahoře na dél brázdovaná. Bobule skoro kulowatá. Semena co kost twrdá.

B. madagaskarský F. Ramontchi *Herit. stirp. t. 30. Lam. t. 826.* Keř 8—10' vysoký, s wětlemi střídawými, rozloženými, bradawičnatými, popelawými; bradawičky někdy prodlužují se w trny ostré, šidlowité, ojedinelé nebo dvojité, delší řapíku; listy střídavé, vejčité, nastřelé, wraubkowané, pěkně zelené, asi 1½" dlouhé; řapíky překrátké, čerwenawé, pýřité; kwěty na malých hroznech konečných, složených z 2 nebo 3 kwětůw samcích a 6 samičích na kratičkých žlutawých stopečkách; plod podobný malé sliwě, pěkně čerwený, pak tmawě fialový. — Na Madagaskaru u veliké hojnosti. \bar{h} .

Ovoce jest sladké, ačkoli zůstawuje po sobě přechuť ostrau. Jádra chutnají jako slíwová. Celý keř welmi podobá se sliwoni, odkud Madagaskar dostal jméno *ostrowem slíwowým*.

B. zakončítý F. *cataphracta Roxb.* Keř anebo dost veliký strom se kmenem welmi trnatým, wětlemi skoro bezbrannými; listy střídavé, krátce řapíkaté, vejčité podlauhlé, zakončité, zpilowané; kwěty drobné na hroznech hojných úžlabíčkowych a bočních chudých; tyčinky zdělí kalichu; waječník obklíčený krauzkem laločnatým, žláznatým; čnělka 4—6pramenná; bobule zwičí slivy nachowělá, 8—12semenná. — W Indii wýchodní. \bar{h} . 5.

We vlasti ovoce lahodné se jí. Listy wonné a pupence zahořklé, rabarbarau chutnající, užíwají se k posilnění žalúdka.

B. křowitý F. *sepiaria Roxb. t. 68. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 150. Courou Mœlli Rheed. 5. t. 39.* Keř přewětewnatý, trnatý, 5' vysoký, s wětlemi na konci trnowatějícími; listy swazečné jako u dřístalu obwejitopodlauhlé, wykrajowanospilowané, ¾" dlouhé, ½" široké; kwěty drobné, ojedinelé w úžlabíčkách, o 100 tyčinkách; kwěty samičí kalichu šzubého, koruny šplátečné; bobu-

le žvící a tvaru hrachu, červené, pak černé, šáfavnaté, nakyslé; semena 4—8, hranatá, ve 4 řadách.—W půdě písčité, obyčejný w Indii východní. Pořád květe a zraje. \bar{H} .

Owoce oblíbené na trhu obecné. Listy, kořen a kůra, proti otrávení.

B. lahodný *F. sapida Roxb. t. 69.* Strom nízký, nepravidelného kmene; listy eliptické, vykrajowano-zpilované, dole tupé, na konci tupaunké, 1—2" dlouhé, $\frac{3}{4}$ —1" široké; stopky 3kwěté; lupeny kalichové vyhlížejí jako plátky, útlé, žlutavě bílé; tyčinek 50 dlouhých na kruhu čišowitém; bobule větší hrachu, 10semenná.— Na horách Indie východní. Skoro pořád květe. 5.

Owoce přelagodné a oblíbené přinášejí na trhy.

HUBOKOR. HYDROCARPUS.

Květy různopohlavé. Samec: kalich šupenný s lupenoma wněšnýma wejčítýma. Plátkůw 5, po kraji chlupatých, u wnitř šupinaw zmožených. Tyčinek 5. Bobule kulowatá, čtyrmi bliznami wěněčena, korkaw hau-bowitaw oděná.

H. jedowatý. *H. inebrians Vahl. Gaert. t. 66. f. 3.* Makulu. Strom na Ceyloně rostaucí, jehož bobule do wody uwržené činí, že ryby se jich nažrawše zpitomějí, protož za čas zralosti swé něsmějí se jísti, působíce dáwení a jiné chorobné okazy.

H. olejnatý. *H. pentandra Hamilt. in lin. trans. 13. p. 501. Marotti Rheed. 1. t. 36. Pangium Rumph 2. t. 59.* Strom ztepilý, kmene 2' tlustého, wětwi hranatých; listy podlauhlé, zubaté, na píf dlouhé, 5" široké; kwěty ojedinelé, úzlabičkové, 5mužné; bobule zwící pěsti, dřewnatá, naplněná dřewem, w němž hnízdí semena hranatá.— W lesech pomorských Indie východní. 5.

Ze semena wytlačují olej, jež pálí a proti wyraženinám potřebují. Též jedl močené a wařené, proto že sarowé škodí a kařata moří. Koraw omanují ryby. Štáwa z listů moří wši a čmelšky; listy házejí do wody a omračují raky, jenž bez uškozenf jísti se mohou.

Řád 18.

ORELÁNÍKOWITÉ. *BIXINEAE.*

Kalich 4—7lupenný: lupenůw dřiw rozwiti střechowitých. Plátkůw 5, někdy žádných. Tyčinky neurčité, z lůžka nebo terče na dno kalichové připewněné.

ho wyniklé: nitky prosté, prašníky dvojpauzdré. Waječník nadokwětní, sedawý, 1pauzdrý. Waječka na 1—7 semenicech stěnných připewněná. Čnělka 1, nerozdělená nebo na dvě i čtvero klaná. Tobolka nebo bobule 1-pauzdrá, mnohosemenná. Semena na semenicích stěnných, blanau dužnatau obalená. Bilek dužnatý nebo nejtenší. Kel zawřený, náprímý nebo křiwý; dělohy listowité; kořinek k tytlíku patřící.

Stromy nebo kře, často lysé. Listy střídawé, jednoduché, weliké, někdy prozračně težkowané. Stopky úžlaběčkové, jednomohokwěté, listenkowané. Wůbec jsau jmění rozdělného.

Řád ten obsahuje 28 rodů w 11 pokoleních, rostaucích mezi obratníkoma Ameriky, Asie a Afriky.

ORELÁNÍK. BIXA. ORLEANBAUM.

Kalich šlupenný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinky mnohé, podplodní, prosté: nitky niťowité; prašníky wejcowité. Čnělka 1, dlauhá, na konci skoro kopistowité smačknutá. Tobolka 1pauzdrá, 2chlopná: chlopni wně štětinatě ježatých, u wnitř semenici čárkowitau, děl-nau nesaucích. Semen 8—10 na každé semenici, dužni-nau maučnatau, barwenau obalených.

O. barwířský. B. Orellana *Lin. Rostl. 2. ob. 42. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 149. Urucu Sloan. 2. t. 191. f. 1.* Strom 15—30' wysoký; kmen přímý, šedokorý, wětwi mnohých, hnědých, oblých, hladkých, lysých; rozhy kwětauci oblé, šupinkami naryšawělými, drobníčkými hustě jakoby poprášené; listy kožnaté, střídawé, podlauhle wejčité, dole změlka srdčité, tupě zakončité, obak nejlysejší, na lici pěkně zelené, náleskné, wozpod bledé, pětizíle; řapíky skoro oblé, sotwa zdělí polowičky listowé, přikwětní šupinaté jako hořejšek rozhový; kwěty konečné, u wrcholík rozpostawené; stopka a její rozwětwení člankowaná u dola každé stopečky, i s licem kalichowým šupinatě poprášená; lupeny kalichowé okrauhlé, dole pahrbkem opatřené; koruna dwakrát delší kalichu, asi růži plané podobná, růžowá; prašníky štěrbinau konečnau pukající; waječník huňatý; tobolka zaokrauhlá, smačknutá, 2—3" dlauhá a široká, hustě štětinatoježatá; semena w míšku čerweném, dužnatém, mazawém, silně zapáchajícím, wejcowitá, zwící malého hrachu, se slupkau bělawau; bilek tlustý, dužnatý; kel skoro rowný, s dělohama welikýma, na přič uprostřed řasnatýma. — Podlé potokůw a židel w Americie obratní-

kové, kdežto jakož i na Ostrowech západoindských hojně se sází.

Dužnina mazavá, červená, semena obkličující, wodau vypláknutá a na bochníky slinětená slowe *orleán, ruku*, a slauží k barvení wlny a hedbáwí, a druhdy také w lékařství se užíwala.

O. šupinatý. B. Urucurana Willd. Nadpopsanému we všem se podobá, toliko že jeho listi jest wezpod šupinaté, bílé, a tobolky mají tlustší štětiny. — Roste w Brasílii. Též dáwa *orleán*.

Řád 19.

CISTOWITÉ. CISTINEAE.

Kalich šlupenný, stálý: lupeny 2 wněšné menší nebo žádné, 3 wnitřní w paupěti zatočilé. Plátkůw 5, zřídka 3, stejné, w paupěti na sobě zatočilé, naopak proti lupenům kalichowým. Tyčinky nejčastěji mnohé, prosté. Waječník prostý. Čnělka 1, niřowitá. Blizna jednoduchá. Tobolka složená ze chlopní 3—5, zřídka 10, buď u prostřed wnitřku mající semenici niřowitau, načež tobolka 1pauzdrá, buď semenice prodlaužená wíce méně w přeřrádku, načež tobolka dokonale nebo nedokonale mnohopauzdrá. Semena tudy buď postěnná, buď na kraji přeřpáčky wnitřním připewněná, drobná. Bilek maučnatý. Kel zatočilý nebo křiwý w bilku.

Kře, polokře nebo byliny. Listy prwotní wždycky střičné, ostatní střičné buď střidawé, jednoduché, zpeřenožebřé, celé, s palisty anebo bez nich. Kwěty různopohlavé, pravidelné, často okázalé, konečné, ojedinelé, shlaučené nebo hrozněné, jednostranné.

Pokolení čtvero obsahuje wíce 200 rodů, jichž nejwětší díl roste podlé Moře středozemního; jižná Ewropa jich má nejwíce. Mnohé krasokwěté, jiné pryskyřiči wonnau znamenité, již wypocují; jiných listy prýščí hmotu manowitau, sladkau.

CIST. CISTUS. CISTENROSE.

Kalich šlupenný, nestejný, nebo šlupenný, stejný. Plátkůw 5, padawých. Tyčinek přemnoho. Čnělka 1 nebo žádná. Blizna hlawatá. Tobolka 5—10pauzdrá, 5—10chlopná: chlopní u prostřed přeřrádečných.

C. kretský. C. creticus Lin. Jacq. rar. t. 95. Keř přeřwětewnatý, hned přímý, 4—5' vysoký, hned rozprostřený, s wětewmi z mládí zelenými, huňatě plšřnatými, přilepkými, za stáří lysými, hnědými; listy střičné, řapíkaté, wejčité, tupé, w řapík zaužené, celé, řeřabitě,

žilnatě swraskalé, obak chlupatě plstnaté, špinavě železné, z mládí násedivé, dolní listy užší, kopinaté; řapíky rozšířené, 3žilé, brvité, u vzniku (nejčastěji) podwau srostlé; kwěty ojedinelé anebo 3—4 rozpostawené we wrcholik konečný; stopečky zdělí kalichu 3lupenného: lupenů huňatě plstnatých, žilnatých, 2 wněšných podlauble wejčítých, ostrých, 3 wnitřních široce okrauhých, hrotitě zostřených; plátky dwakrát delší kalichu, obwejčité, celé nebo mělce wykrojené, karmasínové se žlutawým nehtem; čnělka zdělí tvčinek; blizna weliká, hlawowitá, nahoře zpleštilá; tobolka kratší kalichu stálého, wejcowitá, huňatá, 5pauzdrá, 5chlopná. — Na kopcích kamenitých suchoparných w Europě jižné a Lewantu. Kwěte od kwětna až do lipna. \bar{h} .

C. ledon. *C. Ledon.* *Lam.* Keř 1—2' vysoký; listy srostlé, podlauble kopinaté, žilnaté, na lici lysé, lesklé, wezpod huňatohedwabné; kwěty 4—5, chocholičeno-wrcholičené, mírně weliké, bílé, konečné, na stopce dost dlauhé, která jako kalich huňatohedwabná. — Roste w jižné Francii. \bar{h} .

C. bobkolistý. *C. laurifolius* *Lin.* *Ledon latifolium* *Clus.* 1. p. 77. Keř 3—6, vysoký; listy řapíkaté, podlaublokopinaté, na lici lysé, na rubu šediwě plstnaté, se řapíky dole rozšířenými, srostlými; kwěty bílé, dost weliké, rozpostawené na způsob okoliku konečného; stopkau prodlauzenau podepřené; tobolky 5pauzdré. — Roste w jižných Francauzích, we Španělich. \bar{h} .

C. cyprský. *C. cyprius* *Lam.* Keř 5—6' vysoký, s wětwezi odstálými, z mládí šedozelenými, za stáří tmawě hnědými; listy podlaublokopinaté, na obojím konci zaužené, po kraji připodwinuté, rovné, zřídka přičeřité, trojžilé, na lici lysé a tmawě zelené, na rubu šediwě plstnaté, střičné, řapíkaté, se řapíky rozšířenými dole srostlými, pošwowitými; stopky 1—3kwěté, prodlauzené (4—6" dlauhé); kalich 3lupenný: lupenů wejčitozakrauhých, krátce zakončitých; koruna skoro 3" w průměru široká; plátků obwejčítých anebo zakrauhých, bílých, nad nehtem žlutým se skwrnau černě krwawau; blizna skoro sedawá, weliká, štítowitá; tobolka 5pauzdrá a 5chlopná. — Na Cypru ostrowě a nepochybně jinde w Lewantu. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

C. ladanonosný. *C. ladaniferus* *Lin.* *C. ledon l. angustifol.* *Clus.* 1. p. 77. Keř 4—5' vysoký; listy wšecky sedawé, dole srostlé, čarkowitě kopinaté, na lici lysé,

na rubu plštnaté; květy pěkné, bílé, nebo nad nehtem se skvrnau černě krwawau, asi 3" w průměru široké, na stopce úzlabičkové nebo konečné, střichými listeny opatřené; tobolky 10pauzdré. — Roste na kopcích we Španělich, Portugalu. \bar{h} .

Rozhy, listy a stopky naduvedených rodů prýští hmotu pryskyřicowitau, lepkawau, silně a příjemně zapáchající, která způsobem velmi obtížným, obzvláště s cistú cyprského a kretského, též i s ladanošosného se sbírá, a *ladanum* pryskyřice slowe. Drahdy se potřebowala w lékařství; poněwadž ale zřídka pauhé dostati možná bylo, zůstawiła k dělání woňawek a t. d.

DEWATERNÍK. HELIANTHEMUM. SONNENRÖSCHEN.

Kalich šlupenný, nestejný, řídce šlupenný, stejný. Plátkůw 5 padawých. Tyčinek mnoho. Čnělka 1 nebo žádná; blizna hlawičkowitá. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná: chlopní nesaucích u prostřed semenici sedawau nebo w nedokonalau přehrádku prodlauzenau.

Kře, polokře, byliny nebo zěliny. *Decandolle* popisuje 124 rody; my jenom jedinau uwedeme.

D. obecný. H. vulgare Gaert. Cistus Helianthemum Lin. Fl. dan. t. 101. Slunečný kwět Mat. Wel. 266. C. Poloker 3" — 4" vysoký; kmen wětewnatý, položený, vyhánějící wíce méně wětewek wzestaupawých, zeliných, slabých, tenkých, oblých, dole wlnkowaných, nahore skoro plštnatě draslawých; listy střichné, řapikaté, doleni zaokrahlé, hoření wejčité nebo čarkowitopodlauhlé, tupé nebo ostrauké, po kraji malinínko podwinuté, brwaté, krátce chlupaté aneb wezpod plštnaté; palisty čarkowité, brwaté, delší řapiku; hrozny konečné, běwné, jednostranné, listenaté, oblaukowitě sehnuté; lupeny kalichowé 2 wněšné, malé, wejčité anebo podlauhlé, tupaunké, 3 wnitřní mnohem wětši, široce wejčité, tupě špidlaté, se žilama wysedlýma; kwět wělký; plátky obwejčité, celé nebo zaubkowané, ryzé, někdy dole šafranowé, pořidku bílé; tyčinky mnohem kratší kalichu, žluté; waječník kulowatý, bíle plštnatý; čnělka 2—3krát delší waječnika, s bliznau hlawičkowitau; tobolka wejcowitá wlnkowaná. — Na lukách, tráwnicích wýslunných, suchých, podlé lesůw na rowinách a wršich až k mezim sněhowým po Ewropě. Kwěte od čerwna do srpna. Ψ a \bar{h} .

Drahdy listy slabě wráskalé w lékařství se užíwaly.

WIOLKOWITÉ. VIOLARIEAE.

Kalich 5lupenný, stálý: lupenův často nestejných. Plátkův 5 nejčastěji nestejných: hořejšího (doleního překocení květu) nejčastěji ostruhatého nebo kuklowitého. Tyčinek 5, s plátky střídavých. Prašníky nejčastěji na pestík přitlačené, oddělené nebo lnauci, nejčastěji s blanovitým přívěskem na konci. Pestík ze 3 worečkův srostlý. Waječník 1pauzdrý. Čnělka 1, stálá. Tobolka 1pauzdrá anebo na dně toliko 3pauzdrá, 3chlopná, nejčastěji mnohosemenná. Semena s nedokonalým míškem u pupu, bilečnatá. Kel rovný, nejčastěji s velikýma dělohama a kořínkem k pupu čelícím.

Zeliny, byliny, polokře. Listy nejčastěji střídavé s palisty prostými. Kwěty obojaké, nejčastěji nepravidelné, užlabčkové, ojedinelé nebo řídceji nahlaučené.

Řád ten obsahuje 250 rodů we 16—19 pokoleních, po celém světě roztraušených, jichž nejvíce w mírném podnebí, ačkoli dobrá částka také mezi obratníky. W kořenech obsahují prvek dáwiwý, *wiolkowinu* (Violin), pročež některé jsou lékařské.

WIOLKA. VIOLA. VEILCHEN.

Kalich 5lupenný, nestejný: lupenův dole w přívěsek prodlaužených. Koruna 5plátková, nepravidelná: lichého (doleního, vlastně hořeního) ostruhatého, ostatních čtvero po dwau stejných. Prašníky skoro sedavé, na konci s přívěskem mázdrowitým, w trubku sklímené (a však nesrostlé); nitky krátké dwau tyčinek u lichého plátku stojících s přívěskem ostruhovitým. Čnělka dolů ztenčená a sehnutá; blizna rozličná. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná; semenice po dél chlopni u prostřed.

Pokolení to dle *Decandolla* obsahuje 150 rodů.

W. wonná. V. *odorata* Lin. Fl. dan. 309. Sturm f. 11. Hayn. 3. t. 2. Düsseldorf. 2. t. 7. Fiola Mat. Háj. 353. B. Fiola modrá Mat. Wcl. 426. Bezlodyžná; kořen oddenku úkosného, uzlatého, dlouhého, vyhánějícího mnoho výběžkův; listy řapíkaté, krátce pyřité, široce srdčité, tupé anebo krátce zaostřené, zejkwané, tmawě zelené, první ledwinitě srdčité, všecky pak olysající; palisty kopinaté, ostré, žláznaté a brwité zubaté; stopky zděli listu, jednokvěté, u prostřed dwa listeny kopinaté nesaucí, odkwětlé prostřené, na konci wzestaupavé; lupeny kalichové podlauhlé, tupé, lysé, někdy krátce brwité; koruna tmawě fialová, řídceji

červenavá nebo bílá, libowonná: plátky obvejčité, lichý širší a vykrojený s ostružkou nejtupější, ostatní 4 zaokrouhlenotupé, dva prostřední nad krátkým nehtem wausaté; blizna hákovitá; tobolka zakulatělá, napuchlá, chlupatá, na půdu přitlačená, anebo do ni utkwělá; semena čihovitá, bílá. — Roste w křowistich, hájích, plotech, na místech stinných nejwětšího dílu Ewropy a sewerné Asie. Kwěte w březnu a dubnu. ♣.

Wůbec známá rostlina a oblíbená pro příjemný květu swého zápach: protož hojně w zahradách se sází, kdežto netoliko, jak řečeno, barva květu se proměňuje, anobrž jsou odrody s květem plným, mnohem wětším, a pak i odrůdek pořáde kwětaučf.

Wiolky té kwěty modré potřebuji se w lékařství k dělání syrupu modrého, alkaliemi zelenajícího, kyselinaui ale modrajícího. Oddenek mnoho wíolkowiny obsahující druhy se potřebowal w lékařství.

W. srstnatá. V. hirta *Lin. Fl. dan.* 618. *Engl. bot.* 891. Podobná předešlé, má ale následující znaky: chlupatá, bez výběžkůw, listy srdčité, palisty žláznatě zubaté, lupeny kalichowé wejčité, tupé, po kraji brwité, plátky dwa prostřední přiwausaté, ostružka lichého přímolowitá, medníky lysé, blizna hákovitá, ostrá, nahá; tobolky opuchlé, chlupaté, semena napuchlá, hnědá. — Roste na podobných jako předešlá místech a vlastech. ♣.

Kwět její nemá vůně.

W. psí. V. canina *Lin. Engl. bot.* 620. *Sturm f.* 2. *Hayn.* 3. t. 3. *Reichenb. ic.* 1. t. 74. 75. 7. t. 601. Oddenek mnoholhlavý, dolů spauštějící silný kořen kolní (kolový, srdečný) a wzhůru vyhánějící několik lodyh wzestaupawých, 1—10' vysokých, hranatých, jednoduchých anebo málowětewných, lysých nebo pýříčkowaných; listy střidawé, řapíkaté, podlahlé, wejčité nebo široce srdčité, zpilowanozejkowané, lysé anebo přiwlkowané, ostraunké, dolení tupé; řapíky bezkřídle; palisty kopinaté nebo podlahle kopinaté, zakončité, hřebenowitě teničce třepenaté, prostřední často kratší řapíku; stopky ojedinelé, úžfabičkové, delší palistu, nad prostředkem s listenoma šidlowitýma, jednokwěté, lysé; lupeny kalichowé kopinaté nebo wejčitokopinaté, zakončité, lysé; koruna nejčastěji bledě fialowá, někdy bílá, newonná: plátkůw obwejčitých, náwejtých anebo podlahlých, všech tupých, lichého zokrouhleného nebo slabě vykrojeného s ostruhau rozdílně dlauhau, plátkůw 2 prostředních nad nehtem wausatých; čnělka bradawíčkowaná, přiohnutá; tobolka hranatě elipsowitá, tupá, hrotatá; semena hruškowitá, hnědá. — Roste na lu-

kách lesních, wřesowistých, krajích lesních po Ewropě celé, Asii sewerné. 4.

Kořen té rostliny jindá lékem slaužil.

W. trojice. V. tricolor. Trojice, trojičná bylina, macoška. Kořen útlý, mrcasatý, jedinau nebo wíce wyhánějící lodyh wzestaupawých, 3"—1' wysokých, hranatých, jednoduchých nebo častěji rozloženě wětewnatých; wíce méně přitlačeně pýřitých; listy řapikaté, zejkwané, lysé nebo po žilách roztraušeně chlaupkwané, krátce brwité, nejdolejší wejčitosrdčité, přetupé; palisty velké, zpeřeně dělené: úkrojůw bočních čárkwitých, konečného mnohem wětšého, listowitého, nejčastěji zejkwaného; stopka 2—3krát delší swého listu s listenoma blizko kwětu; lupeny kalichowé kópinaté, ostré; koruna rozdílně barwená, bezwonná nebo přeslabě wonná; plátkůw širokých, přetupých, lichého s ostruhau dwakrát delší přiwěsků kalichowých; ostruha u wnitř se dvoji řadau chlupůw; ostatní čtvero plátkůw nadchlipených, střechowitých, s prostředníma silně wausatýma; tobolka elipsowitá, tupě trojhraná, ostrá. — Na polích, suchých lukách, newydělaných místech a w lesech Ewropy a sewerné Asie z rowin až k mezím sněhowým. Kwěte od kwětna až do zimy. ☉. ♂.

Tento rod mnohonásobně se proměňuje. Nejhlawněji rozeznávají se dwoje odrodky:

a) *Trojice hrubokwětá, zahradní, štěpná. V. t. grandiflora Fl. dan. 823. Mat. Háj. 354. B. — Wel. 427.*, jejížto koruny jsau delší kalichu.

β) *Trojice polní. V. t. parviflora. V. arvensis Mat. Háj. 355. — Wel. 327.*, jejížto koruna kratší kalichu. Hrubokwětá, s mnohonásobnými odrodky w zahrádách pro ozdabu hojně se sází.

Ten odrodek i onen potřebuje se w lékařstwu.

CHYBOROH. JONIDIUM. BRECHWEILCHEN.

Kalich šlupenný, bez přiwěskůw dole. Koruna šplátkowá, neprawidelná: plátku lichého nejwětšého, dlauhohetného, bezostružného, čtyř ostatních po dwau rozpostawených. Tyčinky blizké; prašniky s nasadkau blánowitau na konci; nitky dvě lichému plátku střičné, wzadu a dole nesaucí žlázku mednatau. Čnělka přikejowitá s bliznau rozkčenu. Tobolka 1pauzdrá, šchlopná; semenice po celé délce chlupní.

Ch. dáwivý. J. Ipecacuanha. Viola Ipecacuanha Lin. Hilair. pl. us. t. 11. Düsseld. suppl. 5. t. 21. Pombalia Ipecacuanha Vand. fasc. 7. t. 1. P. Ituba Decand. Po-

lokeř anebo bylina lysaunké; kořen oblý, wětewnatý, silně mrcastý; lodyh několik wzestaupawých, jednoduchých anebo rozloženě wětewnatých, oblych; listy střidawé, podlaublé anebo eliptičné, ostré, w přečrátký řápek zaužené, přitlačeně zpiłowané; palisty kopinaté, zakončité; kwěty ojedinelé, úžlabičkové, krátce stopkaté; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, žláznaté, brwité; koruny bělawé: plátku lichého s čepeli přewelikau, kosočtwerečnau, napřed krátce zakončítaw, po stranách zaokrauhlenau, s něhem žlábkowitým, dlouhým; plátků prostředních úkosně wejčité podlaublych, tupých, kalichu delších, ostatních sotwa zdéli kalichu čárkowitě kopinatých, ostrých; nitky dole wausaté; prašnik s násadkaw blánowitaw, skoro čtyřúhław na konci; tobolka elipsowitá, trojbočná, ostrá. — Na půdě písčité, kameňité w Brasílii. ♀. ♂.

Kořen jeř velmi bohatý na wíolkowinu silně působí dáwení, a tudy w Brasílii k tomu cti se potřebuje. Taktěž se mají jiné toho pokolení rody w Americe horké a Indii západní rostaucí.

Řád 21.

SAUTRASNATKOWITÉ. SAUVAGESIAE.

Kalich šlupenný, stálý. Plátků 5 w paupěti okolo sebe zatočených. Wěvec ze mnohých vláken na konci kejowitých složený a dole s korunaw srostlý. Tyčinek 5, plátkům střičných, střidawých, s 5 šupinami zwadlymi, později padajícími. Waječník 1pauzdrý. Čnělka 1, s jednoduchaw bliznaw. Tobolka 1pauzdrá anebo na dně trojpauzdrá, mnohosemenná. Semenice na krajích chlopňowých. Semena drobná, sítkowaně dubkowaná, bilečnatá. Kel střední s kořínkem k pupu čelícím a s přečrátkýma dělohama.

Křídky, zeliny, byliny; listy střidawé s palisty prostými, stálými, často hřebenowitými, brwité nasekanými. Kwěty obojaké, prawidelné, ojedinelé nebo podwojně, řídce hrozněné, úžlabičkové.

Ten řád má jediné pokolení o 6 nebo 7 rodech, ježto skoro wšecky w Americe obratníkowé rostau.

SAUTRASNATKA. SAUVAGESIA. SAUVAGESIE.

S. zakončítá. S. erecta *Aubl. t. 100. f. A. B. 13. Jacq. am. t. 55. f. 3.* Zelina položená nebo přímá, 4"—2' vysoká, wíce méně wětewnatá, oble čtyřboká, jako ostatní díly lysá; listy přečrátce řápkaté, široce

nebo auzce kopinaté, ostré, přizpilované, blízké nebo zdálené, $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '' dlouhé; stopky nitovité, ojedinelé nebo podvojně w úzlabičkách; lupeny kalichové rozewřené, wejčité podlauhlé, hrotatě zakončité, plodonosné zawřené; plátky sotwa delší kalichu, obwejířité, špidlaté, bílé nebo pleřowé; wěneć tmawě nachowý; tobolka prodlauženě wejcowitá, přeostrá, okwětim stálým obkličěná. — Na lukách wlhkých, blízko wod w Indii západní a Americě obratníkowé. ☉

Zelina ta sliznatá a zahořkle kořená potřebuje se wo vlasti swé k léčení rozličných chorob.

Řád 22.

ROSNATKOWITÉ. *DROSERACEAE.*

Kalich 5lupenný, stejný, stálý, dříve rozwtí střechowitý. Plátků 5 oddělených, podplodních, s lupeny kalichowými střídawých. Tyčinky zwíci plátkůw nebo dwa — třikrátne, prosté, podplodní, wadnauci, stálé. Prašníky dwojpauzdré, šterbinau pukající boční. Waječník jednoduchý, sedawý. Čnělky 3—5, buď dole srostlé, buď rozdělené, na dvě klaně nebo wětwtité. Tobolka 1—3pauzdrá, 3—5chlopná: chlopni po kraji wíce méně wehnutých, od hora pukající. Semena buď podlé žily prostřední chlopňowé dwojradá, buď na dně tobolkowém shlaučená, wejcowitá, lesklá, nahá, buď teničkým míškem zastřěná. Bílek dužnatý nebo chruplawý. Kel rowný, osowý, k pupu čelící, tupý; dělohy tlustaunké.

Zeliny, byliny útlé, buď nesaucí chlupy na konci žláznaté, buď nejlysejší, řidko polokře. Listy střídawé, mladší někdy zawilé co kapradí. Řapky dole palistami na brwy rozdělenými opatřené. Stopky mladši též zawilé. Kwěty obojaké, prawidelné, konečné, ojedinelé nebo řastěji hrozněné.

Dosawad známo 50 rodů (w 6 pokoleních) po celém světě rozptýlených, a jednak až přes sewerný kruh točnowý jdaucích. Nejmnožší mltají půdu wlkau, bahnitau; některé mají drážditelné listy. O vlastnostech chemičných ničeho newíme.

ROSNATKA. *DROSER.* SOKNETHAU.

Kalich hluboce 5dílný, stálý: lupenůw nejčastěji nestejných. Plátkůw 5, wadnaucích. Tyčinek 5. Čnělek 3—5, jednoduchých anebo dwojdílných, s wětwtičkami kejowitými a bliznami celými nebo wykrojeně na dvě klanými. Tobolka 1pauzdrá, 3—5chlopná, mnohosemenná;

semena nejdrobnější na semenících postěných, mískem zastřená.

Zeliny nebo byliny na rašelínách rostoucí, nejvíce bezlodyhé; listy brvami žláznatými, drážditelnými opatřené; květy jednostranné na hroznech zavilých, někdy ojedinelé.

R. okrauhlolistá. *D. rotundifolia* *Lin. Blak.* 433. *Engl. bot.* 868. *Drev. Hayn. pl. 1. t. 2. Fl. dan.* 1028. *Rostl. 2. ob.* 43. Rosička, rosnatka, rosa slunečná, bylina slunečná, rosník. Zelinka nebo bylinka útlinká, bezlodyžná; kořen malý, mrcasatý; listy všechny kořenové, rovnovážné, na zemi v růži rozložené, na lodyze nebo stvolu nejkratší, střídavé, okrauhlé, nejtupější, dole více méně klínovité, a tak v řapík přecházející, podduté a jako lžícovité, po kraji a na lici s brvami štětínovitými, nachovými, žlázky kulovité, taktéž barvené, a kapaninu lepkavou vylučující nesaucími, ku středu listu zponenáhla se zkracujícími, na rubu lysé, žilé; řapíky listu tolikrát delší, čárkovité, nachové, všude chlupaté; listy dřív rozvinuté s čepelí dle délky složenau a dolů sehnautau, na řapík přitlačenu; ze samého kořena vynikají stvolý 4, 3, 2 anebo 1, přímé, jednoduché, nahé, lysé, zvýši prstu anebo půldruhého, mnohokrát delší listův i se řapíky, dřívě zavilé, nesaucí hrozny 2, 3, někdy 1; květy střídavé, jednostranné, na kratičkých stopečkách, a listenem čárkovitým, co stopečka dlouhým, opatřené; lupeny kalichové kopinaté; plátky bílé, skoro vejčité, tupé, delší kalichu; nitky šidlovité; waječnik zakulatělý; čnělky 3 dvojdielné; blizny paličkovité; tobolka podluhovatá, na konci 3—4chlopná, 1pauzdrá. Semena mnohá, podlauhlowejcovitá, nahoře kratičce hrotatá, w mísku podlauhlém, blanovitém, sítkovate žilnatém zawřená. — Na místech rašelinných, obzvláště na rašeliwce po Ewropě prostřední a sewerné, též w Americé sewerné. Kwěte od polowice čerwna až do srpna. ♀

R. wzesťaupawá. *D. longifolia* *Lin. Engl. bot.* 868. *Schk. t.* 87. *D. intermedia* *Drev. et Hayne 3. t. 3. B. Rostl. 2. ob.* 48. Dle jmění předešlé podobná, menší; listy obwejíčité; řapíky delší nežli čepel listowá; stvolý wzesťaupawé, maličko delší listůw; čnělky na dvě klané; semena obwejcowitá, nahá, na powrchu žlázkami paličkovitými celá pokrytá. — Na rašelinách nikdy newysýchajících w sewernější Ewropě. Kwěte s předešlau. ♀

R. dlauholistá. *D. anglica* *Huds. Engl. bot.* 869. *D. longifolia* *Drev. et Hayn. pl. 3. t. 3. A. Rostl. 2. ob.* 48.

Jmění předešlých; dokonce podobá se rosnatce wze-
staupawé, od níž se liší, že má listy podlauhlé, tupé,
dole ztenčené; řapíky lysé, sotwa delší nežli čepel;
stwoły přímé, listůw dwakrát delší; blizny celé; tobołky
podluhowaté; semena míškowaná. — Na rašelinách ní-
kdý newysýchajících, tamtéž, ačkoli nejde tak daleko na
sewer. 4.

Wšecky tyto troje rody jsau chuti nakyslé a zahořklé, poně-
kud ostré; druhdy w lékarstwi, obzwláště rosnatka okrauhlostá,
byly welmi wážené, anobř w nowějších časech zase se poraučely.
Že pry dobytku a hlawaň owcím welmi škodí, není prawda.

MUCHOLAPKA. ΔΙΟΝΑΡΑ. FLIEGENFALLE.

Lupenůw kalichowých a plátkůw 5. Tyčinek 10—20.
Prašníky bokem pukající. Čnělka 1. Blizna terčowitá.
Tobolka šchlopná, 1pauzdrá. Semena mnohá w pod-
statě sklipkaté dria tobołkowého ponořená.

Bylina bezlodyžná, lysá.

M. podiwná. D. *Muscipula Lm.* Ellis. n. act. ups. 1.
t. 8. Lam. 362. Vent. nalm. t. 29. Ker. reg. 785. Dict.
sc. nat. atl. t. 185. Rostl. 2. ob. 49. Kořen mrcasatý; listy
wšecky kořenowé na způsob růže rozprostřené, na řa-
pících klinowitě křidlatých, s čepelí okrauhlau, žlaloč-
nau, brwami širokými, šidlowitými obraubenau, žlábkow-
witau, na líci žlázkami sedawými a několika trny po-
traušenau, často čerwenawě naběhlau, na rubu jako
řapíky co tráwa zelenau; stwol přímý, pidowý, oblý,
lysý, dole s listenem wejčítým, ostrým; lupeny kalicho-
wé wejčité, ostré; plátky podlauhle obwejčité, tupé, na
konci po obau stranách kápowitě nadchlípnuté, mlé-
kowé, se žilami 7 co woda jasnými; tobołka zakula-
tělá; semena předrobná, wejcowitá. — Na rašelinách w
teplejšim dílu Ameriky sewerné, hlavně w Karolině se-
werné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉, ♂, (dle některých 4).

Rostlina přepodiwná jest welikým stupněm drážditelnosti
swých listůw. Sebe menším dotknutím čepel listowá rychle dle hla-
wní žíly se sklímí; při čemž brwy obau krajů do wnitř se ohybují
a sebe křižují. Jak mile hmyz na list si sedne, obě polowičky listo-
wé drážděny tak jsauce, rychle se sklímí a udělají past, z kteréž
hmyz nemůže wen. Čím více wězeň se pohybuje, tím taužeji zawírá
se past; konečně hmyz darmo snažíw se wyniknouti, zemdlí a uti-
chne, načež list, necitě draždila, se otwírá zponenáhla a hmyza na
swobodu puští. Drážditelnost ta wyvyšuje se teplem, a w našich hřív-
nech možná dobře ten okaz pozorowati, posadili se nějaký malý
hmyz na list. Žeby hmyz polapený slaužil rostlině potravau, není
wěc zkauškami dokázaná.

Řád 23.

LÁČKOWKOWITÉ. *NEPENTHACEAE.*(J. S. Presl 1820. *NEPENTHEAE* Ad. Brongn. 1824.)

Květy dvojdomé. Kalich hluboce 4dílný: uštůw křížmo postawených, w paupěti střechowitých. Kwěty samiči: tyčinek asi 16, w slaupek pewný srostlých; prašniky wně připewněné, w kulowatau hlawičku nahromaděné, 2pauzdré, na dél pukající. Kwěty samiči: waječnik prostý, 4pauzdrý, mnohowaječný: waječka připewněná po obojí ploše přehrádek, wzestaupawá. Blizna sedawá, štítowitá, 4laločná. Tobolka 4boká, bliznau ukončená, 4pauzdrá, 4chlopná: chlopni sečmo pukajících, mnohosemenná. Semena dlouhowřetenowitá, s obsírným sklípkowaným obsemením, bílečnatá. Kel rowný, osowý: děloh čárkowitých, kořinku doleniho.

Byliny, polokře. Listy střidawé, nkončené láčkau, wičkem zawřitelnau. Kwěty konečné nebo zdánliwě poboční, na hroznech nebo latách.

Jediné to pokolení obsahuje 4 rody, toliko w Asii mezi obratňkové a na Madagaskaru rostaucí.

LÁČKOWKA. *NEPENTHES.* KANNENSTAUDR.

Znaky pokoleňowé jako řadowé.

L. molucká. N. *phyllamphora Willd.* *Phyllamphora mirabilis* Lour. *Cantharifera Rumph 3. t. 59. f. 2.* Kořen hlizowitý wypauští lodyhu jednoduchau nebo málowětewnau, přimau, tuhau; listy střidawé, řapíkaté, kopinaté, na píd dlouhé, 2" široké, jejichž žíla silná přes list se prodlužujíc na způsob rozwiřiny nese láčku (čili wřecko) přimau, dole baňatau a ostrau, 5—6" dlouhau, 2" širokau, po kraji třepenatau a opatřenau na hořením konci wičkem okrauhlosrdčítým, ostrým, čerweným a dokonale uští její přiklopujícím; láčka ta z mládí docela zawřená wičkem a naplněná sokem co woda čistým, který za dne do pola se wypaří, proto že wičko se otewře, na wečer wičko opět se přiklopí, a přes noc woda opět se nahromazdí; wnitřek té láčky jest porostlý mnohými žlazami, z nichž sok ten se wylučuje. Jak mile wičko zewrklo, woda docela se ztratí. Na konci lodyhy jest hrozen řídký; tobolky zděli 1" a zlaustí brka. — Na Molukách a w Kočincině. 4.

Pro swé láčky náleží ta rostlina mezi diwy w Indii. Obywatele mají tu powěru, žeby přšelo, kdyby nrhlí jednu láčku. protož chtějíce suché powětrí, chrání se to udělati; naopak trhají

wšecky, potřebují deště, jsouc pevně přesvědčení, že musí přijíti. Též dětem, nemohoucím ve spaní moče držeti, wylévají wodu z láček na hlavu a jim ji dávají pít, majíce za to, že ta sčáwa napravuje nezdržliwost moče. Kořen wraskawý, list chladící a občerstwující. Dobývají z nich přetahowáním mok, jehož užívají w horečkách a wně potřebují na rúži a d.

L. indská. *N. destillatoria* Lin. *N. indica* Lam. *Dict. sc. nas. atl.* 3. t. 4. *Utricularia* Pluk. *alm.* t. 237. f. 3. *Bandura zeylanica* *Burm. zeyl.* t. 17. Kořen tlustý, dužnatý; lodyha přímá jakoby háubowitá, oblá, nejjednodušší; listy sedawé, střidawé, lysé, waječné, nejcelejší, dole zaužené a nejdoleji objímawé, žebernaté; žíla mnohem silnější wynikší z listu nese na konci láčku skoro wálcowitau, 3—4" dlahau, 1" tlustau, hladkau, čárkowanau, u wnitř obyčejně pěkně modrau, po kraji hladkau, rownau a opatřenau wíčkem okrauhlým, tupým; kwěty latněné, konečné; ušty kwětu samčího pilowané, samčího nejcelejší; semena drobná, jakoby w mísku wřetenowitém, obak nejostřejším. — Na místech wlhkých, stinných Indie wýchodní a na Ceyloně. †.

O ní totéž znamenati co o prwní.

Řád 24.

TOLIJOWITÉ. *PARNASSIAE*.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5, před jichžto každým šupina, štětinatě mnohodílná, žláznatá. Tyčinek 5 prostých. Pestík složený ze 4 worečkůw srostlých; waječník 1pauzdrý; blizny 4 sedawé; místo čnělky otvor na waječniku. Tobolka 1pauzdrá, na konci 4chlopná. Semence rozšířené w přehrádky nedokonalé, středochlopné. Semena mískowaná, bezbílčaná. Kel rowný s dělohama přemalýma tupýma.

Jediné pokolení s 8 rody.

TOLIJE. *PARNASSIA*. EINBLATT.

T. bahní. *P. palustris* Lin. *Fl. dan.* 584. *Engl. bot.* 82. *Drev. et Hayn. pl.* 3. t. 13. *Schk. t.* 96. *Sturm f.* 13. *Hayn.* 2. 42. *Rostl.* 2. ob. 49. Oddenek wíce méně kolmojdaucí, asi co brko hawrani tlustý, mrcasatý; lodyha přímá, 1/2—1' vysoká, nejjednodušší, hranatá, malíčko zkraucená, lysá, 1listá a 1kwětá; listy kořenowé srdčité, nejcelejší, 7—9žilé, 8" dlahé, o něco užší; řapiky dole pošwující, asi 2—3krát listu delší; list lodyhowý jediný pod

prostředkem, objímavý, sedavý, jako kořenový; lupeny kalichové kopinaté, tupé, nejlysejší, stálé; plátky obwejšité, podduté, rozložené, bílé, mnohožilé, nejtupější, na kraji hořením útlaučce zaubkované, asi 3" dlouhé, padavé; šupiny protiplátkové obwejšité, w 9—13 dřip štětinovitých, na konci žlázku kulowatau zelenau podporujících, až do pola rozklané, na čepeli zelenawé zděli tři čtvrtin plátkových; tyčinek 5 s plátky střidawých, stálých, co šupiny dlouhých; prašníky podluhowaté; waječník wejcowitý se 4 bliznami okrauhlými, po kraji brvitými; tobolka zakulatělowejcowitá, 4brázdá, 1/2" dlouhá, lysá, bledě hnědá. — Na lukách wlhkých, bařinných, obzvláště wyšších, až k mezim sněhowým po Ewropě až do Lopárska, w Asii a Americi sewer-ných. Kwěte w lipnu až do září. 4.

Rostlina ta i sprostému znamenitá druhdy w lékařstwí se užíwala; po dnes lid wenkowský na seweru má ji za lék žaludek posilující.

Řád 25.

WITODOWITÉ. *POLYGALAE.*

Kalich 5lupenný nebo 4dílný, dřiw rozwití střechowitý, s wnitřními lupenoma wětšíma, plátkowitýma. Koruna neprawidelná ze 3 anebo 5 plátkůw, trubkau nitkowau více méně srostlých, zřídka prostých. Tyčinek nejčastěji 8, s plátky srostlých, jednobratrých, na konci we dwa swazky střičné, stejné rozdělených, po řidku 3, 4, 6, jednobratrých nebo prostých; prašníky 1pauzdré, na konci děrau se otwirající. Pestik ze 2 worečkůw srostlých. Čnělka 1, zřídka 2. Tobolka 2pauzdrá, 2semenná, řidčeji peckowice anebo nožnička, 1pauzdré, 1semenné. Semeno wisuté, často dole opatřené nedokonalým míškem, někdy chlupaté, čuprynaté. Kel osowý, rowný, s kořínkem wzhůru obráceným, bilečnatý aneb bezbilečný.

Kře, byliny, zeliay. Listy nejčastěji střidawé, nejcelejší a celé, bezpalisté, článkowané. Kwěty obojaké, neprawidelné, úžlabčkové nebo na brozdech listenatých.

Sem náleží asi 340 rodů (w 13 pokoleních), ježto přebýwají w pásmě obojím, mírném a obratňkowém, nejwětší díl ale w pásmě jižnomírném a hlawně w Africe jižné. O přibuznosti nejsau rostliníci sjednoceni. Wyznačují se obzvláštňm hořkým, škrabawým, hnušiwým prvkem, *senegowinau* (*Seneginum*) nazwaným; řidce přewládá trislowina.

WITOD. POLYCALA. KREUTZBLUME.

Kalich z 5 lupenůw, jichž 2 wnitřní přeweliké, křídlowité (křídélka). Plátkůw 3—5, srosilých w korunu dwoj-pyskau; pysk hoření na dvě klaný, doleni člunkowitý, tvčinky zastírající, napřed hřebenowitě nebo strāpcowitě rozsekaný. Tyčinek 8, dwojbratřých nebo jenom dole jednobratřých. Tobolka smačknutá, 2pauzdrá, 2semená. Semena zastřepá mískem malým, na tré klaným, přílehawým.

W. pospolitý. P. vulgaris Lin. Křížek. Witod. Kořen tence wřetenowitý, prohýbaný, dřewnatý, málowětewný, vypauštějící trs neweliký; lodyhy dole wětewnaté a položené anebo wzestaupawé, 3—6" dlouhé, tenké, útlé, oblé nebo náhranaté, lysé anebo krátce pýřité; listy střidawé, sedawé, auzce kopinaté, ostraunké, dole zaužené, doleni zponenáhla kratší a tupější, eliptičné nebo obwejité; hrozny konečné, mnohokwěté, odkwětlé jednostranné; kwěty modré, brunátné, růžowé, bílé; listeny 3 pod každým kwětem, mázdřité, okrauhlé, ostré: prostřední wětší, postranni o polowičku kratší nežli stopěčka kwětu docela rozwitého; lupeny kalichowé 3 wněšné menší, podlauhlé nebo kopinaté, ostré, 2 wnitřní wětší (křídélka), eliptičné, w krátký nehet zaužené, dříwe barewné, potom blednaucí, 3žilé: žil na konci úkosnau žilkau spojených, prostranni wně žilnaté žilami w oka spojenými; tobolka obwejitá, wykrojená, dole w překrátkau nožku zaužená. — Na lukách suchých, pažitech wýslunných, lesech řídkých w největším dilu Ewropy, z rowin až na Alpy. Kwěte od kwětna až do lipna. 4.

Rod to welmi proměnlivý. Troje jsau hlawní odrody:

α) *wětší*, major, *P. vulgaris Reichenb. ic. f. 52.* křídélka široká co tobolka a málěko delší nežli opa.

β) *ostrokřídlá*, oxyptera *Reichenb. ic. f. 46. 49.* křídélka mnohem užší nežli tobolka.

γ) *alpská*, alpestris, nižší, listy kratší a širší, hrozny krátké, husté.

Kořen té pěkné rostliny poraučí se co lék mocný, ačkoli málo se potřebuje.

W. čuprinatý. P. comosa Schh. t. 294. Reichenb. ic. f. 54. 56. Welmi podobný předešlému. Lodyhy často přímé, jindy prostřené; listy čarkowitokopinaté, nejdo-lejší eliptičné; hrozny konečné, mnohokwěté; kwěty hřebenaté; křídélka eliptičnoobwejitá, trojžilá: žil po-bočních wně wětewnaté žilkowaných, na konci žebérkem úkosným spojených; nožka waječnikowá za kwěte-

ní co waječník dlouhá nebo kratší; listeny poboční zdělí stopečky a delší paupěte. — Roste na tëchtéz místech. †.

W. dlahonožičný. P. major Jacq. aust. 413. Mnohem wětší předešlých; hrozny konečné, mnohokwěté; kwěty $\frac{1}{2}$ " dlouhé, růžowé, hřebenaté; křídélka eliptičná, trojžilá: žil pobočních wně wětewnatě žilnatých, na konci žebrem úkosným spojených; nožka waječníková za kwětení tři anebo čtyřikrát delší waječníka. — Roste na suchopářích, pažitech w Morawě a w dolních Rakausích. †.

W. hořký. P. amara Lin. Kořen a lodyha jako u w. pospolitého; lodyhy ale wždycky nižší; listy kořenowé nebo lodyh starších málo prodlažených obwejitě, tupé, jichž hořejší přeweliké, růžowitě rozpoložené; listy letošních lodyh podlahloklínowité nebo obwejitě kopinaté; hrozny konečné, mnohokwěté; kwěty drobnější předešlých, bledě modré nebo bělawé, pořidku tmawě modré, do fialowa; křídélka čili wnitřní lupeny kalichowé podlahlé nebo wejčité, 3žilé: žil nahoře sotwa spojených, pobočních wně málo rozwětwených, s wětewkami oka nedělajícimi; tobolky jako witodu pospolitého. — Na lukách suchých, wlhkých a bahnitých, na suchopářích písčitých, po rowinách až na hory k wěčnému sněhu. Kwěte od kwětna do lipna. †.

Mnoho má odrodků; jsau ale troje hlawní.

α) *Prawý*, genuina Jacq. aust. 412. Reichenb. ic. f. 43. 44. Kwěty wětší, tmawě modré; křídélka buď užší nežli dospělá tobolka nebo co ona široká;

β) *předhořský*, alpestris Reichenb. ic. f. 45. Nižší; listy i hoření eliptičné, dolení někdy jenom růžowitě rozpoložené;

γ) *drobnokwětý*, parviflora, austriaca Reichenb. ic. f. 42. uliginosa Reichenb. ic. f. 40. 41. Kwěty dwakrát menší.

Wšecky částky zelinné wyznačuj se hořkostí patrnau, a tudyz wšeliké odrody bez rozdílu potřebuj se co lék hořký, posilující.

W. senega. P. Senega Lin. Plenk t. 549. Berl. Jahrb. 10. t. 5. Bigel med. 3. t. 30. Woodw. med. 3. t. 93. Düsseld. 12. t. 12. Kořen mnoholetý, wětewnatý, wně šediwý, u wnitř bílý, ročně wyhánějící přemnoho lodyh, 8—10" vysokých, přimaunkých, jednoduchých, oblých; listy střidawé, sedawé, kopinaté, nejhořejší zakončité, lysé a jasně zelené; hrozny klasowité, konečné; kwěty drobné, nehřebenaté, bílé nebo růžowé; křídélka kalichowá okrauhlá, tupá, žilnatá; tobolka eliptičná, wykrojená. — W Americe sewerní. Kwěte w čerwnu a lipnu. †.

Kořen jeho na jedné straně hranan opatřený w nemocech pli-

cních se potřebuje; zemínové američtí užívají ho proti užtknutí jedovatých hadův.

W. jedovatý. P. venenosa Juss. Keř 2—3' vysoký; listy řapíkaté, obvejčité, zakončité, největší, lysé; květy úzlabičkové, brozněné; hrozny 2—3" dlouhé; dva lupeny kalichové rozewřené; pysk korunový hoření na dva díly rozdělený, dolení na tolikéž lalokův, opatřených násadkou hřebenowitau. — Na Žawě ostrowě. h.

Welni jedovatý, tak že paubé dotknutí již nebezpečné případky působí.

W. dáwiwý. P. Poaya Mart. spec. t. Kořen kolmojdaučí nebo příukosný, 4—5" dlouhý, nahoře ztlauští brka a přiwětwtivý, tu a onde škrcený, uwířilý, bledě hlinožlutý; lodyha letní přimá, hranatá, 6—10" vysoká, dole několika wětwe mi opatřená, lysá; listy přisedawé, 1/2—1" dlouhé, wejčitopodlauhlé, ostré, třikrát trojžilé, siwé, lysé; hrozny wálcowité, wzħuru tenknauci, přiběwné; květy růžowé; kalich křidel ostrých, žilnatých, koruny delších; ělunek zelenawý, ukončený protahem malým, baňkowitým, třepenatým; tobolka smačknutá, přičtyrboká, slabě wykrojená; semena bílá, huňatá. — W Brasilii. Kwěte w lednu a únoru. 4.

Kořen jeho podobá se po aučinku ipekakuanze, protož i w Brasilii k týraž koncům, obzwláště proti horečkám žlučným, se potřebuje.

RATANHIA. KRAMERIA. KRAMERIE.

Kalich stejný, 4—5lupenný, u wnitř barwený. Plátky 4—5, jichž dwa zaokrauhlé, beznehetné, ostatní 2 nebo 3 delší, nehetnaté, někdy dole srostlé. Tyčinky 3—4, dole wíce méně srostlé. Plod nepukawý, kulowatý, štětinatokolcatý, 1pauzdry, 1semenný.

R. trojmužná. K. triandra R. et Pav. per. 1. t. 93. Berl. Jahrb. 11. t. 1. Hayn. 8. t. 13. Keř s kořenem rownowážně plaziwým, podzemním; pně mnohé, přimé, rozdělené na wětwe bojné, huňaté; listy střidawé, husté, na konci rozeh drobné, wejčité podlauhlé, ostré, kožnaté, tuhé; květy ojedinělé, w hořejších úzlabičkách na stopkách překrátkých s listenoma ke kalichu přiblíženýma; lupeny kalichové podlauhlowejčité, ostré, wně huňaté; plátky 4: 2 hoření ohnuté, nehetnaté, s ěpeli skoro kopinatau, 2 dolení sedawé, zaokrauhlé, přetupé, na waječnik přitlačené; tyčinky 3 prosté, wzestaupawé; nitky tlusté, oblé; prašnik 1pauzdry, homolowitý, na konci děrau se otwírající; waječnik s waječkoma wisutýma; ěnělka dlouhá, ohnutá, ukončená bliznau přema-

lau, zakulatělau, žlaločnau; plod kulowatý, co hrách weliký, tečkami chropawý, nepukawý, o 2, anebo pome-táním o 1 semeně. — W Peruwii. **Ĥ**.

Kořen (radix ratanhiae) jest lék wážený, posilující a welmi zvráskující.

Řád 26.

DĚROMUDKOWITÉ. *TREMANDREAE*.

Kalich 4—5lupenný: lupenůw stejných, někdy do-le srostlých, w paupěti chlopnitých. Plátkůw 4—5, pro-stých, stejných, w paupěti wewinutých, tyčinky obklič-ující. Tyčinek dwakrát wíce plátkůw, po 2 proti kaž-dému plátku, oddělených, podplodních. Prašniky 2—4-pauzdré, děrau nebo trubkau pukající. Čnělka 1. Bli-žna 1—2. Tobolka wejčítá, smačknutá, 2pauzdrá, 2chlo-pná: chlopní u prostřed přehrádečných, pauzder nej-častěji 1semenných. Semena na konci přehrádky po-wěšená, wejcowitá, na pupu nahá, přiwěskem ukončená. Kel walcowitý, rowný, w ose bilku dužnatého, s kořín-kem proti pupu čelícím, tedy hořením.

Květy útlé, často přímé, a chlupy žláznatě hlawičkowitými opatřené. Kwěty pravidelné, obojaké, ojedinele, úžlabíčkové.

Dwoje pokolení, *čtweromudka* (Tetradlea) a *děromudka* (Tremandra), asi 9 rodů, w Australii rostaucích, obsahující, jsau málo známá, tak že o jejich wlastnostech a upotřebení nic říci nemůžeme.

Řád 27.

SLIZOPLODOWITÉ. *PITTOSPOREAE*.

Kalich 5lupenný, padawý, prostý, w paupěti stře-chowitý. Plátkůw 5 podplodních, do prostředka srostlých, dřiw rozvíti střechowitých. Tyčinek 5 podplodních, oddělených, s plátky střídawých. Waječník 1 prostý, 2—5pauzdrý. Čnělka 1. Blizen co pauzder waječniko-vých. Plod: tobolka nebo bobule 2—5pauzdrá: pau-zder mnohosemenných, někdy nedokonalých. Semena zawinutá w dužnině slizké. Kel malý, wedlé pupu w bilku dužnatém zawřený: kořínek dlauhaunký, děloh nejkratsích.

Kře nebo strůvky. Listy střídawé, jednoduché, kožnaté, bez-palísté. Kwěty obojaké, úžlabíčkové nebo konečné, ojedinele nebo hromadné.

Řád ten obsahuje 30 rodů ve 4 pokoleních, rostancích v teplejších krajinách na jižné polokouli, a hlavně v Australii.

SLIZOPLOD. PITTOSPORUM. KLEBSAME.

Kalich 5lupenný. Plátkův 5, na nehtech v trubku svinutých. Tobolka 2—3chlopná, 1pauzdrá: chlopní u prostřed nedokonale přehráditých. Semena v dužni- ně pryskyřičnaté.

P. rezavyj. *P. ferrugineum* *Ait. Sims. mag.* t. 2075. *Cortex filarius* *Rumph 7. t. 7.* Listy eliptické, obak zakončité, na lici lysé, na rubu po žilách a řapiku rezavě plštnaté, stopky konečné, nablaučené, okoličené, wětewnaté. — Roste v Guinei a na Molukách.

Na Molukách dělají z lýka jeho prowazy.

SWITEČKA. BILLARDIERA. BILLARDIERÉ.

Kalich σ 5 lupenech zakončitých. Plátkův 5 s nehty po kraji přiswilými, přiblíženými. Bobule elip-sowitá, čnělkau ukončená.

Polokře často pnulé, australské se stopkami úzlabičkowými, 1—2kwětými, s bobulemi jedlými, ježto hlavně dává rod následující.

S. olysala. *B. scandens* *Smith exot. t. 1. Diet. sc. nat. atl. 3. t. 130.* *B. canariensis* *Wendl. her. 3. t. 15.* Wětwe pnulé, mladší huňaté, starší olysající, listy $1\frac{1}{2}$ " dlouhé, 2" široké, čárkowitě kopinaté, celé, stopky 1-kwěté, huňaté, kwětu hlinožlutého kratší; bobule aksamítové. — Na Nowém Hollandu.

Řád 27.

POKRAJENCOWITÉ. FRANKENIACEAE.

Kalich na 4—5 klaný nebo tolikozubý. Plátkův 4 nebo 5 dlouhonehetných, dřív rozviti střechovitých, maličko nawinutých. Tyčinek 4 nebo 5, oddělených; často tolikéž neplodných nitek na nehty plátkové přirostlých a v ústí korunowém zuby dělajících; někdy jedno nebo druhé těch vláken podporuje prašník. Čnělka 1, na 2—4 klaná s jednoduchými bliznami. Tobolka 1-pauzdrá, 2—4 - (nejčastěji 3-) chlopná, mnohosemenná. Semena podle obojiho kraje chlopnowého. Kel rovný, w bílku střední; dělohy listowité, oddělené.

Polokře nebo byliny. Paň oblé, nejwětewnatější. Listy střičné nebo přesleněné, bezpalisté, dole prodlažené w blánu objímawau,

často žláznaté, podlahlé, celé, po kraji podchlípené. Kwěty na konci a w rozporách sedawé, listmi opatřené, často růžově fialové.

W řádu tom jsou 2 pokolení s 20 rody, náležejícími teplejším končinám sewerného mírného pásma w starém Swětě na pomohách; málo jich jest w Americe jižné, na Předhoří dobronadějném a Nowohollandu. Ani ústrojím ani vlastnostmi se newyznačují.

POKRAJNEC. FRANKENIA. FRANKENIE.

Čnělka na tři klaná: uštůw podlahlých, u wnitř bliznatých. Tobolka 3—4chlopná, mnohosemenná.

Rostliny nejčastěji rozprostřené, dle jmění dauškám podobné.

P. poprášený. F. pulverulenta Lin. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 189. Anthyllis valent. Clus. 2. t. 186. f. 2. Listy obwejité, vystřížené, lysé, wezpod poprášené, na řapíku brvité; kořen malý. — Na pomohách písčitých po Ewropě, Sibirii, Taurii. ☉, ☿.

TUČNUŠKA. BEATSONIA. BEATSONIE.

Čnělka na dvě klaná: uštůw bliznau kulowatau ukončených. Tobolka 2chlopná, chudosemenná.

T. šrucholistá. B. portulacifolia. Keř mírný, listí přiokrauhlého, masitého, lysého, kwětu bílého. — Roste na bralách, na pomohách jižném Ostrowu helenského, kdežto listí jeho za thé se potřebují, ☿.

Řád 29.

KAUKOLOWITÉ. *SILENEAE.*

Kalich trubkowitz nebo baňatý, 5 - (řídce 6 -) zubý neb na patero klaný, stálý. Plátkůw 5, řídce 6, nehetnatých, podplodních, často s nitkami srostlých w trubku, obkličující nožku. Tyčinek 10, řídce 5 anebo 6. Waječník 1pauzdrý anebo na dně 2—5pauzdrý, mnohowaječný. Čnělek 2—5, oddělených. Tobolka mnohosemenná, 4, 6 nebo 10 zubami pukající, řídce zbobulelá a nepukawá, anebo lsemenná, obpukawá. Semena na semenici slaupowitz, nahoře prosté, bilečnatá. Kel obwodní, kruhowitý s kořínkem k pupu čelícím.

Zeliny, byliny, polokře, řídce kře, se pněm a wětweni uzlatě člankatými. Listy střídne, nejcelejší, bezpalisté. Kwěty pravidelné, obojaké, řídce různopohlavé, na wreholcích konečných, rozdwojowaných, řídce ojedinelé.

Řád ten obsahuje 350 rodů w 9 pokoleních, ježto hlavně ná-

ležejí oběma mírným podnehm, ano některé i za kruh sewerný jduu, w krajinách meziobratnikowých jest lich přemálo, a to jenom na nejvyšších horách. Nejmnožši nejsau znameniti obzwláštnim prwkem; některé rozezánawaji se mydlícowinau (Saponin), kteráž spojena s wytáženinau škrablawou; tyto rody se w lékařstwi potřebuji.

HWOZDÍK. DIANTHUS. NELKE.

Kalich wálcowitý, šzubý, dole šupinami zmnožený. Plátkúw 5, dlauhohetných. Tyčinek 10. Čnělky 2. Tobolka 1pauzdrá, na konci 4zubatě pukající. Semena štítowitá, na jedné straně vypuklá, na druhé prohlubená a wystáwajícím hřbítkem protážená.

Pokoleni z wice 400 rodů, nejčastěji bylenných, s lodyhami uzlatě článkowanými, listim stříčným, dole wice méně srostlým.

H. karafilát. D. caryophyllus Lin. Blak. 85. Engl. bot. 214. Curt. mag. 39. Karafilát domácí Mat. Háj. 157. B. — Wel. 182. Hwozdík, hwozdíček, hwozdička, karafilát, karafiát. Kořen wřetenowitý, wětewnatý, vyhánějící řidký trs z mnoha pňúw položených, prodlaužených, welmi wětewnatých, krátkých, vypauštějících lodyhy kwětauci přímé, $1\frac{1}{2}$ — 3' vysoké, uzlatě článkované, oble čtyrboké, málowětewné, lysé, siwé; listy čárkowité, stříčné a dole srostlé, ostře žlábkowité, hladké, toliko proti dolejšku šerpiwaunké, málo podhnuté; kwěty ojedinelé na konci lodyh a wětwi, welmi libowonné; šupiny kalichowé přitlačené, přikosořtwerešné, krátce zakonšité, o $\frac{3}{4}$ kratši kalichu wálcowitého, jehož zuby wejčítě podlahlé, maličko klímawé; plátky obwejšité, nestejnozubé, bezwause, plešowé (w zahradách cihlowé, rumělkowé, tmawě tisawé, žlutawé, šediwé, bílé, a těmi barwami peřesté). — Roste na skalách a zdech w Ewropě jižné, w prostřední tu i onde zdiwočelý. Kwěte od lipna do srpna. †.

Wšbec známá a pro ozdobu i wůni oblíbená rostlina zahradní, ješto w kruhulech a w půdě se sází, Náramné množstwi odrodků. Kwěty snadně se plní. Plátky před časy užíwali se w lékařstwi.

H. rychlíček. D. caesius Smith. Engl. bot. 62. Dill. elth. t. 298. f. 385. Rychlíček. Podobá se následujícímu rodu. Pně 3—6'' vysoké, trsnaté, přijednokwěté; listy tupaunké, po kraji šerpiwé; šupiny kalichowé přiohrauhlé, krátké; plátky zejkwované, pýřité. — Roste na skalách, w prostřední Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. †.

Tento raučí hwozdík w zahradách hojně se sází, a jest také odrodek plný plešowý. Wzdycky příjemně woní.

H. peristýj. H. plumarius Lin. Clus. 1. t. 284. D. serotinus W. et Kit. 172. Pně nekwětauci položené, dílem plazivé, 1' dlouhé nebo delší, dělající trs veliký, hustý, nízký; lodyhy kwětauci wzestaupawé, 6"—1' vysoké, 2—5kwěté, i s listím a kalichy siwé; listy čárkowitzé, po kraji šerpiwé; kwěty ojedinělé, konečné; šupiny kalichowé přiwejšité, nejkratšeji zakončítaunké; zuby kalichowé tupé; plátky obwejšité, až do prostřed laločnatě mnohoklané, částky čepelowé celé obwejšité, růžowé nebo bílé, nebo dole nachowé nebo žlutawé skwrnaté, a tu více méně wausaté. — Na skalách a kopcích w prostřední mírné Ewropě. Kwěte w lipnu a w srpnu. 4.

W zahradách hojně se sází a k obraubení záhonkůw se potřebuje. Často býwá plnokwětý a růžowý. Odrodek jeden jest s plátky bezwausými. Též proměňuje se s kalichy delšími nebo kratšími.

H. čínskýj. D. chinensis Lin. Mill. ic. 811. f. 2. Lodyha wzestaupawá; rozdwojowaná, na kolínkách silně napuchlá, na doleních člancích nepatrně čtyrboká, na hořeních na straně naproti wětwi hlubokým žlábkem protažená, pýřitě šerpiwá; listy čárkowitzé kopinaté, dole ztenčené a srostlé, po kraji škrablawé; kwěty ojedinělé nebo podwojné na konci wětwi, podepřené listenoma čárkowitzé šidlowitýma, newonné; šupiny kalichowé poddlauhlé, prodlauzené w špičku listowitau, čárkowitzé šidlowitau, odstálé, dlouhé co kalich anebo trochu kratší; kalich tlustý, walcowitý, čárkowaný, se zuby poddlauhle kopinatými, tupaunkými; osinatými; plátky obwejšité, na kraji wyhlodané zubaté, na líci karmínowé, růžowé nebo bílé, u prostřed se skwrnama velikýma, tmawě nachowýma. — Roste w Číně. Kwěte od lipna do září. ☉, ♂.

Ten rod často w zahradách pro ozdobu se sází.

H. bradatýj. D. barbatus Lin. Clus. 1. p. 287. Kořen starý mnohohlawý, wyhánějící trs z lodyh přímých, $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ ' vysokých, jednoduchých, oblých, s kolínky napuchlými, hladkých a jako ostatní díly lysých; listy kopinaté, širší nebo užší, dole w krátký řapík ztenčené, a tu srostlé w botku 2—3" dlouhau, hoření užší, zponěhla přecházející w listeny, jichžto wněšné zdělí kwětůw anebo jich delší; kwěty konečné, směstnané w chomáček na konci rowný, newonné; šupiny kalichowé wejšité, šidlaté, zdělí kalichu, po kraji blanowitzé, šerpiwaunké; kalich walcowitý, čárkowaný: zubůw kopinatých, dlouze a tence zakončitých, po kraji pýřitých;

čepel plátková obvejčitá, nestejně zubatá, růžová, malíčko wausatá. — Na Pyrenejích a Alpách, v jižních Francauzích a Němcích. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

W zahradách obyčejná kwětina; barwa kwětu býwá také karminová, docela nachová a bílá, obyčejně tmawě znamenaná.

H. kartauzek. D. *Carthusianorum* Lin. *Jacq. rar. t.* 467. *Sturm f.* 57. *Reichenb. ic. t.* 732. Karafilát planý *Mat. Háj.* 158. Slzičky. Dle jměni podobá se předešlému. Lodyha přímá, tenká, přišerpiwá, nahranatělá, podlé místa rozdílně vysoká, od 1" — 1'; listy čárkovité, trojžilé, po kraji šerpiwé, dole srostlé w boku prodlužující se málo nad kolínko; kwěty rostliny diwoké červené a po 5 (někdy i méně, třebas jenom 1) w chomáček shlaučené, konečné, sedawé nebo stopečnaté; listeny podlahlé, osinaté, kratší chomáčku; šupiny kalichowé wejčité, osinaté, kratší kalichu. — Roste na wýslunich trawnatých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

W zahradách sází se hojně a měni se barwau kwětůw červenau, bílau, mezi oběma prostřednf,

MYDLICE. SAPONARIA. SEIFENKRAUT.

Kalich trubkovitý nebo baňatý, 5zubý, dole nahý, plátkůw 5, dlauhonehetných. Tyčinek 10. Čnělky 2. Tobolka 1pauzdrá, na konci 4 zubami pukající. Semena ledwinowitě kulowatá.

M. lékařská. S. *officinalis* Lin. *Blakw.* 113. *Schk. t.* 121. *Plenk t.* 346. *Hayn. 2. t. 2. Mat. Wel.* Mydlice. Oddenek podzemní, plaziwý, mnoho odnoží wysilající, oblý, na kolínkách mrcasatý; lodyha wzestaupawá, 1½—2' vysoká, oblá, uzlatě článkowaná, přijednoduchá; listy stříčné, podlahlé, eliptičné, ostré nebo zakončité, dole w krátký řapík ztenčené a tu srostlé, celé, 3žilé, lysé, co tráwa zelené; kwěty na chomáček přiokolikowitý, složený postawené; kalich wálcowitý, obyčejně 1" dlauhý; zubůw krátce wejčitých; plátky nehtu co kalich dlauhého nebo delšího; čepele klínowité, mělce wyříznuté nebo uťaté, bledě pleťowé nebo bílé, dole opatřené šupinou dwojdiľnou, ostrau, která s ostatními dělá w ústí korunowém wěnc: tobolka na nožce krátké, tlusté. — Roste na březích potočních, říčních w nejwětšim dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Její kalichy jsau delší nebo kratší; celá buď lysá, nebo po lodyze po stopkách a kališcích pýřitá. W zahradách, kdežto se sází pro lřbeznu wůni kwětůw, také plná.

Kořen ješť a listy w lékařství se potřebují a wyznačují se mydlicowinau (Saponin), prvkem škrablawým, hořkým, a protože s wodau se pěň jako mýdlo, odtud bylina jméno dostala.

ŠATER. GYPSOPHILA. GYPSKRAUT.

Kalich šzubý aneb na patero klaný, dole nahý. Koruna o 5 plátcích, dolů zponenáhla klinowitě se úžící. Tyčinek 10. Čnělky 2. Tobolka 1pauzdrá, na konci šchlopná. Semena ledwinowitokulowatá.

Plátky bílé anebo světle růžové.

Š. *mydlicový*. G. *Struthium* Lin. Kali *vermiculatum* Barr. t. 119. Bocc. mus. 2. t. 122. Kořen tlustý, mnohohlawý, stěwíčný; lodyha dole křowitá, 1½ vysoká, jednoduchá, šerpiwaunká; listy dužnaté, polooblé, delší nežli meziuzlí lodyhowé, w jejichž úžlabíčku listy drobné, swazečné; kwěty směstnané, bílé. — Roste w Španielich. ♣.

Jindá kořen potřebowal se w lékařství, nyní na místo mýdla k praní šatů jej potřebují.

SILENKA. SILENB. SILENE.

Kalich wálcowitý, kejowitý anebo baňatý, šzubý, dole nahý. Plátkůw 5 nehetnatých. Tyčinek 10. Čnělky 3. Tobolka na dně 3pauzdrá, na konci šchlopná. Semena ledwinowitá.

Kwěty někdy mnohomanželné anebo dvojdomé.

Největší w celém řádu pokolení, obsahující dle *de Candolla* 217 rodů, rozdílňých kwětenstwín.

S. *kůpková*. S. *Armeria* Lin. Engl. bot. 1398. Sturm f. 21. Kořen malý, wřetenowitý, mrcasatý; lodyha přímá, ½—1½ vysoká, jednoduchá nebo wětewnatá, oblá, uzlatě člankowaná, jako ostatní dily lysá, jako listy siwě jínowatá, pod hořenimi kolínky lepnatá; listy stříčné, wejčité nebo wejčitopodlauhle, objímaové, nejdoleji srostlé, ostré nebo krataunce zakončité, nejhořejší dole srdčité, nejdolejší tutěž zúžené, podlauhle; kwěty mnohé, chomáčené, dohromady dělající chocholík konečný, u prwniho rozvětwení podepřený listoma kratšíma nožek, u ostatních rozvětwení listy dwa malé kopinaté; kalich dlauze kejowitý, blánitý, 10žilý, dole pūpkowatě wtačený: zubůw wejčitých, tupých; plátky nehtůw co kalich dlauhých s čepeli obwejitau, mělce wykrojenau, zejkwowanau, pěkně karminowau, dole s šupinama dlauhýma, ostrýma, dohromady dělajícíma wěnc 10dílný; tobol-

ka podluhowatá, o štíhlau nožku co ona dlahau podepřená. — Roste w teplejšim dilu mírné Ewropy na místech skalnatých we křowí. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.
Rostlina w zahradách pro ozdobu obyčejná.

S. nachjlená. S. nutans Lin. *Fl. dan.* 242. *Drev. bot. Bild.* 4. t. 12. *S. infracta* W. *et Kit.* t. 213. Oddenek mnohohlawý, úkosný; lodyha přímá, 1—2' vysoká, oblá, příšerpiwá, pokrytá pýřim wylučujícím hmotu lepka-wau, dole hustě listnatá; listy dolení kopistowité, hořeni kopinatočárkowité, střičné, nejdoleji srostlé; kwěty nachýlené, rozpostawené w latu jednostrannau; kalich oble baňatý s 10 žilami; plátky nehtůw úzaunkých, co kalich dlahých, čepeli hluboce rozpoltěných, bílých, s uštoma čárkowitýma, ku konci maličko se rozšiřujícima, nejtupějšima; šupiny dole na čepelích předlahé, dělající dóhromady wěnc 10lupenný; tyčinek 10 s nitkami střídawě delšími a kratšími, dole dóhromady w trubku kratičkau srostlými, ježto nitkami kratšími přirostlá na dolejšek nehtůw plátkowých; tobolka podlahle wejcowitá, dole 3pauzdrá, šesti zuby pukající. — Po křowistích skalnatých, lukách suchých po Ewropě. Kwěte měsíce čerwna a lipna. ♃.

S. pětiskwná. S. quinquevulnĕra Lin. *Engl. bot. t.* 86. Pýřitá; lodyha wětewnatá, někdy jednoduchá, přímá, $\frac{1}{2}$ —1' vysoká; listy kopinaté, pýřité, dolení tupé; kwěty rozpostawené w latu jednostrannau; kalichy nejuňatější 10žilé, zubůw krátkých; plátky s čepeli zokrauhlau, celau, tmawě nachowau, bíle obraubenau; wěnc 10šupinný. — Roste na polích písčítých w jižné Ewropě. ☉.

S. ušnice. S. Otites Pers. *Cucubalus Otites* Lin. *Fl. dan.* 518. *Engl. bot.* 85. Kořen hrubý, masitý, hluboko do země jdaucí; lodyha přímá, 1—1 $\frac{1}{2}$ ' vysoká, málowětewná, sotwa pýřitá, skrownolistá; listy dolení mnohé kopistowité, přimasité, lysé, siwé, hořeni kopinaté; kwěty drobné, dvojdomé, přesleněné a přeslinky w klas rozpostawené; kalich samičí kulowatý, samičí přikejowitý; plátky čárkowité, nejcelejší, bezšupiné, a tudy ústí korunowé nahé. — Na pahorcích suchoparných po Ewropě. Kwěte w lipnu. ♃.

S. nadmutá. S. inflata Smith. *Cucubalus Behen* Lin. *Fl. dan.* 910. *Engl. bot.* 164. Kořen hluboko do země se ženaucí vypauští pně oblé, sochaté, wětwi na zemi položených, z jejichž koneů wstupuji lodyhy jednoduché,

1—1½ vysoké, oblé, lysé; listy obvejčitokopinaté, obak ostré, nejlysejší, nasiwělé, přimasté, stříčné, dole srostlé; kwěty latněné; kalichy puchýřowité, wejcowité, sítkované; plátky nehtu klínowitého, čepele na dvě klané, nahé, bílé; čnělky nejdelší; tobolka wejcowitá. — Na lukách, w křowinách. Kwěte od kwětna do srpna. †.

S. trpasličnd. *S. pumilio* Wulf. Cucubalus pumilio Lin. Jacq. aust. 5. app. t. 2. Caryophyllus sylv. VII. Clus. 1. p. 285. Kořen wětewnatý, vypauštějící trs dosti hustý z lodyh překrátkých; listy čárkowitě kopistowité, tupé, nápýřité; stopky krátké, jednokwěté; kalichy nafauklé, chlupaté. — Na horách korytanských, wlských. †.

KNOTOWKA. LYCHNIS. LYCHNIS.

Kalich trubkowitý, 5zubý, nahý. Plátků 5 nehetnatých, na ústí často wěčnitých. Tyčinek 10. Čnělek 5. Tobolka 1—5pauzdrá, na nožici dlouhé nebo žádné.

To pokolení liší se od předešlého toliko 5 čnělkami. Rody wíce méně se silenkami podlé jmění se srownávají, wyznačují se ale kwěty wětšími.

S. smolníčka. *L. Viscaria* Lin. Fl. dan. 1032. Kořen dřewnatý, wětewnatý, mrcasatý, o několika hlavách vypauštějících trs: lodyhy přímé, 1½—2' vysoké, jednoduché, oblé, uzlatě člankované, lysé, pod kolínkami lepem wyprýstělm černohnědým z déli ½—1" popnuté; listy kopinaté, ostré, celé, jasně zelené, lysé, dole pawučinaté pýřité, dolení w řapík zaužené, hoření sedawé, přímé, stříčné, nejdoleji srostlé; wrcholiky skrownokwěté, stříčné, na hořením dílu lodyhy skoro latu hroznowitau dělající, u každého rozdělení opatřený listenoma wejčítokopinatýma, zakončítýma; kalichy kejowité, ½" dlouhé, po 10 žilách pýřité: zubůw krátkých, wejcowitých, ostrých; nehty plátkowé zděli kalichu; čepele plátkowé obvejčité, mělce wykrojené, po kraji čerité, jakoby zej-kované, dole opatřené šupinau zaubkowanau, dwojdílnau, jasně nachowé, řídko bílé; tobolka podluhowatá, 5pauzdrá, na tlusté nožce o polowic kratší. — Na lukách suchých, pahorcích křowišných po welikém dílu ěwropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. †.

Planá již ozdorná, protož w zahradách býwa hojně sázena, kdežto zbujní a kwět naplní.

K. plamenčice. *L. chalcedonica* Lin. Clus. 1. p. 292. f. 1. Plamenčice, plamenčík, hastald. Lodyhy 1½—3' vysoké, přímé, jednoduché, oblé, klaubnaté, šerpiwé;

listy wejčitokopinaté, ostré, dole slabě srdčité a objí-
mawé, co tráwa zelené, na lici šerpiwé, na rubu s
roztraušenými tuhými chlupy, po kraji šerpiwé br-
wité; wrcholík směstnaný w chomáček hustý, mnoho-
kwěťý, nahoře rovný; kwěty na krátkých stopečkách,
podepřené listeny kopinatými, šidlatě zakončitymi, jichž
nejdolejší jsau kalichu delší; kalich kejowitý, oblý, $\frac{3}{4}$ ''
dlauhý, 10žilý, světle zelený, chlupy dlauhými, článko-
wanými huňatý: zubů wejčitokopinatých, zakončitych;
plátky nehtu co kalich dlauhého, čepel na dvě klané,
dole nesaucí šupinku na dvě klanau, ohniwě čerwené
(karminowé), řídčeji pleťowé nebo bílé: tobolka wejco-
witá, 5zubá, dlauhau nožkau podepřená. — W Asii pro-
středni a sewerné. Kwěte od čerwna do srpna. ♀.

Rostlina w zahradách wšec oblíbená. Celá, obzvláště kořen,
podobá se co do wlastností mydlíci obecné, a w Sibirij prý slauží k
mytí místo mýdla.

K. růže sw. Marie. *L. coronaria* *Mat. Wel.* 290. *C.*
Agrostemma coronaria *Lin.* Růže sw. Marie; kaukol za-
hradní. Kořen wětwnatý; lodyha wzestaupawá, pak
přímá, $1\frac{1}{2}$ —2' vysoká, oblá, tuhá, nahoře rozdwojowaná, i
s listím a kalichy hustě a bíle plštatá; listy podlau-
hlé, ostré, dolní dole zaužené, hoření přivejčité, menší,
stříčné, úle srostlé; kwěty dlauhostopečné, ojedinelé
w rozporách a na konci wětwiček; kalich nakožnatělý,
baňatý, 10hraný: hran střidawě vyšších a nižších; ko-
runa mnohem delší, 1'' w průměru široká, na lici nej-
častěji krásně nachowá; nehtůw co kalich dlauhých,
čepelí okrauhle obwejčitych, přetupých anebo wykroje-
ných, nepatrně zejgowaných; wěnc ze šupin 10 tuhých,
ostrých, přímých; tobolka wejcowitá, 1pauzdrá, 5 zu-
by pukající, bez patrné nožky. — Na pahorcích ka-
menitých, wýslunných po Ewropě jižné a teplejší prostře-
dní. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♂.

W zahradách našich wšec oblíbená; mění se kwětem pleťo-
wým, docela bílým, nebo bílým s wěncem čerweným.

K. kaukol. *L. Githago* *Lam.* *Agrostemma Githago*
Lin. *Plenk t.* 356. *Schk. t.* 124. *Sturm f.* 5. *Kaukol* *Mat.*
Háj. 225. *B.* — *Wel.* 283. *C.* *Kaukol*, tetřice. Lodyha
přímá, jednoduchá, nebo nahoře málowětwná i s listím
a kalichy přitlačeně chlupatá; listy kopinatě čárkowi-
té, ostré, dole 3žilé, w krátkau počhu srostlé; kwěty
ojedinelé, konečné, na dlauhých stopkách; kalich 10-
hraný: zubůw čárkowitzých, ostrých, delších trubky ka-
lichowé a dílem i koruny weliké; plátky čepelí obwej-

čítých, mělce vykrajených, na lci nachových, bez šupin věncových; tobolka 1pauzdrá, šzuba, bez nožky. — Roste na rolích mezi obilím. ☉.

Rostlina celému světu známá, ozdobná, někdy ale w obilí buření obtížnou; semena její veliká, černá, na povrchu zrnkovatě nerovná, škodí zdraví, jestli mnoho jich w mauce zemleto.

Řád 30.

PTAČINCOWITÉ. *ALSINEAE*.

Kalich 4—5lupenný, nejčastěji stálý. Plátkůw 4—5 na dně kalichu připevněných a často na krauzku zláznatém stojících, zřídka kdy žádných. Tyčinek dwakrát více nežli plátkůw, řídko tolikéž nebo méně. Waječník 1pauzdrý; mnohowaječný. Čnělek 2—5 oddělených. Tobolka více méně hluboko pukající (chlupněmi nebo zubami), mnohosemenná, řídkce chudosemenná. Semena na semenici střední slaupowité nebo na dně tobolek w sedici. Kel obwodní, krauzkowitý, řídkce skoro rovný u prostřed bílku.

Zeliaz nebo bylina, někdy polokře, skrowné, něžné, s lodyhami a wětwelemi článkowanými. Listy střičné, nejcelejší, bezpalisté (řídkce palistnaté). Kwěty obojaké, na wrcholcích konečných rozdwowowaných, někdy ojedinelé. Kwěty bílé.

Ten řád obsahuje asi 300 rodů (w 21 nebo více pokoleních), náležejících podnebí mírnému a studenému, hlavně na polokauli sewerne, dílem vyšším horám.

PLEWEL. *HOLLOSTEUM*. SPURRE.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5 zubatých. Tyčinek 5 nebo pometáním 3—4. Čnělky 3. Tobolka 1pauzdrá, na konci 6 zuby pukající. Kel mezi bílek ohnut.

P. okoličnatý. *H. umbellatum* *Lín. Fl. dan.* 1204. Kořen nitowitý s několika tenkými mrcasy, vypauštějící několik lodyh jednoduchých, článkowaných, dole zlomených, a tak wzhůru obrácených, dole lysých, nahoře pýřitých, lepнатých, 2—8" vysokých; listy trochu masité, nejcelejší, sívé; kořenové eliptičné, lodyhowé větší, wejčité, ostré; kwěty konečné o nestejně dlouhé stopky podepřené, okoličené, u dola opatřené listeny přemalými, wejčítými, kwětauci přímé, pokwětlé sehnuté; lupeny kalichowé wejčité, stálé; plátkůw 5 podlaubých, tupých, trojzubých; tyčinek 3, někdy 4 ano i 5; čnělky 3 s bliznami pirkowitými; tobolka walcowitá, na konci pukající 6 chlupněmi podwinujícím se; semena na slaupku

středním připewněná, mnohá, srdčité podlauhlá. — Roste na rolích, auhorech, zahradách. Kwěte w dubnu a kwětnu. ☉.

W zahradách jest buřeň, na auhorech jest ale owcím přjemná pastwa.

KOLENEC. SPERGULA. SPARG.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5, celých. Tyčinek 5 nebo 10. Čnělek 5. Tobolka šchlopná, mnohosemenná. Některé jich mají palisty, jiné nic.

K. rolní. S. arvensis Lin. Fl. dan. t. 1033. Kořen tence wřetenowitý nebo wětewnatý, vyhánějící lodyhu jedinau, přimau, nebo několik kolem rozšířených a z hořejška wětwe wzestaupawé vypauštějících; lodyha wůbec 6—12" dlauhá nebo delší, jednoduchá nebo wětewnatá; listy stříčné, wětwičkami listnatými, překrátkými, z úžlabička wyniklymi ale jakoby přesleněné, sedawé, čárkowitzě šidlowité nebo niťowité, tupaunké, na lici nadduté, na rubu brázdau délnau opatřené, námasité, tmawě zelené, nejčastěji chlaupky žláznatými pokryté, dole nesrostlé; palisty na každé straně sudky listowé: blánka krátká, široce wejčítá, tenčká, bělawá; stopečky wrcholiku mnohokrát sochatě rozděleného niťowité, dole s listenoma wejčítýma, zwadlýma, odkwětlé sebnuté; lupeny kalichowé rozložené, wejčité, bezžilé blanowité obraubené: plátky trochu delší kalichu, wejčité, na konci zaokrauhlené; tyčinek 10, někdy pometáním 7 nebo 5, i méně; tobolka wejcowitá, trochu delší kalichu, až přes polowičku šchlopná; semena kulowatě čočkowitá, drobně bradawičnatá, černá, obklíčená krajem auzkým, žlutawým, hladkým. — Na polích a rolích, obzwláště písčítých, w největším dilu Ewropy až do Loparska. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Rozeznávají se troje odrody:

α) *domácí* (sativa), semena čistě černého, lysého, předrobnými tečkami škrablawého;

β) *obecný* (vulgaris), semena s bradawičkami bělawými, pak nahnědlými;

γ) *nejwětší* (maxima), we všech dílech holený, semena třebas třikrát wětšího.

Wýbornau jest pícní bylinau, která obzwláště se hodí na písiky a do krajin, kdežto jiná píce nechce se dařiti. Může se krmiti za čerstwa nebo co seno; kráwy a owce rády jej žeraw, a prwní wíce dojí.

PTAČINEC. STELLARIA. STERNMIERE.

Kalich 5lupenný. Plátkův 5 na dvě klaných nebo 2-dílných. Tyčinek 10 (řidčeji 3 nebo 5). Čnělky 3. Tobolka 6chlopná, mnohosemenná.

P. obecný. *S. media* Vill. *Alsine media* Lin. *Fl. dan.* 438. 525. *Engl. bot.* 573. *Schk. t.* 58. *Sturm f.* 1. Kuřimor, kuří střewce *Mat. Háj.* 336. *B.* Kuří střewce menší *Mat. Háj.* 404. *C.* Kuřimor, kuřistřewce, ptačinec, plewel, žabinec. Kořen tenký, dlahomrcasný, vypauštějící trs z lodyh slabých, položených, z dolního kolénčí kořenatějších, nahoře wzestaupavých, rozdwojovaných, na článcích střidavě řadau chlupův opatřených, jinak lysých; listy střičné, vejčité, krátce zakončité, lysé, dolní dlahořapíkaté, hoření sedavé, dole brvité, tu všecky srostlé; kwěty ojedinelé w rozporách a úzlabičkách; stopky jednostranně chlupaté, odkwětlé welmi prodlažené a sehnuté; lupeny kalichové podlahlokokopinaté, tupé, 1žilé, blanau obraubené, na hřbetu autle pýřičkované; plátky kratší kalichu, rozpolťené; tyčinek nejčastěji toliko 3—5; tobolka podluhowatá, trochu delší kalichu, dopola 6chlopná. — Na místech wydělaných, rumištích, podlé cest po celé Ewropě, a nyní do sewerné Ameriky a jiných swěta dílů přestěhowalý. Kwěte celý rok. ☉.

Na půdě mastné buje dostává 10 tyčinek a jest wětš; na půdě neúrodné, písčité nemá ani plátkův.

Buřň to w zahradách, na winicích a rolích bujňel a obtěžná; w jaře ale, když jiné píce se nedostává, ráda widěná. Ptáci zpěwaf rádi ji žerau.

PÍSEČNICE. ARENARIA. SANDKRAUT.

Kalich 5lupenný. Plátkův 5 celých. Tyčinek 10, nebo pometáním méně. Čnělky 3. Tobolka 1pauzdrá, na konci 6—3chlopná, mnohosemenná.

Rody toho pokolení též se rozděľujf na palistné a bezpalistné. Z posledních následujcí příklad.

P. trawolistá. *A. graminifolia* Schrad. *h. goett. t.* 5. *A. filifolia* Bieberst. Lodyhy přímé, jednoduché; listy šidlowitě nílowité, zpilowanošerpiwé; lata roztrojená, pýřitá, řídká; kalichy nejtupější, skoro třikrát kratší plátkův obwejšitých. — Na skalách po Kawkazu. 4.

ROŽEC. CERASTIUM. HORNKRAUT.

Kalich 5lupenný. Plátkův 5 na dvě klaných. Tyčinek 10. Čnělek 5. Tobolka 1pauzdrá, walcowitá nebo ku-

lowatá, na konci pukavá: chlopni 10 podvinutých nebo nadhnutých.

R. polní. *C. arvense* Lin. *Fl. dan.* 626. *Engl. bot.* 93. *Schk. t.* 125. *Sturm f.* 8. Kořen předlauhý, tence wřetenowitý, mrcasatě wětewnatý, vypaustějící trs z lodyh dole kořenatějících, wzestaupawých, které kwětauce zwýši 6'', přímé, huňaté chlupy odstalými, dole často sehnutými, nahoře jako i stopky žláznatě chlupaté; listy střícné w kratičkau pošwu srostlé, čárkowitě kopinaté, až i podlauble kopinaté, ostré nebo tupaunké, přilysé nebo krátce chlupaté, dole brwitě; listeny wejčité, tupé, blanowitě obraubené; stopky delší kwětu, wzdycky přímé, sehnutě pyřité; lupenůw kalichowých 5 wejčité nebo podlauhle kopinatých, tupých, pyřitých, široce blanowitě obraubených; plátkůw 5, dwakrát kalichu delších, hluboce wyřiznutých, bílých, silně proswitawě žilnatých; tyčinek 10; tobolka delší kalichu podluhowatá, na konci 10 zuby rozehnutými pukající. — Na polích, palaucích, podlé cest a rolí w nejwětším dílu Ewropy až na Předalpi a Alpy wzstupující. Kwěte w dubnu a kwětnu, na horách později. ♀.

Jindá kwěty w lékařství se potřebowaly. Náleží k polnímu raučimú kwěttí, jímž welikým a bílým palauky ozdobuje.

Řád 31. *Polní*

LENOWITÉ. *LINEAE.*

Kalich 5lupenný nebo 4dílný, dřiw rozwití střechowitý. Plátkůw 4 nebo 5 stejných, prawidelných, podplodních, w paupěti stočených. Tyčinek co plátkůw, dole srostlých w krauzek, mezi nimi tolikéž zaubkůw. Waječnik 5—4pauzdry: pauzder s waječkoma wedlé sebe stojícima. Čnělek co pauzder (4—5) oddělených. Tobolka nejčastěji kulowatá, 5—4pauzdrá, na pohled 10—8pauzdrá, pro nedokonalau přehrádku (zdwojnásobeným nitroobplodím zplozenau) 8—10semenná. Semena bezbilečná. Kel rowný s kořinkem nahoru čelícím.

Zeliny, bylíny nebo polokře. Listy nejčastěji střidawé, jednouché, celé, bezpalisté, místo palistůw dole s malčkými žlázkami. Kwěty obojaké, we wrcholku rozpostawené, řídčeji ojedínělé, w hlubších rozworách lodyhy.

Sem náleží asi 80 rodů (we dwau pokoleních), ježto skoro wšecky přináležejí mírnému podnebí. Jsau sice po wšech země dílech rozlosowány, nejwíce ale jich w zemích podlé Moře středoziemního.

LEN: LINUM. LEIN.

Lupenů kalichových, plátků a tyčinek po pěti. Čnělek 5, welmi řídce 3.

L. přeužitečný: *L. usitatissimum* *Lin. Blak. t. 160. Plenkt. 243; Düsseld. 8. t. 6. Len Mat. Háj. 95. — Wel. 115.* Kořen tenký; lodyha nejčastěji ojedinelá, přímá, nahoře wětwnatá; listy střidawé, kopinaté, trojžilé, lysé; kwěty na latě konečné, běwné, rozdwojowané, před rozwitím nachýlené; lupeny kalichowé wejčité, ostré, trojžilé, drobně brwité, bezezlazé, skoro zdéli tobolky zralé; plátky mnohem delší kalichu; obwejčité, swětle blankytné, jako tyčinky; waječník wejcowitý; čnělka málo delší tyčinek s kejowitými bliznami; tobolka skoro kulowatá, krátce hrotitá; semena obwejčítá, smačknutá, hnědá, hladká, lesklá. — Půwodně nepochybně roste w Lewantu, snad i w Ewropě jižné, kdežto jako i w Ewropě prostřední a Americe sewerné u welikém množstwi se seje. Kwěte od čerwna do srpna; kwěty toliko před polednem rozwité. ☉.

Hlawně rozeznáwají se dwoje odrody:

α) *Len mlacowý* čili *stepý*, s lodyhau wyšší, jednodušší, listům, kwítím a tobolkami menšími; s posledními nepukawými, semeneim tmawějším.

β) *Len prahlý, hlediwý, zřelý*, s lodyhau nižší, wětwnatou, listům, kwítím a tobolkami wětšími, jichž poslední se lauštějš čili pukají; se semeny bledšími, raučejšími. Tyto dwoje odrody newrhnau se setím.

Každému známo, že len jest rostlina nejdůležitější, z jejíhožto wlákna předeného dělá se plátno nejpěknější a nejtrwanliwější. Semeno dáwá olej lněný, wysušiwý, w lékařstwi, uměních a řemeslech užitečný. Semeno lněné samo jest lékem a hojidle.

L. čistiwý. *L. catharticum* *Lin. Blak. t. 368. Plenkt. t. 244. Schk. t. 47. Curt. lond. 3. t. 26.* Štíhlý, 3—6" vysoký, lysý, s lodyhau nitowitou, nahoře rozdwojowaně rozwětwnau; listy střičné, po kraji šerpiwauké, doleni obwejčité, hořeni kopinaté; kwěty na stopkách dlauhých, chlupowitých před rozwitím nachýlené (někdy čtyřelankowé); plátky dwakrát delší kalichu, se žilami prosowitawými a neblem žlutým; tobolka kulowatá, zdéli kalichu. — Na lukách, pastwinách, w nejwětším dilu Ewropy. Kwěte od čerwna až do srpna. ☉.

Druhdy zelinka pro moc mraň počišťující w lékařstwi se potebowala.

Řád 32.

SLÉZOWITÉ. *MALVACEAE*.

Kalich 5-, řídce 3—4dílný, před rozvitím chlopnitý, vně často opatřený kališkem z lupenův prostých nebo srostlých. Plátkův co uštův kalichových, s nimi střídavých, podplodních, před rozvitím skraucených, hned oddělených, hned dole na trubku tyčinkowau přirostlých. Tyčinek co plátkův anebo mnohem více podplodních: nitek v trubku srostlých; prašníkův 1pauzdrých, příčnou štěrbinau pukajících. Waječník 5—mnohopauzdrý, t. j. složený z worečkův přesleněných, pořídku hlawowitě nakopených anebo docela prostých. Čnělek co worečkův buď oddělených buď srostlých; bližen co worečkův více méně oddělených. Plod 1, nejčastěji tobołkowitý, chlopněmi pukající, anebo w mnoho plodkův (holének aneb měchýřikův) se rozpadající; pazdra 1—mnohosěmenná. Semena bezhilečná nebo se skrowným bílkem. Kel rovný nebo křiwý; dělohy zchumlaně řasnaté.

Zeliny, byliny, kře nebo stromy. Listy střídawé, často řapíkaté, zubaté, laločnaté. Palisty 2, prosté. Kwěty obojaké, welmi pořídka jednodomé, nejčastěji prawidelné, ojedinelé nebo sňlaučené, w úžlaběčkách nebo na hroznech konečných.

Řád ten obšírný obsahuje více 556 rodů (w pokoleních 23 rozlosowaných). Asi $\frac{2}{3}$ jich rostau mezi obratníkoma, ostatní w obau mírných podnebích. Po všech země dílech jsau rozšířeny. Rostliny sem náležející již jměním, obzwlášť ale ústrojností kwětu se rozeznáwají. Mucho krasokwěťých; některé w řemeslech a rolnictwí, jiné w lékařstwí důležitý. Hlawní prwek jest škrob.

Rozdělují se na dwoje podřadí:

- 1) *SLÉZOWITÉ* (wlastně). Kalich w paupěti dokonale chlopnitý. Tyčinky w trubce mnohořadé, wněšně kratší.
- 2) *CEJBOWITÉ*, Bombaceae. Kalich w paupěti nedokonale chlopnitý. Trubka nitková na konci na patero klaná.

Podřadí 1.

SLÉZOWITÉ. *MALVACEAE*.

KUPOSEMENKA. MALOPE. HERZPAPPEL.

Kalich obkličeny kališkem, složený ze 3 lupenův srdčitých. Měchýřiky přemnohé, 1semenné, w hláwku nahlaučené.

K. obecná. *M. malacoides* Lin. *Sabbat. rom.* 1. t. 50. *Lam. t.* 583. *f.* 1. *Cav. diss. t.* 37. *f.* 1. *et* 27. *lit.* X. Z

kořena letního vychází několik lodyh, 8—12'' vysokých; listy střídavé, vejčité, zejgowané, nebo některé tupě na tré klané, chobotnaté nebo protisečné, lysé nebo chlupaté; palisty podlahločárkowitzé; stopky úzlabičkové, zděli listů, 1kwěté; kwěty nachowělé nebo fialowé, někdy docela bílé. — W Ewropě jižné a Africe sewerné. ☉.

Listy a kwěty potřebují se jako slézůw našinských.

SLÉZ. MALVA. MALVE.

Kalich šdílný s kalíškem žlupenným. Čnělek mnoho dole srostlých. Holének mnoho přeslenowitzé rozpostawených, pak se oddělujících a na wnitřní straně šterbinau pokajících.

S. jínolistý. M. *Alcea* Lin. *Cav. diss.* 2. t. 17. f. 2. *Sims. mag.* t. 2191. *Blak. t.* 309. Kořen dlauhý, wětwnatý, silně mrcasatý; lodyha přímá, 3—4' vysoká, nahore jako i wětwe a řapíky chlupy hwězdowitzými, krátkými obrostlá; listy na líci obrostlé chlupy jednoduchými, na rubu hwězdowitzými, dolení srdčité nebo ledwinitě okrahlé, přicelé nebo laločnaté a nestejně z hruba zejgowané, hoření dlanité šdílné: lalokůw skoro kosočtwerečných, na tré klaných, tupě stríhanozpilowaných anebo protisečných; stopky úzlabičkové, ojedinělé, nejhořejší také shlaučené, plsnatě srstnaté chlupy chomáčenými; kalich a kalíšek šerpiwý; ušty posledního eliptičné; kwět weliký, 2'' w průměru široký, růzowý: plátky obsrdčité, na nehtu silně brwité: slaupec, okolo něhož plodky rozpostawené, zšíří plodkůw, homolowitzé wywýšený, brázdowaný; plodky hladké, lysé. — Na pahorcích wýslunných skoro po celé Ewropě. Kwěte od lipna až do září. ♣.

Krásná ta rostlina zasluhowalaby místo w našich zahradách. Před časy kořen a listy byly lékařské, an mají aučinky jako sléz lesní a proskurník obecný.

S. pířmowý. A. *moschata* Lin. *Cav. diss.* 2. t. 18. f. 1. Welmi podobný předešlému; chlupy na lodyze a stopkách nejčastěji jednoduché; listy dolení ledwinité, zestřihané, hoření hluběji a autleji mnohodělené: lalokůw čárkowitzých; ušty kalíškové čárkowitzé; plodky hustě srstnaté. — Roste na podobných mistech jako předešlý, w celku ale wzácněji jest. ♣.

S. lesní. M. *sylvestris* Lin. *Cav. diss.* 2. t. 26. f. 2. *Blak. t.* 22. *Fl. dan. t.* 1223. Kořen dlauhý, hluboko do země wnikající, málo wětwný, mrcasatý, bělawý;

lodyha přímá nebo wzestaupawá, 2—3' vysoká, wětewnatá, roztraušeně srstnatá nebo přilysá; listy dlauhořapikáté, ledwinitě okrauhlé, dole uťaté, až do prostřed 5—7laločné: lalokůw wejčítých, zejkwonaně zpilowaných, slabě pyřitých anebo přilysých; palisty 3 wejčité, podlahlé, ostré, brwité; řapiky a stopky srstnaté; stopky nahlaučené před kwětením a po něm dost přímé; ušty kalískowé kopinaté nebo podlahlé i s kalichem chlupaté; plátky mnohem delší kalichu, hluboce wykrojené, skoro obsrdčité, nánachowé, do lilákowa padající, tmawěji čarkowané; slaupek užší jednotlivých plodkůw (10—12) ledwinitých, obraubených, síťowitě swraskalých, lysých. — Skoro po celé Ewropě podlé cest, rolí, plotůw a zdí na rumu. Kwěte od čerwna do září. ♂, ♀.

Kwěty, řídčeji listy, se sbírají a co obměkčující a obklady lék se potřebují. Pro hezkost měly w zahradách se sázeti.

S. maurěnínskýj. M. mauritana Spreng. M. mauritiana Lin. Cav. diss. 2. t. 25. f. 2. Zelinný; lodyha přímá; listy šlaločné, tupé, jako řapiky a stopky lysaunké, nikdá nesrstnaté; kwěty wětší, tmawější; plátky mělce wykrojené; ušty kalískowé wejčité nebo waječné. — W jižné Ewropě a sewerné Africe. ☉.

U nás w zahradách hojně se sází. Nyní tu a onde kwět jeho w lékárnách místo kwětu slézu lesního se nachází, jehož má aučinky.

S. okrauhlostýj. M. rotundifolia Lin. Cav. diss. 2. t. 26. f. 3. Fl. dan. t. 721. Sléz zaječí Mat. Háj. 112. — Wel. 133. C. Kořen dlauhý, čistě bílý, masitý; lodyha wětewnatá, rozložená, oblá, připýřitá, 1' dlauhá, wzestaupawá; listy na dlauhých, pyřitých řapících podepřené, srdčité okrauhlé, nejtupěji šlaločné, zubaté; kwěty drobné, 3—4, úzlabičkowé, bělawé nebo čerwenawé; lupeny kalískowé šidlowité; kalich lalokůw dole w trubku srostlých, na konci ostrých; plátky eliptičné, na konci wykrojené, dole srdčité, dwakrát delší lalokůw kalichových. — Podlé cest a na rolích po celé Ewropě. Kwěte skoro celé léto. ☉.

Listy toho slézu sliznaté w lékařstwí se potřebují.

S. přeslenatýj. M. verticillata Lin. Cav. diss. 2. t. 25. f. 3. Lodyha přímá, 1½—3' vysoká, málo wětewná, přilysá; listy srdčité okrauhlé, tupé šlaločné: lalokůw wejčítotrojúhlých, zubaté zejkwonaných, přilysých; řapiky na líci huňaté; kwěty na stopkách překrátkých, úzlabičkowé, strbaulené, jakoby w polowidné přeslínky, lodyhu obkličující; kalich přinafauklý, hwězdowitě chlupatý; lupeny kalískowé čarkowitě kopinaté; kwět malý;

plátky dwakrát delší kalichu, dole bělawé, nahofe čerwenawé; slaupec silně u prostřed prohlubený, užší nežli plodky okrauhlé, po hřbetu na přič swraskalé, lysé. — W Čině. Kwěte od čerwna do září. ☉.

Rostlina ta sliznatá w její vlasti se potřebuje w lékařství jako některé nadjmenowaných; též u welikém množství na pfcí se sází. U nás dobře se daří.

S. kadeřavýj. *M. crispa* *Lin. Cav. diss. 2. t. 23. f. 1.* Lodyha 4—6' vysoká, přímá; listy weliké, okrauhlé, dole hluboce, srdčité, tupě 3laločné, drobně zubaté, pěkně kadeřawé, přilysé; kwěty drobné, bělawé, w úzlabičkách nablauchené, sedawé. — W Sirii. ☉.

Pro ozdoby list se sází w zahradách. Bohatá jest na sliz, a tuhá vlákná w lodyze podobají se konopí.

PROSKURNÍK. ALTHAEA. EIBISCH.

Kalíšek podkwětní na 6—9 klaný. Plodky 1semenné čili holénky w přeslínec rozpostawené.

P. lékařskýj. *A. officinalis* *Lin. Blak. t. 90. Plenk t. 638. Düsseld. 5. t. 8. Cav. diss. 2. t. 30. f. 2.* Sléz vysoký *Mat. Háj. 113.* — *Wel. 134. C.* Ibišek. Kořen silný, masitý, málo wětewnatý, wně nahnědlý, u wnitř bílý; lodyha přímá, 2—4' vysoká, málo wětewnatá, i s listim a kalichem měkce šedě plšnatá; listy nestejně zejgowané, srdčité nebo wejčité, dolní 3laločné, hořní 3laločné; palisty čárkowitě šidlowité, padawé; stopky mnohokwěté, úzlabičkowé, na konci lodyhy dělající často latu; kalíšek hluboce na 9 klaný; ušťuw šidlowité kopinatých; plátky dwakrát delší kalichu, klinowité, na konci wlačené, bledě růžowé; slaupec na konci wlačený; holénky hladké, plšnaté, neobraubené. — W Ewropě prostřední a jižné na místech wlhkých, obzvláště na slatinách a na pomorích. Kwěte od lipna až do září. ☿.

Té rostliny kořen welmi škrobnatý, list a kwět w lékařství welmi wážené hojně se potřebují, protož tu a onde u welikém množství se sází.

P. konopnolistýj. *A. cannabina* *Lin. Jacq. aust. 101. Cav. diss. 2. t. 30. f. 1.* Lodyhy přímé, tenké, málo wětewné, pýřité, 5—6' vysoké; listy pýřité, wezpod přisediwé, dolní dlanitě dělené, hořní 3dílné s laloky auzkými, hrubě zubatými; stopky úzlabičkowé, mnohokwěté, běwné, delší listu; kwěty dost drobné, čerwenawé. — Roste w jižné Gallii, Itálii, w Pannonii, Kwěte w srpnu až do října. ☿.

We Španiellch nakládajce s lodyhami jako s konopnými, dělají vláčna, jeto k týmže koncům jako konopě se hodí.

P. topolowka. A. rosea Cav. diss. 2. t. 28. f. 1. Alcea rosea Lin. Blak. t. 54. Plenk t. 542. Düsseld. 4. t. 1. Sléz zahradní aneb římský Mat. Wel. 133. C. Topolowka, topolowka růžová. Kořen wřetenovitý, wětewnatý, silně mrcasatý, bílý; lodyha wztyčená, 5—9' vysoká, jednoduchá nebo nahoře málo wětewnatá, i s listím a kalichy šediwě srstnatá chlupy chomáčenými; listy okrauhlé, srdčité, 5—7laločné, zejkwané, swraskalé; palisty na 3—5 klané: uštůw kopinatých, zakončitých; kwěty w úžlabičku ojedinelé, překrátce stopkaté, k hořejsku přiblížené a dělající hrozen klasowitý, konečný, weliký; kalíšek na 6—7 klaný: uštůw wejčité nebo podlahhle kopinatých; plátky mnohem delší kalichu obsrdčité klinowité, silně vykrojené, až i obsrdčité, růžové, brunátné, krawé, černě brunátné, též žluté a bílé anebo těmi barwami peřesté; slaupec na konci polokulowatě wysedlý s krajem zaubkowaným; plodky srstnaté s křídloma krajníma zaubkowanýma. — W Lewantu; od dáwna w zahradách ewropeiských. Kwěte w lipnu až do října. ♣.

Topolowka jest bez odporu nejkrásnějš zahradní rostlina, jejíz kwěty jednoduché, na polo nebo docela plné. Černě brunátné kwěty potřebuj w lékařstwí; kořen jako proskurníka lékařského tu i onde se užívá.

STOLA. LAVATERA. LAVATERE.

Kalíšek podkwětní na tré klaný. Plodky jako pře-dešlých dwau pokolení.

St. obecná. L. thuringiaca Lin. Jacq. aust. 311. Cav. diss. t. 32. f. 3. Schk. t. 123. Lodyha 1—1½' vysoká, přímá, plstnatá; listy příplstnaté, rohaté, hoření 3laločné: laloku prostředního delšího; stopky ojedinelé, 1-kwěté, řapíku delší; kalíšek pod prostředek rozčislý: uštůw obwejčitých; plátky vykrojeně na dvě klané, bledě růžové s tmawějšimi žilami; slaupec homolowitě wywýšený, plodky přesahující a je nepřikrywající. — Podlé plotůw po Ewropě východní, prostřední a jižné. Kwěte w srpnu a záři. ♣.

Listy a kwěty, podobné proskurníkwým, tu a onde se místo nich potřebuj, a w Rusku také kořen místo kořenu proskurníkwého beran.

St. stromowitá. L. arborea Lin. cav. diss. 2. t. 139. f. 3. Schk. t. 123. Kořen ozimý vyhání lodyhu nejje-

dnodušší, na 8—9' vysokou a čo rameno tlustou; listy veliké, řapíkaté, okrauhlé, dole srdčité, skoro aksamitnaté, trohé, násobené: lalokův okrauhlených; kwěty nachově fialové nebo modrawé, w poměru k velikosti celé byliny malé (sotwa 1" široké), po 3—4 w každém úžlabíčku na stopkách nestejných. — W Malé Asii a Ewropě jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Welmi čerstwě roste, w prwním roce zwýší muže, w druhém 10', a kwěte pořád. Listy a kořen se potřebují jako proskurníkové.

DRÁSALKA. URENA. KLETTENPAPPEL.

Kalich obkličěný kalíškem na 5 klaným čili složeným z lupenůw 5, do pola srostlých. Prašníky na konci trubky nitkowitzé. Měchýříkůw 5 tobołkowitzých, sklímených, lsemenných, wně často ježatých kolci na konci pramenitými.

D. nauzová. M. Lappago *Smith.* Lappago amboinica *Rumph* 6. t. 25. Kříček; listy tupě vykrajowanochobotnaté, přisrdčité, na rubu šedopyřité, jednožlazé; kalíšek lalokůw 5 kopinatých, čo kalich dlahých. — Na Amboině. ♀.

Měchýříky chytají se na šaty, anobř i na prsty pewně, takže sotwa sundati se mohou. Nemají jiného užítku, nežli že z nich k ukřácení chwěle skládají rozličné figury čłowěčí a zvířecí.

SKORNAUTEC. MALVAVISCUS. TUTENPAPPEL.

Kalich obkličěný kalíškem mnoholupenným. Plátky přímé, dohromady swinuté. Blizen 10. Měchýříkůw 5, zbobulelých, jednosemenných, hned přioddělených, hned w plod 5pauzdry srostlých.

S. stromowitzý. M. arboreus *Cav. diss.* 3. t. 48. f. 1. M. *Dillen. elth.* t. 170. f. 208. *Burm. am.* t. 169. f. 2. *Hibiscus malvaviscus* *Lin.* *Achania malvaviscus* *Swartz.* Keř přewětewnatý, 10—12' vysoký; wětwe hladké, lysé, bělawé, rozhy pyřité, listnaté; listy srdčité, celé nebo 3—5laločné, zakončité, řapíkaté, střidawé, nestejně zejkwované, měkké, wisuté, asi 3" dlahé, šerpiwaunké chlupy hwězdowitzými; palisty nitowitzé; kwěty ladné, dost veliké, pěkně šarlatowé, ojedinělé, úžlabíčkové a skoro konečné; kalíšek z lupenůw 10—12 stejných, čárkowitzých, skoro zdělí kalichu zwonkowitzého, o 3—4 lalocích nestejných; plátky asi 3krát delší kalichu; plod bobule dužnatá, lysá, o 5 pauzdrech lsemenných. —

Na skalách wápenných Jamaiky, Mexika a Nowé Granada. Kwěte skoro celý rok. ☞.

Kořen, list a kwěty prospívají w lékařství jako proskurníkové.

PROSWIRNÍK. HIBISCUS. HIBISCUS,

Kalich na 5 klaný, s kalíškem 5—mnoholupenným Čnělek 5 dole srostlých s hlavičkovitými bliznami. Plodky srostlé w tobolku špauzdrau, šchlopnau: chlopni u prostřed přehrádečných, pauzder mnohosemenných, řídčeji lsemenných.

§. 1. Měchýřky nebo tobolky pauzder mnohosemenných. Semena lysá. Koruna rozložená. Kalíšek 5lupenný. Kalich 5laločný, na děl nepukající.

P. svátečný. H. Rosa sinensis Lin. Cav. diss. 3. t. 69. f. 2. Flos festalis Rumph 4. t. 8. Shen-pariti Rheed. 2. t. 17. Keř přeladný, bezbranný, 12—15', u nás sotwa 5—6' vysoký, asi lísce podobný, s tlustším ale kmenem a korau šerau, snadně odlupliwau, wětlemi dlauhými, pro mnoho kwětů nahnutými; listy wejčité, zakončité, lysé, dole nejcelejší, nahoře hrubě zubaté, přistřihané, na prst dlauhé, 3" široké; stopky úzlabíčkové, zdělí listu, ojedinelé, 1kwěté; kalíšek 7lupenný; koruna weliká, stkwěle šarlatowá, též i bílá, nebo žlutě a čerweně peřestá, newonná, den trwající. — W Čině a Kočínčině a odtud přesazený do Indie východní, kdežto jako we vlasti pro ozdobu všude w zahradách se sází. Kwěte skoro po celý rok. ☞.

Hindowé kwět welmi sobě libujíce zastrknú do vlasůw a potřebují při hodech a slawnostech, anobř i při pohřbech. Keř dospěw 8—10 roků naplňuje kwěty. Hindice černí kwětim obočí a wlasý, a barwa nedá se smýti. Angličanowé tamě usedlí černí jím obuw, při čemž dostávají ruce modré jako indychem; umyjíli se ale ščáwau citronowau, zdeřwenají, nažež wodau barwa zmizí.

Listy sliznaté rozmačkané příkládají se na otoky a wřody.

P. syrský. H. syriacus Lin. Cav. diss. 3. t. 69. f. 1. Keř 6—8' vysoký s korau šedohnědau; listy krátce řapikaté, obwejčité, kosočtwerečné, obwejčité, nad prostředkem až ku konci nestejně a hrubě zpilowané, kožnaté, 3žilé, na líci lysé, wezpod s chlupy přitlačenými, nejčastěji 3—4dílnými; palisty niřowité; kwěty krátce stopečnaté, ojedinelé w úzlabíčkách konečných; kalíšek skoro zdělí kalichu, chlupem krátkým, hwězdowitým šedě plštnatého, 6—8lupenného: lupenůw čárkowitých; koruna mnohem delší kalichu, w průměru 3¹/₂" široká, plátky okrauhle obwejčité, tmawě růžowé, lilákové nebo bílé, na dně se skwrnau tmawě krwawau, paprsky wy-

pauštějící; tobolka dwakrát delší kalichu přitlačeného, plisnatá chlupem hvězdovitým; semena hranatě ledwinovitá, skoro hladká, na hřbetu řadan chlupův hřívnatá. — We Španielích, w Italii ale a w Krajině zdiwočelý. Kwěte w lipnu a srpnu. ☿.

W jižné Krajině, obzvláště ale we Wlašech, dělají z toho kře ploty kwětem ozdobné. Též u nás w zahradách se sází, na zimu ale stawí se do sklenfku.

§. 2. Měchýřky mnohosemenné. Semena lysá. Kalíšek z lupenůw na konci sochatých anebo zubem hrubým zmužených.

P. suratiský. H. suratensis Cav. diss. t. 33. f. 1. Herba crinalium Rumph 4. t. 16. Narim pouilli Rhced. 6. t. 44. Lodyha oblá, přímá, tuhá, 2střewičná, nahoře nachowěle skwrnatá; řapíky rownowážné, oblé, co list dlauhé, jako lodyha potrausené chlupy a wezpod kolci hojnými, ohnutými; listy 3" dlauhé, odstálé, dlaniaté, do pola na patero klané; dřip kopinatých, zpilowaných, roztrausenými štětinkami na rubu po žebrách ohnutě kolčikowaných; palisty ledwinité, objimawé, hladké, brwité, zwicí palce; stopky zdělí řapíka, kolcaté, na konci srstnaté; lupeny kalíškové tam tupozubé; koruna 1/2" weliká, žlutá, we dne černonachowá. — W Indii východní, ☉.

Listy sliznaté chutnají jako šowfk; wař je s rybami, čmžto žláwa zčerwená.

§. 3. Měchýřky mnohosemenné. Semena lysá nebo po čárce na hřbetu přilhuňatá. Koruny otewřené. Kalíšek lupenůw 8—15 celých.

P. konopný. H. cannabinus Lin. Cav. diss. 3. t. 52. f. 1. Ketmia indica Ehr. t. 6. f. 1. Alcea benghalensis Comm. hort. 1. t. 18. Lodyha 3střewičná, potrausená kolci zpřimenými; wětwe nemnohé, jednoduché; řapíky odstálé, zdělí listůw, wezpod potrausené kolci rownými; listy doleni nerozdělené, wejčité, prostřední žlaločné, hoření 3dílné, plisnaté, bezbranné, se žilau prostřední na rubu žilnatau; kwěty sedawé; kalíšek z lupenůw šidlowitých, přímých, kolcatých; kalich mrtnatý, na každé dřipě žlázu mající; koruna weliká, žlutá, u wnitř hnědá; plod zakulatělý, chlupatý, kalichem a kalíškem zastřený. — W Indii východní a na Senegalu diwoký a sázený. ☉.

Z kůry dělají konopí na prowazy a pytlowinu; listy sliznaté a nakyslé slauží co zelenina; ze semena dobývají olej na jídla a k pálení.

P. jedomý. H. esculentus Lin. Cav. diss. 9. t. 61. f. 2. Alcea americana Comm. hort. 1. t. 19. A. maxima

Sloan. l. t. 133. f. 3. Lodyha přímá, 3—6' vysoká, jednoduchá nebo málowětwná, chlupatá; listy dlouhořapikáté, dole srdčité, tupě šlaločné, tupauence zubaté, šerpiwaunké; kwěty krátkostopečné, přeweliké, skoro zwonkowitzé, bledě sirkowé, we dně tmawě brunátné; kalíšek 10lupenný, padawý, jako kalich na jedné straně až dolů rozčísly; tobolka weliká, 2—4" dlouhá, šhraná, 10brázdá, rowná nebo nakřiwělá: semena skoro kulowatá, šediwá, lysá. — Půwodně w Americce jižné, nyní po všech země dílech mezi obratníkoma a teplých krajinách mírného podnebí se sází. ☉.

Plody welmi sliznaté nezralé připrawují rozdílým způsobem k jídlu, a mladé listy slauží co zelenina. Též může w lékařstwí místo našinského proskurníku se potřebowati, a semena jsau jeden káwowých surogátůw.

P. proměnlivý. H. mutabilis Lin. Cav. diss. 3. t. 62. f. 1. Rosa sinensis Mer. sur. t. 31. Flos horarius Rumph 4. t. 9. Hina - pariti Rhced. 6. t. 38 — 41. Keř zwýši 6' wětwnatý: listy srdčité, rohaté, šlaločné, zakončité, zubaté, jako rozhy připlštnaté, skoro co ruka weliké: řapiky a palisty plštnaté; stopky úžlabičkowé, ojedinelé, zdělí skoro listu; kalíšek 8—10lupenný; kalich uštůw prodlažených, 5žilých; koruna weliká, překrásná a znamenitá proměňowáním barew, neboť ráno, rozwiwši se, jest čistobilá, w poledne bledě masowá, na wečír růžowá, se západem slunce wadne; tak se proměňuje, když slunce swití; pakli obloha zakalená, trwá čistá bělost přes poledne, a to znamení, že na wečír bude pršeti; u nás kwět trwá 2—3 dní; plod jest syrečkowitý, šbrázdý, s mnohými měsíčitými semeny. — W Indii východní. Kwěte celý rok. Trwá toliko š let. ☿.

Kůra, listy a kwěty sliznaté a obměkčující potřebují se jako proskurník.

P. pízmoový. H. Abelmoschus Lin. Cav. diss. 3. t. 62. f. 2. Cattu gasturi Rhced. 2. t. 58. Granum moschatum Rumph 4. t. 15. Lodyha 3—6' vysoká, přímá, draslawá; listy štitowitzé srdčité, 7rohé, zakončité, zpilowané, draslawé; stopky úžlabičkowé, delší řapíku; kalíšek 8—9lupenný: lupenůw podlaubhlých, řeřabatých, přízaubkowaných; koruny dost weliké, žluté, na dně nachowé; tobolka huňatá, wejcowitá, jehlancowitá, 2" dlouhá; semena weliká, zakulatěle ledwinowitá, čárkowaná, šedohnědá, často pízmem zápachající. — W Indii východní a Egyptě, odkud do Ameriky jižné přesazen. ☉.

Semena jsau w řečených krajinách oblíbená pro líbozný zá-

pach, ano i w lékařství se potřebují, ku kterémuž konci i do Evropy přivážela se a plžmowjmi (Bisamkörner) slaula.

§. 4. Měchýřky o mnohých semenech lysých. Koruny rozšířené. Kalíšek mnoholupenný. Kalich pak puchýřowitě nafauklý.

P. hodinowj. *H. trionum* Lin. Lam. t. 584. f. 3. Cav. diss. 3. t. 64. f. 1. Schk. t. 193. Kořen tenký, wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, $\frac{1}{2}$ —2' vysoká, od dola wětewnatá, roztraušeně ztuha chlupatá, na člancích s čarau kratších hunin znamenaná; listy nestejně zejgowaně zpilowané, dolní celé nebo 3rohé, hoření 3dílné: lalokůw klínowitých anebo kopinatých, jichž prostřední předlauhý a často skoro protisečný, postranní nestejně 3dílné; palisty šidlowité aneb přístětínowité; stopky ojedinelé, w úzlabíčkách nad prostředkem článkowané, pod článkem s chlupy roztraušenými, nad ním ale hustými, tuhými; kalíšek 10—16lupenný: kalich nafauklý, bělawý, žilnatý a žebernatý; koruna 2 nebo 2 $\frac{1}{2}$ krát delší kalichu, plátkůw obwejitých, u wnitř sirkowých, na dně černě brunátných, wně wíce méné taktéž naběhlých; prašniky ryzé; nitky, čnělky a blizny černě brunátné, tobolka zwětšelym kalichem zastřená, černě zeleiná, hružlatá, draslawá; semena ledwinowitá, černohnědá, s uzlíčky žlutawě hnědými. — Roste w Africe, Italii, Krajíně jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Kwěty jeho autlé w jistých dobách denních se rozwfjejí a trwají několik hodin. W našich zahradách hojně se sází.

§. 5. Měchýřky o mnohých lysých semenech. Kalíšek 11lupenný, mnohozubý.

P. kyselj. *H. Sabdariffa* Lin. Cav. diss. 3. t. 198. f. 1. Bonpl. nav. t. 29. Lois. amat. t. 296. Lodyha zwýši 2—5', zelinná, twrdá, nejlysejší; listy lysé, zubaté, dolní wejčité, nerozdělené, hoření 3lalocné, dole klinowitě zúžené; řapiky dlauhé; kwěty úzlabíčkowé, ojedinelé, přisedawé; kalíšek 12zubý a čerwený nebo zelený, přilysý; kalich žlutawý; koruna zwonkowitá, bledě žlutá, ponáčerwenalá, u wnitř nachowá, 2" dlauhá; plod wejcowitý, šhraný, u wnitř plný chlupůw bílých; semena ledwinitá, černá. — W oboji Indii. ☉.

Kořen hořký otwírá; kůra a listy kyselé obsahujíce mnoho kyseliny štowřkowé jedí se co zelenina, a protož rostlina na Antilách a w Karolině se sází; paupata přídružnatá zaděláwají do cukru a jsau prý dobrá k jídlu.

P. lípowj *H. tiliaceus* Lin. Cav. diss. 3. t. 55. 1. Pariti *Rheed* 1. t. 30. *Novella Rumph* 2. t. 73. Keř 12—15' zwýši, někdy jednokmený, stromowitý, na stře-

wíc tlustý, ozdobný; kůra snadno dá se laupati; dříví bílé, lehké; listy 6" dlouhé, 8" široké, přikrauhlosrdčité, zakončité, zejkwané, na rubu šedopyříté; paljsty velké, wejčité, objímawé, padawé; stopky úzlabičkové a konečné, jednoduché nebo rozdělené; kwěty dost velké, zwonkowité, žlutawé, u wnitř hnědonachowé; kalíšek 10zubý; kalich delší o lalocích 5 kopinatých; plod plstnatý, 5brázdý: pazder 5semenných. — W Indii východni, Ostrowech jižnomořských, nyní též w Indii západni, Skoro celý rok kwěte. $\bar{\kappa}$.

Strom ten sázejí w ulicích pro stín, též do plotůw, a náleží k utěšeným. Z lýka dělají dobré prowazy a luntý. Welkými listy přikřewají hokyně své košiky. Kořen hojnoslizý, jakož i listy a kwěty potřebují jako my proskurník.

§. 6. Kalich utatý; kalíšek 3lupenný, padawý.

P. topolowj. H. populneus Lin. Cav. diss. 3. t. 55. f. 1. Bupariti Rheed. 1. t. 29. Malvaviscus populneus Gaert. t. 135. Thespesia populnea Correa an. mus. 9. t. 25. f. Strom ladný, mírně vysoký, 1½ tlustý, vždy zelený s pěkným košem, žádným hmyzem netrpící; listy na píd dlouhé a skoro taktéž široké, přikrauhlosrdčité, zakončité, žilé, na řapících co prst dlouhých; kwěty 4" velké, zwonkowité, žlutawé, dříwe toliko dole pak docela nachowé; plátky zaokrauhlé, na konci 3árkowané, trochu oblaukowité; kalíšek lupenů 3árkowitých, prchawých; kalich wyhlíží jako míska žaludowá o 5 velmi nepatrných zubech; plod kulowatý, kruchý, 3pauzdrý, wně stříbrně bílý; semena 3hraná, hnědá, obrostlá hauminau žlutawau, — W Indii východni a na Ostrowech společných. 5.

Dříví bílé, měkké, jako jedlowé, a letý ale méně patrnými, potřebují na nástroje hudební. Z kůry dobývají lýko. Z poraněných wětwi a na polo zralých plodůw prýští se šfawa lepkawá, žlutá, kterau, jakož i zwařeníu listowau, obracují proti kožním chorobám; kořen ale užíwají w horečkách žlučných a proti auplawici.

P. pomoršský. H. litoreus. H. macrophyllus Oken. Novela litorea Rumph 2. t. 74. Strom anebo keř s kmenem křiwým, brzo rozwětweným; listy na píd dlouhé, 5" široké, koenné a plné halek, ostatně jako u předešlého uzpůsobené, toliko že jsau 3žilé a kratšími řapíky podepřené; kwěty žlutawé, dole krwawé, okolo 3 hodin se zawírající, na wečer masowé barwy nabýwající, a padající tmawočerwené; plod 2" tlustý, 1" vysoký, dřewnatý, černý, o 15 semenech velikých, bezchutných, — Po skalnatých pomorích na Molukách. 5, $\bar{\kappa}$.

Dříví wněšné jest bílé, dřev ale hnědý, černawě merhowaný;

chutná kořenně a nůwinně, nemá hořkosti předešlého, a tudy přijemně se užívá; protož obýčejný lék proti klání w boku a žřenfod wětrů pochazejícímu; též i truhláři je potřebují. Listy kořenné a zakyslé z mládí slauží co zelenina a w betelu. Z kůry dobývají lžko.

BAWLNIK: GOSSYPIUM. BAUMWOLLE.

Kalich pohárovitý, tupě 5zubý, s kalíškem velikým ze 3 lupenů srdčitých, dole srostlých. Čnělky 3 nebo 5, skoro docela srostlé. Tobolka 3—5pauzdrá, 3—5chlopná: pazder mnohosemenných. Semena dlouhá wlnau zaobalená.

B. zelimj. *G. herbaceum* *Lin. Blak. t. 354. Cav. diss. 6. t. 164. f. 2. Bawlna Mat. Háj. 96. B. — Wel. 116. C.* Lodyha 1—3' vysoká, přímá, více méně wětwnatá, nahoře bawlnkovaná, až i plšfnatá; listy srdčité okrauhlé, 3—5laločné: lalokůw wejčitých, tupých, hrotnatých, celých, na lici šerpiwaunké, na rubu pýřité, a nad dolejškem prostředni žily podlauhlau žlazau opatřené; řapíky krátce huňaté, černě tečkované; kwěty úžlabičkové, ojedinelé, krátkostopečné, skoro 2" dlouhé, bledě žluté, we dně brunátné; lupeny kalíškové zstrihaně zpilované; tobolka wejcowitá, ostrá, 3chlopná, zwici wlského ořechu; semena wejcowitá, co hrach veliká, přikrytá wlnau dlouhá, bílau, a pýřím pevně přirostlým, krátkým, bílým. — W Lewantu a Egyptu, kdežto od nejdáwnějších časůw se sází; odtud do obojí Indie, a později do nejjížnější Ewropy přesazen. ☉, ♂.

B. indský. *G. indicum* *Lin. Cav. diss. t. 169. Rumph 4. t. 12.* Lodyha 10—12' vysoká, wětwi pýřitých, na konci skoro wlnkovaných; listy mírně velké, 3—5laločné: lalokůw tupých, krátkých, wejčitých, wezpod bežežlazých; kwěty dost velké na krátkých stopkách; lupeny kalíškové na konci málo nastříhané; plátky žluté, dole se skwrnau černě brunátnau; tobolka wejcowitá, homolowitá, ostrá, 3—4 chlopněmi se otwírající; semena černawá we wlně bělostné. — Roste na místech wlkých Indie východní, kdežto i sází se. ☉, ♂.

B. stromowitý. *G. arboreum* *Lin. Cav. diss. 6. t. 165. Cudu pariti Rhed. 4. t. 31.* Strom 15—20' vysoký; wětwe na konci chlaupkované; listy 5laločné dlaniťe: lalokůw kopinatých, štětinkau krátkau brotítých, wezpod žlazých; řapíky trochu huňaté, jako i žily na rubu; palisty drobné, šidlowité; stopky krátké, ojedinelé, 1kwěté; lupeny kalíškové celé, někdy trojzubé; koruny nahnědle červené; tobolka wejcowitá, ostrá, 3—4-

chlopná; semena w bawlně hojně, přebílé zaobalená. — Roste w Indii východní, též w Arabii a Egyptu; w Indii pro měkkost a bělostnost obzvláště se hledá. 5.

B. révolistý. *G. vitifolium* Lam. Cav. diss. 6. t. 166. *G. arboreum* Mer. sur. t. 10. *G. latifolium* Rumph 4. t. 13. Wětwe skoro lysé, jako řapíky potrašené tečkami; listy veliké, dolení šlaločně dlanité, hoření šlaločné, wezpod 1žlazé, přeostře, na lici lysé, wezpod plstičkované; kwěty veliké, žlutawé, we dně nachowé; lupeny kalíškové dřipnaté; kalichy dole šžlazé. — Roste w Indii východní. 5.

B. srstnatý. *G. hirsutum* Lin. Cav. diss. 6. t. 167. *G. frutesc.* Pluk. alm. t. 299. f. 1. Lodyha 3—4' vysoká, rozkladitě wětewnatá, wětwičky a stopky srstnaté; listy hoření srdčité, nerozdělené, dolení 3—šlaločné, wezpod 1žlazé; kwěty ku konci wětwiček postawené, veliké, našpinawěle nachowé; tobolky wejcowité, 4pauzdré, skoro zwíci jablka; semena zelenawá w bawlně přetenké. — W Americe horké. ☉, ♂.

B. žlutý. *G. religiosum* Lin. Cav. diss. 6. t. 164. f. 1. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 136. Polokeř 3—4' vysoký s wětewi rozkladitými, chlaupkowanými, s wětwičkami černě tečkowanými; listy srdčité, pýřité, 3—šlaločné: lalokůw trojúhelných, ostrých anebo přízakončitých, wezpod na prostřední žíle jednožlazých; kwěty veliké (w průměru 3palečné), jako u bawlníka zelinného barwené; kalich žlutý, přitroj lupenný, dřipnatý, huňatý; tobolka wejcowitě eliptičná, ostrá, 4—6chlopná; semena s bawlaau dlabau, žlatau a pýřím krátkým, žlutým, pevně wáznaucím. — W Indii zadní a w Číně, kdežto hojně se sází; též do Indie západní přesazen, k, 4. ♂.

B. barbadský. *G. barbadense* Lin. *G. frutesc.* Pluk. alm. t. 188. f. 1. Keř 6—15' vysoký; wětwičky pýřité nebo lysé jako řapíky a stopky; kalichy a tobolky černožláznatě tečkované; listy dlouhořapíkaté, dole srdčité, 3—šlaločné: lalokůw wejčítých, napřed silně zaužených, hrotitých, na lici přílyse, na rubu pýřité nebo plsti pak dilem miznaucí porostlé, na třech posledních žilách žlázu nesaucí; stopky úžlabíčkové nebo protilisté, též konečné, nejčastěji kratší řapíky; lupeny kalíškové přeweliké, dřipnaté; kalich přemělece tupozubý; kwět veliký (rozwitý 3" w průměru) jako bawlníka zelinného barwený; waječník huňatý; tobolka wejcowitá, ostrá, lysá, 3chlopná; semena černohnědá we wlně tenké, bílé, snadně šňatelné, bez pýři. — W Indii západní netoliko

diwoký, ano i sázený; též přenešený do Indie východní, Afriky a jinam. ☞.

To jsou rody, ježto v rozdílných krajinách mezi obratníky a podle nich v mírných podnebských se sázejí pro bavlnu. Dlouhým sázením, podnebským a půdou rozmanitě mají odrody, tak že těžko bývá ustanoviti, co rodem, co odrůdkem.

Rozdílné bavlníky rody, jsouce doma v krajinách meziobratníkových, toliko tam anebo blízko obratníků v podnebských mírných se daří. Na severné polokouli v Evropě, Asii a Americe vůbec až k 40°, v některých krajinách ještě k 41°; n. p. ve Wlaších až po Neapoli, ve Španielských po Walencii, v Asii sahá až do Číny a Bucharska, a v Krymu na jižné anebo až ke 45°. Na jižné polokouli sází se až k 30°. Mezi těma mezema bavlníky se všude u velikém množství sázejí. Mezi obratníky sázejí se ještě vysoko na horách, n. p. v Americe ve výšce 4200' nad mořem. Ze semen vytlačuje se olej, který ve vlastech bavlníkových jest váženým lékem.

Bavlníky sázejí se pauze pro bavlnu, která stala se náramně znamenitým zbožím kupeckým, co hotovení tkania bavlněných v Evropě a zvláště Angličanech takové náramně pokroky udělalo, takže veliké jich množství do Indie obojí do Číny se zavázl, ačkoli odtamtud i bavlna i obdělávání jí vlastně pochodí.

PODSLUNEČNÍK. SIDA. SIDA.

Kalich na 5 kláný, bezkališečný. Čnělek mnoho, dole srostlých. Plod složený z měchýřků 5—30, přeslenovitě postavených, s osau více méně srostlých, ostrých nebo zobanitých, uzráním od sebe se oddělujících, nejčastěji 2chlopných, 1—mnohosemenných.

Pokolení to více 200 rodů obsahuje.

P. kanárský. *S. canariensis Willd. S. alba Cav. diss. 1. t. 3. f. 8.* Keř nízký s kmenem lysým, oblým, větvenatým; větve popelavé; listy střídavé, přisedavé, vejčité, podlauhlé, tupaunké; hořeni užší, čárkovitokopinaté, ostré, zpilované, na lici zelené a lysé, na rubu bělavě měkce pyřité, 1palcové nebo delší; řapíky překrátké; palisty štětinovité; květy ojedinelé, úžlabičkové, na stopkách co list dlouhých, 1květých, nitovitých, jednokolenných; kalich lysý, zelenavý, hranatý: uštův plochých, příkosočtverečných, ostrých; koruna bílá, málo delší kalichu; měchýřků 9—10 hnědých, hranatých, 1semenných, 2hrotých. — Na Ostrovech kanárských. ☞.

Kuřávané potřebují jeho listy na místo čaje (*kanárským* zvaného); chuti jest nahořklé, lahodné, a žene na pot. Listy trhají pozorně a suší ve stínu. Aby nemohly nahlznouti, schovávají je v nádobě čisté, zavřené.

P. homolaty. *S. pyramidata Cav. diss. 2. t. 1. f. 10. et 6. t. 194. f. 1.* Keř 2—3střevičný, přímý; listy

přítokrahlosrdčité, zakončité, lysé, 3palcové: stopky mnohokvěté, chocholičené činí dohromady latu konečnou, listnatou; květy drobné, žluté, měchýříkův s aksamitnatých, krátce dvojhrotých. — W křovištích na pomoci Indie západní. \bar{R} .

Kořen, květy a semeno potřebují ve vlasti jeho jako my sléz, z lodyh dělají kartáčky na zuby.

P. dvojhrotý. S. *Abutilon* Lin. *Houtt. syst.* 8. t. 61. *Abutilon Avicennae* Mat. *Wel.* 134. C. Lodyha přímá, 2—5' vysoká, jednoduchá nebo málo větwná, oblá, jako celá rostlina hustě aksamitově pýřitá; listy dlouhořapikáté, široce srdčité, zakončité, zubaté; palisty šidlowité, prchawé; stopky nad prostředkem klaubnaté, kratší řapíku, úzlabičkové, 1květé; ušty kalichové kopinatě vejčité, na plodu se zweličující; koruna dwakrát delší kalichu, žlutá: plátkův obvejčitých, ufatých; měchýříkův 10—15 ufatých, dvojjobaných, černawých, mrtnatých čili chlupatých, nejčastěji 3semenných; semena úkosně ledwinowitá, tmawě hnědá, s uzlíčky bílymi, plewowitými. — W Ewropě jižné, w Asii prostřední, Americe sewerné. Kwěte od čerwna do září. ☉.

W Číně se sází, proto že vláknó jeho jako konopí dává se zdělawati. W lékařstwu může se potřebowati jako sléz a proskurník.

Podřadí 2.

CEJBOWITÉ. *BOMBACEAE.*

CEJBA. *BOMBAX. WOLLBAUM.*

Kalich zwonkowitě bandaskowitý, skoro ufatý nebo nepravidelně na 3—5 klaný. Plátkův s nejdolejší srostlých. Tyčinek mnoho jednobratrých anebo nahoře pětubratrých. Čnělka 1 s bliznou hlawowitou, šlaločnou. To- boľka dřewnatá, špauzdrá, šchlopná: pauzder mnohosemenných. Semena wlnau hustau obalená.

Stromy weliké, listí prstnatého, kwětí welikého, nejčastěji po- bočného.

B. malabarská. *B. malabaricum* Decand. *Rheed.* 3. t. 52. *Roxb.* t. 248. Strom 50—100' vysoký; kmen 6—7' tlustý, kolcatý, s korau hluboce rozsedlou, šedau a ko- šem welikým, skoro přeslenowitě větwnatým; wětwi též mnohými kolci naježených; listy dlouhořapikáté, prst- naté, t. zpětěné nebo zsedmené; listky podlauble kopi- naté, obak zakončité, celé; palisty malé, padawé; květy chomáčené před listím pučící: kalich tlustý, kožnatý, ne-

stejně 2—3laločný, pak hlouběji rozštípnutý; plátky asi 4" dlouhé, eliptičně podlauhlé, ostré, masité, dřive rozložené, pak podwinuté, vně bledě červené, u vnitř červené; tobolka elipsovitá, na obojím konci ztenčená, nepatrně šhraná, 5—6" dlouhá, k okurce podobná; semena obvejcovitá, černavá, vlnau bílau hedvábowitau obkličena. — W Indii východni. 5.

Bawlna od toho stromu pochodící, krátká jsauc, nehodí se ku předení; dobrá ale jest k wycpávání polštářkůw, podušek a matrac. Kůra kořenová a kmenová, též hojný med kwětový, jsau lékařstwím w Indii východni.

C. sedmená. *B. septenatum Jacq. am. pict. t. 261. f. 55.* *B. heptaphyllum Lin.* Rozeznává se kmenem nekolcatým, korau tlustau, korkowitau. — Roste w Kartageně.

C. šihowitá. *B. Ceiba Lin. B. quinatum Jacq. am. pict. t. 261. f. 54.* Strom ještě vyšší a tlustší nežli cejba malabarská; kmen kolcatý; listy pětěné: listky kopinaté, celé, zaubkované, ostraunké; kalich malý, zwonkowitý, drobně šzubý; plátky dole srostlé; trubka tyčinková dwakrát delší kalichu, nálewkowitá, rozdělená na pět pramenůw; waječník pětšhraný; tobolka weliká, šihowitá, na konci wlačená, přikrytá vlnau krátkau. — Roste w Americě jižné, obzvláště okolo Kartageny. 5.

Toho rodu a předešlého kůra kořenová a semena slauží w lékařstwí, listí mladé, sliznaté Negrům za zeleninu, bawlna jako cejby malabarské k wycpávání, kmeny wydlabané za kocábky, do nichž třebaš 150 lidí se wejde.

КАПОК. ERIODENDRUM. WOLLBAUM.

Kalich holý, tupě šlaločný. Plátkůw š, dohromady a s trubkau tyčinkowan srostlých. Tyčinky nitek dole w krátkau trubku srostlých, na konci šbratřých se swazky až na konec srostlými a tu 2—3 prašniky nešaucími. čárkowitzé nebo zatočilé a jakoby jediný prašnik předstawující. Ostatně jako cejba.

K. celolistěný. *E. anfractuosum Decand. Bombax pentandrum Lin. Cav. diss. 5. t. 151. Jacq. am. pict. t. 182. Eriophoros javanica Rumph 1. t. 80. Pania paniala Rheed. 3. t. 49.* Strom 30, anobrž i 100' vysoký, dřiwí welmi lehkého, křehkého, wětwi wisutých, kůry zelenawé, poseté bradavicemi welikými, homolowitými, kolcowitými; listy prstěné, ze 7—9 listkůw kopinatých, celých, anebo zpilowaných, ostrých; řapiky předlauhé;

kwěty úzlabičkowó, chomáčené; koruna bílá, wně huňatá; swazkůw tyčinkowých 5 s 2 nebo 3 prašníky zatočilými; tobolka zdělí $1\frac{1}{2}$ k okurce podobná; semena zwici brachu, wejcowitá, ostrá, zaobalená we wlně krátké. — Roste w Indii obojí. 5.

Bawlna krátká slauží k dělání polštářůw.

ŽLUTOWLNIK. OCHROMA. BLEICHWOLLE.

Kalich dole trubkowitý, přinálewkowitý, sotwa na patero klaný: uštůw planých, 3 okrauhých, 2 ostraunkých. Plátkůw 5, kalichu delších. Prašníky zatočilé. Blizen 5. Tobolky s chlopněmi u wnitř wlnau hedwábowitau oděnými. Semena podluhowatá.

Ž. *jehlatečný*. O. *Lagopus Swartz.* *Bombax pyramidale. Cav. diss. 5. t. 153.* Strom 20—40' vysoký s wět-wemi rozkladitými, rozhami hladkými, křehkými, sochatými nebo roztrojenými; kůra tlustá; dříwí lehké, bílé; listy weliké, 1' i wíce dlouhé, řapikaté, srdčité, zaokrauhlé, na líci lysé, na rubu plstnaté, rozdělené na 5 nebo 7 lalokůw přemělkých, zaubkowaných; kwěty mnohé, přeweliké, bledě rudé, na stopkách ojedinělých, úzlabičkowých, přetlustých, 3—4" dlouhých; tobolka skoro wálcowitá, šbrázdá, 10hraná, 1' i wíce dlouhá; semena we wlně čerwenawé. — Na Jamaice a Antillách. Kwěte w lednu a únoru. 5.

Wybaují, že pěknost klobaukůw plstěných anglických pochodí přimícháním bawlny toho stromu. Dříwí lehké jako korek.

KOLPERÁK. POURRETIA. POURRETIE.

Kalich nahý, šdílňý, zwonkowitý, stálý. Plátkůw 5. Tyčinky srostlé w slaupek na konci šbratry. Prašníky 1pauzdré. Blizna hlawowitá. Tobolka kožnatoblánatá, s 5 křídly nejwětšími listowitými, nepukawá, mnohopauzdrá, pauzdry nejmnožšími pometalými 1pauzdrá, 1semenná.

K. jaworolistý. P. platanifolia H. et Bonpl. pl. equin. 2. t. 133. Cavanillesia platanifolia H. B. et Kunth. Strom ztepilý; kmen 60stěwíčňý, 2—3' tlustý; listy přístitowité, 5—7laločné, na 1' dlouhé, podepřené řapiky o polowičku kratšími; kwěty $1\frac{1}{2}$ " dlouhé, w okoliky rozpostawené; kalich čerwenawý; plátky jazykowité, u wnitř masowé, wně rezawoplsté; tobolky podluhowaté, křidel skoro 3" dlouhých. — W Kolumbii. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Semena sladká a olejnatá jedí; olej z nich dobytý potřebnýj w kuchyni a lékařstwí.

KAŠTANÁK. CAROLINEA. CAROLINEE.

Kalich skoro ufatý, stálý. Plátkůw 5, předlauhých. Trubka tyčinkowá nahoře na patero klaná. Čnělka předlauhá, šblizná. Tobolka dřewnatá, pak 1pauzdrá, šchlopná, mnohosemenná. Semena holá.

Stromy okázalé, listůw prstěných, kwětůw krásných, přewelikých, úžlabíčkowých.

K. zpanily. *C. princeps* Lin. *Aubl.* 2. t. 291. 292. *Cav. diss.* 3. t. 72. f. 1. *Lam.* t. 589. Strom 30—40' vysoký, kmenu rovného, na wšecy strany rozvětweného; listy o dlauhých řapících pěténé nebo osmené, prsténé: lístkůw wejčítokopinatých, zakončítých, celých, lysých; palisty krátké, padawé; kwěty přeweliké, krásné, ojedinělé, úžlabíčkové, na krátkých stopkách; kalich zwonkowitý, nepatrně šzubý, kožnatý; plátky čárkowitopodlauhle, na konci podhnuté, tlustaunké, u wnitř žluté, wně zelenawé; trubka tyčinkowá trochu kratši koruny, až do prostřed na 5 swazkůw rozdělená, čerwená, s prašniky nachowými; čnělka delši tyčinek i s bliznami čerwená; tobolka elipsowitá, tisawě huňatá, 6—7" dlauhá; semena tisawá, zwící kaštanůw. — W Americie jižné, obzwláště w Guianě, na místech mořem zatopených. Kwěte w lednu až do března. 5.

Toho krásného stromu list mladý a kwět se jí co zelenina, semena pečená jako u nás kaštany. Též co lék má swau sláwu.

K. znamenitý. *C. insignis* Swartz. *Bombax grandiflorum* *Cav. diss.* 5. t. 154. Strom wyšši a štibhlejši nežli předešlý. Listy sedmené: lístkůw obwejčítě podlauhých; kwěty přeweliké, přeozdobné, ojedinělé, úžlabíčkové; kalich obširný, chobotnatý; plátky auzké, 5" dlauhé, nejčerwenější, přímé, na konci okrauhleném rozložené; trubka tyčinkowá jako koruna barwená, trochu kratši než ona, ukončená prašniky drobnými, wáhatými; čnělka tlustá, delši tyčinek s bliznau šzubau; tobolka skoro kulowatá, zwící dětské hlavy. — W Brasilií, na Martinice, Tabagu a j. 5.

Jako první se potřebuje.

K. nádherný. *C. fastuosa* Decand. *Xiloxochitl* *Hern. mex.* 68. (ob. předobr.). Podobá se předešlým. Listy pěténé: listky obwejčíté, tupé; kalich ufatý, nejcelejši; plátky co krew čerwené, od dola podwinuté. — Roste w Nowé Hispanii na místech mírně horkých. 5.

Kořenová kúra w lékařství se potřebuje.

ZADOPELNÍK. CHEIROSTEMON. HANDBLUME.

Kalich přízvonkovitý, 5dílný, vně dole 3listenný: ušťůw padawých, tlustých, u wnitř barwených, dole dubkowaných. Plátky žádné. Tyčinky nitek srostlých w trubku na konci na patero klanau: ušťůw jednostranných, na konci čnějícím hrotitých, na hřbetu nesaucích prašníky 2, čárkowitzé, na dél pukající. Čnělka 1 s bliznau ostrau. Tobolka podluhowatá, 5hraná, 5chlopná: chlopni u prostřed přehrádky často huňaté nesaucích. Semen w každém pauzdru 15—18, wejčitých, masičkem opatřených.

P. wodoklenowitý. Ch. *platanoides* H. et Bonpl. pl. eq. 1. t. 44. Tiles ac. petrop. 5. t. 9. Lam. t. 976. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 139. Strom má kmen 15' vysoký, 1½' tlustý, koš hustý, wětwe rozewřené; listy střidawé, řapíkaté, srdčité, 5—7laločné, na lici lysé, na rubu plšfnaté, plawé; palisty kopinaté, prchawé; kwěty weliké, ojedinelé, stopkaté, protiřapíčné, na konci rozeh; stopky 1kwěté, plšfnaté; kalich korunowitý, 1½" dlahý, vně plšfnatý, narvsawělý, u wnitř pěkně čerwený; nitky tyčinkowé představuji jakoby ruku s prsty; tobolka černě plšfnatá, dřewnatá, 3" dlahá. — W Mexiku. Kwěte w listopadu až do ledna. 5.

Dlanho znali toliko jediný strom u Toluka a Indiané se mu kořiti. Později Humboldt a Bonpland wfce jich našli a zewrub popsali. Kwěty proti padaucnici potřebuji.

BAHOBAB. ADANSONIA. ADANSONIE.

Kalich holý, padawý, 5dílný. Plátkůw 5 do střed skoro srostlých. Trubka tyčinkowá wzhůru rozšířená a rozložená. Čnělka nejdělsí. Blizna pramenatá nebo hwězdowitá. Tobolka dřewnatá, nepukawá, 10-pauzdrá: pauzder mnohosemenných; semena obkličena dužninau maučnatau.

Toliko jediný rod známý.

B. prstnatý. A. *digitata* Lin. Cav. diss. 5. t. 15. Lam. 588. Baobab *Alp. aeg.* t. 67. Strom 60—70' vysoký; kmen toliko 10—15' vysoký, 20—27' ale tlustý, a tudy ze všech známých stromů nejtlustší; wětwe na wšecky strany se rozkládající, 60—70' dlahé a co kmeny stromowé tlusté, dělaji koš 120—150' široký, který konci na zemi sahaje dělá kupu ohromnau, polokulowatau, takže z blizka jako malý les wyhlíži; kořeny wodorowně pod

zemi rozbíhající se v délku 100—120'; listy na dlouhých řapících pětěné nebo sedmené, prstěné (na mladých trojené nebo ojedinelé): listky obvejčitoeliptičné, ostré, dole klinovité, z předu více méně zubaté, lysé; palisty šidlovité; stopky ojedinelé, z úzlabíček nejdolejších listův, 1kwěté, odvislé; ústy kalichové kopinaté, ostré, podvinuté; plátky obvejčité, tlustaunké, rozložené na rovnou, bílé, 4" dlouhé, a kwět rozvitý jest 4" dlouhý a 6" široký; tobolka obvejcovitá, elipsovitá, 1—1½ dlouhá, plsnatá, nejčastěji 10pauzdrá, s přehradkami kožnatými, časem od slaupku se oddělujícími; semen po 50—60 v každém pauzdru, úkosně ledwinovitých, černých, na začátku ponořených v dužnině červenavé, haubovité, pak bílé a maukovité. — W Africe meziobratnikové a odtud do obojí Indie přesazen. List paustí v listopadu, čerstvým se ozdobuje v kwětnu, v lipnu kwěte a v říjnu ovoce zrá. 5.

Strom ten ne co do výšky ale co do objemu nejohromnější, přerychle rostoucí v prvních letech. Jeho stáří užasuje všecku obraznost. Strom roční má kmen v průměru 1', 1½", a výšku 5', 100letý průměr 4', výšku 29', 1000letý průměr 14', výšku 53', 5150letý průměr 30', výšku 73'. Všecky díly jeho jsou bohaté na sliz. Strom jest obyvatelům Afriky meziobratnikové nejužitečnější. Listy rozmačkané, *lalo* nazvané, jsou každodenní přísada jídel; dužnina z plodův, příjemně návníá, jest potrava občerstvující a žízeň hasící. Listy a plody jsou lékem přechasto užívaným proti nemocem zimničným a běhawkám. Slupky plodové obsahují mnoho drasla, protož na Senegalu dělají z popele a oleje palmového mýdlo.

BATAN. DURIO. DURIO.

Kalich nahý, nepatrně šlaločný. Plátkův 5, kalichu menších. Tyčinek mnoho, 5bratrych; prašníky zkraucečné. Waječník nožičitý, šupinatý. Čnělka nitovitá s bliznau kulowatou. Bobule veliká, zakulatělá, měkkoo-stenná, 5pauzdrá, šchlopná; semen v každém pauzdru 4—5, wejcovitých, zaobalených dužninau bílou, sliznatou, na způsob míšku.

B. indský. *D. zibethinus* *Lin. Lam. t. 661. Durio Rumph l. t. 29.* Strom vysoký, alespoň z owočných nejvyšší; koš řídký, rozložený, chudolistý; kůra žlutavě popelavá, listy střídavé, odlehlé, mírně řapíkaté, wejčitopodlauhle, celé, zakončité, na lici zelené a lysé, na rubu šupinaté a bledě hnědopopelavé, 5—6" dlouhé, 3" široké nebo širší; kwěty bledě žluté vynikají pod listy z větve ano i ze samého kmene, ve swazcích na stopce konečné, tlusté, krátké; kalich žlutý uštův

okrahlených; plátky špinavě bílé, podduté jakoby lžícovitě; na větších tlustších zůstávají asi 3—4 plody, na tenších větších se nalézající slouží malým papuchům potravou; plody jsou zvěcí človecí hlavy, podlauhlokulovate; kůrka tvrdá, tlustá, aniž dřevnatá, všude posázená kolci žlutavě zelenými, měkkými, hrnatými, jakoby brilianty, vně má 5 švů, podle nichž plod uzrav rozděluje se; v každém pazdru 2—4 semena, jako holubí vejce veliká, podstatou kaštanům podobná, a zaobalená dužninou bílou, slizkou a tenkou slupkou. — V Indii východní na Malakce, Žávě, Borneu až na Moluky okolo domů a polí, někdy v lesech. Zraje v květnu a čerwnu, někdy po druhé v listopadu. 5.

Dužnina obsemenná, jako smetana vyhlížející, jest nejhlavnější díl toho ovoce jedlého. Mnozí mají to ovoce za nejvýbornější v Indii, v čemž ale přichází se nesrovnávají. Chuť jest lahodná a sladká, zápach ale nepřijemný, jakoby cibulí zhníla, který též i ovoce vydává a po celém domě rozšiřuje. Neuvyklí ani nechťjí zůstatí, kde je jedí. Nikdá se nečesá, noprž nechává se upadnouti. Za den nebo dva již kazí se a černá. Když se urodilo, obyčejně následují nemoci, protože vlhké powětří tenkrát pauje a že se ho lid nemůže nasytiti, čímž auplawice a zimnice zlé powstávají. Člowěk zmůže 1—2 kusy. Rozeznávají troje odrodky: bornejské jsou veliké jako čbán, tak že muž má jedno co nésti. Podlauhlé, nejlepší, obzvláště ryzí a na konci tupé, v každém pazdru 1 nebo 2 semena mnohou dužninou obalená mají. Kulovate malé mnoho mají semen, jsou špatnější, wodnaté a rostau na Bandě. Jádra surowá nejedí se, dobrá ale jsou wařená nebo pečená; dělají ale prý dušnost. Dříví tvrdé dává dobrá břewna a stežně. Strom nerádí sázejí okolo domů, protože ovoce těžké padaje, porušuje střechy a lid.

Malajové nazývají strom batan, květy buaa, a ovoce durion, durian, durioan, dureyn, dury.

ZKRAUCENEC. HELICTERES. SCHRAUBENBAUM.

Kalich trubkovitý, na patero klaný. Plátkův 5, jazýčkovitonehetnatých, nahoře přízubatých. Tyčinek 5—10—15, na horu rostlých v trubku baňkovitau na konci mnohoklanau. Waječník dlahonožičný. Čnělek 5, dole rostlých. Měchýříkův 5, 1pauzdrych, mnohosemenných, u wnitř pukajících, často pravidelně zkraucených, někdy rovných. Semena bezbilečná.

S. lískolistý. H. Isora Lin. Reichenb. mag. t. 48. f. 2. H. Pluk. alm. t. 245. f. 2. Fructus regis Rumph 7. t. 17. f. 1. Isora Murri Rheed. 6. t. 30. Keř vypauští z kořena daleko se rozkládajícího mnoho kmenův přímých, kteréž vydávají mnoho wětví slabých, tak že na wodra

položiti se musejí; listy lískovým podobné, srdčité, vejčité, zubatozpilované, zakončité, šerpiwé, na rubu plšnaté, 6" dlouhé, 5" široké; stopky úzlabíčkové, 2—4kwěté; kalich trubkowatokejowitý, skoro 2pyský; koruna nestejná, skoro 1 $\frac{1}{2}$ " dlouhá: plátků 3 hořejších mnohem menších, barvy proměnné, dříwe jasné nachové se žilami tmavě modrými, pak stkwěle žluté, černě tečkované, potom masové a konečně miniowé; tyčinek 10; plod wálcowitý, dlouze hrotitý, aksamitnatý, zdělí malíku, z 5 měchýříkůw hranatých, zkraucených, naplněných semenem černým, drobným, hranatým. — Na Malabaru a Molukách, w půdě písčité. Kw. pořad \bar{H} .

Kořen žlutawý, zahořklý potřebuje se proti ujímání w břiše a vyražením; u wodě, w níž plody byly močeny, kaupají děti na křeče trpící.

Řád 33.

MĚŠEŇOWITÉ. *BYTTNERIACEAE*.

Kalich holý nebo kališkatý, z lupenůw 5, wíce méně dole srostlých, před rozwitím chlopnitých. Plátkůw 5, podplodních, s ušty kalichowými střídawých, dříw rozwití zatočených, rozličných, řídce nestejných anebo žádných. Tyčinky zwíci lupenůw kalichowých anebo plátkůw, dwakrátne, mnohokrátne: nitěk wíce méně jednobratrých, některých pometawých; prašníky zadní 2pauzdré. Worečkůw 5, nejřídčeji 3, rozdělených anebo w jeden waječník srostlých. Bilek olejnatý nebo dužnatý, řídce žádný. Kel rovný s kořínkem dolem, děloma buď listowitýma, rovnýma, buď řasnatýma, buď okolo pírká stočenýma, buď nejtlustšíma (w semenech bezbílých).

Stromy, kře, polokře, řídčeji byliny. Listy jednoduché, celé, laločnaté, dřšpaté. Palisty prosté. Kwěty obojaké, náramně řídce různopohlavé, pravidelné, nahé nebo kališkaté. Stopky úzlabíčkové, protilisté, 1—mnohokvěté.

Decandolle uwádí 220 rodů, w 35 pokolení rozdělených, ježto skoro všecky rostau w krajínách meziobratnkowých, některé w horším dílu mírného pásma. Jako slézowité obsahují mnoho slizi, a tudy mají ty samé aučinky.

Řád ten rozděluje se na šestero podřadí, jež někteří mají za obzvláštní rody a jichž uwádíme patero.

1) *LEJNICOWITÉ*. *Sterculiaceae*. Kwěty různopohlavé. Kalich nahý, blaločný, padawý. Plátky žádné. Tyčinek 5, 10, 15, 20, nejdoleji jednobratrých. Waječník často nožkatý, z 5 worečkůw oddělených složený.

Bilek olejnatý nebo žádný. Kel přímý, děloh w bilku plochých, listowitých, bez bilku nejtlustších, nestejných, s kořínkem wejčítým, krátkým.

2) *KAKAOWNÍKOWITÉ*. Byttnerieae. Plátky nejčastěji dole poddutoklenuté, na konci w jazýček prodlažené. Tyčinek 10—30, i wíce. Nitek 5 plátkům stříčných jalowých, jazýčkowitých; nitky ostatní střídawé, ojedinělé nebo po třech, pětibratré nebo řidce jednoprašničné. Waječnik 5pauzdrý: pauzder často 2semenných. Semena bezbílččná s dělohama tlustýma, buď bílččnatá s dělohama listowitýma, plochýma nebo swinutýma.

3) *LICHOKWĚTCOWITÉ*. Lasiopetaleae. Kalich 5-dílný, plátkowitý, stálý nebo wadnauci. Plátky drobné, šupinowité, řidce žádné. Tyčinky nitek šidlowitých, dole srostlých, buď 5, plátkům stříčných, buď 10, střídawě pometalých. Prašníky na nitky přiložené s pytlíčkoma přiblíženýma. Waječnik 3—5pauzdrý: pauzder 2—8waječných. Worečkůw 5 dwojchlopných, často ztuha srostlých anebo příprostých. Semena wozpod masičkatá. Bilek dužnatý. Kel přímý. Dělohy ploché, listowité.

4) *KASLÍCOWITÉ*. Hermanieae. Kwěty obojakké. Kalich 5laločný, stálý, někdy kališkatý. Plátkůw 5, před rozwitím zkraucených. Tyčinek 5, dole jednobratrých, protiplátečných; prašníky wejcowité, 2pauzdré. Worečky w jeden plod srostlé. Bilek dužnatě maučnatý. Kel zawřený, nakřiwený s kořínkem dolním, dělohama plochýma, listowitýma, celýma.

5) *KLANOCHOWITÉ*. Dombeyaceae. Kalich 5laločný. Plátkůw 5 přínestejnostranných, dřiw rozwití zkraucených. Tyčinky mnohokrátne, řadě, jednobratré, řidce wšecky plodné, nejčastěji některé neplodné, nitowité nebo jazýčkowité, jiné 2—3 mezi dwěma neplodnýma wíce méně srostlé. Čnělky 3—5, srostlé nebo prosté. Wajíčka w pauzdrech 2 nebo množší dwojřadá. Kel rowný w ose bilku dužnatého. Dělohy listowité, často na dwé klané, ploché nebo schumlané.

Podřadí 1.

LEJNICOWITÉ. *STERCULIEAE*.

Wšecky přebývají mezi obratníkoma. Kromě slizi mají ještě prwek hořký nebo swraskawý, řídčeji kořenný. Semena mnohých jsau jedlá. Lýko nejmnožších může se potřebowati co konopí.

LEJNICE. STERCULIA. STINKBAUM.

Kalich 5laločný. Tyčinek 10, 15, anebo 20, dole srostlých w krátký pohár; prašníky po 1 nebo 3 na jedné nitce. Waječník (nejčastěji) nožičitý s čnělkau křiwau. Měchýříkůw 5, oddělených, nahoře pukajících, nejčastěji mnohosemenných.

L. wejčitá. S. Balanghas *Lin. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 143.* (plod). *Rheed. 1. t. 49.* *Rumph amb. 3. t. 107.* Strom okázalý kmenu asi 10' w průměru širokého, s korau tlustau, popelawau a dřiwim bílým; wětwe dělají koš hustý, obšírný; na konci rozeh jsau listy střidawé, asi 9" dlahé, 3" široké, wejčitokopinaté, tupaunké, dole zaokrauhlené, nejcelejší, obak přilysé; řapíky u prostřed ztenčené, o $\frac{2}{3}$ kratší listu; klasy úzlabičkové, odwislé, po odpadání listůw se rozvíjející; kalich zwonkowitz, ušťuw čarkowitz, na konci spojených, wně chlupatých; waječník dlahonožičný, huňatý: čnělka sehnutá; měchýříky wejčité neb obwejčité, předstálé, lep-ké; semena nemnohá, elipsowitá, černohnědá, lesklá, $3,4''$ dlahá. — W Indii východní. Kw. w únoru až do dubna. 5.

Semena pečená, chutnajíce jako pečené kaštany, hojně se používají. List a štáwa plodowá slauží w lékařství. Z kmenu prý prýští se hmota ke klowatině arabské podobná.

L. zakončítá. S. *acuminata Beauv. ow. 1. t. 24.* Strom mírně vysoký; listy střidawé, podlahulé, celé, zakončité, lysé, dlahořapikaté; kwěty úzlabičkové, latěné; prašníky jednořadé; měchýříky lsemenné: semena weliká, dužnatá, špinawě červená, do fialowá; taktěž i kalich barwen. — Roste w Africe w králowstwi Owar-skobeninském.

Semeno jeho, *kola* či *guru* zwané, podobá se mandli a má tu obzvláštnost do sebe, že napravuje chuf wody špatné, když se kausá, nežli woda se pije. Podobnau vlastnost mají také semena *lejnice plstnaté*, S. *tomentosa Guill. et Per.*

L. baňatá. S. *urceolata Smith. Rumph amb. 3. t. 107.* Dle jmění podobá se předešlým; listy eliptičné, podlahulé, ostré, wezpod bledé a drobníčce aksamitnaté; lavy stažené, chudokwěté, sotwa delší řapíku; kalich bankowitz, po kraji huňatý. — Nedaleko Amboiny a na ostrowě Hominoa řečeném.

Semena její jsau jedlá.

L. kropenatá. S. *guttata Roxb. Rheed. 4. t. 61.* Listy wejčité, tupé, tlusté, lysé, celé; hrozny přichomáčené, odstálé, listu delší; kalichy u wnitř wlníčkowané, otewřené. — W Malabarsku na wrších.

L. euprynata. S. Ivira Swartz. S. crinita Cav. diss. 5. t. 162. Ivira pruriens Aubl. t. 279. Strom 60' vysoký, s větve mi velmi odstávajícími; listy dost velké, střídavé, řapíkaté, vejčité, lysé, na konci zakončité, celé, řídce trojlaločné; květy latěné, samčí desítimužné; měchýřiky dole chlupy štětinovitými, tuhými porostlé, uvnitř se štětinami zrzavými, drobnými, palčivými. — W lesech Ameriky horké. 5.

Rodu toho a předešlého lýko se zdělává jako len anebo kono pě a slauží k dělání tkanin na šaty a ku předení prowazůw.

L. smradlawá. S. foetida Lin. Cav. diss. 5. t. 141. Rumph 3. t. 107. Strom velmi vysoký kmenu přímého, rovného, velmi větewnatého; listy obšírné, řapíkaté, na konci rozeh, složené z 7—9 listkůw podlahlých, zakončitých, šitowitě rozpoložených; řapíky překrátké; květy velmi smradlawé na latách běwných, konečných, odwislých, chudowětewných; kalich načerwenalý, wně pýřitý, uvnitř plstnatý, s ušty hlubokými, kopinatými, na konci podhnutými; měchýřiky 3" dlouhé, wejcowité, ledwinowité, zakončité; semena zakončitá, černá. — Na Malabaru a Amboině, Kwěte w březnu. 5.

Semena olaupaná jsau velmi lahodná a dáwají mnoho oleje,

LISTOHRANÁK. HERITIERA. HERITIERE.

Květy mnohomanželné. Kalich šzubý. Kwěty samčí: Tyčinek 5—10, s nitkami w trubku srostlými, na jejímžto konci prašníky. Kwěty obojaké: Prašníkůw 10, sedawých, 2 mezi každým worečkem waječnickowým. Worečkůw 5, lěnělečných, pak se proměňujících w měchýřiky kýlatokřídlaté, nepukawé, pometáním jednosemenné. Bilek žádný. Kěl nejtlustší.

L. pomorský. H. litoralis Ait. Samandura Lin. Balanopteris tothila Gaert. t. 99. Nagam Rheed. 6. t. 21. Rumph 3. t. 63. Strom překrásný, křiwý, zwýši 20 mužůw a ztlauší 1; větwe oblé, rozdělené; listy směstnané, 6" dlouhé, 3" široké, střídavé, řapíkaté, waječné, jednoduše žebernaté, na líci zelené, lesklé, na rubu bělawé, pýřičkowané, atlasowitě lesklé; řapíky tlusté, 6—10" dlouhé, tuhé; květy drobné, neauhledné, mírně stopkaté, na latách úžlabičkowých, listu kratších, řidkých, střídavě větwitých, ryšawě plstnatých; měchýřiky hwězdowitě rozewřené, člunku podobné, twrdé, přídřewnaté, lysé, lesklé, co slepičí wejce velké, obsahují

po jednom semeně wejčitozakulatělem, bradawičnatém. — Na Filipinách, Molukách, Ostrowech indských. Kwěte w srpnu až do listopadu. 5.

Plod suchý jest lehek, tak že se může mti za kus korku, a rapotí. Ptáci a netopýrowé žerau semena a rozšwají je. Též slauží kořenfm na jídlo, a zwařenina proti auplawici. Ze dříwí dostí twrdého a těžkého dělají wesla a stežně, z wětwiček parátka, jež na jednom konci we způsob štětce roztlaukají.

Podřadi 2.

ΚΑΚΑΩΝΙΚΟΨΙΤΕ. BÜTTNERIEAE.

KAKAOWNÍK. THEOBROMA. CACAOBAUM,

Kalich šlupenný. Plátkůw 5: nehtu rozšířeného, kýlatého nebo žlábkowitého, čepele jazýčkowité. Tyčinek 15, w trubku na 10 klanau srostlých: uštůw 5 šidlowitých aneb jazýčkowitých, bezprašnikowých, ostatních 5 (střídawých) nesaucích po 2 prašnicích, plátkům střičných. Blizna šdílňá. Tobolka špauzdrá, nepukawá. Semena w dužnině máslowité hnízdiwá, bezbílečňá. Dělohy tlusté.

K. pravýj. T. Cacao *Lin. Catesb.* 3. t. 6. *Blak.* 373. *Plenk* 578. *Lam.* t. 653. *Düsseld.* 9. t. 1. Strom 20—40' wysoký: kmenu přímého, rowného, tenkokorého, s wětweji mnohými, autlymi; listy podlauhlé nebo wejčitopodlauhlé, na konci ostré, dole zaokrauhlené, celé, žebernatě žilnaté, obak lysé a stejnobarewné; řapiky u prostřed ztenčené a tudy na obau koncech ztlustlé; palisty čárkowitošidlowité; stopky wíce méně nahlaučené, 1kwěté, nitowité, i s kalichem pýřité; lupeny kalichowé delší koruny rozložené, kopinaté, zakončité, růžowé; plátky nehtu silně prohlubeného, wzestaupawého, a čepele obwejičité, ostré, dole zaužené w nitowitau nožičku, žluté, čerwenawě žilnaté; trubka tyčinkowá dole pohárowitá; nitky neplodné čárkowitě šidlowité, 3krát delší bratrstew plodných, užších, rozehnutých; čnělka nitowitá, na patero klaná; plod elipsowitý, na obau koncech ztenčený, 6—8" dlauhý, 10brázdý, špinawě citronowě žlutý, ponačerwenalý, pod skořápkau dřewnatě kožnatau naplněný dužninau bělawau, mnohosemenný; semena rownowážňá, řadowitě nad sebau položená, wejcowitá nebo wejcowitě podluhowatá, smačknutá, wně čerwenawě hnědá: jádra tmawě hnědého, rozsedlého; složeného ze kle. — W Americi jižně,

kdežto také jako w Indii západní, w Asii a Africe obratníkových se sází. Kwěte pořad. 5.

Od toho stromu přicházejí *semena kakáová*, ježto podle krajín, w nichž se sbírají, se rozeznávají na rozdílné druhy. Ze pražených semen a olaupaných dělá se s cukrem, též i kořením, *čokolada*. Ze semen nepražených vytlačuje nebo wyvaří se *másto kakáové* (butyrum Cacao), olej hustý, w lékařstwi užitečný.

K. dvojbarvý. *T. bicolor Humb. Bonpl. pl. acqu. 1. t. 30.* Podobá se předešlému; listy ale má podlauhlé, úkosně srdčité, wezpod bělawé, žilé; plody peckovité, wejcovité, nepukavé, hedwábité. — W audolich horkých Nowé Granady.

K plstnatý. *T. guianensis Willd. Cacao guianensis Aubl. t. 275.* Listy zakončité, vykrajowaně zubaté, wezpod plstnaté; plod wejčítý, šhraný, plstnatý, náizravý. — W lesech Guiany.

Semena toho a předešlého rodu též jmenem semen kakáových do obchodu přicházejí, obyčejně s pravými pomíchaná.

NEKRMNICE. ABROMA. ABROMA.

Kalich šdílný. Plátkův š, nehtůw dole rozšířených, měšcovitých. Trubka tyčinková na 10 klaná: uštůw š, nesaucích po 3 prašnicích, š střidawých plátkovitých. Tobolka špaudrá, škřídla, mnohosemenná. Semena miškovitá. Bilek dužnatý. Dělohy listowité, na přič zprohýbané.

N. veliká. *A. augusta Lin. A. fastuosum Jacq. vind. 3. t. 1.* Strůmek 6—7' vysoký; rozhy měkce aksamitnaté, hladké; listy na dlouhých řapících, velké, dospěle wezpod lysé anebo s pýřím nejjednodušším, dolení dlanitosečné, š—žilé, hoření wejčítokopinaté, nerozdělené; křídla tobočková na konci uřatá s hranau wněšnou ostraunkau. — W Indii východní. Kwěte pořad. 5.

N. nádherná. *A. fastuosa Brown. Sal. par. 102.* Rozhy měkkoostenné; listy dospěle pýřím hwězdowitým a jednoduchým, roztraušeným šerpiwé, dolení ostře šlaločné, hoření wejčité, přisrdčité, nerozdělené; křídla tobočková na konci přiřfatá s hranau wněšnou prodlauženě zakončítou. — Na Timoru a Nowém Hollandu.

N. měkká. *A. mollis Decand.* Rozhy měkkoostenné; listy dospěle pýřím nejkratším, měkkým, hustým, a štětinami hwězdowitými aksamitnaté, dolení srdčité nebo přiokrauhlé, sotwa přiřaločnaté, hoření srdčité, nejkratšeji zakončité, zpilowané. — Na Moluckých ostrowech.

Tyto troje rody netoliko pro krásu celého wzřstu a kwětu okázalé, snobřž i znamenité pro lýko tubé, ježto so zdělává co

konopě, a tudíž pro krajiny naduvedené velmi důležité; též kůra kořenová prvního rodu jest hojilem proti vyraženinám.

KWAZUMA. GUAZUMA. GUAZUMA.

Kalich o 5 lupenech, nebo z lupenův rozdílných, srostlých 2—3dílný. Plátkův 5, na konci 2rohých. Tyčinky nitek dole sotva 1bratrých v trubku nejkratší, čnějící, rozdělenau na lalokův 5 pometalých a nitek 5 s laloky střídavých, na konci na tři klaných, tři prašníky nesaucích. Čnělek 5 sklímených. Tobolka dřevnatá, bradavičnatá, bezchlopná, špauzdrá, desíti řadami děr proditá, mnohosemenná. Semena wejcowitá.

K. jilmolistá. *G. ulmifolia* Lam. t. 637. Tuss. ant. 4. t. 24. *G. Plum. ic.* 144. Trew. Ehr. t. 76. *Cenchrædia Pluk. alm.* t. 77. f. 2. Strom zvýši 40', ztlausti muže; kůra hnědá; listy 3" dlouhé, 1½" široké, srdčité, wejčité, z mládí žlutowlné, pak obak lysé, nestejně zubaté; kwěty na hroznech malých, stopkau wlnatau podepřených, úzlabíčkových, drobné, žlutawé; kalich o 3 lupenech poddutých, plšnatých, sehnutých; koruna málo wětši kalichu; tobolka twrdá, dřevnatá, bradavičnatá, o 5 paudzrech, w nichž po několiká semenech ledwinowitých a se sladkau, slizkau dužninau. — W Americe jižné a Indii západní. Kwěte w čerwnu až do září. 5.

Dužninu z plodůw rádi cucají, též i jisté piwo z nich waif. Nejhlawnější ale užitek toho stromu jest na aleje stinné, protože ošetřením náležitým může dostati koš pěkný, hustý. Dřwí jeho bílé, tuhé, hebké, obzwlášť na dílo bednářské dobré. List jeho wýborná píce pro dobytek. Zwařeninu z listů a kůry potřebují proti wyraženinám, obzwlášť malomocnosti. U nás toliko w hříznech wydrží.

LUNTOWNÍK. COMMERSONIA. COMMERSONIE.

Kalich 5dílný, korunowitý, stálý. Plátkův 5, dole rozšířenopytlowitých, na konci dlouze zakončítých. Tyčinek 10, dole srostlých, střídavých, pometalých, plátkowitých, na konci hwězdowitě rozložených, střídavých, plodných, šídlowitých, třírohých. Prašníky obak šterbinau pukající. Čnělek 5. Waječnik o 5 paudzrech 3—4waječných. Tobolka 3—5chlopná, ježatá, štetinami huňatá.

L. lysolistý. *C. echinata* Forst. gen. t. 22. Lam. t. 218. *Restiaria alba* Rumph 3. t. 119. Strom mirné výšky; kmen s korau hladkau, šero- a hnědostrakatau, ztlausti muže; koš řídký; rozhy wlnkowané; listy stři-

dawé, řapíkaté, wejčitokopinaté; někdy dole srdčité, ostré, zpilované, na lici lysaunké, u wnitř zelené, na rubu bělawé, pýřité; kwěty bílé, předrobné, na latách úzlabičkových; ušty kalichowé wejčité, ostré; plátky čarkowité, nejrozloženější; tyčinky nitek přečrátkých, prašníkŭ zakulatělých; tobolka twrdá, zakulatělá, ježatá, w každém pazdru semena dvě, wejčitopodluhowatá, ryšawá, na konci černawá, dilem oděná míškem přetenkým, blanowitým. — Na Molukách a Otahaitě 5.

Dříví lehké, netrwanliwé; nakauřené ale slauží ku krytí střech, na ploty, koly, též i k pálení. Amboinští dělají luntý, které jsau lepší kokosowých a ewropských, což množství chudých chlapcůw a holek prací zaopatřuje.

MĚŠEŇ. BYTTNERIA. BYTTNERIE.

Wšecko jako u luntowníka, nitky ale tyčinkowé plodné jednoduché, aniž třírohé, a tobolky nejřidšími kolci a chlupy opatřené, nebo holé a lysé.

M. srdčitá. *B. cordata* Lam. Cav. diss. 5. t. 150. Strůmek šlahauatý, 8střewičný nebo wyšší; kmen 4hraný: hran sehnutokolcatých; listy srdčité, zakončité, zpilované, na rubu žlázé a pýřité, 3" široké; řapíky bezbranné; stopky přitrojené, úzlabičkowé, nestejně, 7kwěté; kwěty bělawé; tobolka kulowatá se semeny trojhranými. — W Peruwii okolo Limy w plotech. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Listy rozthučené slauží proti užtknutí velikých pawaukůw.

KYNÁR. KLEINHOVIA. KLEINHOVIE.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5, jichž jeden ostatníceli děle ustráženy. Tyčinky nitek dole w baňku srostlých, jednobratrých, nahoře 5bratrých, jejichžto swazky na hřbetu mají tři prašníky, proti plátkům postawené. Waječník nožkatý. Blizna přízejkowaná. Tobolka nafauklá, číhowitá, 3hraná, 3pauzdrá, 6semenná. Semena zakulatělá.

K. obecný. *K. hospita* Lin. Cav. diss. 5. t. 146. Lam. t. 734. Cati marus Rumph 3. t. 113. Strom jměním lípě podobný, zwýší našinské jabloně; kmen tlustý, nízký, wijawý, hrbolatý, s korau laupající se; wětwe přímé, s korau šlawnatau, snadno slupliwau jako u wrb; listy 1½ dlouhé a taktěž široké, 5—7žilé s mnohými žebry; palisty čarkowitokopinaté; kwěty bledě načowé, přemnohé, drobnické, na hroznech latowitých, konečných a úzlabičkowých, přímých, řídkých. — W

Indii východní, na Filipínách, Molukách a Žávě. Skoro celý rok květe a zraje. 5.

Mladý list chutná jako slézový a třený zapáchá fialkami, jímž proto si hlavu natírají; šťáva jest hnědá a na kůži swrbí. Pod šírem strom auhledný a ztepilý, okolo domů ale nehezky, nízký, protože větve pořád se utínají, které ale brzo novými se nahrazují, jak to naše wrby dělají. Dříví měkké, bledé, w starých kmenech žlutawé s černými žilami a skwrnami. Prospěšně dělají se z něho ploty. Z kůř dělají rozličné pleteniny; z mosorůw stfenky a pro tuhost nožnice. Na Žávě obzvláště se starají o to, aby dostali velikých mosorůw.

Podřadí 3.

LICHOKWĚTCOWITÉ. LASIOPETALEAE.

LICHOKWĚTEC. LASIOPETALUM.

Kalich stálý. Plátkůw 5, žlazovitých. Tyčinek 5, prostých; prašníky na zádech děrama pukající. Waječník 1 o 3 pauzdrech dwauwaječných. Tobolka 3chlopná, přehrádek z prostředka chlopni vynikajících. Semena s míškem dřipnatým.

L. rezawý. *L. ferrugineum* Smith in *Andr. rep. t.* 208. *Vent. malm. t.* 59. *Sims mag. t.* 1766. Strom 3—5' vysoký; rozhy rezawě plstnaté; listy čárkowitokopinaté, nejcelejší, střidawé, přistříčné, řapikaté, přiřeřabaté nebo přízubaté, na lici lysé, na rubu narezawěle plstnaté, 6—8" dlouhé; kwěty na wrcholicích úzlabíčkových, wšecky stopečkaté, wisuté; kalich skoro jehlatcowitý, příkožnatělý, po obojím powrchu plstnatý, 5ušetný, podhnutý; plátky přemalé, tmawě nachowé. — Na Nowém Hollandu. 5.

Podřadí 4.

KAŠLICOWITÉ. HERMANIEAE.

PROSTOOSKA. RIEDLEIA. RIEDLEIE.

Kalich na patero klaný, nahý nebo 1—3listenný. Plátkůw 5 otewřených. Tyčinek 5, dole jednobratrých. Čnělek 5. Worečkůw 5, pak dáwajících tobolku zakulatělau, 5pauzdrau, 5chlopnu, složenau z měchýříkůw 2 zakulatělých, na dél pukajících, 1—2semenných, okolo prosté osy.

P. obecný. *R. corchorifolia* Decand. *Melochia corchorifolia* Lin. *Dill. elth. t.* 176. *f.* 217. *Tsieru ureu* *Rheed.*

9. t. 73. Zelina přímá; listy vejčité, přilaločnaté, zpilované, lysé, 2" dlaubé, 1" široké; květy přikonečné, strbaulené, sedavé; tobołka kulowatá, nahnědlá, chlupatá. — Na Ceyloně, Žávě. ☉.

Na Kočičně potřebuje se jako našinské slézy.

SAMOŠ. WALTHERIA. WALTHERIE.

Kalich na patero klaný, opatřený kalíškem pobočným, 3lupenným, padavým. Plátkův 5. Čnělka 1. Bližna kystovitá. Worečkův 5, pometawše 4 zůstávají měchýřík jediný, 1pauzdrý, dvojchlopný, 1semenný.

S. obecný. *W. americana* Lin. Lam. t. 570. f. 2. *W. arborescens* Cav. diss. 6. t. 170. f. 1. *W. indica* Jacq. rar. t. 130. Keč několik střewicůw vysoký, přímowětewnatý, s rozhami naryšawěle hustoplstými; listy střidawé, řapikaté, vejčité, řasnaté, ostré a nestejně zubaté, obak plštnaté, z popelawa bílé; palisty kopinaté, padawé; květy úzlabičkowé, w strbaulky stopečnaté nahlaučené; kalich přeplštnatý: uštůw wlasowitých, s lupeny kalíškowými vejčitými; koruna žlutá, sotwa delší kalichu; měchýřík plštnatý. — W Americě horké a Indii západní. Kwěte pořád. \bar{H} .

Listy a květy sliznaté potřebují se we vlastech jeho na místo proskurníka čili vysokého slézu.

KAŠLICE. HERMANNIA. HERMANNIE.

Kalich přinahý, zwonkowitý, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 5: nitek nejdoleji jednobratrých, kopinatých, často křídlatých. Čnělek 5 w 1 srostlých. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná, pauzder mnohosemenných.

Kře žlutokvěté, na Předhoř dobré naděje. Decandolle uwádí 42 rody.

K. proskurníkolistá. *H. althaeifolia* Lin. Curt. mag. 307. Cav. diss. 6. t. 179. f. 2. *H. aurea* Jacq. schoenb. t. 214. Křiček 2' vysoký; listy plštnaté, vejčité, řasnaté, zejgowané; palisty vejčítokopinaté, 3 — 5žilé; stopky 3kwěté, listu delší; kalichy nafauklé, hranaté, pyříckowané; koruny ryzé.

K. oholená. *H. denudata* Lin. Cav. diss. 6. t. 187. f. 1. Jacq. schoenb. t. 422. Křiček 2' vysoký, wždy zelený, docela lysý, s wětewi přímými, oblými; listy zdalené, kopinaté, ostré, krátce řapikaté, dole zaužené, od prostředka až na konec nestejně zpilované, přikwětní sedawé, celé; palisty zelinné, úkosně vejčité, zakončité, žilnaté; stopky 2—4kwěté; kalich polokulowatý, až do

prostřed na patero kláný, s ústý trojhranými, zakončitými, přímazditými, rozvětveně žilnatými: koruna dwakrát delší kalichu, žlutá.

H. lavandulolistá. *H. lavandulaefolia* Lin. Cav. diss. 6. t. 180. f. 1. Jacq. schoenb. t. 215. Jméni předešlé. Listy aksamitnatě plisnaté, kopinaté, tupé, nejcelejší; palisty čárkovitě šidlowité; hrůzny chudokvěté; kalichy hranaté.

H. vonná. *H. odorata* Ait. Podobná k předešlé. Listy aksamitnaté, klinowité, kopinaté, tupé, doleni pod koncem 3—žubé, hořeni celé; palisty čárkovitě šidlowité; kalichy zvonkowité, šedoplisnaté; s ústý tupými; koruny žluté.

Wšecky tři rody u nás dobře se daří a snadně přezimují w sednici anebo chladném skleníku. Poslední rod pro vůni květůw příjemný.

MAHRANKA. MAHERNIA. MAHERNIE.

Kalich nahý, zvonkowitý, na patero kláný. Plátkůw 5, s čepeli obsrdčítou, s nehtem rownaunkým. Tyčinek 5, dole jednobratrých, u prostřed rozšířených w uzlíček anebo míšičku. Čnělek 5, někdy srostlých. Tobolka špauzdrá, šchlöpřá, mnohosemenná.

Jměním podobají se kašlicem a též jsau na Předhoří dobré naděje domowem.

M. wyštěptaná. *M. pinnata* Lin, *M. bipinnata* Lin. Cav. diss. 6. t. 176 f. 1. Listy lysé, dwakrát zpeřenodělené: úkrojůw čárkowitých; palisty přínastříhané; stopky úžlabičkové, dlouhé, 2kwěté; kwěty odstálé, růžowé.

M. olýsalá. *M. glabrata* Cav. diss. 6. t. 200. f. 1. Jacq. schoenb. 1. t. 53. *M. odorata* Andr. rep. t. 85. Kříček 1' vysoký; listy pýřim hwězdowitým, roztráušným tečkowaně šerpiwé, kopinaté, zpeřenosečně zubaté: zubůw nerozdělených; palisty čárkowitě kopinaté: listeny žláznaté, brwité; stopky předdlouhé, 2kwěté.

Oba rody w kruhulích se sázejí, na zimu do skleníku chladného se stawí; poslední rozeznává se vůní příjemnou žonkytami.

Podřadí 5.

KLANOCHOVITÉ. DOMBEYACEAE.

NESTÝDLIWČ. PENTAPETES.

Kalich padawý, s kališkem 3lupenným, jednostran-

ným. Plátkův 5. Tyčinky s nitkou třetí vždyčky neplodnou. Čnělka jediná, na konci 5zubá, anebo čnělek 5. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná, mnohosemenná. Semena nahá, ani křídlatá.

Zeliny.

N. šipatý. P. phoenicea Lin. Mill. ic. t. 200. Ker reg. t. 575. Lam. t. 576. f. 1. Dombeya phoenicea Cav. diss. 3. t. 43. f. 1. Lodyha přímá, přikrytá pyřím řídkým; listy šipovitě kopinaté, zpilované, řapíkaté; palisty rovné, kopinaté, padavé; květy skoro ojedinelé, na stopkách kratších nežli řapíky, ohnuté, za rozvíjení nicí, pak zpřímené; lupeny kalíškové kopinaté, padavé; kalich hluboce 5dílný; ústův vejčitých, přeostřých; koruna krásně šarlátová, otevřená, zvonkovitá, s plátky zaokrouhlými; prašníkův 15; čnělka 1, na konci 5zubá. — W Indii východní. Kwěte w srpnu. ☉.

W zahradách obyčejná, a slowe *kwět bezbožný* (flos impius), protože květy jeho pořád wísejí a pod listům se ukrývají, jakoby nesměly na nebe se díwati.

KLANOCH. DOMBEYA. DOMBEYE.

Kalich 5dílný, stálý, podepřený kalíškem 3listým, jednostranným. Plátkův 5. Tyčinek 15—20; nitky s otwa dole dohromady srostlé, 5 pometalých, 2—3 plodné mezi pometalýma. Čnělka 1, na konci rozštípená na blizen 5 připodhnutých. Měchýříkův 5, 2chlopných, 1—mnohosemenných, w tobolku ztuha spojených. Dělohy zehumlané, rozštípené.

K. okolíkatý. D. umbellata Cav. diss. 3. t. 41. f. 1. Lam. t. 576. f. 2. Keř; listy lysé, srdčité, vejčito-podlauhlé, dlauze zakončité, přiwykrajované; okolíky kulowaté, jednoduché; stopky dwakrát delší řapíku; plátky na konci zaokrouhlé, na straně srpovitě ohnuté; plod plštnatý, kulowatý, složený z 5 měchýříkův 2chlopných, 1semenných. — Na Burboně ostrowu. 5.

Z lška dělají užitečné prowazy.

KŘÍDLOZRNEC. PTEROSPERMUM. FLÜGELKERN.

Kalich 5dílný, dole přítrubkovitý, nahý nebo kalíškatý. Plátkův 5. Tyčinek 20, jichž 5 neplodných. Čnělka přiwalcowitá. Blizna tlustaunká. Tobolka dřewnatá, 5pauzdrá, 5chlopná. Semena w křídlo prodlažená s bílkem skrowným anebo nížádným.

K. jaworolistý. P. acerifolium Willd. Lam. t. 576.

f. 2. *Pentapetes acerifolia* Lin. *Cav. diss.* 3. t. 41. Listy srdčité, tupé, zubaté, lysé, asi 6" dlouhé; květy přeweliké; kalich nahý; plody weliké. — W Indii východní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

K. plutolistý. P. suberifolium Willd. *Lam. t.* 576.

f. 1. *Pentapetes suberifolia* Lin. *Cav. diss.* 3. t. 576. f. 1. Strom rozeh přikrytých wlnkau rezawau; listy podlauhlé, zakončité, na konci hrubě přizubaté, kožnaté, na lici lysé, na rubu plštnaté, 3—4" dlouhé, řapíkaté; květy ojedinelé, úžlabičkové, w hrozny skoro rozpostawené; stopky sotwa delší řapiku; kalich nahý, plštnatý: ustůw 5, čarkowitých, ostrých; koruna trochu delší kalichu, bílá: plátkůw obwejtých, skoro zakončitých. — W Indii východní. 5.

Tyto dwa rody, též i *k. lysnaučf, P. glabrescens*, dáwají we vlastech květy sliznaté w lékařstwí; listy na prach rozmělněné užívají se co tabák žňupací proti hlavy bolení.

Řád 34.

LÍPOWITÉ. TILLACEAE.

Kalich nahý, 4—5lupenný, dříve rozwití chlupitý. Plátkůw tolik co lupenůw kalichowých, s nimi střidawých, často na nehtu jamatých, celých, zřídka kdy žádných. Tyčinky podplodní, prosté, často neurčené, řídce určené. Prašníky wejcowité nebo zakulatělé, 2-pauzdré, stěrbinau dwojnásobnau, dělnau pukající. Žlázek toliko co plátkůw, jim střičných, přirostlých na nožku waječnikowau. Waječník 1, z plodkůw 4—10 srostlých. Čnělek tolikéž w 1 srostlých, s bliznami často prostými. Tobolka wícepauzdrá. Semena w pauzdrech mnohá. Bilek dužnatý. Kel rowný s dělohami plochýma, listowitýma.

Stromy nebo kře, řídčeji zeliny. Listy jednoduché, dwojpaliaté, často zubaté. Kwěty úžlabičkové.

Decandolle uwádí 23 pokolení s 151 rody, jichž toliko $\frac{1}{15}$ w podnebí mírném roste, ostatní $\frac{14}{15}$ ale mezi obratníkoma. Sliz a třísłowina jsau jejich přewládající prwky.

OBNITEC. SPARMANNIA. SPARMANNIE.

Kalich 4lupenný. Plátky 4, zaokrauhlé. Tyčinek přemnoho, wněšné neplodné, uzlaté. Čnělka nitowitá s jednoduchau bliznau. Tobolka jezatá, šhraná, špauzdrá: pauzder 2semenných.

O. okolikatý. S. africana Lin. Lam. t. 468. Vent. malm. t. 78. Sims. mag. t. 726. Keř 6—20' vysoký, ozdobný, s větvelemi přímými, oblými, jako listy řapíky stopky a kalichy srstnatými; listy na dlouhých řapících vejčitosrdčité, lalokův na sobě ležících, dlouze zakončité, zmlčka laločnaté, nestejně dwakrát zejkwované, žilné, na lici jasně zelené, wezpod bledě; řapíky oblé; palisty šidlowité, w dlouhou špičku nitowitau wybihající, mázdrowité, padawé; kwětů 10—16, rozpostawených w okolik konečný, (jakoby) protilistý, o dlouhou stopku podepřený, před rozwitím nachýlený; lupeny kalichové kopinaté, ostré, bílé, rozložené; plátky bílé, klinowité obwejščité, 1½—2krát delší kalichu, bílé; tyčinky kratší plátkův; wněšné neplodné, skoro růžencowité, na konci se žlázkau tmawě nachowau; wnitřní plodné, černě brunátné, stejně tlusté, s prašniky úkosně připewněnými, okrauhle ledwinowitými a širokým spojídlem; čnělka zdělí nebo trochu delší tyčinek, žlutawá; blizna malá; tobolka hustě ježatá, hnědá; semena podluhowatá, černá, na jedné straně kýlatá. — Na Předhoří dobré naděje. Kwěte w březnu až do lipna. **K.**

We weššých zahradách we kruhulcích se sází a skoro celý rok kwěte; na zimu musí se postawiti do chladného sklenníku. W Indii západní, kamž od dáwna jest přešazen, dávájí listy a kwěty co lék slizký, bolest uchlácholující.

LOHOWA. CORCHORUS. CORCHORUS.

Kalich šlupenný, padawý. Plátkův 5. Tyčinek mnoho. Čnělka přinížádná. Blizny 2—5. Tobolka šidlowitá nebo kulowatá, 2—šchlopná, 2—špauzdrá: chlopní u prostřed přehrádečných. Semena dvojřadá.

Zeliny, byliny, kře, stromy.

L. zelní. C. olerorius Lin. Lam. t. 478. f. 1. Chorchorus Comm. hort. t. 12. Sesamum Mat. Wel. 112. Zeliná 1—2' vysoká; lodyha oblá, wětewnatá, jako osatní dily lysá anebo pýřitá; listy o kratší nebo delší řapik podepřené, vejčité podlauhlé, zakončité, nestejně a skoro dwakrát zpilované; zuby nejdolejšiho po každé straně listu w štetinu dlouhou se končícího; stopky krátké, ojedinelé, w úzlabičkách 1—2kwěté; lupeny kalichové čarkowité kopinaté; plátky obwejščité podlauhlé, tupaunké, čerwenawě žluté; tobolka přímá, oblá, krátce zobanitá, šbrázdá, 10žebra, šedohnědá, 1½—2" dlouhá, špauzdrá, šchlopná, mnohosemenná; semena hranatá, čerwenawá, nedokonalými přičkami oddělená. — Mezi

obratnikoma w Asii a Africe, w Americie jižné ždiwočelý. — Kwěte od září do prosince, u nás od čerwna do srpna, byw z jara naset. ☉.

Lohowa jest w Lewantu, Egyptě, Indii východní a Americie meziobratnikowé nejobyčejnější zelní rostlina; též w lékařství se potřebuje, protož i hojně tam se sází.

L. trojpauzdrá. *C. triocularis* Lin. Jacq. *h. vind. t. 173.* Předěslé jest velmi podobná; tobolky ale má šidlowitě trojbočné, 3chlopné, šerpiwé; listy wejčitopodlauhlé, zpilowané: zubů nejdolejších často štětinowitých. — Roste w Arabii. ☉.

L. kulatá. *C. capsularis* Lin. Jacq. *col. 2, t. 120.* *Gania sativa* Rumph. *5. t. 78. f. 1.* Liší se od předěslých tobolkami zakulatělými, zpleštělými, swraskale měkkoostennými, lysými; listům podlauhlým, zakončítým, zpilowaným: zubů nejdolejších štětinowitých. — Roste w Indii východní. ☉.

Oba tyto rody we swých vlastech se potřebují jako první rod, z poslední nabývá se jako z konopě vláknó, jež jako konopí se potřebuje.

RŮZSOZRNÁK. TRIUMFETTA. TRIUMFETTE.

Kalich 5lupenný, tupý, nebo často pod koncem špidlatý. Plátkůw 5 nebo zřídka nižádných. Tyčinek 10—30, prostých anebo nejdoleji sotwa srostlých. Waječník zakulatělý. Čnělka jedna. Měchyřiky 4, více méně srostlé w tobolku se štětinami udičkowitými. Semena w každém pauzdru 2 nebo 1. Kel překoceny.

R. chytlawý. *T. Lappula* Lin. *T. fr. echinata* Plum. *ic. 255.* *Lappula bermud.* *Pluk. alm. t. 217. f. 7.* Keř zwýši muže; listy přikrauhlé, dole srdčité, nestejně zubaté, příhuhaté, šzilé, 3laločné lalokami zakončítými, 1" dlouhé, 3/4" široké; kwěty žluté, jako řapikowé; tobolky zwíci hrachu, hnědé, na šaty se chytajíci. — Na Karybejích a Bermudách. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☼.

Celá rostlina, obzvláště kořen, chutná sliznatě zatrpkaie a zahorkle, a potřebuje se jako vysoký sléz proti běhawce a anplawici. Z kůry dělají konopí.

R. polotrojaločný. *T. semitriloba* Lin. Keř; listy dolé wejčité, 3laločné, mozolatozpilowané, obak aksamitnaté, dolejší příslaločné, hoření podlauhlé, nerozdělené; kalichy pyřité, příšpidlaté; plody kulowaté, ježaté, štětinami zpátečnými chlaupkowané. — Na Ostrowech karybejských.

Celá jest slizká, beze wšé hořkosti, a zwařenina její we vlastní prospívá proti anplawici.

BLAHOKAMŤK. GREVIA. GREWIE.

Kalich 5lupenný, kožovitý, u wnitř barvený. Plátkůw 5, dole u wnitř žlázkau nebo šupinkau zmnoženných, dole z lůzka nožicowitého wyniklých. Tyčinky mnohé, z konce lůzka wyniklé, prosté; prašníky zakulatělé. Čnělka jedna. Blizna 4laločná. Peckowice 4laločná, ze 4 pecek, pometáním ze 2—3, 2pauzdrých, 2semenných, pometáním 1semenných. Kel přímý.

L. východní. *G. orientalis* Lin. Lam. t. 467. f. 2. Gaert. 1. 106. *Pai paroea* Rheed. 5. t. 467. Frutex bacicif. malab. Pluk. alm. t. 50. f. 4. Keř stromowitý, wždy zelený, kmenu co rameno tlustého, rozeh oblych, huňatých; listy wejčité, podlauhlé, 3žilé, zejkwané, na rubu přišerpiwé, tupě zakončité, 4" dluhé, 2" široké; kwěty drobné, newonné, užlabičkowé, po 3 na stopkách; lupeny kalichowé úzké, třikrát delší plátkůw bělawých a zdělí tyčinek, wně žlutohuňaté, u wnitř bělawé; plod zakulatělý, z čerwena žlutý, bělohuňatý, o 4 peckách. — W Indii východní. Kwěte w plišti. \bar{H} .

Kořen čerwenawý, ostrý a kořený potřebují, jakož i listy a owoce proti bolení audůw.

B. stříbrný. *G. asiatica* Lin. Falsé *Sonner. it.* 2. t. 138. Strom; listy lískowým podobné, srdčité, přtokrauhlé, nestejně zpilované, na lici lysé, na rubu šediwé, 3—5žilé; palisty čárkowité, šidlowité, 3" široké; řápek ztlustlý, krátký; stopky 2—4, 2—3krát delší řápiwu, 3kwěté; lupeny kalichowé podlauhlé, wně wlnaté, u wnitř žluté; plátky kratší, karmasínowé; plod zbobulelý, zakulatělý, tmawě čerwený, 2peckowý. — W Indii východní. 5.

Owoce lahodné, nakyslé, chladící na mnoze jedí, a protož i ten strom w Pondichery sázejí.

BRZKADŮK. MUNTINGIA. MUNTINGIE.

Kalich 5—6dílný, padawý. Plátkůw 5—7. Tyčinek mnoho prostých. Waječník sedawý, kulowatý, dole chlaupky přemnohými obkličeny. Čnělka žádná. Blizna hlawowitopravenitá, stálá. Bobule 5pauzdrá, mnohosemenná. Semena w dužnině hnizdící. Kel maličký.

B. bílý. *M. Calabura* Lin. Jacq. am. t. 107. Gaert. t. 59. *M. f. sericeo* Plum. am. 205. *Calabura* Pluk. alm. mant. t. 152. f. 4. *Loti arb. fol.* Sloan. t. 194. f. 1. Strom malý, 12střewičný, rozdělený na wětwe dluhé,

huňaté, a ty na rozhy dvojřadé, čímž dospívá k výšce 30'; listy přisedavé, úkosně srdčité, zakončité, zubaté, hedvábnaté, 5" dlouhé, dvojřadé; květy úžlabičkové, podvojně neb ojedinelé, asi co maliníkové veliké, bílé; bobule jako višně, žlutavě růžová, bělosemenná. — W Indii západní a Americe sewerné. Kwěte w dubnu a květnu. 5. \bar{R} .

Lýko natřpkalé, sliznaté potřebují proti zapálení očí, listy proti běhawce, květy jako květ lípový do thé, ovoce lahodné jedí, a z lýka dělají provazy.

LÍPA. *TILIA*. LINDE.

Kalich šedilný, padavý. Plátkůw 5, u wnitř nahých anebo šupinkau zmnožených. Tyčinky mnohé: nitek prostých anebo mnohopauzdrých. Waječník kulowatý, huňatý, lénělečný, špauzdrý: pauzder 2waječných. To-bolka kožnatá, nepukawá, pometáním 1pauzdra, 1—2se-menná. Dělohy chobotnaté zubaté.

Stromy s korau ohebnau, dřívím lehkým. Rody rozdělují se na dwa díly: 1) první nemají na plátcích šupinky, 2) druhé je mají, wěneč dělajícef. K prvním náležejí první čtyry rody, k druhým ale ostatní.

L. malolistá. *T. microphylla* Vent. *Til. t. 1. f. 1.*
T. parvifolia Ehr. *Fl. dan. t. 553. Schh. t. 141. Hayn. 3. t. 46. Düsseld. 4. t. 30.* Lípa malolistá *Rostl. 2. ob. 37.* Lípa zimní *Hart.* Lípa *Mat. Háj. 45. — Wel. 51. C.* Lípa skalní. Strom pěkný, 60—120' vysoký, s kmenem 3—6', anobř i 8—10' w průměru širokým, s košem velikým, hustým, kolem zawřeným; kůra kmenowá rozsedlá, šedohnědá nebo šerá; haluzy hladké, trochu prohýbané; smítky nahnědle zelené, hnědé nebo červenawě hnědé s bílými bradavičkami; listy střidavé, přiokrauhlé, dole srdčité vykrojené, nejčastěji stejné, t. lalokůw obau stejných, zakončité, ostré, nejostřeji zpi-lowané: ostří zubowých žlázkau červenau ukončených, šzilé, na líci tmawě zelené, nejlysejší, wozpod bledě zelené, w úžlabičkách žilowých a žebrowých wausaté chlupy rezawými; řapiky oblé, lysé, bládké, kratší listu; wreholik na rozhách úžlabičkowý, ž 8—2 kwětů složený; listen čárkowitě kopinatý, podlauhlý, tupý, dole zaužený, skoro blánowitý, pak síčkowaně žilnatý, přebledě zelený, asi do pola na stopce přirostlý u prostřed; květy bělawé; lupeny kalichowé kopinaté, lysé, žlutawé, nejlysejší; plátky podlauhlé, kopinaté, žlutawé; tvěinky delší plátkůw; nitky prosté; prašniky zakulatě-lé; waječník wejcowitě kulowatý, hustě huňatý; čnělky

zdělí tyčinek anebo delší; ušty bliznowé konečně rovnovážně rozšířené; tobolka hruškovitá nebo zakulatělá, nepatrně 4—5hraná, kratším delším hrotem (zbytkem čnělky) ukončena, s oplodím tenkým, křehkým; semena obwejtá. — W lesech horních po celé Evropě až daleko k seweru, též w Asii sewerné. Kwěte w lipnu. 5.

L. wlasatá. T. pilosa. Rostl. 2. ob. 39. Jměním podobá se předešlému rodu. Smítky lnědé, zazelepalé, oblé; rozhy řídaunce chlupaté; listy na rozlách úkosně zaokrauhlosrdčité a zaokrauhlowejčité, asi 3" dlouhé, 2½" široké, hořejší parabolické nebo zaokrauhlowejčité, dole skoro klínovité, všecy krátce zakončité, po kraji až k dolejší třetině zpilované; zubů zakončitých, šzilé: žil a rozdělení jich bělawě chlupatých, wezpod w úzlabičku žlutawě wausatých, na lici tmawě zelené; řapíky kratší listu, ku konci hustochlupaté; stopka delší řapíku, 1—3kwětá; lupeny kalichowé kopinaté, po kraji bílé, plstnaté; tobolka kulowatá, co bohatý brách weliká, dřewnatá, twrdá, nepatrně žebornatá, plstnatochlupatá. — W Čechách. 5.

L. welikolistá. T. grandifolia Lin. Vent. Til. t. 4. f. 2. Hayn. 3. t. 46. Düsseld. 4. t. 17. T. platyphylla Scop. T. cordata Mill. T. cordifolia Bess. T. europaea β Lin. Rostl. 2. ob. 39. Strom dle jmění předešlým podobný, wzrůstu ale jest rychlejšího a ztepilejšího; listy dolejší přiokrauhlé, srdčité, hoření méně srdčité, dole jakoby úkosně uťaté, všecy zakončité, nejostřeji zpilované, na lici tmawě zelené, po žilách autle pýřité, wezpod jasnější a pýřité; rozhy a řapíky dříwe huňaté, pak olysalé; wreholik 2—3kwětý; listen až dolů po stopce běžící; kwěty žlutawější; ušty bliznowé přímé; tobolka čihowitá, wystále 3—4—5žebrá, dřewnatá, tlustá. — W lesech Ewropy jižnější a prostřední, sewerněji se jenom sází. Kwěte o 2 nebo o 3 neděle dříwe než lípa malolistá. 5.

Nalézá se ještě we dwau odrodách;

β) rozhy zelené, listy wezpod přlýsá;

γ) rozhy w zimě a z jara před wyražením listůw co korál čerwené, tyčinky wnitřní často rozšřfené, prašníky ale nesací.

L. chlupatá. T. hirsuta. Rostl. 2. ob. 38. (omylem Lípa welikolistá, Tilia platiphylla). Strom dle wzezření dokonce podobný lípě malolisté. Listy ale toho rodu jsau wětší, wezpod na hlawních žebrách chlupaté; tobolky zwicí brachu bohatého, elipsowité, huňaté, patrně pětizebré; též rozeznává se listeny plodonosnými, které u té lípy jsau zdělí stopky i s plody anebo wa-

ličko kratší, u lípy malolisté ale jest ten listen patrně kratší. 5.

Wšecky nadřčené rody, obzvláště Lípa malolistá, u nás samy od sebe rostau, a též we stromořadích, sadech anglických, okolo wesnic se hojně sázejí. Dřeví jest lehké, měkké, tuhé, drobnowlakné, bílé, jež potřebují truhláři, saustružníci a řezbáři, co paliwo a stawiwo se nehodí; z kory dělají se rozdílné nádoby; z lýka tuhého dělají se rohožky, prowazy; uhlí potřebuje se ku kreslení, práškům na zuby, a hlavně na prach ručníčný; kwět lípový, výbornau vůni rozšiřující, za sucha skoro bezvonný, potřebuje se w lékařství co thé; rozhy jsau sliznaté a při tom zatrpkaté. Z kwětu sbírají wčely mnoho medu. Ze semen může se vytlačowati olej k mándlowému podobný.

L. lysá. T. glabra Vent. Til. t. 2. T. americana Lin. Mich. arb. 3. t. 1. T. canadensis Michx. Strom 60—80' vysoký, jmění našinských lip; listy široce wejčité, dole nestejně srdčité, nebo častěji polosrdčité, též úkosně uťaté, dlouhozakončité, zpilowané zubami hrotitými, nadhnutými, tlusté, po kraji brwitě pýřité, ostatně přilyse; wrcholík 6—mnohokwětý; wětwiček rozkladitých; listen na stopce až dolů přirostlý, na konci méně tupý, a dole méně zaužený nežli u rodů naduwedených; kalich a plátky, co do tvarů jako předešlých; plátky dole uwnitř zmnožené šupinkau, někdy co lupeny kalichowé dlouhau, a neřídko prašník nesaucí; ušty blíznowé sklímené; tobolka zakulatělá, bezžebrá, anebo u dna slabě 5. žebrá s oplodím tlustým, twrdým. — W Americe sewerné, z Georgie až do Kanady.

Ten rod, mající wětši kwět a list, nežli předešlé našinské, též u nás w sadech a stromořadích se nachází. Zdá se, že méně se proměňuje, nežli našinské. Wlastnostmi neliší se od našinských.

L. řídkokwětá. T. laxiflora Michx arb. 3. t. 3. Durham. nov. 1. t. 51. T. pubescens Ait. T. caroliniana Mill. Strom zwýši 40—60'; kůra šedá; rozhy čerwenawé nebo oliwowé; pupeny wejcowité, tupé, pýřité; listy 2—5" dlouhé, 1—3½" široké, na rozlách nekwětaucích trebas 1' dlouhé, a 6—8" široké, srdčité nebo přivejčité, krátce zakončité, totiž dolení srdčité, neb okrauhlosrdčité, přistejnostranné, hoření dole úkosně uťaté, polosrdčité neb okrauhlené, zpilowanozubaté zubami stejnými, drobnými, přiblíženými, hned nestejnými, wětšimi a zdálenějšími, zmládí obak aksamítnaté později olysající; wrcholiky řídké 9—30kwěté, přilatowité, šedé; listeny 2—4" dlouhé, pýřité; plátky čarkowitopodlauhlé, kratší pestiku, hluboce vykrojené, jejichž šupiny trochu kratší kalichu; tyčinek 40—50; tobolky wejčito-

kulovaté co hrách veliké, šedé, bezžebří. — W Georgii a Karolině. Kwěte w lipnu. 5.

Kwěty její vydávají vůni asi narcisem, silnější a lahodnější, nežli našinské. Ostatně taktéž se potřebuje.

L. stříbrná. T. *argentea* Desf. T. *alba* W. et Kt. 1. t. 2. T. *panonica* Jacq. T. *tomentosa* Moench. T. *rotundifolia* Vent. Til. t. 4. Duham. nov. t. 52. Podobá se předešlým. Listy má srdčité, přizakončité, dole přinestejně, zpilované, wezpod bělostně plšnaté, na lici lysé, skoro čtyřikrát delší řapiku; plod wejcovitý, žeber newystávajících, oplodí tlustého, silného. — W Uhráci, Sedmihradsku a w Evropě jihovýchodojžně. U nás w sadech se nalézá. Jest odrodek listůw wezpod přeslabě plšnatých zelenawých. 5.

POSLUPAN. APEIBA. APEIBA.

Kalich na 5, zřídka na 4 klaný. Plátkůw 5, zřídka 4, nehetnatých, kalichu někdy kratších. Tyčinky mnohé; nitky krátké; prašniky dlouhé, na konci s laločkoma listovitýma. Čnělka jedna, rozšířená w bliznu nálewkwitau, zubatou. Tobolka zakulatělá, zpleštilá, kožnatá, štětina mi měkkými nebo bradawičkami tuhými šerpiwá, 8—14-pauzdrá. Semen w každém pazdru mnoho drobných na semenici dužnatou střední připewněných.

P. lysý. A. *glabra* Aubl. t. 214. Lam. t. 470 f. 1. Strom asi 12střewičný; kmen 8" tlustý má kůru hladkou, zelenou, dříví měkké, přehléké, bílé; wětwe autlé, wisící, rozdělené; listy střidawé, podlahlowejčité, zakončité, nejcelejší, lysé, 4" dlouhé, 2" široké; řapík krátký; palisty padawé; kwěty zelenawé, podkonečné, po 6 na hroznech protolistných; kalich dužnatý; plátky zaokrouhlé; tobolka kulovatá, kožnatá, šerpiwá. — W Guianě. 5.

Garipané a Galibowé, trauce welmi rychle dwa kusy dřewa oblá a ostrá dohromady dělají oheň a protož Kreolowé strom jmenují bois a méche.

P. člunový. A. *Cymbalaria Aruda da Camara*. Apeiba Marcg. t. 124. Strom kmene 24—30střewičného, 1½ tlustého; listy wejčité, kopinaté, srdčité, sítkowané, na lici lysé, na rubu z hněda rezawé; tyčinky jednobratré; kalich 11penný, na tré klaný; tobolka 10pauzdrá, jezatá, zpleštilá, dole se otwírající. — W pralesech, w Pernambuku. 5.

Dříví necelistwé, přehléké snadno wodu pohlcuje; oicméně po-

možná Pernambučané, svazující několik klad, dělají pramy (Jan Gandas). Z kůry vláknaté dělají provazy k obecnému užítku.

JEHLowEC. SLOANEA. SLOANEA.

Kalich o 4—7 lupenech kopinatočárkovitých, vně přiaksamitnatých, uvnitř barevných, hned nejdoleji, hned do pola srostlých. Plátky žádné. Tyčinek mnoho: nitky skoro žádné; prašníky nejdlejší, krátce zakončité. Waječník jediný. Čnělka jednoduchá, nířowitá. Tobolka kožnatodřewnatá, zakulatělá, štětínami nadřewnatělými ježatá, 4—5pauzdrá, 4—5chlopná: pauzder 2—3semenných. Semena w mísku dužnatém.

J. zubatý. *S. dentata* Lin. *S. grandiflora* Smith. *S. Plumieri* Aubl. *S. Plum. ic.* 244. Strom 40—50' vysoký; kmen 2' tlustý; dříwi čerwenawé, twrdé, celistwé; kůra tlustá, rozsedalá; wětwe hebké; listy střídawé, lysé, řapikaté, kořowité, wejčité, někdy dole přisrdčité, vykrojené, weliké, ostré, zubaté; palisty 3úhlé, srdčité, zubaté; řapiky dlouhé; kwěty drobné, žlutawé, na hrozních úžlabíčkowých, stopkau dost dlouhou podepřených, opatřené dole listenem šupinowitým; kalich 1lupenný, 5—6zubý; tyčinek 200; tobolka wyschlá, weliká, wejcowitá, hnědočerwená, ježatá, 3—6chlopná a tolikopauzdrá; w každém pauzdrú semeno 1 nebo 2—3, zawinutá mískem dužnatým, štáwnatým, čerweným. — W lesech Guianských. 5.

Semena jedl jako my kařtany. Rozemleté příkladají na otoky a wředy w kařičce; se syropem kujawnska obecného proti cbrkání krwe; kůra wnitřní, slizká a trpká prospíwá w auřlawici a běhawce.

Řád 35.

MASTNOPLODOWITÉ. ELAEOCARPEAE.

Kalich wně nahý, 4—5lupenný, dříw rozwití chlopnatý. Plátky 4, 5, s lupeny kalichowými střídawé, podplodní, na konci laločnaté nebo třepenaté. Lůžko žláznaté, někdy čnějící. Tyčinek 15 nebo 20, s nitkami krátkými, prostými, prašníky prodlaženými, nířowitými, čtyřbočnými, 2pauzdrými: pauzder děrau podlauhlau na konci pukajících. Waječník mnohopauzdrý. Čnělka 1. Semena w pauzdrách 2 nebo více. Bilek dužnatý. Kel rowný děloh listowitých plochých.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, jednoduché.

Decandolle počítá sedm pokolení s 20 rody. Někteří ten

řád spojují s lípovitými, od nichž se skutečně jenom rozéznávají plátky ušetnatými a prašníky dvojděrymi.

MASTROPLOD. ELAEOCARPUS. OELFRUCHT.

Kalich 5lupenný. Plátkův pět, na konci roztrépených. Prašníky u děr štětinaté, Čnělka 1, sídlovitá s bliznau jednoduchau, Peckowice 1—5pauzdrá se skořápkau swraskale brázdowanau, s pauzdry lsemennými.

M. malabarskýj. E. Perim-Kara *Dec.* Perim-Kara *Rheed.* 4. t. 24. Strom výšky znamenité, kmenu tlustého, a kůry šedé, u wnitř nachowělé; listy překrátce řápkaté, eliptičně kopinaté, zpilowané, lysé, tmawózelené a lesklé; palisty drobné, padawé; kwěty na hroznech jednoduchých běwných, náchylných, kratších nežli listy, bílé a wonné; lupeny kalichowé kopinaté, ostré; plátky málo delší, roztrépené; peckowice zwici a twaru oliwky modrawě nachowá s peckau hladaunkau. — W Malabaru. Kwěte w lednu a čerwnu. 5.

Owoce lahodného, nawinně sladkého, požtwají dílem za syrowa, dílem naloženého do cukru, soli nebo octa, a přidawají mu moc žaludek posilující. Ze twrdých skořápek dělají w Indii wychodnf ozdoby na náramky a obojky.

M. kopinatýj E. lanceolatus *Blum.* Listy kopinaté, zdáleně zpilowané; hrozny odwislé, delší listůw; plody waječné, pecky swraskalé, kolcaté. — Na Závě.

W lékařstwí se potřebuje jeho kůra lékem posilujícím a na moč pudícím.

M. zpilowanýj. E. serratus *Lin. Rumph* 3. t. 107. *Burm. zeyl.* t. 40. *Ganitrus sphaerica Gaert.* t. 139. Podobá se předeslému. Listy má kopinatě eliptičně, zpilowané; hrozny úzlabičkowé; plody kulowaté, s peckau swraskale brázdnaťau. — W Indii wychodni.

Owoce jeho jako prwního se potřebuje.

M. podlauhlyj. F. oblongus *Smith. Rumph* 3. t. 102. Jmění předeslého; listy wejčité podlauhle, ostré, nejcelejší; pecky wejčité, podlauhle, lsemenné. — Na ostrowech Moluckých.

Owoce málo dužnaté a chutně méně jest předeslých oblíbeno. Dříví pevné, trwanliwé hodí se ke stawenf.

Řád 36.

DWOJKŘIDLÁČOWITÉ. DIPTEROCARPEAE.

Kalich na patero klaný nebo 5dílný, před rozwtím chlopnatý, nebo střechowitý. Plátkůw 5, beznehet-

ných, dole spojených, w páupěti zkracených. Tyčinek přemnoho, prostých, anebo zlehka a nepravidelně mnohobratrých. Waječník 3—5pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělky 1, s bliznau jednoduchau nebo dělenau. Plod zwětšelym kalichem obkličeny, s oplodim kožnatým anebo dřewnatým; 1pauzdrý, 1semenný, 3chlupný buď nepukawý. Semeno bezbilečné. Kel přímý s kořinkem wzhůru čelícím, dělohama zkracenýma, swrašťelýma, anebo nestejně a úkosně na sobě ležícima.

Stromy ozdobaé, nejčastěji ztepilé. Listy jednoduché, celé, w pupenu swinuté. Palisty list newyrašílý zaobalující, padawé. Kwěty obojaké na broznych úzlabčkowých, řídce na latách konečných.

Ten řád sestává z 29 rodů w 7 pokoleních, jichžto 2 rostau w Africe západní mezi obratníkoma, ostatní w Indii východní a na ostrowech indského moře. Rozeznáwajíce se množstwím šťawy balsamopryskyřičné, w semenech mají silici a olej sádlowitý.

DWOJKŘIDLÁČ. DIPTEROCARPUS, ZWEIFLÜGELUSS.

Kalich na patero klaný; ušťuw 2 wětších a pak prodlužujících se w křídla předlauhá, sítkowaná, žilnatá. Nitky překrátké; prašniky předlauhé, židlowité, nebo čárkowité. Holénka dřewnatá, kalichem docela zastřená.

D. trojžilý. D. trinervis Blum. l. t. 1. Strom na 150—200' vysoký; přiměřeně tlustý, koše obšírného, řídkého; kůra nážlutě hnědá, bradawicemi přiokrauhlými, nábilými poseťá; rozlhy oblé, kaštanowé, lysé, pozbádané, s pupeny konečnými, tenkohomolowitými, lysými, jasnozelenými, pryskyřičnatými; řapiky 2—2½" dlahé, polooblé, žlabowité, wozpod na obojím konci ztlustlé; listy 7—12" dlahé, 4—7" široké, wejčité, ostraunké, dole zaokrahlené, lysé, celé nebo proti konci wykrajowané nebo hrubě zejkwané, krátce zakončité, přirasnaté, kožowité, lysé, na lici sytě zelené a lesklé, na rubu bledší; stopky zdělí a ztlauští řapikůw, přímé, pak rozewřené a wisuté, obyčejně 3—5. řídce 1kwěté; stopečky u prostřed klaubem přetržené, šedopyřité; kalich trubky walcowitozwonkowité, skoro 2" dlahé, kožowité, šedoplsté, s chlupy dlahými ojedinelými: ušťuw 3 menších, 3—4" dlahých, široce wejčitých, tupých, na jedné straně jakoby auškowité ohnutých, dwau delších wíce 1" dlahých, čárkowitých, po kraji plisnataunkých; plátky připolowičné, podlaublé, 2½" dlahé, tupé, zkracené, odstálé, hlinožluté, na rubu šediwě luptaté; holénka wejčituhomolowitá, zakončitá, hustě, špinawě, žlutě dolů chlupatá, a ztuha přikrytá trubkau kalichowau přidřewnatelau, lysau, bandaskowitau; ušty kalichowé pak

hnědočervené, menší $\frac{3}{4}$ —1" dlouhé, vejčité, po krajích podhnuté, větší 6—8" dlouhé, 15" široké, podlauhlé, kopinaté, tupé, 3žilé, síťované; semeno vejcovité, dole slabě 5hrané, hnědočerné, nejlesklejší. — W pralesech na Žawě. Kwěte w srpnu. 5.

Z poraněné kůry prýští se mnoho pryskyřice, z níž we vlasti dělají masti a flastry, též jí užívají u wnitř w chorobách, w nichž u nás podávají balsam kopaiwu. Zhotovují také z ní pochodně a t. d.

D. wyseknutý. *D. retusus* Blum. 1. t. 2. Strom výskau a štíhlosti předešlému podobný; větwe špinawě šedé, s bradavičkami podlauhlými; rozhy bledě popelawé, autlé, hwězdowitě pyřité, s chlupy dlouhými, roztrausenými; pupeny homolowitošidlowité, bledé, hlinožlutě plšnaté; řapiky hwězdowitě pyřité; listy 7—10" dlouhé, $3\frac{1}{2}$ —6 $\frac{1}{2}$ " široké, vejčité, ostré, nad prostředkem skoro vykrajowané, slabě řasnaté, pak celé, na lici lysé a lesklaunké, na rubu hwězdnatě pyřité, zmládí taktěž plšnaté; stopky $1\frac{1}{2}$ —2" dlouhé, oblaunké, obyčejně delší řapíku, sehnuté, 3—5kwěté, šedopyřité: kwěty jako předešlého, welmi wonné; kalich plodonosný welmi zwětšely a ztlustlý, z náhněda ponachowělý, roztrauseně chlauptkowaný, dole kulowatomiskowitý, u prostřed hrbatý: ušty 3 menší sotwa 1" dlouhé, vejčité nebo waječné, přetupé nebo přisklimené, delší dwa 8—9" dlouhé, nahoře 2" široké, podlauhlé, uřaté, 5žilé, síťkowané, oboje po krajích podhnuté. — W pralesech na Žawě. Kwěte w srpnu. 5.

Pryskyřice jako předešlého se potřebuje.

Jmenujeme ještě troje rody t. *D. ohrošlý*, *D. Spanoghei* Blum. t. 3, *D. pomořský*, *D. littoralis* Blum. t. 4. *D. nutlý*, *D. gracilis* Blum. t. 5. kterých taktěž se užívá.

D. hladký, *D. lævis* Hamilt. *D. turbinatus* Roxb. t. 213. Strom welikánský s kmenem přímým, přetlustým, korau rozsedlau, rozhami smačknutými, dwojbrítkými, pyřitými; listy dwojřadé, krátkořapíkaté, vejčité, podlauhlé, ostré, dole uřaté, přicelé, přičeřitaucké, obak jako řapiky lysé, lesklé; palisty weliké, přimečowité, pyřité; kwěty okázalé na hroznech nachýlených, bílé, ponáčrwenalé; ušty kalichowé málo hrbaté; plátky auzké, úkosně klinowité, podlauhlé; tyčinky zděli čnělky; blizna 3ušetná; holénka wejcowitá, ostrá, pyřitá. — W Bengalu a na Poloostrowu indském. 5.

Strom we vlasti welmi wážený pro sok balsamičný, jenž se potřebuje jednak co pokost (Wood-Oil), jednak co hojidle. Toho soku jest tolik, že z jediného kmene za několik měsčůw třebas 400 másůw se nabývá. Tím balsamem natírají domy a koráby. K tomu cíli udělají dole do kmene ránu a opálí jí. Po čtyrech nedělich ránu o-

sekají a opět opálí, načež zase slzí. Tak dělají od listopádu až do února.

D. zebnatý. *D. costatus Gaert. D. incanus Roxb.* Strom též holemý; rozhy chlupaté; listy vejčité, tupé, dole ostré, huňaté; trubka kalichová, škrídlá.

D. auzkolistý. *D. angustifolius W. et A. D. costatus Roxb.* Podobá se předešlému. Listy čárkovitopodlauhle, zakončité, dole zaokrauhlené, wezpod pýřité; palisty drobné, srstnaté; kalich šzebrý, náchlupatý. — Ten a předešlý w Chitagongu Indie východní.

Dávají lepší balsam, nežli první rod.

D. křídlatý. *D. alatus Roxb.* Takový též strom, jehož listy vejčitopodlauhle, nebo srdčítovějčité, zakončité, lysé, bezleské, brvité, wezpod drasné; kalichy škrídlé. — Na Maskalu, na blízkém pomorí a w Pegu. W řečených vlastech dosazuje naduwedené rody.

D. čihatý. *D. turbinatus Gaert.* Nedává balsamu, s jeho kmenu ale náramného dlabají čluny třebaš na 100 mužůw.

KOPÁLOŽ. VATERIA. VATERIE.

Kalich šdílný, stálý, pak neprodlauhžený. Tyčinky nitky překrátkých, prašníkůw čárkovitě šidlowitých. Tobolka šchlupná, lsemenná.

K. indská. *V. indica Lin. Gaert. t. 189. Lam. t. 475. Roxb. t. 288. Hayn. 11. t. 5. Elaeocarpus copaliferus Vahl. Poenoe Rheed. 4. t. 15.* Strom pěkný, ztepilý, s kmenem přímým, třebaš 5' tlustým a košem obširným; listy řapikaté, podlauhle, ostré nebo tupaunké a vykrojené, celé, na lici tmavě zelené, na rubu žlutavě zelené, lysé, kožnaté, lesklé; palisty podlauhle; kwěty hrubé na latách velikých, konečných, bílé, zápachu liliiemi; ušty kalichové podlauhle, i se stopkami a listeny hwězdowitě pýřité; plátky rozložené, málo delší, a však širší uštůw kalichowých; tobolka elipsowitá anebo obwejeowitá, dole wtačená, šbrázdá, kožnatá, 2 $\frac{1}{2}$ " dlauhá; semeno wejeowité, celé pauzdro vyplňující. — Na poloostrowu indském, obzvláště w Malabaru. Kwěte w posuše. 5.

Balsam jasný, prozračitý, woňawý buď sám od sebe se prýřít z káry, anebo z ran do ni nadělaných, a na wzduchu zponenáhla křehne w pryskyřici křehkau, jantarowitanu, a jest druhem *kopálu východoinického*, jenž se potřebuje k dělání pokostu, co kadidlo w chrámech a co lék. Ze semen wywáři se olej pewný, lojowitý, z něhož se dělají swíce a mýdlo. Semena sama potřebují se tam co lék k sílení žalúdka.

PĚTIKŘÍDLEC. SHORRA. SHOREA.

P. kafrowj. *S. aromatica* *Colebrook. av. reš. 12. ic. Hayn. 12. t. 17.* *Dryobalanops aromatica* *Gaert. t. 186.* *Pterygium teres* *Correa in Ann. mus. 10. t. 8.* Strom ztepilý, 100' převyšující, 7' tlustý; kůra hnědá; listy střičné nebo střidawé, krátkořapíčné, náhle zakončité, 3—7" dlaubé, 1—2" široké; palisty drobné, padawé; kwěty latěné; tobolka waječná, dřewnatá, obkličena kalichem, jehož ušty w křídla 3palcowá prodlauzené; jádro má dělohy řasnaté a zapáchá terebintinou. — W lesech na Sumatře. Kw. w posuše. 5.

Kmen mladý obsahuje silici, dospěw ale k tlanštee 2' má kafr po brylkách we štěrbinách dřewných 1—1½" zdálených. Silici dobývají naseknauce kmen we výšce 14" nad zemí. Takovým též způsobem dostávají kafr, ačkoli sotwa 1 ze 100 stromůw ho má. Který ale jej w sobě drží, ten hned porazí a rozštpují. Kafr leží u prostřed někdy ztlaustř ramena, a mírný strom může ho dáti 11 liber, a ten slowe *sumaterský*.

P. silný. *S. robusta* *Roxb. t. 212.* Strom holemý, z něhož udělaný tes zdělí 30' a ztlaustř 2'; listy střidawé, podlauhlé, srdčité, hladké, 4—8" dlauhé; palisty srpowité; kwěty žluté na latách konečných; koruna weliká, 4krát delší kalichu, ¾" dlauhá, otewřená; tyčinek 25—30; blizna malá, tobolka útlá, 1—2semenná. — W Indii sewerné. Kwěte w posuše. 5.

Dříví jeho zawážejí do Kalkuty k stawením, ačkoli není trwanliwo. Dává ale mnoho pryskyřice damary, již námořstwo anglické w Indii místo našinské smoly potřebuje; čistší kusy ale ku kaďením we chrámech pohanských.

P. srdčitý. *S. Tumbagaia* *Roxb.* Rozeznává se od předešlého listím srdčitowejčítým, latami konečnými, tyčinkami mnohými (třeba 100), prašniky wausatými. — Wlast tatáž.

Užitek jako předešlého.

Řád 37.

RUDOKLÓKÓWITÉ. CHLENACEAE.

Kalíšek 1—2kwětý, twaru a podstaty rozdílných. Kalich 3lupenný, malý. Plátkůw 5—6 podplodních, dole širších, někdy nejdoleji skoro srostlých. Tyčinky nyní přemnohé, řidčeji 10; nitek srostlých; prašnikůw zakulatělých, přirostlých anebo prostých, 2pauzdrých. Waječník 1—3pauzdrý. Čnělka 1, nitowitá; blizna trojnásobná. Tobolka 3pauzdrá, nebo pometáním 1pauzdrá. Semena w pauzdrách ojedinelá nebo množitá,

w středu připewněná, překocená. Jádru bílečnaté. Kel osowý, zelený; dělohy listowité, čerité.

Strůmky nebo kře ozdobné. Listy nejčastěji s palistoma pa-dawýma. Kwěty obojaké na latách nebo hroznech.

Celý řád sestává ze 6 rodů (we 4 pokoleních), na Madaga-karu rostaucích. O prweích, jež mají, nic newíme.

KLANKLOK. SCHIZOLAENA.

Kališek 2kwětý, nedužnatý, třepenatý, pak rozšířelý, ušetnatý, lepnatý, klímawý. Kalich 3lupenný. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho: nitky tenkých, prašnikůw přirostlých. Tobolka kališkem zawřená, 3pauzdrá; pauzder mnohosemenných.

K. růžowý. S. rosea P. Thouars afr. t. 12. Strůmek listůw wejčitých, lysých; lavy konečné; kališek nej-obširnější, neprawidelně puklý. Rod nejpěknější.

RUDOKLOK. RHODOLAENA.

Kališek z 2 listenůw na kalich přitlačených. Kalich 3lupenný, poddutý, dužnatý, lepnatý. Plátkůw 5, baňkowitých, welikých, před rozwitím zkraucených. Tyčinek mnoho, kratších nežli plátky; prašniky čtyrhrané, wzadu na nitky přirostlé. Waječník 3pauzdrý, mnohosemenný.

C. pnulý. R. altivola P. Thouars. l. c. t. 13. Keř pnulý, welikými brunátnými kwěty okázalý.

Řád 38.

OKROWÁKOWITÉ. TERNSTROEMIACEAE.

Kalich lupenůw 5, poddutých, nestejných, kožnatých, střechowitých, tupých, stálých, často dole listeno-ma podepřený. Plátkůw 5, na terči podplodním stojících, buď prostých, buď dole přirostlých. Tyčinek mnoho podplodních, s plátky srostlých, s nitkami šídłowitými, krátkými, prašniky přímými, dvojpauzdrými. Waječník wejcowitý. Čnělky 2—5, prosté, wíce méně srostlé. Plod wejcowitozakulatělý, o tolika pauzdrách o kolika čnělkách, buď zbobulelý, wyschlý, buď ztobolčelý, pukawý. Semen mnoho, přirostlých na semenici střední s malým bílkem anebo žádným. Kel křiwý nebo ohnutý, s kořinkem dlawhým, k pupu čelícím, a dělohami podlawhlými, celými.

Stromy nebo kře. Listy kožnaté, přezimující, celé nebo zpi-
lowané, bezpalisté. Kwěty různopohlavé nebo mnohomanželné, oje-
dinělé nebo chomáčené, úžlabíčkové, někdy na hroznech anebo la-
tách konečných. Počítají do 67 rodů v 12 pokolení rozdělených, a
po Americe a Asii rozlosovaných. Největší díl mezi obratníky, a
některé v sewerném mřrném podnebí. O prvcích jejich dosavad nic
newíme.

OKROWÁK. TERNSTROEMIA. TERNSTROEMIR.

Kalich o 5 lupenech, dole 2listenný. Plátkův 5—6.
Tyčinek mnoho v dvojnásobné řadě. Prašníky podlau-
hlé, lysé. Bobule přiwyschlá, o 2 pauzdrách 3—4se-
menných.

O. zubatý. *S. dentata Swartz.* *Toanabo dentata*
Aubl. t. 227. Lam. t. 456. f. 1. Strom ztepilý; kmen
25' zwýší; rozhy lysé, oblé, velmi přiblížené; listy řa-
pikáté, střidawé, pevné, wejčítopodlauhlé, lysé, tlusté,
zpiLOWané, skoro střihané, zakončité, dole zaužené, 3—4"
dlauhé, 2" široké; kwěty poboční, skoro úžlabíčkové,
ojedinělé; stopky jednoduché, lysé, oblé, sotwa zdělí
řapika: kalich lupenůw wejčitých, celých, zakončitých,
dole opatřených šupinama žlutýma; koruna žlutá, o
5—4 plátcích; plod malý, kulowatý, zakončitý. — We
hwozdech Guianských. 5.

Kůra jeho k wydělávání kůže slauží.

SAKÁK. CLEYERA. CLEYERE.

Kalich 5lupenný. Plátky prosté, s lupeny kalicho-
wými střidawé. Prašníky přirostlé, wzadu štětinatě mrt-
naté. Čnělka 1. Blizny 2—3, oddělené. Bobule 2—3-
pauzdrá. Semena bezkřídla.

S. nadžilnatý. *C. ochracea.* Listy má eliptičně po-
dlauhlé, obak ostré, na lici žebernaté, celé. — W Ža-
ponu.

We vlasti své slauží s jinými rostlinami k ozdobe hrobům.

NAHAULEK. KIELMEYRA. KIELMEYERE.

Kalich 5dílný, nekalíškatý, stálý. Plátkův 5, jino-
stranných. Tyčinky prosté, s prašníky přiléhajícími.
Čnělka s 1—3 bliznami. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná:
chlopní u prostřed přehrádečných. Semeno na konci
obojím křídlaté.

N. ozdobjný. *K. speciosa Hilair. t. 48.* Malý strů-
mek s kmenem zawilým, wětewi korkatými, toliko pu-
peny koncěné nesaucimi; listy na konci wětwi přiblíže-

né, přisedawé, wejčitopodlauhle, tupé, celé, na rubu po žilách pýřité; kwěty na krátkých hroznech, weliké, růžowé; ústy kalichowé wejčité, tupé, čerwenawě plstnaté; plátky dwakrát delší kalichu, slabě čerřité, wně u prostřed pýřité; blizna žušetná, tobolka wejcowitá. — W Brasílii. Kwěte w dubnu. 5.

Listy jeho přesliznaté we vlasti dáwají se do obměkčujících kaupel.

STOČENÁK. COCHLOSPERMUM. SCHNECKENSAMEN.

Kalich šlupenný, střechowitý, bezlistenný, stálý. Plátkůw 5 nestejnostranných, stálých. Tyčinek přemnoho, prostých; prašniky přímé, 4pauzdré, děrau se otwírající. Čnělka a blizna jednoduché. Tobolka 3—špauzdrá, 3—šchlopná, chlopnosečně pukající. Semena příulitowitá nebo ledwinowitá, wlnatá.

Stromy, kře nebo podkře; listy střdawé, laločnaté; palisty padawé. Kwěty weliké, hroznowitě latěné. Kalich pak podhnutý, lupenůw dwau wněšných, menších. Prašňky čárkowité, na konci děrau pukající. Čnělka na konci hákowitá. Tobolka wezpod kalichem, korunau a tyčinkau obklíčená. Semena bílku dužnatého.

S. okázalý. C. insigne Hilair. t. 1. Wittelsbachia Mart. 1. t. 55. Maximiliana regia Schrank. Keř zwýši 2—6'; kmenu rowného, přijednoduchého; kůra rozsedalá, hnědá; rozhy oblé, na konci pýřickaté; listy okresem okrauhlosrdčité, dopola šlaločné: lalokůw pobočnich menších, sehnutých, dolení 4" dluhé, na řapících skoro taktěž dluhých, 1—3žlabých, připýřickatých, přílysé, na lici tmawější, počerwenalé, prostřední zponenáhla menší a na rubu pýřité, nejhořejší a nejmladší nejwýš 1" weliké, často jenom šlaločné, obyčejně obak pýřité; palisty čárkowitošidlowité; laty konečné, dluho před listím se vyskytující; stopečky 1/2—1 1/4" dluhé, pak prodlauzené a ztlustlé, pýřickaté, dole opatřené listenoma čárkowitokopinatýma, prchawýma; kalich lupenůw pýřitých, nážlutých, čerwených a zelených, wněšných, kopinatých anebo waječných, wnitřních 3 podlauhých, wšech poddutých, nestejnostranných, příwukrojených, plátky obwejčité, wykrojené, podduté, 1—1 1/2" dluhé, přetenké, žluté, s přemnohými tenkými, čerwenými čárkami; prašniky o polowici kratší; waječník huňatý, tobolka obwejcowitá, ostrá, 2" dluhá, pýřitá, s wlnau dluhau, hedwabowitau, na wnitřním kraji hnědá, na wněšném žlutá. — W Brasílii. Kwěte od března až do září. R.

Wywařeninu z kořena užívají proti rozdílným wnitřním bolestem, zvláště spadnutím s výšky způsobeným, ano prý hojí wnitřní wředy.

S. sliznatý. C. *Gossypium Decand.* *Bombax Lin. Cavmon. t. 157.* *Bombax grandiflorum Sonner. 2. t. 133.* Strom ztepilý, ozdobný, koše obšírného; listy šlaločné, hoření na lici lysé, na rubu plštnaté, 2—8" dlouhé, na řapicích taktéž dlouhých: lalokůw wejčitých, ostrých, nejcelejších; kwěty před listím rašící, veliké, žluté, skoro latěné; kalichy lupenůw podlauhých; plátky obwejitě, hluboce wyříznté; tobolky široce čihowité, šlaločné, zwicí husího wejce; semena ledwinowitá. — W Indii východní. 5.

Ze kmenu a wětwi poraněných prýští se šťawa klowatinná, jež jako klowatina arabská může se potřebowati. Semenem nezralým, rozetřeným může se pěkně na žluto barwiti.

S. barwírský. C. *tinctorium A. Rich. Fl. seneg. t. 21.* Ten polokeř má kořen skoro zwicí hlavy dětské, nepravidelný, mnoholetý, a vypauští mnoho kmenůw přímých, 1' vysokých, oblých, nahoře listnatých; listy dlouhořapikaté, až do prostřed rozklané na 5 lalokůw wejčitých, ostrých; kwěty zwicí 2", po odpadání listůw z dolního dílu kmenůw wyrázející, na stopce 5—6" dlouhé, oblaunké, šedoplštnaté, porostlé šupinkami drobnými, zdálenými, poloobjimawými, na konci rozwtwené a u wzniku každé wětwe nesaucí šupiny 3—4 delší, zakončité, zákrowaté; kalich šedoplštnatý: uštůw waječnopodlauhých, ostrých; plátky skoro jako růžowé, žlutě ale a barewně čárkowané; tobolka 2" dlouhá, příplštnata, nedokonalá, 3pauzdrá; semena ledwinowitá, docela přikrytá wlnau bílau, štětínowitau. — W Senegambii. Kwěte w únoru, březnu. h.

Kořen potřebujf k proprawení čmýřůw a k barwení na žluto.

Řád. 39.

KROSTEŇOWITÉ. *GORDONIACEAE.*

Kalich o 5 lupenech prostých anebo srostlých. Plátkůw 5, dele často spojených. Tyčinek mnoho: nitek nejdoleji jednobratrých, nitowitých; prašníkůw waječných, wábatých. Worečkůw 5, wíce méně srostlých. Čnělek 5, buď prostých, buď dele toliko srostlých, buď až na konec skoro. Worečky tobolkowité hned náprosté, hned w tobolku ztuha srostlé, 1—2semenné: chlo-

pní u prostřed přehrádky vypaustějících. Semena nemnohá; bilek žádný. Kel přímý: kořinku podlauhlého, děloh listovitých, na dél řasnatoswaskalých, pířka nepatrného.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, často padawé, waječné nebo podlauhlé, zpeřenožebré, bezpalisté.

Počítají sem 6 rodů w 3 pokoleních, jichž 5 w Americe, 1 w Asii rostau. Řád ten počítal Decandolle k okrowákwitým, Bartliny k théowuskwítým, jiní k slézowítým. Přemnohé rozdíly od toho trojího řádu dowolují obzwláštní řád udělati.

KROSTRĚ. GORDONIA. GORDONIE.

Kalich o 5 lupenech kořowitých okrauhlých. Plátkůw 5, přínarostlých na trubku nitkowau. Čnělka 1; blizen 5. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná: pauzder 2semenných. Semena křídlem listowitým ukončená.

K. obecná. *G. Lasianthus* Lin. *Ellis act. angl.* 1770. *t.* 11. *Cav. diss.* 6. *t.* 161. *Lam. t.* 594. *Michx. arb.* 3. *t.* 1. *Bot. mag. t.* 668. *Alcea floridana* Pluk. *am. l.* 352. *f.* 3. *Catesb. t.* 44. Strom přeladný, homolowitý, pořád krásně zelený a kwitím bílým ozdobený; listy kořowité, lysé, wejčítokopinaté, obak ostré, zpilowané, 5—6" dlauhé, 2" široké nebo širší; stopky úžlabíčkové, ojedinelé, tkwěté, zděli listu; kwět jako růže otewřený; kalich lupenůw chlupatých, poddutých, nejtupějšich, stálých; plátky wejčité, podduté, mnohem delší kalichu, bílé; tobolky wejcowité. — W stojatých wodách w Karolině. 5.

Kůru potřebují k wyžítáwání kůže. U nás někdy w saděch.

Řád 40.

THEOWNÍKWITÉ. *CAMELLIACEAE.*

Kalich 5—7lupenný, před rozwitím střechowitý: lupenůw wnitřních často wětšich, kořowitý, padawý. Plátkůw 5, 6, 9, s lupeny střídawých, dole často spojených. Tyčinek mnoho, nitek nitkowitých, nejdoleji mnohobratrých anebo jednobratrých, prašníkůw elipsowitých anebo zakulatělých, wáhatých. Waječník 1, wejcowité zakulatělý. Čnělky 3—6, nitowité, wice méně srostlé. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná, pometáním 3semenná: chlopni buď u prostřed nebo po kraji přehrádkatých. Semena na kraj přehrádek wnitřní připewněná, weliká, tlustá. Bilek nizadný. Kel děloh welikých, tlu-

stých, olejnatých, dole jakoby článkovaných, kořínku nejkratšího, tupého, k pupu obráceného, pířka sotwa patrného.

Kře nebo stromy. Listy kožnaté, přezimující, zpilované. Kwěty obojaké, okázalé, úžlabčkové.

Do toho řádu náležejí 2 pokolení s 8—10 rody, ježto všechny přebývají v jihovýchodním dílu Asie. Hlavně obsahují prvek swraskawý w listech a koře, olej w semenech.

THEOWNÍK. THEA. THEESTRAUCH.

Kalich 5—6lupenný, stálý. Plátkůw 6—9, rozpořožených w 2 nebo w 3 řadách. Tyčinky nejdoleji w krátkau trubku srostlé. Čnělka na tré klaná. Tobolka 3praskaweňná: praskawek podle šwu břišního pukajících, po kraji do wnitř ohnutých, přebrádečných, lsemenných

T. čínskj. *T. chinensis Sims. mag. t. 998.* Keř silně wětewnatý, 20—30' vysoký, sázený 4—5'; wětwe oblé, rowné nebo prohýbané, mladši hnědé, starši šediwé; listy krátce řapíkaté nebo podlauhlokopinaté, ano i obwejitopodlauhlé, ostré, řidce tupé, zpilované, lysé, lesklé; kwěty ojedinelé nebo po 2—3 w úžlabíčkách, krátce stopkaté, přímé nebo nici, wonné; lupeny kalichowé okrauhlé, wejčité, tupé, běloblanatě obraubené, u prostřed šedě plštnaté; plátkůw 6—9 rozpořožených, pak podhnutých, bílých, wněšných menších, úkosně wejčitých anebo obwejitých, wně zeleně naběhlých, wnitřních kosočtwerečně wejčitých; tyčinky přemnohé, kratši nežli koruna: nitek niřowitých, rusých, nejdoleji srostlých w trubku maličko s plátku spojenau; prašňiky zakulatělé, tmawě žluté; waječník wejčitokulowatý, hedwábně huňatý; čnělky blauběji nebo mělčejí na tré klané, zdělí tyčinek; blizny jednoduché, tupé; tobolka z tři praskawek zakulatělých složená, hnědozelená, maličko chropawá; semeno zwicí liskowého ořechu, twrdé, lesklé, hnědé, s pupem žlutým na plošši straně. — Sám od sebe w Číně a Asamu, kdežto jako i w pomezních krajinách jižných a wýchodních se sází. Kwěte od září do listopadu. ☞.

Přijímají troje odrody stálé, jež proto mají za osobliwé rody.

α) *T. zelený.* *T. viridis Lin. Letts. mon. t. 1. Blak. 351. Plenk. t. 427. Lam. t. 414. f. 2. Hayn. 7. t. 29. Düsseld. 7. t. 1. Wětš listy, koruny nejčastěji z plátkůw 8—9.*

β) *T. hnědý.* *T. Bohea Lin. Letts. mon. t. 1. Blak. t. 352. Plenk. t. 426. Sims. mag. t. 998. Hayn. 7. t. 28. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 153. Düsseld. 7. t. 3. Listy kratš, eliptičné, podlauhlé, koruny nejčastěji šplátečné.*

γ) *T. tujy. T. stricta Ait. Hayn. 7. t. 27.*

Z toho kře potřebují se listy suché, a slowau čaj, čínské thé. W Číně, na Korei a Žaponu od nejdávnějších časůw théownik sázejí; letopisy zmiňují se, že w Číně již we 4tém věku byl znám, na Korei a Žaponu ale teprwa na začátku 9tého století; odtud rozšířil se dále na západ a jih. W nowějších časech přesadil se na Ceylon a Žáwu, kdežto a obzvlášť na tomto ostrowě se dobře daří, také od tamtud již w jednom roce 1½ milionůw liber čaje (thé) do Hollandu bylo wywezeno. Pokusy k přesazení jeho do Brasilie, na Předhoří dobré naděje a na Helenu ostrow tak dobře se nepodařily. W nejnowějších časech w anglických osadách w Asamu našli celé lesy théownikové, a jelikož Asamští dříve se znají w chování théownika, můžeme se nadíti, že budaueně čaj nebudeme toliko z Číny kupowati. *Mayen* počítá, že w posledním desíletí ročně z Číny do Ewropy a jejích osad alespoň 50 milionůw liber čaje wywezeno bylo.

Jest tomu více nežli 1000 let, co čaj jest národním nápojem w Číně, a podlé *Mayena* může se za to přijmouti, že 350 milionůw centů ročně w celém východu asiatském se ho zpotřebuje. Jelikož připravení pěknějších druhůw čajových jest praco a párawo, můžeme si předstawiť, mnoholi rukau tím znamenitým pro ony krajiny zbožím jest zaměstknáno,

W obchodu přemnoho druhůw čajových se zná, kterých rozdíl zakládá se na krajínách, w nichž théownik byl opatrowán, na rozličných odrodech, na času sbírání a na způsobu přípravování. W Číně a na Žaponu w jaře a na začátku září sbírají listy; jarní sbírka dává lepší čaj. Nyní je uwrlnau do wřelé wody na půl minuty; kdýž osácky, rozhrnau je na veliké mēlké zelezné páuwe ohřáté, na nichž je pořád mīchají; dostatečně ohřáté rozhrnau po stolech, rohožemi přikrytých, a pak jedni rukama je swalují, a druzí je ochlazují velikými wějíři. Nyní je zbawí chuti ostré, hnušné, pražice je na zelezných plechách. Tak připrawený čaj (alespoň některé druhy) nyní kořená jistými wonnými kwěty, a to z oliwy wonné, kamelie tupolisté, a snad i růže théowé. Nyní teprwa se bedá do truhlíček.

Do Ewropy prý r. 1610. holandskými kupci nejprvé přišel. R. 1638. byl do Rus přivezen a w Moskwě oblíben. Později přišel do Angličan, pak do Francauz a Němec. Nyní nejvíce se ho potřebuje w Angličanech, pak w Hollandu a w sewernějších krajínách; w jižnějších wůbec nehrubě se potřebuje.

Mírně pitý čaj wůbec jest zdravý nápoj, obzvlášť w powětrí chladaém, mhlawém, wlkém, po obtížných pěších cestách a tělesném namáhání; též proti hostci a tučnosti přílišné se poraučí, anobrž zapuzuje ospalost a opilost.

KAMELLIA. CAMELLIA. CAMELLIE.

Kalich 5lupenný, několiká lupeny kalíškowými střechovitými podepřený. Plátkůw 5, dole spojených. Tyčinek mnoho, srostlých pod prostředkem w trubku. Čnělka se 3 bliznami. Tobolka 3pauzdrá, chlopni prostřed přehrádečných, zůstawujících osu trojhranau, prostau, 3semenná.

K. žapanská. C. japonica Lin. Cav. diss. 6. t. 160.

Jacq. rar. 3. t. 533. And. rep. t. 25. Lodd. cab. t. 329. 455. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 152. Keř anebo strůmek, 5—10' vysoký, rozeh lysých; listy krátce řapíkaté, eliptické, zakončité, ostře a přitlačeně zpilované; zubův žláznatě hrotitých, kožnaté, lysé, lesklé; řapíky široce žlábkovité; květy ojedinelé nebo množší, konečné, na větvičích sedavé; lupeny kalichové obvejčité, na konci zaokrouhlé, v nitřku podduté, vně u prostřed hustě pýřité, nahoře brvaté; plátky zaokrouhle vejčité, vykrojené nebo zaokrouhlené, jednoduchých květův nejčastěji karmínové; tyčinky mnohem kratší plátkův, s nitkami šidlovitými, bělavými a prašníky vejčitými, bledě žlutými; waječník vejcovitý, lysý; čnělka nitovitá, kratší tyčinek; blizny ostré; tobolek ořehovitá, nepatrně trojhraná, někdy 5hraná a špauzdrá, lysá; semena zvláště malých lískových ořechův, skoro polokulovatá, nepatrně trojhraná, tmavě hnědá, málo lesklá anebo nelesklá, s pupem skoro trojúhelným, pleťovým, pod hořejším koncem. — W Žaponu, kdežto jako w Číně od nejdávnějších časův se sází. Květe od prosince až do máje. 5. ř.

Asi u prostřed minulého věku byla do Evropy přenesena, a jest nyní pro ozdobu všeobecná. Nyní znají se nesčíslné odrody, jichž největší díl náleží k nejkrásnějším rostlinám našich skleněnkův. Květ mají jednoduchý nebo více méně plný, karmínový, růžový, bílý, žlutavý, nebo bíle a červeně merhovaný, též plátky nasekané, třepenaté. Na Žaponu tlačí ze semen olej, jehož potřebují w domácnosti a lékařství.

K. tupolistá. B. Sasangua Thunb. jap. t. 30. Kaempf. 853. Sims. mag. t. 2080. Ker. reg. 567. Macart. voy. atl. t. 34. Jméni předešlé. Listy vejčité podlauhlé, užší nežli u předešlé, tupě zpilované, tupé, na lici tmavě zelené, lesklé, wespod bledé; květy konečné, přiojedinelé, mnohem menší nežli u předešlé, sedavé čili na stopce $\frac{1}{2}$ " dlouhé. Roste na Žaponě a w Číně. Květe w únoru až do května. 5.

Listy w stínu sušené jsou zápachu příjemného; květy voní jako jasmín, protož je přidávají k čaji, aby zwoňawěl. Ze semen jejich, jako i následujících rodů, tlačí se olej k jídlu a w lékařství užitečný.

C. kissi. C. Kissi Wall. Listy vejčitopodlauhlé, zakončité, ostře zpilované; květy 3čnělečné, přiojedinelé, sedavé, úzlabičkové nebo přikonečné. — Roste w Napaulii.

C. peckatá. C. drupifera Lour. Listy vejčitopodlauhlé, přizejkované; květy dvojené nebo trojené, konečné, šplátkové; peckowice špauzdrá. — W Kočínčině.

Řád 41.

SMRADLAWCOWITÉ. OLACINEAE.

Kalich hlupenný, přízubatý, za květení malý, pak zwelíčelý nebo zbobulelý (snad kalíšek). Plátky (snad lupeny kalichové) 4—6, podplodní, příkožowité, před rozwitím chlopnité, buď prosté, buď po dwau srostlé. Příwěsky wlasowité nebo nitowité z čepele nebo wedlé jejich kraje vynikající. Tyčinek 3—10, podplodní nebo naplátkowé, s nitkami smačknutě šidlowitými, prašníky srdčitopodlauhlými, přímými, 2pauzdrymi. Waječnik prostý, 3—4pauzdry. Čnělka 1, nitowitá. Plod (skoro peckowice) jednosemenný, (pometáním) 1pauzdry, nepukawý, často kalichem zwelíčelým nebo zbobulelým zastřený. Semeno wisuté, dole pupečnaté. Bilek veliký, dužnatý. Kel malý, w bílku zawřený, wejcowitý, zpodinowý, kořínkem k pupu směřující, s dělohama nepřetrženými.

Stromy nebo kře lysé; listy jednoduché, řapíkaté, střídawé, bezpalisté, celé, řídce žadné; kwěty drobnauké, úzlabíčkové. — Místo toho řádu nejisté; snad náleží bliže santalowitých. *Decandolle* uwadí 21 rodů w 7 pokoleních, mezi obratníkoma rostaucích.

SMRADLAWEC. OLAX. STINKHÖLZ.

Kalich malý, celý, odkwětý zwelíčelý a zbobulelý. Plátkůw 6, po dwau až do prostřed spojených. Příwěskůw nitowitých 6, na 2 klaných, na čepeli plátkowé připewněných. Tyčinky 3, přirostlé na plátky spojené. Peckowice wyschlá, 1semenná, kalichem obkličena.

S. ceylonský. O. zeylanica *Lin.* Strom nebo keř bezbranný s rozhami běwnými, hranatými, žlutě zelenými, autle na přič swraskalými; listy řapíkaté, wejčité nebo wejčité podlauhlé, tupé, lysé, 1žilé, sotwa žebernaté; kwěty drobné, na hroznech jednoduchých, nejčastěji ojedinelých, úzlabíčkowych, kratších listu wedlejšího; stopka nitowitá, po opadání kwětůw jakoby zubatá; koruna skoro nálewkwitá; plátky tupé, bílé. — Roste na Ceylonu. 5, \bar{n} .

Dříví jeho wydává pach hnusný, lejuu člowěčfmu podobný; nicméně na Ceyloně má se za wážený prostředek proti horečkám. Listy se jedí co salát.

CITRONÍKOWITÉ. *AURANTIACEAE.*

Kalich baňkovitý nebo zvonkovitý, 3—5zubý, wadnaucí. Plátky 3—5, prosté nebo srostlé, wně z terče podplodního vynikající, dřív rozvíti maličko krajem střechowité. Tyčinek buď co plátkůw, buď dwakrátých, buď mnohokrátých, z terče podplodního za plátky vynikajících, buď rozdílně mnohobratrých, buď wysoce jednobratrých, na konci wzdycky prostých a šidlowitých. Prašníky konečné, dolem přirostlé, přímé. Waječník wejcowitý, mnohopauzdrý. Čnělka 1, oblá. Blizna tlustaunká, přirozdělená. Plod (pomaranč) bobule mnohopauzdrá, s kůrkau kožowitau, hustě posetau žlázkami siličnatými; pauzdra často naplněná dužninau měchýřitau, 1—mnohosemenná, Semena bezbílečná (často mnoho klůw zawirající). Kel rovný proti pupu a ose plodowé směřující.

Stromy nebo kře skoro wšecky nejlysejši, na listech, kalichu, plátcích, oplodí a dělohách mšky siličnatými opatřené. Listy střídawé, klaubnatě připewněné, buď zpeřené, jedno-mnohoharmé, buď lístek lichý na řapíku někdy listowitě rozšířeném, klaubem připewněný, buď list jednoduchý, snad toliko řapík listowitě rozšířeuý. Trny úžlabčkowé newětewnatějící.

ČTWERAL. *ATALANTIA. ATALANTIA.*

Kalich 4zubý. Plátky 4. Tyčinek 9, wysoko jednobratrých; nitky nahoře prosté; prašníky konečné. Waječník i čnělka huňaté. Plod kulowatý, 4pauzdrý, 4semenný.

C. samolistý. A monophylla *Decand.* Limonia monophylla *Roxb. t. 83.* Strom anebo keř, drobnotrnatý; listy wejčítopodlauhlé, na konci wykrojené, 3" dlawhé, 1½" široké; trny malé, jednoduché; stopky úžlabičkowé na krátkých hroznech; stopečky dlawhé a tenké; kwěty wonné; bobule zwicí muškátowé kulky, skwěle žlutá, šlawnatá. — W Indii wýchodní. Kwěte w čerwnu až do září. 5, 7.

Kůra kořenowá aromaticná, hořká, jakož i listy užíwají se proti křečem; olej ze semen proti trháni w údech.

TROJČLEN. *TRIPHASIA.*

Kalich 3zubý. Plátky 3. Tyčinek 6, řídko 5, a pátá pak plátku wětšímu stříčná. Prašníky přístřelowité. Plod 3pauzdrý, 3semenný. Klů w semeně wíce.

T. trojlistý. T. trifoliata Decand. T. aurantiola Lour. Limonia trifoliata Lin. Lam. t. 553. f. 2. Jacq. rar. t. 463. Andr. rep. t. 143. Strůmek štřevičný, převětwnatý; listy krátkořapikaté, trojené: listkůw wejčitých, konečného často vykrojeného; trny malé, ůzlabičkové; kwěty ojedinelé, ůzlabičkové, bílé; bobule čerwená, wejcovitá s dužninau lepkau, sladkau, jedlau, newonnau. — W Indii východní, Kočičíně, Číně. 5.
Owoce zadělávají do cukru a jedi.

KWASOPLOD. LIMONIA. LIMONIE.

Kalich 4—5dílný. Plátky 4—5. Tyčinky prosté, dwakrátne, někdy jedenkrátne. Plod bobulowitý, dužnatý, 4—5pauzdry: pauzder 1semenných.

Kře. Listy jednoduché, trojené nebo zpeřené; trny ůzlabičkové nebo nížadné; kwěty ůzlabičkové.

K. vykrajovaný. L. acidissima Lin. Lam. t. 353. f. 1. Rumph 2. t. 43. Keř 7—8' vysoký; listy zpeřené, dwojjarmé: listky wejčité, přiwkrajované; řapíky křídlaté; trny ojedinelé; kwěty na patero klané, bílé, na latách listůw kratších; nitky dole welmi huňaté; plody wejcowité. — Roste w Indii východní. ě.

We vlasti *citrona nimbu* slowe, a jako w Americie jižně, kamž přesazen, se sází pro plody kyselé, jež co mladé citrony do cukru nakládají; chut jejich welmi lahodná.

K. wraubkovaný. L. crenulata Roxb. Rheed. 4. t. 14. Podobá se předešlému: listy zpeřené, 2—4jarmé: listky elipučnopodlahlé, wraubkované; řapíky křídlaté; trny ojedinelé; kwěty na čtvero klané, 8mužné; plody kulowaté. — Na Malabaru. Kwěte skoro pořad. 5, ě.

Tam mají list, kořen a plod za lék.

TLUSTOSLUPKA. MURRAYA. MURRAYE.

Kalich 5dílný. Koruna zwonkowitá. Tyčinek 10; nitky čárkowitošidlowité; prašniky zakulatělé. Plod zbobulelý, 2pauzdry, pometáním často 1pauzdry: pauzder 1semenných. Semeno wisuté. Slupka tlustá, wlnatá. Auško dělohowé nejmenší.

T. latnatá. M. paniculata Mal. Chalcas paniculata Lour. Camunium Rumph 5. t. 17. Strůmek zimoztrazi jměním podobný; kmen ztlaustí stehna, sotwa zwýší muže, jamatý a brázdovaný; wětwe oblé, šlahauowité, po jiných stromech se pnauci, jako u wrby snadno slupliwé; listy lichozpeřené: listkůw 15—10, na rubu hedwab-

ných a žlutých, vejčitých, zakončitých, konečného největšího, 4" dlouhého, 2" širokého; květy úžlabíkové, ojedinelé, na větev jako jasmín zapáchající, brzo padající; bobule červené, podluhovaté, 1/2" veliké o 2 semenech vlátných v dužnině červenavé. — W Indii východní, Číně a Kočíně; 5.

Sází se pro koš hustý, pěkný stín dávající. Ze dříví tvrdého, žlutavého i pěkně skvrnatého a merhovaného dělají rozdílné práce saustrážnické, střenky, oštěpiště a d.

KUBÁRNÍK. BERGERA. BERGERE.

Kalich 5dílný. Plátkův 5. Tyčinek 10; nitky sídlowité, smačknuté; prašníky zakulatělé. Waječník 2pauzdrý, 2waječný. Čnělka obhomolowitá. Plod bobulowitý, často 1pauzdrý, 1semenný. Semeno wisuté ve slupce mázdrowité. Auška dělohová největší.

K. zpilowaný. B. Koenigii *Lin.* Papaya sylvestris *Rumph 1. t. 53. f. 1.* Strom; listy střídawé, lichozpeřené: listky střídawé, vejčitokopinaté, zakončité, pýřité, zpilované, nestejnostranné, řapíčkové; hrozny nejmnožší w chocholík na konci rozeh nahlaucené; kalich přemalý, 5dílný; plátky rozložené; tyčinek 10, jichž 5 střídawé menších. — W Indii východní. Kw. w posuše. 5.

Dříví pevné potřebuje se na základy; z tlustých koutůw řezají baly ku stavení korábůw.

PĚTOL. COOKIA. COOKIE.

Kalich na patero klaný. Plátkův pět, lodičkowitých, huňatých. Tyčinek 10; nitky čárkowité, prosté; prašníky přiokrauhlé. Waječník huňatý. Bobule zakulatělá, 5pauzdrá, pometaním 1—2 semenná.

P. kopinatý C. punctata *Retz. Lam. t. 354. Jacq. schoenb. t. 101.* Lansium sylvestre *Rumph 1. t. 55.* Strom mirné výšky, kmenu zahnědlého, kůry rozsedlé, bradawičnaté; rozhy oblé, zelené jako řapíky a stopky s bradawičkami drobnými; listy lichozpeřené: listky vejčitokopinaté, zakončité, dole sotwa nestejně; lata obširná rozkladitá, konečná; květy bílé; plod žlutý s dužninou žlutou, ostře sladkou. — W Kantonu Čínském. Kwěte na začátku posuchy. 5.
Plody jeho jedí, a protož jej sázejí.

SPUHOPLOD. FERONIA. FERONIE.

Kalich plochý, 5dílný. Plátkův 5, podlahlých. Tyčinek 10; nitky prosté, dole rozšířené, huňaté; praš-

níky podlauhlé. Těřě lůžkový, wýwýšený. Plod bobulowitý, mnohopauzdrý: pazder mnohosemenných, dužninau haubowitau obkličěných.

S. tmarýj. F. elephantum Correa. Roxb. t. 141. Anisifolium Rumph 2. t. 43. Strom ztepilý; wětwe rozewřené; rozhy roztraušené, ozbrojené trny w rozhy někdy wzrostajícimi; listy na rozhách střídawé, na snětících střičné, řapikaté, lichozpeřené, složené z 5 lístkůw střičných řapíčkowáných, asi 1 1/2" dlauhých, lysých, lesklých, podlauhých, eliptičných, tupých, nejcelejších; řapík klaubnatý; kwěty na latách krátkých, konečných, úžlabičkowých anebo pobočnich; kalich padawý; plátky delší kalichu, ostré, rozložené; nitky dole welmi chlupaté; bobule zwicí pěsti, marhanu podobná se skořápkau drasnau, šerau, přídřewnatau, mnohopauzdrau; pazdra o semenech mnohých, žlutých w dužnině. — Na wrších w Indii wýchodní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Dužnina zapáchá kořením, chutná sladce, a tudyž obyčejná jest potrawa. Z kůry prýští se klowatina, do barew malřských lepší všech jiných.

OSLIZÁK. AEGLE. SCHLEIMAPFEL.

Kalich 3—5zubý. Plátky 3—5, odstálé. Tyčinek 30—36, prostých; prašníky dlauhé, čárkowité, hrotité. Blizna přisedawé. Bobule pak dřewnatějici, čihowité kulowatá, mnohopauzdra: pazder mnohosemenných. Osemení dužnaté, slizí potažené. Auška dělohowá nejkratší.

O. líbeznyj. Ac Marmelos Correa. Roxb. t. 143. Crataeva Marmelos Lin. Bilacus Rumph 1. t. 81. Covalam. Rheed. 3. t. 37. Strom vysoký s kmenem welmi tlustým, s wětweми mnohými, silnými, welmi rozdělenými, rozhami oblými, majícimi trny dwojené, dlauhé, úžlabičkowé; listy střídawé, řapikaté, trojené: lístkůw všech řapíčkatých, wejčítě podlauhých, lysých, zpilowaných; kwěty bělawé, wonné, na malých broznych stopečnatých, úžlabičkowých anebo konečných; bobule zwicí pomaranče s kůrkau twrdau, dužninau sliznatau, hustau, žluta-wau. — W Indii wýchodní. Kwěte w posuše. 5.

Indowé welmi rádi ovoce to jedí, ačkoli jest trochu silného zápachu a chutí mdlé, sladké, protož Ewropané jeho si newází. Lepší jest pečené w popeli nebo s cukrem přistrojené. Semena jsan náramně hořká.

CITRONÍK. CITRUS. CITRONEBAUM.

Kalich bankowitý, na 3—5 klaný. Plátkůw 5—8. Tyčinek 20—60: nitky smačknuté, více méně dole srostlé a mnohobratré; prašníky dlahé. Čnělka oblá; blizna polokulowatá. Bobule 7—12pauzdrá: pauzder mnoho-semených, dužnatých. Osemeni blanowité. Auška dělohowá nejkratší.

Stromy nebo kře; trny úzlabíčkové; listy ojedinele na řapíku často křídlatém, listowitém.

C. medský. *C. medica* Lin. Strom 10—15', anobř w dobré půdě a podnebí přízniwém 30—60' vysoký, s korau hladkau, šediwau a košem silně wětewnatým, planý ano i zahradní s trny úzlabíčkowými; listy jsau wejěitopodlahlé, ostré nebo tupaunké, slabě zpilowané, kožnaté, hustě a proswitawě tečkowané (puchýřiky siličnatými; řapík holý nebo uzaunkým křídlem obraubený; kalich krátce na patero klaný; plátky bílé, někdy čerwenawě naběhlé; tyčinek 30—40; plod elipsowitý nebo zakulatělý, na konci puklatý, bledě žlutý. — W Asii meziobratníkowé, kdežto jako i w teplých krajinách wšech zemědilůw se sází; w Ewropě střední musí se w zimě do pomarančowny postawiti. Kwěte celý rok, nejwice w kwětnu až do srpna. 5.

Několiko tisíceletým (w Wlaších 1500letým) chowaním ten rod proměnil se mnoholičně, takže hlavně následující odrodky přijmání se mohau:

α. C. m. cedrátowý. *C. m. Cedra.* *C. medica* *Risso.* *Rostl. 2. ob. 50.* Cedrátník, cedrátowý strom; owoce: cedrát, citrínowá jablka *Mat. Wel. 69.* Citronowá či medská jablka *Mat. Wel. 78.* *C.* Řapíky nahé, listy podlahlé, ostré, kwěty nachowé, 40mužné, často bezpestíkowé; plodůw podluhowatých, swraskalých kůrka žlutá, dužnina nakyslá.

β. C. m. citronowý. *C. m. Limonium.* *C. Limonium* *Risso.* *Rostl. 2. ob. 52.* *Duham. nov. 7. t. 28.* Limauník, citroník (wlastně); owoce: limaun, citron, citrín. Limaun *Mat. Háj. 70.* — *Wel. 79.* Řapíky přikřídlaté; listy podlahlé, ostré, zubaté; kwěty 35mužné, často bezpestíkowé; plodůw podluhowatých kůrka nejtenší; dužnina nejkyselejší.

γ. C. m. limetta. *C. m. Limetta* *C. Limetta* *Risso.* *Duham. nov. 7. t. 26. f. 2.* *Rostl. 2. ob. 51.* Řapíky nahé; listy wejěité, dole zaokrahlé, zpilowané; kwěty 30mužné; plodůw kulowatých pupek tupý, kůrka tenká, dužnina nejkyselejší. Sem též náležel obzvlášť *bergamota*, plodu hruškowitého, kůrky nejsladší, bledě ryzé, wůně libezné.

Tyto odrodky opět rozmanité proměny ukazují, o nichž wiz *Rostlinář 2. st. 325 d.*

Citrony nebo wlastně limauny jsau w horkých krajinách owoce welmi oblíbené občerstwující a chladící, jež do sewernějších krajin u weliké hojnosti se posílá: šťáwa jeho potřebuje se w barwístwí, lékařstwí, w domácnosti k dělání punče, limonady, do jídel; kůrka

citronová užívá se w kuchyních cò koření; z ní se dobývá *silice citronová* čili *cedrátová* příjemného zápachu; listy mají moc posilující a křeče tišící. Z bergamotových kůrek dobývá se *silice bergamotová* do woňavek užitečná. Kůrka cedrátová do cukru zadělaná slowe *citronát* čili *sukáda*.

C. pomaranč. *C. Aurantium Lin.* Podobá se velmi předešlému rodu. Strom 20—40' vysoký s korau dost hladkou, šerau a košem mnohovětevným, hustolistým; hlavně se liší řapíky široce obraubenými čili křídlatými, kwěty nejčastěji docela bílými, plody kulovými, nepuklatými, červeně žlutými. — W týchž krajínách roste a chová se. Kwěte skoro pořád, hlavně od kwětna až do srpna. 5.

Pomaranč čili strom pomarančový dosahuje velikého stáří, a rozeznává se náramnou aurodností, neboť celý rok kwěte a dospělý a zdravý může ročně 20,000 plodůw nésti. Pomaranč také tisíciletým chováním proměnil se rozdílně, a hlavní odrody jeho jsou následující:

a. *G. p. kalot C. a vulgaris. C vulgaris Risso. Rostl. 2. ob 64.* Kalotník, kalotový strom, ovoce: kalot. Řapíky křídlaté; listy eliptické, ostré, wranbečkované; kwěty 20mužné; plodůw kulovatých kůrka tenká, nadrsnělá, dužnina prudká, trpká.

β. *G. p. sladký. C. a. dulcis. C. aurantium Risso. Rostl. 2. ob. 53. Duham. nov. 7. t. 35. f. 3.* Pomarančí *Mat. Haj. 70.* — *Hel. 79. C.* Strom: pomaranč, pomarančník, pomarančový strom; ovoce: pomaranč, pomoranč, pomeranč. Řapíky přinahé; listy vejčitopodlauhlé, ostré; kwěty 20mužné; plodůw kulovatých kůrka tenká, dužnina sladká. Sem také náleží *pomaranč český* (*Apfelsine*). O jeho proměnách w rostlináři 2 st. 336. Kůrky hladké, dužniny nejšťávnatější, sladké. Pomaranče w horčejších krajínách ještě wíce se jedí nežli limauy, za to ale nezasílají se w takowé hojnosti. W lékařství potřebuje se ovoce nezralé, hořké, kůrka zralých, jejich listy, méně kwěty wůně přelsbezne; z kůrek pomarančových dobývá se *silice pomarančová*, z kwětůw *silice nerolová*, ježto do woňavek se potřebuje hojně.

C. pompel. C. decumana. Lin. Pompel-Muse Rumph 2. t. 24. f. 2. Podobá se pomaranči; řapíky křídlaté, listy tupé, vykrojené; plody největší, tlustokoré. — W Indii východní.

Ovoce jeho jest mnohem větší, třebas 10—14 liber těžké s kůrkau tlustau a dužninau přelahnou: protož netoliko w Indii východní, anobrž i w jiných krajínách podobného podobně hojně se sází. Bílý díl kůrky nakládá se do cukru a slowe w obchodu *citronát*.

Řád 43.

TŘEZALKOWITÉ. *HYPERICINEAE.*

Kalich 4—6dílný nebo toliklupenný, stálý. Plátky 4—5, podplodní, s částkami kalichovými střidawé, před rozvitím zkracené. Tyčinek mnoho, řídce 5—10, nej-

doleji na 3—6 swazkůw srostlých, řídčeji prostých anebo jednobratrých: nitky dlouhé; prašníky váhaté, drobnické. Waječník jednoduhý, prostý. Čnělek více, někdy w jednu srostlých. Blizny jednoduché, řídčeji hlavičkovité; tobolka mnohochlopná, mnohopauzdrá, s chlopněmi do wnitř ohnutými a připewněnými na semenici slaupowitau střední; někdy bobule. Semena přemnohá buď na semenici střední slaupowité, nebo na wnitřním kraji chlopní do wnitř ohnutých, bezbílčná; dělohy zdálené.

Byliny, kře anebo stromy, šťáwau klejoprskyřičnau naplněné, listy stříděné, celé, nejřídčeji střídawé, zejgowané, nejčastěji uěchýřky proswítawými tečkowané. Kwěty obojaké, konečné nebo úzlabíčkové na rozdwojowaných wrcholífcch, nejčastěji žluté.

Řád ten obsahuje 9, dle jiných 12 pokolení, asi 230 rodů, jichž polowička roste w mírném podnebí, druhá mezi obrátníkoma; na sewerné polokauli jich wíce nežli na jižné, a více nežli polowička náleží Americe, w Ewropě jich asi 40. Klejoprskyřice žlutá a silice jsau jejich hlavní prwky; některých šťáwa ztwardlá potřebuje se místo guty.

ŽLUTOL. VISMIA. VISMIE.

Kalich šlupenný. Plátkůw, 5 u wnitř nejčastěji huňatých. Tyčinek mnoho, mnohobratrých; žlázek 5 se swazky tyčinkowými střídawých. Čnělek 5, s bliznami štitowitými. Bobule špauzdrá, kožnatá.

Stromy nebo kře jihoamerické s wětwezi čtyrhranými, listy často huňatoplštnatými, řídce proswítawě tečkowanými; kwěty na latách složených. Prýščí se z nich šťáwa žlutá, která zkřehnau dává hmotu ke gutě podobnau, a k malowání co *guta americká*, goma lacra, užitečnau; též jí potřebují k počišťowání a proti kožním nemocem.

Ž. sedawolistý. V. sessilifolia Pers. Aub. 2. t. 312. f. 2. Kmen hranatý, listy eliptičně kopinaté, ostré, dole srdčité, lysé; řapík nejkratší, tlustý; paupě kulowaté; kalich wejčítopodlahlý; laty mnohodělené.—W Guianě. 5.

Ž. guianský. C. guianensis Pers. Aub. 2. t. 311. Coa Opia Marcg t. 96. Piso t. 124. Pao de Lacra; bois d' Acoissois, de dartre. Kmen čtyrhraný; listy wejčítokopinaté, zakončité, dole rozšířené, wezpod naryšawělé, na lici lysé; řapík krátký; kalich wejčitý, tupý, huňatý; kwěty wrcholíčené; bobule wejcowitá.—W Guianě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 5.

Ž. kayenský. V. cayenensis Pers. Hypericum cayenense Lin. Kmen oblý; listy wejčítokopinaté, zakončité, wezpod tečkowané, bledé, na lici naryšawělé; řapík žlázkowitý; kalich tupý; paupatá kulowatá, laty mnohokwěté.—W Guianě a Kayeně.

Žr. širolistý. V. latifolia Chois. Hypericum latifoli-

um *Aubl. t. 312. f. 1.* Strómowitý; listy wejčitozakončité, přisrdčité, wezpod krátce plštnatě ryšawé, na lici zelené; řapiky nejkratší, tlusté. — W Guianě.

Zwařeninu užíwajf proti zimnicem a třemi zrny šřáwy se po-
eišřujf. Korau snadně slupliwau kryjř střechy, protože pro swau
pryskyřičnatost dlahu nepropaušří děšřtě.

KREWNIČEK. ANDROSAEMUM. CÄCILIENKRAUT.

Kalich šdilný: ušřtřw nestejných. Pláškřw 5. Čnělky 3. Tyčinek mnoho, dole srostlých. Tobolka zbobulelá, přijednopauzdrá, s 4 semenicemi nástěnnými.

K. užitečný. *A. officinale Allion. A. vulgare Gaert. Hypericum Androsaemum Lin. Blak. 94. Androsaemum Mat. Wel. 326.* Polokeř 2—3' vysoký, lysý, s wětewemi oble dvojsečnými; listy střičné, weliké, 3" dlahé, 2" široké, široce wejčité, tupé, anebo zatlačené, dole slabě srdčité, poloobjimawé, celé, na lici sytě zelené, wezpod pihawé; kwěty 3—6 nebo wice na wrcholicích okolikowitých konečných, 1/2" w průměru dlahé; stopky horrem tlustnauči, postranni, u prostřed se šupinowitýma listenoma; lupeny kalichowé, wejčité nebo waječné, tupé, celé, listowité, 2 wnitřni menšř; plásky přřtejně dlahé, co kalich obwejčité, bledě žluté; tyčinky zdělř pláškřw; waječník kulowatý: čnělka krátká, hákowitě podhnutá; blizny nepatrné, uřaté; bobule kulowatá, černě modrá, málošřawá. — Na místech wlhkých, stinných w Ewropě jižně a prostředni mirné. — Kwěte od lipna do zářř. 4. h.

Plody, méně ostatni dšřly té rostliny, jsau naplněny šřřawau čerwenau, klejopřyskyřičnau. Jindá w lékařšřtwř se potřebowala nař kwěřancř.

TŘEZALKA. HYPERICUM. JOHANNISKRAUT.

Kalich z lupenřw 5, wice méně srostlých a nestejných. Pláškřw 5. Tyčinek mnoho, dole mnohobratrých, řřdce množšřwa určitého. Čnělky 3—5. Tobolka blawowitá, 3—5pauzdrá, 3—šchlopná.

T. obecná. *H. perforatum Lin. Blak. t. 15. Plenk t. 382. Sturm f. 18. Hayn. 8. t. 42. Düsseld. 4. t. 8. Zwoneček čerwený Mat. Haj. 278. B. Wel. 325. C. Zwoneček, zwonec, děrawec, křřžek, swatěho Jana bylina, krewničėk, třezalka. Lodyha přřmá nebo wzestaupawá, 1—2' vysoká, oblá, dvojsečná, wětewnatá, lysá jako celá rostlina, často čerwenawě naběhlá, černě obdál řečkowaná; listy střičné, sedawé, wejčité, podlahlé ne-*

bo podlahlhočárkovité, tupé, celé, husté a prosvítavé zbdené, wezpod podlé kraje řídceji, u prostřed s tečkami černými, obdálnými; kwěty na konci wětwi hořeních rozpostawené w chudé wrcholiky, jenž dobromady dělají ecoholik složený; lupeny kalichowé kopinaté, přestroé, celé, prosvítavě zbdené; plátky podlahlé do obwejšita nebo do úkosně kosočtwerečna, tupé, čistě žluté, wezpod podlé kraje též i u prostřed černými žlázkami tečkowané nebo čárkowané; tyčinky přemnohé (80—100) we 3 swazcích; prašniky na konci se žlázkau černau, tečkowitau; čnělky 3, rozewřeně, nitowité, s bliznami malými, hlawičkowitými; tobolka wejčítá, tupě 3hraná, 3pauzdrá, 3chlopná. — Na wýsluni po kopcích a pahorcích, na zdech, podlé cest, skoro po celé Ewropě, Asii, Africe a Americě sewerných. — Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

W prstech rozetřená wydává šfáwu čerwenau a zápach pryskyřičný, nenepřijemný; taktěz zabarwuje olej s natí zwařený. Jindá nař kwětaučf a ten olej w lékařstwi se potřebowaly.

T. čtverohraná. *H. quadrangulare* *Lin. Fl. dan. t. 640.* Lodyha 4hraná, přimá, wětewnatá, listy wejčité, tupé, prosvítavě zbdené, po kraji černě tečkowané; lity mnohokwěté, lupeny kalichowé eliptičné, tupé. — Rošte podlé přikopůw, na březích po Ewropě. ♀.

T. čtverokřidlá. *H. tetrapterum* *Fries. H. quadrangulare* *Smith.* Lodyha slabě křidlatě čtyrhraná; listy wejčité, hustě prosvítavě zbdené; lupeny kalichowé kopinaté, ostré. — Jako předešlá. ♀.

Ta a předešlá pro podobnost s třezalkau obecnuu sbírá se s ní.

T. hezká. *H. pulchrum* *Lin. H. dan. t. 73.* Lodyha oblá, dole krátkowětewná; listy srdčité, wejčité, tupé, poloobjímawé, prosvítavě zbdené, po kraji podechlipnuté, wezpod siwé; lupeny kalichowé obwejšité, přetupé, po kraji žlázkami sedawými jakoby wraubkowané; plátky tmawě žluté, wně čerwenawě naběhlé. — Na chlumech a wřesowistích. ♀.

T. chlumní. *H. montanum* *Lin. H. dan. t. 173.* Lodyha oblá, přimá, nejčastěji jednoduchá; listy objímawé, wejčité, tupé, nejautleji prosvítavě zbdené, wezpod po kraji černými žlázkami tečkowané; wrcholik hustý, chudokwětý; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, jako listeny žlázkami nožičitými brwitě. — Na chlumech wýšších. ♀.

Ten rod a wšecky naduwedené potřebují se w barwřstwi.

PEREPOWITÉ. *GUTTIFERÆ.*

Kalich 2—6lupenný, často stálý: lupenůw okrauhlých, blanowitých, střechowitých, někdy nestejných a barewných. Plátky 4—10. Kwěty obojaké, jednodomé, dvojdomé a mnohomanželné. Tyčinky četné, pořídku určené, podplodni; nitky rozdílně dlouhé; prašniki prodlažené, přirostlé na děl, u wnitř pukající, řídece nejmenší a děrama u wnitř pukající, jindy na hřbetu nitek přirostlé a wně pukající. Waječník prostý. Čnělka žádná nebo jediná, často krátká. Blizna sedawá, štítowitá, pramenatá, anebo na konci čnělky mnohoušetná. Tobolka zbobulelá, nebo bobule nebo peckowice s oplodim tlustým, mnohochlopným: chlopi buď po kraji do wnitř wehnutých a připewněných na semenici jedinou střední, anebo na semenice obzvláštní, tlusté, a tak přebrádky dělajících, buď jednoduchých bez přebrádek. Plod buď 1pauzdry, málosemenný, suchý nebo dužninou naplněný, w niž semena hnízdí, buď mnohopauzdry: pauzder jedno- nebo mnohosemenných. Osemeni tenké. Bilek žádný. Kel rovný. Dělohy tlusté, nyní oddělitelné, nyní w jedno srostlé.

Stromy, kře, někdy přívivné, napuštěné šťawou klejoprskyřičnou. Listy střičné, nejčději střidawé, krátce řapíkaté, jednožilé, rovnoběžně žebnaté. Kwěty často hrozněné, úžlabíčkové nebo latěné, konečné nebo sblaučené, poboční.

Decandolle uwádí w 21 pokoleních asi 100 rodů, mezi obratnkoma, největším dílem w Americe a Asii, rostaucích. Klejoprskyřice bílá, zelená nebo žlutá jest jejich prvkem význačným.

PEREPA. *CLUSIA. CLUSIÆ.*

Kwěty mnohomanželné. Kalich 4—8lupenný: lupenůw po dwau střičných, střechowitých, stálý. Plátky 4—7. Tyčinky četné, we kwětu samičím kypetné, a dělající okolo waječníka kruh krátký, tlustý. Blizna sedawá, štítowitá, pramenatá. Tobolka kožnatá, 5—12chlopná, 5—12pauzdra, mnohosemenná. Dělohy drobné, oddělené; kořinek přeweliký.

P. růžowá. C. rosea Lin. Jacq. am. pict. t. 31. Tussac. 4. t. 15. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 155. 156. Cenchramidia Pluk. atm. t. 157. f. 2. Catesb. car. t. 99. Strom 20—30' vysoký, kořáním skály (dle jiných i stromy) pewně objímající; listy střičné, krátkořapíkaté, obwejšičité, tupé nebo wykrojené, kožnaté, lysé jako celá rost-

lina, na líci sšitě zelené a lesklé, wezpod bledě zelené; stopky konečné, krátké, tlusté, nejčastěji 3kwěté; lupenůw kalichowých 6, dwa wněšné mnohem menší; koruna 6plátečná (3—4" w průměru), bílá, u wnitř pěkně různově naběhlá; plátky obwejitě, wykrojené, trochu podduté; pestík a kruh tyčinkowý popnuté hmotau žlutau, slizkau; blizna 6—10pramená; tobolka zakulatěle elip-sowitá, 2" dlauhá, 6—10pauzdrá, zelená; semena elip-sowitě walcowitá. — W Indii západní a Americě jižně. Kwěte w lipnu a srpnu. 5.

Padši semeno na strom, klíčí brzo, můželi se udržeti; kořeny se plazí po kůře, wnikají do ní, a ssají z ní šťáwy, tak že pak takowé stromy brzo hynau; též klíčí semeno na skalách, načež kořeny ke skalám silně lnuu. Wětwe jeho jsau dwojřho způsobu, jedny ženau do wššky a dělají koš hustý, druhé ohybující se a wnikající do země kořenují se a wylánějí wětwe. Tak se množí nesmírně; a kdyby nebylo překážky, jeden strom by zarostil obšírnu krajinu a ndusil jiné stromy. We všech dílech, kromě plátěch, obsahuje šťáwu klejopryskyřičnu, žlutawu (dle jiných zelenawu, na wzduchu černající), ostrau a hořkau, jež dílem sama sebau z kůry se prýští a twrdne, a potřebuje se w lékařstwí a co dehet u smůla.

P. bílá. *C. alba* Lin. *Jacq. amer. t. 166. Plum. am. t. 87. f. 1.* Podobá se předešlé. Kwěty častěji oboj-aké; kalich mnoholupenný; koruna 5—8plátkowá, bílá; kruh hustý nitok na konci wtlačených, komolých, anebo tyčinek 5—10, krátkých; blizen 5—6; listy jako předešlé, newykrojené. — W Americě horčejší. 5.

Smůla z ní wydobytau potřebují Karaibowé k natírání lehkých barek.

MANGOSTANA. GARCINIA. MANGOSTANE.

Kwěty jednodomé, mnohomanželné. Kalich 4lupenný, stálý. Plátky 4. Tyčinek mnoho (15—30), často nej-doleji mnohobratřých. Prašniky wejitě. Čnělka žádná. Blizna 4—8laločná. Waječník samičích kwětůw bez kruhu nitkowého. Bobule nejšťawnatější, 4—8pauzdrá. Semena w míscích. Dělohy tlusté, slepené.

M. ceylonská. *G. zeylanica* Roxb. Strom mírné w-likosti; listy stříčné, krátkořapikaté, eliptičně kopinaté, lysé, obak tmawě zelené a lesklé; kwěty úzlabičkowé a konečné, dwojdomé: samiči po 3 i wíce shlaučené, stopkaté, samiči ojedinělé, skoro sedawé, trochu wětší; lupeny kalichowé zaokrahlé se wněšnýma menšíma; plátky podlauhlé, rozšířené, žluté; tyčinek asi 30, w samičích 6—8 kypetných; blizna štitowitá, nepatrně 6—8laločná, bradawičnatá; bobule zwící malého pomaranče, 6—8brázdá, žlutá. — Na Ceylonu, kdežto jako w Tranquebaru se sází. Kwěte w únoru a březnu. 5.

Totě pravý strom, z něhož pochodí hlavně *guta*, známá maláská barwa, ježto také w lékařstwi se potřebuje. Prýští se z ulomených rozeh a ran do kůry nadělaných co štáva, ježto na slunci vysýchá w klejoprskyřici, a we způsobě koláčů nebo raubkůw u velikém množství se wywázf. Slove *gutau ceylonskau*, jakož i *guta od žlutoštau waječnolistého*. (w. doleji.)

M. kočiničinská. *G. cochinchinensis Chois.* *C. amboinensis Spreng.* *Stalagmites Cambogioides Murr. Rumph* 3. t. 32. Strom okázalý. Listy wejčitopodlahlé, přiostré; rozhy 4bočné; kwěty pobočni, shlaučené, nejkratseji stopěčnaté, bělawé; bobule žlutě čerwená, hruškowitá, zwici slíwy, pupkatá. — W Siamu, Kočiničinně a na Molukách. 5.

Owoce tuhé, nakyslé zapáchá asi jako hrušky zhniličelé. List mladistwý, příjemně kyselý asi jako šťowfk, přidává se k rybám wahreným. Kořen a kůru přidávají do nápoje (*sagueer*), aby zakysnel. Dřiwí žluté, twrdé, těžké, se dřeněm, nehodí se k stawení.

M. drobnoplodá. *G. pictoria Roxb.* Strom 60' wysoký; listy podlahlé; kwěty pobočni, ojedinělé, sedawé, žluté; bobule wejcowité, 4brázdě, zwici weliké wišně. — W Indii východní. Kwěte w únoru. 5.

Ten a předešlý dāwají způsob guty pěknějšf, jenž ale k nám nepřichází.

M. kowa. *G. Cova Roxb.* Listy wejčité, zakončité; rozhy oblé; kwěty samčí pobočni, 4—5, shlaučené; kwěty obojaké, ojedinělé, konečné, kratčejši stopkaté; blizna celá, swraskale 6brázdá; bobule wejčité kulowatá. — W Indii východní.

Dāwá též *gutu*, špatnějšho ale způsobu,

M. lahodná. *G. Mangostana Lin. Lam. t. 405. f. 1.* *Mangostana Rumph* 1. t. 43. *Mangostana*. Strom překrásný, prostřední výšky, z daleka citronowému podobný, s košem hustým, mneho stínu dāwajícím, prawidelným, parabolowitým; listy střičné, krátkořapikaté nebo široce kopinaté, tlusté, tuhé, lesklé, na lici jasné zelené, wezpod nahnědle zelené; kwěty nejčastěji dvojdomé, konečné, zwici kwětu šipkowého, samčí dosti dlauze stopkaté, po 3—9 shlaučené, samiči ojedinělé, řidce trojené; lupeny kalichowé okrauhlé, rozšířené; plátky trochu wětši, zaokrauhlé, dužnaté, u wnitř žlutawě čerwené, wně zelenawé, čerwenawě naběhlé; bobule zwici mírného pomaranče s korau tlustau, haubowitau, tmawě hnědau nebo šerau, žlutě skwrnatau, s dužninau welni štawnatau, bilau, 6—8semenná. — Na Ostrowech indomořských a na úzině Malakčenské, kdežto také, jako i w Indii zadní přehojně se sází. Kw. skoro pořad. 5.

Dřiwí hodí se jenom ku pálení. Z kmeuu a wětwi prýští se

šťáva žluavě žlutá, vodnatější, nenžitečná. Ovoce velmi lahodné má se za nejlepší a nejchutnější v Indii východní; chutná prý hrozny winnými, jahodami, třešněmi a pomaranči, voní jakoby malinami; protož se jí hojně a také proti zlým horečkám se potřebuje.

M. malabarská. *G. malabarica* Lam. t. 405. f. 2. *Rheed.* 3. t. 41. Veliký a krásný strom, 24' vysoký, kmenu 15' v obvodu tlustého; dříví bílé a přetvrdé; listy mírně řapíkaté, lysé, tlusté, lesklé, vejčité, tupé; květy bílé, na stopce krátké, větewnaté, vůni líbeznau a kořennau vydávající; bobule kulovaté, zwicí pomaranče, dříwe zelenawé, červenawé a pýřité, potom olysálé, popelawé, naplněné dužninau zelenawě bílau, lep-kawau, překyselau, ležením kyselosti pozbývající, slad-nauci a dosti lahodnější; semen 8—10, pravidelně do kola w dužninu rozpoložených, w mísku zawřených. — W Indii východní, velmi obecný na Malabaru. 5.

Ovoce jedí, ačkoli není tak dobré, jako mangostana.

M. celebesský. *G. celebica* Lin. Mangostana celebica *Rumph* 1. t. 44. *Desc.* 7. t. 489. *Brindonia* Pet. Th. *Stalagmites* Don. Podobá se m. lahodné listím, kteréž ale jest trochu užší a ostřejší, žeber méně patrných; rozhy přičtyrhrané; květy má menší, konečné, obyčejně po 3 okoličené, stopečkaté, bílé, wonné; plody trochu vět-ší, jako šafrán žluté, 8semenné. — Na Molukách.

We vlasti potřebuje se ovoce jako mangostana, toliko že není tak váženo. Nyní i na Ma-karénách a Antillách se sází. Z ran do kúry nadělaných přístí se šťawa sliznatá, skoro bezbarwá.

M. lichá. *G. Cambogia* Desr. *Cambogia* Gutta Lin. *Blak.* t. 392. *Plenk* t. 421. *Hayn.* 9. t. 4. *Düsseld.* 17. t. 23. *Wagn.* 2. t. 174. *Mangostana Cambogia* Gaert. t. 105. *Coddam pulli* *Rheed.* 1. t. 24. Strom ztepilý, jehož kmen někdy sotwa dwa mužowé obejmouti mohau; koš hustý, obšírný; kúra červená, u wnitř bělawě žlutá; rozhy oblé; listy krátkořapíkaté, 3—6" dlouhé, 1—2½" široké, eliptičnokopinaté, obak ostré, po krajích malíčko podchlípnuté, tlusté, tuhé, na líci tmawě zelené, na rubu bledší; květy překrátce stopkaté, 9" široké, červenawě žluté; kalich lupenůw přídužnatých, okrauhlých, dwau wněšných trochu menších; plátky vejčité, tupé, rozšířené; tyčinky kratší nežli koruna, 16—20; waječník zakulatělý, 8—10brázdý; bobule zakulatělá, žlutá, zwicí malého pomaranče, brázdowaná; semen 8—10 zawinutých w dužninu kašowitau, žlutau. — Na Malabaru a Trawankuru. Kwěte měsíce února a března. 5.

Ovoce netoliko jedí, anobrž i w lékařství potřebujf. Od ni

neprodučí guta čili gumiguta, jak obyčejně se domnívali. Štáva toho stromu čerstvá zapáchá terebintinou, a vysychá zponenábla w hmotu hnědou.

M. pupkatá. *G. Kidia Roxb.* Strom veliký; kůra přihladká, šedohnědá; větve mnohé, pravidelně rozložené; listy široce kopinaté, 4—6" dlouhé, 1—1½" široké, ostré, tuhé, lesklé; řapík krátký, dole po obojí straně opatřený mozolem žlazovitým, černavým anebo hnědým, malým; květy dwaudomé: samčí na okolicích malých, konečných anebo pobočních, dost veliké, žluté, na stopkách klínowitých; samiči ojedinelé, sedavé, samčím podobné; kalich lupenůw wejčitých, tupých, dužnatých, stejných; tyčinek mnoho, prostých; we kwětech samičích jsau neplodné a srostlé we 2 swazky, na 3—7 klané; waječnik 3—8brázdý; blizna hluboce na tolikéž ušťuw rozšířených rozdělená; bobule jako malé pomaranče, tmawě žluté.— Na Ostrowech andamanských, w Indii zadní, řídko na Poloostrowu indském. Kw. w únoru a březnu. 5.

Owoce má chuť ostrau, nicméně přjemoě návinnau, protož wúbec se jí, ano i w lékařstwu se potřebuje. Strom též přýšťí gutu, nehruě dobru.

M. kopinatá. *G. lanceolata Roxb.* Listy auzce kopinaté, ostré; květy ojedinelé; blizny 6—8laločné; bobule oihowité.— W Silhetu.

M. nachowá. *G. purpurea Roxb.* Listy kopinaté, tupaunké; plody kulowaté, nachowé, 8semenné.— We východních dílech Indie východní.

Oba tyto rody pro lahodnost owoce we vlastech swých se sázejí.

M. stopkatá. *G. pedunculata Roxb.* Strom ladný, 60střewičný; listy krátkořapikaté, podlauhle nebo přibwejitopodlauhle, tupé, ½—1' dlouhé, na rubu opatřené přemnohými rownoběžnými žilami, ku kraji běžícími; květy konečné, dlouhostopečné, dwaudomé: samčí postawené na wrcholík malý, na tré klaný, listenatý, samiči ojedinelé; kalich lupenůw přisrdčitých, přistejných, dužnatých; plátky sotwa delší, podlauhle; bobule veliké, třebas 2liberné, žluté.— W Bengalu. Kwěte od ledna až do března. 5.

Plody chuti návinné, velmi lahodné jako citrony dáwají do jídel, též dělají z nich chludící nápoj; ano jedí je swěží anebo sušené na cestách mořských delších.

M. latnatá. *G. paniculata Roxb.* Listy podlauhle nebo podlauhlokopinaté, křížmostojné; květy bílé: samčí po 5—7 na klasech krátkých, tuhých; blizna naddutá, přicelá; bobule zakulatělé, žluté, wišnowité, 4-

semenné. — W Silhetu, kdežto jakož i w Bengalu se sází. 5.

Owoce jejs po mangostanách prawých nejlepší, a tudy vůbec oblíbené.

WIŠŇOWKA. HEBAJENDRON, MORELLE,

Kwěty dvojdomé. Kalich 4lupenný. Plátky 4. Tyčinek mnoho, dole srostlých; prašníky puškovité, víčkem se otvírající. Blizna 4laločná. Bobule kulowatá, 4pauzdrá, pauzder 1semenných. Semena bezbilečná.

W. obecná. *H. morella Wight ill. t. 44.* Mangostana *Morella Gaert. t. 105.* *Cambogia gutta Lin.* Strom; listy stříčné, podlahlowejčité; kwěty úžlabičkové, klubčené, masové; bobule zwicí wišni, — Na Ceylonu, 5.

Owoce jedomé. Od něho pochází guta ceylonská.

MASTELNÍK. PENTADESMA. BUTTERBAUM,

Kwěty obojaké. Kalich 4—5lupenný. Plátky 4—5. Tyčinek mnoho w 5 swazkůw srostlých. Čnělka jednoduchá. Bobule veliká, o 3—5 semenech hranatých.

M. obecný. *P. butyracea R. Brow. in Tukeys Congo. p. 74. Dor. in hort. Trans. 5. p. 457.* Strom zwýši 40—60'; listy kopinaté; kwěty pěkné, veliké, čerwenawé; plody hruškovité, hnědé, naplněné šlawau žlutau, másłowitau. — Na Sierra-Leoně. 5.

Zemínové sokem owocným mastí jídla, ačkoli poněkud terebintinau chutná,

ŽLUTOŠŤAW. XANTHOCHYMUS. GUMMIGUTTBAUM.

Kalich 5dílný, nestejný, střechovitý. Plátkůw 5, wejčitookrahlých. Medníkůw 5, protiplátkových. Tyčinek 15—20, až nahoru pětibratřých: swazkůw s plátky střídawých; prašníky podlahlé. Čnělka nejkratši. Blizna 5laločná, dlahá, otewřenaukka. Bobule největši s oplodím kožnatým, žlutým, 3—5pauzdrá. Semena 3—4.

Z. kopinatý. *X. pictorius Roxb. t. 190.* *X. tinctorius Decand.* Strom ztepilý; listy stříčné, úzce kopinaté, řapikaté, zděli 1', zšíří 3"; kwěty 4—8, na okolicích úžlabičkových, na palec široké, žlutawě bílé; tyčinky po 4 srostlé w úzké stužky, mezi nimiž žlutý lupínek; bobule co prostřední jablko, a však ostřejši. — W Indii východní, w údolích wlhkých. 5.

Owoce pěkného pohledu dozrawši jí se, a chutí jejs našin-

ských jablek; nezralé ale poskytuje způsob guty. K tomu cflí dužninu z plodu vyškrábau; vyhlíží jako smetana, jest pěkně žlutá a ostrá, po několika dnech ztwardne a pozbude ostroty; dobře se hodí k malování s wodau. Z kůry prýští se též mnoho mléka, ježto hustne a žlutne, a též jako barwa se potřebuje.

Ž. sladký. X. dulcis Roxb. t. 207. Strom pěkný; kůra hladká, tmavě z hněda zelená; větve rozkřité; rozhy žlábkovité a kýlaté; listy podlahlé, ostré, 6" dlouhé, 2—3" široké, tuhé, hladké a lysé; řapíky krátké, dole na přič svraskalé, na vnitřní straně protahem dužnatým opatřené; květy chomáčené w malé swazky z úzlabíček listůw opadalých, tedy boční na smitcích, t. loňských rozhách, zelenavě bílé; kalich lupenůw nestejných, zaokrouhlých, poddutých, w kauli sklímených, jakož i plátky; waječník 5pauzdrý; blizna šlaločná; bobule zwíci jablka, kulowatě waječná, jasně žlutá, 1—5semenná; semena tmavě skořicowá, bleději žilnatá, zawinutá kaší dužnatě šfáwnatau. — Na Molukách. Kwěte w červenou a lipnu. 5.

Owoce chuti lahodné a sladké jedí s velikým oblibením.

Ž. waječnolistý. X. ovalifolius Roxb, Stalagmites Don. Gambia Gutta Burm. Rozeznává se silnějším rozvětwením, listy waječnými, lesklými, květy pobočnými, mnohomanželnými, t. samčími a obojakými pomíchanými, waječnky 3pauzdrými, bobulemi trochu menšími, waječnými, 1—3semennými. — Na Ceylonu a w její jižním dílu Poloostrova indského.

Z poražené kůry prýští se veliké množství soku, křehnačeho w gutu lepší.

MAMEJ. MAMMEA. MAMMEI.

Kalich 2lupenný, barwený. Plátky 4, wejčité, kožnaté. Tyčinek mnoho, nejkratších; prašníky nejmenší, podlahlé. Čnělka jediná, stálá. Blizna hlavičkowitá. Bobule dužnatá, kypem čnělkovým často ukončena. Semena 4, nebo pometáním 2—3.

M. americký. M. americana Lin. Jacq. am. t. 181. f. 82. Tussac. 3. t. 7. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 157. Mammei Plum, ic. 170. Malus persica Sloan. 2. t. 217. f. 3. Strom 60—70' vysoký, s košem velikým, homolowitým, hustolistým, rozhami čtyrhranými; listy střičné, překrátce řapíkaté, obwejšité nebo wejčité, okrouhlé, tupé, celé, lysé jako wsecky díly, kožnaté, tmavě zelené, proswitavě tečkowané, wezpod se žebry přebližkými, rovnoběžnými; květy ojedinelé, na smitcích roztraušené,

krátkostopečné, bílé, přewonné; lupeny kalichowé (2—3) wejčité, podduté, kožnaté; plátky dwakrát delší kalichu ($\frac{3}{4}$ "), obwejíčité zaokrahlé, lžicowité; bobule skoro kulowatá, nepatrně 3—4boká, stálaw čnělkau krátce hrotitá, přeweliká, 3—7" w průměru dlauhá, žlutě hnědá, křížmo brázdowaná. — W Indii západní. 5.

Strom we vlasti nejkrásnější. Slupka wněšná kožnatá, neje-dlá, wnitřní k tomu ještě má chuť přehořkau; za to ale dužnina žlutá jest welmi koženná a lahodná, tak že we vlasti čerstwá a rozdílne přistrojená se jí; přičítá se tomu owoci též moc žaludek posilujef; z kwětu jeho táhau oblíbenau rosolku (Liquent aux Créoles). Dřwí na trámy, stoly, stolice se potřebuje. Z kůry přý-štf se klowatina. Jfž zapuzujf blechy pšečné, kteréž pod nehty na nohau se wžrajf.

M. vykrojený. *M. emarginata* Moc. et Sess. Podobá se předešlému, listy ale má obwejíčité, nejtupější, na konci vykrojené; plody kulowaté, menší, 2semenné. — W Mexiku.

BELUTA. MESUA. MESUR.

Kalich 4lupenný, stálý. Plátky 4. Tyčinek mno-ho, dole srostlých. Čnělka 1. Blizna tlustá, poddutá. Tobolka twrdá nebo kožnatě haubowitá, 1pauzdrá, 2—4-pauzdrá, 1—4semenná.

B. železná. *M. ferrea* Lin. Nagassarium Rumph 7. t. 2. Strom dřewa přetwrdého a tudý železným nazwa-ného; listy střičné, na lici lysé, wezpod stříbrné, elip-tičnokopinaté, ostré; kwěty úzlabičkowé nebo stopkaté, skoro ojedinělé, o krátkau stopku podepřené, libezný zápach wydawající, asi pizmem; lupeny kalichowé wej-čité, podduté, stálé; plátky prawidelné, s maličkým neh-tem, čeřité, uřaté, tupé; tyčinky zdělí koruny, s praš-níky wejcowitými; waječník zakulatělý; tobolka oře-chowitá, zakulatělá, ostrá; semeno zakulatělé. — W In-dii východní. Kwěte w kwětnu až do lipna. 5.

Dřewo toho stromu jest twrdo, tak že obyčejnau sekerau nedá se sekati. Kwěty potřebujf se w lékařstwí.

B. ozdobná. *M. speciosa* Choiss. Belluta Tsjampa-cam Rheed. 3. t. 53. Strom ohromný, jehožto koš lípo-wému podobný; kůra tlustá, koženná, hořká; listy čar-kowitě kopinaté, přiostré, na píd dlauhé, 2" široké, ko-ženné a hořké; kwěty sotwa stopkaté, úzlabičkowé, asi jako šípkowé, bílé, wonné; plátky zaokrahlé, prawidel-né; plod zralý 4semenný. — W Indii východní. Kwěte od čerwna do srpna. 5.

Dříví jako předešlé. Kořen, kůra, listy a ovoce, též olej ze semen vytlačený v rozdílných nemocích se užívají.

PONA. - CALOPHYLLUM. SCHÖNBLATT.

Kalich 2—4lupenný, barvený. Plátky 4, žluté. Tyčinky mnohé, dole mnohobratré nebo prosté; prašníky podlauhlé. Čnělka tlustá. Blizna jednoduchá nebo hlávkovitá. Peckovice kulovatá nebo vejcovitá, pometáním 1semenná, pořádku 2semenná.

P. obvejčitá. C. *Inophyllum* Lin. *Bintangor* maritime *Rumph* 2. t. 71. *Ponna* *Rheed* 4. t. 38. Strom dle některých zpráv 90' vysoký; kmen 12' prý tlustý rozkládá se na mnoho větví; rozhy oblé; listy stříčné, krátce řapíkaté, obvejčité, často vykrojené, delší jedné pidi a poměrně široké, přehustě rovnoběžně žebernaté, kožnaté, lysé, lesklé; květy na hroznech běvných, úzlabičkových, woňavých, bílých; stopečky 1kwěté, často stříčné; peckovice dřívě zelená uzráním hnědné; dužnina vněšná a jádro přehořké. — W Indii východní. Kwěte skoro pořad. Ovoce zraje w březnu a září. 5

Z poraněné kůry prýští se šťáva žlutavá, hustá, ježto na vzduchu křehne w pryskyřici, *takamahaka* jmenowanau, která jindá w lékařstvf se potřebovala. Dříví z náramného kmene dobro na náprawy, kola, kleče lodní, prkna, stroje válečné veliké. Listy na modro barvf. Strom ten třeba 300 let trvá.

P. zaužená. C. *Bintagor* *Roxb.* *Rumph* 2. t. 71. Podobá se stromu předešlému, liší se ale listím vejčito podlauhlým, vykrojeným, dole zauženým; plody většimi. — Na ostrovech Archipelagu indského.

Užitek jako předešlého.

P. eliptičná. C. *Tacahamaca* Willd. *Düsseld.* 15. t. 2. C. *inophyllum* Lam. *Pluk. alm.* t. 147. f. 3. Welmi se podobá předešlé. Listy má vejčitoeliptičné, ostraukké, řídčeji vykrojené; ostatně jest jako předešlá. — Roste na Burbonu a Madagaskaru.

Z toho stromu prýští se balsam mariánský čili *takamahaka burbonská*, w lékařstvf užitečná

P. kalaba. C. *Calaba* *Jacq. am.* t. 165. — *pict.* t. 248. *Desc.* 2. t. 74. Strom ztepilý, z kmenu hned nad zemí větve vypaustějeji, rozeh čtyřhraných; listy vejčité, obvejčité nebo podlauhlé, tupé, vykrojené, celé, lesklé, kožnaté, powné, rovnoběžně žebernaté, krátce řapíkaté, stříčné, 4palečné; z úzlabička vynikají brozničky palečné, jednoduché, běvné, nejčastěji 1kwěté ze stopeček 1kwětých, stříčných; květy bělostné, libo-

wonné, obojaké nebo samčí; peckowice zelená s ne-
mnohou dužninou zelenou; pecka lysá, žlutavě popelavá
s jádrem bělostným. — Na Ostrowech karybejských.
Květe w říjnu a listopadu. 5.

Z jader vytlačený olej potřebuj k pálení a malování; dříví
těžké, hebké, velmi trvanlivé.

P. obwejšitá. *C. spurium* Chois, *C. Calaba* Lin. *C.*
apetalum Willd. *Rheed.* 4. t, 39. Podobá se předešlé-
mu; liší se listím menším, obwejšitým; hrozny chabými,
listu přidelšími; kalichem dwaupenným a korunou
dwauplátečnou. — W Indii východní.

Owoce dřínkám podobné, lahodné, náwinné jedí; ze semen
dobývají olej na swětlění. Kůra kořenová silně zapáchá, jsaoci chuti
nepříjemné, trpké.

KANELLA. CANELLA. CANELLE.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5, příkožnatých, siwo-
modrých, dřív rozvíti zkraucených. Tyčinky w trubku
srostlé; prašníků 15. Blizny 3. Bobule 3pauzdrá, po-
metáním někdy 1pauzdrá: pazuder 1—2semenných.

K. bílá. *P. alba* Murr. *Winterana* *Canella* Lin. *Blak.*
206. *Plenk t.* 363. *Hayn. G. t.* 5. *Düsseld.* 12. t. 1. *W.*
aromatica Forst. *comm. goett.* 9. t. 7. *Brow. jam. t.* 37, f.
3. *Cat. car.* 2. t. 50. Strom 20—50' vysoký; wětwe,
s korou šedou, skoro bílou; listy střídavé, jednoduché,
skoro sedavé, obwejšité, dole klínovité, jasně zelené,
lysé, na lici lesklé, kožovité, netečkované nebo (z mlá-
dí) proswitavě tečkované; kwěty na wrcholiku koneč-
ném drobné, nachové, wonné; kalich lupenůw tupých,
širokých; plátky dole rozšířené, natlustlé; nitky srostlé
w dutinu bandaskowitau, co koruna dlauhau a taktěž
barwené; prašníky wně na nitkách podlauhlé, srdcovité,
2pauzdré; waječník wejčítopodlauhowatý, 3pauzdrý;
čnělka tlustá, krátká, ukončená bliznou slabě 3laločnou;
bobule o 1, 2 nebo 3 semenech černých, lesklých. —
W lesech na Karybejích a Americe horřejší. Kwěte w
březnu a dubnu. 5.

Od toho stromu a jmenowitě mladých wětwiček jeho přichází w
lékařství užitečná kůra, *bílá skořice*, *kůra wintorská nepravá*, *cortex*
Canellae albae, *Winteranus spurius* nazwaná, a rozeznává se od pra-
vé kůry wintorské bledší barwou a řdkostí wětší. Na Antillách po-
řebuje se co koření.

K. bobkolistá. *C. laurifolia* Lodd *C. alba.* *Swartz*
act. sac. Lin. lond. 1. t, 8. Liší se od předešlé listím
hobkowému podobným, zauženým, tmavě zeleným, na
rubu bledším, nikoli bělawě siwým, kwitím fialovým, sil-

ně, skoro přímým vonícím, tyčinkami 20. — W Indii západní.

Kůra jako přešlá jmenovaná obchodem k nám přichází a také působí.

K. úzlabíčková. C. axillaris Nees et Mart. rozeznává se listím waječným, wazpod bledším, kwitím úzlabíčkowym nicím, plátky waječnými a tyčinkami 10. — W Brasílii.

Kůra její kořená slowe *paratado*, jsauc poněkud dubowé podobná.

MANIŽNÍK. MORONOBBA. SYMPHONIE.

Kalich šlupenný. Plátkůw 5, kožowitých, dřív roz-wití společně zkraucených. Tyčinky 3—5bratré, waječ-ník obklíčující a dělající brázdu zawitau; prašníky wněj-ší, čárkowitzé. Čnělka 1. Blizen 5, pramenitých. Bo-bule špauzdrá: pazuder chudosemenných. Semena bez-bílečná.

M. kulatý. M. coccinea Aubl. t. 313. Lam. t. 644. Symphonia globulifera *Lin. fil.* Strom kmene 40' wyso-kého 2' tlustého, dříwi žlutawého; rozhy 4hrané; listy stříčné, podlauhlé, obak ostré, 4" dlauhé, 1½" široké, krátkořapíkaté; kwěty pěkně čerwené, ojedinělé nebo chomáčené na konci rozeh; stopky křiwé, pak zpřimené; lupeny kalichowé podduté, tlusté, žlutawé, zaokrauhlé, stálé; koruna kalichu delší, z plátkůw wejčitých, sotwa otewřených; tyčinky stkwěle čerwené; plod wejcowitý o 2—5 semenech welikých, hranatých, ryšawě plstnatých. — W Guianě.

Ze všech dřív jeho prýští se sok žlutý, pryskyřicowitý, hojný, obzwláště ze kmene a wětwi, na wzduchu hustnaucí a čerwenající. Kreolowé jím natírají barky, lodí, rowazy a j. S jinými pryskyřicemi jej smíchawše, dělají pochodně. Galibowé jím připewňují hroty železné a zuby rybí na špy. Dříví mladé hodí se na obruče, ze starých stromůw ale na dažiny.

MANDLAUŠ. PLATONIA. PLATONIE.

Kalich šlupený: lupenůw 2 menších. Plátkůw 5. Tyčinek jest mnoho, srostlých w kruh rozdělený na swazkůw 5; prašníky wnitřní. Blizna špramenná. Bo-bule kulowatá, špauzdrá. Semena w pazudrách ojedi-nělá, u wnitřním kautu překocená. Kel přímý w mno-hém bilku.

M. jedomý. P. insignis Martius 3. t. 288. f. 2. 289. Ba-curi Arruda. Strom, jehož kmen 4' tlustý, we výšce 30' dělá koš hustý; listy podlauhlé, 5" dlauhé, 2½" ši-roké; kwěty konečné, ojedinělé, 1½" široké, růžowé, u

vnitř bílé; tyčinek 300; čnělka $1\frac{1}{2}''$ dlouhá; bobule zvláště pomaranče obsahuje 23 semena, bílou dužninou překrytá. — W Pernambuku. Květe w srpnu. 5.

Dužnina owočná lahodná, náwinná, sladká, s cukrem zadělaná velmi oblíbená. Jádra olejnata jako mandle se potřebují.

Rád 45.

KAPUCHOWITÉ. *MARCGRAVIACEAE.*

Kalich 2—7 lupenný: lupenůw wejčitých, často kožnatých, střechovitých. Koruna podplodní, buď srostloplátečná, čepičkowitá, celá, nebo na konci roztrhaná, buď oplátečná, odkvěšší obříznutá a padawá. Tyčinky určené, často neurčené, buď vynikající z lůžka, buď z blány podplodní: nitky dole rozšířené; prašníky prodloužené, dolem připevněné, uvnitř pukawé. Waječník 1, prostý, často brázdowaný. Čnělka 1, rozdílně dlouhá. Blizna jednoduchá nebo hlavičkowitá. Tobolka kožnata, obyčejně zakulatělá, mnohochlopná, sotwa pukající: chlopně u prostřed přehrádkaté: přehrádky tenké, prohnuté, nahoře a dole přirostlé, po kraji semenonose, od středu zdálené, a tudy plod 1pauzdry. Semena nejdrobnější, nejmnější w dužnině hnízdiwá.

Kře někdy pnulé; listy střidawé; kwěty okoličité nebo klasené; stopky nahé nebo často s listeny hned jednoduchými, hned wně poddatými, hned kopinatými

Decandolle uwádí 4 pokolení s 9 rody, ježto kromě jedné australské wšecky w Americe jižné a Indii západní rostau. Místo w saustawě pro neznámost semena nejisté; o wlastnostech též málo wíme.

KAPUCHA. *MARCGRAVIA. MARCGRAVIE.*

Kalich 6dílný, stálý, wejčité zakulatělý, kožnatý, střechovitý, nestejný. Koruna kožnatá, homolowitá, celá, po odkvětení dole obříznutá a padající. Tyčinek mnoho, jednau řadau vyniklých z blány waječník obkličující; prašníky podlauhlé, délně pukající. Čnělka přízadná. Blizna tlustá, stálá. Tobolka kožnatá, zbobulelá, zakulatělá.

K. okoličnatá. *M. umbellata* *Lin. Jacq. am. t. 96. Tussac. 4. t. 13. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 154. M. scandens. Lam. t. 447. Plum. ic. 173.* Keř 25—30' vysoký, kořeny wětrnými jako břečtan wzhůru se plazící, s wětwezi kwětnými wisutými; listy střidawé, skoro sedawé, wejčité e-

liptičné, nekwětaucích wětwi wejčité, tupé, lysé, mladší po kraji drobně žláznaté; kwěty rozpostawené w okolíky konečné, jednoduché; stopečky často drobně brada-wičnaté; listeny kožnaté, kápowité, oblé, kejowité; lupeny kalichowé wejčité, poddaté, 2 wněšné wětši; ko-runa wejcowitě kulowatá, bezbarewná; blizna krátce la-ločnatá; tobolka skoro kulowatá, nejčastěji 10pauzdrá, naplněná dužninou stkwěle čerwenou, w níž semena mnohá, drobná, čerwená hnizdí. — Na Antillách a w Ame-ricce horčejší. \bar{h} .

We vlasti wětwe a listy její co lék a hojídlo se potřelují, že-nauce na moč.

Do toho řádu náležl ještě čepičník (*Antholoma*), kukelník (*Norantea*), a *surubá* (*Ruyschia*).

Řád 46.

BEJUKOWITÉ. *HIPPOCRATEACEAE*.

Kalich 5- (řídce 4—6-) lupenný, nejmenší, do pro-střed srostlý. Plátkúw 5 (řídce 4—6), stejných, pod-plodních, před rozwitím chlopnatých. Tyčinky 3, řídce 4—5: nitěk dole srostlých w trubku tlustou baňkowitou anebo terč; prašníky 1pauzdré, na konci napříč puka-jící nebo 2—4pauzdré. Waječník w trubce nitkové trojbočný, prostý. Čnělka 1. Blizna 1—3. Plod: hned 3 plodky nožničkowité, hned zbobulelý, 1—3pauzdrý. Semena w každém pauzdru 4, po dwau na osu připew-něná, některá pometawá, přímá, bezbilečná. Kel row-ný; kořínek dolení nebo ku zpodku čelici; dělohy plo-ché, eliptičně podlauhlé, přídužnaté.

Kře nebo strůmky, dílem poulé. Listy stříčné, jednoduché, nákožnaté; palisty padawé; kwěty obojaké, drobné, hroznaté nebo chocholíčené anebo chomáčené.

Nyní znájl 41 rodů w 8 pokolení rozdělených, ježto wšecy w krajinách meziobratňkowých rostau.

BEJUKA. *HIPPOCRATEA*. *HIPPOCRATEE*.

Plátky často na konci s prohlubinkou. Tyčinky 3; prašníky 1pauzdré, napříč na konci pukající. Worečky 3 (nebo pometáním 1—2) nožničkowité, 2chlopné: chlop-ní nejsmačknutější kýlatých. Semena dole křidlatá snů-rau pupečnou nejrozšířenější.

B. obsrdčitá. *H. obcordata* Lam t. 28. f. 2. *H. scan-dens* Jacq. am. t. *G. Dict. sc. nat. atl.* 3. t. 162. Keč

po stromech se pnoucí, rozdělený na větve nejdelší, oblé, hebké, často po celé délce nesaucí větvičky stříčné, rozkladité, listnaté a květnaté; listy vejčité nebo kopinaté, lesklé, zlehka zpilované, řapíkaté, 3" dlouhé, na místech stinných třebaš 6"; chocholiky větvenaté, někdy obšírné, úžlabíčkové, stříčné, někdy konečné, listu kratší; květy newonné, ze žluta zelenavé: tobolky obvejčité, lysé, hnědé; semena hnědá. — Na Ostrowech karybejských a Nowé Hispanii. Kwěte w prosinci a w dubnu. 5.

B. aksamitnatá. H. velutina Afzel. Keř; listy podlauhlé, zakončité, nejcelejší, wezpod žilnaté, ryšawě huničkované; plod není znám. — Roste w Guinei.

Tu a předešlau co léky we vlastech jejich potřebuj.

B. čuprynatá. H. comosa Swartz. Keř pnulý; listy vejčité, zakončité, nejcelejší, dole tupé nebo přisrdčité; stopečky latové mnohodilné, chlupaté; worečky podlauhlé nebo obvejčité. — W lesech na Hispaniole.

Semena sladkoolejná na ostrowě tom jedf.

WILNOKWĚT. SALACIA. SALACIE.

Kalich šdílný. Plátkůw 5, nehtem širokým na kalich připewněných. Wěnc baňkowitzý, dužnatý mezi plátky a pestikem. Tyčinky 3, u wnitř na wěnci postawené: nitky dolejškem širokým sklímené; prašníky na konci přirostlé, dvojpauzdré, s pauzdroma rozčapilyma. Waječnik 3pauzdrý: pauzder mnohosemenných. Čnělka krátká, tušlá. Bobule kulowatá, mnohosemenná. Semena wejcowitá, kožnatá.

W. senegalský. S. senegalensis Decand. Hippocratea senegalensis Lam. Keř: listy podlauhlé, zakončité, hladké, lesklé, zpilované; stopky shlaučené, z bradawice úžlabíčkové wyniklé, 1kwěte. — Roste w Seněgalsku. 7.

Bobule toho rodu a jiných požiwají.

TERČEL. JOHNIA. JOHNIE.

Prašníky 3, na konci wěnce baňkowitzého sedawé. Bobule mladší 3pauzdrá, s waječkem 1—2 w každém pauzdru šřitowitymi, dospělá chudosemenná.

T. celolistý. J. salacioides Roxb. 1. t. 172. Strůmek; listy celé; kalich šdílný; plátky sedawé; kwěty pomarančowé, drobné; bobule 2—3semenná. — We východním Bengalsku. 5.

Bobule se jedf.

Řád 47.

RUDODREWOWITÉ. *ERYTHROXYLAE*.

Kalich 5dílný. Plátkův 5, podplodních, dole širokých; uvnitř zmnožených šupinou řasami zplozenau, střídavých s lupeny kalichovými, stejných, před rozvitím krajema přiložených. Tyčinek 10, dole v baňku srostlých: prašníků dolem připevněných, přímých, dvoj-pauzdrých, na dél po straně pukajících. Waječník 1-pauzdrý s waječkem jediným, wisutým, anebo 3pauzdrý: pauzder postranních prázdnych. Čnělky 3, s bliznami hlavičkovatými, anebo skoro až na konec w 1 srostlé. Pevkowie Isemenná. Semeno hranaté. Bilek rohowitý. Kel čárkowitzý, rowný, střední. Dělohy čárkowitzé, ploché, listowitzé. Kořínek hoření oblý, rowný; pírko nepatrné.

Kře nebo stromy. Rozhy přikryté palisty ostrými, často střechowitzými a smačknutými. Palisty úzlabíčkové. Listy střídawé, pořádku střelné, nejmnožších lysé. Kwěty drobné, bělawé nebo ze žluta zelenawé. Stopky dole listenaté.

Přijímají 30 rodů we 2 pokoleních, ježto wšecky mezi obratnkoma a obzwlášť w Americé rostau. Skoro wšecky mají dřewo pewné, červenawé nebo nahnědlé, dužninu plodowau kyselau a w kůře červenau barwina.

RUDODREW. *ERYTHROXYLON*. ROTHHOLZ.

Kalich 5dílný, dole 3hraný. Čnělky 3, od dola oddělené. Semena hranatá.

R. koka. *E. coca*. *Lam. Cav. diss. 8. t. 229*. Keř 2—4' wysoký s wětwezi mnohými odstálými, šupinatě bradawičnatými; listy wejčité anebo wejčité podlauhlé, dost tupé, jednozilé: žily obak čnějící a obklíčené obak čarama přiohlaukowitzými; palisty drobné, poloobjimawé, ostré, wadnaucí; kwěty po 2—3 na postranních chomádcích, bílé, drobné; bobule wejcowitá, ostrá, červená. — W Peruwii, též sází se tam. Kwěte od ledna až do března. \bar{h} .

Peruwiané osekají keř, když plody nuzrály, seberau listy a usuší je we stínu. Listy ty smíchané s popelem quinoowým žwýkají jako Hindowé betel, připisujíce jim wšemožné dobré účinky, takže bez nich nemohau býti, jako mnozí z našincůw bez tabáku, s tím rozdilem, že našinci o dobrém působení jeho nic newědí. Účinek prý jest ten, že žwýkající necítí ani hladu ani žízně, že ochráněni jsau před těžkomyšlností, umdlením a unawením na cestách.

O *r. korkatém*, *E. suberosum* *Hillair*. wíme, že korau swau slanží k barwení na červenou.

R. mnohokvětý. E. areolatum Lin. Desc. 6. t. 442. *E. carthaginense* Jacq. am. t. 178. f. 1. *E. Brow. jam.* t. 38. f. 2. Strůmek anebo keř 10—12'; kůra barevná; větve dlouhé, odstálé, drasne; listy řapíkaté, obvejčitoeliptičné, dole zaužené, na konci tupé nebo přivýkrojené s malíčkým hrotičkem; květy často přikrývají celou rozhu, drobné, bílé, wonné; kalich trubkowitozvonkovitý: ušťůw wejčitych, ostrých; plátky odstálé, podlauhlé, tupé, nadduté, dole nesaucí šupinu o polowici kratší, přimau, po kraji čeřitau; plod podlauhowatý, dřestělci podobný, zakončítý, šarlatowý. — W Indii západní a Kolumbii. Kwěte w lednu a únoru. 5, \bar{h} .

Listy a mladé rozhy prý chladí, kůra posiluje. Z plodůw, kyselinu citronowau a jablkowau, sliz a cukr obsahující, dělají syrop, jenž žene na stolici a na moč; dělají též z nich s listům masti.

R. hondský. E. hondense Kunth. Keř; listy obvejčitoeliptičné, na konci zatlačené, nepatrně hrotité, dole ostré, blanowité, lysé, na rubu násiwé; palisty zdělí řapiku; květy ojedinelé nebo po 2—4 nahlaučené na stopkách řapiku delších. — W Kolumbii. \bar{h} .

Listy potřebujíce jako prwnjho rodu sázejí keř ten.

Řád 48.

MAMAROWITÉ. MALPIGHIACEAE.

Kalich 5dílný často stálý. Plátkůw 5, s lupeny kalichowými střidawých, na terč podplodní připewněných, nehetnatých, někdy skoro nestejných, přeridce žádné. Tyčinek 10, střidawých s plátky, tamtéž připewněných, řidčeji jich méně, někdy ojedinelé; prašniky zakulatělé. Waječník 1, často 3laločný, z worečkůw 3, wíce méně srostlých. Plod 3worečkový neb 3pauzdřý, někdy pometáním 1—2pauzdřý, suchý nebo zbobulelý; pauzder lsemenných. Semena w pauzdrách wisutá, bezbílěčná. Kel wíce méně křiwý nebo rovný, s kořínkem krátkým, dělohama listowitýma nebo tlustaunkýma.

Kře nebo strůmky. Větve někdy pnulé. Listy střčné nebo (přeridko) střidawé, jednoduché, netečkowané, často obak palistnaté. Kwěty hrozňné nebo chocholičené, stopeček u prostřed často klaubnatých a 2listenných.

Do toho řádu náleží wíce 250 rodů w 25 pokoleních, ježto skoro wíecky rostau mezi obratníkoma a to w Americe; Asie má 18 rodů, Afrika jenom 5. W nejmnožších přewládá třístowina; některé w dřewě mají čerwenau barwinu; bobule mnohých jsau jedlé.

MAMARA. MALPIGHIA. MALPIGHIE.

Kalich 5dílný, dole vně opatřený 8—10 žlázkami. Plátky nehetnaté. Tyčinky nitky dole nejkratšeji jedno-
bratřích. Čnělky 3, oddělené. Peckowice o 3 peckách.

M. palčiwá. *M. urens* Lin. Mill. dict. t. 181. f. 1. Cav. diss. 8. t. 235. f. 1. Lam. t. 381. f. 1. Strůmek 15—18' vysoký, kmenu tenkého a wětwi nemnohých, přímě odstálých, lysých; listy překrátce řapikaté, wejčité podlauhlé nebo podlauhlóeliptičné, ostraunké, wezpod draslawé chlupy přiloženými, tenkými, tuhými, u prostřed připewněnými, obak pichawými; palisty krátké, ostré; stopky úžlabičkové, okoličnaté, nahlaučené, 1- nebo chudokwěté, o polowici kratši listu swého; kalich o 10 žlázkách; plátky stejné dlahé, řasnatě brwaté, čerwenawé bílé; peckowice kulowatá, 3hraná, zwicí třešně, čerwená. — W Indii západní a Americě jižné. 5.

Chlupy její rády wnukajíce do kůže, působí obtěžné a silné pálení. Owoce chuti trpké a kyselé jí se připrawené, též jakož i kůra w lékařství slauží.

M. lysá. *M. glabra* Lin. Mill. dict. t. 181. Cav. diss. t. 234. f. 7. *Cerasus jamaicensis* Comm. hort. 1. t. 75. Arbor baccifera Sloan. 2. t. 207. f. 2. Strůmek 15—20' vysoký, s korau hnědau, hladkau, s wětweми a rozhami stříčnými, mnohými rozewřenými; listy wejčité, nejcelejší, lysé, 1" dlahé, 3/4" široké, lesklé, zelené; stopky úžlabičkové, okoličnaté, 1 1/2" dlahé, 2—3kwěté; plátky nachowé, lzíčkowité, brwitě; plody wišním podobné, čerwené, hladké, o 3—4 brázdách a tolikéž semenech čili peckách draslawých, srostlých. — W Indii západní, Brasílii. 5.

Owoce zasladlé a lahodné wúbec náleží k zájedkům či wetům; též proti horečkám zlučfím.

M. marhanolistá. *M. puniceifolia* Lin. *M. mal. puniceifolia* Plum. gen. 4. t. 166. f. 2. *Cerasus americ.* Pluk. alm. t. 157. f. 4. Strůmek křowitý, 12' vysoký; listy wejčité, nejcelejší, lysé, ostré; stopky úžlabičkové, jednokwěté; kwěty bledě čerwené; owoce wětší nežli wišně, o 3 peckách dřewnatých spíše nežli kamenných. — W Americě jižné. 5.

Kůra k wydělávání kůže slauží; též prýští se z ní klowatina, prospěšná proti chorobám plicním a mýchřowým.

OBHRČOWEC. BYRSONIMA.

Kalich 5dílný, vně dole opatřený 8—10 žlázkami (hrěemi) hrubými. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek

10, dole krátce jednobratrých. Čnělky 3, Peckowice s peckau 3pauzdrau, 3semennau.

O. diviznolistý. B. verbascifolia Decand. Malpighia verbascifolia Lin. Aubl. t. 184. Cav. diss. 8. t. 240. Keř křivý, bakulatý, několik střewiců vysoký, 3" tlustý; dříví čerwené; listy kopinatoobwejitě, nejcelejší, obak plstnaté, popelawé, 8" dlahé, 4" široké; hrozny konečné, na stopce 1" dlahé; kwěty žluté; peckowice zelené, chlupaté, zwici hrachu, s peckami žhranými. — Na polích pomorských w Guianě. \bar{h} .

Zwařenina z kořene a kmene, trpká a čerwená, potřebuje se na rány a k čistění wředůw.

O. klasatý. B. spicata Decand. Malpighia spicata Cav. diss. 8. t. 237. Strom zwýši 30—40', šerokorý; listy kopinaté, lysé, na rubu rezawé, 3" dlahé, konečné, přímé, směstnané, přiaksamitnaté; kwěty drobné, wonné, žluté; plátky šípowité, nejtupější; peckowice kulowaté, žluté, zakyslé, nepřijemné. — Na Domingu, Guadalupě, Porto - rikku, w Brasilii. 5.

Owoce užíwají proti auplawici, kůru a čerwené dříví k wydělávání kůže.

SAUČNĚLÁK. BUNCHOSIA. BUNCHOSIE.

Kalich šdilný, wně dole 8—10 žlazami opatřený. Plátky nehetnaté. Tyčinek 10, dole jednobratrých. Čnělka 1, jednoduchá nebo na konci na 2—3 klaná. Peckowice o 2, nejřidčeji o 3 peckách, tu plochých, tam vypuklých.

S. meruněkowý. B. armeniaca Decand. Malpighia armeniaca Cav. diss. 8. t. 238. Strom; listy wejčitopodlahlé, ostré, kořowité, lysé, 4" dlahé; hrozny skoro zděli listu; kwěty žluté; čnělky skoro rozdělené. — W Peruwii. 5.

Owoce welikosti a barwy meruněk má jádra prý jedowatá.

JINOKŘIDLICE. HIPTAGE. HIPTAGE.

Kalich šdilný, dole wně šžlazý. Plátky třepenité. Tyčinek 10, jedna ostatních wětši. Worečky 3, pomeťáním často 1—2, 4křidlé, s křidly nestejnými.

J. hroznatá. H. Madoblota Gaert. t. 116. Gaertnera racemosa Roxb. t. 18. Molina benghalensis Cav. diss. 9. t. 263. Banisteria benghalensis Lin. Madoblota Sonner. voy. 2. t. 135. Strom malý, kmenem a wětewi daleko se wzpínající; listy wejčítokopinaté, zakončité, 4" dlahé.

hé, 2" široké; hrozny konečné, 3" dlouhé; květy velké, vonné, bílé; plátky nestejně, jako mačalu obecného, s hořejším u prostřed pěkně žlutým; worečky 3—1, co hrách veliké, o 1 semeně, křídlaté křídly nestejnými, jichž největší 1½" dlouhý, 3" široký. — W Indii východní. 5.

Strom ten nachází se ve všech zahradách pro ladnost swau a vůni květůw, kterými ozdobují modly.

OBLETKA. BANISTERIA. BANISTERIA.

Kalich 5dílný, vně dole 8—10žlazý. Plátky zao-krauhlé, nehetnaté. Tyčinek 10: nitky šidlowité, dole spojené. Čnělky 3, na konci často listowitě rozšířené. Worečky nepukající 3, jednosemenné, pak se oddělující, ukončené křídlem jednoduchým, blanowitým, po straně nahoře ztlustlým. Semeno 1 wisuté w každém worečku.

O. rohatá. *B. angulosa* Lin. *Cav. diss.* 9. t. 252. *Clematis anguloso fol.* Plum. *am.* t. 92. Keř s kmeny předlauhými, tenkými, hebkými, šlahounowatými, obdál uzlatými; listy veliké, srdčité, tupě rohaté, přihauslowité, na rubu plštnaté nebo hedwábopyřité; řapíky na konci 2žlazé; květy žluté, okoličnaté, konečné. — Na Domingu, Kayeně. Ĥ.

RÚZNOKŘÍDLÁK. HETEROPTERIS.

Wšecko jako u obletek, čnělky ale méně na konci rozšířené a křídla worečková dole ztlustlá (jako u jaworůw) a nikoli na konci.

R. ryzolistý. *H. chrysophylla* H. B. *et Kunth. Banisteria chrysophylla* Lam. *Cav. diss.* 9. t. 245. *Jacq. schoenb.* t. 105. Keř pnulý; listy wejčítopodlauhlé, ostraunké, proti konci přichobotnaté, na rubu ryze a leskle plštnaté; řapíky nejkratší, na konci dvojžlazé; květy úzlabičkové, latněné. — W Brasílii a u Karakasú.

Řád 49.

JAWOROWITÉ. ACERINEAE.

Kalich 5-, řídčeji 4—9dílný. Plátkůw tolikéž okolo terče podplodního připewněných, s ušty kalichowými střídawých, často stejnobarewných, řídčeji žádných. Tyčinek 8, řídčeji 5—12, z terče podplodního wynikají-

cích; prašníky dvojčatné. Worečky dwa. Čnělka jediná. Blizny 2. Plod složený ze 2 (řídce 3) nožnicek, 1pauzdřých, 1—2semenných, smačknutých, nahoře prodloužených w křídlo mázdrowité, rozewřeně, dole po straně ztlustlé. Semena na dno pauzder připevněná. Slupka wnitřní přídužnatá. Bilek nižádný. Kel křiwý nebo swinutý, s dělohama listowitýma, neprawidelně swraskalýma, s koínkem oblaunkým, ke dnu pauzdrowému směřujícím.

Stromy. Listy stříčné, často jednoduché, řídce složené, bezpalisté. Kwěty hrozněné nebo chocholičené, úžlabíčkové, často pométáním dvojdomé nebo mnohomanželné, někdy bezplátečné.

Do toho řádu náleží asi 32 rody we 2 pokoleních, ježto po sewerném mírném podnebí jsau rozlosowány. Wšecky zawiraji štáwu wíce méně cukernatau, hned čistau hned mlékwitau. Dříví jest pevné, trwanliwé; w kůře jest třísłowina a někdy také barwina.

JAWOR. ACER. AHORN.

Kwěty mnohomanželné. Kalich šedilný. Plátkůw 5. Tyčinek nejčastěji 8, w samičím kwětu patrně delších. Listy jednoduché.

J. klen. A. *Pseudoplatanus* *Lin. Duham.* 1. t. 36. f. 1. *Fl. dan.* t. 1575. *Schmidt* t. 12. *Rostl.* 2. ob. 31. Klen, klenice, klenka. Strom ozdobný, 30—60' anobř 100' wysoký; kmen rowný, přímý, s korau z hněda šediwau, wětwe stříčné: smítky a kmeny mladé s korau hladkau, z hněda zelenau, lesklau; rozhy zelené, autle čárkowané; listy okrauhlé, dole srdčitě wykrojené: chobotu ostrého, šlaločné: lalokůw podlahle kopinatých, tupě zakončitých, hrubě, nestejně a tupě zubatých, anebo zubatě zpilowaných, pětizilé: žil žebernatých, na lici tmawě zelené, wezpod zasiwěle šedé, wšude lysé, w úžlabíčku žil na rubu se swazky chlupůw bělawých, hustých, z mládí na rubu huninami přikryté; řapíky polooblé, na lici autlým žlábkem protažené, lysé, co list dlauhé; z konce rozeh wynikaji hrozny přímé, stříčně wětewnaté, wětwičky na dvě—tře klané, jichž jedna nese kwět samič, druhá obojaký, nejhořejší jednoduché, jichž prwní nesau kwěty obojaké, na konci samčí; wětwičky wšecky chlupatě pýřité, pak oplchající; ušty kalichowé tupaunké, lysé; plátky kopinaté čárkowité, maličko kratší kalichu, lysé; kwěty samčí místo waječniku mají swazek chlupůw, a tyčinek 8, kalichu dwakrát delších; kwěty obojaké s tyčinkami 8, kalichu kratšími, waječnikiem na terči s tyčinkami sedícím dwojlaločným, dole chlupatým: lalokůw tupě kopina-

tých, přirozewřených: čnělka 1, delší kalichu; blizny 2, nitowité, podhnuté; nožničky křídel přirozewřených. — W lesech wywýšenějších Ěwropy prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu a őrwnu. 5.

J. mléčnatý. *A. Platanoides* *Lin. Mill. ic. t. 8. f. 2. Schk. t. 351. Schmidt. t. 3. 4. Rostl. 2. ob. 34.* Jawor německý *Mat. Wel.* Jawor. Strom wýšky a jmění předešlého; kůra kmenowá a wětwowá hnědá, na wětwich mladších hladká, hnědá, lesklá, na rozbách zelená; wětwičky nalomené šřawu mléčnatau ronící; listy střiěné, okrauhlé, dole srdčité, šřalocňné: lalokůw poddlauhých, zakončítých, se zuby mnohými, hrubými, též zakončítými, ostrými, š—7žilé, zpeřenožebřé, nejlysejší, na lici sytě zelené, wezpod bledší; řapíky oblé, listu kratší; dřiw dokonalého rozwinutí listůw vynikají kwěty zelenawé, w chocholik zakulatělý postawené; stopky jako její wětwe a stopečky nedostřiěné, nejlysejší; kwěty na stopečkách ojedinele; kalich nejlysejší: uštůw poddlauhle kopinatých: plátky poddlauhle čarkowité, tupé, kratší uštůw kalichowých; tyčinky kratší kalichu: nitek nitowitých, lysých; waječnik nejlysejší; čnělka zdělí tyčinek; nožničky 2, 1 $\frac{1}{2}$ " dlouhé: křídel poddlauhých, rozewřených, pak zabnědlých. — Roste na chlumech po Ěwropě. Kwěte w kwětnu. 5.

Oba tyto stromy, ačkoli u nás samy od sebe rostau, wošly pro ozlobu do sadůw anglických a stromořadí. Dřiwí pewně, twrdé, netoliko wýborné paliwo, anobř ku pracem truhlářským, sanstružnickým a řezbářským; z kořena, majšeho włákna pěkně zawitá, řezají se hlavně dřinky nlemské. Nawrtané roní mnoho šřawu (jaworky) sladké mnohým cukrem, který ale se newydobřwá.

J. cukrowý. *A. saccharinum* *Lin. Duham. 4. t. 8. Michx. arb. 2. t. 15. Trattin. arch. 1. t. 3. Rostl. 2. ob. 35.* Strom krásný, 24—62' w vysoký, nejčastěji dosahuje š0—60'; listy wyhlížejí jako jaworu mléčnatého, rozdělují se ale, že na rubu jsau pýřité a siwé; kwěty wskytuji se s listim na chocholicích krátkostopkatých, nachýlených; stopečky chlupaté, autlé; plody mnohem menší nežli jaworu mléčnatého, křídel rozewřených. — W aužlabích podlé řek a potokůw Ameriky sewerné z Kanady až do Pensylwanie. Kwěte s jaworem mléčnatým. 5.

J. wlnatoplodý. *A. eriocarpum* *Michx. A. dasycarpum* *Willd. A. rubrum* *Wangenh. Rostl. 2. ob. 35.* Strom řidce 40 anebo š0' w vysoký, kmen ale 12—15' w obvodu tlustý, na konci na welmi mnoho wětwi, široce se rozkládajících, rozdělený; listy střiěné, dole uřaté, přes

polovičku dlanitě šlaločné: lalokůw nestejně stříhanozubatých, chobotů tupých, na lici tmavě zelené, málo lesklé, wezpod siwě bílé, obak lysé; řapíky kratší listu; kwěty klubčené, krátce stopkaté, samčí, často též obojaké, bezkoruné, pětimužné, nahnědle nebo čerwenavě žluté; waječniky plstnaté. — W Americe sewerné, Kwěte w březnu a dubnu. 5.

J. červenýj. A. rubrum Lin. Schmidt t. 6, 7. Rostl. 2. ob. 33. Strom třebas 70' vysoký a kmenu 3—4' w průměru širokého; smítky bradavičnaté s korau šedau, u wnitř mdle čerwenau; listy wejčité, dole více méně patrně srdčité, wykrojené, dlanitě šlaločné: lalokůw podlahle kopinatých, nejostřejších, nestejně stříhanozubatých, na lici sytě zelené, wezpod siwě a na žebrách i žilách chlupaté; řapíky nejlysejší; kwěty dřiw listůw se vyskytující, stopkaté: stopek kwětu delších, w klubko nahromaděných; samčí a samičí na jednom kmenu, čerwené, o pěti uštech kalichowých a 5 plátcích; waječnik lysý. — W krajinách wlhkých, bahnitých w Americe sewerné. Kw. w březnu a dubnu. 5.

Z mýzy těchto tří rodů amerických hlavně se cukr (jaworowec) w Americe sewerné wydobývá. Stromy ty snášejí naše podnebí, a mohlby se také k tomu cíli sázeti, kdežto kwaka nemůže růsti.

J. babyka. A. campestre Lin. Schmidt t. 13. Rostl. 2. ob. 30. Babyka, babka, černoklen, černý klen. Keř stromowitý, řídko strom 40střewičný, welmi wětewnatý; kůra z hněda šerá, korkowitá, tlustá, rozsedalá, obzvláště na smítcích welmi tlustá; listy stříčné, okrauhlowejčité, dole srdčitowykrojené, šlaločné, obyčejně hrubozubaté, šzilé a žebernaté, 2 1/2" dlauhé a tolik široké; řapíky obyčejně delší listu; hrozny konečné, přímé, chlupatopýřité; stopečky 1kwěté; kwěty zelenawé; nožničky 2, křidel čárkowitopodlahlých, tupých, nejrozewřenějších, rownowázných. — W plotech, křowistích, hájích po celé Ewropě. Kwěte na začátku kwětna. 8, 5.

Dřiwí přetwrdé, těžké, bílé, ponážlutlé k rozličnému dřla údobné, někdy merhowané, k wykládání pěkné. Wětwe rowné k holem a tréstkám užitečné.

J. habrolistýj. A. tataricum Lin. Pall. ross. 4. t. 3. Duham. nov. 4. t. 9. Schmidt t. 12. Rostl. 2. ob. 29. Paklen, paklenek, neklen. Keř stromowitý, 12—24' vysoký, wesměs babyce podobný, přímější však a méně rozkladitý, skoro jehlatec čtyrstěnný předstawující; kůra nahnědle popelawá; dřiwí bílé, twrdé, hnědožilé; listy stříčné, wejčité, srdčité wykrojené, zakončité, tu-

paunce dwakrát zpilované, celé, obyčejně 3laločné: lalokůw nepatrných, 2—3" dlouhé, 1½—2" široké, lysé, wezpod na žebrách pýřité; řapíky skoro zděli polowičky listowé; hrozny složené, směstnané, přímé, konečné; nožničky 2: křídel přímých, rovnoběžných, obwejíctých, nejtupějších. — Podlé řek w půdě hlinaté w Rusii ewropské. Kwěte od března až k začátku kwětna. \bar{N} . 5.

Dříví přetvrdé. Ze štáwy možná cukr wařiti. Nožničky proti zimnici užívají.

PÁJAWEC. NEGUNDO. ESCHAHORN.

Kwěty dwojdomé. Kalich nejmenší, nestejně 4—5-zubý. Plátky žádné. Kwěty samčí chomáčené na stopkách vláskowitých. Prašniky 4—5, čárkowité, sedawé. Kwěty samičí hrozněné.

P. jasanolistý. *N. fraxinifolium* Nutt. *Acer Negundo* Lin. *Schmidt t. 14. Duham. nov. t. 7, Rostl. 2. ob. 36.* Strom sotwa 50' přewyšující, kmenu 20" w průměru širokého; rozhy hladké, zelené, skoro siwé; listy lichozpeřené, 1—2jařmé: listkůw kopinatých, dole ostrých, zakončitých, hrubě řídce a ostře zpilowaných, lichého ostatním podobného nebo často 3laločného, na lici swětle zelené, wezpod bledé; řapíky polooblé; kwěty dřív listůw vynikající; samčí po jednom na stopkách vláskowitých, dlouhých, pýřitých, přímých, chomáčených; kalich 4zubý, zelený, malý; tyčinky 4: nitek vláskowitých, kalichu delších; prašniky čárkowité podlauhlé; kwěty samičí o dlouhých stopečkách na dlouhý hrozen rozpostawené; kalich jako samčí; waječník aksamitnatě pýřitý; nožničky dvě křídel nejprímějších, sewřených, na konci přesahujících, dole u wnitř odstawajících. — Podlé řek w půdě kypré, powodním podrobené, w Americé sewerné. Kwěte w dubnu. 5.

W Americé jako naduwedené jawory se potřebuje k dobývání cukru.

— *Rad 50.*

MAĎALOWITÉ. *AESCULEAE* J. Presl (1820). *CASTANEACEAE* Link (1821). *HIPPOCASTANEAE* Decand.

Kalich 5lupenný, podplodni. Plátkůw 5 nebo 4, nestejných, podplodních, dřív rozvíti střechowitých. Tyčinek 7—8, z terče podplodního vyniklých, pro-

stých, nestejných. Prašníky podlauhlé, skoro přiléhavé. Waječník jednoduchý, zakulatěle trojbočný, trojpauzdrý: pazder dvojwaječných. Čnělka jediná, nitowitohomolowitá, ostrá. Tobolka kožnatá, 3chlopná, 3pauzdrá, pometáním 1—2chlopná a tolikopauzdrá, chlopni u prostřed přehrádečných: pazder 1semenných. Semena hrubá, se slůpkau kožowitau, pupem neboli tytlíkem obšírným, jakoby otřeným, zahnědlošedým. Bilek nížádný. Kel křiwý, překocný; děloh přetlustých, hrbolatých, za klíčení w osemeni zawřených, podzemních, pírká hrubaunkého, dvojlistého, kořínku homolowitého, křiwého k tytlíku čelíciho.

Stromy nebo kře. Listy střičné, složené, pětčeno - nebo sedmenodlanité: lístkůw zpeřenožebrých. Hrozny konečné, přilátowité; stopěčky klaubnaté.

MAĎAL. "AESCULUS." ROSSKASTANIE.

Kalich zwonkowitý, 5laločný. Plátkůw 5, rozložených s čepeli wejčítau. Tyčinky nitek nakřiwených. Tobolka ježatá.

M. obecný. A. Hippocastanum *Lin. Schk. t. 404. Schmidt t. 38. Plenk t. 293. Hayn. 1. t. 42. Düsseld. 5. t. 44. Rostl. 2. ob. 37.* Koňský kaštan *Mat. Wel. 66. D. MaĎal,* kaštan diwoký, koňský. Strom ozdobný, 60—80' vysoký. Kmen přímý, dole někdy 11' w objemu, kůry napopelawěle hnědé, rozsedlé; smitky hladké; rozhy lysé; pupeny weliké, mnohau klejopryskyřici lesklé; listy weliké, často w průměru na střewic dlouhé, složené z lístkůw 7—5, obwejičtě klínowitých, zakončitých, dole a nahoře ostrých, sedawých, hrubě zubatých, se zuby ostře zaubkowanými, zpeřenožebrých, w úžlabičku žeber hlawních se swazkem chlaupkůw bílých, u wzniku ze řapíku s wlnau ryšawau; řapík kratší listu; hrozen na rozhách konečný, složený, ozdobný, homolowitý, a tudý latowitý, přes půl střewice dlouhý, přímý, na krátké stopce, ježto jako její další částka a wětwičky bělawě pýřitá; kalich zwonkowitý, nestejně na patero klaný: zubůw okrauhlených, nejtupějších; plátkůw 5, přiokrauhlých, nejtupějších, po kraji maličko čeřitých, všude wnitopýřitých, rozložených, dolejších 2 menších, bílých, u prostřed se skwrnama žlutýma nebo čerwenýma; nehty krátké; kwěty hořejší na hroznu pometawé, samčí; tyčinky (7) sehnuté a pak wzestaupawé, pýřité; prašníky wejcowité, žluté nebo čerwené; waječník zelený; čnělka o maličko kratší tyčinek s bliznau ostrau, tobolka

skoro kulovată, kožnatá, koleatá, někdy 2" w průměru široká, 3chlopná, 3pauzdrá, pometáním 2—1pauzdrá; semena (maďalky) weliká, lesklá, světle kaštanová (tisa-wá), tmawěji žihaná, uschlá tmawější a mdlá. — W Tibetu a Persii sewerovýchodni, a do Ewropy před 2¹/₂ wěkem přesazen a wůbec oblíben. Kwěte w dubnu a kwětnu 5.

Jest odrodek tobolek bezbranných.

Dříví kmenowé a wětrowé slauží saustružníkům a řezbářům, oddenkowé truhlářům. Maďalky zbawené hořkostí slauží ke krmení howad a koní; též se může z nich dohýwati škrob a kořalka. Kůra mladých wětwiček a semena potřebují se w lékařstwf.

PAWIA. PAVIA. PAVIE.

Kalich trubkowitý. Plátky 4, přímé, auzké. Tyčinky rovné. Tobolky bezbranné.

P. červená. *P. rubra* Lam. t. 273. *Dict. sc. nat. atl.* 3. t. 165. 166. *Aesculus Pavia* Lin. *Trew. Ehr.* t. 15. *Duham.* t. 19. Strom 12 — 20' vysoký nebo keř, na kmenu a starších wětwich s korau dosti hladkau, šedohnědau, na rozhách červenawau; listy pětěně dlanité; listky eliptičně nebo podlauble kopinaté, zakončité, nestejně zpilowané, lysé, wezpod w úžlabičkách žebrowých wausaté; kwěty na hroznech špinawě tmawočerwené; kalich delší nežli stopečka, obhomolowitý nebo wálcowitý, u prostřed nabánatělý; plátky dwa hoření s čepeli menší, prohlubenau, a nehtem širokým, wlnatým, skoro zdělí dwau dolních plátkůw; tyčinek 7 chlupatých, nahore lysých, kratších nežli plátky a jimi obkličěných; tobolka příkulowatá. — W jižnějšich krajinách sewerné Ameriky. Kwěte w kwětnu a červenu. 5. \bar{K} .

Chowá se w sadech, řídceji ale nežli maďal obecný, protože naši zimu těžejí snáší. Kořen zwařený a roztlučěný potřebuje se w sewerné Americe na místo mýdla ku praní wlněných tkanu.

P. rusá. *P. flava* Decand. *P. lutea* Poirr. *Aesculus flava* Mill. Podobá se předešlé, jest ale wyšší; řapiky pýřité; listky pětěně nebo sedmené, podlauhlé, kopinaté, obak ostré, zakončité, wezpod a na žebřách po wřechu pýřité, kwěty rusé; tyčinky kratší nežli koruna 4-plátkowá — Roste na wřích we Wirginii, Karolině, Kentukách. 5.

U nás tu a onde w zahradách.

WELOZPODOWITÉ. RHIZOBOLEAE.

Kalich z lupenův 5, více méně srostlých. Plátkův 5, tlustaunkých, s lupeny kalichovými střídavých, na terči podplodním i s tyčinkami sedících, a na jejich trubku dole přirostlých, přistejných. Tyčinky nejčetnější v dvojnásobné řadě; nitrořadých často kratších a neplodných. Waječník prostý, 4pauzdrý, 4waječný. Čnělky 4, s jednoduchými bliznami. Plod z holének ořechovitých 4 slepených, pometáním z 3—1. Holénka každá zakulatělá, nepukawá, 1pauzdrá, až do uzrání spojenau zůstawající. Semeno weliké, ledwinowité, wisící na šnůře pupeční rozšířené w masisko haubowaté, dvojla- ločné. Kel bezbilečný, s kořínkem nejwětším, wzestaupa- wým, sestawující celé jádro mandlowité, a zkrýwající pníček čili pírkó a malé dělohy we žlábkú nebo trubce.

Stromy wětwi uzlatých. Listy střičné, dlanitě trojené, pětéúé. Kwěty obojaké, hrozněné, bezlistenné.

Sedmeré rody, ústrojností kle ode wšech řádůw nejrozdílnější, dělají jediné pokolení, k maďalům podobné, a toliko w Americo meziobratňkowé rostaúí. Semena wšech jedlá podobají se chutí mandlím a wíaským ořechům. Olej z jader wytlačený se potřebuje, a dříví obzwláště k stawení korábůw.

WELOZPOD. CARYOCAR. CARYOCAR.

Znaky pokoleňowé jako řadowé.

W. mandlonosný. C. amygdaliferum Cav. ic. 4. t. 361, 362. Strom ohromný, 180—240' vysoký, s košem obštrným, zpleštile kulowatým; listy trojené; listky podlauhle kopinaté, zdáleně zpilowané, lysé, wezpod w úzlábíčkách žehrowých wausaté; kwěty weliké, na hroz- znech konečných, se stopkau a stopečkami huňatými; kalich pohárowitý, na patero klaný; plátky wejčité podlauhlé, tupé, prohlubené, dužnaté; tyčinek asi 200, wněšných více nežli dwakrát kwětu delších; plod slo- žený z holének 2, řídčeji z 3—4, ledwinowitých, zelených a tmawěji skwrnatých. — W lesech okolo Santa - Fe de Bogota. Kwěte w říjnu až do ledna. 5.

Semena potřebují na místo mandlí a wytlačují z nich wýborný olej.

W. lysý. R. glabrum Pers. Rhizobolus Saouari Cor- rea in ann. mus. 8. t. 5. f. 2. Saouari glabra Aubl. t. 240. Pekea ternata Poirr. Welmi předešlému podobný. Kmen welmi vysoký, 4' tlustý; wětwe rozkladité; rozhy

mají listy stříčné, řapíkaté, lysé; trojené: listky tuhé, vejčité, kopinaté, přizubaté, zakončité, se žebry vystávajícími, 3—4" dlouhé; palisty prchavé; ovoce tvaru a velikosti vejce slepičích: kůrka hnědá, nerovná, tlustá, pak pukající a padající; pod ní vrstva dužniny rozplývavé, sladké, co máslo husté, zelenavé, v níž semeno vůde ježaté, a obsahující jádro dosti velké, lahodné. — W Guianě planý a sázený. 5.

Jádro jako mandle chutná a dává dobrý olej. Ovoce přináší na trhy, protože je Kreolové rádi jíst, jako my vláské ořechy. Ze dříví dělají čluny, tesy, hřebeny a t. d.

W. masečný. C. butyrosus Willd. Pekea butyrosa *Aubl. l. t. 238. Lam. t. 486. f. 1.* Strom asi 80 střeoviců vysoký, dřeva tvrdého, červenavého, hutného; větve stříčné; listy dlanitě pětěné: listky vejčité, celé, lysé, ostré, 5—7" dlouhé, 3" široké; květy na hroznech stopečkami podepřené; kalich dužnatý, rozdělený na 5 lalokův hlubokých, kožnatých, prohlubených, popelavě aksamitnatých; plátkův 5, velikých, bílých, tlustých, zaokrouhlých; tyčinky trochu delší koruny; plod z holenek 4, rusých, ledwinovitých, přikrytých slupkou 3" tlustou, a vnitř potaženou hmotou máslovitým, žlutavým, mezi prsty se rozhrívajícím; pod tou slupkou jest skořápka dřevnatá, stětinami tuhými vrstvou máslovou a slupku pronikající porostlá. — W Guianě, Kayeně, kdežto také se sází a pekea slowe. Kw. w čerwnu a lipnu. 5.

Jádra potřebují místo mandlí, a hmotu máslovitou k maštění jídel, nenlí másla; štětiny máslo dělajícím jsou obtížny, zapichnují se do rukou. Dříví slouží k stawení korábůw.

Řád 52.

MYDELNÍKOWITÉ. *SAPINDACEAE.*

Kalich 4—5dílný nebo 4—5lupenný. Plátkůw obyčejně tolikéž, někdy jeden, řídčeji všecky chybí, často na lici u prostřed huňaté, žláznaté, nebo přiwěskem plátkowitým zmnožené. Tyčinek dwakrát více nežli plátkůw, na terč podplodní připewněných, s nitkami prostými. Waječník zakulatělý; 1—3pauzdrý: pazuder 1—3-, řídčeji wicewaječných. Čnělek co pazuder, s čnělkami jednoduchými. Peckowice nebo tobolka 3-pauzdrá nebo pometáním jednopauzdrá. Semena w pazudrách ojedinelá, w wnitřním kautu připewněná, bezbílčná. Kořinek klowý čelící ke dnu pazdrowé-

mu, s dělohama wice méně nad kořinek nadhnutýma, někdy rovnýma.

Stromy, kře, někdy pnulé, řídce byliny pnulé. Listy střídawé, nejčastěji složené, trojené anebo lichozpeřené, nejčastěji bezpalisté. Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, na hroznech anebo latách; stopky někdy zakrsalé, na rozviliny proměněné

Řád ten obsahuje asi 300 rodů (w 38 pokoleních), ježto skoro wšecky přináležejí horkému pásmu; málokteré rostau kromě obratníkůw; w Americe jižné jich nejwíce, ačkoliw i w starém swětě se nacházejí. Mnohé jsau jedowaté, jiné se potřebují w lékařstwu. W plodech nalézá se prvek ostrý, mýdlowatý; některých plody jsau ale jedlé; stromowité dáwají dřewo pevné, trwanliwé, často pěkně barwené.

Řád ten obsahuje patero podřadí.

1. *KURUROWITÉ*. Paulliniaceae. Kře nebo byliny pnulé. Plátky šupinau zmnožené. Waječnik 3pauzdry; pauzder 1waječných. Kel křiwý.

2. *MYDELNÍKOWITÉ*. Sapindeae. Stromy nebo kře přímé. Plátky wausaté nebo žláznaté, nikdá ale šupinau nezmnóžené. Waječnik 2—3pauzdry; pauzder 1waječných. Kel křiwý nebo rovný.

3. *DODONKOWITÉ*. Dodonaeae. Kře přímé. Plátky u prostřed šupinau zmnožené, někdy žádné. Waječnik 3. řídce 2pauzdry; pauzder 2—3 waječných. Kel rovný.

4. *MAGONKOWITÉ*. Magoniaceae. Stromy přímé. Plátky nahé. Waječnik 3pauzdry; pauzder mnohowaječných. Kel rovný.

Podřadí 1.

KURUROWITÉ. PAULLINIACEAE.

SRDCOWNICE. CARDIOSPERMUM. HERZSAAME.

Kalich 4lupenný: lupenůw dwau menších. Plátky 4, u wnitř zmnožené šupinami nestejnými. Žlázky 2, podplodní mezi plátky a tyčinkami. Tyčinek 8. Čnělky 3. Worečky 3, nafauklé, blánité, w ose srostlé, na hřbetu křidlaté, bezchlopné. Semena kulowatá s pupem širokým srdčítým. Dělohy tlusté, nestejně.

S. lysá. *C. Halicacabum* Lin. Lam. t. 317. *Halicacabum Rumph* 6. t. 24. f. 2. Zelina; lodyhy lysé, slabé, praužkowané, 3—4' dlouhé; listy střičné, lysé, dwa-krát trojsečné: lalokůw wejčítokopinatých, řapičkatých, stříhanozubatých, na líci pěkně zelených; z úzlabíčků

hořeních vynikají stopy ojedinělé, nitovité, opatřené na konci anebo pod stopečkami rozvilinami jednoduchými, střícnými; květy drobné, bílé, skoro v okolík běwný rozpostavené; stopečky krátké, někdy 2—3kwěté; plod ze 3 worečkův nafauklých, přilysých, zelených, v jichž každém semeno kulovité, přehladké, dopola bílé a černé. — W Indii východní. Kwěte skoro pořád. ☉.

Indové semena nawlekují na šnůry, jimiž ženské a děti se ozdobují.

SERJANA. SERJANIA. SERJANE.

Kalich šupenný. Plátky 4 nehetnaté, u wnitř dole šupinau zmnožené. Žlázy 4, nestejně mezi plátky a tyčinkami. Nožničky 3, 1semenné, dole křídlaté, po dél šwů břišních srostlé.

S. smrtiwa. *S. lethalis Hillair.* Keř přewysoký, pnulý, wětvi oblých, lysých; listy dwakrát trojené: listky eliptičně kopinaté, zakončité, zaubkované, nejlysejší; hrozny úzlabičkové, přiwětewné, pyřičkované, na konci we 2 rozwiliny wybihající; lupeny kalichowé pyřité, nestejně: dwau wněšných menších; plátky obwejitě: šupiny prostředních wejčité, na konci srdčité rozštípené, kápowité, po kraji huňaté, na dwau postranních plátcích čárkovitě podlahlé, tupé, na rubu kýlaté a pod koncem kápowitým z tenka zakončité; plod hruškovitý, šedohuňatý, škrídlý. — W pralesech brasilských. ☼.

W tom a jiných rodech toho pokolení jest obsažen prwek mámiwě jedowatý, a domníwají se, že wosa lešeguana w Brasílii swůj přejedowatý med nejwětším dílem po kwětech toho kře sbírá.

S. třítrojná. *S. triternata Willd.* *S. frutescens Plum. ic. t. 212.* *Paullinia triterna Lin. Jacq. amer. pict. t. 260. f. 29.* Keř 20' vysoký, pnulý: wětvi oblých, lysých, brázdowaných, dlouhých, hebkých; listy třikrát trojené, lesklé, střidawé, mnohé: listky sedawé, různotwaré, některé ostré, jiné tupé, na konci zaokrauhlené, wejčité, wíce méně široké, proti konci nestejně zubaté, zaužené w řapíček, poboění skoro okrauhlé, každé tré listkůw má řapíček křídlatý: květy hojně na hroznech úzlabičkových, na 2 nebo 3 wětvičky rozdělených s rozwilinami střícnými, drobné, bělawé; lupeny kalichowé, rozložené, wejčité, tupé; koruny trošku delší; plod ze tři nožniček dole w křídlo rozšířených, blánatých, proswítawých. — W lesech na Sw. Dominiku. ☼.

Domníwají se, že Indianové jí potřebují k jedowatění šípůw. Negrowé podnes jí omamují ryby, takže jich snadně weliké množstwo nachytají; ryby bez uškození mohau se jísti.

KURURA. PAULLINIA. PAULLINIE.

Kalich šlopenný, přínestejný. Plátky 4, u vnitř šupinau zmnožené, místo pátého mezera. Tyčinek 8, přínestejných. Tobolka kožnatá, 3paudrá, 3chlopná. Semena míškem blánatým dopola přikrytá.

K. tupoplodá. P. Cururu Lin. Jacq. obs. 3. t. 61. f. 4. Cururu scandens. Plum. ic. t. 111. f. 2. Keř pnulý: větvi hebkých, s rozvilinami úžlabičkovými; listy střídavé, řapikaté, trojené: listky přisedavé, podlauhlé, dost velké, přízakončité, zubaté zpilované; řapík předlauhý, v celé délce křídlatý; květy rozpostavené na hroznech hustých, vynikajících s rozvilinami z úžlabiček; lupeny kalichové, krátké, přiokrauhlé; plátky podlauhlé, na konci maličko zaokrouhlené; tobolky hruškovité, tupé, bezkřídle. — Na Antillách, v Americe horké. Kwěte v čerwnu až do srpna. \bar{K} .

Guiaňané dělají ze štávy jed *wurara* zwaný k napauštění šípůw.

K. krutá. P. pinnata Lin. Lam. 318. f. 5. Jacq. obs. 3. t. 62. f. 12. Clematis 5phylla. Plum. ic. t. 91. Strůmek větvi o třech anebo čtyrech hranách lysých, pnulých; listy lichozpeřené, dvojjařmé: listky wejčité kopinaté, zejgowané, sedavé, lysé, lesklé; řapík křídlatý; květy skoro sedavé, rozpostavené na hrozny úžlabičkové; tobolka hruškovitá, bezkřídla, mladší trojbrada-wičná, přidřewnatá, šarlatowá. — Na suchoparích písčitých w Brasílii, Mexiku, Guianě, na Antillách a w Africe obratnikowé. Kwěte w lipnu až do září \bar{K} .

Kořen a semena její nejjedowatější, jichž Negrowé otroci k otráwení sebe potřebují.

K. jižná. P. australis. Hillair. Kmeny tenké, šplihawé anebo pnulé, wětewnaté, 6hrané, po hranách náčerwené, w prohlubinkách pýřité; listy lichozpeřené, 3—4jařmé: listkůw jařma doleniho dwakrát anebo jednoduše trojených, hořenich jařem trojených: lístečky řapikaté nebo alespoň dole w řapíček ztenčené, tupé, hrotité, střihaně nebo hrubě zpilované, na zpodině klínovité, celé, dwa poboční obwejitě nebo podlauhlé; prostřední 2—3krát delší, podlauhý, zakončítý; řapík sotwa obraubený; laty bočné, dlauhostopečené, $\frac{1}{4}$ —2" dlauhé, chudokwěté, na zpodině o dwau rozvilinách; stopka autlá, lysá, hranatá; stopečky pýřité; květy růžowé; listeny kopinaté; kalich uštůw wejčitých, poddutých; plátky obwejitě; tobolka hruškovitá. — W Brasílii w lesech uraguayských. Kwěte w lednu a únoru. \bar{K} .

Má se jako serjana smrtíwá.

K. nápojná. P. sorbilis Mart. Keř pnulý kmenůw a wětwi hranatých, lysých; listy zpeřené, dwojjařmé: lístky podlauhlé, chobotnatě zubaté; řapíky bezkřídle, hranaté; hrozny přímé, srstnaté, s kwěty skoro přesleněnými; tobolky hruškovité, hrotité, u wnitř huňaté; semena černá. — W Brasilii. \bar{R} .

Ze semen rozdrobených a wodau zhnětěných dělají šišky nebo kuličky, které usušené slowau *guarana*, a jichž skrowné množství s wodau a cukrem rozdělané slauží k dělání nápoje k limonádě podobného, w Brasilii velmi obyčejného. Guarane též připisují moc léčící zimnice a žaludek posilující.

Podřadí 2.

MYDELNIKOWITÉ (wlastně). SAPINDEAE.

MYDELNÍK. SAPINDUS. SEIFENBAUM.

Kalich 4—5lupenný, barwený. Plátky 4—5, bezšupinné, na líci žláznaté nebo wausaté. Tyčinek 8—10. Waječník 3-, řídce 2pauzdrý. Čnělka 1 s 3, řídčeji 2 bliznami. Plod z peckowic 3, pometáním obyčejně 1 nebo 2. Semena nahá.

M. pravý. S. Saponaria Lin. Lam. t. 307. f. 1. Nux americana Comm. hort. 1. t. 94. Strom 20—30 vysoký, wětwi rozkladitých; listy zpeřené, 2—5jařmé: lístkůw kopinatých anebo wejčítokopinatých, celých, slabě čeritých, ostrých, listku konečného dlauze zakončitého; řapíky křídlaté w celé délce; laty konečné, z hroznůw klasowitých složené, pýřitě plstnaté; kwěty nejčastěji strbaulené, drobné, bílé; lupeny kalichowé 4; plátkůw tolikěž; peckowice wejčité, ojedinělé nebo po 2—3 srostlé, zwící wišně, čerweně žluté, co wosk lesklé; semena kulowatá, černá. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte w lipnu až do září. 5.

Dužnina peckowičná má tu wlastnost do sebe, že rozetřena s wodau se pění jako mýdlo, a protož se potřebuje ku praní bělizny, která pro prudký prvek w dužnině obsažený dříwe běře škodu nežli obyčejným mýdlem. Plody též i kůra potřebují se také w lékařstwi.

M bobkolistý. S. laurifolius Vahl. S. trifolius Lin. Puerinsii Rheed. 4. t. 19. Strom wětwi oblých, lysých, praužkowaných, na konci málo pýřitých; listy sudě zpeřené, 3jařmé: lístkůw řapíčkowaných skoro stříčných, wejčítých, podlauhlých, tupých, lysých, celých; řapíky bezkřídle; kwěty na latách hustých, konečných, pýřičkowaných, s listeny kratkými, wejčítými; kalich z 5 lupenůw wejčítých, zaokrauhlých; koruna bílá z 5 plát-

zakulatělé, na palec tlusté, docela červené, křticemi obrostlé; pecka podlaublá, hořká, ztuha wáznaucí na dužnině bílé, zahořkle sladké. — Na Žawě a Kočinčině w lesech; též jí sázejí pro ovoce wůbec oblíbené. 5.

D. malj. E. Longana Lam. Dimocarpus Longana Lour. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 175. Strůmek wětší předsěšlého. Listy 4jarmé: listkůw podlauble kopinatých, w zpod se žebry zpeřenými, wystawajícimi; kwěty na latách řídkých; bobule kulowaté, příbladké, půl palce tlusté, někdy po 2 nebo 3 srostlé: dužniny sladké, náwinné, méně wážené. — Na ostrowě sw. Mauricia a w Indii západní přesazený. Ovoce není tak wážno. Kwěte w únoru až do dubna. 5.

PRÍMOTEAŇ. CUPANIA. CUPANIE.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5. Tyčinek 8. Čnělka na tré klaná. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná: chlopni u prostřed přehradkatých, pauzder 1—2semenných. Semena přímá, míškem zastřená.

P. plstnatá. C. tomentosa Swartz. Plum. ic. t. 110. C. americana Lin. Trigonis tomentosa Jacq. Strom mírný, dřewa bělawého, koše obširného; listy střewic dlauhé, zpeřené, 3—4jarmé: listkůw obwejtých, wtlačných, na rubu nejautleji aksamítně plstnatých, na líci lysých, zpilowaných, střidawých, wněšných wětších; brozny jednoduché, přímé, úzlabičkové, 7palečné: stopečky krátké; kwěty drobné, přemnohé, s plátky nažlutými; tobolka jako třešně weliká; semeno wejcowité, černé modré, do pola zaobalené míškem žlutým. — W Indii západní. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 5.

Jádra mající chuť jako kaštany se jedí; listy a tobolky trpké proti nemocem měchýřowým, kúra k wyděláwání kůže se potřebuje.

MEDOPLOD. MELICOCCA. HONIGFRUCHT.

Kwěty často mnohodomé. Kalich 4—5dílný, stálý. Plátky hned žádné, hned 4—5 lysé, na terě podplodni připewněné. Tyčinek 8. Waječník 2—3pauzdrý, 2—3semenný. Čnělka 1, přitrojaločná. Peckowice nebo bobule kornatá, pometaním často 1pauzdrá, 1semenná. Semeno huspeninaw obalené.

M. obecný. M. bijuga Lin. Jacq. amer. t. 72. Juss. mem. Mus. 3. t. 4. Mognos, Knippen. Strom ztepilý, košatý, wětewnatý, ozdobný; listy 2jarmé, lesklé, střidawé, s řapíkem zpleštilé plochým, hned křidlatým, hned holým: listkůw náwejtých, tupaunkých, nejcelejších, nej-

kratčeji řapičkovaných, wnitřních střídavých, wněšných wětších; hrozny jednoduché nebo w málo wětwi rozdělené, konečné, s kwěty drobnými, mnohými, s plátky bělými; plodů zakulatělých, skoro palec w průměru tlustých asi 30 na jednom hroznu pohromadě, s kůrkau zelenau, lysaunkau, asi 2 nehty tlustau, u wnitř hladkau a docela prostau, dužniny, ježto wyřatá podobá se weli-
kostí, twarem a barwau žloutku wejcowému, huspeninowatá, jedlá, chuti sladké, nawinné, a pozatrpkalé. — Na Antillách a w Karakasu. Kwěte w dubnu. 5.

Rozkousnuwše slupku odwrhnau hořejší polowičku, a zuby wytáhnu dužnina a semena: dužnina na jazyku se rozplyne, a semena se wplywnau. Semena na způsob kaštanůw pečená jedí. Jednoho odrodu kwěty lšeznau wůni wydávají, druhého ale jsau newonné.

M. nakyslý. *M. trijuga* Juss. *mem. Mus.* 3. t. 8. Schleichera trijuga Willd. Scytalia trijuga Roxb. Strom ztepilý; listy střídavé, střewice delší, 3jařmé: lístkůw wejčitých, 4" dlouhých; klasy úžlabíčkové, prodlažené, (5" dlouhé), wětewnaté; kwěty na patero klané, bezplátečné; peckowice kulowaté, 2—3pauzdré: slupky křehké; semena 2—3, obalená w dužninu bilau šťawnatou, příjemně nawinnau. — Na Ceylonu a Timoru. Kwěte w únoru a březnu. 5.

Dužninu plodů těch (Conghas) jedí. Kůra trpká s olejem proti nemocem kožním.

M. olejnatý. *M. oleosa.* Schleichera oleosa. Cusambium Rumph 1. t. 57. Strom dost veliký, s košem newelikým; listy padawé, lichob. aneb sudozpeřené, 4—7jařmé: lístkůw wejčítokopinatých, 8" dlouhých, 2" širokých; kwěty na klasech tenkých, jehnědowitých, na prst dlouhých, wisutých, úžlabíčkových, jako winěnky veliké, zelenawé žluté; owoce zwicí lískowého ořechu žlutawé: skořápka kruchá, plná krátkých kolecůw, pod ní dužnina nakyslá a pecka hladká, 1pauzdrá, pistacii podobná, nejpříjemněji chutnající. — W Indii a Kočindině. 5.

Owoce jedť po jídle k uhašení žizně. Z jader wytlačují olej žlutý, wonný, nahořklý, jehož užíwají k mazání a swícení; křehne jako lůj a nezlukne. Též jádra roztlučená a s bawlnau smichaná nawinují na hůlky bambusowé a pák je jako swíce.

ŽELEZODREW. STADMANNIA. STADMANNIE.

Kalich žubý. Plátky žádné. Tyčinek 8. Waječnik podluhowatý. Čnělka nejkratší. Blizna trojbočná. Bobule zakulatělá, pometáním lsemenná.

kůw podlaubých nehetnatých, po kraji plstnatých, nejbělejších; plod drobný, kulovatý. — W Indii východní. 5.

Plody taktéž slouží ku praní bělizny a tkanin hedvábných, k vyváření nádobí stříbrného; w lékařství potřebuje se listí a kořen; též ze dřeva dělají citary a lžebyny.

M. vykrojený. *S. emarginatus Vahl.* Strom větvi lysých, oblých, popelawých; listy na řapících bezkřídých, sudě zpeřené, 4—6jařmé: listky kratičce řapíčkové, podlauhlé, dole zaužené, tupé a vykrojené, celé, lysé, kožovit, wezpod chlupaté; kwěty na latách obšírných, nejsloženějších, konečných, pýřitých; kalich pýřitý z lupenů 5, wejčitých; plátkůw 5, podlaubých, wně chlupatých, kalichu malíčko delších, po kraji plstnatých; peckowice 3, čihowité nebo kulowaté, žlutawé, obrostlé srstí hustau. — W Indii východní. Kwěte w říjnu a listopadu. 5.

M. rarák. *S. rarak Decand. Rarak Rumph 2. p. 134.* Strom dle jměni podobný jedli s tenkým kmenem. Řapíky bezkřídle; listky 10—12jařmé, podlauhlé, zakončité, nejlysejší, blanowité; plody jako kulky ručnicné, se šwem wystawajícím, dříve žluté, pak čerwenawé; dužniny žlutě čerwené, slizké, ostré. — Na Žawě.

Dužnina plodowá taktéž se potřebuje. Ze semen saustruhowaných dělají růzence, wylížejší jako ze dřewa ebenowého, jsau ale lehčí.

M. stírawý. *S. detergens Roxb.* Mydelniku vykrojenému přepodobný, rozeznává se listy 4—5jařmými, wždycky lysými, listky přístrídawými, plody kulowatými, lysými, obyčejně jednopauzdrými. — W Indii východní.

Plody se k mytí potřebují.

M. senegalský. *S. senegalensis Poir.* Rozhy rovné, tenké, pýřité, z mládí rezawé; listy weliké, střidawé, zblížené, 2—3jařmé: listkůw přelysých, wejčité kopinatých, přízakončitých, obak žebernatých; řapíky bezkřídle, zpleštilé, čárkowané, pýřité; plod kulowatý, zwící jahody. — W Senegalsku.

Owoce jeho jedí. Též owoce *mydelníka křowatého*, *S. fruticosus Roxb.* na Molukách, a *mydelníka jedlého*, *S. esculentus Hillair*, w Brasílii rostaučho se jí a zvláště toto líbezně chutná.

PODDUŽÁK. BLIGHIA. BLIGHIE.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek 8. Čnělka nejkratší. Blizny 3. Plodky 3, srostlé, dužnaté, na konci pukawé. Semena ojedinelá, sedící na míšku největším, dužnatým. —

P. lahodný. B. sapida Koenig ann. of. bot. 1806. 2. t. 16. 17. Akeesia africana Tussac. t. 3. Strom podobný k mydelníkům, 60' vysoký. Lístky vejčitokopinaté, žebnaté, 3—4jařmé; řapíky bezkřídle, pyřité; hrozny úžlabíčkové; semena kulovata, lesklá, černá v mísku bílém. — Roste w Guinei, odkud na Ostrowy karybejské přesazen.

Míšek plodový lahodný, podobný brzlíku, připravují a jedí; též w lékařství na obklady a woda z kwětů k líčení slauží.

DWAUSLIWÁK. EUPHORIA. ZWILLINGSFLAUME.

Kalich 5zubý. Plátkůw 5, na lici u prostřed přichlupatých, podhnutých. Tyčinek 6—8. Waječník dvojčatný. Čnělka 1. Blizny 2. Worečky 2, nepukawé, 1pauzdré, u wnitř dužnaté, pometáním někdy 1, kulowatý, kožnatý. Semeno 1. Dělohy tlusté, často slepené.

D. lahodný. C. Lit-chi Desf. C. punicea Lam. t. 306. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 173. Scythalia chinensis Gaert. Lit-chi chinensis Sonn. it. t. 129. Mírný strom 18' vysoký, wětwi mnohých, skoro rownowázně odstáwajících, kůry šeré, bíle zkropené, dříwí bílého, měkkého s mnohým dřeněm; listy zpeřené, 2—6jařmé: lístky kopinaté, zakončité, celé, 1žilé, lysé a lesklé; kwěty drobné, zelenawě bílé na latách konečných, welikých, běwných; kalich 4—5zubý; tyčinek 6—8; plody nejčastěji ojedinělé, řídce dvojčaté, wejcowité, sescowitými bradawičkami hustě porostlé, zwicí holubiho wejcete nebo wětší, na jedné straně hnědě čerwené, na druhé zelené; semeno elipsowité, zwicí liskowého ořechu, obklíčené pláстикem tlustým, dužnatým, štáwnatým, swětle modrawým, proswítawým. — W Číně jižné a Kočincíně, a odtud do Indie východní a západní přesazený. Kwěte w březnu, zraje w čerwnu. 5.

Owoce toho stromu náleží k nejwáženějšímu w Číně a Kočincíně, protož i tam se obyčejně sází. Chutná asi jako našinská slíwa, a obyčejně se jí k čaji. Též se suší a do obchodu zasílá. Císař čínský, aby měl toho wýborného owoce co ročně hojnost, nutí swé poddané, aby stromy kwětaucí z Kantonu do Pekingu na worech náramným namožením a nákladem přewázeli; obyčejně tak se to nařídí, že tam se dostanau, když owoce právě dozralo.

D. kštičnatý. E. Nephelium Decand. Nephelium lappaceum Lin. Lam. t. 764. Marsd. sum. fig. Bont. jav. f. 109. Rambutan, rambostan. Malý strom wětwi rozkladitých; listy 2—3jařmé: listkůw kopinatých, žebnatých; kwěty drobné, bílé; bobule obyčejně dvojčatné,

Ž. hroznatý. St. syderoxylon Decand. Lam. t. 312. S. oppositifolia Poir. Cupania syderoxylon Camb. Arbor palorum Rumph 3. t. 65. Strom z kořena vyhánějící více kmenůw sotwa co stěho tlustých, prohýbaných, někdy hranatých a brázdovaných; listy střídawé, zpeřené, 3—4jařmé: lístkůw stříčných, waječných, podlauhých, kožowitých, na konci wyříznutých; hrozny klasowité, střewic dlauhé; kwěty drobné, bílé, skořící libezně wonící; bobule co kulky ručnické weliké, trojbrázdé. — W Indii východní a na Burbonu ostrowu, na pomoři a w lesech nízkých. 5.

Dříví jeho twrdé, těžké, sukaté, červené potřebují na štáchlo-wí, koly a t. d.

Podřadi 3.

DODONKOWITÉ. DODONAEACEAE.

SWITEL. KOELREUTERA. KOELREUTERE.

Kalich 5lupenný. Plátky 4, neprawidelné, dole skoro šupinaté. Tyčinek 8. Čnělka 1, tlustá. Tobolka na dně 3pauzdrá, 3chlopná, nadmutá, pauzer řídce 3- nebo mnohosemenných. Semena zakulatěle wejcowitá, bezmíšečná,

S. latnatý. K. paniculata Laxm. nov. com. pet. 16. t. 18. Duham. nov. t. 36. K. paulinoides Herit. sert. t. 19. Sapindus chinensis Lin. Keř anebo strůmek, 8—15' wysoký, s košem w průměru welikým a rozhami žlutě hnědými, praužkowanými; listy střídawé, lichozpeřené: lístkůw podlauhle wejčítých, dole klinowitých, střihozubatých, obak lysých, toliko na prostřední žile pyřičkowaných, na líci tmawě, wezpod bledě zelených; kwěty na latách nebo spíše hroznech složených, welikých, konečných, žluté, dilem nad nehty červeně skwrnaté; tobolky trojhrané, jehlancowité, sítkowaně žilnaté, 1½" dlauhé; semena wzestaupawá, co hrách weliká, černá, lesklá, s pupem malým, bělawým, u prostřed walcowitě wywýšeným. — W Čině. Kwěte w lipnu. 7.

Zasluhowalby u nás hojněji býti sázen, an naše ziny dobře snáší.

DODONKA. DODONAEA. DODONÆ.

Kwěty pometáním často mnohomanželmé nebo dvojdomé. Kalich 4dílňý, padawý. Plátky žádné. Tyčinek 8 s nitkami nejkratšími, prašniky podlauhými nebo čárko-

witými. Čnělka nitovitá, od křídel tobolekových oddělená; blizna často na tré klaná. Tobolka 2—3chlopná, 2—3pauzdrá, 2—3křídla, w kautu wnitřním 2—3hraném semenonosná. Semena dvojčatná, zakulatělá.

D. lepká. *D. viscosa* Lin. Lam. t. 304. f. 1. Staphylo-dendron Plum. ic. t. 247. f. 1. Aceri affinis Sloan. 2. t. 162. f. 3. Keř či strůmek 5' vysoký, přímý, wětewnatý, lepkawý a smradlawý s rozhami hranatými; listy obwejitopodlauhlé, dole klínowité, nejcelejší, střidawé, sotwa řapikaté; kwěty na hroznech rozpostawené, drobné, zelenawé; semena co hrách weliká, křiwá. — W Indii západní, Americě jižné a Guianě. Kwěte w kwětnu až do října. 5. Ě.

Semena chutnají jako kařtany; listy se potřebují w lékařství.

Podřadí 4.

MAGONKOWITÉ. MAGONIEAE.

MAGONKA. MAGONIA. MAGONIE.

Kalich 5dilný, nestejný. Plátkůw 5, bez přiwěskůw. Tyčinek 8, w kruhu jednoduchém anebo dvojnásobném stojících, dolů sehnutých. Čnělka 1, s bliznou 3laločnou. Tobolka dřewnatá, 3pauzdrá, 3chlopná, mnoho-semenná. Semena obkřídlatá.

M. pýřitá. *M. pubescens* Hillair ann. sc. nat. 12. t. 12. 13. *Phaeocarpus campestris* Mart. Strom mírně vysoký s korau korkowitau; listy sudozpeřené, 8jařmé i s rozhami pýřité; listkůw waječných nebo podlauhle waječných, 8jařmých, na konci wykrojených, ostatně celých; laty konečné, běwné; kwěty zelenawé, černě červeně skwrnaté; tobolky kulowaté, 3hrané, 2—3" weliké; semena hnědá s křídlem kořowitým. — W Brasilii.

Jedowatá jest jako serjana smrtiwá a kurura jižná; nepochybně že z jejího kwětu alespoň dílem wosa lešegnana svůj jedowatý med sbírá; též jako ty dwa rody k chytání ryb se potřebuje.

Řád 53.

MAHAGONOWITÉ. CEDRELEAE.

Kalich na 4—5 klaný. Plátky 4—5, dřiw rozwiti střechowité. Tyčinky tolikrátne nebo dwakrátne, prosté nebo jednobratré. Waječník 5- zřídce 3pauzdrý, o nožku podepřený, řidčeji obklíčený kruhem anebo baňkau: pauzder mnohowaječných. Čnělka s bliznou hláw-

kowitau, laločnatau. Tobolka dřevnatá, 5—3chlopná, 5—3pauzdrá, se státau semenici slaupkowitau a pauzdry mnohosemennými, řídce 2semennými. Semena w každém pauzdru dvojřadá, křídlatá, dolů střechovitá, řídce přímá, bezbilečná nebo bilečnatá. Kel rovný; kořínek proti pupu (tedy nejčastěji wzhůru) čelici.

Stromy. Listy střídavé, sudo- řídce lichozpeřené, řídčeji jednoduché, bezpalisté. Kwěty obojaké na latách úzlabčkových.

Řád ten obsahuje 19 rodů (w 8 pokoleních) w krajích meziobratnkových. Rozeznávají se dřívím přetrwanlivým, přepěkným, rozdílně barveným; w kůře obyčejně mají prvek hořký, swraskawý.

MAHAGON. SWIETENIA. MAHAGONIHOLZ.

Kalich přemalý, na 4—5 klaný. Plátky 4—5. Trubka zubatá, pestík obkličující, na jejížto waitřní straně 8—19 prašníkůw. Čnělka překrátká. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná, mnohosemenná. Semena dolů střechovitá, bilečnatá.

M. americký. S. Mahagoni Lin. Cavan. diss. t. 209. Plenk t. 336. Hayn. 1. t. 19. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 170. Arbor Catesb. 2. t. 81. Strom 80—100' vysoký, s košem široko daleko rozloženým, hustým; listy 3—5jařmé, zpeřené; listky řapičkové, wejčitě kopinaté, ostré, dole nestejně; kwěty na hroznech wětewnatých (latowitých), listu kratších; kalich na patero klaný; plátkůw 5; tobolka wejcowitá, co pěst weliká, červenawě hnědá; semena podlahlá, smačknutá, na jednom konci křídlatá. — Na skalnatých místech w Indii západní a Americě jižně. Kwěte w prosinci a lednu. 5.

Hlawně ten strom dáwa krásné dřewo, mahagonowým, mahonowým (Mahagon, bois d' Acajou) zwané, jež do Ewropy na mnoze se zawází, a tu zdělává na štáchlowí; též lodi se z něho stawí, proto že jich čerwi neporušují, a že kaulemi dělowsými se netřísťí. Kůra slabě wonná, přehořká a trpká, amarantowau zwaná, potřebuje se jako china proti lichoradkám a průjemům; semeno dáwa olej karapatowý, počišťufec; z poraněné kůry prjšťí se klowatina jako arabská.

M. senegalský. S. senegalensis Desrouss. Guillem. seneg. t. 32. Strom 100' vysoký; listy 3jařmé; listky waječně podlahlé, kořowité, tupaunké; kwěty drobné, bělawé, s růžowými nitkami na latách úzlabčkových; kalich na čtewero klaný; plátky 4; prašníkůw 8; blizna terčowitá, 4pramenná; tobolka zwící broskwe, 4paudrá, 4chlopná, w každém pauzdru 6 semen w jedné řadě. — W Senegambii, na Předhoři zeleném; na Antilly přesazen. Kwěte w březnu až do kwětna. 5.

Dříví podobné k předešlému, co takové do Evropy se přiváží; kůra hořká a trpká místo chiný, zwarek listový proti krvácení, pryskyřice z kmenu co kýchadlo se potřebuje.

M. protizimičnj. *S. febrifuga Roxb. t. 17. Hayn. 1. t. 20. Soymida febrifuga Ad. Juss.* Strom 60střevičný; listy zpeřené, 3—6jařmé: lístkův podlaublowejčitých, 4'' dlouhých, 2 1/2'' širokých; květy bílé na velikých latách; kalich šlupenný; plátkův 5 rozložených; tyčinky nitek srostlých v koflik, rozdělený na 10 lalokův 2zubých; prašníkův 10; tobolka dřevnatá, špauzdrá; semena mnohá, wisutá, křídlatá, bezbilečná. — W Indii východní. Kwěte w posuše. 5.

Kůra (*Cortex Soymidae*) hnědá, zápachu kořeného, chuti hořké a trpké, potřebuje se místo chiný.

ČESNEKOWNÍK. CEDRELLA. CEDRELE.

Kalich nejmenší, šzubý, Lůžko wyvýšené, nožkovité. Plátkův 5, nehtem rozšířeným přiblížených, na lůžko přirostlých. Tyčinek 5, z lůžka vyniklých, s prašníky podlaubhlými. Čnělka 1. Blizna hlavovitá. Tobolka dřevnatá, špauzdrá, šchlopná. Semena mnohá, smačknutá, dolů střechovitá, w křídlo dole zkončená. Bílek dužnatý.

C. hořkj. *C. odorata Lin. Lam. t. 137. C. Brown. jam. t. 10. f. 1. Pruno forte aff. Sloan. 2. t. 220. f. 2. Acajoui à planches.* Strom ohromný, s kmenem 80' vysokým a přetlustým (12' w objemu), korau popelawau, dřívím čerwenawým, měkkým a woňawým; listy střídawé, lichozpeřené, asi 1' dlouhé; listky mnohé, řapíčkované, wejčtě kopinaté, ostré, wydávající obzvláště za horka zápach hnusný a škodlivý; květy mnohé, drobné, žlutawě bílé, rozpostawené na hrozny latowité, rozkladité, obširné; plátky wejčtě podlauhlé; waječnik kulowatý, krátkau nožkau podepřený, žlutawý, šhraný; tobolka jako mahagonu amerického, menší ale. — W Americe jižné a Indii západní. Kwěte w lednu a únoru. 5.

Dříví slauží k stawení přibytkůw a loděk; též dělají z něho police, truhly, ještky, protože swým zápachem kořeným a chutí hořkau. jižto zděluje wěcem tam chowaným, zapuzuje hmyz. Z kůry se prýštlé klowatina, arabské podobná. Kůra, též i listy a mladé dřewo velmi hořce a housně zápachají a chutnají, a slauží proti zimnici, kwěty proti křečům.

C. wýchodoindskj. *C. Tuna Roxb. t. 232. Tuna, toona.* Strom ohromný; listy na střewic dlouhé: listky wejčtě kopinaté, zakončité, někdy pilowané, wezpod bledě siwé, 4'' dlouhé; kwěty žluté, 3''' dlouhé, na latách

střevíc dlouhých, medem zapáchající; tobolka 8" dlouhá, 1/2" tlustá; semena 8" dlouhá, jichž po 9 v každém pauzdru, překoceny na semenici slaupovité. — V Indii východní na vrších. Květe v únoru. 5.

Dává veliké dříví k stavení, mahagonu podobné, lehčí ale. Kůra trpká s práškem ze semen bondoku obecného místo chinu proti zimnicem se užívá.

C. protizimicný. *C. febrifuga* Blum. Rumph 3. t. 39. Sotva od předešlého se rozeznává. Listy má vejčítopodlahlé, zakončité, nejcelejší, wezpod stejnobarvé, 4—5" dlouhé; tobolky podluhovaté, černavé, peckám oliwowým podobné. — Na Žawě a všech ostrowech moře indského. Květe od čerwna až do ledna. 5.

Kůra čerstwá woní zaslade a slabě kořeně, chutná zahořkle a trpce, a potřebuje se jakož i listy na místo chinu; w obchodu slove cortex cedrelae.

PRYSKOŇ. CHOROXYLON. GRÜNHOLZ.

Kalich nejmenší, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 10: nitek nejdoleji srostlých, ze hřbetu wěnce baňkowitzého vyniklých, ostatně prostých, paprskowitzé odstálých. Tobolka 3chlopná, 3pauzdrá: chlopni u prostřed přeřrádkatých. Semena w každém pauzdru 4, w křídlo ukončená, na přeřrádku připewněná.

P. zelenodřewá. *C. Swietenia Decand. Swietenia chloroxylon* Roxb. 1. t. 64. Strom ztepilý s korau hnědau, dřewem zelenawě žlutým, přetwrdým a pěkným; listy sudozpeřeně, mnohojarmé: listky vejčité, přikosočtwerečné, tupé, dole welmi nestejně, wezpod siwé; kwěty drobné, žlutawé, na latách konečných; tobolka 1" dlouhá, hnědá. — Na vrších Indie východní. 5.

Množstwí veliké z něho se prýští pryskyřice, již jako naši z jehličatných stromůw potřebuj.

STRUHEL. FLINDERSIA. FLINDERSIE.

Kalich na patero klaný, krátký. Plátkůw 5. Tyčinek 10, vyniklých ze hřbetu wěnce baňkowitzého, zplozeného z rozšířených dolejškůw nitkowych; nitky hořejšku šidlowitzého, odstáležo, střidawě neplodné. Tobolka 5-pauzdrá, 5chlopná, na 5 dětitelná: dílůw rozdělených děl-nau přeřrádkau, pak prostau, obak 2semennau. Semena přímá, na konci křídlatá.

St. amboinský. *F. amboinensis* Poir. Rumph 3. t. 129. Strom ztepilý, s korau hladkau; listy lichozpeřeně, 3—7jarmé; kwěty na hroznech dlouhých, wisutých,

drobné, bílé, woňavé; tobolky wřetenowité, 6'' dlahé, 5hrané, měkkoostenné, u wnitř čerwené s nemnohou dužninou. — Na pomoří Hitoe a Ceramy, ostrowůw indských.

Dříví dobré k stavení. Z kolcatých chlopní dělají zemřowé struhadla ke strauhání měkkého koření, jako jest zázwor, kurkuma a t. d. Příroda jim to poskytuje, seč jejich rozum není.

KARAPA. CARAPA. CARAPA.

Kalich kořowitý, 4—5laločný. Plátky 4—5, kořowité. Tyčinek 8—10: nitky srostlé w trubku na konci zubatou, u wnitř prašniky nesaucí. Čnělka krátká. Blizna široká, ufatá, po kraji brázdovaná. Peckowice wyschlá, kulowatá, u wnitř dřewnatá, 4—5brázdá, 4—5chlopná. Semena tlustá, bezbilečná, w osemeni haubowitém.

K. guianská. C. guianensis *Aubl. t. 387. Lam. t. 301.* *Persoonia guareoides Willd. Xylocarpus Carapa Spreng.* Strom ohromný; kmen 80' vysoký, 3—4' tlustý; dříví bílé; listy sudozpeřené, 8—10jařmé, 3' dlahé: listky střidawé nebo stříčné, eliptičnopodlahlé, zakončité, kořowité, lesklé, 1' dlahé, 3'' široké; lity přímé; kwěty drobné, bělawé, 10—5mužné: owoce wejcowité, co pěst weliké, zobleně 4hrané, uzralé 1pauzdré, 4chlopné, o 4 semenech welikých, 3hraných, čerwenawých. — We všech lesech Guianských. 5.

Kmen slauží za stežně. Karaibowé dělají z jader olej hořký, ostrý (karapowý). Jádra we wodě nwařená, několik dní na hromadě uleželá, olaupawše a jako kakáo na kameně nebo w dřewném hmoždění na těsto roztlukše, rozhrnou na necky sklonité, zlábkem opatřené, a položí na slunce; auprkem prýští se z něho olej a stfká do kalebasy. Pak ještě těsto nasypau do pytlu a obtěžkají kamenem, jenž olej wytlačí. Olej míchají s orleanem a maží wlasý a tělo, aby ochránění byli před deštěm a blechami písečnými. Hořkau korau posilují žaludek a wyhánějí škrkawky.

K. guinejská. C. guineensis *Don. C. Touloucina Guill. et Per. Afzelia splendens Hort.* Strom podobný, ztepilý; wětwe předlahé, podhnutowisuté; listy 2—3½' dlahé, 6—12jařmé: listkůw waječnopodlahlých, 8—12' dlahých, 2—3' širokých; lity úžlabičkowé a konečné, chablé, 1—3' dlahé, rozewřeně; kwěty bělawě různowé; tobolky weliké, zakulatělé, 5hrané; semena černočerwená. — W Guinei. 5.

Olej hořký, ze semen wytlačený, potřebují jako karapowý.

K. molucká. C. moluccensis *Lam. C. indica* *Juss. Xylocarpus granatum Koenig. Granatum littoreum Rumph*

3. 4. 61. Strom 30střevičný, křivý, někdy několik kmenůw vypauštějící; listy pídi delší, zpeřené, přížjařmé: listky střičné, vejčité, ostré, 4'' dlouhé, 2'' široké; kwěty drobné, na latách wisutých, žlutawé; plod zwici marhanu čili jablka granátowého, též i zwici hlavy trojletého dítěte, často zpleštilý, na dél brázdowaný, pukažící a naplněný semeny 12—20, hnědými, hranatými, wětšími kaštanu, welmi neprawidelnými, takže wyňatý nedá se opět do skořápky wměstnati. — Na Molukách na pomoří. 5.

Dříví čerwenawé, pěkně merhowané i swalowité, tak že ke stawení se nehodí; dělají ale z něho hřeby na lodí. Kůru hořkau dávají do ságowého nápoje; skořápka plodowá wchází za sucha do kadidel, též se potřebuje proti slabému žaludku a chorobám kožním; kořen a kůru k stawení běhawky a auplawice; semeno přehořké proti hryzení.

Řád 54.

ZEDERACHOWITÉ. MELIACEAE.

Kalich na 4—5 klaný. Plátky w paupěti nejčastěji chlopnaté, někdy dole srostlé. Tyčinky nejčastěji dwařídce kolikrátne nebo tři - čtyřkrátne, na wnitřní stranu wěnce přirostlé, řídce jednobratré. Waječník 3—5chlopný, pauzder 2 - (řídce 1—4 -) waječných, Čnělka jediná, s 3—5 bliznami, často oddělenými. Plod 3—5pauzdry (někdy 1pauzdry), bobule, peckowice anebo tobolka 3—5chlopná, chlopní u protřed přehrádkatých. Semena bezkřídla, s bílkem anebo bez něho. Kel překocný.

Stromy, kře. Listy skoro wždycky střidawé, lichozpeřené nebo dwakrát zpeřené, po řídce jednoduché, bezpalisté. Kwěty obojaké, nejčastěji na užlabčkowých latách, hroznech anebo wroholcích.

Do toho řádu přináleží 110 rodů (w 27 pokoleních rozdělených), ježto kromě 5 wšecky w krajinách meziobratnfkowých swěta starého a nowého rostau.

MYŘISEŇ. HUMIRIA. HUMIRIBAUM.

Kalich tupě 5zubý. Plátkůw 5, podlauhých, w paupěti chlopnitých. Tyčinek 10, w trubku na konci zubatau srostlých, s prašniky přímými. Čnělka 1. Blizna hlawowitá, skoro špramenná. Plod špauzdry; pauzder 1semenných.

M. balsamata. H. balsamifera *Aubl. t.* 225. Myrodendron amplexicaule *Willd.* Bois rouge, humiri, turi.

Strom na 50—60' vysoký, s korau tlustau, čerwenawau, dřewem twrdým, černawě hnědým; koš složený z wětwi mnohých, tlustých, všamo rozložených; rozhy listnaté; listy střidawé, poloobjímawé, lysé, zelené, wejčítě podlahlé, ostré, nejcelejší, po kraji podchlípené, 2—6" dlahé; kwěty bílé, welmi drobné, rozpostawené na chocholicích konečných, nahustlých, dole listenem malým opatřených; koruna mnohem delší kalichu: plátkůw kopinatých. — W Guianě a na Kayeně w lesech. Kwěte w dubnu. 5.

Dřiwí potřebují tesaři; z kůry dělají pochodně. Z ní se prý-
šit šfawa čerwená, balsamná, jako storaks wonná, jež jako balsam peruanský se potřebuje. Jest twrd a křehek, a slauží ku kaděni.

M. mnohokwěta. H. floribunda Mart. 2. t. 199.

Strom 20—36' vysoký; kmen 1' tlustý, s korau šedo-
hnědau, u wnitř čerwenohnědau, na wětwich bradawič-
natau; koš wejcowitý nebo polokulowatý; rozhy smač-
knuté nebo předwojsečné, nachowělohnědé, jako ostatní
dily lysé; listy obwejčítě nebo přiwaječné, nejcelejší,
na konci přiwykrojené, dole w krátký řapík zaužené,
2—4" dlahé, 1½—2" široké, lesklé, tmawozelené; stop-
ka společná 1½—2" dlahá, dwausečná nebo hranatá,
na 3—5 wětwi hranatých, wreholičených rozdělená; li-
stény drobné, 3úblé, ostré, podduté, čerwenawé; ka-
lich uštůw zaokrauhlých; plátky podlahlōkopinaté, tu-
paunké; nitky a čnělka huňatobrwité; waječník lysý, na
konci wausatý, 8paudzry; peckowice wejcowitá, 4—5"
dlahá, černawě nachowá, černající, s dužninau tenkau,
čerwenawau, sladkau, jedlau; pecka wejcowitá, ostrá,
žlutawě rezawá; semeno waječné, sotwa 1" dlahé. —
W Brasílii. Kwěte w srpnu a září. 5.

Z ran roní balsam wýborný, bledě žlutý, wonný, jako kopaiwa
a peruanský užitečný.

HANTOL. SANDORICUM. SANDORICUM.

Kalich krátký, tupě 5zubý. Plátkůw 5, čárkowitých.
Tyčinek 10 s nitkami srostlými w trubku 10zubau, w
ústí prašníky nesaucí. Bobule jablkowitá s peckami 5,
smačknuté wejcowitými, 2chlopnými, 1semennými. Se-
mena s pupem oblaukowitým.

H. obecny. S. indicum Cav. diss. 7. t. 202. 203.

Rumph t. 1. 64. Strom dosti zteplý, se dřiwim u pro-
střed čerweným; kmen s korau popelawau; listy stři-
dawé, lichozpeřené, jednojarmé, dlahořapíkaté: listkůw
řapíekatých, welikých, wejčitých, zaokrauhlých, nejcelej-
ších, zakončitých, na lici lysých, na rubu rezawě plst-

natých; řapíky plisnaté; květy rozpostavené na hrozných latovitých, úzlabičkových, trochu listu delších; plátky čárkovitě kopinaté; bobule alespoň co pomaranč veliká, kulovatá, trochu zpleštilá, maličko plisnatá, setřená barvy žlutkové, s dužninou bílou, rozplývající se, obsahující 6 semen dost velikých, na hřbetu vypuklých, po stranách smačknutých, zavřených v mísku kožnatém, dole na dvě chlopně pukajícím. — Na Molukách, Filipinách, sám od sebe a sázený. Kwěte v lednu, únoru. 5.

Ovoce velmi oblíbené jedí surové a dušené, aby jídla suchá, jako ryby a j. nabyly chuti příjemné, náwinné. Nežli dozrají a zežlutnou, nechají se warem přejítí, semena se wyndají, olaupají a obalí se cukrem. Též suší se na křížalky rozkrájené a místo limaunůw se potřebují. Kořen w lékařstwi.

DWOJNÁK. NAREGAMIA. NAREGAMIE.

Kalich čišowitý, 5zubý. Plátkůw 6, prostých. Tyčinek 10: nitky srostlé w trubku štíhlou, na konci přinafauklau, 10zejkau. Prašníkůw 10, na konci s přiwěskem malým. Čnělka nitowitá; blizna přihlawowitě štětowitá. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná. Semena dvojčatná.

D. křídlatý. N. alata W. et A. Naregamia Rhced.
10. t. 22. Keř 2—3' vysoký, nejlysejší; listy roztraušené, 3jařmé, se řapíkem široce křídlatým, přikopistowitým, 1—1½" dlouhým; listky sedawé, obwejščitoklinowité, tupé, nejcelejší, poboční 1½" dlouhé, ¾" široké, lichý trochu wětší, eliptičný, wšecky tluštaunké, měkké, z hněda zelené, lesklé; květy ojedinelé, úzlabičkové, stopkaté, trochu krátsí řapíku, ¾" široké, bílé; kalich krátký; plátky podlahločárkowité, dolů zužující se, nejodstálejší nebo podhnuté; trubka tyčinkowá wíce ½" dlouhá, kejowitá; čnělka štíhlá; blizna malá, přihlawowitá, na tři krátké ostří rozdělená; tobolka malá, 3hraná o 3 chlopních okrauhlých; semena podluhowatá posmačknutá, ponakřiwená, bělawá. — Na Poloostrowu indském. 7.

Kořen čerwenawě žlutý, přearomatný, hořký, náostřý, jest nowý lék proti zimnicím a některým chorobám nerwowým. Ostatní díly aromatické ostře potřebují se wně proti wyraženinám.

ZEDERACH. MELIA. ZEDRACH.

Kalich malý, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 10 s nitkami srostlými w trubku na konci 20zubau, u wnitř w ústí prašníky nesaucí. Waječník sedící na

lůžku powyvýšeném. Čnělka nitovitá. Blizna hlawowitá, šhraná. Peckowice wejcowitá, s peckau šbrázdau, špauzdrau: pauzder 1semenných. Semena bilku dužnatého.

Z. hladkj. M. Azederach *Lin. Cav. diss.* 7. t. 207. *Lam. t.* 372. 1. t. 70. *Bot. mag. t.* 166. Azadirachta *Comm. hort.* Pseudosycomotorus *Mat. Wcl.* 102. Keř anebo strom 10 -- 20' vysoký, rozeh oblých, lysých; listy střídawé, padawé, dwakrát zpeřené: listky po 2—3 párech, složených z 3—7 listečkůw úkosně wejčítokopinatých, dlauze zakončítých, zpilowaných anebo nastříhaných, lysých, slabě lesklých; kwěty na latách wrcholikowitých, úžlabičkowých, běwných, bohatých, wonné; plátky podlauhle, napřed širší, tupé, přilyse, modrawé; trubka tyčinkowá fialowá; peckowice elipsowitá, zwicí wišně, bledě žlutá. — W Asii jižné a prostřední, odtud do jižné Ewropy a častky šewerné Ameriky přesazený a zdiwočelý. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} , 5.

Wšecky častky jeho jsau hořky. Kořen, kůru a plod potřebují proti hlistám; snadně ale působí záwrať, dáwení, průjem a křeče; též i list, kwět a plod proti jiným chorobám se užívají. Ze semena vytlačují dobrý olej nu swítění.

ZADIRACHTA. AZADIRACHTA. ZADIRACH.

Wše jako u zedarachu; trubka tyčinkowá ale krátce 10laločná: lalokůw podhnutých; waječník 3pauzdrý; blizna 3dílná; peckowice 1pauzdrá, 1semenná.

Z. indská. A. indica *Ad. Juss.* Melia Azadirachta *Lin. Cav. diss. t.* 208. Azedarach *Burm. zeyl. t.* 15. Azadirachta *Breyn. ic.* 15. Aria Bepon *Rheed. 4. t.* 52. Strom ztepilý, wždy zelený; kmen tlustý, černewokorý; wětwe rozkladité, hustolisté, hnědé; listy 3—4jarmé: listkůw wejčítopodlauhých, nestejnostraných, přisrpowité zkríwených, silně zakončítých, ostře zpilowaných, 3—4" dlauhých, 15—26" širokých, lysých, lesklaunkých, střičných; kwěty na latách úžlabičkowých, prodlaužených, hroznatých, o polowičku menších nežli zedarachowé, žlutawě bílé; peckowice malé, oliwce podobné, nánachowé; semeno podlauhloelipsowité, bílé. — W Indii wýchodní. — Kwěte w posuše. 5.

Kůra hořká působí jako china pro obzwláštní prwek, dosawad newyzpytowaný. Listy se dáwají proti máďře, hlistám, a w kaupelí proti bolení audůw; hořký olej ze semen w lékařstwí a řemeslech užitečný.

BŘESLENEC. TRICHILIA. TRICHILIE.

Kalich 4—5zubý. Plátky 4—5. Tyčinek 8—10: nitky nyní oddělených, nyní srostlých v trubku na konci u vnitř prašníky nesaucí. Tobolka 3chlopná, 3pauzdrá (řídce 2chlopná, 2pauzdrá): chlopní u prostřed přehrádkatých, pauzder 1—2semenných. Semena v míšku zbobulelém bezbilečná.

B. dáviwýj. *T. emetica Vahl.* Elcaja. Strom ztepilý; listy na píd dlouhé, lichozpeřené, čtyrjařmé: listkův eliptičných wezpod huňatých, 2" dlouhých; kwěty jako citronowé vyhlížející, zelenawě žluté, nahlaučené; nitky do pola v trubku srostlé; tobolka obwejcowitá, trojhnaná, na palec weliká se semenoma skoro trojhranýma.—W Arabii na wrších obyčejná. Kw. w kwětnu, čerwnu. 5.

Tobolky prodávajíf s woňawkami, kterými Arabky sobě hlawu natrajíf; kůra slauží k dáwení; ze semen a oleje sesamowého dělajíf mast proti swrabu.

B. hawanskýj. *T. havanensis. Jacq. am. t. 175. f. 38. T. glabra Lín.* Strom ztepilý, wětewnatý, košatý, přehnusně zapáchající; listy lichozpeřené, 2—3jařmé: listky obwejčité, lysé, wněšné wětší, nejcelejší, nejtupější, dole zaužené, sotwa řapíčkowané, lesklé; hrozny úzlabíčkowé, nejkratší, shlaučené, na krátkých stopkách.— Okolo Hawany na chlumech. Kw. w čerwnu, lipnu. 5.

B. trojlístkatýj. *T. trifoliata Lín. Jacq. am. pict. t. 123.* Keř 15' vysoký, přímý, celý, nepřijemně zapáchající, wětwe mnohé, oblé, roztraušené, dole z kmenu počinající, odstálé; listy lichozpeřené, tjařmé, (trojlístkaté), lesklé, střidawé, hojně, na řapiku sotwa palec dlouhém: listky obwejčité, dole klínowité, nejcelejší, nejtupější, sedawé, s lichým delším; hrozny úzlabíčkowé, nejkratší, přišestikwěté; kwěty drobné; koruna bělawá, kalichu tříkrát delší; tobolky zelené, hnědě tečkowané; dříwe dokonale kulowaté, pak trojbrázdé; semena ojedinelá s míškem čerwcowým.— Na palaucích suchých w Kurasáu. Kwěte w dubnu, kwětnu. ě.

Kůru toho a předešlého rodu potřebujíf k dáwení; zwarkem kořena Negříce otrokyně zahánějíf plod.

O *břeslenci počištujučím,* *T. cathartica Mart.* wíme, že má moc dolem počištowati.

B. pířmowýj. *T. moschata Swartz.* Strom 20' i wyšší; wětwe oblé, s korau lysau, praužkowanau; listy střidawé, zpeřené: listky střidawé, wejčité, zakončité, lysé, celé, na lici lesklé; kwěty drobné, mnohé, bělawé, rozpostawené na hroznech ojedinelých, úzlabíčkowých; koruna plátkův srostlých, dwakrát delší kalichu; pra-

nikůw 8—11; toboľky wejcowité, o 3 nebo 4 pauzdrách 1semenných; míšek semenový dužnatý, šarlatový. — W starých šumách sewerné Jamaiky.

Wšecky částky jeho zapáchají pízmem, protož i strom ten slo-
we píznowým čili dřewem píznowým.

B. česnekowj. *T. alliacea* Forst. Listy zpeřené: listky kopinaté, ostré; hrozny úžlabičkové, nejsloženější. — Na ostrowě Namoce.

Ten strom zapáchá česnekem.

LANSA. LANSIUM.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Trubka nífowitá, kulowatá, po kraji celá, u wnitř s 10 prašniky. Čnělka krátká. Blizna plochá, 5pramenná. Bobule okornatělá, 5—1pauzdrá, 5—1semenná; semena w míšku dužnatém, bezbílečná.

L. domácí. *L. domesticum* Jacks. *Lansium* Rumph 1. t. 54. Strom dost vysoký, s knienem hluboce brázdowným, jakoby slaup prauhowaný čili z několika pňů srostlý; wětwe předlauhé, přímé; listy střidawé, zpeřené: listky wezpod pýřité, 1' dlouhé, co dlaň široké, jako papír šustící, na starších stromech ale jenom co ruka dlouhé a 3" široké, plné šediwých skwrn, jako by wyschlé; kwěty bílé, drobné, na hroznech 2' dlouhých, úžlabičkových; bobule jako šwestky, se slupkau žlutawau, laupawau, nezralé roní mléko hořké, bělawé, prsty černící; dužnina bílá, poloprozračná, ukazuje 5 dílůw jako w jablku; pět jader pleskatých, hranatých, zelených. — Wlastně na Molukách a Sundských ostrowech, sází se ale w celé Indii východní. Kwěte w provincii; owoce od března až do srpna na stromě wisí, nežli užraje. 5.

Nejlépe se daří w sadech lesnatých. Dřwí twrdé, trwanliwé. Owoce náwinné, zasladlé jako hrozny winné, a tak lahodné, že nelze se jich dost najísti. Jádra hořká jako žluč se vypliwují nebo nerozkausaaá polykají.

NÁLEL. MILNEA. MILNEA.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5, poddutých. Trubka nitková krátká, kulowatá, s 5 prašniky. Bobule wyschlá 2—mnohopauzdrá, uzralá 1pauzdrá; semeno w míšku wodorowné we wnitřním kautu, bezbílečné, s kořínkem proti středu čelícím.

N. chlunai. *M. montana* Roxb. *Rheed.* 4. t. 16.

Strom 40' vysoký, mírně tlustý, vždy zelený. Listy zpeřené, nejlysejší: listky veliké, eliptické; květy smradlavě na hroznech; čnělka rozštěpená; ovoce na hroznech žluté se skořápkou tlustou, dužninou modravou, štávnatou, návinnou; semeno polokulovité, bledě modré, zasladle hořké. — Na Malabaru, Sumatře. Ovoce v dubnu a říjnu zr. 5.

Ovoce oblíbené, z jehož šťávy s cukrem dělají syrup proti kašli. Semeno se zázvorem a cukrem dělá stolicí.

GUARA. GUAREA. GUAREA.

Kalich nejmenší, 4zubý. Plátky 4, podlauhlé, tupé. Tyčinek 8 jednobratrých s trubkou na konci zubatou, u vnitř v ústech prašníky nesaucí. Blizna hlavovitá. Tobolka zakulatělá, 4pauzdrá, 4chlopná. Semena v pauzdrách ojedinelá, mískatá, bezbilečná.

G. hrubolistá. *G. grandifolia* Decand. *G. trichilioides* Lin. *Melia Guara* Jacq. *am. t.* 176. *Cav. diss.* 7. *t.* 210. *Lam. t.* 301. *Guidonia* Plum. *am. t.* 147. *f.* 2. *Guara.* Strom přímý, košatý, 25' vysoký; listy sudozpeřené; střídavé, lesklé; řapík 1—1½' dlouhý; listky (7—14 po každé straně) stříčné, waječnopodlauhlé, tupé, na konci zúžené, nejcelejší, krátce řapíkaté, zpeřenožilé s žebry (10—15) wezpod wywstáwajícími; brozny řídké, užlabíčkové, ½' dlouhé; květy stopkaté, newonné, brzo špinawější; trubka tyčinková bílá. — Na chlumech na Kubě. Kwěte v prosinci a lednu. 5.

Ovoce z daleka dokonce podobné hroznu winnému, toliko že jest dřevnaté, holénky předstawnější, z jara světle žluté, pak miniowé; semena twrdá. Kůra toho stromu ostrá, hořká, počištuje horem i dolem, a to lépe všech jiných lékůw, když pozorně se užívá. Zemnowé majce silnou zácpu, užívjí půl hrstky prášku z kůry udělaného. Zwařenina kůrowá činí taktéž, a však mírněji. Kůra huědá, žlutě pozbádaná, zapáchá jako dříví pšzmem.

Rád 55.

ORLIČNICOWITÉ. LEEACEAE.

Kalich 5zubý. Plátkůw 5, dole srostlých, před rozwitím chlopnitých. Tyčinek 5 nebo 10, s polowickau pometauw. Waječník 4—6pauzdrý, pauzder lwaječných. Čnělka s tlustou bliznou. Bobule 4—6pauzdrá: pauzder lsemenných, někdy několik pometawých. Semeno přímé, s bílkem chruplawým, pětilaločným. Kel oblý, ostrý, křiwý, nejčastěji wýstřední.

Kře nešlahounaté. Listy stříděné (nejhořejší střídawé), licho-
nebo dwakrát zpeřené, málokdy jednoduché. Kwěty obojaké, nejčá-
stěji na latách anebo vrcholcích protilistých.

Do toho řádu náleží 14 rodů ve dvou pokoleních, mezi obrat-
níkoma w Asii a Africe rostoucích, neznamenitych co do austroji a
nížtku.

ORLIČNICE. LERA. LEEA.

Kalich a koruna jak řečeno. Tyčinek 5: nitky
srostlé w trubku na patero klanau, nesaucí prašniky w
rozkolech. Plod a semeno jak udáno.

O. trnatá. *L. spinosa Spreng.* *Aralia chinensis Lin.*
Frutex aquosus mas *Rumph 4. t. 44.* Keř 6—9' wyso-
ký, trnatý, wětwi nepravidelných, sukatých; listy zpe-
řené, 3—4jarmé: listkůw wejčitopodlahých, zpilowa-
ných, wezpod huňatých; wrcholiky latowité, konečné,
běwné; kwěty běwné, bělawé; bobule smačknuté kulo-
waté, modře zelené, zwicí třešně. — Na Molukách, w
Čině, wšude w polích, na březích a w lesech. Kwěte
a zraje celý rok. \bar{h} .

W nati a bobulech jest šťawa náostrá; kořen netoliko potřebu-
je se w lékařstwi, anobř i do wina palmowého, aby nezmysalo.

O. bezowá. *L. sambucina Willd.* *Aquileia sambuci-
na Lin. Cav. diss. 7. t. 218.* *Staphyllea indica Burm. ind.
t. 24.* Frutex aquosus fem. *Rumph 4. t. 45.* Keř wětwi
hranatých, brázdowaných, beztrných; listy zpeřené,
3—5jarmé nebo jednoduché, na píd' dlauhé, 3—4" široké,
jakoby posypané pískem, na kůži silně swědicím: listky
podlahlé, zubaté; kwěty na latách úzlabičkowých, dro-
bné, bílé; bobule co třešně weliké, zpleštilé, pupečna-
té, slabě šbrázdé, hnědočerwené, pak černé, hladké,
s dužninou nachowau, w níž 5—6 semen černých. —
Na Molukách po polích a březích. \bar{h} .

Listí jed' co zeleninu; šťawa ze dříwí proti zapálení očí, a
z bobul proti horečkám. Wójáci nosí dřewo při sobě, jehož drtinami
zasypají rány, kteréž jimi rychle se hojí. Kořen žwýkaný prý opěť
nawracuje sílu mužskau. Semen ptáci nezobají.

O. welikolistá. *L. macrophylla Roxb.* má kořen hlízowitý, sliz-
ňatoswraskawý, čerwenau barwinau naplněný, tak že snad k barwení
slaužití může.

Řád 56.

RĚWOWITÉ. AMPELIDEAE.

Kalich přemalý, celý nebo přizubatý. Plátkůw

4—5, se zuby kalichovými střídavých, upewněných wně na terci waječnik obkličujícím, dole oddělených, w paupěti chlopnatých, na konci nawinutých. Tyčinek co plátkůw, za plátky na terci připewněných, prostých, někdy pometawých. Waječnik prostý, 2pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělka překrátká nebo žádná; blizna jednoduchá. Bobule 2—1pauzdrá, skrownosemenná. Semena přimá, okolo slaupku krátkého připewněná, peckowitá. Bilek dužnatý, twrdý. Kel přímý, kořínkem dolů směřující.

Kře pnulé, šlahounaté, s kolínky uzłowitě ztlustlými. Listy palistnaté, dolení stříděné, hoření střídawé, řapíkaté, jednoduché, dlanité, zpeřené. Stopky protilisté, hroznaté, někdy pometawé, w rozwiliny se měnící. Kwěty drobné.

Dosawad známe 21,2 sta rodů (we 4 pokoleních), rostaucích nejwíce w plasách horkých a teplých podnebí mírně sewerného we světě starém i nowém. Nejmnožší rody rostau w Asii; Ewropa nemá ani jediné, Nowholland jedinau. Skoro wšecky rozeznawají se velikým množstwím prostých kyselin a hmot swraskujících; některé z nich nesau lahodné owoce.

RÉWA. VITIS. WEINREBE.

Kalich 4zubý. Plátkůw 5, na konci spojených a na způsob čepičky dole se oddělujících. Tyčinek 5. Čnělka krátká s bliznou hlavičkowitou. Pod waječnikiem 3 šupinek s tyčinkami střídajících se. Bobule 1pauzdrá, 2—4semenná. Semena na konci krátkého středního slaupečku.

R. winná. *V. vinifera* Lm. *Duham.* 2. t. 1—6. *Jacq. rar.* t. 50. *Jacq. schoenb.* 425—427. *Blak.* t. 154. *Lam.* t. 145. *Plenk.* t. 144. 145. *Hayn.* 10. t. 40. *Düsseld.* 11. t. 4. 5. Keř pnulý; wětwe hranaté, na kolínkách uzłowitě ztlustlé, třebas 30—40' dlouhé, po křech a stromech pnauci a přidržující se rozwilinami; listy dlouhořapíkaté, okrauhlé, srdčité, mělčeji hluběji 3—5laločné, nestejně a hrubě zejkwované, zmládi wezpod wlnaté nebo huňaté (někdy i na lici wlnaté, brzo olysající); rozwiliny (ručičky) sochaté nebo rozdwjované, na každé wětwičce listek šupinowitý nesaucí, na té neb oné kwětonosné, čímž se dokazuje, že jsau toliko hrozny pometalé; hrozny někdy latowité, naproti listům wyniklé, kratší listu, husté; listeny šupinowité jako na rozwilinách, pršiwé; kwěty žlutawě zelené, wonné; bobule kulowaté nebo elipsowité (zelenawé, černě modré). — Prawdě podobno, že réwa winná půwodně roste w zemích mezi Mořem černým a chwalinským, kdežto w

Mingrelji, Georgii a w končinách mezi Kaukazem, Araratem a Taurem u velikém množství sama od sebe roste a hojnost hroznůw výborných nese, takže jich obyvatelé na podzim ani sebrati nemohauce tepruwa w jare přístím klidi. Odtud, zdá se, rozšířila se východně do Bucharska, na wysočinu perskau a jižný sklon imauský, též i k západu a jihu po březích středomořských w Asii, Africe a Ewropě teplé, a nejstarší letopisy o sázení jejím mluwi. Fokiowé založiwše r. 600 před narozením Páně Massiliu přenesli také réwu. W Řecku dletem již před časem homerským ji znali; do Italie přišla později; Římané ji zponenáhla sewerněji do zemí podmaněných přesazowali. Nyní ta ušlechtilá rostlina Ewropany do všech země dílůw jest přenešena; nalézámeť ji na Ostrowech kanárských, na Madeiře, na Předhoří dobré naděje, u wnitř Ameriky sewerné, w mírných končinách Ameriky jižné, na Nowém Hollandu. W rýnském údolí prospěšně se sází skoro až k 51 stupni sewerné šířky; w Čechách skoro také tak; w jiných krajinách Ewropy prostřední nedaří se tak sewerně; w Uhrách a we Francii totiž jenom až k 49 stupni, w Rusku jihozápadním ale toliko k 48—47 stupni. Wýška, na které réwa winná sázeti se může, jest rozdílná dle rozdílu šířky. Co w prostřední Ewropě již we výšce 1500 nebo 1000 stř., ba i ještě níže nad mořem se nedaří, bývá na jižném auboči alpském až k výšce 2000, na Apeninách a Sicili až k 3000, a na Himalaji až k 10,000 stř. U nás kwěte obyčejně w druhé polowici čerwna, a zraje na začátku října, w jižnějších krajinách o 1, ano i 1½ měsíce dříve. ☞.

Tisíciletým chováním w rozdílných podnebních, rozličných okolnostech a rozmanitým sázením réwa winná proměnila se w množství odrodkůw, jichž do té doby asi 1400 rozeznáwají, ježto se liší listem a owocem, takže některé přijímají několikero základních rodů. Srownáwajce ale všechny tři odrody zhlédáme, že mnohonásobně a patrně předcházejí do sebe, a že nedají se zewrub rozeznati a wytknauti.

Hrozny winné swěží jsou owocem nejlahodnějším a nejzdravějším; též bobule česané a sušené (*hrozinky*, Rosinen) se potřebují w našich kuchyních a jsou důležité zboží krajín hojnowinných. Na březích středomořských, obzvláště w Řecku a Dalmacii klidí se *hrozinky malé*. Ze Syrie a Španiel přicházejí *welké čili cibely*. Znamenitější výrobky ale z réwy winné jest *wíno, lžh a ocet*. Wíno jest šťawa z bobul winných čili winěnek wytačená a kvašením lihovým proměněná, welni rozmanitá podle odrodku réwowého, podle podnebí, půdy, položení, chování a šetření, anobř podle powětrnosti; přemnoho záleží na zacházení se šťawou wytačenou (*mstem* či *muštem*). Za kvašení mstu odchází wínomu přemnoho kyseliny

uhlěnaté, která mu uděluje křznost a ty moří, již neprozřetelně do sklepůw winných toho času wcházejí. Ze mstu kwasfeho také ještě *droždí* se odděluje, z něhož též pálí způsob pálenky (Cognak). Dříví a matoliny na uhlí zpálené dávají dobrá čerň knihtiskařskou a modraú barvu. Z jader vytlačují olej. Vína w teplých krajínách jsau bohatá na cukr a lih, w sewernějších ale na kyselina. W krajínách hojnowinných, obzvláště w jižné Francii, přetahují z vína a z komin (matolin, slupek) *wino žžené* či *pálenku*; též dělají z nich výborný *ocet*. Matoliny wodau políté dávají slabé wíno pro chasu; též se jimi prasata krmí. Wíno na sudech popíná dužiny škralaupem kamenným, *winný kámen*, *winná stříž* nazwaným.

Ostatní rody réwowé w Asii mírné a na Žapánu rostaucí nesau sice jedlé bobule, nepotřebují se ale na wíno. W Americé sewerné ale, kdežto, obzvláště w prostředních státech, našinská réwa nedobře se daří, pokusili se w nowějších časech o sázení několika tam rōstaucejch réw, i našli, že dalším setřením dávají se také ušlechtití, a že také poskytují několikero odrodkůw. Rody k sázení nejprospěšnějši jsau tyto.

R. prorostawá. V. prolifera Rafin. Keř jako réwa winná pnaucí se s wětweми slabě brázdowanými, chlauptkowanými; řapíky krátké, chlupaté; listy okrauhlé, srdčité, ostré, 3—5laločné, s ostrými výřezy a dole s laloky zaokrahlenými, rozewřenými, ostře zpilowané, wezpod šedoplštnaté, se žilami rezawými; laly broznowité, prorostawé; bobule weliké, elipsowité, (černě modré, červené, bělawě zelené), se slupkau tlustau, tuhau a šťawau hojnau, sladkau. W lesech od Pensylvanie až do Karoliny a Ohia.

R. lahodná. V. blanda Rafin. Jmění předešlé; wětwe lysé; listy autlé, zpilowané, wezpod sivé a řidce pawučinaté: výřezůw obširných, lalokůw dolních na sebe položených; bobule kulowaté, se slupkau tenkau a šťawau sladkau, muskátowé podobnau. Z Pensylvanie až do Luisiany.

Hrozny obau těch rodů, obzvláště druhé, jsau lahodné a dávají dobré wíno, a proto w Americé sewerné tu a onde nyní se sázejí, majíce rozdílné odrodky s bobulemi wětšími a menšími i rozdílně barwenými.

R. letní. V. aestivalis Mich. V. vulpina Willd. Jacq. schoenb. t. 425. V. labrusca Walt. Jmění předešlých. Listy široce srdčité, 3—5laločné, mladši, wezpod pawučinaté, dospěle lysé; hrozny zralé podluhowaté; bobule drobné, w létě zrající. Z Wirginie do Karoliny.

Těž i ten rod hodí se k sázení.

R. karybejská. V. caribaea Decand. V. indica Swartz. Vitis Sloan. 2. t. 210. f. 4. Listy srdčité, zakončité, čněle a ostře zubaté, na lici lysaunké, wezpod i se stopkami plštnaté. Na Jamaice we křowistích.

Ten rod se tím vyznačuje, že v kmenu jeho a větvech se nachází množství mízy nejčistší a chladivé, ježto zemřelým často slouží k uhašení žízně.

LAUBINEC. AMPELOPSIS.

Kalich přicelý. Plátkův 5 (jako u révy) od konce dolů se rozdělujících. Tyčinek 5. Čnělka 1; blizna hlavičkovitá. Waječník nepohrazený w terč, 2—4waječný.

L. brečtanový. A. hederacea Mich. Cissus quinquefolia Pursh. Vitis quinquefolia Lam. Hedera quinquefolia Lin. Cornut. canad. t. 100. Kerner t. 659. Keř po strozech a zdech do výšky 30—40' se wzpínající a rozvilinami tu i onde jakoby připínající; větwe oblé, lysé, černohnědé; listy dlanité, 3—5lístičné, obak lysé; listky řapítkované, podlauhlé, zakončité, od prostřed. až na konec hrotitozubaté; rozviliny rozdwójované, na konci mískovitě rozšířené, jimiž na stromy, skály, zdi se připínají; brozny wreholikovitě, rozsochaté; kwěty zelenawé; bobule kulowaté, co hrách weliké, černomodré. W Americe sewerné. Kwěte w lipnu. \bar{h} .

Keř nejtužší zimy naše dobře snášejíci, welmi bujejíci, mnoholistý, a tudy k děláni laubí hustých a odívání stěn předobný, kdežto w létě tmawou zeleností listůw a w podzimku červeností jejich pěkně se rozeznává.

ŽUMEN. CISSUS. KLIMPE.

Kalich přicelý. Plátky 4, od hora dolů se oddělující. Tyčinky 4. Waječník 4pauzdry. Bobule 1—4semenná.

Z. široolistý. C. latifolia Vahl. Funis crepitans Rumph 5. t. 164. f. 1. Keř wyhánějíci do weliké výšky šlahauy čtyrboké, paulé; listy jednoduché, srdčité, wejčité, 6" dlouhé, zakončité, štětinatě zpilované, na lici lysé, na rubu rezawě huňaté; palisty podlauhlé; na proti listu každému rozwilina tuhá anebo několik kwětů w hrozen rozstawených, bílých, drobných; bobule jako bezinky, driwe červené pak černawé. — W křowistích, na březích a po polích w Indii. \bar{h} .

Mají za to, že nad list jeho není žádného, jímžby čerstwěji nežit dozrál. Šlahauy ohýbané praští, jako když se lamau, a potřebují se na haužwe, welmi trwanliwé; též se dělají z nich oka na zwěř. Tlustšími šlahauy barví na čerweno.

Z. sivý. C. glauca Roxb. Schunambu Valli Rheed. 7. t. 11. Podobný předeslému. Z kořena mrcasatého a

zmateného vystřeluje loz mnoho šedých, maučkau bílau tu a onde potrašených, rozwilinami se přidržujících. mízau bílau naplněných; listy srdčité, zakončité, 6" dlouhé, někdy přilaločnaté, štětinatě zpilované, obak i s řapiky a stopkami lysé; palisty široce brázdované, tupé; vrcholiky nejsloženější; kwěty bílé; bobule větší brachu, leskle černé, šřawnaté, štiplawé, o jednom semeně. — W Indii východní. \bar{H} .

Wýborný lék; wytlačená šťáwa s olejem zwařená a co flastr přiložená rozhání otok; zwařenina s cukrem proti horečkám, kašli a hlizám plicním; kořen proti bolení zubůw.

Ž. násiný. C. caesia Afz. Šlahauw oblé, bledonásině jínawaté; listy srdčité, široké, rohatqchobotnaté, štětinatě zubaté, obak swraskalé, škrablawé, wezpod příplscnaté. W Guinej na wrších.

Owoce lahodně kyselé jí se swěží a dělá se z něho dobrý ocet. Popel listowý s olejem palmowým dává masť na uštknutí hadí.

Ž. dužnatý. C. carnosá Lam. Folium causionis Rumph 5. t. 166. f. 2. Tsiori valli Rhœd. 7. t. 9. Z kořena co prst tlustého, dužnatého, lepkawého vyhání šlahauw předlaubé, hauzewné, běwné, siwé, jako řapiky oblé; listy trojlístecné: listkůw 2—3" dlouhých, $\frac{1}{2}$ " širokých, dužnatých (jako u šruchy), wejčitých, tupých, zpilowaných, dřiwe mdlých, pak štiplawých: proti nim dlouhá rozwilina; kwěty na broznych úzlabičkowých, dlouhostopečných, drobné, bílé; bobule větší brachu, černé, se šťáwau ostrau, ruce tmawě čerwenicí a s 3 nebo 4 semeny hranatými. — W Indii východní. \bar{H} .

Wůbec známá rostlina, jejíž mladé listí se solí powažené se jí; též jsau zvláštní postředeck proti silným horečkám, když šťáwau jejich se namaže hruď a puls a trocha s wodau se jí počře.

Řád 57.

KAKOSTOWITÉ. GERANIACEAE.

Kalich 5lupenný, stálý. Plátkůw 5 (málo kdy pometáním 4, nebo žádné), s lupeny kalichowými střidawých, podplodních anebo z nejdolejška kalichowého vyniklých. Tyčinky s nitkami prostými nebo dole srostlými, we dwau, řídčeji we třech řadách, některé pometawé. Waječník z worečkůw 5, dvojwaječných, wybihajících w čnělku pětihranau s 5 bliznami. Holének 5, okolo slaupečku postawených, přiblanitých, nepukawých,

3pauzdrých, 1semenných, od doła wzhůru od slaupečku se odlupujících, s čnělkau stálau, rozdílně se swinující. Semeno wisuté, bezbílččné; kel křiwý, s dělohama swinutýma nebo hadowitě zkřiwenýma a kořinkem dolů směřujícím.

Zeliny, bylíny, polokře, málokdy kře. Listy nejdolejší stříděné, hořejší střídawé, jednoduché, celé, dlanité, řídčeji protisečné. Palisty patrné. Kwěty obojaké, ojedinělé nebo na sochatých wrcholfcích anebo jednoduchých okolífcích, úžlabíčkové nebo protilisté.

Do toho řádu náleží asi 490 rodů, do 8 pokolení rozdělených. Mnoho jich náleží mírnému podnebí, mnohem více ale jižnému. Jižný konec Afriky jest na ně nejbohatější. W Ewropě jest ale 1/2 sta rodů. Mnohé rozeznáwají se ozdobau a hojností kwětůw, listům často wonným: tudíž w zahradách oblíbené.

KAKOST. GERANIUM. STORCHSCHNABEL.

Kalich 5lupenný, stejný. Plátkůw 5, stejných, pravidelně rozstawených. Tvčinek 10, nejčastěji s dokonalými prašniky, dole sotwa jednobratrých s 5 delšími, 5 žlaz medowých dole u wětších tvčinek. Zobany (čnělky) holének napřed lysé a nadwinující se.

Zeliny, bylíny, málokdy polokře; listy dlanitě laločnaté, dělené nebo klané; stopky sochaté nebo rozdwojowané (málokdy jednoduché, 1kwěté).

K. krwawý. G. sanguineum Lin. Cav. diss. 4. t. 76. f. 1. Fl. dan. t. 1107. Z kořena mnoholetého wystupuje několik lodyh wětewnatých, přímých anebo rozestřených; listy stříděné, okrauhlé, šdílné: lalokůw na tré klaných s laločky čárkowitzými; stopky úžlabíčkové, mnohem delší řapíku (4" dlouhé), u prostřed dwojlistenné; kwěty weliké, přes palec široké, krásně krwawé, málokdy růžowé: plátkůw přísrdečných. — Na suchopářích wýslunných podlé lesů w Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Ze všech ewropských má nejwětší kwěty, a tudíž pro ozdobu w zahradách se sází. Nač swraskawá, silně zapáchá, slauží k wydělávání koží; druhdy ji potřebowali proti krwotokům a na rány.

K. brunatý. G. phaeum Lin. Cav. diss. 4. t. 89. f. 2. Herit. ger. t. 39. Lodyha přímá, chlupatá, asi 1 stf. wysoká, listnatá, oblá; listy střídawé řapíkaté, nejhořejší sedawé, šlaločné, stříhaně zubaté, chupaté, měkké; kwěty dost weliké, černě hnědé, tisawé nebo růžowé fialowé, na stopkách protilistných, na hořejším dílu lodyhy dělající latu jaksi řídkau: plátky zaokrahlé, rozložené, celé nebo maličko wykrojené; nitky dole

chlupaté; holénky napříč řasnaté. — Na lukách horních ve Francii, Němcích, Čechách a Uhřích, †.

K. lesní. *G. sylvaticum* Lin. *Engl. bot. t. 121. Fl. dan. t. 124.* Lodyha oblá, přímá, lysá, vyšší dvou stře-
wicůw; listy přítlaločné; lalokůw podlauhých, střihano-
zpilovaných; kwěty veliké, červenawě modré s 5—7
bílymi žilami, též zcela bílé, přichochohličené; plátky
přivykrojené; nitky šidlowité, u prostřed brvité. — Na
chlumech, v Evropě.

Ten a předešlý rod v zahradách oblíbený.

K. luční. *G. pratense* Lin. *Cav. diss. 4. t. 87. f. 1. Engl. bot. t. 424. Čapí nůsek 2, Mat. Hag. 259.* Kořen
tlustý, mnohohlavý; lodyha přímá, 1—2' vysoká, wě-
tewnatá, zdola wzhůru pýřitá, naňoře žláznatě huňatá;
listy zaokrauhlené, dlanitě 5—7dilné; lalokůw čárkowitě
podlauhých, střihanozpilovaných, dolní dlahořapí-
katé, hoření sedawé; palisty zwadlé, kopinaté, dlaho-
zakončité; stopky 2kwěté, dohromady dělající wrcho-
lík; stopěcky odkwětlé sehnuté; kwěty veliké, 1—1½"
široké, modré do lilákowa, řidčeji bílé; plátky obwejší-
té, celé, dwakrát delší kalichu; nitky dole silně rozšíře-
né a brvité; holénky hladké i se zobánkem obdál
žláznatě chlupaté; semena hnědá, přeaule tečkowaná.
— Na lukách, podlé břehůw, ve wlhkých křowistich
po Evropě prostřední a sewerné, Kwěte od kwětna až
do srpna. †.

Největší všech našinských kakostůw; spolu jest rostlina o-
zdobná a proto v zahradách se chowá. Nať balsamitě trpká; druh-
dy ji potřebowali na rány a wředy.

K. skwrnatý. *G. maculatum* Lin. *Cav. diss. 4. t. 86. f. 2. Bigel. med. 1. t. 8. Dill. elth. t. 132. f. 159.* Ko-
řen silný, hrboľatý; lodyha 2' vysoká, přímá, přihra-
natá, sochatá, nazpátek pýřitá; listy 3—5dilné, střihaně
zubaté, kořenowé na dlahých řapících, nejhořejší se-
dawé, střičné; kwět veliký, nachowý; platkůw nejcelej-
ších; nitky dole sotwa brvité. — Z Kanady až do
Karoliny. †.

Kořen trpký, třěslowinu obsahující a tudy proti auplawici u-
žitečný.

K. smradlawý. *G. Robertianum* Lin. *Cav. diss. 4. t. 86. f. Fl. dan. t. 694. Blak. t. 480. Plenk t. 537. Ča-
pínůsek II. Mat. Wel. 304.* Nať smradlawá, nejčastěji
červeně naběhlá; lodyhy přímé, 1½ stř. vysoké, wě-
tewnaté, pýřité; listy 3—5dilné; lalokůw na tré klaně
protisečných; kwěty neweliké; plátky celé, dwakrát del-

ší kalichu bránatého, osinatého, červené, málokdy bílé; holénky lysé, sítkovaně swraskalé; semena hladká. Po celé Evropě na skalách a zdech stinných. ☉.

Zaháná prý stěnice, a druhdy se potřeboval proti běhawkám, auplawicím a krvácení.

PUMPAWA. ERODIUM. REIHERSCHNABEL.

Kalich, koruna a medníky jako předešlého pokolení. Nitek 10, vnějších 5 širších, bez prašníkůw, s lupeny kalichowými střídawých. Holének zobánky na přední straně draslawé, odděliwše se od slaupku nádkraucené.

P. pířmowá. *E. moschatam* Herit. *Geranium moschatum* Jacq. *h. vind. t. 55. Cav. diss. 4. t. 94. f. 1. Plenk. t. 536.* Čapínůsek H. *Mat. Hüg. 257, — Wel. 304.* Čapínůsek pířmowý. Kořen dost dlouhý, wřetenowitý, přiwětownatý, mrcasatý; lodyha dřiwé přímá, překrátká, pak prostřená, prodlaužená, $\frac{1}{2}$ —2' dlouhá, wětewnatá, huňatá; listy podlauhlé, nestejně srdčité, zpeřeně rozsekané: úkrojůw řapíčkatých, wejčitých, nestejně zpilowaných; palisty wejčité, tupé, blanowité; stopky 5—9kwěté, pak welmi prodlaužené, i se stopečkami a kalichy pýřitě přížláznaté; plátky sotwa zděli kalichu, růžowé nebo lilákové; nitky lysé, pometawé, dole rozšířené, 2zubé; holénky srstnaté, dole zostřené; semena obhomolowitá, hnědá. — Po polích, cestách, rumišťích hlawně w Evropě středomořské. Kwěte od kwětna až do září. ☉.

Celá nat zapáchá pířmem, obzwláště za powětrí horkého a suchého; druhdy potřebowala se w lékařství.

P. bolehlawowitá. *E. cicutarium* Lemm. *Fl. dan. t. 986. Schk. t. 190. 6.* Zelina jmění jest rozdílného; buď nepnitá, buď peň vyhánějící lodyhy wyšši nebo nižši (12—15"), položené, prostřené nebo skoro přímé, srstnaté; listy růžowitě rozložené, na zemi přitlačené, zpeřeně rozsekané: úkroje sedawé, protisečné, střihané, ostré; stopky 3—7kwěté, předlauhé; plátky nestejně, sotwa delši kalichu, červené nebo bílé s červenými žilami. — Roste wšude na místech zdělaných a nezdělaných. Kwěte od dubna až do září. ☉.

Zapáchá mrkwí; druhdy se potřebowala na rány a wředy. Dobrá píče pro dobytek.

ČAPÍNOS. PELARGONIUM. KRANICHSCHNABEL.

Kalich 5dílný: uštu hořeního wybihajícího w ostru-

liu mednatau, tenkau, podle stopečky běžící a přirostlou. Plátkův 5, málokdy 4, více méně nepravidelných. Tyčinek 10, nestejných, jednobratrých, 3—6 bez prašníkův. Holénky na přední straně draslawé, s zobánky nadkraucenými.

Kře, polokře, byliny, dílem přerozdílného jmění. Listy dlaniť nebo zpeřeně žilnaté, celé, laločnaté, nebo dělené, t. dlaniť protisečné, dwakrát zpeřeně dělené. Stopky jednokvěté, sochaté nebo mnohokvěté, okolkaté. Nyní počítají více 300 rodů, jichž největší množství na Předhoří dobré naděje přebývá. V našich zahradách veliká část se jich chová, a křížováním náramně množství odrodkův a míšencův naploženo, které květináře těší překrásným květem, rostlináře ale uvrhují do největšího rozpaku, který je hodlá zpořádati a prvotní twary wyzpytovat.

* Nepnité, kořene řepowitého,

Č. *dlauhokvětý*. *P. longiflorum Jacq. rar. 3. t. 521.* Listy wsecky kořenowé, lysé, kopinaté, nejcelejší, ostré; stopky přímé, zděli listůw, nesaucí okolik složený, 4-květý; kwety čtyřmužné; ušty kalichowé podhnuté; plátky čarkowané. hlinožluté, dwa hoření s čarau širokau, tmawé čerwenau.

Č. *růžowý*. *P. roseum Ait. Andr. rep. t. 173.* Listy střihanolaločnaté, plisnaté; okolik jednoduchý, shlaučenný; kwety shlaučené, jednobarewné: plátky 3 doleni mnohem menší.

Č. *řepowý*. *P. rapaceum Jacq. rar. 3. t. 510.* Geranium selinum *Andr. rep. t. 239.* Listy chlupaté, dwakrát zpeřeně rozsekané; úkrojůw čarkowitých, přitupých; plátky bělorůžowé, hoření nadlomené, přitečkowané, doleni klímawé.

** Pnité.

Č. *ocetný*. *P. acetosum Ait. Curt. mag. t. 103.* Geranium acetosum *Lin. Cav. diss. 4. t. 104. f. 3.* Polokeř asi 1½ vysoký; wětwe oblé, dužnaté; listy nejlysejší, obwejšité, zejkwané, přidužnaté, siwé, kyselé; palisty tupé; stopky předlauhé, protilisté, nesaucí okolik z kwětůw 2 nebo 3, dost velikých, z růžowa bílých; plátky prodlauhené, úzké, čarkowité, hoření dwa přímé, tři doleni wisuté; obyčejně 5 tyčinek plodných.

Č. *páskatý*. *P. zonale Willd. Cav. diss. 4. t. 98. f. 2.* Polokeř (u nás) 2 lokte vysoký, wětewnatý; listy srdčité okrauhlé, mělce laločnaté, zubaté, na líci s páskem kruhowitým, černewým; stopky mnohokvěté; plátky klínowité; kwety jsau krwawé, čerwcowé, růžowé, čerwenawé, bílé.

Rod w našich zahradách nejděle známý, se mnohými odrodky a mšenci. Nejhlavnější odrod jest *capinos obraubený*, *P. marginatum*, jehož list kolem dokola jest bíle obrauben.

Č. špinivý. P. inquinans Ait. Cav. diss. 4. t. 106. f. 2. Jméni předešlého. Listy okrauhlé, ledwinité, pone-rozdělené, zejkwané, plšnatě lepkawé; stopky dlahé, nesaucí mnoho kwětů w okolik rozstawených; plátky šarlatowé, obwejitě klínowaté. — Na Ostrowu s. Heleny a na Predhoři dobré naděje.

List třený prsty na hnědo barwí. Náleží k rodům nejpě-knějším.

Č. hrbolatý. P. gibbosum Willd. Sweet ger. t. 61. Cav. diss. 4. t. 109. f. 1. Keř s wětweni dužnatými, úzlatými; listy střidawé nebo střičné, zpeřeně rozseka-né: úkrojůw 1—2jařmých s lichým, tupých, klínowitých, střihanozubatých, konečného na tje klaného, síwé, lysé; palisty široké, stopky dlahé, protilisté, s okoliky mno-hokwětými; koruna prostřední velikosti, zelenawě žlutá; plátky wejčité, skoro stejně veliké. Kwět nočního času woní.

Č. smutný. P. triste Ait. Declaus. herb. am. t. 27. Corn. can. t. 10. Cav. diss. 4. t. 107. f. 1. Kořen slo-žený z několika hliz; peň skoro žádný; listy srstnaté, zpeřeně rozsekané: úkrojůw dwakrát protisečných, ú-krojkůw čarkowitých, ostrých; palisty wejčité; stopky asi 1' dlahé, 10 nebo 12 kwětů w okoliku nesaucí; plátky obwejitě podlahlé, bledě zelenawě žluté, hnědě skwr-naté, na wečir wonné.

Č. štítatý. P. peltatum Ait. Cav. diss. 4. t. 100. f. 1. Curt. bot. mag. t. 20. Keř štawnatý, lysý; wětwe pu-lé, dílem položené, členaté, hranaté, asi 1' dlahé; listy štítowité, šlaločné, dužnaté, někdy nedaleko středu s páskau černawau; stopky dlahé, rowné, nesau-cí okolik ze 3—4 kwětůw čerwenawých.

Č. čtyrboký. P. tetragonum Herit. ger. t. 23. Jacq. rar. t. 132. Curt. bot. mag. t. 126. Decand. pl. grass. t. 96. Wětwe čtyrboké, někdy trojboké, členaté, duž-naté, dlahé, lysé, z mládí pýřité; listy srdčité, okrau-hlé, rozdělené na 5 lalokůw hlubších anebo mělčejších, tupých, přizubatých, znamenáné kruhem čerwenawě nah-nědlým; stopky úzlabičkowé, 2kwěté.

Č. nejwonnější. P. odoratissimum Ait. Dill. elth. t. 131. f. 138. Cav. diss. 4. t. 103. f. 1. Lodyha dužnatá, nejkratsí; wětwe zelinné, dlahé, rozestřené; listy přio-krauhlé, srdčité, nejměksi, wonné, na dlahých řapících;

stopky úžlabíčkové, asi 5 květů w okolik postavených nesaucí; koruna malá, z plátkův růžových, přistejných. 4.

C. chlupatkový. *P. grossularioides* *Ait. Herm. lugdb. t. 289. Cav. diss. 4. t. 119. f. 2.* Lodyhy prostřené, čtyrboké, nejlysejší; listy srdčité, přikrauhlé, stříhané, zubaté, na dlouhých řapících; stopky nesaucí květy 2, malé, bledě pleťové barvy. 4.

C. hrubokvětý. *P. grandiflorum* *Willd. Andr. rep. t. 12.* Lysý, siwý; větwe přímé, dřevnaté; listy dlanité, šlaločné, dole srdčité; lalokův ku konci zubatých, ostrých; stopky 3květé; plátky třikrát delší kalichu; ostruha mednatá kalichu čtyřikrát delší; plátky bílé, hořejší 2 klinovitě obwejčité, dole krwawě čarkované.

C. plstnatý. *P. tomentosum* *Jacq. rar. t. 537.* Peň křowitý, dužnatý; větwe, stopky a listy srstnatoplstnaté; listy nejměkší, srdčité, šlaločné; lalokův tupých, zokrauhlých, málo zubatých; okoliky mnokokvěté, latněné; ostruha mednatá skoro třikrát kratší kalichu; plátky bílé, čarkau krwawau, nejkratší znamenane; nitky krwawé; prašniky pomarančové.

C. motýlový. *P. papilionaceum* *Ait. Cav. diss. 4. t. 112. f. 1. Dill. elth. t. 128. f. 155.* Zwýši 2'. Wětwe, listy a stopky přichlupaté; listy srdčité, přikrauhlé, rohaté, zubaté; okoliky latněné, mnokokvěté; plátky dolení šidlowitě čarkowité, kratší kalichu, hoření mnohem wětší, nachowělé, dole bílé, u prostřed nahnědlé. 7.

C. kuklatý. *P. cucullatum* *Ait. Cav. diss. 4. t. 106. f. 1. Seba 1. t. 26. f. 2.* Keř přepěkný, 4—6' vysoký; větwe a stopky měkce mrtnaté; listy weliké, ledwinité, kuklowité nebo raději nálewkowité, zubaté, pyřité; okoliky 5květé; květy weliké, fialowě nachowé, přepěkné; plátky hoření mnohem wětší, čerwenawě čarkované, dolení podlauhlé; ostruha mednatá kratší kalichu. 7.

C. jaworolistý. *P. acerifolium* *Herit. ger. t. 41. Geranium citriodorum* *Cav. ic. 1. t. 8.* Zwýši 1'; větwe oblé; listy dole klinowité, celé, na konci dlanité, šlaločné, zubaté, mnohožilé, přibuňaté; palisty srdčité, wejčité; větwe a stopky nejměkčejí draslawé; okoliky přikwěté; květy dost weliké; ostruha mednatá kalichu přikratší. 7.

C. rewolistý. *P. vitifolium* *Ait. Cav. diss. 4. t. 111. f. 2. Dill. elth. t. 126. f. 153.* Polokeř 3' vysoký, přímý; listy srdčité, trojlaločné, šerpiwaunké, tupé, zu-

baté; palisty široce srdčité; okolíky mnohokvěté, strbaulowité, dlouhostopkaté; květy veliké, růžové; plátky dva hoření s čárkami černě krvavými; ostruha mednatá, třikrát kratší kalichu. \bar{h} .

C. kadeřavý. *P. crispum* Ait. Herit. ger. t. 33. Cav. diss. 4. t. 109. f. 2. Polokeř ozdobný. Kmen velmi větewnatý, 1½ vysoký; listy dvojřadé, přiokrahlé, dužnaté, dole příklínovité, na třé klané, čeřitě řasnaté, šerpiwé, zubaté, melisau wonicí; stopky při2kwěté: květy ozdobné, bledě fialové; plátky hoření zaokrahlené, tmawě čárkované. \bar{h} .

C. dubolistý. *P. quercifolium* Ait. Cav. diss. 4. t. 119. f. 1. *G. terebinthinaceum* Murr. Listy srdčité, protisečné, s choboty okrahlenými: úkrojůw tupých, zejkwaných, na lici podlé hlawní žíly nahnědlé, wůně příjemné; rozhy a řapíky mrtnaté; palisty široké, ostré; okolíky přimnohokvěté; koruny swětle nachowé; plátky hoření tmawěji čárkované; ostruha mednatá, kalichu přidelší. \bar{h} .

C. lepnatý. *P. glutinosum* Ait. Herit. ger. t. 20. Curt. mag. t. 143. Jacq. rar. t. 131. *G. glutinosum* Cav. diss. 4. t. 108. f. 1. Polokeř 4—5' vysoký; listy srdčité, šipowité, šrohé, zubaté, lepnaté, lysaunké; okolíky 2—4kwěté; ostruha mednatá, trochu delší kalichu; plátky bledě růžové nebo bělawé, nachowě čárkované, 2 hoření čárkované skwrnaté. \bar{h} .

C. silnowonný. *P. graveolens* Ait. Herit. ger. t. 17. Ger. terebinthinaceum Cav. diss. 4. t. 114. f. 1. Keř největší we swém pokolení; listy dlanité, 7laločné: lalokůw podlaubhlých, tupých, zubatých, po kraji podhnutých; okolíky mnohokvěté, přistrbaulowité; ostruha mednatá, dwakrát kratší kalichu; plátky jasně nachowé: hoření tmawěji čárkované. \bar{h} .

Listy třeny jsauce zapáchají terebintinau, některé odrodky citronem anebo růží.

C. strauhavý. *P. Radula* Ait. Her. ger. t. 16. Cav. diss. 4. t. 101. f. 1. *P. revolutum* Jacq. rar. t. 133. Polokeř 3—6' vysoký; wětwi hustě šedohnatých; listy trojrohé, dlanitě dělené, pýřité, šerpiwé: lalokůw auzkých, protisečných, po kraji podwinutých, úkrojkůw čárkowitzých; palisty trojrohé nebo wejčité podlauhlé, zakončité, pýřité; stopky 3—7kwěté, delší listůw; plátky podlauhle kopistowitzé, růžové, tmawěji žilnaté; ostruha mednatá, kalichu třikrát kratší. \bar{h} .

Jeden w zahradách našich a w sednicích za okny velmi obyčej-

ný odrodek čili míšenec z žapšhonosu strauhawého a silnowonného slowe *žapšhonomem růžowonným*, *P. roseum*, jenž se rozeznává ukrojky kopinatými.

Ten rod a odrodek sice nejsou okázalé kwětem, list ale a celá nať wydávají (obzvláště třeny isauce) zápach růží stolistau přjeuný; též překapowáním dávají podobné výrobky, t. wodu a silici, růžowým welmi podobné, takže silicí prý tau i prawá růžowá se porušuje.

Č. *balsamowý*. *P. balsameum Jacq. rar. 533*. Polokříček 1—1½' vysoký; listy dlanitě dělené, přišerpiwé, dole klinowité: lalokůw kopinatých, obdál zubatých; okoliky chudokwěté; ostruha nejkratši; plátky pleťowé, podlauhlé, hoření 2 dole někdy skwrnaté. Nať obzvláště třená přijemně woní. ě.

Řád 58.

ŘEŘIŠNICOWITÉ. *TROPAEOLEAE*.

Kalich 5dílný, barwený: uštu hořeního ostružitého. Plátkůw 5, nejdoleji z kalichu wyniklých, s ušty jeho střidawých, nestejných, neprawidelných: hoření sedawé, obdálné, na ústi ostruhowé připewněné, 3 doleni nehetaaté, menši, někdy pometawé. Tyčinek 8, s nitkami prostými, waječnik ztuha obkličujícím. Waječnik složený ze tří worečkůw, w ose srostlých, 1waječných. Čnělky 3, srostlé; blizny ostré. Worečky 3, nejdoleji na čnělce přirostlé, 1pauzdré, 1semenné. Semena weliká, bezbilečná, pauzdro vyplňující. Kel weliký, děloh 2 přímých, tlustých, z mládí prostých, pak ztuha slepených; kořínek mezi násadkama děloh waznaucí, se čtwerem bradawiček, kďřínky wypaustějících.

Zeliny rozprostřené nebo pnulé. Listy střidawé, bezpalisté, řapíkaté, štítožebré. Stopky úžlabíčkowé, 1kwěté. Kwěty obojaké.

Malý řád, obsahující 19 rodů w 3 pokoleních, w Americi jižně rostaucích a rozeznáwajících se chutí a zápachem řeřichowými.

ŘEŘIŠNICE. *TROPAEOLUM*. KAPUCINERKRESSE.

Kalich 5dílný: uštůw w paupěti střechowitých. Plátkůw 5: 3 doleni nejčastěji menši. Tyčinky sehnuté. Worečky (holénky) 3, korkowité, nepukawé.

Ř. *wětší*. *T. majus Lin. Curt. mag. t. 23. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 133*. Turecká řeřicha, kapucínská řeřicha. Lodyha 5—6' vysoká, pnulá nebo točiwá, oblá, wětewnatá, dužnatá, štáwnatá, jako ostatní částky nejlysejší a siwě jínowatá; listy dluhořapíkaté, štítowité, přio-

krauhlé, powrehně šlaločné, 9—10žilé, stopky zděli řapiku, 1kwěté; kwěty weliké, 1—1½" w průměru široké; ušty kalichowé pomarančowé, wejčitokopinaté, ostré: hoření do zádu prodlaužený w ostrubu rownau šidlowitau; plátky žiwé pomarančowé, tmawěji wystíněné, tupé: 2 hoření obwejité, 3 doleňi s čepeli wejčité zokrauhlau, s nehem dlaubým, žlábkowitým, brwitým; tyčinky mnohem kratši plátkůw; čnělka skoro zděli tyčinek, wzhůru tlustnaucí; worečky na hřbetu wypuklé, swraskalé, brázdowané, po stranách rowné; špinawě rusé. — W Peruwii. Kwěte od čerwna až do října. ☉.

Zelina pro kwět obzwláštní oblíbená byla roku 1684 do Ewropy přinešena. Chowáním proměnila se w odrodek s kwítím tmawě čerweným. Paupata a nezralé plody mohau se zadělati do octa a jako kaprlata potřebowati. We vlasti jedí na místo locyky, a proti kurdějům potřebují.

Ř. menší. T. minus Lin. Curt. mag. t. 98. Schk. t. 105. Podobá se předešlé, jest ale we všech částkách menší; hlawně rozeznává se hrotičky, do nichž žily na listech wybihají; kwěty 1½" w průměru dlauhé, bleději žluté. — Též roste w Peruwii.

W zahradách neať tak obyčejná. Pod širým nebem jest rostlina letná, we sklenku ale ozimá. Jest odrodek plnokwěť.

Řád 59.

NETÝKALKOWITÉ. *BALSAMINEAE* (J. S.

Presl. 1820. A. Richard 1825).

Kalich šlupenný anebo pometáním šlupenný, padawý: lupeny nestejně: lichý ostatních mnohem wětši, ostružitý. Koruna šplátkowá, neprawidelná, podploidní: plátek lichý (wněšný) lichému lupenu stříčný, ostatní po dwau srostlé. Tyčinek 5, ztuha obkličujících pestík; prašniky wice méně srostlé, šterbinami na děl pukající. Waječník špauzdrý: pauzder mnohowaječných. Čnělka žádná. Blizen 5, oddělených nebo w jednu srostlých. Tobolka šchlopná: chlopni zpružně pukajících, mladši špauzdra, častečným zmizením pře hrádek špauzdra. Semena na semenici slaupowité wisutá, bezbilečná. Kel rowný s kořínkem hořením.

Zeliny dužnaté, lodyh na klaubech uzłowitě ztlustlých; listy střídawé nebo střičné, jednoduché, celé, zpilowané, bezpalisté; kwěty obojaké nebo mnohomanželné, užlabičkowé, ojedinělé, okoličené nebo chocholičené.

Nyní znají asi 50 rodů (we 2 nebo 3 pokoleních), jichž 4/5

náležejt horkému pásmu, a to Asii jižné. Z 5 seweromírnému pásmu náležejcích roste w Ewropě jediná.

BALSAMINA. BALSAMINA. BALSAMINE.

Prašníků 5, 2pauzdrých. Blizen 5, rozdělených. Tobolka wejcowitá, s chlopněmi na konci zpružně nadwinujícími se. Dělohy tlusté.

B. zahradní. B. hortensis Desp. Impatiens Balsamina Lin. Blak. t. 583. Kořen mrcasatý; lodyha wztyčená, 1½—2' vysoká, tlustá, dužnatá, šfáwnatá, jednoduchá nebo dole málo wětwnatá, nahoře pýřitá; listy sedawé, kopinaté, zakončité, dole silně zaužené, hrotitě zpilowané, na dolenich zubech nesaucí žlázky weliké, hnědé, terčowité nebo miskowité, sytě zelené, na wrubu bledší; kwěty úžlabíčkowé, po 2—4 nebo 1 na stopkách jednoduchých, pýřitých, listů mnohem kratších; lupeny kalichowé 2, přední málokdy přítomné (leda na kwětech plných), 2 postranní přemalé, šupinowité, lichý nálewkowitý, helmowitý, nahoře wybíhající w ostruhu dlahau, nadhnutau, barewnau, pýřitau, kwětu kratší; plátek lichý, okrauhlý, poddutý, hluboce wyříznutý a w tom wyřezu nesaucí hrot dlahký, zelenawý; plátky postranní ze dwau srostlé, mnohem wětší, složené ze dwau lalokůw welmi nestejně welikých, okrauhle obwejtých; tobolka dlauze elipsowitá, příbařnatá, šbráždá, tmawě zelená, pýřitá, pukající chlopněmi zpružně od konce se swinujícími; semena zakulatěle elipsowitá, wywýšeně tečkowaná, žlutawě hnědá. — W Indii wychodní. Kwěte od lipna do října. ☉.

Rostlina w zahradách a donicích wůbec sázená a oblíbená kwětem jednoduchým a plným, rozdělňě čerweným, bíle a čerweně strakatým nebo docela bílým se měňcí; též jest odrodek w zahradách křatý s kwětem směstnaným. Listům barwf w Indii nehty na čerweno; též se potřebuje na jízwy a we Wlašcích přidawali ji do balsamu na jízwy, odkud jméno jeho.

NETÝKALKA. IMPATIENS.

Prašníkůw 5, 3 dvojpauzdré, 2 před plátkem hořením 1pauzdré. Blizen 5, srostlých. Tobolka hranolowitá, oblaunká, prodlaužená, s chlopněmi od dola wzřuru se podwinujícími. Dělohy plochaunké.

N. ewropská. J. Noli-tangere Lin. Fl. dan. t. 582. Schk. t. 270. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 134. Docela lysá; kořen mrcasatý; lodyha přímá, 1½—3' vysoká, proswitawá, křehká, siwá, lesklá, oblá, na kolinkách ztlustlých

často tmavě lisavá, nahoře nejčastěji wětwnatá: wětwi dolejších stříčných, hořejších střídawých; listy dlouhářapikaté, wejčité, tupé, hrubě zubaté, se zuby dolejšími často hrotitými; stopky 3—4kwěté, kratší listu, pod něj ohnuté a odstálé; stopečky nitkowité; kwěty nachýlené a tím wzhůru přewrácené, citronowé, červenawě tečkowané; lupeny kalichowé 2 přední (u dola lichého plátku) přemalé, šupinowité, 2 prostřední (čili postranni) zaokrouhlé, wejčité, ostré, lichý mnohem wětši, nálewkwowité kápowitý, w dlouhau ostruhu nadkřiwenau wyběhlý; plátky kalichu mnohem delší; tobolka walcowitá, nepatrně šhraná, ostrá, zelená, skoro 1" dlouhá, zralá nejmenším dotknutím nebo zatřesením chlopněmi od dola se podwinujicimi pukající a semena elipsowitá, hnědá odmršťující. — Roste hromadně w největším dílu Ewropy a sewerné Asie na místech wlhkých, stinných. Kwěte od lipna až do září. ☉.

Wkročili mezi ty rostliny měsíce srpna, w němž tobolky dozráwají, budau ti semena do očí stříkati, nad čímž se pozastawíš; též ti padne do očí proswítawost lodyhy; rostlina wytržená brzo wadne. Wlhu barwí na žluto. Druhdy se potřebowala k hojení ran a wředůw, též co lék na moč a pot ženaučf.

Řád 60.

ŠTAWELOWITÉ. *OXALIDEAE* (J. S. Presl 1820. Decand. 1824).

Kalich šlupenný nebo šdílňý, stálý, stejný. Plátkůw 5, stejných, podplodňích, w paupěti zkraucených. Tyčinek 10, dole jednobratrých, s 5 delšími. Waječnik špauzdry, šhraný, w každém pauzdru wíce waječek nad sebau položených obsahující. Čnělek 5 nitowitých. Plod špauzdry, buď tobolka 5—10chlopná, buď bobule. Semena w míšku zpružně se otwírajícím, bilečnatá. Kel rowný, s koříňkem dolů čelícím.

Zeliny, byliny, řídko kře nebo stromy. Listy nejčastěji střídawé, prstnaté, řídceji zpeřené; někdy toliko řapíky listowitě rozšířené. Palisty žádné nebo nepatrné. Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, wrcholíčené, shlaučením okoličené nebo strbanené, řídceji latněné nebo ojedinelé, úzlaběčkowé.

KARAMBOLA. AVERHOA. AVERHOA.

Lupenůw kalichowých 5, dole wíce méně srostlých. Plátkůw 5, s plátky střídawých, anebo 10, střídawě kratších, dole w krauzek úzký srostlých. Waječnik hra-

natý. Čnělek 5, stálých. Bobule veliká, podlauhlá, 5-brázdá, 5pauzdrá, Semen w každém pauzdrú málo, w kautě středním přirostlých. Kel rovný w bilku dužnatém s dělohama listowitýma.

Stromy listůw střídawých, lichozpeřených, lístkůw střídawých. Kwěty hrozněné, latněné.

K. ostrá. A. Carambola *Lin. Cav. diss.* 7. t. 220. *Prunum stellatum Rumph* 1. t. 35. TamaraTenga *Rheed.* 3. t. 43. 44. Strůmek 12—15' vysoký, kmenu 1' w obvodu, koše rozloženého, kulowatého, kůry nerowné, hnědé, dříví bílého se dřeněm měkkým; listy zpeřené, 4—5jařmé; lístky vejčité, zakončité, lysé; kwěty drobné, čerwenawé nebo nachowělé, rozstawené na hroznech latowitých, úžlabičkowých: čepel plátkowá přiokrauhlá; tyčinek 5; obyčejně na každém hroznu toliko dwa plody, zwicí wejcete slepičiho, žlutawé, 5brázdé, ostrohrané, se slupkau žlutawau, tenkau a dužninau jako slíwy plnau šťawy náwinné s jakausi hořkostí; semena nemají míšku. — W Indii východní diwoká i sázená. 5.

Owoce čili karambolky jedí se surowé a jsau velmi zdráwy obzvláště za počasí horkého; též s cukrem, wfnem anebo mlékem wafené se požívají. Jest odrodek kyselý, jenž k uhašení zíznoě slauží.

K. tupá. A. Bilimbi *Lin. Cav. diss.* 7. t. 217. *Blimbingium Rumph* 1. t. 36. Bilimbi *Rheed.* 3. t. 45. 46. Strůmek sličný, nízký, toliko 10' vysoký: kmenu tenkého, koše pěkného, kůry černewě zelené, dříwe škrablavé drobníčkými kolci, pak hladké, dříví twrdého, dřeně bílého; listy 1' dlauhé, jasně zelené, měkké, pýřité, zpeřené, složené z 8—10 lístkůw užších; kwěty wětší nežli rodu předešlého (po 12) na hroznech z nejtlustších wětwi, z kmenu, anobrž i nad samým kořenem wynikajících, 5—6" dlauhých; kalichy pýřité; plátky nachowělé s čepeli waječnopodlauhlau; tyčinek 10; bobule podluhowaté, zobleté, zwicí slepičiho wejcete, malé okurce podobné, žlutawě zelené, tupě 3hrané, dužniny žluté, autlé, šťawnaté, dříwe trpké, pak kyselé; semena bez míšku. — W Indii východní a do západní přesazená. Kwěte a zraje celý rok, od prwniho až do padesátého. 5.

Owoce pro kyselost nelze jísti; potřebuje se ale do jídel. Zadělané do octa, soli nebo cukru, jí se místo kaplat, oliw. Též w lékařství ho užívají, dělajíce z něho syrup nebo zwařeninu. Listy dotknutím dolů se sklímují.

CITOBEYL. BIOPHYTUM.

Kalich šlupenný. Plátkův 5. Tyčinek 10, prostých, 5 vněšných střídavě kratších. Čnělek 5, na konci vykrojeně na dvě klaných. Tobolka vejčitokulovatá, připětiboká.

Zeliny s lodyhou nahau, listům na konci swazečnatě přesleněným, přetrženě zpeřeným: lístkův mnohojařmých, střídých; se stopkami na konci okoličnatě mnohokvětými,

C. podiwný. B. sensitivum *Decand.* Oxalis sensitiva *Lin. Jacq. ox. t. 78. f. 4.* Herba sentiens *Rumph 5. t. 104. f. 2.* Todda vaddi *Rheed. 9. t. 19.* Z kořena hlíznatého vzstupuje několik lodyh, jakoby stvolův sotwa na píd' dlouhých, na konci hořením nesaucích jako palma listy mnohé, na prst dlouhé, zpeřené, 12—14jařmé, 1/4" dlouhé, wezpod leskle nachové; z konce lodyhy vycházejí stopky skoro na prst dlouhé, na konci nesaucí několik kwitkův žlutých, malých, newonných; tobolka wejcovitá, šboká; semen mnoho drobných. — W Indii wychoďní, na místech wlhkých a stinných.

Když slunce na otwřené tobolky swítí, semena se rozstříkují na 5—6' do očí, jakoby zabrániti chtěla pohlédnutí na rostliu. Podiwná jest ta rostlina tím, že listy její nespášejí ani nejmenšho dotknutí člověka, zvířat anebo jiných věcí, anobř ani deště a wětru, ba ani dechnutí; dotkneli se jich někdo nebo padneli na ně několik pásečkův, hned se dolů sklíní a zpodní plochy ztuhna na sebe přiloží, jakoby se styděly okázati nach. Byli dotknutí slabé, pohnau sebau lístky na jedné společně stopce; silnějším ale anebo páskem nasypáným všechny listy se tak schaulí. Zelina pak wyhlíží jakoby zwadla a zůstane tak, až člověk anebo zvíř se popozdálii. W noci, za deště a wětru též má stažené listy. Podiwno, že wždycky podlé cest a w zahradách roste, kdežto pořád lid chodí, jehož se tak bojí, a tím podobá se dřvkům, které rády se dáwají wděti, nikoliw ale sebe se dotknauti. Pohanům slauží spíše k powěřám a čarám nežli k léčení. Ženy jí otfrají swé děti, aby je ochránili před čarami. Bramanové welmi jí sobě wáží, domníwajíce se, že moc má smiřowati zamilowané. Jelikož ráno méně jest citelná, šutí, že tím rozeznati možná panny čisté od jiných; které obmýšlejí škádliti, wedau k zelini o polednách, kdežto pauhým dechnutím se stahuje, kterých ale nechtějí škádliti, zrána.

Kořen zahořklý užívá se proti kamenu a uštknutí strapanímu; nať podobné chuti potřebují na rány, proti ujímaní a nemocem hruďním.

C. spící. B. dormiens. *Mart. act. mon. 9. t. 5.* Peň polokřowitý, jednoduchý; listy přetrženě zpeřené, mnohojařmé, pýřité: lístky přisedawé, dole rohaté, podlauhlé, tupé; stopky shlaučené, 1kwěté, z hromádky listenůw vycházející. — W Brasílii.

C. snící. B. somnians *Mart. act. mon. 9. t. 4.* Peň polokřowitý, jednoduchý; listy přetrženě zpeřené, při-

šestijařmé, pýřité; listky konečné wětší, obwejitopodlauhle, tupé, nejdolejší obsrdčité, ostré; strbalky dlahostopečné, listenaté; čnělky delší tyčinek. — W Brasiliu.

C. stydlivý. B. casta Mart. act. mon. 9. t. 6. Peň křowitý, okolikowatě wětewnatý; listy přetrženě zpeřené, mnohojařmé, lysaunké: listky přirostlé, přikosočtwerečné; swazky kwětowé přisedawé, listenaté; tyčinky delší čnělek. — W Brasiliu.

C. stydliwkowitz. B. mimosoides Hillair. fl. bras. t. 21. Peň křowitý, jednoduchý; listy přetrženě zpeřené, mnohojařmé, pýřité: listky čárkowitzopodlauhle, tupé; stopky huňaté, listenaté, 3kwěté; tyčinky delší čnělek. — W Brasiliu.

Dráždlivost listů jejich jest tak silna, jako některých citliwek; dotknuty bywše, stáhnan listy jako ke spaní.

ŠTAWEL. OXALIS. SAUERKLEE.

Kalich 5lupenný: lupenůw prostých anebo dole srostlých. Plátkůw 5. Tyčinek 10: nitky dole zkrátka jednobratré, 5 wněšných střidawě kratších. Čnělek 5, na konci štětcowitých anebo hlawowitých. Tobolka podlauhla nebo walcowitá, 5boká.

Byliny bezlodyhé nebo lodyžnaté; listy rozdlílné, nikdy přetrženě zpeřené. Decandolle popisuje 154 rody.

Št. kyselý. O. Acetosella Lin. Jacq. ox. t. 80. f. 1. Plenk t. 354. Schk. t. 123. Fl. dan. t. 980. Dětel kyselý nebo zaječí Mat. Wel. 299. ob. 2. Štawel, aleluja, kysánek. Oddenek tenký, niřowitý, pod zemí wodorowně lezaucí, wětewnatý, šupinami dužnatými obrostlý, wšude mnoho mrcasů teničkých wypaustějící; listy kořenowé, na dlahých řapicích trojené: listky široce obsrdčité, pýřité, wezpod často ponáčerwenalé; stwoly 1kwěté, trochu delší řapikůw, nad prostředkem opatřené listenoma srostlýma; lupeny kalichowé podlauhle, tupaunké, brwité; plátky dwakrát delší kalichu, podlauhle obwejčité, uťaté nebo mělce wyříznuté, bílé, často čerwenawě naběhlé nebo růžowé, wždycky nachowě žilnaté, nad nehem se žlatau skwrnau; tobolka wejcowitá, ostrá; semena wejcowitá, na dél čeřitě šnorkowaná. — W lesech listnatých, stinných, wlhkých, po celé Ewropě a sewerne Asii. Kwěte w dubnu a kwětnu, zraje w srpnu. 4.

Odrodek jeho *drobnokwětý*, O. a. parviflora, má dwakrát menší kwět a 5 tyčinek zdělí kalichu. Snad jest toliko rostlina samič se zakrsalými tyčinkami.

We všech dílech té rostlinky nachází se šťáva příjemně kyselá dvojšťovanem draslčítým, který se z ní dobývá, jmenem soli šťovíkové (Sauerkleesalz) známá a k wyprawení skvrn inkaustových potřebná.

Št. tuhý. C. stricta Lin. *Fl. dan. t. 873. Jacq. ox. t. 4.* Kořen mnoholetý, kolmo jdoucí, mrcasatě wětewnatý, vyhánějící lodyhu ojedinelau, přímou, listnatou, vypaštějící pod zemí pazaušky lezawé, obdálně šupinaté; nař letní; listy střidawé, trojené: lístkůw obsrdčitých; řapíky 2—3krát delší listůw; palisty nižádné; stopky úžlabičkové, 2—5kwěté, skoro zdělí řapíkůw; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, přílýmé, na konci krátce waušaté; plátky dwakrát kalichu delší, obwejšité, přetupé nebo mělce wykrojené, jasně žluté, modrobarewně žilnaté, s nehty dole spojenými; tyčinky přes polowičku dohromady srostlé w trubku; tobolky na stopkách náprímé, šhrané; semena ledwinowitá, napříč čeřitě čárkowaná. — Pochodí prý z Ameriky sewerné; nyní po Ewropě prostřední a jižné rozšířený tu i onde přehojný. Kwěte od čerwna až do října. †.

Št. růžkowatý. O. corniculata Lin. *Jacq. ox. t. 5.* Dětel kyselý neb zajecí *Mat. Wel. 299. ob. 1.* Welmi podobný předešlému, liší se ale, že z jednoho kořena wypaští wíce lodyh wšady se rozprostírajících a dole kořeny do země vyhánějících a že zpoděk lodyh newyhání pazauškůw; palisty na řapík přirostlými a stopkami odkwětými sehnutými. — Rostlina welmi rozšířená, po všech swěta dílech rostaucí mezi obrátníkoma a obau pásmech mírných. Kwěte od kwětna až do října. †.

Z obau těch rodů jako z prwního dobývá se sůl šťowíková.

Št. hlíznatý. O. tuberosa Sav. *O. corniculata* Moll. Kořen z wíce hlíz složený; lodyha wětewnatá; listy wejčité; stopky okoličité. — W Čili.

N. kolníkowý. O. conorrhiza Jacq. *Oxis Feuill. 2. t. 24.* Kořen podobá se kolniku, zdělí 2", nahoře ztlauští 1', ostrý, wně šerý, s nemnohým wlašením; z toho wychází lodyha asi 1/2" vysoká, rozdělující se na wětwe 3/4" vysoké, oblé, listnaté; řapíky asi 2" dlouhé, nesaucí po třech lístcích obsrdčitých; stopky delší řapíkůw a úžlabičkové nesaucí, kwět jediný, weliký, žlutý. — W Parakwaji.

Št. laločítý. O. lobata Sims *mag. t. 2386.* Kořen sliznatý; lodyha žádná; nař lysá; lístky obsrdčité; stopky 1kwěté, delší řapíkůw; kwěty žluté, červeně tečkowané. — W Čili.

Št. čtverolistkatý. O. tetraphylla Cav. ic. 3. t. 237.
Lodyha žádná; listky na řapíku 4 (málokdy 3), obsrdčité, lysé, wezpod nasiwělé, stwoly nesaucí okolík ze 3—7 kwětůw; plátky bledě čerwené; čnělky nejdelší. — W Mexiku.

Št. jedlý. O. esculenta Link et Otto selt. Pfl. 1. t. 11. Kořen řepowitý, 6" dlouhý, 3" tlustý, co ročně 60—80 hliz nasazující; lodyha žádná; listky na řapíku 4, obwejščité, na konci málo wyřiznuté; kwěty okolíčené, nachowé, čnělky kratší tyčinek. — W Mexiku, kdežto se pro hlizy jedlé sází.

Št. bahní. O. palustris Hillair. O. papilionacea Willd. Listky trojené, uřato trojúhelné, hedwábno huňaté; stwol okolíčitý; čnělka kratší tyčinek. — W Brasílii.

Št. tlustolodyhý. O. crassicaulis Zuccar. Lodyha wzestaupawá, dužnatá; listky obsrdčité, wezpod pýřité; palisty kopinaté, ostré, brwité; stopky prodlaužené, chudokwěté, okolíčité; tyčinky zdělí čnělek. — W Peruwii, Kolumbii a Mexiku.

Wšech těch rodů šřawelowých hlizy podobajř se zemákům co do twaru a chuti, a wařené jako ony se jřsti mohou. Nejznamenítějši ale w tom ohledu jest šřawel hliznatý a tlustolodyhý. Tento naše podnebř dobře snášejšcí, byl již mnohonásobně poraučen k sázení u velikém množstwř. Zdá se ale, že aurodnostř nerowná se zemákům.

Řád 61.

KACIBOWITÉ. ZYGOPHYLLAE.

Kalich šřlupenný, málokdy šřlupenný. Plátky (jichž co lupenůw) z lůžka wynikající a s lupeny střidawé. Tyčinek 10 (řidko 8) oddělených, podplodních, polowičkau lupenům, polowičkau plátkům střičných. Waječník jediný, 5—šřpauzdřý. Čnělek 5 (4) w jednu srostlých. Tobolka řidko zdužnatělá, šř—šřpauzdřá: pauder dle hřbetowého šřwu pukajících, někdy nepukajících, šřsemenných. Semena bez míškůw, často bez bílku; kel rowný, kořinek hořeni, děloly listowité.

Stromy, kře nebo zeliny různotwaré, často s puňem a wětewi na kolínkách uzlatými, šřláňkatými. Listy střičné, lichu- nebo sudozpeřené (přeřidko jednoduché), lístkůw nestejnostranných, netečkowaných. Kwěty obojaké, úžlabřčkové, po 1, 2 nebo 3 na stopce.

Do toho řádu náležř asi 60 rodů (w 10 pokolenřch) rozšřřených po wšech zemř dílech, nejwřice ale po teplejšřch krajínách w obojím mírném pásmu; nechybřjí ale mezi obratňkoma.

We pni a kořenu nejčastěji majř prwky pryskyřičné, ostré a

hořké, anobř jejich nař zapáchá nepřjemně ba i mámiwě. Stromo-
wité se rozeznáwají pewným, twrdým dřívím.

Řád rozděluje se na dwoje podřadí.

1. *NADSEDOWITÉ*. Tobolky nepukawé, na přiř
přepažené. Semena bezbilečná.

2. *KACIBOWITÉ*. Plod nejčastěji pukawý, bez
přehrádek přiřných. Semena bilečná.

Podřadí 1.

NADSEDOWITÉ. TRIBULEAE.

NADSEDA. TRIBULUS. BURZELDORN.

Kalich šlupenný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinek 10.
Čnělka niřádná. Blizna polokulowatá, špramenná. Žlaz
5 za tyčinkami a 5 wně jich. Plod z pauzder 5 (10),
ořehowitých, pod sebau dwojpauzdrých, pauzder 1se-
menných.

N. obecna. *T. terrestris* Lin. *Lam. t.* 396. *f.* 1. *Schk.*
1. t. 115. Kotwice zemská *Mat. Wel.* 342. Kořen ten-
ký, dlahý, bělawý, vyhání trs z lodyh $\frac{1}{2}$ —1' dlahých,
rozprostřených, pýřitých; listy lichozpeřené, 6 (5—7)-
jařmé: listky přistejně, podlahlé, tupé, dole úkosné,
celé, brwitě; palisty wejčité; stopky ojedinělé, užlabič-
kowé nebo protilisté, kratši listu; kwěty řluté; pauzdra
podlahlá, na obojím konci uřatá, na hřbetu 2—4kolcatá,
po swraskách hřbetních krátkokolcatá, uzráním se oddě-
lující a rozpadající. — W Lewantu, Africe sewerné, E-
wropě jižné. Kwěte od čerwna až do řijna. ☉.

Plod zhora widěu wyskytuje se co kříř malteský. Druhy po-
třebowali rostlinu w lékařstwí; staří Thrakowé pry ze semen dělali
maňku chlebowau. Pauzdra rozpadající a silnými kolci ozbrojená
jsau obtížna dobytku a zahradníkům, zapichující se do noh bosých.

N. nejwětši. *T. maximus* Lin. *Jacq. rar. t.* 462. *Lam.*
ill. t. 346. *f.* 2. Lodyhy položené, 1—2' dlahé, huřa-
té; listy zpeřené, 3—4 jařmé: listky konečné wětši;
stopky kratši listu; kwěty $\frac{1}{2}$ " weliké, špinawě řluté;
pauzder 10, srostlých w plod, 10hraný, 10semenný. —
Na suchopářich Ostrowůw antiľských. Kwěte pořad. ☉.

Kořen a nař w lékařstwí se potřebuje.

Podřadí 2.

KACIBOWITÉ. ZYGOPHYLLEAE.

KACIBA. ZYGOPHYLLUM. DOPPELBLATT.

Kalich šupenný. Plátkův 5. Tyčinek 10: nitky u vnějšku dole šupinavě zmnožené. Terč zláznatý, mednatý, podplodní. Čnělka a blizna 1. Tobolka podlaublá, šbočná, špauzdrá, šchlopná: chlopní pak zkraucečných. Semena v pauzdrách mnohá, dvojřadá, v kautě vnitřním připevněná.

Kře, byliny. Listy často dužnaté, s palisty blanovitými. Stopky úžlabíčkové ojedinelé, 1kwěté.

K. obecná. Z. *Fabago* Lin. *Lam. ill. t. 375. f. 1. Dodon. pempt. 747. Lob. ic. 2. 2. p. 58.* Kořen mnoholetý; nať letní, 2—4' vysoká, lysá, složená z mnoha lodyh oblých, zelených, větvevnatých; listy stříčné, zpeřené, ljařmé. řapíkaté: listky stříčné, dužnaté, obwejšité, ploché, celé, pěkně zelené; řapík ukončený malým hrotičkem; palisty drobné; kwěty úžlabíčkové a konečné; stopky přímé, obyčejně 2kwěté; plátky nerozdělené, pomarančové s bílými konci; tyčinky a čnělka na stranu ohnuté; tobolky wisuté, 1" dlouhé, šbočné. — W Taurii, Syrii a Mauritanii. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♀.

Mezi prsty třena jsauci smrdí; chuti náostré, hořké. W vlasti k léčení užitečná. Paupata na způsob kaprlat zadělaná takéž se potřebují.

GWAJAK. GUAJACUM. FRANZOSENHOLZ.

Kalich šdilný, tupý. Plátkův 5. Tyčinek 10: nitky nahé nebo přiwěskaté. Čnělka a blizna jednoduché. Tobolka přinožičitá, šúhlá, špauzdrá neb pometáním 2—3pauzdrá. Semena w pauzdrách ojedinelá, na osu připevněná, wisutá. Bílek chruplawý, šterbinatý. Dělohy tlustauňké.

Stromy dřewa twrdého, listůw sudozpeřených, stopek úžlabíčkových, 1kwětých.

G. obecný. *G. officinale* Lin. *Lam. t. 342. Plenk t. 331. Tuss. 4. t. 35. Desc. 7. t. 463. Düsseldorf. 12. t. 13. Wagn. 1. t. 105. Pruno affin. Sloan. t. 222. f. 3—6. Arbor ligni Sancti Seba 1. t. 53. f. 2. Blak. t. 350.* Strom asi 40' vysoký s kmenem toliko co stehno tlustým, zpomenáhla rostaucí, nyní velmi zřidlý, protože se silně poráží; dříwi přetwrdé, žlutě hnědé, asi jako buksowé,

hořké a kořenné, mezi korau sbírá se mnoho pryskyřice newonné; větve hojné dělají pěkný koš, a rozhy u každého půl palce opatřené bakulkau; listy zpeřené 1jařmé: listky waječné, tupé, lysé, tmawě zelené, $\frac{1}{2}$ " dlahé, 1" široké, žilnaté; kwěty konečné, wrcholičené, dlahostopečné, modré; tyčinky modré; čnělka čerwená; tobolka zdužnatělá, $\frac{1}{2}$ " dlahá, obsrdcowitá, obraubená, nejčastěji 2—1pauzdrá; semena 2 nebo 1, čerwené. — Na Domingu, Jamaice. Kwěte w lipnu až do října. 5.

Dříví toho stromu w lékařství se potřebuje a slowe wůbec *francouzské, gwajakové, swaté*. Jádro toho dříví jest přetuhé a přetěžké, takže u wodě se potápí; dělají z něho rozdlné nádoby, n. p. šálky třecí. Též pryskyřice, taktéž nazwaná, wytíkající z kůry poraněné nebo ze dřewa zwrtaného a zahřátého, w lékařství se užívá. W našich hřízních strom ten náramně zponenáhla roste, nabývá w délku sotwa 1" a w tlašťku $\frac{1}{8}$ " za rok.

G. tenkolistý. G. jamaicense Tausch. Arbor ligni sancti Seba 1. t. 22. f. 2. Rod předešlému velmi podobný, od něhož se liší listy 2—3jařmými, přibírawě zpeřenými; listky obwejitými, mnohem tenšími a proswítawými, nežilnatými, nébrž patrně žebratými. — Roste jako předešlý na Antilách.

Poskytuje též pryskyřici a dříví gwajakové.

G. tryšlolistý. G. sanctum Lin. Blak. t. 350. f. 3. 4. Comm. hort. 1. t. 88. Prvnímu rodu velmi podobný; jest ale wždycky nižší, kůru má tlustší, wně černewau, šedě skwrnatau, síťowitě swraskalau; větve bakulaté, přirozdwojowané; rozhy pýřičkaté; listy zpeřené, listky 4—7jařmé, waječné, tupé, hrotité, 8—20" dlahé, 3—4" široké; řapíky pýřičkaté; kwěty okoličnostrbaulené, poboční a konečné, pěkně modré; plátky podlahlé, tupé, jakoby zaubkaté; tobolka 4hraná; semena čerwená. — W Brasílii a Indii západní.

We vlasti dříví jeho jako předešlých rodůw se wází a potřebuje a jest prý ostřejš a hořčí.

NAŠUPINEC. PORLIERA. PORLIERE.

Kalich stejný, 4lupenný. Plátky 4, sklímené. Tyčinek 8, na zádech tolikých šupin z lůžka vyniklých. Worečky 4, srostlé, peckowité, hezkřídle.

N. wlahojewný. P. hygrometrica R. et Pav. Keř; listy sudozpeřené, 7—8jařmé: listkůw čárkowitých. — W Peruwii a Číli na rumowinách.

O listech jeho se wyprawuje, že rozšříce se okazují powě-

tří jasné, stáhnauce se ale deštlivé. Aučinky jako dřewa francouzského.

Řád 62.

MEDOKWĚTOWITÉ. *MELIANTHACEAE*.

Kalich weliký na patero klaný, stálý, nestejný : uštu doleniho menšího, dolů hrbatého a kápowitého, u wnitř se žlázu medodarnau. Plátkůw 5, jazýčkowitých, jichž 4 doleni sklonité, u prostřed spojené, pátý nejmenší. Tyčinky 4, podplodní : nitky 2 hoření oddělené, 2 doleni dole srostlé. Waječník 4pauzdry. Čnělka s bliznau na otwero nedoklanau. Tobolka mázdrowitá, 4laločná, 4chlopná, chlopněmi wehnutými 4pauzdra : pauzder 2semenných, pometáním 1semenných, smačknutokřídlatých, po wnitřní hraně pukajících. Semena wejcowitá, bílku dužnatého, kle s dělohama malýma, kořínkem delším.

Kře ; listy střidawé, lichozpeřené ; palisty oddělené nebo srostlé ; hrozny klasowité, mnohokvěté. Jediné pokolení znakůw řadových.

MEDOKWĚT. *MELIANTHUS*. HONIGBLUME.

M. širolistý. *M. major* Lin. *Herm. lugdb. t. 415. Mill. t. 53. Lam. t. 552.* Keř 4—7' vysoký ; peň přímý, lysý, skoro dřewnatý, malíčko bradawičnatý ; pazaušky zelinné, siwé ; listy weliké, přezimující, řapíkaté, střidawé, lichozpeřené : lístky stříčné, 2—3jařmé, wejčité, podlahlé, zpilowané, siwé, 2—3" dlauhé, po řapíku trochu sbihawé ; palisty weliké, wejčité, mázdrowité, asi 1½" dlauhé, dohromady a se řapíkem srostlé ; kwěty weliké, stopečkaté, rozstawené w brozen čili raději w latu homolowitau s listeny wejčitými, ostrými. — Na místech wlhkých a bahnitých Předhoří dobronadějského. Kwěte w kwětnu až do lipna. Ĥ.

List smrdí mámiwě jako durmanowý. Žláza kalichowá za celý čas kwětení roní kapaninu černawau, medowitau chuti náwinné w takowé hojnosti, že zatřesením kře jako dešť padá, a že listy i půda jsau jí barweny. Dobronadějsší předhořané med ten sbírají a jedí ; přikládají mu moc posilowati žaludek a dobře žiwiti.

Řád 63.

RAUTOWITÉ. *RUTACEAE*.

Ústrojnost kwětu jako kacibowitých. Tobolka 3—5pauzdra : pauzdra pak na koncích rozdělená a nejča-

stěji podlé švu břišního pukající, skoro wždycky mnosemenná. Semena bilečnatá. Kel zawřený, oblaukowitzě křiwý, s kořínkem wzhůru obráceným.

Kře nebo byliny; listy střídawé, rozmanitě dělené nebo nejsloženější, řídko celé, žláznatě tečkowané, bezpalisté; kwěty obojaké, pravidelné, konečné, wrcholičené nebo ojedinelé, žluté, málokdy bílé.

Sem náleží 30 rodů (we 4 pokoleních) rostaucích w starém swětě, kromě 4 w pásmu seweromírném. Tečky pochodí měchýřky silicí naplněnými a odtud nať zápachu silného, nejčastěji nepřijemného.

RAUTA. RUTA. RAUTE.

Kalich 4- málokdy 3—5dílný, stálý. Plátkůw tolikéž nehetnatých, přílžicowitých. Tyčinek dwakrát více plátkůw. Děř mednatých 10—8 na terči podplodním. Waječnik podepřený o nožku tlustau, krátkau. Čnělka 1. Tobolka zakulatělá, rozdělená na tolikéž pauzder co plátkůw.

R. obecná. *R. graveolens* Lin. *Plenk t. 332. Duham. 2. t. 61. Schk. t. 115. Hayn. 6. t. 8. Düsseld. 1. t. 19. Wagn. 1. t. 34. Rauta domácí Mat. Haj. 217. B. Rauta domácí neb zahradni Mat. Wel. 253. C. Polokeř nebo bylina lysá, siwá. Kořen dřewnatý, wětewnatý; lodyha 1½—3' vysoká, přímá, tuhá, oblá, málo wětewnatá; listy řapíkaté, w okruu wejčité, siwé, dwakrát anebo třikrát wěstěrbené; osečky podlahlé, klinowité, obyčejně tupé, tlustaunké, nadužnatělé, nejhořejší obwejitoklinowité nebo přikopistowité; listeny podlahlukupinaté a kopinaté; kwěty na řídkých nepravidelně rozdwowowaných wrcholicích: prwní na konci hlawní stopky šplátkowý a 10mužný, ostatní wšecky 4plátkowé a 8mužné; plátky wejčité, silně prohlubené, lžicowité, náhle w nehet zaužené, po kraji celé nebo zaubkowané, žluté, názelené; waječnik krátce wejcowitý, mnohými bradawičkowitými žlázkami posetý; tobolka zakulatělá, o 5 lalocích čnělicích, zakulatělých, zapuštěnými žlázkami dubkowaná. — Na kopcích wýslunných, suchoparných po Ewropě jižné. Kwěte od čerwna do srpna. ě.*

Nať zapáchá silně a nepřijemně, a w nejdáwnnějších časech byla w lékařstwu wážená; též i nyní se k témuž cíli potřebuje; staří Římané jí potřebowali co koření, což tu a onde podnes se stáwá.

R. rozewřená. *R. divaricata* Ten. *Reichenb. pl. cr. 8. t. 787. R. crithinifolia* Moric. Podobá se předešlé, liší se ale wětší zeleností, osečky čárkowitzokopistowitými, wrcho-

líky potom rozewřenými, plátky dole přišípowitými, odstálými, tupými. — W Ewropě jižné obecna.

Aučinky má předešlého rodu.

R. listenatá. R. bracteosa Decand. Těž rautě obecné podobná; listy tmawě zelené nebo siwě orosené, oseky hustší a i osečky řapíčkaté, které poslední obwejšito- nebo podlahukopisťowité; obzwláště rozeznává se listeny welikými, širokými, wejčitými nebo srdčítými; plátky hluboce lžicowité; tobolka kulowatější: laloků ostrých, klímajících. — W Ewropě jižné obecna, též w zahradách. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♃.

Užitku předešlých.

HARMALA. PEGANUM. HARMELKRAUTE.

Kalich 5dílný, stálý: ušťůw dlahých, dole často zubatých. Plátkůw 5. Tyčinek třikrát wíce nežli plátkůw: nitky dole rozšířené. Čnělka trojhraná. Tobolka přinožničítá, zakulatělá, 3pauzdrá, na konci trojchlopná, mnohosemenná. Kel rowný.

H. mnohodílná. P. Harmela Lin. Blak. t. 310. Lam. t. 401. Bull. t. 343. Schk. t. 21. Lesní nebo turecká rauta *Mat. Wel. 260.* Kořen dřewnatý, 2—3' dlahý, wyhánějící lodyh několik jarních, obyčejně od dola wětewnatých, asi 1—2' vysokých, lysých, oblohranatých; listy střidawé, sedawé, tučnaunké, siwé, netečkowané, doleni 3—5sečné: lalokůw neprawidelně mnohodílných, laločkůw čárkowitých, celých, wezpod naddutých, hořeni toliko wyštěptané: lalokůw obdálných; kwěty dosti weliké, ojedinělé, stopečkaté na konci rozeh anebo střičné listům; kalich trochu delší koruny; ušťůw kopinatých, ostrých anebo protisečných; plátky odstálé, podlahulé, tupé, 7—9''' dlahé, 3žilé, bílé, wezpod zelenawé: čnělka jakož i prašníky pak ponakraucené; tobolka kulowatá, 3brázdá; semena mnohá, hranotoledwinowitá. — Na písčinách Ewropy jižné, Lewantu, Krymu co obtížná buřina. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃ nebo ♄.

Nař zapáchá nepřijemně, chutná hořce a štiplawě a žene na moč. Turci potřebují semeno místo koření, čímž prý se občerstwují a oplšejí; též jím kadí. Semena pražená a kyselinau sirkowau truzená, dāwají barwu turecké přzí dosawád newyrownanau.

Rád 64.

BLAHOWOŇOWITÉ. DIOSMEAE.

Kalich a koruna jako předešlých řádůw; koruna nákalichowá, někdy žádná. Tyčinky prosté, málokdy jednobratré, tolikéž co plátkůw anebo dwakrát více, polovička někdy bez prašníkůw. Pestík z 5 nebo 4 (řídčeji z klábnějších anebo jediného) worečků, srostlých aneb oddělených, jednopauzdrých, 2— po řídce 4waječných. Čnělky w jednu srostlé anebo dole oddělené a toliko nahoře srostlé a bliznau brázdowanau nebo laločnatau ukončené. Worečky oddělené nebo w tobolku srostlé, po šwu břišním pukající; oplodí na dvě se rozlupující, a wnitřní zpružně rozskakující. Semena bílečná nebo bezbílčná. Kel rovný nebo křivý; kořínek často wzhůru obrácený.

Stromy nebo kře, řídce byliny. Listy střídawé nebo střěčné, jednoduché, trojené nebo lichozpeřené, w spod často žláznatě tečkowané, bezpalisté. Kwěty obyčejně obojaké, pravidelné, často w úzlabíčkách nahlaudené, okoličené nebo chocholičené, někdy hrozně ano i ojedinelé nebo konečné, bílé nebo čerwené.

Blahowoňowité obsahují asi 1 1/2 sta rodů w 35 pokoleních, jichž více 5/6 náleží pásmu mírnému na jižné polowici země; ostatní rostau mezi obratníkoma; jediná w ěwropě. Wšecky rozeznávají se prvky pryskyřičnými a siličnými, jimiž pochodí jejich zápach, silný ano i nepřijemný; jiné mají ještě obzvláštní wytaženinu.

Rád rozděluje se na patero podřadí.

A. Kwěty nejčastěji nepřawidelné.

1. *TŘEWDAWOWITÉ*. Pestík nahý. Listy zpeřené.

2. *KUSPAROWITÉ*. Pestík obklíčený wěncem baňkowitým nebo hrncowitým. Listy trojené nebo jednoduché.

B. Kwěty pravidelné.

3. *MRŠTNOPLODOWITÉ*. Plátky a tyčinky lůžkowé. Bílek dužnatý nebo žádný. Dělohy velké, wejčité. Listy jednoduché nebo složené.

4. *BORONKOWITÉ*. Koruna a tyčinky lůžkowé. Bílek dužnatý. Kel střední. Listy jako předešlých.

5. *BOŽSKOWOŇOWITÉ*. Koruna a tyčinky nákalichowé. Bílek přetenký nebo žádný. Listy jednoduché.

Podřadí 1.

TŘEWDAWOWITÉ. DICTAMNEAE.

TŘEWDAWA. DICTAMNUS. DIPTAM.

Kalich 5lupenný, padavý. Plátkův 5, nehetnatých, nestejných: 2 hoření zpřímené, 2 postranní odstálé, 1 dolení sehnutý. Tyčinek 10, sehnutých. Waječník na konci žláznatě bradavičnatý, na nožce krátké, tlusté, pětílaločný; čnělka sehnutá, šidlowitá, s bliznau malau, tupaunkau. Plod z 5 měchýříkůw, wnitřní hranau srostlých, smačknutých, dozráním se rozdělujících, podle šwu břišního, wzhůru obráceného pukajících, 1—2semenných. Semeno wnitřní wrstwau obplodí se wybrkující.

T. bílá. D. albus *Lin. Jacq. aust. t. 428. Plenk t. 325. Schk. t. 114. Sturm f. 6. Hayn. 6. t. 7. Düsseld. 3. t. 5. Třewdawa Mat. Wel. 244.* Třewdala, třemdala, jesenka. Kořen tlustý, wětewnatý, dřewnatý, bělawý, wyháni jednu nebo několik lodyh jarních, 1½—2' vysokých, jednoduchých, přímých, slabě prohýbaných, oblých, dole pýřitých nebo huničkatých, nahoře žláznatě lepнатých; listy střidawé, lichozpeřené, 3—5jařmé: řapík auzce obraubený: lístky eliptičné, podlauhlé nebo wejčité, tupaunké, ostré, ba i zakončité, nestejně zpilowané zuby ostrými nebo tupými, proswítawě tečkowané, wezpod řídce pýřité; hrozen weliký, pěkný, na lodyze konečný, složený z 12—15 kwětůw, 2" širokých, nachýlených, obyčejně zdělí stopečky žláznaté, u jejíhožto zpodku listen čárkowitý a na prostředku ještě jiný, aneb 2 střidawé; lupený kalichowé čárkowitě kopinaté, ostré; plátky eliptičné nebo eliptičně kopinaté, z našpinawěla bledě růžowé, s tmawějšími žilami a nebtem co lupeny kalichowé dlauhým; waječník huňatý, žláznatý. — Na stráních wyslunných skalnatých po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Celá naf a kwět zapáchá silně, dosti přjemně, mámiwě. Silice we dne za powětří suchého a teplého z kwětu wydymující dělá okolo rostliny páru, ježto dle hodnowěrných pozorowatelůw jest zapátitelná. Kořen její druhdy w lékařství (*radix dictamni*) býwal oblíben. Rostlina pro ozdabu w zahradách se sází.

Podřadí 2.

KUSPAROWITÉ. CUSPARIEAE.

KUSPARA. GALIPEA. GALIPEA.

Kalich krátký, 5zubý. Plátkův 5, srostlých w korunu řepicowitau nebo velmi přiblížených: trubky krátké, šboké, ušťuw rozložených, ostrých. Tyčinek 4—7 podplodních, trošičku wáznaucích na plátcích, nestejných, někdy všech plodných, často 2 delších, prašníky nesaucích, a 2—5 kratších, neplodných. Medník potom jakoby klenutim waječnik obkličující. Čnělek 5, w jednu srostlých a dělajících bliznu 4—5brázdau. Worečkůw 5 a pometáním méně, dvojwaječných: dvojwaječné pometáním jednosmenné; wnitřní oplodí oddělitelné. Dělohy weliké, swraskalé, dvojuché.

Stromy, kře lysé; listy střídawé, jednoduché, složené; stopky úžlabíčkové, mnohokwěté.

K. angostura. *G. officinalis* *Hanc.* Strom zwýši 12—20', kmenu 3—5" tlustého; wětwe nepravidelně rozšířené, s korau šedau, hladkau; listy na řapících střewičných i delších, trojené; listky na krátkých řapíčcích, skoro zdělí řapika, nejcelejší, obak zaužené, lysé, lesklé, zelené; kwěty bílé, na hroznech dlahých, stopkatých, úžlabíčkowych a konečných, nepřijemně zápachajících; kalich krátce zwonkowitzý, chlupatý, 5zubý; plátky 1" dlahé, dole w trubku krátkau srostlé, ostatně podhnuté, chlupaté, 2 trochu delší a širší ostatních; tyčinek 7 nestejných: 5 neplodných, trochu delších, se žlázkami drobnými, okrauhlými, 2 kratších s welikými prašníky; waječnik dole obkličeny terčem příkozowitým; čnělka a blizna jednoduché; tobolka srstnatá, o 1—2 semenech zakulatělých, černých. — Na wrších Kolumbie, obzwlastě w kraji Karonském a nad Orinokem. Kwěte w srpnu a září. 5.

Od toho stromu pochodí prawá kůra *angostura* čili *angostura*, přemocná, kořeně hořká, aučinkem chině a kaskarile podobná, a dáwno w Americě k aučelům lékařským užitečná. Též asi před 50 lety do Ewropy se přiwězla, býwajíc ale pomíchána korau jedowatou jí podobnou, *angostura neprawá* jmenowanau, přišla w nepawěť.

K. lékařská. *G. Cusparia* *Hillair. us. t. 1.* *Cusparia febrifuga* *H. et Bonpl. eq. 2. t. 57.* *Lam. t. 923.* *Bonplandia trifoliata* *Willd. Tratt. arch. t. 90.* *Hayn. 1. t. 18.* Strom dost wysoký s korau šediwau, rozhami oblými, zelenými, drobně a šedě tečkowanými; listy střídawé.

nahoře směstnané: řapík 8—10'' dlabý, nesaucí tři listky dlanitě postavené, hladké, lesklé, vejčité, podlahlé, ostré, celé; palisty nížádné; květy bílé, v úzlabičkách listův hořních rozpostavené na hrozny co list dlabé; kalich přízvonkovitý: uštův dosti hlubokých, vejčitých; koruna třikrát delší kalichu, z 5 plátkův na nitky přirostlých, a tak korunu 1plátečnau představujících; kalich a koruna přikryté chlupy chomáčenými; tyčinek 5—6, jichž 2 prašníkem opatřené, neplodné, dole rozšířené, nesaucí plátky; waječník tupě šhraný, špauzdry: pauzder 1waječných, obkličný, dilem zakrytý terčem; čnělka jednoduchá s bliznau šlaločnau; plod z worečkův 5 na společné ose, 1pauzdrych, 1semenných, 2chlopnych. — W Americe jižné podlé Orinoka, též i w jiných krajinách a na blízkých ostrowech. Kwěte w srpnu, září. 5.

Od toho stromu powodili jindá prawau *angusturn*, jest jí owšem podobná, slabších ale aučinkův; nicméně jí potřebuj w vlasti jako prawau.

PUCHOLIST. TICOREA. TICOREA.

Kalich šzubý. Plátkův 5, w korunu 1plátečnau, nálewkwitau slepených, s trubkau dlabau, krajem rozloženým, na patero klaným. Tyčinek 5—8, jichž 2—6 často neplodné; nitky jednobratré, na trubku korunowau přilepené; prašniky prosté, bez přiwěsku. Čnělka 1; blizna hlawatá, šlaločná. Waječník šlaločný: pauzder 2semenných. Wěnc dužnatý, uřatý, u zpodu waječnika. Worečkův 5, tupých, na hřbetě křlatých, s wnitřním oplodim oddělitelným, sedících na nožce tlusté, na konci w terč špramenný rozšířené.

Kře lysé; listy střdawé, šlistkaté; wrcholky stopkaté.

P. jasmínokwěťj. *T. jasminiflora Hillair. bull phil. 10. f. D. Sciuris multiflora Nees et Mart. n. act. bon. 11. t. 18. f. A.* Keř 6—8' vysoký; listky vejčtokopinaté, zakončité, w řapíček ztenčené; laty běwničké; tyčinky 2—6 neplodné. — W Brasilii blízko Rio-Janeira. Kwěte w čerwnu až do dubna. 7.

P. protizimniěnj. *T. febrifuga Hillair.* Peň často stromowitý; listy trojené: listky kopinaté, zakončité, w řapíček ztenčené; laty směstnané; tyčinky 3—6, neplodné; květy o polowičku kratší nežli u předešlého; listeny skoro listowité; čnělka wystáwající. — W Minasgeraesu w Brasilii. Kwěte w lednu až do kwětna. 5 nebo 7.

Domnívají se, že ten rod jest toliko odrodkem předešlého.

Zemkové pijí šťávu z listu prvního rodu proti chorobě, *lobas*, u Ewropanův *framboesia* zvané. Kůra drulá jest přehořká, swraskawá, a mocně zahání zimnici.

JINOČASKA. MONNIERA. MONIERE.

Kalich 5dílný: uštůw nestejných. Plátkůw 5, w korunu neprawidelnatu, 2pyskau srostlých. Tyčinek 5: nitek jednobratrých, přirostlých na trubku, 2 plodných, 3 neplodných. Čnělka 1. Worečkůw 5, nebo méně pometaním, dole přirostlých, 2chlopných, 1semenných, s wnitřním oplodím oddělitelným. Semeno s bílkem tenkým, rohovitým; kel překocný s kořínkem ohnutým, dělohama listowitýma, ledwinitýma, na dvě klanýma.

J. huňatá. *M. trifolia* Lin. *Aub.* 2. t. 293. *Lam.* t. 596. *Jaborandi* *Marcg.* t. 36. *Piso. bras.* 215. Zelina s lodyhau dole dřewnatau, lysau, nahoře přípýřitau, málowětewnau, nejčastěji sochatau; listy dost weliké, dole ní stříčné, hoření střidawé, trojlístkaté: listky řapíčkové, wejčité, podlauhlé, ostré, 2" dlouhé, poseté proswitawými tečkami; stopky ojedinělé, úžlabíčkové a konečné, sochaté: wětwi rozewřených, nesaucích w rozporách kwět jeden; ostatní kwěty rozpostawené po wnitřní straně obau wětwi; kwěty bílé, malé, stopečkové, a plody austrojnosti naduwedené. — Na ostrowě Kayeně a w jiných stranách jihoamerických. Kwěte skoro pořád. ☉.

Kořen její jak pertrámowý chutí a zápachu prudkých potřebuje se k wyháuění potu a moče; též proti jedowatým haubám a manioku prospíwá.

Podřadí 3.

MRŠTNOPLODOWITÉ. PILOCARPEAE.

Kwěty obojaké. Kalich na 4—5 klaný nebo 5—6dílný. Plátky 4—5. Medník koflikowitý, celý nebo 4—5dílný, mezi tyčinkami a waječnikem. Worečky 4, dole toliko spojené, 2chlopné, 1—2semenné.

Kře; listy stříčné, 3lístkaté, žláznatě tečkowané; wrcholky úžlabíčkové, sochaté.

AMPÁK. EVODIA. EVODIA.

Kwěty obojaké. Kalich na 4—5 klaný nebo 4—5dílný. Plátky 4—5. Medník koflikowitý, celý neb 4—5dílný, mezi tyčinkami a waječnikem. Worečky 4, dole toliko spojené, 2chlopné, 1—2semenné.

Kře; listy stříčné, 3lístkaté, žláznatě tečkowané; wrcholky úžlabíčkové, sochaté.

A. širolistý. E. latifolia Decand. Ampacus latifolia Rumph 2. t. 61. Keř veliký, někdy strom ztlauští muže; kůra hnědá, šňawnatá, snadno sluplivá; listy na dlouhých řapících, složené ze 3 listkůw, 8—12" dlouhých, 4" širokých, vejčitých, ostrých, na rubu wlnkovaných; kwěty drobné, na latách úžlabičkových, řapiku delších, newonné; plod obyčejně složený ze 2 worečkůw zbobulelých, jako semeno koriandrowé velikých, zelených, obsahujících po semeně leskločerném, co horčičné semeno velikém, bezchutném, pak na 4 chlopně rozpuklých. — W řídkých křowinách pomorských na Molukách. **Ř. 5.**

Jeleni rádi hryzau kůru silně wonnau. Ze kmene prýští se pryskyřice žlutá, twrdá, ku kadění a připewnění hrotůw na jílce.

A. protizimničný. E. febrifuga Hillair. us. t. 4. Esenbeckia febrifuga Mart. gen. 3. t. 233. Düsseld. Suppl. 3. t. 20. Strom 30—40' vysoký, s korau žlutawé šedau; listky kopinatoeliptičné, ostré, 4" dlouhé, 1½" široké; lata konečná, pýřitá, 6" dlouhá; kwěty jenom 1½" dlouhé; medník jednoduchý. — Na chlumech w Brasílii. Kwěte w únoru a březnu. **5.**

Kůra jeho jest velmi hořká, jako angustura, místo nřz i často se potřebuje; w obchodu slowe *china brasílská*.

A. úzkolistý. E. triphylla Decand. Fagara triphylla Lam. Ampacus angustifolius Rumph 2. t. 62. Xanthoxylon triphyllum. Podobá se předešlému, jest ale we všech částkách menší a křowitý; listy 6" dlouhé, 2½" široké, o 3 listcích vejčitých, zakončitých, na rubu lysých; laty poboční, rozkladitě wětewnaté, homolowité, asi co řapíky dlouhé. — Na Amboině a Filippinách.

Kůra silně wončí slauží ku kadění.

Podřadí 4.

BORONKOWITÉ. BORONIEAE.

BORONKA. BORONIA. BORONIE.

Kalich na čtvero klaný. Plátky 4, vejčité, stálé. Tyčinek 8, řídčeji 4, plátkům stříčné plodné, 4 střídawé neplodné: nitky brvité, wehnuté. Čnělky 4 zpřimené, přiblížené nebo srostlé. Worečky 4, dvojpauzdré, u wnitř srostlé w tobolku 4laločnau, 4pauzdrau. Semena w každém pauzdru přiojedinelá, vejčitá, smačknutá. Kel rowný w bílku dužnatém s kořínkem dolením.

B. zpilkovaná. B. serrulata Smith. traits. t. 2. Křiček; listy trapezowité, ostré, napřed zpilkované, lysé,

tečkovaně žláznaté; stopky náhromaděné, konečné; květy pěkně růžové; tyčinky draslawé, 4 delší, na konci rozšířené w terč skoro obsrdčité, s bradavičkau hlavičkowitau, sedawau. — Na Nowém Hollandu. \bar{h} .

Kříček kwětaucí jest prawau ozdobau našich skleníku.

KMÍNOPACH. CYMINOSMA.

Kalich 4lupenný: lupenůw 2 skoro menších. Plátky 4, kopinaté, rozložené. Tyčinek 8, střídawě na lůzko a na dolejšek plátkůw připewněných. Terč dužnatý, osmihraný okolo waječnika. Čnělka 1, přímá. Bobule 4pauzdrá: pazuder u wnitř papírowitých, jednoosemenných. Kel kořinku krátkého, děloh eliptičných.

K. stopkatý. C. pedunculata Decand. Jambolifera Lin. Vahl. symb. 3. t. 61. Schott. Rut. 3. t. 2. 3. Keř 4' vysoký nebo strůmek zwýší muže s korau šerau, kořenau, kořenem čerwenožlutým, ostrým; listy delší 6'', 2—2 $\frac{1}{2}$ '' široké, kopinatě eliptičné, střičné, celé, tečkované; kwěty chocholičené; plátky čarkowitokopinaté, třikrát delší kalichu; plod podlauhle kulowatý, se skořápkau tlustau, černozelenau, a dužninau wodnatau, chutnau, modrau, w niž 4 semena twrdá, bělawá. — W Indii východní. \bar{h} .

Wšecky částky chutnají silně kořením, list a plody obzwlášťe kmínem; listím nakuřují mádru.

KOREA. CORREA. CORREA.

Kalich 4zubý, stálý. Plátky 4, dole přísklimené, nebo w trubku dlauhau srostlé. Tyčinek 8 pod terčem podplodním, 8žlázým. Waječník 8brázdý; čnělka 1, stálá. Tobolka ze 4 praskawek utatých, smačknutých. Semena we všakém pazdru 2—3, lesklá, u wnitř připewněná; dělohy wejčité, wně wypuklé.

K. bílá. C. alba Andr. rep. t. 18. Vent. malm. t. 13. C. cotinifolia Salisb. par. t. 20. Keř zwýší muže, wšude, též i kalich a wenek plátkůw přikryté kůpkami chlupůw, wstředně se rozcházejících; listy střičné, wejčité, wezpod bělo- nebo ryšawoplstnaté, 1'' dlauhé, $\frac{1}{2}$ '' široké; kwěty 2—3 úzlabičkové, $\frac{3}{4}$ '' dlauhé, bílé, anebo u wnitř bledě pleťowé. — Na Nowém Hollandu. Kwěte w dubnu až do lipna. \bar{h} .

Na Nowém Jihowalisu potřebují listí její na místo čaje.

Podřadí 5.

BOŽSKOWOŇOWITÉ. DIOSMEAE.

Božskowoň. DIOSMA. DIOSMA.

Kalich 5dílný, s terčem 5laločným srostlý. Plátkův 5. Tyčinek 5; nitky na konci žlázu nesaučí. Tobolka z 5 praskawek, rohem ukončených; nitrooplodi odpukawé. Semeno we všaké praskawce jedno s klem překoceným.

Kře listů mnohého, úzkého, žláznatého, wonného, kwítů drobného, bílého nebo růžowého, ojedineělého nebo wrcholičeného. Wšecky na Předhoří dobronadějském rostau.

B. srstnatý. *D. hirsuta Thunb. Wendl. coll. 1. t. 27.* Keř zwýši muže, wětewnatý, náseďiwý, srstnatý; listy roztraušené, čarkowité, 10''' dlauhé, 1/2''' široké, oble žlábkowité, wezpod tupě kýlaté, hrotité, žláznaté, huňatosrstnaté; stopky konečné, jednokwěté, přiwrcholičené, listu kratší; kalichy srstnaté; plátky obwejčité, kalichu delší, namodralé.

Celý keř mnoho obsahuje sílice a líbezňe woní; často se potřejuje proti zastawení moče a proti křečům.

TĚHOZEW. BAROSMA. BUKKOSTRAUCH.

Kalich 5dílný. Plátkův 5. Tyčinek 10, 5 před plátky stojících, neplodných, plátkowitých a dělajících wěnc 5lupenný. Čnělka šidlowitá, s přemaličkau bliznau. Tobolka z 5 praskawek 1—2semenných.

T. zejkwanej. *B. crenata Kunz. B. odoratum Willd. Diosma crenata Lin. Lodd. cab. t. 404. D. latifolia Andr. rep. 1. t. 33. Parapetilafera odorata Wendl. coll. 1. t. 15.* Keř málo wyšši střewice, wětwi hladkých, hnědých, rozeh dlauhých, běwných, jasně zelených, čtyrhranných; listy střidawé, wejčité, někdy podlauhlé, dole zúžené, 1—1 1/2''' dlauhé, 1/3—1/2''' široké, kožnaté, tupé, žeber málo wystawajících, wezpod žláznatě tečkowané, chruplawě zejkwané, lysé, na lici sytě zelené; stopky 3—4''' dlauhé, úzlabičkowé, listeny 3—4, kopinatými, ostrými přikryté, přiojedineělé; plátky weliké, bílé, wejčité, podlauhlé, rozložené, dole brwité, wně žláznaté; nitky plodné kratší plátkůw, brwité; praskawky weliké, žláznatě bradawičnaté, žlutawě zelené, o jednom semeni černém. — Na Předhoří dobronadějském. Kwěte w říjnu, listopadu. \bar{H} .

Listy toho kře, *buku*, *loko* čili *locho* nazvané, jsou zápachu pronikavého, obzvláště rautowému a kafrowému podobného. Hotentoti od dáwna jich a jiných toho pokolení a předešlého rodu potřebují w lékařství a hojictví, a nedáwno i w Evropě je začli potřebowati.

T. zpilowaný. *B. serratifolia* Lodd. *cab. t.* 373. *Bot. mag. t.* 456. *Tratt. thes. t.* 69. *Vent. malm. t.* 77. *Düsseld. 17. t.* 9. *Burch. voy. 1. p.* 476. *ic.* *Par. serrata* *Wendl. coll. 1. t.* 34. Předešlému podobný; peň a větwe tisawé, lesklé, i s rozhami zelenými, tisawě naběhlými, nejlysejší; listy stříčné, čárkowitzě kopinaté, tupé, tupaunce zpilované, w každém úzlabičku zubowém žlázku mající, na rubu roztraušeně žláznaté, nejlysejší, wezpod hlavní žilau a dvěma žebroma opatřené; stopky úzlabičkové, ojedinelé, nahoře nesaucí dwa listeny kopinaté, na dolejších větší, 1 $\frac{1}{2}$ '' dlouhé, na hořejších kratší a užší; hned nad nimi ještě několik listenůw čárkowitzých, kalichu kratších; ušty kalichowé wejčtokopinaté, tupaunké; plátky kopinaté, podlauhlé, tupé, kalichu třikrát delší. — Tamtéž.

Potřebuje se jako předešlý, a listy jeho slowau *buko dlouhé*.

SWILOKLEC. EMPLEURUM. EMPLEURUM.

Květy pometáním jednodomé nebo mnohomanželné. Kalich na čtvero klaný. Plátky nižadné. Tyčinky 4; prašníky delší tyčinek na konci žláznaté. Worečky 2, řidčeji 1, na wnitřní straně opatřené bliznau walcowitau, zubowitau, pak luskowitzě, 2chlopné, 1pauzdré, 2waječné, pometáním 1waječné. Semeno lesklé. Dělohy nestejně, swinuté.

S. zpilkowaný. *E. serrulatum* Sol. *Smith exot. 2. t.* 63. *E. Aitoni* *Gmel.* *Diosma unicapsularis* Lin. *fil.* *D. ensata* *Thunb.* Kříček lysý, žláznatý, 4' vysoký, větwi metlowitých; listy střidawé, 1'' dlouhé, 2'' široké, úzce čárkowitzě kopinaté, zpilkované, jako máta kadeřawá zápachající; kwěty drobné, po 1—8 w úzlabičkách. — Na Předhoří dobřonadějském. Kwěte w čerwnu, lipnu. $\bar{\text{R}}$.

Listy jeho přicházejí k nám jmenem těžkowě zejkowaného.

Řád. 65.

ŽLUTODREWOWITÉ. ZANTHOXYLEAE.

Kalich na 4—5 klaný nebo 4—5lupenný. Plátky 4—5, z lůžka wyniklé, zřídka žadné. Kwěty dwojdomé:

samičí s tyčinkami prostými, s tolika a dwakrát tolika co plátkův a nejčastěji s kypem waječnika. Kwěty samičí tyčinek žádných anebo zakrsalých; plodolistůw tolik co plátkův anebo méně, srostlých anebo prostých. Worečky 2waječné. Čnělky oddělené anebo srostlé; taktěž blizny. Plod buď z měchýříkův oddělených, nejčastěji 2chlopných, buď bobule čili tobolka, 1—2—5pauzdrá; worečky a pazdra 1—2semenné. Semeno wisuté, bilečnaté. Kel zawřený, rowný nebo nakřiwený, s kořínkem wzhůru obráceným.

Stromy nebo kře; listy střidawé nebo střičné, jednoduché nebo často zpeřené, nejčastěji proswítawé tečkowané, bezpalisté. Kwěty mnohomanželné nebo dwojdomé, pravidelné, úžlabčkové nebo konečné.

Sem náleží asi 70 rodů (w 11 pokoleních), ježto rostau z největšho dílu w horkém pásmu; málokteré w obau mírných. Jako předešlé mají mnoho silice a pryskyřice, kromě hořkého prwku; některé také barwinu žlutau.

Rozdělují se na ötvero pořadí.

1. **BOBOWCOWITÉ.** Čnělky rozdělené; tobolky; semeno přímé; kel překocný, nejčastěji bezbilečný.

2. **ŽLUTODREWOWITÉ** (wlastně). Čnělky srostlé; tobolky; semeno překocné, bilečnaté.

3. **KŘÍDLATCOWITÉ.** Čnělky srostlé. Lůžko terčowité. Plod nepukawý, 1—5pauzdrý; pazuder 1—2semenných. Bilek tlustý. Dělohy plochaunké. Kořinek hoření.

4. **KOŽARKOWITÉ.** Čnělka žádná; blizen 5. Worečkůw 5, 1pauzdrých, ušty žláznatými, zweličelými obklíččených. Semeno wisuté. Bilek žádný. Kel rowný s kořínkem hořením, dělohama dužnatýma.

Podřadí 1.

BOBOWCOWITÉ. CONNARACEAE.

PUPOLATEK. OMPHALOBIUM.

Kalich 5dílný, stálý, před rozwitím střechowitý. Plátkůw 5. Tyčinek 10, nejdoleji jednobratrých anebo skoro mnohobratrých. Worečkůw 5, jednočnělných, 2waječných, s několika často pometalými. Měchýříkůw 5—1, luskowitých, 2chlopných, pukawých, nožkatých. Semennadwě nebo ojedinělá, na dolejšim dílu šwů měchýříkowých připewněná, míšečnatá, bezbilečná, děloh tlustých.

P. obecný. O. pinnatum Decand. Conarus pinnatus Lam. t. 572. Cav. diss. 7. t. 222. Rheed. 6. t. 24. Strom zwičí šwestkového; větve dřeněm naplněné; listy lichozpeřené, 1—2jařmé: listky waječnopodlauhlé, ostré, obak nejlysejší, zpeřenožebřé, se žebry postranními stikawými; kwěty drobné na latách konečných, prodlažených; plátky dole 2štětinné; waječnik ojedinělý, plsfnatý; tobolka 1½" dlauhá, ¾" tlustá, žlutá, na hřbetu pukající, obsahující semeno bobowité, wálcowité, černé, w dužnině zelenawé. — W Indii wýchodní na lukách písčítých. Kwěte w srpnu, zraje w prosinci. 5.

Owoce rozmačkané potřebuje se na audy ztuhlí; olej ze semen na bedelky; zwařenina listowá proti otokům wodnatým a uřknutí.

KLIŇOPLOD. CNESTIS.

Kalich na patero klaný, před rozwitím chlopnitý. Plátkůw 5 i s 10 tyčinkami prostými nejdoleji z kalichu wyniklých. Měchýřiků 5 (1—4 někdy pometající), oddělených, lěnělečných, přinožkatých, kožnatých, zchlopných, luskowitých, na hřbetu pukajících, často wně a wnitř s chlupy žáhawými. Waječka we wsákém pazdru 2. Semena ojedinělá, na dně kolmo stojící, bezmíšečná. Bilek dužnatý. Kel přímý s dělohami listowitýma, kořínkem hořením.

K. jedomý. C. monadelpha Roxb. ind. 2. t. 454. Keř; listy lichozpeřené, 2—3jařmé, nejlysejší: listky wejčtokopinaté, zakončité, lesklé. — W Silhetu Indie wýchodní. †.

Dužninu wysoce žlatau, semeno zaobalující, zemkové jedí.

STAWIPLAW. BRUCEA. BRUCEA.

Kwěty pometáním 1pohlawé nebo obojaké. Kalich 4dilný. Plátky 4. Samec: lůžko 4laločné; tyčinky 4, podplodní. Samice nebo oboják: tyčinky 4, neploďné nebo ploďné; worečky 4, oddělené nebo přisrostlé; čnělky žádné; blizny naštowicowité. Peckowice 4, 1pazdré, 1semenné; bilek skrowný. Kel překoceny, děloh waječných, dužnatých.

St. obecný. B. antidisenterica Mill. ic. t. 25. Herit. st. t. 10. Bruce it. t. 21. Lam. t. 118. Hayn. 8. t. 24. Düsseld. 9. t. 8. Keř přímý, mladému wlaškému ořechu podobný. Listy 1' dlauhé, lichozpeřené, 5jařmé: listky 3" dlauhé, nejcelejší, wezpod na žebřách jako i rozhy rezawě huňaté; hrozny úžlabičkové, přetrženě klasnaté;

kalich huňatý; koruna sotwa kalichu delší, uvnitř nachová.
— W Abysínii podlé údolí. Kwěte w dubnu, kwětnu. \bar{R} .

Senárané rostlinu tu vůbec znají, a co lék proti úplawici sobě wáží. Kořen olaupaný a usušený na prach rozmělnují a denně 2 lžce ho nemocným podávají. Někteří se domníwají, ač křiwě, že od toho kře pochodí angostura nepravá, jedowatých aučinkůw.

PAJASAN. AILANTUS. GÜTTERBAUM.

Kwěty obojaké a samčí smíchané. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, dole swinutých, před rozwitím zdwojnásobněnochlorpnitých. Terč krauzkowitý, chobotnatě šřasý. Tyčinek 10. Worečky 2—5, ze wnitřní strany wypauštější čnělky. Nožničky 2—5, podlauhlé, obak zakončité, nepukawé, 1pauzdré, 1semenné. Semeno po straně w pauzdru připewněné, bezbilečné. Kel přímý, děloh listowitých, tupých, kořínku hořeního.

P. žláznatý. A. glandulosa Desf. ac. par. 1786. t. 8. Herit. st. t. 81. Duham. nov. t. 36. A. procera Salisb. Rhus hypsolodendrom Moench. R. Cacodendron Ehr. Strom přeztepilý, daleko nad lesní stromy swůj koš sontikowitý podnášející; kmen 50—60' vysoký, a tlustý tak, že jej sotwa 2—3 muži obejmouti mohau; kůra šerá, hladká, na prst tlustá; dříví pěkné, hedwábneho pohledu, přetwrdé, bílé, hořké, silně zapáchající; listy 1½' dlahé, líchozpeřené, 2—3jarmé; listky 7" dlahé, širší nežli dlah, wejčité, podlauhlé, zakončité, dole hrubě zubaté zuby wezpod žláznatými; lity konečné, nachýlené, 1' dlahé; nožničky 5" dlahé, 1" široké, co list tenké, se semenem kotaučowitým, žlutým, hořkým. — W Číně a na Molukách. Kwěte w plišti. 5.

We vlastech swých jest nejvyšším stromem a *ailanto* slowe. Nyní také w Ewropě se sází do stromořadí pro pěkný stín. Kůra w lékařství užitečná.

Podřadí 2.

ŽLUTODREWOWITÉ. ZANTHOXYLEAE.

ŽLUTODREW. ZANTHOXYLUM. GELBHOIZ.

Kwěty obojaké nebo pometáním dwojdomé nebo jednodomé. Kalich 3—9laločný, častěji 4—5dílný. Plátkůw co uštůw kalichowých a s nimi střidawých, málokdy žádné. Tyčinek co uštůw kalichowých a jim střičných. Worečkůw co uštůw kalichowých, dole prostých

anebo srostlých, pometaním u menším počtu jsaucích, anobřz ojedinelých, zralých 2chlopných, 1—3semenných. Semeno lesklé.

Kře nebo stromy často ostnaté; listy často střídawé a tečkowaně žláznaté.

Z. zubolěžný. Z. ternatum Swartz. Keř bezbranný co muž vysoký, s korau šerau; listy trojené: lístky obwejité, přivykrojené, lesklé, wezpod tečkované; brozny úžlabičkové, složené; kalich 3dilný; plátky, tyčinky a měchýřiky po třech. — Na Domingu ostrowě. \bar{h} .

Kořen kořený a ostrý obsahuje pryskyřici, barwinu žluta a prwek hořký; žvýkán wyluzuje sliny, a tudž se potřebuje proti holení zubůw; plod chuti pepřowité.

Z. růžowonný. Z. emarginatum Swartz *Fagara emarginata Swartz. Sloan. t. 168. f. 4.* Strůmek 20' vysoký, s kmenem co stebno tlustým, někdy krátkými ostny přikrytým, s wětwezi sehnutými; listy na konci rozek, 4" dlouhé, lichob. nebo sudozpeřené, 2—3jařmé: lístky 1" dlouhé, 3/4" široké, wejité, vykrojené, huňaté; kwěty drobné, bílé jako bezowé, 5mužné, 3čnělečné; měchýřiky 3 (pometaním 1), jako černý pepř, 2chlopné o 1 černém semeně. — Na wrších ostrowa Jamaiky. 5.

Dříwí bílé s obštrným dřeněm, wonné, tak že je jmenují *růžowým*. Hoře daleko široko naplňuje wzduch lžbezným zápachem. Listy a rozhy slauží k lázním a obkladkům dráždicím. Tobolky wóní asi jako bobek.

Z. kořený. Z. Rethsa Decand. *Fagara Rethsa Roxb. Rheed. 5. t. 34.* Strůmek 15' vysoký, s korau našerau kerkowitau; ostny nejmnožší podhnuté, drobné; listy 1' dlouhé, sudozpeřené, 8—16jařmé: lístky 5" dlouhé, 7" široké, kopinaté, kosowité, hladké, celé; plátky a tyčinky 4; měchýřik 1, zakulatělý co hrách, 1semenný. — W Indii wýchodní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Lýko ostré a hořké; plody nezralé chuti kořenné, wsi jako kárky pomarančowé, a semena jako černý pepř, potřebují se co koření; s cukrem zadělané k posilnění žaladka a proti hlistám.

Z. jasmínolistý. Z. Pterota Kunth. *Fagara Pterota Lin. Lam. t. 84. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 127. Pterota P. Browne t. 5. f. 1. Sloan. 2. t. 162. f. 1.* Strom 20' vysoký, ostnatý; wětwe prohybané; dříwí twrdé, rusé, jako buksowé; wětwe mnohé, rozložité; listy 2" dlouhé, lichozpeřené: lístky 1/2" dlouhé, obwejité, přízejkované; řapík auzce obraubený, na články se rozdělující, u wzniku jakoby palistoma opatřený, ostnoma hákowitýma; klasy úžlabičkové, kratši řapíku; tyčinky 4—5; waječníky 2; měchýřiky 2—1, kulowaté, asi co kaukolowé semeno weliké, čnělkau křiwau hrotité, swraskalé;

w každé semeno špinawě rusé. — W Indii západní w nížinách. Kwěte w čerwnu až do srpna. \bar{h} .

Kůra žene na pot a barví na žluto; listy kořenné, hořké posilují žaludek, vyhánějí wětry a silice z nich wydobyta k natírání dobrá.

Ž. pepřowý. Z. piperitum Decand. Fagara piperita Lin. Sio et Sansio Kaempf. t. 893. Strůmek kmenu 12' vysokého, wětwi skoro pnulých, dříwi lesklého, dřeně mnohého, zponenáhla rostaucí; kůra hrbolatá, mastná; listy zdělí ruky, střidawé, lichozpeřené, ōjařmé: listky podlahlé, 1" dlahé, dole nestejně zejkwované; řapík šidlowitý, člankowaný; palisty jsau ostny polopalečné; brozny 1½" dlahé, úzlabičkové: kwěty drobné, zelenawé, na 5—8 částek rozdělené, o 7—8 tyčinkách; tobočky obyčejně 2, nožičité, zakulatělé, zwíci pepřowéto zrna, předrobně bradawičnaté, twrdé, červenawé, s jedním semenem černým, lesklým. — W Žaponu. Kwěte w srpnu, září. \bar{h} .

W celé Indii známý, jehož kůra, listy a plody chutnají jako pepř a místo něho se obzvlášť tobočky jeho potřebují.

Ž. jasanowý. Z. fraxineum Willd. Z. ramiflorum Michx. Z. Clava Herculis Lin. Duham. 1. t. 97. Keř 8—15' vysoký, s wětweми popelawými, rozhami lysými; listy lichozpeřené, 4—ōjařmé, ½" dlahé; listky wejčité, konečný nejwětší, nepatrně zpilkowané, dole stejné, skoro zakončité, tupé nebo ostraunké, mladé hustě pyřité, starší wezpod řídce pyřité, na lici olysající; řapíky oblé, bezbranné; palisty jsau ostny; kwěty postranní z daupat na loňských wětwičkách před listím vynikající w jednoduché, sedawé okolíky rozstawené, zelenawé, dvojdomé, bezplátečné; kwěty samčí 4mužné; kwěty samičí ze 4 waječnikůw nožičitých, po jedné čnělce s hlawičkowitau bliznau; obyčejně dozráwá z kwětu wsákeho jenom jeden měchýřík co zrno pepřowé veliký, na powrchu swraskalý, 2chlopný, nahnědle zelený; semeno jedno, černé, lesklé. — W Saustátí seweramerickém. Kwěte w březnu a dubnu. \bar{h} .

Kůra jest ostrá a slabě kořenná, a potřebuje se hlawně proti bolení zubůw.

Ž. černokorý. Z. Clava Herculis Lin. Z. caribaeum Lam. Z. carolinianum Gaert. Pluk. t. 239. f. 4. Strom 30—40' vysoký; kmen zwýší 16', ztlaustí 1', se silnými ostny a konopitými wětweми; dříwi žlutawé; kůra černá; listy 6" dlahé, zpeřené, ōjařmé: listky 2" dlahé, wejčité, vykrajowané zubaté, dole nestejně, sedawé,

prosvitavě tečkované, nejlysejší: kwěty na latách konečných, velikých, před listím vynikající o 5 dílech; měchýřiky 3—5, nožičité, nerovné, lesklé, červené, se semenem leskle černým, malým, na tenké šnůrce. — W Indii západní a Karolině. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Semena a toholky přjemně zapáchají a vyhánějí moč a pot; listy vončí jako pomarančové proti wředům a bolení zubůw; kůra waitří ostrá a kořená w zimních se užívá.

Podřadi 3.

KŘÍDLATCOWITÉ. PTELEACEAE.

KŘÍDLATEC. PTELEA. LEDERBLUME.

Kalich malý, 4—5dílný. Plátky 4—5, rozložené, podplodní, w paupěti střechovité. Tyčinek co plátkůw a s nimi střidawých. Lůzko napuchlé, šbočné. Waječnik 1: čnělka krátká; blizny 2. Nožička blanovitá, obraubená, 2pauzdrá: pauzder 2waječných, pometáním lsemenných. Semena wisutá, podlauhlá, bílku dužnatého, kle rovného, děloh přílistowitých, wejčítopdlauhých, kořínku hořeního.

K. ztenčený. *P. trifoliata* Lin. Mill. ic. t. 211. Trew t. 9. Duham. 2. t. 43. Lam t. 84. Schmidt t. 76. Schk. t. 25. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 128. Frutex virg. Dill. elth. t. 128. Keř 8—15' vysoký, wětwi lysých, hladkých, tmawě nebo zelenawě hnědých, rozeh, listů mladých a stopek pýřitých; listy dlauhořapíkaté, trojené: listky e-liptičně obwejčité, ostré nebo zakončité, prostřední dole silně klinowitě zaužený, postranní nestejnostranné, wšecky nepatrně zejgowané; kwěty zelenawě bílé na wreholících konečných rozpostawené, často čtyrmužné; kalich a plátky wně pýřité. — W jižných státech sewerne Ameriky. Kwěte w čerwnu. \bar{h} .

Dříví, listí a plody hořké a kořenné potřebují na jizwy a proti hlistám, poslední také místo chmele do piwa. U nás w anglických sadech.

KAMOKOR. TODDALIA. TODDALIE.

Kalich 4—5zubý, stálý. Plátky 4—5 podplodní, w paupěti sotwa krajemi přiložené. Lůzko terčowité. Tyčinky 4—5. Čnělka nejkratší. Blizna uřatá. Plod suchobobulowý s korau žláznatou, 4—5pauzdrý, 4—5semenný. Semena ledwinowitá, se skořápkau nejtlust-

ší, rohowitau, přikamenowitau, černau. Bílek nejlustší. Kel osový, nakřiwělý. Dělohy čarkowité, plochowypuklé; kořinek hoření.

K. ostnatý. *T. aculeata Pers.* *Paullinia asiatica Lin. Jacq. obs. 3. t. 62. f. 1. Lam. t. 139. f. 1. Rheed. 5. t. 41. Burm. zeyl. t. 24.* Keř asi 2 mužůw zvýší, kmenu slabého, wětwi střidawých, někdy po stromech pnulých, ozbrojených ostny krátkými, hákowitými, mnohými, dole širokými a bělawými, na konci černawými; takowými těž ostny jsau ozbrojeni řapiky; listy střidawé, řapíkaté, trojené: listky wejčítokopinaté, sedawé, lysé, tupé, celé nebo maličko zaubkowané; kwěty rozpostawené na hrozny úzlabičkové, listu kratší nebo delší, málo wětewnaté; stopečky krátké, nestejně, właskowité; kalich lysý, welmi malý; plátky wejčité, tupé, nadduté, mnohem delší kalichu; tyčinky delší plátkůw; waječník wejcowitý; plod zwíci hrachu, drobně černoskwrnatý; semena wejcowitá, hladká. — W Indii wýchodní, na Ceylonu. Kwěte w čerwnu až do srpna. \bar{K} .

Wšecky částky zapáchají a chutnají kořeně, ostře a hořce; kůra kořenowá a zelených plodůw w oleji škwařená potřebuje se co mast proti dně; listy zwařené w kaupeli proti wodnotelnosti; plody chutrají jako pepř.

TRÍZRN. CNEORUM. ZEILAND.

Kwěty obojaké. Kalich 3—4zubý, malý, stálý. Plátky 3—4, stejné, w paupěti střechowité. Lůzko zakulatělé. Tyčinky 3—4. Blizny 3—4. Peckowice 3—4, zbobulelé, u prostřed spojené, 2pauzdré: pauzder 1semenných. Semeno wisuté, s bílkem dužnatým, kořinkem wzhůru přes dělohy polooblé nadkřiwěným.

T. lysý. *C. tricoeccon Lin. Duham. 1. t. 60. Mill. ic. 1. t. 98. Lam. t. 27. Jaum. t. 5.* Wlčí pepř menší *Mat. Wcl. 441.* Křiček wždy zelený, hustý, 2—3' vysoký; listy střidawé, kopinaté, tupé, oliwowým podobné; stopky přečrátké, úzlabičkové, 1—3kwěté; kwěty předrobné, žluté; kalich zubů 3, wejčítých: plátky 3, podlauhlé; tyčinky 3, krátké; plod trojworečný, zralý čerwený, uschlý hnědočerný. — Podlé Moře středoziemního, obzwláště we Francii, Španielích po skalách. Kwěte w dubnu až do září. \bar{K} .

Peckowice wyschlé, hnědé, jsau jako celá nat chuti ostré a hořké; druhdy se potřebowaly k počišťowání a proti starým wředům.

T. poprášený. *C. pulverulentum Vent. cels. t. 77.* Keř 3—4' vysoký, celý popelawě poprášený; listy se-

dawé, 1—1½" dlouhé, tupé, podlaublé, nejcelejší, dole zaužené a připodduté; květy úžlabíčkové, ojedinelé nebo po 2—3, stopkami jakoby vyniklé z pahrbku na zpodině listové; kalich 4zubý; plátky 4, čárkovitopodlaublé, žluté; tyčinky 4; plody dvojworcěné, swraskalé, červené. — Na Ostrowech kanarských. Květe w dubnu až do srpna. \bar{h} .

Na Tenerifě se potřebuje na místo chinu proti zimnicím.

WRCHOLIST. SPATHELIA.

Květy obojaké. Kalich 5dílný, mázdřítý, barvený. Plátkůw 5, podplodních, w paupěti střechovitých. Tyčinek 5, s nitkami krátkými, 3špidlatými, dole rozšířenými a huňatými. Waječník obhomolowitý, 3úhelný, 3pauzdřý: pauzder 2waječných. Čnělka žádná; blizny 3. Peckowice podlaublá, 3bočná, po hranách křídlatá, 3pauzdrá: pauzder 2waječných, někdy 2křídla, 2pauzdrá. Semena podluhowatá w pauzdrách ojedinelá. Bilek dužnatý; kel rovný, překocný, s dělohama čárkovitě podlaubhlýma, kořínkem krátkým.

IV. řebabinový. *S. simplex* Lin. *Lam t.* 207. *Ker. reg. t.* 670. *Sloan. 2. t.* 171. Strom obzvláštní. Kmen 40' vysoký a 1" toliko tlustý. obyčejně jednoduchý nebo wětwe toliko 6" dlouhé z konce wvhánějící, takže z daleka podobá se palmě; listy na konci krátkých wětwi, veliké, lichozpeřené, velmi podobné řebabinovému, řapík 3—4' dlouhý; listky střidawé, lysé, sedawé, kopinaté, dole wejčité, na konci ostré, po kraji zubaté; květy rozpostawené na latich rovných, dlouhých, wětewnatých: wětwe jednoduché, střidawé, nesaucí květy pěkné; koruna dwakrát delší kalichu, pěkně nachowá. — Na Jamaice po skalách podlé wod. 5.

Podřadí 4.

KOŽARKOWITÉ. CORIAREAE.

KOŽARKA. CORIARIA. GERBERSTRAUCH.

Květy obojaké, jedno- nebo dvojdomé. Kalich na patero klaný. Plátkůw 5, kalichu menších, mozolatých. Tyčinek 10, na lůžku připewněných. Waječník sedící na lůžku ztlustlém, 5pauzdřý, 5hraný. Čnělka žádná. Blizen 5, dlouhých, šidlowitých. Worečkůw 5, uzráním

skoro oddělených, přiblížených, nepukavých, 1semen-
ných, obklíčených lupeny kalichovými a plátky zvět-
šenými, žláznatými. Semena wisutá. Bilek žádný. Kel
rowný, s kořínkem hořením, dělohami dužnatými.

K. myrtolistá. C. myrtifolia Lin. Duham. t. 73. Lam. t. 822. Schk. t. 334. Düsseld. suppl. 1. t. 14. Keř zvýší
muže s korau nášerau; wětwe 4bočné, stříčné, ohebné,
mnohé, přimaunké; listy stříčné, jednoduché, wejčito-
kopinaté, ostré, třikrát trojžilé, přířapikaté, lvsé, 1 $\frac{1}{2}$ "
dlauhé, $\frac{3}{4}$ " široké; hrozny konečné, přimaunké, mno-
hokwěté; kwěty drobné, zelenawé; stopečky stříčné ne-
bo na konci střidawé, opatřené dole listenem jedním,
u prostřed dwěma; blizny čerwené, jako růžky čnějící.
— We křowistích a plotech Ewropy a Afriky středo-
mořských. Kwěte w kwětnu až do srpna. \bar{h} .

Listí a plody jsauce jedowaté působí záwrať, křeče, anobř
i smrt. Tudy nebezpečné jest porušení senesowých listů těmi listy.
We vlasti její se potřebuje k barwení na černo a wydláwání
koží.

Řád 66.

HOŘKOŇOWITÉ. *SIMARUBEAE.*

Kwěty obojaké nebo pometáním různopohlawé.
Kalich 4—5dílný, stálý. Plátky 4—5, podplodní, pří-
mé, sedawé. Tyčinek tolik co plátkůw nebo dwakrát
wíce, wyniklých z terče podplodního, prosté. Waječ-
ník rozdělený na tolik lalokůw, kolik plátkůw. Čnělka
nitowitá, dole rozšířená. Worečkůw co plátkůw, na
lůžku klaubem připewněných, tobołkowitých, 2chlop-
ných, u wnitř pukajících, 1semenných. Semena bez-
bílečná, wisutá. Dělohy 2, tlusté. Kořinek krátký,
hoření.

Stromy nebo kře; listy střidawé, zpeřené, welmi řídce je-
dnoduché, netečkowané, bezpalisté; kwěty prawidelné, okoličené,
hrozněné, častěji klasené.

Sem náleží 20 rodů (w 6 pokoleních), ježto skoro wšecky ro-
stau mezi obratníkoma w Americě. Wšeliké rozeznáwají se wytaže-
ninau přehořkau.

HOŘKOŇ. *QUASIA. QUASIE.*

Kwěty obojaké. Kalich malý, 5dílný, barewný.
Plátkůw 5, wětších kalichu, sklímených w trubku a ma-
ličko zatočilých. Tyčinek 10. Worečkůw 5, na nožce

šhrané; čnělka 1, předlauhá; blizna malá, šbrázdá. Tobolky.

H. obecná. Q. amara Lin. amocn. 6. t. 4. Plenk t. 333. Lam. t. 343. f. 1. Hayn. 9. t. 14. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 125. Düsseld. 13. t. 1. Wagn. 2. t. 238. Strom malý, 10—15' vysoký, často keř zwýší 6—10', s korau dosti hladkau, šedau, ponážlutlau; rozhy čerwenawě hnědé, lysé jako celá rostlina; listy lichozpeřené, 1—2jařmé, s řapikem článkowitzě křídlatým: listky kopinaté, podlauhle, zakončité, na lici lesklé, wezpod bledší, po žile a řapiku swětle nachowé; kwěty na hroznech konečných a přímých weliké, jasně nachowé; tobolky obwejitě elipsowitzě, maličko smačknuté, swraskalé, černewé. — W lesech w Surinamu, sázená w Guianě, sewerné Brasilii a Indii západní. Kwěte skoro pořad. 5.

Dříwt jeho jest *prawé* čili *surinamské kwassiowé*, wšech jiných lékůw hořkosti nejsilnější a nejčistější.

SIMARUBA. SIMARUBA. SIMARUBE.

Kwěty pometáním jednodomé nebo mnohomanželné. Kalich malý, šdilný. Plátkůw š, kalichu trochu delších. Tyčinek š—10. Čnělka na konci dělená.

S. ztepilá. S. excelsa Decand. Hayn. 9. t. 16. Düsseld. 13. t. 12. Wagn. 2. t. 239. Quassia excelsa Swartz. act. holm. 1788. t. 8. Strom našinskému jasanu podobný, 80—100' vysoký; kmen často 10' w objemu; kůra popelawá, rozsedalá, haužewná, u wnitř bělawě rusá; wětwe odstálé, oblé; listy delší 1', zmládi pýřičkaté, pak olysálé, na řapících oblých lichozpeřené: listky po 8—15 krát kořapíčkaté, wejčítopodlauhle nebo podlauhlokopinaté, dlauze a tupaunce zakončité, 2¹/₂—3¹/₂" dlauhé, 1—1¹/₂" široké, dole přinestejné, konečný děle řapíčkatý, užší, kopinatý, stejustranný; palisty u počátku listkůw kopinaté, předrobné, padawé; laty krátké, přirozewřeně wětewnaté, s kwěty mnohými, samčými a obojakými; stopěcky příplštnatopýřité; listeny přemalé; kalich uštůw wejčitých, ostraukých; plátky podlauhle, tupé, bílé; tyčinek š, zdělí plátkůw, (kwětůw samčích delší); waječník obyčejně ze 3 worečkůw, na terči walcowitém, uřatém; čnělka sotwa delší tyčinek, šboká, na tré klaná; blizna ostrá; měchýřiky obwejitokulowaté, co hrách weliké, černé, pak chlopněma pukající; semena zakulatěloelipsowitzá. — W lesech na Jamaice a Karybejích. Kwěte w říjnu, listopadu. 5.

Od toho rodu přichází dřeví *kwassiowé jamaické* čili *tlusté*, a rovná se w aučincích *kwassiowému* pravému.

S. guianská. S. guianensis Rich. S. amara Aubl. t. 331. 332. S. officinalis Decand. (dilem). Quassia simaruba Lin. Lam. t. 343. f. 2. Desc. 1. t. 14. Strom 60—70' též jasanu podobný; kmen rovný, třebas 2" tlustý; kůra příhladká, šerá, z ran ronící šťáwu žlutawau, hořkau; rozhy náhnědé, lysé; listy sudozpeřené, 1—1½' dlahé, na řapících oblých, na lici obzvláště proti konci žlabowitých: listky 10—16jařmé, překrátce řapíkaté, podlahlé, dole zaužené, na konci tupé nebo maličko vykrojené nebo krátce a tupě zakončité, 4—5" dlahé, 1—1½" široké, tlustaunké, kožowité, tmawě zelené; lata weliká, rozewřená, střidawowětwa; listeny listowité, řapíkaté, kopistowité; kwěty krátkostopečné, bělawé, samčí a samičí pomíchané; kalich krátký, zwonkowitý: zubůw wejčitých, ostraukých; plátky podlahhlokopinaté, ostré, přížlabowité; tyčinky sotwa zdělí koruny, na zpodině se šupinawu obwejitawu, huňatau; prašniky podlahhlé; kwěty samičí mají kypet waječnika, špauzdry; waječnik samičích na terči okrauhlém, 10 šupinami obklíčeny; čnělka šbrázdá; blizna hlawowitá, pupečnatá: lalokůw 5; podlahhlojazykowitých, wýstředních; plody přioliwawité, wywýšené sílnatožilnaté, černé. — W Guianě na místech písčitých. 5.

Kůra kořenowá a snad i kmenowá jmenuje se *simarubowá*, čmti slizké, welmi hořké, w lékařství užitečná jako dřeví *kwassiowé*.

S. hořká. S. amara Hayn. 9. t. 15. Düsseld 17. t. 13. Wagn. 2. t. 164. S. officinalis (dilem) Decand. Strom předešlému welmi podobný, takže tepruwa w nejnowějších časech byl rozeznán. Kořen sestává z wětwi mnohých, rownowážných, tlustých, daleko wybíhajících a přikrytých korawu nerownawu, włáknatau, u wnitř za čerstwa tmawě žlutaau, za sucha bledawu; kůra na kmenu jeho a wětwich hladká, šedá, žlutě skwrnatá, pak šerá, u wnitř bělawá: listy ½—1' dlahé, sudozpeřené na řapících oblých: listky střidawé, 8—4jařmé, krátkořapíkaté, 2—3" dlahé, ¾—1" široké, dole klinowité zaužené, na konci zaokrauhlené a opatřené brotem překrátkým, tupým, příkožowité, na lici tmawozelené, lesklé, na rubu bledší; lata konečná z mnohých hroznůw řídkých; listeny podlahhlokopistowité řapíkaté, listowité; kwěty dvojdomé; kalich uštůw wejčitých, ostrých; plátky podlahhlokopinaté, ostré, bělawě rusé; tyčinky zdělí plátkůw, se šupinami wejčitými, huňatými; prašniky čárko-

wité; kypet waječnika 10pauzdry, waječnik aurodný 10 šupinami obkličeny; čnělka walcowitá, nahoře na patero klaná: uštůw rozložených, podhnutých; blizny ostré; plody podlaubloelipsowité, přismačknuté, hladké, černé; semena úkosně podluhowatá. — W lesech na Jamaicae a Karybejích. Kwěte w dubnu. 5.

Kůra kořenowá bledší nežli předešlého stromu taktéž se jmenuje a potřebuje. Jest hořčejší.

S. měňawá. S. versicolor Hillair us. t. 5. Strůmek 5—10'; listy 5—12" dlouhé, krátkorapikaté, ubírawě sudozpeřené; řapiky lysé, čerwenawé: listky 4—7jařmé, střidawé, podlaublowaječné, 1/2—3" dlouhé, přetupé a zatlačené, na lici lysé a zelené, na rubu bělawé a zmladí pyřité; lata konečná, štíhlá, z 5—9 wětwi střidawých, předlauhých, autlých, hranatých, přismačknutých, lysých, čerwených, u jich počátku listy malé, zpeřené; listeny dalšího rozwětwení kopistowité, w řapik zaužené; kwěty dwaudomé, přistrbaulené, překrátce stopěčkaté, drobnými listencemi obkličené; kalich tlustaunký: uštůw wejčitych, tupých; plátky podlaublokopinaté, zaubkoma nestejnýma ukončené; tyčinky (10) kratší plátkůw, šidlowité, dole opatřené šupinaw tlustaw, kopistowitaw, přetupaw, brwitaw; prašniky waječné. — W Brasílii, hlawně w Minas-Geraesu. Kwěte w srpnu. 5.

Kůra w Brasílii *cortex paraíba* zwaná, jest hořká jako předešlá a taktéž se potřebuje; též prý léčí uškautí hadí,

SIMABA, SIMABA, SIMABE.

Kwěty obojaké. Kalich malý, mískowitý, šidlný, na patero klaný nebo šzubý. Plátků 5, dole širokých, kalichu mnohokrát delších. Tyčinek 10, řidko 8, jichž polowička střičná uštům kalichowým, druhá plátkům: nitky na konci lysé, šidlowité, u wnitř w šupinku brwitaw rozšířené. Čnělek 5 w 1 srostlých. Blizen 5, krátkých. Worečkůw 5, lsemenných.

S. guianská. S. guianensis Aubl. t. 153. Zwingera amara Willd.. Keř 6—7" vysoký, přímý; kmen oblý s koraw rozsedlaw a wětwemi rozkladitými; listy střidawé, řapikaté, trojené čili lichozpeřené, 2—3jařmé: listky střičné, tuhé, lysé, zelené, wejčité podlauhlé, celé, zakončité, asi 3 1/2" dlouhé, 1' j wíce široké, listek lichý řapíčkatý; kwěty úzlabičkowé, po 5—6 dělající malé chocholiky; stopěčky krátké, nestejné, opatřené dole malým listenem na způsob šupiny; kalich lysý, o 4—5 uštůw hlubokých, ostrých; koruna bílá, trochu delší

kalichu, o 4—5 plátcích vejčitých, tupých; worečky 4—5, žlutavé, vejčité, $\frac{1}{2}$ " dlouhé, se skořápkou zelenou, tenkou, kožovitou, hořkou; semeno křehké, ve slupce hořké. — W Guianě w lesech. Kwěte w září. \bar{R} .

Kořen a kůra hořké, potřebují se jako jiné hořké hmoty rostlinné w lékařství.

WĚNCOWEC. NIOTA. NIOTE.

Kalich 4—5dílný: ušťw 2 wně žláznatých. Plátky 4—5, tupé, kalichu mnohem delší. Tyčinek 8—10, prostých, podplodních, dole šupinaw zmnožených. Waječník číhovitý, nawrchu 4—5laločný. Čnělka 1, nitowitá, z prostřed laloků waječnickowých vyniklá. Tobolky 4—5 nebo pometáním 1—3, smačknuté, 1pauzdré, 1semenné.

W. obecný. N. tetrapetala *Decand.* Samadera tetrapetala *Wallich. as. 2. t. 168. Gaert. t. 159. Karin njotti Rheed. 6. t. 18.* Strom wždy zelený, 30' vysoký, co muž tlustý, s korau černau a dřiwim bílým, hořkým; listy přehořké, 10" dlouhé a $2\frac{1}{2}$ " široké, střidawé, podlaublowejčité; stopky 1' dlouhé, wisuté, smačknuté, nesaucí okolik s 12 kwěty $\frac{1}{2}$ " dlouhými, wně rusými, u wnitř čerwenými, newonnými; plody ořehowité, 2" weliké, trochu smačknuté; skořápka tlustá, haubowitá, lehká; jádro přehořké. — W Indii východní, na Ceylonu, podlé moře w písku. 5.

Wšecky díly, jsauce hořké, potřebují se proti slabosti žalúdka, běhawce a auplawici, listy proti horečkám, olej semenowý proti nemocem audůw.

Řád 67.

OCHNOWITÉ. OCHNACEAE.

Lupenůw kalichowých 5, dole sotwa srostlých, stálých, w paupěti střechowitých. Plátkůw podplodních 5, s lupeny kalichowými střidawých anebo 10, padawých, w paupěti střechowitých. Nitky často stálé. Prašniky 2pauzdré, dolejškem připewněné. Waječník rozdělený w tolik pazder co plátkůw. Čnělka 1, nitowitá, stálá, dole zakulatělá, zwětšená, dužnatá, nesaucí pazder čili worečkůw tolik co plátkůw, připewněných články na zweličeném zpodku čnělky, přesleněných, 1semenných, nepukawých, připečkowitých. Semena bez-

bílečná, se klem rovným, kořínkem krátkým, dělohama tlustýma.

Stromy, kře; listy střídavé, jednoduché, palistnaté; květy pravidelné, obojaké nebo mnohomanželné, více méně hrozněné nebo vrcholičené, řídceji ojedinelé.

Sem náleží zajisté asi 50 rodů ve 4 pokoleních. Všecky náležejí horkému pásmu, málokteré kromě obratníků a to jenom blízko nich. Někteří jich mají ještě horký prvek, mnohem ale méně nežli hořkoňovitě, za to ale více třísloviny a v semenech oleje.

OCHNA. OCHNA. OCHNE.

Plátkův 5—10. Tyčinek mnoho; nitky nířovité, stálé; prašníky čárkovité nebo vejcovité, dvojnásobnou šterbinou od hora dolů pukající.

Kře nebo stromy starosvětové, hladké, štáwnaté, listův padavých; oka šupinatá; květy vynikají pod listův z loňského dřeva.

O. ztupená. *O. obtusata Decand. ann. mus. 17. t. 1.*
O. squarrosa Lin. Roxb. t. 89. Metrosideros spuria Rumph 3. t. 13. Nizký strom, pohromadě rosta malé lesy dělající; peň nířký, tlustý; listy podobné skořicovníkovým, obvejčité nebo podlauhlowejčité, ostré, pilované, lesklé, 5" dlouhé, 2" široké; květy veliké; kalich zelený, stálý; koruna žlutá, newonná, 1/2" široká, alespoň složená z 8—10 plátkův podlauhlých, padavých; tyčinek 5krát 10 v jedné řadě; blizna hlavovitá; peckovic 10, hustých na zwelíceném zpodku čnělkovém, pak rozdělujících se, žaludovitých, černých, co bob velikých, obyčejně 7—6 pometavých, mléka bílého plných; semeno se slupkau bilau. — W Indii východní. 5.

Celý strom a ovoce podobají se baobabu; dříví jako železné rozděljuje se na tvrdé jádro a běl čili blánu měkkau, u wodě se potopuje. Kůru žvýkají nemajíce pinangu.

KLINOR. GOMPHIA. NAGELBEERE.

Plátkův 5. Tyčinek 10, s nitkami skoro žádnými, prašníky dlouhými, jehlatcovitými, přímými, na konci děrau dvojnásobnou pukajícími.

Stromy, kře, nejvíce americké; hrozny z konce větvi listonosných vynikají.

K. olejnj. G. Jabotapita Swartz. Plum. am. t. 158. Lam. t. 472. f. 2. Marcg. t. 101. Piso t. 166. Strom křovitý, mírně veliký, s korau šerau, hladkau, dřívím měkkým, tuhým; větve hebké; listy hruškovým podobné, 3" dlouhé, 1" široké, přisedavé, vejčitokopinaté, obak ztenčené, od dola nahoru zejřkované, ostré; květy

na hroznech konečných; koruna třikrát delší kalichu, žlutá, líbezně vonící, asi jako fiala žlutá; plátky okrouhlé; bobule 2—5, sedavé, co pecky třeshňové veliké, vejcovité, černé, dolejškem ponořené do zpodu čnělkového zwelčeného. — W Indii západní a Americe jižní. Kwěte w prosinci a lednu, zraje w březnu a dubnu. 5.

Bobule podobají se našinským brusničkám, taktéž barví, swraskavě chutnají a jedí se; ze semen vytlačují olej na swíceň.

KÝVOŇ. WALKERA. WALKERA.

Plátkůw 5. Tyčinek 5; nitky krátké; prašníky wejčité. Peckowic 5, obwejtiledwinowitých, lsemených, se čnělkau na dně; kel překocení, hákowitz zobanitý, bezbšlečný.

K. zpilowaná. *W. serrata Willd.* *Meesia serrata Gaert.* 1. t. 70. *Tsjocattii Rheed.* 5. t. 48. Strom 12' wysoký, kmenu tenkého, wětwi mnohých, kůry čerwenawé, dřewa bílého; kořen hořký, kořený; listy střidawé, kopinaté, zpilowaně zejgowané; hrozny příchocholiceňé; kwěty newonné; ušty kalichowé, kopinaté; peckowice lesklé, čerwenawé, hořké a kyselé, s jádrem bílým, ledwinowitým, hořce sladkým. — W Indii východní. 5.

Požád zelená, kwěte a zraje. List a kwět dobré k upewnění dásní; zwařenina kořenowá proti dáwení.

PODTŘEDÍ DRUHÉ.

KALICHOKWĚTÉ. CALYCIFLORAE.

Kalich srostlolupený, t. lupenůw dole wice méně srostlých. Lůžko wice méně na kalich dole přirostlé. Plátky a tyčinky z částky lůžka s kalichem srostlé wyniklé, a tudý nákalichowými nazwané. Plátky srostlé nebo prosté. Waječník prostý nebo s kalichem srostlý.

Řád 68.

BRSLENOWITÉ. CELASTRINEAE.

Lupeny kalichowé 4—5, nejdoleji srostlé, od waječníka oddělené, dřewe rozwití střechowité. Plátkůw co lupenůw kalichowých, s nimi střidawých anebo žádných. Tyčinek co lupenůw kalichowých, jim střičných, nákalichowých. Waječník prostý, terčem přídažnatým

obkličný, 2—3—4pauzdrý: pazder 1 — mnohowaječných. Blizna na 2 — 4klaná. Plod: tobolka, bobule, peckowice, nožnička. Semena nejmnožších, zvláště tobolkatých mískatá. Bilek dužnatý nebo žádný. Kel rovný, osowý, dvojděložný.

Kře nebo stromy; listy jednoduché, řídce složené, často palistnaté, střídavé nebo střífěné.

Do toho řádu náležejí asi 240 rodů w 31 pokoleních, rostaucích we všech světa dílech; w Americe jich ale mnohem více nežli w Evropě.

Řád ten rozděluje se na troje podřadí.

1. *KLOKOČOWITÉ*. Semena kostěná, u pupu uřatá; kel přímý, osowý, w bilku dužnatém, s dělohami tlustýma. Listy složené.

2. *BRŠLENOWITÉ* (wlastně). Semena mískatá, u pupu neřatá; kel přímý, osowý, w bilku dužnatém; dělohy listowité. Listy jednoduché.

3. *CESMINOWITÉ*. Plátky dole širší, někdy srostlé; plod nepukawý; kel rovný, osowý; bilek dužnatý. Listy jednoduché.

Podřadí 1.

KLOKOČOWITÉ. STAPHYLLEACEAE.

KLOKOČ. STAPHYLLEA. PIMPERNUSS.

Kalich šdílný, barwený, we dně opatřený terčem miskowitým, šzubý. Plátkůw 5, přímých. Tyčinek 5, okolo terče stojících. Waječník s 2—3 čnělkami, dole srostlými a pak ztuhá přiblíženými a malými bliznami. Tobolka kožnatá, nafauknutá, 2—3pauzdrá: pazder u wnitř na konci pukajících, 1—2semených.

K. zpeřený. St. pinnata Lin. Engl. bot. t. 1580. Rostl. 2. ob. 63. Klokočka Mat. Háj. 80. — Wel. 94. a. Keř 10—18' vysoký, s korau tmawě hnědau; wětwe siwě zelené; listy lichozpeřené, 2—3jarmé: listky eliptičně podlauhlé, zakončité, drobně a ostře zpilowané, lysé, na lici sytě zelené, wezpod siwě zelené, postranní sedawé, lichý řapičkatý; palisty čárkowité, mázdrowité; hrozny konečné, složené, odwislé; stopečky u prostřed klaubnaté s listenoma padawýma, mázdrowitýma; kwěty asi 4''' dlahé; kalich a plátky stejně dlahé, bílé, často růžowě naběhlé, přímé, na konci sklímené; čnělky a pazdra nafauknutá, obyčejně 2; menase

weliká, zakulatělá, žemličkové barwy, lesklá, s pupem welikým, okrauhlým, bělawým. — Na chlumech w Ewropě jižné, a tu i onde w prostředni. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{K} .

Dříví bílé, pewné potřebují saustružníci; jádra se jedí, ačkoli zwolna počišňují, i dobrý olej dávají; paupata tu i onde jako kaprlata se zadělávají a užívají.

K. trojlístkatý. S. trifoliata Lin. Schmidt. t. 81. Keř podobný; listy trojlístkaté: lístky wejčité, zakončité, pravidelně zpilované, mladší wezpod pýřité; čnělky lysé; tobolky nafauknuté. — W Americe sewerné. \bar{K} .

U nás jako předešlý w sadech; může se taktéž potřebowati.

KOSTALKA. TURPINIA. TURPINIE.

Kwěty mnohomanželné nebo dvojdomé. Kalich 5dílný, stálý, po kraji barwený. Plátkůw 5, z terče wyniklých, s lupeny kalichowými střidawých. Terč 10zejkový. Tyčinek 5, z terče wyniklých, s plátky střidawých. Waječník 3hraný. Bobule 3hraná, 8pauzdrá: pauzder 2—3semenných. Semena kostěná, u pupu uřatá. Kel plošský, rovný, w bílku dužnatém. Dělohy tlusté.

Jmění klokoče.

K. owaená. T. pomifera Decand. Dalrymplea pomifera Roxb. 3. t. 279. Strom; listy 1' dlauhé, zpeřené: listky 3—7, 5" dlauhé, s přetlustými žebry; lity delší než širší: wětvi všech střičných; plody zakulatělé, pomarančowé, jablkowité, asi jako mšpule, *žnekyjam* jmenowané. — W Silhetu Indie východní. 5.

Owoce se jí.

Podřadí 2.

BRSLENOWITÉ. EVONYMEAE.

BRSLEN. EVONYMUS. SPINDELBAUM.

Kalich 4—6laločný, rovný, dole terčem přikrytý. Plátky 4—6, rozložené, z terče wyniklé. Tyčinky 4—6, ze žlázek na terči stojících, s plátky střidawých. Čnělka 1. Tobolka 3—5pauzdrá, 3—5hraná: chlopní u prostřed přeřrádkatých; pauzdra 1—3semenná; semena dužninau čili míškem obalená. Kel zelený, rovný, u prostřed bílku dužnatého.

Kře rozeh čtyřhraných, listůw wejčitých, často střičných, sotwa palistnatých, stopok uřlabičkowých,

B. sprostý. E. europaeus Lin. Schmidt. t. 71. Engl. bot. t. 362. Fl. dan. t. 1089. Rost. 2. ob. 64. Brslen Mat. Wel. 73. b. Brslen, brsnil, kněžské čepičky, kwadrátky, kněží múd. Keř 6—20' vysoký, stříčně a rozkladitě či rozewřeně wětewnatý: wětwe starší oblé, s korau hladkau, hnědau; rozhy tupě čtyřhrané, nahnědle zelené, hladké; listy stříčné, kopinaté, wíce méně wejčité, wždy dole ztenčené a ostré, na konci ostré, jakoby někdy zakončité, nejlysejší, autle a tupaunce pilowané, krátce řapikaté: z úzlabička nejprwnějších listůw wynikají stopky stříčné, smačknuté, sochaté, w rozporách 1kwěté; kwěty 4audé, w rozporách stojící 5audý; kalich a koruna rozložené, poslední podlahlá, zelenawě bílá; terč žláznatý o hranách 4, po řídku o 5; tyčinky zdělí lupenůw kalichowých, přímé; tobolka sytě růžowá, čihowitá, nejčastěji 4—3—2laločná: lalokůw na konci a hraně wněšné tupých, na dél pukajících, 1pauzdrých, 1semenných; semena we wnitřním kautu připewněná, podluhowatá, w mísku dužnatém, mazawém, sytě pomarančowém zawřená. — We křowistích, podlé lesůw, w plotech po nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Dřwí jeho přepewné, žlutawé, potřebují na zboží saustružnické a na nástroje hudební; při zdělávání prý působí mdloby a dáwení. Plody silně počišťují; druhdy w hojictwí se potřebowaly.

B. bradawičnatý. E. verucosus Scop. Jacq. aust. t. 49. Schmidt t. 72. Rostl. 2. ob. 64. Keř předešlému podobný, 5—6' vysoký; wětwe oblé, hnědé, bradawičkami černými hustě pokryté; rozhy zelené, hnědè bradawičnaté; listy wejčité, někdy také kopinatowejčité, tupaunce zakončité, autle a tupě pilowané, nejlysejší; řapik listu mnohem kratší; stopky sochaté; ušty kalichowé okrauhlené; plátky 4 wejčité, zahnědle červené; tyčinky 4; tobolka jako předešlého, hlinožlutá nebo červená. — Po Ewropě wýchodnější, wlažnější. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Powah předešlého.

B. širolistý. E. latifolius C. Bauh. Jacq. aust. t. t. 289. Schmidt t. 74. Rostl. 2. t. 65. Keř třebas 20' vysoký; wětwe hladké, oblé; listy stříčné, wejčité, nejčastěji podlahlowejčité, kopinatowejčité, skoro 2 $\frac{1}{2}$ " dlouhé, 1 $\frac{1}{2}$ " široké, nejlysejší, ostré, někdy zakončité, autle pilowané; řapiky welmi krátké; stopky úzlabičkowé, třikrát sochatě rozdělené; ušty kalichowé okrauhlené; plátky 4, eliptičné, nejtupější, žlutawě zelené, wezpod ponáčerwenalé; tobolky na stopce zdělené, wi-

suté, zakulatělé, 4—5hrané: hran ostrých, w křídlo břítké, okrauhlené prodlauzených, růžowé; míšek semenový žlutohnědý. — W lesech a hájích z Delfinatu až do Taurie. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Jako předešlé se potřebuje.

ZIMOKEŘ. CELASTRUS. CELASTER.

Kalich nejmenší, 5laločný. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek 5. Waječník w terci 10čárkowaném ponořený. Čnělka 1; blizny 2—3. Tobolka 2—3chlopná: chlopni u prostřed dokonale nebo na polo přehrádkatých. Semeno 1, míškem obsírným, dužnatým wice méně zaobalené.

Kře; listy střidawé; stopky úžlabičkowé, mnohokwěté nebo latněné, konečné.

Z. pnulý. C. scandens Lin. Schmidt. t. 140. Rostl. 2. ob. 78. Keř 6—15' vysoký, pnulý, lysý, s wětwe mi dlauhými, tenkými hnědočerwenými, pak šediwými; listy eliptičné, zakončité, pilowané; kwěty na hroznech konečných a úžlabičkowých dvojdomé, zelenawě bílé; tobolky tupě 3hrané, miniowé. — W Americew sewerné. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

Wětwe jeho otáčejí se ztuha o blízko stromy, tak že je ndužují, protož keř ten slowe dusič; nemáli na blízku žádných stromů, wětwe dohromady se splítají. U nás jím obtahují se besfdky. Kůra dítá dáwenf.

Z. jedlý. C. edulis Vahl. Catha edulis Forsk. Kath. Strůmek přímý, lysý; wětwi zelených, klaubnatých; listy 2' dlauhé, střičné nebo střidawé, eliptičné, tupě pilowané; wrcholíky úžlabičkowé, sochaté. — W Arabii w káwišfích a tamtéž se sází.

Arabowé rádi list jedf, potvrzující, že pak možná celau noc bděti; tam prý mor newniká, kde strom ten stojí; kdo nosf wětwičku jeho za řadry, může bezpečně choditi mezi morem nakáženými.

MAYTEN. MAYTENUS.

Kwěty mnohomanželné. Kalich na patero klany, malý, stálý. Plátkůw 5 nejrozloženějších, s lupeny kalichowými střidawých. Tyčinek 5, s plátky střidawých. Terč dužnatý okolo waječníku. Blizna sedawá, 2—3laločná. Tobolka 2—4chlopná: chlopni u prostřed přehrádkatých. Semena na dně nemnobá, mískatá. Kel ploský w bilku dužnatém.

Stránky; listy střídavé, jednoduché, kožnaté, přezimující, zubaté; květy úžlabíčkové, bělawozelené, nejmenší.

M. chilský. *M. chilensis* Decand. *Mayten Feuill.* 3. t. 27. *Senacia Maytenus* Lam. Strom kmenu 30' vysokého a větvi 10' dlouhých; listy 2" dlouhé, eliptičnopolahlé, dole ztenčené, nejzakončítejší, zpilované; květy předrobné, nachové, větve všude přikrývající; tobolky zakulatělé, 2- řídce žchlopné. — Všude w Chili. Kwěte w říjnu a listopadu. 5.

Dříví přetvrdé, žluté, červeně a zeleně skvrnaté. Skot velmi rád listy žere, tak že jiné píce nechá. Zvařenina z rozeh se omývají, opuchnuvše w stánu jedovatého stromu, lithim nazwaného. Semena dávají olej.

TUKOSTROM. ELAEODENDRON. OELSTRAUCH.

Kalich nejmenší, 4—5laločný. Plátky 4—5, odstávající, dole široké. Čnělka nejkratší. Peckowice wyschlá: pecka dřevnatá, 5pauzdrá, pometaním 2—4pauzdrá; semena w pauzdrech 2, pometaním 1, přímá, podluhowatá; bílek dužnatý; kel osowý, rovný; dělohy listowité; kořínek dolní.

Stromy, kře; listy lysé, střičné; stopky úžlabíčkové, chocho-ličené.

T. východní. *E. orientale* Jacq. *rar. t.* 48. *E. indicum* Gaert. Strom větvi střičných, uzlatých; listy proměnlivé: mladé čárkowité, zejkwané, 10" dlouhé, 3" široké, starší kopinaté, 3" dlouhé, 1 $\frac{1}{2}$ " široké, ještě starší wejčité, wždycky jsau delší řapíku; květy úžlabíčkové, trojené; peckowice jako oliwy. — Na Madagaskaru. 5.

Dříví má pěkně červené, měkké, truhlářům užitečné. Kořen na wzduchu pěkně zčervená.

Podřadí 3.

CESMINOWITÉ. ILICINEAE.

SUDLIČNÍK. CURTISIA. CURTISIE.

Kalich 4dílný. Plátky 4, tupé, kalichu delší. Tyčinky 4, s plátky střídavé. Waječník a čnělka jednoduché. Blizen 4—5. Peckowice zakulatělá, šfáwnatá; pecka 4—5pauzdrá, 2semenná.

S. bukowý. *C. faginea* Ait. *Lam. t.* 71. *Sideroxylon* *Burm. af. t.* 82. Strom vysoký, rozdělený na větve husté, korau hrubau, žlutawau přikryté; listy střičné, řa-

píkaté, kopinaté, lysé, ostré, asi 3" dlouhé, zubaté; květy drobné, nachové, na latě konečné; stopečky střičné, s listeny drobnými, padavými; úšty kalichové vejčité, ostré; koruna delší kalichu: plátky vejčité, tupé; tyčinky kratší plátkův. — Na Předhoří dobré nádeje. 5.

Dříví výborné k stavení přbytkův. Hotentoti dělají z něho kopiště.

KERATEC. MYGINDA. MYGINDE.

Kalich nejmenší, na čtvero klaný. Plátky 4, rozložené. Tyčinky 4, se plátky střídavé a jich kratší. Waječník zakulacený. Blizny 4, přisedavé nebo čnělkau jednoduchau podepřené. Peckowice wejcowitá, (nepochybně pometáním) 1pauzdrá, 1semenná. Semeno z konce pazdra odvislé, bílečnaté.

Kře rozeh čtyřhraných; listy střičné, přikožnaté; stopky úzlabčkové, často na konci na tré klané nebo třikrát roztrojené; květy nejmenší.

K. močopudný. M. Uragoga Jacq. am. t. 16. Lam. t. 76. P. Brown. t. 17. f. 1. Keř přímý, 3—8střewičný, málo wětewnatý; kmen ulustý, sukátý, nestejný, s korau hnědau, u wnitř pomarančowau, dříví bělawého, nejhořejšího; listy wejčité nebo přisrdčité, přisedavé, zakončité, pilowané, pýřité; wrcholíky na tré klané; bobule čerwené, měkké, zwící hrachu. — Na pomorí Ameriky horké okolo Kartageny a na ostrowě-sw. Martina. Kwěte od čerwna až do září. \bar{h} .

Zwařenina nebo zpařenina z kořena silně na moč žene, a tudy jich užívají w nemocech, w kterých toho třeba.

K. wejčítý. M. Rhacoma Swartz. Jacq. rar. t. 311. Rhacoma Crossopetalum Lin. Crossopetalum P. Brown. t. 16. f. 1. Nizký křiček sochatý s wětewmi zelenokorými, málo pýřitými, po 4 hranách křidlatými; listy střičné, wejčitokopinaté, tupaunké, wejčité, přiřapikaté, lysé, zejgowané; stopky sochaté, wrcholičené, okoličité; květy čerwenawě bílé; čnělka krátká, niřowitá, na konci 4laločná; peckowice jako meruzalkowé, šarlato-wé. — Na pomorí Indie západní. Kwěte od kwětna až do srpna. \bar{h} .

Kořen též žene na moč.

CESMINA. ILEX. STECHPALME.

Kalich 4—5zubý, stálý. Plátkův 4—5, podplod-

ních, s lupeny kalichovými střídavých, prostých anebo w korunu kolowitau srostlých. Tyčinek 4—5, s plátky střídavých. Waječnik 4pauzdrý; blizen přisedavých 4—5, buď rozdělených, buď srostlých. Bobule 4—5semená; semen podluhowatých, na konci pupečnatých, překocených; bílek dužnatý; kel w konci wáznaucí.

Kře vždy zelené; listy často kožowité; stopky mnohokvěté; kwěty obojaké, řídko pometáním dvojdomé nebo mnohomanželné.

C. ewropská. I. *Aquifolium* Lin. *Fl. dan. t.* 508. *Blak. t.* 305. *Engl. bot. t.* 496. *Plenk t.* 72. *Lam. t.* 89. *Duham. t.* 1. *Schk. t.* 28. *Sturm f.* 7. *Hayn. 8. t.* 25. *Düsseld. 2. t.* 16. *Rostl. 2. ob.* 62. Lesní kopřiwa nebo bodlawá palma *Mat. Wel. 47. c.* Ostrolist. Strom vždy zelený, 10—12, anobř i 40' vysoký; kmen u srownání s výškau netlustý, přímý, oblý, rozdělený na mnoho wětwi, nejwice přesleněných, ohebných, s korau hladkau, zelenau; wětwe mladé a rozhy ostrohrané; listy střídawé, wejčité, po kraji řeřabaté, ostré, hrubozubé: zubůw a konce kolcem ukončených silným, tuhým, narezawělým, nejlysejší, kožowité, tlusté, 3" dlouhé, 1½" široké; řapík listu mnohem kratší; z úzlabička listowého vynikají okoliky mnohé, po hromadě na stopkách kratičkých; plátky 4, dole srostlé w korunu kolowitau, bledě růzowau; kwěty obojaké nebo pometáním waječnika i samčí; blizen 4, sedawých; bobule dužnatá, čerwená, asi zwicí řeřabinky. — W stinných lesech po Ewropě mírnější a teplejší. — Kwěte w kwětnu a čerwnu, zraje w podzimku. \bar{h} . 5.

Listy nadepsané nacházejí se na křech mladších; na starších jsou toliko ku konci zubaté a dšlem celé; na ještě starších a w strom wyrostlých jenom celé a na konci w kolec wybřhají. W záhradách pro ozdobu se sází, a tu se naskytují dwa odrodky:

β. ježatá (echinatum), jejížto listy po obojí straně kolcaté;

γ. strakatá (variegatum) s listem bělostrakatým.

Dříví velmi twrdé, hustowlákné, bílé, starších kmenůw u prostřed hnědé, pro nepatrnau tlaůšku slauží na drobnější náčiní, zwlášť saustružnické. Z wětwi dělají holi a bičičště. Wnitřní kůra dáwa lep na ptáky. W lékařství druhdy potřebowal se kořen, kůra kořenowá a wětwowá, též owoce.

C. bobkolistá. I. *Cassine* Ait. I. *caroliniana* Mill. I. *cassinoides* Link. *Aquifolium* car. *Catesb. 1. t.* 31. Zwýší 1—2 mužůw; listy wejčitokopinaté, ostře zpilowané, rowné; žila prostřední, řapík a rozhy lysé; stopky boční, chocholikowité wětwnaté. — Na bahništích stinných w Karolině a Floridě. \bar{h} .

Potřebuje se jako předešlá.

C. dáwiwá. I. *vomitaria* Ait. I. *ligustrina* Jacq. rar.

t. 310. *I. floridana* Lam. Cassine peragua Mill. *ic.* t. 83. *f.* 2. Wendl. hort. t. 31. Cassine Catesb. 2. t. 57. Keř pěkný; listy podlauhlé nebo eliptičné, obak tupé, zej-kowané zpilowané, i s rozhami lysé; okoliky božní, přisedawé. — Na pomorí w Karolině a Floridě. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

List její slowe *thé paraguajské*, ačkoli nepochodí z Paragwaje. Zemkové tannější od dáwna jeho k počišťowaní horem užíwají. Každé jaro k pití tomu se shromažďují a obřady rozdílné wykoná-wají. Dříwe totiž všeco staré nářadí wywrhan ze swých chatřel. Pak listí natrhawše a do wřelé wody na kotel hodiwše, kolem do ko-la se postawí, a wůdce od nejprwnějšího w důstojnosti po něm dostane zwařeniny té na šálku neb we skořápce mořské, nikdy nepotřebowané, pak pije ostatní lid též dle důstojnosti, až to pak na ženy a děti přijde. Tak dwa nebo tři dní pijí, až znamenají, že dost se počí-stíli. Bez welikého namáhání dáwí, a mají za to, že takowé corodní léčení zbuzuje chuť, posiluje žaludek, a dodává hbitosti a srdnatosti na wojně. W ěwropě se ho neužíwá.

C. paraguarská. *I. paraguariensis* Hillair. Strom nejlysejší, výskau pomaranči podobný; listy klinowité nebo kopinatě podlauhlé, tupaunké, obdálně zpilowa-né; stopky úžlabíčkové, mnohodílné; blizna 4laločná; pecky žilnaté. — W Paragwaji a Brasílii okolo Kuri-tiby.

Listy swíží nemají žádného zápachu; suché a wodau wřelau zpařené wůni příjemnau wydáwají. W celé Americi jižné, ano i w Angličanech se potřebuje jako čínské thé, a slowe *maté* (thé do Maté).

ZIMOPLOD. PRINOS. WINTERBEERE.

Wšeco jako u cesminy; kwěty častěji pometaním dwojdomé, na šestero klané, 6mužné, plody 6semenné. Kře; listy padawé nebo přezimující; stopky úžlabíčkové, 1-kwěté.

Z. střemcholistý. *P. verticillatus* Lin. Duham. t. 23. Lam. t. 255. Bart. med. t. 17. Bigel. med. t. 56. Rostl. 2. ob. 67. Keř zwýši 2—3 mužůw; listy 3" dlauhé, pa-dawé, wejčité, zakončité, zpilowané, wezpod pýřité; swazky kwětůw samčích okolikowité, úžlabíčkové; sa-miči kwěty hromadné, oboje na šestero klané; bobule čerwené. — W lesech wlhkých z Kanady do Wirginie. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Kůra hořká a trpká powah posilující, slauží proti běhaw-kám a zimnicem.

Řád 69.

ŘEŠETLÁKOWITÉ. *RHAMNEAE.*

Trubka kalichová s waječnikem spojená: ušty w paupěti chlopnité, určené, 4—5. Plátků tolikéž, zřídka nic, s ušty kalichowými střidawých, často šupinowitých s čepeli poddutau. Tyčinek co plátkůw s ušty kalichowými střidawých. Prašníky 2pauzdré. Waječnik buď s kalichem docela spojený, buď do pola, buď nejdoleji, 2—4pauzdrý: pauzder 1waječných. Čnělka 1; bližny 2—4. Plod častěji nepukawý: bobule, peckowice, buď nožnička, řídko tobolka. Semena přimá, bez mísku. Bilek žádný nebo častěji dužnatý. Kel rovný, osowý; kořínek dolení; dělohy listowité.

Stránky nebo kře; listy jednoduché, střidawé, nejčdčeji střlné, často palistnaté; kwěty drobné, často zelenawé.

Řád ten obsahuje asi 250 rodů w 25 pokoleních; rozlosowány jsau po obojm mírném pásmu všech swěta dílůw, takže nejwíce jich mezi obratníkoma a 40tým stupněm šřky. W Americi jich ale nejwíce.

Wytaženinan hořkau, prvkem prudkým, požiřujícím a některými barwinami se rozeznáwaj. Některé nosí ovoce sliznaté, jedlé.

CICIMEK. ZIZYPHUS. JUDENDORN.

Kalich otewřený, na patero klaný, u prostřed trubky po odkwětení obríznutý, dolejšek stálý, s plodem posrostlý. Terč žláznatý, na kalich přirostlý, plátkůw 5 podporující. Tyčinek 5, před plátky postawených. Čnělky 2—3, jednoduché. Peckowice wejcowitá: pecka bezchlopná, 2pauzdrá, 2semená (po řidku 1—3pauzdrá, 1—3semená). Semena přiokrauhlá, smačknutá, bezbrázdá, skoro bezbilečná.

Stránky nebo kře; listy střidawé, trojžilé; palisty kolcatowatější; kwěty úžlabíčkové; peckowice sliznaté.

C. obecný. *Z. vulgaris* Lam. t. 135. f. 1. *Hayn.* 10. t. 53. *Düsseld.* 16. t. 22. *Z. sativa* Duham. nov. 2. t. 16. *Rhamnus zizyphus* Lin. *Pall. ros.* 2. t. 49. Jujuba čili jujubowý strom *Mat. Háj.* 78. — *Wcl.* 90. *A.* Keř 6—8' nebo strůmek 15—20' vysoký, velmi wětewnatý: wětwi rozewřených, oblych, hnědokorých, rozeh křiwolakých; listy střidawé, wejčité nebo kopinatowejčité, tupé, malčko wyříznuté, ostraunce zpilowané, lysé; řapiky překrátké; listeny kolcatowatější, dřewnatější, jichž jeden menší podhnutý, druhý trikrát delší, rovný; z úžlabička listowého wynikají wreholiky řapiku asi 2—3krát delší, 3—5kwěté; bližny 2; peckowice podlahle wejcowitá,

tmavě červená. — Původně w Syrii a snad také w Persii sewerné podlé Moře chwalinského; za Augusta Sexta Papinia přenešen do Wlach, kdežto až ku patě Alpské rozšířen; též od nejdávnějších časů we Španie-lich, jižné Francii, na pomoří barbarském se sází. Kwě-
te z jara, zraje w létě. \bar{h} .

Owoce sliznaté, přesladké požívají w jižné Ewropě za čerstwa a sucha, a potřebují často proti nemocem hrudním.

C. jedlý. Z. Lotus Lam. t. 185. f. 2. Rhamnus Lo-
tus Lin. Desf. act. par. 1788. t. 21. Řešetlák datlowý. Keř vysoký, anobrž i strom jako malý hruškový s wět-
wemi bělawými, lysými, trnatými; listy střidawé, wejči-
té, podlahlé, nejlysejší, nejtupější, někdy maličko wy-
řiznuté, obdáláě autle zejgowané; řapíky překrátké; z
úžlabička rozhowého vycházejí swazečky z 5—2 kwě-
tůw drobných; čnělky 3, blizny tupé; peckowice zaku-
latěle wejcowitá, ryšawá; pecka zakulatělá. — Na su-
choparích wýslunných w Ewropě středomořské, teplejší.
Kwěte w kwětnu, zraje w srpnu, září. \bar{h} .

Owoce to od dáwna we vlasti se požívá a Tunisané byli drnhdy lotožrauty (lotophagi) zwáni, protože strom a owoce jeho lotos se jmenowal. Lid ten podlé Polybia owoce do nádob na tlučené schowáwal. Chutná co datle a fíky. Theofrastos prawí, že lotos byl na ostrowě lotožrautském, nyní Zerbi zwaném, a na po-
moří blížkém obecný, takže wojsko Orfellowo táhna Afrikau ke Kar-
thagu, mnoho dní o tom owoci žiwo bylo. Homer w Odysei (k 9) mluwí, že owoce jest chutí lahodné, takže moc má do sebe upa-
matowání na wlast zapuditi, a tudyž Ulyssowi mohlo zachutnati, ž
se mu pak nechtělo krajinu tak blaženau zůstawiti. Ještě podne-
zemkowé owoce to sobě libujíce, dobytek jím krmí a jako druhdy s wodau roztrajíce dělají nápoj nedlauho trwající. Mungo-Parl nalezl strom ten také we wnitřní Africe; Negrowé jeho plody jme-
nují toمبرغ, suší je, maučnatau dužninu rozmílají, placky dělají a na slunci suší, které jako perník chutnají. Lotosem slowe také lek-
nfa poswátá a modrý, ořešinec ozdobný, pak břestowec obecný, o nichžto wiz na swém místě.

C. huňatokwětý. Z. Spina Christi Willd. Rhamnus Spina Christi Lin. Nabeca Alp. 2. t. 19. Oenoplia spi-
nosa Clus. 1. 27. Rosl. 2. ob. 70. Strom zwýši pro-
střední hrušky; kůra na kmenu a wětwich bělawá do popelawa; wětwe málo prohybané, oblé; rozhy na konci huňaté; listy asi 2½" dlahé, 2" široké, wejčité, dole zakončité, w řapík prodlažené, na konci nejtupější a ostrým úhlem wýřiznuté, lysé, zmladí wezpod huňaté, po kraji drobaunce zpilované; řapík 7—8" dlahý; z
úžlabička listowého vynikají chocholíky řapíku kratší, mnohokwěté; čnělky 2, dole spojené; peckowice zwici malého jablka, nejčastěji ale třešně nebo ořechu wla-

ského s peckau 2pauzdrau. — W Palestině a Egyptu. Kwěte w kwětnu. \bar{H} .

Plody jeho *nep* anebo *nap* zwané jsau chuti dobré, příjemné a tudy se jedí jako předešlé. Nezralé ale stahují a tudy w lékařství k posilnění střew se potřebují. O tom a předešlém rodu se domníwají, že z wětwi jeho byl udělán trnowý wě nec, kterým Krista Pána židé korunowali a lidu na odíw dali.

C. jujuba. *Z. jujuba* Lam. *Rhamnus jujuba* Lin. *Mansana arborea* Sonn. *it. t. 94*. *Malum indicum* Rumph 2. *t. 36*. *Perim toddal* Rheed. 4. *t. 41*. Strom prostřední výšky, kmenu křivého, kůry hnědé, rozsedalé; listy přikrauhlowejčité, tupé, přicele, wezpod jako i řapíky a rozhy nejkratčeji šedoplštnaté; palisty kelcowatějící, skoro ojedinelé, podhnuté; chocholiky úzlabíčkové, rozkladité, sochaté; kwět drobný, bílý, newonný; blizna jednoduchá; peckowice zwicí holubiho wejce žlutá, s dužninau náwinnau, lahodnau. — W Indii w půdě písčité. Dwakráte do roka w březnu a září zraje a nosí od 10tého roku až do 100ho 5.

Owoce jeho chutná náwinně asi jako jablka; též nezralé nakládají do soli a octa. Listy potřebují k hlazení drahých kamenůw, zwařeninu w horečkách, kůru hořkau k posilnění žalúdka, kořen k počišťowání. Z wětwi jistým čerwcem napřehaných přýští se laka.

ČIŠNÍK. PALIURUS. STECHDORN.

Kwěty předešlého. Čnělky 3. Plod wyschlý, nepukawý, okrauhlý, obraubený rownowážně blanau širokau, 3pauzdřý, 3semenný. Semena wejcowitá, bezbrázdá, bílku přeskrowného nebo bez něho.

Kře jmění cicinkůw.

Č. kolcatý. *P. aculeatus* Lam. 1. *t. 200*. *Duham*. 3. *t. 17*. *Rostl*. 2. *ob. 70*. *P. australis* Gaert. *t. 43. f. 3*. *Zizypus Paliurus* Willd. *Rhamnus Paliurus* Lin. *Pall. ross*. 2. *t. 64*. *Bodlák* 3. *Mat. Wel*. 46. Židowský trn, trníwý řešetlák. Keř 10—12' vysoký nebo wyšší. Kmen zatočilý, rozdělený na mnoho wětwi oblých, hnědých, rownaunkých; rozhy oblé, pýříčkowané; listy střidawé, wejčité nebo kopinatowejčité, tupě a krátce zakončité, 1½" dlouhé, 1¼" široké, lysé, zmládí na žilách autlince wláskowané, autle wraubkowané; řapíky překrátké; palisty mění se w kolce dvojčatné, jeden dlouhý, rowný, druhý kratší podhnutý; z úzlabíčka listů hořejších vynikají wreholiky mnohem kratší listu; čnělky 3; peckowice wyschlá, zakulatělá, čerwenawě hnědá s peckau 3pauzdrau. — Na suchopařích wýslunných w Ewropě

středomořské a adriatské; též na Kawkazi, w Asii Malé, Africe sewerné. Kwěte a zraje od kwětna až do října. \bar{h} .

Dobry do plotůw pro dlouhé kolce. Kořen i list trpký, a dobrý proti běhawkám; plody proti těžkému močení; jádra olejnatá w nemocech plicních.

OKORALKA. BERCHEMIA. BERCHÉMIE.

Kalich na patero klaný: ušťůw padawých, spodku stálého, s plodem srostlého. Plátkůw 5, šupinowitých. Tyčinek 5, pod plátky wyniklých. Čnělka 1. Blizny 2. Peckowice přiwyschlá: pecka 2pauzdrá, 2semenná: semena bezbrázdá.

Kře bezbranné, wětwi přitochiwých; listy wejčité, nejcelejší, zpeřenozebré; kwěty úzlabičkové, pometáním 2domé; plody někdy 1semenné.

O. čárkovaná. B. lineata Decand. Rhamnus lineatus Lin. Osb. it. t. 7. Pluk. am. t. 408. f. 3. Keř 8' vysoký, wětwi lesklých, rozeh pýřitých; listy wejčité, vykrajované, sítkované, $\frac{1}{2}$ " dlouhé; kwěty obojaké, bílé; čnělka 1; peckowice drobné, červené, s peckau 2brázdau. — W Čině a Kočindčině. \bar{h} .

Zwařenina kořenowá proti wodnotčlnosti a zatwzrelinám w břiše.

ŘEŠETLÁK. RHAMNUS. WEGDORN.

Kalich na 4—5 klaný, po odkwětení často obříznutý, dolejšek stálý, s plodem srostlý. Plátky někdy žádné. Tyčinky před plátky stojící. Čnělka na 2—4 klaná. Peckowice šlawnatá nebo přiwyschlá, 2—4pauzdrá: pazuder oddělených, přeřidko 2semenných, na wnitřní straně pukajících; semena s hlubokau brázdau.

Kře anebo strůmky; wětwe často trnowatějící; listy zpeřenozebré; palisty někdy kolcowatějící; kwěty často různopohlavé.

Ř. počistiwý. R. catharticus Lin. Fl. dan. t. 830. Schmidt t. 158. Hayn. 5. t. 43. Düsseld. 3. t. 10. Wagn. 1. t. 37. 38. Rostl. 2. ob. 71. Řešetlák Math. Hag. 43. — Wel. 46. Keř 5' anobrž i 15' vysoký, někdy stromowitý, zwýši 24'; wětwe a jejich částky oblé, šedohnědé; rozhy lysé, někdy pýřité, trnowatějící; listy na smítcích chomáčené, na rozbách střidawé nebo střičné, wejčité nebo přikrauhlowejčité, $2\frac{1}{2}$ " dlouhé, 1" široké, dospělé obak lysé, mladé obak pýřité, na konci tupaunké nebo tupě zakončité, po kraji autle pilované: řapíky krátké; palisty prchawé, šidlowité; kwěty úzlabič-

kové, po 2, 3 nebo 5 chomáčené, dvojdomé, pořádku muohomanželné; stopky oblé, lysé, zdělí řapíku; kalich na čtvero klaný; plátky 4, zelenavé; tyčinky 4; čnělka zdělí uštůw kalichových; blizna na 3—4—5 klaná; peckowice dužnatá, co hrách weliká, pak černá, 3—4semenná. — W křowistích, plotech po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu a lipnu; zraje w podzim. \bar{h} :

Wšecky částky, obzvláště peckowice, silně počjšťují, protož i tyto jindá w lékařství se potřebowaly. W peckowicích jest barwina žlutá, která kamencem se mění w zelenau, a ta slowe *zeleň řečteláková* (Saftgrün).

Ř. barwírský. R. tinctorius *W. et Kit. t. 255. Rostl. ob. 72.* Keř 4—5' wysoký; kůra tmawě popelawá, mladši požlutawá; dřiwí twrdé; listy nejčastěji stříčné, wejčité, zejkwanozpilowané, tupaučné nebo nejtrupější, asi 1" dlahé, obak pýřité, wezpod žilnatožebnaté; řapíky krátké, huňaté; palisty 2, delší řapíku, přímé, čárkowitzé, pýřité; kwěty mnohé, z dolejška růžeh wyniklé; stopky zdělí kalichu nebo kratši, lysé; ušty kalichowé wehnuté; plátky 4, bledě hlinožluté; tyčinky 4; peckowice černá, různotwará, nejčastěji obsrdčitá nebo z pahrbků 3—4 složená; semen co pahrbkůw. — W plotech winničných w Sremu, Banátu, Istrii, Wlaších a Francuzích. Kwěte w kwětnu. \bar{h} .

Peckowice jako předešlého užitečné; lepší dáwajj barwu.

Ř. skalní. R. saxatilis *Lin. Jacq. aust. t. 53. Clus. 1. p. 111. Rostl. 2. ob. 73.* Keř položený nebo přímý; listy wejčítokopinaté, pilkowané, lysaučné; kwěty dvojdomé, samiči bezplátkowé. — W Ewropě jižnější na skalách. Kwěte w kwětnu, čerwnu. \bar{h} .

Peckowice jeho w obchodu slowan *bobky awiňonské* (graines d' Avignon) a slauží jako předešlých k týmž koncům.

Ř. líčiwý. R. infectorius *Lin. Rostl. 2. ob. 73.* Křiček 1' wysoký, položený, rozestřený nebo wzestaupawý; peň a wětwe střidawé, oblé, napopelawěle hnědé; rozhy oblé, pýřité, počerwenalé, trnowatějící; listy střidawé, wejčítokopinaté, eliptičné, zaokrahlowejčité, dole ostré, na konci ostraunké nebo tupé, tupaunce pilkowané, obak pýřité, 8" dlahé, 4" široké, nejwice ale menši; řapíky skoro zdělí čtwtřiny listowé, pýřité; peckowice zwicí wikwe, trubkau kalichowau podepřené. — Na suchopářích wyslunných w Istrii, Italii, Francii, Hispanii. Kwěte w kwětnu. \bar{h} .

Od toho kříčku pochodí též *bobky awiňonské* nebo *žluté* (graines d' Avignon, jaune) w barwířství užitečné.

Ř. oliwovitý. *R. oleoides* *Lin.* Podobný předeslému; rozprostřený nebo náprímý; listy podlauhlé, tupé, celé, kožnaté, lysé, wezpod žebernatosífkované. — Na škrobočinách w Sicilii, Mauritanii a Řecku.

Peckowice taktéž prospívají.

Ř. červenodrvý. *R. Erythroxyton* *Pall. ross. t. 62.* Přímý; listy čárkowitzkopinaté, zpilované, lysé; květy obojaké; peckowice podluhovaté. — Na skalách w Sibiři. \bar{h} .

Dříví naryšawěle červené, někdy dosti tmawé, nejtwrdší a křehké; peckowice k barwení jako předešlých rodůw užitečné.

Ř. krušina. *R. frangula* *Lin. Fl. dan. t. 250. Engl. bot. t. 250. Duham. 3. t. 15. Schmidt t. 154. Hayn. 5. t. 44. Düsseld. 6. t. 21. Rostl. 3. ob. 74. Krušina Math. Haj. 64. — Wel. 75.* Keř 4—6' vysoký, strom 20' zvýši, mnohowětewný; kmen wětwi střidawých, s korau hladkau, tmawě šerau, nahnědlau, běloskwrnatau; wnitřní wrstwa kůry žlutá; rozhy zelené, ponaderwenalé, pýřité; listy wejčité, někdy skoro obwejčité, 2—3" dlahé, 1 $\frac{1}{2}$ —2" široké, zakončité, tupaunké, nejcelejší, podlé žeber mělce brázdowané, starší obak nejlysejší, mladá nerozwinulé, po žebrách a kraji pýřité; řapik zdělí čtwrtiny listowé; listeny kopinaté, ostré; květy 2—8 úžlabičkowé, na stopkách oblých, lysých, tkwětých; tyčinek 5; čnělka a blizna jednoduché; peckowice zwicí hrachu kulowatá, černofialowá; semena 2—4, narusálá. — W krowistích, plotech podlé řek, potokůw a rybnikůw po Ewropě mírné a studené. Kwěte w kwětnu a čerwnu, zraje w září a říjnu. \bar{h} , 5.

Aučinky lékařské jako řešetláka počistiwého; lýko obzwláště potřebuje se zwení proti swrabu; ze dříví dělají se čepy do sudůw piwných, a nejlepší uhlí na prach ručníčný; z peckowic též dělá se zeleň řešetlákowá.

Ř. jošina. *R. Alaternus* *Lin. Duham. 3. t. 14. Kern hort. semp. t. 657. Schmidt. t. 156. Rostl. 2. ob. 76.* Keř 15—20' vysoký; listy přezimující, kožnaté, lesklé, nejlysejší, různotwaré, přiokrauhlé, wejčité, eliptičné, kopinaté, přičárkowitzé, pilované, buď jednobarewné buď bělo- nebo rusostrakaté, 2" dlahé, 1" široké; květy drobné, w úžlabičkách nahromaděné, vlastně krátkobrozněné, dvojdomé, zelenawě bílé, o 5 plátcích a uštech kalichowých; peckowice celé černé. W krajinách středomořských. \bar{h} .

Listy swraskawé potřebují se co thé proti zapálení hrdla; bobule nepřijemně hořké počišťují a též dávají barwu zelenau i

žlutau; dříví tvrdé, husté, těžké, červenawé saustružníci a trubláři k vykládání potřebuj.

R. thóuwj. R. thezans *Lin.* Wětwe rozkladité, na konci trnaté; listy wejčité, lysé, pilowané; kwěty w klas konečný, přiladowitý nahromaděné, na patero klané. — W Číně.

Sprostý lid zpařuje list jeho a co thé pšje, které ale těžkosti působí.

KŘIWOPUK. COLLETIA. KREUTZELSEN.

Kalich baňkowitý, dole sotwa s waječnikem spojený, na patero klaný, u wnitř huňatý nebo 4řasý. Plátky nižádné. Tyčinek 5, mezi ušty kalichowými. Prašniky ledwinowité, přijednopauzdré, dle brázdy podkowowité pukající; čnělka na konci 3zubá. Tobolka 3praskawěčná, 3semenná, dolejškem kalichowým obkličena. Semena bezbrázdá.

Kře listu nemnohého, častěji střčného; wětvi trnatých.

K. trnatý. *C. spinosa Lam. t. 129. C. horrida Willd.* Křiček s trny silnými, listy přeřídkými, eliptičnými, nejlysejšími, 6" dlouhými, 3" širokými, padawými; stopčkami kratšími kwětu. — W Brasilii a Čilii. \bar{h} .

Zwařenina dřewowá počištuje.

ZPODODĚR. CEANOTHUS. SECKELBLUME.

Kalich na patero klaný, zwonkowitý, po odkwětení prostřed obřiznutý, dolejšku stálého s waječnikem přispojeného. Plátkůw 5, drobných, dlouhonychných, klenutých, řidko žádných. Bobule wyschlá, 3- řidko 2—4-pauzdrá; praskawky papírowé, 1zrné, dole prochodné, na wnitřní straně pukající. Semena wejcowitá, bezbrázdá.

Kře bezbranné; kwěty hrozněné.

Z. americký. *C. americanus Lin. Mill. ic. t. 57. Sims. mag. t. 1479. Duham. t. 51. Trcw Ehr. t. 94. Rostl. 2. ob. 77.* Keř 3—4' vysoký; kořen tlustý, červený, wětwe mnohé; listy wejčité, zakončité, pilowané, 3žilé, wazpod pýřité, 3" dlouhé, skoro 2" široké, pekně zelené; kytky zdělené, se stopkau pýřitau; kwěty bílé, drobné; bobule co pepř weliké, hnědé. — W Americe sewerné. Kwěte w lipnu až do října. \bar{h} .

Kořen trpký k barwení a počišćování užitečný; listy na thé slauží, kteréž nazývá se *nowojersejské*.

WĚJÍKATEC, VENTILAGO.

Trubka kalichová dole s waječnikem srostlá, kraje na patero klaného. Plátkův 5, šupinovitých, z kalichu mezi ušty vyniklých. Čnělka nejkratší; blizny 2. Tobolka zakulatělá, bezchlopná, ukončená křídlem mázdrowitým, podlauhým, 1pauzdrá, 1semená. Semeno bezbílččné, přímé; dělohy tlusté, nestejně.

Strůnky; wětwe ohebné, pnulé; listy střídawé, zpeřenožebřé; laty konečné.

W. nejcelejší. V. maderaspatana. Gaert. Roxb. t. 76. Rumph. 5. t. 2. Keř vysoký; kmen asi co lýtko tlustý, s korau rozsedalau; wětwe welmi ohebné, střídawé, lysé, oblé, rozdělené na wětwičky oblé, článkaté a na stromy se připínající; listy střídawé, wejčité, mírně řapikaté, tuhé, tlusté, lysé, po obau stranách nejcelejší, ostré nebo tupaunké, podlé žeber hlawních na wrchu mělce brázdowané, a tudy jakoby násobené; kwěty drobné, zelenawé, mnohé, rozpostawené na latu dost obšírnau, konečnau, jejíž wětwe střídawé; ušty kalichowé drobné, ostré; nitky krátké; tobolka zakulatělá nebo wejcowitá, malá, s křídlem mázdrowitým. — W Indii wýchodni na pomoří, na wrších lesnatých. **K.**

List a kwět smrdí. Wětwe šlahauowité jsau tuhé, takže jich nelze roztrhnauti: protož potřebuj je místo prowazůw do wody, ohřawše je a zkrautiwše jako u nás březowé wětwe na haužwe.

HRANULE. GUOANIA. GUOANIE.

Kalich čílowitý: trubky dlauze s waječnikem srostlé, kraje na patero klaného, stálého. Plátkův 5, kápowitých, s ušty kalichowými střídawých. Tyčinek 5, pod plátky hnízdiwých. Čnělka šdilná. Plod suchý, šboký nebo 3křídly, 3pauzdrý. Semena w pauzdrách ojedinelá, s bílkem dužnatým, dělohama listowitýma.

Kře pnulé; listy střídawé, palistnaté; rozhy některé w rozwilinu, jiné w stopku hřoznatau ukončewé; kwěty pometáním často mnohodomé.

H. domingská. G. domingensis Lin. G. glabra Jacq. am. t. 179. f. 1. — pict. t. 274. f. 96. Lam. t. 845. Pluk. alm. t. 162. f. 3. et t. 201. f. 4. Keř řewě podobný; kmen dřenať, tenký, šlahauowitý, vysoko po stromech se pnaučí, na konci rozdělený w rozhy tenké, zelepé. rozwilinau ukončené a nesaučí listy wejčité, zakončité, tu a onde zpilowané, lysaunké, asi 2" dlauhé; řapiky

krátké; palisty malé, čárkovité; květy konečné, drobné, na malých hroznech, opatřené listenem jedním anebo dvěma, newonné, žlutavé; semena černá, lesklá. — W lesech na Domingu. \bar{K} .

Ten a jiné rody toho pokolení, jako hranule celolistá a zej-kovaná, dělají částku tak řečených liánůw čili křowin pnulých, se stromů dolů wisících. Z hořkého dřewa popsánoho rodu dělají parátka, která dobře činí dásufm; šťáwa posiluje žaludek.

DUŽISTOPKA. HOVENIA. HOVENIE.

Kalich na patero klaný: ušťůw podhnutých anebo podwinutých, trubky dolejšek stálý, s waječnikem sotwa spojený. Plátky s ušty kalichowými střidawé, swinuté. Tyčinek 5, podplátkowých, jimi obwinutých. Čnělka 1; blizny 3. Tobolka kulowatá, 3pauzdrá, 3chlopná, 3semenná. Semena wejcowitá, lesklá.

Stromy; listy střidawé; stopky úžlabíčkové, hroznaté, mnoho-květé, uzráním zwelichelé, zdužnatělé; částky kwětowé někdy po-čtwerné.

D. sladký. H. dulcis Thunb, Lam. t. 131. Kaempf. 2. t. 809. Podlé Kaempfera jest strom pohledu prostřední hrušky; wětwe lysé, oblé; listy střidawé, řápi-katé, wejčité, zakončité, pilkowané, dole stejné, trojžilé, 3" dlouhé; kwěty 4—5částkové, úžlabíčkové, rozposta-wené na latu smačknutau, sochatau: stopka oblá, rozewřeně sochatá, po odkwětení dužnatějící, čerwena-jící a sladnaucí; kalichowé ušty padawé; plátky wej-čité, tupé, swinuté a zahalující tyčinky; tobolka kulowa-tá, zwící pepře; semena čerwená. — Na Žapanu. 5.

Stopky zdužnatělé a na stéblo ztlustlé, hnědé, chutnají la-hodně asi jako hrušky pergamotky; strom slowe *siku, ken* nebo *ken pokanas*.

Řád 70.

BRUNKOWITÉ. BRUNIACEAE.

Kalich s waječnikem spojený, kraje krátkého, 5zubého. Plátkůw 5, z kraje kalichowého vyniklých a s ušty kalichowými střidawých, w paupěti často swinu-tochlopnitých, pak často poddutých. Tyčinek 5, z kali-chu vyniklých před plátky; prašniky na záda při-pewněné, 2pauzdré, dvojnásobnau šterbinau pukající. Waječnik 2pauzdrý. Čnělky 2, nitowité, někdy srostlé. Plod wyschlý, 2pauzdrý nebo pometáním 1pauzdrý, ne-

pukavý nebo rozdělující se na dvě praskawky mázdra-
té, u wnitř pukající, čnělkau hrotité. Semena w pauz-
drách nemnohá nebo (pometáním snad) ojedinelá. Bí-
lek nejtenší. Kel osowý, rowný, překocení: děloh krát-
kých, kořínku homolowitého, dlouhého.

Kře dobronadějské wzezření wřesowého; listy drobné, čárko-
wité nebo trojboké, tuhé, nejcelejší, do záwitku nebo přeslínku roz-
postawené, shlaučené; kwěty drobné, často konečné, shlaučené.

BRUKKA. BRUNIA. BRUNIE.

Kalich wíce méně s waječnikem spojený, šzubý. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek 5, wyniklých z kraje kalichowého u samých plátkůw. Čnělky 2, prosté nebo dole srostlé. Plod suchý, nepukavý, 2pauzdry, pome-
táním někdy 1pauzdry. Semena w pauzdrách nemnohá, wejčitopodluhowatá: bílek dužnatý, nejtenší; kel rowný, překocení, s dělohama krátkýma.

B. uzlokwěta. *B. nodiflora* Lin. *Breym. cent. t. 10. Wendl. coll. t. 35*. Keř s korau čerwenawě hnědau, wětwezi střidawými, přímými; listy trojboké, wehnuté, ostré, střechowité, w patero záwitků rozpostawené, lysé, 1" dlouhé; strbauly kulowaté, asi 1/2" w průměru we-
liké, na rozhách konečné a dohromady dělající chocho-
lík; ježle (konec rozhy kwětonosný) kulowaté, běle a hustě chlupaté; kwět wšaky obklíčený š šupinami lži-
cowitými, wně bělochlupými; kalich bělochlupý, uštůw 5, čárkowitě podlaublých, jako trubka kalichowá bělo-
chlupých: plátkůw 5, kalichu delších. — W auwalech na Předhoří dobronadějském. \bar{H} .

W zabradách s jinými rody se chowá na způsob wřesůw a ban.

STÁWKA. STAAVIA. STAAVIE.

Kalich spojený s waječnikem, po kraji rozdělený na uštůw 5, šidlowitých, mozolatých. Plátkůw 5, s ušty kalichowými střidawých. Tyčinek 5, plátkům střičných. Čnělky 2, dole srostlé. Tobolka 2praskawěčná, 2seme-
ná: praskawek uzráním často rozdělujících se.

Polokře; listy čárkowitotrojboké, nepřítlačené; kwěty zplešti-
lostrhauené, listeny střechowitými, paprskowitými, někdy barwenými obklíčené; ježle chlupaté a plewnaté.

St. welikohlawá. *S. glutinosa* Thunb. *Wendl. coll. 1. t. 22*. *Brunia glutinosa* Lin. *Pluk. t. 431. f. 1*. Keř 2—3' vysoký; listy čárkowitokopinaté, trojboké, černohrotné, na dolení polowině též i rozhy řidce huňaté; strbauly

konečné; zákrow z listenůw jako listy wyblížejících, paprskowitě rozpostawených, rozložených, rusých, mnohem delších nežli kwěty a plewy. — Na Tabulním wrchu Předhoří dobronadějského. ě .

Řád 71.

ŠICHOWITÉ. *EMPETREAE*.

Kalich prostý, 5dílný, w paupěti střechowitý. Plátkůw 5, s tyčinkami 3 prostými hluboko w kalichu připewněnými. Waječnik na terči žláznatém položený, 3—6 - nebo 9pauzdrý: pazder 1waječných. Čnělka krátká nebo žádná; blizna pramenitá. Bobule 3—9-pauzdrá nebo pometáním 1pauzdrá, 3—9semenná. Semena přímá, bez bochu pupečného, bilečnatá. Kel rovný, osowý, s kořínkem dolů obráceným.

Kře nízké, wždy zelené, wřesům podlé jmění podobné. Listy střídawé nebo přesleněné, často shlauněné, nejcelejše, kožowité, bezpalisté. Kwěty obyčejně dwojdomé nebo mnohomanželné, drobné, ojedinelé, nebo po 2—3 w úžlabíčku hořených listůw.

Patěro rodů (we 3 pokoleních), sem náležejících, jest rozlosováno po podnebí mírném a na díle i studeném obojí polokoule, hlawně ale sewerné.

ŠICHA. *EMPETRUM*. RAUSCHBEERE.

Kwěty dwojdomé. Kalich 3dílný, o 3 listeny podepřený. Plátky 3. Kwět samčí: tyčinky 3, s plátky střídawé. Kwět samiči: waječnik kulowatý; čnělka překrátká; blizna o 6—9 pramenech. Bobule 1pauzdrá, 6—9semenná. Semena co kost twrdá.

Š. černá. *E. nigrum* Lin. *Fl. dan. t. 975. Lam. t. 830. f. 1. Erica baccifera* Mat. *Hel. 45.* Bahnowka. Keř položený, od dola rozdělený na wětwe 1' dlouhé nebo trochu delši, tenké, skoro niřowité; listy přesleněné, obyčejně trojnaté nebo čtwerнатé, ku konci rozeh velmi nahromaděné, podlauhlé nebo čárkowité, tupé, po kraji podwinuté, kraje w bilau čaru spojené; kwěty ojedinelé w hořejších úžlabíčkách, bělawé nebo čerwena-wé; samčí s nitkami vláskowitými, daleko čumícimi; bobule kulowatá, skoro zwici jalowce, pak černá. — Na rašelinách a mokřých wřesowistích po Alpách a Podalpi, až na rowiny sestupující, w Ewropě a Asii sewerných a mírných. Kwěte od kwětna až do čerwna. ě .

Křěček ten u welikém množství rostanců pohromadě, jest nej-

hlavnější rostlina, z níž rašelina se dělá. Bobule nepřijemně kyselé sewerané jedí a za protikurdějně mají. Na Gronsku dělají způsob limonady a kvašením víno jakési, nepřijemné. Že dělají záwrat, nezdá se býti prawda.

Š. bílá. *E. album* Lin. *Erica coris folio* Clus. 1. t. 45. Kříček jménem předešlému podobný, jest ale přímý; rozhy má pýřité; listy čárkovité, po kraji podwinuté, na lici šerpiwaunké, na rubu žlábkowité; kwěty klubčené, bezlistené, jsau buď samčí 3mužné, buď samiči se 3 nitkami neplodnými, nebo obojaké, 3mužné s tyčinkau 1 plodnau, tedy jsau mnohomanželné trojdomé; bobule bílé, 3—9semenné. — W Lusitanii.

Bobule kyselé jedí; též dělají z nich limonadu, w horečkách užitečnau.

Řád 12,

SAMIDOWITÉ. *SAMIDEAE*.

Kalich stálý, 3—7 τ , častěji 5lupenný, trubkowitý nebo beztrubkowý: uštůw w paupěti skoro střechowitých, řídko chlopnitých, u wnitř často barewných. Plátky žádné. Tyčinek 2—3—4krát více nežli lupenůw kalichowých, dole 1bratrých, často střidawě neplodných a kratších, huňatých anebo brwitých. Waječník 1pauzdrý, prostý, Čnělka 1. Blizna hlawowitá nebo přílaočnatá. Tobolka kožnatá, 5pauzdrá, 3—5chlopná, mnohosemenná: chlopni nedokonale pukawých, u wnitř často skoro dužnatých, barwených. Semena připewněná na semenice náchlopné, měkkobradawičnaté nebo dužnaté, zawřená w dvojnásobné košilce (kromě mísku), pupěčnatá. Bilek dužnatý. Kel překoceny, malý, s dělohama wejčítýma, listowitýma, řasnatýma; kořínkem od pupu odwráceným, tupým.

Kře, stromy; listy střidawé, často dvojřadé, kožnaté, nejcelejší nebo pilowané, zpeřenožebré, často proswítawě tečkowané; palisty malé, prosté, padawé; kwěty obojaké, prawidelné, úžlabčkové, ojedinele nebo chomáčené.

50 rodů (we 3—4 pokoleních) roste mezi obratníkoma, nejmnožší w Americi, $\frac{1}{4}$ toliko w Asii, jedna na ostrowě sw. Mauricia a jedna na Nowé Kaledonii. O vlastnostech málo známo.

POLAUŠ. CASEARIA. CASEARIE.

Tyčinek 12 — 30, dole jednobratrých, střidawě prašníky nesaucích a neplodných, šidlowitých anebo kopistowitých, často huňatých nebo brwitých.

P. wejčítý. *C. ovata* Willd. *Anavinga* Rheed. 4. t.

49. *A. ovata Lam.* Strom mírné výšky, pně často w průměru 2' tlustého; listy krátce řapíkaté, vejčité nebo vejčitopodlauhlé, zakončité, slabě zpilované, na líci lysé, wezpod pýřité; kwěty drobné, bledě zelené, ojedinelé nebo po 2—5 na krátkých stopkách nahromaděné; kalich 5dílný: uštůw vejčitých, huňatých; tyčinek plodných 8 mnohem kratších kalichu, drážditelných; neplodné klínovitě kopistovitě, brvitě; čnělka zděli plodných tyčinek; blizna slabě 3laločná; tobolka kulowatá, co třesně weliká, stalau čnělkau hrotitá, dole kalichem obkličena, zelená. — W Indii východní. Strom wždy zelený kwěte w březnu a dubnu, zraje w srpnu. 5.

Wšecky díly jsau hořké; listy w kaupeli proti bolestem w audech; šťawa z plodů k wyhánění potu a nečistot ze střewa w nemocech zlých.

Řád 73,

STEJNOKOWITÉ. *HOMALINEAE.*

Kwěty obojaké. Trubka kalichowá krátká, obhomolowitá, často s waječnikem spojená, kraj 5—15ušetný, w paupěti skoro chlopnitý. Plátkůw tolikéž, s ušty kalichowými střidawých. Žlázky ojedinelé, řidce dvojnásobné, u dola (nejřidčeji na prostředku plátkůw) sedawé. Tyčinky mezi žlázkami z nejhořejšího dílu trubky kalichowé před plátky wyniklé a tedy jim střičné, řidce ojedinelé, a tenkrát s nimi saučetné, buď potrojně nebo pošestně, chomáčené: swazkůw málokdy dole srostlých. Prašníky dvojpauzdré, dvojnásobnou šterbinau pukající. Waječnik dole s kalichem spojený, nahore prostý, mnohowaječný. Čnělky 3—5, jednoduché, niťowité nebo šidlowité. Tobolka nebo bobule 1pauzdrá. Semeníc niťowitých, mnohosemenných, náchlopných tolik co čnělek. Semena drobná. Kel bílkem obkličeny.

Kře, nízké stromy; listy střidawé, celé, zpeřenožebré, netečkowané; palisty prosté, padawé; kwěty pravidelné, latněné, hrozněné nebo klasené.

Náleží sem asi 20 rodů (w 6—7 pokoleních), rostaucích mezi obratníkoma anebo blízko jich.

STEJNOK. HOMALIUM.

Trubka kalichowá spojená s waječnikem, obhomolowitá: kraje 6—7dílného. Plátkůw 6—7. Žlázek 6—7. Tyčinky rozpostawené na swazky 3 nebo 6, před plát-

ky postavené. Čnělky 3 oddělené. Tobolka na konci žehlopná, mnohosemenná.

St. hroznatý. H. racemosum Jacq. am. t. 183. f. 72. Swartz fl. t. 17. Lam. t. 843. f. 2. Diet. sc. nat. atl. 3. t. 214. Strom 15—20' vysoký, jméním jilmu podobný, někdy křovitý; listy blanovité, eliptické, tupě pilované, krátce řapíkaté, 3" dlouhé, 1 1/2" široké; květy na hroznech co list dlouhých, úžlabičkových anebo konečných, bělawé; úšty kalichové čárkovitě kopinaté, huňaté; plátky trochu delší, vejčitopodlauhlé, rozložené, skoro huňaté nebo hedvábité; žlázky mezi plátky huňaté; tyčinky kratší plátkův; waječník dopola přirostlý, na hoření polowici srstnatý; tobolka wječowitá, zakončitá, twrdá. — Na Antillách. Kwěte w říjnu, listopadu. 5.

St. hlasatý. H. Racoubea Swartz. H. spicatum Lam. t. 483. f. 1. Racoubea guianensis Aubl. 2. t. 236. Podobá se welmi předešlému, liší se ale listím kožnatým, zubatým, hrozny konečnými, listu mnohem delšími, květy přisedawými, tyčinkami po třech u swazky sestawenými. — W Guianě.

Kořen obau trpký potřebuje se w lékařství k posilování.

PASWIDA. ARISTOTELIA. ARISTOTELIE.

Kalich zwonkowitý, šdílňý. Plátkůw 5, nejdoleji z kalichu wyniklých, s jeho úšty střidawých. Tyčinek 15—18, po swazcích, 3—4 obsahujících, proti úštům kalichowým postawených. Prašniky šterbinami pukající. Waječník prostý. Čnělky 3, dole přispojené. Bobule kulowatá, 3pauzdrá: pauzder 2waječných, 1—2semenných. Semena hranatá bílku dužnatého, kle plochého.

Pokolení nejistého místa.

P. žláznatá. A. Macqui Herit. stirp. t. 16. Lam. t. 399. Keř wětwi rozkladitých, 8' vysoký, wždy zelený; listy střičené, řapíkaté, podlauhlé, ostré, zubatozpilované, lysé, 2" dlouhé; palisty padawé; hrozny úžlabičkové, malé, zelenawé; květy drobné, bělawé; některé tyčinky neplodné. — W Chili podlé potokůw. Kwěte w kwětnu, čerwnu. 8.

Welmi prospěšňý. Bobule fialowé nebo bělawé, co brách weliké jedí, nebo s hrozinkami dělají z nich způsob wína lahodného, trpkého ale; z kůry zhotowují prowazy, ze dřewa nástroje hudební; listy k hojení wředůw a proti nemocem ústňmu.

Řád 74.

PLNAUŠOWITÉ. *CHAILLETIACEAE.*

Kalich stálý, na patero klaný, u vnitř barevný, v paupěti střechovitý. Plátky z nejdolejška kalichového vyniklé, s ústý kalichovými střidawé, někdy s tyčinkami spojené. Plátky u nejmožšich jim střidné. Tyčinky z kalichu vyniklé, uštům kalichovým střidné, s plátky střidawé; prašniky zakulatělé, 2pauzdré. Waječnik prostý, srstnatý, 2—3pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělky 2—3, krátké, prosté nebo srostlé. Blizny přililawowité. Peckowice kůrky wyschlé, kožowité, pecky 2—3pauzdré: pauzder 1—2 často pometawých. Semena w pauzdrách ojedinelá, koncem zawěšená, bezbilečná. Kel tlustý, s kořinkem krátkým, hořením, děloh dužnatých.

Stromy, kře; listy střidawé, 2palisté, krátce řapkaté, waječné, ostré, zpeřenožebré, celé; kwěty úžlabčkové; stopky často spojené s řapky.

PLEAUŠ. *CHAILLETIA. CHAILLETIE.*

Kalich blaločný. Plátkůw 5, na dvě klaných nebo wykrojených. Tyčinek 5. Waječnik 2—3pauzdrý: čnělka 1—3, prosté nebo srostlé.

Stromy meziobratňkové, jmění břestowce, s hrozny nebo wrcholky stopkatými.

P. swazečnatý. C. Dichapetalum R. Brown. C. fasciculata Spreng. Dichapetalum Pet. Thuar. Keř s wětwe-mi pnulými, skoro bezlistými; listy podlahlé; kwěty úžlabčkové, chomačené; čnělky srostlé. — Na Madagaskaru.

HEBUCHA. *TAPURA. TAPURA.*

Kalich 5dilný: uštůw brwitých, nestejných. Plátkůw 3, s tyčinkami dole spojenými, korunu srostlolupenau představujících: 2 delší 2dilné, třetí kratší 3dilný. Tyčinky 3. Čnělka 1, na konci na tré klaná. Plod neznámý.

H. sedokwěťá. T. guianensis Aubl. t. 48. T. sessiliflora Decand. Keř wyšší 12', 4" tlustý, wětwi hebkých; listy 4" dlouhé, 2" široké; w úžlabičku asi 6 kwětůw žlutých. — W lesech Guianských.

Kreolowé potřebuj wětwe do mazanek či stěn z trámůw složených, jejichž mezery cihlami vyplněny jsau.

ORLIČINOWITÉ. *AQUILARINÉAE.*

Kalich čihovitý, kožnatý, 5laločný: lalokůw wej-
čitoostrých, rozložených, stálých. Wěnc baňkowitzý,
nejdoleji w kalichu přirostlý, 5dílný: ušťuw na dvě klan-
ných. Tyčinek 10; nitky nejkratší, mezi ušty baňko-
wými čnějící: prašniky dlouhé, wáhaté. Waječník pro-
stý, nožkatý, wejcowitý, bliznau krátkau, jednoduchau
ukončený. Tobolka wejcowitá, 2chlopná, 2pauzdrá;
chlopní u prostřed přehrádkatých. Semena w pauzdru
wšakém (pometánímli?) ojedinelá, mískatá nebo o-
casatá.

Stromy; listy střidawé, nejcelejší, zpeřenožebré.

ORLIČÍN. *AQUILARIA. ADLERHOLZ.*

Kalich na patero klaný. Prašniky prostředkem
zad připewněné, wáhaté. Čnělka žadná. Semena obkli-
čená dužninau haubowitau.

O. malačský. *A. malaccensis Lam. t. 356. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 248. A. ovata Cav. diss. 7. t. 224.*
Strom 60' vysoký; wětwe dřewa bílého, ponážlutlého, s
korau ryšawě šerau; rozhy přiluhaté a opatřené listy
střidawými, řapíkatými, náhle zakončítými, lysými, wej-
čítokopinatými, celými, jako atlas lesklými, na lici pě-
kně zelenými, 3¹/₂" dlouhými, 2" širokými; kwěty dro-
bné, wrcholičené, kožowité, žluté, na stopkách krátkých
chlupatých; tyčinky krátké, na wěnci baňkowitzém mezi
jeho laloky; tobolka 1¹/₂" dlouhá, čihowitá; semena
malá, wejcowitá, ostrá, černá. — Na Malakce. 5.

Od dáwna od toho stromu beřau dřiwí, *neprawým aloesowým*,
anebo *rajským* (lignum aloes, agallochi), též *orličím* (Garo) nazwa-
né, špinawě žluté, přeríznuté bílé tečky okazující, pryskyřičnaté,
poněkud pízmem zapáchající. Potřebují je na kauření a co postře-
dek proti křečům. Tak slowau i dřewa jiných stromůw.

O. molučský. *A. secundana Decand. Agallochum secundarium Rumph 2. t. 10.* Podobá se předešlému,
liši se ale listím podlahle wejčítým, zponenáhla zakon-
čítým. — Na Molukkách.

Od toho prý nejwíce dřewa aloesowého do Kwropy přichází.

Řád 76.

ŘEČÍKOWITÉ. *CASSUVIEAE.*

Kalich na patero, pořádku na 3—4 klaný. Plátky a tyčinky nákalichové, posledních tolik anebo dwakrát tolik co prvních. Peřtik nejčastěji z jediného waječniku složený, řídko ze 3 nebo 5, tedy čnělka 1, 3 anebo 5. Waječnik 1waječný. Peckowice dužnatá nebo wyschlá wždycky 1pauzdrá, 1semenná. Semeno powěšené koncem na šnúru pupeční, ode dna wzestupující, bezbilečné. Kel rovný nebo zkříwený.

Stromy nebo kře; listy střídawé, jednoduché nebo složené, bezpalisté, netečkowané; kwěty obojaké nebo jednopohlawé, drobné, na klasech nebo latách, někdy bezkoruné.

Znají dosawad více 150 rodů (rozdělených asi w 20 pokolení), rostaucích w krajinách horkých anebo w pásmech mírných Swěta starého a nowého. Ewropa má ale přemálo rodů; nejvíce jich w Americe a Asii jižných, w Africe.

Rozdělují se na dwoje podřadí.

1. *TRYŠLOWITÉ.* Dělohy tlusté.
2. *ŠKUMPOWITÉ.* Dělohy listowité.

Podřadí 1.

TRYŠLOWITÉ. ANACARDIEAE.

LEDWINOWNÍK. *ANACARDIUM. ANAKARDIENBAUM.*

Kwěty mnohomanželné, dwojdomé. Kalich 5dílný. Plátkůw 5, čárkowitých, zakončitých. Tyčinek 10, s jednau nebo množšími delšími, prašniky u některých žádné nebo zakrsalé. Čnělka a blizna 1. Peckowice ledwinowitá, po straně pupečnatá, sedící na stopce zwelichelé, hruškowité, dužnaté. Semeno s peckowicí sautwárné; kel rovný, děloh tlustých, poloměsíčitých, kořínku čnějícího.

Stromy; listy celé, zpeřenožebřé; laty konečné.

L. západní. A. occidentale Lin. Strom mírný, kmenu tlustého, koše stinného, kůry šeré, kyselé; listy roztraušené, 3" dlauhé, 2" široké, hořejší dwakrát wětší, waječné, nejtupější, příwykrojené, dole sotwa ztenčené, z jara pěkně čerwené, wonné; kwěty drobné na hroznech konečných, na píd dlauhých, růžowé, welmi wonné, obzwláště ráno; stopka owocenosná zwelichená; odrodu amerického, *Piso t. 58. Mer. sur. t. 16. Catesb. 3. t. 9. Jacq. am. t. 181. f. 35. Plenk t. 319. Lam. t.*

322. *Tussac* 3. t. 13. *Dict. sc. nat. atl.* 3. t. 261., asi 10-krát větší ořech; odrodka východoindského ale sotwa trikrát; *Rheed* 3. t. 54. *Rumph* 1. t. 69.; stopka ta wyhlízí jako bruška, jest hladká, žlutá, s dožninau žluta-wau, šťáwnatau, lahodně wonnau, návinnau; w prosinci wyroste z nich peckowice ledwinowitá, 1" dlauhá, taktěž skoro široká, $\frac{1}{2}$ " tlustá, šera, se skořápkau hladkau; semeno též ledwinowité: slupka obsahuje šťáwu prudkau, leptawau, takže nelze peckowici prsty rozmáčknauti, aby kůže nebyla rozežrána; jádro též ledwinowité, co sniž bílé, mázdrau hnědau potažené, sladké jako mandle, bywši do wody studené položeno a omyto, jinak ostré. — W Indii východní, též w Americe jižné, Mexiku, na Karybejích. Kwěte w srpnu a září. Dočeká-wá 30 let. 5.

Stopka zhruškwatělá náleží k výbornému indskému owoci, škoda že jenom 2 dni trwá; swau wůní naplňuje celau sednici; jedí ji swěží, obzwláště wařenau; též cukrem jí zaděláwají. Ze šťáwy wytlačené dělají wino dobré, silné, velmi trwanliwé; též dobývají z ní kořalku a ocet. Brasiliáné prý o to owoce wedau wojnu; wítězowé rozbijí pod stromy swůj tábor, a zůstanau, pokud wšeccko owoce není sněděno. To se stáwá w prosinci, lednu a únoru. Peckowice, wši slonowé, druhdy w Ewropě proti nemocem břišním, hrudním a nerwowým se potřebowali. Olej ze slupce potřebuje se proti zlým wředům a diwokému masu. Když peckowice nad swěcí hořící se nahřejí, wzduch wnitřní se rozprostraniw wystřikne olej hořící na wšeccky strany. Olej ten barwí plátno nezrušitelně, též díwí jím se natírá, aby nehnilo. Z jádra slabě praženého dělají způsob čokolády chutné; jádra ale usnadňují zažíw ní, krotí ošklivost, dáwní a běhawku, wyhánějí hlísty. Díwí bílé, šťáwnaté, neužitečné. Lid sprostý nosí peckowice na krku proti ujmnání.

DIWOPLOD. SEMECARPUS. DINTENBAUM.

Kwěty mnohomanželné, dvojdomé. Kalich na patero klaný. Plátkůw 5 podlauhých. Tyčinek 5, wšech prašniky nesaucích. Terč bankowitý we dně kwětowém. Waječnik 1 sedawý, 1paudzry. Čnelky 3. Peckowice smačknutá, srdcowitá, sedící na lůžku ztlustlém, zpleštilém. Semeno ledwinowité. Kel překoceny: děloh doždužnatých, pírká 2listého, kořinku nejmenšího, mezi dělohama konec zkrýwajícího.

Stromy; listy celé, zpeřenožebré; laty užlabířkowé a konečné.

D. dlauholistý. *S. longifolium* Lam. t. 208. *S. Cassuvium* Roxb. *S. Anacardium* Lin. *Desc.* 2. t. 69. *Rumph* 1. t. 70. Strom ztepilý, pěkného wzezření; kmen ztlaustí stehna; listy weliké, kopinaté, obak zakončité, na překrátkých rapicích, zelené, na lici lysé,

wezpod pýřité; stopka hruškovitě zvěličenaá; sotwa 1" dlauhá, a skoro taktěž široká, skoro trojhraná, tmawě zelená, měkká, wodnatá; peckowice hnědá, 1" delší, 1" široká we skořápce, jejíž sklípky naplněné šřawau olejo-witau, ostrau, palčiwau, leptawau. — W Indii východní na rowinách. 5.

Jádra peckowic swříž, h olanpaná pekau w horkém popelu a jedí je pro sebe nebo s jinými krměmi, buď pořřwají zadělaných w soli nebo cukru. Šřawa skořápkowá slauží místo inkaustu nepau-řížěćho; též proti starým wředům.

D. řiroolistý. S. latifolium Lam. S. Anacardium obtusifolium Roxb. t. 12. Hayn. 1. t. 1. Strom ztepilý, přímý, s korau řerau; listy 1' dlauhé, 1/2' široké, wejčíté, obak tupé, na řici lysé, tmawě zelené, na rubu bělawě pýřité; stopky ztlustlé, zwíceí ořechu, hruškovité, dužnaté, řluté; peckowice 1" dlauhá, černá, smačknutá, srdčítá; skořáпка dvojnásobná: wněřná kořowitá, wnitřní sklípkatá, šřawau černau, prudkau, jako u předeřlého rodu naplněná. — W Indii na wřřích. Kwěte w kwětnu až do řpna. 5.

Užitek jako předeřlého.

LEPTOŇ. HOLIGARNA. HOŁIGARNA.

Kwěty mnohomanřelné, saměi a obojaké na roz-dilných stromech. Kalich řzubý. Plátkůw ř, dole přisrostlých, huňatých. Tyčinek ř, koruny kratřřích. Wa-jedník s kaliehem srostlý, řpauzdřý, řwaječný. Peckowice oliwkowitá, wejcowitá; přismačknutá, nepukawá. Bilek řadný. Kel překoceny: dělohy tlusté; kořinek podlauhlý, pod koncem polořený.

Rod jediný.

L. dlauholistá. H. longifolia Roxb. t. 282. Rheed. 4. z. 9. Strom ztepilý, nádherný, kmenu tlustého, wětwi dlauhých, kůry černé, z nřž jako i z kořena poraněných roní šřawau lepkau, silně wonci a leptawau; listy roztrauřeně, podlauhlé, zakončité, zpeřenořebřé, celé, lysé, kořnaté, na píd' dlauhé, 1 1/2" široké, se šřawau palčiwau; řapiky krátké, obak 2 řřětinky nesauci; kwět drobný, skoro newonný, prudký a palčiwý na latách wřeholikowitých, delřřích pidi; owoce jako hrozny winné, modřé, s duřninau šřawnatau, palčiwau; pecka podlauhlá; jádro jako ořech liskowý, olejnaté, náhořké, prudké. — Na chlumech Indie východní; pořad. zelená kwěte a plodí; trwá 200 let. Kwěte w řednu. 5.

Strom obyčejně řážeř w řřřowišřě a pšeniřřě, aby jeho

nebezpečnými vlastnostmi zapuzovali ptáky. Dříví bílé, husté slouží k děláni člunův, *mansin* nazvaných. Malíři potřebují červenavé slzy z kůry, též i šťávu ostrau, lepkavou z ovoce s vápnem, aby na tkaniny bavlněné napsali nepaukřídící výkresy. Šťáva z kůry kůži zpryskuje a potřebuje se proti vyraženinám. Indové tím stromem ničeho netrpí; jiní dost málo se ho dotknouce velmi opuchnou.

MANGIWA. MANGIFERA. MANGO.

Květy mnohomanželné. Kalich 5dílný, padavý. Plátkův 5. Tyčinek 5, jichžto 4 často bez prašníků. Čnělka 1. Peckovice dužnatá, přismáčknutá, pecka vlákný zaobalená. Semeno vejčitopodlauhlé. Kel přímý; děloh tlustých, dužnatých, kořinku krátkého.

Stromy východoindské; listy celé, zpeřenožebřé; laty konečné; ovoce jedlé.

M. obecná. *M. indica* Lin. *Garct. t.* 100. *Jacq. var. t.* 337. *Lam. t.* 138. *Tussac 2. t.* 15. *Dict. sc nat. atl. 3. t.* 262. *Mao Rheed. 4. t.* 1. 2. *Mango domestica* *Rumph 1. t.* 25. Strom kmenu 30—40' vysokého, 18' v obvodu tlustého, koše obšírného, hustého; kůry černavé; listy veliké (9—11" dlouhé, 2½" široké) řapíkaté, střidavé, kopinaté, podlauhlé, ostré, kožovité, lysé, celé, řeřabaté, tmavě zelené; květy drobné, červenavé, rozpostavené na latách velikých, konečných; stopky barvené, opatřené listeny drobnými, vejčitými; lupeny kalichové, padavé; plátky kopinaté, rozložené; tyčinek 5 má jediný toliko prašník, ostatní krátké; plod peckovice ledwinovitá, dole tlustší, rozdílně veliká, obyčejně zvrácí husiho vejce, však i zvrácí dětské hlavy a ztíží 2, anobř 4½ libry, jsou také co slepičí vejce veliké, planá sotva jedlá, rozmanitě barvená, obyčejně žlutá, na jedné straně někdy ryzá, nezralá zelená, se slupkou tenkou; pecka veliká, smačknutá, vně vlákný oděná; jádro přehořké. — V Indii východní, jmenovitě v Malabaru, Goe, Guzeratě, Balagatě, Bengálu, Pegu, Malakce, Ormusu, Persii, anobř na Molukach po ulicích, od dáwna, též v Arabii, na ostrově sv. Mauricia, od r. 1782 na Jamaice a jinde v Indii západní, konečně v Americe jižní. Zraje od srpna až do října, někdy i v dubnu a květnu; od 7ho až 100ho roku zelená se a nosí. 5.

Dříví měkké a míznaté hodí se toliko k pálení; nemá nížádné pevnosti, takže i sebe tlustší větve ovocem se lámou; též podobno čerwím, čímž větve samy sebou padají. Ovoce mohou jenom chlapi česati, protože ani nejtlustším větším nelze věřiti. Tím dřívím a sandalovým páš pohané své mrtvé, též dělají z něho rakve. Májemi jeho ozdobují brahmanové o slavnostech své cha-

trče; listům natřajjí a čistí zuby, stopky žvýkají s betlem místo pi-nangu.

Ovoce *manga*, *mangas*, *mao* zvané, po mangostaně má se za nejlepší a nejlahodnější v celé Indii a za mnohem lepší nežli všecko evropské, jako pomaranče, citrony, smokvy, hrozny winné, broskve, marhanky čili jablka granátová a j. w. Chutná dobře, takže nechají jiného, jak mile se přinesou na trh. Slupka se stahuje; dužnina žlutavá, vláknatá, tolik má šťávy, že když se jí, po hubě a po rukau teče; wycucá se, a vlákna se vyplivnau. Též rozkrájené jí se we víně; též zadělává se do cukru anebo do otewřené se nacpe zázworu, česneku, hořčice a soli, a pokropí se olejem a octem; též s rýží se požívá; anobřz co oliwky nasolené a zwařené na trh se přináší; konečně s cukrem dělá se powdli, ježto chutná jako zawařená chlupatky. Nezralé jest kyselo, a nakládá se jako okurky. Beze škody může se mnoho toho ovoce snísti. Též i opi-ce a myši je rády žerau. Bývá též čerwivé. Jádro podobá se mandli, jest bílé, hořké, a tudíž proti hlistám a běhawce. Klowatina z kůry se přýšfcí, hořká, potřebuje se proti auplawici. Manga ta dobře rozeznáwati se musí od *Mangy* bravy, jedowaté, od ostromléčnicku *mangasu* (*Cerbera Manghas*) pochodící.

CADNÍK. STAGMARIA. STAGMARIE.

Kalich trubkovitý, roztržený. Plátkůw 5, kalichu delších. Tyčinek 5. Čnělka 1—3. Peckowice dužnatá, pryskyřičnatá, ledwinovitá. Semeno jediné.

C. pokostodarnj. St. *verniciflua*. *Rumph* 2. t. 86. Strom mangiwé podobný, plný šťáwy leptawé, nebezpečné; wětwe po 4 nebo 5 pohramadě, tlusté, krátké; listy roztrašené, 10" dlauhé, 3" široké, široce kopinaté a lesklé; kwěty bílé, s čerwenými tyčinkami na broznych úzlabičkowých, wisutých; na hroznu 3—4 plody, 2" tlusté, s nemnohau dužninau, peckau tenkoskořepnau a jádrem bledě žlutým jako kaštan, mnoho pryskyřice přýsticim; na mladších stromech býwají plody zwici pěsti. — Na Molukách a w Čině. 5.

Dřiwí dost pevné; w lýku obsahuje mléko ostré, kůži zpruzující, z něhož se dělá pokost čínský (cad), siamský a tunkynský; suchý nic neškodí, neboť z koflíkůw jím potřených bez ublížení píti možná. Totě pokost znamenitý, jnuž w Čině wszeliké swé zboží truhláčké, netoliko stoly, stolice, truhlíčky, anobřz i stěny domowní natřajjí čili lakují, jako w Indii wýchodní lakau. Znamenito, že tarakáni (šwabí) to dřiwí čerstwé anobřz i plody bez úrazu žerau. Strom teprwa w 10 roku dostává pryskyřici. Mají za nebezpečno w jeho stínu spáti. Cent pryskyřice w Pekingu stojí 41 zl. stě., w odlehlejších krajinách třeba čtyřikrát anebo šestkrát tolik.

ČERNOTOK. MELANORHOEA.

Kalich šlupenný, čepičkowitý; plátků 5; tyčinek

mnoho, krátkých. Čnělka 1. Peckowice 1pauzdrá, kožnatá, w kalichu zwelichelém zawřená, 1semenná.

Veliké indské stromy se šťáwu lepkawau, černajšć, listůw jednoduchých, hrubě a hnědě žebnatých.

Č. užitečný. *M. usitata Wallich as. 1. t. 11. 12.*

Obromný strom kmenu 40' vysokého, dole 13' w obvodu tlustého, dřwi celistwého, hnědého, mahagonowému podobného; listy obwejitě, hnědě huňaté, 1' dlouhé; peckowice zwici třeshně, čerwená, zahalená kalichem zwelicheným (2—3" dlouhým), čerweným. — Dělá se žorem zawalitým (*Shorea robusta*) a tektonau hrubau (*Tectona grandis*) šumy na pewnině wýchodojndské. 5.

Hnědá šťáwa dáwa pokost tak dobrý jako čínský, jsmž také nádoby se natřajš; tudyž zasílá se do obchodu. Dobrý strom může ročně 10 liber dáti; libra za 10 kr. Šťáwa někdy zpruzuje kůži.

ŘEČÍK. PISTACIA. PASTAZIENBAUM.

Kwěty dvojdomé, bezplátečné. Samec: hrozen jehnědowitý, listenatý: listenůw 1kwětých; kalich na patero klaný; tyčinek 5, s prašniky přisedawými, 4bočnými. Samice: hrozen běwnější; kalich na 3—4 klaný; waječník 1—3pauzdrý; blizny tlustaunké. Peckowice wyschlá, wejcowitá s peckau přikostnatau, 3pauzdrau. pometáním 1pauzdrau, 1semennau. Semena na dně připewněná, bezbílěčná. Dělohy tlusté dužnaté, olejnaté; kořínek hoření postranní.

Stromy listůw zpeřených.

* Listy lichozpeřené, padawé. *Terebint. Terebinthus.*

Ř. *pistaciowý. P. vera Lin. Blak. t. 461. Lam. t. 811. f. 1. 2. Plenk t. 208. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 260. Düsseldorf. Suppl. 4. t. 17. Pistacia Mat. Háj. 79. B. Pistacie wlašské Mat. Wtl. 93. C. Strom 15—30' vysoký, wětwi dlouhých, rozkladitých; listy lichozpeřené, 2—4jarmé, řidko jednoduché: listky wejčité, přihrotité, dole obyčejně zaužené, málo kožnaté, lysé; řapík bezkřídlý; kwěty zelenawé: samčí na hroznech jehnědowitých, poděpřené listenem mázdrowitým; kwěty samiči na hroznech řidších; peckowice elipsowitá nebo zakulatělá, 3/4—1" dlouhá, s rubinau tenkau, suchau, skořápkau snadně na dwa díly pukající; semeno podluhowaté, nepatrně trojbrané, fialowě čerwenawé do hněda; jádro swětle zelené. — W Persii a Syrii, Viteliem přenešen do Wlach, odkud nyní rozšířen po Ewropě středomořské. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.*

Jádra slowau *pistacie*, sladké, chutné, olejnaté; w jižně Kwropě a Lewantu se jedí a olej z nich se vytlačuje; u nás je potřebuj cukráři; drubdy w lékařství obyčejné.

R. terebint. *P. Terebinthus* *Lin. Blakw. t. 478. Duham. 2. t. 87. Terebinth* *Mat. Hög. 24. — Wel. 31.* Strom dost vysoký, k velikému stáří dospívající; koš velmi nepravdělný, větve samčího visící; kůra šera, rozsedalá; listy lichozpeřené, 3—4jarmé: listků vejčito-kopinatých, dole zaokrouhlených, na konci ostrých, hrotitých, 2 1/2" dlouhých, 10" širokých, zmládí pěkně červených, pak tmavě zelených; řapík malíčko obraubený; květy drobné, úžlabíčkové; samiči na hroznech jehnědovitých, s tyčinkami nachovými; peckowice zwíci hrachu, suché, kulovaté, modrawé; semeno červenawé, u wnitř zelenawé. — W Lewantu, do Wlach, Francie a Španiel přenesený. Kwěte w dubnu, zraje druhého roku w dubnu. 5.

Jádra *pistacím* podobná w Lewantu jedí. Na Chiu ostrowě u prostřed měsíce čerwna nasekávají kmen toho stromu od hora až dolů, a podstavují pláty kamenné, na něž w noci vytíká ščawa a hustne, která slowe *terebintina prawá, chijská* čili *ciperská*. Jeden strom 4—5' w obvodu tlustý nedá za rok wíce 12 nebo 16 lotůw; celý ostrow prý do roka jenom 1000 liber jí dává. Ta prawá *terebintina* jest bílá nebo ponarusalá, prozračitá, hustá, zápachu příjemného, feniklowého a chuti balsamové, neostře; obyčejně se porušuje *terebintinou* benátskou od modřinu pochodící, nebo *strassburgskou* od jedle, anebo *obecnu* od borowice. W Lewantě jest obyčej tu *terebintinu* pořád w ústech mítí, protože prý posiluje a bělí zuby a napravuje dech. W jeseni wyrostají na větvích a listech banky bledé, nebo červenawé jako na jilmeh, pochodících z užtknutí hmyzšho. Tyto háčky pak wzrostají w růžky co prst dlouhé, křivé, pryskyřičnaté, jako swatojanský chléb wyhlížející a slowau *Cornocarpa, Carobe di Gindea*. Dušní je kaňf jako tabák. Ty háčky a owoce potřebují k barvení hedwábí.

R. atlaský. *P. atlantica* *Desfon.* Strom krásný, 60' vysoký; kmen dole 2—3' w průměru tlustý; listy lichozpeřené, 3—4jarmé: listky kopinaté, dole přiztenčené, trochu řebaté, lysé; řapík mezi konečnými sudkami listkůw příkřídlatý; hrozny samčí konečné s malými hedwábími listeny; 5—7 tyčinek s červenými prašniky; květy samiči na hroznech řídkých; peckowice zakulatělá, přídužnatá, zwíci hrachu. — W Berbersku a okolo Carohradu na místech písčitých.

Z kmenu a větví prýští se pryskyřice rusá, chuti a zápachu kořených dosti příjemných, ježto ztuhší na wzduchu podobá se mastyku. Maurowé jí w jeseni a zimě sbírají, hól jmenují a jako mastyka zwýkají, aby upewnili zuby a nabyli příjemného dechu. Owoce *tum* zwané, nakyslé jedí rozmačkané je s datlemi.

** Listy sudozpeřené nepadawé, *Trysła* *Lentiscus*.

Ř. tryšla. P. Lentiscus Lin. Clus. p. 14. Blak. t. 195. Plenk t. 710. Düsseld. 9. t. 16. Wagn. 2. t. 199. Lentiškus Math. Hág. 25. Strom lentiškový čili mastyksowý Wel. 29. Tryšla. Mokleč. Strom w Lewantu 15' vysoký, w Ewropě keř; wětwe mnohé, zatočilé; listy přezimující, sudozpeřené: listky šjařmé, 1" dlouhé, 3" široké, kopinaté, někdy jsau čarkowité, jindy wejčité, trpké, wonné, kořowité, na lici tuawé zelené, wazpod bledší, nejlysejší; řapiky křídlaté; kwěty samčí předrobné, postawené w hrozen úzlabičkowý, hustý; kwěty samičí též na hroznech úzlabičkowých, řídkých; peckowice zakulatělá, čerwená, pak černawá nebo náhnědá. — W Berbersku, Lewantu a Ewropě středomořské. 5, 8.

Chiané již 2000 let ten strom opatrují jako jiné wínowé réwu. Z kmenu a wětwi neporaněných prýší se pryskyřice *mastyksem* nazwaná; obyčejně ale je nasekávají. Mastyks jest w zrnech rusých proswtawých, teplem a zwýkáním měknaucích a líbeznyh zápach dáwajících, obzwláště na parázi. Chiané přý coročně 50.000 centůw nasbřají, a 1000 centůw daní sultánowi odwádějí. Pořád jí zwýkají, aby upewnili zuby a dásně. a měli přijemný dech. U nás wycpávají jí kotlawé zuby, dělají z něho kadidlo, pokost, obzwláště pokost měďopisecký; jí slepují diamanty. Dříwí welmi trwanliwé na wyládanau práci. Listy místo škumpíny k wydělávání safiánu. Z jader wytlačují olej lepší dřewěného. W Ewropě ten strom nedává pryskyřice.

KRASOWÉTEW. COMOCLADIA. COMOCLADIE.

Kwěty obojaké nebo jednodomé. Kalich 3—4dílný, stálý. Plátky 3—4, dlouhé, wětší. Tyčinky 3—4, krátké. Waječník 1. Čnělka žádná. Blizna 1. Peckowice wejcowitá, 1pauzdrá, 1semenná. Bilek žádný. Dělohy tlusté. Kořinek hoření, zkřiwený.

Stromy americké podrownfkowé se štáwan lepkawan. Listy lichozpeřené: listky střčné; laly běwné, wětwnaté; kwěty drobné, někdy na čtvero klané, krátce stopěčkaté, nachové.

K. celolistá. C. integrifolia Jacq. Sloan. 2. t. 222. f. 1. Lam. t. 27. f. 1. Strom 15—20' vysoký, kmen sotwa tlustší holi, welmi křehký, s korau šerau, skoro wždycky jednoduchý, rozděluje se na konci na 3 nebo 4 wětwe; listy lichozpeřené, asi 2' dlouhé, welmi přiblížené, dělající jakoby růži: listky řapíčkaté, střčné, wejčítokopinaté, nejcelejší, lysé, 3" dlouhé, 1" široké; kwěty předrobné, tuawé nachové, w malých strbaulech na hroznech 2' dlouhých, úzlabičkowých, přímých, owocem pak wisutých; peckowice zwíce a twaru oliwky male, čerwené, po uzrání černawé nachové. — Na suchopatích podhorí Antillského. 5.

Z kůry nářizonté prýští se šťáva černá, velmi leptavá, kůži zpruzující a skvrnu dělající, ježto zničí dosazením čerstvé pokožky. Kolonisté potřebují jí ke znamenání svých otrokův. Dříví červené může se potřebovati v barvířství jako brezalka, barvu ale dává špinavou. Truhláři dělají z něho všeliké náčiní, jež ale horkem brzo se hrotí.

K. zubatá. *C. denta Jacq. am. t. 173. f. 4. — pict. t. 259. f. 2.* Strůmek předešlému podobný; listky jeho přírapičkaté, podlauhlé, vyhlodanozubaté, na lici lysé, vezpod plisnaté. — W lesech na Kubě a Domingu, kdežto *Guao* slowe.

Listy třeny jsauce působí, že prsty zhnílými wejci zapáchají. Strom sám nepáchne, jak mile ale byl poraněn a šťáva se ukáže, hned řečený pach se cítí. Šťáva z kůry se prýští světlem a wzduchem brzo černá a slouží k znamenání plátna. Wyprawují, že velmi nebezpečno zůstati w jeho stínu; *Jacquin* ale to má za powědačku. Dříví toho stromu hodí se k barvení tak jako předešlého.

HOŘKUCHA. PICRAMNIA. BITTERSTRAUCH.

Květy dvojdomé. Kalich 3—5dílný. Plátky 3—5, podlauhlé. Samec: tyčinek tolik co plátkůw, čnělicích. Samice: waječnik wejcowitý; čnělka žádná; blizny 2. Peckowice wejcowitá, s peckau 2pauzdrau, 2semennau. Semeň podlauhlá.

Strůmky. Listy lichozpeřené: listky střídawé, nejcelejší, řapičkaté, wejčítokopinaté; hrozny protilisté, prodlaužené, wisuté, stopečky chomáčené.

H. protičemowá. *P. Antidesma Swartz. Berberis Sloan. t. 208. f. 2.* Keř přímoý, kmen slabý s wětwezi tenkými, rozkladitými, popelawými, na málo rozeh rozděleními; listy zpeřené, 1' dlouhé i delší; listky řapičkaté, lysé, střídawé, eliptičné, tupé, celé; kwěty na hroznech konečných, nitowitých, 1' 2' dlouhých, běwných, wisutých, bělawě zelené: stopečky w střídawé swazky spojené; lupeny kalichowé kopinaté; plátky trochu delší; waječnik trochu smačknutý, podluhowatý; blizny ohnuté; peckowice podluhowatá, zwici chlupatky, živě červená, pak černá. — Po wrsích na Jamaice. Kwěte w srpnu. 5. Negrowé mají tea keř za protičemowý; též pijí zpařeninu z něho proti kolice.

Podřadí 2.

ŠKUMPOHITÉ. SUMACHINEAE.

ŠKUMPA. RHUS. SUMACH.

Květy obojaké, mnohemanzelné nebo dvojdome

Kalich malý, 5dílný, stálý. Plátkův 5. Tyčinek 5, okolo terče oplodního postavených. Waječník 1pauzdrý. Čnělky krátké 3 nebo blizny 3 sedawé. Peckowice skoro wyschlá, 1pauzdrá, s peckau kostnatau, (pometáním?) 1semennau, někdy 2—3semennau, Semeno bezbilečné, překocené, na šnůrce ze dna wzestupující. Dělohy listowité. Kořinek hoření přiléhající na pazu dělohowém.

Kře; listy střidawé, rozdílné, často složené.

* Listy jednoduché.

Š. ruj. R. *Cotinus Lin. Jacq. aust. t. 238. Plenk t. 238. Sibth. t. 290. Guimp. t. 30 Wagn. t. 165.* Žluté pryzily dřewo *Mat. Wel. 62. D. Ruj. Keř 4—10' wysoký, přewětewnatý, s korau hnědau, dřiwim zelenawě žlutým; listy jednoduché, obwejcité nebo wejčité, na konci zaokrauhlé nebo slabě wykrojené, lysé, zpeřenožebře, wezpod siwé, na lici žlutawě sytě zelečné, trpké, w jeseňi čerwenající; řapíky dlahé; laty obsírné; stopěcky odkwětě welmi prodlaužené a neúrodné huninami dlahými, čerwenawými obrostlé; peckowice úkosně obsrdčité, lysé, z počátku zelené, pak černewé. — W Ewropě jižné od Hispanie až na Kawkaz. Kwěte w čerwnu. \bar{h} .*

Dřiwí tmawě žluté, hedwábně lesklé slauží k wykládání a k barwení na žlutó (*dřiwí rujowé, wisetowé, fisetowé čili wiset, fiset*), k čemuž posledněmu také kořen a listy údobné, které také k wydělávání koží se bereu. Kůra místo chinu se chwálila.

** Listy zpeřené, ljařmé.

Š. *pnulá*, R. *radicans Lin. Bot. mag. t. 1806. Duham nov. 2. t. 48.* Keř složený z mnoha šlahaukůw hebkyých, zmladí na zemi položených, pak po stromowi blizkém pnaucích se, a někdy wypauštějících kořání, jímž do kůry wnikají; listy střidawé, dlahořapíkaté, zpeřené, ljařmé čili žlistkaté: lístky weliké, 6" dlahé, 4" široké, wejčité, celé, zelené, lysé, konečný na delším řapíčku; kwěty dwojdomé, na hroznech krátkých, 3" dlahých, bělawě zelených, úžlabíckowých; peckowice žlutawě bílé, brázdowané, zwicí pepře. — W Americě sewerné, dáwno do Ewropy přenešený, kdežto snadno se rozmnožuje. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

We vlasti se jí welmi bojí, protože dotknutím, ano i pauhými wýzewy může alespoň u některých lidí způsobiti puchnutí, pálení w twáři a rukau, anobř i zpršštění; w Ewropě, zdá se, pozbývá té vlastnosti. Nicméně potřebuje se w lékařství proti lišejm, chromotě a nemoceu brňasím.

Š. jedovatá. R. *Toxicodendrum* Lin. Keř předešlému velmi podobný, takže někteří oba do jednoho rodu spojují; liší se ale listky wysekanorohatými, pýřitými. — W Americe sewerné a též w Ewropě se sází. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .
Týchž aučinkůw jako předešlý jest.

*** Listy zpeřené, mnohojarmé.

Š. koželužská. R. *Coriaria* Lin. *Duham. nov. 2. t. 46. Blak. t. 486, Kern. t. 362. Plenk. t. 232. Sibth. græc. t. 290. Sumach Mat. Háj. 58. — Wel. 67. C. Škumpa, škumpina.* Keř 10—12' vysoký, s wětwezi rozkladitými; korau huňatou přikrytými; listy lichozpeřené, 5—7jarmé, huňaté: listky eliptičné, tupě a hrubě zubaté; řapiky nahé, na konci přifobraužené; kwěty drobné, zelenawé nebo špinawé bílé, na hroznech hustých, konečných; waječník bez čnělek, se třemi bliznami sedawými; peckowice huňatá, zwici čočky. — Na skalínách wýslunných w Ewropě jižné, z Lusitanie až do Taurie. Kwěte w čerwnu, 5.

Wšacky dšly toho kře; mnoho třístowiny obsahujee, jsau swraškawé. W Hispanii sázejí jej jako řewu winnau, wštelky loketní coročně řezají, a k wydělávání koží, obzwláště kozích na kordubán a salían potřebují. Kůra wětwowá barwí na žluto a kořenowá na hnědo. Peckowice chuti kyselé a přijemné potřebují místo koření do jídel masitých.

Š. oetná. R. *Typhina* Lin. *Duham. nov. 2. t. 47.* Z kořena mnoho odnoží. Keř 12—15' vysoký, nahoře rozdělující se na wětwe a smetky rozewřené, jejichž kůra, obzwláště na rozbách, hustě náryšawě srstnatá; listy lichopeřené, 8—16jarmé: listky kopinaté, zakončité, pilowané, wezpod chlaupkowané, sivé, 4—6" dlouhé, w jeseni na lici pěkně čerwenající, sedawé: řapik neobraužený, srstnatý; kwěty čerwenawé nebo žlutawé, přemnohé, rozpostawené w hrozen přímý, složený, hustý, konečný, jehož wětwe jsau srstnaté; bobule skóro ukryté chlupem kalichowým, zčerwenalým zwětšelym. — W Americe sewerné, dosti dlouho již w Ewropě se sází k ozdobe. Kwěte w lipnu. \bar{h} .

Owóce zralé, jsa trpké a kyselé, slauží k zeslení octa, též k barwení klobaukůw na černo, listy k wydělávání koží. Z poraněné kůry prýští se ščawa mlékowitá, powáhy klejoprskyřice.

Š. lysá. R. *glabra* Lin. *Dill. elth. t. 243. Lam. t. 207. f. 1.* Keř předešlému velmi podobný, rozeznáwa se ale snadně lysostí wětwi a listůw; listy 8—10jarmé, s lichým: listky kopinatopodlauhlé, pilowané, wezpod bě-

lawé; řapíky neobraubené; květy drobné, zelenawé; shlauchené na hroznu tlustém, konečném; ovoce červené, aksamitové. — W Americe sewerné.

Užívá se jako předešlá.

Š. pokostová. R. vernicifera Decand. R. Vernix Lin. med. 151. Sitz. s. Urus Kaempf. t. 792. Strom 12—20' vysoký, rozdělený na větve a smetiky rozkladité, lysé; listy střidawé, lichozpeřené, 5—6jarmé; listky vejčité, zakončité, nejcelejší, na konci lysaunké, wezpod aksamitopýřité; řapík neobraubený, jako rozhy měkce wlnkovaný; květy zelenawé bílé, předrobné, přemnohé, postawené na latu běwnau w úžlabičkách listi hoředno. — W Žapanu. 5.

Z kůry poraněné prýščí se šťawa mlékovitá, na wzduhu hustnaucí a černajší, kteráuž Žapanlé procediwše papřem co pawučina wylhlžejšejší mřchaj s $\frac{1}{100}$ uleje tojowého od stromu kř (L. carvillea tomentosa) imenowaného. Ta mřchanina jest prawý žapan-ský pokost, kterýž po celém Žapanu w dřewěných nádobách prodáwají a který nemůže wpařit se, proto že brzo popře se mřzdrau černawau. Jelikož málo se ho dobude z jednoho stromu, jest drahý. Páry z něho jsau škodliwé, protož lakérowé, pračnice s nřní zawazují si ústa i nos, aby nedostali bolení hlawy a pýškůw oteklých.

Š. smradlawá. R. venenata Decand. R. vernix Lin. Big. med. 1. t. 10. Dill. elth. t. 292. Předešlému podobný, rozdilný ale listky vejčítokopinatými, nejcelejšími, zakončítými, wezpod sífkowaně žebnatými; peckowice bílé, s peckau brázdowanau. — W Americe sewerné; u nás w sadech se opatruje.

Listy řeny jsauce někdy kůži zprýskují; šťawa ze kře smrdí; dřiwí žluté zápáchá zdechlanau.

Š. kopálowý. R. copallina Lin. Jacq. schoenb. t. 341. Lam. t. 207. f. 2. Z kořena wyniká několik kmenůw dřewnatých, 8—10' vysokých, rozdělených na větve a smetiky pýřité; kořen též wylhání odnože; listy lichozpeřené, 5—7jarmé; listky vejčité, nejcelejší, na lici lysé, lesklé, wezpod chlupataunké; řapík křidlatě obraubený, člankovaný; květy žlutawě zelené, na hroznech latowitých, řídkých, konečných; plody červené, pýřité. — Na škrobotinách Ameriky sewerné. Kwěto w srpnu, září. \bar{h} .

Z toho kře prýščí se šťawa, ježto slowe *kopál americký*, a dohře od prawého kopálu, od kurbarylůw rozdílných pocho líčho, razeznati se musf. Diwoši nad Missisipin řekau kauri list jeho jako tabák.

Odrodek jeho, R. leucantha Jacq. schoenb. t. 342, nepauští z kořene odnoží a květy má bílé na hroznech směstnanějších.

Š. korálkowý. R. Metopium Lin. Sloan. 2. t. 199. f.

5. *P. Brown. t. 13. f. 3.* Strom 25—40' vysoký, s korau hladkau, šerau; listy lichozpeřené, 2járné: listky vejčité, nejcelejší, řapičkované, 2" dlouhé; květy zelenavé; peckowice podlaublé, 6" dlouhé, červené, s dužninou trpkou. — Po kopcích lesnatých na Jamaice. Kwěte w červenou. \bar{K} .

Z kúry prýští se pryskyřice žlutá, *doktorskau* nazwaná, na rány užitečná; též u wnitř se potřebuje k dáwení, podčištění, proti žloutenici a obtížím močovým.

LITŘÍK. LITHRAEA. LITRI.

Květy obojaké nebo dvojdomé. Kalich zvonkovitý, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 5—10. Blizna žlaločná. Peckowice zakulatělá, pryskyřičnatá.

L. palciwaj. L. caustica. Litri *Feuill. t. 23.* Lithi *Molina.* Rhus *Miers. Hook. in Beech. voy. t. 7.* Strom ztepilý, obyčejně ojedinelý, co muž tlustý, dřewa bílého, co ocel twrdého, usušením červeného; listy 2" dlouhé, 1" široké, střidavé, kopinaté, wezpod sítkované žebrenaté; stopky lkvěté; tyčinek 10; peckowice jablkowitá, tlustší nežli širší. — W Chili.

Z kúry prýští se zelená šťawa, velmi nebezpečná. Několik lidí poraziwše takových stromů a na wečír pokojně ztráwiwše wečeři, drohého dne náramně otekli, tak že nebylo rozczuati ani nosu, ani očí, ani jiných audůw.

ČIHOŠ. DUYAUA.

Květy 1—2domé. Kalich na čtvero klaný, stálý. Plátky 4, podduté. Tyčinek 8, pod terčem wyniklých, jichž 4 s plátky střidavé, delší: w kwětu samičím wšecky zakrnělé. Terč bankowitý, šzubý. Waječník sedavý, 1-waječný, homolowitý, we kwětu samičím zakrnělý. Čnělky 3—4, nejkratší. Blizny hlawičkowité. Peckowice kulowatá s peckou kožnatau. Semeno 1, wisuté, bezbílečné, děloh plochých, kořínku hořeniho dlouhého.

C. wisutá. D. dependens Dicand. Amyris polygama Cav. ic. 3. t. 239. Schinus dependens *Orteg.* Keř anebo strůmek 8—18' vysoký, wždy zelený, silně zapáchající, s korau hnědau; listy kopinatowejčité, celé nebo na tré klané, 2" dlouhé, skoro 1" široké; květy bledě žluté, na broznych úzlabičkowých, co list dlouhých; peckowice černé. — W Chili, kdežto *huigan* slowe. Kwěte w červenou, lipnu. 5.

Pryskyřice proti dně, zwařenina z kúry na jízwy; semena k posilowání žaludka a dělání jistého wina, *chicha* (čicha) nazwaného.

MOMBINOWITE. SPONDIACEAE.

Květy někdy dvojdomé. Kalich na patero klaný. Plátkův 5, zpod terče waječnik obkličujícího vyniklých, w paupěti příchlopnitých nebo střechovitých. Tyčinek 10. Waječnik 5pauzdry, pometáním 2—4pauzdry: pazder 1waječných. Čnělek 5. Peckowice s peckau 2—5pauzdrau. Semena bezbilečná, na dně pazdrowém připevněná, přímá. Dělohy vypuklaunké; kořínek dolení, rovný.

Stromy; listy střídawé, lichozpeřené.

WINOBAB. SCHINUS, PEPFERRBAUM.

Květy 2domé. Kalich 5dílný. Plátkův 5. Samec: tyčinek 10; kypet waječnika, Samice: tyčinky bez prašníkůw; waječnik 1, sedawý; čnělka žádná; blizny 3—4, přiblížené. Peckowice kulowatá, oplodí tenkého, dužniny nemnohé, pecky 1semenné, kostnaté, na obvodu vyhlubené 6 jamkami, nejwonnější pryskyřici naplněnými. Semeno powěšené na snůrku ze stěny vyniklau, smačknuté, bezbilečné; dělohy ploché, kořínek dolení.

W. obecný. S. Molle *Lin. Clus. cur. posth. t. 40. Feuill. t. 30. Seba 2. t. 5. f. 5. Gaert. t. 140. Mill. ic. t. 246. Lam. t. 822.* Pepřowec. Strom ztepilý, ozdobný, wždy zelený, krasolistý; kmen rozdělený na wětwe červenawé, dlahé, hebké, tenké, wisuté, jako wrby smutné čili babylonské; listy lichozpeřené, 6—8jarmé: listky čárkowitokopinaté, ostré, hladké, lysé, zpilowané, po straně 1 1/2" dlahé, konečný dwakrát delší; kwěty drobné, krátce stopečkaté, žlutawě bílé, na latách řídkých, málo prohýbaných a opatřených listeny šupinowitými u počátku wětwiček; peckowice štáwnatá, kulowatá, 1pauzdra, zwíci hrachu. — W Peruwii a Mexiku; w Itálii a Francii jižných pod širým nebem búi. Kwěte w lipnu, srpnu. 5.

Z listí a wětwi třených prýšť se štáwa lepkawá, rozšiřující zápach kořený jako pepřem a feniklem; přikládá se na rány. Z kůry prýšť se pryskyřice přewonná, na wzdachu tubnaucí. Kůra suchá a na prach rozmělušená posiluje dásně a čistí wředy. Dužnina owocná jest sladká a dělají z ní wíno jakési, chutné, hořké, též syrup a ocet.

MOMBIN. SPONDIAS. MOMBINPFLAUME.

Květy někdy dvojdomé. Kalich na patero klaný, barvený. Plátkův 5, podlauhých, otewřených, w paupěti přichlopnitých. Tyčinek 10, z terče zejgowaného, žláznatého vyniklých. Waječník 1, wejcowitý. Čnělek 5 přímých, odstálých, jednoduchých. Peckowice wejcowitá nebo kulowatá, kypty čnělek tečkowitými wěnčená; pecka wláknatá, špauzdrá. W pauzdrách po 2 waječkách. Semena pometáním ojedinelá.

Hrozny úzlabíčkové, jednoduché nebo latowité.

* Pauzdra peckowá srostlá. — Listy lichozpeřené; listků nejcelejších.

M. brundný. *S. purpurea* Lin. *S. Mombin* Lin. *S. Myrobalanus* Jacq. *am. t.* 88. *Gaert. 1. t.* 104. *Tussac 4. t.* 8. *Dict. se. nat. atl. 3. t.* 263. Strom 30' wysoký, s dřiwím bílým, křehkým; wětwe roztraušené, nemnohé: listy střidawé, lichopeřené: listky asi 10jařmé, wejčité, nejcelejší, o kratičkých řapíčcích; řapík smačknutý; kwěty čerwené, na krátkých hroznech, nejčastěji konečných; stopečky 4řidko 2kwěté; ušty kalichowé podduté, tupé; peckowice zwici weliké šwestky, brunátná čili nachowá nebo žlutá, nebo těma barwama strakatá, s dužninau žlatau, měkkaui, líbezne zápachající, chuti dost lahodné, nawinné, sladké. — Na Ostrowech karybejských (Domingu, Jamaicae a j.), w Americie horké. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Američané welmi stromu toho sobě wáží pro owoce. Též powídla z owoce udělaná zawáží se do Ewropy. Hřízenice jeho welmi snadně se ujmají, a proto dělají z nich háje ano i meze; w krátkém čase nese owoce, a Jacquin wyprawuje, že wětew s nezralým owocem useknutá a zasazená netoliko se ujme, anobř i owoce dokonale uzraje. Jinak ten strom jest rozdílného wzezření: jestliže kmen w jisté výšce se utne, wyžene wětwe dlahé, tenké, jednoduché, tak že strom pak jinak wyhlíží. Listy a kůra za lék swraakující se potřebují. Diwochowé w Zálíwu hondarském, oblibující si to owoce, chodí hledat jeho; dělají přý z něho jakési wíno.

M. žlutý. *S. lutea* Lin. *S. Myrobalanus* Lin. *S. Mombin* Jacq. *am.* 139. *Tussac 4. t.* 33. *Acacia* Marg. *t.* 129. *Piso t.* 139. *Mer. sur. t.* 13. *Plumb-tree* Sloan. *t.* 249. *f.* 1. 2. *Mombin*; *mombin*, *hobo*. Strom přewysoký (40'), asi wlaskému ořechu podobný, s košem přehustým, obširným, korau popelawau; listy lichozpeřené, předlahé, 4jařmé: listky 2—4" dlahé, 1½—2" široké, wejčité, podlauhlé, ostré, nejcelejší, na jedné straně užší, a jakoby ufaté; kwěty drobné, bělawé, na latách běwných.

konečných, co list dlouhých; ušty kalichové ostré; plátky skoro kopinaté, ostré; blizny smačknuté, žlaločné; peckowice žlutá, ponaučerwenalá, wonná, pokrytá slupkou teničkau a naplněná dužninou šťawnatou, nawinnou, asi jako našinská šwestka veliká. — Na Ostrowech karybejských a w Americi jižné. Kwěte w dubnu, zraje w srpnu. 5.

Dříví lehké, bílé, hodí se jenom k pálení a na zátky. Kůra a kořen proti běhawce. Ovoce jedl jenom dětř: obyčejně předhazuje se prasatům; ostatně žene na pot, který žlut jest jako ono. Hřeznice přesnadno se ujímají. Diwochowé rádi w jeho stínu spí; z ovoce dělají jakýsi nápoj.

M. bakulatj. *S. tuberosa Aruda pernam.* Kořen má bakule naplněné šťawou wodnatou, již pocestní w Brasilii napájejí své osly.

Ovoce jedlé.

M. hořký. *S. Mangifera Pers. S. amara Lam. Ambulam Rhedd. 1. t. 50.* Strom přewysoký s kmenem $1\frac{1}{2}$ tlustým, dřívím měkkým, lehkým, bílým; listy přeweliké, 2' dlouhé, lichozpeřené, 4—6jařmé; listky řapíkaté, vejčité, nejcelejší, zakončité; řapík oblý; kwěty drobné, bílé, na latách úzlabičkových, rozkladitých; stopečky příchlupaté; plátky podhnuté, zeleně a žlutě přesté, po kraji maličko brvitě; peckowice veliká, wisutá, s dužninou tlustou, peckou žlutawou, wně měkkoostennou, o 5 pauzdrách. — Na Malabaru a jinde w Indii východní. Kwěte w lednu a pak w lipnu. 5.

Ovoce přijemně nawinné jest oblibeno. Kůra a kořen proti běhawce; z ran prýští se pryskyřice žlutočerwená, hořká, *amrouau* nazwaná; ku kaděň užitečná.

** Pauzdra pecková dole toliko srostlá, jezatá. — Lístky zpilowané.

M. sladký. *S. cytherea Som. it. 2. t. 123. Lam. t. 384. Gaert. 2. t. 103. Jacq. schoenb. t. 272. S. dulcis Forst. Hevy.* Strom ztepilý, 50' vysoký, koše hustého, dřewa bílého, lehkého, křehkého, kůry hladké, zelené; listy skoro střidawé, lichozpeřené; listky 4—6jařmé, waječnopodlauhlé, zakončité, žebnaté, zpilowané, lysé; kwěty drobné, na broznych latowitých, úzlabičkových; ušty kalichové vejčité; plátky rovné, kopinaté; waječník na 5 částek rozdělčný, jichž wsaká má swau čnělku tlustou; peckowice waječovitá, jakoby z 3 srostlá, co pomaraně veliká, ryzá, smradlawá; dužnina promíchaná wlákný; pecka dřewnatá, jezatá, rozdělená na 5 částek, dole toliko spojených, 1pauzdřých. — Na Ostrowech

wěch společných, nyní přesazeny na ostrow sw. Mauricia. 5.

Owoce po chuti podobá se jablkům koženým, několi méně lahodné. Hřízenice snadno se ujmají.

Řád 78.

BALSÁMNÍKOWITÉ. *AMYRIDEAE*.

Kalich na 4—5, řídko na tré klaný. Plátky a tyčinky na dně kwětowém anebo na kalichu okolo terče podplodního připewněné. Tyčinek nejčastěji dwakrát více plátkůw (řídce 4krát anebo tolikéz). Pestík složený ze 2—5 worečkůw, až k bliznám srostlých, málokdy z jediného. Blizen tolik co dílůw waječnikowých, sedawých nebo na čnělkách srostlých, málokdy prostých. Peckowice 2—5 anebo 1 (řídko tobolka): pazdra čili peckowice isemenné. Semena překocná, bezbílčná. Kořinek rovný, hoření.

Stromy, kře listy střídawé, řídčeji střěné, lichozpeřené nebo trojené, často tečkowaně žláznaté, nejčastěji bezpalisté. Kwěty obojaké nebo jednopohlavé, drobné, na hroznech anebo latách úžlabtkowých anebo konečných.

Sem náleží asi 70 rodů w 12 pokoleních, které, wyjmeli se jich několik, mezi obratníkoma starého a nového swěta rostau. Wšecky mají klejoprskyřice, jichžto mnohé w lékařství užitečné.

Řád ten rozděluje se na dvojce pořadí.

1. *ELEMOŠOWITÉ*. Pestík a plod jednoduché.
2. *KADIDLOWNÍKOWITÉ*. Pestík a plod z 2—5 částek složené.

Podřadí 1.

ELEMOŠOWITÉ. *AMYRIDEAE* (verae).

ELEMOŠ. *AMYRIS*. SALBENBAUM.

Kwěty obojaké. Kalich 4zubý, stálý. Plátky 4, w patupěti střechowité, na lůžku stojici. Tyčinek 8, kratších kalichu. Waječnik podepřený tlustým terčem; blizna sedawá. Peckowice isemenná, se skořápkau tenkau, papirowitau.

E. obecný. A. Plumieri *Decand. Plum. ed. Burm. t. 100. Desc. 3. t. 212*. A. *elemifera* *Lin.* Keř anebo strom s korau hladkau, šerau; listy lichozpeřené, 1—2járné; listky wšerky řapičkaté, wejčité, zakončité, přízpilo-

wané, wezpod huňaté; kwěty bílé na latách: peckowice kulowaté. — Na Antilách. 5.

Poskytuje druh *pryskyřice elemi*, jenžto k nám málokdy přichází obchodem; w Indii západní jako obecná se potřebuje.

E. balsamatý. A. balsamifera *Lin. Desc. 3. t. 211.* Strom ztepilý s korau hnědau, dřiwím pak špinawě popelawým, pewným, pryskyřičnatým, přelibezně wonicím; listy 2jařmé: listky wejčité, zakončité, nejcelejší, nejlysejší, krátce řapičkaté; laly hroznaté, řídké, konečné; kalich nejmenší, plátky wejčitopodlauhle, pak sehnuté a prehající; tyčinky střidawě kratší a delší; blizna okrauhlá; plod wejcowitě podlauhlý. — W lesech na Jamaice. 5.

Wšickni dílowé jeho jsau welmi kořenné, a dávájí se do kauptů, obkladkůw a t. d. Balsam z něho wydobyty potřebuje se wně a wnitř. Dřiwí we vlasti růžowým zwané také do Ewropy se zawázl; slaužíť ku kaděnf a dobýwánf silice, kteráž welmi podobá se dobytě z růžowého dřewa prawého.

E. jedowatý. A. toxifera *Willd. Lucinium Pluk. t. 201. f. 3.* A. balsamifera *Lin. Catesb. 1. t. 40. Siligm. 2. t. 80.* Strůmek wždy zelený; listy lichozpeřené, 2—3jařmé: listky wejčité, přísrdčité, zakončité, 3" dlouhé, 1 1/2" široké; hrozny wisuté, jednoduché, asi zdělí řapiku; peckowice asi jako dřestělice, též hruštičkowité, fialowé, s peckau podluhowatau. — Na skalách w Indii západní a Karolině. 5.

Ze semena kape šťawa, jako inkaust černající a jedowatá prý; zatím je ale žerau ptáci, obzwláště dlask fialowý.

Podřadí 2.

KADIDLŮNÍKOWITÉ. BURSERACEAE.

KADIDLŮNÍK. BOSWELLIA. BOSWELLIE.

Kwěty obojake. Kalich 5zubý, stály. Plátkůw 5, obwejčitopodlauhlych, nejotewřenějšich, w paupěti krajemi přiléhajících. Terč miskowitý, zejkwany, pod waječnikem tyčinkonosný. Tyčinek 10. Waječnik podlauhlý. Čnělka 1. Blizna hlawowitá, 3brázdá. Tobolka 3boká, 3chlopná, 3pauzdrá, od dola pukající. Semena w pauzdrách ojedinelá, křídlem mázdrowitým, áirokým obkličena.

K. lysý. B. glabra *Roxb. t. 207.* *Canarium odoriferum Rumph. 2. t. 50.* C. balsamiferum *Willd.* Strom přewysoký, jehož kmen sotwa dwa mužowé obejmauti mohau; listy lichozpeřené, 6—10jařmé: listky širokokó-

pinaté, tupé, zpilované, lysé, 1½" dlouhé, ½" široké; hrozny konečné, listu kratší (6" dlouhé); tobolka zvíci slívy. — Na vrších koromandelských a moluckých řídce. 5.

Dříví tvrdé potřebuje se na malé stežně; z něho prýští se nejvonnější pryskyřice, ježto se potřebuje co kadidlo, smůla, též na pochodně a k vyplnění autlého zlatého dříví.

K. zpilovaný. B. serrata Stakh. extr. t. 3. Coleb. as. res. 9. t. Hayn. 10. t. 46. Düsseld. 8. t. 13. B. thurifera Roxb. Strom vysoký; listy na koncích rozchovaných sblaučené, lichozpeřené, 10jařmé: listky vejčité, zakončité, zpilované, pyřité, ½" dlouhé; kwěty drobné, bledě hnědé, 4—10 na hroznech jednoduchých, úzlabíčkových; tobolka zvíci oliwky; w každém pauzdru wice semen, jichž toliko jediné zraje, srdčítokřídlaté. — Na vrších Indie východní. Kwěte w únoru až do kwětna. 5.

Z kmenu poraněného prýští se šťáva, ježto ztuhnouši jest kadidlo pravé (Olibanum), o němž se domníwali, že pochodí od jednoho rodu jalowcowého. Ta pryskyřice slowe arabský *luban* a *gondur*; z prvního jména Řekowé udělali *libanos* a *libanotos*, z druhého *chondros*. Gondur ale zase pochodí od *kundura*, jména indského, a strom, kadidlo dáwající, slowe w témž jazyku *salai*.

BALSÁMNÍK. BALSAMODENDRON. BALSAMBAUM.

Kwěty dvojdomé. Kalich 4zubý, stálý. Plátky 4, čárkowitopodlauhlé, w paupěti dvojnásobněné, chloupnité. Tyčinek 8, pod terčem krauzkowitým upewněných; žlázky vypuklé mezi nimi. Waječnik 1. Čnělka 1, krátká, tupá. Bobule nebo peckowice ostrá, znameaná 4 šwy, 1—2pauzdrá: pauzder 1semenných.

Stromy balsamité, arabské, listůw 3—5listkatých, netečkowaných.

B. balesan. B. gileadense Kunth. B. Opobalsamum Kunth. Amyris gileadensis Lin. A. Opobalsamum Lin. Vahl symb. 1. t. 11. Plenck t. 155. Düsseld. 17. t. 14. Balesan Alp. aeg. t. 26. Gled. ber. Schrift. 3. t. 3. f. 2. Bruce it. 5. t. 2. 3. Keř anebo strom wětwi rozewřených, šerých, trnem ukončených, listnatých; listy lichozpeřené, 1—2jařmé: listky obwejčité, tupé nebo tupaunké, nejcelejší, hladké, lesklé, lichý wětší sudých: stopky 1kwěté, řapiku kratší; kwěty drobné, bílé; bobule zvíci hrachu, obwejčité, 4brázdé, na konci někdy bradawičkau opatřené, pometáním 1semenné. — W Arabii. 5.

Z kůry poraněné nebo sám od sebe prýští se slavný balsam mekčanský u malém množstwu, jenž do Ewropy se nepřiwází; jiný z wětwi wywařený přichází k nám w láhwech ołowěných, a jest kapa-

lina hřká, rusá, rosmarinu a citronem zapáchající, náhoře chutnější, obyčejně porušená terebintinou, jež pro drahotu nyní sotva se potřebuje. W Judei a Egyptu opatruje se w zahradách, jak se o tom Plinius a Strabo zmiňují, ano Josephus Flavius povídá, že královna Sába první balesan z Arabie poslala Šalomannowi do Judey, jenž pak se rozmnožil. Též Egyptané musejí čerstvé kře z Arabie si přivéztí, když jim vyhynau. Wladař mekčanský odvádí sultánowi kromě byssu indského, tenkého coročně ještě 3—4 libry balsamu, heji egyptskému 1 libru, průvodčím karawan ale půl. W Lewantu není léku, jehožby tak často se potřebovalo jako toho balsamu, hlavně na rány, ježto prý za den se zabojí; též proti ušknutí hadímu a strapanímu. Za čas moru codenně půl drachmy polykají; taktéž i we zhnílkách a zácpě střev, a w jiných rozdílných nemocech; též prý ochraňuje twář od wrasek. Ano i plody (Carpobalsamum) tím způsobem se potřebují. Rozhy (Xylobalsamum) potřebují ke kadění a do dryáku.

B. myrhowj. *B. myrrha Ehrenb. Düsseld. 17. t. 15. Wagn. 2. t. 240. a. b.* Keř anebo strom větwi rozkladitých, hladkých, šerých, trnem ukončených, listnatých; listy 3lístkaté: listky obwejcité, na konci zaubkované, tupé, lysé, konečné mnohem větší nežli postranni (1" dlouhé); plody wejcowité, zakončité, zwici hrachu. — W Arabii. 5.

Z kůry prýští se pryskyřice klowatá, dříwe olejowitá, rusá, pak máslowitá a ryzá, twrdnaucí, hnědnaucí a slowe *myrha*, jež od nejdávnějších časůw potřebuje se ku kadění w chrámech a přibytčích, též i w lékařstwi.

B. kataf. *B. Kataf Kunth. Amyris Kataf Forsk.* Strom bezbranný, bělodřewý; listy dlanitotrojlistkaté: listky wejcité, lysé, na konci zpilované; stopky sochaté, shlaučené na konci rozeh; bobule kulowaté, na konci pupečnaté. — W Arabii šťastné. 5.

Od toho rodu též prý *myrha* přichází.

B. elemowj. *B. zeylanicum Kunth. Amyris zeylanica Retz.* Strom; listy lichozpeřené, 2—3jařmé: listky řapíčkaté, wejcité, ostré, hladké, lysé; hrozny přetržené, plšnaté, úzlabičkové; kwěty strbaulené, pokrywkaté; kalich 3zubý; plátky 3; tyčinek 6; peckowice wyschlá s peckau 3pauzdrau, kostěnou. — Na Ceylonu. 5.

Z toho stromu prýští se pryskyřice *elemim východovindským* jmenowaná.

ČIPA. ICICA. ICICA.

Kwěty častěji obojaké. Kalich 4—5zubý, stálý. Plátky 4—5, dole široké, wyniklé pod terčem, w paupěti chlopnité. Tyčinek 8—10. Waječník 4—5pauzdry: pauzder 2waječných. Terč okrauhlý. Čnělka krátká.

Blizny 4—5. Plod kožnatý, se skořápkou 2—3chlop-
nau, zawirající pecky 4—5, dužninou zaobalené.

Stromy americké pryskyřičnaté. Listy lichozpeřené, netečkovan-
vané. Hrozny často jednoduché, úžlabíčkové; květy bílé.

Č. *jinolistá*. *J. heterophylla* Decand. *J. Aracouchini*
Aubl. t. 133. *Amyris heterophylla Willd.* Strom 12—15' wy-
soký, 8" tlustý, dříví bílého, křehkého, kůry hladké,
popelavé, větvi tenkých; listy lichozpeřené, 1—2jařmé;
listky řapičkaté, vejčité, zakončité, jednoduše žeberna-
té; květy na hroznech jednoduchých, ojedinelých, ú-
žlabíčkových; ovoce zelené, 2—4chlopné, s peckami
hranatými, dužninou bílou obalenými. — W lesech Gui-
anských nad řekou Kuru řečenou. 5.

Poraněná kůra rovní pryskyřici rusau, balsamnou, kořenou,
dlouho kapalost zachováující, již Gallibowé zehováují ve sko-
řápkách kujeťových. *arakušini* jmenowanou, a potřebují ji k hojení ran
a na dary přátelům. Karaibové nazývají ji s olejem karapovým
a orleánem. a tau masť natírají tělo a vlasy, aby se ochránili před
deštěm a hmyzem.

Č. *zelenokvětá*. *I. guianensis* *Aubl. t. 131.* *I. viridi-*
flora Lam. *Amyris guianensis Willd.* Strom 15—18'
vysoký, 1' tlustý; kůra rozsedalá, ryšavá; dříví bílé, le-
sklé; listy lichozpeřené, 1—2jařmé; listky řapičkaté, po-
dlauhlé, zakončité, nejlysejší; květy drobné, zelenavé,
mnohé na chocholicích listu mnohem kratších; plody
kožnaté, žlutavé, 2—4chlopné; pecky zaobalené dužni-
nou červenou. — W Kayeně blízko moře. 5.

Z kůry nebo dříví naseknutých prýští se šťáva balsamná ci-
tronem zapáchající, vyschnutím běláající nebo rusáající, místo kadidla
in chrámech potřebovaná, též w lékařství užitečná. Negrowé rádi
cucají dužninu peckovou sladkou, lahodnou. Strom tam slowe *Bois*
d' Encens.

Č. *elemová*. *J. Icariba* Decand. *A. ambrosiaca* *Lin.*
Marcg. t. 98. *Piso simp. t. 59.* — *hist. nat. t. 122.*
Strom ztepilý; kmen newelmi tlustý; kůra šerá; listy
lichozpeřené, 1—2jařmé; listky řapičkaté, podlauhlé,
zakončité, 3" dlouhé; květy předrobné, zelenavé, 4au-
dé, přisedavé, w úžlabíčkách nahlaucené; ovoce jako
olívka, ryzé s dužninou lahodnou. — W Brasilii. 5.

Z kůry nakrojené toče pryskyřice feniklem zapáchající, *icika*,
almecagam nebo *elemi brasilské* čili *západoindské* jmenovaná a do
Evropy přivážená, kdežto jako pravé elemi (z Ethiopie pochodící)
se potřebuje.

Č. *desítimužná*. *J. decandra* *Aubl.* *J. pentandra*
Aubl. t. 135. *Chipa.* Strom 40—60' vysoký, 2—3' tlu-
stý; dříví bílé, málo pevné; kůra ryšavá; listy lichoz-
peřené, 2jařmé; listky řapičkaté, podlauhlé, obak

zakončité, lysé, nejcelejší; kwěty drobné, na latách běwných, trochu delších listu, 10mužné, šplátečné; blizna šlaločná; plod zwicí třešně, wejcowitý, ostraunký, šchlopný, obsahující pecky zaobalené dužninau růzowau, lahodnau. — We hwozdech guianských. 5.

Z kůry poraněné wytíká pryskyřice bělawá, balsamná, asi citronem zapáchající, kterážto zkřehlá místo kadidla w chrámech se potřebuje.

Č. karana. J. Carana H. B. et Kunth. Amyris Carana Humb. Strom ztepilý, kmenu přímého; dříwi podobné mahagonowému a zapáchající jako cedrowé; listy 3lístkaté: lístky podlauhlé, zakončité, lysé, na lici lesklé, wezpod bělawé, jínaté. — Okolo Jawity nad řekau Temi we lhotách orinockých. 5.

Kůra sama od sebe nebo poraněná roní pryskyřici bělawau, wonnau, jež *karanowá* (resina Carana) slowe, a w lékařství se potřebuje.

LEHKOŠ. ELAPHRIUM. LEICHTHOLZ.

Kalich 4dílný, padavý. Plátky 4. Tyčinek 8. Čnělka 1, krátká. Blizna na dvě klaná. Tobolka zakulatělá, špauzdrá, šsemenná. Semena dužninau obalená.

Stromy. Listy štědawé, lichozpeřené, 4—5jařmé; řapík často obraubený; hrozňu wíce na konci rožeh.

L. plstnatý. E. tomentosum Jacq. am. t. 71. f. 1—3. — pict. t. 106. Lam. t. 304. f. 1. Düsseld. Suppl. 3. t. 19. Fagara ortandra Lin. Strom neozdobný, někdy vyšší 20', celý naplněný šťáwau balsamnau, wonnau, lep kawau; dříwi bílé, přelehké; wětwe nemnohé, tlusté, dlouhé, neprawideľné; listy 2jařmé s lichým, obak plstnaté, letní: listky wejčité, zubaté, tupé, sotwa 1" dlouhé; hrozny jednoduché, 1—1½" dlouhé, konečné; kwěty drobné; kalichy bělawé; koruny nažlutlé; tobolka zelenawá, zwicí hrachu, z níž puklé prýšti se balsam po kapkách; semena na nahém dilu černá, na přikrytém bílá: dužnina čerwcowá, s chlopněmi nesrostlá. — Na šterkowistích w Kurasawu. Kwěte w lipnu a srpnu. 5.

Karaibowé dělají ze dřewa pro lehkost sedla, jež pokládají toliko škarau skopowau. Pryskyřici z kůry wyprýštělan mají za *takamahaku*, ježto se nepotřebuje wíce.

L. ztepilý. E. excelsum H. B. et Kunth. 7. t. 611. Podobný předešlému, jest ale ztepilejší; listky wejčité, zaubkowané, na rubu rezawě plstnaté; řapík společný, křídlatý, zejkwovaný; plody černohnědé, zwicí pecek wišňowých. — W Mexiku.

Dává pryskyřici, též *takamahaka* zwanau.

L. kopálowýj. *E. copaliferum* Sessé. *E. excelsum* Kunth. *Amyris copalifera* Spreng. *Copalli* Hern. *mex.* 45. *f.* 1. Listy pýřité: lístky wejčité, zubaté; hrozny skoro zdéli listu, přeržené; kwěty shlaoučené, nejkratšeji stopečkaté. — W Mexiku.

Z toho stromu prýřtí se *kopál mexickýj.*

NEPUK. PROTIUM.

Kwěty různopohlavé. Kalich na patero klaný, stálý. Plátkúw 5, sedawých, rozložených, zpod terče vyniklých, w paupěti chlopnitých. Tyčinek 10, kratších nežli plátky. Waječnik 3pauzdřý: pauzder 2waječných. Čnělka 1, jednoduchá. Terč uřatý, 10žebrý. Peckowice nepukawá, 3peckowá: pecky 2 často pometawé.

Strom; listy lichozpeřeně; laty úžlabčkové.

N. žawskýj. *P. javanicum* Burm. *Amyris Protium* Lin. *Rumph.* 7. t. 23. *f.* 1. Strom nerowný, bakulatý; listy střidawé, 3jařmé: lístky řapičkaté, podlauhlé, ostré, řeřabité, 3" dlouhé, 1" široké; peckowice kulowaté, zralé žluté, s dužninau sladkau natřpkalau. — Po wršich na Žawě. 5.

Owoce jedf a také z něho silici dobývají, již w lékařstwi potřebnjf. W Batawii sázejf jej okolo domů a kladau na něj kámen, aby koř do šířky rostl. Dříví k stawěnf domůw, na stolice, kladawá, hobty. Mladé listí jako zelenina. Jádra jedf.

BŘEZULA. BURSEBA. BURSEBE.

Kwěty mnohomanželné. Kalich malý, 3—5dílný. Plátky 3—5, rozložené, w paupěti chlopnité. Tyčinek 6—8. Terč kruhowitý se zejky někdy 8. Waječnik 3pauzdřý. Čnělka krátká, na konci na tré klaná. Peckowice podluhowatá, 3peckowá, s kůrkau šřawnatau, 3chlopnau; pecky 2 pometawé, jedna úrodná, dužnatá, 2waječná, 1semenná. Semeno wisuté, bilečnaté, děloh listowitých, swrašřělých. Kořinek hoření, rowný, přímý.

Stromy balsamaté, americké; listy lichozpeřeně nebo jednoduché (snad i lístkeu lichým, pozůřtalým); hrozny úžlabčkové a konečné.

B. wejčítá. *B. gummifera* Jacq. *am. t.* 65. — *pict.* t. 96. *Dict. sc. nat. atl.* 3. t. 264. *Comm. hort.* 1. t. 77. *Sloan.* 2. t. 199. *Catesb.* 2. t. 30. *Pluk. alm.* t. 151. *f.* 1. *Plum am. t.* 119. Strom ztepilý, jměním břize podobný; kmen přímý, přewysoký, s mnohými nadzemními kořeny a korau hladkau, hnědau, po kusech padající;

listy corodně padawé, lichozpeřené, 2—4 - někdy 1jař-
mé: listky wejčité, ostré, blanowité, nejcelejší, lesklé,
1½. ano i 2—3'' dlauhé; kwěty drobné, newonné, s
plátky bělawými, na hroznech úzlabičkowých; pecko-
wice zelenawé, nachowě naběhlé, někdy také modré,
obzwláště balsamité: semena trojhraná, na jedné straně
zoblelá, lesklá. barwy masowé, dužninau čerwenau obklí-
čená. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w březnu
až do dubna. 5.

Z kmenu prýšřt se mok řřdký, lepkawý, balsamný, wzduchem
tulnaněf, jako terebintina zapáchajřf, proti ranám a běhawkám uži-
tečný, jenž někdy do ěwropy se přiwařřf a pryskyřice *gomart* a *řibu*
čili *kařibu* slowe. Brosky a listy též přiřkládajř na rány; kůra proti
hlistám; kořen podobá se aučinkem *simarubě*; též olej ze semen
wytlačený w lékařstwř jest užitečný, a slowe *balsam swiřský* (*baume*
à *cochon*), proto že prasata ráda žeraw plody: z té přiřčiny i strom
slowe *swiřským* (*bois à cochon*).

KANÁRNÍK. CANARIUM. CANARIENBAUM.

Kwěty dvojdomé, mnohomanželné. Kalich 3zubý.
Plátky 3, podduté, klímawé, w paupěti střechowité. Tý-
činek 6. Terč baňkowitý. Waječník wejčtokulowatý,
3pauzdřý. Čnělka krátká. Blizny 3, tečkowané, seda-
we. Peckowice zdůžnatělá: pecka 3pauzdřá: pauzder 2
někdy pometajřících. Semena we wřakém pauzdru 2,
ojedinělá, bezbilečná, wisutá. Dělohy na 6 částek po-
dlauhých, přiřlistowitých, rozdílně zkraucených rozdělené.

Stromy wýchodoindské; listy lichozpeřené; palisty padawé;
kwěty na hroznech nebo latách.

* Pecky zralé, 1pauzdřé.

K. obecný. *C. commune* *Lin.* *C. vulgare* *Rumph* 2.
t. 47. *Besl. mus.* *t.* 5. *Bauh. hist.* 1. *p.* 307. *König ann.*
bot. 1. *t.* 7. *f.* 2. *C. mehembethene* *Gaert.* 2. *t.* 102.
Strom ztepilý, ozdobný; kůra bílá; listy lichozpeřené,
3—4 - ano i 6jařmé: listky dlauze řapičkaté, podlau-
hlé, ostré, nejcelejší, 10'' dlauhé, co ruka řiroké, zapá-
chajřf silně pryskyřřf; plátky bílé, tlusté, wonné; plod
jako wřaský ořech, slabě 3boký; rubina tenká, modrawá;
pecka twřdā, 3bokā, při domácí 3'' dlauhā, 2'' řirokā,
jako sklo křehká a pukajřf; jādřo 3boké, jako mandle,
dwakřrát ale wětřřf, ze 6 kusůw (částek dělohowých) a z
kořřnku složenā. — Na Molukách a w celě Indii wýchod-
ni řázený. Kwěte w kwětnu, čerwnu. 5.

Ten strom jest tak důležitý zemkům jako kokosník, areka a
řagownik, z nichžto wездеjšř potravu beraw. Když owoce zčernalo,
wřřplihujř na strom a sklātř je. Kanci diwořf tak řádi je žeraw

jako žaludy. Strom netoliko se všude sází, anobř i holubi a netopýrowé, ztráwice jenom rubinu, jej rozšírjuf. Jádra netoliko jedí swěží, anobř i co wariwo a s čajem, jako u nás mandle, od nichž těžko se dají rozeznati; přflišné požití jich působí běhawku. Dělawj z nich lahodný chléb, *baggea* nebo *mangea* jmenowaný, na způsob holi na loket dlouhé a palec tlusté utworený, protože těsto zatlačují do zlábku ze stébla bambusowého; ten chléb jest twrdý a welmi zporý; dělajj z nich jakési mléko, jínž mastí wariwo; s kokosem a cukrem dělajj koláče, k wečeři oblíbené. Ze semen vytlačují olej chutný do jídel a dobrý k pálení. Ze starých stromů prýštl se silně wonná pryskyřice, z kteréž listím obwinuté dělajj pochodně. Když strom začne mnoho pryskyřice roniti, přestane owoce nositi: pryskyřice tolik jest, že wisí na způsob rampachů a wyhlží jako elemi; dřwí dobré jest paliwo a slauží také k stawěnf korábůw. Strom jest obydlím mnohých rostlin příziwných.

K. drobnoplodý. C. microcarpum Willd. Cànarium oleosum Rumph 2. t. 54. Pimela oleosa Lowr. Amyris oleosa Lam. Strom zwicí jabloně; listy lichozpeřené, 2—4jarmé: listky wejčítokopinaté, zakončité, lysé, nejcelejší, 6" dlouhé, 2" široké; hrozny úzlabičkowé, prodlažené, mnohokwěté; owoce nicí, menší nežli jiných, jako oliwky a indychowě modré; jádro lojowité, nejedlé. — W Indii východní, Kočinčíně. 5.

Z kmennu, jež nad kořenem wydlabují, prýštl se mnoho oleje žlutawého, wonného, ježto k hojení ran se potřebuje a k natřání dřewěného nádobí; hojněji se potřebuje s indskou smolau damarowau a s kaudelf z kůry bambusowé a trochau wápna k namazání korábůw. Ta míchanina nabude twrdosti kamenné a nesmrdí tak jako smůla ewropská, tím obtížná lodníkům. Z dřwí twrdého a hnědého dělajj prkna weliká k truhlátskému dílu.

** Pecka zralá 3pauzdrá.

K. holcmý. C. decumanum Rumph. 2. t. 55. Gaertn. t. 102. Jeden z nejztepilejších stromů na Moluckých ostrowech, často tlustý, takže 2—3 mužowé sotwa jej obejmouti mohau; listy lichozpeřené, 4—5jarmé: listky eliptičné, ostré, nejcelejší; hrozny chudokwěté, úzlabičkowé; peckowice zwicí husiho wejčete, čerweně zkropené; pecka 3" dlouhá, 2" tlustá, trojhraná, přetwrdá, 3pauzdrá; pazdra lsemenná. — Na chlumech po Molukách. 5.

Z něho prýštl se pryskyřice klowatině arabské podobná, jiz potřebují na pochodně, k zakonopění korábůw a upewnění nožůw do stěnek. Jádra nehrubě chutná jedí.

K. bílý. C. album Racusch. C. sinense Rumph 2. p. 154. Pimela alba Lowr. Strom ztepilý, wětwi wzstau-pawých; listy lichozpeřené, 5—6jarmé: listky wejčítokopinaté, 6" dlouhé, 2" široké, nejcelejší, lysé, šerpiwé čili škrablawé, bledé, řapíčkaté; řapiky oblé; hrozny

shlaučené, přikonečné; kwěty bledé; peckowice wejco-witá, 3boká, lysá, swraštelá, zeleně žlutá, trpce kyselá; pecka 3pauzdrá, přišestiboká, obak zakončitá; skořápky tlusté, nejtwrdší. — Po lesech w Číně a Kočinčině. 5.

Ačkoli peckowice mají nadzmněnou chuť, nicméně je jedl swě-ží anebo s jinou potrawou; též naložené rozesílají; na cestách prý dobře žízení hasí a usnadňují zažívání; jádra se nejedí. Na pecky wyřezávají twáře, a kdo jich nejwíce na ně wprawiti může, dostane odměnu; někdy jich býwá do 18 wypracováno.

K. maurický. *C. mauritianum* Oken. *Bursera paniculata* Lam. *Colophonia mauritiana* Decand. Strom w lesech maurických nejwětší; kmen až k wětším 50' wysoký a 4—5' tlustý; listy lichozpeřené, 2—3jarmé: listky waječné, ostré, celé, lysé, kožowité; kwěty červené na hroznech. — Na Ostrowě sw. Maurice. 5.

Z kmenů dělají čluny ježto ale nejsou tak dobré jako z takamahaky a kalabaru. Prýští se z něho mnoho bělawé pryskyřice, kafru podobné, terebintinou zápáchající a velmi potřebowané.

ČTWEROBŘICH. HEDWIGIA. HEDWIGIE.

Kwěty mnohomanželné nebo obojaké. Kalich 4-zubý, stálý. Plátky 4, do prostřed srostlé w korunu na čtvero klanau, w paupěti chlopnité. Tyčinek 8, dole na korunu přirostlé. Terč mískowitý, 8chobotný. Waječník 4pauzdrý, 8brázdý. Čnělka žádná. Blizna 4brázdá, tupá. Peckowice 4brázdá, wespod 4laločná, 4peckowá: pecky twrdé, tam hrbaté, 1pauzdré. Semena wisutá, bezbilečná; dělohy tlusté, dužnaté, naddutoploché; kořínek hoření.

Č. balsamitý. *H. balsamifera* Swartz. *Tetragastris ossea* Gaert. 2. t. 109. *Bursera balsamifera* Pers. Strom ztepilý, šerokorý; listy lichozpeřené, 1' dlouhé: listky kožowité, řapíčkaté, wejčitokopinaté, nejcelejší; kwěty drobné, bělawé, na čtvero klané, 8mužné, bez žlázek mezi tyčinkami, na hroznech latowitých; peckowice jako lískowý ořech: rubina kožowitá. — Na chlumech Hispanioly západní. Kwěte w kwětnu. 5.

Z něho prýští se mnoho balsamu prozračitého, tmawě červeného, který jako balsam kopaiva se potřebuje k hojení ran a proti jiným chorobám; kůra proti zimnici, olej jádrowý jako mandlowý. Užívání balsamu prý se naučili od prasat, odtud i jméno *bois cachou*.

OKOŽEŇ. MARIGNIA. MARIGNIE.

Kwěty mnohomanželné. Kalich na patero klaný. Plátkůw 5: w paupěti chlopnité. Tyčinek 10, na terci

celém. Waječník 5pauzdry. Blizna sedawá, přislaloč-
ná. Peckowice kožnatá, 1—5semenná, blizna wěncená.
Stromy staroswětowé, meziobratnikowé. Listy lichozpeřené.
Hrozny úžlabčkowé a konečné. Kalich stály; uštůw ostrých. Plát-
ky dwakrát delší.

O. ostrolistá. *M. acutifolia* Decand. *Rumph 2. t. 52.*
Strom mírný; listy mladistwé pyřité, chablé, pak lysé a
drasné; listky podlauhlé, 5—10" zděli, 2—4" zšřti, na
rubu přiswraskalé; plody elipsowité, krátce zakončité,
poposmačknuté, černawé. -- Na Molukách. Kwěte w
listopadu a prosinci. 5.

Kmen sám sebau nebo poraněný ronf pryskyřici silně woň-
awau, měkkau, polotekutau, černajšci a wysychajšci, jako smola uži-
tečnau a k dobývání silice, jako terebintinowá wyblžejšci, prospěšnau.
We vlasti slowe jako jiné podobné pryskyřice *damuraw* černau, pro
rozdil od bílé.

Řád 79.

LUŠTINATÉ. LEGUMINOSAE.

Kalich 4—5lupený, obyčejně srostlolupenný, často
dwojplyský. Koruna 1—4 - nejčastěji 5plátkowá, málo-
kdy žádná nebo srostloplátečná. Plátky nejčastěji ne-
stejné, hluboko w kalichu přirostlé, málokdy z lůžka
prostě wyniklé. Tyčinek dwakrát tolik co plátkůw, řid-
ko wice nebo méně, tamtéž wyniklých, prostých anebo
2bratrých, s 9 dohromady srostlými a 1 prostým. Pestik
jednoduchý (náramně pořidku dwojitý). Waječník pro-
stý, s jedinau čnělkau z jedné strany (hořejšiho kraje)
wyniklau. Plod: lusk, nejčastěji 4pauzdry, někdy na
přič mnohopauzdry branicemi (struk), 1—mnohosem-
ný. Semena na semenici podlé kraje (šwu) hořeního
připewněná. Bílek žádný. Kel rowný nebo křiwý.

Stromy, kře, byliny, zeliny. Listy střidawé, nejčastěji slože-
né (zpeřené, prstité), palistěné; kwětenstwí rozličné.

Rozděluje se na dwa oddily.

1. *KŘIWOKELNÉ*. Kořinek na stranu wzhůru o-
hnutý a na paz dělohowý přiložený.

2. *ROWNOKELNÉ*. Kořinek rowný.

Oddil 1.

KŘIWOKELNÉ. *WIKWOWITÉ*. *J. S. Presl.*

CURVEMBRYAE. Decand.

Obsahuje sedmero podřadí.

* *Listoděložné. Phyllobae.*

Dělohy listovité, ploché, po wzklíčení za listy slaužící, průduchy opatřené; tyčinky prosté; lusk nepřetržený, nečláňkatý.

1. *JERLÍNOWITÉ*. Kwět motýlowitý; lusk nepřetržený, nečláňkatý.

2. *LEDENCOWITÉ*. Koruna předešlých; tyčinky s nitkami srostlými; lusk nepřetržený, nečláňkovaný.

3. *KOPEJSNÍKOWITÉ*. Koruna předešlých; tyčinky nejčastěji s nitkami srostlými; lusk přetržený články příčnými (struk).

** *Dužnoděložné. Sarcobae.*

Dělohy tlusté, dužnaté, maučnaté, wzklíčením nezměněné, průduchůw nemající.

4. *WIKIOWITÉ*. Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratré. Lusk nepřetržený; dělohy we slupce neproměněné, pod zemí zůstávající.

5. *FASOLOWITÉ*. Koruna motýlowitá; tyčinky 1-častěji 2bratré (9 a 1); lusk mnohosemenný, nepřetržený, branicemi sklípkowatými často mnohopauzdry, nečláňkatý. Kořinek nad pazem dělohovým ohnutý. Dělohy tlusté, wzklíčením nezměněné; listy první často stříčné.

6. *SISOWITÉ*. Koruna motýlowitá, oplodní; dělohy předešlých (4—5); tyčinky rozdílně spojené; kel křivý; dělohy dužnaté; lusk 1—2semenný, nepukavý.

7. *POMĚRANOWITÉ*. Kalich puchýřowitý, uštůw nepatrných. Tyčinky podplodní. Koruna nižádná nebo o 1—2 plátcích.

Oddíl 2.

ROWNOKELNÉ. TAMARYNDOWITÉ. *J. S. Presl.*

RECTEMBRYAE. Decand.

Obsahuje čtvero podřadí.

8. *CITLIWKOWITÉ*. Kalich na 4—5 klaný nebo tolikozubý. Plátekůw tolikéž, skoro wždycky podplodních, stejných, nejčastěji prostých, w paupěti jako ušty kalichowé chlopnitých. Tyčinek mnoho, málokdy tolik co plátekůw nebo dwakrát tolik, podplodních, nejdoleji obyčejně jednobratrých. Lusk nebo struk málo—mnohosemenný. Kel rovný s pírkem nepatrným.

9. *JAKOROWITÉ*. Kwěty motýlowité. Plátky oplodní, w paupěti střechowité. Tyčinky oplodní, 1—2-

bratrě. Pírko patrné. Dělohy dužnaté, přídužnaté nebo olejnate.

10. *KASIOWITÉ*. Ústý kalichové w paupěti střechowité. Plátky oplodní, přistejné, řídko přimotýlowité, dřív rozvíti střechowité. Tyčinky s nitkami prostými. Lusky wyschlé. Dělohy listowité, pořídku dužnaté.

11. *TWRDOLOWITÉ*. Kalich 4laločný, w paupěti chlopnitý. Plátky nižádné. Tyčinek 10—25 oplodních, prostých. Lusk dužnatý. Dělohy tlusté.

Podřadí 1.

JERLÍNOWITÉ. SOPHOREAE.

WONODREW. MYROSPERMUM. BALSAMHOLZ.

Kalich zwonkowitý, 5zubý; stálý. Plátkůw 5, hořejší wětší. Tyčinek 10, prostých. Waječník nožičitý, podluhowatý, blanatý, 2—6waječný. Čnělka poboční, nitowitá. Luska na nožce dole nahé, širokokřídly, nožničkowitý, nepukawý, 1pauzdřý, 1—2semenný, po straně čnělka hrotitý. Semeno šřawau balsamowau obklíččené.

Stromy americké. Listy sudozpeřené: listky často střídawé, tečkowanoprosřítawé žlázkami podlahločárkowitými.

W. peruanský. *M. peruíferum Decand.* *Myroxylon peruíferum* *Lín. Bert. amocn. t. 1. Desc. 5. t. 360. Düsseldorf. 15. t. 3. Wagn. 2. t. 226. Rostl. 3. ob. 1. M. pedicellatum* *Lam. t. 341. f. 1. Hoitziloxitl Hern. 51. Cabureiba Píso 119.* Strom okázalý s korau tlustau, pope-lawau, hladkau, na rozhách drobnými bradawičkami posetau; listy 11jařmé: listky střídawé, wejčítopodlahlé, proti konci zúžené, tupé nebo wykrojené, kožowité; hrozny konečné a úžlabičkowé, přímé, mnohokwěté, kalich ufatý, nepatrné 5zubý; plátky 4, dolení přeauské, čárkowitokopináté, hoření dlahonebetný s čepeli okrauhlosrdčítaw. — W Peruwii, Kolumbii, Mexiku. 5.

Z nařezaného kmenu wytéká w březnu *balsam peruanský bílý*, vlastně rusý, silně zápachajšcí, náostře a hořce chutnajšcí, jakowý k nám málokdy přichází; my známe *černý*, jenž z wětwi se wywařuje a špatnějš jest. Potřebuje se wě welikém množstwi chorob, obzwlášťě na rány staré i čerstwé, jež hojí.

W. pýřitý. *M. pubescens Decand.* *Myroxylon peruíferum* *Lamb. chin. t. 1. M. pubescens B. et Kunth. Rostl. 3. ob. 2.* Strom wýšky znamenité; rozhy oblé, chlupaté; listky 5—6jařmé, někdy s lichým listkem: listky střídawé, řapičkaté, podlahlé nebo wejčítopodlah-

hlé, přizakončité, tupé a vykrojené, nejcelejší, sítko-
nožilnaté, blanovité, na lici lysé, wezpod chlupatopýři-
té: žila prostřední a řapičky plšnatochlupaté, naryšawě-
lé; řapík oblý, chlupatý; hrozny konečné a úžlabičko-
wé, 6—7" dlouhé; stopka hranatá, plšnatochlupatá; ka-
lich chlupatý. — Okolo Karthageny w kraji popoyanském
na výšce 500° se sází, 5.

Těž z toho rodu prýští se balsam peruanský.

W. toluanský. *W. toluiferum Rich. Desc. 15. t. 4.*
Toluifera balsamum Mill. Wood. med. 3. t. 193. Rostl.
3. ob. 3. lewý. Strom nejztepilejší; kmen proti středu
čerwený; dříví zápachu růžowého; kůra nerowná, dosti
tlustá; wětvičky oblé, bradawičnaté, lysé; listy sudo-
zpeřené, 7—8jarmé: listky střidawé, krátce řapička-
té, stejnostrané, zakončité, nejcelejší, po kraji náčerité,
sítkowanožilnaté, blanovité, nejcelejší, nejlysejší; řapík
lysý, náhranatý; hrozny malé, úžlabičkowé, na stopce
1" dlouhé; kalich tupě šzubý; koruna žlutá. — Neda-
leko Turbaka, Tolu, Korozalu a j. w Peruwii. 5.

Z poraněné kůry wytéká *balsam toluanský* (*balsamum tola-
tannum, de Tolu*), z počátku hustý co terebintina, ze žluta čerwenawě
hnědý do zelena, zápachu silného benzoem, jasmínem a kůrkami ci-
tronowými, chuti kořenné, hořké, nasladlé, méně hořké a perné
nežli jiných balsamůw; časem docela wyschne, ztwardne w pryskyřici
čerwenawau, ježto k nám w puškách plechowych se přiwáží.

JERLÍN. SOPHORA, SOPHORE,

Kalich šzubý, dole zwonkowitý nebo přiztenčený.
Plátky člunkowé na konci často srostlé. Lusk růžen-
cowitý, bezekřídly, mnohosemenný.

Stromy, kře, byliny. Listy lichozpeřené, často bezpalisté.
Hrozny konečné, jednoduché nebo latnaté,

J. žapanský. *S. japonica Lin. Jacq. schoenb. t. 353.*
Duham. nov. 3. t. 21. Andr. rep. t. 585. Strom 60 i více
střewiců zwýší, ozdobný; kůra na kmenu šedá, na roz-
hách tmawě zelená; listy lichozpeřené, 5—6jarmé: list-
ky střičné nebo střidawé, podlaublowejčité, dole zao-
krauhlené, ostré, přeautle pýřité; řapík dole ztlustlý,
nerowný, pýřičkatý; lata na stopce 2" dlouhé, konečná
více 7" dlouhá, přímá; kalich dole zaužený; koruna
bílá, ponážlutlá; lusky zralé wisuté, lysé. — W Žapaně
a Číně. 5.

Dříví pevné, velmi užitečné, ježto prý při zdělávání působí
uřinán a běhawku. W Žapaně prý slauží k barwení císařského o-
děwu na žluto.

G. plstnatý. S. tomentosa Lin. Lam. t. 325. f. 2. S. occidentalis Lin. Corallodendron Plum. sp. 101. Trew. Ehr. t. 59. Anticholerica Rumph 4. t. 22. Herm. lugd. t. 171. Strůmek zwýši 2—3 mužůw; listy lichozpeřené, přezimující, na píd dlouhé, 7—9jařmé: listky 2" dlouhé, 1" široké, waječnozakrauhlé, nejtupější, obak i s kalichy šedoplstnaté; hrozen konečný, zdělený; kwěty žluté; lusky na píd dlouhé; semena 4—5, wětši hrachu. — Na strmých pomorích, na Ostrowech moluckých. Kwěte w říjnu, listopadu. \bar{h} .

Ten strom mají za drahý lék proti třem nejnebezpečnějším chorobám: choleře, zapálení plic a otráwení, ježto wšecky slowau *upas*. Protož ustawičně se potřebuje, a semena i kořen s obzwláštními obřady a modlením se sbírají (*radix et semen anticholericae*).

PALNÍK. ANAGYRIS. ANAGYRIS.

Kalich šzubý, přídwojplyský, Křídla delší nežli pawězka a kratší nežli člunek dwójplátkowý. Lusk nožičitý, smačknutý, mnohosemenný, 2chlopný, branicemi neprawidelně nedopřetržený.

Kře. Listy trojené, nejcelejší. Palisty 2, w jeden protilistý srostlé. Kwěty žluté na krátkých hroznech.

P. smradlawý. A. foetida Bauh. Duham. t. 18. Lodd. cab. t. 740. Sibth. t. 336 Rostl. 3. ob. 4. Clus. 1. p. 93. Smrdutý strom *Math. Wel. 451.* Keř třebas dwakrát wyšší muže, welmi wětwnatý; kůra z zelena černawá; rozhy z bělawy přitlačeně pýřité; listy na rozhách střidawé, dlanitě trojené: listky 14" dlouhé, 6" široké, kopinaté nebo podlahlokopinaté, dole ostré, na konci ostré nebo tupé, měkkohroté řapíčkaté; řapiky 1/2" dlouhé; hrozny běwné, asi co list dlouhé, ze dřiwí staršího 2—3letého wyniklé, 1duché; stopečky střičné, asi 4" dlouhé, 1kwěté; kwět asi 9" dlouhý; koruna žlutawá; lůsk nožičitý, 6" dlouhý, 10" široký, čárkowitý, smačknutý, uzlatý semeny, chlopně tlustaunké, haubowité; semena bobowitá, nahnědle rusá. — Na kopcích wýslunných po Ewropě jižné. Kwěte w lednu až do března. \bar{h} .

Celý keř wydává puch silný, hnusný a obsahuje mnoho prwku dáwiwego; obzwláště semena k dáwení se potřebují; ostatní díly proti zastaweným krwotokům; též mají moc počišťowati a otoky rozháněti.

HOLOBLIZNÍK. VIRGILIA. VIRGILIE.

Kalich na patero klaný. Plátky přístejné, dlouhé:

pawézka po straně neochlíbená. Blizna bezfausá. Lusk smačknutý, podlahlý, 2chlopný, mnohosemenný.

Stromy, kře. Listy lichozpeřené. Kwěty hrozněné.

H. žlutý. V. lutea Michx. arb. 3. t. 3. Delaun herb. am. t. 179. Strom 40' vysoký a vyšší; kmen v průměru 1'; dříví tuhé, drobnowlákné, u prostřed žluté; kůra celistvá, zelenavá, hladká; listy střídavé, mírně řapíkaté, 6—8 i více palců dlouhé, lichozpeřené, listkův 9—11, střídavých, řapíkatých, vejčitých, skoro okrauhlých, zelených, nejcelejších, lysých, mírně zakončitých, 1" dlouhých; hrozny wisuté; koruny žluté; lusky smačknuté, kopinaté, obak ostré, 2" dlouhé, 6''' široké; semena zwíci čocky. — W Americe sewerné. 5.

Dříví prostřední dává pěknau, žlatau barwu.

PUCHOLUSK. BAPTISIA. BAPTISIE.

Kalich do pola na 4—5 klaný. Plátkův 5, přistejných: pawézka na straně ochlíbená. Tyčinky padawé. Lusk nožičitý, mnohosemenný.

Byliny kwětů hrozných.

P. barwířský. B. tinctoria R. Brown. Sophora tinctoria Lin. Podalyria tinctoria Lam. t. 327. f. 1. Sims. mag. t. 1199. Bart. med. 2. t. 29. Rostl. 3. ob. 4. Zelina zwýší 2', nejodlehleji wětwnatá; lodyha oblá, nejlysejší; listy střídavé, řapíkaté, nejhořejší sedavé, nejlysejší, 3listkaté: listky zaokrauhloobwejité, palisty štetinowité, nepatrné; hrozny konečné, přímé, běwné, 3" dlouhé, ojedinelé, mnohokwěté; stopka oblá, lysá; listeny wejčítokopinaté, ostré; koruna kalichu třikrát delší, žlutá; lusk huňatý, 14''' dlouhý, 6''' široký, blanowitý, nafauklý. — W lesech a na kopcích z Kanady až do Karoliny. ☉.

Z té rostliny dělál se způsob hrubého indychu, nežli prawý indych wynalezen byl; nyní z kořena dobývá se pěkná černá barwa. Kořen ostrý působí dáwení a potřebuje se proti zimnici.

Podřadí 2.

LEDENCOWITÉ. LOTEAE.

CHŘESTNATEC. CROTOLARIA. KLAPPERSCHOTTE.

Kalich 5laločný, předwojpyšký: pysk hoření na dvě, dolení na tré klaný. Pawézka srdčitá, weliká; člupek srpowitozakončitý. Tyčinky wšecky nitek spojených

w pošwu nahoře rozštípenau. Čnělka po boku wausato-pýřitá. Lusk napuchlý s chlopněma břichatýma, často mnohosemenný.

Zeliny, byliny, polokře. Listy jednoduché nebo dlanitosložené, 3— řídko 5lístkaté; květy často žluté. Listenečky nejmenší wedle stopečky nebo dole u kalichu.

Ch. sítinový. *C. juncea* *Lin. Roxb. t. 193. Trev Ehr. t. 47. Bot. mag. t. 490. Tandalle-cotti Rheed. 9. t. 26.* Zelina zwýši muže; listy jednoduché, klinowitokopinaté, přičapikaté jako lodyhy přitlačeně pýřité, brázdowané; květy žluté; lusky 1½" dlouhé, huňatoplstnaté, s 20 ledwinovitými semeny. — W Indii východní. ☉.

W jeho vlasti se sází u velikém množství a dává Indům nejlepší konopě, kterau nesázejí, ačkoli všude w Indii roste a lepší jest nežli z toho chřestnatce dobytá; k tomu cíli rostlinu tu obdělávají jako my konopě a len. Též čerstvá rostlina na píci pro dobytek se opatruje. Listy a květy prý omamují.

Ch. wyseknutý. *C. retusa* *Lin. Bot. reg. t. 253. C. major Rumph. 5. t. 96. f. 1. Tandalle-cotti Rheed. 9. t. 25.* Zelina; lodyha jednoduchá, zwýši muže, co prst tlustá a nadřevnatělá; listy jednoduché, podlauhlé, klinowité, na konci wyseknuté, tečkowanoproswitawé, 3" dlouhé, 1" široké; palisty štětínowité, rovné; brozen konečný, na píď dlouhý; květy wětši brachových; lusky 1½" dlouhé, co malik tlusté, černohnědé; semena mnohá, ledwinowitá, černá, w lusku chřestající. — W Indii východní a nyní také na Ostrowech karybejských a sw. Mauricia. Kwěte w létě. ☉, ♂.

Listy nočního času se přiloží ztuhla na lodyhu, takže jakoby bezlistá wyhlíží; jsou sladké a slauží wariwem; taktéž květy se potřebují. Semena prý dělají jasný hlas, a kořen proti plíť krwe.

Ch. bradawičnatý. *C. verrucosa* *Lin. Jacq. rar. t. 144. Car. t. 321. And. rep. t. 308. C. caerulea Jacq. C. angulosa Lam.* Zelina; lodyhy 2—3' vysoké, přímé, wětewnaté, pozprohýbané, lysé; wětwe ostré, 4hrané; listy překrátce řapíčité, 2—4" zděli, 1—2½" zšíří, tupé, wejčité, po krají přičerřité, na líci swětle zelené a přilyšé, na rubu bělawě pýřité, někdy příbradawičnaté; palisty lodyhu objímající měsíčité, sehnuté; hrozny dlouhé s kwitím mnohým, odwislým, swětle nachowomodrým; listeny šidlowité; kalich pýřitý; ušťuw wejčítokopinatých; pawězka čárkovaná, bělawě modrá, na hřbetu pýřitá; lusk w kalichu sedawý, wálcowitý, 14—18" dlouhý, chlupatý, černawý; semena žlutawě náhnědá, lesklá. — W Indii východní, nyní též na Maskarenách a Indii západní. Kwěte w létě. ☉.

Listy potřebují k dávení w horečkách břišních a žlučových; též vně a wnitř proti vyraženinám; kořen proti nadýmání a žění w břiše.

DRASOBÝL. ASPALATHUS. WITSCHEN.

Kalich s trubkou dole sotwa ztenčenau, 5zubý nebo na patero klaný: uštůw příštejných. Pawězka krátkopozičitá, člunek 2hlavý. Tyčinek všech nitky spojené w trubku nahoře puklau. Lusk podlauhlý, často příukosný, málosemenný.

Kře, polokře. Listy na pohled chomáčené, pětnaté, čtvernaté, w skutku ale dlanitě, málokdy zpeřeně složené; řapík nejkratší; lístky sedawé. Asi 100 rodů známo.

D. východní. *A. orientalis* Lin. Keř přímý: wětwi hranatých; listy trojené: listky kopinaté, pyřité; kwěty weliké, zpětěné, chomáčené. — W Lewantu.

Dříví jeho libě woní a slowe růžowým.

HĽODAŠ. ULEX. HECKSAM.

Kalich 2listenatý, 2dílný: pysk jeden 3zubý, druhý 2zubý. Tyčinky všecky spojené. Lusk wejčítopodlauhlý, napuchlý, sotwa kalichu delší, mnohochlopný, chudosemenný.

Kře ewropské nejwětewnatější; rozhy a listy trnowatější; kwěty ojedineělé, žluté; lusky huňaté.

H. jarní. *U. europaeus* Lin. *Fl. dan. t. 608. Engl. bot. t. 742. Rostl. 3. ob. 5.* Keř přímý, zwýši muže, welmi wětewnatý: wětwe oblé, brázdowané: wětwičky loňské trnowatější; rozhy huňaté, listnaté; listy 3—4" dlouhé, 1/2" široké, čarkowité, nejostřejší, ploché, měkké, huňaté, loňské trnowatělé, tuhé, po kraji podwinuté, skoro oplchalé; z úžlabička listůw loňských wynikají kwěty ojedineělé, na stopkách 3—4" dlouhých, dole listenem opatřených; koruna motýlowitá, žlutá; lusk 4" dlouhý, chlupatý, 4—5semenný. — Na wyprahlých místech w Ewropě západní jižnějši. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Ten trnatý keř prý dáwa dobru pící za čerstwa i za sucha krawám, koňům a kozám. Též dobré dáwa paliwo.

WITEČNÍK. SPARTIUM. PFIEMEN.

Kalich mázdrowitý, pošwowitý, nahoře rozštípnutý, na konci 5zubý, přidwojplyský. Pawězka příokrauhlá, násobená; člunek zakončítý, z plátkůw málo slepených,

rozdělitelných. Tyčinky 1bratré. Lusk ploskosmačkнутý, mnohosemenný, bezžlazý.

Keř lysý; větve prutovité, oblé; listy nemnohé, kopinaté; květy na hroznech konečných, odstálé, žluté.

W. sítinový. S. junceum Lin. Duham nov. 2. t. 22. Rostl. 3. ob. 5. Keř 8—10' vysoký, s kmenem dost silným, třebaš 3" v průměru tlustým, jenž vyhání mnoho větvi tenkých, sítinovitých, autle čárkovaných, ohebných, nejlysejších; listy nejvýš 1½" dlouhé, 3" široké, řídké; květy dost veliké, žluté, líbezne zápachající; lusk čárkovitý, 2" dlouhý, 4" široký; semena mnohá, smačkoutá, brunátnohnědá, lesklá. — Na suchoparích Ewropy jižné. Kwěte w kwětnu, čerwnu. \bar{H} .

Pazauchy, květy a semena mají moc počišťowati, otwřatí a moč puditi, a protož druhdy potřebowaly se w lékařství. Na Sewenách krmí jím owce a kozy, a z prautí dělají konopí. Kwěty do octa naložené slauží na místo kaprat. Pruty k pletení místo wrowých.

JANOWEC. COREMA. BESENGINSTER.

Kalich zwonkovitý, 2pyský. Koruna motýlowitá. Pawězka nehetnatá, obšírná, rozložená. Člunek nejtupější, rodidla nezawirající. Nitky jednobratré, střidawě delší a kratší, delší i se čnělkau zakraucené. Lusk ploskosmačkнутý, po krajích chlupatý, bezžlazý. Semena na pupu vykrojeném opatřená masičkem.

J. metlatý. C. scoparium Rostl. 3. ob. 6. Spartium scoparium Lin. Fl. dan. t. 313. Genista scoparia Lam. Cytisus scoparius Link. Jetelice, janowec, witečnik, janošit. Keř přímý, 2—6' vysoký, mnohowětewný: větve prutovité, přímé, jako metly we chwošřeti, šhrané, lysé, rozhy chlupaté; listy prwní trojené, řídko chlupaté, sedawé: listek prostřední obwejščitý, postranní okrauhloobwejščitý; listy na rozhách úžlabičkových též trojené: listkůw podlahlokopinatých; z úžlabička prwních listůw vynikají květy veliké, ojedinelé, žluté; lusk skoro 2" dlouhý, srpovitý; semena mnohá, nahnědle rusá, lesklá. — Na suchoparích, obzwláště podlé lesůw po Ewropě mírnější a studené. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{H} .

Slauží k dělání chwošřat, co paliwo, steliwo; též připravují z prutůw wlákno na prowazy, sřtě; květy k barwení na žluto; pěkné, tubé dřewo z kmenu k wykládanému dřlu; dobrá píce pro owce; popel jeho mnoho dáwa drasla. Rozhy prý jsau surrogat chmele na piwo.

KRUČINKA. GENISTA. GINSTER.

Kalich 2pyský: pysk hořeni 2dílný, dolejší 3zubý, nebo kalich 5laločný: ušty 3 dolení až na konec srostlé. Pavézka podlahlowaječná; člunek podlahlý, nezavírající všecka rodidla rovná. Nitky jednobratré. Lusk ploskosmačknutý nebo řídko nabřichatělý, mnohosemenný, řídko málosemenný, bezžlazý

Kře žlutokvěté.

K. barviřská. *G. tinctoria* Lin. *Fl. dan. t. 526. Sow. engl. t. 44. Hayn. 2. t. 11. Rostl. 3. ob. 7. Spartium tinctorium* Roth. Žlutidlo, kručinka, stinawec, květina, janowec, kozí barwa, kozí brada. Polokeř (w sewerých krajinách) nebo keř (w jižných) 1—4" vysoký; wětwe přímé, tuhé, oblé, brázdované, dole lysé, hořejí wšude chlaupkované; listy střídawé, kopinaté, málokdy podlahlokopinaté, dole ostré, na konci nejostřejší, 9—12" dlahé, 3—4" široké, o kratičké řapiky podepřené; kwěty na konci wětwi a wětwiček z úzlabička hořeniho wyniklých w hrozny rozpostawené; stopky listůw třikrát kratší, oblé, lysé; kalich zubůw kopinatých, ostrých, dole s listenoma kopinatýma, střičnýmá; koruna ryzí kalichu několikrát delší; nitky střídawě delší a kratší; lusk 8—9" dlahý, čárkowitý, mnohosemenný. — We křowístich na pastwinách po Ewropě mírnější a studené. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{K} , \bar{K} .

Mladší wětwičky kwětaucí i s kwěty potřebují k barwení na žluto a zeleno; s kamencem a pak s křídau dělá se *žlutidlo mázowé* (Schüttgelb). Dělať z toho polokře také chwošfata. Kwětaucí konce tu a onde potřebují w lékařstwí. Kráwy a kozy žerau mladé wětwičky; mléko ale z nich jest prý hořké. Žeby běsnost léčila, není prawda.

K sibiřská. *G. sibirica* Lin. *Jacq. h. vınd. t. 190.* Welmi podobná předešlé, má ale listy skoro docela lysé, tmawě zelené, nakožnatělé, úkosně ohnuté, luský menší, přisrpowité, chudosemenné. — W Sibiri a w Ewropě jihowýchodní.

Taktéž se potřebují.

K. křídlatá. *G. sagittalis* Lin. *Mill. t. 259. f. 2. Jacq. aust. t. 209. Rostl. 3. ob. 7. Mat. Wel. 454* (wyk. lewý). Polokříček 1' vysoký, vyhánějící mnoho wětwi rozestřených, oblých; wětwičky článkované, oblé, obak rozšířeninau listowitau, čárkowitau obraubené, lysé, zmládlí chlupaté; listy nejdolejší obwejšité, nejtupější, ostatní waječnokopinaté nebo kopinaté; kwěty na konci wětwiček w klas hustaunký, 1—1¼" dlahý rozposta-

wené, ryzé; lusk asi 9" dlouhý, ostrý. — Na pastvinách kopečných po Evropě prostřední: Kwěte w kwětnu, čerwnu. $\bar{\kappa}$.

Druhdy potřebowal Ji w lékařství (*summitates genistellae*).

ČILIMNÍK. LABURNUM: BOHNENBAUM.

Kalich zvonkowitzý, 2pyský: pysk horení často celý, dolení přitrojzubý. Pawězka wejčítá, obšírná; člunek nejtupější, rodidla zawirající: Nitky 1bratré, stejné, s čnělkau wzestaupawé: Lusk ploskosmačknutý; mnohosemenný, bezezlazý. Semena bez masička.

Kře 3lístkaté, skoro wšecky žlutokwěté.

Č. oblační. *L. nubigenum.* *Cytisus nubigenus* Link. *Spartium nubigenum* Ait. *S. supranubium* Lin. *Cytisus fragrans* Lam. Na první pohled docela podobá se witečnicku sitinowému, listy ale má 3lístkaté a wětwe brázdované; konce wětwi býwají bezlisté. Keř nejkrásnější pro množstwi kwětu bílého a nejwonnějšího; listy řapíkaté, 3lístičné: listky čárkowitzé, drobné; stopy w úžlabičku listowém shlaučené, 1kwěté; kwěty bílé, drobné, nejmnožší; lusk smačknutý, lysý, zčernající. — Na nejvyšších stráních wrcholkůw Pikowých na Tenerifu, kdežto *retama* slowe: $\bar{\kappa}$.

Kwěty mají mnoho medu a dāwají wčelám wýbornau pastwu; protož wšecky wsi okolní wynāsejí z počátku kwětna každého roku swé auly do blízi wrcholku.

Č. obecný. *C. vulgare.* *Cytisus Laburnum* Lin. *Jacq. aust. t. 306. Bot. mag. t. 176. Schmidt t. 22. Duham. nov. 5. t. 44. Rostl. 3. ob. 8. Smrdutý strom II. Mat. Wel. 464.* Čilimník, kozi jetel, kozi dětel, štědrevec. Keř 15—20' wysoký; kmen našerale černohnědý; wětwe oblé, hladké, nahnědle zelené; rozhy oblé, hladké, pýřim nejprítlačenejším, bělawé; listy 3lístičné; listky podlauhlokopinaté, dole ostré, na konci buď ostraunké, buď tupé, buď zaokrauhlené, nejcelejší, na líci nejlysejší, sytě zelené, mladé wozpod prítlačene pýřité, nasiwělé; řapík delší prostředního listku, bělawě pýřitý; kwěty na hroznu jednoduchém, běwném, wisutém; 6—7" dlouhým; stopečky 1kwěté; koruna žlutá; lusk 2—3" dlouhý, smačknutý, nahnědle šediwý; semena mnohá, smačknutoledwinowitzá, černohnědá, leskutinká. — Na Alpách nižších, a nyní wšude w zahradách a saděch. Kwěte (u nás) we kwětnu. $\bar{\kappa}$ a 5.

W našich zahradách jest odrod listkůw zpeřenolaločnatých (*dubolistý, quercifolium*) a jiný řidší kwětu mdle růzowého. —

Dříví tvrdé, žlutavé, dají se pěkně barvití a leštiti, potřebují truhláři a saustružníci. Staré kmeny jsou dobrým paliwem. Listy dobytek rád žere. Semena jako některých předešlých ženau horem a dolem.

JEHLICE. ONONIS. HAHECHEL.

Kalich zvonkovitý, na patero klany: uštůw čárkovitých. Pawézka weliká, čárkovaná. Tyčinky 1bratré, desátá někdy prostá. Lusk často napuchlý, sedawý, málosemenný.

Zeliny, byliny, polokře. Listy 3—11stečné, málokdy lichozpeřené. Kwěty úžlabíčkové, stopkaté nebo sedawé, žluté, nachowé nebo bílé.

J. obecna. *O. spinosa* *Ait. Fl. dan. t. 783. Hayn. 11. t. 43. Rostl. 3. ob. 12. A. antiquorum Lin. Jehlice Nat. Hág. 193.* Babí hněw. Polokeř; kořen lezawý, welmi dlouhý, dřewnatý, tmawohnědý, u wnitř bílý, wyháni mnoho kmenů dřewnatých, položených; wětwe oblé, 1—2řadě pýřité nebo chlupaté; wětwičky rozewřené, trnowatější; listy 3listečné: listky podlaublokopinaté nebo eliptiěnokopinaté, ostré, po celém kraji nebo na hoření polowině pilované, žláznatopýřité; hoření listy jednoduché; řapíky $\frac{1}{2}$ " dlouhé; palisty polowejčité, do pola srostlé, ostré, po kraji prostém zejgowané; kwěty ojedinelé, úžlabíčkové; stopka $\frac{1}{2}$ " dlouhá; lusk málo delší kalichu, okrauhloobwejčítý, hákowitz hrotitý, žláznatochlupatý 4" dlouhý, 4—6semenný. — Wšude po Ewropě na místech nezdělaných a na rolích co buřina těžko wyplemenitelná. Kwěte od lipna až do září. **h, 4.**

Kořen sliznatý a hořký dobře žene na moč, tedy w lékařstwí se potřebuje; dáwali jej jindá koňům proti kamenu w měchýři. Dobytek mladau rád žere.

J. rolní. *O. procurrens* *Wallr. O. arvensis* *Lam. Rostl. 3. ob. 12. O. repens* *Lin. Dill. elth. t. 25. f. 28. Fl. dan. t. 783. Blak. t. 301. f. 2—3. Hayn. 11. t. 44.* Podobá se předešlé. Kmeny položené, rozdělené na wětwe wzstaupawé, kolem do kola pýřité, lepkawé; wětwe nejdolejší trnowatější; listy 11stečné, obwejčité, dole ostraunké, na konci jako wyřiznuté, až ku třetině doleni zpilované, chlupaté, sotwa 5" dlouhé, 3" široké; řapíky mnohem kratší; kwěty úžlabíčkové, ojedinelé, na stopkách 1" dlouhých; lusk okrauhlý, na konci hákowitz hrotitý, žláznatě chlupatý, kratší kalichu, 2semenný. — Na místech písčitých w Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. **h, 4.**

J. kozí. O. hircina Jacq. hort. vind. t. 93. Podobná je k obecné. Přímá; větvičky bezbranné, všude huňaté, přílepké; listy 3lístěčné: listky podlauhlokopinaté, ostré, pilované; květy přídwojčatné: ústy kalichové huňaté, zdělí lusku. — Na polích a písčinách po Evropě.
Wlastnosti obau jako prvního rodu.

AUROČNIK. ANTHYLLIS. HAASENKLEB.

Kalich trubkovitý, 5zubý, stálý, pokvětlý více méně puchýřovitě nafauklý. Křídla skoro zdělí člunku a pawězky. Nitky 1bratré. Lusk wejčitý, 1—2semenný, řídko podlauhločárkowitý, mnohosemenný, wždycky kalichem zastřený.

Zeliny, byliny, kře různotwaré.

A. lékařský. A. vulneraria Lin. Fl. dan. t. 988. Schk. t. 196. Sturm f. 48. Rostl. 3. ob. 13. Auročnik, solník, bolhog. Kořen mnoholetý, vypauštější malý trs z lodyh, nejdoleji položených, pak přímých, 6—12" vysokých, oblých, přitlačeně pýřitých; listy zpeřené, mnoholístěčné: nejdolejších listky nestejné, konečný největší, podlauhlý, parabolowitý, obak zaokrauhlený; listky postranní nejmenší, nestejné, veliké, kopinaté, hořejších listky kopinaté, konečný delší postranních; listky wšecky na lici lysé, wezpod přitlačeně pýřité, bledě zelené, nejcelejší; řapíky dolní konečného listku dwakrát delší, žlábkowité; palisty neoddělené; květy konečné, shlaučené w strbauly ojedinéle nebo dwójčatné, listem podepřené; kalich 5" dlahý, bělonazeenalý, pýřitý; koruna o 1/2 delší kalichu, žlutá; lusk o 1/2 kratší kalichu, nožkatý, nejtupější. — Na kopcích tráwnatých a w křowistích po Evropě. Kwěte w čerwnu. 4.

Starí lékařowé připisowali mu moc zastawowati čerwenku a dáwení krwe. Ostatně dobytek jej rád žere.

TOLICE. MEDICAGO. SCHNECKENKLEB.

Kalich přiwálcowitý, na patero klaný. Člunek od pawězky obdálný. Nitky 1bratré. Lusk mnohosemenný, různotwarý, wždycky srpowitý nebo zkraucený.

Zeliny, byliny, málokdy kře. Palisty někdy nasekané; listy řapíkaté, skoro wždycky 3lístěčné: listky často zubaté. Stopky užlabčkové 1—2—mnohokvěté. Kwěty žluté.

T. srpkowá. M. falcata Lin. Fl. dan. t. 233. Engl. bot. t. 1016. Rostl. 3. ob. 14. Kořen mnoholetý, hlubo-

ký, vypaustí trs lodyh rozdílně dlaubých, vzestaupavých anebo položených, čtyřhraných, střídavě větvitých; listy 3lístěčné: listky podlauhlé, proti konci širší, na konci vykrojené a zubaté, lysé nebo chlaupkované, kratičce řapičkované: lístek prostřední trochu větší postranních; palisty kopinaté, nejostřejší, dole někdy s 1—2 zuboma; řapík zdělí palistu; květy úžlabíčkové, w hrozen rozpostawené; listeny šidlowité: lusky srpovitě ohnuté, z hněda popelawé, 2—3semenné; semena podluhováta, ryšawě hnědá. — Na pastwinách, lukách suchých, na polích všude po Ewropě. Kwěte od čerwna do srpna. 4.

Dává dobrau pfeľ, a protož i we Šwédech u welikém množstwě se sází.

T. wojtěška. M. sativa Lin. Schk. t. 212. Rostl. 3. ob. 14. Wojtěška, lučinka, ōudlek. Kořen mnoholetý, kolmojdaucí, na mnoho střewiců do země wníkající vyhání trs lodyh přímých, střídavě větvitých, skoro 4hraných, 2—4' vysokých; listy 3lístěčné: listky obwejičtopodlauhlé nebo kopinatopodlauhlé, zakončité, na hoření třetině zubaté, zubůw nejostřejších, wezpod chlaupkované, lístek prostřední větší; řapík zdělí polowičného prostředního listku; palisty polosrdčitokopinaté, po kraji wněšném zubaté, proti konci skoro proti-sečné; stopky úžlabíčkové, listu delší, nesaucí hrozen mnohokvětý; listeny šidlowité; koruna dwakrát delší kalichu, pěkně nafialowě bledomodrá; lusk dwakrát ulitowitě zakraucený, délně a na přič žilnatosičkowaný, zelenawě nahnědlý; semena 2—3, neprawidelně wejčítá nebo srdčítá, nahnědlá. — Půwodně prý w Hispanii a dle starých w Medii, a odtud její řecké jméno *μηδική* t. *πῶα* a latinské *medica*; nyní po celé Ewropě se sází. Kwěte u nás od čerwna až do srpna. 4.

Welmi důležitá pfeľ rostlina, která tu a onde u welikém množstwě se sází.

T. stromowitá. M. arborea Lin. Rostl. 3. ob. 22. *Κυτισος* Theocr. idyll. V. 128. *Cytisus* Virgil. Plin. Keř na 6—7' vysoký, přímý, wětewnatý; wětewitky a rozhy oblé, wzhůru přitlačeně šediwě hedwábne; listy 3lístěčné: listky obwejičitosrdčité, nahore zaubkované, obak přitlačeně hedwábne, pak na lici olysající; palisty kopinaté, ostré, nejcelejší; řapík palistu mnohem delší; stopky ojedinělé, úžlabíčkové, na konci nesaucí hrozen mnohokvětý; listeny šidlowité, padawé; stopečky listepu dwakrát delší; lusk čarkowitý, jednau zakraucený,

smačknutý, na přič žilnatý, sítkovaný; semena 2—3, skoro ledwinovitá. — Na kopcích výslunných w Neapolsku, na Sicilii a na Ostrowech řeckých. Kwěte celé léto. ☞.

Stař jí sobě velmi vážili, obzvláště co pěl pro kozy. Znamenitá jest rostlina, že její pestík jest drážditelný, neboť dotkneš-li se zpodku jeho dřívkem nebo stéblem, wzhluru wybrkne z trubky tyčinkové a přiloží se k pawězce.

T. pramenatá. *M. radiata* *Lin. Gaert. t. 155. f. 5.* Lodyha prostřená; listy 3lístkové; listky obwejščitosrdčité, zaubkované; palisty zubaté; stopky 1kwěté, listu delší; lusky blanovité, široké, smačknuté, ledwinité, po kraji se křídlem zubatým, sítkované žilnatým. — We Wlašich, Asii malé. ☉.

T. terčítá. *M. orbicularis* *All. Gaert. t. 155.* Lodyhy rozložené; listky obsrdčité, na konci zubaté; palisty laločnaté: laloky nejužší, rozewřené; stopky 1—2kwěté: lusky ulitovité, zpleštilé, lysé, nepravidelně sítkované žilnaté, po kraji tenké, bezbranné; semena mnohá, přitroboká, tečkowanoswraskalá. — W Ewropě jižné. ☉.

T. šihovitá. *M. turbinata* *Willd. M. polymorpha* *Lin. M. Moris. t. 15. f. 5.* Lodyhy rozpoložené; listky romboobwejščité, zubaté; palisty kopinaté, zubaté; stopky předwojkwěté; lusky ulitovité, wejcowité, obak nadduté, s krajem nejtlustším, čárkovaným, přirostlým; semena ledwinovitá, na konci uřatá, hladká, bleďe rusá. — W Ewropě jižné. ☉.

T. zpletená. *M. intertexta* *Willd. Gaert. t. 155.* Jměním předešlé podobná: lusky ulitovité, kulowatowejcowité, s kolci nejrozewřenějšími, přitlačenými, jako zpletenými přikrytá. — W Ewropě jižné. ☉.

Poslední čtvero rodů uwedeno pro obzvláštní a neobyčejnou ústrojnost luskův.

PÍSKAWICE. TRIGONELLA. KUHORNKLEE.

Kalich zwonkovitý, na patero klaný. Člunek nejmenší, křídla a pawězka předstálé, korunu 3plátečnou představující. Lusk podlahlý, smačknutý nebo walcowitý, zakončítý, rownaunký, mnohosemenný.

Zeliny nejwojnější. Listy 3lístkové: listek konečný řapíčkatý.

P. modrá. *T. caerulea* *Serr. Trifolium caeruleum* *Lin. Sturm f. 4. Blak. t. 284. Melilotus caerulea* *Lam. Seněnka modrá. Rostl. 3. ob. 15. Komonice planá nebo bílá* *Mat. Wcl. 257. Kořen letní, kolmojdaucí, jednodu-*

chý; lodyha přímá, jednoduchá nebo střídavě větwnatá, oblá, nejlysejší, dutá, 1—3' vysoká; palisty kopinaté, šidlowitě ukončené, dole zubaté; řapíky dosti dlouhé; listky vejčité, nejhořejší podlahlokopinaté, ostře zaubkované, nejlysejší; stopky úžlabičkové, ojedinelé, listu delší, na konci nesaucí strbaul pak podlahhlejší, mnohokvětý; listeny nejmenší, kopinaté; stopečky zdělí listenu; koruna modrá; lusk podluhowatý, čnělkau zobanitý; semena zakulatělá, tečkowanoswraskalá. — W krajinách kopečnatých, w štěpnicích po Čechách, Slezsku, Tyrolsku. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Celá rostlina má zápach silný, osobliwý, jako následující rod, tolikože silnější. Jindy brawali ji do thé proti neduhům prsním; wně slauží k děláni obkladkůw na zatvrdliny, otoky a wředy. Dobytek ji rád žere.

P. obecna. T. foenum graecum *Lin. Hayn.* 8. t. 41. *Düsseld.* 10. t. 14. Seněnka obecna. *Rostl.* 3. qb. 15. Řecké seno *Mat. Háj.* 95. — *Wel.* 113. Kořen letní, kolmojdaucí, nahnědlý, oblý, mrcasatý, vyhání lodyhu přímou, větwnatou, 1—2' vysokou, oblou, hladkou, přichlaupkowanou; listy 3listečné, střídavé: listky obvejčité nebo podlahlokopinaté, nejtupější, vyříznuté, po kraji proti konci řídce zubaté, nejlysejší, 12" dlouhé; řapík čárkowitzký, proti konci se rozširující; palisty kopinatosrpowité, nejcelejší, měkká; kwěty úžlabičkové, dvojčatné, řídčeji ojedinelé, na kratíčkých stopečkách; koruna kalichu dwakrát delší, bledě žlutá; lusk srpowitý, nezralý přímý, zralý podkřiwený, 3" dlouhý, zobanem 14" dlouhým ukončený, čárkowitzký, smačknutý, délně sítkowaný, mnohosemenný, bledě hnědý; semena čtyrhraná, smačknutá, dost weliká, tečkowanoswraskalá, nahnědložlutá. — Na mezích w Malé Asii, Berbersku, Ewropě jižné, kdežto se i sází. Kwěte přes léto. ☉.

Semena mají silný, nepřijemný zápach, jsau zahorklá, obsahujíz a silici, půwod toho zápachu, a od dáwna se potřebujíz co hoj obměkčujících. W Egyptě dělajíz z mlauky její a mléka kaši, po které prý Egyptanky welmi tlustnau. Sázejíz ji též na píci, po níž prý maso semenem smrdí.

KOMONICE. MELITOTUS. STEINKLEE.

Kalich trubkowitzký, 5zubý. Člunek jednoduchý; křídla kratší nežli pawězka. Lusk delší kalichu, kožowitý, 1—mnohosemenný, sotwa pukající, různotwarý.

Zeliny, byliny. Palisty s řapíkem srostlé. Listy zpeřeno-trojlistečné: listky často zubaté. Kwěty běwně hrozněné, žluté, řídce bílé.

K. lékařská. M. officinalis Willd. Rostl. 3. ob. 16. Hayn. 2. t. 31. Düsseld. 7. t. 13. Trifolium Melilotus officinalis Lin. Blak. t. 80. Plenk t, 567. Komonice česká Mat. Háj. 217. — Wel. 257. Kořen letní, dlahubý, wřetenowitý; lodyha přímá, 2—5' vysoká, odstále wětewnatá, hutná, čárkowaná; listky kopinatopodlahulé, nejtupější, dole ostraukné nebo tupé, všude obdálně zubaté; řápek o málo kratší prostředního listku; palisty z dolejška širokého štětínowité; stopky úzlabičkowé, 2—3krát delší listu; kwěty nerozvité wzhůru střechowité, husté, rozvité pak wisuté, 2½" dlahubé, žluté; zuby kalichowé nestejně, zdělí trubky; pawézka hnědočárkowaná, zdělí křídel co člunek dlahubých; listeny štětínowité; tyčinka desátá oddělená, 9 spojených; lusky wisuté, 1" dlahubé, obwejíité, čnělkau ukončené, potom černé, sítkowaně a dubkatě swraskalé, nejčastěji 1—2semenné; semena úkosně srdčitá, hnědožlutá. — Na rolich a polích po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

K. obecná. M. vulgaris Willd. Rostl. 3. ob. 16. M. leucantha Koch. M. alba Lam. Trifolium officinale β Lin. Sturm f. 15. Welmi podobá se předešlé, liší se ale listky podlahlokopinatými, na konci uťatými a hrotičkowanými, kwěty bílými, jejichž pawézka delší křídel, co člunek dlahubých, luskem skoro obwejíitým, zeleným, též sítkowaně a dubkatě swraskalým, a semenem dokonale wejčítým. — Roste tamtéž. Kwěte téhož času. ♂.

K. rozestřená. M. Kochiana Wild. T. Kochianum Hayn. Lodyha wzstapawá; listky čárkowitzopodlahulé, zaubkowané; palisty zubaté; zuby kalichowé zdělí trubky; pawézka delší člunku; lusky 1—2semenné, skoro na přič dubkatoswraskalé, wejčité, smačknuté, zdělí čnělky; semena prawidelně wejcowitá, přismačknutá, hnědá. — Na rolich a polích w Čechách, Němcích a Francii. ♂.

K. rolní. M. arvensis Wallr. Lodyha dole nejwětewnatější, wzstapawá; listky obwejíité, neprawidelně zubaté; palisty šidlowité; hrozny nejdelsí; zuby kalichowé přístejně, zdělí trubky: křídla zdělí pawézky, delší ale člunku; lusky wejčité, ostré, na přič dubkatoswraskalé, přidwojsemenné. — Na rolich. ♂.

Odrodek jeden má kwět bílý. *M. Petipieriana Hayn.*

Nač kwětauí swěží naduwedených newoní, usušená ale příjemně woní, jako pískawice modrá a obecná, toliko že slaběji. Chuti jsou zahohlé, mnoho mají slizi. Od dáwna se potřebují w lékařstwě,

obzvlášť prvně (herba florens Melloti), pro moc rozháněti otoky a napuchliny. Též přidávají se do šňupacího tabáku.

JETEL. TRIFOLIUM. KLEB.

Kalich trubkovitý, stálý, bezežlazý, na patero klavný: ušťůw šídlowitých. Člunek kratší křídel a pawězky. Tyčinky 2bratré. Lusk malý, sotwa pukající, často wejčítý, 1—2semenný, kalichu kratší a jím zastřený, pořídku podlauhlý, 3—4semenný, kalichu maličko delší.

Zeliny, byliny. Palisty se řápkem srostlé. Listy dlanitě 3-, přeřídko 5listečné. Kwěty strbaulené nebo hustoklasené, listenaté, nachové, bílé nebo hlinozluté. Plátky někdy srostlé.

J. návní. *T. agrarium* Lin. *Sturm f.* 1. *Rostl.* 3. *ob.* 17. Kořen letní, tenký, mrcasatý; lodyha oblá, delší nebo kratší 1', pod kolinky pýřitá, wzstaupawá, wětewnatá, hutná; listy 3listečné, přisedawé: listky obdlauhlowejčíté, na konci wyřiznuté, po kraji na konečné polowině zaubkowané; palisty čárkowitzokopinaté, do pola s řápkem srostlé; z úžlabiček listů hořeních wynikají stopky ojedinělé, kratší listu, nesaucí strbaul wejcowitý, ostraunký, mnohokwětý; kalich zwonkowitzý, 5zubý: zub dolení delší, postranní dwa kratší nežli trubka, nejhořejší nejkratší; koruna žlutá; lusk maličký, 1semenný: semeno úkosně srdčité, nažlutlé, s kořínkem čnějícím. — Na lukách suchých po Ewropě. Kwěte od čerwna až do září. ☉.

J. prostřený. *T. proeumbens* Lin. *Engl. bot. t.* 945. *Sturm f.* 17. *Rostl.* 3. *ob.* 18. Předesešlému podobný. Lodyha wíce méně položená; wětwičky krátké, skoro přímým úhlem odstálé; listy 3listečné, krátce řápkaté: listky obwejčíté aneb obsrdčité, zaubkowané, konečný řápičkowaný, postranní s nejkratším řápičkem; palisty wejčíté, brwité, kratší řápiku; stopky úžlabičkové, zdělí listu nebo delší; strbaul wejcowitý; kalich zwonkowitzý: zubůw tří doleních stejně dlauhých, trubky delších, hoření 2 mnohem kratší; koruna swětle žlutá; semeno rusé s kořínkem málo čnějícím. — Na polích a rolích po Ewropě welmi hojný. Kwěte od kwětna až do října. ☉.

Oba tyto rody jsau wýbornau píci pro owce, a protož w Angličanech se sejí.

J. zwrhlý. *T. hybridum* Lin. *Sturm f.* 15. *Rostl.* 3. *ob.* 19. Jetel bílý, medowý, koníček. Kořen dlauhý wyháni malý trs z lodyh asi 2' dlauhých, oblých, brázdičkowaných, dutých, prohybaných, nejlysejších, wze-

staupawých; listy 3listečné, řapíkaté; listky obsrdčito-
klinowité, hořejší podlaublejší, wšecky zaubkowané, nej-
lysejší; palisty blanowité, wejčité, kopinatè ukončené;
řapíky dolení mnohokrát delší listu a wzhůru se zkracující;
strbauly úzlabičkové ojedinělé; stopka kwětaucí
kratší listu, plodonosná ale 2—3krát delší, oblá, čárko-
waná; kwěty na kratičkých stopečkách listenem kratič-
kým, šidlowitým opatřených, odkwětlé sehnuté; kalich
uštůw skoro stejných, koruny mnohem kratších; koruna
ponažlutle bílá, pak bledě čerwenající a skwrnu sytè
čerwenau na pawězce nabývající, konečné nahnědle se
zabarwující; lusk wisutý, pukající, 2—4semenný; seme-
na ledwinowitá, čerwenawè hnědá. — Na lukách nízkých,
wlhaunkých, obzvláště hlinatých po Ewropě. Kwěte od
kwětna až do jeseně. 24.

We Francouzích welui obyčejně se seje co rostlina pfcnt;
u nás by též zasluhowal, aby se hojněji sel, jelikož i na špatné
půdě jest wydajný.

J. plaziwý. T. repens Lin. Fl. dan. t. 990. Sturm f. 15. Rostl. 3. ob. 17. Kořen mnoholetý, mrcasatý wyháni mnoho lodyh po zemi lezaucích, oblých, asi co špagat tlustých, z kolínek kořinky wypauštějících; listy 3listečné: listky obwejčité, skoro zaokrauhlé, nejlysejší, o kratičké řapíčky podepřené; řapíky nejdelší, přímé, slabé, nejlysejší; palisty mázdrowité, úzce kopinaté, dlauze zakončité; z úzlabička wynikaji stopky přímé, řapíku delší, oblé, brázdowané, tupè šhrané, nesaucí strbaul polokulowatý, pak kulowatý; kalich zubůw 2 hořeních maličko delších trubky, 3 dolních 2krát delších; koruna bílá; lusk okwětím stálým zastřený, z trubky kalichowé čnějící, srpkowitý, hružlatý: semen 4—6 okrauhlých, bledě čerwenawè žlutých. — Na lukách a pastwinách wlhaunkých po Ewropě. Kwěte od kwětna až do srpna. 24.

Wýbornost té rostliny w rolnictwí wúbec jest uznána. Kwěty líbezné wůně a chuti nahořklé potřebují se co thé.

J. čerwenawý. T. rubens Lin. Jacq. aust. t. 383. Sturm f. 15. Rostl. 3 ob 19. Kořen mnoholetý, wětewnatý, hnědý, wysilající malý trs z lodyh přímých, wztýčených, oblých, celistwých, jednoduchých nebo kratičké wětwe wypauštějících 5" — 1 1/2" vysokých; listy 3listečné: listky tulhaunké, nakožnatělé, čárkowitzokopinaté, podluhowaté, nejtupější, hrotičkaté, nejhuštěji a nejostřeji dwakrát zaubkowané, hustè zpeřenožilé, nejlysejší, 2 1/2" dlauhé, 1/2" široké; řapík o hodný kus kratší listu; pali-

sty málo kratší svých listkův, hoření kratší, kopinaté, s koncem čárkowitzkopinatým, ostře zpilovaným; strbaul konečný, někdy 2, zprvu palistoma nejhořejšíma zastřený na kratičké stopce, walcowitý, podlubowatý, 2" wice méně dlouhý, hustokvětý; kalich zubů chlupatých, nestejných s 2 hořeníma nejkratšíma, pobočníma delšíma: dolením nejdelším; koruna kalichu delší srostloplátečná, pěkně nachowá, padawá; nitek prostá částka křídlatá; lusk obwejtý; semeno 1, obwejté, zelenawé, hnědě naběhlé. — Na pastwinách podlé lesůw a hájůw po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☐.

Některí hospodárowé jej velmi wychwalují co píci pro dobytek, obzvlášť pro owce,

J. nachowý. T. incarnatum Lín. Mill. t. 267. f. 1. Sturm f. 16. Rostl. 3. ob. 18. Inkarnat - Klee, farouche, farauche. Kořen letní wypauští trs z lodyh přímých, dutých, oblých, čárkowaných, wzhůru chlupatých, jednoduchých anebo málo wětewnatých, 1' i wice vysokých; listy 3listkaté: listky obwejtéokrauhlé, na konci wyříznuté, na hoření polowině drobně zaubkowané, obak huňaté, sedawé, asi 8" dlouhé, 7" široké; řapíky asi dwakrát delší listků wzhůru chlupaté; palisty asi zdělí třetiny řapíkové hrubě žilnaté, široké, na konci někdy osmahlé; strbaul klasowitý, ojedinělý nebo 2—3, přímé; kalich žebernatý, nejchlupatější: zubů štětinowitých, stejně vysokých: koruna kalichu 2krát delší, sytě pleťowá, čili nachowá, bledě nachowá, srostloplátečná; tyčinky nákorunné; lusk w kalichu se zuby hwězdowitě rozloženými; semeno 1, obwejté, černawé hnědé, s kořínkem sotwa čnějícím. — Na pastwinách jižné a mírné Ewropy. Kwěte od čerwna až do října. ☉.

We Francii jej velmi wychwalují za výbornau píci.

J. lauční. T. pratense Lín. Blak. t. 20. Fl. dan. t. 989. Sturm f. 5. Rostl. 3. ob. 20. Lauční jetel Mat. Wel. 298. C. Jetel, dětel, jetel lauční, čerwený, paličkowatý, dětelina, stůrek, konicina. Kořen mnoholetý, mrcasatý, wypauštějící trs; lodyhy kwětaucí wzestaupawé, rozdílne vysoké, od 2"—2', duté, oblé, hladké, nahore řídkochlupaté, jednoduché nebo wětewnaté; listy 3-, velmi řídko 4—5listečné: listky wejté nebo podlaublowejté, skoro až obwejté nebo kopinaté, nejtupější, někdy wyříznuté, nejcelejší, na lici tmawozelené, u prostřed skwrnau bělawau, wice méně srdčítaw znamenáné, lysé, dle bujnosti půdy wětší menší; řapíky lodyhowé krátké; palisty kopinaté, zakončité, lysé; strbauly wej-

cowité nebo zakulatělé, husté, ojedinelé nebo 2—3; kalich chlupatý: zubů čtyř hořených stejných, šidlowitých, ostrých, kratších trubky, dolního co trubka dlouhého; koruna pěkně červená, kalichu třikrát delší, srostloplátěčná; tyčinky nákorunné, 1bratré; lusk w kalichu obwejtý, wičkem pukající, semeno ledwinowité, smačknuté, náruse. — Na lukách horních obyčejný w Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

U nás jako i w Ewropě mírné a sewerné co pícní bylina přehojoň a velmi prospěšně se seje, a tím se zplodil odrodek, jenž od samorostlého se dělí postawau wyšší, lístky wejčítými nebo kopinatými a strbauly kulowatými, největšími. Jiný odrodek, též setím pošlý, má strbauly na dlouhých stopkách. Druhdy potřebowal se w lékařství.

LOTUS. SCHOTENKLEE.

Kalich trubkowitý, na patero klaný, Křídla skoro zděli pawězky; člunek zobanitý, šidlowitý. Lusk wálcowitý nebo smačknutý, bezkřídlý.

Zeliny, byliny. Lísty dlanito 3lístěčné. Palisty listowité; stopky úzlabíčkové, 1—mnohokwěté, nahoře listenem přikwětním opatřené.

L. obecný. *L. corniculatus* Lin. *Schk. t. 211. Rostl. 3. ob. 24. Lotus Riv. t. 76.* Kořen mnoholetý, kolmojdaucí, wětewnatý, wně hnědý, silný, dřewnatý, vypauštějící mnoho lodýh jednoduchých, trs dělajících, položených, wzestaupawých, 1"—1' vysokých, oblých, lysých aneb wíce méně chlupatých; listy 3lístěčné: lístky velmi proměnlivé, obwejtité, wejčité, čarkowitokopinaté, lysé nebo wíce méně chlupaté, nejcelejší, ostrauké, poboční nestejnostrané; řapík sotwa zděli prostředního lístku; palisty prosté, polowejčité, buď nestejně čarkowitokopinaté, ostré; z úzlabička hořených listů wynikají stopky ojedinelé, oblé, delší listu, přímé, nesaucí okolík z 2—10 kwětů, jednostraný, nahoře rowný, an kwěty rownowážné; okolík se 3 listeny, listům podobnými; stopečky kratičké; zuby kalichowé kopinaté, do pola kalichu sahající, skoro stejné; koruna kalichu 3krát delší, žlutá, usušením zelenawě zmodrající; lusk přímý, 10''' dlouhý, wálcowitý, hnědě nachowý, pukající chlopněmi zkrucujícím se, braničkami mázdrowitými mnohopauzdry; semena mnohá, zakulatělá, červenawě hnědá. — Na lukách, pastwinách po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu až do října. ♀.

Druhdy w lékařství jako pískawice modrá užitečný, nyní s jinými lučnými rostlinami dobytku zůstawený.

L. jedlý. *L. edulis* Lin. *Cav. ic. t. 157.* *L. oligoceres* Moris 2. t. 18. f. 5. Kořen letní; lodyha přímá, chlupatá, málowětewitá, 9—12" dlouhá; listy 3lístecné: listky obwejité, lysé; palisty wejité, dole dost široké; kwěty 3—1, žluté, na stopkách 2krát delších listu; lusky tlusté, lysé, nakřiwělé, oblaukowitzé; semena kulowatá, smačknutá, tečkowanoswraskalá. — W Ewropě jižně, Egyptě. ☉.

Lusky mladé jsauce šťawnaté, sladké, asi jako brách zelený; ta a onde se prodávají na trhu a jedí se.

L. alepský. *C. Gebelia* Vent. *cels. t. 57.* Ozimý, lysý; lodyhy lehawé, nadřewnatělé; listky a palisty wejité, nasiwělé; listeny skoro zdělí kalichu; kwěty dříwe žluté, pak růzowé; strbauły přitrojkwěté, dlouhostopkaté; ušty kalichowé zdělí trubky a mnohem kratší nežli koruna; lusky walcowité, hruzlaté, tlusté; semena kaštanowá, kulowatá. — Okolo Alepa. ♂.

Potřebuje se jako předešlý.

ČTWEROKARPEC. TETRAGONOLOBUS. SPARGELÉRBSÉ.

Kalich trubkowitzý, na patero klaný. Křídla kratší nežli pawézka; ělunek zobanitý. Čnělka prohybaná; blizna nálewkwitá, pak úkosně zobanitá. Lusk walcowitý, čtwerem křidel obraubený.

Zeliny. Palisty široké, listowité. Listy 3lístecné; řapíky nekřídlaté; stopky úzlaběčkowé, 1—2kwěté, listenem opatřené.

Č. nachowý. *T. purpureus* Moench. *Rostl. 3. ob. 23.* Lotus tetragonolobus Lin. Kořen letní, nrcasatý; lodyhy někdy přímé, někdy lehawé, 2"—1' vysoké, oblé, hladké, odstále chlupaté; listy odstále a narezawěle chlupaté: listky obwejité, dole ostré, krátce zakončité, tupaunké nebo ostraunké, nejcelejší, dužnaté, siwé; palisty wejité, tupaunké, nejcelejší; řapíky krašší listkůw, silné; z úzlabička hořenich listůw vynikají stópy ojedinelé, kratší listu, oblé, nejodstáleji chlupaté, 1kwěté; listen na konci stopky podobný listu; kalich zubůw kopinatočárkowitých, nejdolejšího trochu kratšího; koruna kalichu dwakrát delší, černě nachowá; tyčinky 2-bratré, střidawě kratší a delší; lusk asi 2" dlouhý, tlustý, jako nafauknutý, čtwerem blan načerřitých na děl křídlatý; semena mnohá, zakulatělá, špinawě žlutá, černě tečkowaná. — Na polích w Ewropě jižně. Kwěte w lipnu, srpnu. ☉.

We Wlašich a Francauzích jižných sázejí jej w velikém množ-

stvá, a mladé lusky, nemající u vnitr mázdry tvrdé, jedí jako hrách zelený; jinde je stroj jako chřest (Spargel), k němuž chutí se podobají.

DĚTELNÍK. PSORALEA. PSORALEA.

Kalich na patero klaný, z lupenův 5 spojených. Tyčinek 10, často zbratřích s desátau někdy dole s ostatními spojenau. Lusk zdělí kalichu, bezchlupný, 1-semenný, někdy w zoban ukončený.

Kře, byliny, žlázkami často bradavičnaté. Lísty rozličné; palisty se řapíkem rostlé. Kwěty rozličného rozpostawení, modré, bílé nebo nachové.

D. pryskyřičnatý. P. bituminosa Lin. Lam. t. 614. f. 1. Dětel asfaltský *Mat. Wel. 298.* Polokeř 2—3' vysoký, přímý, větewnatý: větwi oblých; listy zpeřeně 3lístčné: listky vejčítokopinaté nebo kopinaté; řapíky dlouhé, pýřité, hladké; stopky úžlabičkové, 3—2krát delší listu, nesaucí strbawl klasowitý; kalich pýřitý, dole opatřený listenem čárkowitzkopinatým; koruny modrawé. — Na místech newyprawených w Ewropě jižné. Kwěte w kwětnu až do října. h .

Zapáchá nepřijemně pryskyřičí; jindá se potřebowal w lékařstwu (Trifolium bituminosum).

D. žláznatý. P. glandulosa Lin. Cullen Feuill. 3. t. 3. Ard. spec. 1. t. 11. Keř 6' vysoký, na všech dílech obrostlý žlazami wydawajícími zápach silný, asi rautau; listy ze 3 listkůw vejčítokopinatých, zakončitých, lysých; řapíky žláznatoškrabawé; hrozny úžlabičkové, 2" dlouhé, stopkaté, delší listu; kwěty modře nachové, s křidloma a člunkem bílawými. — W Chili. Kwěte w kwětnu až do října. h .

Lísty podlé Moliny mocně vyhánějí hlísty a žaludek posilují; Feuillie zase wychwaluje jejich hojnost a čistiwost.

D. jedlý. P. esculenta Pursh. am. 2. t. 22. Kořen jednoduchý, bambulínatý; nař chlupatowlasatá; listy dlanitě 3lístčné: listky vejčitoeliptičné, wozpod lysé; klasy přístrbawlowité, úžlabičkové, stopkaté; listeny 3-kwěté, vejčité, zakončité; koruna sotwa delší kalichu. Po březích Misury řeky w Americe sewerné.

Kořen jedlý.

MODŘIL. INDIGOFERA. INDIGOPFLANZE.

Kalich na patero klaný; ušťw ostrých. Pawězka zaokrauhlá, vykrojená. Člunek obak ostruhau šidlowitau opatřený, pak zpružně se shybující. Tyčinky zbra-

tré. Čnělka nitovitá, lysá. Lusk oblaunký nebo ploský, nebo čtveroboký, mnohosemený, 2chlopný, zřídka málosemený, vejčitý, ano i lsemený, zakulatělý. Semena wejcowitá, obak ufatá, branicemi sklípkowanými často oddělená.

Zeliny, byliny, polokře; palisty od řapíku oddělené, drobné; stopky úžlabíčkové; kwěty hrozněné, nachové, modré nebo bílé; listy jednoduché, lichozpeřené nebo prstovaté: lístky dole často palítkaté; chlupy všecy nebo některé hwězdowité, přitlačené.

M. stříbrný. *J. argentea* Lin. *Herit. st. t.* 79. *Rostl.* 3. *ob.* 25. *J. articulata* Gouan. *ill.* 49. *J. glauca* Lam. *J. tinctoria* Forsk. Keř 2—3' vysoký, přímý; wětwe a rozhy oblé, bílé chlaupky předrobnými, přehustými, přilehajícimi; palisty předrobné, šidlowité, pršiwé; řapík polooblý; z úžlabička listůw rozhových wynikají hrozny listu mnohem kratší, přímé, mnohokwěté; stopky hranaté jako stopečky a kalichy chlupaté; listeny šidlowité; kalich zwonkowitý, šzubý: zuby 2 hoření menší a lichý dolení delší; koruna kalichu delší, wně bělopýřitá. — W Egyptu, Arabii, Indii východní. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

M. srpatý. *J. tinctoria* Lin. *Rostl.* 3. *ob.* 24. *J. indica* Lam. *t.* 626. *f.* 1. *Sloan.* 2. *t.* 170. *Rheed.* 1. *t.* 54. Kříček 2—3' vysoký, přímý, wětewnatý; wětwe oblé, dole dřewnaté, oblé, nahoře přitlačené a bělawě pýřité; listy lichozpeřené, 3—7jařmé: lístky podlahlé, dole ostré, na konci zaokrauhlé, měkkým hrotičkem ukončené, nejlysejší, mladé obak, staré na rubu chlaupky bělawými, přitlačenými porostlé, na lici zelené, wězpod nasiwělé; palisty šidlowité, kratičké: řapík podlé množstwi jařem rozdílně dlauhý; stopky ojedinelé, úžlabíčkové, hranaté, kratičké, nesaucí hrozen listu kratší; stopečky kratičké, u wzniku listenem šidlowitým opatřené, 1kwěté: koruna růžowá; lusky husté, wisuté, walcowité nebo trochu smačknuté, srpowité prohnuté, hružlaté se šwem méně wystawajícím, pýřité, hnědé, napopelawělé, braničkami mnohopauzdré; semena mnohá. — W Americi jižné, Indii východní, w Africe obratnikowé. Kwěte pořad. \bar{h} .

M. obecny. *J. Anil* Lin. Podobá se předešlému. Polokeř přímý; listy 3—4jařmé: lístky waječné, wězpod sotwa pýřičkaté; hrozny úžlabíčkové listu kratší; lusky smačknuté, nehružlaté, wisuté, oblaukowité s obojím šwem mozolowitým, čnějícím. — W Americi podrownikowé; w Indii obojí se sází jako předešlý. \bar{h} .

M. dvojsemenný. J. disperma Lin. *Trew. Ehr. t. 55.*
Lodyha zelinná, slabá; větve oblé, listy zpeřené, 4—6-
jařmé: listky eliptičnopolahlé, lysé; hrozny autlé, listu
delší; lusky oblé, přšhrůžlaté, hrotité, 2semenné, škra-
blawé. — W Indiich. ☉.

Z listůw těchto rodů dobývají indych, modř od starodáwna k
barwení na modro užitečnou; kořen a listy we vlasti w lékařstwu
potřebují. Pro tu příčinu modřil srpatý, obecný a dvojsemenný w
obojí Indii u velikém množství se sázejí; modřil stříbrný k témuž
konci w Africe sewerné, w Indii východní a dílem i w západní chowají.
Indych z posledního rodu jest přý lepší nežli z prvnějších, ježto za-
se více ho poskytují.

ŽLONKA. CLITORIA. CLYTORISBLUME.

Kalich dole listenoma welikaunkýma opatřený, na
patero klaný. Pawězka obširná. Tyčinky 2bratré, s
plátky z nejdolejška kalichu vynikající. Čnělka na konci
přirozšířelá. Lusk čárkowitzý, smačknutý, rovný, 2chlo-
pný, dolejškem čnělky zakončítý, 1pauzdrý, mnohose-
menný. Semena braničkami sklípkatými oddělená.

Zeliny nebo byliny paulé; listy lichozpeřené, často 1-, řídko
2—3jařmé; listky často palístkaté; kwěty úžlabíčkové, stopečka-
té, veliké.

Ž. *okázald. C. ternatea* Lin. *Sims. bot. mag. t. 1542.*
Ternatea vulgaris Kunth. *Flos caeruleus* Rumph 5. 31.
Schanga-Cuspi Rheed. 8. t. 38. Bylina; lodyha přípý-
řitá, po stromech do veliké výšky se paucí a ztuba
ztáčeující, takže do kůry se zařezává; listy lichozpeře-
né, 2—3jařmé; listky waječné nebo wejčité; palisty ši-
dlowité; stopky ojedinelé, úžlabíčkové, 1kwěté; liste-
ny veliké, zaokrauhlé; kwěty veliké, modré nebo bílé,
u prostřed se skwrnau žlutawě bilau; lusky podlahlé,
smačknuté, rozšířené, lysé nebo maličko pýřité. — W
Indii východní, Arabii, na Kubě ostrowě. Pořád kwě-
te. h.

Veliká ozdoba zahrad; nesmí ale státi blízko stromu, jelikož
na něj se vypínajíc a otáčejíc jej udušuje; protož sází se podlé be-
sédek, jež pěkně příkrývá. Kozy a owce rády žerou nať. Kwěty jedí
jako wafiwu, obzwláště ale barwí jimi rýži na modro, jelikož Indo-
wé při hodech mají způsob rýži we 3—4 barwách postawiti na
stůl; též se jimi barwí plátno, barwa ale není stálá. Kořen tenký a
mrcasatý potřebují k dáwení a počištwání; taktéž i listy a semena
působí.

Ž. *wirginská. C. virginiana* Lin. *C. calcarigera* Salisb.
par. t. 51. Lodyha zwýšší 4', wzstaupawá i s listy ly-
sá nebo přípýřičkowaná; listy 3listečné; listky čárkowi-
té, wejčitopolahlé, eliptičné nebo wejčité; stopky

1—4kwěté; listeny kopinaté, asi zděli kalichu; lusky čárkowitzé, smačknoté. — W plotech sewerné Ameriky a Indie západní.

Z listůw dělají obkladky na žlázy oteklé, z kwětu ale zpařeninu proti křečům a kniwosti.

PODAUTLEC. PUERRARIA. PUERRARIE.

Kalich zwonkowitzý, tupanuce 2pyský: pysk hoření celý, sotwa 3zubý, dolejší na tré klaný. Koruna motýlowitá: člunek rovný, tupý, pawězka obwejtá. Tyčinky 1bratré. Lusk ploskosmačknotý, dole ztenčenožičitý, čnělkau špidlatý, 2chlupný, nepřetržený, mnoho-semenný.

P. hlízatj. *P. tuberosa Decand.* Hedysarum tuberosum *Roxb.* Keř do weliké výšky na stromy se pnaučí. Kořen přeweliký, hlizowitzý; listy zděli pidi na řapících 1' dlouhých, 3listečné: listky wejčité, ostré, sítkowanožilnaté, na lici pýřité, wezpod i se stopočkami a kalichy hedwábnohuňaté; palisty srdčité; kwěty weliké, stopkaté, dvojčaté nebo trojčaté, zažlutlé. — W Indii wychodní. Kwěte w posuše. \bar{H} .

Z kořena roztlučěného dělají obkladky na otoky w kolenau.

LEKOŘICE. GLYCYRHIZA. SÜSSHOLZ.

Kalich nahý, trubkowitzý, na patero klaný, 2pyský: ušty 2, hořejší wíce jiných srostlé. Pawězka wejčito-kopinatá, rovná; člunek dvojhlawý nebo 2plátečný, rovný, ostrý. Tyčinky 2bratré. Čnělka niťowitá. Lusk wejčitý nebo podlahlý, smačknotý, 1pauzdry, 1—4semenný.

Byliny; kořeny nejsladší; listy lichozpeřené; hrozny úzlabčkové.

L. lysá. *G. glabra Lin. Lam. t. 625. f. 2. Rostl. 3. ob. 28.* *L. obecna Mat. Wel. 217. C.* Lekořice, sladké dřewo, sladký kořen, osládeř. Kořen mnoholetý, wypauštěje mnoho wětwi rovných, asi co malik tlustých, oblych, wně našediwěle hnědých, u wnitř žlutých, široko daleko se rozkládá a wyhání tu a onde lodyhy přímé, 3—4' vysoké, oblé, mělce brázdowané, nejhořejí předrobně pýřité; listy lichozpeřené, 5—6jařmé: listky wejčité, tupé, vykrojené, hrotičkowané, obak žlázkami drobnými, žlutawými tečkowané; palisty pršiwé; stopky řapiku kratši, oblé, dole hranaté, nejautleji pýřité, nesauci klas s listeny kopinatými, pýřitými, pršiwými; kwě-

ty bledě modré; křídla fialová; lusk přímý, asi 10'' dlouhý, 3'' široký, čárkovitý, obak ostrý, hrotitý, 2—4-semenný, úkosně žilnatý. — Na polích Ewropy jižnější. Kwěte w kwětnu. ♃.

L. žláznatá. *G. glandulifera W. et. Küt. t. 21.* Podobná welmi předešlé; lodyha ale nahoře jest patrně hranatá, lístky má podlauhlokopinaté, ostré nebo vykrojené, na rubu lepkawě pýřité, palisty wadnaucí a lusky žláznatoježaté. — W Ewropě jihowýchodni až na Kawkaz a do Sibíře.

L. ježatá. *G. echinata Min. Jacq. hort. vind. t. 95. Schk. t. 225. Lekořice Mat. Wel. 217. C. Rostl. 3. ob. 27.* Kořen předešlé. Lodyhy 4—6' vysoké, přímé, málo wětewnaté, oblé, brázdičkové, nahoře pýřité; listy lichozpeřené, 4—5jařmé: lístky stříčné, kopinaté, nejčastěji podlé hlawní žily žlábkowité, nejcelejší, obak tupé, na konci hrotité, staré lysé, krupičkami žlutými pokryté; palisty z dolejška širokopinaté, ostré; stopky ojedinelé, listu 3krát kratší, nesaucí strbawl zakulatělý, hustokwěty; listeny wněšné podlauhlokopinaté, nejostřejší, wnitřní kopinaté; koruna nafialowělá; lusk eliptičný, smačkutý, obak ostrý, wně až ku třetině doleni nebo docela ježatý, ostny nejodstálejšími, 1—2semenný; semena ledwinowitá, černohnědá. — Na polích w Apulii, Tatarsku. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Ode wšech rodů potřebuje se w lékařstwí kořen sladký *sladké dřevo* a hlawně štáwa z něho wywařená a zawařená, *lekořičinawu* nazwaná.

Kořen *I. žláznaté* znali již staří Řekowé. Kalmukowé dělají z listů thé.*

ŠTĚDRĚNEC. GALEGA. GEISRAUTE.

Kalich o 5 zubech šidlowitých, přistejných. Pawězka obwejitopodlauhlá; člunek tupý. Tyčinky 1bratré, desátá až do polowice srostlá. Čnělka nitowitá, lysá. Blizna konečná, tečkowitá. Lusk oblaunký, hružlatý, úkosně čárkovaný. Semena wálcowitá.

Byliny lysé, přímé; listy lichozpeřené; palisty wejčité nebo kopinaté, polostřelowité; hrozny úžlabičkové, jednoduché, mnoho-kwěté; kwěty bílé, modré.

Š. obecný. *G. officinalis Lin. Mill. ic. 139. Blak. t. 92. Schk. t. 208. Sturm 4. Hayn. 6. t. 34. Kozi rauta Mat. Wel. 360. Jestřabína.* Kořen mnoholetý; lodyhy přímé, 2—4' vysoké, křiwolaké, wětewnaté, oblé, brázdowné, duté; listy lichozpeřené, 6—9jařmé; listky ko-

pinaté, hrotité, lysé; palisty širokopinaté, polo- nebo nestejnostřelovité; hrozen delší listu; kwěty světle modré nebo bělawé; lusky odstálé, dost tuhé. — Na lukách wlhkých, podlé příkopůw w Evropě jižné, w Lewantu a Africe sewerné. Kwěte od čerwna až do srpna. ♃.

Před časy welikau sláwu měl w lékařství, nyní se wází co wyborná píce.

KOŽELUSK. TEPHROSIA. TEPHROSIE.

Kalich bezlistenný, přistejný, šzubý. Pawézka obšírná, zaokrauhlá, wně hedwábná nebo pýřitá, odstále ohnutá; křídla na člunku tupém wáznauci. Tyčinky rozličně spojené, 1—2bratré: tyčinka hoření někdy přirostlá. Čnělka niřowitá, blizna konečná. Lusk často sedawý, smačknutoploský, čárkowitý, mnohosemenný; chlopně ploské. Semena smačknutá.

Kře, byliny. Palisty oddělené, kopinaté, šídlowité. Listy lichozpeřené, šlístkaté. Hrozny úžlabčkové, řídko protilisté. Kwěty bílé nebo nachowčelé.

K. jedowatý. *T. toxicaria Pers.* Galega toxicaria Swartz. Tussac t. 20. *G. frutescens Plum. io. t. 135.* Polokeř 2—3' vysoký, přímý, s kořenem hliznatým; listy 1' dlouhé, 18—20jařmé: listky podlahlokopinaté, tupé, přihrotité, na lici pýřité, wezpod stříbrnohedwábné, s pýřím obak přitlačeným; hrozny konečné; lusky čárkowitopřioblaunké, aksamitohuňaté, krátce hrotité. — W Africe horké, odkud přenešen do Kayeny a na Ostrowy karybejské. ♃.

Ten a jiné rody (k. barwírský, rybářský a vykrojený) toho pokolení mají tu vlastnost, že listy jejich a rozhy nebo kořeny na kaši roztlučené a do wod uwržené omamují ryby, kteréž jich se nazrawše na wodě plowau omámené a rukama chytati se mohou; požitý bywše čłowěku neškodí.

K. rybářský. *T. piscatoria Pers.* Galega littoralis Forst. *G. piscatoria Ait.* Křowitý; listy 5—6jařmé; listky podlahlé, tupé, wezpod chlaupkowané; palisty šídlowité; stopky dvojsečné; lusky tuhé, wzstaupawé, přihuňaté. — W Indii východní a na Ostrowech tichomořských.

Wlastností předešlého.

K. barwírský. *T. tinctoria Pers.* Galega tinctoria Lin. Křowitý, lysý; listy 6jařmé: listky podlahlé, tupé, vykrojené, wezpod hedwábné; stopky úžlabčkové, klasaté, zděli listu; lusky tuhé, wisuté. — Na Ceyloně.

Na Ceyloně sází se u velikém množství a dobývá se z něho indych jako z modřilu.

K. senna. T. *Senna H. B. et Kunth.* Křowitý; větve přibranaté, lysé; listy 4jařmé: listky přibovějící, podlauhlé, vykrojené, hrotité, pýřité, přinasiwělé; hrozny protilisté, dole 1listé; kwěty chomáčené; lusky napřímělé i s kalichy hřebelcowitě pýřité. — W Popo-
yanu Ameriky jižné.

W Americe potřebují list jeho místo senny alexanderské k počišťování.

K. apolinský. T. *apollinea Decand.* Galega *apollinea Delil aeg. t. 53. f. 3.* Polokřowitý, rozestřený, přitlačeně pýřitý; listy 2—3jařmé: listky obwejitopodlauhlé, vykrojené, wezpod hedwábné; hrozny protilisté zdělí listůw; lusky přimoodstálé, 6—7semenné, pýřím nejdrobnějším přikryté. — Na rolích w Egyptu.

Listům a lusky jeho býwá senna alexanderská porušena.

NETWAŘEC. AMORPHA. AMORPHE.

Kalich 5zubý, obhomolowitě zwonkowitý. Pawézka wejčítá, naddutá; křídla a člunek žádné. Čnělka niťowitá, rowná, lysá. Tyčinky čnějící, nejdoleji 1bratré. Lusk smačknutý, wejčitý nebo měsíčitý, 1pauzdřý, 1—2semenný.

Kře, byliny; listy lichozpeřené, mnohojařmé, proswítawotečkowané, často dole palístkaté; palisty padawé; hrozny zdělené, často na konci wětwi přichomáčené; kwěty modrofialowé.

N. křowitý. A. *fruticosa Lin. Schk. t. 197. Mill. ill. t. 27. Schmidt 1. t. 30.* Keř 8—12' vysoký; rozhy oblé, autle čárkované, nahuňatělé nebo lysé; listy střídawé, lichozpeřené, 6—10jařmé: listky eliptičnopodlauhlé, obak zaokrauhlené, na konci maličko vykrojené a hrotičkem maličkým, měkkým ukončené; řapík polooblý, na lici žlábkowitý; palisty nejužší, asi 2" dlahé; palistky štětínowité wedlé listkůw; z konce rozeh a úžlabiček nejhořejších wynikají hrozny klasowité, někdy 6" dlahé, wice méně tuhé; kwěty o krátké stopečky podepřené, husté, skoro rownowážné; koruna tmawě nachowě fialowá; lusk malý, drobnými bradawičkami žlazowitými přikrytý; semena 2, ledwinowitá. W Americe sewerwné podlé řek. Kwěte w čerwnu a lipnu. **Ĥ.**

Ozdobný keř w našich sadech a zimy naše dobře snášející. Jeho listky welmi citliwé, takže na užřnuté wětwičce za suchého powětří brzo wadnau; w nich jest indych obsažen.

RATIPLOD. LONCHOCARPUS.

Kalich zvonkovitě baňkovitý, nepatrně 5zubý. Koruna motýlowitá: pawězka zaokrauhlá, odhnutoodstálá, křídla zděli skoro pawězky a člunku. Tyčinky 2- nebo 1bratré. Lusk krátkonožičitý, podlaublokopinatý, rovný, ploskosmačknutý, ledwinitý; kořínek hákovitě ohnutý.

Stromy bezbranné; listy lichozpeřené; lístky stříčné, bezpalstečné, řapíčkaté.

R. fialový. *L. violaceus* *H. B. et Kunth.* *Robinia violacea* *Jacq. am. t. 177. f. 49.* Strom bezbranný, přímý, 12střewičný; listy 3—6jařmé: listky wejčité, tupé, příwykrojené, lysé, proswítawě tečkowané, blánowité se žilau prostřední příčnělau; hrozny úžlabíčkové, půlstřewičné, se stopečkami 2kwětými, mnohými. — W Karthageně, Guadalupě. 5.

Kwěty jeho mají vůni a barwu fialek modrých.

R. plotní. *L. sepium* *Decand.* *Robinia sepium* *Jacq. am. t. 129. f. 101.* Strom přímý, bezbranný, 30' zwýši, podobný našemu akátu; wětwe oblé, skoro přímé, nejdelší; listy 5—7jařmé: listky wejčité, tupé, zakončité, blanowité, na lici pýřičkowané, wezpod lysé, bledé; hrozny listu kratší; stopečky 1kwěté, kalichy uťaté; lusky lysé, podlahlé, tupé, ploskosmačknuté, podlé šwů mozolaté, 4semenné. — Na Ostrowě sw. Marty, w Karthageně. 5.

Obzwláště hodí se na ploty, jistě i za nejsuššího powětří se ujmajcí; má ale powahu zlan do sebe, že mnoho kwětů nosí, a že lusky pukajíce, semeno daleko široko vyhazují, kteréž snadně klíče, rolnictwí jest obtížné. Předcházejí tomu, uřezujíce wětwe odkwětlé. Šlahauy rozsekané a do wody uwržené omamují ryby, kteréž se jich nahltaly.

TRNOWNÍK. ROBINIA. ROBINIE.

Zuby kalichowé patrně kopinaté, 2 hoření kratší, bližší. Koruna motýlowitá: pawězka obšírná, člunek tupý. Tyčinky 2bratré, padawé. Waječník 16—20waječný. Čnělka napřed wausatá. Lusk smačknutý, přisedawý, mnohosemenný: chlopně ploské, tenké, šwy semenonosné obraubené.

Stromy seweroamerické, trny palistnými často opatřené; listy lichozpeřené: listky řapíčkaté, dole palstkaté; kwěty bílé nebo růžowé, hrozněné, úžlabíčkové, často nicí.

T. obecný. *R. Pseudacacia* *Lín. Duham. 1. t. 42. — nov. 2. t. 16. Schmidt t. 32. Rostl. 3. ob. 29.* Akát, aka-

cie, trnownik. Strom krásný, 60—80' vysoký; kmen 2—3' tlustý, s korau dosti tlustau, rozsedalau, nazelenale popelawau, se dřívím žlutawým, tuhým, dost pevným; wětwičky trnaté; trny silné, twrdé, asi $\frac{1}{2}$ " dlouhé, homolowité, nejostřejší, červenawě hnědé; rozhy s trny mistopalistnými, řídce bezbranné; listy lichozpeřené, 5—9jařmé; listky wejčité nebo eliptičnowejčité, obak nejtrupější, na konci maliníčko vykrojené, dospělé nejlysejší; řapík oblý, na lici se žlábkem mělkým; palisty: trny dřewnatějící; hrozny w úzlabičkách rozhových, listu málo kratší, mnohokvěté, běwné, wisuté, jednoduché, ojedinelé; stopka a stopečky oblé, pyříčkowané; kwět líbeznau wůni wydává; koruna bílá, mnohokrát wětší kalichu šálečkowitého; tyčinky jednobratré; blizna čárkowitá, na wnitřní straně hustě chlaupkowaná; lusky $2\frac{1}{2}$ " dlouhé, $\frac{1}{2}$ široké, čárkowité, dole ostré, na konci tupé, smačknuté, na hořením kraji obraubené, bělawě hnědé; semena ledwinowitá, hnědá, lesklá. — W lesech Ameriky sewerné obecný, nyní u nás zdomácnělý. Kwěte w kwětnu, čerwnu. 5.

Strom rychle rostaucí, w 30tém roce již 1' tlustý; dřwí užitečné; kůra k wydělávání koží; kořen líbezne wóní a jako wětwičky jest sladký, protož proti kašli se potřebuje; kwěty k barwení na žluto, též dáwají wčelám dobrau pastwu; ze semen olej se tlačí.

Pěkný jeho odrodek jest *trnownik kulowatý*, R. umbraulifera, s košem sličně kulowatým.

T. lepnatý. R. viscosa Vent. cels. t. 4. Rostl. 3. ob. 30. Podobá se předešlému; strom 40—50' vysoký, trny nejkratší; listky wejčité; rozhy a lusky žláznatolepnaté; wětwe smačknuté; listeny nadduté, padající, štětinau dlouhau ukončené; zuby kalichowé 3, dolejší zakončité; kwěty bledě červené, newonné. — W Americe sewerné podle židel. Kwěte w čerwnu. 5.

T. štětinatý. R. hispida Lin. Mill. ic. 244. Rostl. 3. ob. 31. Štětowec. Strůmek ozdobný; trny žádné, místo nich palisty zelinné, čárkowité; wětwe, rozhy, řapíky, stopky a stopečky nejodstáleji štětinaté, červené; listky obwejčité, hrotité; zuby kalichowé 3 dolejší zakončité; kwěty weliké, růžowé, newonné; lusky draslawé. — W Americe sewerné, u nás jako předešlý w zahradách. Kwěte w čerwnu. 5.

SESBANA. SESBANIA. SESBANIE.

Kalich na patero klaný nebo 5zubý; uštůw přístejných. Pawězka wětší člunku, zaokrahlá, násobená; čl-

nek tupý, dole na dvě klaný. Tyčinky 2bratré (9 a 1), s trubkou dole načatělau. Lusk zdělený, autlý, smačknutý nebo přiválcovitý, mezi semeny škrceň, však pro švy ztlustlé newlastně článkatý.

Kře nebo zeliny. Palisty kopinaté, pňové. Listy sudozpeřené, mnohojařné, řápk w štětinu prodlažený. Stopky úzlabíčkové. Kwěty hrozňné,

S. egyptská. *S. aegyptiaca Pers.* Sesban *Alp. ex.* 82. *Aeschynomene* Sesban *Lin.* *Coronilla* Sesban *Willd.* Keř zwýši muže, lysý; kmeny náhranaté, wětewnaté; listy 10jařné: lístky podlahločárkowitzé, tupé, lysé, přihrotité, drobné, celé; hrozny úzlabíčkové, mnohokwěté; kalich krátký, zubů 5, stejných; koruny malé, žluté, s pawézkau okrauhlau, netečkowanau; lusky smačknutoblé, hružlaté, dwakrát delší nežli stopka, třebas l' dlahé. — W Egyptě, Senegalsku, Indii wýchodní. Kwěte pořád. \bar{h} .

Rychle rostauc nabývá za rok wýšky 4 loket a tlauštky ramena, pěkně wyhlíží, a za 3 léta poskytuje dost dobré paliwo. Potřebujj jej na meze do rolj; dáwa dobrý stín w krajinách horkých a na lesy welmi chudých. Semena potřebujj k zastawení bĕhawek a krwotokůw.

S. stromowitá. *S. arborescens Kostel.* *Aeschynomene* Sesban *Roxb.* *Rheed.* 6. t. 27. *Burm. zeyl.* t. 41. Keř stromowitý, 12' wysoký; kmen $\frac{1}{2}$ ' w objemu: kůra rozsedalá, šedá, na wětwich lysá, lesklá, červeně žihaná, na rozhách metlowitých krátkochlupatá; listy 12—25jařné, 4—8" dlahé: lístky střidawé nebo střičné, 1" dlahé, 3" široké, podlahločárkowitzé, tupé, hrotité, na líci tmawě zelené, na rubu bledší a chlaupkowané; hrozny 8—12kwěté, odwislé; kwěty wětší nežli předešlé, wně krásně tmawonachowé, žlutě skwrnaté, někdy docela žluté; lusky přiniťowitzé s koncem pichlawým; semena šedohnědá. — W Indii wýchodní. Pořád kwěte. \bar{h} .

Listy sany sebau nebo s jinými léky w rozdělých nomocech užitečné. Dřiwí dáwa uhlí k ručníčnému prachu čili smudafku nejlepšj.

S. konopná. *S. cannabina Pers.* *Ae. cannabina Retz.* *C. cannabina Willd.* Zelina; lodyha hranatá, lysá; lístky mnohé, střičné, čárkowitzé, tupé, hrotité; stopka hladká, lysá; stopky 2čatné, 1kwěté; kwěty drobné; lusky welmi dlahé, čárkowitzé, nejlysejší, smačknuté. — Na Malabar. \odot .

Lodyhy na způsob konopě zdělané dáwajj wláknno welmi užitečné.

S. bahní. *S. paludosa Jacq. h. vind.* *Decand. h. gen.* *Aeschynomene paludosa Roxb.* Zelina lysá; lístky elip-

tiěnočárkowitzé, tupé, hrořité, 10—12jařmé: hrozny při-
dwojkwěté; lusky oblosmačknuté, přibružlaté, zděli ce-
lého řapika; koruna rusá s pawézkau nahnědlau, člun-
kem na konci nachowělým. — W Indii východni. ☉.

Lodyhy té rostliny řezají se na tenčké lupeny, jež wyro-
wané a usušené co papír, čínskjím nazwaný, slauží.

TURIA. AGATI. AGATI.

Kalich zwonkowitzý, uřatý, tupě na 5 zubů wykrojený.
Koruny pawézka waječnopodlauhlá, kratši křidel: kři-
dla podlauhlá, člunek obřirný, rownaunký, z plátkůw
dole a na konci prostých. Tyčinky 2bratřé (9 a 1)
přičnělé, s trubkau dole welikýma křidloma na wrchu
zmnoženau. Lusky ztenčenonožičité, smačknuté, čárko-
witzé, 2chlopné, u wnitř zauženinami mnohopauzdré, pro
wystáwající šew nečlankaté. Semena w pauzdrách oje-
dinělá, smačknutá, napřič wejčítá.

Stromy indské; palisty kopinaté; listy sudozpeřeně, mnoho-
jařmé. Kwěty nejwětš; hrozny malokwěté.

T. hrubokwětá. *A. grandiflora Desv.* *Aeschynomene*
grandiflora Lin, Tuss. 4, t. 5. *Coronilla grandiflora Willd.*
Sesbania grandiflora Poir. *Dolichos arboreus Forsk.*
Agati Rheed. 1, t. 51. *Turi Rumph 1, t. 76.* Strom
20—25' wysoký, wětwi přimých: kmen sotwa muž může
obejmouti: listy skoro zděli 1', 20jařmé; listky 1½"
dlauhé, ½" široké, w noci dolů sklimené, podlauhlé,
wykrojené; kwěty nemnohé na hroznech, 4" dlauhé,
1½" tlusté, newonné, bělawé, s pawézkau žlutawau, pak
čerwenau; lusky 2½' dlauhé, ¼" tlusté, smačknuto-
čtyrbrané; semena mnohá, wálcowitzá, menši fazolů. —
W Indii východni na místech písčitých. Dwa- nebo
třikrát do roka kwěte, 5.

Obyčejně ji sázejí před domy. Weliké kwěty s mlékem ko-
kosowým co wařiwu, ale mdlé, potřebují; mladé lusky a bílá seme-
na taktěž; lepnaté listy místo mýdla ku praní plátna a k obklad-
kům na zhuětěninu se potřebují, protož i žertem říkají, že w domě,
před kterým strom tento stojí, mnoho se perau. Ščáwa z listů proti
bedelkám a napuřlým brančím; zwařenina z kůry k dáwení.

LETKOLUSK. PISCIDIA. FISCHFÄNGER.

Kalich zwonkowitzý, na patero klaný. Koruna mo-
tyłowitá, člunek tupý. Tyčinky 1bratřé, desátá dole
prostá. Čnělka nitowitá, lysá. Lusk nožičitý, čárko-
witzý, čtwerem křidel na dél zmnožený, hranicemi me-
zisemennými přetržený. Semena waječná, smačknutá;

pup poboční; kel křivý; dělohy eliptičnopodlauhlé, tlustaunké; kořínek hákovitě ohnutý.

L. mámiwýj. P. *Erythrina* *Lin.* *Erythrina piscipula* *Lam. t. 605. f. a. Sloan. 2. t. 176. f. 4. 5.* Strom pěkný a ztepilý, 25' vysoký, jakoby nepořádně wětewnatý; wětwe oblé, žlábkowanohranaté, lysé, hnědé; listy střídawé, lichozpeřené, 3jařmé: listky wejčité, ostré, nejcelejší, 2" dlouhé, 1" široké; hrozny latowité, wětewnaté, ojedinelé, konečné, wisuté, zdéli 5"; wětwičky roztraušené, skoro stříčné, bělawě plštnaté; kalichy růžowé; koruna bílá, motýlowitá; lusk wisutý, 2" dlouhý i delší, auzký, smačknutý, čtwerokřídlý; semena hnědá. — Na Jamaice a Antillách w nížinách. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

Wětwe a listy roztlučené a do wody whožené omamujt ryby, jež pak na wodě plowajíce, mohau se rukama vybrati; ryby ty ale brzo zase k sobě přicházejí.

ČIMIŠNÍK. CARAGANA. ERBSENBAUM.

Kalich krátkotrubkowitý, 5zubý. Člunek tupý, skoro zdéli křidel a pawězky dosti dlouhých. Tyčinky 2-bratré (9 a 1). Čnělka lysá. Blizna konečná, uřatá. Lusk sedawý, mladší smačknutý, pak přiřalcowitý, mnohosemenný, čnělkau hrotitý. Semena zakulatělá.

Stromy nebo kře sibiřské a wýchodní. Listy sudozpeřené: listky hrotité, řapík trnem anebo štětinau ukončený. Stopky úžlabíčkové, 1kwěté, často chomáčené. Kwěty žluté, u jediného rodu nařerwenalé. Palisty některých trnowatějící.

Č. *obecnýj.* C. *arborescens* *Lam.* *Robinia Caragana* *Lin. Duham. nov. 2. t. 19. Schmidt 1. t. 33. Rostl. 3. ob. 33.* Hrachowik. Keř 2½⁰ vysoký, hustě trsnatý, s korau zelenawě napopelawělau; listy sudozpeřené, 4—6-jařmé: listky wejčitopodlauhlé, nejcelejší obak nejtupější, na konci vykrojené a hrotičkem měkkým ukončené, huňaté, pak olysající; řapík polooblý, na lici žlábkem mělkým opatřený, netrnowatějící; palisty wejčitokopinaté, nejostřejší, pak se rozširující, twrdnaucí a trnowatějící, pupeny od dola zastírající; stopky po 2—5 z pupenu vynikající, 1kwěté, asi nad třetinau opatřené klaubem a listenoma nejkratšíma, nejtupějšíma; kalich huňatý; koruna žlutá; lusky přímé, walcowité, za přiřčinau šwů hranaté, zobanité, zelenawě hnědé, s chlopněma po rozpuknutí zatočilýma; semena podlauhlozakulatělá, tisawá. — Podlé řek w lesích na místech úrodných anebo su-

chých w Sibiři. Kwěte (u nás) w kwětnu až do lipna, po druhé w srpnu až do října. \bar{h} .

Kořeny sladké poračejš msto sladkého dřewa; dříví žluté, tvrdé, tuhé nejlepš na díla saustružnická. Z lýka může se dělati způsob lepu. List dává pěknau modrau barwu. Dobytek rád žere list. Semena jako hrách jedí, a tudy jméno *hrachowák*; též z něho olej vytlačnj.

Č. píseční. *C. Altagana Poir. C. microphylla Lam. Robinia Altagana Pall. ross. t. 42. Herit. stirp. t. 76. Hrachowik.* Keř předešlému podobný; listy 6—8jařmé, lysé, obwejšitozaokrahlé, wyseknuté; řapiky bezbranné, palisty trnowatějící; stopky ojedinělé; lusky přismačknuté. — Na písčinách w Dawurii. \bar{h} .

O tom rodu totěž znamenati.

ŽANOWEC. COLUTEA. BLASENSTRAUCH.

Kalich šálečkowitý, 5zubý. Pawězka wyrownaná, 2mozolatá, wětš člunku tupého. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Blizna boční, pod koncem čnělky hákowitým. Lusk nožičitý, člunkowitowejcowitý, napuchlý, mázdratý.

Kře bezbranné. Palisty drobné, pňowé; listy lichozpeřené; hrozny úžlabičkowé, chudokwěté, listu málo kratší.

Ž. obecný. *C. arborescens Lin. Duham. nov. 1. t. 22. Curt. mag. t. 81. Schmidt t. 117. Rostl. 3. ob. 34. Owčí šocowice Mat. Wel. 443. C. Česká sennes, owčí šocowice, žanowec, měchýřník.* Keř 8—12' vysoký, přímý; kůra popelawá, dříví pěkně čerweně a žlutě žíhané; rozhy oblé, wzhůru přitlačeně chlaupkowané; listy lichozpeřené, 4—5jařmé; listky eliptičné, wice méně zaokrahlé, na konci wyseknuté a opatřené nejkratšim hrotičkem, na lici žlutawě zelené, wezpod nasiwělé, mladistwé na rubu přitlačeně chlaupkowané; řapiky oblé, na lici mělce žlábkowité, též chlaupkowané; palisty wejšité, tupé, nejkratší; stopky úžlabičkowé, listu kratší, řídce delší, oblé, přitlačeně chlaupkowané, 3—5kwěté; kwěty jednostrané, odwislé, dost weliké; listeny kopinaté, mnohem kratší nežli stopečka, trochu delší kalichu; koruna kalichu 5krát wětš; lusk měchýřowitý, mázdratý, obak ostrý, nahoře hlubokau brázdau na dél opatřený, zawřený, nepukající; semena mnohá, smačknutoledwinowitá, hnědá. — We křowistich Ewropy prostřední a jižné. Kwěte od kwětna celé léto. \bar{h} .

Listy a semena ženau na stolici, a tudyž nawrženo, aby místo sennesi se potřebowali; škoda, že aučinku jsau tuze slabého. W sadach pro ozdabu se sází.

Ž. krvavý. C. cruenta Ait. Schmidt t. 119. Schk. t. 201. Podobá se předešlému; listy obvejčité, vykrojené, siwé; stopky přičtwerokvěté; pawézky hrbaté, tupé, nejmenší; lusky na konci otewřené. — Na Archipelagu, w Iberii, u nás w sadech. $\bar{\text{H}}$.

ČEČORKA. PHACA. BERGLINSE.

Kalich 5zubý: zuby 2 hoření obdálnější. Člunek tupý. Tyčinky 2bratré. Lusk přínapuchlý, 1pauzdry, se šwem hořením, wehnutým, semenonosným, napuchlým.

Byliny listůw lichozpeřených, hroznůw úžlabíčkových, stopkatých.

Č. bétisská. P. baetica Lin. Astragalus lusitanicus Lam. Clus. 2. p. 234. Moris ox. 2. t. 8. f. 4. Lodyha twrdá, 3hraná, ztlauští prstu, zwýši 2', přímá, čerwenawá, chlupatá; listy lichozpeřené, 7—10jařmé, wejčité, hrotité, wezpod huňaté; palisty kopinaté; hrozny mnohokvěté, jednostrané, bílé; člunek delší nežli pawézka; lusky podlahlé, člunkowité, smačknuté; semena jako drobné boby. — W Hispanii, Lusitanii a Mauřeninsku. $\bar{\text{H}}$.

Kořen její náramně veliký, někdy co rameno tlustý, na píd' dlouhý, u wnitř bílý, twrdý co roh, chuti špatné. Semena w hubě páli a jsau přý jedowatá.

KOZINEC. ASTRAGALUS. TRAGANTH.

Kalich pětizubý. Člunek tupý. Tyčinky 2bratré. Lusk 2pauzdry nebo na polo 2pauzdry, šwem hořením wehnutým, semenonosným.

Zeliny, byliny, polokře. Listy lichozpeřené, stopky úžlabíčkové nebo kořenové, 1kwěté nebo klasaté.

K. bétisský. A. baeticus Lin. A. triangularis Munt. t. 110. Rostl. 3. ob. 34. Lodyha wíce méně wětewnatá, položená, wzstaupawá nebo skoro přímá, oblá, dutá, čárkowaná, pyřitá; listy 7" dlouhé i delší, lichozpeřené, mnohojařmé, pyřité: listky podlahlé, obak nejtupější, na konci wyseknuté, někdy nejkratším hrotičkem opatřené, nejcelejší; palisty wejčité, zakončité, ostré, mázdrowité; řapíky oblé, na lici se žlábkem mělkým; stopky úžlabíčkové, kratší listu, oblé, čárkované; listeny wejčité, ostré; kwěty skoro sedawé; kalich trubkowitý; koruna třikrát delší kalichu, bledě žlutá; lusky klasečné, přímé, sedawé, asi 1" dlouhé, tupě 3hrané, na hřbetu žlábkem opatřené, 2pauzdry; semena mnohá, nestej-

ně 4hraná, nahnědlá. — Na lukách w Barbarii, Asii malé, Ewropě jižné. Kwěte w kwětnu až do čerwna, u nás později. ☉

Semena jeho poraučena byla co nejhlavnější surogat káwy a slaula *káwu kontinentní, švédskou, astragalowau.*

K. cizrnovitý. A. Cicer *Lin. Jacq. aust. t. 251. Rostl. 3. ob. 37.* (newyd.) Cizrna planá *Mat. Wel. 117. A.* Kořen mnoholetý, mrcasatý vyhání mnoho lodyh 1—1½' dlouhých, rozestřené položených, oblých, brázdovaných, lysých anebo obzvláště nahoře wzhůru chlaupkovaných, nejdoleji wětewnatých; listy střidawé, lichozpeřené, 10—12jařmé: listky o kratičkých řapíčcích, eliptické, podlaublé, obak ostraunké, na konci hrotičkem ozbrojené, chlaupkované, wezpod nášediwé; palisty kopinaté, ostré, na rubu chlaupkované; stopky ojedinělé, úzlabíčkové, trochu delší listu, přímé, oblé, čárkované, nesauci kwěty mnohé w klas rozpostawené, přímé, na kratičkých stopečkách; listeny kopinatočárkowitzé, brwitzé; kalich trubkovitý; koruna bledě žlutá; lusky wejci-tozakulatělé, hustě bělawě chlupaté, zobanité. — W plotech, na lukách a rolích po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ☿

Dobrá píce pro dobytek.

K. šírolistý. A. glycyphyllos *Lin. Engl. bot. t. 203. Fl. dan. t. 1108. Riv. tetr. irr. t. 103.* Kořen wětewnatý, mrcasatý, dlouhý, hluboký, vypauštějící lodyhy nemnohé, zelinné, od dola již wětewnaté, plihé, položené, klikaté, oblé, čárkované, lysé nebo chlaupkované; listy 5—7jařmé: listky krátce řapíčkové, měkké, wejčité, nejtupější, s kratičkým hrotičkem, rovné, nejcelejší, nejlysejší; palisty kopinaté, nejostřejší, nejkratší; řapík zoblenny; stopky ojedinělé, úzlabíčkové, tuhé, oblé, čárkované, nejlysejší, kratší listu, s kwěty w klas rozpostawenými, odwislými, o kratičké stopečky podepřenými; listeny kopinatočárkowitzé, brwitzé, kalichu nejlysejšího kratší; koruna kalichu třikrát delší, bledě žlutá; lusk přímý, mělce oblaukovitý, nejtupěji 3hraný, hladký, lysý, hrotitý; semen 6—10 ledwinowitých. — Po celé Ewropě w křowistích a hájích. Kwěte w čerwnu a w lipnu. ☿

Listy nepřijemně sladce chutnající a semena jindá w lékařství se potřebowala. Dobytku poskytuje dobrau píci.

K. klejodárný. A. gummifer *Labillard. Plenk. t. 563. Düsseld. 3. t. 14. Hayn. 10. t. 18. Rostl. 3. ob. 32.* Křiček nízký, přewětewnatý; listy sudozpeřené, 4—6jařmé,

listky drobné, stříčné, podlauhle, ostré, lysé, siwě zele-
né; řapíky stálé, trnowatějící; palisty se řapíky srostlé,
wejčité, ostré, stálé; kwěty sedawé, nahlaučené, z ho-
řejších úzlabiček wyniklé, skoro klas skládající; listen
pod každým kwětem wejčítý, lysý; kalich šzubý, wlnau
dlauhau teničkau, bílau huňatý; koruna motýlowitá,
bledě žlutá; lusk podluhowatý, wlnatý; semen několik
ledwinowitých. — W Malé Asii, Armenii, sewerné Per-
sii. Kwěte w čerwnu. \bar{K} .

K. pravý. A. verus Oliv. voy. 3. t. 44. *Düsseld.* 11.
t. 259. *Hayn.* 10. t. 7. *Rostl.* 3. ob. 34. Keř předešlému
welmi podobný, 2—3' vysoký; wětwe asi 1" tlusté, při-
mé, dole šupinami trnatými (palisty a řapíky ztrnowa-
tělými) ozbrojené; listy přiblížené, na konci wětwi 10"
dlauhé, zpeřené, 6—7jařmé: listky přeauské, čárkowité,
draslawé, štetinau ukončené; řapík co hrot listky pře-
sahující, žlutawý, a dolejšek nese dwa palisty dlauze
zakončité; kwěty žluté, 2—5, směstnané, úzlabičkowé,
sedawé; kalichy tupě šzubé jako listeny wlnaté. — W
Malé Asii, Armenii, Persii sewerné, obzwláště okolo
Teheranu. \bar{K} .

K. kretský. A. creticus Lam. Sibth. t. 736. *Decand.*
ast. t. 33. *Sieb. voy.* t. 11. *Wagn.* 2. t. 191. Keř 2—3'
vysoký, nejwětewnatější, trsowitý; wětwe černawé, pa-
listy hnědými a řapíky ztrnowatělými hustě porostlé;
listy 13—14" dlauhé, sudozpeřené, 4—8jařmé: listky
drobné, asi 2" dlauhé, kopinaté, podlauhle, ostré, obak
bělawými chlupy plsňaté; řapíky jsau silné, jehlowité,
smačknuté, tuhé, ostré, w hrot wybihající načerwenalý,
dole plsňaté, trnowatějící a stálé, jako palisty weliké,
wejčité, ostré, rusé; kwěty úzlabičkowé, 2—3, sedawé;
kalichy hustě bělowlnaté, šdilné, s ušty wausatopeřitými,
štetinowitými, trochu delšími nežli koruny bílé, nacho-
wě žilnaté; lusk zděli kalichu podluhowatý, tupý, lysý,
smačknutý. — Na patě ldy hory na Kretě. Kwěte w
čerwnu a lipnu. \bar{K} .

K. masilský. A. masiliensis Lam. A. *Tragacantha*
Pall. astr. t. 4. f. 1. *Daham.* 2. t. 100. Křiček trsowi-
tý, menší předešlého; stopky příkwěté, zděli listu;
kalichy wálcowité, tupé, krátce šzubé; koruny bílé;
listy 9—10jařmé: listky eliptičné, šediwé. — Na po-
moří písčitém okolo Masilie, Narbony, na Korsice, w
Maureninsku. \bar{K} .

Ode všech těchto rodůw kozincowých přichází klowatina tra-
gant nazwaná w lékařstwi, cukrářstwi a katunotiskářstwi užitečná.

Prýšlí se z kůry kořenové a kmenové od lipna až do září co kapalina slizká, na vzduchu křehlaucí. Nejvíce jí přichází od kozince pravého.

K. osinatý. A. aristatus Herit. Garid. t. 104. A. sempervirens Lam. Jměním podobný předešlým, nižší ale, trsowitodrnovitý; řapíky uschlé, méně tuhé a palisty zůstávají blanovité; listy delší: listky 6—9jařmé, podlauhlé, hrotité, 3—4" dlouhé, 1" široké, více méně huňaté, někdy toliko pýřité, a psk zelené; květy po 4—6 na krátkých stopkách; listeny a kalichy wlnatobuňaté: ušty kalichové dlouhé, kratší ale nežli koruna ponachowělá; lusky drobné, huňaté. — Na suchoparích po Ewropě jižně. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{K} .

W Morei dává tragan, jenžto u malém množství z Patrasu se wywází.

K. bezprutý. A. exscapus Lin. Jacq. rar. t. 561. Pall. astr. t. 64. Düsseld. 6. t. 17. Rostl. 3. ob. 35. Kořen kolmojdaucí, třebaš 4' dlouhý, asi na palec tlustý; vyhání trs; lodyha podzemní wětewnatá, nahoře statými palisty šupinatá; listy z konce wětew lodyhowých vycházející, 5—7" dlouhé, lichozpeřené, chlupaté, 5—15jařmé: listky wejčité, málokdy podlauhlé, tupé, nejcelejší, o kratičké řapíčky podepřené; palisty wejčité, nejostřejší, mázdrowité, brwité; řapíky oblaunké; z úzlabička wyunikají stopky 3"—2" dlouhé, nesaucí brozen z 5—12 kwětůw se stopočkami 1½" dlouhými, nejodstáleji naryšawěle, chlupaté; listeny podúzlabičkové, kopinaté, delší kalichu chlupatého, šzubého: zubůw šidlowitých; koruna žlutá; lusk wejcowitý, přismačknutý, hrotitý, chlupatý, čerwenawě nahnědlý. — Na kopcích wyslunných, skalnatých Ewropy prostřední. Kwěte w kwětnu. \bar{K} .

Jindá kořen chwálili proti čemě; přišel ale w zapomenutí.

DWOJPILKA. BISERRULA. SÄGEKRAUT.

Kalich na patero klaný. Koruna motýlowitá. Člupek tupý. Tyčinky 2bratré. Lusk smačknutoploský, 2pauzdrý: chlopní kýlatosmačknutých, po kraji chobotnatozubatých.

D. obecna. B. Pelecinus Lin. Clus. 2. 228. Gisek. ic. 1. t. 17. Schk. t. 209. Riv. tetr. t. 101. Zelina rozproštěná, pýřitá; listy lichozpeřené, mnohojařmé: listky obsrdčité; klasy stopkaté, úzlabičkové z 4—5 kwětůw drobných, modrawých složené; lusky čárkowité, po obojím kraji pilowité, zdělí 1". — Na ruminách, škro-

botinách Ewropy jižné a Asie Malé. Kwěte w lipnu, srpnu. ☉.

Podřadí 3.

KOPÝŠNÍKOWITÉ. HEDYSARÉAE.

ŠTIROWNÍK. SCORPIURUS. SKORPIONSCHWANZ.

Kalich na patero klaný: uštůw nestejných, ostrých. Člunek 2hlavý. Tyčinky 2bratré (9 a 1), 5 delších pod prašníkem rozšířených. Waječník brázdovaný. Čnělka niťowitá, ostrá. Lusk nadwinutý, přízawitý, složený z 3—6 článkůw, 1semenných, délně brázdovaných, s žilami často kolcatými nebo měkkoostennými. Dělohy čárkowité.

Zeliny listůw jednoduchých, celých, w řapík ztenčených, stopek úžlabčkowých, listu delších, 1—4kwětých; kwětůw žlutých, málokdy nachových.

S. čerwílowj. S. vermiculata Lin. Moris. oxon. 2. t. 11. f. 3. Gaert. t. 155. Lodyha wětwnatá, položená, 8—10" dlahá, maličko pýřitá; listy podlahlé, nahoře rozšířené, dole w řapík ztenčené; kwěty žluté, ojedinělé, drobné na konci stopky; kalichy hluboce 5zubé; lusky, podobné k hausence swinuté, jsau lysé, skoro bez žeber wnitřních, žeber wně 10 nesaucích bradawičky nožičité, směstnané, na konci tupě rozšířené. — W končinách středomořských w Ewropě. Kwěte w lipnu. ☉.

ČIČOREČKA. CORONILLA. KRONWICKE.

Kalich zwonkowitý, krátký, 5zubý: zubů 2 hořejších přiblížených, přisrostlých. Nehty plátkové často delší kalichu: člunek ostrý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk oblaunký, štihlý, pak na články podluhowaté, 1semenné rozpadající se (struk). Semena wejcowitá nebo walcowitá.

Kře neb byliny. Listy lichozpeřené. Stopky úžlabčkové, jednoduchý okolík nesaucí.

Č. štírowá. C. Emerus Lin. Emerus major Mill. ic. 132. f. 1. 2. Kern. t. 624. Guimp. t. 135. Keř 3—6' vysoký, lysý, s rozhami hranatými, brázdowanými, zelenými; listy lichozpeřené, 2—4jařmé: listky obwejšité, uťaté nebo slabě wyříznuté; palisty prosté, kopinaté; stopky 3—6kwěté, sotwa delší listu; plátky žluté nehtůw kalichu delších; struk oblaunký, zponenáhla na

články se rozdělující. — W Evropě prostřední a jižně až k Podalpí vzstupující, we křovištích a na kopcích lesnatých. Kwěte od dubna až do lipna. \bar{H} .

Dříví tvrdé slouží na antlé řezby a práce saustružnické. Listy zvolna počíšťující jindá w lékařství se potřebovaly; též mají w sobě barwnu indychowitau. W sadech pro ozdobu se sází.

C. pestrá. C. varia Lin. Schk. t. 205. Sturm f. 49. Curt. mag. t. 258. Clus. 2. p. 237. f. 2. Kořen mnoholetý vyhání lodyh několik rozestřených, 1—2" dlouhých, oblých, na dél pruhovaných, lysých; listy střídawé, lichozpeřené, 7—8jařmé: listky podlauhlé, nejtupější, brotičkem měkkým ukončené, asi 8" dlouhé, 3" široké, nejlysejší, nejcelejší, střičné nebo střídawé, nejdolejší k lodyze přiblížené; palisty nejmenší, kopinaté, ostré; řapíky wezpod zoblené, nawrchu mělce žlábkowité; stopky úzlabičkové delší listu, nesaucí okolik z 16—28 kwětůw u wěnc rozpostawených, stopečkatých: nehty plátkowé zdělí kalichu, jehož zuby nejostřejší; pawézka bledě růžowá; křídla bílá; člunek bílý na konci černě nachowý; struky čtyrhrané, přímé, nejlysejší, 1—1½" dlouhé, ukončené čnělkau dlouhou, ztwardlou. — Na lukách a polích w Evropě a Taurii. Kwěte w čerwnu až do srpna. \bar{H} .

Chuti jest nepřijemně hořké a působí dáwení a stolici, a proto w nowějších časech w lékařství byla poraučena.

ROZSTRUK. ASTROLOBIMUM.

Kalich bezlistenný, trúbkowitý, přistejně 5zubý. Člunek nejmenší, smačknutý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk oblaunký, rozpadající na mnoho článkůw lsemenných, nepukawých, oblých, obak ufatých.

Zeliny ewropské. Listy lichozpeřené; palisty žádné nebo srostlé w jeden protilistý, 2zubý; kwěty žluté, strbaulené, bezlistenné.

R. trojlístěčný. A. scorpioides Decand. Ornithopus scorpioides Lin. Cav. ic. t. 37. Zelina asi 9" vysoká, wzstaupawá, nejlysejší; lodyha oblá, dole wětewnatá; listy střídawé, sedawé, 3lístěčné: listky nestejně, konečné nejwětší, waječné, 1½" dlouhé, 10" široké, obak nejtupější, řapíčkem podepřené, postranní zaokrauhlé, k lodyze přiblížené, 4" dlouhé a tolikéž široké, nejtupější; palisty nejmenší w jeden protilistý, 2zubý, mázdrowitý srostlé; stopky úzlabičkové, listu málo delší, oblé, 3—4kwěté, bezlistenné; kwěty žluté; lusky rozewřené, dolů oblaunkowitě podhnuté, náhruzlaté. — Na polích Ewropy jižně. Kwěte w lipnu. \odot .

PTAČINOHÁ. ORNITHOPUS. VOGELSFUSS.

Kalich listenatý, trubkovitý, přistojně šzuby. Člunek nejmenší, smačknutý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk smačknutý, rozpadající na mnoho článkůw mnoho —jednosemenných, nepukavých, obak stejně uřatých, rovnoběžných.

Zeliny ewropské, huňaté. Listy lichozpeřené, pařisty drobné, na řapík přirostlé. Stopky úřlaběčkové, na konci okolík chudokvětý nesaucí; květy drobné, růřowé; pod květy listen zpeřeny.

P. přemalá. *O. perpusillus* Lin. *Fl. dan.* t. 730. *Engl. bot.* t. 369. Kořen dosti dlouhý, wětewnatý, mrcařatý, někdy plný bambulinek zakulatělých, vypaustějící malý trs z lodyh rozestřených, třebas $\frac{3}{4}$ dlouhých; listy lichozpeřené, 7—8jařmé, nahuňatělé: listky wejčité; okrauhlowejčité, obwejčité nebo eliptičné, 1" dlouhé a maličko užří, hořěřích jarmo doleni k lodyze přiblížené; stopky úřlaběčkové, listu delří, nesaucí okolík ze 2—4 čerwených kwětůw, podepřený listenem lichozpeřeným, 2—3jařmým, ostatně jako list wyhlížějícím; struky 6—7" dlouhé, přímé, skoro rovné, maličko ohnuté, smačknuté, pýřité, sítkowané oky podlé délky roztaženými: článkůw podlauhlookrauhlých. Na polích Ewropy a Barbarska. Kwěte w kwětnu, čerwnu. ☉.

Jindá w lékařřtwí ji potřebowali (herba pedis avis).

PODKOWKA. HIPPOCREPIS. PFERDEHUFSCHOTTE.

Kalich na patero klaný: uřtůw stejných, ostrých. Člunek 2hlavý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Čnělka niřowitá, ostrá. Lusk rozdělující se na mnoho článkůw 1semenných, podkowowitých, takže struk na hořením kraji choboty okrauhlými, mnohými wyřezaný se zdá. Semena walcowitá, u prostřed w článku podkowowitě zkřiwená; pup u prostřed křiivosti.

Zeliny nebo polokře. Listy lichozpeřené; květy žluté, úřlaběčkové, ojedinelé, sedawé nebo okoličené, na konci stopky úřlaběčkové.

P. brvitá. *H. ciliata* Decand. *H. annua* Lagasc. *H. dicarpa* Bieberst. Zelina na píd' dlouhá, nejlysejší; lodyha hranatá; listy lichozpeřené, 4jařmé: listky obwejčité, na konci wykrojené; listeny čářkowitzkopinaté, nejmenří; stopky úřlaběčkové, kratří listu, 2—3kwěty okolík nesaucí; struky 12—13" dlouhé, $4\frac{1}{2}$ " široké, čářkowitzé, oblaukowitě wice méně ohnuté, složené ze článkůw podkowowitých, kruhowitě zawřených, nad semeny čář-

kovaných, huňatodraslawých, černawých, na dílech bla-
nowitých rusých; semeno w každém článku 1, oblé, tak-
též ohnuté. — W Ewropě jižné. ☉.

DWOJILÁK. DIPHACA. DOPPELHÜLSE.

Kalich na patero klaný, listenoma podepřený.
Člunek dwauplátečný. Tyčinky po 5 we dwau swaz-
cích. Waječník 2worečný. Struky smačknuté, silně
škrčené.

Znamenité pokolení pro waječník ze dwau worečkůw složený
a struk z jednoho kwětu dvojité.

D. kočičínský. *D. cochinchinensis* Lour. Roraco
Rumph. 3. t. 128. Strom mírný; kmen 8střewičný co
stehno tlustý; koš málo rozšířený, nepravidelný; kůra
hnědá, šfáwnatá; wětwe a rozhy krátké; listy lichozpe-
řené: listkůw 15—17, střidawých, krátkořapičkatých,
eliptičných, ostrých, 12—15" dlouhých, 5—6" širokých,
po kraji připodhnutých, lysých, na lici jasně zelených,
na rubu siwých; stopky podwojné a úžlabíčkové, kratší
listu, 1kwěté; kalich uštůw nestejných, doleního delší-
ho; koruna bílá; struky 2½—3½" dlouhé, 4" široké,
ostré, na konci ponakřiwené, rozpadající se na 6—8
článkůw waječných, 1semenných, brázdowaných, nestej-
ných; semena podlauhlowaječná, hnědá. — W Číně,
Kočičíně a na Molukách se sází. 5.

Štáwa nebo zwařenina z listůw proti wyraženinám, kůra
proti kniwosti, jakowá w celé Asii obratáskowé nastydnutím přečasto
se wzbuzuje.

CHAULOSTICE. AESCHYNOMENE. SCHAMPFLANZE.

Kalich na patero klaný, 2pyský: pysk hoření na
dwé klaný nebo 2zubý, dolení na tré klaný nebo 3zubý.
Koruna motýlowitá. Tyčinek 10, na dwa swazky stejné
srostlých. Lusk smačknutý, napříč čárkovaný, tuho-
rowný. Semena w člancích ojedinelá, smačknutá.

Zeliny nebo kře podrownáskowé. Listy lichozpeřené, mnoho-
jařmé. Palisty pološpovité. Hrozny úžlabíčkové; listence 2,
střžené pod kalichem. Kwěty často žluté.

Ch. škrablawá. *Ae. aspera* Lin. *Ae. lagenaria* Lour.
Mimosa Brey. t. 52. Zelina přímá, 3—4' vysoká, wěte-
wnatá, oblá, hladká, lysá; listy 30—40jařmé, lysé; listky
čárkowité, drobné, ½" dlouhé; palisty dlouhozakončité;
hrozny úžlabíčkové, složené; stopky, kalichy a koruny
draslawé; struky článkůw u prostřed škrabawobrada-

wičnatých, skoro přímouhelných. — W Indii východní a Kočindíně.

Lodyha jest haubowitá a měkká, takže rybáři w Kočindíně místo korku berau pod páží otěpku jich, aby bez kocábky ryby mohli chytati. Též dělají z nich tak nazwaný rýžový papír, rozřezující je na tenké lupeny, z něhož obyčejně dělají překrásné kwětiny.

Ch. citlivá. Ae. sensitiva Swartz. Peň křowitý, wětewnatý, oblý, hladký; listy 16—20jařmé: listky čárkowité; hrozny lysé, se stopkami wětewnatými, chudokwěťmi; struky lysé z článkůw 8—10, skoro čtwarečných, na hoření kraji rovných, na dolním změlka oblaukowitých, u prostřed hladkých, podle hořeního šwu přichlaupkowaných. — W Indii západní, Brasílii na místech písčiny podlé řek.

Jako některé citliwky, dotknuta jsauc, listy své stahuje.

Ch. indská. Ae. indica Lin. Neli-tali Rhed. 9. t. 18. Cajatus Rumph 4. t. 24. Zelina; lodyha přímá, oblá i s listky čárkowitými, 15—20jařmými lysá; stopka chudokwětá; struku lysého, tečkowaného článkůw 10—12, tu rovných, tam zaokrahilých. — W bahnech, rýžowitích Indii východní.

Listy, velmi citliwky jsauce, nejmenším dotknutím se stahují. W Indii sázejí ji do zahrad pro ozdabu a na s jívými zelinami jedí.

NÁSOBNICE, LOUREA. LOUREE.

Kalich zwonkowitý, stálý, na patero klaný: ušťw stejně odstálých, plodonosný nafauknutý, sklímený. Koruna motýlowitá: pawězka obsrdčitá, člunek tupý. Tyčinky zbratré (8 a 1). Struk z článkůw 4—6, plochých, lsemenných, násobenoohnutých, řetizkowaných, w kalichu hnizdicích.

Zeliny indské přímé; palisty štětinowité, listy jednoduché nebo 3lístecné. Hrozny konečné.

N. netopýřice. L. Vespertilionis Decand. Hedysarum Vespertilionis Lin. Jacq. rar. 1. 566. Bylina nebo zelina přímá, wětewnatá, 4' vysoká, nejlysejší; lodyha oblá, náhranatá, dost tuhá; listy střídawé, zelené, žlutě a šerweně peřesté, 3lístecné, obyčejně 1lístecné, s listkoma pobočnými pometalýma; listek konečný, obsrdčitý, krátký, na šír roztažený a tak napříč kopinatý: polowiček kosowitě podhnutých, 6" široký a 1/2" dlouhý, dole u řapiku srdčitý, zpeřenožebřý, podle žíly hlavní na dvě se rozdělující; listky poboční málokdy přítomné, obsrdčité, nestejnostranné, s jednau polowičkau wytaze-

nější; řapík až k listku konečnému 1" dlouhý, oblý, na lici mělce žlábkovitý; palisty čárkovité, ostré; palistky šidlovité u listku prostředního a pobočních, jejichž místo znamenají, když chybují; hrozny konečné a úžlabítkové, dělající dohromady chocholík; stopky a stopečky pyřité; listeny vejčité, nejostřejší, mnohožilé, pyřité, delší kalichu, pršivé; kalich huňatý; květy bílé; kaličny plodonosné zveličené, nafauklé, sífkowanožilnaté, chlupaté. — W Kočičíně. Květe w lipnu a srpnu. ☉. *Desmodium* *umbellatum* Jacq.

Chová se w zahradách pro ozdobu, protože listy peřesté, nejmenším chuchem se ohybní, jakoby motýlowě létali.

mailed by the printer: the text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

STRUŽKOWEC. DESMODIUM. BÜSCHELKRAUT.

Kalich dole 2listenečný, až do prostřed 2pyský; pysk hoření na dvě klaný; dolejší 3dílný. Koruna motýlowitá; pávězka zakrauhlá; člunek tupý, neutatý, křídla delší člunku. Tyčinky 2bratré (9 a 1); nitky přistálé. Struk z článkůw mnohých, uzráním se rozdělujících, smačknutých, 1semenných, blanovitých nebo kožovitých, nikoli nebo sotwa pukajících.

Byliny, polokře, nejvíce podrovníkové. Listy buď 1jařmé s lichým, buď jednoduché. Palistěcky 2, u dola listku konečného, 1 podle pobačkůch. Hrozny konečné, často běwné, listenaté.

St. okolikatý. D. umbellatum Decand. Hedysarum umbellatum Lin. Jacq. schoenb. t. 297. Folium Crocodyli Rumph 4. t. 52. Keř nízký s kmenem co lýtko tlustým, wětwezi široko rozloženými, dřiwím twrdým, křebkým; rozhy oblé, prauhaté, jako řapiky, rub listůw, stopky a kaličny přitlačené wzhůru pyřité, nabělawělé; listy lichozpeřené, 1jařmé: listky vejčité, tupé, nákožnatělé, konečný 4" dlouhý, skoro 3" široký, poboční zdělí 3" zšíří 2", na lici nejlysejší: řapík oblý, brázdowaný, asi 1 1/2" dlouhý, dole ztlustlý, řapíček prostředního listku 3krát delší pobočních, 2čárkových; palisty pršivé; palistky čárkovité, ostré, nejkratší; wrcholky úžlabítkové, stopkaté, mnohem kratší řapíku, mnohokvěté, s listy vejčitými; květy malé; struky co malik dlouhé, nakřiwené, smačknuté, přitlačeně huňaté, na krátké nožce: článkůw asi 4" dlouhých, úkosně podlauhlých, nepukawých. — Na pomořích Indie východní, Ceylonu, ostrowu sw. Mauríce, Madagaskaru. h.

Listy nátrpké a posilující požíwají se swíží s rybami a ořechy kanárňákovými. Ten křížek wzdoruje horku a bauřím na pomoři zna-

mená w symbolice lásku upřimau a stálan, protož poslať sobě je-
ho wětwičky.

St. wřiwýj. D. gyrans Decand. H. gyrans Lin. Jacq. rar. t. 562. Polokeř nebo bylina 3—4' vysoký, lysý; lodyha přímá, oblá, čárkovaná, dole co malik tlustá; listý střidawé, lichopeřené, 1jařmé: listky eliptičnopol-
dlauhlé, tupé, konečný nejwětší, třebas 2 $\frac{1}{2}$ " dlahý, 8" široký, poboční mnohem menší, asi 8" dlahé, sotwa 2" široké; palistky konečného listku kopinaté, dlahze nejtenčeji zakončité, pobočních šidlowité; řapík kratší listu, žlábkowitý, brwitý; řapíčky huňatopyřité; hrozny třebas 6" dlahé, z konce wětwi a hořejších úžlabiček wyniklé dělají latu dlahau: stopky delší listu jednoduché nebo wětewnaté na hořením dílu huňatopy-
řité, oblé; kwěty stopečkowané, před rozwitím zastřené listeny wejčitými, ostrými, lysými, mnohožilými, ráno fialowé, potom špinawě miniowé; kraj křidlowý modrý; struky $\frac{1}{2}$ " dlahé, pyřité, hnědé; semena ledwinowitá, černá s bílým pupem, lesklá. — W Bengalu nad Gan-
gau. ě.

Roku 1775 byl do Ewropy přinešen, kdežto w hříznech se musí chowati. Totě jediná rostlina, jejížto listy pořád se polybují. Listky poboční totiž nahoru a dolů se mňhají a spolu se wrtí, listek konečný ale sem a tam se obracuje, pokud na něj slunce swítí. U nás w zimě není toho polybowání pozorowati a z jara rostlina obyčejně hyne; která ale zimu přečkala, kwěte w následujícím prosinci a nese semena w únoru.

KOPÝŠNÍK. HEDYSARUM. SCHILDKLEE.

Kalich na patero klaný: ušťw čárkowitošidlowitých, přistejných. Koruna motýlowitá: pawězka obsírná, člunek úkosně uťatý, křídla mnohem kratší člunku. Tyčinky 2bratré (9 a 1); swazek jejich náhle zlomený. Struk složený z článkůw mnohých, smačknutých, 1se-
menných, okrauhlých nebo čockowitých, pravidelných, u prostřed spojených a tudy na šwu vypuklých.

Zeliny, bylina, polokeř. Listy lichozpeřené. Stopky úžlabč-
kowé, jednoduché s hrozny latowitými. Kwěty veliké, bílé, rusé nebo nachowé.

K. wlskýj. H. coronarium. Lin. Gaert. t. 155. Schk. t. 207. Riv. tet. irr. t. 100. Dod. pempt. 549. Kořen mnoholetý: lodyha zelinná, rozestřená, 2—3' dlahá, oblá, hustě čárkovaná, lysá, nejhořeji wzhůru pyřitá, prohybaná; listy střidawé, lichopeřené, 2—8jařmé: listky eliptičné nebo přiokrauhlé, obak nejtupější, na lici lysé, wozpod a po kraji pyřité; palistky polostřelo-

wité, ostré, překrátké; stopky úzlabídkové, ojedinelé, listu delší, wzhůru pýřité, nesaucí hrozny jednoduché, latowité, wejčité, husté, skoro 2" dlouhé; listeny wejčité, ostré; kwěty na překrátkých stopečkách; kalichy bledě zelené se zuby dlouhými, tmawými; koruny weliké, čerwené, někdy bílé; struk z 2—5 článkůw okrauhlých, na plochách kolcatých, lysých. — We Wlaších na lukách. Kwěte w lipnu. ♂, ♀.

Dobrá rostlina pění. U nás w zahradách pro ozdobu se opatruje.

WIČENEC. ONOBRYCHIS. ESPARSETTE.

Kalich na patero klaný: ušťw šidlowitých, přístejných. Koruna motýlowitá: člunek jakoby úkosně uťatý; křídla krátká. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk sedawý, lčlánečný, smačknutý, lsemenný, nepukawý, přikožowitý; ježatý, hřebenatý nebo křidlatý, na hořejším kraji tlustší a rowný, na dolním tenší, wypauchlý.

Byliny ewropské nebo asiatské. Listy lichopeřené. Stopky úzlabídkové, zdělené, klas nesaučí. Kwěty čerwené nebo bělawé.

W. obecny. O. sativa Lam. Hedysarum onobrychis Lin. Jacq. aust. t. 352. Schk. t. 207. Sturm f. 19. Wičenec, wikwenec, ligrus. Kořen mnoholetý, dřewnatý, wětewnatý, vyhánějící slabý trs z bokyh wstau pawých, rozdílne vysokých (w dobré půdě třebas 3" vysokých) obých, praužkowaných, lysých anebo nejodstáleji chlupatých; listy lichozpeřené, 6—12jařmé: listky klinowitokopinaté, nejtupější, wyříznuté, hrotité, lysé nebo wězpod a po kraji chlupaté, řapík polooblý, čárkowaný, wzhůru nebo nejodstáleji chlupatý; palisty wejčité, šidlowitě ukončené, mázdrowité, jednak doleji se řapíkem srostlé, jednak se ho dotýkající; stopky listu mnohem delší, oblé, jako řapíky chlupaté, nesaucí brozen klasowitý, dlouhý; kwěty na kratíčkových stopečkách; listeny kopinaté, kratší kalichu; koruna růžowá, tmawěji čárkowaná; křídla kalichu kratší; struky pýřité, na hřbetu zubaté, na bocích swraskalé, přikolcatělé. — W Ewropě na pahrbcích wyslunných, wápenných. Kwěte w čerwnu. ♀.

Wýborná pění bylina, ježto tu i onde u nás welmi prospěšně k tomu cíli se sází.

SOLNIČNÍK. EBENUS. EBENUS.

Kalich stálý, přes prostředek na patero klaný, s trubkau pak přinařauklau, s ušty čárkowitošidlowitými,

co koruna dlouhými. Křídla nejmenší, kratší nežli trubka kalichová. Tyčinky 2bratré. Lusk zaokrouhlý, 1—2-semenný.

Stopky úžlabíčkové. Klasy husté. Kwěty červenavé.

S. kretský. *E. cretica* Lin. *Anthyllis cretica* Lam. *Sims. mag. t. 1092. Alp. exot. t. 228. Barba jovis Barr. t. 377. et. 913.* Keř 3—4' vysoký, wětewnatý, ozdobný; wětwe a rozhy oblé, jako listy hedwábné, bělawé, lesklé; listy lichopeřené, 2jařmé, někdy 1jařmé: listky podlauhlé, čárkowitzkopinaté, nejostřejší: konečný sedawý, poboční s kratičkým řapičkem; listeny wejčité, nejostřejší; řapíky krátké, žlábkowité; stopky úžlabíčkové, oblé, hranaté, listu delší, nesaucí klas wejčitowálcowitý, tupý, třebaš 2 $\frac{1}{2}$ " dlouhý; kwěty nachowé; kalichy huňaté. — Po skalách na Kretě. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Dříví ješt sice černé, nemůže se ale co ebenowé potřebowati. Zpařenina z listu žene na stolici.

MANOWEC. ALHAGI. MANNAKER.

Kalich 5zubý: zubůw malých, přístejných. Koruna motýlowitá; plátky přístejné, dlouhé: pawézka obwejšitá, násobená; člunek rowný, tupý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Waječnik čárkowitý, mnohowaječný. Čnělka nitowitá, lysá, ostrá. Lusk nožičitý, předřewnatý, oblý, málosemenný, branicemi tu a onde zaužený, nikoli olánowaný. Semena ledwinowitá.

Polokře nebo byliny východní. Listy jednoduché. Palisty nejmenší. Stopky úžlabíčkové, trnaté. Kwěty červené, wedlé řapíku nemohé.

M. mauréńský. *A. Maurorum* Tourn. *cor. t. 489. A. mannifera* Desv. *jour. bot. 3. t. 4. Hedysarum* Alhagi Lin. *Manna hebraica* Don. *Agul Rauw. t. 94. ic.* Keř rozdilné výšky, nikdá ale loket nepřewyšující; wětwe a smítky nejodstálejší, oblé, čárkowané, na samém konci nejautleji bělawé pýřité; listy střidawé, jednoduché, obwejšitopodlauhlé, nejtupější, wyřiznuté, přídužnaté, 8" dlouhé, 3" široké, na řapíku nejkratsím; palisty ješt kratší řapíku, wejčité, ostré; stopky ze všech úžlabíček wětwowých wynikající, nejodstálejší nebo rozewfené, listu mnohem delší, silné, oblé, trnem ryšawým, jehlowitým ukončené, u prostřed 3—4kwěté, dolení bezkwětné, nejlysejší; kwěty na stopečkách; kalichu bělawé pýřitého zuby patrné, ostré; koruna kalichu kolikrát wětší, růzowá; lusky mladé bělawé pýřité, zralé

1" dlouhé, kosovitě ohnuté. — W pustinách egyptských, syrských, mesopotamských. \bar{n} .

Keř dobrá píce welblaudůw. W horkých měsících prýští se z větwi šťáwa sladká, w noci křehnuaci w zrna asi jako semeno koriandrowé weliká, již pak ráno sbírají; šťáwa ta slowe *manau perskau*, kterau tamo jedí a k pozwoľnému počišťowáoí potřebují, k čemuž také listy a kwěty berau. Jest to nepochybně ona mana nebeská, jížto Israelité na paušti se žiwili.

M. welblaudí. A. camelorum Fisch. Hedysarum pseudo-alhagi Bieberst. H. alhagi Lerch. Manna caspica Don. Welmi podobný předešlému; jest ale bylinný, listy má kopinaté, tupé; zuby kalichowé sotwa patrné, tupé. — Na stepech kawkazskochwalinských, w Iberii prostředni, Tatarsku. \bar{n} .

Dobrá píce welblaudí; many ale neroní.

Podřadí 4.

WIKWOWITE. VICIEAE.

CIZRNA, CICER. KICHERN.

Kalich žlaločný: trubka na hořejší straně wíce méně dole hrbatá; ušty zakončité, 2—4 hoření na páwězku přiložené. Lusk napuchlý, 2semenný, semena hrbatá, zakončítá.

Zeliny hustě žláznatochlupaté. Listy lichob- nebo sudozpeřené, řapík na konci rozwilinatý, listy a palisty welmi žilnaté. Kwěty úžlabčkové, skoro wždycky ojedinelé. Plod chlupatý.

C. obecná, C. arietinum Lin. Blak. t. 557. Plenk t. 564. Lam. t. 632. Schk. t. 202. Cizrna Mat. Háj. 97, B. — Wel. 117. Zelina 2' vysoká, přímá, wětewnatá, celá obrostlá chlaupky žláznatými, šťáwu kyselau wydávajícími; lodyha a wětwe hranaté, z lehka prohybané; listy střidawé, lichozpeřené, 6—7jařmé: listky střičné nebo střidawé, wejčité nebo obwejčité, stejné, wíce méně přes połowičku hoření ostře zpilowané, silně zpeřenožebře; palisty połowejčité, ostré, po kraji wněšném hluboce pilowané; stopky úžlabčkové, ojedinelé 1kwěté, kratší listu; kalich s ušty kopinatými, ostrými; koruna bledě modrá; lusk $\frac{3}{4}$ " dlouhý, $\frac{1}{2}$ " tlustý, puchýřowitý; semena obyčejně 2, wyhlížející jako hlawa berani, zwíci hrachu, bílá, čerwená nebo černá. — W oseni po Hispanii, Italii, Malé Asii. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Semeno jako u nás hrách obzwláště jedí w Egyptu; tu a onde poručeno bylo místo káwy. Z mauky dělají obklady, a listy k wyháňení moče užívají.

Kalich trubkovitý, na patero klaný; zubův 2 hořeních kratších. Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratré. Čnělka nitovitá, s waječnikem skoro přímý úhel dělající, nahoře a wezpod pod koncem huňatá. Lusk veliký, kožovitý, přinafauklý; semena podlauhlá; pup koňečný.

Zeliny přímé. Rozwillyny jednoduché, skoro nížádné.

B. obecný. F. vulgaris Mocnch. Vicia faba Lin. Sturm f. 32. Hayn. 11. t. 48. Bob Mat. Háj. 98. — Wel. 119. Zelina 3' vysoká, nejlysejší, přímá, málowětewnatá; lodyha přímá hranatá, tlustá; listy sudopeřené, 2—3jařmé: listky eliptičné, obak tupé, na konci měkko hrotité, šedozelené, přídužnaté, 2—2 $\frac{1}{2}$ " dlouhé, 1 $\frac{1}{2}$ " široké, na nejkratších řapíčkách; listeny wejčité, polostřelowité, skoro celé; řapík wybihající w rozwilinu krátkau, rovnau, žlábkowitau; kwěty 2—5, na hroznu mnohem kratším listu, nejkratčeji stopečkowané; zuby kalichowé nestejně: hoření 2 kratši, sklímené; koruny bílé nebo modrawé, na křídlech se skwrnau černau; pawězka dlaubá; lusky skoro oblé, haubowité, pak kožowité, pyříčkowané; semena (3—4) weliká, smačknutá, podlauhlá nebo wejčítá, bílá nebo hnědá. — W končinách Chwalinského moře; w největším dílu Ewropy se sází. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Jest mnoho odrodkůw netoliko co do barwy semen, anobř i co do jejich velikosti, a) *bob weliký* (major) lusků větších, trochu smačknutých b) *bob malý, koňský* (equina) lusků menších, skoro oblých, se slupkami tuhými, nejdělnými, semen menších. Nezralé lusky prwního odrodka se jedí co wariwo, ačkoli jsau nedobré; semeno obojí ku krmení. Pythagoras zapowřdal požíwati jich.

WIKEW. VICIA. WICKE.

Kalich, koruna, tyčinky a čnělka jako u bobu. Lusk podlauhlý, 1pauzdry, mnohosemenný. Semena s pupem pobočným. waječným nebo čárkowitým.

Zeliny, byliny často pnulé. Listy sudozpeřené, mnohojařmé; řapík w uponku wětewnatau ukončený; palisty často střelowité. Stopky úžlabčkowé, zdělené, mnohokwěté nebo zkrácené, málokwěté.

W. ptačí. V. Cracca Lin. Fl. dan. t. 804. Sturm. f. 31. Engl. bot. t. 1168. Wikwice, wrabčinka. Kořen mnoholetý wypauští několik lodyh třebas 4' vysokých, wětewnatých, slabých, uponkami na jiné rostliny se připínajících, čtyřhraných, čárkowaných, nejlysejších; listy

sudozpeřená, 7—12jařmé, nejlysejší; listky čárkowitzkopinaté, střičné anebo střidawé, pýřičkowané, rovnoběžně jednoduše žebernaté, měkkohrotité, palisty kopinatočárkowitzé, střelowité, nejostřejší, celé; řapík polooblý, na lici mělce žlábkowitý, ukončený rozwilinawětewnatou; stopky úžlabičkowé, oblé, čárkowané, lysé, zdělí listu nebo mnohem delší; hrozen hustý, jednostranný: kwěty čerwenawé modré; zuby kalichowé, nestejně: hoření nejmenší, dolení kratší nežli trubka kalichowá; čnělky na konci chlupaté; lusky podlauhlé, kožnaté, sífkowané, smačknuté, lysé; semena kulowatá, černá. — W plotech, rožtich, na lukách po Ewropě. Kwětě w čerwnu, lipnu. †.

Dobrau dává píce s jinými bylinami lučnými.

W. obecná. V. sativa *Lin. Fl. dan. t. 522. Sturm. f. 31. Wikew Mat. Háj. 145. B. — Wel. 165. (lewý). Wikwa.* Kořen letní. Lodyha slabá, nepravidelně prohybaná, oblá, brázdowaná, žhraná, chlaupkowaná, třebas 3' vysoká; listy sudozpeřená i s rozwilinawu třebas 6" dlouhé, 5—10jařmé, chlupaté nebo lysaunké; listky rozdílného tvaru, obyčejně ale obwejtité, též i podlauhlé, až i čárkowitzé, na konci utaté nebo wyřiznuté, s lalokoma tupýma, měkkohroté, rovnoběžně zpeřenožebré a nejautleji sífkowané, o nejkratší řapičky podepřená, nejdořejší jařmo k lodyze přiblížená; palisty polostřelowité, zubaté; stopky úžlabičkowé, nejkratší, nesaucí obyčejně 2 kwěty na kratičkých stopečkách, přímé, listu mnohem kratší; kalichy wálcowitzé, pýřité: uštůw kopinatočárkowitzých, přistejných, rovnoběžných, co trubka dlouhých; koruna pawězky bledě modré, křidel modrawých, člunku bílého; konec čnělky chlupatý; lusky smačknuté, hruzlataunké, podlauhlé, sífkowané, přimaunké, pýřité nebo lysé; semena zakulatělá, přiaksamitnatá, obyčejně černá. — Mezi osením w Ewropě. Kwětě w kwětnu a čerwnu. ☉.

Wyborná píce, protož i u welikém množství se seje buď sama pro sebe nebo s obilím. Maučka wikwowá může se potřebowati na obkladky; semeno samé proti běhawkám.

ŠOCOWICE. ERVUM. LINSE.

Kalich na patero klaný: ušty čárkowitzé, ostré, zdělí skoro koruny. Blizna lysá. Lusk podlauhlý, 2—4-semenný.

Š. obecná. E. Lens *Lin. Sturm f. 32. Schk. t. 202. Šocowice Mat. Háj. 100. — Wel. 122. Šocowice, čočka,*

čečka. Kořen letní, lodyha přímá, větewnatá, asi 1' vysoká, čtyrhraná, pýřičkovaná; listy sudozpeřené, chlupaté, 2—8jařmé; listky podlauhlé, doleni širší, hoření užší, nejtopější, wyřiznuté, nejkratšeji stopečkované; palisty kopinaté, ostré, brwité; řapík trojhraný, ukončený w uponku jednoduchau; stopky z hořejších úžlabíček ojedinelé, 2—3kwěté, kratši nebo zdéli listu, hranaté, wybihající w konec osinowitý, nahý; kwěty jednostrané, odwislé; kalich zdéli koruny, bílé nebo modrawé, chlupatý; lusk skoro kosočtewrečný, lysý, autle sitkovaný, nahnědle rusý, 2semenný; semena čočkowitzá, okrauhlá, rusá, nahnědle rusá, šedohnědá nebo čer-nohnědá. — Na rolích Ewropy jižné a Malé Asie, u nás wúbec se seje. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Semena co wařiwu. Čočkowina ku krmení dobytku. Manka čočková jindá na obklady se potřebowala.

Sázením dwojř odrodek se zplodil *α)* *weliká*, w všech dílech wětšř se semenem wětšřm, smačknutějšřm, ostrohraným, žlutawě šedým do bělawu; *β)* *malá* čili *černá*, užšř, antlejšř, se semenem dwa-krát menšřm, tlustohraným, šediwým, černým až i hnědým.

Š. lecha. E. *Ervilia* Lin. *Sturm. f.* 32. *Vicia* *Ervilia* Willd. Kořen letní; lodyha 2' vysoká, větewnatá, čtyrhraná, jako ostatní díly nejlysejší; listy sudozpeřené, třebas 14jařmé; listky podlauhlé, hrotičkované; palisty kopinaté, obak zpilované; řapík wezpod zoblenny, čarkovaný, na konci wybihající w uponku štětínowitau, nejkratši; stopky úžlabíčkové, kratši listu, obyčejně 2kwěté, wybihající koncem osinowitým, hranaté, lysé; kwěty nachýlené, modrawé; kalich kratši koruny: uštůw čarkowitých; lusky podlaubločarkowité, wisuté, přinadute, $\frac{3}{4}$ " dlouhé, hružlaté, 4semenné, lysé, na přič nejdrobněji sitkované; semena hranatozakulatělá, tisawá. — Mezi obilím w Ewropě jižné. Kwěte w čerwnu. ☉.

W jižné Ewropě ji sázejř jako u nás šocowici; semena zahořklá jedř co wařiwu nebo krmř jimi dobytek. Těž je potřebujř w lékařstwř.

HRÁCH. PISUM. ERBSE.

Ušty kalichowé listowité; 2 hoření kratšř. Pawézka obšřrná, ohnutá. Čnělka smačknutá, kýlatá, nahoře huňatá. Lusk podlauhlý, smačknutý, nekřřdlatý. Semena mnohá, zakulatělá; pup přiokrauhlý.

Zeliny pnulé; listy sudozpeřené, 2—3jařmé, rozwilinaté; palisty obšřrné.

H. sejný. P. *sativum* Auct. Kořen letní; lodyha pnulá, hranatá, dutá, jako ostatní díly lysá a siwým ji-

ním pokrytá; listy 2—3jářmé: listky zaokrouhlé nebo vejčitowaječné, zaokrouhleně tupé nebo vyřiznuté, měkkohroté, celé nebo nestejně obširně zubaté; palisty mnohem větší listkůw, vejčitopolosrdčité, dole zubaté; řapíky oblé, končící se uponkau čili ručičkau lichozpeřenau, 1—2jářmau (jsauci konečný díl listu pometalého, zůstawiwšího toliko žily hlavní listkůw); stopky úzlabičkové, ojedinelé, kratší listu, někdy kratší palistu, 1—2—mnohokwěté, oblé; kwět veliký; koruna docela bílá nebo s pawězkau lilákowau nebo bělawau, s křídla nadohromadu nachowýma; lusk skoro oblý nebo smačknutý; semena kulowatá, někdy nabranatělá. — Nepochybně pochodí z Malé Asie; u nás na zahradách a polích se seje. Kwěte od kwětna až do lipna ☉.

Následující odrodky sluší rozeznati: *in praesens*

α) *H. polní*. *P. arvense* Lin. *Sturm* f. 4. *Dict. sc. nat. alt.* 3. t. 249. *Moris.* 2. t. 1. f. 4. Hrách pološ, menší *Mat. Wel.* 121. Nízký; listy obyčejně 2jářmé; stopky překrátké, nejčastěji 1kwěté; lusky menší; semena drobnější. Na polích mezi obilím. Snad zdiwadelý domáci.

β) *H. domáci* opět se rozděluje na dvojí plemeno.

a) *H. d. obecný*. *P. carptile*. Lusky skoro oblé, slupky tuhé, semena přiblížená. Twary jeho jsau následující: 1) *nízký*, humile *Mill.*, lodyhy 1—3' vysoké; Hrách *Mat. Háj.* 99. Hrách větší *Mat. Wel.* 121. 2) *wysoký*, *commune*, 4—6' vysoký; 3) *okolškátý*, *umbellatum*, stopky konečné, mnohokwěté, skoro okolškáté; 4) *hranatý*, semena wmačknutohranatého. Semena těch twarůw jsau různobarewná, bílá, šedá, ano i čerweně skwrnatá a černá (ledinec, ledenec, gál). Twar 1ní jest rančí a pozdní.

b) *H. cukrowý*, *saccharatum* Ser. Lusky smačknutější, koso-witě ohnutější; slupek měkkých, jedlých a semen obdálných. 1) *Nízký*, humile, jenž opět rančí a pozdní; 2) *wysoký*, *elatior*, s několika odrodky co do barwy, kwětu a semena.

Semena hrachu obecného nezralá a zralá, cukrowého nezralé lusky i se semenem jedí rozdílne připrawené, anobř i surowé. Hrachowina všech jest dobrá píce. Manku hrachowau potřebují do chleba, ještě více ku krmení prasat a skotu.

HRACHOR. LATHYRUS. PLATTERBSE.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný: ušty 2 hořeni kratší. Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratřé. Čnělka smačknutá, na konci rozšířená, napřed huňatá nebo pýřitá. Lusk podlauhlý, mnohošemenný, 2chlopný, 1-pauzdřý. Semena kulowatá nebo hranatá.

Zeliny, byliny, často pnulé. Palisty pološipowité. Řapíky rozwilinau wětewnatau se končící. Listky 1—3jářmé. Stopky úzlabičkové.

H. sejný. *L. sativus* Lin. *Jacq. ecl.* t. 116. Kořen letní; lodyha přímá, dole wětewnatá, rozestřená, čtyř-

hraná, 2křídla, 2' vysoká, jako ostatní díly lysaunká; listy 1jařmé: listky čárkovitopodlauhlé, w dlouhé a tenké ostrí: wytažené, 3žilé; palisty wejčité, polostřelowité, co řapík dlouhé, brwité; řapík kratší listkůw, obraubený, wybihající w uponku na tré klanau; stopky úzlabičkové, asi 2krát delší řapíku, nejlysejší, 1kwěté, nad prostředkem opatřené listenoma nejmenšíma a klaubem; ústy kalichowé kopinaté, listowité, skoro 3krát delší trubky kalichowé; koruna modrawě bílá nebo bílá; lusky eliptičně podlauhlé, ploskosmačknuté, neprawidelně sítkowaně žilnaté, nejlysejší, po hořejším kraji nerowné, nizce 2křídle; semena zakulatělokostkowitá, hladká, bílá, šerá nebo skwrnatá. — W jižné Ewropě, kdežto jako i w některých krajinách prostřední Ewropy se sází. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Jest odrodek s palisty a listky nejužšími, čárkovitými. Jiný má korunu bílou s pawézkau na přední ploše lilákwau, s křídloma škwrnau modrau, welikau znamenánýma.

Natí krmí se dobytek, semena potřebují se co wařiwu a ku krmení dobytku.

H. cizrnový. L. *Cicera Lin. Jacq. ecl. t. 115.* Předěšlému podobný, lysaunký. Lodyhy 4hrané, 2křídle, rozestřené; listky 1jařmé, čárkovitopodlauhlé, nejostřejší, 3žilé; řapíky křídlaté; uponky 1—2jařmé s lichau; palisty polostřelowité, zdělí řapíku, brwité; stopky 1kwěté, delší palistůw, hranaté, nad prostředkem opatřené nejmenšíma listenoma a klaubem; ústy kalichowé kopinaté, listowité, skoro 3krát delší trubky; koruny weliké; lusky eliptičnopodlauhlé, neprawidelně sítkované, na hřbetu žlábkem opatřené, bez křidel; semena zakulatělokostkowitá, hladká, pihowatá, dwakrát větší nežli předěšlého. — W Ewropě jižné. Kwěte w dubnu až do čerwna. ☉.

Jako předěšlý u welikém množství k týmž koncům se sází; též w zahradách pro ozdabu. Semeno prý jest jedowaté, což ale posud není dokázáno.

H. lesní. L. *sylvestris Lin.* Ozimý, nejlysejší: lodyhy prostřené, 4hrané, široce 2křídle; listy 1jařmé: listky čárkovitokopinaté, třebas 6" dlouhé, nejwýš 1/2" široké, ostré, 3žilé; palisty řapíku kratší, polostřelowité, čárkovitokopinaté; řapík křídlatý, mnohem kratší listkůw, ukončený uponkau lichopeřenau, 1—2jařmau; stopky zdělí listu, plodonosné delší, 3—6kwěté; kwěty čerwné; ústy kalichowé čárkovitokopinaté; lusky podlauhláčárkowité, smačknuté, na dél sítkované; semena

mnohá, bradavičnatě tečkovaná. — W lesech po Ewropě. Kwěte w lipnu, srpnu. 4.

Jest odrodek listkůw kratších, eliptičnopodlauhých. *Fl. dan. t. 325.*

H. širolistý. L. latifolius Lin. Engl. bot. t. 1108. Ozimý, nejlysejší; lodyha prostřená, oblá, křídlatá; listy 1jařmé: listky vejčitoeliptičné, 3—5žilé, tupé, měkkohroté, nasiwělé; palisty polostřelowité, vejčitokopinaté, 5žilé; řapíky křídlaté, kratší listkůw a delší palistůw, ukončené uponkau lichopeřenau, 2—3jařmau; kwěty weliké, wonné; ušty kalichowé kopinaté, listowité, skoro delší trubky; pawězka nachowě fialowá nebo růžowá; křídla bílá nebo bledě čerwená; lusky podlauhločarkowité, smačknuté, srstnaté; semena kulowatá, skoro hladká. — W Ewropě jižné a prostřední. Kwěte skoro celé léto. 4.

H. wonný. L. odoratus Lin. Sims. mag. t. 60. Letní, srstnatý; lodyhy rozprostřené, hranaté, křídlaté; listy 1jařmé: listky vejčité, hrotičkované; palisty kopinaté, polostřelowité, mnohem kratší řapíku; stopky 2—3kwěté, listu mnohem delší; zuby kalichowé široké, zdělí trubky; kwěty weliké, wonné, s pawězkau nachowě fialowau nebo růžowau, křídloma bílýma nebo bledě čerwenýma; lusky podlauhločarkowité, nejodstáleji srstnaté, na hřbetu nezlábkowaté. — W Ewropě jižné. U nás w zahradách pro ozdobu a ustawičný krásný kwět. ○.

H. lauční. L. pratensis Lin. Fl. dan. t. 527. Engl. bot. t. 670. Ozimý, lysaunký; lodyhy přimaunké, pnulé, 4boké, bezkřídle; listy 1jařmé: listky podlauhlé nebo čarkowitokopinaté, 3žilé, hrotité; palisty vejčité, střelowité, kratší listu; řapíky bezkřídle, kratší palistůw, ukončené w uponku jednoduchau; stopky mnohokwěté, 2krát delší listu; kalichy žilnaté, zubůw přístejných, zdělí trubky; kwěty žluté; lusky smačknuté, podlauhločarkowité, úkosně sítkované; semena kulowatá, nejhladší. — Na lukách wlhkých w Ewropě. Kwěte od čerwna až do srpna. 4.

S jinými laučními bylinami dobrá píse.

H. hlíznatý. L. tuberosus Lin. Schk. t. 200. Sturm f. 21. Lob. ic. 2. p. 70. f. 2. Halucha, oříška. Ozimý, nejlysejší; kořen s oddenkem hlíznatým; lodyhy slabé, 4boké; listy 1jařmé: listky podlauhloeliptičné, ostré, přihrotité, 5žilé; palisty kopinaté, polostřelowité, mnohem menší listkůw; řapíky 3krát kratší listkůw, obraubené,

ukončené uponkau jednoduchau, na 2—3 klanau; stopky 3—6kwěté, listu 2—3krát delší; kwěty karmínové, pachové, vonné; ušty kalichové široké, přistejné, bezžilé, zdělí trubky; semena zakulatělá, hladká. — W Evropě na rolich hlínatých a wápnatých. — Kwěte w lipnu a čerwnu. ♀.

Hlízy zwíčel ořebu wlaschého, hnědé, u wnitř bělawé, zasladlé jako kaštany; wenkowský lid je uwařené a olaupané jí; též jimi krní a dobývá z nich škrob; jindá potřebowaly se proti bčhawkám.

H. srostawj. L. Ochrus *Decand. Tourn. inst. t.* 219. 220. Pisum Ochrus *Lin. Aracus Mat. Wel.* 120. Zeliná 2' dlauhá; lodyhy prostřené, 4boké, 2křídle; listy doleni pometawé zůstawuji toliko řapiky se širokýmá křídla, jezto srostlé s palistoma po lodyze dolů běžícíma a křídla lodyhowá dělajícímá; hořejší listy jsau sudozpeřené, 1—2jařmé; listky na konci zaokrauhlé, hrotité; též i palisty se odděluji, okrauhlé, hrotité; uponky lichopeřené, 1—2jařmé; stopky krátké, 1kwěté; zuby kalichové nestejně listowité, zdělí trubky; koruna bledě žlutá; lusky podlahločárkowité, na kraji hořejním 2křídle. — Na rolich Ewropy jižné. ☉.

Znamenitá rostlina pro změnu listůw.

H. prostolistý. L. Nissolia *Lin. Engl. bot. t.* 122. Zeliná asi 1' vysoká, přímá; od listu zbývá tu toliko řapik listowitý, kópinatý, 3—5žilý, třebas 3" dlauhý, 2" široký; palisty nejmenší, šídlowité nebo žádné; uponky žádné; stopky na konci klaubnaté, listeny 1kwěté, kratší listu; listy smačknuté, čárkowité, auzké, žilnaté, ohnuté. — W Ewropě jižné na rolich. Kwěte w lipnu. ☉.

H. bezlistý. L. Aphaea *Lin. Engl. bot. t.* 1167. Zeliná nejlysejší; lodyha přímá, slabá, čtyřhraná; řapiky oblé, nitowité, rozwilinau ukončené, málokdy 2palisté; palisty nejwětší, wejčité, střelowité, ostré, mnohožilé; stopky 1-, řidko 2kwěté, na konci klaubnaté a listenem nejmenším a nejuzším opatřené, delší palistu; ušty kalichové 2krát delší trubky, čárkowitokópinaté; koruny žluté; lusky přismačknuté, podlahločárkowité, na prodlauzené stopce sehnuté, sítkowané, soky na úkos prodlauzenými; semena smačknutá. — W osení Ewropy teplejší, prostředni a jižné. Kwěte w lipnu. ☉.

LECHA. OROBUS. WALDERBSE.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný; ušty 2 hoře-

ni kratší. Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratré. Čnělka autlá, čárkowitzá, na konci huňatá. Lusk walcowitý, podlahblý, 1pauzdry, 2chlopny, mnohosemenný. Semena pupu čárkowitzého.

Zeliny nebo byliny přímé. Palisty polostřelowité; řapky w úponku krátkau prodlaužepé. Listy sudopeřené. Hrozny úzlaběkowé, stopkaté.

L. jarní. O. vernus Lin. Fl. dan. t. 226. Sturm f. 7. Clus. 2. t. 230. f. 1. Kořen mnoholetý; lodyha 1—2' vysoká, přímá, 4hraná, jednoduchá, lysá nebo pýříčkowaná; listy sudopeřené, 2—5jařmé: listky zakončité, 3—5žilé, nejlysejší, nejcelejší, stříděné nebo střídawé, někdy s jedním konečného jařma pometalým, nejmenším, čárkowitzým; řapik zlábkowitý, ukončený někdy úponkau štětinowitau, nejkratší; palisty mnohem menší listkůw, celé, wejčítokopinaté, krátce střelowité; stopky úzlabíčkové listu kratší, tuhé, mnohokwěté; kwěty skoro jednostrané, nachýlené, stopečkované; listeny nejkratší, nejtupější: ústy kalichowé nestejně, sotwa zdělí trubky; koruna červená, pak modrá; čnělka kolenatá; lusky přismačknuté, podlahhločárkowitzé, úkosně sítkowanožilnaté, mnohosemenné; semena zakulatělá, hladká. — W hájích po Ewropě. Kwěte w dubnu a kwětnu, 4.

Semeno dobrá píce pro zwěř pernatou, obzvláště bažanty.

L. černá. O. niger Lin. Fl. dan. t. 1170. Schk. t. 200. Kořen mnoholetý; lodyha jako wšecy díly lysaunká, přímá, hranatá, prohýbaná, wětewnatá, asi 2' vysoká; listy sudozpeřené, 3—7jařmé: listky eliptičné, obak tupé, na konci hrotičkované, rovnoběžně žebernaté; palisty čárkowitzokopinaté, ostré, mnohem menší listkůw; řapik polooblý, zkončený úponkau nejkratší, štětinowitau; stopky úzlabíčkové, zdělí listu, mnohokwěté; kwěty jednostrané, nachowé; zuby kalichowé nestejně, kratší nežli trubka; lusky smačknuté, nepatrně sítkowanožilnaté; čnělky kolinkowitzé; semena kulowatá. — Na chlumech. Kwěte w kwětnu, červenu, 4.

Kořen zaslady. Listy a kwěty sušením hnědnau. W zahrádách pro ozdobu se sází.

L. hlíznatá. O. tuberosus Lin. Sturm f. 21. Schk. t. 200. Kořen mnoholetý, plaziwý, nesaucí hlízy co ořech liskowý nebo wlaský weliké, wně černohnědé, u wnitř bělawé; nať nejlysejší; lodyha prostřená, dole bradawičnatá, hranatá, auzce křídlatá, nejdoleji bezkřídlatá; listy sudozpeřené, 2—4jařmé: listky eliptičné, nejtupější, měkko-

hroté, na líci nejdrobněji hustě bradawičnaté, skoro rovnoběžně žebnaté; palisty polostřelovité, mnohem menší listkův; stopky sotwa listu delší, málokvěté; zuby kalichové nestejně, wejčité, tupaunké, kratši trubky; kwěty nachové; lusky smačknuté, nepatrně sítkowanožilnaté; čnělky kolenaté; semena kulowatá. — W lesech ewropských. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Odrodek někdy z téhož kořena vynikající, nižší, s lístky čárkowitzkopinatými.

Hlízy chutnají trpce a potřebowaly se proti běhawkám a au-plawicem; není známo, zdali se také jedí.

Podřadí 5.

FASOLOWITÉ. PHASEOLEAE.

SOTEREK. ABRUS. PATERNOSTERERBSE.

Kalich nepatrně šlaločný: lalok hoření širší. Koruna motýlowitá; pawězka ostrá. Tyčinek 9, w trubku nahoře rozštípenau srostlých. Blizna tupá. Lusk podlahlý, smačknutý, 4semenný. Semena branicemi sklíp-kowanými oddělená, zakulatělá.

Keř točiwý; listy sudozpeřené, mnohojařmé.

S. obecný. A. *preparatorius* Lin. Lam. t. 608. f. 1. *Alpin. aeg. t. 40.* Konni *Rheed. 5. t. 32.* *Abrus Rumph 5. t. 32.* *Sloan. 1. t. 112.* Keř tenký, tuhý, vysoko na stromy se pnaucí, hned nad kořenem rozdělující se na šlahauuny wětewnaté, zmatené; listy sudozpeřené, 12—15jařmé, lysé: lístky čárkowitzowejčité, nejtupější, anobř i wyříznuté, měkkohroté nebo ostré, nejlysejší, 4'' dlahbé; řapík ukončený kratíčkau úponkau; stopky úžlabičkové, 12—24 kwěty nesaucí w klas rozstawené, newonné, čerwenawě modré; lusky zdělí malika; semena čerwená, černě wíce méně skwrnatá, někdy krwawá, bílá, ryšawá, černá, lesklá, wejcowitá. — W Indii východní na mistech kamenitých, odkud přenešen do Egyptu a Indie západní. Kwěte na konec plíště. \bar{h} .

List chutná trpce pak sladce jako kořen lekořicowý, a tudy w Indii se potřebuje proti chraptiwosti a kašli, budže se žwýká, budže thé z něho se pije. Semena pěkná co korály nosí na krku; hlawně dělají z nich růžence. Ze semen dělají způsob klišu k u-pewnění zlatého zboží.

HLÍZOLA. APIOS. KNOLLENERBSE.

Kalich zwonkowitý: zuby 4, nepatrné, 1 ostrý, pod

člunkem zdělený. Koruna motýlowitá: člunek srpovitý, čárkovitý, konec pawězky ohybující. Tyčinky 2bratré. Nožka waječnikowá trubkau obklíččená. Blizna wykrojená. Lusk mnohosemenný, 2pauzdry; semena branicemi oddělená.

H. nachowd. A. túberosa *Moench.* *Glycine Apios Lin.* *Sims mag. t.* 1198. *Schk. t.* 198. *Moris. 2. t.* 9. *f.* 1. Kořen hlizowitý, mnoholetý, wypauští mnoho lodyh pnulých, oblých, čárkowaných, na konci dolů pýřitých; listy střídawé, odlehlé, lichopeřené, 3jařmé; listky wejčitokopinaté, ostré, nejcelejší, škrablawé, wezpod na žebrách pýřité nebo lysé; palisty nejmenší, čárkowité, pýřité; řapík oblý, na lici žlábkowitý, pýřitý, pak olysající, zpodek ale jako i řapičky zůstawají srstnaté: stopky úzlabíčkové, ojedinělé, oblé i s hroznem mnohokwětým, jež nesau, asi 2krát kratší listu; kwěty wonné, stopečkowané, po swazcích rozstawené; listeny pršiwé, čárkowité, pýřité; kalich lysý; koruna hnědonachowá. — W plotech a krowištích z Pensylwanie až do Karoliny. Kwěte w srpnu a září. †.

Hlízy chatnajíce jako artyčoky jedí místo chleba; semena stroj jako my hrách.

FASOL. PHASEOLUS. BOHNE.

Kalich zwonkowitý, 2pyský; pysk hoření 2zubý, dolení 3dílný. Koruna motýlowitá; člunek s tyčinkami 2bratřými i s čnělkau zawitý, řidko nadkřiwený. Nožka waječnikowá lůžkem pošewnatá. Lusk smačknutý nebo walcowitý, 2chlopný, u wnitř branicemi přímnohopauzdry, mnohosemenný. Semena s pupem waječnopodlauhým.

Zeliny nebo polokře, často točiwé. Listy zpeřeno3lístěčné; listky dole palístkaté. Hrozny úzlabíčkové; stopečky často dvojčatné, 1kwěté.

F. obecný. *P. vulgaris Lin.* Ledwinkowý, turecký hrách. Zelina. Listky širokovejčité, zakončité, listek konečný prikosočtwerečný; stopky škrablawaunké, z mládí pýřité, nejcelejší, 3žilé: žil zpeřenožebrých; palisty nejmenší, wejčité, ostré; palistečky čárkowité, 2 u listku konečného, a po 1 u každého pobočního; řapík delší nebo kratší listku prostředního, oblý, pýřitý, řapičky srstnaté, přečrátké; stopky úzlabíčkové s hroznem wětewnatým, kratší listu, pýřité; listeny 2, pod kalichem okrauhlowejčité, širší kalichu a jej docela zahalující; kwět bílý, lilákový, fialový; lusky wisuté, dost

rowné, hladké. — Původně w Indii východní, nyní po celém světě se sází na polích anebo w zahradách. Kwěte od čerwna až do září. ☉.

Sázením welmi mnoho odrodkůw se zplodilo, jichžto dwa hlavnj twary přijmanti možná.

α) *F. o. točiwý*. *P. v. volubilis*. Lodyha točiwá. Bud' a) lodyha jest vysoká, takže po tyčkách wzřuru se pne a točí. *P. vulgaris Plenk t. 554. Hayn. 11. t. 46. Düsseld. suppl. 1. t. 15.* Turecký hrách *Mat. Háj. 101. b. — Wel. 122. c.* Bud' b) lodyha zůstává nižší (4—5' vysoká) a potřebuje toliko pruty. — Tyto odrodky opět se liší twarem a velikostí luskůw a náramně rozmanitau způsobau, velikostí a barwou semen.

β) *F. o. nízký*. *P. v. nanus*. *P. nanus Lin. Plenk t. 555. Hayn. 11. t. 47. Düsseld. 1. t. 16. Faseoli Mat. Háj. 101. — Wel. 122. c.* Lodyha nízká (2' vysoká) sotwa točiwá. Též i ten odrodek liší se podlé luskůw a semen welice.

Nezralé lusky, *fasoly zelené*, se nakládají do soli a octa anebo co wařiwu se jedí; taktěž i wylaupaná zralá semena jako zralý hrách se potřebují. W lékařství se jich nepotřebuje, ani ku krmění se nehodí, protože prý mnohému dobytku škodí, a mnohý dobytek jich ani se nedotýká. *Fasoly barwené a strakaté slowau konděky.*

F. mnohokvětý. *P. multiflorus Willd. Schk. t. 199.* Podobá se f. obecnému točiwému. Lodyha wždycky točiwá; listy jako předešlého; hlavně liší se stopkami listu delšími, listenoma podkalichowýma užšíma, lusky širšími, přisrpowitými, bružlatými, škrablavými, (zmládí plsnatými, škrablavými). — W Americě horké.

Toho jsau dwoje odrodky: α) *čerwcowý*; *P. m. coccineus Lam. Moris 52. t. 5. f. 4.* Kwěty tmawě čerwcowé. β) *bílý*; *P. m. albus Lam.* Kwěty bílé.

F. hlíznatý. *P. tuberosus Lour.* Křowitý, točiwý; palisty dvojrohé; kalich pysku hořeniho wyřiznutého, doleniho ždílneho, přistejného; kwěty žluté; pawězka ochlipená; lusky smačknuté. — W Kočincině.

Kořen hlízowitý, weliký, chomáčený, jedlý.

F. pramenatý. *P. radiatus Lin. P. minimus Rumph 5. t. 139. f. 2. Dill. ell. 315. f. 304.* Lodyha přímá, oblá, 3' vysoká, dolů chlupatá, tak že se chytá na šaty; listy 3lístěčné: listky wejčité, ostré, taktěž chlupaté, na šatech chlupy se chytající; stopky sotwa delší listu; kwěty dříwe swětle nachowělé, pak žluté, drobné, (7—8) w strbaul postawené; lusky asi co malik dlouhé, co brk tlusté, oblé, srstnaté, rownowážné; semena (asi 6) nejsau wětší nežli wikwa, ledwinowitá ale a jasně zelená nebo žlutá. — W Číně, na Ceylonu, w Indii východní. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Na Žávě mnoho se ho sází, takže se ho celé koráby odvázejí. Po 3 měsících jsou fasoly zralé a zchowávají se v pytlech z kůry ságowňkové na místě kaučnatém. Zdravější jsou jiných, anobrž i nemocným se dávají nenadýmající. Obvykle dělají z nich kaši. Též nať jedí co vařivo nebo salát.

F. zobanitýj. P. Max Lin. *Cadelium Rumph* 5. t. 140. Zelina; lodyha přímá, hranatá, draslawá, 1' vysoká; listy 3listečné: listky vejčité, ostré; květy žluté; lusky wisuté, sotva zděli članku prstového, hružlaté, draslawé, zavírající 3—4 semena ledwinovitá, černá. — Na Žávě, kdežto na rolich se sází.

Fasole ty nechutnají dobře, protož je Žapanové prodávají Čřanům, jižto z malky jejich dělají nudle na maso a kuřata, kteréž jřdo nehezky vyhlíží, dosti ale jest chutné.

F. mořskýj. P. Mungo Lin. *Catu Ulini Rheed* 8. t. 50. Zelina; lodyha prohybaná, oblá, draslawá; listy 3listečné: listky vejčité, ostré, přivykrajované; stopky listu trochu delší; květůw 6—7, w strbaul nahlaučěných, žlutawých; člunek na lewo rchatý; lusky oblé, srstnaté, přihružlaté, 2 1/2' dlouhé; semen asi 12, walcovitých, uřatých. — W Indii východní. Kwěte w plišti. ☉. Obvykle se sází a nahrazuje rýži, když se nepodařila.

SOJA. SOJA. SOJUBOHNE.

Kalich dole 2listenečný, na patero klaný: uřty 3 dolení rovné, ostré, 2 hoření přes polowinu srstlé. Pavězka vejčítá, krátkonehetná, bezmozolná; člunek podlauhlý, rovný. Tyčinky 2bratré, desátá přibližena, oddělena. Pořwička okolo nožky waječnikowé nižádná. Čnělka krátká. Lusk podlauhlý, 2—5semený, blanowitý, branicemi sklípkowanými opatřený. Semena wječowitá, smačkutá.

Rod jediný.

S. mrtnatá. *S. hispida Moench.* *S. japonica Savi.* *Dolichos Soja* Lin. *Jacq. rar.* t. 145. *Plenk* t. 557. *Daidu Kaempf.* t. 838. Zelina; lodyha 4' vysoká, přímá, prohybaná, hranatá, mrty tuhými, naryšawělými, dolů směřujícími hustě obrostlá; listy 3listečné: listky vejčité, třebas 4" dlouhé, 3" široké, tupaunké, měkkohroté, měkké, chlaupkované; palisty nejmenší, kopinaté; řapíky delší listu, mrtnaté jako řapíčky nejkratší; květy úřlabičkové, strbaulené, buď sedawé, buď nejkratčeji stopkaté; kalich jako stopky hustě mrtnatý; koruna fialowá, sotwa delší kalichu; lusky podlauhločárkowité, 1 1/2" dlouhé, nejodstáleji naryšawělé, srstnaté; semena

2—3 zakulatělá, bílá, s pupem hnědým. — Na Žapanu, Molukách, w Indii východní. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Dělají z nich wařiwu *miso* zwané a omáčku ostrau *soja* jmenowanau. První dělají, rozwaříce semena na kaši, přidajíce sůl, stejné množství krup rýžových, málo uwařených, postawíce všecko do teplého sklepa na 1—2 dni; tak je mohau w dřewěném žbánu 1—2 měsíce chowati. Jsau lidé, kteří *miso* dělají a prodávají. *Miso* dávají na všecka jídla místo másla na Žapaně neznámého. *Soji* dělají ze semen sojových málo uwařených, se pšenicí nebo ječmenem obhrubně roztlučnými, a solí smíchaných, a nechají je na wlašném místě 1—2 dni se kwasiti; pak všecko dají do hrnce hlídněného, solí přikryjí, wodau mnohau polejí, wfkem dobře zawrau a několikrát za den měchačkau promíchají. Po 2—3 měsících slejí břečku, již zchowají w dřewěných nádobách; čím starší, tím lepší; pečeně všelijaké jí polévají.

DLAUHATEC. DOLICHOS. HEILBOHNE.

Kalich 2listenečný, zwonkowitý, 5zubý: zuby 2 přibližné nebo dole přisrostlé. Koruna motýlowitá: pawézka záokrauhlá, dole brázdowaná, 2—4mozolná: mozolů rozewřených; křídla podlauhlá, tupá; ťlunek ůhlem přímým ohnutý, tupý. Tyčinky 2bratré (9—1). Čnělka smačknutá, od prostředka až na konec wausatá. Lusk smačknutý, čárkowitý, 2chlopný, hranicemi sklípkatými opatřený, chlopni ani křídlatých ani žilnatých. Semena wejcowitá, wíce méně smačknutá; pup waječný, malý.

Zeliny, polokře; často točilwé. Palisty pňowé, ostré. Listy zpeřeno3lístkové: listky palístkaté. Hrozny ůžlabčkové.

D. dřewnatý. *D. lignosus* *Lin. cliff. t. 20. Smith spic. t. 21.* *Phaseolus perennis* *Rumph 5. t. 136.* Peň přídřewnatý, mnoho- (6—10-) letý, třebas co stehno tlustý, hranatý a draslavý, takže poraňuje; wětwe točilwé, příhuňaté, které na latě wedené dávají brzo hustau besídku; listy jako fasolowé: listky wejčité, ostré, lysaunké; stopky delší listu, nesaucí hrozen, na němž kwěty w okolíky rozpostawené; pawézka korunowá weliká, nachowá; lusky zděli prstu, čárkowité, asi co prst široké, na hranách zaubkowané, tuhé, lysaunké; semena 3—4, dubkowaná, černá s pupem bílým, buď žlutá s pupem černým, též celá bílá. — W Indii východní. h.

Semeno jeho nejobyčejnějším wařiwem w Indii. Nikdá nesází se blízko plotůw anebo stromůw, protože je wětwe, rozmanitě spletenými docela poplná. Obyčejně býwá pokryt jakýmisi muchami, jako stínky smradlawými, černými, ježto kauřem se zapuzují. Keř najednau kwěte, nasazuje plody a zrá. Lusky zelené po celé Indii

jako u nás fasoly zelené se jedí; nemají ale tak dobré chuti. Semena zralých málokdý požívají.

D. hlíznatý. *D. tuberosus Lam. Plum. ed. Burm. t. 220.* Kořen řepovitý, co dětská hlava veliký, maučnatý; kmen křovitý, točivý; listky přikrauhlé, zakončité; hrozny stopkaté, prodlažené; lusky rovné, wisuté, smačknuté, hružlaté, ryšavě huňaté, 1' dlahé, 1" široké; semena černá. — W Indii západní. Kwěte w kwětnu až do srpna. ☞.

Netoliko kořen anobř i semena jedí.

D. kosatý. *D. falcatus Klein. Pluk. t. 214. f. 3.* Kořen hlizovitý, obyčejně toliko na palec tlustý; lodyhy zelinné, 4—5' vysoké, přeautlé, točivé, autle chlupaté; listky okrauhlowejčité, zakončité, lysé, prostředni přitrojaloěný, poboěni často mělce 2lloké; palistky šidlowité; stopky autlé (4—8), přikoliceěné; kwěty velké, nachowomodré a tíži sehnuté; lusky 2—3" dlahé, 4—8semenné, lysé. — W plotech a křowich Indie východní. Kwěte w plišti.

Kořen slauží k počišťowání dětí dolem.

D. úzký. *D. Catjang Lin. Phaseolus minor Rumph 5. t. 131. Paeru Rheed. 8. t. 41.* Zelina; lodyha přímá, 2—3' vysoká; listky širokokopinaté, lysé, 3" dlahé; stopky nejdelsí, 2—3kwěté; kwěty dost velké, bílé nebo čerwené, okolo 10 hodin se zawirajíci; lusky čárkowitzoblé, lysé, rovné, 6" dlahé, 1/2" tlusté; semena mnohá, jako naše fasoly. — W Indii východní. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Potrawa w Indii wšeobecná a hlavně na ostrowech, kdežto a wětší bedliwosti ji opatrují nežli rýži, protože mají chléb ságový. Nejlepší jest na Žawě. W Indii jest mnoho odrodkůw známo. Katjang bílý jest nejchutnější a nejzdrawější, za rok ale obyčejně zčerwotočí.

D. egyptský. *D. Lubia Forsk.* Zelina; lodyha rozestřená, lysá; listky wejčité; stopky nejdelsí, na konci klasatohrozněné; pawězka bílá, křídla modrá; lusky přímé, smačknuté, škrablawé, 10semenné. — W Egyptu, kdežto wúbec se sází.

D. čínský. *D. sinensis Lin. Catjang Sina Rumph 5. t. 134.* Zelina; lodyha lysá, někdy točiwá, nižší fasolu obecného točiwého; listky wejčité, zakončité; stopky 2kwěté, listu kratší; kwěty čerwenawé nebo bílé; lusky na loket dlahé, oblé, hružlaté, wisuté; semena bílá nebo čerwená. — W Indii východní a Číně. ☉.

Luskům zeleným a fasolům toho rodu dáwají Ewropané a Číňané předeďk přede wšemi jinými.

LABLAB. — LABLAB. LABLAB.

Kalich zvonkovitotrubkovitý, na čtvero klaný: ušty rovné: 3 dolejší ostré, hoření širší z dwau srostlý. Pawézka odstálá, dole brázdowaněžlábkowaná, s mozoly rovnolehlými; člunek úhlem přímým křivý. Tyčinky 2bratré. Čnělka smačknutá, wezpod chlupatá. Lusk smačknutoploský, šawlowitý, podlé šwů bradawičnatoměkkoostenný, u wnitř branicemi rozdělený. Semena 4 nebo skrownější, s mozolem haubowitým, čárkowitým, z pupu wyniklým, na druhém konci obraubená.

Zeliny točiwé. Palisty odstálé. Listy zpeřeno3lístičné: lístky palstkaté, celé. Hrozny stopkaté, dole list jeden nesaucí, nebo jinak profilisté s wětwičkau prostřední, pometawan. Stopěčky polopřesleněné. Semena černá nebo hnědá; pup a mozol bílé.

L. obecný. L. vulgaris Savi. Dolichos Lablab Lin. Jmění fasolu obecného. Zelina; lodyha točiwá, oblá, pýřitá, táhnauci se po odrách; listy 3lístičné, mladší pýřité, wejčité, krátce zakončité; palisty nejmenší, wejčité, palistky čárkowité; řapíky delší listu, dole ztlustlé, jako řapíčky srstnaté; stopky s hroznem dlouhým, zdělí listu nebo delší; kwěty okolikowitě nahlaučené; listeny přikalichowé podlauhlé, užší a kratší kalichu lysého; koruna delší kalichu, různobarewná; lusky podlauhlé, šawlowité, břichaté, po krajích bradawičnaté; semena wejcowitá, přismačknutá, s mozolem polokulowatým, brázdowaným. — W Indii východní, w Egyptu, a odtud přesazená na Karybeje. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Mnoho jest odrodkůw: α) černý s kwěty fialowými, semeny černými *Alp. aegyp. f. 75.* β) nachowý, kwěty nachové, semena černě nachowá. *Smith ex. t. 74. Lindl. bot. reg. t. 830. Dolichos purpureus Jacq. fragm. t. 55.* γ) bílý, kwěty bílé, semena bledě rezawá. *Dolichos benghalensis Jacq. h. vind. t. 124.*

Lusky zelené a semena suchá w Indii jedí a k tomu u velikém množstwi sázejí.

TYLOKOŘEN. PACHYRHIZUS. RÜBENBOHNE.

Kalich baňkowitý, 4laločný: lalok hoření širší, přiwykrojený. Plátky dole spojené (?); pawézka zaokrauhlá, odstálá, mozolatá, dole dvojřasá, řasy obalující nehet křidlowý. Čnělka bezchlupá, ohnutá, na konci napuclá. Lusk smačknutý, zdělený. Semen 4—8 ledwinowitých.

Polokře točiwé. Kořeny hlíznaté. Listy zpeřeno3lístičné. Hrozny úžlabičkowé. Kwěty fialové.

T. rohatý. P. angulatus Rich. Dolichos bulbosus Lin. Cacara bulbosa Rumph 5. t. 132. Pluk. alm. t. 52. f. 4. Kořen složený z hlízy řepovité, ojedinelé nebo množité. Šlahouny pnau se po stromech; listky rohaté a zubaté, zdělí 5" a skoro i tolik zšíří; květy na hroznech na střevíc dlouhých, bleďočerwené; lusky zdělí 5", zšíří 1"; semen 9 hnědých, náhořkých. — Na Manilách, a odtud do Indie východní přenešený. Kwěte skoro pořád.

Hlízy dospívají na Manilách k velikosti hlavy, jsou zpleštilější nežli řepa, hnědé a velmi hrboilaté; více mají šťávy nežli bataty; chutnají mdlé a sladce jako naše vodnice; kopávají se, nežli semena uzrála. Buď surové olaupané se jedí, anebo wařené; ani tak ani jinak nejsou chutné.

LETKOČNĚLKA. PSOPHOCARPUS, FLÜGELBOHNE.

Kalich baňkovitý, nestejně 2pyský. Pawézka přio-krauhlá, ohnutá, dole s mozoloma rovnoběžnými; křídla nožkatá, nožka w kraj pawézky přijatá; člunek podlauhlý, 2hlavý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk podlauhlý, čtwerem křídel na dél opatřený, 7—8—10semenný. Semena zakulatělá. — Rod jediný.

L. hlíznatý. P. tetragonolobus Decand. Dolichos tetragonolobus Lin. Botor Adams, Lobus quadrangularis Rumph 5. t. 133. Zelina točiwá; kořen z hlíz podluhowatých, menších nežli tylokořenowé; listy zpeřenožlístěčné; brozny úžlabíčkové, dvojčaté; květy největší, u wnitř modré, wně žluté, a toliko před polednem otewřené; lusky zdělí pidi, sotwa zšíří prstu, 4křídle; semena hnědá; lusky zralé, jsauce nadmuté, pukají, jakoby z bambitky vystřelil, bywše na slunce položeny. — W Indii východní.

Semena její prý obtěžují hlavu, a protož rostlina málo se sází; hlízy wařené jedí.

TROJKÝL. CANAVALLIA. KRIMPBOHNE.

Kalich trubkovitý, 2pyský; pysk dolní o zubech 3 ostrých, drobných; hoření o lalocích 2 obširných, okrauhlených. Pawézka obširná s mozoly rovnoběžnými; křídla nožkatá, podlauhlá, auškovaná; člunek 2plátečný. Tyčinky 1bratré. Lusk smačknutý, 3kylý, hrotem wehnutým ukončený, branicemi sklípečnatými opatřený. Semena waječnopodluhowatá, s pupem čárkovitým.

Byliny nebo polokře, větwi točiwých, listů zpeřeně žlístěčných.

Hrozny úžlabťkové, mnohokvěté; stopky trojčatné. Kwěty obšírné, nachovělé.

T. tupolistý. C. obtusifolia Decand. Desc. 3. t. 169. Dolichos Lam. D. rotundifolius Vahl. Rheed. 8. t. 43. Kmeny s mnohými větvičkami tenkými, dlouhými, hranatými, na nejvyšší stromy se pnaucími, dole tlustými, spuhovitě dřevnatými; řapíky přichlupaté; listky okrahlowaječné nebo obvějčité, přečrátce a tupě zakončité, 2—3" dlouhé, tupé nebo vykrojené, dost pevné, lysé; hrozny delší listův; kwěty přečrátce stopkaté, veliké, čerwenawě fialové, wně bělawé; listeny waječnookrahlé; lusky sotwa ponakřiwené, 3—5" dlouhé, 1½—2½" široké, obzwláště na hřbetu tlusté, na bříše nábrťké, na konci tupaunké, lysé; semena 3—5, waječnopoluhowatá, hnědočerwená. — Kwěte w plišti. **h**.

Listy potřebují k rozhánění oteklych žlaz, pražené a s hořčicí smíchané, wně proti bolení žiwota, k nakuřowání proti dnawým bolestem. Semena přebořká jsau nebezpečná.

T. mečowitý. C. gladiata Decand. Dolichos gladius Jacq. rar. t. 560. Malochia gladiata Savi. Nattamame Banks. ic. Kaempf. t. 39. Lobus macheroides Rumph 5. t. 135. f. 1. Rheed. 8. t. 45. Polokeř točiwý; listky wejčité, ostré, bradawičnaté a jakoby uschlé; kwěty bílé, ponáčerwenalé, wisuté, na hroznech listu delších; pawězky podlauhlé; lusky na píd dlouhé, na 2" široké, co malik tlusté, na konci rowné; semen 6, velikých, plochých, čerwených. — W Indii wýchodní. **h**.

Semena nedozralá wylaupaná jedí.

OBPUPOŠ. MUCUNA. ЖУКБОHNБ.

Kalich zwonkowitý, 2pyský: pysk dolení na tré klaný, s ušty ostrými, prostředním delším; pysk hoření širší, celý, tupý. Pawězka wzestaupawá, kratší křidel a člunku; křídla podlauhlá, zdělí člunku podlauhlého, rowného, ostrého. Tyčinky 2bratré; prašníkú 5 podlauhločárkowitých, 5 wejcowitých, chlupatých. Lusk podlauhlý, ohrošilý, 2chlopný, někdy s branicemi sklípkatými. Semena zakulatělá, pupem čárkowitým krauzkowitě obklíčená.

Byliny nebo polokře, dlouhopnnlé. Listy zpeřenožlístekné. Hrozny úžlabťkové, plodonosné často wisuté. Lusky často mrtnaté, mrtý nejkřehčejší w kůži snadno wníkajcí a záhajcí.

O. záhawý. M. urens Decand. Dolichos urens Lin. Jacq. am. t. 182. f. 84. Mucuna Marcg. br. 19. Plum. an. t. 107. Pluk. t. 213. f. 2. Polokeř točiwý; rozhy běla-

wě a přitlačeně hedwábité, olysající; listky wejčité, zakončité, na lici přitlačeně chlupaté, wezpod hedwábité, šedé, lesklé; palítky šídlowité; řapík delší listu; stopky úzlabičkové, kratší listu, nesaucí hrozen z kwětůw bílých nebo nažlutých, asi 2" dlouhých; kalich šedohedwábný a naryšawěle štětinatý; lusky na píd dlouhé, zšíří 2", zhusta přikryté štětínami, ježto nejmenším dotknutím se ulomiwše a do kůže wníkše náramně páli a zpryskují, což 7 dní trwá; lusky u wnitř perlowě se lesknaucí mají 3 plawá semena s černým pupem. — Na Ostrowech karybejských a Americě jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. **h**.

W Americě dělají ze štětín a melasy syrup proti hlistám, což i w Ewropě následowali; jelikož štětiny ale toliko mechanicky působí a snadně do střew se zapichující welmi uškoditi mohou, dlouho již tomu způsobu wýbost dali.

O. swědiwý. M. pruriens Decand. Dolichos pruriens Lin. Jacq. am. t. 122. Cacara pruritus Rumph 5. t. 142. Nai Corana Rheed. 8. t. 36. Stizolobium P. Brow. jam. t. 31. f. 4. Keř pnulý, točiwý, welmi škodliwý, do roli se táhnaucí a rostliny užitečné uskrécující; listky wšecky přitlačeně a pobělawěle srstnaté, wejčítokopinaté, krátce zakončité, prostřední skoro kosočtwerečný, poboční nestejnostranné, dole wně roztažené; brozen nemnoho kwětý, úzlabičkowý, sedawý, listu kratší; kwěty málo palec přesahující, fialowé; kalichy šedohedwábité, bezštětinné; lusky bez branic zděli a ztlausti prstu, pokryté štětínami žlutými, náramně žáhawými, proti nimž naše žáhawky a kopřivy ničím nejsau; semen 6, černých, žlutě praužkowaných anebo skwrnatých. — Na Ostrowech karybejských, w Malabaru, na Molukách. Kwěte w plísi. **h**.

Štětiny z lusků zeškrabané naplňují do bambusu nebo kornautkůw papřowých, aby ze čtweráctwí je wysaukly na šat anebo do postele, načež pak náramně swědění působí. Mytí wodau to ještě zhorší; nejlépe pomůže olej anebo popel. Po dešti není rádnou w řekách se kaupati, podlé nichž ta rostlina roste.

O. křídlatý. M. gigantea Decand. Dolichos giganteus Willd. Kaba Valli Rheed. 8. t. 36. Lobus littoralis Rumph 6. t. 6. Polokeř točiwý, nejlysejší; listky zakončité, poboční dole wně rozšířené, a tím skoro srdčité, wejčité, prostřední wejčítý; kwěty 8" dlouhé, stopečkowané, rozpostawené na hrozen 1 1/4" dlouhý, běwný, na konci stopky, řapíku delší; stopečky po 2 nebo 3 wynikající, pýřité; kalichy šedopýřité a ryšawě štětinaté; koruna sotwa dwakrát kalichu delší; lusk asi 2 1/2" dlouhý, 1 3/4"

široká, úkosně kopinatá, podlé šwů 4křídla, štětínami ryšawými hustě přikrytá; semena 3—5 plochá, hranicemi oddělená. — W Indii východní. ě.

Štětiny též nesmesitelné swrbení působí; 3 semena prý mohou člověka usmrtni.

MESTELICE. CAJAKUS, WOLLBOHNE.

Kalich zvonkovitý, na patero klaný: ušty šidlowité, na konci podhnuté, 2 hoření dlouhosrostlé. Pawézka obširná, dole 2mozolná; člunek tupý, rovný. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk podlaublý, smačkutý, úkosnými zauženinami hružlatý, hranicemi blanovitými oddělený.

Kře aksamitnaté. Listy zpeřenošlstečné: listky bezpalisté. Hrozny úžlabčkové; stopečky dvojčatné z jediného listenn, Kwěty žluté. Dělohy klíčením slepené.

M. žlutá. *C. flavus Decand.* *Cytissus Cajan Lin. Jacq. obs. 1. t. 1. Plum. ic. t. 114. f. 2.* *Phaseolus balicus Rumph 5. t. 135. f. 2.* Keř zwýši 2 mužůw s wětwezi wisutými; rozhy oblé, hranaté, jako wšecky zelené díly aksamitnaté; listky podlaublokopinaté, krátce zakončité, tupé nebo ostré, zpeřenožebřé; palisty nejmenší, wejčité; palistky štětínowité, o polowici kratší řapiku; řapík kratší listku, žlábkowitý; řapičky nejkratší, hustě chlupaté; stopky úžlabičkové i s kwěty málo delší řapiku celého, nesaucí hrozen složený, latowitý nebo wrcholkowitý; stopečky i s kalichy 1barwými huňaté; koruny asi 3krát delší kalichu, žluté; pawézka wně stejnobarwá; lusky čarkowitopodlauhlé, zakončité, brotité, naryšawěle huňaté, sítkowané, s oky na úkos roztaženými, asi 3¹/₂ dlouhé, černohnědé; semena 3—4. — W Indii východní, nyní w Americe horké se sází. ě.

Semena zralá pak wylaupaná jedí, ačkoli nedají se na měkko uwariti a dobře ztráwiti.

M. dvojbarwá. *C. bicolor Decand.* *Cytissus Cajan β Lam. C. pseudocajan Jacq. h. vind. t. 110.* *Thora Paeron Rheed. 6. t. 13.* Podobá se welmi předešlé, rozeznává se ale palistky postranních listkůw skoro jako řapičky dlouhými, pawézkau wně nachowau, ačkoli koruna ostatně jest žlutá, lusky 4—5semennými, zelenawě a červeně skwrnatými. W Indii východní, a odtud do Guiney a Ameriky horké přesazená. Kwěte skoro pořad. ě.

Semena červeně nebo bledě žlutá w lednu zrají, jsau chutná

a na trhu se prodávají; tedy pilně se sázejí do půdy mastné; pořád zelenají. Kořen dobrý proti blednici a bolesti zubů, listy proti krvotoku.

ŠKRKAWIČNÍK. LUPINUS. FEIGBOHNE.

Kalich hluboký 2pyský. Koruna motýlowitá: pavězka po stranách ochlivená; člunek zakončitý. Tyčinky 1bratré: trubka celá; prašníkův 5 malých, zakulatělých, raučejších, 5 podlauhých, pozdějších. Čnělka nitovitá. Blizna konečná, zakulatělá, wausatá. Lusk kožnatý, podlauhlý, smačknutý, úkosně hružlatý. Dělohy tluslé, kliččením v listy proměněné.

Zeliny, polokře. Listy z lístkův 6—9 dlanitě složené, málokdy jednoduché; palisty se řapíky srostlé; stopky protilisté nebo konečné. Kwěty hroznatoklasené, střídavé nebo přesleněné, listenaté.

Š. bílý. *L. albus* *Lin. Blak. t. 282. Plenk t. 552. Schk. t. 198. L. sativus* *Clus. 2. p. 228. f. 1.* Hrách škrkawičný *Mat. Háj. 102. — Wcl. 124.* Wlčák, wlič bob. Zelina, Lodyha 2—3' vysoká, přímá, oblá, dutá, wzhůru huňatá, jednoduchá nebo nahoře wětwnatá; listy střídavé, složené z 5—7 lístkův obwejitopodlauhých, krátce měkkohrotých, wezpod huňatých; palisty čárkowitzokopinaté, ostré, huňaté; řapíky zdělí listku nebo delší; hrozny konečné, delší kratší; kwěty střídavé, bezlistenčné, stopěčkované, bílé, dost veliké, modře žíhané; kalich huňatý: pysku hořeního celého, dolního trojzubého; lusky přímé, skoro přitlačené, zdělí 3", zšíří 1", žlutavé, huňaté; semen 6 velikých bílých. — W Malé Asii, nyní v Ewropě jižné se sází. Kwěte w čerwnu, lipnu. ☉.

We Wlaších se sází na píci a pro semeno, kterým se lid žiwí nebo dobytek krmí; chuti jest hořké; potřebuje se též co surogat káwy; druhdy w lékařství proti škrkawkám, ku kterému konci obkladky z manky jeho na pupek se kladly.

ZARDĚNICE. ERYTHRIKA. CORALLENBAUM.

Kalich trubkovitý, s ústím ufatým, přízubatým neb pošwowitým. Pavězka nejdelší, podlauhlá, mnohem delší křídel a člunku dvojplátečného. Tyčinky 2bratré, rovné: desátá buď přisrostlá buď prostá, mnohem kratší křídel, po řídku chybící. Lusk dlouhý, hružlatý, 2chlopný, mnohosemenný. Semena wejcovitá, s pupem pobočným.

Stránky, kře, málokdy byliny; palisty drobné, od řapíku oddělené. Listy řapíkaté, 1jařmé s lichým; lístky místo palistu dole žlazami opatřené. Pně a řapíky někdy ostnaté. Hrozny zdělené; sto-

pečky někdy trojčaté, přiblížené. Kwěty červené. Semena často červeně a černě strakatá, lesklá.

Z. bylinná. E. herbacea *Lin. Trew Ehr. t. 58. Lam. t. 608. f. 2. Dill. elt. t. 90. f. 106.* Kořen řepovitý, zwicí podsedového, vyhání lodyhy letní, 5—6' vysoké, jednoduché, asi co brko tlusté, bezbranné; listy střídavé: lístky kosočtverečné, lysé, zelené, wezpod nasiwělé, tupé, někdy hrotité; řapíky celé, delší listku prostředního, někdy ostnaté; hrozny s listím stejnočasé, prodlažené, třeba delší nežli píd; kwěty řidké, trojčaté, $\frac{3}{4}$ " dlouhé, co korál červené: pawézka kopinatá; kalich červeně hnědý, uřatý, zubůw nepatrných; stopěčky překrátké; lusky hružlaté; semena žiwě červená, skoro wejcowitá. — W Karolině, Floridě a podlé Missisipi, w lesech písčitých. ♃.

Z. korálowá. E. Corallodendron *Lin. Lam. t. 608. f. 1. Comm. amst. 1. t. 108. Sloan. 2. t. 178.* Strom zwýši 9—12', slíčný, obzvláště když kwěte; kmen tu a onde ozbrojen ostny krátkými, které u mladých stromůw na kmenu a wětwich jsau hojnější; wětwe rády kořeny ženau a tudy keř se potřebuje k dělání plotůw; kůra šerá, dřiwí křehké; lístky široce wejčitokosočtverečné, ostré, lysé, celé, dole rozšířené, asi 3" dlouhé; řapíky dlouhé (6"), někdy ostnaté; řapíček konečného listku delší po-bočních; kwěty wynikají dřiwě listůw krásně miniowě červené, weliké, newonné, mnoho medu dáwající, mrawencům milého, rozpostawené w hrozny homolowité, 5—6" dlouhé; kalich uřatý, 5zubý; pawézka podlauhlá; tyčinka desátá prostá, zdělí křidel; lusky 6" dlouhé, co prst tlusté, hružlaté, lysé, oblé, hnědé; semena krásně červená, lesklá. — Na Ostrowech karybejských, w Brasilii. Kwěte w prosinci a lednu, a nemaje tenkrát listí, wyhlíží zdaleka jako súkno červené rozprostřené, pak wyráží listí. 5.

Kořen, kůra, listy a kwěty užitečné proti nemocem hrudním, listy také proti blistám.

Z. indská. E. indica *Lam. Gelata litorea Rumph 2. t. 76. Mouricou Rheed. 6. t. 7. Kuara Bruc. it. 5. t. 19.* Strom okázalý jako dub; kmen 2 sáhy w objemu; wětwe plné ostnůw krátkých; lístky širokovejčité, skoro wejčité, ostré, lysé, dole při řapíku žlázkami opatřené; kwěty (20—30), asi prst dlouhé, wisuté, karmasinowé, husté, dělají hrozen předlauhý; kalich pošwowitý; pawézka odstálá, wejčitá, poddutá; tyčinky dole 1bratré; lusk skoro zdělí pídi, ztlauští malíka, wálcowitý, hružla-

tý, černavý; semen 6—8 červenavých, zvlčí bobu, nedrých. — W Indii východní, Abyssinii. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Dříví měkké, neužitečné, nehoří plamenem, uhlí ale dlouho dantná. Nižší strom w Indii tak jistý čas nedrží jako ten; w lipnu padá listí a kvítí vyniká; tenkrát vyhlíží z daleka, jako by jej červeným sáknem powlékl; u prostřed srpna přestane kwěsti, načež w září jest olistěn. Ryby prý červeností kwětu zaplašeny zdalují se od břehu; za to ale w tom čase hemží se papaušky co krew červenými, žlutě a zeleně strakatými, *lori* nazwanými, jižto náramný štěbetot wydávají a mladými lusky se žíví. Slonové milují měkké dříví. Ze dříví dělají pošvy na kordy a nože, z kwětu konfekt, *karil* zwaný. Kůru potřebují proti zimnici a auplawici; listy proti hryzení; kwěty proti wředům a wyraženinám. W Abyssinii, obzvláště w Guaře hojně roste a jest kromě ebenu jediný strom; všude roste, kde zlato se nalézá, a protož od pradávna potřebují semena jeho k wážení zlata: jmenují se *karát*, který názew dostalo záwaží na zlato.

PLASO. BUTEA. RATTENHULSE.

Kalich zvonkovitý, 5zubý: zubůw 2 hořenich přiblížených, přispojených. Pawězka kopinatá, odstálá; člunek křivý, zdělí křídel a pawězky. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk nožnicowitý, ploskosmačknutý, nepukawý, nahoře 1semenný. Semeno smačknuté, veliké.

Stromy bezbranné. Listy 3listěčné čili 1jařmé, s lichým: listky palistkaté, obšírné, wejčítokrauhlé. Hrozny mnohokwěté: kwěty trojaté, krátkostopečné, pod kalichem listenečné. Koruny tmawě čerwcové.

P. májnaté. B. frondosa *Roxb.* 1. t. 21. *Kern. ic.* 1. t. 4. *Hayn.* 10. t. 6. *Düsseld. suppl.* 1. t. 10. *Erythrina monosperma Lam.* Plaso *Rheed.* 6. t. 16. 17. Strom 18' vysoký; kmen 1' tlustý, nakřiwělý, s korau šedau, wětweми nepravidelnými, rozhami pýřitými; listky veliké, zaokrauhlé, tupé nebo wykrojené, wezpod skoro aksamitnaté; kwěty velmi veliké (2"), krásně tmawočerwené, pýřím žlutým a stříbrným wystiněné, s kalichem černě aksamitnatým, rozstawené na hrozen wisutý, na střewic dlouhý; koruna kalichu čtyřikrát delší; lusky 6" dlouhé, 2" široké, jako nějaká nožnička křídlowité, na nožce a šwech běloplstnaté, na chlopních sotwa pýřité, semeno jedinké, 1½" dlouhé, 1" široké, hnědé, zasladle, silně wonící. — W Indii východní na wrších. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Času horkého přjstí se z kůry šláwa pěkně čerwená, jež na wzduchu twrdne a *wýchodní, indské kino* slowe; barwy brzo pozbývá, nezchowáli se do lahwic; chuti jest trpké a rozplývá se w hubě. Zpařenina kwětowá barwí bawlnu na žluto. Na wětwich sedí mnoho čerw-

cůw, jížto ščáwu čerwenan w laku proměňujf. Pohané potřebujf dříwí a listf k swým obřadům.

P. nádherná. *B. superba Roxb. t. 32.* Strom nejladnějšf, předešlému náramně podobný; rozhy jsau lysé, hladké; listky přiokrauhlé, tupé, wezpod aksamitnaté, prostřední třebas 20" dlouhý; koruny kalichu čtyřikrát delší, weliké, přehojné, překrásné; zuby kalichowé, ostré. — Na wrších koromandelských.

Strom nejkrásnějšf, obzwláště když kwěte; kwěty ozdobjně a žiwě barwené, takže nelze malowáním jich napodobiti. Z kůry takowá též ščáwa se prýštf.

Podřadí 6.

SISOWITÉ. DALBERGIEAE.

KALEDA. PONGAMIA. MONDBOHNE.

Kalich čišowitý, 5zubý, úkosně ufatý. Plátkůw 5, nehetnatých, w korunu motýlowitau postawených. Tyčinek 10, 1bratrých: trubka nahoře rozpuklá, nebo s desátou poloprostau. Lusk smačknutoploský, nepukawý, zobanitý, 1pauzdrý, 4—2semenný.

Stromy índské. Listy lichozpeřené; listky střičené. Hrozny úzlabíčkové.

K. lysá. *P. glabra Vent. malm. t. 28.* *Galedupa indica Lam.* *Robinia mitis Lin.* *Dalbergia arborea Willd.* *Pongam Rheed. 6. t. 3.* Strom 40—50' zwýšf, jehož kmen sotwa muž obejme; dříwí bílé, měkké; kůra a listy wonné; listky 2—3jařmé s lichým, wejčité, zakončité, lysé, zdělí 6", zšíři 3"; hrozny úzlabíčkové, stopkaté, 4—5" dlouhé; kwěty motýlowité, bělawé, wonné; kalich přemalý, z mládí pýřitý; plátkowé nehty z kalichu čnějící; lusky eliptičné, smačknuté, zdělí 1", zšíři 1/2"; semena 2, smačknutá, ledwinitá. — W Indii wychodní na wrších. Kwěte w posuše 5.

Snadno se rozmnožuje hřízenicemi, od 15tého roku až do 50tého semena nosí, pořád zelená, kwěte od dubna až do ledna. Dříwí k topení; kořen silně wonný užitečný na wředy, listy do koupelí proti dnám, olej ze semen k swícení.

SISO. DALBERGIA DALBERGIE.

Kalich zwonkowitý, 5zubý. Koruna motýlowitá; člunek z plátkůw toliko na konci srostlých. Tyčinek 8—10, buď wšech w trubku nahoře rozpuklau spojených, buď dělajících swazky 2, stejné, střičné. Lusk

nožnicovitý, blanovitý, smačknutoploský, podlauhlý, obak ztenčený, 1—2semenný. Semena smačknutá, obdálná.

Stromy, kře, často pnnlé. Listy lichopeřené.

S. šírolisté. *D. latifolia Roxb. t. 113.* Strom z nejvyšších; listky 3—5, střídavé, zaokrouhlé, vyříznuté, na lici lysé, wezpod pyřité; laty úžlabičkové, chudokvěté, listu mnohem kratší; lusky podlauhlé, kopinaté, na obojm konci ostré, obyčejně 1semenné, zdělí 2 $\frac{1}{4}$ “, zšířl 1“. — W Koromandelu na vrších. 5.

Dříví jádrowé slowe černým (Black wood) a potřebuje se k vykládání; barvy jest násedě černé s jasnými žilami, ku podiwu pěkné, drobnowlákné, těžké, we wodě se potopuje. Na Malabaru jsau prý kmeny 15' w objemu mající.

S. pnulé. *S. scandens Roxb. t. 192.* Keř po stro-mech se pauci; listy složené z 9—11 listkůw eliptično-podlauhlých, přiostrých, lysých; hrozny klasowité, listu delší; stopečky chomáčené; tyčinky 2bratře: kwěty růžowé; lusky zdělí prstu, čarkowitokopinaté, 2—3semenné, lysé, obak ztenčené; semena 2—3, šedá, bezchutná. — W Koromandelu. Kwěte w plišti. \bar{H} .

Z kůry dobývají způsob lenu, z listůw ostrých dělají obkladky, semena potřebují k počišfowání.

KŘÍDLOK. PTEROCARPUS. FLÜGELFRUCHT.

Kalich 5zubý. Plátkůw 5, w korunu motýlowitau postawených. Tyčinek 10: nitek rozdílně spojených. Lusk nepukawý, neprawidelný, přiokrauhlý, křídlem obraubený, často bradawičnatý, 1semenný.

Stromy nebo stránky bezbranné. Listy lichopeřené. Hrozny úžlabičkové.

K. drakowec. *P. Draco Lin. P. officinalis Jacq. am. t. 183. f. 92. P. hemiptera Gaert. t. 156. f. 2.* Strom zwýši 30'; kůra tlustá, wně z rezawa šedá, u wnitř narezawělá, čerstwá, nařiznuta jsauc, po nějakém čase zpeřestí tečkami krwawými, w slzy se proměňujícimi: strom tu a onde poraněný brzo popne se krůpějemi krwawými, po kmenu dolů tekaucimi, obzwláště w čas horký w několika minutách křehnaucimi a dāwajícimi hmot, nazwaný *dračí krví americkau* (Sanguis Draconis). Kůra, dříwi a listy swraskawé chuti. Wětwe dlahé, po celé délce ozdobené listím střídawým, lichopeřeným, 2jařným, lesklým: listky kopinatopodlauhlé, tupaunké, nejlysejší, střídawé, konečné 1 $\frac{1}{2}$ “ dlahé, prostředni 2“; řapíky oblé, krátké, přiuhnaté; tyčinky 1bratře: trubka nahoře

nerozpuklá; lusky hladaunké, přiókrauhlé, korkowité, lsemenné, po hoření šwu rownaunké, bezkřídle. — Na Guadalupě a Tierra-Bombě ostrowech. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

Pryskyřice, *dračel krwi* nazwaná, jindá w lékařstwi proti krwotokům se potřebowala.

K. indský. *P. indicus Willd. P. Draco Lam. t. 602. f. 2. Lingoum Rumph 2. t. 70. Comm. amst. 1. t. 109.* Strom vysoký, křiwý; listy zděli 1', lichopeřené, 2—4-jařmé: listky střidawé, wejčité, ostré, lysé, zděli 4'', zšíři 2''; hrozny úzlabičkowé, jednoduché nebo wětewnaté; kwěty žluté, welmi wonné, jako chejr zlatý; tyčinky 2bratré (9 a 1); lusk přiókrauhlý, kolem do kola křídlem obraubený, zwici zlatého, ostře zakončítý, u wnitř 3pauzdry: pauzdra o 1 semeně. — W Indii wýchodní. Kwěte w srpnu, září. 5.

Dřiwí čerwené, jako sandalowé, likodrowé, měkké, wonné, často pěkně merhowané truhláři potřebují. Kwěty na trhu prodáwaj a wplétaj do vlasůw. Z kůry prýštlí se pryskyřice čerwená, přetrpká, proti běhawce a bedelkám užitečná, křiwě *dračel krwi* nazwaná.

K. sandal. *P. santalinus Lin.* Strom nejvyšší; kůra olšowé podobná; wětwe střidawé; listy střidawé, řapikaté, lichopeřené, 1-, řídčeji 2jařmé: listky střidawé, řapičkowané, podkonečné wětší, wejčitozaokrauhlé nebo podlauhlé, nejcelejší, wyříznuté nebo zatlačené, na lici nejlysejší, wezpod šedé; palisty žádné; hrozny úzlabičkowé, jednoduché nebo wětewnaté, přímé: listeny žádné; kalich hnědý; koruna pawězky obsrdčité, přímé, po stranách nadchlípené, zaubkowané, čeřité, žluté, čerweně žilnaté, křidel odstálých, žlutých, zaubkowaných, čeřitých, člunku podlauhlého, málo nafauklého, krátkého, na konci čeřitého; tyčinek 10, dvojbratrych; prašniky kulowaté, bílé; waječnik nožičítý, podlauhlý, srstnatý; čnělka křiwá; blizna tupá; lusk přiókrauhlý, nožičítý, wzhůru srpowitý, lysý, na dolejšim kraji kýlatý, po kýlu obraubený blanau přičeřitau, pod pokožkau žilami bradawičnatý, nepukawý; semeno 1, okrauhlé, smačknuté, sotwa wyříznuté. — W Indii wýchodní na wrších a na Ceylonu. Kwěte w posuše. 5.

Dřiwí jeho jest prawý *čerwený sandal*, co krew čerwené, černě žilnaté, těžké, u wodě se potopující, husté, zápachu kořenného, chuti trpké; barwí čerweně; potřebuje se ku kadění a do práškůw na zuby. Z kůry prýštlí se čerwená pryskyřice, způsob *dračel krwe*.

KOSOLUSK. DREPANOCARPUS. SCHNECKENFRUCHTBAUM.

Listence 2 pod kalichem. Kalich 5zubý: zub doleni na konci rozewřený. Plátkůw 5, korunu motýlowitau dělajících. Tyčinek 10, jednobratrých, s trubkau nahoře rozpuklou, nebo stejně 2bratřích. Lusk smačknutý, nepukawý, bezkřídlý, srpovitý, 1pauzdrý, 1semenný. Semena na šew břišni připewněná.

Kře, stromy. Listy lichopeřené. Laty konečné.

K. senegalský. *D. senegalensis* Nees ab. *Es. Düsseld.* 18. t. 19. Strom mírně vysoký; listy padawé, lichopeřené, 3—4jařmé: listky wejčité; kwěty drobné, žluté, na latách konečných; lusky měsíčné, malé, pyřité, 1semenné. — W Senegalsku. Kwěte w prosinci. 5.

Z kůry poraněné prýští se *kino africké*, jež k nám se přiawíží w brylkách drobných, černých, dāwajících prášek hnědočerwený, trpký, skoro docela z tříslowiny jako katechu sestāwající.

PEROLUSK. ECASTAPHYLLUM. RUNDHÜLSR.

Kalich zwonkovitý, předwojpský: pysk hoření wykrojený, doleni na tré klaný. Koruna motýlowitá. Tyčinek 8—10, stejně 2bratřích, nebo 9, jichž 8 stejně 2bratřích a 9tý prostý. Lusk zaokrauhlý, blanovitý, bezechlopný, 2waječný, 1semenný. Semeno ledwinowité.

Kře někdy puale. Laty úzlabičkové, přechoholicité. Listy lichopeřené, někdy o jediném listku.

P. wejčítý. *E. Brownei* Pers. *E. frutescens* Brown. t. 32. f. 1. *Pterocarpus Ecastaphyllum* Lin. Keř vysoký nebo strůmek kmenu 8střewičného; listky ojedinělé, wejčité nebo eliptičné, dole přísrdčité, zakončité, tupé, zdělí 4", zšíří 2 1/2", nejcejší, na lici lysé, wezpod hedwabité, bělawé; laty úzlabičkové, mnohem kratší; kwěty bělawé; tyčinek 10, na dwa stejné swazky (po 5) srostlých; lusky asi zdělí 1', okrauhlowejčité, nožičité, nejtupější, na konci málo wyříznuté a ostatkem čnělky kratičkým hrotité, obzwláště u prostřed žilnatosítkowané, 1semenné. — W Indii západní a Americě jižné. 4.

Wětwe působí dáwení a ženau na stolici; zwařenina z kwětůw a lusků proti psí bēsnosti; syrup ze kwětu proti wodnotělnosti.

DWOJOK. BRYA. BRYA.

Kalich předwojpský, 5zubý. Plátkůw 5, w korunu motýlowitau rozpostawených. Tyčinek 10, jednobratřích, desátá až do pola s ostatními srostlá. Lusk 2článečný: članky 1semenné, pukawé, smačknuté, šew

hoření rovný, dolejší obloukovitý; článek hoření někdy pometalý.

Stromy americké; trny palistní, lístky ojedinelé, shlauchené, snad spíše slístečné, sedavé.

D. eben. *B. ebenus* Decand. *Aspalathus Ebenus* Lin. *Pterocarpus glaber* Lin. *Amerimnum Ebenus* Swartz. *Brya P. Brown.* t. 31. f. 2. *Spartium Plum. ic. t. 246. f. 1.* Strom asi 40' vysoký, s kmenem co stehno tlustým, křivým, s kořáním mnohým, rozlézajícím se, s korau rozsedalou, často se slupující a dolů jako hříva visící; dříví má tvrdé a tmavě hnědé; palisty proměňují se v trny oddělené; lístky shlauchené, vejčitopodlauhlé, zdělí $\frac{1}{4}$ " , zšíří $\frac{1}{4}$ " ; květy před listím se rozvíjející, drobné, žluté, po 1—2 na stopkách úžlabíčkových, 2—3, listu kratších; lusky co papír tenké, hnědé, zaokrauhloledwinovité, srstnaté, 1semenné. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte v březnu, dubnu. 5.

Dříví jeho pro pěknau, zelenavě žlutaú barwu jest wáženo, tudy z Jamaiky do Ewropy se přiwází a *ebenem* slowe, ačkoli od madagaskarského docela se liší. Kwěty zasladlé a lusky mají moc počišťowati jako senes; listy potřebují se proti wředům.

Podřadí 7.

POMĚRANOWITÉ. SWARTZIEAE.

POMĚRAN. SWARTZIA. SWARTZIE.

Lupeny kalichowé dřív rozvíti w paupě vejčítokulowaté spojené, pak skoro až dolů nepravidelně a jakoby chlopnitě pukající. Plátek jediný, podplodní, rovný, boční nebo nižádný. Tyčinek 10—15—25 podplodních, někdy 2—4, větši jalowé (snad plátky pometalé), ostatní dole často přispojené. Lusk často nožičitý, 2chlopný, 1pauzdry, chudosemený. Semena míškem oděná.

Stromy bezbranné. Listy jednoduché nebo peřenosožené; květy úžlabíčkové, hrozněné.

P. palčiwý. *S. triphylla* Willd. *Possira arborescens* Aubl. t. 355. *Lam. t. 461. f. 1.* Strom kmenu 7—8" vysokého s korau hladkau, šediwau, dřívím tvrdým, žlutawým, celistwým; wětwe rozkladité, zawilé; listy lichopeřené, 1jařné, dolní slístečné: lístky waječnokopinaté, zakončité, sedavé; řapiky obraubené; palisty malé, ostré; stopky úžlabíčkové, 2—5kwěté, listenaté; kalich z 2 nebo 4 lupenůw zaokrauhlých, přiwýých;

plátek jedíný, obšírný, žlutý, okrauhlý; mnoho tyčinek krátkých, s pometalým prašníkem; lusk kožovitý, o 3—4 semenech hranatých. — W lesech guianských. 5.

Diwochowé dělají ze dříví hroty na špy, odtud jméno *bois a fêche*. Semena jsau palčiwá, takže hubu hned zapalují.

P. plstnatý. S. tomentosa Decand. Robinia Panoco *Aubl. t. 307.* (kromě kwětu a plodu). Strom nejvyšší, s kmenem 3' tlustým; listy 2' dlouhé, z 5—7 lístkůw, i s řapíkem oblým a s rozhami aksamitnatých; listky waječnopodlauhlé, zakončité, wezpod aksamitnaté, zdělí 8", zšíří 3"; palisty přiokrahlé; hrozny mnohokwěté; plátek ojedinělý, přiokrahlý, žlutý; lusky smačknuté, fialowé; semena pětihraná. — W Kayeně podlé řek. 5.

Dříví hořké a kůra hořčejší, rončí štáwu čerwenau, pryskyřičnata, potřebuje se w tisánách k wyprawení potu, a zpařenina z kwětu proti křečům. Dříví přetvrdé, skoro nezmařitelné, čerwenawé, velmi jest wázeno; hlawaě dělají z něho wesla (*bois pagaie blanc*).

KÁPATKA. BAPHIA. BAPHIE.

Kalich šepicowitý, kwět zawírající, na dél pod člunem pukající, pod pawézkau přímý, pak padající. Pawézka odstálá, zaokrahlá; křídla čárkowitá, zdělí pawézky; člunek ostrý. Tyčinek 10, prostých. Lusk srpowitý. Semen 6 čočkowitých.

K. lesklá. B. nitida Lodd. cab. 4. t. 367. Strom. Listy lichozpeřené, 2jarmé: listky waječnopodlauhlé, zakončité, lesklé; stopečky 2—3, úzlabičkowé, 1kwěté; kwěty bílé. — W Sierra-Leoně.

Dříví, *Cam-wood* zwané, do Angličan přiwážejí a co fernambuk k barvení potřebují.

Podřadí 8.

CITLIWKOWITÉ. MIMOSEAE.

POTUTA. ENTADA. BANDSCHELFEN.

Kwěty mnohomanželné. Plátkůw 5, oddělených. Tyčinek 10—25; prašníky na konci žláznaté. Lusk smačknutý, patrně článkowaný: chlopně často uzráním w slupky 2 rozdelené; články 1semenné; žebra stálá. Semena tlustá.

Kře puulé, bezbranné; listy dwakrát peřené nebo dvojenopeřené; řapky často w úponky wyběhající. Kwěty bílé, klasené, nesčíslné, mnohé pometaué. Lusky lysé, bezbranné, největší.

P. pomorská. E. Pursaetha *Decand.* Pursaetha *Lin.* Mimosa scandens *Roxb.* Perim Kaku Valli *Rheed.* 8. t. 32—34. Faba marina, Parrang. *Rumph* 5. t. 5. Keř nebo spíše strom s kmenem 2—3 sáhy vysokým a tlustým, takže jej sotva 5 mužův obejmouti může, z něhož vystřelují šlahauhy mnohé, dřive zelené, pak černající, rozmanitě prohybané, až na vrcholky blízkých stromův se pnaucí, anebo, nenili jich, po zemi běžící; takovým způsobem dohromady splétají 6—8 stromův, takže jich nelze nežli najednou porazit; jestli dosáhly vrcholku, spauštějí odewšad dolů množství větviček tenkých, zelených, s listím. Listy dvojzpeřené, úponkau ukončené: listky 1—2jařmé, listečky 2—4jařmé, obak lysé, vejčité, vykrojené, 2—4" dlouhé, 3" široké, lesklé, velmi hojné, takže listův jiných stromů ani není widěti; hrozny úzlabíčkové na stopkách 1½ dlouhých, plné kwětův drobných, bílých, vonných, 10mužných; lusky nejvýš 2 nebo 3 na jedné stopce, děle roku zrající, jako pentle dolů wisící, 5—7' dlouhé, co ruka široké, dřewnaté, hned rovné, hned šawlowité, někdy zawilé, obak s krajem tlustým, hružlaté wyvýšeninami podlé množství semen; slupky sestávají ze 2 wrstew, jichžto wněšná, co papír tlustá a zelená se slupuje, wnitřní ale rusá nepuká; semen 15—30 hořkých, po jednom w každém paudzru, plochých, podlauhých, srdčitých, wíce 2" dlouhých, leskle hnědých, powlečených štawau jakoby hlinau, jež se dá smýti, nejedlých. — W Indii východní na pomoří. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

P. hromázná. E. Gigalobium *Decand.* *Tuss.* 2. t. 21. *Desc.* 3. t. 200. Mimosa scandens *Swartz.* M. scandens americana *Lin.* Podobá se předešlé; listky 1—2jařmé; listečky 2—4jařmé, obak lysé, podlauhlé, wyříznuté; tyčinek 20—25; lusky 6—8' dlouhé, kožnaté, šwůw nejtlustších; semena zaokrauhlá, 2" w průměru široká. — Na Ostrowech karybejských.

CITLIWKA. MIMOSA. SINNFELANZE.

Kwěty mnohomanželné. Plátky 4—5, w korunu nálewkwitau, na 4—5 klanau srostlé. Tyčinky nejdoleji z koruny anebo z nožky waječnikowé wyniklé, buď jich co uštůw korunowých, buď dwa · neb třikrát wíce (4—15). Lusk smačknutoploský, 1—mnohočlánečný: članky 1semenné, se žebry stálými.

Palisty řapíkové. Listy dvojeno- nebo dvojnásobně zpeřené. Kwěty růžové nebo bílé, strbaulené.

C. nestejná. *M. sensitiva* Lin. *Breyn. cent. t. 16. Trew. Ehr. t. 95.* Čilek. Keř zvýší muže, mnohovětný; větve oblé, s mnohými trny, málo hákovitě podhnutými, rusými, pýřitými; rozhy oblé, pýřité; listy sudopeřené, 2jařmé: listečky polovejčité, ostré, vezpod přitlačeně chlupaté, na lici lysé, 1" dlouhé, 1/2" široké, vnitřní dolní sudy přemalé; strbauly 2—1, úzlabičkové, na stopkách řapíku kratších; lusky paprskovitě rozpostavené, 1' dlouhé, 3" široké, 4semenné. — W Brasilii. Kwěte w dubnu až do srpna. \bar{h} .

Listečky dotknuty bywše zponenáhla se schauř. Celý keř obsahuje tříslovinu, pryskyřici a sliz; žene na stolici; kořen působí dáwení a utiňuje průjem.

C. stydlivá. *M. pudica* Lin. *Dict. sc. nat. atl. 3. t. 258. Breyn. cent. t. 28. Comm. am. t. 29. Plum. t. 202.* Zelina 2—3' vysoká; lodyhy štětinaté a wice méně trnaté; trny na konci maličko podhnuté; listy 2jařmé: listky lichozpeřené, třebas 17jařmé: listečky 5" dlouhé, čárkovité, tupaunké, brwité; řapíky a řapičky štětinaté; palisty kopinaté, brwité; stopky úzlabičkové, ojedinělé, kratší řapíku; strbaul podluhowatý, mnohkwětý; lusky 1/2" dlouhé, 1 1/2" široké, po kraji štětinaté, u prostřed lysé; semena 4, černá. — W Brasilii. Kwěte w březnu až do lipna. \bar{h} .

Listy bywše prstem dotknuty rychle se sklopují, protož rostlina w hřízdech se chová. Kořen smradlavý a hořký působí dáwení, dráždí, činí proti jedům; listy prý jsau jedovaté.

OBALOŠ. INGA. INGA.

Kwěty mnohomáželné. Kalich šzubý. Plátkůw 5, w korunu na patero klanau srostlých. Tyčinek mnoho čnějících, dole krátce (někdy nejdéleji) jednobratrých. Lusk širokočárkovitý, smačknutý, 1pauzdry; semena dužninau, řídko blánkau nebo maukau obkličena.

Kře nebo stromy, často bezbranné. Kwěty klasené nebo strbaulené, červené anebo bílé.

O. cukrowý. *I. vera* Willd. *Mimosa Inga* Lin. *Merian sur. t. 1. Sloan. 2. t. 183. f. 1. Plum. gen. t. 25.* Strom ztepilý, se dřiwim twrdým, bílým; listy jednoduše peřené, 4—5jařmé: listky obwejitopodlauhlé, zakončité, blanowité, lysé, třebas 6" dlouhé a 3" široké; řapík křídlatý; klasy úzlabičkové, obyčejně ojedinělé; kwěty dost weliké, bílé; kalich chlupatý, trubkovitý; koruna

wlnatohedwábnatá, 5zubá; lusky 5" dlahé, pýřité, zele-
nawé, o 10—15 semenech hranatých, černých, w dužnině
bílé, sladké, dosti chutné. — W Indii západní, Mexiku,
Brasilii. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

Diwochowé a Negrowé jedí dužninu z luskůw.

O. jedlý. I. *Feuillei Decand.* Pacai *Feuill.* 3. t. 19.
Strom 4' sáhy vysoký, s kmenem co muž tlustým, ko-
šem asi wlaskému kaštanu podobným; listy jednoduše
peřené, 3—4jařmé: listky waječnopodlahlé, obak o-
stré, lysé; klasy přídwojčaté, stopkaté, wejcowité, 2¹/₂"
široké; kwěty bílé; lusky 1—2' dlahé, čarkowité, plo-
ché, lysé, asi jako swatojanský chléb wyhlížející; seme-
na šocowicowitá, w dužnině bílé, haubowité, sladké. —
W Peruwii; obzwláště se sází w Limě, kdežto w každé
zahradě několik takowých stromůw. 5.

Dužninu luskowau jako předešlého jedí.

O. sladký. I. *dulcis Willd.* *Mimosa dulcis Roxb.* t.
99. Trny místo palistůw nejkratši, rowné; listy peře-
né, 1jařmé: listek peřený listečky polowičně wejči-
tými, tupými, přiwtláčenými, hrotitými; žlázka w roz-
poře hlawních jařem a na konci řapíčku; řapík srstna-
tý, kratši listečku; strbauly kulowaté, hrozněné; lusky
zděli pídi, zšíří 1", jako šraub zatočilé, červené, na-
plněné dužninau suchau, sladkau, červenau; semena
černá. — Na Filipinách a Koromandelu. 5.

Dužninu zdrawau požíwají, korau wyděláwají kůže.

O. kočičí pařát. I. *Unguis Cati Willd.* *Jacq. schoenb.*
t. 34. *Desc.* 1. t. 11. *Plum. am.* t. 4. Strom mírný, ko-
še neprawidelného, kůry hladké, nášedivé, u wnitř hně-
dé, wětwi přibakulatých, swraskalých, s trny krátkými,
podwojnými, rownými, místopalistými; listy dwakrát
dwojené, na řapících caulowých; listky 1—2" dlahé,
8—12" široké, welmi nestejnostranné, tmawozelené,
wejčitowaječné, wykrojené, blanowité, lysé; žlázy w roz-
porách řapíkowých a mezi listky; strbauly hrozněné,
kulowaté, na stopkách 2" dlahých; koruny bělawé;
tyčinky předlahé, ponachowělé; lusky přismačknuté,
ztočené a zkraucené, z černawa nachowé; semen 5—6,
smačknutých, přineprawidelných, lesklých, w mísku šar-
latowém. — W Indii západní a Guianě. Kwěte w bře-
znu až do kwětna. 5.

Kůru hořkau, swraskawan potřebují proti zimnici, běhawkám,
auplawici, wředům. Lusky nezralé obsahují sok lepkawý, swrskawý,
na wzdudiu černající, k barwení údobný.

O. mydelný. I. *saponaria Willd.* *M. saponaria Lour.*

Cortex saponarius Rumph 4. t. 66. Keř bezbranný, vysoký, konopatý, někdy strom s kmenem rovným, co muž tlustým, na konci větewnatým: listy peřené, 2jařmé: listkůw 2jařmých s listečky wejčitými, přiostrými; dole na řapíku prodlaženém žláza weliká; strbauly úzlabičkové nebo konečné, běwně latowitě chocholičené; kwěty bílé; lusky tenké, 5" dlahé, 2" široké, s nempohými tenkými, černoohnědými semeny. — W Indii východní na polích. \bar{R} , 5.

Kůra ostrá, zápachu nepřijemného; často se potřebuje k mytí hlavy, protože lépe čistí nežli mýdlo nebo limacíny; též k tomu berau listy roztlučené, ježto s wodau se pěň. Také slauží k hojení užtknutých jedowatých woš.

O. ethiopský. 1. Sassa Willd. Sassa Bruc. it. 5. t. 4. 5. Strom zwící jilmu; kmen ztlauští 2', z něhož tolik klowatiny se prýští, že wyhlíží, jakoby samými kulemi byl pokryt; listy peřené, 3—4jařmé: listky 12jařmé, s listky podlahlowejčitými; kwěty bledě čerwené, okoličnatolatněné; tyčinky přes korunu lbratré. — W Abyssinii. 5.

Klowatinau se porušuje myrha, též z Abyssinie pochodsej; u wodě ale nabývá škrát wětšího objemu, čímž od prawé myrhy snadno se rozeznává. Tau hmotau tuž čili škrob tkaniny suratské.

SUCHOLEC. DESMANTHUS. BÜSCHELZOPF.

Kwěty mnohomanželné. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, oddělených, podlahhle kopistitých nebo srostlých, nebo žádných we kwětu nijakém. Tyčinek 10, řídko 5: nitky kwětůw dolních jalowých rozšířenoblanowité nebo nitowité. Lusk nepřetržený, bezešlawý, 2chlopný.

Zeliny, byliny, kře. Listy dwojzpeřené: listky čárkowité. Klasy úzlabičkové, stopkaté, wejcowité nebo wálcowité. Kwěty bílé; tyčinky plodné, často žluté.

S. plowaucí. D. natans Willd. Mimosa natans Roxb. t. 119. Jacq. ecl. t. 50. Neptunia oleracea Lour. Niti Todda Vaddi Rheed. 9. t. 20. Pluk. t. 307. f. 4. Zelina; lodyha 20' dlahá, lezawá, tu a onde wzpuchlá, čímž na wodě zplýwati může; z uzlůw wypaustí kořeny, které do země newnikají, protož ji na koly we wodách zponenáhlych přiwazují; listy 5" dlahé, dwakrát peřené: listky 2—3jařmé, s listečky mnoho- (12-) jařmými, 6" dlahými, 2" širokými, dotknutím a na wečir se sklopujícími; klasy úzlabičkové, wejcowité, na stopkách 4" dlahých, jichž hoření zelené a zpodní pometawé; lusk malý, 1" dlahý, plochý, čerwený; semena 8, pa-

dlaublookrauhlých. — We wodách stojatých Indie východní a Kočinciny. Kwěte pořád. ☉.

Zelina ta jest wařivo obyčejné, autlé a zasladlé, jež obyčejně s octem jedí; těžko ale se ztrawuje. Též k wyprawení potu se potřebuje.

ŽLAZOKWĚT. ADENANTHERA. DRŮSENBLUME.

Kwěty obojaké. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, kopinatých, sedawých. Tyčinek 10; prašniky ukončené žlázkau přinožičitau, padawau. Lusk smačknutý, čárkowitz, na přič mnohopauzdrý, blanowitz, semeny bružlatý, bezdužniný.

Stromy, kře. Listy dvojpeřené. Kwěty klasatohrozněné.

Ž. *rudosemený*. A. *pavonina* Lin. Lam. t. 334. Jacq. coll. 4. t. 23. *Corallaria parvifolia* Rumph 3. t. 109. Mandjadí *Rheed*. 6. t. 14. Strom pěkného wzezření, přewysoký, asi tamaryndu podobný, který we čtvrtém roce dělá strůmek již nesaucí a 200 let trwá; koš jeho ozdobjný; kmen 4' tlustý; dříwi čerwenawě žluté, obzwláště u prostřed, twrdé; rozhy lysé; listy wíce 1' dlahé, dwakrát peřené, 4—5jařmé: listky složené z listečkůw 9—12, waječných, nejtupějsích, měkkých, 2" dlahých, 1" širokých, lysých, střidawých, o kratičkých řapicích; kwěty drobné, žlutawé, na hroznech klasowitzých, úžlabičkowých, asi píď dlahých, dohromady latu dělajících; plátky kopinaté, maličko delší kalichu; lusky čer nawě hnědé, čárkowitzé, 7—8" dlahé, 1" široké, kosowitzé prohnuté, wisuté; chlopně pukajice se swinuji a pauštěji asi 12 semen, hrachu škrkawičnému podobných, co korál čerwených, twrdých. — W Indii východní. 5.

Obyčejně sází se pro ozdobju okolo domůw, jsa welmi utěšeného wzezření, obzwláště an w luscích otawřených, na chlopních swinutých jsau semena čerwená. Z těch dělají matky obojky dětem, jež nosí co amulety. Chuti jsau nepřjsjenné, nicméně je chudý lid jí wařeně nebo rozmflá je na mauku. Též je potřebují k wážení zлата, pro stejnost jejich tíže; každé wáží 4 grany a slowe *masjelin*. Roztlučené a s boraksem smíšené slauží k slepení rozbitých sklenic.

Ž. *černosemený*. A. *falcata* Lin. *Clypraria alba* Rumph 3. t. 111. Strom ozdobjný, wysoký, bělokorý, jehož koš jako deštník wyhlíží; listy dwakrát peřené, mnohojařmé: listky 10—12jařmé, s listečky waječnými, přiostrými, wezpod plštnatými, na lici tmawě zelenými; kwěty drobné, žlutawé dělají brozny krátké, běwné; lusky tenké, 4" delší, sotwa zšíří 1", dost rovné; semeny

6 eliptických, černých. — W Indii východní w lesech řídkých. 5.

Ze dříví jeho dělají štíty dlouhé, ježto jsou lehké a tuhé, tak že jich nelze probodnouti. Zhotovují též z nich kocábky, ne snad pro trvanlivost, nýbrž pro domněnku, že na nich rybaření lépe se daří.

NADITEC. PROSOPIS. PROSOPIS.

Květy mnohomanželné. Kalich 5zubý. Plátkův 5, prostých. Tyčinek 10: nitky sotwa nejdoleji srostlé. Lusk nepřetržený, u wnitř dužninou naplněný, čárkovitý, smačknutý, semeny hružlatý, a mezi nimi pak oddělený.

Stromy nebo kře bezbranné nebo trnaté. Listy dvojpeřené: listkův 1—4jařmých, listečkův mnohojařmých, podlauhlokopinatých; klasy úzlaběčkové, stopkaté.

N. klasonosný. P. spicigera Lin. *Roarb. t. 63. Burm. ind. t. 25. f. 3.* Strom ztepilý, s trny krátkými, roztraušenými po větích; listy dwakrát peřené, 1—2jařmé, tamaryndovým podobné: listečky 7—10jařmé, stříčné, sedavé, podlauhlokopinaté, tupé, 6" dlouhé, 3" široké; květy drobné, žluté; lusky na píd dlouhé, 1" w obvodu, hnědé, mnohošemenné a naplněné dužninou hnědou, maukowitzau, jedlau. — W Indii východní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Hmota maučnatá z lusků zasladlá jí se a může se přirovnati ke swatojanskému chlebu.

N. jehnědatý. P. juliflora Decand. *Mimosa juliflora Swartz. M. juliflora Swartz. Baié à ondes. Cashew.* Strom ten má kmen zatočilý, 30' vysoký a vyšší, pokrytý korau tenkou, snadno se slupující po kusech; větve rozewřené: listy dwakrát peřené: listky 2—1jařmé; listečky 18—20jařmé, drobníčké, čárkovité, přiostré, i se řapíky lysé; mezi listkoma žláza sedavá na řapíku, u jehož wzniku obak trn rovný; květy rozpostawené na klasech jehnědovitých, dlouhých, sedavých, walcovitých, žlutých, wisutých; lusky 5—6" dlouhé, 3—4" široké, nejsmačknutější, lesklé, rovné nebo kosowité; semena smačknutá, zaobalená dužninou žlutawou, sladkau. — Na suchoparích Jamaiky ostrowu. Kwěte w čerwnu, lipnu. 5.

Dříví stromu toho rychle rostaučho nicméně přetwrdé, z čerwena hnědé. Třebas sebe sušší, pořád se bortí a tudý nehodí se ke wšemu dříu. Petřebují je ale k pracem tesařským. Nejhlawnější ale hodí se na koly, protože ani w wodě ani w wlké půdě nehnije. Též dáwa dobré ublí. Nauze naučila z jeho dlouhých větwi

dělají obruče, které ale musily se ve vodě mořské močiti, aby ochráněny byly před čerwy. Ještě důležitější užitek ale jest ten, že lusky jsou dobrá pícl pro dobytek hovězí a koňský, a jimi snadno tlustnau. Nesmějí se ale dáwati deštěm nawhlé; což ani tak snadno se státi nemůže, protože strom nese w době, kdy skoro nikdá neprší.

KAPINICE, ACACIA, ACACIA,

Kwěty mnohomanželné, Kalich 4—5zubý. Plátky 4—5, buď prosté, buď w korunu na 4—5klanaú srostlé. Tyčinky různočetné, 10—200, Lusk nepřetržený, bezšlawý, 2chlopný.

Kře nebo stromy. Trny palistní, roztraušené nebo nižadné. Kwěty žluté, bílé, řídka červené, prstonité nebo 1bratré. Wíce než půl třetího sta rodůw.

* Bezpalisté; řapíky listowitě rozšířené.

K. křídlatá. A. alata R. Brown. Bot. reg. t. 396. Wendl. diss. t. 1. Reich. Garten mag. t. 88. Keř mnoho-wětewný, wětwi a rozeň křiwolakých, oblých, štětina-tých; palisty trnowatějící, nejkratsí; řapíky překrátké, asi 4" dlouhé, bezlisté, kolem nahoře a dole obraube-né křídlem listowitým, hoření obruba jednozłazá, dolení po wětwičce až k nejbližšimu řapíku prodłaužená, ostře přestawající, dwojřadě brwitá: tím jsou wětwe dwojkříd-lé; strbaulty ojedinělé nebo dwojčetné, na stopkách řapíku málo delších. — Na Nowém Hollandu; u nás we sklenicích. \bar{h} .

K. čeritá. A. paradoxa Decand. A. undulata Willd. Wendl. diss. t. 3. Křídlek rozeň lysých; palisty trno-watějící, stálé; řapíky listowité, polowičnokopinaté, po-dłauhle, nejcelejší, čerité, lzilé; strbaulty ojedinělé, na stopkách co list dłauhých. \bar{h} .

K. různolistá. A. heterophylla Willd. M. heterophyl-la Lam. Keř beztrný; řapíky čárkowité, listowité, obak ztenčené, ostré, příkosawité, mnohožilé, nejlysejší, tře-bas 4" dlouhé, 3" široké, na starších wětwičkách někdy nesaucí list dwakrát peřený, třebas 4jařmý; listky mno-hojařmé listečky čárkowitými, ostraunkými; čím wíce jařem, tím wíce řapík pozbývá listowitosti; strbaulty i se stopkau kratší řapíku, skoro w hrozen rozpostawené. — Na Ostrowech maskarenských. \bar{h} .

K. přeslenatá. A. verticillata Willd. Mimosa verti-cillata Wendl. coll. 1. t. 30. Křídlek s rozhami oblými, brázdownými, mrtnatými; listy stričné, pometalé, za-staupené řapíkem 1—2, čárkowitýma, tuhýma, obraube-

nýma, lirotem píchlawýmá, lžílyma; rozewřenýma; palisty při každém listu 2, docela podobné řapíkům; tím způsobem sestává každý přeslínek ze 6—8 lístkůw; klasy úzlabičkové na stopkách co lístky dlahých, pýřitých; kwěty na patero klané; lusky mladší přípýřité. — Na Nowém Hollandu a Dřemensku.

Tyto čtyry rody w zahradách našich chované jsau znamenité pomětáním listů a rozšířením řapíkůw w částky listu podobné.

**** Listy dvojenopeřené. Kwěty úzlabičkové.**

K. marocká. A. gummifera Willd. Hayn. 10. t. 28. Strom wětwi přímých, oblých, bledých, bělotečkowaných, rozeh lysých, čerwenawých, prohýbaných; listy peřené, 1jařmé: lístky 6jařmé: listečky 6jařmé, čárkowitzé, tupé, lysé, na líci stkwěle zelené, na rubu bledší; žlázy okrauhlé, často teničkými chlaupky zakryté; řapík lysý, společný 2" dlahý, řapíčky polopalečné; palisty trnowité, dvoječatné, šidlowité, silné, 6—9" dlahé, dole srostlé; klas podluhowatý, úzlabičkový, stopkatý; lusk 4—5" dlahý, 6" široký, čárkowitzý, plochý, přisrpowitý, mezi semeny popoškrčený, plštnatý; semen 6, obwejičtých, smačknutých. — W Africe sewerowýchodní 5.

Dává způsob klowatiny arabské, jsauce předmětem bohatého kunctwí w Maroku.

K. dongolská. A. Ehrenbergii Hayn. 10. t. 29. Dřisseld. 17. t. 19. Keř 6—8' vysoký rozeznává se od předešlého rodu, že má rozhy poprohýbané, trny bělawé, třebas 1" dlahé, listy drobné, po 2—4 nahromaděné, 5—9jařmé: listečky přeautle plštnaté, a tím nasiwělé; strbauly kulowaté, 2—4, nahromaděné, jejichž stopka u prostřed má listen krátce čisowitý nebo na dvě klaný; lusky čárkowitzé, smačknuté, zakončité, zkraucené a ztočené, škrčeninami nepřetržené. — Na pustinách w Libyi, Nubii, Dongole. \bar{h} .

Dává mnoho klowatiny arabské.

***** Listy dwakrát peřené, mnohojařmé. Kwěty klané.**

K. katechu. A. Catechu Willd. Mimosa Catechu Plenk t. 730. Kerr med. obs. 5. t. 4. Roxb. t. 174. Hayn. 7. t. 48. Dřisseld. 17. t. 21. Strom vysoký kmenu nesličného, wětwi oblých; listy zdělí 1', dwakrát peřené, 10jařmé: lístky asi 50jařmé: listečkůw čárkowitzých, ostraukých, obak chlaupky přitlačenými šedopýřitých; řapíky šedopýřité; žláza zpleštilá nad zpodkem řapíku a mezi nejkonečnějším jařmem listečkůw; trny dvoj-

čatné, palistní, smačknuté, příhákovité; klasy válcovité, $1\frac{1}{2}$ —2" dlouhé, stopkaté, dvojčatné nebo trojčatné v hořeních úžlabíčkách; lusky 5—6semené, 3—4" dlouhé, kopinaté, smačknuté. — W Indii východní. Kwěte pořad. 5.

Kůra jest trpká a hořká; z dříví wywaruje se hmota, *katechu* nazwaná, již Indové pořad žvýkají s pinangem a betlem. Mají za to, že katechu upewňuje dásně, že léčí průjem a bolení očí. Portugalané dělají z něho s cukrem, skořicí a jinými wonnými hmoty *caltičky* (*Cochonde, pastilles de Serail*), jichž před obědem požívají. W ústech rozplývajíce činí woňavý dech a usnadňují trávení. Turcké černé a wonné perly též jsau z něho dělány; wůni mají wodau růžowan a černost koptem.

K. bílá. A. verrek *Perott. seneg. t. 56.* *Mimosa senegalensis Lam.* Strůmek 15—20' vysoký, kmenu 6" tlustého, kůry popelawé; listy se žlazau 4jařmé, listky 12jařmé: lístečky auzké, popelawé, 1" dlouhé; klasy 2—3 v úžlabíčkách, 3" dlouhé, bledě žluté, mnohomužné; lusky 3" dlouhé, $\frac{1}{2}$ " široké; semen 6, okrauhlých. — W Senegalsku dělá malé lesy. Kwěte w říjnu až do března. 5.

Od toho stromu přichází klowatina *senegalem* nazwaná, již dwakrát do roka sbírají, 2 měsíce po deštích, od lipna až do října, když kůra oteče, pak rychle wyschne, pukne, a klowatinu wyroní; po druhé w březnu, po silných rosách w lednu a únoru. Předstawuje brylky 2—3" tlusté, okrauhlé, špinawě bílé; chuti jest sladké; občerstwuje a žiwí, takže Arabové pocestní dlouhý čas o ní mohau žítí. W Ewropě potřebuje se k tužení hedwábnych a bawlněnych tkanin, w barwířstwí, lékařstwí.

K. bělokorá. A. albida *Delil. eg. t. 52. f. 3.* A. Senegal *Willd. M. Senegal Lin. Blak. t. 345.* Strom 30—40' vysoký, s korau lesklau, bilau; trny palistní rovné, nejkratší, někdy docela žádné, někdy ale přichází ještě třetí, pometalau wětwičkau trnowatějící; listy peřené, 5—8jařmé; listky 15—18jařmé: lístečkůw podlahlokopinatých, tupých, i s řapíky a rozhami lysých; žlásky mezi všemi jařmy sedawé; klasy úžlabíčkové, ojedinelé, štíhlé, řídké, delší listu; lusky auzké, ohnuté, kožnaté, dole polosrdčité, nejtupější, tupě zakončité, asi $2\frac{1}{2}$ " dlouhé, 1" široké, barwy nahnědle žluté. — W hořením Egyptu u Syrene napříč až do Senegalska. 5.

Klowatina, *senegal* zwaná, nepřichází od toho rodu, jak wúbec se domníwali.

*** Listy dwakrát zpeřené, mnohojařmé. Kwěty strbaulené.

K. egyptská. A. Seyal *Delil. eg. t. 52. f. 2. Hayn.*

10. t. 30. *Düsseld.* 17. t. 22. *Wagn.* 2. t. 179. Keř anebo strůmek 15—20' zvýši; trny rovné, skoro zděli listu (2''); listy zpeřené, 2jařmé: listky 8—12jařmé: listečkůw podlahločarkowitých, lysých, 2''' dlahubých; strbauly žluté, jichž po 12 w úžlabičku; lusky 4'' dlahubé, 4''' široké, srpovitě ohnuté, ostré, lysé, 6semenné. — W hořením Egyptu, Libyi, Nubii a Dongole. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Od toho rodu přichází největš díl klowatiny arabské (*Gummi arabicum*).

K. zkracená. *A. tortilis Hayn.* 10. t. 31. *Düsseld* 17. t. 20. *A. Seyal Sieb.* *Mimosa tortilis Forsk.* Strom předešlému podobný, 40—60' zvýši, 3—4' ztlaušti; větwe hnědé; trny dvojčatné, palistní, rovné, listu kratši; listy 2—4jařmé: listky 8jařmé: listečkůw pedlahločarkowitých, tupých, pýřitých; řapík pod každým jařmem žlazau opatřený; strbauly úžlabičkové, ojedinelé, i se stopkau listu kratši; lusky asi 5—7'' dlahubé, čarkowité, čerwowité zkracené, tupaunké, mnohožilé, nejlysejší. — W Egyptu u Syene. Kwěte w listopadu a prosinci. 5.

Těž poskytuje klowatinu arabskau.

K. červená. *A. Adansonii Guill. et Per.* *Gommier rouge Adans.* Strom 30—40' zvýši; ostny dvojčatné, palistní, rovné; listy peřené, 3jařmé: listky 14jařmé: listečkůw úzkých; řapíčky 1žlazé; strbauly úžlabičkové, hromadné (3—4), žluté, mnohomužné; lusky auzké, 5'' dlahubé, 3/4'' široké, hružlaté, pýřité. — Podlé Senegalu řeky. Kwěte w záři až do listopadu. 5.

Klowatina, již rouf, jest červenawá. Maurowé jí sbírají a mchají s bílou; též ji jako kůru, listy a nezralé lusky trpce chutnajíci potřebují proti běhawce. Lusky obsahují šťáwu červenawau, ježto křehne w způsob kina, jehož užívají k vydělávání koží a k barvení.

K. pravá. *A. vera Willd.* *Mimosa nilotica Lin.* *Lobel. ic.* 2. t. 94. *f. 1. Hayn.* 10. t. 34. *Düsseld suppl.* 3. t. 15. *Wagn.* 2. t. 178. Strom mírné výšky; větwičky hnědé, lysé; trny krátké, dvojčatné, palistní, rovné; listy lysé, peřené, 3jařmé: listky 8—10jařmé: listkůw podlahločarkowitých, tupých, 4''' dlahubých; řapíky pýřité, mezi každým jařmem žlazau opatřené; strbauly po 2—6 w úžlabičkách, kulowaté, žluté, mnohomužné, na stopkách listu 3krát kratších, obzvláště na hořením článku pýřitých; lusky wisuté, nožičité, 4'' dlahubé, 1/2'' široké, plochosmačkuté, škrccenohružlaté: článkůw při-

okrahlých, podlé kraje nepravidelně sítkovaných, hnědé, nejlysejší, 3—6semenné. — Z Egyptu až na Senegal. 5.

Z ní též se prýští klowatina, arabskou zwaná.

K. bělotrná. *A. arabica Willd. Hayn. 10. t. 34. Düsseld. 17. t. 18. Wagn. 2. t. 177. Mimosa arabica Lam. Roxb. t. 149. Ostrobýl.* Strom vysoký, kmenu trochu křivého, 1' tlustého, kůry černé, nerovné; trny palistní dvojčatné, jeden 1 1/2" dlouhý, druhý kratší, rovné, silné, bělawé; listy 4—6jařmé: listky 10—20jařmé: listečkůw podlahločárkowitzých; řapík se žlazau pod nejdolejším jařmem a někdy mezi nejhořejším; strbauly stopkaté, 3—4, úzlabičkové, žluté, woňawé; lusky 6" dlouhé, černé, hružlaté, zmládi běloplstnaté, pak olysající; semena hnědá, wejčítá. — W Egyptu hořením, Arabii, Indii východní. Kwěte dwakrát do roka, w dubnu a listopadu. 5.

Strom w Egyptu slowe *sant*, a jest prawá *Acacia* čili *Spina aegyptia* a *melaena* starých, též slowe *cachia*. Z kmenu prýští se wúbec známá *klowatina arabská* na způsob čerwíkůw a slz. Ta štáwa wšude slauží potrawau, obzvlášť sběračům a karawanám. Codenně prý na muže 12 lotůw stačí. Jiné stromu částky swraskují. Štáwa z nezralých luskůw wytlačená a zawařená (*Succus Acaciae verae*) slauží k wydělávání koží a barwení na černo, též proti rozdílným nemocem, n. p. krwotokům, k upewnění zubůw a t. d.

K. nilská. *A. nilotica Delil. Blak. t. 377. Plenk t. 731. Düsseld. 17. t. 17.* Podobá se welmi předešlé; wětwe jsau ale čerwenohnědé, méně pýřité; trny toliko 1/2" dlouhé; lusky skoro lysé. W hořením Egyptu až do Senegambie.

Rosť málo klowatiny; kůra trpká potřebuje se proti běhawkám; nezralé lusky, *nebeeb* jmenowané, k wydělávání koží.

K. česneková. *A. farnesiana Willd. Mimosa farnesiana Lin. Duham. nov. 2. t. 28. Aldin. farn. p. 2. 4. 7. it.* Strom 15—20' zwýší, s korau černewau; rozhy hnědé, našediwělé, drobničce bradawičnaté; trny palistní dvojčatné, kratičké, rovné, bělawé; listy peřené, 5—8jařmé: listky 15—20jařmé: listečkůw čárkowitzých, lysých, ostraunkých, nejodstáleji zpeřenožebřých; řapík nad zpodkem žlázu nesaucí, i s částkami swými pýřitý; strbauly 2—4, úzlabičkové, na stopkách bělawé pýřitých, listu kratších; kwěty lysé, mnohomužné; lusky oblé, obak ztenčené. — Na Domingu ostrowě a odtud do Ewropy jižné a Afriky sewerné přenešená. 5.

Kůra kořenowá česnekem zápáchající slauží k wydělávání koží a barwení na černo; lusky dobré proti auplawici; štáwa z nich žlu-

tawá jest tuhá, tak že porculán jí lepiti se může; též místo dubenek na inkaust se může vzíti; semena jsau ostrá a zapáchají česnekem.

K. wijawá. A. tortuosa Willd. Mimosa tortuosa Lin. Strom anebo keř wětwi rozložených, zprohýbaných, přihladkých, huědých; trny dwojené, rowné, $\frac{1}{2}$ " dlouhé, bílé, zpodinau spojené, a tu jakož i řapiky pýřité; listy po 3—4 pohromadě: listky 2—4jařmé, podlaublé, lysé; mezi sudau první neb i mezi poslední žláza hnědá; strbauly ojedinelé, žluté; na stopkách $\frac{1}{2}$ " dlouhých, sehnutých, silně a nepříjemně zapáchající; kalich a koruna 5zubé: tyčinek 20—25; blizna ostrá; lusky přioblé, napuchlé, obak ztenčené, černawé; semena obwejcowitá, černá. — Na Jamaice a sw. Tomáši. 5, K .

Z ní prýští se klowatina, ježto na Jamaice jako arabská se potřebuje. Wšecky částky její jsau chuti welmi trpké.

K. wonná. A. Julibrissin Willd. M. Julibrissin. Scop. del. 1. t. 8. M. arborea Forsk. Strom 30—50' zwýší, bezbranný; smitky a rozhy lysé; listy peřeně, 8—12jařmé: listky 30jařmé, listečkúw polowičnopodlauhých, dole jako uťatých, ostrých, přibrwtých, $\frac{1}{4}$ " dlouhých; řapík nad samým wznikem opatřený žlazau okrauhlau, zpleštilau, i s částkami swými pýřitý; strbauly ojedinelé, úzlabiěkowé, na stopkách pýřitých, listu mnohem kratších; kalich celý a koruna na konci pýřité; tyčinky předlaubé; lusky blanowité, 6" dlouhé, 1" široké, nahnědle rusé. — W Malé Asii a nyní podlé Moře středozemního w Ewropě se sází. Kwěte w lipnu až do září. 5.

Kwěty wonné slauží za thé na místo kwětu lípowého.

K. zawilá. A. virginalis Pohl. Mimosa cochliocarpa Gomez. Strom zwýší jabloně; kůra tlustá, rozsedalá, wně z čerwenawa šedá, u wnitř černočerwená, přewlákнатá; listky a listečky 3jařmé, lysé: listečky wejčítokopinaté, zakončité, přisedawé, 1—2" dlouhé, přibirawé; strbauly ojedinelé nebo podwojné, přímé, dlouhostopkaté; kalich přemalý, 5zubý; koruna nálewkwitá, ostrouštá; tyčinek 20 i wíce, jednobratrých; blizna dwojitá; lusk dlouhý, zawilý; semen mnoho obwejčítých, do pola bělostných a šerých, lesklých. — W Brasílii obecná na wrších. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Od ní pochodí kůra swraskawá, brasílská či barbatimaw (cortex adstringens brasil., barbatimao), ježto se wychwaluje proti běhawkám počasným, slizotokúm. Jiná kůra, jurema, podobných jest aučinkúw, a pochodí od obzwláštního rodu kapinice w Brasílii rostaucí.

K. jedlá. A. esculenta Flor. mex. Strom kapinici

wonné podobný, bezbranný, lysý; řapíky přitlačeně pyřité, bezžlazé, neobraubené; listy peřené, skoro 12jařmé: lístky 30—30jařmé, lístečkůw čárkowitzých, ostrých; strbauly dvojčatné, stopkaté, rozstavené na latu konečnau; kwěty bílé, 10mužné; lusky čárkowitzé, ploché, lysé, dole dlauze ztenčené. — W Mexiku. 5.

Lusky *guaxe* jmenowané jedí.

DA-URA. PARKIA.

Kalich trubkowitzý: kraj 2pyský, s pyskem hořením 2zubým, dolem 3zubým, dřív rozvíti chlopnitý. Plátkůw 5, přístejných: hoření málo širší, dřív rozvíti sklímenochlopnité. Tyčinek 10, podplodních, 1bratrých. Lusk mnohosemenný, 2chlopný: slupka chlopnová wnitřní rozdělitelná, co pazdra maučnatau hmotau naplněná.

D. kořená. P. africana R. Brown. P. biglobosa R. Brown. Jnga biglobosa Pall. Beauv. ovar. 2. t. 90. Mimosa biglobosa Jacq. am. pict. t. 262. f. 68. Strom mírný, bezbranný; listy peřené, 20jařmé: lístečky třebas 30jařmé, lístečkůw auzkých; žláza u dola řapíčku; řapík bezžlazý; strbauly dvojčatné, na stopkách $\frac{1}{2}$ stěwíčných; lusky dlauhé, ulitowitzě zatočené, naplněné dřeněm maučnatým. — W Owáru a w Indii východní. Kwěte w kwětnu až do srpna. 5.

Dřeň luskowý potřebují k barvení a hotowení nápoje příjemného. Semena, da-urau zwaná, hořká praží jako káwu, trau a s wodau dělají cáltičky, ježto co koření přidávají do jídel; též ze Sudanu do Ewropy se přiwázejí a nazývají ořech čili káwu *guru*. Zhnilé wodě ujímají chuť smradlawau, protož karawany je při sobě míwají.

Podřadí 9.

JAKOROWITÉ. GEOFFREAE.

PODZEMNICE. ARACHYS. ERDEICHEL.

Kalich dlauhotrubkowitzý, stopečkowitzý: kraje 2pyského. Koruna obrácená. Tyčinek z uští kalichowého vynikajících, 9 spojených, plodných, desátá prostá, pometawá. Waječník nejdolěji w trubce kalichowé wáznaucí, podepřený o nožku krátkau, po odkwětení prodlauženau. Čnělka nitowitzá. Lusk waječnopodluhowitzý, obak tupý, hrbatý, hružlatý, žilnatosífkowaný, kožnatý, nepukawý, 2—4semenný. Semena hrubá.

P. olejnat. A. hypogaea Lin. *Trew Ehr. t. 3. f. 3. Lam. t. 615. Dict. sc. nat. atl. t. 254. 255. Chamaebalanus japonica Rumph. t. 156. Mandabi Marcg. t. 37. Zelina* vyhánějící z kořena několik lodyh tupě čtyřhraných, zelených, ponáčerwenalých, huňatých nebo lysých, položených, a z kolínek kořeny vyhánějících, co brko tlustých, třebas sáh dlouhých; listy střídawé, sudopeřené, 2jarmé: lístky doleni obwejcité, hoření obwejcítodlauhlé, nejtupější, brwité, na kratičkých řapíčcích, 2" dlouhé, 1" široké; řapíky hoření 4" dlouhé, doleni kratší, žlábkowité, hranaté, huňaté; palisty asi $\frac{3}{4}$ " dlouhé, kopinatočárkowité, ostré, mnohožilé, do $\frac{3}{4}$ s řapíkem srůstlé, brwité; stopky na dílu lodyhy zpřimeném ojedinelé, úzlabíčkové, nesaucí kwět ryzí, den trvající, jalowý; na dílu lodyhy se plazícím kwěty bílé, na stopce nitowité wisící, do země wnikající a nesaucí lusk asi 14" dlouhý, 6" tlustý, oblý, barwy zemowé; semena 2—3, čerwená, u wnitř bílá. — W Americe horké, odtud přenešená do Afriky, Asie, anobř i do Ewropy jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Semena chutnají jako fasoly, upražená ale jako lískové ořechy, špatněji ale. Pražená obzvlášť k čaji se jedí; působí ale hlavy bolení, když se jich mnoho sní. Ze semen wytlačuje se dobrý olej, mandlowému podobný. Kořen mrcasatý má bambulinky jako hrách weliké, jež potřebuji jako sladké dřewo. Sázejí je do půdy lehké na pole nebo někam do kantu w zahradě; lodyhy se plazící zatlačují tu a onde do země, aby více luskůw nasazowaly; po měsíci jsau již lusky zralé, a to trwá 2 léta; když lusky začínají býti drobné, lesy se wytrhají, a pole náleží proměnití.

TAJITKA. VOANDZEIA. ANGOLA - ERBSE.

Kwěty mnohomanželné: obojaké, wnějši jalowé, 2listenečné; kalich zwonkowitý; koruna motýlowitá; křídla rownowážná. Čnělka křiwá, chlupatá. Kwěty samičí přiojedinelé, na stopce ohnuté, plodné; kalich zwonkowitý: koruna a tyčinky nizádné; waječník 2waječný. Čnělka krátká. Blizna hákowitá. Lusk podzemní, zakulatělý, dužnatý, pometáním 1semenný.

T. podzemní. Voandzeia subterranea Pet. *Thuar. Glycine subterranea* Lin. *dec. t. 17. Cryptolobus africanus* Spreng. *Voandzu Flac. mad. 118. Mandubi de Angola Marcg. Manobi Laert. am. c. 13. Zelina* plaziwá, lodyh tenkých; listy na dlouhých řapících 3listečné, lysé: lístky podlauhlé, lichý řapčkowaný; stopky úzlabíčkové, ojedinelé, nesaucí dwa kwěty drobné, žlu-

té, ježto pokvětše wnikají do země, a wzrostají w lusky hnědé; semena 2—1, jako hrách. — Na Madagaskaru, Mauricii, w Angole, w Surinamu a w Brasilii. ☉.

Semena nezralá i zralá se jedf. Rostlinu náleží dobře zaléwati.

SUCHOLUSK. ANDIRA. KOHLBAUM.

Kalich čihowitozwonkowitý, 5zubý: zubůw přístejných, ostrých, rovných. Koruna motýlowitá: páwézka zaokrauhlá, vykrojená, delší člunku. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Waječník 3waječný. Lusk nožičitý, zakulowatělý, twrdaunký, 1pauzdry, 1semenný, uzralý, 2chlopný.

Stromy bezbranné, palistité. Laty konečné. Kwěty nachowé. — Tuze podobné jakorům.

S. hroznatý. *A. racemosa* Lam. t. 604. f. 1. *Vouacapaua americana* Aubl. t. 373. Strom k výšce 40—50' dospiwající s košem wětewnatým, přepěkným, s kmenem 3' tlustým; listy lichopeřené, 4—6jařmé: lístky wejčito-podlauhlé, zakončité, tupé, nejcelejší, 2" dlouhé, 1" široké; kwěty latnatohrozněné na konci rozhowém, drobné, nachowé; lusk zwicí slepičiho wejce, zelenawý, bile pozbádaný; semeno 1, twrdé, weliké, čerwenawé, jádra hořkého, hnusného. — W Kayeně a Brasilii. 5.

Piso prawí, že jádro rozmělněné po skrupulu užito moří hlísty, wětší dawek ale otrawuje; taktěz i kůra činí. Z pewného dříví dělají rozdílne náradí.

S. kopinatý. *A. inermis* H. B. et Kunth. *Geoffraea inermis* Swartz. *Wright. phil. trans.* 1777. t. 70. *Plenk t.* 577. *Düsseld.* 12. t. 13. Strom mírné výšky s korau ze siwa popelawau; wětwe hladké, rozložené, oblé, beztrné; listy lichopeřené, 6—7jařmé, 1' zdělí, lysé: lístky wejčitokopinaté, ostré, konečný 5" dlouhý, poboční trochu kratší, ostré, krátce zakončité; palistky u každého jařma dwa šidlowité, dwakrát delší řapíčku; kwěty nachowé, přemnohé, neweliké, nejkratšejí stopečkowané, rozpostawené na latu obširna, konečna, přewětewnata; stopka, její wšecky částky a stopečky i s kalichy wrceowitými, rezawě pyřité; lusk okrauhlý, nátwrdý, 1pauzdry. — Podlé řek w lesech na Jamaice, Martinice, Porto-Rikku, Domingu, w Guianě. Kwěte w kwětnu až do lipna. 5.

Kůra (*Cortex Cabbaggii* nebo *Geoffraeae jamaicensis*) násilně počišťuje, a jelikož dáwení působí a omamuje, již se nepotřebuje.

S. zatlačený. A. retusa H. B. et Kunth. Geoffraea retusa Lam. t. 602. f. 2. Bondt diss. de G. fig. Strom mírné výšky, z jehož kůry se prýští šňava pryskyřičná, červená; větve oblé; listy lichopeřené, 5—6jařmé: listky waječné, zatlačené, powyřiznuté, obak lysé, wespod šedohnědé, 2" dlouhé, 1" široké; kwěty červené, rozpostawené na latu konečnou, obširnau, složenau z hustých, mnohokwětých hrozníkůw. — W Surinamu, Kayeně. 5.

Od něho přichází kůra hlístowá surinamská (Cort. Geoff. surinamensis), násilně počišťující.

S. žawský. A. Horsfieldii Leschen. ann. mus. 16. t. 25. Keř 3—4' vysoký, hnědokorý; listy lichopeřené, 1—2jařmé: listky waječné, ostré, lysé; kwěty newonné, bílé na hroznech konečných, běwných; kalichy u dola nahoře hrbaté; lusk wyschlý, oliwkwitý, lsemenný. — Po wrších na Žawě.

Lusky welmi jsau tam wázeny, majíce moc rozdlné nemoci léčiti a jedy kaziti; chuti jest hořké a kus stojí 6—12 kr.

JAKOR. GEOFFROYA. GEOFFROYE.

Kalich w polo na patero klaný, zwonkwitý, předwoj-pyský. Koruna motýlowitá: křídla a člunek přistejné, kratši nežli pawězka. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Waječník 2waječný. Lusk peckowitý, wejcowitý, obak brázdau znamenáný, lpauzdry, lsemenný, u wnitř 2chlopný. Semeno tlusté.

Stromy americké. Listy lichopeřené. Hrozny úzlabčkové, někdy laty.

J. trnatý. G. spinosa Jacq. am. t. 170. f. 62. Umeri Marcg. t. 121. f. 2. Strom neauhledný, wětewnatý, přímý, 12střewičný; trny řídké, šidlowité, často palečné, po kmenu a wětwich tlustých; listkůw 13—15, podlauhlých, tupých, lysých, nejcelejších; hrozny jednoduché, husté a úzlabičkové, 3—4" dlouhé; kwěty nejkratseji stopečkowané, korun špinawě žlutých, daleko široko smrad rozšiřujících; lusk podobá se mandli, swěží se slupkau nejautleji plšnatau, zelenawě žlatau; dužnina měkká, sladká, smradlawá, zažlutlá, prsty skwrnau hnědau, těžko wyprawitelnau zanečišťující; semeno ztuha s dužninau spojené, jádra bílého, maučnatého, swraskawého. — W Brasílii, Kartageně, w lesech pomorských. 5.

Dužnina surowá působí dáwení; lusky ale warí, a i se semenem k masu nebo rybám na místě chleba jedí.

J. hlístopudný. G. vermicifuga Mart. Andira Ibañariba

Piso t. 81. Strom zwičí mírné hruše, beztrný, dřeva twrdého, kůry šedé; lístkůw 9—10, podlauhlowejčítých, asi listu bobkowému podobných, menších ale, se žebry wezpod hnědoplštnatými; řapíky bezkřídle; kwěty na latách konečných, wonné, nachowé a modré; lusk jako wejce slepičí, černawý; semeno zwičí kulky muskátowé, twrdé, jádra trpkého. — W lesech brasilských.

Prášek ze semena u Portugalůw platí výborným prostředkem proti tasemci; nesmí se ho ani skrupul užití, nemáli jedowatě působiti. Semena slowau *angelim*.

J. kolíkatý. *G. spinulosa Mart.* Rozeznává se od předešlého listy trojjařnými, lístky dole wejčítými, tupými, na rubu sítkowanožebnatými a pýřítými, řapíkem křídlatým, příkolcatým, latami odstále broznatými. — W Brasílii.

Semena jeho jako předešlého se potřebuj a taktéž slowau.

OWLÁČEŇ. BROWNEA. BROWNEE.

Listence 2 srostlé, pošew na dvě klaný dělající. Kalich na patero klaný, barwený, s trubkau stálaw, ušty dlawými, často rozdílně spojenými. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek 10—15, srostlých w trubku tam na dél rozpuklaw, 1bratřých. Waječnik nožkau na kalich přirostlý; čnělka nitowitá. Lusk 1pauzdřý, mnohosemenný, šawlowitý, smačknutý. Semena wejcowitá, vlákný haubowitými owinutá.

Strůmky americké. Listy sudopeřené, mladší běwné, lístky k boku ochlípené. Pupeny dlawze palistité. Kwěty z paupat úžlabíčkowých, swazečnostrbaulených.

O. růže. *B. Rosa Pers. B. Rosa de monte Berg. phil. trans. 1771. t. 8. 2. Lam. t. 575. f. 3,* Keř ozdobný, zwýší 2 mužůw; listy sudopeřené, 2—3jařmé: lístky 4" dlawé, waječnopodlawhlé, zakončité, kožowité, nejcelejší, nejlysejší; kwěty hustě strbaulené, růžowé, obkličené pokrywkau z lístkůw přiokrawhlých, střechowitých, z mládí přiaksamitnatých: tyčinky dwakrát delší koruny. — W Kolumbii na wrších, w zahradách na Guadalupě pro ozdobu. Kwěte w lipnu. \bar{h} .

O. čerwcowý. *B. coccinea Jacq. am. t. 121. Lam. t. 575. f. 1.* Strom 15—20' vysoký; listy 2—3jařmé: lístky waječnopodlawhlé, zakončité, 3" dlawé, 1" široké; kwěty šarlatowé, 3" dlawé, po 10 we swazek shlawučené; stopky i s rozhami lysé. — U Wenezuely na wrších. Kwěte w lipnu, srpnu. 5.

Zvaženina z listí obau těch rodů proti zlaté žíle. Kwěty mfrně počišťují.

SILOWOŇ. DIPTERIX. TONKABAUM.

Kalich s trubkou, čihowitau: ušty 2 hoření vět-
ší, přistejné, křidlowité, 1—3 dolení menší. Plátkůw 5,
w korunu motýlowitau rozpostawených. Tyčinek 8—10,
srostlých w trubku nahoře rozpuklau, 1bratrych. Čněl-
ka wzstapawá. Lusk wejcowitý, přismačknutý, tlustý,
žchlopný, 1pauzdry 1semenný. Semeno wejcowitop-
dluhowaté, w pauzdru wisuté.

Stromy. Listy sudopeřené, kožowité. Kwěty latněné.

S. obecný. *D. odorata Willd.* *Baryosma Tongo Gaert.*
t. 93. *Coumaruna odorata Aubl. 3. t. 296. Lam. t. 601.*
Desc. 7. t. 472. Strom 60—70' zwyżi, 3½' ztlauští; dří-
wi bílé, twrdé, celistwé, u wnitř hnědé; wětwe zawilé,
rozkladité; listy střewičné, střidawé: listkůw 5—6, stři-
dawých, přisedawých, wejčitopodlaublých, zakončitych,
celých, lysých, tuhých; řapík ryšawý, obraubený, ukon-
čený dlauhým hrotem; kwěty fialowě nachowé, na střida-
wých hroznech dělajících latu konečnau; lusk tlustý, žlu-
tawý, dužnatý, wláknatý; semeno 1½" dlauhé, jako hoř-
ké mandle wonící, kořenné. — W Guianě. Kwěte w
lednu, únoru. 5.

Semena slowau tonka a potřebují se k sílení nerwůw a vyhá-
nění potu. Rozmělněné přidawají se do tabáku šňupacého, jenž na-
bývá tudy příjemného zápachu. Kreolowé kladau je do ještíkůw k zapu-
zení hmyzu. Kůra místo guajaku se potřebuje.

S. střičnolistý. *B. oppositifolia Willd.* *Taralea oppo-*
sitifolia Aubl. t. 298. Listy střičné; řapík neobraubený;
listků 6—8 přistřičných; pysk kalichowý dolení na tré
klaný; tyčinek 10. — W lesech guianských.

Od toho přichází též tonka, sotwa palec dlauhá, již Angličané
přiwázejí.

Podřadí 10.

KASSIOWITÉ. CASSIEAE.

MORINGA. MORINGA. MORINGA.

Kalich z 5 lupenůw přistejných, podlauhlých, pa-
dawých, krátce srostlých. Plátkůw 5, přistejných, po-
dlauhých: hořejší wzstapawý. Tyčinek 10, nestej-
ných, prostých, někdy 5 jalowých. Čnělka niřowitá, o-

strá. Lusk šešulinowitý, 3chlopný. Semena trojboká, na střed plodu připevněná.

Stromy bezbranné. Listy 2—3krát peřené, s lichým, Hrozny latowité.

L. olejodarná. M. pterygosperma Gaert, t. 147. M. oleifera Lam. t. 337. Guilandina Moringa Lin. Jacq. rar. t. 461. Hyperanthera Moringa Vehl. Morungu Rheed. 6. t. 11. Rumph 1. t. 74. 75. Balanus myrespica Blak. t. 386. Strom prostřední výšky, 25' vysoký, kmenu dvojstřewičného, větwi nemnohých, přímých, kůry šedé, bradawičnaté, řetkwí chutnající; listy dwakrát anebo tři-krát peřené, na loket dlouhé: listky střičné, složené z 5—9 listečkůw obwejitých, nestejných, tupých, na kratičkých řapičcích, zelené, nejlysejší, nejcelejší, tupé, sotwa 1/2" dlouhé: tím strom málo stínu dáwa; kwěty bělawé, obojaké nebo mnohomanželné, rozpostawené na latě konečné, složené; stopka a její díly bělawě pýřité; kalich též bělawě pýřitý; koruny žlutawé, wonné; lusk asi zdělí střewice, ukončený dlouhým hrotem, wálcowitý, skoro 3boký, na dél brázdowaný, mnohosemenný; semena w dřeni haubowitém, mdlém, 3boká, hran w křídla rozšířených. — W Indii východní, odkud do Ameriky horké přenešená. Kwěte od čerwna až do srpna. 5.

Semena, *behenowými* nazwaná, mají jádro bělawé, z něhož wytlačují výborný olej (*behenowý*), který nikdy nežlukne a proto jej potřebují k wytažení a zachowání woňawých částic ze kwětůw. Jinak ale jsou semena ostrá, hořká a ženau na stolici i působí dáwení. Kořen ostrý a palčiwý jako křen potřebují nastrauhaný na maso a ryby. Kůra též w lékařství užitečná proti otokům nohou, kurdějím, dnám; šťawa vyhání prý baráž (hada jedowatého) z domu. Lusky nezralé swěží jedí anebo míchají je s jinými pokrmy. Holubi rádi kwět toho stromu zobají.

DŘEZOWEC. GLEDITSCHIA. GLEDITSCHIE.

Kwěty obojaké anebo pometáním jednopohlavé. Kalich z 3, 4 anebo 5 lupenůw stejných srostlý, miskowitý. Plátkůw co lupenůw, z trubky kalichowé wyniklých, někdy jich na první pohled méně, někdy pometáním aneb srostáním dwau w člunek. Tyčinky zdělí plátkůw, jim střičné nebo pometáním skrownější. Čnělka krátká. Blizna nahoře pýřitá. Lusk nepřetržený, u wnitř branicemi mnohopauzdřý, dužninau wice méně semena zaobalující opatřený, řidko 1pauzdřý, mnohosemenný nebo wyschlý. Semena smačknutá.

Stromy, větwičky nadužlabičkowé často w trny wětownaté

proměněné. Listy sudo- nebo lichopeřené u jednoho rodu. Kwěty klasené, zelenavé.

D. dlauhý. G. triacanthos Lin. Duham. 1. t. 105. — nov. 4. t. 25. Kern. t. 42. Michx. arb. 2. t. 10. Schk. t. 356. Strom 40—60' zvýši, trnatý, trny silné, 2—4" dlouhé, jednoduché nebo trojdílné, nejdoleji smačknuté, ostatně ale oblohomolovitě; někdy trny docela chybují; pod nimi listy chomáčené, sudo- nebo lichopeřené, 11—14jařmé: listky čárkovitopodlauhlé, nejtupější, zejkované, wezpod na žile pýřité, 1" dlouhé, sotwa 1/2" široké, též často dwakrát peřené; kwěty drobné, zelenavé, rozpostawené na hrozny jednoduché, s listy z ok vynikající; lusky delší střewice, zšíři 2", wisuté, nejsmačknutější, někdy zkraucené, čerwenavě hnědé, nejlysejší; semen 10—20, obkličěných dužninau sladkau. — W Americe sewerné, na horách Alleghanských, u nás skoro we wšěch zahradách. Kwěte w čerwnu a lipnu. 5.

Dužnina luskowá užíwá se proti kašli; též se z ní waří medowina.

LIBOWEC. GYMOCLADUS. CHICOT.

Kwěty pometáním dwojdomé. Kalich trubkowitý, na patero klaný. Plátkůw 5, stejných, podlauhlých, čnějících. Tyčinek 10, zawřěných. Lusk podlauhlý, tlustý, u wnitř dužninau naplněný.

L. kanadský. G. canadensis Lin. Duham. 1. t. 103. Lam. t. 823. Michx. arb. 2. t. 51. Reich Gart. mag. t. 40. Guilandina dioica Lin. Chicot. Strom ztepilý, okázalý, beztrný, s košem pěkným; listy 2—3' dlouhé, dole jedenkrát, hořeji dwakrát peřené: listky 2" dlouhé, střidawé, měkké, wejčité, ostré, skoro lysé, padawé; kwěty bílé, na hroznech úžlabičkowých; kalichy wlnkowané; plátky prawidelné; tyčinky překrátké, w ústí kalichowém postawené; lusk lysý, walcowitý, asi 5" dlouhý; semena přetwrdá. — Po lesích w Kanadě, Nowém Boraku, Tenasi, Ohiu a Kentuku. W ěwropě w zahradách. 5.

Semena pražená místo káwy se potřebují.

BONDUK. GUILANDINA. GUILANDINE.

Kalich dole trubkowitý, baňkowitý, krátký, kraje 5dílného, uštůw přistejných. Plátkůw 5, sedawých, přistejných. Tyčinek 10: nitky dole huňaté. Čnělka krátká.

Lusk wejcowitý, břichatý, smačknutý, wně ježatý, zchlupný, 1—3semenný. Semena kamenná, lesklá, zakulatělá.

Stromy, kře, po kmenu a větších hákowitzě trnaté. Listy sudopeřené. Kwěty klasatohrozněné. Listeny zdělené.

B. obecný. G. Bonduc *Lin. Lam. t. 336.* Frutex globulorum *Rumph 5. t. 48.* Acacia gloriosa *Pluk. t. 2. f. 2.* Keř nesličný, lezavý, plný trnůw, jako naše maliniky. Kmen dole ztlauští ramena, dřeněm bílým naplněný, rozdělený na mnoho větwi, asi sáh dlouhých, po zemi lezaucích anebo po jiném křowí se pnaucích, nepravidelných; trny osamotělé; listy dwakrát sudopeřené: listky 3—6jarmé, listeckůw wejčitých, 4—5" dlouhých, 2" širokých, u wzniku trnem ojedinelým opatřených; hrozen konečný asi pidi zděli; kwěty červenawé; lusky 3—4" dlouhé, 2" široké, plné kolcůw malých, měkkých, černawé, naplněné dužninau, w níž 2—4 semena kulowatá, autlými krauzky a plawau skwrnau znamenána. — W Indii východní na suchopařích. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{R} .

Semena se slupkau, co kámen twrdau opatřená, hořká, vyhlíží jako rázky mramorowé, a slauží ke hře, cjonka nazwané. Semena působí zácpu, a indští wojáci 40 kusů jich několik dní po sobě jedí, aby zesílili a neporanitelnými se stali. Čerstwé listí s octem rozmačkané usnadňuje křwotok. Sázejí keř okolo klášterůw, protože čerstwě rosta dáwá besidky stinné, jež i dobře stříhati se dají.

B. menší. G. Bonducella *Lin. Schrank. h. monac. t. 68.* Globuli majores *Rumph 5. t. 49. f. 1.* Caretti *Rheed. 2. t. 22.* Keř předešlého menší a jemu welmi podobný, takže mnozí jej mají za pauhý odrodek. Kmen jeho a větwe přímé, obzwláště u břehu, jež někdy obkličuje jako zed, takže nelze proniknauti; též wypauští mnoho větwiček pobočních, jež plné trnůw po zemi lezau; listy dwakrát sudopeřené: listecky podlauhlowejčité, nej-tupější, měkkohroté, z mládí wezpod a na líci po žíle blawní a podlé kraje bělawě pýřité, pak olysající; trny u wzniku každého listu 2, hákowitzé; řapiky oblé, dole kolcaté, jako stopky pýřité; stopky kratší řapiku, dole kolcaté, nesaucí hrozen klasowitý, mnohokwěty, jednoduchý; kalichy a listeny kopinaté, pýřitoplstnaté; lusky asi na prst dlouhé, 2" široké, černawé, ježaté; semena 2, wětší nežli předešlého rodu, co kámen twrdá, hladká, lesklá, podlauhlokulowatá, smačknutá, popelawá nebo modrawá nebo černawá. — W Indii východní, též w západní a Americe, kamž nepochybně přenešená. \bar{R} .

Semena (w Brasílii mates jmenowaná) též potřebují ke hraní, méně ale, protože jsau wětší a netak kulowaté. Kořen, kůra, listy

a semena proti nadýmání a předpadnutí konečnicka; dužnina lusková proti kamenu.

B. buksolistý. *G. echinata Spreng.* *Caesalpina echinata Lam.* *Ibirapitanga Piso.* Strom vysoký, tlustý, bakulatý, hnědokorý a krátkotrný; listy dwakrát peřené: listky 10jařmé, listečkův listům buksovým podobných; květy drobné, žluté a červeně strakaté, jako konwalinka zapáchající; lusky ježaté, hnědé; semen několik červených. — Na skalách w Brasilii. 5.

Kmen bývá ztlauští člowěka, protože ale vněšná jeho wrstwa jest měkká, již osekatí náleží, mají polena toliko tlauštku stehna. Toto jádro jest silné, velmi suché, takže w ohni ani kauře newydává, barwy tmawě červené. Potřebujj je na náradí, protože se pěkně dává leštiti. Nejhlawněji ale potřebuje se w barwfřstwi a slowe *brezalka*, *pryzila*, *pryzil*, *fernambuk*, *fernebok*.

ŽLAZOKUB. COULTERIA. COULTERIE.

Kalich dole čihowitý, na patero klaný: ušty přistejné, dolení wětší, hřebenatě žláznatozubatý. Plátkůw 5, hořeni wětší. Tyčinek 10: nitky dole příwausaté, prosté. Žláza medonosná nahoře podlé waječnicka. Čnělka krátká, Blizna žláznatopřibrwitá. Lusk smačknutoploský, haubowitý, sotwa pukající, u wnitř hranicemi často na přič paudzratý. Semena 4—6.

Kře, stromy, u úzlabščka trnaté. Listy sudopeřené. Kwěty žluté, hrozněné. Stopečky pod kwětem člankowané.

Ž. barwírský. *C. tinctoria H. B. et Kunth nov. gen. t. 569.* *Caesalpinia pectinata Cav. Dict. sc. nat. atl. Tara Molin.* Strom; kůra na smičích popelawá, trny krátkými porostlá; listy dwakrát lichopeřené, 2jařmé: listky 6—7jařmé, listečkůw waječnopodlauhých, lysých, nejtupějších, wykrojených, palce málo delších, $\frac{1}{2}$ " širokých, přikožowitých, obak lesklých; řapíky a řapíčky rezawě pýřité, poslední u každého jařma listečkowého 2trné; palisty: trny 2; hrozny konečné, listu delší, jednoduché, mnohokwěté; stopka jako stopečky často přesleněné, rezawopýřité; kalichy stopeček kratší; koruny růžowé; waječník aksamitnatý; lusk sotwa 3" dlauhý, $\frac{3}{4}$ " široký, podlauhločarkowitý, červený. — W Kolumbii. 5.

Kůru potřebujj k barwení.

SAPAN. CAESALPINIA. CĀSALPINIE.

Kalich dole miskowitý, přístalý; kraj 5dílný: ušet dolení wětší, přiklenutý. Plátkůw 5, nestejných, nehet-

natých: hořejší ostatních kratší. Tyčinek 10; nitky dole huňaté, vzstoupavé; prašníky všecky plodné. Čnělka nitovitá. Lusk bezbranný, smačknutý, 2chloupný. Semena waječnopodluhovatá, smačknutá.

Stromy, kře, trnaté nebo bezbranné. Listy sudopeřené. Hrozny jednoduché nebo složené. Stopečky dole bezlistenné. Kwěty žluté.

* Luský 1—2semenné. Semena nejtlustší, na přič podluhovatá. Kalichy lysé. *Nugaria*.

S. obtížný. *C. Nuga Ait.* *Guilandina Nuga Lin.* *Nugae sylvarum Rumph* 5. t. 50. Keř přenízky, wětwezi co stéblo tlustými we křowi a na pomorí mezi trawau se plazící a obtížný, že mimojdaucím trhá kůži a šaty; listy dwakrát peřené: lístky 3—4jařmé, lístečky 2—3jařmé, wejčité, ostré; kmen bezbranný; řapíčky wezpod kolcaté; hrozny klasowité; kwěty pěkně žluté, wonné; lusky 2" dlauhé, 1" široké, ploché, hladké, hrotem křiwým ukončené; semeno 1—2, černá, podlauhločtyrhnaná, plochá. — W Indii východní. Kwěte w dubnu až do čerwna. \bar{n} .

Z kmenu prýští se trocha klowatiny; kořen na moč žene.

** Lusk podlauhlý, obak zakončítý, nepukawý, nožnicowitý, 1semenný. Semeno ploché, na přič podlauhlé.

Kalich ryšawoaksamitnatý. *Brezalník*. *Brasilettia*.

S. brasílský. *C. brasiliensis Lin.* Strom bezbranný; listy dwakrát peřené, 7—9jařmé; listky 16—15jařmé, lístečkůw waječnopodlauhlých, tupých, lysých; stopka s částkami swými i kalichy pýřitá; hrozny latowité; stopečky kratší kwětu a tyčinky někdy kratší nežli koruna; kwěty žluté. — Na Jamaice, Domingu, a snad i w Brasílii.

Dřiwí jeho jest *fernambuk* (*ferneok*) *západainský*.

*** Lusk maohosemenný, smačknutý, rowný, 1pauzdry, chloupní wyschlých; semena podlauhlá. Plátek hoření kratší.

S. obecný. *C. Sappan Lin.* *Roxb.* t. 16. *Lam.* t. 335. *f.* 1. *Lignum Sappan Rumph* 4. t. 21. *Tsiam pangam Rhocd.* 6. t. 2. Strůmek 10—20' zwýši, stehna zilauští; kmeny plné tlustých trnůw na bradawíčkách; listy 2' dlauhé, dwakrát peřené, 10—12jařmé; listky 10—12jařmé, lístečkůw nestejnostranných, úkosně waječnopodlauhlých, na konci wyřiznutých, 1" dlauhých; kwěty na latách koncěných, 1' dlauhých, přímých, dost veliké, žluté, newonné; kalichy lysé; lusky smačknutoploché, dřewnaté, lysé, na konci úkosně uřaté, 4" dlauhé, 2" široké, hnědé; semena 2—3, hnědá, plochá,

3—4hraná. — W Indii východní. Kwěte od dubna až do září a zrů koncem roku. 5.

Strom všude (též i w Indii západní) pro ozdabu se sází, a hlavně w půdě písčité se daří; dosahuje stáří 100 let. Wněšné dříví jest žlutavě bílé, wnitřní ale bledě červené, k barvení užitečné a *sapanowjm* zvané. Též se z něho dělá rozdílné zboží truhlářské. Amboinský jest toliko keř, siamský ale strom co muž tlustý, ano i w průměru 4' mřvá. Nejvíce barwiny mají kořeny, které málokdy se vykopávají, protože strom roste na půdě kamenité.

S. bahamský. *C. bahamensis* Lam. Desc. 7. t. 503. Catesb. 2. t. 51. Strom mírně vysoký, lysý, trnatý; listy dwakrát peřené: listky 3jarmé, listeckůw 3jarmých, obwejitých, srdčité vyriznutých; wětwe a řapíky trnaté; kwěty bělawé, wonné na latách; lusky aukzé, čárkowitzé, ostré, skoro nožičité; semena zakulatěla. — Na Ostrowech bahamských. Kwěte w kwětnu, čerwnu. 5.

Od toho přichází *brezalka žlutá*; kůra prudká ku zprjštění kůže.

S. dvojjarýmj. *D. bijuga* Swartz. Poinciana bijuga et Caesalpinia vesicaria Lm. Senna spuria Sloan. 2. t. 181. f. 2. 3. Strůmek podobný, trnatý, všude lysý; listy dwakrát peřené, 2jarmé: listky 2jarmé, listeckůw obsrdčitých; kwěty latněné, krátce stopečkowané; tyčinky zdělí koruny; lusky waječnopodlauhle, chudosemenné, černé, brázdowané. — Na Jamaice.

Wšecky dřly třeny jsauce zapáchají balsamem. Dříví červené nepochybně jmenem fernambuku k nám přichází.

S. deštivý. *C. pluviosa* Decand. Cubaea pluviosa Leand. Sacr. Bezbranný; listy lichodwojpeřené, 6—8jarmé: listky sudopeřené, 10—12jarmé, listeckůw wejčítě kosočtwerečných, lysých; žláza úzlabičková wejcowitá; brozen konečný; stopečky a kalichy ryšawě aksamitnaté; lusk 1pauzdřý, chudosemenný. — W Brasilii.

Leandro wyprawuje, že z mladých wětwi toho stromu woda po krůpějích na způsob deště padá.

S. citelný. *C. mimosoides* Lam. Kal-Todda Vaddi Rhced. 6. t. 8. Keř 3—4' vysoký, trnatý; listy na píď dlauhé, dwakrát peřené, 6—12jarmé: listky 3—12jarmé, listkůw waječnopodlauhých, tupých; hrozny mrtnaté; kalichy lysé; koruny červené; lusky waječnopodlauhle, wlnkowané, $\frac{1}{2}$ " dlauhé, 2—3semenné. — W Malabaru. Pořád kwěte.

Listy dotknuty bywše hned se sklopí a brzo zase powzdwinu se.

**** Lusky podlauhle, po straně nakřiwené, u wnitř

mezi semeny srostlé, a tím mnohopauzdré. *Libidibník*.
Libidibia.

S. koželužní. *C. coriaria Willd. Kunth. mim. t. 45. Poinciana coriaria Jacq. am. t. 175. f. 36.* Strom ozdobný, košatý, nejwětewnatější, celý a wždycky bezbranný, lysý, 15' zwýší; kůra černawá, bělohnědě pozbádaná; listy dvojpeřené, 6—7jařmé: lístky 15—20jařmé, lístkůw čárkowitých, tupých, 3''' dlahých; klasy husté, konečné; stopečky nejkratší, 1kwěté, početné; kwěty drobné, žlutawé, slabě wonicí; lusky 2½" dlahé, co prst široké, esowitě zkřiwené; semena wejčítá. — W Indii západní a Kolumbii na pomoří. \bar{H} .

Lusky slowau *libidibi* a slauží k wydělávání kůže.

DRAHNOAUD. POINCIANA. POINCIANE.

Kalich dole miskowitý, přístálý, kraj šdílňý: ušet dolení klenutý. Plátkůw 5, nožičitých: hořejší jinotwarňý. Tyčinek 10, nejdelsích, wšech podplodních; nitky dole chlupaté. Čnělka nejdelsí. Lusk ploskosmačknutý, 2chlopňý, přímnohopauzdrý branicemi přihaubowatými. Semena obwejčítá, smačknutá: slupka wnitřní u wodě sliznatějící; dělohy ploché.

Kře nebo stromy nejkrásnějši, trnaté nebo bezbranné. Listy sudodwojpeřené. Kwěty latnatowrcholičené. Stopečky dlahé, dole bezlistenné.

D. nejozdobnějši. *P. pulcherrima Lin. Lam. t. 333. Gaert. 2. t. 150. Reich. Gaert. mag. t. 93. Desc. 1. t. 6. Bot. mag. t. 995. Tsjetti-Manderu Rheed. 6. t. 1. Crista pavonis Rumph 4. t. 20. Merian sur t. 45.* Strůmek křowitý kwítím přeutěšeného wzezření, nejlysejši, přímý, asi 12' vysoký; kůra šedá, se skwrnami a bradawicemi hnědými; wětwe rowné, na každém kolínku trnoma silňýma, krátkýma a podhnutýma opatřené; listy delší střewice, sudodwojpeřené, 7jařmé: lístky 5—10jařmé, lístečkůw obwejčitých, nejtupějších, někdy wyříznutých, nejlysejších, nejhořejší dwa stejnostranné, ostatní na wnitřní straně užši, asi 1" dlahé, ½" široké; řapík žlábkowitý, u každého jařma opatřený trněčkoma; řapíčky tamtéž mají dwa hrotičky; lata skoro chocholikowitá, konečná, řídká, skoro homolowitá, třebas střewie dlahá; stopečky dolení na 2½" dlahé, nahoru se zkraucující, nejodstálejši, rowné, 1kwěté; kwět dost weliký, asi 1½" w průměru široký, dříwe ryzí, pak miniowý, někdy těma barwama peřestý, newonný; plátky po kra-

ji třepenaté, dlouhonehté; tyčinky zdělí prstu, šarlato-wé, nitky na konci huňaté; kwěty zůstávají 8 dni ote-wřené; lusky pak wisuté, podlauhločarkowité, smačknu-toploché, asi 4" zdělí, 1" zšíří, skoro dřewnaté, čer-ně fialowé, wětrem chřestící; semen 6—8, plochých, plawých, ježto w luscích už klíčí a obyčejně od rau-půw hynau. — W Indii východní a západní, w Číně di-woký a sázený. Kwěte w kwětnu a srpnu, zrá w pro-sinci a lednu. 5.

Wšude jej sázejí w zahradách a pohané též na hřbitowech. Májemi ozdobují při swatbách dwěře, sednice a stoly; též ku po-hřbům swobodných je berau, jako u nás rosmarinu. Listy a semena počišťují, a plod wyhánějí, protož prwní se potřebují na místo sene-su. Semena prý jsau jedowatá, wšak papuchowé je žerau.

KREWEŇ. HAEMATOXYLON. BLUTHOLZ.

Kalich dole trubkowitý, přístálý, kraj šdilný: u-štůw padawých, podlauhlých, tupých. Plátkůw 5, sotwa kalichu delších. Tyčinek 10: nitky dole wlasaté; praš-níky bezžlazé. Čnělka niřowitá. Lusk smačknutoplo-chý, kopinatý, obak zakončítý, 1pauzdřý, 2semen-ný, šwy nepukající, chlopně u prostřed na dél se roz-dělující. Semena na přič podlauhlá. Dělohy dvojpa-listkaté.

K. obecnd. H. campechianum Lin. *Plenk t.* 329. *Lam. t.* 340. *Tussac 4. t.* 36. *Desc. 2. t.* 73. *Hayn. 10. t.* 44. *Düsseld. 14. t.* 3. *Lignum campechianum Sloan. 2. t.* 10. *f.* 1—4. *Catesb. 3 t.* 66. *Blak. 463.* Strom 20—50' zwýší; dříwí u wnitř čerwené, do fialowa a černa-wa, wně bělawé, s korau hnědau; smítky hnědé, po-seté hustými, drobnými, šedými bradawičkami; listy je-dnoduše, někdy i dwakrát peřené, 2—4jařmé: lístky obwejité, na konci wyřiznuté, až i obsrdčité, kožo-wité, rownoběžně žebernaté, dole nestejně, asi 8" dlahé, 6" široké, nejlysejší; řapíky též bradawičnaté; palisty nejmenší, šidlowité; hrozny úžlabičkowé, jedno-ducké, řídké, dělají na rozhách hrozen složený; stopky nejlysejší, delší listu; stopečky rozewřené, 1kwěté; kwě-ty drobné, 3" dlahé, žluté; lupeny 3 kalichowé čer-wené; tyčinky málo kratší koruny; waječník jí del-ší, čnělka čnějící; lusk 1½" dlahý, 4" široký, ko-žnatý; semen málo. — W Americě u Kampeše; w celé Indii západní se sází. Kwěte w únoru a březnu. 5.

Dříwí k nám přiwázejí w polenech, 3' dlahých, 2—3" tlustých

wrstwy žluté zbawených a słowe *kampeška* (Kampescheholz), ježto k barwení na červeně, na fialowo nebo černo slauží.

SNĚTOR. PARKINSONIA. PARKINSONIE.

Kalich z 5 lupenů, dole krátkosrostlých, odstálo-ohnutých. Plátkůw 5, wejčitých, plochých: hoření zakrauhlý, dlauze nehetnatý. Tyčinek 10, přisehnutých, nehtu hornoplátkowého málo delších. Čnělka nitowitá, přiwzstaupawá. Lusk čárkowitopodlahlý, obak zakončitý, nad semeny hružlatý, a mezi nimi smačknutý. Semena podlahowatá; slupka wnitřní napuchlá.

S. trnatý. *P. aculeata* Lin. *cliff. t. 13. Jacq. am. t. 80. Walth. hort. 6. t. 12. Lam. t. 336.* Strůmek ozdobný, 12' zwýši; kmen rowný, přewětewnatý; dřiwí bílé, křehké; wětwe tenké, hebké; listy zdělí střewice, peřené, přemnohojarmé: řapík rozšířený, čárkowitý, dole ztenčený, asi 1" široký; trny 3—1, rowné, rusé, na konci červeně hnědé; lístky přemalé, welmi padawé, střičné, čárkowitopodlahlé, nejtupější, na kratíčkých řapíčcích a i s nimi málo delší dwau čárek, zmladí jako i řapíky bělawě pýřité; kwěty weliké, žluté, wonné, na hroznech konečných, 6" i wíce dlahých, pak wzrostajících, střewičných; plátky dole červeně tečkowané; tyčinky dole huňaté; lusk 3" dlahý, oblaunký, nahnědle rusý, na konci s hrotem tupým smačknutým, na dél sítkowanobrázdowaný; semen černawých 6—1. — W Indii zapadni a Americě jižné. Kwěte w kwětnu až do září. \bar{n} .

S drahnoaudem nejodbornějším slauží k dělání plotůw přeutešných. Kúra, listy a kwěty potřebují proti mizení dětskému, pražená semena proti zimnicím.

OKOŽEC. SEBIPIRA. SEBIPIRA.

Kalich trubkowitowálcowitý, přistejný, šzubý. Koruna z plátkůw 5, rowných, nehetnatých, plochých, wraubečkowaných přimotýlowitá: pawězka přičtweřečná, kratší křídel a plátkůw člunkowých. Tyčinek 10, prostých; prašniky kulowaté. Blizna hlawowitá. Lusk smačknutý, čárkowitý, blanowitý, 1pauzdrý, mnohosemenný, tam křídlatý. Semena obwejcowitá.

O. wětší. *S. major* Mart. Strom weliký; listy peřené, mnohojarmé: lístky střidawé, podlahlokopinaté, tupé, wezpod nasiwělošediwé; laty odstále. — W Brasílii.

Kúra jeho jest tlustá, swětle hlinožlutawá, a wnitř włáknitá,

vně zrnatá, chuti natrpkalé a swraskawé, nejvíce podobná alkornokowé. Poručí se proti čemě a wodnotělnosti we zwařenině, k umýwání proti rozličným wyraženinám a otoku w nohan.

ROHOWNÍK. CERATONIA. JOHANNISBROD.

Kwěty mnohománželné nebo dvojdomé. Kalich 5dílný. Plátky žádné. Tyčinek 5; blizna sedawá, okrauhlená. Lusk čárkowitzý, kožowitzý, nepukawý, mnohosemenný, branicemi nadužnatělými přepažená; chlopně u wnitř dužnaté.

R. obecný. C. Siliqua Lin. Blak. t. 209. Zorn med. 1. t. 59. Cavan. ic. t. 113. Plenk t. 735. Lam. t. 859. Andr. up. t. 567. Hayn. 7. t. 36. Dittseld. 18. t. 31. Chléb swatého Jana *Mat. Háj. 65. — Wel. 76.* Strom wždy zelený, mírné výšky (20—30'); kmen rovný, s korau hnědau, nerownau; wětwe rozložené, křiwé, dělající koš nehustý, zakulatělý; listy střidawé, lichopeřené, nejlysejší, 2—4jařmé: listky obwejcíté, podlahlowejcíté nebo podlahlokopinaté, třebas 3" zdělí, 1½" zšíří, nejtupější, někdy srdcowitě wyříznuté, nejcelejší, po kraji čerité, kožowité, silné; řapík oblý, na líci žlábkowitzý, na konci osinowitě prodlažený; palisty u mladých listůw podlahlé, blanowité, padawé, u wzniku řapíka; kwěty tmawé růžowé, s prwnimi listy a pod nimi z loňských wětwiček wynikající na broznych klasowitzých, asi 2" dlahých; lusky wisuté, třebas 6" dlahé, 1" široké, smačknuté, vně hnědé, nakřiwělé, s dužninau žlutawě bilau; semena tisawá. — Na břehách středomořských, obzwláště hojně w Malé Asii. Kwěte w březnu až do kwětna. 5.

Dříví jest twrdé, červeně žílnaté, dobré na zboží truhlářské; kůra a listy hodí se k wydělávání kůže. Lusky slowau *swatojanským chlebem*, protože sw. Jan Křtitel na paušti jím se žiwil. Za čerstwa jsau chuti welmi odporné, swraskawé, později pak sladké, příjemné. Maurowé w Barbarsku jedí ho mnoho. Turci pak dělají z něho, ze sladkého dřewa a hrozinek sorbet ku každodennímu užitku. Egypťané wytahují z něho způsob medu, do něhož zadělávají tamarindu a mirobalány. Domníwají se, že Theofrast jej jmenuje *syke*. Chléb swatojanský jest též dobrá píce pro koně, mezky a jiný dobytek: we Walencii nemajíce ječmene a owsa, krmí tím chlebem, plewami a wojtěškau. Dříví pálí nebo dělají z něho uhlí; listům wydělávají kůže.

TRUBOL. JONESIA. ZAUBERBLUME.

Listence 2, wejčitozaokrauhlé, stříčné u dola kalichu. Kalich barwený, naléwkowitzý, s trubkau dlahau,

zavřenu, dužnatau, s okrajem otewřeným, 4laločným: lalokůw wejčitých. Plátky nižadné. Tyčinek 8 (někdý 7—9), z hrdla kalichowého wyniklých, dlauze čnějících, prostých anebo nejdoleji (některých) přisrostlých. Wa- ječník nožičitý, dolejší díl nožky s trubkau kalichowau srostlý. Čnělka nitowitá. Lusk 4—8semenný, smačknu- toploský, šawlowitý se šwy mozolatými.

T. stromowitý. J. Asoca Roxb. J. pinnata Willd. Saraca arborescens Burm. ind. t. 25. f. 2. S. indica Lin. Asjogam Rheed. 5. t. 59. Strom wždy zelený, zwýši 15'; listy střewičné, sudopeřené, 2—3jařmé: listky 6paleč- né, podlauhlé, lesklé, pevné; brozny příchomáčené; kwěty 2" dlauhé, žluté, pak čerwenawé, wonné; lus- ky mečowité, na píd dlauhé, 2" široké, semena 4—8, jako kařtany. — W Indii wýchodni. Kwěte w prosinci a lednu. 5.

Sází se okolo chrámůw pohanských a bedliwě se opatruje, protože májemi jeho wnitřek jejich ozdobují. Listy počiřtují krew; řtáwa z nich s křmíem proti hryzení.

TEŽEŇ. BARYXYLUM.

Kalich z lupenůw 5, nejdoleji sotwa srostlých, wejčitopodlaublých, podhnutých, stejných, padawých. Plátkůw 5, přiokrauhlých, přistejných, krátce nehetna- tých. Tyčinek 10, prostých, nestejných, podplodních (?). Prařniky 4pauzdré. Čnělka nitowitá. Lusk tlustý, tupý, zaoblělý, nákríwý, mnohosemenný. Semena zakulatělo- hranatá.

T. ryřawý. C. rufum Lour. Intsia amboinensis De- cand. Metrosideros amboinensis Rumph 3. t. 10. Ztepilý strom; listy lichopeřené, málo- (2—3) jařmé: listky pod- lauhlé, tupé, 3" dlauhé a skoro taktěž široké, pevné; brozny konečné, latowité; kwěty wonné; kalich zeleno- žlutý; pawězka bílá, třepenatá; tyčinky 3, čerwené, plodné; lusk zdělí pidi, zříři 3", tenký, hnědý, twr- dý; semena 4—6, černá, plochá, skoro srdčitá. — W Indii wýchodni. 5.

Z poraněného kmenu prýřtí se řtáwa co krew čerwená, jeřto z plátna nedá se wyprawiti. Jádro kmenowé přetwrdé, těžké, hru- bowlákčné jako dubowé, čerstwým chlebem zapáchající; slowe *dřítwé železné*, a potřebuje se jako naše dubowé; nesmí ležeti na zemi, protože brzo hnije, ani we wodě mořské netrwá, trpě mnoho čer- wem. To jádro obklíčeno ale wrstwau bílau, kteráž wždycky se musí odstraniti, jelikož bílí wšekazowé jí zřtrají. Kůra řerá, sama sebau 5—6krát se laupá u welkých kusech a slauží proti běhawkám a jedowatým hubám.

TAMARIND. TAMARINDUS. TAMARINDENBAUM.

Kalich z 5 lupenůw, dole w trubku srostlých, nahore prostých, ochlípěných, podlahlých: 2 dolejší w lalok jediný, širší, dvojžilý, často na konci dvojzubý srostlé. Plátky 3, s hořejšími lupeny střidawé: 2 wejčité, prostřední kuklowitý. Tyčinek 9—10: 2—3 dolejší jednobratré, peľnaté, 7 nejkratších, neplodných. Čnělka šidlowitá. Lusk nožkatý, šawlowitý, smačknutý, 1pauzdry, 3—6semenný: chlopně mezi oplodim wněšným a wnitřním dužnaté. Semeno u pupu úkosně uťaté, wejčitočtwerečně.

Stromy. Listy sudopeřené, mnohojařmé. Kwěty hrozněné.

T. wychodní. *T. indica* Lin. *Blak. t.* 221. *Plenk t.* 31. *Tuss. 3. t.* 35. *Desc. 2. t.* 26. *Hayn. 10. t.* 41. *Düsseld. 7. t.* 11. *Balam-Pulli Rheed. 2. t.* 23. *T. Tamarindus Rumph 2. t.* 23. *Tamarynd Mat. Wel. 69.* (listky a semeno). Strom ohromný, aubledný; kmen vysoký, 4' w průměru tlustý; koš obširný, hustý; kůra na kmenu hnědá, na wětwich napopelawělá; listy střidawé, peřené, 6" dlahé, 12—17jařmé: listky čárkowité, obak zaokrauhlené, na konci někdy wyříznuté, nejkratšeji řapičkaté, 1" dlahé, 5" široké, lysé, zmládí maličko pýřité; hrozny klasowité, jednoduché, asi 2" dlahé, 5—10kwěté, jednak úzlabičkowé, jednak konečné; stopky a stopěcky nejlysejší; kalich a koruna bílé, poslední čerweně žilnatá; lusky na dlahých stopkách srpowité, podlahlé, maličko smačknuté, tupé, 4—5" dlahé, wůbec 6krát delší nežli širší, hnědé; chlopně mezi oplodim naplněné dužninau hustau; semena 3—4, hnědá, čtyřhraná. — W Indii wychodní, též nepochybně w Arabii, Egyptu a Senegalsku. Kwěte w kwětnu až do lipna. 5.

Strom ten we vlasti sázejí před domy jako my lípy; hlawně ale pro dužninu čili powidla luškowá, ježto k trám se semenem smíchaná přiwázejí (pulpa tamarindorum); jsauť kyselá kyselinau winnau a jablkowau: též sestáwají z cukru, klowatiny a slizi. S cukrem smíchaná ale jsau chutná. Potřebují se w lékařstwí, mírně ženauce na stolici. We vlasti jeho powidlím kyselí pokrmy; Hollandšané dělají z nich piwo cukrowé, w Indii obilbený nápoj; listy nakyslé a kwěty proti zimnicím a blistám.

T. západní. *T. occidentalis Gaert. 2. t.* 146. *Tamarindus Blak. t.* 201. *T. indica Jacq. am. t.* 10 et 179 f. 98. Liší se od předešlého tím, že má lusky kratší, totiž sotwa 3krát delší nežli širší, 1—4semenné; snad se ještě tím rozděluje, že hrozny jsau mnohokwěté a delší

listu. — Na Ostrowech karybejských a w Americe hor-
čejší.

Užitek předešlého.

KASSIA. CATHARTHOCARPUS. KASSIE.

Kalich z lupenůw 5, sotwa srostlých, nejtupějších. Plátkůw 5, nestejných. Tyčinek 10, prostých, nestejných: 3 dolní delší, 4 prostřední krátké, rovné, 3 ho-
ření s prašníky pometavými, jinotvarými. Prašníky 2pauzdré: pauzdra na konci šterbinau pukající. Waječ-
ník nožkatý, často oblaukowitz. Lusk oblý nebo smač-
knutý, dřewnatý nebo blanowitz, nepukawý, na přič
branicemi rozdělený: pauzdra dužninau naplněná. Se-
mena elipsowitz, přismačknutá, rownowážná. Pupek bo-
dowitz, konečný. Pírko patrné.

Stromy, kře. Listy sudopeřené. Řapíky často žláznaté. Lístky
stříčné.

K. obecná. *C. fistula* Lin. Desc. 1. t. 25. Gaert. 2. t. 147. f. 1. Lam. t. 332. Plenk t. 327. Tuss. 4. t. 2. Hayn. 9. t. 39. Düsseld. 14. t. 21. Wagn. 1. t. 68. *Kassia* Mat. Wel. 12. Strom 20—40' zwýši, asi našemu wlaškému ořechu wzezřením podobný; kmen nízký, 2' tlustý; listy delší střewice, sudopeřené, 5jařmé, nejlysejší: lístky třebas zděli 6", zšíři 2", wejčité nebo wejčitokopinaté, přizakončité, nejcelejší; řapíky oblé; hrozny třebas na 2 pidi dlauhé, mnohokwěté, úzlabičkowé; kwěty žluté, weliké (2') jako sialky wonící; plátky obwejčité, zpeřenožilé; tyčinky 3 delší plátkůw, ostatní kratší; lusk wisutý, oblý, zděli 1—3", ztlaušti 1", dřewnatý, hnědočerný, na přič mnohopauzdrý, nepukawý, mělce obraučkowaný a wně na děl podlé šwůw dvěma pásky znamenany: pauzdra naplněná dužninau černau, sladkau; semeno w každém pauzdru jedno. — W Indii východní a Eyp-
tu, a odtud do Ameriky přenešená. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Plody (fructus Cassiae fistulae). jmenowitz jejich dužnina slauží k lehkému obměkčení břicha, obzwlastě pro děti, ačkoli nyní málo jest w obyčejí; taktěž slauží lusky nezralé, do cukru zadělané; z mauky semenowé dělají obměkčující obklady. Kůra k wydělávání kůže.

K. brasilská. *C. brasiliensis* Pers. *Cassia brasiliensis* Lam. Jacq. fr. t. 85. f. 3. Breyer. cent. t. 21. *C. grandis* Lin. fil. *C. mollis* Vahl. Strom wysoký, ozdobný, koše hustého; rozhy ponachowělé, pyřité; listy weliké, 10—20jařmé; listky menší w poměru nežli předešlé, sotwa 1½" dlauhé, waječnopodlauhle, na obojim konci trochu

zaužené, tupé, přibrotité, na přič autle praužkované, na lici pyřité, na rubu měkce plstnatoškohlawé; palisty wejčité, zakončité, přemalé; řapíky bezžlazé; hrozny kratši listu, úzlabičkové, odwislé, mnohokvěté, huňaté; kwěty menši, krátce stopkaté, masowé; lusky skoro 3" zděli, 2" ztlaustí, smačknuté, šawlowitě prohnuté, hnědé, přemnohými wywýšeninami kraužkawatými swraskalé, se šwy wstáwajícími, se zadowým jakoby dwojnásobným; pauzdra mnohá, naplněná kaši černohnědau, dříwe trpkau, uzráním nepřijemně hořkau; semena waječnoeliptičná, smačknutá, hnědá. — W Indii západní a Americie jižné. Kwěte w březnu. 5.

Plody toho rodu býwají s předešlými smíchány; jsauce ale špatnějši, mělyby se wyhoditi; nicméně w Americie k týmž koncům se potřebují.

K. hůlkowá. *C. bacillus Pers. C. bacillaris Lin. fil. Jacq. frag. t. 85. f. 4. Bot. reg. t. 881.* Strom jměním podobný předešlým; listy dwojjařmé: listky wejčité, tupauké, úkosné, jichž dwa doleni mezi sebau na řapíku maji tupau žlázu; lusky mnohem autlejši nežli prwního rodu, bledši, naplněné dužninau z hněda žlutau, trpkau a sladkau. — W Surinamě. 5.

Plody, *kassia americká*, od nějakého času přiwází se do Ewropy a místo wýchodoindské se potřebuje.

SENEB. CASSIA. SENNA.

Kalich z lupenůw 5, sotwa srostlých, tupých aneb ostrých. Plátky a tyčinky jako kassie. Prašniky děrama nebo štěrbinama pukající. Waječník často oblaukowitý. Lusk ploskosmačknutý, branicemi mnohopauzdrý, bezdužniný, pukawý, 2chlopny. Semena smačknutá, s chlopněma rovnoběžná. Pup boční, čarkowitopodlahlý.

Zeliny, byliny, kře, Listy sudopeřené.

* Lupeny kalichowé tupé. Prašniky děrama pukající. Lusky listowité, mázdrowité, na přič mnohopauzdré, nad semeny hružlaté, u wnitř sotwa dužninaté. Semena s chlopněma rovnoběžná.

S. obwejtý. *C. obovata Collad. t. 15. f. a. Hayn. 9. t. 42. Wagn. 2. t. 180. Sena Mat. Wel. 443.* Křižek zwýši $\frac{1}{2}$, wětewnatý, nejlysejši; kmen a wětwe oblé; listy 3—4" dlauhé, sudopeřené, 4—7jařmé; listky obwejtité, tupé, nejkratšiji zakončité, nejcelejši, 6—12" dlauhé, 3—5" široké, nejdrobněji pyřité; řapík bezžlazý, žlábkowitý; palisty nejmenši, šidlowito-

kopinaté; hrozny úzlabíčkové, skoro zdéli listu, asi 12 kwětůw žlutých nesaucí; stopky a stopečky nejlysejší; listeny wejčité, ostré, podduté, prchawé; lusky 1—2" dlouhé, $\frac{3}{4}$ " široké, listowité, oblaukowitě prohnuté, nej-tupější, u prostřed na dél hružlaté a křídélky nad semeny opatřené, mnohosemenné, podlé šwu dolního pukající, aniž se rozdělující dokonale, rusé; semen asi 6, skoro srdčitých. — W Egyptě a Arabii; w Ewropě jižně se sází. — Kwěte w lednu, únoru. **Ĥ**.

Listy *senau wlaškau* čili *senesem wlaškým* (*Senna italica*) zwa-né, užívají se k počišťování. Bývají pomíchány lusky *senesowými* a listím *argelowým*.

S. ztupenýj. *C. obtusata* Hayn. 9. t. 43. *Düsseld.* 7. t. 12. *C. Senna* Lin. *Plenk* t. 826. *Jacq. ecl.* t. 87. We všem podobá se předešlému; listy jsau toliko obdál-nější 4—6jařmé: listky obwejčité, uťaté a vykrojené; lusky silněji prohnuté, 8—12semenné. — W Egyptě. Jindá se sázela we Wlašich.

Užitek tentýž.

S. kopinatýj. *C. lanceolata* Forsk. *Lam.* t. 332. *f.* 2. *c. et f.* 3. *a.* Hayn. 9. t. 41. *Düsseld.* 11. t. 6. *Wagn.* 2. t. 135. *C. orientalis* Pers. *Seňa alexandrinská* *Mat. Wel.* 443. Podobá se předešlé; liší se ale, že jest křovitá, že listy jsau 4—5jařmé; listky waječnokopinaté, ostré, řapík žláznatý; lusky listowité, sítkované, u prostřed hružlaté, nekřidlaté. — W Egyptu hořením a Nubii. Kwě-te w lednu, únoru. **Ĥ**.

Listy její, *senau alexanderskau* (*Senna alexandrina*) nazvané, taktéž se potřebují; někdy listy její bývají s předešlými smícháné.

S. ostrolistýj. *C. acutifolia* *Delil. eg.* t. 27. *f.* 1. *Hayn.* 9. t. 40. *Düsseld.* 28. t. 17. *C. elongata* *Lam.* *Sen-na officinalis* *Roxb.* Podobá se předešlému, takže mno-zí jej mají za pauhý odrodek. Rozeznává se ale kme-nem dwakrát vyšším, oblohranatým, listy 5—9jařmými: listky krátce stopečkatými, blanowitými, kopinatými, zakončitými, hrotitými, přílými, 1—2" dlouhými, 3—5" širokými, palisty mnohem wětšimi, šídlowitočárkowitými, řapíky drobnožlázými, lusky příkosowitými, podlauhlými, delšími nežli u předešlého a stejně širokými, po obojí straně u prostřed napučenými. — Z hořeního Egyptu až na Senegal, z Arabie až do Indie východní. **Ĥ**.

Užitek jako předešlého.

** Lupeny kalichowé tupé. Prašniky děrami pukající. Lusky smačknuté, pukající po šwech, napučené, u waitě

dokonale neb nedokonale na přič mnohopauzdré: pauzder bez dužniny. Semena s chlopněmi rovnoběžná.

S. rybolovnýj. C. venenifera Mey. Keř; listy 4jařmé: listky waječné, chlupaté; žláza dole na řapících; hrozny úžlabíčkové, chudokvěté; lusky pýřité. — We křowinách u Essekwéba w Guianě.

We vlasti slowe *piami*, a kořen jeho potřebuje se k chytání ryb.

S. plocholuskýj. C. occidentalis Lin. Bot. reg. t. 83. C. planisiliqua Lin. Sloan. 2. t. 175. f. 3. 4. Comm. hort. 1. t. 26. Želina nebo bylina 2—3' vysoká, hranatá, lysá; listy 9" dlouhé, sudopeřené, 4—6jařmé: listky wejčitokopinaté, zakončité, nejostřejší, po kraji pýřité; na wnitřní straně řapíka nad jeho wznikem žláza tlustá; hrozny chudokvěté, úžlabíčkové a konečné; kwěty žluté, dost weliké; stopky pýřité; kalichy lysé; lusky přímé, 4" dlouhé, 3" široké, plochosmačknuté, obak ostré, po šwech ztlustlé, pýřité, u prostřed na dél páskau hnědau znamenáné, ostatně rusé. — Na Ostrowech karybejských, w Americě horčejší a na Žawě. Kwěte za plště. ☉.

Celá rostlina smrdí a chutná protiwně. Kořen (bois puant) užívají proti zaprtání břišních utrob, slabosti žaludkové a nastáwající wodnotčnosti; semena pražená proti swrabu, ano i místo káwy.

S. srstnatýj. C. hirsuta Lin. C. caracasana Jacq. schoenb. t. 270. Bylina; listy 4—6jařmé, srstnaté: listky širokovejčité, zakončité; žláza zpleštilá dole na řapíku; hrozny úžlabíčkové, krátké, shlaučené; kalichy nejhuňatější. — W Americě horké.

W Brasílii se potřebuje jako předešlá. Podlé *Boerhave* prý Indiané šlawau její maží si ruce, a strkající je do wody ryby mámí a lapau.

S. marilanskýj. C. marilandica Lin. Schk. t. 113. Bigel. t. 39. Bart med. t. 12. Disseld. 10. t. 10. Dill. elt. f. 359. Bylina zwýši muže; lodyha oblá, zmládí celá potom jenom nahoře chlupatá; listy sudopeřené, 8—9jařmé: listky wejčitopodlauhlé, hrotité, po kraji dole pýřité, asi 1 1/2" dlouhé, 1" široké; řapíky chlupaté; palisty kopinatočárkowitzé, chlupatobrwitzé; hrozny úžlabíčkové, kratší listu, dělající s konečným hrozen asi 6" dlouhý, hustý; stopky a stopečky chlupaté; kalichowé lupeny po kraji pýřité; koruny žluté; waječník bělohuňatý; lusky smačknuté, čárkowitzé, mrtnaté, olysající, 3" dlouhé, 3" široké. — W Americě sewerné teplejší. Kwěte w srpnu, záři. ♃.

List její, jako senesu obwejitého a kopinatého, k počítování, a surogat jejich výborný, neauhonný.

S. jednokvětý. C. Tagera *Lam. Rheed. 2. t. 53.* Zelina (?); listy 3jařmé: listky obwejité; stopky nejkratší, 1kwěté; lusky rovné, čárkovité. — W Indii.

Příkládají jej vně na pryskyře a wředy.

*** Lupeny kalichové tupaunké neb ostré. Plátky přistejné. Prašniky štěrbinaté. Lusky plochosmačknuté, bezdužniné, 1pauzdré nebo nedokonale mnohopauzdré. Semena rovnoběžná s chlopněma.

S. egyptský. C. Absus *Lin. Jacq. ecl. 1. t. 53. Dilseld. 14. t. 28.* Zelina zvýší 1'; listy 2jařmé: listky obwejité, lysé, brwité, tečkované, mezi nejdolejšíma žlásky nejmenší; wětwe a řapíky pýřité; kwěty doleni w úžlabičkách ojedinelé, hoření w hrozen nabý (bezlistý) konečný rozpostawené, pětimužné, žluté nebo šafránové; lusky 2palečné; semen 6. — W Egyptě a Indii wychodní. Kwěte w čerwnu, lipnu. ☉.

Semena zapáchají kořením, chutnají protiwně a hořce; rozmělněné dobře prospívají proti zánětu egyptskému w očích. *Sloan Semina Cismae.*

CHARBĚNÍK. HERPETICA.

Kalich z lupenůw 5, sotwa srostlých, tupaunkých. Plátky a tyčinky jako kassie. Prašniky dwojděré. Lusk blánitý, čtwerokřídlý, pukawý, u wnitř branicemi mnohopauzdrý, bezdužniný. Semena přemnohá, rownowážná, s chlopněmi rownoběžná, smačknutá, skoro obsrdčítá.

Byliny. Listy sudopeřené. Listeny největší, nadduté, pod každým kwětem.

Ch. lysý. H. alata. Cassia alata *Lin. C. herpetica Jacq. obs. 2. t. 45. f. 2.* Faba dulcis *Mer. sur. t. 58. Sloan. t. 175. f. 1.* Herpetica *Rumph 7. t. 18.* Bylina 11' zvýší; lodyha tlustá; listy 7—12jařmé; listky hoření na řapíku obwejitopodlahlé, doleni čárkowitowejčité, wezpod nejautleji pýřité, pak olysající, dole úkosně srdčité, na konci okrauhlé, nejkratšeji hrotité, konečné na řapíku wětší, 5" dlahé, 3" široké, doleni menší, na kratíčkých řapíčcích; řapík polooblý, po kraji obraubený a tak žlábkowitý, místo žlázy nejkratší štětiny dole, zmládi nejautleji aksamitnatý; palisty polosrdčité, nejmenší; hrozny úžlabičkové, listu kratší (6" dlahé),

mnohokvěté; stopka a stopečky autlé, aksamitnaté; kwěty weliké, žluté; plátky zejgowané; lusk blánitý, čtyřhraný, tuhý, křehký. — Na Ostrowech karybejských, w Americě horčejší a Indii východní. Kwěte w jaře. \bar{h} .

Štáwa z listůw se solí kuchyňskau smíchaná slauží k léčení lišejůw.

Ch. štětinatý. *H. Rumphiana* Cassia *Rumphiana* Decand. *Senna alata* Roxb. *Herpetica Rumph* 7. t. 18. Podobá se welice předešlému. Kmeny jsau wyšší a tlustší, a jako starší wětwe opatřené palisty stálými, uchowitzými, tuhými, ostrými a šrámy opadalých listůw; listy 8—14jařmé; listky čárkowitopodlahlé, wětší, při jejichž wyniknutí ze řapíku jsau štětky 2, malé, tmawě barwené. — W Indii východní. \bar{h} .

Čerstwý list jako předešlého proti lišejům, na Žáwě jako listy senešowé se potřebuje.

MÍSKASTEC. AFZELIA. AFZELIE.

Kalich trubkowitý; kraj na čtvero klaný, padawý. Plátky 4, nehetnaté, hořejší wětší. Tyčinek 10, jichž 8 plodných, 2 hoření jalowé. Čnělka šidlowitá. Blizna ostrá. Lusk dřewnatý, mnohopauzdry. Semena dole míškem mískowitým až do pola obkličena.

M. africký. *A. africana* Smih. *lin. Trans.* 4. p. 221. *Perott. seneg.* t. 57. Strom; listy sudopeřené; kwěty hrozněné; semena černá w míšku co krew čerweném, jež obyčejně jedí. — W Senegalsku.

CHWASTOR. AMHERSTIA. AMHERSTIE.

Kalich trubkowitý, 4dilný, opatřený listenoma. Plátkůw 5, nestejných; pawězka weliká, srdčitá. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Čnělka nitowitá. Lusk nožkatý, plochý, 6semenný.

Ch. obecný. *A. nobilis* Wallich *as.* 1. t. 1. 2. Strom 30—40' zwýši, 3' ztlauští; koš obšírný; listy sudopeřené, 1½' dlahé, 6—8jařmé; listky 10" dlahé; hrozny 2—3' zděli a 2' tlusté, wisuté, asi ze 24 kwětůw nejkrásnějších složené; kalich žiwě čerwený, koruny takowétéž, na konci žlutě skwrnaté; listeny 2½" dlahé, taktěž barwené; pawězka 3" dlahá, 2" široká, křídla taktěž dlahá 8" široká; lusk čerwený, 7" dlahý, 2" široký. — W Martabanu Indie východní.

Nad strom ten, ozdobený hrozny květaucími, náramnými a štkwělými, a nad trubol není krásnějšího.

LADOKWĚT. SCHOTTIA. SCHOTTIE.

Kalich z lupenůw 5, barwených, dole srostlých, Plátkůw 5: poboční na sebe přiložené. Waječnik nožkatý. Lusk nožkatý, 1—2semenný.

L. hrotitý. S. speciosa Jacq. rar. t. 75. Andr. rep. t. 348. Guayacum afrum Lin. Keč 4' vysoký; listy sudopeřené, 7—10jařmé, sotwa 2' dlouhé, nejlysejší: listky waječnokopinaté, hrotem trnowitým zakončité, kožowité; řapík obraubený; palisty šidlowité; hrozny přímé, chudokvěté; kwěty karmasinowé, stopečkowané; lusky 2' dlouhé. — W Senegalsku, na Předhoří dobro nadějském. \bar{K} .

Ze semen dělají krupici chutnau, již Hotentoti rádi jedí.

KOPAJNÍK. COPAIFERA. KOPAIVABAUM.

Kalich bezlistený, složený ze 4 lupenůw dole srostlých, odstálých, malých, stejných. Plátky nižádné. Tyčinek 10, prostých, přistejných; prašniky podlauhlé, Čnělka nitowitá. Lusk nožičitý, úkosně eliptičný, kožnatý, přismačknutý, 2chlopný, 2waječný, 1semenný. Semeno elipsowité, míškem dužnatým zawinuté.

Stromy americké, obratňkowé. Listy sudopeřené, 2—5jařmé: listky kožowité, přfnestejné, wejčité. Kwěty latačné.

K. brasílský. C. officinalis Lin. Copaiba Marcg. p. 130. Piso p. 56. Strom ztepilý pěkného koše a dřewa twrdého, co minium čerweného; listy sudopeřené, 3—4jařmé: listky wejčítokopinaté, 4—5" dlouhé, 2—2¹/₂" široké, hladké, nejlysejší, proswítawě tečkowané; hrozny latowité, úžlabičkowé; kwěty drobné; lusk podlauhlookrauhlý, 1" široký, hnědý; semeno jediné we slupce černé, s maličkem žluté dužniny obalené. — W lesech brasílských. 5.

Teč strom roní olej čistý, silici terebintowé podobný, jenž se nazývá balsamem kopaiwau (Balsamus Copaiva). Jest ale kapalinau čistau, žlatawau, olejowitau, zápachu kořeného a chuti hořké, a sestává ze silice a pryskyřice hlatitelné. Dobývají ale jej, nawrtajíce strom až do dřene a přiwážfce pod tu dřeu nádobu (půl kalebasy); za hodinu wyprýští se 4 nádobky. Když přestane wytékati, dřeu zacpau, načež na wečfr opět balsamu dostanau. Příkladá se mu moc hojitelná weliká, neboť plátno rozškubané, do obrátého namožené a na ránu položené, brzo ji hojí a krwacení stawí; 3—4 kupky w měkkém wejci několikrát ráno požřené stawí auplawici. Nyní hlavně se potřebuje proti bílému toku.

K. západoindský. C. Jacquini Desf. C. officinalis Jacq. am. t. 86. Woodv. med. 3. t. 137. Lam. t. 342. H. B. Kunth. 7. t. 659. Plenk t. 343. Hayn. 10. t. 14. Düsseld. 9. t. 2. Wagn. 2. t. 170. Strom ztepilý, ozdobný, košatý; smítky kriwolaké, s korau hladaunkau, popelawě hnědau; listy sudopeřené, 2—5jařmé: listky konečné stříčné, ostatní střidawé, wejčítopodlahlé, nestejnóstrané, tupě zakončité, nejcelejší, hladké, proswítawotečkowané, rownoběžně žebornaté, na řapiku konečné 3'' dlauhé a skoro 2'' široké, dolní se umenšující; řapík a řapičky nejkratší, lysé, hrozny latowité, tuhé, úzlabičkowé, skoro zdělí listu, složené z hrozníků klasowitých, tuhých, skoro rozewřených, mnohokwětých; kwěty na kratičkých stopečkách; paupata kulowatá; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, na wnitřní ploše bělawě srstnaté; tyčinky delší kalichu; waječnik zaokrahlý, po kraji srstnatý, nožkatý, s čnělkau co tyčinky dlauhau; lusky zdělí 1'', obwejté, hnědé; semeno 1, podlahlowejčíté, hnědé, dopola w míšku bílém, — W Indii západní a na Wenezuale. 5.

Ten strom též roní způsob balsamu kopaiwy, který ale jest hustší, ryzý, méně wonný. Na Wenezuale slowe *takamahaka*. Jest ale ještě mnoho rodůw toho pokolení, balsam kopaiwu ronících, w Americe hořké rostaucích, jichž uwádíme ještě dwa.

K. pýřitý, C. Langsdorfii Desf. Podobá se předešlým. Listky obyčejně 5jařmé, eliptičné, tupé, komolé, proswítawě tečkowané, lysé; řapiky pýřité. — W Brasílii. 5.

K. kožnatý, C. coriacea Mart. Podobný předešlému. Listky 2—4jařmé, eliptičné, wykrojené, sítkowanožilnaté, obak lysé, na rubu nasiwělé. — W Brasílii. 5.

BLUMAUŠ. CYNOMETRA. HUNDSRUTHE.

Kalich bezlistenný, padawý: trubka nejkratší; kraj 4dílný, uštůw ochlípených, na konci kystnatých. Plátkůw 5, podlahhlých, stejných. Tyčinek 10, prostých; prašníky na konci na dvě klané. Lusk polookrahlý, dužnatý, nepukawý, wně bradawičnatý, 1paudzry, 1semenný. Semeno vyplňující paudzro, u prostřed na šew připewněné,

Stromy; listy jednojařmé; kwěty z kmenu wynikající.

B. obecný, C. cauliflora Lin. Lam. t. 331. f. 1. Cynomorium Rumph 2. t. 62. Strom mírný, asi citronowému podobný; kmen neprawidelný, rozsedalý, baku-

latý; koš pěkný, obzvláště když pokryt listím mladým, červenavým, z daleka jako kvítí vyhlížejícím; kořeny leží nahé na zemi a mezi nimi čnějí frňausy, jako swiňské ocasy; listky kožovité, tuhé, vejčité, tupaunké, 5—6" dlouhé, 1—1½" široké; řapík překrátký; květy vyrážejí z kmenu od kořene až nahoru k větším, anobř i z obnažených kořenůw na pahrbcích, drobné, hromadné; kalich červený; koruna z plátkůw kopinatých, skoro rovných; lusky nepravidelné, skoro zšíří dlaně, jakoby poloměsíčité, plné pahrbkůw a dubeč, a nerovné jako kůže, žlutavé; hoření užší šew člunkovitý, a slowe tudy *Vulva canum* (psi kep); dužnina, již lusk přikrytý, sotwa ½ prstu tlustý, jako na slívách, však ale celistvější, sušší, kyselejší, swraskující jako nezralé brozny winné; semeno jediné, nikdy 2. W Indii východní. 5.

Owoce zralé lid chudý požíwá buď swěží buď s rybami. Ewropané je laupají a krájejí, a s cukrem dusí; tak jsau chutné a zdravé, obzvláště k posilnění žalúdka po běhawkách. Semeno toliko k rozmnožování se potřebuje: strom ale zponenáhla roste, nejrádše w půdě lehké.

BRWOBLAN. EPERUA. EPERUA.

Lupeny 4, dole w trubku baňkowitau, stálau srostlé, duté, stranami přiléhající, hořejší širší. Plátek 1, zaokrauhlý, brwnatý, z prostředku kalicha wyniklý. Tyčinek 10, dlouhých: nitky dole příztlustlé; nachlupatělé, w krauzek krátký srostlé, 1bratré. Waječník nožkatý. Čnělka nitowitá, dlouhá. Lusk smačknutý, suchý, kožnatý, srpovitý, 2chlopný, 1—4semenný.

B. srpatý. E. falcata Aubl. 1. t. 142. Dimorpha falcata Smith. Strom 60' vysoký, 3' tlustý; listy sudopeřené, 2—3jařmé: listky vejčité, zakončité, lesklé; lata na dlouhé stopce wisutá, složená z mnohých hroznůw odlehlých, 3' dlouhá; plátek weliký, červený; tyčinky předdlouhé; lusk dřewnatý, červenavý, 7" dlouhý, 2" široký, jako žabka nůž; semena 4—1, weliká, plochá. — W lesech guianských.

Dříví we wodě dlouho zůstává neporušené; Negrowé dělají z něho topora do seker.

SIMIRA. VOUAPA. VOUAPA.

Kalich na čtvero klaný, dole listenoma stříčnými zmnožený. Plátek 1, plochý. Tyčinky 3. Lusk nožkatý, kožnatý, 1semenný.

Stromy guianské. Listy ljařmé. Kwěty brozňné.

S. dvojlistá. V. *bifolia* *Aubl. t. 7. Macrolobium hymenaeoides Willd.* Strom 60' vysoký, 3' tlustý; listky sedavé, vejčité, zakončité, úkosné, 5" dlouhé, 2" široké; květy na klasech malých, konečných, červenavé; listeny vyvýšené jednožilé; úšty kalichové rozložené; pavézka veliká, fialová; tyčinky skoro co koruna dlouhé; lusky 1" široké, rusé, tam křídlem obraubené; semeno 1, veliké. — W Guianě.

Dříví jest velmi mastné, a tudýž dělají z něho pochodně; též zhotovují z něho topóra do seker, baly a čluny, nikdá nehnilé. Ten strom též poskytuje způsob kopálu amerického.

KURBARYL. HYMENAEA. HEUSCHRECKENBAUM.

Kalich dole 2listený: trubka čihovitá, kožnatá; kraj 4—5dílňý, s 2 lalokoma někdy w jeden srostlýma. Plátkůw 5, přistejňých, žláznatých. Tyčinek 10, prostých, u prostřed napuchlých. Čnělka nitovitá. Lusk dřevnatý, vejčitopodluhovatý, 1pauzdrý, maučnatý, 1—mnohosemený.

Stromy. Listy ljařmé. Kwěty brozňné.

K. obecný. H. *Courbaril* *Lin. Gaert. t. 145. f. 1. Lam. t. 330. f. 1. Hayn. 11. t. 10. Düsseld. suppl. 5. t. 17. Jetaiba* *Marcg. t. 101. Piso t. 123.* Strom 60—80' vysoký a 3' tlustý; dříví pevné, twrdé, skoro červenavé; kůra černavě rudá, tlustá, nerowná, rozsedalá; větve velmi rozewřené, velmi rozdělené; listy střidavé, řapikaté, sudopeřené, ljařmé: listky vejčítokopinaté, jinostrané, krátce a tupě zakončité, kožovité, lysé, pěkně zelené, nejcelejší, žeber málo patrných, 4" dlouhé, 1½" široké, nejkratšeji řapíčkaté; řapíky lysé, mnohem kratší listkůw; květy stopečkaté, ponachowělé, rozpostawené w latu konečnau, homolowitau; kalich plstnatý, s trubkau co kraj dlouhau: uštůw 5, u wnitř hedwábítých, tlustých; plátky skoro stejné, dwakrát delší kalichu; waječník nožkatý, mnohowaječný; lusk hladký, 6" dlouhý, 2" široký, červenavě hnědý, malíčko smačknutý; chlopně twrdé, tlusté; semena 4—5, waječovitá, hnědá, obklíčená dužninau maučnatau, žlutawau, sladkau. — W Americe jižné a nyní w Indii západní. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 5.

Strom nejužitečnější. Lusky pilně se sbírají, protože dužnina jest dost lahodná a sytá. Dříví potřebují tesaři, koláři a truhláři. Z něho prýští se kopál americký, jenž nejčastěji pod kořenem se nachází; podobá se pryskyřici animě, která ale w Mexiku z knenu

se přýští. We vlasti potřebují kopál ke kouření a w lékařství, w Ewropě ale na pokost. Leží w prohlubinkách mezi korau a dřívím, pod kořenem hlavním ale někdy kusy 6—8 liber těžké; jest rusý, prosvítavý, lesklý, a třený velmi líbezň wonf. Listy potřebují proti hlistám, kúru proti nadýmání.

Jest ještě mnoho rodů w Americé horké rostoucích, kopál téhož příjmení poskytujících.

DRASNOLUSK. TRADHYLOBIUM. RAUHHÜLSE.

Kalich jako kurbarylůw. Plátky 3, ledwinité, na dlahých, čarkowitých nehtech, přístejné. Waječník wausatý. Lusk korkowitokožowitý, bradawičnatoswraskalý, naplněný dužninau wyschlau, pewnau, 1—chudosemenný.

Stromy dle jmění podobné předešlým.

D. obecný. T. Martianum Hayn. 11. t. 17. Hymenaea verucosa Lam. t. 330. f. 2. Strom 40—60' vysoký; rozhy často podwojné, lysé, špinawě bílé, hnědě tupkaté; lístky sedawé, wejčítokopinaté, nestejnostrané, wykrojenzakončité, dole silné, stejné, kožowité, přibezžebře, 1½—2½" dlahé, 6—10" široké, sotwa proswítawě tečkowané, lysé, na líci lesklé, na rubu mdlé; lusk obwejtý, po bocích krátce kolcatý, na 1½" dlahý, naplněný dužninau tuhau, swětle a špinawě nachowau; semena 1—2, podluhowatá, hnědá. — W pralesích nad Rio-Negrem.

Pryskyřice kopál; jako w kurbarylech nachází se na kořenu kulowém a jmenem amerického do obchodu přichází. Nepodrybně, že kopál ještě od jiných toho pokolení rodů pochodí.

WALINÁ. BAUHINIA. BAUHINIE.

Lupenůw 5, neprawidelně srostlých w kalich na patero klaný, nebo pobočně puklý, blanowitý. Plátkůw 5, odstálých, podlahých, přístejných: hořejší od ostatních často zdálený. Tyčinek 10, buď 9 jalowých, 1-bratrých a desátá prostá, plodná, buď wšecky dole přijednobratré, wšecky, nebo 5, nebo 3 plodné. Waječník nožkatý, dlahý. Lusk 1pauzdry, 2chlopny, mnohosemenný. Semena smačknutá, waječná; slupka wnitřní, napuchlá.

Kře. Listy peřené, 1jařmé, buď 2laločné, složené, totiž ze 2 lístkůw na konci řapíku do pola srostlých, 2—5žilých, buď docela srostlých. Kwěty hrozněné. Skoro 60 rodů meziobratniskových.

W. wytažená. B. porrecta Swartz. Jacq. schoenb. t. 100. Bot. mag. t. 1708. Desc. 2. t. 128. Strůmek 15' vysoký; kúra šediwá; wětwe mnohé, wšamo rozšířené;

listy na řapících pálečných, dole přisrdčité, na rubu, jakož i řapíky a rozhy pýřité, do pola rozklané; lalokůw wejčítých, ostrých, přirovnoběžných, 3—4žilých, ostrých anebo zakončitých; hrozny konečné, cháblé; kwěty veliké, bílé; plátky kopinaté; tyčinek 9, jednobratrých, neplodných; 10tá dlahá, prostá, plodná; lusky 5—6" dlahé, kopinaté, smačknuté, hnědé. — Na Jamaice, Haitě. Kwěte w čerwnu až do záři. 5.

Zwařenína z kořene dobrá proti slabosti žalúdkowé a hlístám; kwěty počišťují jako kassiové.

W. sítkovaná. B. reticulata Decand. Guillem. seneg. t. 60. Strůmek 15' zwýši; kmen 1' tlustý, zatočilý; listy kořowité, dole srdčité, lysé, wezpod mezi žebry autle sítkované; listky širokovejčité, tupé, žžilé, nad prostředek srostlé, na konci rozewřené; kwěty w úžlabíčkách chomáčené, přisedawé; kalichy a waječníky plstnaté; lusky nejšířejí čárkowité, lysé, s dužninau maučnatau a semeny hnědými. — W Senegalsku.

Trpká kůra proti auplawici a wůbec místo prowazůw na chačře negerské.

W. jazyk. B. Lingua Decand. B. scandens Lin. Foliolum linguae Rumph 5. t. 1. Keř co do kmenu nejpodiwnější; jestiř asi co stehno silný, hranatý, jakoby ze dwau lan srostlý, hladký, hnědý, a pne se po blížkém stromu wzhůru, kdežto tepruwa se rozděljuje na wětwe mnohé, smačknuté, rozmanitě se točící, krautící a splétající, jakoby člověk byl udělal uzly, smyčky; rozhy křiwolaké, pýřité, olysající; listy střidawé, srdčité, wezpod autle sítkované a ryřawě huňaté; listky polowejčité, zakončité, do pola srostlé; z úžlabíček jejich wynikají rozwiliny jednoduché, podwinuté, toliko pometalými stopkami jsaucí; hrozny chudokwěté, přímé, bílé, pak žlutawé; plátky kopinaté, ostré; lusk 1 $\frac{1}{2}$ ' dlahý, 1" široký, co nůž tlustý, twrdý, hnědý; semen 8, plochých, černých, krauzkem co stříbro bílým obklíčených. — Na Molukách, we wšech křowístich blízko moře. 5.

Keř ten zaplétá 2—3 stromy, takžs nelze je pro sebe poraziti. Dřiwí haubowité má mnoho šřawy, táhnaucí se w klowatinu. Listy jedí co zeleńinu.

W. přestá. B. variegata Lin. Chovana - mandaru Rheed. t. 32. Strom asi 20' zwýši; listy dole srdčité, zaokrauhlé, trochu širší nežli delší, lysé; listky široce wejčité, tupé, žžilé, nad polowičku srostlé; kwěty pořád, obzwláště w čas deřtiwý se rozwíjející, mají kalich na dél pukající; plátky wejčité, přisedawé, růžowé,

žluté a nachově peřesté; tyčinek 5 delších plodných. — Na Malabaru.

Zvařenina z kořena vyhání větry a moří hlísty u dětí; s medem a s cukrem dobrá jest proti kašli. Kůra s wodau rýžowau zpařená žene na stolici; taktéž činí květy.

W. plstnatá. B. tomentosa Lin. Burm. zeyl. t. 18. Chanschena-pou Rheed. 1. t. 35. Keř 10—12' zvýší; listy dole vejčité nebo zaokrahlé, wezpod i s řapiky, rozhami, palisty, stopkami, listeny a kalichy přihuňaté: lístky waječné, tupé, 3—5žilé, nad polowicí srostlé; stopky 1—3kwěté; plátky obvejčité, tupé; tyčinek 10, plodných. — Na Ceylonu.

Kořen roztlučený příkládá se prospěšně na wole; zvařenina z něho dobrá proti hlístám. Kwětin ozdobují chrámy bohům.

ŽMARLIKA. CERCIS. JUDASBAUM.

Lupenůw 5, srostlých u wěnac baňkowitý, šzubý, dole hrbatý. Plátkůw 5, nehetnatých, přímotýlowitě postawených, prostých; křídla wětší. Tyčinek 10, prostých, nestejných. Waječnik přinožkatý. Lusk podluhowatý, málo smačknutý, 1pauzdřý, mnohosemenný: šew hoření semenonosný, přikřídlatý, druhý pukající. Semena obvejčitá; slupka wnitřní, napuchlá, bilkowitá.

Stromy. Listy jednoduché, dole srdčité, mnohožilé, celé, po kwětení puďící. Stopky 1kwěté, z kmenu nebo wětwi swazkowitě wnikající.

Ž. nejtupější. C. Siliquastrum Lin. Lam. t. 328. Schmidt t. 20. Kern. t. 620. Duham. nov. t. 7. Planý swatojanský chléb nebo jidášowý strom Mat. Wel. 76. Jidášník. Keř a w zahradách strom asi 20—25' vysoký; kmen w obvodu 4—6', obklíčený korau černawau; listy jednoduché, okrahlé, dole srdčité hluboce wyříznuté, na konci nejtupější a mělce wyříznuté, 2½" dlouhé a maličko širší, na líci pěkně zelené, obak nejlysejší; řapiky zdělí třetiny listowé; palisty kopinaté, tupé; kwěty před listím z loňských rozeh nebo z kmenu wnikající, w hrozinky krátké rozpostawené; stopečky zdělí kwětu, 1kwěté, nejlysejší; kalich lysý, uštůw nejtupějších; koruny růžowé; lusk zdělí 3", zšíří 8", smačknutý, čarkowitokopinatý, mázdřitý, na přič žilnatý a sítkowaný, na hořením kraji blanau asi ½" širokau obraubený, proswitawý; semen asi 10, čočkowitých. — W Ewropě a Asii středomořské podlé potokůw. Kwěte u nás koncem dubna nebo na začátku kwětna. \bar{R} , 5.

Kwěty ostré a dost lahodné dáwají na salát místo kořen; též se

nakládají do octa; listy proti běhalkám; dříví dobré pro truhláře; větve hebké na obruce; Turci jej sázejí ná hřbitovy.

ALODREW. ALOEXYLON. ALOEHOLZ.

Kalich 4lupenný nebo 4dílný: lupenův ostrých, padavých, doleniho srpovitého, ohnutého, skoro 2krát delšího (snad ze 2 srostlého). Plátkův 5, nestejných, kalichu delších. Tyčinek 10, prostých. Waječník smáčknutý, křivý. Čnělka níhovitá. Lusk dřevnatý, hladký, srpovitý, lsemenný. Semeno podlauhlé, křivé w míšku.

A. obecný. *A. Agallochum Lour.* *Agallochum Rumph* 2. t. 9. Strom ztepilý: kmen a větve přímé, nejvyšší; kůra hnědá, lysá, netlustá, vláknatá; listy jednoduché, střidavé, kopinaté, nejcelejší, rovné, lysé, přikožnatělé, řapíkaté, zdělí 8"; květy konečné, stopkaté. — Na nejvyšších vrších w Kočinděně podlé řeky Lawa, též w Indii východní. 5.

Dříví jeho newonné, jakausi nemorí ale wylučuje částky wonné, ježto netoliko celé pronikají, anobřz i uwuitř se shromažďující pryskyřici se podobají. Tím strom ten hyne; načež z kmenu a větví hmota wonná se vybrá. Ani jediná část jeho neroní mléko ani není jedovatá. Od něho přichází všechno dříví, ježto slowe *aloowé* (*lingum aloes*), anobřz i *kalambak* nazwané, rostaucí na vrších champackých w Kočinděně; obydejně způsobu nejsau wzácné a býwají w polenech 30 liber těžkých. Potřebují se co kuřidlo w Asii welmi oblíbené a náramně drahé. Z kůry vláknaté dělají papír kočinděnský. Též w lékařstwu má moc popuzowati a posilňowati. Kauřeni pomáhá proti závratí a obrlení. Prášek stawí dáwení a plynntí břicha.

Rumph prawí, že Čňané rozeznávají dvojí druh toho dřewa: nejlepší slowe *kalambak*, druhé *gáro*; oba ale od téhož stromu přicházejí. To wonné dříví mají toliko staré kmeny a větve, a poznává se po vůni a dle jiných po swícení w noci. Majitel, nařed jej, musí žádati krále o dowolení, jej poraziti, protože to pod pokutau smrti zapowězeno. Dříwe duch stromu se smíř obětowaním kraw, koz, prasat a rýže. Potom strom i s kořenem se wykopá. Nejdolejší dwa špalky dávají nejlepší dřewo, *kilam* nazwané, tmawě hnědé, měkké jako lůj, takže se může nehtem rýpati; ty dostane král; ostatní kusy kmenu a větví jsau trochu špatnější, ježto se rozdají panstwu. Pak několik let nesmí se jiný strom poraziti, aby dříví wždycky w ceně zůstalo. Prodajné dřewo nedá se nehtem rýpati: na parázi ale silně zapáchá. *Kalambak* ale jest dvojí: hnědé a šedě strakatý s dlouhými černými žilami; druhé šedější má tlustší žíly a rozdílné díry zemí naplučné, tedy nepochybně od kořena; žlutawé, černě skvrnaté má se za *gáro*. Západ citronem jest příjemný a okřepující; w ústech se žvýká jako wosk, a chutná přibohle. Přidává se do všech drahých kadidel z kor kořených a pryskyřic, z nichž se dělají kulky; králowé a welmožowé jich užívají. Toliko králowé jím šatstwo napanštějí; sprostý člověk tak sobě počinající padá do nemilosti. Prawé dřewo *aloowé* poznávají, otřajíce je o kámen

hlazený; dává drtina na způsob malých červíčkův. Hebreové je jmenovali *achalim* a *achaloth* a vážili si jich welice. Šalomaun přý strom ten ve svých zahradách sázel. Dioskorides uvádí je jmenem *agallochon*.

KAŠITEC. DIALIUM. DIALIUM.

Kalich 5lupenný (nebo 5dílný): lupeny waječné, tupé, nadduté, stejně dlahubé, 2 wněšné malíčko širší, Plátky žádné. Tyčinky 2, z lůžka (?) po straně w kwětu vyniklé; prašniky tlusté, přímé, 2pauzdré. Waječník sedawý, wejčítý. Čnělka šidlowitá, tupaunká. Lusk dužninou naplněný, 1—2semenný. Semena smačknutá.

Stromy. Listy lichopeřené, lysé. Kwěty hroznatolatněné, drobné.

K. lesklý. D. nitidum *Guillem et Per*. Strom; listy lichopeřené, hladké; kwěty drobné na latách. — W Senegalsku. 5.

Dužninu luskowau nawnau Negrowé rádi jedí.

Podřadí 11.

TWRDOLOWITÉ: DETARIEAE.

TWRDOL. DETARIUM. DETARIUM.

Kalich 4laločný: lalokův chlopnitých. Paupě kulowaté. Plátky nižádné. Tyčinek 10: nitky prosté, střídawé kratší. Waječník kulowatý, mrtnatý. Čnělka a blizna 1. Lusk peckowicowitý, terčowitý, tlustý, maučnatý, měkký; semeno peckowité (zdali ojedinělé?), weliké, smačknuté, nejtvrđší, po šwech hladké, po bocích sítkowanowláknaté. Jádro jediné, weliké, hladké, smačknuté, černawé.

T. senegalský. D. senegalense *Gmel. Perott. senegam.* t. 59. Strom; listy střídawé, lichopeřené: listky wejčité, tupé, na lici lysé, wezpod aksamitnaté; hrozny úžlabíčkowé, wětewnaté, kratší listu; lusk jako peckowice obkličěný dužninou jedlau, co med sladkau, 6—8krát wětší nežli pecka broskowá, již jmenují *datach* a k pospasu jedí. — W Senegalsku. 5.

POMNOŽ. CORDYLIA. KORDYLIE.

Kalich zwonkowitý, dřiw rozwití hruškowitoobwejcowitý, na čtvero klaný: lalokův ostrých w paupěti chlopnitých. Plátky nižádné. Tyčinek 30—35, šidlowitých, nejdoleji jednobratrých. Waječník nožkatý, wej-

čítý, ostrý. Čnělka krátká. Lusk nožkatý, 1pauzdrý. mnohosemenný. Semen 6, wejčitých.

P. africký. C. africana Lour. Strom weliký s wět-wemi odstálými; listy střidawě lichopeřené: lístky podlahlé, wykrojené, lysé, drobné; hrozny úžlabičkové, mnohem kratší listu; tyčinky šafránové barwy, dlauhé, krásné; lusk peckowitý, 1½" dlauhý. — Na pomorí Afriky východní.

Lusky dužninau obrostlé se jedí.

Řád 80.

RŮŽOWITÉ. *ROSACEAE.*

Kalich z lupenůw 5 dohromady srostlých, a tudy 5laločný, nejčastěji stálý, často prostý, někdy s waječnikem spojený. Plátkůw co lupenůw kalichowých, pometaním někdy žádných, z kalichu wyniklých, skoro wždycky pravidelných. Tyčinky s plátky wyniklé, nejčastěji neurčené: nitek w paupěti wehnutých; prašníky 2pauzdré: pazuder na dél pukajících. Worečkůw mnoho, někdy pometaním ojedinělé, někdy srostnutím dohromady a s kalichem na první pohled jednoduchý waječnik dělající. Blizny rozdílné, rozšířené, z worečků často pobočně wyniklé. Worečky 1pauzdré, hned oddělené (holénky, peckowice nebo měchýřiky), hned dohromady srostlé (jablko). Semeno we worečcích 1—2, řidčeji mnohá, přímá nebo překocená, nejwice bezbiblečná. Kel rowný, děloh hned listowitých, hned dužnatých.

Zeliny, byliny, kře, stromy. Listy střidawé, dole 2palisté, jednoduché nebo složené. Kwětenství rozdílné.

Obsahuje šestero podřadí.

1. *ZLATOPLODOWITÉ.* Laloky kalichowé w paupěti střechowité, trubka někdy na jedné straně na waječnik přirostlá. Plátkůw 5, z ústí kalichowého wyniklých, někdy nestejných, řidko žádných. Tyčinek wždycky wíce nežli plátkůw. Waječnik prostý, jednoduchý. 1- řidko 2pauzdrý, 2waječný. Čnělka dole z waječnika wyniklá. Peckowice s peckau twrdau, často chlopnitau, 1—2semennau. Semena nejčastěji bezbiblečná. Kořinek klowý dolů směřující.

Listy jednoduché, celé, řapíkaté, bezžlazé, často kožowité. Palisty prosté, padawé. Kwěty obojaké na latách, hroznech anebo klasech.

Nepostředečně spojuje sapanowité z lužtinatých s růžovitými, hlavně mandloňovitými. Všesky rostou mezi obratníky v Americe a Africe.

2. **MANDLOŇOWITÉ.** Kalich prostý, 5laločný, padavý: lalokův v paupěti střechovitých. Plátkův 5, z ústí kalichového vyniklých, stejných. Tyčinek asi 20. Waječník ojedinelý, 1pauzdrý, 2waječný, prostý. Čnělka z konce waječníka vyniklá. Peckowice nejčastěji 1semenná. Semeno wisuté, bezbilečné. Kořínek kelový wzhůru obrácený.

Listy jednoduché, pilované; řapík často žláznatý. Palisty prosté, padavé; kwěty obojaké; kwětenství rozdílné.

Asi 60 rodů, ježto největším dílem rostou v mírném pásmu sewerné polokaule. Některé mají ovoce jedlé, lahodné. Kůra mladá nejmnožších, listy, alespoň semena olejnatá, mají kyselinu psotninou čili psotninu.

3. **TAWOLOWITÉ.** Kalich stálý, na pa'ero klaný: ušty 1řadé, w paupěti střechovitě. Plátkův 5, z ústí kalichového vyniklých, stejných. Tyčinky mnohé. Pestík prostý z worečkůw více (obyčejně 5), nejvíce prostých, přeslenovitě rozpostawených, mnohowaječných složený. Čnělka na konci všakého waječníka. Měchýřky podlé šwu břišního pukajíci, mnoho-, řídka 1semenné.

Kře, byliny. Listy střidawé, jednoduché, jednoduše nebo mnohokrát peřeně, nejčastěji pilované. Palisty někdy žadné. Kwěty obojaké nebo různopohlavé na wrcholcích, chocholcích, hroznech, klasech.

Asi 60 rodů w pásmu studeném a mírném sewerné polokaule, málokteré w Americe jižné.

4. **TOTENOWITÉ.** Kalich na 3—4—5 klaný: ušty w paupěti chlopnité; ústí krauzkem zauzené. Tyčinky 4, někdy více, třebas 30, řídčeji 2, okolo krauzku ústního rozpostawené. Pestík složený z 1—6, nejčastěji ze 2 rozdělených worečkůw; worečky 1waječné, na konci nesaucí čnělku. Holénky w trubce kalichové stálé, často ztwardlé, zawřené, 1semenné. Semeno wisuté nebo přímé.

Byliny nebo kře, řídčeji stromy. Listy nejčastěji lichopeřené řídčeji dlaněné nebo jednoduché. Kwěty obojaké nebo jednopohlavé, na konečných wrcholcích, strbaulech anebo klasech, řídčeji ojedinelé, uzlaběčkové.

80 rodůw sem náležejících roste w mírném pásmu polokaule sewerné a jižné; malško jich mezi obratníky a to jenom na velikých wýškách nad mořem. Všesky wyznačují se prvkem swraukujícímu často spojeným se silicí a pryskyřicí.

5. **ŠÍPKOWITÉ.** Kalich prostý, stálý, na 4—5 klaný, často uštůw dvojřadých. Plátky na ústí kalicho-

wém 4—5, stejné. Tyčinek 5—20 i více tamtéž vyniklých. Pestík složený z worečkůů 2 nebo mnohých, prostých, často na závit rozpostavených na lůžku prodlouženém. Čnělky poboční. Holénky wyschlé nebo šřawau obkličené, nepukawé, lsemenné.

Kře, často ostnaté. Listy nejčastěji složené (lichopeřené), Mallo jednoduché; listky pilowané. Palisty přirostlé na řapíku, stálé. Kwěty obojaké, řídko jednopohlawé, nejčastěji wrcholřčené.

Asi 570 rodu w 20 pokolenřch, nejwětřřím dílem po mírném a studeném pásmu polokaule sewerné rozlosowaných; málokeré w krajinách meziobratňkowých na welikých výřřkách. Mnohé jich krásokwětné; některé owoce lahodné a chutné dáwajř.

6. *JABLOŇOWITÉ.* Trubka kalichowá s waječnikem srostlá; kraj na patero klaný, stálý (nejčastěji zwadlý). Plátkůů 5 a tyčinek mnoho vyniká z krauzku položeného okolo ústř kalichowého. Worečky 2—5, dohromady srostlých nahoru až ku čnělkám. Plod (jablko) 2—5pauzdrý, pazuder 1—2, řídko mnohosemenných, blánatých, anebo kamenělých, nahoře prostých w trubce kalichowé ztlustlé, zwelíčelé, združnatělé. Semeno přímé, bezbílečné. Kořinek klowý dolůů směřjici.

Stromy, kře. Listy jednoduché, celé, peřeno- nebo dlanitořčné, řídko lichopeřené, nejčastěji pilowané. Palisty prosté, často palawé. Kwěty obojaké. řídko řpohlawé, konečné, ojedinělé nebo na wrholřřch a chocholřřch.

Sem náležř asi 160 rodůů, jeřřto nejwětřřím dílem se nalézajř w pásmě mírnosewerném swěta západního a wřchodního. Mnohé dáwajř owoce a tudy od nejdáwňěřřřch časůů se opatrujř.

Podřřadí 1.

ZLATOPLODOWITÉ. CHRYSOBALANACEAE.

ZLATOPLOD. CHRYSOBALANUS.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný. Plátkůů 5, nehnetnatých. Tyčinek asi 50, jednořřadých, přřstějnych. Peckowice slřwowitzá, s peckau wejčítau, 2brázdau, 5chlopau (?), lsemennau; jadro dužninaté, tlusté.

Strůmky; kwěty hrozňěné nebo latňěné.

Z. slřwový. *C. Icaeo* Lin. *Jacq. am. t. 94. ic. pict. t. 141. Lam. t. 428. Tussac 4. t. 31. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 236. Catesb. 1. t. 25. Seligm. 1. t. 50. Brown. t. 17. f. 13. Guaiera* *Marcg. t. 77. Icaeo Plum. gen. t. 158.* Keř mnohowětewný, 10—13' wysoký; wětwe oblé, hladké, hnědé nebo naryšawělé, wřsude bělopozbadané: listy střřidawé, přřokrauhlé nebo okrauhllobwejčité, nebo obwejčité, 2' dlauhé a skoro taktéž řřiroké, nejcelejšř, na

konci mělce vyřiznuté, někdy nejkratšeji zakončité, kožovité, tuhé, lesklé, lysé, peřenožebré; řapíky mnohem kratší; hrozny úzlabíčkové, více nežli dwakrát listu kratší, sochaté; stopky hranaté, bělopýřité, olysající; listeny u rozdělení jejich drobné, vejčité, ostré, padavé; kalich pýřitý, krátce šlaločný; plátky mnohem delší laloků kalichových a s nimi střidavé, bílé; peckowice mladá řídce pýřitá, zralá lysá, zvíčí šwestky, kulatější ale, zdělí 1", s 5—7 brázdami, čerwená, žlutá nebo bílá, též fialová, se slupkau tenkau, dužninau nemnohou, silně na pecce wážnaucí a wyhlížející jako uwařené jablko, sladká, natrpkalá, dost lahodná; pecka bruškovitá, 5—7brázdá; jádro wonné, chutné, olejnaté. — Na ostrowech karybejských a w Americe horké diwoký a sázený, též w Africe meziobratnikowé. Kwěte celé léto. Owoce česá se w čerwnu a prosinci. 5.

Owoce se jí swěží, hasí žízeň a jest zdrawau potravau, ježto ani u wětším množstwu neškodí. Zadčlané s cukrem welmi se wáží a do Španiel zasílá. Ze semena dobývají olej. Kořen, kůra a listí jsau trpké, a tudyž se potřebují proti běhawkám, krwotokům a wředům.

LUKOR. MOQUILEA. MOQUILEA.

Kalich čihowitý, ostře šzubý. Plátkůw 5, přiokrauhlých. Tyčinek asi 40, delších než plátky, přistejných, pod plátky z kalichu vyniklých. Waječnik srstnatý. Čnělka nitowitá, dole huňatá. Blizna tupá. Plod neznámý.

L. guianský. *M. guianensis* *Aubl. t. 208. Lam. t. 427.* Strom zwýši 30', tím znamenitý, že jeho kmen dole až do wýšky 4—5' opatřen wystáwajícimi, tlustými žebry, a tudy jakoby obklíčen pílíry; kůra tlustá, naryšawělá; dříwi bílé, řídke; wětwe na wšecky strany rozšířené: listy střidavé, krátce řapikaté, vejčitopodlauhlé, zakončité, hladké, tuhé, celé, asi 7" dlouhé; kwěty bílé, mírně weliké, na hroznech řídkých, nachýlených, jednoduchých anebo složených. — W lesech guianských. Kwěte w kwětnu. 5.

WRASKOŇ. ACIOA. ACIOA.

Kalich trubkowitý, tupě a nestejně šlaločný. Plátkůw 5, podlauhlých, tupých, nestejných. Tyčinek 10—12, na jedné straně kwětu shlaučených: nitky do pola w lupen plátkowitý srostlé. Waječnik dole čili nožka se žebrem kalichowým srostlý. Peckowice wejcowitá, kož-

natá, uzráním šterbinatá; pecka 1pauzdrá. Semeno 1, veliké, se slupkau křehkau.

W. sladký. *A. guianensis* *Aubl. t.* 280. Coupi. Strom 80 i více střeveců zvýší, 3—4' w průměru tlustý; dříví twrdé, těžké, žlutavě bílé; kůra hladká, popelavá; větvi mnoho, křiwovaných; listy na řapících mírně dlouhých, střidavé, dost tuhé, vejčité, ostré; palisty 2, malé, padavé; kwěty na chocholicích konečných fialové; peckowice veliká s rubinau kožowitau, skoro dřewnatau, tlustau, swraskawau, hnědau; semeno we slupce naryšawělé. — W Guianě w lesech. Kwěte w kwětnu, zrá w srpnu. 5.

Semena přinášejí na trh a Kreolové wnlmi je sobě oblibují pro jádro chutnější ořechu wlaškého. Olej z nich wytlačený jako maulový.

TLUSTORUB. COUEPIA. COUEPIA.

Kalich trubkowitý, na konci tupě šlaločný. Plátkůw 5, přiokrauhých, zdělí kalichu. Tyčinek asi 20, na konci trubky stejně do kola rozpostawených, přístejných: nitky prosté. Waječnik skoro nožkatý. Peckowice wejcowitá, wyschlá, s rubinau tlustau, kožowitau, wláknatau. Pecka křehká, jádro veliké.

T. hořká. *C. guianensis* *Aubl. t.* 207. *Acia amara Willd.* Coupi. Strom zvýší 60'; dříví twrdé, těžké, čerwenawé; kůra hladká, popelavá; větwe křiwowané, rozkladité; listy střidavé, mírně řapikaté, vejčité, ostré, celé, po kraji čerité, lysé, 2—3" dlouhé; řapíky čerwené srstnaté; kwěty na chocholicích konečných; peckowice wětší wlaškého ořechu; jádro veliké, hořké. — W lesech guianských. 5.

Karaibowé korau olaupanau wypalují hrnce.

ZKAMENĚLOŠ. PARINARIUM. PARINARI.

Kalich baňkowitý, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 15 (po 3 s plátky střidavé?). Waječnik huňatý; nožka s kalichem spojená; čnělka nitowitá, lysá. Peckowice wejcowitá, s rubinau tlustau, wláknatau; pecka nejtwrdší, wně chobotnatochropavá, 2pauzdrá, 2semenná. Semena wlnkau obroslá.

Stromy rozeh huňatých; listy wezpod aksamitnaté; kwěty bílé, chocholičené nebo broznačné; semena jedlá.

* Tyčinky 2řadé: w jedné řadě 7—8, plodných, w druhé 8—7, neplodných.

Z. hruboplodý. P. montanum Aubl. t. 204 et 205. Lam. t. 429. Petrocarya montana Willd. Parinari, Urukurnerpa. Strom 80' zvýší a vyšší, kmen 2—3' w průměru tlustý, s korau tlustau, šedau, rozsedalau; dříví žlutawé, twrdé, celistwé; rozhv ryšawěle huňaté, olysající; listy střidawé, wejčité, celé, zakončité, mírně řapikaté, na lici lysé, zelené, wezpod bělawopýřité, 4—5'' dlauhé, 1 1/2'' široké; kwěty na hroznech chocholikowitých, wětewnatých, krátkých, konečných: stopka a její částky bělohuňaté; plátky bílé; peckowice weliká, zelenawá, maličko smačknutá, co pěst weliká; rubina dužnatá, vláknatá; pecka přeweliká, bradawičnatá, se šnoroky hřebenatými. — W lesech na Kayeně. Kwěte w kwětnu a zrá w srpnu. 5.

Jádra sladká a chutná Galibowé jedí; rubina ale kyselá, nejedlá.

Z. drobnoplodý. P. campestre Aubl. t. 206. Petrocarya campestris Willd. Nèfle. Strom zvýší 30—40'. Wětwe rozkladité; listy střidawé, sotwa řapikaté, střidawé, wejčitosrdčité, zakončité, na lici zelené, wezpod pýřité, bělawé; palisty 2, huňaté; kwěty na hroznech úzlabičkových na konci rozeh; peckowice hladká, wejcowitá, žlutá jako předešlého rodu, mnohem menší ale, zwicí slepičího wejce; pecka smačknutá, se šnoroky břitkými, skoro zaubkowanými, 2pauzdrá; semena 2. — W Guianě.

Jádra sladká, jedlá.

** Tyčinky jednořadé, wšecky plodné.

Z. tupolistý. P. senegalense Perrott. t. 61. Néou. Listy waječné, obak tupé, wezpod bělawé; hrozny skoro klasowité, srstnaté; plod zwicí husího wejce. — W Senegalsku.

Negrowé netoliko jedí jádra, anobř i rubinu maučnatau, málo chntnau.

Z. ztepilý. P. excelsum Sabine trans. hortie, 5. p. 451. Gray. Plum. Listy podlauhlé, kořowité, na lici tmawě zelené, wezpod hělopýřité; plod taktěž weliký. — Na wrších w Sierra - Leoně.

Rubina šedá, ačkoli maučnatá a nechutná, slaužf Negrům potrawau.

DUBOCH. GRANGERIA. GRANGERIE.

Kalich tupě na patero klaný. Plátkůw 5, nejprchawějšich. Tyčinek 15, přinestejných. Waječnik wln-

katý. Čnělka poboční, nitovitá, lysá. Peckowice oliwkowitá, přitrojbočná; pecka žhraná, kostnatá, lsemenná; dělohy dužnaté, tlusté.

D. barbonský. *G. borbonica* Lam. t. 427. Strom wzezřením dubu podobný a i výškau mu roweň; kůra šedá; listy welmi mírně řapíkaté, lysé, střídawé, wejčité nebo wejčítopodlahlé, nejcelejší, málo lesklé, 10—15" dlahé, 7—8" široké na konci rozeh; kwěty bílé, drobné, na hroznech malých, jednoduchých, úžlabíčkowých, skoro konečných; peckowice wejcowitá, žlutawá, čerweně zkropená; rubina wyschlá. — Na Burbonu ostrowu. 5.

Owoce swěží s wodau roztlučené zčerwená.

POROŇ. LICANIA. LICANIE.

Kalich 2listenečný; kraje na patero klaného. Plátky nižadné. Tyčinek 5, uštům kalichowým střičných anebo pometáním 3, z ústí kalichowého wyniklých. Waječnik na dně kalichowém. Čnělka křiwá, poboční. Peckowice oliwkowitá, dužnatá; pecka lsemenná. Semeno tlusté.

P. šediwý. *L. incana* Aubl. t. 45. Lam. t. 122. *Hedycrea incana* Schreb. Caligni. Strom 5' wysoký, 5" tlustý; dřiwí twrdé; kůra co rok se obnowuje; wětwe mnohé, rozšířené; listy střídawé, wejčité, ostré, lysé, w zpod bělohuaté, 3½" dlahé, 1½" široké; palisty 2 na řapíku; kwěty drobné, na klasech konečných; peckowice zwíci oliwky s dužninau masitau, zasladau, slupkau bílau, čerweně pozbádanau. — W Guianě. 5.

Dřiwí řezáno wydává pach žlákly. Galibowé rádi dužninu sladkau z peckowie cucají.

ZPODOČNĚLKA. HIRTELLA. HIRTELLE.

Kalich tupě žlaločný. Plátkůw 5, drobných, padawých. Tyčinek 3—15 (nepochybně 5—15 s mnohými pometálými); nitky dlahé, před rozwitím swinuté. Čnělka zdola waječnika wynikající. Peckowice brázdowaná, 1pauzdrá. Semeno ze dna nožkaté, přímé, s bílkem dužnatým, klem přímým, dělohama listowitýma,

Stromy americké; listy celé, palistité; hrozny úžlabíčkowé nebo konečné, jednoduché nebo složené.

S. hroznatý. *H. racemosa* Lam. t. 138. *H. americana*

Aubl. t. 98. Strom asi 25' zvýší, $\frac{1}{2}'$ w průměru tlustý; kmen má kůru čerwenawau, dřiwí křehké, bělawé; wětwe tenké, roztraušené, prodlaužené; rozhy maličko huňaté; listy střidawé, podlauhlé, zakončité, na líci lysé, wezpod po žebrách chlupaté nebo lysé, nejcelejší, 3" dlahé; řapiky přečrátké, opatřené palistoma šidlowitýma; kwěty 5—6mužné, nachowé nebo fialowé, na hroznech úžlabičkowých, jednoduchých, ojedinelých, alespoň zdělí listu; kalichy wně bezžlazé; stopečky ryšawě chlupaté, dole listenoma drobnýma opatřené. — W Guianě a na Kayeně. 5.

Kreolowé jej nazýwajf *bois de gaulette* jako wůbec jiné stromy, z jejichž kmenu a wětwf dělajf trhanice na lísky a stěny.

Podřadí 2.

MANDLOŇOWITÉ. AMYGDALAEAE.

MANDLOŇ. AMYGDALUS. MANDELBAUM.

Peckowice s rubinawu pýřitoaksamitnawu, wyschlau, wláknawu, neprawidelně se slupující; pecka dúbkowaná nebo hladká.

Listy mladé zdwojnásobněné. Kwěty přisedawé, ojedinelé nebo dwojčatné, před listím raščí z pupenůw šupinatých.

M. bobownik. A. nana Lin. Pall. ross. 1. t. 6. Duham. 1. t. 3. Schk. t. 131. P. franc. t. 13. Kern. t. 127. Bobownik. Keř sáhowý, přímý; wětwe šediwě nahnědlé; listy roztraušené, podlauhločárkowité, dole ztenčené, tuhaunké, lysé, pilowané zubami ostrými, žlázkawu brotitými, asi 3" dlahé, $\frac{1}{2}"$ široké; s listím najednawu wynikajf kwěty buď pro sebe, buď s nimi z pupenůw, ojedinelé nebo dwojčatné; kalich přisedawý, trubkowitý, dole ztenčený, nejlysejší, čerwenawý: kraj z laloků 5, zelených, podlauhlých, ostrých, ostře pilkowaných; plátkůw 5, delších kalichu, wejčítopodlauhlých, dlahonehetných, pěkně růžowých; tyčinky (20) kratši plátkůw; waječník chlupatý: peckowice obyčejně ojedinelá, sedawá, wejcowitá, smačknutá, zwící lískowého ořechu, s rubinawu nejsrstnatější chlupami nárusými, tuhaunkými; jádro hořké jako hořké mandle. — W Rusku jižnějším, od 55° sewerné šíře, od Dněpru a Donu až k Pohorí uralskému. Kwěte w dubnu a kwětnu, zraje w čerwnu. \bar{h} .

Mandly jejf o polowičku menší mohaw se místo hořkých prawých potřebowati. U nás w zahradách k ozdorbě.

M. obecná. A. communis Lin. Duham. 1. t. 1. 2. Plenk t. 385. Lam. t. 430. f. 2. Hayn. 4. t. 34. Düsseld. 2. t. 19. 18. t. 3. Wagn. 1. t. 1. 2. 27. 28. Noisett. fruit. t. 3. Amygdalus Blak. t. 105. Mandly Mat. Háj. 78. — Wel. 92. Mandlový strom. Strom 15—30' zvýši; kmen nerovný, koš řídký; listy kopinaté, asi 4" dlouhé, 1" široké, pilované zubami žlázkau hrotitými, ostré, lysé; řapíky nahoře obyčejně žláznaté; palisty nejmenší, vejčité, tupé; květy před listím se rozvíjející, obyčejně po 2 z jednoho pupenu vynikají, veliké, bílé, ponáčerwenalé, řídko bledě růžové, sedavé nebo přerátce stopkaté; kalich zvonkovitý, ustůw vejčitých, tupých, huňatých; plátky okrahlowejčité, nejtupější; plod (mandle) podlauhlowejcovitý, trochu smačknutý, plštnatý; pecka chlopni děrawých. — W Malé Asii a Africe sewerné; sází se w Ewropě středomořské, též w prostřední, nejde ale tak daleko k seweru jako winná réwa. Kwěte w únoru, u nás w březnu a dubnu. 5.

Odrodky mandloně. a) *Mandly hořké* s jádrem hořkým; α) *kamenné*, jejichž skořápku nelze w prstech rozmačkati; květy menší a růžové; β) *praskawé*, skořápka tenká, takže prsty jádro dá se wylausknauti. To jsau obyčejně hořké mandly, hlavně ze Sicilie a Provincie přicházející; kočky, psi, wewerky, kuřata a papaušci snědše jednu hynau; my je potřebujeme za koření do jídel; upražené nebo uwařené zhaubnosti své pozbývají.

b) *Mandly sladké*, jádra sladkého: α) *kamenné*, skořápky twrdé, prstami nerozluštitelné. Též u nás se sázejí. W obchodu obyčejné a netoliko do jídel (obyčejně olaupané) se potřebují, anobř i dělá se z nich mandlowé mléko (mandlowina), neb wytlačuje se z nich olej; záboj čili pokrutiny (co po oleji zbývá) potřebují místo mýdla k mytí rukau. Sladké mandly dávají půlku oleje, hořké čtwrtinu. β) *praskawé*; skořápka tenčká, snadně rozluštitelná. Hlavně w Provincii, Janowsku a na Sicilii se sázejí a k nám přiwázejí. Potřebují se jako kamenné. γ) *broskwowé*; listy jako broskwowé; peckowice wejcowité, tupé; pecka žlutawě černá, někdy dosti mnohým masem obrostlá; kwět nejčastěji bílý; mají ji za míšence z mandloně a broskwoně.

BROSKWOŇ. PERSICA. PFIRSICH.

Kwět jako mandloně; peckowice welmi dužninatá; slupka hned aksamitnatá, hned nejlysejší; pecka nepravidelně brázdowaná a děrnatá.

B. obecná. P. vulgaris Mill. Amygdalus Persica Lin. Duham. t. 1—14. 20—32. Plenk t. 386. Lam. t. 430. f. 1. Hayn. 4. t. 38. Guimp. t. 140. Wagn. 1. t. 39. Břes skew Mat. Háj. 67. — Wel. 83. Broskwový strom. Strom mirný, 15—20' zvýši; wětwe nepravidelné, sedé; smitky čerwené; listy střidawé, kopinaté, ostře a obyčej-

ně dwakrát pilované zubami žlázkau hrotitými, pak nejlysejšími; řapíky nejčastěji bezžlazé; květy pod oky listovými z loňských rozeh vynikající, rozvíjejí se dříve než listí raší, obyčejně ojedinelé, řídce dvojčaté, sedavé, růžové, veliké; kalich uštůw wejčitých, nejtupějších, na konci pýřitých; plod (broskew, břeskew) zakulatělý s dužninau tlustau. — Půwodně w Malé Asii a jmenowitě (dle domněni) w Persii; nyní všude w Evropě pomořské, u nás jenom podlé zdi na odrách nebo w broskwárnách. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Přemnoho odrodkůw, hlavní dwoje:

a) *B. plsnatá*. Broskwe hustau plstí porostlé; α) dužnina od pecky pauštlí; β) dužnina od pecky nepauštlí; obě zase mnoho rozdlůw okazují.

b) *B. hladká* čili *lysá*, nemáec plstí; α) dužnina od pecky pauštlí; β) dužnina nepauštlí. Ten odrodek méně rozdlůw má.

Owoce (broskwe, břeskwe) pro lahodnost wůbec oblíbené. Hořká jádra w lékařstwi jako hořké mandly; též i listí a kwití. S lhotem dobývá se z jader rosolka (persiko).

MERUŤ. ARMENIACA. APRIKOSE.

Květ jako mandloně. Peckowice wejčitokulowatá, dužnatá, plsnatá; pecka tu ostrá, tam tupá, podlé krajůw brázdowaná, jinak hladká.

List mladý po krajích nadswinutý. Kwěty ojedinelé nebo dvojčaté, před listím se rozwjíjejí.

M. obecný. *A. vulgaris* Lam. t. 431. *Prunus armeniaca* Lin. *Plenk* t. 384. *Meruňka* Mat. *Háj*. 68. a. b. — *Hřt*. 84. Meruňkový strom, morulka, marhule, marula. Strom mírný s obšírným košem, rozhami lysými; listy srdčité nebo wejčité, 3" dlouhé, 2" široké, zakončité, ostré, dwakrát pilované zubami tupaunkými, žlázkau hrotitými, nejlysejší; řapíky asi zděli polowiny listowé, žláznaté nebo bezžlazé; květy před listím se rozvíjející a z rozeh loňských pučící, obyčejně ojedinelé, řídce dvojčaté, růžové nebo bílé; trubka kalichowá pýřitá, ušty wejčité, nejtupější, lysé, červené; peckowice broskwi podobná, zakulatělá, obyčejně žlutá, na výsluní červená s dužninau tlustau. — W Malé Asii; sázený w nejmnožších zemích mírného podnebí. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Dwé hlavních odrodkůw:

a) *Planá*. Meruňky drobné, kulowaté, žluté, málo chutné: α) hořké, meruňky zwicí třešně, zakulatělé a žluté, chuti prostřední, jádra hořkého. W Egyptu slowau *misimisi*, kdežto je suší, waří, a dáwají i na stůl boháčům; β) *sladké*, mírné velikosti, zakulatělé, červenawé, chuti prostřední, jádra sladkého.

b) *Štěpna*. Meruňky veliké, podlahovaté, žluté nebo červené, chutné: α) *hořké*, veliké, zakulatělé, žluté, chutné, jádra hořkého; β) *sladké*, veliké, smačknuté, žluté a červené, chutné; jádra sladké, jedlé; γ) *uherské*, veliké, zakulatělé, žluté a červené, velmi chutné; pecka sama sebou se laští; jádro sladké, jedlé.

Meruňky jedí se buď svěží nebo naložené; z jader jednoho odrodka vytlačují u Briançonu ve Francúzích olej dobrý (huile de marmotte).

SLÍVOŇ. PRUNUS. PFLAUME.

Květ mandloně. Peckowice vejcovitá nebo podlahovatá, dužnatá, nejlysejší, jiním siwým pokrytá; pecka smačknutá, obak ostrá, po krajích nepatrně brázdovaná, ostatně hladká.

List mladý po krajích nadswinutý. Kwěty ojedinelé nebo dvojčaté, skoro vždycky s listím rašel.

P. trn. *P. spinosa* Lin. *Blak. t.* 494. *Fl. dan. t.* 926. *Plenk t.* 330. *Schk. t.* 132. *Sturm. 9. Guimp. t.* 66. *Hayn. 4. t.* 44. *Düsseld. 4. t.* 17. *Trnky Mat. Háj. 76. b.* — *Wcl. 89. c.* Trnka. *Ryčl str. a kre ob.* 34. Keř zvýši muže s korau černau; wětwe nejodstálejší; rozhy někdy nejautleji pyřité, w trny ukončené; listy střidawé, obwejičitoeliptičné nebo wejčité, nerowné, zprohybané, wezpod pyřité, ostře pilowané, s zuby někdy pilkowanými, dole při řapiku obak nebo na jedné straně žlázkau opatřené; řapiky sotwa zděli $\frac{1}{8}$ listowé, pyřité; palisty šidlowité, pyřité, delší řapiku; kwěty před listím se rozwijejí z pupenůw, ojedinelé, stopkaté; stopky lysé, jako i kalichy zwonkowité, ustůw kopinatých, tupých, trubky delších; plátky bílé, podlahlé; peckowice kulowaté, sotwa $\frac{1}{2}$ " w průměru, tmawě modré s jiním bělawým. — Na pahrbcích wýslunných po Ewropě a sewerné Americé. Kwěte časně w podletí, zrá w podzim. \bar{R} .

Kůra trpká potřebuje se proti zimnicím a k barwení na černo; květ wonný a nátrpký (floreš acaciae nostratis) k čistění krwe; též dáwa wdelám dobrau pastwu; trnky velmi trpké, wymrzlé mohou se jísti, ač nejsau chutné; dělají z nich wíno; nezralé berau k barwení na černo; též zhotowují z nich wýtah (succus acaciae nostratis) proti bĕhawkám a krowotokům.

S. prcawka. *P. insititia* Lin. *Engl. bot. t.* 841. *Kern. t.* 533. *Guimp. t.* 65. Prcawka, slíwka, trnoslíwka, trnoslíwka, záhorka. Podobá se velmi předešlé. Keř předešlého wyšší; rozhy trnowatějící, skoro rozkladité, hustě pyřité; listy podlahlokopinaté, tupé, ostré, pilowané, bezžlázé, obak pyřité, swinuté; kwěty stopkaté, dvojčaté, s listím najednau rašící; trubka kalichowá

zvonkovitá, s ušty ostrými, trubky delšími; plátky okraublejší; peckowice zakulatělé, stopkaté, dvojčaté; pecka kulowatější, méně smačknutá. — Po Ewropě jižné a prostřední, též w Kawkazu a Barbarsku, odkud prý pochodí. Kwěte w dubnu a kwětnu. \bar{K} , 5.

Planá pracwka jest tmawě modrá, z modrawa bíle jínowatá, trpká. Zahradní nebo štěpná má několikero odrodkůw:

a) *Karlata, karlátká, sroňky, myrobalana Duham.* 2. t. 2. f. 15. Owoce kulowaté, wezpod wmačknuté, čerwené, na konci zpleštilé; pecka hrotěkatá; plátky auzké. Sem také *morawka, morawanka* čili *bruňka*, a pak *kulačka, kulatka, slíwa kulowatá, židowka* se čítá.

b) *Blumy, hlušice, damascena.* Owoce zpleštilokulowaté, fialowé; pecka krátká s wystawajícím kšlem, na konci tupá, Rozdílné způsoby. *Duham.* 2. t. 7. 10. 20. f. 3. Největší slowau *řimbuchy*.

c) *Špendlíky, armenioides.* Owoce kulowaté, žluté nebo zelenawě žluté; pecka tupaunká. Rozdílné způsoby. *Duham.* 2. t. 13. 14. Sem také *cecwky*.

d) *Zelenky, claudiana.* Owoce kulowaté, přízpleštilé, zelené, často nachowě skwrnaté, řídko zcela nachowé, na konci sotwa prohlubené; dužnina wíce méně sladká, zeleně žlutá; pecka krátce zakončitá. Rozdílné způsoby. *Duham.* 2. t. 11. 12. 13.

Tyto odrodky nejčastěji za čerstwa se jedí; též se suší, ku kterému konci někdy pecka se z nich wybírá; tak jsau *prunelly*, jež z Franceuz k nám přiwázejí.

S. šwestka. P. domestica Lin. Blak. t. 309. Slíwy Mat. Háj. 76. Slíwa Mat. Wel. 68. Strom šwestkowý, slíwowý. Strom 10—20' zwýši, dřiwí tisawé nebo zažlutlé a tisawě merhowané, twrdé, pevné; kůra popelawá; rozhy lysé; listy eliptičné, ostré, obyčejně dwakrát pilowané zubami žlázkau maličkau ukončenými, nejčastěji obak pýřité, maličko swraskalé; řapíky zdělí $\frac{1}{2}$; listowé; palisty šídlowité, zdělí řapíku, žláznatopilowané; kwěty s listim rašící, obyčejně podwojné, zelenawě bílé, na stopečkách kalichu mnohem delších, pýřitých; ušty kalichowé delší trubky, pýřité, kopinaté, ostré; plátky podlahlowejčité; owoce wejčitoelipsowité; pecka silně smačknutá, bezbrázdá. — Půwodně w Malé Asii a jižné Ewropě, kdežto jako i w Ewropě mírnější anobř i studenější se sází. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Šwestka náleží k owocným stromům z našinských nejužitečnějším; šwestky netoliko čerstwé se jedí, anobř rozdílně přistrojené; z čerstwých dělají se powídla; též se suší, a tak dajíce se dlanho chowati, daleko se rozwázejí. W některých krajinách dobývají z nich kořalku silnau, *slíwowiec* nazwanau. Z jader wytlačuje se olej dobrý. Dřiwí potřebují saustružnici a truhláři.

Odrodek se šwestkami drobnými, nahnědle nachowými a světle modře jínowatými mají za půwodní twar, od něhož ostatní odrod-

ky štěpné s ovocem podlhovатыm (elipsowitým) pochodí. Hlavně rozeznávají se dvojce odrůdky:

a) *Švestky* (wlastně), P. d. damascena; nahnědlonachowé, jíním modrawým pokryté.

b) *Duranče*, turonensis; ovoce obwejcowité nebo obwejcowitokulowaté, mnohem wětší, nebo bledě špinawě nachowé, žluté, bílé, jínaté, s dužninou měkší, šťawnatější. Rozdílné způsoby. *Duham.* 3, t. 20. f. 1. 6. 8. t. 4.

WIŠEŇ. CERASUS. KIRSCH.

Kwět předešlých. Peckowice kulowatá, lysá, bez jíní. Pecka zakulatělá, hladká.

List mladý zdwojnásobněný; kwěty stopkaté, podwojné nebo okoličené, z pupenůw rašící buď s listům najednou nebo málo dříwe.

W. obecná. C. vulgaris Moench. C. acida Gaert. C. Caproniana Decand. P. Cerasus Lin. *Blak.* t. 449. *Duham.* 2. t. 56. *Plenk* t. 378. *Lam.* t. 432. f. 3. *Hayn.* 2. t. 56. *Guimp.* t. 62. *Düsseld.* 5. t. 9. 18. t. 56. *Wišně Mat. Háj.* 62. b. — *Wel.* 73. c. *Ryčl ob.* 32. Strom nízký, obyčejně 20' zvýší, anobrž keř, vyhánějící z kořena mnoho odnoží; wětwe tenké, prutowité, často wisuté; listy eliptické, rovné, lysé, lesklé, přikožnatělé, pilowané zubami žlázkau černau ukončenými, zakončité, dole někdy obak se žlázkau; řapík žláznatý, též i bezžlázý; palisty šidlowité, žláznatopilowané; stopky 1kwěté, z pupenu vynikají po swazcích, pýříckaté, dlaubé; kalich zwonkowitý, lysý: uštůw podhnutých, wejčitých, tupých; plátky okrauhloobwejité, obyčejně podduté, bílé; tyčinky zdělí plátkůw; ovoce zpleštilozakulatělé, se šťawau zakyslau nebo kyselau. — Pochodí prý z Malé Asie, odkud ji Lukullus do Italie přenesl, nyní po největším díle Ewropy se sází a w mírnějších krajinách zdiwočela. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Sázením mnoho odrodkůw; nehlawnější jsou tyto:

a) *Wišně černé*, barwy tmawě z čerwena hnědé; šťawa barwf. α) *Kyselice*, *wišničky*, *černičky*, C. austera; wětwe wisuté, listy drobné; wišně drobné, překyselé; β) *uherky*, *wišně* (wlastně); wětwe přímé, listy weliké, wišně wětší, nakyslé, sladké; γ) *králowky*; o krátkých stopkách, sladké, náwinné.

b) *Wišně čerwené*; ovoce bledě čerwené se šťawau nebarwfící. α) *Amrhele*, *hamrale*, *hamrle kyselé*; wětwe wisuté, listy drobné; ovoce kyselé, slupka tmawě čerwená; β) *amrhele náwinné*; wětwe rovné, listy weliké; ovoce sladkokyselé, trochu wodnaté, slupka žlutě čerwená, stopky krátké; γ) *amrhele sladké*; jako předešlé; ovoce skoro sladké, slupka čerwená, stopka dlaubá.

c) *Wišně stálekowětaučí* (C semperflorens Ehrh), jejíž okolík se prodhužuje we wětwičku dole listnatau, nahoře hroznatau a celé léto kwětaučí a ovoce nesaučí.

d) *Wišně plná*; pěkný strom zahradní.

Wišně jedí se čerstvé nebo dušené, též se suší a nakládají do cukru neb octa; též se potřebují v lékařství a rosolkářství. Dělalí z nich také víno wišňové. Dříví tvrdé, čerwenožluté. potřebují truhláři a saustružníci.

W. třešň. *C. avium Moench.* *Prunus Cerasus avium Lin.* *Prunus avium Lin. Blak. t. 452. Fl. dan. t. 1647. Plenk t. 377. Lam. t. 432. f. 2. Kern. t. 30. Guimp. t. 63. Düsseld. 18. t. 4. 6.* Strom ztepilý, zvýší 30—40' i vyšší; wětwe přímé nebo wzstaupawé, na mladých kmenech nejčastěji přesleněné; z kořena newypaustí mnoho odnoží; listy na smítcích z ok po swazcích rašící, eliptičně obwejšité, zakončité, tupaunce jednoduše nebo dwakrát pilowané zaubkami žlázkau černau ukončenými, poněkud plihé, swraskalé, mdlé, wezpod (z mládí) pyřité, pak olysající; řapíky žláze nebo bezžláze; palisty šidlowité, padawé, žláznatozubaté; kwěty chomáčené raši z pupentůw bezlistých; šupiny pupenowé wnitřní wejšité, podlauhlé, huňatopyřité, po kraji žláznaté; stopky lysé; kalich zwonkowitý, lysý: uštůw čarkowitých, tupaunkých; plátky wejšité, skoro ploché, bílé; owoce wejcowité nebo srdcowité s dužninau sladkau. — Po chlumech na Kawkazu a w prostřední Ewropě, sází se ale we mnohých zemích, anobř dost sewerých a na znamenitých wýškách. Kwěte w dubnu, kwětnu. 5.

Odrodky nejhlawnější jsou tyto:

a) *Třešně černé.* Owoce tmawě hnědočerwené, šťawa barwí. α) *Ptáčnice, třešně plavé, lesní;* drobné, velmi sladké, na dlauhých stopkách dužniny měkké. β) *Chrupawky černé;* veliké, s dužninau twrdau.

b) *Třešně bílé.* Owoce bledě čerwené, šťawa jeho nebarwí. α) *Třešně woskowe, žluté;* žluté nebo bílé, dužniny měkké. β) *Chrupawky bílé;* bílé nebo čerwené, dužniny twrdé, bílé.

Potřebují je jako wišně; dobývá se z nich *wodka třešňowá*, kořalka wýborná. Ptáčnice se druhdy w lékařství potřebowaly. Dříví se užíwá jako wišňové.

STŘEMCHA. PADUS. TRAUBENKIRSCH.

Peckowice lysá, bez jíní. Pecka zakulatělá, hladká. Listy zdwojnásobněné. Kwěty hrozněné nebo wrcholičené.

St. obecná. *P. vulgaris Host.* *Cerasus Padus Decand.* *Prunus Padus Lin. Fl. dan. t. 205. Plenk t. 381. Kern. 4. t. 31. Guimp. t. 59. Hayn. 4. t. 40. Düsseld. 13. t. 6.* Střemcha *Ryčl ob. 33.* Trpka. Keř, často strom 20—30' zvýší, s košem pěkným, listnatým, hustým; kůra hnědá s bělawými nebo žlutawými bradawicemi; listy letní, podlauhluelipsowité, zakončité, 5" dlauhé, 3" široké, pilowa-

né zubami ostrými, žlázkau hrotitými, trochu swraskalé, na líci pěkně zelené; wezpod bělawé a někdy w úzlabíčkách žebrowých huňaté; řapík asi zděli $\frac{1}{4}$ listowé, 2žlazý, z mládí pýřitý; palisty čárkowité, dwakrát delší řapíku, po kraji žláznatě pilowané; hrozny z pupenůw smítkowých, na krátkých rozhách chudolistých vynikajicí jsou wisuté, mnohokvěté, řidké, 3—4" dlahé; stopka a stopečky lysé; kalichy krátce zwonkowité, kratší stopeček, s ušty wejčitými ostrými; plátky wejčité, bílé, často nejdrobněji pilowané; owoce (střemšalky) kulowaté, černé, zwicí hrachu, s peckau wejcowitau, brázdowaně swraskalau. — W lesech na místech wlhkých, podlé potokůw, řek, skoro po celé Ewropě a sewerné Asii, z rowin až na Alpy. Kwěte w dubnu a kwětnu: 5. $\bar{\text{H}}$.

Jsau odrody peckowic čerwenawých, zelenawých a bílých, kwítí a owoce drobňějšího.

Střemšalky jsou zastadlé, kyselé a hořké, nejedlé, potřebují se proti auplawici a na seweru z nich pálí kořalku. Kůra rozhová a list zápachají hořkými mandlemi, jsou trpké a hořké a ženau na moč a na pot; tudž kůra se potřebuje na místo chiný, list ale co thé proti suchotímám plicním. Kwět přý zabání myši a stínky. Z lehkého dříví dělají lože na ručnice, z větwi biciště a trubky k dymkám. Střemcha sama hodí se do sadůw.

S. wirginská. *P. virginiana.* *Cerasus virginiana Michx. arb.* 3. t. 6. *Prunus virginiana Lin. Willd. Baumz. t. 5. f. 1.* Strom předešlému podobný, 30—40', anobř i 100' zwýši; kmen 4' ztlaustí; wětwe nejodstálejší dělají koš veliký, řidký ale; listy podlahlé, zakončité, ostře nestejně dwakrát zabaté, obak lysé, nejwýš w úzlabíčkách žebrowých wausaté; řapíky listůw dospělých dwojím párem žlaz opatřené; hrozny zděli listu nebo delší, dříwe přímé, pak nicí nebo odwislé; kwěty drobňější nežli střemchy obecné; plátky okrauhlé a menší nežli uweđeného stromu; peckowice sotwa wětší střemšalek obecných. — W Americě sewerné.

Jako střemcha obecná we vlasti se potřebuje.

St. mahaleb. *P. Mahaleb.* *Prunus Mahaleb Lin. Blak. t. 449. Jacq. aust. t. 227. Duham. nov. 5. t. 2. Plenk t. 332. Guimp. t. 60. Cerasus Mahaleb Decand. Macaleb Mat. Wel. 52. C. Slíwa rakauská, trnkowišně. Keř nízký, jenž w zahradách může dospěti k wýšce 10—18'; kůra čerwenawá; dříví čerwenawé, wonné; listy letní, okrauhlowejčité, přisrdčité, zakončité, tupě pilowané zubami žlázkau hrotitými, hladké, lysé; řapíky zděli $\frac{1}{3}$ listowé, lysé, někdy žláznaté; palisty šidlowité, padawé,*

kratší řapíku, žláznatě zubaté; z pupenůw na rozhách vynikají dříve listůw hrozny jednoduché, dole několika listy malíčkými opatřené, sotwa 1½" dlouhými, přímými, mnohokvětými; stopky a stopečky lysé; listeny nejkratší, vejčité, ostré; kwěty bílé; ušty kalichové vejčité, ostré; ovoce kulowatowejcowité, černawé, větší hrachu; pecka hladká. — Na strminách a kopcích wyslunných w Ewropě jižně a tu i onde w prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. \bar{h} .

Dříví potřebují saustružnci, a z dlouhých rovných odnoží dělají trubky k dymkám, jež turecké nebo uherské slowau. Dříví žene na pot, a protož je poručeli proti běsnosti a jmenowali *dřívím sw. Lucie*. Z mahalebek nejedlých táhnau w Dalmacii výbornau rosolku, *maraskinem* zwanau. Jádra pro líbezny zápach přidávají do mýdlowých kulek. Arabové jádro proti močnímu kamenu wychwalowali. Tím křem možná nejsušší pahrbky obsázeti; též na něj možná štěpovati wišně nebo třešně.

S. bobková. P. *Laurocerasus*. *Prunus Laurocerasus* Lin. *Blak. t.* 512. *Duham. t.* 138. *Plenk t.* 383. *Hayn. 4. t.* 41. *Düsseld. 6. t.* 23. *Wagn. 2. t.* 204. *Cerasus Laurocerasus Lois.* *Laurocerasus Mat. Wel. 37. c.* Bobková wišně. Strom zwýši 12—25', někdy toliko keř 6—10' vysoký, stálezelený; wětwe šeré; listy dvojřadé, střidawé, podlahlé, z dola ostrého nebo vejčitého ostré nebo zakončité, kořowité, ozimé, 4—6" dlouhé, 2½" široké, lesklé, nejlysejší, pilowané zubami obdálnými, žlázkau ukončenými, na lici lysé, zelené, wezpod bledé a dole podlé žily se 2—4 žlázkami plochými; řapík mnohem kratší listu, bezžlazý; z úzlabička listůw rozhowých vynikají hrozny přímé, skoro co list dlouhé, nejlysejší, mnohokvěté; kalich baňkowitý, s ušty kratíčkými, ostrými; plátky obvejčité, bílé; ovoce zakulatělosrdcowité, černé, zwici malých wišní, s dužninau teníčkau, zasladau, nejedowatau. — Půwodně w Trapezuntu, odkud nejdříve do Cařihradu, pak roku 1547. Klusíusem do Widně přenešena; nyní podlé Moře středozemního roste w plotech a zahradách; u nás w zimě se stawí do skleníka. Kwěte w dubnu, kwětnu. \bar{h} . 5.

Listí jest hořké a má w sobě mnoho psotniny, která i wzwá: proto prý hlawa rozbolí, když dlanho w stínu stromu tohokdo mešká. Přepuzují z nich wodu (bobkowišnowau, aqua laurocerasii), kterážto má moc psotninau se silicí spojenau, a tau působí zawrať, křeče, zchromnutí a smrt: nicméně jest výborný lék proti utpení nerwůw, křečům, zaprtání utrob a t. d. Čistá psotnina užitá w okamžení usmrcuje. Nicméně listím tím koření smetanu na káwu, maučná jídla, omáčky a j. jako hořkými mandlemi, jež nahrazuje.

Podřadí 3.

TAWOLOWITÉ. SPIREACEAE.

ZÁKULA. KERRIA. KERRIE.

Kalich na patero klaný: ušťůw wejčitých, 3 tupé, 2 na konci mozolatě přirotité, w paupěti střechowité. Plátkůw 5, okrauhlých. Tyčinek asi 20, s plátky z kalichu počínajících. Worečkůw 5—8, prostých, lysých, čnělkau nitowitau ukončených, waječko po straně nesaucích.

Z. žapanská. *K. japonica Decand.* *Rubus japonicus* Lin. *Corchorus japonicus* Thunb. *Bot. rep.* 587. *Bot. mag.* t. 1296. *Spiraea japonica* Camb. Polokeř zwýši muže i wyšši, s korau hladkau, zelenau, wětwe mi prutowitými; listy wejčitopodlahlé, někdy dole srdčité, střižanozubaté: zubůw nestejně pilowaných, peřenožebře, podlé žeber (tedy na přič) řasnaté, pýřité; palisty čárkowitošidlowité, nejkratši; kwěty nejhořeji úzlabičkové nebo konečné, žluté, pak zwadnutím bílé, mnohé, w zahradách snadno se naplňující. — Na Žapanu; u nás hojná w zahradách pro ozdobu. Kwěte celé léto. h.

TAWOLA. SPIRAEA. SPIERSTAUBE.

Kalich na patero klaný, stálý. Tyčinek 10—50, s plátky wynikajících z lůzka s kalichem srostlého. Měchýřikůw mnoho nebo 1, málokdy dole srostlých, krátce špidlatých, zřídka nožkatých. Semena 2—5, na wnitřním šwu připewněná, bezbílččná. Kel překocný: děloh tlustaunkých.

Kře bezbranné nebo byliny. Wětwe střidawé. Listy střidawé, jednoduché, řídko wyščěrbené, žil peřených nebo peřenodlaněných. Kwěty bílé, čerwenawé, nikdá žluté.

T. kalinolistá. *S. opulifolia* Lin. *Duham. nov.* 6. t. 14. *Commel. hort.* 1. t. 87. Keř 8—10' zwýši, rozdělený na mnoho wětwi šedých nebo nárýšawých; listy wejčité, 3laločné, dwakrát pilowané, řapíkaté, lysé, na lici sytě zelené, wozpod bledé, na konci rozeh přiblížené, dole palistoma opatřené; kwěty obojaké, mnohé (10—50), postawené na chocholik hustý, polokulatý, stopkatý: stopčky lysé, 1kwěté; lupeny kalichowé otewřené; waječniky dole srostlé; měchýřiky blanowité, nafauklé, weliké, rozewřené; semena obwejcowitá, rusá, lesklá. — Z Ka-

nady až do Karoliny na patě vrchůw. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

T. ožankolistá. S. chamaedrifolia Lin. Pall. ross. t. 15. Keř mnoho odnoží vypauštější, sotwa 2loketni; listy střidawé, měkké, wejčité, na konci nasekanopilowané, lysé; chocholíky polokulaté, na konci rozeh hojnéné, mnohokwěté, wonné; stopečky tenké, prodlaužené; kwěty bílé, slabě tečkowané; kalich lalokůw wejčitych, žilnatých, podhnutých; plátky zaokrauhlé, bílé; měchýřiky prosté. — W Ewropě mírnovýchodni, Sibirii podlé řek. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

T. jilmolistá. S. ulmifolia Scop. carn. ed. 2. 1. t. 22. Duham. nov. 6. t. 13. *S. chamaedrifolia* Jacq. h. vind. t. 140. Podobá se welmi t. ožankolisté. Listy wejčitokopinaté, ostré, ploché, ostře pilowané, brwité; kwěty polokulatě chocholičené, konečné; ušty kalichowé podhnuté. — W Korytanech a Sibirii. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

T. třezalkolistá. S. hypericifolia Decand. *S. crenata* Lin. *S. obovata* Willd. Barr. t. 564. Schmidt t. 56, Schk. t. 134. Keř 4—6' zwýši, wětwnatý, s korau naryšawělau; listy obwejčítodplauhlé, 3—4žilé, celé nebo zubaté, lysé nebo pýřičkowané; žebra peřená; chocholíky stopkaté nebo okolíky sedawé; kwěty drobné, bílé; stopečky lysé nebo pýřičkowané; lupeny kalichowé wzeštapaawé; měchýřiky prosté. — W Ewropě a Americě sewerné. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

Rod welmi proměnlivý.

T. wrbolistá. S. salicifolia Lin. Gmel. 3. t. 49. Pall. ross. t. 21. 22. Duham. t. 75. Schmidt t. 50. Keř zwýši muže, mnohokmenný, přímý, s korau zelenawau a pokožkau nahnědlau, slupující se; wětwe a rozhy lysé; listy kopinaté, pýřité nebo lysé, často dwakrát pilowané, ostré; řapíky přečrátké; lata složená, konečná; kwěty skoro newonné, před rozwitím krásně růžowé, pak blednaucí; ušty kalichowé odstálé, trojúhlé; plátky waječné, podduté; měchýřiky lysé, nafauklé. — W Sibirii, Čechách. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

Listy té a předešlé potřebuj w Sibirii co thé.

T. plstnatá. S. tomentosa Lin. Pluk. phyt. t. 321. f. 5. Schmidt t. 51. Keř 3—5' vysoký; kůra čerwenawá a přikrytá plsti naryšawělau; listy wejčité, obyčejně dwakrát pilowané, wezpod hustě plstnaté, bělawé, na lici zelené, krátce řapikaté; lity delší neb kratší konečné;

stopky a stopečky naryšavěle plšnaté; květy růžové; ústý kalichové vně plšnaté, trojúhlé, podhnuté; měchýřiky prosté, rozewřené, plšnaté. — W Americe sewnozápadni. Kwěte w srpnu. \bar{H} .

Celá rostlina má chut hořkau a trpkau; kořen kořený potřebuje se k posilování.

T. udatna. S. *Aruncus* Lin. *Pall. ross. t. 26. Com-mel, hort. t. 9.* Udatna, donik. Kořen mnoholetý, co rok čerstwé lodyhy vyhánějící; lodyha 3' i wíce vysoká, přímá, tenká, lysá, čárkovaná, sotwa wětewnatá; listy střidawé, třikrát wyštěrbené: úkroje zakončité, dwa-krát pilowané, po žile a na řapíku pýřité, konečný wejčítý, pobočné kopinatowejšité, řapičkowané; listy nejhořejší obyčejně jednoduše peřenosečné; lata konečná, nejkrásnější, klasatá, třebas 1' dlouhá: klasy sedawé, tenké, 1—2" tenké, hustokwěté; květy skoro sedawé, na jedné rostlině hned samčí, hned samičí, hned nijaké: samčí mají plátkůw 5, kalichu delších, tyčinek asi 15, delších nežli plátky, střed kwětu tupý; samičí mají plátky sotwa kalichu delší, waječňky 3, poddlaublé, rownoběžné, zdělí plátkůw, se čnělkau dlouhaunkau a bliznau hlavowitau; měchýřiky 3, nachýlené, podluhowaté, nafauklé, čnělkau hrotité, šedé, 2chlopné, 2semenné; semena čárkowitá, ostrá, drobníčká. — W lesech ewropských a sibirských, Kwěte od kwětna až do lipna. \bar{H} .

Ozdobná bylina, jež by ozdobau zahradám býti mohla. Kořen zahořklý a trpký silně woní; druhdy jej i nať potřebowali proti zlmnicím; nať se hodí k wydělávání kůže.

T. medunišník. S. *Ulmaria* Lin. *Fl. dan. t. 547. Engl. t. 960. Plenk t. 400. Sturm f. 18. Hayn. 8. t. 31. Dütseld. 5. t. 6.* Tawolník jilmový, lobazník, lobaz, medunišník. Kořen mnoholetý, dřewnatý, oblý, černý, mrca-satý; lodyhy 2—4' zwýši, přímé, změlka prohýbané, hranaté, lysé; listy kořenowé řapikaté, někdy delší střewice, úkrojaté, lodyhowé střidawé, sedawé čili až ke wzniku listnaté, wšecky přetrženě wyštěrbené, na lici sytě zelené, wezpod bíle hustě plšnaté, někdy toliko žebra takowau plstí pokrytá: úkroj konečný nejwětší, dole wejčítý nebo srdčítý, 3laločný: úkrojky jako úkroje poboční wětší, kopinaté, střihanozubaté zubami nejostřeji pilowanými, úkroje mezi welikými nejmenší, wejčitookrahlé, pilowané; listeny podobné lalokům drobným, trochu wětší; z konce lodyhy vychází stopka dlouhá, nesaucí wrcholík někdy 3" dlouhý, 3dilný, s diloma

wněšnýma delšíma prostředního; kwěty jednostranné, drobné, bílé, stopečkaté, wonné; ušty kalichové podhnuté; plátky obwejšité; tyčinky plátkůw delší; plod složený z měchýříkůw 5, zkraucených, hnědozelených. — Na lukách mokrých podlé potokůw w Ewropě. Kwěte od čerwna až do srpna. †.

Celá rostlina jest nahořklá a trpká, kořením zapáchá a jest oblíbená píce kozí; druhdy potřebowali ji w lékařství, obzvláště proti wředům; kwěty hořkými mandlemi zapáchající chwálily se proti hlistám; nať též k vydělávání kůže se potřebuje.

T. kamčatecká. *S. camtschatica* *Pall. ross. 1. t. 28.*
Donik kamčatecký. Kořen tlustý, wně černý, u wnitř bílý; lodyhy 2—3sáhowé nebo vyšší, dole na palec tlusté; listy kořenové nejwětší, často zšíří 1', zdělí 8", dlanitě hluboce 5dílné, dwakrát pilované, lodyhowé příšipowité nebo kopinaté, wšecky na lici lysé, na rubu chlupatoběláwé; kwěty trochu wětší nežli medunišnika, lahodně zapáchající; měchýříky šerpiwé, nezkraucené. — Na Kamčatce, na Aleutách a podlé průplawu beringského.

Pazaušky, mající chuť jader broskwowých, jedí na jaře, w zimě ale kořeny surowé nebo uwařené s jikrami nebo rybami.

T. tužebník. *S. Filipendula* *Lin. Fl. dan. t. 635. Plenk t. 399. Sturm f. 18. Hayn. 8. t. 30. Tužebník Mat. Háj. 260. — Wel. 306. c. Třebník, zemní ořech.*
Kořenu oddenek úkosný, rozdělený na mrcasy mnohé, nitowité, tu a onde na hlízy zwelíčelé čili oteklé, wně černé; lodyha skoro loktowá, přímá, hranatá, lysá, změlka nepravidelně prohybaná; listy kořenové a lodyhowé na krátkých řapících w obvodu podlauhle kopinatočárkowité, dolení třebas 9" dlauhé, 1½, řidko 2" široké, přetržené wyšterbené: úkroje podlauhločárkowité, stříhanozubaté, lysé nebo pýřité; palisty polosrdčité, taktéž zubaté, s řapíkem dopola srostlé, nejdolejší delší, kopinaté; chocholík konečný, dlauhostopkatý, 5—6" dlauhý, běwný; kwěty wně růžové, uwnitř bílé, jednostranné, na stopkách dlauhých; ušty kalichové, podhnuté; plátky podlauhlé, tupé; worečky rownoběžné, bělohuňaté, s bliznami tlustými; plody nezkraucené. — Na lukách a pastwinách suchých po Ewropě a Sibirii. Kwěte w čerwenci. †.

Hlízy kořenové u wnitř čerwené, zapáchají w jeseni pomarančemi, jsau zahořklé a jedlé. Nať zahořklá, trpká, wobná, k vydělávání kůže údobná. Kwěty zasladlé a nahořklé mají mnoho mauky a tudýž w seweru k dělání mauky se potřebují; druhdy měly sláwu proti močůmu kamenu. List w Rusku potřebují proti tasemci.

TRUBUŠKA. GILLENIA. GILLENIE.

Kalich trubkowitozvonkovitý, v ústí zúžený, na patero klaný. Plátkův 3, čárkovitokopinatých, přinestejných, z konce trubky vyniklých. Tyčinek 10—15, zavřených. Worečkův 5, ukončených čnělkau nitowitau, hlavičku nesaucí, přisrostlých w tobolku špauzdrau: pauzder 2semenných.

T. malopalítkatá. *G. trifoliata Moench*. *Spiraea trifoliata Lin. Bot. mag. t. 489. Bart. med. t. 5. Bigel. med. t. 41. Düsseld. 10. t. 12.* Bylina 1—2' zwýši, přímá; lodyha hranatá, načerwenalá, lysá; listy střidawé, prstnatě trojlískaté: úkroje na kratičkých řapičcích kopinaté, nejostřeji dwakrát pilowané, nejostřejší, lysé, wespod pýřité; řapiky nejkratsí; palisty čárkowitzé, zakončité, zděli řapiku; stopky úžlabičkové nebo konečné, mnohem delší listu, 2—3kwěté; kwěty skoro 1" dlouhé, bílé nebo bílé a růžové, jednostranné, na stopečkách trubky kalichowé delších; palisty šidlowité. — W lesech wllíckých Ameriky sewerné, z Kanady až do Floridy. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen přewětewnatý, žlutawý, čláknatý, působí užíwaný jako ipakakuanha horem a dolem; 40 zrn činí dáwení.

T. hrubopalítkatá. *G. stipulacea Nutt. Bart. t. 6. Spiraea stipulacea Willd.* Rozeznává se od předešlé osecy protisečnými nebo šdilnými a palisty welikými, listowitými, wejčitými, zakončitými, stříhanopilowanými. — W Americe sewerné.

Působí jako předešlá, mnohem ale silaěji.

MYDŁOKOR. QUILLAJA. QUILLAJA.

Kwěty pometáním mnohomanželné. Kalich na patero klaný, stálý: uštůw wejčitých, ostrých, w panpěti chlopnitých. Plátkův 5, padawých. Lůžko šlaločné, dno kalichowé přikrýwající. Tyčinek 10, z konce lalokůw lůžkowých vyniklé. Worečkův 5, tlustých, břichem srostlých, w čnělku šidlowitau ukončených. Tobolek tolikéz, trojbočných, kožnatých, odstálých. Semena dwojřadá, střechowitá, na konci křidlatá.

M. tupolistý. *Q. smegmadermos Decand. Q. saponaria Poirr. Lam. t. 774. Smegmadermos emarginatus R. et Pav. prod. t. 31. Quillai.* Strom ztepilý, přewětewnatý, s korau tlustau, popelawau, dřiwím twrdým; wětwe a rozhy střidawé; listy střidawé, řapikaté, jednoduché, nejcelejší, wejčité, podlahlé, tupé nebo wykro-

jené, na obau stranách zelené, přezimující; palisty nejmenší padavé; květy na konci rozeh úzlabičkové, samičí, samičí nebo obojaké, stopkaté; kalich vně bělavě přifašmitnatý; plátků 5, obvejčitých, nehetnatých; plod z 5 tobolek, jako hvězda rozewřených, eliptických, vejčítopodlauhých, kožnatých, tupých, 1pauzdrych, mnohosemenných. — W Chili a Peruwii. 5,

Dříví nerádo se štípa. Kůra ale má tu výbornou vlastnost, že nahrazuje mýdlo nejvýbornější, neboť roztlučená a ve wodě močená dává mnoho mydlinek, ježto wlnu zbawují mastnoty, plátno ale žlutí. Proto w ní veliký obchod wedau. Všickni Indiané jí sobě myjí hlauu, nečesajíc se; domšwají se, že jí wlasý černají,

Podřadí 4.

TOTENOWITÉ. SANGUISORBEAE.

KRWAWEC. POTERIUM. BECHERBLUME.

Květy jednodomé nebo mnohomanželné. Kalich dole 3šupinný, s trubkou nahoře ztěsněnou, krajem 4dílným. Plátky žádné. Tyčinek 20—30. Worečky 2, ukončené čnělkou nitowitou a bliznou kystowitou. Holénky w kalichu ztwardlém, wysehlém 1semenné.

Byliny, polokře; listy lichopeřené; listky pilované; květy strbaulené nebo klášené, husté.

K. obecnyj. P. Sanguisorba *Lin. Curt. land. 2. t. 64, Engl. bot. t. 2341, Plenk t. 668, Schk. t. 300, Hayn. 8. t. 23.* Wlaský bedrník aneb. krwawé kořeni menší *Mat. Wel. 373.* Bylina. Kořen kolmo do země wnikající, hnědý, mnohohlawý, vypauštějící trs; lodyhy 1—2stře-wičné, oblé, přibrnané, jednoduché, chudolisté, dole huňaté, málowětewné: wětwe nejčastěji jednoduché, nahé; listy lichopeřené, 7—13jařmé: listky pilované, lysé, dolních obvejčitookrauhlé, lodyhowých podlauhlé nebo kopinaté; řapíky listůw kořenových a lodyhowých dolejších dole huňaté; strbauly příkulowaté, nemnohé, na konci lodyhy a wětwiček, zelenawé, nachowěle naběhlé, jejichž květy hoření samičí, dolní samičí; tyčinky wlas-kowité; prašniky kulowatosrdcowité; blizny štětičkowité, nachowé; ušty kalichowé wejčité, ostré, rozložené; trubka kalichowá semenonosná zkostnatělá, tupě 4hra-ná, sítkowaně swraskalaunká. — Na pahrbcích suchopar-ných, wýslunných po Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Listy pro chuť ostrokořennou, slabou potřebují co kořenů; protož rostlipa chowá se w zahradách tu onde a slowe *bedrník zahradní*. Též

dává dobran pŕel, pro kteranz pŕŕŕinu w Angliŕanech u velikém množství se sází. Druhdy ji potŕebowali w lékarství proti auplawicím, krvotokúm, na rány a wředy.

K. mnohomanželný. *P. polygamum W. et Kt., 2. t. 198.* Podobá se pŕedešlému, liší se ale kalichy plodonosnými, co kost ztwardlými, jamatoswraskalými, čtyhrannými, po hranách křidlatými, jichžto wrásky wywýšené. — Na pahrbcích suchoparných Ewropy teplejší,

Užitek jako pŕedešlého.

K. trnatý. *P. spinosum Lin. Moris. ox. 8. t. 18. f. 5.* Keř 3—4' zwýši, rozdělený na wětwe nepravidelně křiwolaké, šedé, nejodstálejší; wětwičky pŕihuňaté; listy lichopeřené, 4—7jařmé; listky wejčitookrauhlé, na lici olysající, srstnaté, řidko sytě zelené, wezpod bledé, hustě huňaté, drobné, 2''' dlouhé, po kraji hluboce a skrowně pilované; stopky úžlabičkové, krátké, huňaté, nesaucí strbaul podluhowatý, na němž kwěty hoření jsau samčí, doleni samiči; ušty kalichowé wejčitookrauhlé, ostraunké, zelené; kalichy plodonosné skoro zjahodělé, zakulatělé, čerwené; stopky mnohé, nenesaucí strbaulkúw trnowatěji a jsau mnohokrát (3—7krát) sochaté, jako wětwe šedé. — Po suchopařích na Kretě, Archipelagu řeckém, okolo Cařihradu, w Natolii, na Sicilli, \bar{K} ,

TOTEN. SANGUISORBA. WIESENKOPF.

Kwěty obojaké. Kalich na őtvero klaný, wně dole dwojšupinný. Plátky žádné. Tyčinky 4, Worečky 2, zawřené w trubce kalichowé, čnělkau štětičkowitau ukončené. Holénky 2, wyschlé, nepukawé, lsemenné. Semeno pŕekocené.

Byliny; listy lichopeřené; kwěty hustě strbaulené nebo klasené.

T. lékaršký. *S. officinalis Lin. Fl. dan. t. 97. Plenk t. 63. Schk. t. 24. Hayn. 8. t. 22.* Krwawé koření I, *Mat. Wel. 373. c.* Toten, tosten, mateři ličko. Kořen mnoholetý, na prst tlustý, wně šedočerný, u wnitř žlutawý; lodyha 2—3'' zwýši, pŕimá, tuhá, oblá, lysá jako wšeccky díly, jednoduchá nebo nahoře chudowětewná, chudolistá; listy tuhé, lichopeřené, 5—7jařmé: listky kratičce řapičkaté, wejčitosrdčité, na konci zaokrauhlené, zubaté zubami ostrými, na lici sytě zelené, wezpod bledé; strbauly konečné, wejcowité, asi co žalud veliké, na dlouhých stopkách, prodlažené, hnědě čerwené; kalichy

lysé: úšty wejčité, ostraunké, u wnitř pod koncem opatřené bradawickau bilau; tyčinky zděli kalichu. — Na lukách w Ewropě. Kwěte od čerwna až do srpna. ♃.

Twrdá to pŕce pro dobytek; kořen trpký druhdy w lékařstwi, obzwláště proti hřběci.

T. kanadský. S. canadensis Lin. Moris. ox. 8. t. 18. f. 12. Cornut. can. t. 174. Knorr delic. t. P. 5. f. 4. Podobá se předešlému; listky wejčito- nebo srdčitopodlauhlé, ostře a hrubě pilované, dlaho řapièkaté, jako palisty wejčitopodlauhlé, nestejnostranné, dolejškem srostlé s řapíkem, lysé; klasy hustokwěté, přímé, třebas 2" dlahé, bělawé; úšty kalichowé okrauhlowejčité, tu- paunké; tyčinky mnohém delší nitek čárkowitých; listeny kopinaté, kwětu kratší, pýřité. — Na pastwinách mokřých w Kanadě. Kwěte téhož času. ♃.

Kořen hořký a trpký dáwení působí, což w tom řádu jest neobyčejný aučinek.

PERLAUŠEK. MARGYRICARPUS. PERLFRUCHT.

Trubka kalichowá na konci zaužená: kraje 4—5dílňého s úšty nesaucimi kolec zaubkowitý. Plátky žadné. Tyčinky 2. Blizny perowitě na ninoho klané. Holénka w trubce kalichowé proměněné w peckowici zakulatělau. Semeno wisuté.

P. štětinatá. M. setosus R. et Pav. per. 1. t. 8. f. d. Ancistrum barbatum Lam. Křiček wětewnatý, 1' wysoký, hustolistý; listy lichopeřené, 4—5jařmé; listky šidlowité, na konci chlupaté, 3" dlahé; palisty pošwovité, huňaté; kwěty úzlabièkowé, sedawé; owoce sliwovité, zakulatělé, bílé, leskuté jako perly. — W Brasílii, Peruwii, Chíli a d. \bar{h} .

Owoce jedí děti, ačkoli málo má dužniny. List proti krwotokům se potřebuje.

KONTRYHEL ALCHIMILLA. FRAUENMANTEL.

Kalich trubkowitý: trubka nahoře zaužená, kraj 8dílňý: uštůw střidawě menších, někdy nejmenších, zaubkowatých. Plátky žadné. Tyčinky 4—1. Worečky 2—1, pobočně nesaucí čnělku niřowitau, na konci hlawatau, pak wysýchající, twrdnaucí, lsemenné (holénky).

Byliny, zeliny; listy dlahěnlolaločnaté nebo rozsekané; kwěty drobné, chocholičené.

K. obyčejný. A. vulgaris Lin. Fl. dan. t. 693. Plenk t. 69. Schk. t. 26. Sturm f. 2. Husinůzka Mat. Háj. 53.

— *Wcl.* 425. Kontryhel, kondolik, hvězdoš. Kořen mnoholetý, silný, rovnovážný, vně šedohnědý, mnoho mrcašů vypaustějící; lodyhy podle dobroty půdy 1" až i 1' zvýši, přímé nebo vzstaupavé, oblé, duté, nejodstáleji chlupaté, někdy skoro lysé, jednoúché; listy ledwinovité, až do třetiny 7—9laločné: laloky polookrahlé, kolem dokola pilované, 3" široké, 2 1/4" dlouhé, více méně chlupaté, někdy docela lysé, podle hlavních žil řasnaté; řapiky kořenových mnohem delší listu (třebas 6paletčné), lodyhowé od dole wzhůru kratší, nejhořejší nejkratší; palisty dolní podlahlé, dopola, hoření okrahlější, s řapíkem a dohromady srostlé, po prostém kraji pilované, hořejší stříhanopilované; z hořeních úzlabíček a konce lodyhowého vynikají stopky, nesaucí vrcholky, ježto dohromady dělají latu listnatou: květy stopěčkaté, lysé, žlutavě zelené; ústy kalichové wejčité, ostré; tyčinky 4, kratší uštůw; holénka rusá. — Na lukách a pastwinách po Evropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Dobrá píce pro dobytek. Kořen a nař swraskují, a tudyž potřebovaly se proti silným krvotokům, ranám a wředům: Alchemikové sbírali s listů rosu, a tudyž slowe rosau sluneční a alchimilla.

K. rolní. *A. arvensis Scop.* *Aphanes arvensis Lin.* *Fl. dan. t.* 973. *Schk. t.* 26. Zelinka sotwa prstu zvýši, wětewnatá, rozestřená, pýřitá; lodyha oblá: listy střidawé, w řapik ztenčené, 3dílné: lalokůw na 2—3 klaných, ostrých, asi 4" dlouhé; palisty wejčité, stříhanozubaté, málo kratší řapiku, s ním dopola a zpředu dohromady srostlé; květy úzlabíčkové, strbaulené, nejkratšeji stopkaté, pýřité; kalich na osmero klaný: ústy střidawé nejmenší, zaubkowitzé, střidawé kopinaté, ostré; tyčinky 4—1; holénky 2, jedna někdy pometající. — Na polích a rolich w Evropě, Iberii, na Jamaice. Kwěte od čerwna až do září. ☉.

Nař bořká a trpká žene na moč; zmládí může se co salát jísti. Upewňuje písk.

Podřadí 5.

ŠÍPKOWITÉ. ROSACEAE.

Šik 1.

Mochnowité. Potentilleae.

Kalich rozšířený, bez trubky prodlaoužené: ústy w paupěti chlopnité. Holénky obyčejně mnohé na

prodlouženém lůzku, řídko 2—4, w trubce kalichowé zawřené.

KUKLÍK. GEUM. BENEDIKTENKRAUT.

Kalich trubky prohlubené, kraje na desatero klaneho, s ušty střidawě menšími. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho. Holének mnoho, w hlawičku nahromaděných, čnělkau stálaw, ocasowitau, chlupatau nebo lysau ukončených. Semeno wzstaupawé.

Byliny; listy rozdílně peřenosečné,

K. lékařský. *G. urbanum* Lin, *Fl. dan. t. 672. Schk. t. 137. Sturm f. 5. Hayn. 4. t. 33. Düsseld. 6. t. 17. Wagn. 1. t. 11, Benedykt Mat. Wel. 346. c.* Kořen mnoholetý, tlustý, wřetenowitý, wně hnědý, u wnitř bílý, u prostřed čerwený, zapáchá obzvláště z jara hřebíčkem; lodyha přímá, 1—2' vysoká, chudowětwná nebo jednoduchá, nejodstáleji huňatá, listnatá, oblá; listy kořenowé na řapících dlauhých, huňatých, lyrowitopeřené: úkroj konečný nejwětší, obwejitý, dole ostrý, 3laločný; lalokůw kolem do kola zubatých; úkroje 2 poboční nejhořejší taktěž dlauhé, někdy 3laločné, užší, střihané a pilowané, ostatní dolní úkroje mnohem menší, wejčité, zubaté, wice méně chlupaté; listy lodyhowé, dolejší podobné kořenowým, ostatní na 3 úkroje rozsekané, nejhořejší jednoduché, ostatně podobně zubaté; palisty zaokrauhlé, weliké, zubaté, prosté; kwěty konečné, ojedinelé, přímé, neweliké; ušty kalichowé wětší wejčité, zakončité, chlupaté, na wnitřní ploše podlé krajůw běloaksamitnaté; ušty menší čárkowité, trochu kratší wětších; plátky uštůw kalichowých wětších málo delší, bledě žluté, obwejité; plod kulowatý, kalichem podhnutým podepřený, složený z holének mnohých, chlupatých, ukončených osinaw lysaw, dwojčlankowaw, jichž dolní článek čtyřikrát delší hořeniho, dole pýřitého; lůzko rowné. — W hájích a krowištích wlhaunkých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Kořen obsahujel tříslowinu, pryskyřici a silici, potřebujel na místo káfy chinowé; též při čirání piwo před zkysnutím.

K. wirginský. *G. virginianum* Lin. Caryophyllata virginiana Herm. par. t. 111. Welmi podobá se předešlému, od něhož se ale liší listy hluboko střihanými, skoro protisečnými, úkroji prodlouženějšími a ostřejšími, kwěty bílymi, kalichu kratšími, za kwětení nachýlenými;

stopkami proti kwětu tlustnaucími, osinami semenowými chlupatými. — W Americe sewerné.

Kořen jeho w Americe sewerné jako předešlý u nás se potřebuje.

K. prostřední. *G. intermedium Ehrh. Willd. h. ber. t. 69.* Podobá se předešlému; kwěty ale má trochu wětší, často nachýlené; kalich čerwenawý, rownowázný, ani po kwětení podhnutý; plátky širší, náhle w nehet zaužené; worečky chlupaté, ukončené osinaw dwojčlánkowaw, jejížto článek dolení jest čtyřikrát delší hořeního, dole chlupatého. — Na podobných místech w Ewropě. Kwěte téhož času. ♀.

Kořen taktéž se potřebuje.

K. potoční. *G. rivale Lin. Fl. dan. t. 722. Schk. t. 137. Sturm f. 8. Hayn. 4. t. 34. Benedykt wodni Mat. Wel. 346. C.* Po nati podobá se kukliku lékařskému; kwěty skoro třikrát wětší nežli uwedeného, ryšaworyzé, nejřídčeji žluté nebo bílé, plátky širokoobwejté, vykrojené, zděli kalichu, dlauhonehetné; worečky chlupaté, ukončené osinaw dwojčlánkowaw, jejíž článek hoření huňatý, skoro zděli dolního, dole chlupatého; lůžko skoro zděli kalichu. — Na lukách wlhkých, podle potokůw, od podhoří až na hory. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Kořen jeho, málo kořenný, někdy za kořen prwního se vydává a potřebuje.

Odrodek s lupeny kalichowými w listy proměněnými jest *G. hybridum Wulf. Jacq. rar. t. 94.*

K. chlumní. *G. montanum Lin. Jacq. aust. t. 373. Sturm f. 14. Benedykt horní Mat. Wel. 347.* Kořen tlustý, šedočerný, úkosný, mrcasatý; lodyhy přímé, jednoduché, 1kwěté, 1—6" zwýši; listy kořenowé nazlultle chlupaté, lyrowitě přenosěčné, nestejně zejkwované: úkroj konečný, nejwětší, přisrdčítý, tupě laločnatý, pobočné wejté, zaokrauhlé; listy lodyhowé mnohem menší, dlaněnošlaločné: lalokůw kopinatých, podlauhých, zejkwovaných: palisty wejté, přizejkwované; kwět skoro $\frac{5}{4}$ " široký, pěkný, žlutý, přímý; kalich chlupatý: ušty wětší kopinaté, menší čarkowité, o polowinu kratší; plátky obsrdčité; holénky s osinami nečlánkowanými, huňaté, kalichem rozloženým podepřené. — Na pastwinách horních a podhorních. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Kořen též kořenný druhdy w lékařstwi jako kuklika lékařského se potřebowal.

MALINNÍK. RUBUS. BROMBEERSTRAUCH.

Kalich dna rownaunkého, kraje na patero klaného. Plátkův 5, s tyčinkami mnohými z kalichu vyniklých. Holének přemnoho, na lůžku wyvýšeném, nedužnatém nahlaucených, čnělkau poboční opatřených, w pecko-wičky dužnaté proměněných. Semeno překocené.

Kře, řídko byliny. Lodyhy dvojleté často kořenatější, hladké nebo ostnaté. Listy řapíkaté, peřené, dlaněné nebo jednoduché; kwěty latněné, řídko ojedinelé, bílé nebo červené. Ovoce jedlé.

M. obecný. R. *Idaeus* Lin. *Fl. dan. t.* 788. *Plenk t.* 407. *Hayn. 3. t.* 8. *Guimp. t.* 97. *Düsseld. 5. t.* 20. *Wagn. 1. t.* 74. Maliny *Mat. Háj.* 300 — *Wel.* 358. Keř přímý, třebas zwýši může, wětwnatý, oblý, nahoře autle pýřitý, ostny teničkými, šidlowitými, štětínovitými pokrytý, někdy bez nich; listy peřené, na rozlách kwětaucích trojené, nejwýšší jednoduché, wejčité, konečný někdy přisrdčitý, dwakrát nejostřeji zubaté, wozpod obyčejně běloplstnaté; řapíky zobléné, na lici žlábkowité, pýřité; palisty šidlowité z nejdolejška řapíku wyniklé; stopky na konci lodyhy úzlabičkowé a konečné, listu dwakrát kratší, nesaucí hrozen chudokwěty, nachýlený nebo nicí, jako stopečky bělopýřitý, hákowitě ostencowaný; kalich pýřitý a ostnatý, otewřený; plátky obwejitoklínowité, přímé, ušťú kalichowých kratší, bílé; ovoce autle pýřité, jakoby jínowaté, nelesklé, karmínové, růžové, řídko žlutawě bílé. — W lesech, obzwlášťe na mýtech hromadně po Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Ovoce, *maliny*, netoliko z planých, anobř i zahradněch pro wýbornau chuť a wůni se jí; dělají z něho také ocet, syrap a wodu malinowé, w lékařstwí užitečné; též z něho možná dělati wíno a lsh; listy zahořklé druhy proti bēhawkám a krowotokům se potřebowaly.

M. západní. R. *occidentalis* Lin. *Sloan. t.* 213. *f.* 1. *Dill. elth. t.* 247. *f.* 319. Podobá se předešlému; lodyhy oblé, modrawě jínaté, ozbrojené ostny sehnutými; listy na silnějších řapících, na rubu běloplstnaté; na wýstřelcích jalowých peřené, pětulistkaté, na kwětaucích trojené; stopky přikoličené, ostnaté; kalich ušťúw kopinatočárkowitých; plátky 2laloké, klínowité, odstálé; plody černé, někdy červené. — W Americé sewerné. Kwěte w kwětnu až do lipna. \bar{h} .

Nahrazuje dokonce we vlasti náš malinník obecný.

M. ježiník. R. *caesius* Lin. *Fl. dan. t.* 1213. *Schk. t.* 135. *Hayn. 10. t.* 9. *Weihe t.* 46. Ježiník, černice, mali-

na černá. Kořen lezavý; kmeny křovité, oblaukovitě sehnuté nebo prostřené, větwnaté, oblé, často z modrawa šedě jínaté, ozbrojené ostny tenkými, přírovnými; listy trojeno- nebo pěténodlaněné: listky vejčité, dwakrát pilované nebo zubaté, s konečným větším, řapíčkátým, pobočnými přisedawými, lysé, pýřité, aksamitnaté nebo brvitě; řapíky wíce méně ostnaté, pýřité; palisty čárkowitzé, z dolejška řapíku wyniklé, nejkratsí; lata jednodušínká, přímá, listu kratší; stopky štetinatosnaté; kwěty bílé, asi $\frac{3}{4}$ " široké: ústy kalichowé, vejčité, dluze zakončité, otewřené; plátky vejčité, rozložené, kalichu kratší; owoce černé, modrawošedě jínaté, bezleské, kalichem zawřeným zastřené. — Podlé rolí a na nich. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{H} .

W polích welmi obtížný keř, leza po zemi a vyháněje z kořena přemnoho lodyh. Owoce, ježiny, sice se jí, není ale tak chutné, ani newoní jako maliny. List zahořklý jindá na rány.

M. ostružinník. R. fruticosus Lin. Fl. dan. t. 1163. Plenk t. 403. Schk t. 135. Hayn. 3. t. 10. 12. Weihe t. 7. 45. Ostružiny Mat. Háj. 99. B. — Wel. 357. Keř kmenůw oblaukovitě sehnutých nebo prostřených, tupě hranatých, wíce méně ostnatých, větwnatých, lysých, pýřitých, chlupatých nebo huňatých; listy trojené nebo pěténé dlaněné, dwakrát zubaté, lysé, pýřité neb chlupaté, někdy wezpod běloplstnaté; listky vejčité, okrauhlowejčité, dole wíce méně srdčité wykrojené; řapík a hlawní žíla listková wíce méně ostnaté; palisty čárkowitzé, nejkratsí; hrozen složený, konečný, mnohokwětý, někdy $\frac{1}{2}$ dluhý, přímý, z wrcholíkůw složený; ústy kalichowé vejčité, ostré, rozložené; plátky vejčité, kalichu delší, otewřené; owoce (ostružiny) driwe červené, pak černé, lesklé, s kalichem často podhnutým. — W lesech, křowistích, plotech, na rolích po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{H} .

Množství odrodkůw, jež někteří za obzwláštní rody uznáwají. Jest také odrodek plnokwětý zahradoí. Ostružiny náwinué, dost lahodné, ačkoli malinám nejsau roweň. Dělawí z nich wíno, ocet, kořalku; nezralé a sušené proti auplawici; kořen otwřá a žene na moč.

M. wonný. R. odoratus Lin. Corn. can. t. 150. Mill. ic. t. 223. Keř přímý, kmenůw někdy co muž vysokých, přímých, oblých, bezbranných, s korau slupující se; rozhy, řapíky, stopky a kalichy pokryté chlupami, na konci žlázku kulowatau a černau nesaucími; listy jednoduché, okrauhlosrdčité nebo skoro ledwinowitzé, 5-laločné: lalokůw ostrých, nestejně dwakrát zubatých; řa-

píky asi o $\frac{1}{2}$ kratší listu; palisty nejmenší, čárkovité; květy konečné, příchocholičené; ústý kalichové wejčíté, dlauze zakončité; koruna skoro $1\frac{1}{2}$ " široká, krásně růžová, kalichu 2krát delší; plátky obwejčíté, nejtupější; ovoce veliké, červené: holénky mnohé, wejcowité, aksamitnaté, s ěnělkau nálewkwitau. — W lesech Ameriky sewerné. \bar{h} .

Owoce jako maliny, jimž se podobá, w Americe jedť; u nás máme keř w zahradách pro ozdobu, maliny ale jeho nedozráwajf. Kwět wonný; částky zláznaté třené zápachu jsau růžowěho.

M. skalní. *R. saxatilis* Lin. *Fl. dan. t. 134. Guimp. t. 104. Weihe t. 9.* Keř kmenůw lezaucich, tu a onde kořenatějících, špinawě tisawých, wětewnatých, wyhánějících několik rozeh letnich, třebas 1' vysokých, zelinných, dole šupinatých, čárkowaných, nejjednodušších, chlupatých a krátce a řídce ostnatých; listy trojené, dlaněné, jednobarewné, pýřité, pak olysající: listky wejčítokosočtwerečné, dwakrát ostře zubaté; palisty kopinaté, pýřité; květy příchocholičené nebo přiojedinelé (11—1), konečné; stopka welmi krátká; stopečky pýřité a ostnaté, zděli trubky kalichové, zwonečkwité; ústý kalichové kopinaté, ostré, podhnuté, zděli plátkůw podlaublokopinatých, bílých, přímých; tyčinky přímé; ovoce složene z nemnohých holének nejwětších, prozračitých, červených, wodnatých; semeno podlauhlé, đubkowanosítkowané, rusé, 2" dlauhé, oblé. — Na místech skalnatých podlé lesůw w Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Maliny chuti náwinné, mdlé, nelahodné.

M. sewerný. *R. arcticus* Lin. *Buxb. cent. 5. t. 26. Lin. lap. t. 5. f. 2. Fl. dan. t. 488. Plenk t. 410. Engl. bot. t. 1585.* Podobá se předešlému; rozhy letní, pýřité, bezbranné; listy trojenodlaněné, skoro stejnobarwé, lysé; listky obwejčíté, ostrauce hrubozubé; palisty wejčíté, tupé; kwět ojedinelý, konečný, skoro 1" w průměru dlauhý, růžový; kalich ústůw kopinatočárkwitých, podhnutých, kratších nežli plátky obwejčíté, wykrojené; ovoce malinám podobné, náwinné, sladké, přewonné a libeznějši jich. — W Loparsku, Sibirii a Kanadě. \bar{h} .

M. moroška. *R. Chamaemorus* Lin. *lapp. t. 5. f. 1. Fl. dan. t. 1. Plenk t. 409. Weihe t. 49.* Moroška. Kořen plaziwý, co motauz tlustý, wyhánějící lodyhy přímé, asi 4" vysoké, oblé, připýřité, bezbranné; listy jednoduché, ledwinité, 2" široké, $1\frac{1}{2}$ " dlauhé, řasnaté, ostře zaubkowané, wezpod pýřité, olysající, 5—7laloěné; łalokůw zaokrauhých; palisty wej-

čité, nejtupější: kwěty dvojdomé, ojedinelé, na stopce řapíku delší a jako kalich pyřitě, jehož ušty (4") podlahokopinaté, ostré; koruna $\frac{5}{4}$ " w průměru široká: plátkůw obwejitých, nejtupějších, rozložených; holénky zakulatělé, veliké. — Na seweru Ewropy a Ameriky, u nás na horách krkonošských. Kwěte w čerwnu. 7.

Kořen silného zápachu a hořké listy chwálí se proti nemocem kožním. Morošky jsau dobré a náležejí k nejlepšímu owoci na wysokém Seweru.

JAHODNÍK. FRAGARIA. ERDBEERE.

Trubka kalichowá poddutá, na desatero klaná: uštůw střidawě menších. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho. Holének wyschlých mnoho na lůzku rozličném, pak zwelichujícím se, padawém, dužnatém. Čnělka poboční. Semeno wisuté.

Byliny wyběžky wypauštějící; listy o listech 3, hrubě zubatých.

J. pospolitý. F. Vesca Lin. Blak. t. 77. Plenk t. 412. Schk. t. 135. Sturm f. 2. Hayn. 4. t. 20. Jahody bílé Mat. Wel. 367. Bylina. Kořen úkosný, černohnědý, mnoho mrca-sů wypauštějící; lodyha nejkratší, vyhánějící wyběžky někdy welmi dlauhé, na konci kořenatějící a rašící; listy na řapících dlauhých, přímých, zoblých, na wnitřní straně žlábkem na děli opatřených, nejodstáleji chlupatých; listy žlístkaté: listky wejčítokosočtwarečné, chlupaté, dle žeber řasnaté, hrubě nejčastěji jednoduše zubaté zubami ostrými, sedawé: palisty mázdrowité, wejčité, nahnědlé, ostré; stopka jednoduchá, skoro zwýši řapíku, oblá, nejodstáleji chlupatá, nesaucí chocholík ze stopěček několikrát sochatých, 1kwětých, přitlačeně wzhůru chlupatých; kalich kwětaucí rozložený, plodonosný rozložený nebo podhnutý; plátky bílé, rozložené, obwejčité, delší kalichu; owoce (jahody) wisuté, nejčastěji čerwené, šťawnaté, kořenné, wonné, plné holének drobných, twrdých, hnědých, hladkých, smačknutých. — W lesech, křowistích, hájích po Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu, na horách později. 4.

Odrodky jsau tyto:

a) Jahody homolowité, podluhowaté nebo kulowaté, na jednom místě.

β) Wyběžky žádné nebo překrátké.

γ) Listy jednolistkaté, pobočních pometajících.

δ) Celé léto kwět a jahody nesaucí.

ε) Plný, kwětu plného.

Owoce netoliko prwní, ano i nejlahodnější, nejzdrawější, občerstwující, a jf se buď panhě, buď s cukrem, wfnem, též i mlékem.

Dělají z něho syrup, víno, ocet, kořalku. Kofen a list co thé; též proti plynutí břicha. Listem kluří proti bolení zubů od nastouzení.

J. truskawec. *F. elatior Ehr. Noisett. jard. t. 13. f. 1. Hayn. 4. t. 27.* Jahodník *Mat. Háj.* 308. Jahodník horní *Mat. Wel.* 367. Truskawec, truskawice, truskawka, kosmatka. Welmi podobný předešlému, a liší se tím, že kalich plodonosný jest nejotewřenější nebo podhnutý; stopky a řapíky nejodstáleji chlupaté; kwěty větší a pomětáním wždycky dvojdomý. — W lesech, obzvláště na chlumích. †.

J. kopeční. *F. collina Ehrh. Hayn. 4. t. 30. Fl. dan. t. 1339.* Tráwnice. Též prvnímú rodu podobný; kalichy ale plodonosné jsau přitlačené na jahody; řapíky nejodstáleji chlupaté, na stopkách přitlačeně chlupaté; listy obak pýřité. — Na kopcích a wrších nezdělaných podle křowíšť. Kwěte w kwětnu, čerwnu.

J. hrubokwěť. *E. grandiflora Ehrh. Duham. 1. t. 6.* Jahody nejwětši s kalichem přitlačeným; řapíky a stopky přímochlupé; listy na lici lysaunké, tmawě zelené, hrubě pilované. †.

J. chiloenský. *F. chiloënsis Ehrh. Dill. elth. t. 120. f. 146.* Kalich plodonosný přímý; řapíky a stopky nejodstáleji chlupaté; listy obak huňaté, pilované zubami širšími nežli delšími. †.

J. wirginský. *F. virginiana Ehrh. Noiss. t. 12. f. 2. Hayn. 4. t. 28.* Kalich plodonosný otewřený; chlupy na řapíku přímé, na stopce přitlačené; listy na lici lysé; worěčky ponořené do dubek lůžkových, čímž snadně od jiných rozeznati se může. †.

Poslední tři rody w zahradách se sázejí, kdežto jahodník hrubokwěť k swému zdaru mírnau krajinu potřebuje. Užitek jejich jako ostatních.

Sázení jahod w některých krajinách, n. p. okolo Hamburgu, w Belgii a w Angličanech okolo Londýna welice prowádějí a jest welmi wýnosné.

ZÁBĚLNÍK. COMARUM. BLUTAUGE.

Kalich, koruna, tyčinky a pestík jak u jahodníka. Lůžko odkwětlé zwětšelé, dužnaté, haubowité.

Z. bahní. *C. palustre Lin. Fl. dan. t. 636. Hoffm. germ. t. 7. Schk. t. 138. Drev. et Hayn. 3. t. 92.* Pětिलistek čerwený *Mat. Wel.* 363. *C. Oddenek* plaziwý, článkovaný, ze článkůw kořenatější; lodyha wzstaupawá, oblá, čerweně naběhlá, nahoře pýřitá, wětewnatá; listy lichopené, zjařmé; listky přiblížené, eliptičnokopinaté,

ostře pilované, sítkowitožilnaté, na líci tmavě zelené, lysé, wezpod bledé, pýřité; listy příkřetí dlanitě troj-
dílné; řapíky dole rozšířené objímají lodyhu; květy
nahnědle červené, na malém wrcholiku se stopkami ly-
sými; kalich 10laloký: lalokůw střidawě wětších, wejči-
tých, dlauze zakončitých, rozšířených, menších kopina-
tých, ostrých, podhnutých; plátky podlahlé, zakončité,
mnohem kratší lupenů kalichowých wětších; tyčinek 20,
zdělí plátkůw; čnělky poboční; lůžko wejcowité, dužna-
té, s holénkami mnohými, kulowatowejčitými. — Na lu-
kách bahnitých. Kwěte w červenu, lipnu. 4.

Rostlina wždycky prozrazuje rašelínu, jest swraskawá, a může
se potřebowati k wydělání koží; kořen dáwa červenau barwu špat-
nau; jindá proti plynutí břicha a krwotoku.

MUCHNA. POTENTILLA. FINGERKHAUT.

Kalich, koruny, tyčinky a pestík jak u jahodníkůw.
Lůžko nadduté nebo homolowité, wyschlé, aniž dužna-
téle.

Byliny, polokře. Listy dělené; palisty se řapíkem rostlé;
květy bílé nebo žluté, řídko růžowé.

M. křovitá. *P. fruticosa* Lin. *Amm. t. 17. 18. f. 1.*
Duham. t. 20. Nestler t. 1. Engl. bot. t. 88. Guimp. t. 42.
Keř 3—4' wysoky, přímý, wětewnatý; pokožka korní
šedotisawá, se laupající; rozhy zelené nebo červeně
naběhlé, oblé, wzhůru odstálaunce chlupaté; listy stři-
dawé, neweliké, wyštěrbené, 2—3jařmé, chlupaté: úkro-
je přiblížené, podlahlokopinaté, ostré, obak skoro stej-
nobarewné; řapíky zdělí listku, wlasaté; palisty kopina-
té, ostré, mázdrowité, dwakrát kratší řapíku; květy we-
liké, přichocholičené, někdy ojedinělé; stopky a kalichy
wzhůru chlupaté; ušty kalichowé wšecky stejně dlauhé,
střidawě wejčité, zakončité a čárkowitzkopinaté, dole
zaužené; koruna kalichu dwakrát wětší: plátkůw žlutých,
okrauhloobwejčitých. — W Sibirii, Angličanech, na Py-
renejích. Kwěte w lipnu, srpnu. 7.

U nás w zahradách pro ozdabu se ošetřuje. W Sibirii potře-
buje se list místo čaje čínského.

M. husí. *P. anserina* Lin. *Fl. dan. t. 544. Plenk t.*
413. Sturm f. 4. Hayn. 4. t. 31. Stříbrník anebo husí
nýdlo *Mat. Háj. 303. — Wel. 360.* Bylina lodyh leza-
wých, 1' dlauhých, oblých, wzhůru chlupatých; listy i
se řapíkem třebas-8" zdělí, w obvodu podlahlokopina-
té, liché a přetržené wyštěrbené: úkroje nejdolejší
nejmenší, a ostatní wzhůru zponenáhla se zwětšující,

všecky jsou vejčitopodlahlé, hlouběji mělčeji ostře pilované, na lici lysé, wezpod bělohedwábné, větší třebas 1" zděli, menší mezi nimi položené sotwa 3" zděli; řapík chlupatý, na 4" bezlistečný; palisty listůw kořenových třebas zděli 2", kopinaté, celé, na 2—3" nahoře prosté, lodyhowé vejčité, hluboce pilované, nejhořejší vyšterbené: listkůw čarkovitých; kwěty žluté, asi 1" w průměru, ojedinelé úzlabíčkové, na stopkách co list dlouhých, oblých, wzhůru chlupatých; kalich chlupatý: uštůw 5, větších kopinatých, celých, 5 menších často 3—5laločných; plátky obvejčité, kalichu delší; lůžko chlupaté. — Na aupořích, trávnících po Ewropě a Americé. — Kwěte w kwětnu, čerwnu a jeseni. 4.

Dobytek se jí netýká, husy ale rády jí zobají. Kořen a nať slabě swraskují a ženau na moč; druhdy w lékařstwu se potřebowaly. Na kořánf býwá červec pòlský.

Jsuu odrodky listů obak bělohedwábnitého nebo obak zeleného, též stopek dvojkwětych.

M. stříbrná. *P. argentea* Lin. *Fl. dan. t. 865.* *Sturm f. 17.* *Pětulistek Mat. Háj. 305.* *Pětiprstek Mat. Wel. 363.* Štírice. Kořen dřewnatý, wně tisawě hnědý, vypaustějíci malý trs z lodyh přímých nebo dole wzstaupawých, 1' vysokých, oblých, bělohuňatých; listy střidawé, pětěnodlanité, na lici lysé nebo pýřité, wezpod bile huňaté: lalokůw obvejčitoklínovitých, na polowici hoření hlouběji mělčeji stříhaných anebo protisečných laloky širšími nebo užšími, odstálými, ostrými, po kraji podchlípenými; kwěty na konci lodyh wrcholík dělající, žluté; kalichy chlupaté; plátky obvejčité, celé; holénky wrápečkaté, neobraubené. — Na místech wýslunných, wyprahlých po Ewropě. Kwěte w čerwnu, lipnu. 4.

Nať a obzwlastě kořen swírá, a protož před časy byly w lékařstwu potřebowány. Mohau k barwení slaužiti jako následující.

M. přímá. *P. recta* Lin. Podobá se předešlé jměním. Lodyha přímá nebo nejdoleji wzstaupawá, škrablawaučká, chlupatá chlupy na bradawičce bílé, sedícími, bílými, dlouhými a kratšími (obzwlastě hořejí), na konci žlázku černawau nesaucími; listy pětěno nebo sedmenodlanité, škrablawaunké, a podobnými jako lodyha chlupy oděné: listky podlahlé, dolů zaužené, a wšude hrubě stříhanozubaté zubami tupaunkými; palisty kopinaté, celé nebo wíce méně stříhané, dole kratší řapíku, uprostřed jak on dlouhé, nahoře delší; kwěty na konci lodyhy wrcholík dělající; kalich podobně chlupatý, uštůw stejně dlouhých, těch vejčitých, oněch kopinatých; ko-

runa žlutá, větší kalichu, z plátkův obsrdčitookrauhlých; holénky; vyvýšeně swrskalé, blanau obraubené. — Na výslunných suchoparích po Ewropě mirtější. Kwěte w čerwnu, lipnu. 4.

M. lezawá. P. reptans *Lin. Schk. t. 136. Hayn. 4. t. 53.* Pětulistek *Mat. Háj. 304. — Wcl. 363.* Kořen mnoholetý, dlahbý, wětewnatý, černohnědý, wypausti lodyhy lezawé; oblé, tenké, řidkochlupé, jednoduché nebo raději nejkratšejí wětewnaté; listy pěténodlanité: listkypodlahloobwejcíté, hluboce pilované, na líci roztrauseně přitlačeně chlupaté, jakož i wezpod po žebrách; řapiky listu delší nebo kratší, řidkochlupé; palisty wejcíté, celé nebo stříhanozubaté; stopky úzlabičkové, ojedinělé, listu dwakrát delší, přímé, lysé, oblé, 1kwěté; kwět w průměru paleoný, žlutý; kalich uštůw podlahblokopinatých, ostrých, střidawě o $\frac{1}{3}$ kratších; koruna zděli kalichu, z plátkův obsrdčitých; holénky zrnkowatoškrablawé. — Na pastwinách wlhkých podlé přikopůw po Ewropě. Kwěte w lipnu, srpnu. 4.

Kořen a nať sw'rajš a byly jindá w lékařstwí užíwány.

M. lesní. P. sylvestris *Nestl. P. Tormentilla Sibth. Tormentilla erecta Lin. Fl. dan. t. 589. Schk. t. 136. Sturm f. 31. Hayn. 2. 48. Düsseld. 6. t. 2. Nátržnik Mat. Háj. 306. b. Nátržnik, tržené kořeni Mat. Wcl. 365. Přetržnik. Kořen uzlowatý, asi prstu ztlausti, oblý, jako ukausnutý, hnědý, wnitř čerwenawý, wypausti několik lodyh třebas střewičných, tenkých, wzstaupawých, anobrž prostřenich, nahoře sochatowětewných, oblych, wzhůru odstá-launce chlaupkowaných; listy trojenodlanité, klínowité, na hoření polowici hluboce zubaté, po žilách obak přitlačeně chlupaté, kořenowé na řapících listku mnohem delších, lodyhowé doleni na překrátkých, hoření sedawé; palisty listkům podobné twarem, stříhanozubaté, o polowičku kratší; z úzlabiček nejhořejších wynikají stopky ojedinělé, tenké, chlaupkowané, delší listu, jednokwěté; kwět žlutý, sotwa 5''' w průměru zděli; kalich chlupatý, uštůw 8, řidko 10, stejných, kopinatých; plátkůw 4, řidko 5, okrauhloobwejcítých; tyčinky dwakráte kratší plátkůw; lůžko chlupaté; holénky čarkowanoswrskalé. — W lesích, wřesowištích, na pastwinách. Kwěte w čerwnu, lipnu. 4.*

Nať sw'rajš jindá w lékařstwí se užíwala; nyní se potřeboje kořen trpký, obsahující mnoho třísłowiny a wýtah z něho, jenž místo draťi krwe se béře; též slauží k wyděláwání koží a bärwení jich na čerweno.

M. hájní. *P. nemoralis* *Lehm. pot. t. 13.* *Tormentilla reptans* *Lin. Engl. bot. t. 892.* Podobá se předešlé. Kořen takový též; lodyhy rozprostřené, střewičné, sochaté, wzhůru odstálaunce chlupaté; listy sedmeno-, pětěno- nebo trojenodlanité, přitlačeně obak chlupaté, olysající: listky obwejícté, střihozubaté, poboční (když jich 5—7) patrně dole srostlé, wšecky řapíkaté, ani nejhořejší sedawé; palisty listkůw mnohem menší, kopinaté, dolení střihozubaté, hoření celé; stopky úžlabíčkové, listu mnohem delší, ojedinělé, pyřité, 1kwěté; kwět žlutý, asi $\frac{3}{4}$ " w průměru široký; ústy kalichowé stejné dlahé, wněšně kopinaté, wnitřní wejícté, nejostřejší; koruna kalichu dwakrát delší, plátkůw okrauhloobrdčitých; lůžko chlupaté; holénky tečkowanoswrskalé. — W lesích stinných, mechatých po Ewropě. Kwěte w čerwnu, lipnu. ♀.

Powah jako předešlá, *... z ...*

Šik 2.

Řepíkwité. Agrimonieae.

Kalich trubkowitočihowitý, pak i ztwrdlý, w ústí zaužený, a zawirající holénky 2 nebo pometáním 1.

ŘEPÍK. AGRIMONIA. ODERMENNIG.

Kalich trubky čihowité, wně štětinaté, ústí zauženého, kraje na patero klaného. Plátkůw 5. Worečky 2, s čnělkau konečnau. Holénky se slupkau měkkau w trubce kalichowé ztwrdlé; semeno wisuté.

Byliny listů wyštěrbených, kwětůw brozněnoklasených, žlutých, listenatých.

Ř. lékařský. *A. Eupatoria* *Lin. Fl. dan. t. 588. Plenk t. 364. Schk. t. 128. Hayn. 2. t. 19.* Řepíček anebo starček *Mat. Háj. 302. — Wel. 361.* Kořen wřetenowitý, mrcasatý, kolmojdaucí, dřewnatý, z černa čerwený, wyhán, lodyhu wzyčenau, oblau, wětewnatau, ponáčerwenalauí třebas 2' přewyšující, jako řapiky a stopky pyřítau a nejodstáleji dlahochlupatau chlupy z malé bradawicky wynikajícími; listy střidawé, dlahé, přetrženě licho wyštěrbené, mnohojařmé: úkroje wětší podlahlokopinaté, hrubě pilowané, úkroje menší mezi dwěma wětšíma 3jařmé, nestejně weliké, wejícté, hrubě pilowané, wšecky na lici řídce a přitlačeně chlupaté, poboční sedawé, konečný řapíckatý; palisty polosrdčité, weli-

ké, nejdoleji na řapík přirostlé, zakončité, wdě ostře zubaté; hřozny klasovité, konečné, zpřimené, dlouhé; kwěty ojedinelé nebo dvojčaté, krátce stopečkaté, pod stopečkau opatřené listenem na tré klaným, uštůw čárkowitých, wdě chlupatých; kwěty neweliké; trubka kalichowá hustochlupá, nahoře háčkowitoštetinatá; ušty kopinaté, lysaunké; plátky okrahlé, wětši okraje kalichowého; tyčinky zdělí uštůw kalichowých; kalichy zralé obdálné, obhomolowité, u dola hluboce brázdowané, na konci s kolci nejrozewřenějšími, na konci háčkowitými. — Na pahrbcích suchoparných mezi roždím. Kwěte od čerwna do srpna. 4.

Nač trochu kořennau a trpkau před časy w lékařství potřebowali.

R. wonnij. A. odorata Camer. hort. 7. Ait. Podobá se předešlému, má ale postawu ztepilejší; listy peřenosečné čili wyštěrbené: úkrojůw podlauhlých, hluběji pilowaných; obzvláště ale liší se trubkau kalichowau polokulowatau, široce zwonkowitau, brázdami mnohými, měššími ale protaženau; dále plátky dwakrát delšími kraje kalichowého. — W Ewropě jižné.

Jest kořennější a tudy mocnější, užitek ale tentýž.

Šik 3.

Šípkowité. Roseae.

Růže. Rosa. Rose.

Trubka kalichowá dužnatá, baňkowitá, ústí kruhem žláznatým zaužené, kraj šdílňý. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho, za kruhem a na něm stojících. Worečky někdy nožkaté, nožkami nejčastěji na wnitřek trubky kalichowé přirostlé. Čnělky dlouhé, z nadústí čnějící. Holének mnoho kostěných, w trubce kalichowé zwelicele, zabarwené, zbobulelé zawřených.

Kře nejčastěji ostnaté; listy lichopeřené; kwěty weliké, dftem přewoňawé. Rody těžko rozeznatelné. Pokolení jedinké.

§. 1. Worečky wsecky sedawé, beznožičné. Palisty stejné, na rozhách kwětaucích, sotwa wětši; listeny z pometalých palistůw užši.

R. lesní. R. arvensis Huds. Engl. bot. t. 188. Red. ros t. 89. Guimp. t. 95. Keř wětwi oblých, prodlauzených, šlahauowitých, položených, pokrytých ostny roztraušenými, dole smačknutými, kosowitě podhnutými, nestejnými; rozhy nejodstálejší, přímé, lysé, ostnaté;

listy lístkůw lysých anebo pýřitých 5—7, přiokrauhloobwejičitých, zejkwanopilowaných, wezpod bledých, nelesklých, padawých; palisty wšecky stejné, podlahločárkwité, ploché: aušek wejičitých, zakončitých, podhnutých; kwěty ojedinělé nebo chocholičené; trubka kalichowá wejičitá: uštů protisečných, často jednoduchých, s plodu zrajícího padajících; plátky bělawé, celé nebo wykrojené, krátké; worečky sedawé; čnělky srostlé, zděli tyčinek; šipkwice přímé, elipsowité nebo zakulatělé, karmasínowé. — W lesech a plotech po Ewropě. Kwěte w čerwnu. \bar{H} (jako wšecky).

R. stálezelená. *R. sempervirens* Lin. *Plenk t.* 406. *Red. t.* 13 — 16. Keř wětwi prodlaužených, šlahauowitých, položených, ostny roztraušenými, silnými, dole smačknutými, kosowitými ozbrojených; lístkůw 5—7, přezimujících, kožowitých, eliptičných anebo wejičitých, stejnobarewných, obak lesklých, skoro přitlačené pilowaných; palisty stejné, podlahločárkwité, ploché: aušek kopinatých, podhnutých; trubka kalichowá zakulatělá jako stopky a wněšná strana uštůw celých anebo protisečných, pak padawých, žláznatomrtnatá; čnělky huňaté, srostlé, nahoře prosté, zděli tyčinek anebo kratší; plátky wykrojené; šipkwice wejcowité nebo wejičitokulowaté, přímé, lysé nebo žláznatomrtnaté. — W Ewropě teplejší. Kwěte w čerwnu.

Ten rod od nejdáwnějších časůw jest w zahradách s plnými kwěty; potřebuje se na silici růžowau; plátky prý silně počišťují.

R. plaziwá. *R. gallica* Lin. Kořen široko daleko se rozplazující a vyhánějící kmeny prostřené nebo přímé, rozdilně vysoké; ostny na lodybách směstnané, nestejné, wětší ze zpodku rozšířeného, smačknutého šidlowité, přikosowité sehnuté, menší štětínowité a promíchané štětínami žláznatými, mnohými; lístkůw 5—7, eliptičných anebo zaokrauhlých, kožowitých, tuhých, wezpod bledých, přijednoduše pilowaných; palisty čárkwitopodlahlé, ploché: aušek wejičitokopinatých, ostrých, rozewřených, i listůw příkwětních, stejných; kalich trubky jako stopky žláznatoštětínaté: uštůw koruny kratších, protisečných nebo celých, kratších podhnutých, pak padawých; worečky wšecky sedawé; šipkwice přímé, zakulatělé, pozdě zrající. — Podlé lesůw a rolí na pahrbcích wýslunných. Kwěte w čerwnu.

Welmi se proměňuje. Planá nebývá wyšší $1\frac{1}{2}'$ s kwětem jednoduchým, zahradní wyšší, s kwětem plným, růžowým, jednobarewným. Drobnokwěťá jest křiček nizaunký, s kwětem přemalým, obyčejně plným a listem drobným.

R. pířmowá. R. moschiata Mill. Red. t. 17. 18. Lindl. ros. 121. Keř wětwi šlahauowitých, wzestaupawých, ozbrojených ostny tenkými, podhnutými; lístkůw 5—7, kopinatých, zakončítých, lysaunkých, různobarewných, wezpod bělawých; palisty podlahločárkowitzé, nejuzši: aušek rozewřených, čárkowitzých, ostrých; kwěty často přemnohé, wrcholičené, bílé, jednoduché nebo plné, nejwonnějši, plátky s nehem žlutým; stopky mnohem delši trubky kalichowé, postranní člankowané, jako kalichy chlupaté, přimrtnaté; ušty kalichowé příprotisečné, s podlahhlým přiwěskem; šipkowice wejcowité, čerwené. — W Indii a Persii, kdežto i w zahradách wůbec se sází.

Jest to nejhlawnějši rod, z něhož růžowá silice (olejček) se dobývá, a protože z 6 centů plátkůw sotwa 2 lotůw silice se nabývá, jest drahá. Plátky dají do wody a nechají státi na slunci, načež silice na wodě wzplývá.

R. indská. R. indica Lin. Kmen přímý nebo přípnulý, zelený nebo nachowý; ostny welmi odlehlé, silné, kosowitzé; lístkůw 3—5, wejčítých, zakončítých, kožowitých, lesklých, lysých, pilkowaných, wezpod bělawých; palisty přeauzké, s řápiem srostlé, celé nebo brwitopilowané; kwěty ojedinělé nebo latněné; tyčinky wehnuté; stopky přičlankowané, často ztlustlé, i s kalichami hladké nebo swraskaloštětinaté; ušty kalichowé zdělí plátkůw, podhnuté, pilowané; šipkowice čihowité (?). — W Číně a Indii wýchodní. Kwěte skoro pořad.

W zahradách našich máme několikero odrodkůw libowonných, jichž nejhlawnějši jest *obecná*, *latněná* (Noisetiana); *čajowonná*, (fragrans, theiodora) a *wždy kwětaučí* (semperflorens), také *růží měslěnanu* nazwaná.

R. stolistá. R. centifolia Lin. Plenk t. 402. Red. et Thor. p. et t. 77. Red. t. 25. Hayn. 11. t. 29. Düsseld. 10. t. 8. Wagn. 1. t. 24. Podobná k r. plaziwé; kořen ale mnohem méně plaziwý; pně wyšši; ostny roztraušené, nestejně, wětši, silné; lístky nejsau tak tuhé jako růže plaziwé a jakoby mázdrowité, anobrž měkké, zelinné, wejčité, rowné, jednoduše pilowané; palisty wšecky podlahločárkowitzé: lalokůw dlauhých a úzkých; aušek kopinatočárkowitzých, wztažených; ušty kalichowé protisečné, kratši nežli koruna; trubka kalichowá a stopky žláznatomrtnaté; plátky wehnuté. — Wlast neznámá, nepochybně ale Kawkazsko; wsude w zahradách. Kwěte w čerwnu.

Růže, králowna wšech kwětůw, čemuž Indowé odporují, obraz newinnosti, přátelstwí a mlčeniwosti. Obyčejně růžowá, též bílá s

paupětem růžovým. Wůně nejlbezpečnější. Z plátkův dělají med, ocet, wodu, silici růžové, w Malé Asii wúbec oblibenau wodu růžowau a perly růžové, černé, roztírajíce plátky na těsto tuhé a tworíce z nich na stroji pilulkowém kuličky.

Odrodkůw mnoho. Nejhlawnější tyto :

β) *bublinatá*, *bullata* Red. et Thor. 1. t. 37. Ostny nejhojnější; lístky přeweliké, bublinaté, jednoduše pilowané, stopky a kalichy žláznaté, lepnaté, plátky růžové, nachové, wehnuté.

γ) *mechatá*, *mucosa*; ostny nestejně, malé, hojně; lístky wejčité, rovné, jednoduše pilowané; stopky a kalichy žláznatomechaté; plátky růžové nebo bílé, wehnuté. Kwěty jednoduché Red. et Thor. 1. t. 39.

δ) *malíčká*, *Pomponia* R. *provincialis* Ait. Red. et Thor. 2. t. 67. 1. t. 56. Nizaunká, kwěty a lístky nejmenší.

ε) ušty kalichové, nejwětší, lyrowité, řapíkaté.

§. 2. Worečky u prostřed kalichu dlahonožkaté; nožka zděli worečku. Kwěty 3—5 nebo wíce chocholičené, wšecky kromě prostředního listenem opatřené. Palisty listůw přikwětních rozšířené. Ostny hrubé.

R. šípkowá. *R. canina* Lin. Šípek, šipinka, merhelec, mrhelec. Keř přímý; ostny silně kosowité, dole rozšířené a smačknuté, přistejně, na wýstřelcích roztraušené, na rozhách kwětaucích skoro přiřapění; lístkůw 5—7, eliptičných anebo wejčitých, ostře pilowaných, s zuby hořejšími sklímenými: palisty listůw přikwětních eliptičné, rozšířené, ostatních rovné, podlahlé: aušek wejčitých, zakončitých, wztažených; ušty kalichové protisečné, někdy co koruna dlahé, podhnuté, s plodu zrajícího padawé; stopky plodonosné přímé; šípkowice eliptičné, wejcowité nebo zakulatělé, pozdě zrající; worečky prostřední nožkaté. — W plotech, křowistích a rozdích po Ewropě. Kwěte w čerwnu; šípkowice w zimě zrají.

Šípkowice otewřené, zbawené semen a chlupůw je obalujících a usušené slauží k dělání omáček; též zadělané do cukru w nemocech k občerstwení. Na tom kři se nacházejí hauby růžové (*Bedeguar*, fungus *Cynobati*), způsobené žlabatkau růžowau (*Cynips Rosae*), někdy u welikosti jablka, dělají prý spaní, když se položí dětem pod podušku, nepochybně že wyhlížejí jako hlawa wlasatá. Čerwy w nich se nalézající potřebují proti zubůw bolení, rozmačkawše je a zastrčiwše do wyžraného zubu. Na šípky štěpují růže zahradní, aby nabyly koše. Množství odrodkůw:

α) Řapíky, lístky, stopky a trubka kalichowá lysé. *R. canina* Lin. Plenk t. 404. Sturm f. 18. Hayn. 11. t. 32. Red. 3. p. et t. 37.

β) Řapíky a lístky wezpod i na líci chlupaté, stopky bez štětín.

γ) Stopky žláznatomrtnaté, listy lysé nebo chlupaté, trubka kalichowá lysá nebo žláznatomrtnatá, řapíky žláznaté a chlupaté nebo bezchlupé. *R. collina* Jacq. *nust.* t. 197.

δ) *Růže bílá*. *R. alba* Lin. Plenk t. 405. Hayn. 11. t. 31. Guimp. t. 96. Red. t. 115 — 119. Lístky eliptičné, jako i řapíky, stopky a trubky kalichowé lysé, kwět bílý.

R. rezawá. R. rubiginosa Lín. *Jacq. aust. t. 50.* Keř hustší předešlého, zelený, porezawělý; ostny silné, kosowité, dole rozšířené, smačknuté, na pněch roztraušené, nestejně: menších autlejších, na rozhách přiřa-piční; lístkůw 5-7, eliptičných, zaokrauhlených, dwa-krát odstále pilowaných; palisty rozeh kwětaucích roz-šířené, eliptičné, ostatní podlauhlé, rownaunké: au-šek wejčitých, zakončitých, wztažených; ušty kalicho-wé protisečné, skoro zděli koruny, podhnuté, s plodu zrajícího padawé: kwěty růžowé, o třetinu menší než-li předešlé; stopky plodonosné přímé; šipkowice zaokrau-tilé, pozdní. — Na pahrbcích wyslunných a křowistích po Ewropě. Kwěte w čerwnu.

Listy mezi prsty třené wydávají zápach jakoby kožičinau.

R. popelawá. R. tomentosa Smith. *Engl. bot. t. 990. Red. et Thor. 2. p. et t. 39.* Ostny silné, rowné, dole smačknuté, na pněch roztraušené, menší a autlejší, na rozhách kwětaucích přilistní, kosowité; lístky eliptičné nebo wejčité, napopelawělé, wice méně chlupaté, ostře dwakrát pilowané zuby odstálými; palisty listůw při- kwětních eliptičnorozšířené, ostatních podlauhlé, plo-chaunké: aušek wejčitých, zakončitých, wztažených; ušty kalichowé přístalé, protisečné, zděli koruny; plátky po kraji hladké; šipkowice zakulatělé, chruplawé. — W křo-wistích a lesech. Kwěte w čerwnu.

R. brvitá. R. pomifera Herm. *R. villosa* Wulf. Pře-dešlé podobná. Ostny pňowé silné, ze zpodku rozši-řené, smačknuté, šidlowité, wýstřelkůw letošních roz-traušené, nestejně, menší štetinowité; ostny rozhové obyčejně přilistní; lístkůw 5-7, eliptičných, napopela-wělých, chlupatých anebo aksamitnatých, dwakrát pilo-waných zuby odstálými; palisty listůw při kwětních eliptičnorozšířené, ostatních podlauhlé, plochaunké: au-šek wejčitých, wztažených; ušty kalichowé protiseč-né, zděli koruny, žláznatobrwité; šipkowice zakulatělé, uzráním dužnaté, nachýlené, kalichem stálým, sklímeným wěncené. — Na podhorách a po wrších. Kwěte w čerwnu.

§. 3. Worečky u prostřed kalichu krátkonožkaté: nož-ka o půlku kratší worečku. Kwěty na konci rozeh 3-5 nebo wice, chocholičené, wšecky, kromě prostředního, listenem opatřené. Palisty rozeh kwětaucích, širší nežli smítkůw jalo-wých. Wýstřelky nejostnatější, ostny autlé, rowné nebo nad-hnuté, nikdá nesehnuté, smíchané s menšími štetinowitými.

R. skoricowá. R. cinnamomea Lin. *Lindl. t. 5. Red. et Thor. ros. 105. 133. R. mutica* Fl. dan. t. 688. R.

fluvialis *Fl. dan. t. 868.* Keř; odnože s ostny rovnými, hustými, nestejnými, wětšími šidlowitými, menšími štetinowitými, bezžlazými; rozhy ostnůw poddwojných; přilistních, silnějších podhnutých; listkůw 5—7, waječnopodlahlých, jednoduše pilowaných, wezpod popelawě pýřitých; palisty rozeh jalowých čárkowitopodlahlé, na dél swinutotrubkowité, kwětaucích nahoře rozšířené: aušek wejčitých, zakončitých, odstálých; ušty kalichowé zděli koruny, celé, dlahozakončité; plátky wykrojené; stopky plodonosné přímé; šipkowice kulowaté, kalichem stálým, sklimeným wěňčené, dužnaté. — W krowištech a plotech, na pahrbcích nezdělaných. Kwěte w kwětnu a čerwnu.

Jest s kwětm jednoduchým, poloplňným a plným.

R. jasanolistá. R. fraxinifolia Berkh. Ker. reg. t. 458.
R. blanda Jacq. fragm. t. 105. Mnoho vypauští odnoží, ježto zmládí nejautleji a hustě jsau ostnaté; wětwe dospělé bezbranné, zeleně nebo fialowě, často siwě naběhlé; listkůw 5—7, eliptičných, ostře pilowaných, přiblížených; palisty na wětwich jalowých, podlahločárkowité, na rozbách kwětaucích rozšířené, polowejčité, zaubkowané; kwěty ojedinělé nebo wrcholičené; stopky a kalichy hladké, ušty zděli koruny, na konci kopinatočárkowité, rozšířené; plátky wyřiznuté; šipkowice kulowaté, kalichem sklimeným wěňčené. — W Americě západosewerné.

Kwěty tmawě růžowé nebo bledě a tmawě růžowě strakaté.

R. čihowitá. R. turbinata Ait. Ostny letošních wýstřelkůw husté, nestejné, wětší ze zpodku rozšířeného šidlowité, příkosowité, menší štetinowité, promíchané se štetinami žláznatými, ježto wšecky časem mizejí; wětwe bezbranné; listky wejčité, hrubě pilowané; palisty listůw příkwětních eliptičnorozšířené, ostatních podlahlé, rownaunké: aušek wejčitých, zakončitých, podhnutých; trubka kalichowá krátká, zwonkowitá; ušty kalichowé, často na konci kopinatočárkowité rozšířené, zděli koruny; stopky plodonosné přímé; šipkowice elipsowité nebo podlahowaté, ušty kalichowými nejrozloženějšími wěňčené. — W plotech a krowištech okolo wesnic. Kwěte w čerwnu.

Kwěty jednoduché, poloplňné nebo plné.

§. 4. Worečky prostřed kalichu krátkonožkaté; nožka nedosahující polowičku worečka nebo nejkratší. Kwěty ojedinělé, bezlistenné anebo listenem jedním z listu pometalého. Palisty stejné. Wýstřelky a smítky jako předešlých.

R. smrdutá. *R. Eglanteria* *Lin.* Ostny letošních vystřelkův rovné, husté, nestejně, větší šidlowité, menší štětinovitě, větvi loňských roztraušené, silnější, přiblaukovitě; listkův 5—9, přikrauhlých nebo eliptických, stejnobarevných: palisty stejné, ploché, po krajích podchlípené: aušek kopinatých, zakončitých, rozewřených; trubka kalichová zakulatělá; ušty kalichové, na konci kopinatočárkovité, pilované, kratší koruny; šipkowice přímé, zpleštilokulovatě, kalichem stálým, nejrozloženějším anebo sehnutým wěнденé, žlutočerwcowé. — W plotech. Kwěte měsíce čerwna.

Odrodky jsou dwoje:

α) S kwětem krásně žlutým, *R. lutea* *Curt. bot. mag. t. 363.*

β) na líci šarlatowým, na rubu žlutým, *R. punicea* *Lincl. ros. 84. R. bicolor* *Jacq. h. vind. t. 1.*

R. bedrníkolistá. *R. pimpinellifolia* *Decand.* Křížek sotwa 1½ vysoký, přímý; ostny nestejně, šidlowité a štětinovitě, rovné, na vystřelcích letošních husté, na větwich roztraušené; listkův 5—9, zaokrauhlých nebo waječných, jednoduše nebo dvojnásobně pilowaných zuby odstálými; palisty čárkowitzoklínatě: aušek kopinatých, zakončitých, přirozewřených, na rozhách kwětaucích širší; ušty kalichové celé, dwakrát kratší koruny, čárkowitzozakončité; stopky 1kwěté, plodonosné přímé; šipkowice zpleštilokulovatě, kožnaté, kalichem stálým, sklímeným wěнденé. — Na pahrbcích nezdělaných, suchoparných po Ewropě prostředni. Kwěte w čerwnu a lipnu.

Mnoho odrodkůw:

α) kwěty bílé, stopky lysé, *R. pimpinellifolia* *Lin.*

β) taktéz; stopky mrtnaté. *R. spinosissima* *Lin. Jacq. frag. t. 124. Engl. bot. t. 124.*

γ) Taktéz; listy wezpod žláznaté, stopky lysé nebo mrtnaté. *R. myriacantha* *Decand.*

δ) Taktéz; čnělky prodlauněné, dole huňaté. *R. microcarpa* *Bess. R. melanocarpa* *Link.*

ε) bez ostnůw. *R. mitissima* *Gmel.*

ζ) s růžowým kwětem.

R. horní. *R. alpina* *Lin. Jacq. aust. t. 279.* Kmeny dospělé bezbranné, wýstřelky letošni hustě ostnatě ostny štětinowitými, rovnými, bezžlazými; listkůw 7—11, podlauhloeliptických, dwakrát anebo jednoduše pilowaných; palisty rozeh kwětaucích rozšířené, ostatních čárkovité, na konci širší: aušek wejčitzozakončitých, rozewřených; ušty kalichové celé, kopinatozakončité, koruny delší; stopky plodonosné zkríwené; šipkowice nachý-

lené, elipsowité nebo podlauhlé, kalichem stálým, sklímeným wěněné, červené. — Na podhořích a horách po Ewropě. Kwěte w červenu a lipnu.

Odrodky jsau tyto:

- α) šipkowice lysé.
- β) šipkowice a stopky nebo toliko stopky žláznatomrtnaté. R. pyrenaica Gouan *ill.* t. 19.
- γ) listy chlupaté.

Podřadí 6.

JABLOŇOWITÉ. POMACEAE.

HLOH. CRATAEGUS. WEISDORN.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5. Čnělek cō pauzder waječnikowých. Waječnik 2—5pauzdrý; pauzder 2waječných. Jablka ukončena šomolkau užší nežli příčný průměr jablka, 1—špeckowá; pecek 2-, pometáním 1semenných.

H. tupolistý. C. *Oxyacantha* Lin. *Jacq. aust.* t. 292. f. 2. *Schk.* t. 132. *Guimp.* t. 72. *Hloh Mat. Háj.* 41. — *Wel.* 48. Keř weliký, třebas 2° zwýši, někdy i strom; mirný; kůra hladká, bělawá; wětwi mnoho, trnatých; trny oblé, na smítcích asi 1/2" dlauhé, nejodstálejší, černo-hnědé, po jejichž boku a z ok nad nimi roztrausených vycházejí rozhy; listy obwejčité, 3—5laločné, stříhané a pilowané, dole klínowité, zmladí na dolním kraji brwité a na hlavní žíle dole chlupaté, pak olysající, pěkně zelené, 2" dlauhé; řapiky kratší, řídce chlupaté; palisty polowejčité, pilowané zubami žlázkau ukončenými; kwěty wrcholičené, na rozhách konečné; stopky lysé, 1—2žlazé; kalich lysý: uštůw wejčitých, zakončitých, bezžlazých; plátky okrauhlé, zubaté, bílé; tyčinky kratší plátkůw: čnělky 3—1, kratší tyčínek; plod (hlohyně, hložky, hlůžky) waječný, červený, o 3—1 pecce. — W krowištích na wrších nižších po Ewropě. Kwěte w kwětnu a červenu, zrá w jeseni. \bar{H} .

Dřwí welmi twrdé a bílé potřebují saustružníci; keř wýborný jest na ploty; listy, kwěty a hlohyně natrpkalé druhy proti běhawkám. Míwá též kwět červený a někdy plný.

H. ostrolistý. C. *monogyna* *Jacq. aust.* t. 292. f. 1. *Pall. ross.* 1. t. 12. *Fl. dan.* t. 1182. *Guimp.* t. 73. Welmi podobá se předešlému; listy obwejčité, hluboce na 3—5 klané, stříhané a pilowané, dole klínowité; rozhy lysé; stopky a trubky kalichowé huňaté; ušty kalichowé kopinaté, zakončité, bezžlazé; plod zakulatělý, o 1

pece. — W krowištích po Ewropě. Kwěte o 14 dni později předešlého. \bar{n} .

Užitek tentýž.

H. nazarola. C. Azarolus Lin. Plenk t. 390. Andr. rep. t. 379. Nyšpulowě wlaská Mat. Háj. 72. 6. Nyšpulowý strom Mat. Wel. 85. Keř hlohům nasinským podobný, wzdýcky ale wyšši (20') a stromowitý, a we všech dílech wětši a silnější. Smítky zelenawě hnědé, rozhy běloplstnaté, jako i řapíky krátké; listy obwejšité, na 3—5 klané, dole klínowité: lalokůw celých nebo 1—3-zubých, lysé nebo po žebrách wezpod pýřité; wrcholíky konečné, na stopce nejkratsí; stopečky a kalichy bělohuňaté; ušty kalichowé trojúhelné, ostré, bezžlazé; plátky bílé, obwejšitookrauhlé, delší tyčinek; čnělky 3; plody wejcowité, $\frac{1}{2}$ " tlusté, červené, náwinné. — W Ewropě jižné až do Krajiny a Tyrol jižných. Kwěte w kwětnu, zraje w konec léta. \bar{n} , 5.

Owoce (nazarolky) jest wůbec oblíbeno: též se nakládá; jest dobro proti wrhnutí a plynutí břicha. Děwí bílé, twrdé potřebují saustrážníci a truhláři.

H. červenowý. C. coccinea Lin. Pluk. t. 44. f. 2. Strom 20' zwýši, silně trnatý; smítky tisawé, lesklé; listy srdčitowejšité, střihanorohaté, ostré, zubaté, lysé, asi 3" zděli, a $2\frac{1}{2}$ " zšří, na lici sytě zelené, na rubu bledší; řapíky asi $\frac{1}{3}$ listu; kwěty konečné, wrcholičené, bílé; stopky a trubka kalichowá žláznatopýřité; ušty kalichowé kopinaté, pilowané; plátky bílé; okrauhlé; čnělky 2—5; owoce zwicí wišně, šarlátowé, nejčastěji o 5 peckách. — W Americe sewerné, u nás pro ozdobu w sadech. Kwěte koncem dubna. 5.

Owoce chutné, jedlé.

H. leskutý. C. Crus galli Lin. C. lucida Wangenh. am. t. 17. f. 42. Strom 20' zwýši; smítky hnědočervené, s pokožkau bílau se slupující; trny oblé, jehlowité, nejodstálejší, silné, tuhé, 2" zděli, černé, po jejichž boku, wšak i také nad nimi z jiných ok vycházejí rozhy; listy obwejšitoklínowité, tuhé, nakožnatělé, skoro sedawé, na konci pilowané, nejlysejší, na lici lesklé, wezpod barwy mdlé, sífkowané, pozdě padající; palisty čárkowité; wrcholíky z kwětůw mnohých, bílých, 10mužných; ušty kalichowé kopinaté, připilowané; čnělky 2; owoce zwicí malých třešni pěkně červené, o 2 peckách. — W Americe sewerné; u nás w sadech. Kwěte w kwětnu, zrá w jeseni. 5.

H. ohniwý. C. pyracantha Pers. Mespilus Pyracan-

tha *Lin. Pall. ross. t. 13. f. 2. Schmidt t. 90. Schk. t. 133.* Keř hustý, sotwa zvýši růže; smítky tisawé, lesklé, trnaté, trny ze zakrsalých rozeh jednoduché nebo peřeně, nahé nebo listonosné, nejodstálejší; rozhy hustě bělopýřité; listy kopinaté nebo podlauhlokopinaté, zakončité, až skoro dolů pilowané, tuhé, nakožnatělé, řapíkaté, na líci lesklé, wezpod barwy mdlejší, až do zimy zůstawající, mladé obak pýřité, pak docela olysající; řapíky jako rozhy bělopýřité; palisty wejčité, pilowané, 3" dlouhé, řapičkaté, pýřité; wrcholíky složené z kwětůw bílých, menší nežli hlohu tupolistého; stopky a kalichy pýřité; ušty kalichowé wejčité, tupé; plátky okrauhlé; tyčinek mnoho; čnělek huňatých 5; owoce kulowaté, hnědočervené, zwící hrachu o 5 peckách, dužnaté, které zůstawjíc na kři přes zimu a jej skoro zcela přikrýwajíc dáwa utěšený pohled w době smutné. — W Americě sewerné. Kwěte jako předešlý. 5.

Owoce zastawuje plynutí břicha a krwotoky.

BIBAS. ERYBOTRYA. WOLLMISPELN.

Kalich wlnatý, tupě 5zubý. Plátky wausaté. Tyčinky přímé, zdělí zubůw kalichowých. Čnělek 5, nitowitých, zawřených, chlupatých. Malwice zawřená. Tytlík žádný. Kořinek mezi dělohama zkrýty.

B. žapanský. E. japonica Lindl. Mespilus japonica Thunb. Vent. maln. t. 19. Bot. reg. t. 365. Crategus Bibas Lour. Pluk. alm. t. 371. f. 2. Kaempf. t. 18. Strom mírný, wětwi uzlatých; listy třebas zdělí pidi a zšíři 2", kopinaté, zakončité, dole klinowité, ztenčené, mladé obak plšnaté, starší na líci olysající a lesklé, pilowané, dole celé; řapíky nejkratší, plšnaté; palisty trochu delší řapíku, kopinaté, zakončité, plšnaté; kwěty bílé, wonné, konečné, rozpostawené na hrozen složený, latowitý; stopky, stopečky a kalichy plšnaté; ušty kalichowé okrauhlé; owoce zwící třešňj, hruškowité, wlnaté, žluté, o 2 nebo 5 peckách. — W Číně a Žapánu, kdežto také se sází. 5.

Owoce šťawnaté, lahodné, nawnné a sladké wůbec se požívá; trpké listy proti plynutí břicha.

KYSILNÍK. COTONEAESTER. STRINMISPELN.

Malwice pecek 3—5, dohromady spojeuých, na kalich dužnatý přirostlých, na konci nahých, ani w dužnině nepohrauzených.

K. pospolitýj. C. vulgaris Lindl. Mespilus Cotoneaster Lin. *Fl. dan. t. 112. Guimp. t. 71.* Mišpulka jahodková *Ryč. ob. 56.* Keř 4—5' zvýši, wětewnatý; wětwe hnědé, s pokožkau šediwau, slupující se; rozhy šedoplstnaté; listy zaokrauhlowejčité, ostré, na líci tmawě zelené, nejlysejší, wezpod šedoplstnaté; řapíky krátké a palisty šidlowité též šedohuňaté; z konce rozeh poboč-
ních wynikaji chocholiky chudo- (3—5) kwěté, wisuté; stopky pyřité; stopečky, trubka i s ušty wejčítými, ostrými lysé; koruna nejčastěji bílá, též bledě růžowá, kalichu wětši; tyčinek 20; čnělky 3, ano i 5; jablko zwíci malého hrachu, kulowaté, čerwené, wisuté. — Na skalách po Ewropě mírnější a Sibirii. Kwěte w dubnu a kwětnu, zrá w srpnu. \bar{h} .

Tuhé dříví slauží na trubky dymkové, nabíjaky a t. d. Owoce zůstaweno ptákům.

MIŠPULOŇ. MESPILUS. MISPEL.

Šomolka celý hoření powrch jablka zaujímá. Pecky 3—5, se skořápkau co kámen twrdau, smačknutau.

M. domácí. M. germanica Lin. Duham. 1. t. 3. Pall. ross. t. 13. f. 1. Schmidt t. 83. Plenk t. 393. Guimp. t. 69. Nyšpule česká *Mat. Háj. 72.* Nyšpulowý strom *Mat. Wel. 85.* Strůmek zvýši 2 mužůw, trnatý, zahradní beztrný; trny krátké, 3—4''' zděli, úzlabičkové nebo obdálné od úzlabiček, nejostřejší, odstálé; rozhy jako řapíky, žila a žebra listowá šedohuňaté; listy střidawé, kopinaté, někdy podlahlokopinaté, někdy dole skoro wejčité, ostré, zubaté, dole celé, 4'' dlauhé i delší; kwět konečný, ojedinělý, sedawý čili na nejkratší stopce; trubka kalichowá zpleštilá, huňatá; ušty čárkowité, ostré, delší plátkůw bílých, zaokrauhlých; čnělky 4—5; owoce (mišpule, mišpulíně) zakulatělé, obšírnau šomolkau a ušty kalichowými wěncené, nejdoleji huňaté, ostatně lysé; pecky 3hrané, přetwrdé. — W křowistích na Kawkazu, w Persii, Ewropě teplé, u nás w zahradách. Kwěte w kwětnu, zrá w říjnu. \bar{h} , 5.

Owoce sčesané, trpké, musí uležeti na slámě, načež zhu-
ličewši jest jedlé, dnti nāwinné, wābec známé; druhdy proti plynutí
břicha užíváné.

KDAULOŇ. CYDONIA. QUITTE.

Kalich na patero klaný. Plátky zaokrauhlé, kli-

mawé. Tyčinky přímé. Ovoce zavřené, špauzdré: pauzder mnohosemenných, chruplawých. Semena dužninau klejowitau powlečená.

K. obecná. C. vulgaris Pers. Pyrus Cydonia Lm. Fl. dan. t. 1101. Duham. t. 83. Jacq. aust. t. 342. Plenk t. 396. Guimp. t. 8 ob Hayn. 6. t. 47. Düsseld. 4. t. 33. Kdaule planá Rýčl. . 31. Kdaule nebo kutna Mat. Háj. 69. b. Kdúle nebo kutna Mat. Wel. 81. Hrušná jabloň, pihwa. Keř planý sotwa zvýší muže, s owoceu drobnyu, w zahradách dospíwá k výšce 20', a wyhlíží jako strúmek neprawidelně rozvětwený; rozhy, řapíky, ruby listowé a ušty kalichowé u wnitř sedoplstnaté; listy wejčité, dole zaokrauhlé a nejtupější, na konci ostré nebo krátce zakončité, nejcelejší, na lici sytě zelené, nejmladší i na lici přitlačeně chlupaté; palisty wejčité, sedawé, prosté, wezpod chlupaté a žláznaté, na lici chlupaté, po kraji zubaté; kwět plané růži podobný, bílý nebo růžowý, na rozbách konečný, krátce stopkatý; kalich trubky plstnaté: uštůw podhnutých, wejčítokopinatých, peřenožebřých, wně řidkochlupých, žláznatých, zubatých; plátky obwejčité, dwakrát delší uštůw kalichowých, wstaupawé, celé anebo wykrojené; čnělky dole huňaté a srostlé; owoce (kdaule) wětší jablka, wěněčené ušty kalichowými, nejčastěji elipsowité, hranaté, žlutawé, wlnkau šedau oděné, s dužninau žlatau, obzwláště kořením zapáchající, zatrpkalau. — Půwodně prý u Cydonie na Krétě, nyní po Ewropě jižné a mírné, kdežto i sází se. Kwěte w kwětnu, zrá w říjnu.

5 a ř.

Kdaule nejedí se surowé, nébrž dušené anebo s cukrem a octem zadělané. Pochrantkáři dělají z nich powřdla, caltičky a rosolky. W lékařstwu potřebný semena slizí powlečená; jindy wcházely kdaule do syruwu a konserwy.

Několikero odrodkůw:

α) *K. podlauhlá. C. v. oblonga Blak. t. 137. List podlauhlówejčítý; owoce podluhowaté, dolů wytažené.*

β) *K. lusitanská. C. v. lusitanica Duham. 4. p. 195. fig. Listy kopistowité; owoce weliké, skoro hruškowité, s dužninau měkší, wřením zčerwenající.*

γ) *K. jablkowitá. C. v. maliformis. Listy wejčité; owoce menší, zakulowatělé; odrodek nejowebnější.*

K. žapanská. C. japonica Pers. Pyrus japonica Thunb. Bot. mag. t. 692. Andr. rep. t. 462. Bot. Cab. t. 541. Chaeromeles japonica Lindl. Strom; listy kožowité, lesklé, waječné, příklinowité, zejkwowanopilowané, obak i s kalichy lysé; palisty ledwinowité; kwěty konečné, ojedinělé, sytě čerwené; ušty kalichowé krátké, nejcelejší,

tupé, dužnaté; tyčinky 2řadé; ovoce zakulatělé jako kdaule našinská zápachající, a co jablko královské chutnající. — Na Žapanu. 5.

We vlasti vůbec oblíbené ovoce, které prý na 5 dílu se rozděluje, zápach má kdaulovými jablky a chuť koženými.

K. plstnatá. *C. tomentosa Roxb.* Rozhy plstnaté jako listy podlahlé, tupé, zubaté; palisty skoro nížadné. — W Hindostanu a Muskatu obyčejná kdaule, *Behiko-bij* jmenovaná a w lékařství potřebovaná.

K. čínská. *C. chinensis Thoun ann. mus. 19. t. 8. 9. Bot. reg. t. 905. Roxb. ind. p. 511.* Listy wejčité, obak zakončité, ostře pilované, mladší přiřuhaté, dospělé jakož i kalichy lysé; palisty podlahločárkovité, žláznatopilované; kwěty weliké, z růžowa červené; ovoce weliké, wejcowité, twrdé, skoro wyschlé, zelena-wé, w jebožto každém pazdru asi 30 semen s mnohými pometalými. — W Čině a nyní w Indii; w Ewropě jižné dobře se daří.

Ovoce špatně chutnající nieméně jako našinská kdaule se potřebuje, též pro wrhnutí a plynutí břicha.

HRUŠE. PYRUS. BIRNBAUM.

Trubka kalichowá baňkowitzá: kraje šlaločného. Plátkůw 5, zaokrahlých, rozložených, rovných. Čnělek 5, prostých. Ovoce wice méně podluhowaté (čihowité) nebo zakulatělé, dole (u wzniku stopky) nepupečnaté (neprohlubené). 2—špauzdré: pazder ztuha mázdrowitych, 2—lsemenných.

Stromy owocné; listy jednoduché, bezžlazé; stopky jednoduché, okoličené; kwěty bílé.

H. obecná. *P. communis Lin.* Planá hruše náleži k nejvyšším rodům toho pokolení; kmen starý třebas 6—8' w obvodu, a 30—40, ba i 80' zwýší, a obyčejně we čtvrtině wýšky rozděluje se na wětwe, dělající koš wice méně kulowatý, obyčejně ale wice do wýšky ženaucí; rozhy jsau trnaté, které w příštím roce, wydávajíce listy a kwěty, proměňují se w smítky, tak že strom tím méně trnatý, čím starší; listy wejčité, drobničce zubaté, z mládí wezpod huňaté, pak dokonale olysající, hladké, lesklé, nakožnatělé, na lici sytě zelené, wezpod blede; řapíky zdělí listu; kwěty wynikají z konce smítkůw, obyčejně 6''' dlahých, pořidku z delších (2palečných), bílé, asi 1" w průměru dlahé, na stopkách asi 1" dlahých, po 10—12 dělajících okolik; ovoce plané jest dokonale čihowité, totiž na konci zakula-

tělé, jasně zelené, pak žlutavé, mnohými tečkami šedými znamenáné, 12—15''' zdělí a skoro taktéž zšíří (w dilu nejtlustším); dužnina před dozráním tvrdá, bílá, málo šťávnatá, nejtrpčeji, po dozrání ale měkká, nahnědlá, plná šťávy příjemné. — W lesech po Ewropě. Kwěte w dubnu, kwětnu. 5.

Planá (polnička) má dvojí odrodek:

α) trnatá; listy vejčité, zakončité, nejcelejší, dlanze řapíkaté, mladé i s trubkou kalichovou vlátné, pak olýsající; hrušky dole protažené. P. *Achras Wallr.*

β) trnatá; listy zaokrouhlé, ostré, ostře pilované, mladé i s trubkou kalichovou lysé; hrušky dole zakulatělé. P. *Pyrastrer Wallr. Gaert. t. 87. f. 2. Planá hruška Rjč. ob. 20.*

W sadech náramné množství odrodkůw se zplodilo, ježto jménem *hruší štěpných* se obsahují, všechny jsauce beztrné.

1) *Máslowky*; jako máslo w ústech se rozplývají, velmi lahodné, zvykáním zticha šťávu pauštějící. Sem n. p. náležejí máslowky (wlastně) podzimní a červené letní, medowky podzimní, kolmáry, šwycarky, markrabky, jakubky, wirgule, peregrisky, pergamotky malé, letní, rytířky, salcburky a j.

2) *Sludnice*. Velmi šťávnaté, lahodné; maso chraupá poněkud nebopatrně, docela však se rozplývá. N. p. medowky letní, sladnice, pergamotky zimní.

3) *Čáslawky*. Velmi nebo obyčejně šťávnaté, lahodné; maso křehké jsauc kausáním odskakuje a rozplývá se buď nedokonale buď nic. N. p. čáslawky čili wáclawky (ptáčnice), muškatelky a j.

4) *Wošičky*. Dost šťávnaté, masa tuhého nebo mazavě slizkého, kořeného, w ústech se rozplývajícího, bez lahodnosti. N. p. pleskačky, planečky, čáslawky španielské, králowny, pasowky čili hrušky čapaté a j.

5) *Pěstnice*. Šťávnaté nebo wyschlé, chuti nepatrné, mdlé. N. p. pěstnice, červenky, maučnice a j.

6) *Holopowky*. Masa tvrdého, řepowitého, k jídlu se nehodícího. N. p. holopowky (wlastně), přisedalky, koženky (panny), kteréž wymrzlé mohau se jísti.

Jak hrušek se užívá, jest wůbec známo. Škoda že chutné dlanho nedrží se, brzo hniličejece a hniějce. Které nejsau chutné, slauží k dělání hrušťáku (hrušňáka, hrušečníka, hruškowice), pro lid sprostý, kdežto není wína; také ocet se může z nich dělati. Hrušky se také suší, buď celé buď rozkrájené na křížalky. Dříví tvrdé, celistvé, červenavě žíhané slauží truhlářům, saustružníkům a řezcům.

H. šípková. P. *bollvilleriana Decand.* P. *Pollvylleri-ana J. Bauh. hist. t. p. 59. ic.* P. *Pollveria Lin. Knoop Pom. t. 4. Kern. t. 413—14. Sickler Obst. 12. t. 9. Duham. nov. 6. t. 58.* Hrušky šípkové. Nezdá se, že přewyšuje 12—15'; kůra šedá, rozsedlá; listy nestejně, 3'' zdělí, 2'' zšíří, vejčité, hrubě pilované, wezpod i s paupaty plštnaté; řapík mnohem kratši listu; kwěty bílé, mnohé, dosti drobné, rozpostawené w chocholík na stopkách velmi plštnatých; owoce obhomolowité, asi $\frac{3}{4}$ '

dlauhé a $\frac{1}{2}$ " tlusté, žlutočervené, lesklé, u wnitř žluté, maučnaté, zasladelé, lahodné, jakoby šípkiem, obzvláště uležewše na slámě. — Wlast neznámá; w sadě hollwilerském w Alsacii od nejdáwnějších časů, též u nás. Kwěte w kwětnu, zraje na konec lipna. \bar{h} .

Hrušky šípkowé jedí se rády.

H. wrbolistá. P. salicifolia Lin. Pall. ross. 1. t. 9.
Strom 1— $1\frac{1}{2}$ sáhu zwýši, nejwětewnatější; kmen sotwa $1\frac{1}{2}$ " w průměru tlustý, s korau wně nahnědle popelawau, rozsedalau, dřiwim bílým celistwým; smítky trnowatější, jako rozhy a rub listowý běloplstnaté; listy čárkowitokopinaté, z ok jakoby swazkowitě rašící, protože rozha nejkratší, pak jsau střidawé, zmládi i na lici řídkau ale plstí porostlé, pak olysající, tmawě zelené, třikrát delší řapika; kwěty z paupat smítkowých nemnohé wynikají, rozpostawené w chocholík; stopky a kalichy běloplstnaté: ušty wejčité, ostré, podhnuté, čtyrykrát kratší plátkůw bílých, wejčitookrauhých; tyčinek asi 20; hruška čihowitá, přihuňatá, dole obloztenčená, na konci zakulacená, šomolkau opatřená; semena 2 w každém pauzdru, hlinožlutá. — W Kawkazsku a Persii. Kwěte na konec dubna. 5.

Owoce se stromu sčesané pro trpkost nelze jísti; uleželé, obzvláště wymrzlé ale sladké.

H. sněžná. P. nivalis Lin. Jacq. aust. t. 107. Strom smítkůw tlustaunkých, černohnědých, nerowných, lysých; rozhy jako i řapíky a ruby listowé běloplstnaté; listy obwejitě nebo eliptičné, krátce zakončité, na konci nepatrně pilkowané, zmládi na lici huňaté, olysající, 3—4krát delší řapika; chocholíky jednoduché. — Podlé lesůw na chlumech a we winicích a štěpnicích w Rakausích. Kwěte w kwětnu. \bar{h} .

Hrušky její kulowatě sčesané jsau nejtrpčejší, uleželé ale nejsladší, a protože to se stává, když zahrady, winice a luka jsau zasněženy, dostaly jméno sněžných. Ostatně rod ten rozmnožuje se jako jiné zahradní.

JABLOŇ. MALUS. APFELBAUM.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5, rowných. Čnělek 5, dole srostlých. Jablko nejčastěji zpleštilokulowaté, wždycky dole pupečnaté (prohlubené). Pauzdra blánowitá, 2semenná.

Stromy owocné; listy jednoduché, bezžlazé. Kwěty na wrcholcích.

J. obecná. M. communis Decand. Pyrus Malus Lin.

Strom 25—30' zvýšl: větve rozkladité, mnohé, tak že dohromady dělají koš více méně kulovaty a skoro vždycky širší nežli vyšší; na mladých planých jabloních rozhy trnowatější, na starších ale trny mizejí a místo nich vyskytuje se pupen na kwět; listy wejčité, zubaté, zakončité, rozdílně dlouhé, od 1—3½", lysé nebo wezpod plštnaté, dwakrát delší řapíka; kwěty bílé, narůžowělé, obzvláště z wenku, stopkaté, a po 6—12 dělají wreholíky po smítcích rozpostawené; stopky a kalichy běloplštnaté; ušty kalichowé podhnuté, wejčité, ostré; plátky okrauhlé; owoce plané pauchnětem, štěpné jablkem nazwané, kulowaté, rozdílné velikosti, barwau, chuti a časem zrání, jak to z wypočítání odrodkůw bude jasno. — W lesech osamotělá po Ewropě; tutěž, ba i w Persii, Arabii a západní Indii se sází. Kwěte na začátku kwětna; planá zraje w jesení, zahradní ale od lipna až do prostřed zimy. 5.

Odrodky maohé.

A) *Jablka planá* čili *pauchňata, pauchlata, pauklata* jsau dwoje: α) *hořčáta, hořčátka*, *M. acerba Merat. P. m. sylvestris Fl. dan. t. 1101.* Planá jabloň *Rjč ob. 19.* Listy mladší a pupeny nejlysejší, owoce trpké.

β) *Zmrzlata, zmrzlátka*. *M. mitis Merat. Pyrus Malus Decand.* Listy wezpod a pupeny wlnaté.

B) *Jablka štěpná* čili *zahradní*. Množstwí odrodkůw náramně, jež takto dají se rozdělití.

1. *Hranáče*. Kalich a owoce s hranami patrnými, pravidelnými, twar nešpatčími, ohryzek w poměru veliký, nezawřený, často nepravidelný. Tato zase liš se

a) na *jablka kdawová*. (Calville), nad prostředkem ku kalichu se zostřují, na stromě naběhlé jinowatkau, slupku mají masnau nebo ležením jí nabývají, maso lehké, řídké, autlé, zápach jahodami nebo mälínami.

b) *Chřestáče, chřšťtáče* (Schlotteräpfel). Nikdá nemají slupku masnau, ani nejsau jínatá, twaru jsau zpleštilého, homolowitého, wálcowitého, chuti obyčejně zasládlé nebo nakyslé, masa zrnatého, řídkého a obyčejně náhrubělého.

c) *Zlatňátka*. Chuti jsau kořenné, masa autlého jako renetky, twaru homolowitého nebo zpleštilého, okolo kalichu jsau nejsilnější, brázdaté.

2) *J. růžowá*, Pokud na stromě, jsau jínatá; ohryzek w poměru není veliký a obyčejně jest pravidelný; slupka není masná; okolo kalichu, často i po celé výšce pěkně a pravidelně hranatá; maso měkké, řídké, haubowaté, obyčejně drobnozrné, chuti lahodné růžemi, feniklem anebo anisem; jako tulipán býwají žlhaná; netrwají, pozbývají zápachu na konec léta, nejvýš jeseně. Jsau

a) podlaublá nebo zostřená,

b) kulowatá nebo zpleštilá.

3. *Daučky* (Rambouräpfel). Hrubá, obyčejně půlek neustejných, jedné vyšší, druhé nižší, okolo kalichu vždycky brázdatá, se žebrem jedním vyšším, wyniklejším, čimž twar se špatí, šejdíř a

pleskatí; vždycky jsou širší nežli vyšší; maso mají řídké, hrubozrné, často velmi lahodné. Některá mají

a) ohryzek veliký, jiná

b) ohryzek malý.

Wůbec sem náležejí jablka panská, kardinály.

4. *Renetky* (Reinetten). Pokládají se za nejpěknější a nejpravidelnější; maso mají drobnozrné, autlé, tuhé, křehké, anebo autlé a měkké; všecka jsou šedě pozbádaná nebo rezavě naběhlá; pořádku pokožka mastná; obzvláště rozeznávají se chutí obzvláštní, renetkovanou; snadno wadnau, a tudý nejdéle musejí na stromě zůstat. Rozeznávají se

a) *jednobarvé*, zelené až i nejkrásněji ryzé, na straně slunečné nemají jiné barvy ani jinde skvrn rezavých;

b) *červené*, barvy červené na straně slunečné, jinak především podobné;

c) *šedé*, každá jablka, šišmy, zelené až i špinavě a nepatrně žlté, se skvrnami rezavými, patrnými, více méně rozšířenými na straně slunečné, často špinavě, nahučdle nebo hlinožlutě červené;

d) *žluté*; na straně slunečné pěkně karmasínové nebo tak žhané, půda pěkně ryzá, po níž, jakož i po místech karmasínových rezavě naběhlá nebo barvená.

5. *Pruháče* (Streiflinge). Skoro vždycky obmezeně bývají znamenány pruhami červenými, které hned kolem do kola se táhnou, hned na slunečné toliko straně se nalézají, někdy mezery mezi pruhami jsou jednobarvé, jindy zase červeně pozbádané anebo taktéž jakoby omyté; ohryzek pravidelný; chuti jsou čistě sladké ano i náwinné anebo nakyslé, nikdá jablek růžových; nikdá newadnau, ledaby byly nezralé sčesány anebo přezrály byly.

a) *Pleskaté*; zpleštilé jsou nahoře i dole, t. okolo stopky a kalichu nejsou rozdílně vypuklé, a obyčejně jsou o půl palce nižší nežli širší.

b) *Šišaté*; výška jejich a šířka málo se liší od vypukliny stopkové anebo od prostředku proti šomolce se zužují.

c) *Kulowaté*; výška jejich o málo menší nežli šířka, kteráž někdy o $\frac{1}{4}$ " delší, tak že na boku ležíce podobají se kauli.

6. *Hubičky*. Nikdy nejsou jiným popnuty, ani nemají pruh, jsauce buď jednobarvé, buď na straně slunečné červeně naběhlé; vždycky proti šomolce w špici se ztenčují, chuti sladké anebo náwinné, anobř i čistě kyselé; ohryzek pravidelný; newadnau.

a) *Podluhowaté*.

b) *Šišaté*.

3. *Syrečky*. Vždycky jsou širší nežli vyšší; nikdá nemají pruh, buď jednobarvé, buď na straně slunečné více méně červeně naběhlé; ohryzek pravidelný; slupka nemastná; nesnadno wadnau; chuti čistě sladké anebo renetkové.

a) *Syrečky* (wlastně); rozdíl výšky a šířky patrný, jelikož průměr w šířku vždycky o $\frac{1}{2}$ " větší nežli we výšku.

β) *Kulowaté*; rozdíl výšky a šířky nedá se okem snadně rozeznati, jelikož poslední sotwa o $\frac{1}{4}$ " větší.

Jabloň obecná náleží ke stromům nejužitečnějším. Jablka rozeznávají se od hrušek kromě chuti, že jsou dužniny celistvější, tužší, méně wodnaté, tím netoliko se drží celau zimu, anobř některé odrodky až do budawcšho léta, když čerstwá jablka zrají, w čemž nižádné owoce není jim roweň; protož mohau se do dalekých krajů zaslati. Jablka jedí se buď surowá celau zimu, buď dušená, buď pečená; též w podzim se suší na křížalky rozkrájecná; zawařují je

též na powídla. Jsou obzvláštní odrodky, jmenovitě bořčata, z nichž se dělá jablčník čili jablčák, který ale i ze štěpných dobývati se může, a má i přednost, protože tím jest sladší a lahodnější. Jablka též v lékařství se potřebují. Dříví jabloňové lehké hodí se na dílo truhlářské. Korou barví na žluto.

J. okázalá. M. spectabilis Desf. M. sinensis Dum. Cours. Pyrus spectabilis Ait. Bot. mag. t. 267. Keř ozdobný; smítky popelavě hnědé; listy waječnopodlauhlé, dole w řapík ztenčené, na konci zakončité, pilované, pak nejlysejší, 4" zděli, 2¹/₄" zšíří; řapík 3" dlouhý, lysý; kwěty veliké, překrásné, pak bledě růžové, chocholičené; stopky jako dolejšek trubky kalichové krátké, pýřité; ušty kalichové wejčitokopinaté, ostré; plátky wejčité, s nehty zděli polowičky uštůw kalichových; tyčinek mnoho, kratších nežli 6 čnělek dole huňatých; jablka zakulatělá, asi 3¹/₄" dlouhá, světle žlutá, zasladlá, ležením nabývající chuti mišpulové, ušty kalichovými wěnčená. — W Číně. Kwěte na konec dubna. U nás wydrží pod širým nebem. \bar{h} .

J. wonná. M. coronaria Mill. Pyrus coronaria Lin. Strom 15—16', ano i 30' zvýši; kmen 3' w obvodu; listy širokovejčité, dole okrauhlé, pilované, přiřohaté, zmládí wezpod šedoplštnaté, pak olysající; řapíky dříwe běloplštnaté, později pýřité; palisty čárkovité, pršiwé; kwěty bílé, wice méně narůžowělé, libezně zapáchající, stopkaté, po 6—8 w malé chocholiky rozpostawené; tyčinek 20, nitky o 1/7 kratši čnělek; owoce: jablko malé, zelené, na dlouhé stopce, chuti welmi kyselé, zápachu libezného, celau zimu trwajícího. — W Pensylvanii až do Karoliny. Kwěte na konec dubna nebo na začátku kwětna. 5:

J. bobulatá. M. baccata Desf. Pyrus baccata Lin. Pall. ross. t. 10. Crataegus Amm. t. 31. Keř sáhowý nebo wyšší, zakulatělý: listy wejčité, zakončité, stejné pilované, z mládí pýřité, pak olysající, ostré, zděli řapíku; palisty drobníčké, štětínowité; kwěty (4—8) w chocholik postawené, bílé, veliké; stopky a kalichy huňaté; ušty kalichové kopinaté, ostré, padawé; plátky podlauhlowejčité, podduté; tyčinek 20, kratších nežli plátky; čnělek 5; jablko zwící malé třešně, dlaubostopkaté, kulowaté, zažlutlé, ponáčrwenalé, s dužninau črwenawau a šfawau náwinnau. — W Sibirii na březích. Kwěte na konec kwětna po wyrašení listůw. \bar{h} .

Rusowé z owoce dělají si oblíbený nápoj, kwas nazwaný, též křepký nápoj, puně jmenowaný; dlask welmi rád je zobá.

MUCHOWNÍK. AMELANCHIER. FLUHBRINE.

Kalich na patero klaný. Plátkův 5. Waječník 5-pauzdrý: pauzder nejtenceji mázdrowých, nedokonalau přeřrádkau nedokonale rozdělených, 2waječných. Jablko pometáním 3—5semenné.

M. okrauhlolistý. A. rotundifolia Moench. Aronia rotundifolia Pers. Mespilus Amelanchier Lin. Jacq. aust. t. 300. Guimp. t. 74. Vitis Idaea Clus. 1. p. 62. Keř sá-hový, bezbranný; smítky s pokožkau bílau, laupající se; listy waječné, tupé, pilowané, sotwa 1" dlouhé, z mládí wezpod šedoplstnaté, pak docela olysající, wezpod sítkowanožilnaté; řapíky 3krát listu kratší; palisty na řapík dole přirostlé, šídlowité, padawé; hrozen jednoduchý, 4—5kwětý; listeny šídlowité, wně lysé, ryšawé, u wnitř jako stopka, stopečky a kalichy šedoplstnaté; ušty kalichowé přímé, kopínaté; plátky bílé, mnohem delší kalichu, čárkowitzkopínaté, tupé; čnělek 5; owoce modročerné, zwicí meruzalek čerwených, šřawnaté, sladké; semena hnědá, we všakém pazdru 2. — Po skalínách w Ewropě. Kwěte w dubnu, dozráwá w srpnu. \bar{K} .

Jednoho odrodku listy časem olysají, druhého ale zůstanauplstnaté (*A. tomentosa Lindl. Mespillus tomentosa Willd. M. eriocarpa Decand.*)

Owoce jeho we Wlašch a Francauzch juenují *Amelanches* a jedl.

JEŘÁB. SORBUS. SPEIERLING.

Kalich na patero klaný. Plátkův 5. Waječník 5pauzdrý: pauzder nerozdělených, 2waječných. Owoce pometáním 1—5semenné.

J. oskeruch. S. domestica Lin. Jacq. aust. t. 447. Plenk. t. 391. Guimp. t. 68. Woškeruše Mat. Háj. 74. — Wel. 87. c. ob. lewj. Woškeruše, oškeruše, oskeruše, oskoruše (strom i owoce), oskoruch (strom). Strom wyšší 30' a tlustší 1' w průměru; kůra hnědošedá, rozsedalá; pupeny lysé, lepnaté; smítky hnědočerné; rozhy z konce jejich vycházející jako řapíky, rub listowý, stopky a kalichy bělohuňaté, pak olysající; listy lichopeřeně, 4—7jařmé: listky čárkowitzkopínaté, dole wejčité, ostré, na hoření polowici nebo ku třetí třetině nebo až dolů ostře pilowané, 2" zděli, $\frac{3}{4}$ " zšříří, na lici sytě zelené, wezpod bledé, na prostřední žile wezpod huňaté, ostatně lysé; řapík hauničkowaný; palisty nejmenší, na řapík přiro-

stlé, kopinaté, padawé; stopky z konce rozeh a nejho-
řejších úzlabiček vzniklé dělají chocholík wrcholikowitý,
ozdobný; listeny šidlowité; kalich uštůw wejčitých, tu-
pých; plátky okrauhlé, bílé; plod malé hruštičce twarem a
barwau podobný, asi 1" zdéli, a 1/2" ztlaustí, zelenawé
žlutý, červeně zardělý, špauzdrý. — Na chlumech Ewro-
py teplejší, též i w sadech sází se tu a onde. Kwěte w
kwětnu, dozráwá w říjnu. 5.

Owoce jeho oskeruše, oškeruše a t. d. jmenowané, jest chutné
a sladké, musí ale dříve na slámě nležeti, jelikož zčesané býwá
trpké a protiwné. Dělají z něho wíno a páli kořalku. Dříví oske-
ruchowé jest přetwrdé a dobré na práce saustružnické. Kůra slauží
k wyděláwání kůže.

J. obecný. *S. aucuparia* Lin. *Fl. dan. t.* 1434. *Du-*
ham. t. 72. *Schk. t.* 183. *Guimp. t.* 67. *Hayn. 4. t.* 45.
Düsseld. 4. t. 9. Jeřabina *Mat. Háj. 74. b.* — *Wel. 87.*
c. ob. pravý. Jeřáb *Rjč ob. 24.* Strom 20—30' i wice
zvyší, 1' ztlaustí: kůra hnědá, hladká; pupeny plst-
naté; rozhy, řapíky, rub listowý, stopky a kalichy hu-
ňaté, pak olysající; listy lichopeřené, 4—7jarmé; listky
podlahlé, obak ostré, až dolů ostře pilowané, na lici
tmawě zelené, wezpod bledé, poboční sedawé, dole
nestejné, konečný dole patrně ztenčený, řapíkatý;
palistý kopinaté, na řapíku přirostlé; chocholík wrcholi-
kowitzý, ozdobný, z kwětůw mnohých, bílých, silně won-
ných složený; ušty kalichowé wejčité, ostré; plátky
okrauhlé; čnělky 3, dole huňaté; owoce (řeřabiny, je-
řabiny) kulowaté, krásně korálowě červené, zwicí hra-
chu, celau zimu na stromě zůstawající. — W lesech
a hájích po Ewropě celé. Kwěte w kwětnu, dozráwá
pozdě w jeseni. 5.

Strom pro ozdobnost swau w sadech se opatruje, ačkoli ne-
dává mnoho stínu, a tím cesty nekazí: za to z jara jest příjemný
kwítím a wůní swau, a na podzím owocem, které jest příjemný zob
ptactwu. Jeřabiny jsau welmi trpké, a třebaš wymrzlé nejsau k jídlu.
Pál z nich wýbornau kořalku; též ocet může se z nich dělati. Dříví
twrdé a drobné na díla saustružnická a řezecká; listy k wyděláwá-
ní kůže.

J. muk. *S. Aria* Crantz. *Crataegus Aria* α Lin. *Fl.*
dan. t. 302. *Lam. t.* 433. *f.* 1. Mukyně *Rjč ob. 22.*
Keř zvyší 12', někdy strom 20střewičný; smítky tisawé
nebo popelawě hnědé, lysé; rozhy, řapíky, ruby listowé,
stopky a kalichy běloplstnaté; listy wejčitopodlahlé,
dole ztenčené nebo wejčité, dwakrát pilowané nebo
drobně stříhané; laloky od prostředku dolů se zmen-
šující, na lici sytě zelené, wezpod stále běloplstnaté,

mladší i na lici plstnaté, pak olysající, 3—4" zdělí, 2—3" zšíří; řapíky sotva $\frac{1}{2}$ " zdělí; palisty šídlovité, prchavé, chocholíky úzlabičkové a konečné dohromady dělají chocholik poddutý, dost obšírný, listův hořeních kratší; úšty kalichové, vejčité, ostré; plátky okrauhlé, rozložené; čnělky 2—3, kratší tyčinek; ovoce (mukyně) kulovavé, podlauhlé, co hrách veliké, dřívě plstnaté, pak lysé, červené, maučnaté. — Na skalínách lesních po Ěwropě. Kwěte w kwětnu, dozrává w říjnu. 5, \bar{h} .

Mukyň newážíme si, ačkoli dosti sladkých a lahodných; jindá poraučeli je proti kašli a běhawce. Dříví twrdé, bílé, dobré na bičístě a trubky dymkové.

J. břek. S. torminalis Crantz. Crataegus torminalis Lin. Jacq. aust. t. 443. Fl. dan. t. 798. Guimp. t. 80. Břekyně Mat. Háj. 75. Chocholatá oškeruše nebo břek Mat. Wel. 88. Břek Rýč ob. 23. Strom třebas 40' zwýšší, skoro beztrný; smitky popelawé; rozhy, řapíky, stopky a kalichy huňaté, olysající; listy vejčité, dole mělce srdčítowykrojené, peřenožebřé, wystěrbené; úkrojůw zakončítých, nestejně pilowaných, dolních rozewřených, wětších, lysé, na lici lesklé, sytě zelené, na rubu bledé, rezawě sítkowanožilnaté, třebas 4" zdělí, a taktěž zšíří; listy nejhořejší někdy podlauhlokopinaté, pilowané; chocholik obšírný, poddutý, ozdobný, bílý; úšty kalichové malé, vejčité, tupé; plátky okrauhlé; čnělky 3—1; ovoce (břekyně) hnědé, zakulatělopodluhovavé, hnědé, bělopozbadané, 4—1pauzdré. — W Ěwropě po lesech končin jižnějšich. Kwěte w kwětnu. 5.

Břekyně sčesané jsau trpké, uležewše a zhuňičewše mají chuf dosti příjemnau, sladkau, ponatrpkalau, a jsau u nás na začátku jeseň oblíbené; jindá se potřebowaly proti hryzení, a odtud jméno latinské *torminalis*,

Řád 81.

SAZANÍKOWITÉ. *CALYCANTHEAE.*

Kalichu barewného, přídužnatého trubka wřecowitá, waječníky obsahující, kraje mnohodílného: lalokůw nestejných, mnohořadých, střechowitých. Plátky nižádné. Tyčinky nejmnožší, wyniklé z terče dužnatého, w ústí kalichowém připewněného, mnohořadé: nitrořadé pometawé; prašníky zadní, 2pauzdré, na dél pukající, přirostlé. Worečky nejmnožší na wnitřní stěně trubky kalichové, 1pauzdré, 2waječné nebo pometáním 1waječné.

Čnělky konečné, oddělené, čnějící. Blizny jednoduché. Holénky zavřené v trubce kalichové, dužnaté, zavřené, lsemenné, osemení přirohovitě podstaty. Semeno vyplňuje osemení, vzstaupavé; pup semenový skoro u worečkového položený; kořínek dolův obrácený.

Kře bezbranné. Listy střičné. Kwěty obojaké, ojedinelé, stopkaté, konečné nebo úzlabíčkové. Co do ústrojnosti plodu podobají se k růžovitým, co do kle ale přibližují se k marhančkovitým. Řád ten obsahuje 4—6 rodů (ve 2 pokoleních).

SAZANÍK. CALYCANTHUS. KELCHBLUME.

Úšty kalichové kopinaté, všecky dužnaté a barvené. Tyčinky nestejně, padavé, asi 12 vněšních plodných. Worečkův mnoho.

S. plstnatý. *C. floridus* *Lin. Ehr. pict. t. 13. Curt. mag. t. 503. Duham. 1. t. 45. Lam. t. 445. f. 1. Guimp. t. 4.* Keř zvýší 6—8'; kůra hladká, hnědá; větve křížmostřičné; rozhy odstálé, čtyrhrané, dřive plstnaté, pak olysající; listy krátkořapikáté, vejčitoeliptické nebo podlauhlé, přímé, nestejnostranné, tupé nebo ostré, ano i zakončité, celé, na lici nazpátek srstnaté a zelené, na rubu ze žlutawa šedě plstnaté, jako řapíky; kwěty ojedinelé, konečné na rozhách, na stopkách ($\frac{3}{4}$ " dlahých) plstnatých, zelenawé; úšty kalichové, střechovité, již nad zpodem trubky začínající, tmawě z nachowa hnědé, wně hustě pýřité, čárkovité nebo klínovitokopinaté, vněšné obyčejně kratší a užší; tyčinky mnohem kratší uštůw kalichových; prašniky podlauhlé, žluté, se spojidlem nachowě hnědým, delší nitek, též nachowě hnědých; plod čihovitý. — Na připotočí stinném w Karolině. Kwěte od kwětna do srpna. \bar{h} .

Ten pěkný keř naše zimy dobře pod šírem snáší, a ačkoli hojně kwěte, plodůw nenasazuje skoro nikdá. Kwěty obzvláště w dnuce vydávají zápach jahodový. Též i ostatní částky jeho, obzvláště kůra, jsau kořenné, protože tato w Americě sewerné w lékařstwí se potřebuje. Dříví kořenové, méně pňowě zapáchá silně kafrem. Odrodky jsau rozdělité podle tvaru listůw podlauhlého nebo vejčitého, též podle srstnatosti.

S. sivý. *C. glaucus* *Willd. C. fertilis* *Walt. Lindl. reg. t. 404. Guimp. t. 5.* Podobá se předešlému; větve odstálé; listy vejčitokopinaté, wezpod siwé a pýřité. — Na wrších w Karolině. \bar{h} .

S. hladký. *C. laevigatus* *Willd. Guimp. t. 6. C. ferax* *Michx.* Větve tuhé, přímé. Listy podlauhlé nebo vejčité, zponenáhla zakončité, přiswraskalé, na lici škrablawé, wezpod lysé, zelené. — Na wrších w Pensylwanii, Wirginii a Karolině. \bar{h} .

I tyto dva rody w zahradách našich se opatrují. Kůru jejich též kořennou potřebují w Americé sewerné jako prwní. Kwěty bledší, méně wonějí.

ROBAJ. CHYMONANTHES. WINTERBLUME.

Ušty kalichowé střechowité, wejčité, tupé, wněšné listenowité, wnitřní wětší, korunu přetwarující. Rod jediný.

R. rovný. C. fragrans Lindl. reg. t. 466. Lam. t. 445. f. 2. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 235. Keř sazaníkům podobný, wětewnatý; kůra hnědá; dříví slabé s mnohým dřeněm; wětwe tenké; listy wejčité nebo kopinaté, 5—6" zděli, na lici škrabawé, obak zelené; kwěty rozwjjejí se před listím, žluté, welmi wonné asi fiolkami; plod baňkowitý, 1½" dlauhý, asi malé šišce podobný zawírá dužninu s 5—6 holénkami hnědočernými, podlauhlými, trochu smačknutými, s dwojím o semením, jichžto wněšné twrdé; jádro bílé, maučnaté a olejnaté, hořkosladké. — Na Žapanu, 𐄂.

Pro ozdabu a wání nyní w zahradách žapanských obyčejný. U nás jej náleží přes zimu chowati we skleníku. Kwěty mnohem silněji woní předeslých, nesmí se ale k nim tuze woněti, protože pak zápach nepřijemný. Listy a kůra nemají západu, za to ale chut ostrán a kausawau.

Řád 82.

MARHANÍKOWITÉ. GRANATEAE.

Trubka kalichowá čihowitá, dole s waječnikem srostlá; kraj na 5—8 klaný: uštůw w paupěti chlopnitých. Plátkůw 5—7. Tyčinek mnoho, z úšty kalichowého nepostředečně wyniklých; prašníky přiléhající, wnitřní. Waječník mnohopauzdrý; pauzder mnohowaječných, 2řadých, 3 dole, 5—9 nahore. Čnělky w jedinau srostlé s bliznau hlawowitau. Plod (marhan) wěliký, zakulatělý, trubkau kalichowau okornatělý, ušty kalichowými stálými wěčeny, branici rozdělený: dutina hořeni 5—9pauzdrá, dolení 3pauzdrá s přehradkami mázdrowitými, tenkými. Semena bezčíselná, w míšku dužnatém obalená, w hořejších pauzdrách připewněná na nasadách klinowitých, dužnatých, od stěn počínajících, a ku středu se táhnaucích; w doleních pauzdrách na dužnatém dně. Kel bezbilečný, podlauhlý, s kořínkem krátkým proti pupu směřujícím, dělohama listowitýma, swinutýma.

Kře nebo stránky s větve trnatými. Listy obyčejně stříčné.
Květy obojaké, pravidelné, ojedinelé nebo bromaděné, konečné.
Řád ten obsahuje 2 rody w jediném pokolení.

MARHANÍK. PUNICA. GRANATBAUM.

Znaky předešlé.

M. obecný. *P. granatum* *Lin. Blak. t. 95. Trew Ehr. t. 71. 72. Schk. t. 131. Plenk t. 376. Hayn. 11. t. 35. Düsseld. 1. t. 9. Granátová anebo zrnatá jablka Mat. Háj. 60. — Wel. 76. C. Marhaník obecný Rostl. 2. ob. 62. Keř 6—7' zvýší, též i strom 15—20střewičný; kmen obyčejně wijawý, welmi rozvětwený, planý s rozhami trnowatějícími; kůra šedohnědá, na rozhách hnědočervená; listy padawé, stříčné, na zkrácených rozhách pobočných často chomáčené, na rozhách konečných střidawé, kopinaté nebo podlahlokopinaté, nejcelejší, dole w krátký řapík zaužené, poněkud řeřabité, lysé, lesklé, dolení tupé ano i vykrojené, hoření ostré; kwěty na rozhách konečné, ojedinelé nebo 2—3čatné, skoro sedawé, přepěkné; kalich kořowitý, lesklý, co korál červený; plátky dwakrát delší nežli nejmnožší, nestejně dlouhé ušty kalichowé, obwejšité, wice méně čerité, šarlatowé; tyčinky kratší uštůw kalichowých wehnuté; nitky nitowité, červené; prašniki kulowatowejčité, žluté; čnělka kratší tyčinek, dole homolowitá; blizna po krajích nadehlípnutá; plod kulowatý, nahoře trochu zplesiťlý, 3—6 anobrž i 12" w průměru ztlauští: kůrka twrdá, kořowitá, nahnědlozelenawě nebo žlutawě červená, anobrž i krawá a červená; semena obsrdcowitá a neprawidelně hranatá, pletně červená, obalená míškem tlustým, dnžnatým, proswitawým, lesklým. — Nepochybně pochodí z Afriky sewerné, odkud w nejdáwnějších časech přesazený do Malé Asie, východní Indie a Ewropy jižné, takže w Helwecii, Tyrolech a Krajině jižných zdiwočelý. Kwěte w lipnu a srpnu, w teplých končinách skoro celý rok. \bar{R} , 5.*

Kwěty jsau buď červené, žluté, bílé, ba i peřesté těmi barwami, jednoduché nebo plné. Owoce, marhan, granátowé jablko, welmi oblíbené, ačkoli toliko se wybírají z nich semena s míšký, ježto jsauce buď kyselé, sladkokyselé, buď docela sladké se wycucawají a semena se wypliwují; též z nich dělají nápoje chladící. Kůrka jejich welmi swraskawá potřebuje se k wydělávání kůže. Ta (*Cortex malicorii*), kwěty (*Flores balaustiorum*) a kůra kořenowá užívají se w lékařstwí, a poslední w Indii proti tasemci. Semena mají moc kůrky marhanowé. U nás nesnáší zimy, protož w donicích anebo kbelcích se chowá, a na zimu do sklenku se stawí.

M. nízký. *Pinnana* Mill. Bot. mag. t. 634. Keř nízký s listy čárkovitými, úzkými. — Na Antilách. \bar{h} .
Mnozí mají jej za paubý odrodek předešlého.

Řád 83.

ŠAFRÁNOWCOWITÉ. MEMECYLEAE.

Trubka kalichová vejcovitá nebo zakulatělá, s waječným spojena: kraje krátkého, 4—5laločného nebo 4—5zubého. Plátkůw 4—5, z kalichu vyniklých a s jeho laloky střidawých. Nitky prosté, prašníky křiwé, 2pauzdré. Čnělka nitowitá. Blizna 1. Malwice krajem kalichowým wěňčená, 5—4pauzdrá. Semena nemohá, bezbilečná. Dělohy listowité, swinuté. Kořinek rovný.

Kře meziobratňkowé. Listy střičné, jednoduché, nejcelejší, bezpalisté, netečkowané, skoro wždycky peřenožebré. Kwěty—úžlabíčkové, stopkaté.

Asi 23 rodů (we 2 pokoleních) po Asii, Ostrowech wýchodofrických a Americe rozlosowaných s přewažující třísłowinou.

ŠAFRÁNOWEC. MEMECYLON. SAFRANBAUM.

Trubka kalichová polokulowatá nebo skoro kulowatá; kraj malý, tupě 4zubý nebo skoro celý. Plátky 4. Tyčinek 8; prašníky u prostřed připewněné, zobanitě. Malwice přiwyschlá, dozralá 1pauzdrá, nejčastěji 1semenná.

Š. hláwkowaný. *M. capitellatum* Lin. Lam. t. 284.

f. 1. *Cornus silvestris* Burm. zeyl. t. 30. Keř s wětewi oblými, článkowanými, na člancích hrbolatými, bělokorými; listy střičné, waječné, nejkratšeji řapičkaté, tupaunké, 1žilé, lysé; strbauy úžlabíčkové; stopek řapiku třikrát delších; malwice zwící hrachu kulowatá, krajem kalichowým 4zubým wěňčená. — Na Ceylonu. \bar{h} .

Listy nsušené nabývaji barwy šafránowé, ježto jiné hmoty také tak barwí; protož we vlasti je potřebují jako my šafrán nebo kurkumek ožlutěň jídel.

Š. kulatoplodý. *M. sphaerocarpum* Decand. *M. tinctorium* Sieb. Keř wětwi oblaunkých, uzlatočlánkowaných, popelawě kornatých; listy střičné, nejkratšeji řapičkaté, waječné nebo obwejitě, tupé, dole ztenčené, 1žilé, kožnaté, po kraji ochlípené, 1½—2" zdělí. 1" zšíří; strbauy úžlabíčkové se stopkami sotwa řapiku delšími; pauzata homolowitá, ostrá; malwice dokonale kulowaté, men-

ší nežli předešlého s krajem kalichovým nepatrným. — Na Ostrowech Maurických. \bar{h} .

Potřebuje se jako předešlý.

Š. jedlý. M. edule *Roxb. t.* 82. Strom; větve o-
blaunké; listy dlouhořapíkaté, širokovejčité, tupé, lžilé;
stopky vynikající z uzlův často pod listy, čtyřbočné,
okoličehrozněné, mnohokvěté; čnělka skoro zdělí ty-
činek; malvice modrá, štáwnatá, měkká, zuby 4 kali-
chovými wěčena. — Na Koromandelu. \bar{h} .

Listy užitečné k barvení jídel; bobule se jedí.

Š. holemý. M. grande *Retz. Nedum Schatti Rheed.*
2. t. 14. Strom ohromný; větve oblé; listy stříčné,
vejčité, krátkořapíkaté, zakončité, lžilé, nejcelejší, $\frac{1}{2}$
zdělí; stopky úzlabičkové, 4—5dílné: stopeček mnoho-
kwětých; kwěty modré; malvice zakulatělé, zwici meru-
zalek, dříwe červené pak černé, lesklé. — W Indii
východní a na Žawě w lesech. Kwěte w době dešti-
wé. \bar{h} .

Zwařenina z bobul s olejem proti swrbení kůže zpomáhá.

Řád 84. *COMBRETACEAE*

UZLENCOWITÉ. *COMBRETACEAE*.

Kwěty pořidku mnohomanželné. Kalichová trubka
s waječnikem slepená, kraje 4—5laločného, pak pada-
wého. Plátky hned nižádné, hned 4—5, z nejhořejšího
kraje trubky kalichové vyniklé, dwakrátne, pořidku toliké
nebo třikrátne. Nitky čnějící, prosté. Prašníky 2pau-
zdré, na dél pukající. Waječník 1pauzdrý, 2—4waječný:
waječka z konce wisící. Čnělka 1. Blizna jednoduchá.
Ořech 1semenný, nepukawý. Semeno weliké, bezbileč-
né. Dělohy listowité, swinuté, někdy u prostřed wrapem
ohnuté.

Stromy nebo kře nejwíce podrownškové. Listy střídawé ne-
bo střičné, bezpalisté, peřenožebřé, celé. Klasy úzlabičkové nebo
konečné.

Sem náleží asi 130 rodůw (w 19 pokoleních) bohatých na tř-
slowinu; některé jsau také pryskyřičnaté a klejopryskyřičné; semena
oplývají olejem; dříwí mají dobré.

Rozdělují se na 2 podřadí:

1. *WRCHOLÁKOWITÉ*, jejichž dělohy listowité a
nawinuté.

2. *UZLENCOWITÉ* (wlastně), jejichž dělohy tlusté,
neprawidelně nebo na dél řasnaté.

Podřadí 1.

WRCHOLAKOWITÉ, TERMINALIEAE.

SWITAIL. BUCIDA. KUHORNBAUM.

Kraj kalichový zvonkovitobančovitý, 5zubý, padavý. Plátky žádné. Tyčinek 10, dvojnásobnou řadou rozpostavených, 5 u dolů krajového, 5 delších mezi ušty. Prašniky dvojčatné. Čnělka šidlovitá, ostrá. Ořech zbožulelý s peckou hranatou. Waječka 3. Semeno 1, podlouhlowalcowité.

Stromy; listy na konci rozeh přisměštané. Stopky úzlabičkové. Kwěty strbaultené nebo klasené.

S. rohatý. B. Buceras *Lin. Lam. t. 358. Mangle julifera Sloan. 2. t. 189. f. 3. Bucera P. Brown. t. 23. f. 1.* Strom asi 30' zwýši, kmen 1' ztlauští, křivý s korau popelawau a nerownau, wětwe mi a rozhami nejodstálejšími; rozhy krátké a tudy listy jakoby směštané, řapíkaté, wejcitoklinowité, nejtupější, nejcelejší, 2" zděli, nejtýsejší; stopky úzlabičkové, ojedinelé, zděli listůw, nesauci klas jednoduchý, mnohokwěť, walcowitý, sotwa 1/2" dlouhý; kwěty drobné, bělawé, střidawé, nejkratšeji stopečkaté, listenem malickým podepřené, přitlačené hedwabnopříté; ořech wyschlý, wejcowitý. — Na Jamaice a w Guianě. Kwěte w lipnu až do října. 5.

Kůra slauží k wýdělávání koží; dříví potřebují tesaři a truhláři, protože nezčerwoleči.

WRCHOLÁK. TERMINALIA. KATAPPENBAUM.

Kwěty často pometáním mnohomanželné. Kalich zvonkovitokulowatý; kraj padavý, zvonkowitý, na patero klaný. Plátky uizádné. Tyčinek 10, dvojřadých, delších kraje kalichowého. Waječnik 2waječný. Čnělka nitowitá. Ořech kalichem newěnceřý, 1semenný, buď zbožulelý s peckou hranatou, buď wyschlý křídlatý.

* *Katapa*. *Catappa*. Ořech smačknutý, po krajích křídlatý nebo welmi ztenčený.

W. úzkolistý. *T. angustifolia Jacq. h. vind. 3. t. 100.* *T. Benzoin Lin. fil. Croton Benzoe Lin.* Strom 40—80' wysoký; wětwe křiwolaké, bakulaté; rozhy autlé po několikú často z jednoho místa wynikají pyříté; listy po 9—15 na konci rozeh směštané, krátkořapíkaté,

4—8" dlouhé, čárkovitokopinaté, powykrajované, obak ostré, žlutavě zelené, na rubu obzvláště na žebrách a po kraji chlupaté; řapíky na konci dwaužlazé, též chlupaté; hrozny jednoduché, krátké, rownowážné; kwěty drobné, bělawé; ořech po jedné straně vypuklý, po druhé naprohlubený, po kraji křídlatý. — W Indii wychodní. Kwěta w kwětnu až do lipna.

Prýskyrice, jižto on roní, podobá se benzoi prawé, protože podobně má wlastnosti a potřebuje se taktéž.

W. maurickýj. *T. mauritiana Lam. t. 848. f. 2.* Strom ztepilý, předešlému podobný, rozdílný ale listím podlauhlakopinatým, dwakrát širším, powykrajowaným. — Na Maskarenách.

Prýští prýskyrice benzoi podobnau, podobným způsobem we wlasti užíwanau.

W. katapa. *C. catappa Lin. Jacq. rar. t. 197. Lam. t. 848. f. 1.* Adamaram *Rheed. t. 3 et 4.* Strom ztepilý, ozdobný; kůra hladká, šedá; wětwe křížmostříčné, rownowážné, wzhůru zponenáhla se zkracující, takže koš homolowitý; rozhy a řapíky (asi 3" dlouhé), též stopky a kalichy naryšawěle aksamitnaté; listy obwejité, dole ztenčené, na konci zaokrauhlené nebo úhlem rozewřeným zkončené a tupé, wezpod měkce pýřité a dole podlé žily hlavní žlázkau obak opatřené, 6" zdělí, 3 1/2" zšíří; stopky úžlabičkowé, kratší listu nebo stejně dlouhé, nesaucí hrozen jednoduchý, klasowitý, mnohokwěty; listeny dolení někdy weliké, kopinaté, přikwětní ale též kopinaté, trubky kalichowé menší; kwětůw 5—6 na každém hroznu jest obojakých, ostatní wšecky samčí; ušty kalichowé wejčítopodlauhlé, ostré; ořech elipsowitý, smačknutý, delší 3", z čerwenawa nebo žlutawa hnědý, na wyniklém kraji žlábkowitý; pecka podlauhlá, přetwrdá a škrablawá; semeno bílé, čárkovitopodlauhlé. — W Indii wychodní, kdežto také jako w Indii západní se sází dilem pro jeho ozdobu, dilem pro užitek. Tříkrát do roka nese ovoce. 5.

Jádra jsauce roweň liskowým ořechům ano i mandlím náležejí w Indii k nejobecnější potravě, a potřebují se w hospodářství a lékařství jako mandle. Olej z nich dohytý nikdá pry nezlukne. Z listí dělají jedlé koláče. Kůra třístowinu obsahující slauží k barwení na černo, též i w lékařství se potřebuje jako i listy.

W. moluckýj. *T. moluccana Lam. Catappa Rumph 1. t. 68.* Podobá se předešlému, od něhož se ale liší kwitím dwakrát wětším, silně huňatým, ořechy wětšími, sotwa obraubenými, na konci skoro kožo-

witě smačknutými. — Na Žawě a Amboině diwoký a sázený.

Potřebuje se jako prwní. Korau a listím barwí obzwláště zuby na černò, též dělají z nich inkaust. Staré listy zčerwenají jako rak wařený.

W. olysalý. *T. glabrata Forst. Spreng. ant. bot. t. 2.* Těž katapě se podobá; listy obwejíté, dole klínovitě, obak lysé, nejcelejší jsau dwakrát menší; řapík pýřitý, dlaubaunký; ořech třikrát menší, lysý, waječný, dokonce bezbrázdý, aniž neobraubený, nobrž na konci ostrém smačknutý a blanowitý, a tudý jako by přiwěskem opatřený. — Na Ostrowech přátelských a společných.

Jádra jeho téhož užitku.

** *Badam.* *Myrobalanus.* Ořech wejčitý nebo přismačknutý, wyschlý nebo zbobulelý; pecka oblá, hranatobrázdowaná.

W. širolistý. *T. latifolia Swartz.* Podobá se welmi wrcholáku katapě; listy obwejíté, dole úzce ztenčené, tupé; brozny zdělí listu; kalichy pýřité; ořech wejcowitý, zakončitý, dužnatokožnatý, zwící broskwe, na jedné straně silněji wypuklý. — Na chlumech Jamaiky sewerné.

Jádra jako předešlých welmi chutná.

W. belerský. *T. bellerica Roxb. t. 198. Myrobalanus bellerica Breyer. t. 4. Gaert. t. 98. Lam. t. 849. f. 3.* Strom nejwětší, třebas 200 let dočkající, s kmenem tlustým, pořád zelenající a kwětaucí; listy střidawé, eliptičné, nejcelejší, obak přiostré, lysé, dlauhorapíkaté, zdělí pidi a zšíří dlaně, wezpod u dolního konce se žlázkama střičnýma nebo střidawýma; kwěty drobné, zelenawě bílé, wonné, na klasech na píd dlaubých, mnohých; ořech hruškowitý, wětší nežli šwestka s kůrkau tenkau, hladkau, čerwenawau, dužninau zelenau, měkkau, bezchutnau, s peckau oblau, podlauhlau, tupě hranatau a brázdowanau, s jádrem bílým. — W Indii východní na chlumech. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Jádro welmi chutné, které ale u wětším množstwi požito omanuje; též mnoho oleje dáwá. Z kůry poraněné wytká klowatina arabaké podobná. Z dříwí dělají člunky a ohromné bedny. Druhdy ořechy (*Myrobalani bellirici*) u nás w lékařstwi se užíwaly, podnes ale w Indii východní.

W. chebula. *T. chebula Retz. Roxb. t. 197. Lam. t. 849. f. 4. Myrobalanus chebula Gaert. t. 97.* Strom

holemý; listy 6" zděli, 3 $\frac{1}{2}$ " zšíří, přistříčné, vejčité, ostraunké, řapikaté, dospělé na lici lysé, zmládí obak hedvábně huňaté, wezpod nad řapíkem tak i po kraji ještě několikami žlázkami opatřené; kwěty žluté, 3—4, na hroznech konečných; ořech wejcowitý, zwíce holubiho, tupohraný, hran střídawě wětších, s rubinau žlutau, twrdau, kruchau, peckau 3bočnau, přetwrdau, jádrem bílým. — Na wrších Indie východní. Kwěte w posuše. 5.

Ořechy býwaly před časy u nás w lékařství potřebowány, a to zralé (*Myrobalani chebulae*) i nezralé (*M. nigri*). Malší potřebují jejich rubiny k upewnění barew; též se železem výborný dávají inkaust. Na listech rostau jakési hálky, duběnkám podobné, *kadakaje* nazwané a k nejlepšímu barwiwum náležející. S kamencem dávají nejlepší žluf, se železem čerň lepší nežli rubiny. W Angličanech jsau co lék nejswrskawější zawedeny (*fabae benghalenses, bengalleans*); též je potřebují w Egyptu a Arabii (*haleclidge*). Dříví toho stromu welmi se wází k stawění přibytkůw a korábůw.

W. gangesský. *T. gangetica Roxb.* Listy střídawé a stříčné, vejčitopodlahlé, zakončité, na zpodině zaokrouhlené; po kraji několik žlaz mající; rozhy huňaté; jměním a plodem předešlému podobný. — W Indii východní.

W. kopinatý. *T. angustifolia Roxb.* Též podobný chebuli; rozhy plštnaté; listy kopinaté, zakončité, po kraji žláznaté. — W Indii východní.

Plody těch dwau jsau podobny, takže od prawých chebul rozeznati se nedají, a tudý wesměs se potřebují.

W. citronový. *T. citrina Roxb.* *Myrobalanus citrina Gaert. t. 97.* Listy střídawé, vejčité, zakončité, nejcelejší, lysé, řapikaté, u začátku řapíka se žlázkami tlustými; ořech wejčitopodluhowatý, dolů ztenčený, žlutawě hnědý, rozdílně hranatý. — W Indii východní. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Potřebuje se jako wrcholák belerský a chebnle.

STRBAULEN. CONOCARPUS. KNOPFBAUM.

Kraj kalichowý na patero klaný, padawý. Plátky nižádné. Tyčinek 5—10, čnělicích s prašniky srdčitými. Waječník smačknutý, 2waječný. Čnělka jednoduchá. Plody korkowitokožnaté, šupinowité, ztuha střechowité, nepukawé. Semeno 1, wisuté. Dělohy swinuté.

Stromy nebo kře; listy střídawé, přistříčné, nejcelejší. Strbanly husté, stopkaté.

St. latnatý. *C. erecta Jacq. am. t. 52. f. 1. Lam. t. 126. f. 1. Catesb. 2. t. 33. Plum. ic. t. 154. f. 2. Sloan.*

2. t. 161. f. 2. Keř anebo strom 30střewičný, kmenu co stehno tlustého, kůry šedé; rozhy hranaté, lysé; listy střídawé, kopinaté, někdy podlauhlé, obak ostré, nejcelejší, na omak mastné, nejkratšeji řapíkaté, mnohé, asi 3" zděli, 1" zšíří, nahoru se umenšující; řapíky po kraji s několika žlázkami; hrozny z hořeních úzlabiček a konce rozhového wyniklé, jednoduché, kratši listu, složené ze samých strbaulůw asi co wikew velikých, kulowatých, stopečkatých; stopky a stopečky 3hrané, smačknuté, stopky doleni toliko nahoře, hoření jako stopečky hustopýřité, pak olysající; listeny pod stopečkami jich delši, kopinaté, taktěž pýřité; kwěty drobníčké, žlutawé; tyčinek 10, kalichu dwakrát delších; strbauly plodnošně wálcowitokulowaté, asi 5" zděli, 4" ztlauští, celistwé, hnědotisawé, složené z ořečůw oblých, po obojm kraji wněšněm křídlatých, rownowážně na ose stojících, pýřitých, olysajících. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w lednu až do března. 5.

Wšecky částky jsau trpké a hořké; kůra slauží k wydělávání koží a místo chinu, zpomáhá očím, močotoku (diabetes) a nakažlým nemocem.

KLEJÁK. POIVREA. POIVREE.

Kraj kalichowý nálewkowitý, šlaločný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinek 10, čnějících. Waječník o 2—3 waječkách. Čnělka nitowitá, čnějící, ostrá. Plod waječný nebo podlauhlý nebo škřídly. Semeno 1, wisuté, šbočné. Dělohy 2—3, neprawidelně swinuté.

Kře, obyčejně pmlé; listy nejcelejšf. Klasy uzlabičkowé a konečné; listeny podkwětnf.

K. střídawolistý. P. alternifolia Decand. Combretum decandrum Jacq. Keř slabý, do velké wýsky se pnaučí; wětwe hebké, nejdělsi, tenké, dřewnaté; trny z lehka hákowité, 1/2" dlauhé, řídké, roztraušené, obzwláště na starších wětwich; listy roztraušené, eliptičnopodlauhlé, tupé, lysé, padawé, 2—3" zděli; klasy uzlabičkowé a konečné, ojedinělé nebo trojčatné, 1/2" dlauhé, jichž 10 na na koncech wětwi, taktěž dlauhých, které najednau přes kwěty se prodłużují w délku 6', a jsau bezlisté a slabé; stopečky nejkratši; kwěty nejmnožši, drobné, bílé, obyčejně před listím rašící; plod náhnědý. — W plotech a křowistích w Kolumbii. Kwěte w kwětnu a čerwnu, dozráwá w lipnu a srpnu. \bar{h} .

Z wětwi jeho se prýšf štáwa, kterau truhlářowé místo klíhu našinského potřebují.

Podřadí 2.

UZLENCOWITÉ. COMBRETEAE.

UZLENEC. COMBRETUM. LANGFADEN.

Kraj kalichový nálewkowitý, 4laločný, padawý. Plátky 4, mezi ústy kalichovými vyniklé. Tyčinek 8, dvojřadých, jichžto 4 plátkům stříčné, výše vyniklé a dlauze čnějící. Waječnik 2—5waječný. Čnělka čnějící, ostrá. Plod 4křídlý, 1pauzdry, 1semenný, nepukawý. Semeno hranaté, wisuté. Dělohy u prostřed řasau ohnuté, křížmo rozewřené.

Kře nebo stromy přispnulé. Listy často stříčné, nejcelejš. Klasy konečné nebo úzlabčkové, někdy latněné.

U. jednostranj. C. secundum Jacq. am. t. 176. f. 30. — pict. t. 260. f. 26. Strůmek 12střewičný; wětwe oblé, nejdelší, po blízkých stromech se pnaucí; listy stříčné, wejčitopodlahlé, zakončité, lysé, nejcelejší, dvojřadé, řapikaté, 4palečné; klasy dvojřadokwěté; stopečky 1kwěté, nejhustší, nejkratší; kwěty newonné, ze zelena žlutawé; prašníky čerwené, přímé, takže klasy wyhlizejí jako hřeben z nití krystalových složený. — W Kolumbii w křowistích. Kwěty w listopadu. 5.

Wětwe rozlomené a listy w ruce třené wydávají pach silný, welmi protiwný.

ZDUŽILEC. CACUCIA. CACUCIE.

Kraj kalichový trubkowitozwonkowitý, ostře 5zubý, padawý. Plátkůw 5, s ústy kalichovými střidawých a je přewyšujících. Tyčinek 10—14, nejdoleji z kraje vyniklých, niťowitých, dlouhočnějících. Waječnik 3 waječkách 3, wisutých. Čnělka niťowitá, ostrá. Ořech wejcowitý, 4hraný, obak ostrý, nahý (bez kraje kalichowého), u wnitř dužnatý, 1—2semenný; dělohy tlusté, dužnaté.

Kře pnulé; listy střidawé a stříčné, anobř i přesleněné. Kwěty klasené, konečné.

Z. čerwcowý. C. coccinea Aubl. t. 179. Keř až do nejwětší výšky blízkých stromůw se pnaucí; listy střidawé, wejčitokopinaté, celé, tuhé; kwěty rozpostawené na klasy běwné z koncůw rozhových vyniklé, podepřené listenem dlouhým, úzkým; ořech wětší wlaského, připětihraný, wejcowitý, obak ostrý. — W Guianě podle Sinemary řeky. 8.

Karaibové natrají dužninou, z pecky dřevnaté vyňatou psům čenich, domnívajíce se, že tím dých se zotřuje.

HRANOPLOD. QUISQUALIS. SONDERLING.

Trubka kalichová nad waječnikem nejprodlouženější, autlá, padavá, na kraji na patero klaná. Plátkůw 5, waječnopodlauhlých, tupých, ušty kalichové přesahujících. Tyčinek 10, čnějících, střidawě delších, z ústí kalichowého vyniklých. Waječnik wejčitopodlauhlý, 4waječný. Čnělka nitowitá, tupá, čnějící. Ořech suchý, 5hraný, 1semenný. Dělohy nejwětší, ploskonadduté.

H podiwný. Q. indica Lin. Lam. t. 357. Bot. mag. t. 2033. Bot. reg. t. 492. Quisqualis Rumph 5. t. 38. Burm. ind. t. 35. f. 2. Wzezření zmateného, neprawidelného. Dříwe jest strůmek přímý, sotwa $3\frac{1}{2}$ zwýši, za nějaký čas wyžene z dola šlahauný dlahé, pnulé, ježto opatřeny listami střidawými nebo roztraušenými nebo střičnými, anobř i přesleněný, ba i má někde trny z ostalých řapikůw, jichž jinde není. Listy nejčastěji střičné, krátkořapikaté, wejčité, přípodlauhlé, dole někdy přisrdčité, krátce zakončité, lysé, po žile a žebrách jako i po řapiku a rozbách pýřité, $3-3\frac{1}{4}$ '' zdělí, 2'' zšíří; kwěty na klasech konečných a úžlabičkowých, krátkých, pýřitých; listeny podkwětní, wejčitokosočtwerečné, osinowitozakončité, brwité, dwakrát delší waječnika; kalich pýřitý: trubka nitowitá, asi $1\frac{1}{2}$ '' dlahá, s ušty wejčitymi, ostrými; plátky rozložené, wejčitopodlauhlé, tupé, pýřité; tyčinky kratší plátkůw; plod zwicí žaludu, nestejně 5hraný. — Na Molukách, Žawě, Amboině. Kwěte w kwětnu až do lipna. \bar{h} .

Kwěty podlé dob denních mění swau barwu: časně ráno jsou bělawé, po poledni bledě červené, na wečtr růžowé, a následujícího rána krawé. Semena cení se w Indii za aučiniwý prostředek proti hlistám; nedozralá chutnají hořce řetkwí, zralá ale sladká jsou asi jako řískové ořechy. Též i listi řetkwí slabě chutnají, silně ale a protiwně zapáchají; potřebuje se jednak proti hlistám, jednak za surowa se jí.

Řád 85.

KÝLATCOWITÉ. VOCHYSIÆÆ.

Kalich 4—šlupenný: lupenůw dole spojených, w paupěti střechowitých, nestejných, s jedním hořením ostruhatým. Plátek 1—2, 3 nebo 5, obyčejně lupenům kalichowým střičných, pořidku s nimi střidawých, dole

z nich vyniklých; nestejných. Tyčinka 1—5, častěji plátkům stříčných, pořádku střídavých s nimi, nejdoleji z kalichu vyniklých, často nejmnějších pomětavých a zůstávujících 1, nesaucí prašník vejcovitý (špauzdry). Waječník prostý nebo s kalichem spojený, špauzdry, waječek kautových, w pauzdru ojedinelých, podwojných anebo nemnohých. Čnělka a blizna 1. Tobolka šboká, špauzdrá, šchlopná, chlopní u prostřed pukajících. Semena bezbílčná. Kel rovný, překocný. Dělohy veliké, listowité, řasnaté, swinuté. Kořínek krátký, swinutý.

Stromy jihoamerické. Wětve stříčné, rozhy čtyřhrané. Listy stříčné nebo přesleněné, na konci rozeh někdy střídavé, nejcelejší přenožebře, dole špalisté. Kwěty hrozněné, latněné aneb kytkatěné; listeny přístopkaté.

KÝLÁTEC. VOCHYSIA. KAPPENBLUME.

Kalich barwený, šdilný: lalokůw 4, nejmenších, páteho hořeniho, ostruhatého, velikého. Plátky 3, z kalichu vyniklé, nestejné, 2 poboční dwakrát menší. Tyčinky 3, plátkům stříčné: 2 poboční neplodné, nejmenší, prostřední plodný s prašníkem nepřetrženým, nepohnutelným, na konci kápowitým. Blizna konečná, tupá. Tobolka šboká, špauzdrá, chlopní u prostřed pukajících. Semena 1křídla, bezbílčná, ojedinelá w pauzdrách.

Pokolení obsahující více 16 rodů brasílských aneb guianských.

K. guianský. V. guianensis Aubl. t. 6. Lam. t. 11. Cucullaria excelsa Willd. Strom ztepilý, 60—80' zwýši, s korau hladkau, zeleně šedau; dříwi twrdé, žlutawě zelené; rozhy čtyřhrané; listy stříčné, obwejitopodlauhlé, mírně řapikaté, krátce zakončité, obak lysé, 2—4" zděli, 1 1/2" nebo více zšíři, na líci zelené, na rubu ryzé, lesklé a maličko pýřité; palisty krátké, štetinowité; kwěty na hroznech dlahých, hustých, konečných, jednoduchých; wšaký na stopeče asi 1/2" dlahé, s maľmá listenoma šupinowítyma; kalich maľý, maličko pýřitý: uštůw brwitých; koruna ryzá, mnohem wětši kalichu, libowonná; plátky 4, hořejši wětši, w paupěti ostatní zabalující. — We hwozděch guianských. 15. 174

WÝRUTEK. SALVERTIA. SALVERTIE.

Uštůw kalichowých 5, přistejných, eliptičných, tupých, s jedním ostruhatým. Plátkůw 5, 2 hořeni užši

Tyčinky 3, z kalichu vyniklé, plátkům dolním stříčné; prostřední pladně, poboční neplodné. Čnělka keřovitá. Blizna poboční, štitovitá, tupá pod koncem čnělky. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná, 3boká: pazuder 1semenných, chlopní u prostřed pukajících. Semena bezbilečná, tam w křídlo prodlažená. *BAH*

W. biserovonný. *S. convallariodora Hillair. Mart. nov. 3. t. 93.* Strom; listy obvejčitopodlauhlé, na konci srdčitowykrojené, nejcelejší, kořowité, peřenožebřé, nejlysejší, 10" zděli, 5" zšiřti, přesleněné: přeslenkůw 6—8listých; palisty zadné; kwěty na latách rozpostawěné, bílé, co biser čili konwalínka wonicí, ozdobné; stopka a všecky díly její a kalichy hustě pyřité; stopečky přesleněné, nesaucí na konci 2—3 kwěty, stopečičky asi 1/2" dlahé, trochu kratší než ostruha, s koncem nadkřiwým. — Na polích w Brasilii. 5.

NUZAR. QUALEA. QUALEE.

Kalich 5dílný: uštůw velmi nestejných, zaokrahlých, s větším plátkovitým, dole ostruhatým. Plátek 1 (pořidku 2), nejdoleji z kalichu vyniklý. Tyčinka 1 (pořidku 2) s plátkem střidawá: nitka čarkowitá, prašnik podlahlý. Waječnik prostý. Tobolka dřewnatá, 3pauzdrá, 3chlopná: chlopní u prostřed pukajících. Semena 1křídla, bezbilečná.

N. růžový. *Q. rosea Aubl. t. 1. Lam. t. A.* Strom 60 i více střewiců zwýši; kmen 2' ztlausti, s korau rozsedalau, dřiwím čerwenawým, celistwým; wětwe lwsady rownowážně rozložené, smitky stříčné; listy řapikaté, křížmo stříčné, eliptičné, zakončité, obak lysé, pevné, nejcelejší: žeber pobočních přiblížených; palisty 2padawé; kwěty na latách; ušty kalichowé podduté, nestejně, zaokrahlé, s ostruhau kratší kalichu; plátek celý, jako ušet kalichowý horeni wně bílý, u wnitř růžový. — We hvozdech guianských. Kwěte w podletí, a tenkrát daleko rozširuje wůni přelibeznau. 5.

N. modrý. *Q. caerulea Aubl. t. 2.* Strom ještě větší předešlého, třebas zwýši 80' i více; kmen 3' w průměru: dřiwí celistwé, čerwenawé; listy řapikaté, stříčné, waječné, krátce zakončité, nejcelejší, obak lysé, lesklé, zelené: žeber pobočních přiblížených; palisty 2, padawé; kwěty konečné, na latách obsirných, stříčno- nebo střidawowětewných; kalich wně popelawý, zděli ostruhy, plátek wykrojený, wně popelawý, u wnitř mo-

dry, proti nehtu žlutý a černě skvrnatý. — Ve hvozdech guianských podle Sinemary řeky. Květa rozlévá daleko široko zápach velmi příjemný. 5.

Řád 86.

KOŘENOWNÍKOWITE. RHIZOPHOREAE.

Trubka kalichová s waječником spojena (pořidku prostá), kraje 4—13lalokého: lalokůw w paupěti chlopnitých, pořidku slepených a ōepicowitě se oddělujících. Plátky z kalichu vynikající a s jeho uštami střidawé a stejnočetné. Tyčinek dwakrát anebo třikrát více plátkůw a s nimi vyniklých: nitky prosté, šidlowité, přímé; prašníky wejčité, dolem připewněné, přímé. Waječnik 2pauzdrý: pauzdra o 8 nebo mnoho waječkách wisutých. Plod nepukawý, kalichem wěččený, 1pauzdrý, 1semenný. Semeno wisuté, bezbilečné. Kořinek dlauhý, často již w plodu se prodlužující w pniček a obsemeni prolamující. Dělohy 2 rovné.

Stromy anebo kře meziobratnskové, pomořské anebo bahní, kdežto wětwezi kořenatějšícimi dělají lesy husté podiwného wzezření. Listy střičně, jednoduché, celé nebo zubaté, řízilé, patrně nebo nepatrně peřenožebřé. Palisty meziřapfkowé. Stopky úžlabčkové. Obzwlášťě oplýwají tříslowinau a w kůře prý mnoho sřy se nalézá.

KOŘENOWNÍK. RHIZOPHORA. MANGLEBAUM.

Trubka kalichová do pola s waječnikom srostlá; kraj 4—5dílný, stálý. Plátkůw 4—5 nebo 10—13, rowných. Tyčinek 8—10. Waječnik 2pauzdrý, mnoho waječnf. Čnělka 1, na konci rozstipnutá; blizny 2, tupaunké. Ořech kožnatý; kořinek brzo pronikající osemeni a wzrostající w pniček.

K. obecny. R. Mangle Lin. Jacq. am. t. 89. Gaert. t. 45. Lam. t. 396. f. 1. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 109. Plum. gen. t. 15. Catesb. car. 2. t. 63. Strom 30—50' zwýši, s korau tlustau, žlutohnědau, wětwezi wšamo rozloženými, bakulatými, křiwými, kořeny spaušějšícimi, a tak lesy neproniknutelné dělajícími; dřiwí bílé, u wodě čerwenající; listy krátkořapčonné, podlauhlé do obwečičta, tupaunké, lysé, na lici tmawě zelené a lesklé, w zpod žlutawě zelené, černě tečkowané, před wyrašením zahalené palistami podlauhlými swinutými, padawými; stopky 2—3kwěté, delší řapíku; kalich kožowitý, tlustý,

žlutavý; α ušteců 4, podlaubých, ostrých, pak podhnůtých; plátky 4, sotva zdělí uštůw kalichowých, čárko-witokopinaté, podchlípené, bělawé, u wnitř nejhuňatější; prašniky skoro sedawé; čnělka šidlowitá; plod wejčito-elipsowitý (1" dlouhý nebo delší), dole břichatý, škra-bawý, hnědý; kel již na stromě kořínkem pronikaje obsemení nabývá délky 1—1½, načež k dolu wřetenowitě ztlustlý, tmawě zelený nebo černohnědý, k horu zten-čený, bledě zelený, 9 měsícůw po wyniknutí upadne, koncem kořínkowým w půdě se upne a wzroste w nowý strom. — Na pomoří bahnitém zatápěném, u wýtokůw řek w Indii západní a Americě jižné až do Luisiany. Kwěte skoro celý rok. 5.

Jelikož plod wisí kořínkem dolů a strom w bahnech roste, musí semeno dolů upadlé kořínkem do půdy se zaryti. Brzo vypau-žití ze strany několik rownowázných mrcasů, pak wyžene wzhůru plí-šek palečný se 2 listoma a mezi nima pupen. Kořeny pak zdřew-natěwše po několika měsících, oblankowitě nad půdu se wywšší. Sotwa kmen na 2—3' dospěl, dostane několik wětwi a wyžene nad starými kořeny několik nových, do země wníkajících. Nabyw výšky 12', již udělal lesík z kořenůw, ježto z kmenu a wětwi dolůnfch wyrostly. Od té doby málo vyhání kořenůw wětrných, wynakládaje celau bujarost na koš, načež opět zpaušší kořeny jednoduché nebo wětewnaté bez jakéhosi pořádku. Z toho možná nahlédnauti, že na místech zatápěných mohau w krátkém čase náramně lesy wyrosti, nad nimiž Ewropan žasne. Blízko nich ale nelze přenocowati pro nezčíslné množství tiplic, nercili přebýwati; nicméně nalézáme tu celá hejna bahnů a wodního ptactwa a tlupy krabůw. Kořeny zma-tené dowolují, že Indiané lowš po bahně a wodě bezpečně mohau choditi. Na kořenech potopených wisí ústřice stromowé, jež Ameri-čané rádi jedí, jako Ewropané obyčejně. Plody a hořkau kůru po-třebují k wydělávání kůže a barwení na černo; kůra též proti li-choradkám, wyražením dobrá i rány hojí. Dřewí hodí se toliko k pálení.

K. swičkowj. R. candelaria Decand. Mangium can-delarium Rumph 3. t. 71. 72. Pee-kandel Rheed. 6. t. 34. Strom zwýši 3 mužůw; kmen krátký, křiwý, ne-prawidelný, dole nad zemí rozdělený na mnoho koře-nůw, nad zemí jakoby oblauky wystawajících, nahoře rozdělený na křiwé wětwe, z nichž se spauštější kořeny, tak že dělají les zmatený, jenžto zdá se složen z koře-nů a wětwi; listy waječné, ostré, 8" dlouhé, 3½" ši-roké, slané; stopky 1—3kwěté, nejkratší, tlustauké; kwěty dříwe bílé pak čerwenawé; tyčinek 9—12; seme-na na konci wyklíčelá zdělí 2—2½, tlustší prstu, šidlo-witokejowitá, hnědě skwrnatá, nejedlá; jestliže semena dotýkají se země, hned kořenatější; kořeny ty jsau husté, tak že nelze proniknauti. — Na pomoří w Malabaru a na Molukách, w půdě pevné, kdežto málo bahna, wždy-

cky ale u samé vody. Od srpna jsau stromy plné semen vyklíčelých. 5.

Dříví jsauci křivé a swalovitě není dobro k pálení, w milcích ale dáwa dobré uhlí. Z nejtlustších kořenůw dělají kotwe 2 léta trvající.

K. walcowitý. R. *cylindrica* Lin. Kanil Kandel *Rheed.* 6. t. 33. Strom křowitý, 15—25' zwýši, s mnohými kořeny wětrnými; listy waječné, obak zaužené a zakončité, 4—6" dlouhé, 1½—2½" široké; stopky úzlabičkové, 1—2kwěté; ústy kalichowé podlauhle, ostré, pak podhnuté; plátkůw 8, podlauhých, bělawých, pak podhnutých; plody 1. se klem wyniklým walcowité, z čerwena modré, 3—4" dlouhé, co prst tlusté. — W bahnech na Malabaru. Strom od prwního roku až do padesátého nese. 5.

Plody mladé jedí; kůru wařenau potřebují proti hryzení a bedlám.

K. kořeluzský. R. *Rheedii* Blum. Candel *Rheed.* 6. t. 31. 32. Keř, jehož wětwowi muž obsáhnutí může; z kmenu wyniká tolik kořenůw k zemi se schylujících, že kmenu ani widěti není, též i wzhůru dělá koš hustý z wětwi člankowaných; listy eliptično-podlauhle nebo kopinatopodlauhle, obak zakončité, lesklé; stopky 1kwěté, delší rapiku, sehnuté; kalich o 12 uštech podlauhých, ostrých, powehnutých, dužnatých; plátkůw 12, žlutočerwených, na konci obyčejně opatřených 5 vlákný trásnatými; plod dříwe číhowitý, 1" zdělí, obak tupý, nahnědlý, pak zdělí pídi a ztlauští palec, oblý, hladký, hnědý, se dřeněm čerweným. — Na pomořích bahnitých w Indii východní. Kwěte pořád 50 let po sobě. 5.

Kůra slauží k barwení tkanin na ryšawo nebo kaštanowo, které barwy snadno černají; pak se jí wyděláwají kůže; listy k hnojení pole.

K. wznešený. R. *gymnorhiza* Lin. *Gaert.* t. 45. *Desc.* 6. t. 400. *Bruguiera gymnorhiza* Lam. t. 397. *Mangium celsum Rumph* 3. t. 68. Strom wšech nejwýšši, jako olše přímý, co muž tlustý, s malým košem; listy bobkowým podobně, wezpod žlutawé, waječnoeliptičné, ostré, 6" dlouhé, 2½" široké, na konci člankowaných rozeh; kwěty ojedinelé, palec dlouhé, hnědočerwené; kalich 10ušlý; plátkůw 10, žlutých, na konci netrásnatých; plod 1' dlouhý, co prst tlustý, walcowitý, ostrý, prauhatý na dél, hnědě a zeleně přerestý, s bílým dřeněm, jež lid jí. — Podle moře na místech wodau oplakowaných,

čímž se stává, že kořeny jsou nahé, a vyhlížejí jako černé klobasy, po nichž Indové velmi ruče skákalí, Evropané ale lávky kladou. 5.

Dříví, *lalárovým* zvané, hodí se dobře na prahy, ježto ale v suchých místech snadně čerweu trpí; potřebují je k pálení vápna a cihel, na kůly, obzvláště do půdy bahnité. Korau barví na černo, též i vydělávají kůže. Celí národové, majíce málo sága a ryže, žijí se dřevem semenovým jako chlebem, obzvláště na Buru, Bonoe a papuškých Ostrovech, kdežtoby cizí hládem umřeli, protože tam půda skalnatá ničehož nerodí, a semeno to dává chléb, špatný sice a nehrubě záživný. Tudy semeno vaří, dřev co brk tlustý vybírají, a pak ještě jednou vaří s mlékem kokosovým anebo polévkau rybnaou, načež je jísti mohou. List zelený potřebují místo vařiva. Dříví rozmělněné jest lék posilující. V Číně jsou kmeny tlusté, tak že z nich dělají opadiny a z křivých větví kotve.

Řád 87.

PUPALKOWITÉ. *ONAGRARIAE.*

Trubka kalichová s waječnikem srostlá aneb jeho delší, nahore prostá: kraje 2—5laločného, často 4laločného: lalokůw w paupěti chlopnitých. Plátkůw co ušůw kalichových, s tyčinkami z ústí kalichového wyniklých, w paupěti na dél dohromady swinutých, řidko žádné. Tyčinek co ušůw kalichových anebo dwakrát tolik, někdy jedna nebo druhá zakrsalá nebo plátkowitě rozšířená: tyčinky prosté; prašniky podlauhlé nebo wejčité. Waječnik ů tolika pauzdrách, o kolika uštech kalich. Čnělka 1; blizna hláwkowitá nebo na čtvero klaná. Plod 4—5pauzdrý, pořidku 2pauzdrý, mnohosemenný, pořidku skrowno- nebo 1semenný, buď tobolka chlopní ů prostřed pukajících, buď malwice, buď ořech. Semena w míšku bezbílečná. Keč děloh listowitých; kořidku dlahého.

Zeliny, byliny, kře. Listy střídawé nebo střčné, nejčastěji zubaté nebo pilowané, bezpalisté. Kwěty obojaké, nejčastěji pravidelné. Kwěty ojediacíle w uzlabíčkách anebo hrozňné nebo klasené.

Dotud známé wše 200 rodůw (w 13 pokoleních), poř celé zemi rozlosowaných, nejwíce jich ale w Americi. Mnohé kwětem krásným a woňawým w zahradách oblíbené. Užitek ale skrowný

Děli se na patero pořadí;

1. *PRUDILOWITÉ.* Kwěty dwojdomé. Trubka kalichová zděli waječnika. Tobolka. Semena křidlatá, střechowitá, přímá.

2. *ČILKOWITÉ.* Trubka kalichová přes waječnik prodlažená, padawá. Plod malwice.

3. *PUPALKOWITÉ* (právé). Trubka kalichová přes waječnik prodlažená nebo stejně dlaubá. Plod nejčastěji tobolka. Tyčinek 8.

4. *MĚKČILOWITÉ*. Trubka kalichová přes waječnik neprodlažená, s krajem stálým.

5. *ČAROWNÍKOWITÉ*. Trubka kalichová přes waječnik prodlažená nebo nic a i s krajem padawá. Tyčinky 2, jichž 1 zakrsalá.

Podřadí 1.

PRUDILOWITÉ. MONTINIEAE.

PRUDIL. MONTINIA. MONTINIE.

Kwěty pometáním 2domé. Trubka kalichová s waječnikem spojená: kraje nejkratsího, 4zubého. Plátky 4, zaokrouhlé. Tyčinky 4, s plátky střidawé, w samičím kwětu zakrsalé. Prašníky podlauhlé, wrtiwé. Waječnik wejčítý, w samičích pometalý. Čnělka na 2 klaná: Tobolka 2chlopná, 2pauzdrá, krajem kalichowým wěňčená. Semen na semenici středni přičtwerboké po 6—8 w každém pazdru, přímých, střechowitých, křídlem mázdratým obklíčěných.

P. siwý. *M. acris* *Lin.* *M. caryophyllacea* *Thunb. Smith. spic. t. 15. Lam. t. 808. M. frutescens* *Gaert. t. 33. Caryophyllaea* *Burm. af. t. 90. f. 1. 2. Epidendrum* *Pluk. alm. t. 174. f. 7.* Keř lysý, sotwa 1' wyšši; wětwé hranaté, střidawé, málo rozdělené, bradawičkowané pozůstalými dolejšky řapíkowými; listy střidawé, krátké, řapíkaté, kopinaté, siwé, přídužnaté, nejlysejši, peřenožebřé, nejcelejši, ostraunké nebo tupaunké; kwěty konečné, ojedinělé, bílé, naduwedené ústrojnosti; plody asi 3/4" dlauhé. — Na Předhoří dobronadějském po kopcích písčítých. Kwěte w srpnu až do října. \bar{R} .

Prudký a perný, a užíwaj ho waitř i kromě těla.

Podřadí 2.

ČÍLKOWITÉ. FUCHSIEAE.

ČÍLKO. FUCHSIA. FUCHSIE.

Trubka kalichová s waječnikem spojená, nahoře prodlažená w trubku wálcowitau, 4laločnau, po odkwě-

teňi článkem padající. Plátky 4, nejvýše z trubky kalichové vyniklé a s ústy střídavé, řídko žádné. Tyčinek 8. Waječník wěncený žlazau baňkowitau, Čnělka nitowitá. Blizna hláwkowitá. Malwice podlahlo- nebo wejčitozakulatělé, 4pauzdré, 4chlopné, mnohosemené.

Č. čerwcowý. F. coccinea Ait. Curt. mag. t. 97. Lam. t. 282. f. 2. Duham. nov. 1. t. 13. F. pendula Salisb. st. rar. t. 7. Nahusia coccinea Schneevogt. t. 21. Keř 2—4' zwýší, s wětweми mnohými, štíhlými, lysými, z mládí s wýstřelky hnědočerwenými, huňatými; listy stříčné nebo po 3 přesleněné, krátce řapíkaté, wejčitokopinaté, dole přisrdčité, ostré nebo zakončité, obdálně zaubkowané, huňatobrwité, na lici sytě zelené, wezpod bledé, po žilách a žebrách čerwené; z hořeních úzlabiček wynikají stopky ojedinelé, kratší listu a skoro zdělí kwětu nachýleného, jako waječník a trubka kalichová autle žláznatopyřité; kalich čerwcowý, prostý dil jeho trubky zwonkowitý: ústy čtyřikrát delší, kopinatě podlahlé, ostré; plátky na dél okolo sebe swinuté, tmawě fialowé, zdělí polowice uštůw kalichowých; tyčinky daleko z kwětu čnějící: nitek střídavě kratších a delších; prašníky kulowatě waječné, čerwené; čnělka ještě delší; blizna podlahlohlaškowitá, nerozdělená; malwice elipso-wité. — Z Chili až k úžině magelanské. Kwěte od kwětna až do září. \bar{h} .

Zemínové barwí dřívíu tkaniny na černo; rozhy a listy potřebují w lékařství. U nás pro ozdoby se sází, zimy ale naši nesnáší.

Č. dlouhostopečné. F. macrostemma R. et Pav. per. 3. t. 324. f. 6. Lodd. tab. t. 1062. Thilco Feuill. t. 47. Podobá se předešlému. Keř 6—12' zwýší; wětwe lysé: listy 3, přesleněné, wejčité, ostrě zaubkowané, krátce řapíkaté; stopky úzlabičkové, delší kwětu nachýleného; ústy kalichové čerwené, podlahlé, ostré, delší plátkůw modrých, obwejtých, rozložených (neswinutých); blizna 4laločná; malwice wejčité, čtyřhrané, 1/2" dlouhé, tmawě čerwené. — Tamtéž. \bar{h} .

Dříví k barwení na černo. Zwařenina listowá jest nápoj chladčí w horečkách.

Č. hroznaté. F. racemosa Lam. t. 282. f. 1. F. triphylla Plum. Burm. t. 133. f. 1. Keř; kmeny přímé, nejjednodušší, zelené, čerwenawě naběhlé, zwýší 2'; listy kopinaté, celé, bledě zelené, kořowité, sedawé, po 3 přesleněné, ostré, zaubkowané, obak pyřičkowané; stopky aksamitnaté, úzlabičkové, zdělí kwětu, hoření w

hrozen rozpostávané; kalich ústův kopinatopodlaubých; ostrých, šarlatových, trubky dole porozšířené; malvice vejcovitá, málo větší oliwky, měkká, dužnatá, červenavě černá, pyříčkováná, 4pauzdrá; semena drobná, vejcovitá, hnědá. — W Indii západní. \bar{R} .

Owoce lahodné, jedl čerstvé i w cukru zadělané. Listy rozpaštějše pomáhaj w lichoradkách a zaślemowání.

Podřadí 3.

PUPALKOWITÉ. ONAGREAE.

WRBOWKA. EPILOBIUM. WEIDENKÜSCHEN.

Kalich o 4 lupenech, srostlých w trubku dlouhou, sotwa delší waječnika, 4bokau, s krajem pak padajícím. Plátky 4. Tyčinek 8; pel nelepntý. Tobolka čárkowitzá, tupě 4boká, 4pauzdrá, 4chlopná, mnohoosemenná, s kalichem srostlá. Semena chmýřitá.

Zeliny, byliny. Listy střídané nebo střídawé. Kwěty úžlaběkové, ojedinele nebo konečné, klasené.

W. kopinatá. E. *spicatum* Lam. E. *angustifolium* Lin. Fl. dan. t. 289. Lam. t. 278. f. 1. Schk. t. 106. Englb. bot. t. 1947. Wrbowka, wrbice, wrbka. Kořen mnoholetý, swazkatěný, dužnatý, mnoho odnoží, vypauštějící; lodyha třebas zwýši muze, wztýčená, štihlá, obyčejně jednoduchá anebo nahore málo wětewnatá, oblá, nejlyšejší; listy střídawé, kopinaté, ostré, w nejkratší řapík zaužené, celé nebo mělce vykrajowané a žláznatě zaubkowané, někdy čerité, peřenožebře: zeber nejodstálejších; kwěty na hroznu konečném, dlouhém, driwe nachýleném, pak přímém, ozdobjném; stopka lysá, stopečky dolejší asi $\frac{1}{3}$, nejhořejší 2" dlouhé, wždycky nejodstálejší, ku konci wzstaupawé, jako waječnik $\frac{1}{2}$ palcový bělopýřitý; listeny při stopečkách čárkowitzé; paupata obwejcowitzá, tupá, dole ztenčená; ústy kalichowé čárkowitzokopinaté, ostré, fialowé naběhlé; koruna ozdobjná, swětle karminowá, pořidku bílá, z plátkůw rozložených, obwejčitych, nehmatných, někdy mělce wyřiznutých; tvěinky něstejně dlouhé a pak jako čnělka mezi dwa dolejší plátky sehnuté; blizna weliká, 4dílná, wústůw čárkowitzých podhnutých; tobolka 4bočná, odstálá, rowná nebo malčko nakřiwená, pyřitě bílá, 2" dlouhá. — Na ohlumech, obzwlastě w pasekách wlnaunkých po největším dílu Ewropy, Asie a Ameriky sewerných. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Jest také odrodek s listy užšími a širšími, eliptičnokopinatými. Jídná kořen a nať v lékařství potřebovali. W končinách seweroewropských potřebují pazaušky místo zeleniny, a na Kamčatce užívají k tomu celau nať, též i místo čaje (kurilský čaj).

SWIČKOWEC. GAURA. PRACHTKERZE.

Kalich o 3—4 lupenech w trubku dlauhau, obwejičitau srostlých, s krajem po odkwětení padawým. Koruna o 3—4 plátcích. Tyčinek 6—8. Čnělka se 4 bliznami. Waječník 4pauzdrý. Tobolka ořechowitá, dřewnatá, čtyhraná, nezralá 4pauzdrá, dozralá 1pauzdrá, 1—4semenná; semena nechmýratá.

Byliny, zeliny, jměním předešlému pokolení podobné, w teplejší Americe sewerné; listy střídawé; kwěty sedawé, na záwit rozpostawené.

S. obecný. G. biennis Lin. Gaert. t. 127. f. 2. Curt. mag. t. 389. Lam. t. 281. Schk. t. 105. Kořen ozimý; lodyha zwýši 4—5', přímá, tupohraná, odstále chlupatá, nahoře wětewnatá; listy po celé lodyze střídawě rozpostawené, sedawé, kopinaté, podlahlé, ostré, zaubkowané, po žile obak pýřité; kwěty nepravidelné, konečné, chocholičené, plody ale w klas dlauhý rozpostawené; trubky kalichowé částka s waječníkem srostlá 4hraná, podlahločárkowitá, sedawá, jako stopka pýřita, částka prostá dwakrát skoro delší, pýřičkowaná s ušty čárkowitými, růžowými, trubky prosté málo delšími; plátky obwejičité, wzstaupawé, na konci nachowé, nahé; tyčinky sehnuté; čnělka delší tyčinek co plátky dlauhých; tobolky waječné nebo obwejičité, 4hrané, sedawé, 3''' dlauhé, pýřité, tupaunké, oblohrané, w bocích žilau znamenáné. — Na místech wlhkých w Wirginii a Pensylwanii. ♂.

U nás pro ozdabu w zahradách.

PUPALKA. OENOTHERA. NACHTKERZE.

Kalich o 4 lupenech srostlých w trubku 4bočnau nebo 8žebrau, waječník přesahující; částka trubky prostá i s krajem 4dílným padawá. Plátky 4, při rozwití rozložené. Tyčinek 8; pel lepký. Čnělka nitowitá; blizna 4dílná nebo kejowitá nebo hláwkowitá. Tobolka 4pauzdrá, 4chlopná. Semena připewněná na semenici slaupowitau, pak prostau, nechmýratá.

Zeliny, byliny, polokře. Listy střídawé. Kwěty užlabičkowé, ojediničlé nebo konečné, klasené. Wíce 67 rodů známo.

P. řepka. O. biennis Lin. Fl. dan. t. 446. Lam. t.

319. *f. 1. Plenk t. 295. Sturm f. 5.* Kořen ozimý, dlouhý, wřetenowitý, dužnatý wyháni lodyhu wztyčenau, jednoduchau nebo nahoře chudowětwaitau, oblau, i s listím a kalichy pýřitau, 4—5' zwýši; listy kořenowé w prwním roce jsau k zemi přitlačené a wýstředně rozpoložené, třebas na pid' dlouhé, řapikaté, dole chobotnaté zubaté, lodyhowé střidawé, wšecky ale podlauhlo- nebo wejčítokopinaté, ploché, ostré, maličkým mozolowitým hrotem ukončené, dole w řapík překrátký ztenčené, wykrajowaně zaubkowané, nejhořejši a příkwětní sedawé; kwěty ojedinelé, úžlabíčkové, sedawé, pak dělající klas dlouhý, listnatý, wonný; trubka kalichowá skoro 1 $\frac{1}{2}$ " dlouhá, ani na $\frac{1}{2}$ " s waječnikem srostlá, nahoře nálew-kowitě rozšířená; ušty kopinaté, pod koncem kuklowitým hrotité, obyčejně po dwau slepené; plátky weliké, 1" dlouhé, rozšířeně obwejšité, krátkonehetné, bledě žluté, delši tyčinek s nitkami niřowitými a prašníky čárkowitými; čnělka i s bliznau zděli tyčinek; blizna o 4 lalocích čárkowitých; tobolka walcowitá, sotwa 4hraná. Semena drobná. — Půwodně prý w Americě sewerné, od r. 1614. w Ewropě zdomácnělá a tu i onde hojná. Kwěte od čerwna až do srpna. ♂.

Ozdobná to bylina, ježto jako ostatní rody kwěty na weřř rozvíjí. U nás také w zahradách se sází pro kořen (rapontika, řepka), z něhož uwařeného dělají salát chutný.

Podřadi 4.

MĚKČILOWITÉ. JUSSIEAE.

MĚKČIL. JUSSIAEA. JUSSIEUR.

Trubka kalichowá po celé délce s waječnikem srostlá, hranatá nebo oblá: kraj 4—6dílňý, stálý. Plátkůw 4—6, rozložených. Tyčinek nejčastěji 8, někdy 10 nebo 12. Čnělka niřowitá, krátká; blizna hláwkowitá nebo štitowitá, 4—6brázdá. Tobolka wěncená krajem kalichowým, 4—6pauzdrá, nejčastěji žilnatá a mezi žilami pukající, mnohosemenná. Semena bezchmýrá.

Byliny, řidčeji polokře bahní. Listy střidawé; kwěty úžlabíčkové.

M. peruuský. J. peruviana Lin. Feuille. t. 9. Keř 8—12' vysoký, přímý; listy střidawé, přisedawé, podlauhle, na obau koncích ztenčené, celé, wezpod pýřité; kwěty ojedinelé, w úžlabíčkách stopkaté; stopky dwa-krát delši nežli trubka kalichowá, 5bočná, čihowitá, na-

hoře listenoma opatřené; uštůw kalichowých 5, wejčito-
kopinatých, hwězdowitě rozložených; plátkůw 5, dwakrát
delsích nežli ušty kalichowé, obwejšitookrauhlé, žluté;
tyčinky 10; tobolka zděli 1". — Podlé potokůw w
Chili. \bar{h} .

Tomu a jiným rodům americkým a asiatským připisují welikau
moc léčiwa; obzvlášť rozmačkané příkládají na oteklé žlázy, jež
změkčuje a rozpauští.

ZAKUCELKA. ISNARDIA. ISNARDIE

Trubka kalichowá obwejšitá nebo skoro wálcowitá,
krátká, s waječnikem docela srostlá: kraj 4dílný, stálý.
Plátky 4, někdy zakrnělé nebo žádné. Tyčinky 4. Blizna
hlawkowitá. Tobolka 4pauzdrá, 4chlopná, mnohosemen-
ná. Semena bezchmýrá.

Z. střídawolistá. I. alternifolia Decand. Ludwigia al-
ternifolia Lin. Trav - Ehr 2. t. 2. Gaert. t. 31. f. 8. Lam.
t. 77. Bylina 1—1½' zvýší, přímá, jednoduchá nebo
chudowětwitá; lodyha oblá, nepatrně hranatá, přeaute
pýřitá; listy střídawé, w řapíky welmi krátké zaužené,
kopinaté, obak a po kraji škrablawaunké, 2⅓" zděli, asi
7" zšíří, tupé, hrotičkem kratičkým ukončené; kwěty
ojedinělé, úžlabičkowé: stopky málo delší waječnika za-
kulatěle obwejšitého, 2" dlouhého, lysého, na konci opa-
třené listenoma kopinatě čarkowitýma, brwitýma; ušty ka-
lichowé wejčité, zakončité, nejostřejší, pýřitobrwité, dwa-
krát delší trubky; plátky sotwa delší uštůw, wejčitoo-
krauhlé, žluté; tobolka zakulatěloobwejšitá, křídlatě
4hraná. — Na místech wlhkých we Wirginii a Karolině.
Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Kořen swazkowitě a řepowitě mrcasatý potřebuje se we vlasti
k dáwení.

NADHOMKA. LUDWIGIA. LUDWIGIE.

Trubka kalichowá wálcowitá, s waječnikem spojená;
kraj 4dílný, po odkwětení zponenáhla padající. Plátky
4, s ušty kalichowými střídawé. Tyčinky 4, uštům ka-
lichowým střičné. Waječnik wzhůru prodlažený, jehlat-
cowitý, čtyrstěný, hran huňatých, stěn úžlabých, lysých.
Čnělka nitowitá z konce jehlatce. Blizna hlawkowitá,
4brázdá nebo 4laločná. Tobolka šihowitá nebo welmi
prodlažená, 4pauzdrá, 4chlopná, ukončená jehlatcem ro-
howitým. Semena přemnohá.

N. rozestřený. L. diffusa Hamilt. Carambu Rheed. 2.

z. 49. Zelna 2—3 vysoká, rozestřena, lysá; listy kopinaté, střídavé; květy přisedavé, drobné, žluté; tobolky asi hřebíčku podobné, tisavé, čtyřbočné, hranolovité, oblohrané, stopkaté; stopka o polovic kratší listu. — V Indii východní. Květe v plšti. ☉.

Rostlina rozmnožena a v kyselém mléce močená pomáhá proti auptavici, nadýmání a hlistam; semena rozmělněná s medem v kaši dobrá.

Podřadí 5.

ČAROVNIAKOVITĚ. CIRCEAEAE.

POROSEK. LOPKIIA. LOPKIE.

Klíč kalichový jedlý, padavý. Platky 3, nepravidelné. Tyčinky 2, jedna plodná s prašníkem, druhá střešná neplodná, plátkovitá, od pravých plátků barvou rozdílná. Blizna hlávkovitá. Tobolka naba, zakulatělá, tupa, chlupatá; chlupci na konci prostředkem pakajících. Semena mnohá nejmenší.

Zeliny, polokře mexické. Listy střídavé. Květy hrozně, koredu.

P. kopenczyi. L. *racemosa* Cav. in. 1. t. 18. Curt. bot. mag. 1. 254. Bungei. nov. 1. 23. L. *mexicana* Lin. Jacq. var. 1. 203. Zelna ozdobná zvyš 2—3; lodyha čtyřhraná, střídavě větvevnatá; listy střídavé, řapikate, vejčítokopinaté, ostře, dole ztenčené, nepravidelně zubaté, měkce; řapíky červeně naběhle, pyritobrvité; květy jediné, ušabičkové, na konci větvi dělají hrozen, protože listy zponenahla se zmenšují; stopky tenké, dolejší málo delší řapíku, bořejší ale delší i celého listu; lupeny kalichové podlauhlokopinaté, tupaunké; platky červené, rozložene, nepravidelné: 2 kopistovité, 2 jazýčkovité, nad nehtem žlázu majej; tyčinky 2, jichž borenu jedna neplodná, plátkovitá, kapovité složena a čnělku i plodnou tyčinku až k zurodnění zaobalujej, bílá; tobolka zakulatěloobvejčítá, tupa, na konci vchlupatá, nabnědlá, chlupci mazdrowitých. — V Mexiku. ☉.

U nás sluzič ozdobná v zahradách; škoda, že zimovnívá.

ČAROVNÍK. CIRCEA. HEXEKRAUT.

Klíč kratký; kraje 2dílného. Platky 2, obsrdčité. Tyčinky 2, s plásky střídavé. Blizna vykrojená. To-

holka wejcowitá, chlupy háčkovitými nastana, 2prazdroš, Zchlopna, 2semenná.

*Byliny. Listy střídavé, řapíkaté. Květy na hroznech ko-
notých.*

C. lasný, C. luteolana Lin. Fl. dan. t. 209. Schb. t. 2. Engl. bot. t. 1028. Stearn f. 23. Carowall, černá, nov. Bylina; kořen široko se rozplazující; kodyha vzestupná, 1—2 vysoká, obilá, jednočetná nebo nahodě četná-
setná, jako listy nejvyššímu anže pyšná; listy střídavé, řapíkaté, vejčité, dole často sedláce vykrojené, ovové, vykrajoranozubaté, vzduchu se navenčující; řapíky proto-
oblé, na lici zlátkovité; květy na hroznech koncových, řídkých, počtem velkou prodlážených; stopy a stopky pak docela setnate, lupinaté chlupy četkovitými, hle-
wickou skonceny; trubky kalichové čestka s vaječní-
kem srostlá oboujcovitá, ideinná háčkovitými, bulhau to-
sté zarostla, hoření čestka lysá, s trubkou co vaječník
dluhau; stý kalichové kopynaté, ovové; plátky hle,
skoro rozděpené, nepokřivené, zděly rovné; tyčinky a
čestka autovité, delší koruny; pravečky vaječnické; bli-
za skoro žlábová; trubka korunníkorová, háčkoví-
té střídavá. — Na místech stinných a vlhkých po ce-
lé skoro Evropě. Květe od června až do srpna. 7.

Dřevky ažovata se aut v lékárně a k čim. Dřev zame-
ně pro čimování čim.

Rád 88.

KOTWICOWITÉ. TRAPACEAE.

Květy někdy jednočetné. Kalichová trubka s va-
ječníkem srostlá, s krajem pánovým, šedilafem autem se-
pánovým. Plátky 4 nebo zadrž. Tyčinky 1—6—12—20.
Čestka a blizna jednočetná. Ověch 1prazdroš, 1semenný,
nepokřivený, obýcejně krajem kalichovým méně.
Semeno koncem zavěšené, bezbulečné. Hle rovný,
překocný s koničkem hořím. Dělohy 2, někdy roz-
půlné.

*Byliny volné, a vůči stěm, listy střídavé nebo řadito čim
střídavé, mnohokřížné nebo jednodušné; květy úžlábkaté, delší.
Ověhy často střídavé.*

KOTWICE. TRAPA. WAGNERIANA.

Kraj kalichový šedilaf. Plátky 4. Tyčinky 6. Čest-
ka nitovná, dole žlábová. Blizna hlečková. Vaječník

2pauzdřý, s pauzdřem 1 pometajícím. Ořech tvřdý, skoro rohowý, 2—4rohý. Semeno weliké, wisuté, bezbilečné. Dělohy 2, welmi nestejně: jedna nejwětší maučnatá, w ořechu po wzklíčení zůstawající, druhá nejmenší čnější.

K. obecna. T. natans Lin. Gaert. t. 26. Lam. t. 73. Schh. t. 25. Sturm f. 30. Kotwice čili wodní ořech Mat. Wel. 342. c. Kořen wřetenowitý, mrcasatý, wypauští několik lodyh tenkých, článkowaných, jednoduchých, dole položených, a odtud až na powrch wody wzstupujících, a tudy přečasto welmi dlauhých; listy střidawé (nejdolejší dvě střičné), potopené, obdálné, čárkowité, welmi pomíjející a toliko na mladých rostlinách patřné, a zůstawují šřám napříč podlahlý; wedlé nich wynikají trásně dvě dlauhé, nařowité, dříwe nahé, pak mnohým a teničkým włášením obrostlé, stálé; hoření listy na hladině wodní plowající a na způsob růže rozložené a přibližné jsau rautowité, po krajích w konec sbihajících se pilowané, kořowité, na líci lysé, lesklé, tmawěji nebo swětleji zelené, wezpod bledé, na žíle a hlawních žebrách jako mladé řapiky pýřité; řapiky listůw hladinowých dolení předlahé, odtud wzhůru zponenáhla se umenšující, na rostlině kwětauí u prostřed břichatě nadmuté; kwěty ojedinělé w úzlaběku hořeních listůw; stopky dříwe krátké a hustě huňaté, pak prodlahžené, lysé; ušty kalichowé, kopinaté, ostré, lysé; plátky delší uštůw, obwejité, tupé, bílé; ořech čtyřrohý (řídko pometáním jednoho neb dwau uštůw kalichowých 3—2rohý), nad ušty kalichowými zwelíčelými a ztwřdlymi dost prawidelně mnohožebřý, pod nimi šzebřý, černý, do hněda nebo modrošera, smačknutý, na straně užší stojí rozy wyše nežli na širší, na konci hořením zaužený w štít neprawidelně čtyřhlý, u prostřed prowrtaný děrau štětínami tuhými, úkosně sklimujícími se zahraženau, dolení konec s đubkau pupowitau; rohy rozewřené, ze zpodku smačknutého, homolowitého wybihající w konec šídlowitý, po krajích nazpátek trničkowané; jádro skoro srdecowité, dužnaté, bílé. — W rybnících a jezerách, též wodách zponenáhla tekaucích Ewropy jižné a prostřední, též w sewerné Asii. Kwěte w čerwnu a lipnu. 2.

Jádra weliká, obzwláště suchá, obsahují mnoho škrobu a oleje, chuti jsau zasladlé, kařtanům podobné, natřkalé. Protož w některých krajinách, kdežto hojně rostau, se sbřrají a jedí buď surowá buď wařená nebo pečená; též jimi krmí prasata; ano zemletá slauží k pečení chleba. Dřuhdy w lékařství se potřebowala.

K. hladká. T. laevis. Znám toliko ořechy, ježto

twarem docela s předešlými se srovnávají, liší se ale následně: hoření polowice ořechu čili nadrohowá jest hladká, nebrázdovaná a nad doleníma rohoma plochá, polowina pod rohami znamenaná osmi žebry tupými, rohy po krajích blanau úzkau obraubené a na konci šidlowitým netrničkowané, hoření wzstaupawé, dolení rozewřené; konec hoření w štítek čtyrhraný, tupě zubatý, rozšířený, z něhož vyniká homole nízka, ostrá, autle brázdovaná, již ořech tu docela zawřen, bez nějaké památky, žeby ta homole padala. — Nepochybně roste w Čechách, protože před několika lety ořechy ty čerstvé a zralé na trhu w Praze se prodávaly.

K. dvojtrná. T. bispinosa Roxb. t. 234. Rheed. 11. t. 33. Ořechy dvojrohé: rohůw střičných, tuhých, ostrých, trnatých, trničkowaných; listy příčtwerečné, pilkowanozubaté, wezpod plstnaté; řapíků puchýř největší. — W Indii východní.

K. dvojrohá. T. bicornis Lin. Gaer. t. 95. T. chinensis Lour. Braam. ie. t. 22. Plum. Burm. 3. t. 67. Ořechy dvojrohé, rohy střičné, tlusté, nejtupější, na konci připodhnuté; listy čtwerečné, celé nebo přízubaté. — W Číně nedaleko Kantonu we wodách.

Těž i těch dwau cizých rodů jádra se jedí, ano w Číně poslední rod bedliwě se sází a ořechy na trhu se prodávají.

PRUSTKA. HIPPURIS. TANNENWEDEL.

Kalichowá trubka s waječnikem srostlá, kraj přemalý, slabě 2laločný. Plátky žádné. Tyčinka 1, z ústí kraje kalichowého před lalokem wněšným od lodyhy odvráceným vyniklá. Waječnik 1pauzdry, 1waječný. Čnělka překrátká; blizna šidlowitá, před zurodněním mezi pauzdra prašnikowá přijatá. Ořech 1semenný. Semeno bezbilečné.

P. obecná. H. vulgaris Lin. Fl. dan. t. 87. Engl. bot. t. 763. Drew. et Hayn. pl. cur. t. 93. Truskawec. Bylina lysá, 2—5' vysoká; oddenek wodorowný, článkowaný, na článcích přesleněně mrcasatý; lodyha wztyčená, jednoduchá, článkowaná, oblá, hladká, dutá; listy sedawé, přesleněné, po 8—13, rownowázně odstálé, čarkowitokopinaté, ostré, tuhaunké, obak zelené a lesklé; kwěty sedawé, úzlabičkové, též přesleněné, nejčastěji obojaké, též i různopoblawé, nejdolejší samičí, nejhořejší samčí; waječnik i s krajem kalichowým $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ ''' dlabový, zelený; tyčinka s krátkau nitkau a prašnikem kulowatowejčítým, nachovým; blizna delší tyčinky, bělawá, bradawičko-

waná; ořech 1½''' dlouhý, walcowitoelipsowitý, tmawě zelený, nahnědlý. — We wodách stojatých a zponenáhla plynaucích po nejwětším dilu Ewropy, Asie a Ameriky sewerných. Kwěte od čerwna až do srpna. 4.

Rostlina jednoduchým ústrojím kwětu znamenitá, ptactwu wodnímu potravau slaužící.

RŮŽKATEC. CERATOPHYLLUM. HORNBLATT.

Kwěty dvojdomé. Pokrywka mnoho- (10—20-)dílná, stejnouštá. Kalich s waječníkem srostlý bez kraje. Plátky žádné. *Samec*: tyčinek 12—20, bez nitek, prašníky wejčítopodluhowaté, 2pauzdré, na konci 2—3špidlaté, sedawé, u prostřed kalichu shlaučené. *Samice*: waječnik 1pauzdrý. Čnělka niťowitá, křiwá, úkosná. Blizna jednoduchá. Ořech 1pauzdrý, 1semenný; čnělka špidlatá, nepukawá. Semeno wisuté, bezbilečné; kel rowný, s kořínkem hořením, dělohami rozpoltěnýma, pírkem nejsloženějším.

Byliny wodní, potopené. Listy střífěné, jakoby přesleněné, tuhauké, dělené na mnoho uštůw niťowitých, rozewřených, přípilowaných; kwěty úzlabčkové.

R. trnatý. C. demersum Lin. *Engl. bot. t. 947. Gaert. t. 44. Lam. t. 775. Schk. t. 297.* Ořechy trojtrné, trnem jedním konečným a dvěma pobočnými dolů směřujícíma. — We wodách stojatých ewropských. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

R. bradawičnatý. C. submersum Lin. *Fl. dan. t. 510. Engl. bot. t. 679. Schk. t. 297. C. verrucosum* Rich. Ořech přibezbranný, ukončený dolejškem čnělky a opatřený dole bradawičkami. — Tamtéž.

Řád 89.

ZRNULOWITÉ. HALORAGAE.

Kalichowá trubka docela srostlá s waječníkem: kraje děleného. Plátky nejwýše z trubky kalichowé wyniklé, s ušty střidawé, číslem stejné nebo dvojnásobné. Tyčinky tamtéž wyniklé, počtem stejné nebo dvojnásobné. Waječnik mohopauzdrý. Čnělky žádné. Blizen kolik pazder waječnikowých, sedawých, bradawičkatých nebo štětíčkowitých. Plod z několika worečkůw rozpadajících, ořechowitých, nepukawých. Semena we worečcích ojedinelá, wisutá, s bílkem dužnatým, klem rowným,

osovým, kořínkem hořením prodlouženým, dělohama krátkýma.

Polokře nebo byliny, často vodní; listy střídané nebo přestěněné; květy úžlabíčkové nebo na klasech konečných.

ZRNULÉ. HALORAGIS. MEERTRÄUBLEIN.

Kraj kalichový 4dílný. Plátky 4, střídavé s ušty kalichovými. Tyčinek 8. Blizny 2—4, krátké, sedavé, bradavičkované. Plod ořechovitý, nepukavý, kulovatý nebo čtyřhraný, někdy 2—4pauzdry, 2—4semenný.

Kře australské; listy střídané, celé nebo pilované; květy úžlabíčkové, chomáčené, hrozněné nebo konečné.

Z. přestěnatá. H. *Cercodia Ait.* H. *alata Jacq. rar. t. 69.* *Cercodia erecta Murr.* Kříček asi 2' zvýši, na pohled jako ožanka; větve čtyřhrané, šerpiwé; listy střídané, řapíkaté, vejčitokopinaté, hrubě ostrozubaté, šerpiwé, wzhůru zponenáhla se zmenšující; květy krátkostopkaté, po 3—4 w úžlabíčku, někdy nachýlené, zelené, čerwenawě naběhlé, kratší řapíku; ořechy vejcovité, křídlatočtverořané, bradavičkované, ušty kalichovými wěncené. — Na Nowém Seelandu. \bar{h} .

TROJUŠKA. PROSERPINACA. HINLAUF.

Trubka kalichová spojená s waječnikem trojhraným; kraj 3dílný. Plátky žádné. Tyčinky 3. Blizny 3, na konci waječnika sedavé. Worečky 3, spojené w plod trojbočný, wyschlé, nepukavé, 1semenné. Semeno s konce pauzdra wisuté. Bilek dužnatý. Kel rovný, oblý, s kořínkem dlauhým hořením, dělohama krátkýma.

T. pilkovaná. P. *palustris Lin. Lam. t. 50. Juss. an. mus. 3. t. 30. f. 1.* *Trixis Mitch. eph. nat. cur. 1748. no. 23. fig. Gaert. t. 24.* Bylina kořene plaziwého, mrcasatého; lodyha přímá, asi 1' wysoká, čtyřhraná, jako ostatní díly lysá, jednoduchá nebo chudowětwtá; listy sedavé, čárkowitzokopinaté, pilované, nejdolejší často proti-sečné, dole zaužené, lysé; květy (2—3) úžlabíčkové, sedavé, drobné; trubka kalichová ostře 3hraná; ušty ostré; tyčinky 3, nitky nitowité, trochu delší uštůw; prašníky vejčité; čnělky žádné; plod vejčitý, ostře trojhraný, na stěnách nerovný. — W stojatých wodách Ameriky sewerné. $\bar{4}$.

KROCEŇ. MYRIOPHYLLUM. TAUSENDBLATT.

Květy jednodomé, pořádku obojaké. *Samec*. Kalich 4dílný. Plátky 4, s ústy kalichovými střídavé, velmi padavé. Tyčinky 4, 6 nebo častěji 8. *Samice*. Trubka kalichová spojená s waječником, kraje 4laločného. Worečky 4, přisrostlé, smačknuté nebo zakulatělé, ořechnuté, nepukavé, 1semenné. Semeno ojedinelé, wisuté, skoro bez bílku; kel překocný, oblauný, děloh tupých, kořínku dlouhého.

Byliny wodní přímé, s konci kwětačnými wynořenými; listy střičné nebo přesleněné; kwěty drobné, přesleněné anebo listůw příkwětních, pometajících přesleněnoklasné, hoření samčí, dolení samičí.

K. přeslenatý. M. verticillatum Lin. Engl. bot. t. 218. Bylina s lodyhau přímou, jednoduchou, až po díl hoření kwětační ponořenou, oblou, lysou; listy podwodní po 5 přesleněné, vystěpané: úkrojůw wlasowitých, nejčastěji střičných; listy příkwětní hřebnatě vystěpané, mnohem delší kwětůw úzlabíčkových, přesleněných, na dílu lodyhowém wynořeném. — We wodách stojatých w Ewropě a sewerné Americi. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

K. klasatý. M. spicatum Lin. Fl. dan. t. 681. Engl. bot. t. 83. Schk. t. 296. Velmi podobný předešlému; liší se ale, že listy příkwětní dolení jsau zsekané, zdělí kwětůw, hoření ale celé, kratší; kwěty přesleněnoklasné. — Tamtéž i tehdáž. ♀.

ŽABIWLAS. CALLITRICHE. WASSERSTERN.

Květy ohojaké nebo často jednopohlavé. Listeny 2, střičné, plátkowité, prozračitě pod kwětem, někdy ještě 2 nejmenší, s předešlými střídavé; kalich docela srostlý s waječником bez kraje. Plátky nizádné. Tyčinka 1; prašník ledwinowitý, 1pauzdrý, napříč šterbinou pukající. Waječnik čtyřhraný, hran 2 přiblíženějších, 4pauzdrý, pauzder 1waječných. Čnělky 2, šídlowité, s čnělkou nerozdělanou. Ořech wyschlý, pak na worečky 4 nepukavé rozpadající. Kel překocný w ose bílkowé.

Zeliny autlé, lysé, wodní. Listy střičné. Kwěty úzlabíčkové, ojedinelé, nejmenší.

Ž. jesenní. C. autumnalis Lin. Hwězdoš. Lodyhy slabaunke, tenké, rozdílně dlouhé, z článkůw dolních kořenatější; listy křížmostřičné, wšeky stejné, čarkowi-

té, dole širší, na konci užší, vykrojené, dvojostré, lžilové, hoření hustší, ani růžovitě rozložené; květy úžlabíčkové, sedavé; listeny přemalé; worečky křidlatokýlaté. — W řekách a potocích zponenáhlých. Kwěte celé léto. ♣.

Ž. jarní. *C. vernalis Kütz. Reichenb. ic. 9. f. 1179—1183.* Jmění předešlého; listy dolení čárkovité, stejně široké, nejhořejší obwejitě, na způsob růžičky rozpostawené a na wodě plowající; listeny přoblaukované; čnělky přímé, prchavé; plodky břitce kýlaté. — Tamtéž. Kwěte od jara až do podzimku. ♣.

Ž. stejnotlstý. *C. stagnalis Scop. Reichenb. ic. 9. f. 1187. — 1199.* Jmění předešlých; listy wejčité, řapikaté; listeny kosovité, na konci sklímené; čnělky stálé, pak sehnuté; hrany plodové křidlatokýlaté. — Tamtéž. Kwěte jako předešlý. ♣.

Řád 90.

KYPREJOWITÉ *LYTHRARIEAE.*

Kalich prostý, stálý, trubkovitý nebo zwonkovitý; ušty w paupěti chlopnité neb odstálé s chobotami někdy wlaločky homolowité nebo zuby prodlauženými. Plátkůw z ústi kalichowého wyniklých rozdílne množství, někdy nic, často welmi padawých. Tyčinky z trubky kalichové pod plátku wyniklé, množstwím buď plátkům rovné, buď dvoj-, troj- ano i čtyrnásobné, buď skrownější. Prašníky 2pauzdré, zádami připewněné. Waječník prostý, 2—6pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka nitowitá. Bližna často hláwkowitá. Tobolka nejčastěji mázdratá, kalichem obklíčená, často pometáním přebrádek 1pauzdrá, prawidelně chlopněmi nebo neprawidelně pukající. Semena mnohá na semenici slaupkowité, střední. Bilek žádný. Dělohy listowité, ploché.

Byliny, zeliny, řídko kře nebo stromy. Listy střífěné nebo přesleněné, řídko střídawé, celé a nejcelejší, bezpalisté. Kwěty obojaké, úžlabíčkové, ojedinělé, strbaulené nebo wrcholičené, často také konečné, klasené nebo hrozněné.

Do toho řádu náleží asi 200 rodů (w 27 pokoleních), jichž $\frac{5}{8}$ náleží horkému pásmu a jmenowitě Americe meziobratnskové. Dřím wyznačují se krásným kwětm; an mají rozdílné vlastnosti, nelze nic všeobecného o nich položiti; upotřebení jich w celku skrowné.

Podřadí dvoje:

1. *KRWAWNICOWITÉ.* Ušty kalichové w pau-

pěti více méně odstávající nebo nedokonale chlopnité; semena bezkřídla.

2. **PUKOLOWITÉ.** Ústvy kalichové w paupěti dokonale chlopnité. Semena křídlatá.

Podřadí 1.

KRWAWNICOWITÉ. SALICARIEAE.

KUŘINEC. PEPLIS. AFTERQUENDEL.

Kalich zvonkovitý: uštůw 6 širších, přímých, zubůw 6 střídawých, šidlowitých, odstálaných, vyniklých z chobotů. Plátkůw 6, nejmenších, prehawých, někdy žádných. Tyčinek 6, s plátky střídawých, za ušty kalichowými širšími postawených. Čnělka skoro žádná. Blizna hláwkowitá. Tobolka 2pauzdrá, mnoho-semenná.

K. blatný. P. *Portula* Lin. *Fl. dan. t. 64. Schk. t. 99. Sturm f. 1.* Zelina skromná, rozprostřená, z kolínek kořenatější, wětwi stříčných; listy stříčné, obwejité nebo okrauhloobwejité, w řapík trochu kratší zaužené, lysé, nejcelejší, někdy červeně naběhlé, pritučné; kwěty ojedinelé, úžlabíčkové, řapíku kratší, na stopce nejkratší; kalich červenawý, zvonkovitý, šzilý: uštůw přímých, wejčitých, ostrých, zubůw wen směřujících; plátky bílé, předrobné; čnělka nejkratší s bliznou hlavičkowitou; tobolka asi zwicí semena kaukolowého. — Podlé wod w létě padajících. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

TUHANKA. AMMANNIA. AMMANNIE.

Kalich zvonkovitý, uštůw přímých, plochých, zubůw přírůžkowitých, odstálých, vyniklých z chobotůw. Plátky buď žádné, buď protiušetní. Tyčinek co uštůw kalichowých aneb o polowici méně. Tobolka wejitozakulatělá, blanatá, 4pauzdrá nebo dozráním 1pauzdrá. Semena mnohá na semenici střední čtyřhrané.

Zeliny wodní, lysé; listy střčné, nejcelejší. Kwěty úžlabíčkové, sedawé nebo krátkostopečné, drobné.

T. egyptská. A. *aegyptiaca* Willd. *h. ber. t. 6. Delil. fl. eg. t. 15. f. 3.* Zelina přímá, lysá; lodyha dole oblá, nahoře čtyřhraná, stříčně a nejodstáleji wětewnatá; listy stříčné, nejkratšeji řapíkaté, čarkowitokopinaté, dole wejčité, ostré, nejcelejší, nejlysejší, odstále schnuté;

kwěty úzlabičkové, sedawé, shlaučené, strbaulené; kalich zakulatělý: uštůw wejčitých, ostrých; plátky žádné; tyčinky 4; čnělka nejkratši s bliznau hláwkowitau; tobolka blanowitá, 1pauzdrá, prosowitawá, ryšawá; semena drobná na semenici kulowaté. — W rýžištích w Egyp-tu. ☉.

T. zprýskawá. *A. vesicatoria* *Rozb. Pluk. alm. t. 136. 22. Burm. ind. t. 15. f. 3. Zelina* zwýši 2'. Lodyha přímá, čtyrhraná, odstále wětewnatá; listy kopinaté, sedawé, dole ztenčené, tupaunké, jednožilé; kwěty drobné, úzlabičkové, sedawé, shlaučené a jakoby přesleněné; kalich krátký, zwonkowitý, lysý, šzilý; plátky žádné; tyčinky 4; čnělka nejkratši s bliznau hlawičkowatou; tobolka kulowatá, mázdrowitá, tisawá, 1pauzdrá; semena mnohá, drobníčká, klínowitá, hnědočerná, na semenici střední. — Na místech wzdělaných Indie východní. Kwěte w plišti. ☉.

Celá rostlina zápachu jest nepřijemného jakoby mořštinau, chuti prndké, a potřebuje se ke zprýskání kože s welikým prospěchem.

KYPREJ. LYTHRUM. WEIDERICH.

Kalich wálcowitý, 8—12zubý: zubůw 4—5, přímých, s plátky střidawých, 4—6 poodstálých, za plátky postawených, šidlowitých, někdy předrobných (wlastně choboty wen wytažené). Plátkůw 4—6, z konce trubky kalichowé wyniklých, w paupěti řasnatých. Tyčinek tolikéž nebo dwakrát wíce plátkůw, řidko méně, wyniklých ze dna nebo prostředka trubky kalichowé. Čnělka nitowitá: blizna hláwkowitá. Tobolka 2pauzdrá, mnohosemenná, (obyčejně) čtyrmi zuby pukající, stálým kalichem obklíčená; semenice tlustá u prostřed na přehrádce.

Zeliny, byliny, pořídku polokře; listy celé; kwěty úzlabičkové, brunátné nebo bílé.

K. obecný. *L. Salicaria* *Lin. Fl. dan. t. 671. Lam. t. 408. f. 1. Engl. bot. t. 1061. Plenk t. 362. Schk. t. 128. Hayn. 3. t. 39. Düsseld. 6. t. 13. Wagn. 1. t. 90. Wrbi-na Mat. Háj. 383. W. brunátná Mat. Wel. 331. Wrbi-ce, krwawnice, kyprej. Bylina kořene tlustého, dřewnatého, wětewnatého, mrcasatého, mnohohlawého, z něhož vychází lodyha 2—4' vysoká, wztyčena, 4—6hraná, jednoduchá anebo chudowětewitá: listy stříčné anebo po 3—4 přesleněné, skoro sedawé, ze zpodku srdčitého kopinaté buď obak lysé, po kraji šerpiwé, buď na líci lysé a po kraji a žebrách na rubu pýřitošerpiwé, buď obak šedo-*

pýřité; kwěty úzlabičkové, jakoby přesleněné, krátko-
stopkaté, dělající dohromady klas konečný, hustý, pře-
slenatý, někdy delší 1', obyčejně 12mužné; kalich bez-
listenný, pýřitý, 12žilý, 12zubý: zuby před plátky po-
ložené šidlowité, dwakrát delší ostatních střidawých,
3—5úhelných; plátkůw 6, podlauhých, tupých, klinowi-
tě w nehet krátký zaužených, daleko z kalichu čnějících,
rozložených, brunátných; tyčinek 6, delších s prašní-
ky šedými a pelem modrošerým, 6 kratších s prašní-
ky a pelem žlutými; čnělka buď kratší nežli trubka
kalichowá nebo dwakrát delší. — Podlé příkopůw,
řek, potokůw, jezer, rybníkůw we křowí po Ewro-
pě, též po Asii a Americe sewerných. Kwěte od lipna
do září. †.

Náleží k nejpěknějším našinským bylinám diwokým. Kořen a
nať swraskawé a sliznaté druhy w lékařství se potřebowaly.

HLAZENEC. CUPHEA. CUPHEE.

Kalich trubkowitý, dole na wrchu wolatý, zubůw
6, přímých, chobotů 6 buď prodlauzených, malých ne-
bo nepatrných. Plátkůw 6—7, nestejných. Tyčinek 11—
14, málokdy 6—7, z ústí kalichowého vyniklých, nestej-
ných. Žláza tlustá pod waječnikem. Čnělka nitowitá;
blizna jednoduchá nebo na tré klaná. Tobolka má-
zdratá, kalichem obklíčená, 1—2pauzdrá, pak semenicí
sehnutau i s kalichem rozpuklá. Semena přiokrauhlá,
smačknutá, bezkřidlá.

Zeliny, byliny, polokře. Listy střičené, pořdku přesleněné,
nejcelejší. Stopky meziřapíčné, 1- pořdku mnohokwěté.

H. nejlepnatější. *C. viscosissima* Jacq. *h. vind. t.* 177.
Lam. t. 407. *Balsamona* Pinto *Vandell. t.* 3. Zelina zwý-
ší 1'. Lodyha přímá nebo střičnowětewnatá, oblá, ze
žlázek pýřitá, lepnatá; listy střičené, řapíkaté, wejčito-
podlauhé, šerpiwaunké, tupaunké, hoření příkwětní
nestejně weliké; kwěty meziúzlabičkové, ojedinělé, nej-
kratšejí stopečkaté, nachýlené; kalich sotwa 5''' dlauhý,
12žilý, po žilách ze žlázek pýřitý, lepnatý, zelený, po-
načerwenalý, dole nad stopečkau s woletem dolů čněji-
cím 6zubý; plátkůw 6, nestejných, brunátných; tyčinek
12; waječník 4—6semenný. — Na místech stinných z Bra-
silie až do Pensylwanie. ☉.

H. drobnolistý. *C. microphylla* *H. B. et Kunth.* Keř
nejwětewnatější, wětwi lepnatosrstnataunkých; listy wej-
čitopodlauhé, do zaokrauhlena ostré, šerpiwaunké,
lepnatíčké; kwěty meziřapíčné, střidawé; kalichy lep-

natomrtnataunké; plátkův 6, přínestejných, fialových; tyčinek 11, huňatých, brunátných; waječník 9—10waječný. — W Peruwii. Kwěte w srpnu. \bar{h} .

Proti nakažliwým nemocem se potřebuje.

OBTULA. PEMPHIS. PEMPHIS.

Kalich čihowitý, stálý, 12brázdý: uštůw 6 wětších, chobotůw 6, wytažených w laloky menší. Plátkůw 6, obwejitých, nejhořeji z kalichu mezi ušty wětšími wyniklých. Tyčinek 12, u prostřed z kalichowé trubky wyniklých, střidawě wětších. Waječník kulowatý. Čnělka krátká. Blizna hláwkowitá. Tobolka blanowitá, 6chlopná, dole 3pauzdrá, obríznutá, kalich vyplňující. Semena mnohá na semenici střední, 3zubé.

O. nakyslá. *P. acidula* Forst. *gen. t.* 34. *Lythrum Pemphis* Lm. *Lam. t.* 408. *f.* 2. *Melanium fruticosum Spreng.* *Mangium porcellanicum Rumph 3. t.* 84. Keř vysoký, přímý, wětwi a rozeh stříčných, rowných, čtyřhraných, bělawě pýřitých; listy stříčné, nejkratšeji řapikaté, podlahlokopinaté, obak bělopýřité, dužnaté, nejcelejší, ostraunké; kwěty úzlabíčkowé, ojedinelé, krátkostopkaté; stopky dole dwojlistené; kalich bělopýřitý; plátky bílé. — Po pomoří na Ceylonu, Žawě, Timoru a t. d. \bar{h} .

Listy jsau chuti příjemně slané a jedí se s rybami.

PODLUPKA. HEIMIA. HEIMIE.

Kalich dole 2listenečný, polokulowatě zwonkowitý: uštůw 6, přímých, chobotůw růžkowitých, wystáwajících. Plátkůw 6, střidawých s ušty kalichowými. Tyčinek 12, přístejných. Waječník sedawý, kulowatý, 4pauzdrý. Tobolka kalichem přikrytá. Semena drobná, bezkřídla.

P. protičemná. *H. syphilitica Decand.* *Ginoria syphilitica Fl. mex. ic.* Keř lysý; listy střidawé přímé shlaučené, čárkowitokopinaté, obak ztenčené; plátky obwejitopodlahlé. — W Mexiku u Yechixtly. \bar{h} .

Rostlina ta slowe hanchinol; její šťawa wylačená a po 4 uncích užíwaná zene na pot, moč a stolici, a tudíž léčí čemu čili francuzskau nemoc.

HEHA. LAWSONIA. LAWSONIE.

Kalich 4dílný, otewřený, stálý. Plátky 4, střidawé s ušty kalichowými, obwejité, nehetnaté, rozložené. Tyčinek 8, po 2 přiblížených a s plátky střidawých. Waječ-

nik sedavý. Tobolka sotva pukavá nebo bobule blana-
tá, 4pauzdrá, kulovatá. Semen hraniatých w každém
pauzdru mnoho.

H. bílá. *L. alba Lam. t. 296. L. inermis et L. spi-*
rosa Lin. Plenk t. 296. L. inermis Desf. Cyprus Plin. Li-
gustrum aegyptiacum P. Alp. aeg. t. 28. Mal - Anschí
Rheed. 1. t. 40. Alcanna Rumph 4. t. 17. Keř 8střewič-
ný, jměním ptačímu zobu podobný, stříčně a rozewřeně
nad úzlábíčkem wětewnatý; dřiwí přetwrdé; kůra šedá,
rozsedalá; mladší na dobré půdě beztrný, starší a na
půdě chudé trnatý; listy stříčné též i střídawé, krátce
řapíkaté, waječnokopinaté nebo eliptičné, dole ztenče-
né, nahoře krátce zakončité, peřenožebřé, nejcelejší,
nejlysejší, 1 $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{3}{4}$ '' široké; lity delší listu, stříčné, nad-
úzlábíčkové, na rozhách čtyřhraných, lysých, dohroma-
dy dělají latu konečnau, obsírnau, pěknau; kwěty mnohé,
drobné, bílé, krátce stopkaté; listeny sídlowité, přisto-
peční; kalich lysý: uštůw wejčitých, ostrých; plátky
trochu z kalichu čnějící; tyčinky dwakrát delší plátkůw;
čnělka niřowitá; tobolka zwicí hrachu bohatého, kulo-
watá, hrotitá; semena drobná, náryřawá. — W Indii
wýchodní, Malé Asii a Africe sewerné diwoká a w za-
hradách sázená, obzwláště w Egyptu dolem okolo Ale-
xandrie podlé moře, odkud co rok náramné množství
listů do všech tureckých zemi se wywází. Kwěte (w In-
dii) pořad. \bar{H} .

Wšelící ti národowé, též i Negrowé, barwí listem nehty na
žluto, a ženy i wlasý, ruce, nohy a břicho, majíce to za welikau o-
zdobu. Anobrž ten obyčej i w některých končinách ruských, bosen-
ských a walašských jest oblíben. W Indii wýchodní jonáci a děwy se
barwí, aby sobě wíce se líbili, což ale jenom sprostí smějí dělati.
Ta barwa trwá wůbec 3 léta, až totiž nehet doroste, a wšecká
žlutost se odstřihá. Za čas smutku ženy se nebarwí. Turci také
tak barwí hřřwy, ocasy a nohy koní swých. Berthollet a Descotils
našli, že listy mohlyby se potřebowati k barwení wlněných tkanin na
rozdílné a stálé hnědo.

Ženy malajské oblibujíce si kwěty kře toho wplétají je do wla-
sůw a kladau w plátno, aby wůně jejich načichlo. Židé kladli je
do šatstwa newěstřho, protož dí newěsta w psních Šalomannowých,
že její milý jest jako ošol hakofer. t. j. corymbus cypri, kdežto se
nerozumějí hrozny cyperké. Wodau wonnau z kwětůw přetaženau
mýjí se o slawnostech a swatbách, obřízecch, hairamu a kurban-
bairamu. Kořen čerwenawý slauží k barwení na čerweno.

Kořen a listy též jsau wážené léky w oněch zemích. Olej z
kwětůw (Oleum Cyprium) slauží k obměkčení tahých audůw.

Podřadí 2.

PUKOLOWITÉ. LAGERSTROEMIEAE.

PUKOL. LAGERSTROEMIA. LAGERSTRÖMIE.

Kalich dole 2listenečný, na šestero klaný: uštůw jednoduchými choboty rozdělených. Plátkůw 6, nehetnatých. Tyčinek 18—30. Tobolka kalichem obklíčena, 3—6chlopná, 3—6pauzdrá.

Stromy nebo kře východoindské nebo čínské. Listy střídčné. Stopky úzlabičkové dohromady dělající latu nebo hrozen. Kwěty brunátné nebo bílé.

P. okrauhlostý. L. indica *Lin. Lam. t. 473. f. 1. Curt. mag. t. 405. Sibi Kaempf. 855. Tsijnkin Rumph 7. t. 28.* Keř stromovitý muže vyšší; kmen ztlauští rama na rozdělený na mnoho wětwi rovných, hnědých, čtyřhraných, na jejichž konci jsau nahlaučeny listy střičné, sedawé, zaokrauhlowejčité, nejcelejší, obak po krajích po žile hlavní a začátku žeber, nejmladší zcela šerpiwaunké, na líci tmawě zelené, na rubu bledé, kratičkým hrotičkem ukončené; stopky úzlabičkové a konečné, dwakrát sochatě rozwětwené, čtyřhrané, šerpiwaunké, mnohokwěté, dohromady dělající latu ozdobnau; kwěty skoro 1½" w průměru široké, krásně brunátné; kalichy hladké, nebrázdowané, lysé: ušty širokovejčité, ostré; plátky okrauhlowejčité, po kraji jeřabaté, s nehty niřowitými; 6 tyčinek delších nežli ostatní; tobolka zakulatělá, černá, tupá, čnělkau ukončená. — W Čině, Kočindině a Žapanu; w Indii východní w zahradách sázená. We Wlaších pod širým nebem dobře se daří. Weliká zahrad ozdoba. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

P. lysý. L. Reginae *Roxb. t. 65. Adambea glabra Lam. t. 473. f. 2. Adamboë Rheed 4. t. 20, 21.* Keř nejozdobnější 7—8' zwýši, střidawě welmi wětewnatý; listy střidawé, překrátkořapičné, 6—7" dlawhé, 3½—4" široké, podlawhlé, dole zostřené, na konci zakončité, nakožnatělé, na líci tmawě zelené, wezpod bledé, nejcelejší, rovné, peřenožebřé; lata konečná, třebas 1' dlawhá, přimá, střidawě wětewnatá, wětwe 2—4krát sochatě rozdělené, plstnaté, jako hlavní stopka tupě čtyřhrané; kalich plstnatý: trubka obhomolowitá, asi 4" dlawhá, zoblenně 12žebrá; ušty o polowičku kratší, wejčité, ostré, podhnuté; koruna 2—3" w průměru široká, z rána bledě růřowá, na wečír brunátná: plátky okrauhlé, čeřité,

s nehty krátkými; čnělka zdělí plátkůw; tyčinky přístejné; tobolka kulowatá, zwící hrachu bohatého, dolejškem čnělky hrotitá. — Na chlumech Indie východní, na Žawě a Luzonu. Pořád zelená, kwěte w lipnu a srpnu, zrá w listopadu a prosinci. \bar{h} .

Z kořena dělají wodu ke kloktání a obměkčující obkladky; zwařejina z kůry, listůw a kwětůw proti zaprtalostem w břišě dobrá.

P. srstnatý. L. hirsuta Willd. Rheed. 4. t. 22. Podobá se předešlému, jest ale větší, rozhy a listy pýřité; lity okolikowité, plátky waječné, ploché a plody autlymi chlaupky nášerpiwaunké. — Na Malabaru.

Kůru potřebují ke flastrům rozhánějcům na dyměje a jiné choroby čemowé.

ŘASNOCH. LAFOENSIA. LAFOENSIE.

Kalich dole 2listenečný, zwonkowitý, na konci řasnato 10—12zubý: uštůw jakoby obzvláštní blanau srostlých. Plátkůw 10—12. Tyčinek dwakrát více plátkůw. Waječník 2pauzdry. Bobule kornatá, kulowatá. Semence střední kulowatá.

Stromy americké. Listy střěčné, nejcelejší, lysé. Stopky ojednělé, 1kwěté. Kwěty weliké, bílé nebo bledé. Listeny podkwětné, padawé.

Ř. ozdobný. L. speciosa Decand. Calyplectus speciosus H. B. et Kunth am. 6. t. 548. Strom ztepilý; listy podlauhlé, zakečité; kwěty dlouhostopečné, weliké, bílé; plátky podlauhlé, přilaločnaté a čerité; bobule kulowaté, hladké. — Na Andách nowogranadských. 5.

Ř. zakončítý. L. acuminata Decand. Calyplectus acuminatus Ruiz et Pav. Strom vysoký; listy podlauhlé, tupě zakončité. Hrozny weliké, welikokwěté; bobule kulowaté, na hoření polowici hwězdowitě brázdowané, sedawé. W hájích teplých w Peruui. 5.

Oba ty stromy dávají dříví dobré ke stavení.

Řád 91.

TAMARISKOWITÉ. TAMARISCINEAE.

Kalich o 4—5 lupenech dole srostlých, stálých, w paupěti přístřechowitých. Plátkůw co lupenů s nimi střídawých, z dola kalichowého wyniklých, wadnaucích, w paupěti střechowitých. Tyčinek co plátkůw nebo 2—5—6krát více: nitky hned docela prosté, hned jednobra-

tré. Waječník prostý, wejčitojehlatcowitý, 3bočný. Čnělka hned nejkratší, hned 3bočná. Blizny 3, odstálé nebo w hláwku spojené. Tobolka 3bočná, 3chlopná, 1pauzdrá, mnohosemenná. Semenice 3, hned na dně hned po prostřední čáře na chlopních přirostlé nebo prodlažené w přepážky, a tak tobolku 5pauzdrau dělající. Semena přímá nebo wzstaupawá, podlauhlá, smačknutá, na konci čuprynatá nebo wšude chlupatá. Bílek žádný. Kel rovný s kořinkem dolem, dělohama plochonaddutýma, podlauhlýma.

Kře nebo byliny prutnaté. Listy střídawé, drobné, stálé, župinowité, celé, často siwé. Kwěty hustě klasené nebo hrozněnoklasené, stopečky listenaté; koruny bílé nebo růžowé.

HŘEBENČÍK. TAMARIX. TAMARISKE.

Kalich 4—6dílný. Plátkůw 4—5. Tyčinek 4—5, s ušty kalichowými střídawých, skoro docela prostých. Waječník na konci dlauze ztenčený. Čnělky 3, dlahé, rozewřené, na konci žláznaté, úkosné. Semena nejdoleji na chlopních anebo na dně tobolky u prostřed připevněná, na konci opatřená čuprynau z chlupůw přemnohých, jednoduchých.

H. francauzskij. T. gallica Lin. Blak. t. 331. Plenk t. 240. Tamaryšk Mat. Wel. 44. ob. lewj. Keř lysý, 3—6' zwýši, anobž 5—15', dospiwající stromowitý, wětwi dlahých, autlých, prutowitých, tisawých a lesklých, wypauštějících mnoho rozeň listnatých, w jeseni padajících; listy střídawé, objímawé, wejčité, ostré nebo zakončité, siwé, autle dubkowané, mladší předrobné, $\frac{1}{2}$ " dlahé, střechowité, rozhy teničké přikrýwající, starší delší 1" i wice dlahé, obdálnější, dole zakončité; kwěty na hroznech pobočních, hustých, wálcowitých, klasowitých šmužné; listeny ze zpodku wejčitého nebo kopinatého nejostřejší, přímázdrowité; kalich 5dílný: uštůw wejčítých, ostrých, anebo tupaunkých, mázdrowitě obraubených; plátky dwakrát delší kalichu, wejčité, tupé, růžowé; tyčinek 5, delších než plátky: nitek wláskowitých, prašníkůw přiléhawých; waječník jehlatcowitý, 3boký; čnělky 3 rozewřené, krátké, s bliznau hláwkowitau; tobolka 3boká, $2\frac{1}{2}$ " dlahá, žlutawá. — W stranách podlé Moře středoziemního, adriatského a atlaského, též na poríčích Ewropy jižné, Asie prostřední a Afriky sewerné. Kwěte od kwětna až do srpna. \bar{h} .

Ten ozdoby keř tu a onde sází se w zahradách. Wětwe štíhlé, rovné a hladké slauží na trubky dymkowé; kůra balsamo-

hořká drubdy w lékařství se potřebovala, hodí se ale k vydělávání koží; rozhy listnaté chválí místo chmele, a též w lékařství se potřebovaly.

Odrodek jeho prý jest *H. mannosný*, *T. g. mannifera Ehrenb.* liščí se rozhami tužšími, listům bělojsnatým, překrátkým. Ten rásto na Sinaji a w Arabii skalnaté; zpíchán malíčkým hmyzem, čerwcem manorobným (*Coccus manniparus*), prýští šťáwu sladkau, wysýchající, z čistého cukru slizového složenau, o nřz někteří se domníwají, že to jest maua čili mán, ježž Israelité w paušti jsou sbírali a jedli. (porownej manowec, str. 393.)

H. africkýj. *T. africana Poir.* Podobá se předešlému rodu, lysý, násiwý; kůra hnědější; listy kopinaté, přřobjimawé, střechowité, delší a dwakrát tlustší nežli u předešlého; klasy sedawé, dole šupinaté, husté, tlusté, sotwa tříkrát delší nežli širší; kwěty wětší. — Na místech písčítých podlé potokůw a moře w Mauřeninsku, Ocitanii, Neapolsku, Egyptě, okolo Trapezuntu. $\bar{\kappa}$.

H. ruskýj. *T. Pallasii Desv. T. pentandra Pall. ross. 2. t. 77.* Též podobný prwnímu; lysý sotwa siwý; listy nejmenší, ostré, střechowité; klasy latněné, přřitlusté; tyčinky dwakrát delší koruny; čnělky nejkratší. — Na polích Předhoří kawkazského, na stepu kawkazskochwalinském. $\bar{\kappa}$.

Zwařeninu a kaši z roztlučené nati přikládají Rusowé a národy kočnjící na bolesti dnawé a hostečné a onu též pijí.

H. článkowanýj. *T. articulata Vahl. symb. 2. t. 32. T. orientalis Forsk. Thuja aphylla Lin.* Strom nasiwělý, lysý, 30' zwýši, s wětweми tenkými; rozhy u wzniku listůw jakoby klaubnaté s články čihowitými; listy nejdrobnější, odlehlé, pošwiwoobjimawé, hrotité; klasy boční, autlé, a kwěty drobné, pětimužné, růžowé; listeny hrotité; tobolky 4pauzdré. — W Arabii, Persii a Indii wýchodní.

Kůru potřebují proti krwotokům, list proti nemocem slezinným, dřwí a hálky jako guajak proti wyraženinám a chorobám nakažliwým.

ŽIDOWINNÍK. MYRICARIA. MYRIKARIE.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek 10, 5 střidawě wětších a 5 menších, nitky do pola 1bratré. Čnělka žádná. Blizny w hláwku spojené. Semena po čáře na wnitřní straně chlopněwé přřipewněná, wzstaupawá, na konci ukončená niti wasatoperowitau.

Jmění přředešlých. Hrozny klasowité, konečné, přřjednoduché.

Ž. tuhýj. *M. germanica Desv. Tamarix germanica Lin. Fl. dan. t. 234. Plenk t. 241. Schk. t. 85. Guimp. t. 38. Diet. sc. nat. atl. 3. t. 234. Tamaryšk Mat. Wel. 44.*

ob. prawý. Keř pohledu hřebenčika francauzského, tužší ale a méně štíhlý; listy čárkovité, tupé, siwé, dubkowané, w dubkách šupinkami bílými přikryté; kwěty 3krát wětší, na hroznech 2—6" dlauhých, klasowitých, které z jara jsau konečné a hustší, w létě ale, když po druhé kwěte, vycházejí rozhy kwětaucí pod jarními a miwaji wětší listy; listeny a ušty kalichowé kopinaté, zakončité; plátky podlauhlé, o polowičku delší uštůw kalichowých, růžowé; tyčinky kratší koruny: waječník jakoby zobanitý a ukončený bliznau zpleštilopolokulowatau, 3laločnau; tobolka 4—5" dlauhá, bezleská, siwá, wzstapawá; semena připewněná na krátké semenici středochlopní, walcowitě wřetenowitá, žlutohnědá, s ču-prynau na nožičce kolenowitě ztočené. — Podlé potokůw a řek Ewropy jižné a prostřední. Kwěte od kwětna až do lipna. \bar{K} .

Užívá se jako hřebenček francauzský.

SODAU. REAUMURIA. REAUMURIB.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5, dole šupinama brwitýma opatřených. Tyčinek 25—30, nejdoleji 5bratřých. Čnělek 5—6, nitowitých. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná: pauzder 2semenných. Semena hustě huňatá.

S. jehlolistý. R. *vermiculata* Lin. Lam. t. 489. f. 1. *Bocc. sic. t. 4. f. G. Moris. 3. t. 12. f. 6. Lob. ic. 30.* Keř lysý, přímý, $\frac{1}{2}$ —1' zwýši, bělokorý; listy siwé, střidawé, sedawé, šidlowité, polooblé, na rozhách střechowitě shlaucené; kwěty ojedinělé na koncech rozhowých, krátkostopečné; kalich listeny střechowitými obalený: uštůw wejčitých, ostrých; plátky wejčité, bílé; tyčinky kratší plátkůw; čnělky s bliznau ostrau; tobolky wejcowité, 5boké: chlopní padawých; semena podluhowatá, chlupy bílými nebo čerwenawě hnědými porostlá. — Podlé Moře středozemního na Sicilli a w Africe. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{K} .

Z popela toho kře wyluhují salajku (sodu); Arabowé potřebují rozhy slauě chutnající proti zlým wyraženímám.

Řád 92.

ODULOWITÉ. MELASTOMACEAE.

Trubka kalichowá pomoci žil s waječníkem srostlá a tudýž dělající 8—12 dutinek obwaječníkowých, poz-

ději prostá, pořádku docela přirostlá anebo hned z počátku prostá; kraj 5-, též i 4—6dílný, pořádku toliko zubatý nebo celý, stálý anebo nade dnem obříznutý, padavý. Plátkův co uštův kalichových, vyniklých z kruhu v ústí kalichovém připewněného, často brwitozubaté, w paupěti dohromady stočené. Tyčinek dwakrát tolik (pořádku tolikéz) co plátkův, prostých, hned stejných, hned střidawě různotwarých, w paupěti wewinutých, čímž prašniky dříwe wisi do dutin obwaječnikových zapuštěné: spojídlo na nitkách klaubnaté, dole s přiwěsky různotwarými. Waječnik 2—8 - (nejčastěji 4—5-) pazdřý. Čnělka s bliznau nerozdělenau. Plod mnohopazdřý, mnohosemenný: buď bobule s kalichem srostlá, buď tobolka prostá, chlopnitá, s chlopněmi u prostřed přepážkatými. Semena drobná we skořápce kruché, bezbilečné. Kel rovný nebo křiwý a w posledním případě nestejnoděložný.

Stromy, kře, řídko byliny. Listy střidawé, pořádku přesleněné, nejčastěji nejcelejší, 3—9žilé a žebernaté, tečkami neproswitawé, bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, na wrcholcích konečných, řídko ojedinelé.

Do toho řádu počítají nyní wíce 750 rodů (w 82 pokoleních), ježto wšecky náležejí horkému pásmu a jmenowitě Americe jižné. Bobule mnohých jsau jedlé; některé poskytují barwinu anebo lék mīrně swraskawý.

Obsahuje dwoje podřadí.

1. **ODULOWITÉ** (wlastně). Prašniky konce 1—2. děrého.

2. **MILOKWĚTOWITÉ**. Prašniky 2pazdřé, šterbinama doleníma pukající.

Podřadí 1.

ODULOWITÉ. MELASTOMEAE.

ROZBLAŇ. MERIANIA. MERIANIE.

Trubka kalichowá zwonkowitá, kraje o 5—6 lalocích, dole širokých, rozšířenoblánatých, na konci jehlowitých. Plátkův 5—6. Prašniky na konci tupém děrama pukající, dole nejkratší násadkau ostružnaté. Waječnik kulowatý, přízpleštilý, na konci lysý. Čnělka nitowitokejowitá. Tobolka prostá, 5—6pazdřá, semenic lunowitých. Semena nejdrobnější, klínowitohranatá.

R. růžowá. *M. rosea* Tuss. t. 6. Strom 10—20' zwýši, s wětwezi rovnými, oblými, lysými; listy řapíkaté, stříčné, waječné, 3žilé, přízaukwované, lysé, 3—4''

dlauhé; stopky úzlabičkové, 1kwěté, delší řapiku; listeny 2 čárkovité, na konci přirozšířené; plátky veliké, podlauhlowejčité, růžové; tobolka zakulatělá, šhraná, dopola kalichem obklíčená. — Na Jamaice. 5.

Květy kořenné pijí co thé w nemocch hruďních.

ZOBAUR. RHYNCANTHERA. HORNANTHERE.

Trubka kalichová kulowatá, kraj o 5 lalocích čárkovitých anebo štětínovitých. Plátkůw 5, obwejščitých. Tyčinek 10, s prašníky wejčitými, nejdéle zobanitými a spojidlem dlauhým, dole dwojuchým, 5 buď menších, buď vyklestěných. Waječník wejčítokulowatý, lysý. Tobolka 3-, častěji špauzdrá. Semena hranatá nebo podlauhlá.

Z. hrubokvětý. *R. grandiflora* Decand. *Melastoma grandiflora* Aubl. *t. 160.* *Rhexia grandiflora* Bonpl. *mel. t. 11.* Polokeř sličný, 2—4' zwýši; kmeny čerwenawé, wětwe křížmo stříčné, oblé, i se řapiky chlupatožláznaté; listy stříčné, dlauhořapíčné, srdčité, přizaubkowané, chlupaté, 9žilé, asi 3" dlauhé, 1½" široké; kwěty na konci rozech trojnaté; trubka kalichová, zakulatělá, nachowá, mrtnatá, kratší uštůw štětínovitých; plátky fialové; tyčinky sotwa delší plátkůw, jichž 5 plodných, 5 malých bez prašníku. — Na lukách bahnitých w Kayeně a podlé Orinoka.

Z celé rostliny prýští se šťawa lepka balsamná, wonná; plátky té vlastnosti zbawené potřebují na thé proti kašli, listy ale k hojení ran.

KOTEWNICE. RHEXIA. RHEXIE.

Trubka kalichová dole wejcowitobaňatá, nahoře w hrdlo stěsněná, kraje na čtvero klaného, stálého. Plátky 4, obwejščité. Prašníkůw 8, spojidla nepatrného, neauškowaného. Tobolka we břiše kalichowém prostá, 4pauzdrá, semenic lunowitých, hladkých. Semena lžicowitá.

K. wirginská. *R. virginica* Lin. *Lam. t. 283. f. 2.* *Bot. mag. t. 968.* Bylina 2—3' zwýši; lodyha křídlatočtyrhraná, přijednoduchá; listy stříčné, sedawé, waječnokopinaté, brwitopilowané, 3—5—7žilé, i s kalichy roztraušeně mrtnataunké; kwěty přisedawé, skoro wrcholičené, úzlabičkové a konečné, na stopce sochaté, pod částkami nesaucí listeny drobné, stříčné; koruny drobné, brunátné. — W plotech a křowistich wilhaunských z Nowa Boraka až do Wirginie. 4.

K. štoviková. R. alifana Walth. Lodyha lysá, skoro oblá, přímá, přijednoduchá, připýřitá; listy sedawé, stříčné, kopinaté, lysé, ostré, celé nebo ku konci zaubkované; kwěty skoro konečné, w latu chudobnau rozpostawené; stopka rozewřeně sochatá; kalich žláznatě a lepnatě chlupatý; koruna obsírná, jasně brunátná; prašníky weliké, žluté. — W Karolině. ♃.

Listy chuti lahodně kyselé asi jako šťawelové.

SARAK. CHAETOGASTRA. BORSTENKAUCH.

Trubka kalichová čihovitá, chlupatá nebo šupinatá, o 5 uštech stálých. Plátkůw 5, obwejitých. Nitky lysé; prašníkůw 10, podlauhých, stejných, 2dělých, spojidla dole prodlauzěného buď w ostruhu jednoduchau nebo na dvě klanau, buď w bradawice 2, tupé, někdy nejmenší. Waječnik prostý, na konci štětinatý, a často zaubkovaný. Tobolka 5pauzdrá. Semena lžicovitá.

S. šediwý. C. canescens Decand. Rhexia canescens Bonpl. Rhex. t. 6. Keř 3' zwýši; wětwe oblé a listy krátce hustě a měkce srstnaté; listy 1/2" dlahé, řapíkaté, wejčítokopinaté, 3žilé, nejcelejší; kwěty přikonečné, přitrojnáté, krátce stopkaté, nici; kalichy přisrstnaté, s trubkau wejcowitau, ušty stejnými; prašníky dole tupě sochaté, spojidla nepatrného; koruna černobrunátná, plátkůw wejčítých, dwakrát kalichu delších. — Na studených místech wrchu Purase u Popoyanu w Americie. Kwěte w říjnu. ♀.

Zwařenina z listůw toho kře, *sarzileja* jmenowaného, užtwajj proti těžkostem močowým.

OBROŽKA. OSBECKIA. OSBECKIE.

Trubka kalichová wejcowitá: ušťůw 4—5, stálých anebo padawých; přiwěsky mezi laloky wně wyniklé, rozdílne twarem a welikostí. Plátkůw 4—5. Tyčinek 8—10: nitky lysé, prašníky přistejné, krátce zobanitě, se spojidle dole krátce dvojuchým. Waječnik na konci štětinatý. Tobolka 4—5pauzdrá. Semena lžicovitá.

O. čínská. O. chinensis Lin. Osb. it. t. 2. Lam. t. 283. Bot. reg. t. 542. Polokeř s kořenem dřewnatým a mnohými lodyhami čtyrhranými, wětewnatými; listy stříčné, přisedawé, kopinatopodlauhlé, 3žilé, mrtnataunké, přízejikované; kwěty nemnohé, wrcholičené, konečné; listeny delši kwětu; kalich polokulowatý, o lalocích 4—5

čárkowitzých, ostrých, štětinatých, pádových; koruna delší kalichu, plátkův obvejčitých, zakončitých, fialových, delších nežli tyčinky; prašníky přisrpkovité; waječník wejcowitý; čnělka zděli tyčinek, nitowitá, koncem ohnutá; tobolka wejcowitá, do pola kalichem obkličena, bělawá, špauzdrá. — W Čině. Kwěte w dubnu až do října. \bar{h} .

Potřebuje se proti hryzení a wně na otoky.

PODHAL. TIBOUCHINA. TIBOUCHINA.

Trubka kalichowá čihowitá, střechowitě šupinatá, dole obkličena pokrywka dwojnásobnou, složenou z listenůw 2 srostlých; ušťůw 5, kopinatých; choboty bez přiwěskůw. Plátkůw 5, waječných. Tyčinky nitek lysých; prašníky se spojídlem dole tupě dwojuchým. Waječník dokonce prostý, na konci štětinatý. Tobolka pukawá. Semena lžicowitá.

P. drasný. T. aspera Aubl. t. 177. Rhexia aspera Willd. Melastoma Tibouchina Desr. M. aromatica Vahl. Keř asi 2—3' zwýši; rozhy čtyrbokooblé, křehké, i se řapíky šupinatoškrablawé; listy krátkořapíčné, wejčité, dole tupé, na hoře ostré, nejcelejší, šžilé, na rubu štětinatosrstnaté, na lici přitlačeně huňaté, hunin mezi žilami se stýkajících, asi 2" dlouhé, 8—9" široké; kwěty nemnohé, přikonečné, na chudé latě; plátky brunátné. — W Guianě francauzské. \bar{h} .

Wšecky částky jsau zápachu líbezne kořeného. Z kwětu dělají thé proti neduhům hrudním, obzwlášťe kašli suchému.

HOROCHRAŇ. TRISTEMMA. DREIKRONE.

Kalich dole mnoholistenný, trubkowitý, na 4—5 klaný, blízko kraje opatřený přiwěsky wausatými. Plátkůw 4—5, nehetnatých. Tyčinek 8—10; prašníky přio-blaukowité, dole přiučaté. Waječník dole sotwa kalichem srostlý, na konci huňatoštětinatý. Bobule rozdílne zpleštilá, kalichem oděná, 4—5pauzdrá.

H. obecna. T. virusanum Comm. Vent. choix. t. 35. T. mauritianum Pers. Melastoma virusana Don. Podkeř 2—3' zwýši, dole dřewnatý; lodyha čtyrboká; listy stříčné, řapíkaté, waječné, zakončité, šžilé, obak jako i rozhy chlupaté; strbauly konečné, přisedawé, 5—8kwěté; kalich trojnásobnou řadau štětin přitlačených obkličeny, kraje na patero klaného a wně opatřeného dwojnásobnou řadau přiwěskůw brwitých, jako ušty stá-

lých; bobule vejcovitá, nahranatělá, o 5 pauzdrách. — Na ostrowě sw. Mauricia. \bar{h} .

Bobule chutné jedí; listy dobré proti nakažlivým nemocem.

ODULE. MELASTOMA. SCHWARZMUND.

Trubka kalichová vejcovitá, často šupinatá; kraj na patero nebo pořidku na 4—6 klaný: uštůw padawých; choboty meziuštówé wen prodlažené, drobné. Plátkůw co uštůw kalichowých. Tyčinek často dwakrát wíce plátkůw, řidko tolikéž. Spojidlo na prašnicích střídawých kratší, a delší, dole 2ostružné nebo 2štětinné. Blizna tečka jínatá. Bobule 5-, pořidku 4—6pauzdrá. Semena lžícowitá.

Bobule mnohých jedlé a barwí pysky a hubu černě, odkud jméno *melastoma*, jakoby *černoústník*, *Schwarzmund*.

O. malabarská. *M. malabathricum* *Lin.* *M. Burm. zeyl. t. 73.* *Kadali Rheed. 4. t. 43.* *Fragarius Rumph 4. t. 72.* Keř vysoký nebo strom nízký, wětwi křížmo stříčných, rozeh 4bokých, hřbelcowitodrasných; listy krátkořapikáté, eliptičnopodlauhlé, dole tupé, na konci ostré, celé, obak zelené a hřbelcowitodrasné, 5žilé; kwětůw 5—9, swazkowitě wrcholičených, někdy toliko 3 anobř i 1 na konci rozeh, krátkostopečné, před rozwitím zastřené listenoma welikýma, weliké; kalich přitlačeně drobnošupinatě hřbelcowaný, co stříbro bílý nebo žlutawý: uštů wejčitých, ostrých; plátky obwejitě, brunátné, 1" dlauhé; tyčinky nestejně, 5 opatřených spojidlem přečrátkým, 5 střídawých předlauhým, 2ostružným; bobule kulowatá, uzralá neprawidelně pukající. — Na Malabaru a Ostrowech indomořských. \bar{h} , 5.

Bobule we vlasti jedí, též jimi barwí tkaniny bawlněné na brunátno. Listy slabě swraskující w lékařství prospíwají. Pohaně obětují kwěty we chrámech Ladě, *Mojeni* nazwané.

O. molucká. *M. moluccanum* *Blum.* *Otanthera* *Burm. zeyl. t. 72.* *Fragarius ruber Rumph 4. t. 71.* Keř nízký, kmenu jednoduchého, sotwa co rameno tlustého, wětwi nemnohých, rowných; listy podlauhlokopinaté, zakončité, nejcelejší, při5žilé, šerpiwé, 3—4" dlauhé, 2" široké; kwěty 10mužné, bílé, 2—3, hrozněné, konečné, listenaté; ušty kalichowé šidlowité, chlupami wasatohřbelcowé; bobule zakulatělé, jako malé jahody, wšak twrdší a wěněné ušty kalichowými, dužniny bílé, zrnaté, ježto při kausání swrčí, náwinná jest a žizeň hasí. — W Indii wýchodni na kopeích podlé lesůw. Kwěte pořád. \bar{h} .

Bobule dávají dětem, aby do postele nescaly; rozmačkané listy s listím pepřovým proti kašli.

ŠTĚTAUL. CLIDEMIA. CLIDEMIE.

Trubka kalichová wejcowitá, nahá, nebo málokdy wětewnatá: uštůw 5, stálých, auzkých, ostrých. Plátkůw 5, přemálokdy 6. Tyčinek 8: prašníky dole škrcené, přídwojuché, na konci 1déré. Waječník s kalichem srostlý, na konci štětínami často w kruhy rozpostawenými wěncený. Čnělka nitowitá. Blizna tečkowitá, jínatá. Bobule špauzdrá. Semena wejčítá nebo přihranatá, nelžicowitá, bez přiwěskůw.

Št. srstnatý. *C. hirta* Don. *M. hirta* Lin. *Sims mag.* t. 1971. Keř zwýší muže, tuhý; rozhy oblé, jakož i řapíky a laty srstí ryšawau mrtnaté; listy wejčitokopinaté, dole přizaužené, nahoře zakončité, zaubkowané, šžilé, po žilách hustě, jinde roztraušeně chlupaté; laty úzlabičkové roztrojené, chudokwěté, sotwa zdělí řapíka; kalich mrtnatý trubky wejčité, uštůw štětínowitých; plátky obwejčité, dost weliké; bobule modré. — Na Jamaicae.

Bobule náwinné jedí a w borečkách k ochlazení potřebují.

Št. wýborný. *C. elegans* Don. *Melastona elegans* Aubl. t. 167. Keř; wětwe smačknutooblé i s řapíky, latami a obojím powrchem listowým chlupy dlahými roztraušenými štětínomrtnaté; listy srdčité, zakončité, šžilé, brwité, široce zejkwané zejky okrauhlymi, wraubečkowanými; laty úzlabičkové roztrojené, chudokwěté, delší řapíku; kalichu mrtnatého trubka wejcowitá, ušty štětínowité; plátky obwejčité, modrawě bílé; bobule chlupaté, modrawé, ššawnaté, špauzdré; semena mnohá, drobníčická. — Podlé zdi okolo přibytkůw w Guianě. Ĥ.

Bobule sladké, lahodné obzwláště děti jedí.

Št. obecný. *C. agrestis* Don. *Melastoma agrestis* Aubl. t. 166. Bylina o několika lodyhách oblých, i s řapíky, listy a latami huňatá; listy krátce řapíkaté, wejčitopodlahlé, zakončité, připilowané, šžilé; lata konečná, stříchnowětewná, bezlistenná nebo s listeny nejdrobnějšími; kalich trubky kulowaté, uštůw 5; krátkých, ostrých; plátky waječné, bílé; bobule huňaté, modré, ššawnaté. — Podlé potokůw a starých zdí w Kayeně. Ĥ.

Bobule sladké a lahodné jedí Kreolowé.

BLABUŇATEC. TOCOCA.

Trubka kalichová podlahlá, lysá, dole nabá, kraj baňkowitzký, stálý, ōzubý: uštůw širokých, krátkých, tupých, často hrwitzkých. Plátkůw 5, obwejtých. Tyčinek 10: prašniky stejné se spojídlem nejkrátším, w zadu dvojuchým. Waječnik kolem do kola řadau štětín obkličěný. Čnělka walcowitá. Blizna weliká, okrauhlostítowitá. Bobule ōpauzdrá. Semena wejčítá, hranatá, pupu čárkowitzého.

Kře: řapky krátké, na konci napuchlé, w měchýře dwa w zpod otewřené, u wnitř často zkrýwajfcí mrawence. Listy jednoho páru stejné.

B. kulatý. T. guianensis Aubl. t. 174. Melastoma physophora Vahl. M. Tococa Desr. Keř 6' zwýši; rozhy 4bočné anebo mezi klauby smačknuté, na klaubech štětínatochlupaté; řapík pod měchýřema zakulatělýma sotwa 3'' dlauhý, štětínatý; listy stějně širokovejčité, zakončité, sotwa přiwraubkowané, ōžilé, po žilách a kraji štětínaté, na líci roztraušeně štětínaté; lata konečná; kalich chlupatý; bobule wejcowitá, asi jako trnka, čerwená, ōpauzdrá, mnohosemenná. — W Guianě a Kayeně podlé cest. \bar{h} .

Bobule obzwláště opice rády žerau. Štáwau jejich možná jako inkaustem psáti.

RŮZNIWKA. MAIETTA.

Trubka kalichová podlahlowejcowitá, wíce méně mrtnatá a často listenatá: uštůw 5, šídlowitých. Plátkůw 5 obwejtých. Tyčinek 10. Prašniky stejné se spojídlem nejmenším w zadu dvojuchým. Waječnik nahoře nejlysejší jakoby uřatý. Čnělka nitowitá. Blizna hláwkowitá. Bobule ōpauzdrá. Semena wejčítá, hranatá.

Listy jednoho páru nestejně weliké: wětší při řapíku obak rozšřřeně w měchýře, někdy w jeden spojené.

R. bílá. M. guianensis Aubl. 1. t. 176. Melastoma Maietta Desc. Tococa Maietta Dom. Keř tenkokmenný, wětewnatý, asi 2—3' zwýši; rozhy a řapiky štětínami nejodstálejšími mrtnaté; listy krátkořapíčné, různoweliké: wětší waječný, zakončítý, přizaubkowaný, ōžilý, dole wedlé řapíku tupě měchýřítý, menší podlahlý, bezměchýřný; kwěty ojedinělé, úžlabíčkové, krátkostopečné; kalich čerwený: uštůw šídlowitých, prodlaužených, 4 listeny zakončítými podepřěný; koruna bílá; bobule

podluhovatá, pěkně červená, drobnosemenná. — W le-
sech Guiany francauzské. \bar{K} .

Bobule lahodné jedl.

TUPAUŠEK. MEDINILLA.

Trubka kalichová bezžebrá, kraj wálcowitý s trub-
kau nepřetržený, dokonale ufatý, stálý. Plátky 4—5,
wejíte, tupé, příkožowité. Tyčinek 8—10: prašniky pro-
dlaužené, ostré, 1děré, dole tupě 2uché. Waječník
nahore ufatý. Čnělka nitowitá. Blizna tečka jina-
tá. Bobule láhwicowitá, kulowatá, krajem kalichowým
wěněná, 4pauzdrá. Semena wejcowitá, hladká.

T. kadeřawý. M. crispata Blum. Funis Muraenarum
mas *Rumph 5. t. 35. f. 1.* Keř weliký wětwi mnohých,
okolichených, co prst tlustých, čtyrhraných, plých wo-
dnatého dřene, pnaucích se vysoko po stromech, opatře-
ných na každém kolínku čtwerem listůw kopistowitých,
5—9" dlauhých, 3 $\frac{1}{2}$ —4" širokých, 5žilých, často pona-
červenalých; kwětůw bílých 5—6 na wreholiku úzla-
bíčkowém; kalich nachowý; plátkůw 5; tyčinek 10 ne-
stejných; bobule trochu wětší hlohyň, brunátné, sladké,
mdlé. — Podlé řek na Molukách. Kwěte w listopadu a
prosinci. \bar{K} .

Seděli se s wětwi šerá pokožka, jsan hladké a kluzké jako
auhoř; dělají z nich balsam na rány; listy přtučné a nakyslé jedl a
masem; též požívají bobule.

STEJNUCHA. OSSAKA.

Trubka kalichová s waječníkem spojená a jej ne-
přewyšující s ušty 4 krátkými, ostrými. Plátky 4, ko-
pinaté. Tyčinek 8 krátkých; prašniky sotwa dole ucha-
té. Waječník na konci lysaunký. Čnělka nitowitá. Bli-
zna jednoduchá. Bobule 4pauzdrá, krajem kalichowým
wěněná. Semena wejcowitá, hranatá.

S. žlutawá. O. flavescens Decand. Melastoma flavescens
Aubl. t. 164. Strůmek zwýši 10', ztlauští 8"; rozhy
tupě 4bočné nebo oblé, zmládi jakož i řapiky štětina-
mi roztraušenými, přitlačenými přišerpiwé, pak lysé; li-
sty řapikaté, waječné, obak zakončité, 5krátžilé, wrau-
bečkowané, lysé, po žilách wezpod přištětinaté, 9" dlau-
hé, 4" široké, na líci šedé, wezpod žlutawé; stopky
1kwěté, ze starších úzlabíček swazkatě wynikající, krátké,
nejlysejší; kraj kalichowý wyřezáwaný; plátky kopinaté,

ostré, vně příaksamitné; bobule drobné, žluté, chutné.
— W lesech synemarských Guiany francauzské. 5.

ŠOMOLATEC. HETEROTRICHUM.

Trubka kalichová wejčítokulowatá; kraj na 5—8 klaný, uštůw stálých, dole welmi rozšířených, w hrot prodlaužených. Plátkůw 5—8, waječných. Tyčinek 10—16, stejných; nitky lysé, prašniky podlaublé, dole sotwa hrbaté, na konci 1déré. Waječník lysý, na konci šomolatý. Čnělka walcowitá. Blizna tečka jínatá. Bobule 5—8pauzdrá, kulowatá, kalichem wěněná.

S. úzkolistý. H. angustifolium Decand. Melastoma hirta Lam. Plum. ed. Burm. t. 141. Keř 2—4' zwýši; wětwe, řapíky a stopky, rub listowý a kalichy wně plstnaté pýřím krátkým, hwězdowitým, bílým, a mrtnaté štetinami tuhými, ryšawými, odstálými; listy podlauhlé, dole tupé, nahoře zakončité, swraskalozejkowané, na wrchu bublinatoštetinaté, 3krátžilé, 4" dluhé, 1" široké; úžlabička žil wausatá; wrcholik rozewřený, roztrojený, konečný; trubka kalichová wejcowitá: lalokůw 5, dole rozšířenozaokrauhých, w hrot šidlowitý ukončených; koruna bílá; plátky obwejčité, přiostré; bobule tmawohnědé, nawnné. — Na Antilách. \bar{H} .

Z bobul se šťawau citronowau dělají nápoj chladcí w nemocech zápalčiwých, běhawkách a krwotocích prospěšný.

DWÉKROWKA. DIPLOCHITA.

Kalich nejdoleji s waječníkem spojený, mladši listenkoma obalený, walcowitý, w ústí po odkwětení často brwitý, kraj nad něj prodlaužený, 5—6zubý, stálý. Plátkůw 5—6, často podlauhlých. Prašniky dole 2uché, na konci 1déré. Waječník wejčítopodluhowatý, přewýšený terčem mozolatým, lysým, tlustým. Čnělka nitowitá. Blizna štitowitá nebo hláwkowitá. Bobule wyschlá, nepukawá, 5pauzdrá. Semena wejcowitá.

D. podúwný. D. Fothergilla Decand. Melastoma Fothergilla Bonpl. mel. t. 32. M. compressa Vahl. dec. am. 6. t. 17. Fothergilla mirabilis Aubl. t. 175. Strúmek kmenu 5' vysokého, 5" tlustého, kůry šedé, dříwí bílého, kruchého; rozhy smačknuté, pak oblé, jakož i řapíky, stopky a rub žil listowých s pýřím nejdrobnějším, sotwa patrným, ryšawým; listy řapíkaté, stříčné, waječné, zakončité, přinejcelejší, 5žilé, mezi zuby sotwa pýřím bělawým aksamitnaté, na líci lysé; lata mnohokwětá, koneč-

ná, stříchowětwná; listeny aksamitnaté; kalich dospělý nejlysejší; koruna bílá; tyčinky žluté; blizna rozšířená, přistítowitá; bobule wyschlá, 3pauzdrá, drobnosemenná. — W Indii západní, Guianě a Brasilii. 5.

Štáwan z listůw hojí upichnutí o rybí ostí.

HOBČATEC. HENRIETTA. HENRIETTE.

Kalich zwonkowitý, o lalocích 5 širokých, tupých. Plátkůw 5 aksamitnatých, wejčitych. Tyčinek 10; prašníky tlusté, dole na dvě klané, nahore dlouhozobané, 1déré. Čnělka walcowitá, srstnatá. Blizna hláwkowitá, tupá. Bobule štáwnatá, 5pauzdrá.

H. štáwnatý. H. succosa Decand. Melastoma succosa Aubl. t. 162. Strůmek zwýši 12', ztlausti 5"; rozhy tupě 4bočné, pak oblé jakož i řapíky šerpiwé pýřím ryšawým přitlačeným, přihřelcowatým; listy stříčné, krátkora-pičné, pětkrát žilné, waječné, hrotem zakončité, nejcelej-ši, na líci zelené, po žilách srstnaté, ostatně štětínami tuhými drasné, na rubu aksamitnoplštnaté pýřím reza-wým, tuhaunkým; stopky 3—4 ze starších úzlabiček, 1kwěté, ryšawé, swazečné; kalichy rezawohuňaté, tupě 5laločné, obwejitokulowaté; plátky obsírné, bílé, wejči-té, aksamitnaté; prašníky weliké; čnělka tlustá; blizna sotwa hláwkowitá; bobule fialowá s dužninau čerwena-wau. — W lesech kayenských, kdežto slowe Caca-Hen-riette. 5.

Bobule chutné jedí; zwařeninu z listůw trpkých potřebují k čistění ran a wředůw.

OBRUB. LOREYA. LOREYE.

Trubka kalichowá zwonkowitá, nejdoleji s waječní-kem spojená, na konci přiufatá. Plátkůw 5, wejčitych, dole přísrdčitych, tupých. Tyčinek 10; prašníky tlusté, wejcowité, tupé, dole přihřbaté. Waječník na konci ly-sý. Čnělka nitowitá. Blizna hláwkowitá, skoro 5bočná. Bobule 5pauzdrá.

O. lysý. L. arborescens Decand. Melastoma arbo-rescens Aubl. t. 163. Strom lysý, 60' zwýši, 1 1/2' ztlausti; kmen dole s welikými křídly (Arcaba zwanými); kůra šedá, rozsedalá; dřiwí bílé, husté; wětwe široko rozložené, křížmo stříčné; rozhy nejtupěji 4bočné pak oblé; listy řapíkaté, stříčné, waječnookrauhlé, tupé nebo zakončité, nejcelejši, 5žilé: žily 2 trochu nad dolejškem prostředních wyniklé; hrozničky boční, 7—8kwěté, wr-

cholíkovité; kalich přílufatý; plátkův 5, dole přisrdčitých; bobule rusá, 5pauzdrá, malé mišpuli podobná. — W lesech Guiany francauzské. 5.

Bobule sladké, chutné, *mâtes* zvané.

ŠIRÁL. MICONIA. MICONIE.

Trubka kalichová s waječníkem spojená: kraj krátký, stálý, 5zubý: zubůw tupých, u wnitř zmnožených blanau širokau, často po odkwětení nad waječníkem sklímeně přitlačených. Plátkůw 5, obwejitých, tupých. Tyčinek 10: prašníky podlahločárkowitzé, dole krátce a tupě uchaté. Waječník přišomolkatý, nejlýsejší. Čnělka nitowitá. Blizna tupá. Bobule 5pauzdrá. Semena trojhraná, hladká, s pupem čárkowitzým.

Š. *aksamitnatý*. *M. holoserica* Decand. *Melastoma holoserica* Lin. *Bonpl. mel. t. 23—24*. *M. albicans* Swartz. Keř 3—5' zwýší; rozhy oblé, jakož i řapíky, laty, kalichy a ruby listowé a líce listůw mladších hustě a měkce aksamitnoplstnaté, pak olýsající; listy řapíkaté, stříčné, waječnopodlahlé, ostré, dole tupé, přisrdčité, 5žilé, na líci lysé, nejdrobnějšími bělawými tečkami zkropené; lata konečná; kwěty po wětwich sedawé, 1stranné; plátky bílé; bobule 3—4pauzdrá, fialowá, jako paupata kulowatá. — Hojný na Ostrowech karybejských, w Guianě a Brasilii. Kwěte w dubnu až do lipna. \bar{H} .

Plst s listůw sedřenau potřebujl místo traudu.

Š. *křídlatý*. *M. alata* Decand. *Melastoma alata* Aubl. *t. 158*. Keř mnohokmenný, 6—7' zwýší; rozhy křídlatočtyrbočné jakož i laty, rub listowý a žily na líci přišerpiwé, pýřim hwězdowitým, krátkým, aksamitnatým; listy sedawé, stříčné, zdělí 1', zšířl 4—5'', dole klínowitzé, waječné, ostré, na líci pýřim krátkým, jednoduchým, roztraušeným pýříčkowané, tříkrátžilé: žil u pětiny wyniklých; lata konečná, stříčně nejwětewnatější, obširná; kwěty předrobné; ušty kalichowé nejtupější, krátké; čnělka dlauze čnějící, nitowitá. Bobule málošfawné, 3pauzdré, plné semen hranatých, zelenawých. — Po lesech w Guianě a Brasilii. \bar{H} .

Zwařenina z listůw slaužl k čistění starých wředůw.

Š. *dlaholistý*. *M. longifolia* Decand. *Melastoma longifolia* Aubl. *t. 170*. Keř mnohokmenný; rozhy 8žebré, jakož i řapíky a stopky pýřim hwězdowitým, roztraušeným přišerpiwé, pak zoblející a olýsající; listy krátkořapíčné, podlahlé, 6" dlahé, 2½" široké, obak ztenčené,

skoro tříkrážílé, na lici lysé, wezpod pýřím nejdrobnějším popotečkované; lata konečná, hned nad samým nejvyšším párem listovým wětewnatá: wětwi přesleněných, hranatých; kalich pýřím hwězdowitým přiserpiwý o 5 zubech nejkratších; kwěty předrobné, bílé; malwice modrawé, špauzdré, málošťawné. — Podlé řek w Kayeně a Brasilii. \bar{H} .

Zemřnowé barwí tím křem tkaniny na černo a tudyž jej nazývají *tinota*.

DWOJDĚR. CREMANIUM.

Trubka kalichowá zwonkowitá nebo obwejíčitá, s waječnikem spojená; kraj stálý, 4—5zubý. Plátkůw 4—5, obwejíčitých. Tyčinek 10, stejných. Prašníky krátké, dole příklinowité, bezuché, na konci tupé, dwojděré. Čnělka nitowitá. Blizna okrauhloštitowitá. Malwice 3—5-pauzdrá. Semena hranatá nebo wejcowitá s pupem čárkowitým.

D. barwírskýj. C. tinctorium Decand. Nejlysejší; rozhy oblaunké, na kolínkách štěinkami shlaučeními, přířadowými opatřené; listy řapíkaté, waječnopodlauhlé, přízakončité, pilkované, 3žilé, kozowité, lesklé; lata konečná, shlaučená; kalich nejtupěji 6zubý; plátkůw 6, okrauhlých; tyčinky příkratsí plátkůw; prašníky krátké, klinowité, nejtupější dwojřadé; blizna štitowitá; malwice wyschlá. — W Peruwii. \bar{H} .

Tím křem barwí Peruane své tkaniny na žluto.

D. čajowýj. C. theezans Decand. Melastoma theezans *Bonpl. mel. t. 9. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 230.* Keř 12—15' zwýši, wšude lysý, rozkladitowětewnatý; rozhy oblé; listy řapíkaté, kopinatowaječné, přízubaté, 5žilé, 3—4" dlahé, na lici pěkně zelené, wezpod bledé; lata konečná wětwiček shlaučenokwětých; kwěty bílé, w noci libowonné, drobné, sedawé, hojné; kalich zwonkowitý, sotwa dělený; plátky waječné; nitky u prostřed klaubnaté; prašníky na konci 2děré, dole nejmenšejí přiwěsečnaté; blizna štitowitá; malwice kulowatá, modrá, krajem kalichowým wěncená, špauzdrá, mnohosemenná. — Okolo Pópopyanu w Americě jižné. \bar{H} .

We vlasti potřebuj list kořenný místo čaje čínského, jenž může w mnohých příspadnostech jej dobře nahraditi. Ten keř dobřeby dařil se we Wlaších a Francauzích.

SAUKRUŽ. BLAKEA. BLAKEE.

Kalich zwonkowitý, dole šupinami širokými 6—4,

křížmo nebo trojnásobnou řadou obklíčený; kraj stálý, blanovitý, 6laločný nebo 6zaubkový. Plátků 6. Prašníky veliké, v krauzek spojené, na konci tupé, děrama pukající, dole násadkou krátkou, ostruhovitou opatřené. Malvice kalichem věnčená, 6pauzdrá. Semena vejčitá, hranatá.

S. pětižilý. *B. quinquenervis* *Aubl. t.* 210. *B. triplinervia* *Lin.* Strom mírný kmenu 10—12' vysokého, 8" tlustého, hladkého, dříví tvrdého a bílého, za sucha červenavého; větvi dlouhých, ohebných; smítkův bakulatých, brázdovaných, dutých; listy eliptické, zakončité, obak lysé a lesklé, žilné: žil 2 krajům nejbližších, 2 nad spodkem vyniklých; stopky dvojčatné, kratší řapíku; šupiny kalichu delší; květy veliké, pletové barvy, u vnitř bílé; nitky na konci velmi rozšířené; prašníků 16—18; blizna štítovitá; malvice zakulovatělé, žluté, chutné. — Po lesech v Guianě a Brasilii. 5.

Malvice jedí a jmenují *cormes* nebo *meles*. Strom pro květ mnohý jest ozdoby, pěkně barvený, vonný a pěkného pohledu.

S. příživný. *B. parasitica* *Don.* *Topobea parasitica* *Aubl. t.* 189. Keř příživný na kmenech stromův ztepilých; kmen jeho rozděluje se na šlahauy dolů visící, asi co prst tlusté, čtyřhrané, nahoře listnaté; listy přikrauhlosrdčité, žilné, hrotité, na lici lysé a lesklé, celé, asi 6" dlouhé, 3 1/2" široké, na lici zelené, na rubu načerwenalé, jakož i řapíky (asi 2" dlouhé, ryšavé) plstnaté; stopky úzlabíčkové, jednoduché, kratší řapíku, potrojně; kalich červený; koruna růžová o 6 plátcích okrauhlých, nestejných; nitky široké; prašníky srpovité, na dél pukající; malvice červená, málošťavná, zvěci ořechu, 6pauzdrá, naplněná dužnina a předrobnými semeny. — Podlé Sinemary řeky v Kayeně.

Galibové ovoce jedí a štawau drobné výrobky dřevěné barví na červenou.

Podřadí 2.

MILOKWĚTOWITÉ. CHARIANTHEAE.

MILOKWĚT. CHARIANTHUS.

Trubka kalichová vejcovitá, přibaňatá; kraj odstálý, nejtupěji 4laločný, stálý. Plátky 4, přímé, waječné. Tyčinek 8, přistejných; nitky čárkovité; prašníky s nitkami nepřetržené, podlauhlokyjovité, šterbinama

pukající, dole nahé. Waječník s kalichem srostlý. Čnělka nitovitá, čnějící. Malwice kulowatá, pupečnatá, 4pauzdrá, dole chlopněmi pukající. Semenice lunowité. Semena wejcowitá, welikopupá, bezbilečná, rownokelná, tlustoděložná, dlahokořinkowá.

M. čerwcowý. *C. coccineus* Don. *Melastoma coccinea* Rich. *Bonpl. mel. t. 44.* *M. alpina* Swartz. Keř mladší připýřitý, pak lysý; rozhy oblaunké; listy waječné, zakončité, nejcelejší, žilé, wezpod pýřím kłkatým, roztraušeným anebo tečkami nejmenšími znamenáné; kalich mladý pýřím kłkatým skoro šupinatý, pak olysající; kwěty stkwěle čerwcowé. — W rašelinách po horách wysokých na Guadalupě a w Kayeně.

HWĚZDUCHA. ASTRONIUM.

Kalich s waječnikem srostlý: kraj stálý, 5—6zubý. Plátkůw 5—6. Tyčinek 10—12; nitky blanowitě smačkuté, prašniky na dél pukající, w zadu dužnaté. Čnělka 1. Blizna štitowitá. Malwice wyschlá, pupečnatá, 3—4pauzdrá, mnohosemenná, pak na konci pukající. Semenice co pazder we dně malwicowém wypuklých. Semena plewowitá, míškem blanowitým obraubená, přimá.

H. šípkowá. *A. papetarium* Blum. 526. *Pharmacum papetarium* Rumph 4. t. 69. Keř vysoký anebo strůmek kmenu co stehno tlustého, wětwi obširných, rozeh čtyřbraných; listy eliptičné, 8" dlahé, 4" široké, dužnaté, žilé, wezpod hnědošupinaté; kwěty latněné, drobné, čerwené; malwice čerwenawé, twarem šípkům podobné, wětší bezinek. — Podlé lesůw po místech šterkowých na Molukách. **Ř. 5.**

Kořen a listy míchají do kaše rýžowé a s rybami waří, ježto tím nabýwají chuti přjemně nakyslé.

Řád 93.

ANGOLAMOWITÉ. *ALANGIEAE.*

Trubka kalichowá wejcowitá, koncem přístěsněná; kraj zwonkowitý, 5—10zubý. Plátkůw 5—10, čárkowitých, otewřenopodhnutých. Tyčinek daleko čnějících buď dwakrát nebo čtyřikrát wíce nežli plátkůw. Nitky prosté, nitowité, dole nejhuňatější. Prašniky přirostlé, čárkowité, 2pauzdré, wnitřní šterbinama na dél pukající, často wyčauchlé. Terč dužnatý dole u kraje kalichowé-

ho. Peckowice waječná, skoro wěňčená, dužnatá, přížebernatá, příplsnatá, pecka bezchlopná, (pauzdrá, na konci prowtaná. Semeno 1 (nebo 3) překocené, wejcowité; bilek dužnatý, rozdrolitelný; kel dlouhý, kořinku dlouhého, wzstaupawého, děloh plochých, listowitých, srdčítowejčítých.

Stromy indské ozdobné rozeh trnowatějších. Listy střidawé, bezpalisté, nejcelejší, peřenožebré, netečkowané. Kwěty úžlabčkové, prawidelné, obojaké, chomáčené.

Obsahuje jediné pokolení se 3 rody.

Místo w saustawě nejisto, něčkoli podobá se k obdulowitým a myrtowitým, od nichž ale jistými znaky se odchyluje.

ANGOLAM. ALANGIUM. ANGOLAMBAUM.

A. desítiplátečný. A. decapetalum Lam. Grevia salvifolia Lin. f. Alangi et Angolam Rheed. 4. t. 17. Strom třebas 100' zwýši, kmenu často přetlustého (12'), koše obšírného, dříwi bílého i šedého, přetwrdého, kůry kořenné, hořké a ostré; rozeh lysých, trnowatějších; listy překrátkořapíkaté, střidawé, podlahukopinaté, tlustaunké, lysaunké, wezpod nahnědle zelené, wysedložebné; kwěty ojedinelé nebo po 2—3 w úžlabičkách krátkostopkaté, bělawé, wonné; kalich 20—24zubý: zubůw přímých, čárkowitých, tlustaunkých; plátkůw 10 úzkých, podlinutých, zelenawých; tyčinek 20—24; peckowice podobná třeshním welikým, krajem kalichowým stálým wěňčená, příplsnatá; kůrka tlustá, čerwená puká uzráním; dužnina šťawnatá, sladká, lahodná, o 2—3 semenech černých, polokulatých. — Po skalnatých horách na Malabar. Kwěte a zraje celý rok. 5.

Owoce we vlasti jeho wůbec oblíbené; kořen hořký a wonný; šťáwu z kmenu potřebují proti užknutí hadímu a hmyzímu. Strom mají za podobiznu císařské důstojnosti.

Řád 94.

PUSTORYLOWITÉ. PHILADELPHEAE.

Kalich trubky číhowité s waječnikem spojené, kraje 4—10dílného, stálého. Plátkůw co uštůw kalichowých a s nimi střidawých, w paupěti swinutostřechowitých. Tyčinek 20—40, z uští kalichowého wyniklých, 1—2řadých. Čnělky hned přioddělené, hned wíce méně w jednu srostlé. Blizny přemnohé. Tobolka s kalichem na polo srostlá, 4—10pauzdrá. Semena plewowitá, šídlowitá,

hladká, w kautech pauzdrowých na semenici hranaté nahromaděná, obalená míškem blanowitým, tlustoblíčná. Kel překoceny skoro zdělí bilku, dělöh waječnych, tupých, plochaunkých, kořinku oblaunkého, dělöh delšího, hořeniho, rowného tupého.

Kře nebo polokře po mřných stranách polokaule sewerné. Listy střičné, netečkowané, žilnaté, zubaté nebo přicelé, bezpalisté Stopky střičné, úžlabíčkové nebo konečné, roztrojeně wrcholičené nebo přílatněné. Kwěty bílé.

Decandolle sem počítá 2 pokolení s 12 rody.

PUSTORYL. PHILADELPHUS. PFEIFFENSTRAUCH.

Kalich trubky obwejičočihowitý, kraje 4—5dílneho. Plátkůw 4—5. Tyčinek 20—40, prostých, kratších nežli tyčinky. Čnělek 4—5, hned srostlých, hned wíce méně prostých. Blizen 4—5, podlahlých anebo čarkowitých, oddělených, pořidku srostlých. Tobolka 4—5pauzdrá, mnohosemenná. Semena plewowitá s míškem blanowitým, podlahlým, tam třepenitým.

P. wonný. *P. coronarius* Lin. *Duham. nov. 1. t. 20. Lam. t. 420. Schmidt t. 59. Schk. t. 131. Sturm f. 3. Rostl. 2. ob. 61.* Pustoryl, jasmín bílý, český, bez bílý wonný. Keř zwýší 3—4', z kořena mnoho odnoží wyhánějící, málowětewný; wětwe střičné, odstále, oblé, s korau hladkau, zahnědle ryšawau, slupující se; rozhy srstnaté; listy wejčitokopinaté, dole zaokrauhlené nebo ostraunké, nahore zakončité, ostré, autlo- a ostrozubé, pětkrátžilé, na lici jasně zelené, lysé, na rubu bledší, po žilách a žebrách, též i po kraji srstnaté; z konce rozeh wynikaji hrozny 5—7kwěté; kwěty silně a libezně zapáchající na stopečkách krátkých, srstnatých střičné a pod úžlabíčkem opatřených listenem maličkým šidlowitým; kwět konečný často o 5 dílech, ostatní ale o 4; ušty kalichowé wejčitokopinaté, ostré, srstnaté; plátky wejčitookrauhlé, krátkonehetné, bílé, delší uštůw kalichowých; tyčinek 20, plátkůw kratších: nitky šidlowité, prašniky podluhowaté, 2pauzdré, na dél pukající; waječnik twaru trubky kalichowé; čnělky w jednu srostlé, delší tyčinek; blizny 4; tobolka hnědá, podluhowatá, z kalichu čnějící, 5—4chlopná: chlopni u prostřed přehrádkatých; semena mnohá, drobníčká, w míšku paličkowitém, nahore otewřeném a tu třepenitém. — W Ewropě jižné, nyní všude w Ewropě mírné jako zdiwočelý. Kwěte w čerwnu a lipnu, zrá w září a říjnu. \bar{K} .

Z rowných wětwi dělají trubky dymkowé; druhdy potřebowali

kwět k sftení nerwůw, a olejem z nich dělaným porušowali silici jasfnowau; listy zahořkle ostré we Wlaších prý dāwají na salát, aby nabył chuti ostřejši.

P. hrubokwětý. P. grandiflorus Willd. Guimp. t. 44. Podobá se předešlému, wětwe ale jsau tenši, prutowité; keř 6—8střewičný; wětwe s pokožkau kařtanowě krwawau; listy wejčité, dlouhozakončité, zaubkowané, třikrátžilé, wezpod po žilách srstnaté; úzlabička žil swazečnochlupatá; kwěty přitrojčatné nebo ojedinelé; ušty kalichowé dlouhozakončité; čnělky srostlé, tyčinek delši; o 4 bliznách čarkowitých; kwěty bezwonné. — W Americe sewerné. \bar{R} .

Druhé pokolení jest *drobnokubník, Decumaria*, w. Rostl. 2. st. 382, a 427.

Řád 95.

MYRTOWITÉ. MYRTACEAE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 4—5., pořidku 6dílného: uštůw prostých anebo wíce méně srostlých, w paupěti střechowitých anebo odstāwajících. Plátkůw co uštůw kalichowých, s nimi střidawých, z ústí kalichowého wyniklých, w paupěti střechowitých anebo dohromady swinutých, řidko žádných. Tyčinek s plátky tamtéž wyniklých, často mnohořadých, dwakrát ano i mnohokrát wíce: nitky buď prosté buď rozdílně mnohobratré, w paupěti na konci přiwěhnuté; prašniki wejčité, 2pauzdré, malé, šterbinama pukající. Waječnik 4—5., řidko 2— nebo 6pauzdrý; čnělky dohromady srostlé; blizna 1. Tobolka nebo malwice 4—6pauzdrá, mnohosemenná, řidko ořech 1pauzdrý, 1semenný. Semena bezbílččná. Kel rowný nebo křiwý; kořinek proti pupu směřující (nahoru nebo dolů).

Stromy nebo kře. Listy střičné, pořidku střidawé, peřenožebřé, nejčastěji kořowité, žlázkami siličnými proswitawě tečkowané. Kwěty obojaké, nejčastěji prawidelné, obyčejně listenoma podepřené, ojedinelé aneb na wrcholcích, klasech.

Do toho řādu dojistā náleží 725 rodů (w 42 pokoleních), jichž málokteré kromě obratřskůw rostau. Asi $\frac{1}{2}$ roste w Americe jižné, wíce $\frac{2}{7}$ w Australii, w Ěwropě 1 rod. Wšecky jsau kořenné, i úhledné; mnohé oplýwají třišlowinau; některých plody slauží co owoce nebo kořen; dřwí jiných mnohonásobně užitečné.

Obsahuje čtewero podřadí.

1. *OPUČOWITÉ.* Tobolka 1pauzdrá. Tyčinky nejčastěji prosté.

2. *BALMINOWITÉ*. Tobolka mnohopauzdrá, chlopněmi pukawá. Tyčinky prosté nebo mnohobratré.

3. *MYRTOWITÉ* (wlastně). Malwice nejčastěji mnohopauzdrá. Tyčinky prosté. Kel oblý, čárkowitzý, oblaukowitzý, děloh někdy dlaholistowitzých, swraskalých.

5. *KRASOSTROMOWITÉ*. Plod dužnatý anebo suchý, mnohopauzdrý, nepukawý. Tyčinky dole jednobratré.

Podřadi 1.

OPUČOWITÉ. CHAMAELAUCIEAE.

WLASOKUB. CALYTHRIX.

Kalich trubky s waječnikem dole spojené a ukončené nahoře trubičkau wálcowitau, útlaou: kraje 5dílného, stálého: lalokůw dole wejčitých, ukončených štětinau koruny delší. Plátkůw 5, padawých. Tyčinek 10—30 prostých. Prašniky zakulatělé. Čnělka nitowitá, zdělí tyčinek. Plod wyschlý, nepukawý, 1pauzdrý, we waječniku 2waječný, zralý 1semenný.

Kře wřesowité, australské.

W. lysý. C. glabra R. Brown. Lodd. cab. t. 586.

Listy roztraušené, oblé, řapikaté, palistnaté, dospělé jakož i rozhy a listeny lysé; kwěty dwadcetimužné; plátky bledě ponačerwenalé. — Na Nowém Hollandu. \bar{h} .

OPUČ. CHAMAELAUCIUM.

Kwět před rozwitím obkličeny listenoma poddutýma, pak dole kolem pukajícima a hořejšek co wičko swrbujícima. Kalich o 5 uštech plátkowitzých, nerozdělených. Plátkůw 5. Tyčinek 20, jichž 10 neplodných, jazýčkowitzých, 10 plodných, menších, střidawých. Čnělka zawřená. Blizna hláwkowitá. Waječnik 1pauzdrý, 5—9waječný.

O. brwitá. C. ciliatum Desf. mem. mus. 5. t. 3. f.

B. Keř; listy stříčné, shlaučené, čárkowitzé, 3hrané; kwěty úzlabičkové; trubka kalichowá lysá, čárkowaná, uštůw zaokrauhlých, brwitzých. — Na Nowém Hollandu. \bar{h} .

KLOBUČINEC. PILEANTHUS.

Kwět dříve rozwiti zakrytý listenem zakulatělým,

nahoře dvojnosečným a rozpuklým, na ušty kalichové ztuha přiléhajícím, brzo pak kolem šterbinau pukajícím a hořejšek co wičko swrhujícím. Kalich přirostlý, na desatero klaný: uštůw přiokraublých. Plátkůw 5. Tyčinek 20, všech plodných; nitky prosté, některé sochaté, prašníky tedy s pauzdroma spojenýma nebo nespojenýma. Waječník 1pauzdrý, 5—7waječný. Čnělka 1; blizna tupá.

K. čerwíkowj. P. Limaus *Labill. nov. holl. 2. t. 149.* Keř; wětwe křížmostříčné, pahrbkaté; listy sedawé, stříčné, tlusté, oblé, připalíčkovité, na konci rozeh sblaučenné, žláznatotečkowané; kwěty úzlabíčkové a příkonečné, bílé, krátce stopečnaté. — Na Nowém Hollandu. \bar{K} .

Podřadí 2.

BALMINOWITÉ. LEPTOSPERMEAE.

PROTINITKA. TRISTANIA. TRISTANIA.

Kalich na patero klaný, s trubkau stálau. Plátkůw 5. Tyčinek mnohobratrých, swazky protiplátečné a sotwa delší plátkůw. Prašníky přiléhawé. Tobolka 3pauzdrá, mnohosemená, dopola z kalichu čnějící. Semena bezkřídla.

P. oleandrolistj. T. *neriifolia* R. Brown. *Bonpl. nov. t. 30. Reichenb. Gart. Mag. 1. t. 17.* Melaleuca *neriifolia* Sims. *bot. mag. t. 1058.* Keř; listy stříčné, kopinaté, wezpod nasiwělé, swazky tyčinek 3—5mužné; kwěty na wrcholicích stopkaté, na každé stopečce 3, jichž jeden na čtvero klaný, ostatni dwa na patero klané. — W jižné Nowokambrii. W zahradách obyčejný.

KAJAPUT. MELALEUCA. CAJAPUTBAUM.

Kalich trubky polokulowaté, kraje 5dilného. Plátkůw 5. Tyčinek mnohobratrých, swazky prodlauzené, patery protiplátečné. Čnělka nitowitá. Blizna tupá. Prašníky přiléhající. Tobolka zawřená w trubce kalichové, ztlustlé, zkrytá a s ní srostlá, a dolem přirostlá na wětew, 3pauzdrá, mnohosemená. Semena hranatá.

Stromy, kře, nejmnožši na Nowém Hollandu, málokteré w Indii wýchodní. Listy střidawé nebo stříčné, dole stejnostranné. Kwěty sedawé nebo skoro přirostlé, klasené nebo strbaulené, bílé, žlutawé nebo ponachowělé.

K. bělowětewj. M. *Leucadendron* Lin. *Lam. t. 641.*

f. 4. *Plenk t. 581. Hayn. 10. t. 9. Düsseldorf. suppl. 3. t. 18. Rostl. 2. ob. 59. Caju Puti Rumph 2. t. 16.* Strom 50—60' zvýši; kmen kriwolaký ztlauští člověka, někdy i dwau, rozděljuje se nahoře na nemnohé wětwe dělající koš řídký, neprawidelný; kůra měkká, z nejtenších lupenůw složená, snadno rozlupitelných, popelawých, dole na kmenu jest čerwená, ostatně ale bělawá, březowé podobná; listy střidawé skoro sedawé, prodlauzenokopinaté, 6—8" dlahé, 1" široké, zakončité, kosowité, 3—5žilé, tuhé, nejlysejší, skoro siwé, chuti swraskawé, zápachu kořenného, silného; rozhy kwětauci wisuté; kwěty mnohé, wonné, sedawé, w klas rozpostawené, přiodstálé na wětwičce nejlysejší; plátkůw 5, zažlutých, drobných, poddutých, asi 1/2" dlahých: tyčinky mnohé, dlahé, dole jako w 5 swazkůw rozdělené; prašniky drobné, žluté; čnělka rovná, ničowitá; tobolka zwicí semena koriandrowého, na konci welmi ufatá, jako koflíčkowitá; semena mnohá, drobná, hnědá, nakřiwělá, plewowitá. — Na Molukách w půdě masné lesy řídké dělá. Kwěte w lednu též i w březnu, zraje od srpna až do listopadu. 5.

Stromy wydávají příjemný zápach, a tudyž rádi k wečeru pod nimi se procházejí. Dříví sice twrdé a štěpné nedá se leštiti. Korau zacpávají koráby na místo konopl, baru ji jmenujce. Olaupaný strom opět nowau korau se popsná. Plodů kořenných nepotřebují.

K. menší. M. minor Smith. M. Cajaputi Roxb. M. Leucadendron Houtt. Pflzs. 2. t. 16. Düsseldorf. 11. t. 3. Caju Kilan Rumph 2. t. 17. f. 2. Ten rod, menší předešlého a někdy toliko keř, pořidku ztlauští stehna s korau žlutawau, lupenatau, nehodící se ku cpání, listy má střidawé, eliptičnokopinaté, přiostré, kosowité, 3—5žilé, 4" dlahé, 1/2" široké; kwěty klasené, přiodlehlé; osa (wětwička kwětonosná), kalichy a rozhy huňaté. — Na Molukách w půdě kamenité blízko moře. \bar{K} . 5.

Listy a plody (bollong) wonné často w lékařstwí se potřebují, a tyto z Bornea se rozesflají. Děljí z nich nápoj k posilnění žalúdka wystonáwajících se. Též semeno drobné, plewowité bedliwě sbírají a w bedničkách prodávají. Listy jsau plné mšškůw siličnatých; když celau noc we wodě se močí a potom z bání přepalují, nabývá se silice prozračitě, kardamomem silně zapáchajíc a brzo těkajíc, *kajaputowau* (oleum cajaput) nazwané. Dwa pytle sotwa dají 2 drachmy. To jest silice kajaputowá, ježto do Ewropy se přiwází a jako jiné silice působí, toliko že stájeji a bez welikého rozpálení.

K. kručinkolistý. M. genistaefolia Smith exot. t. 55. Listy čárkowitokopinaté, zakončité, nepatrně 1—3žilé; klasy řídké, listnaté; swazky tyčinkowé o mnohých praš-

nicích co nehty plátkové dlouhé. — Na Nowém Hol-
landu.

We vlasti potřebuje se místo čaje a slowe tudý čajovník
bltj.

BLAHOVIČNÍK. EUCALYPTUS. SCHÖNMÜTZE.

Kalich trubky stále, obvejcowité nebo kulovité,
šálečkowité: kraj wičkowitý, kolem obříznutý a puka-
jící, padající. Plátky žádné. Tyčinky mnohé, prosté.
Tobolka 4pauzdrá nebo pometáním 3pauzdrá, na konci
pukající, mnohosemenná.

Stromy ztepilé nowohollandské. Listy často střídawé, kožo-
wité, nejcelejší, nejčastěji nejlysejší. Stopky úzlabičkové, krátké,
nesaucí okolík jednoduchý, 3—15kwětý. Wičko některých dvojsobné:
wněšné kalichové, wnitřní plátkové.

*B. pryskyříčnatý. E. resinifera Smith exot. 2. t. 34. Andr. rep. t. 100. Hayn. 10. t. 5. Metrosideros gum-
mifera Gaert. t. 34. f. 1.* Strom ztepilý, jehož koš wel-
mi wětewnatý; dříví welmi pryskyříčnaté toliko k pálení
slauží; kůra šerá, rozsedalá; rozhy hladké, oblé, čer-
wenawé; listy střídawé, wejčítokopinaté (6" dlouhé, 1"
široké), dlouhozakončité, dole ztenčené, peřenožebřé,
podlé krajůw jednožilé, nasiwělé, autle a hustě tečkowa-
né, lysé; okolíky úzlabičkové se stopkau přismačknutau,
trochu delší řapiku; wičko homolowité, kožowité, dwa-
krát delší nežli trubka kalichowá, maličko prohnuté; ty-
činky nitek wláskowitých, prašníkůw žlutých. — Na No-
wém Hollandu. Kwěte w dubnu až do lipna. 5.

Kůra jest plna pryskyřice klowaté, čerwenawé, trpké, ježto
wysušená do Ewropy se zawáží, a kinem botanybayským čili nowo-
hollandským slowe. Jediný strom dá třebas 60 gallonůw šťáwy. Pro-
spívá w běhawkách.

B. ztepilý. E. robusta Smith nov. holl. t. 13. Rostl. 2. ob. 57. Strom na Nowém Hollandu nejvyšší a nejo-
becnější, třebas 116—124' zwýší, kmen w obvodu 25—36'
tlustý; rozhy lysé, hranaté, zvláště na konci ostročtyr-
hrané; listy střídawé, kopinaté, podlauhlé, nestejno-
stranné, dlouhozakončité, nejlysejší, peřenožebřé a podlé
krajů obak žilíté; řapiky 1½" dlouhé; stopky úzlabičko-
vé, zdělí řapiku, smačknuté, dvojbrité, nahoře rozši-
řené, nejlysejší, 4—6kwěté; kwět maličko kratší stopky,
o stopečku krátkau, tlustau podepřený; kalich zwonko-
witý; wičko polokulowaté, zakončité, delší trubky; ty-
činky nitek nitowitých, prašníkůw drobných, podluho-
watých. — Podlé Oceanu až na nejvyšší wrchy Nowého
Hollandu. 5.

Dříví tvrdé, červenavé, pěkně žilnaté jako mahagonové, a protož i slove mahagonem nowohollandským.

B. šiký. E. obliqua Herit. sert. 18. Lam. t. 422. Smith nov. holl. t. 13. Salisb. par. t. 15. Strom ztepilý s korau korkowitau, 3" tlustau, složenau z mnohých wrstew wyschlé pokožky; listy širokokopinaté, zakončité, dole welmi nestejně, peřenožebřé, 6—7" dlauhé, 2" široké; stopky zdělí řapíkúw (1palečných) úžlabičkové a boční, i s rozhami oblé; okoliky 9—12kwěté. — Na Nowém Hollandu, u nás we skleniku. 5.

Diwochowé korau přikřývají swé chatřce a dělají z ní wory.

ŽELEZNEC. METROSIDEROS. EISENMASS.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, nebratné, kraje na šestero klaného. Tyčinek 20—30 prostých, nejdelsích, čnějících. Čnělka nitowitá. Blizna jednoduchá. Tobolka 2-, častěji 3pauzdrá: pauzder mnohosemenných. Semena bezkřídla.

Stromy nebo kře. Listy stříšné nebo stříšawé. Kwěty stopkaté, nepřirostlé na smřtky jako u kajaputu.

Ž. prawý. M. vera Rumph 3. t. 7. Lindl. coll. t. 18. Nani Valent. aest. t. 53. Strom ztepilý, 4' tlustý; listy stříšné, krátkořapikaté, wejčítokopinaté, zakončité, nejlysejší, 4" dlauhé, 2" široké, na lici jasně zelené, na rubu bledší a sífožebřé; kwěty drobné, na wrcholicích úžlabičkových nebo konečných, stopkatých bělawé, mnohé; plody zakulatělé, černavé, 2pauzdré. — Na Molukách a Ostrowech blížkých w Moři jižném. Kwěte w lednu, zrá od dubna až do října. 5.

Kůra hořká a trpká užitečná proti běhawce a bělotoku. Kmen sestává z dvojšho dříví: wněšné skoro jako slanina, wnitřní okolo dřeně rezawé, co železo skoro těžké a tvrdé, a jest vlastně dřewo železové. Obyčejně necháwají stromy státi, až je wštr wywrátí, což snadno se stává, an kořeny neluboko leží w půdě hlinaté a šterkowité. Měli to dříví za neporušitelné we wodě i zemi; odporuje dešti a wodě, obzwláště mořské; protož Čřnowé dělají z něho wesla a kotwe, jichž poslední mají za trwanliwější železných, jelikož netrpí čerwem, a jedna stoj třebas 8—100 tolarůw. Baly z toho dříví náleží wázati, jelikož nelze hřebůw do něho wraziti. Nehoří; toliko čerstwé dá se zděláwati; tenká pilka ale přece wníká; snadno se štřpá; dělají z něho dobré uhlí, ježto žří jako železo.

BALMÍN. LEPTOSPERMUM. SÜDSEEMYRTE.

Kalich trubky přičihowité, kraje na patero klaného, s ušty trojúhelnými, chlopnitými. Plátkůw 5. Tyčinek 20—30, prostých, kratších nežli plátky. Čnělka nitowitá.

tá. Blizna hláwkovitá. Tobolka 4 — 5pauzdrá, welmi pořidku 3pauzdrá. Semena nejdrobnější, podluhowatá.

Kře nowohollandské. Listy střidawé, nejcelejší, tečkowané, drobné. Kwěty bílé.

B. metlatý. *L. scoparium Forst. Cook it. 2. p. 100. ic. Andr. rep. t. 66. Rostl. 2. ob. 60. Melaleuca scoparia Lin. Wendl. sert. t. 15. Philadelphus floribundus Roem. et Ust. mag. 7. t. 2.* Keř silně wětewnatý, hustý, 4—8' zwýši, někdy sromowitý, wětwi stejně wysokých, kůry šedé; rozhy a listy nejmladší hedwabité, olysající; listy wejčité, kořowité, 5''' dlauhé, 2''' široké, sedawé, střidawé, hrotité, na lici 5žilé: žil dwau ztuha podlé kraje běžících, na rubu 1žilé, žláznatotečkowané; kwěty úzlabičkové, na konci rozeh drobné, nejkratšeji stopkaté; kalich lysý: uštůw blanowitých, wejčitých, tupých, bílých; plátky bílé, okrauhlé; tobolky čihowité, na konci zakulatělé, hnědé, dopola šchlopné, uštůw kalichowých zbawené. — Na Nowém Hollandu. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

Listy zapáchajl kořením a chutnajl hořce. Cook dal swým majtkům na kurděje roznemohlým pti thé z listůw a kwětůw prospěšně, též potřebowal jich do piwa na místo chmele.

B. žlutawý. *L. flavescens Smith. Bot. mag. t. 2695. L. Thea Willd. L. polygalaefolium Salisb. prod. 3. Melaleuca Thea Wendl. sert. t. 14.* Keř předešlému podobný; rozhy a nejmladší listy wezpod hedwabité, pak olysající; listy čárkowitzokopinaté, tupé, 1žilé, obak žláznatotečkowané, sotwa delší 6''' , zšiři 1''' ; kwěty trochu wětši předešlých, bílé, úzlabičkové, nejkratšeji stopkaté, ojedinělé; kalichy žláznatobradawičkowané, lysé: uštůw wejčitých, blanowitých, tupých, padawých; plátky okrauhlé. — Na Nowém Hollandu. \bar{h} .

Užitek předešlého.

MNOHODUŠ. FABRICIA. FABRICIE.

Kalich dopola s waječnikem srostlý, na patero klaný: trubky zwonkowité, uštůw chlopnitých. Plátkůw 5, sedawých. Tyčinek mnoho prostých. Blizna hláwkovitá. Tobolka mnohopauzdrá, kalichem stále přirostlým obkličena, nahoře pukající. Semena hubená, křídlatá.

Kře australské. Listy střidawé, nasiwělé, obewejčité, tečkowané. Kwěty úzlabičkové, ojedinělé, nejkratšeji stopkaté, bílé.

M. myrtolistý. *F. myrtifolia Gaert. t. 35. f. 4. Lam.*

t. 423. *Sims. mag. t. 1304.* Listy mladší hedwábité; tobolky 2—3semenné; ušty kalichové přikrauhlé.

STÁLOKRYT. BAECKEA. BÄCKEE.

Kalich trubky číhovité, kraje na patero klaného, stálého. Plátkův 5. Tyčinek 5—10, kratších nežli plátky. Čnělka nitovitá. Blizna hláwkovitá. Tobolka 2—5-pauzdrá, kalichem zavřená, mnohosemenná.

Kře; listy stříděné, lysé, tečkované. Kwěty stopkaté, bílé, drobné.

St. melatj. B. virgata Andr. bot. rep. t. 598. Sims. bot. mag. t. 2127. Lodd. bot. cab. t. 341. Leptospermum virgatum Forst. Melaleuca virgata Lin. Keř sličný, větvi prutovitých; listy čárkovitokopinaté, ostré; stopky úzlabíčkové, ojedinelé, nesaucí okolik z 3—8 květův stopečkových; kalich lysý: uštův rozložených, širokovejčitých, tupých; plátky obvejčité; tyčinek 5—10, nitky na konci žláznaté. — Na Nové Kaledonii. \bar{H} .

Podřadí 3.

MYRTOWITÉ. MYRTEAE.

KYSLOŇ. SONNERATIA. SONNERATIE.

Kalich nejdoleji s waječným spojený, zvonkovitý, na 4—6 klaný, uštův w paupěti chlopnitých. Plátkův 4—6, s ušty kalichovými střídavých, někdy žádné. Tyčinek mnoho; nitky prosté, prašniky zakulatělé. Čnělka nitovitá. Blizna přihláwkovitá. Malvice dole přirostlá na kalich, jím obklíčená, zakulatělá, slupkau porostlá, 10—15pauzdrá přehrádkami tenkými. Semena mnohá, w dužnině hnizdicí, křivá, bezbilečná; kel křivý.

Stránky rozeh 4bokých. Listy stříděné, celé, waječné, tlustaunké, 1žilé, přibezžebře, netečkované. Kwěty konečné, přiojedinelé, veliké.

K. syrečková. S. acida Lin. Lam. t. 420. Papagate Sonn. voy. t. 10. 11. Aubletia caseolaris Gaert. t. 78. Rhizophora caseolaris Lin. Mangium caseolare rubrum Rumph 3. t. 74. Blatti Rheed. 3. t. 40. Strom asi jako jabloň; kmen a wětwe vypaňštěji kořeny jako kořenovníky; dříví bílé, přetvrdé; kůra tlustá, popelawá; rozhy 4boké, skoro křídlaté, hnědočervené; listy waječnopodlauhlé, tupé, lysé, nejcelejší, 6" dlouhé, 4" široké; kwěty veliké, červené, ojedinelé, konečné; ka-

lich lalokův 6, wejčítých, ostrých; plátkův 6, auzkých, sotwa kalichu delších; tyčinky mnohem delší plátkův; prašníky zakulatělé; waječník okrauhlý; malwice weliká, čnělkau hrotitá, o 26 paudzrech naplněných šřawau kyselau, w niž semena wejčítá, hranatá. — Na Malabaru a Nowé Guinei w místech wlhkých. Kwěte pořád. 5.

Owoce zralé jedí surowé anebo s rybami wařené, jímž omáčka zčerná; listy též s rybami waří. Dužnina owoce barwan a zápachem podobá se k starému sýru, takže i jej cítiti se domníwáme jdauce pod tím stromem. Šřawu z owoce wytlačenau a s medem smíchanau potřebují proti bedelkám u dětí a k umírnění horkosti w horečkách; listy na kaši rozmačkané přikládají na hlau w zápalčiwých nemocech.

K. bílá. S. alba Smith. Mangium caseolare album Rumph 3. t. 73. Strom wětší předešlého, asi jako dub, křiwý, tlustší muže; kmen newypauští kořenů nadzemních, za to ale dole přeweliké bakule, takže na nich seděti možná; kořen vyhání dost daleko od kmenu jakoby rohy, zdělí pidi nebo střewice, přímé, ostré, sotwa 1' od sebe zdálené; nejsau pak to zwláštní rostliny ani zakrsalé kořeny, nébrž kusy dřewa, 2' dlouhé, ježto ze stran vyhánějí kořeny, které dohromady s hlawními kořeny jsau spojeny; jestli se uříznau kusy ty, zabynau a podobají se kostem; rozhy oblé; listy waječnopřio-krauhlé, 4" dlouhé a skoro taktéž široké; kwěty 2—3, na konci rozeh; kalich o 4—8 lalocich podhnutých; plátky žádné; malwice jak jablko zakulatělé, jako syreček zpleštilé, skoro terčowité, dole při homolowité, dolení třetinau w kalichu stálém, hwězdowitě rozloženém ponořené, nahoře tlustau čnělkau ukončené; dužnina wyschlá, zrnatá, bílá, natrpkalá a nakyslá, newonná, w niž mnoho semen hnízdi. — Na Molukách w půdě kamenité, mořem zaplawované.

Dřwí potřebují k stawění korábůw, obzwlášť na kleče; dřwí haubowité rohůw zemních na místo korku. Owoce waří s rybami, surowého však nejedí.

OBOBEL. CAMPOMANESIA. CAMPOMANESIE.

Kalich trubky příkulowaté, kraje šdílneho, s ušty wejčítými. Plátkův 5; Tyčinek prostých mnoho na krauzku auzkém, dole na kraj připewněném. Čnělka nitowitá. Blizna štitnatohlawowitá. Malwice mnohosemená, dužnatá, kulowatá, 10—12semená; semena hnizdící, w jedné řadě dokola rozpostawená a připewněná na semenici weliké, dužnaté, přiledwinowitá, we slupce zrnaté, pryskyřičnaté. Kel zatočený, dělohy zdělí kořinku.

Stromy americké. Listy stříděné, řapíkaté, zdvojnásobněné, celé, prosvítavě tečkované. Stopky 1—mnohokvěté, z úžlabíček listu opadaleho vyhánějící.

O. úzkolistý. C. lineatifolia R. et Pav. per. t. 13. Listy kopinaté (waječné); stopky 1kwěté. — W hájích na Andách nejhorčejších w Peruui, kdežto i w zahradách se sází pro owoce žluté, wonné, jedlé. Strom slowe *palillo*. 5.

O. širolistý. C. cornifolia H. B. et Kunth. am. 6. t. 147. Listy přieliptičné, ostré, wezpod nejautleji pýřité; stopky dolení shlauchené nebo wětewnaté. — W Nowé Granadě nedaleko Ibage, we výšce 4000' nad mořem a slowe *Guyavo de Anselmo*.

Owoce, 1 $\frac{1}{2}$ " tlusté, velmi lahodné.

KUJAWA. PSIDIUM. GUYAVE.

Kalich trubky elipsowité nebo obwejcowité, často na konci škrcené; kraje před rozwitím nerozděleného, pak na 1—5 klaného. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho, na krauzek široký, skoro po celém dilu kraje kalichowého nerozděleném hustě připewněných, prostých. Čnělka nitowitá. Blizna hláwkowitá. Waječník 5 — 20pauzdry. Malwice kalichem okornatělá a ušty jeho wěncená, mnohosemená. Semena zralého plodu hnízdicí w dužniac se skořápkau kostěnou. Kel podkowowitý, kořinku delšího, děloh nejmenších.

Stromy nebo kře Ameriky meziobratníkové. Listy stříděné, pfeñožebré, netečkované. Stopky úžlabíčkové, 1—8kwěté, 2listené. Kwěty bílé. Plody zralé často bez přehradek.

K. hrubokwětá. P. grandiflorum Aubl. t. 190. Strom asi 10' zwýši; kůra náryšawá, coročně se slupující; dřiwí twrdé, celistwé, starých stromůw uprostřed čerwené; rozhy 4boké; listy mírně řapíkaté, lysé, wejčité, zakončité, celé, 4—5" dlaubé, 2" široké; stopky ojedinělé, úžlabíčkové, 1kwěté; kwěty bílé, libezně zápachající; kalich listenoma kopinatýma podepřený, 4—5ušetný; plátky podduté, zaokrauhlé, nestejně, řeřabitě, jakoby trásnaté po kraji; owoce žluté, kulowaté, 4pauzdré, chuti kořenné, příjemné. — W Guianě a na Kayeně. 5.

Obywatelé jmennji jej *citronelle*, pro zápach kořenný, podobný melisowému, kterýž wydávají listy, kwěty a dřewo. Owoce jest velmi oblíbené.

K. hrušková. P. pyriferum Lin. Mer. sur. t. 19. Treu Ehr. t. 43. Guajawa domestica Rumph l. t. 47.

Guayava pyriformis Gaert. t. 38. P. vulgare Rich. Kujawnik obecný (bez odrodu β) *Rostl. 2. ob. 56.* Strom skoro jako jabloň, asi 20' zvýši, kmen křivý, muže zvýši a 1 $\frac{1}{2}$ ' ztlauští, někdy vyhání 3 kmeny; větve dlouhé, velmi hebké, nelámající se, třebas až k zemi koncem sehnuté; nejmenší snětiky mohau chlapce udržeti; kůra hladká, nárudá, a pokožka snadno se slupuje; rozhy zelené, 4boké, pýřité, starší oblé; listy stříčné, krátkořapíkaté, kožovité, přezimující, prosvitavě tečkované, eliptické, ostré, wysedložebnaté: žeber wezpod pýřitoaksamitnatých, 3—4" dlouhé, 1 $\frac{1}{2}$ —2" široké; kwěty asi co gdaulové veliké, bílé, užlabičkové, ojedinelé, na stopce asi 1" dlouhé, oblaunké, pýřité; kalich podepřený listenem čárkovitým, pýřitým: trubka zakulatělowejcowitá, pýřitá, kraj na patero, nejčastěji na čtvero klaný: uštůw wejčitych, tupých, kožovitých; plátky 5—4, dwakrát uštůw delší, bílé; ovoce twaru a zwici mirné hrušky, pýřité, wně žluté, u wnitř čerwené, bílé nebo zelenawé, dužnaté, šťawnaté, sladké a kořenné, senem silně zapáchající; semena mnohá, twrdá. — Na Ostrowech karybejských a w Americie horké, odkud přenešen do obojího swěta, kdežto co owocný strom se wšude sází. Kwěte na konec deštůw a nosí až do kwětna anobř čerwna. 5.

Kujawkám nedávají dozrati, dšlem že je žerau netopýrowé, dšlem že lahodnosti pozbývají. Nejradsje jedí je surowé, a to na lačný žiwot z rána, též i po stole; se španielským winem a cukrem dušené jsau wýborné: dělají též z nich zmrzliny, zadělawaniny a podobné pokrmy. Též w popeli horkém upečené jedí. Kujawky zralé obměkčují žiwot, nezralé zelené ale stawí. Semena twrdá, nemohauce se zažiti, odcházejí neproměněná, tak že nepozbývají kličnosti. Kořen, kůra a listy swraskawé potřebují proti slabosti strojůw zažiwacích, častěji w kaupelích proti nemocem kožním.

Mají odrodek owoce menšího, kulowatějšího, šťawnatějšího a lahodnějšího.

K. jablková. P. pomiferum Lin. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 224. Gujavus agrestis Rumph 1. t. 48. Malacca Pela Rheed. 3. t. 35. Araca-guacu Piso p. 74. Marcg. 105. Podobá se velmi předešlému, tak že jej někteří jenom za pauhý planý odrodek jeho mají (wiz *Rostl. 2. ob. 394.* odrodek β). Rozhy též čtyrboké; listy waječno- nebo podlahuhlokopinaté, wezpod pýřité; stopky 3—mnohokwěté: kwěty obyčejně o 5 uštech kalichowých a plátcích; ovoce kulowaté, zwici blumy. — Roste tamtéž jako předešlý w půdě kamenité. 5.

Owoce čerwenawě zelené, se slupkau kožowitau a dužninau tužší, za to sladší bez nepřjemného zápachu senem, protož je radše

jedl, ačkoliw méně mají dužniny. Téz w zahradách strom ten sázejí, kdežto nosí ovoce měkčí a větši, kteréž obyčejně nedozralé jedl, protože zwěř, obzvláštně ptáci, je rádi žerau. Dříví dobré k pálení.

K. chlumní. P. montanum Swartz. Rozhy 4boké; listy waječnopodlauhlé, přízejkované, zakončité, nejstsejší; stopky mnohokvěté; kwěty mandlemi hořkými zapáchající, pročež i strom ten *almandron* slowe; ovoce zakulatělé, drobné, výborně chutnající. — Po chlumech na Jamaice.

K. guinejský. P. guineense Swartz. Rozhy oblé, pýřitohuňaté; listy řapikaté, wejčité, na lici lysé, wezpod i se řapiky rezawoplstnaté; stopky 1 — 3kwěté; ovoce zakulatělé, plawé, přípýřité, u wnitř rudé, zwicí muškátowé kulky, chuti výborné. — Na Ostrowech karybejských, kamžto z Guiney prý přenešen.

KLINOWEC. JOSSINIA. MISPELMYRTE.

Kalich trubky čihowitozakulatělé, kraje až dolů 4dílneho, s laloky i w paupěti patrnými. Plátky 4. Tyčinek mnoho, připewněných na kruh široký, jako u kujawy. Plod dužnatý, čihowitozakulatělý, ušty kalichowými wěňčený, mnohosemený.

K. mišpulový. J. mespiloides Decand. Eugenia mespiloides Lam. Myrtus mespiloides Spreng. Keř podobný mišpuli; listy weliké, wejčitokopinaté, kožowité, po kraji podwinuté, na lici lysé, lesklé, wezpod a na řapiku 8" dlauhém, rozhách a stopkách přiaksamitnaté; stopky 1-květé, delší řapiku, skoro palečné; kwěty weliké; plod wejcowitý, dužnatý, krajem kalichowým wěňčený, aksamitnatý, šedý. — Na Burbonu ostrowu. \bar{R} .

Owoce jedlé.

MYRTA. MYRTUS. MYRTE.

Kalich trubky zakulatělé, kraje 5-, welmi pořídku 4dílneho. Plátkůw 5, nejřídčeji 4. Tyčinky prosté. Malwice 2—3pauzdrá, zakulatělá, krajem kalichowým wěňčená. Semena w každém pauzdru mnohá, nejřídčeji ojedinělá, příkostnatá, ledwinitá, prohnutá. Kel křiwý, děloh polooblých, nejkratších, kořinku dwakrát jich delšího.

Kře. Listy stříčné, proswítawě tečkované. Stopky úzlabřkowé, jednokvěté.

M. obecná. M. communis Lin. Blak. t. 114. Plenk t. 374. Lam. t. 419. Hayn. 10. t. 36. Rostl. 2. ob. 55. Myr-

tus *Mat. Háj.* 61. — *Wel.* 71. 72. Keř 3—6' vysoký, w nejjížnějších Ewropy končinách stromowitý, třebas zwýši 2 mužůw, přímý; kůra šedá, rozsedalá; wětwe starši oblé, s korau nahnědloryšawau, mladši čtyrboké, taktěž barwené; rozhy pýřité, naryšawělé, střičné, ačkoliw obyčejně jedna pometáwá; listy střičné, pořidku trojčaté, wejčité nebo wejčitokopinaté anebo kopinaté, nejcelejší, po kraji maličko ochlipené, nejlysejší, žlázkami proswitawě tečkowané, nepatrně žebernaté, lesklé, na lici tmawě zelené, wezpod bledši; řapík nejkratši, ztlustlý; kwěty na loňských wětwičkách úzlabičkové, střičné, ojedinelé, pořidku dwojené nebo trojené; stopky 1-kwěté, na konci s listenoma kopinatočárkowitýma, nejkratšima pršiwýma; kalich zwonkowitý, uštůw wejčitých, ostrých, lysých; plátky zaokrauhlé, bílé, welmi prchawé; malwice kulowatá, modročerná, zwicí borůwky, w Syrii zwicí třešně, a bílá nebo čerwená, ušty kalichowými wěncená, špauzdrá; semen w kažkém pauzdru 3, ledwinowitých. — Na auboči pahrbků wýslunném podlé Moře středoziemního a adriatského. Kwěte z jara. **Ř. 5.**

Mnoho má odrodkůw, jež wiz w *Rostl.* 2. st. 287. W zahradách máme též planau.

Listy a plody (myrtinky) jsau chuti a zápachu přjemných a kořenných; oboje potřebowali k posilowání w běhawkách, krwotocích a wodnotělnosti; nyní listům wyděláwají kůže. W krajinách jižných dělájí wěnce swatební z rozeh myrtowých. Strom ten byl Ladě zaswěcen.

M. muškátowá. *M. Ugni Moll.* *Mortilla Feuil.* 3. t. 31. Keř zwýši 3'; wětwe střičné, oblé; dříwí twrdé; listy wejčité, ostré, lysé, 7—8" dlouhé, 2—3" široké; stopky úzlabičkové, 1kwěté, připodhnuté, listu maličko delši, pod kwětem nesaucí listeny 2 čárkowité; kalichy na patero klané, uštůw podhnutých; owoce kulowaté, zwicí třešní, asi 4" tlusté; semena drobná, špinawě bílá, wejčitá, maličko smačknutá. — W Chili.

Chlětané wytláčují z owoce šťáwu a s wodau míchají, ježto nabyšší barwy čerwené, slauží nápojem občerstwujícím; chuť wýborná a zápak poněkud rosmarinau.

M. wšechutná. *M. Pimenta Lin. Plenk t.* 375. *Gaert.* t. 33. *Tuss.* 4. t. 12. *Desc.* 3. t. 314. *Hayn.* 10. t. 37. *Düsseld.* 14. t. 24. *Rostl.* 22. ob. 55. *Eugenia Pimenta Decand.* *Pimenta aromatica N. v. E.* *Piper jamaicense Blak.* t. 355. *Myrtus Sloan.* 2. t. 101. f. 1. Strom 20 i 30' zwýši, hladkokorý, koše welmi rozwětweného, rozeh čtyrbočně smačknutých, pýřičkowaných; listy střičné, řapikaté, podlauhlé nebo waječné, tupaunké, celé,

kožovité, lysé, prosvítavě tečkované, na líci tmavě zelené a lesklé, wezpod bledší; květy na wrcholicích úžlabíčkových, několikrát roztrojených, drobné, bílé; stopky kratší listůw i se stopečkami a kalichy pyřité; trubka kalichowá obwejcowitá, skoro číhowitá, podepřená listenoma pozdě padajícima; ústy kalichowé 4, rozšířené, wejčité, tupé; plátky zaokrauhlé, slabě prohlubené, drobně zaubkované, žláznatě tečkované, zdělí přemnohých tyčinek; čnělka nitowitá, s bliznau tupau, skoro hláwkowitau; malwice kulowatá, tmavě hnědá, zwicí pepře, o 1—2 semenech hnědých. — W Indii západní planá i sázená. Kwěte w čerwnu a lipnu. 5.

Od toho stromu přicházejí plody nedozralé, *wšehochut* nazwané a ku kořeněnj jídel a řídčeji w lékařství potřebowané. W Indii častěji užíwají listůw, též silně kořeněných w lékařství. Wšehochut za zelena se česá a na slunci suší, čimž zewrkne a zhnědne. Obsahuje silici a olej. Jinak i *nowé kořeně* slowe.

POMYRA. MYRCIA. PEEFFER-MYRTE.

Kalich trubky zakulatělé, nejřídčeji wejcowité, kraje šdílného. Pláikůw 5. Tyčinek mnoho, prostých. Waječník 2—3pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Malwice zralá často 1—2pauzdrá, 1—3semená. Semena zakulatělá se skořápkau hladkau. Dělohy listowité, swraskale násobené.

Kře nebo strůmky na Ostrowech karybejských anebo w Americe jižné. Listy střičné, nejcelejší, prosvítavě tečkované nebo tmavé. Stopky úžlabíčkowé a přfkonečné, latněné, mnohokwěté. Kwěty bílé.

P. kožnatá. *M. coriacea* Decand. *Myrtus coriacea* Vahl. *M. cotinifolia* Poir. Desc. 2. t. 105. *Plum. am.* t. 208. f. 2. *Pluk. alm.* t. 155. f. 3. Keř wětwi oblých; listy obwejčito- nebo eliptičnopřikrauhlé, tupé, kožowité, po kraji připodwinuté, netečkované, leskuté, dubkované, i s rozhami lysé; stopky konečné, latněné, listu delší, lysé: wětwiček odlehlých, střičných, 1—3kwětých; kwěty šlaločné, přinahé; malwice kulowatá, zwicí černého pepře; semeno 1—2, zakulatělé. — Na ostrowech karybejských. 7.

Owoce, listy a kwěty woní citronem a potřebují se proti plynné břicha a krwotoku; kůra k wyděláwání kůže a dřiwí k barwení.

P. prudká. *M. acris* Decand. *M. acris* Swartz. Desc. 3. t. 214. *M. caryophyllata* Jacq. *Caryophyllus aromaticus* Pluk. alm. t. 155. f. 3. Strom welmi ozdobjný, zpomenáhla rostaucí, časem dost znamenité tlauštky a wýšky nabýwající; kmen přímý; koš homolowitý, hustý a

překrásný; kůra mladých záhnědlá, pak zpopelavějící, na starších bělavá, často skvrnami rusými obšírnými strakatá, velmi hladká, tu a onde se olupující; listy eliptické, tupé, nadduté, kožovité, nejlysejší, na lici sítkovanožilnaté, prosvítavě tečkované, 3—4" dlouhé; stopky úžlabíčkové a konečné, roztrojené, chocholičené, listu delší, smačknuté; květy na patero klané, drobné; zuby kalichové vejčité, ostré; koruny bílé, načerwenalé; malvice kulovatá, zwíci hrachu, kalichem wěncená, 7—8-semená. — Po chlumech na Ostrowech karybejských, Jamaica a t. d. Kwěte dwakrát do roka. 5.

Obywatelé antilští užívají listůw ku kořenění jídel, jakož i jejich malwic.

P. citrolistý. *M. pimentoides* Decand. *M. citrifolia* Poir. *Bot. cab. t. 178. Düsseld. suppl. 5. t. 19.* Pěkný strom; rozhy ostře 4boké, i se stopkami lysé; listy waječné, kožovité, neprosvítavé, lesklé; stopky úžlabíčkové a konečné, roztrojenplátněné; květy na patero klané, w rozporách sedavé, ostatní stopečkované; malvice elipsowité. — Na Ostrowech karybejských, Guadalupě, w Indii východní se sází. 5.

Nezralé a usušené plody podobají se ku všehochuti, ačkoli řídko do obchodu přicházejí.

ČEPIČNICE. CALYPTRANTHES. KAPPE-MYRTE.

Kalich trubky obvejčité, kraje před rozvitím celého, za rozkwitání obříznutého a co wičko poboční padajícího. Plátky žádné, anebo 2—3 nejmenší. Tyčinek přemnoho: nitky vláskowité, prašníky drobné, kulovaté, 2pauzdré. Čnělka jediná. Blizna jednoduchá. Waječník 2—3pauzdrý: pauzder w kautě středním 2waječných. Malvice pometáním 1pauzdra, 1—4semená.

Stromy karybejské nebo brasilské; listy peřenožebré; stopky úžlabíčkové, mnohokvěté.

Č. kořená. *C. aromatica* Hillair. *pl. us. t. 14.* Keř 9' zwýší; listy stříčné, srostlé, podlauhloeliptické, nejlysejší, asi 1' dlouhé, 1/2' široké; stopky úžlabíčkové nebo konečné, dvojčaté, prodlažené, latněné; plátky 2—3, zelenavé. — W Brasílii po pralesech. 5.

Paupata velmi kořená prý se potřebují místo hřebčku.

KRYŠKOWEC. SYZYGIIUM.

Kalich trubky obwejcowité, kraje přicelého nebo wykrajowanolaločnatého. Plátkůw 4—5, přiokraulých,

čepičkowitz srostlých a jakoby víčko dělajících, blanovitých, obříznutých a pak padajících. Tyčinek mnoho, prostých. Čnělka 1. Blizna jednoduchá. Waječník 2pauzdrý: pazder chudowaječných. Malvice 1pauzdrá, 1—málosemenná. Semena kulowatá. Dělohy nejwětší, dužnaté, polokulowaté. Kořínek malý, pod prostředkem děloh vynikající a jima přikrytý.

Stromy nebo kře staroswětské, meziobratňkové. Listy stříčné, lysé. Stopky úzlabíčkové nebo konečné, chocholičené.

K. vykrajený. S. *Jambolanum Decand.* Perim - Njara *Rheed.* 5. t. 29. *Jambolana Rumph* 1. t. 42. *Jambolifera pedunculata Houtt. syst.* 1. t. 7. f. 1. *Eugenia Jambolana Lam.* *Calypthranthes Jambolana Willd.* Čepičnice vykrojena *Presl.* Strom zwýši 40', kmen tlustý, bílý, kořen kořený; listy waječné nebo obwejíté, peřenožebřé, kožowité, 5" dlouhé, 2" široké, hořké a kořenné; kwěty drobné, zelenawě bílé, newonné, na wrcholicích latowitých, běwných, pobočních anebo konečných; kalichy přinejcelejší; ovoce jako malá sliwa, skoro ledwinowité, tmawě červené, dužnaté a šťawnaté, nawinné a kořenné; jádro prudké a hořké. — W Indii wýchodní velmi obecný. Zrá w srpnu a září. 5. •

Wůbec oblíbené ovoce. Zwařenina z kůry proti bedlám, kořen na prášek rozmělněný proti plynutí břicha. Dříví twrdé, drobnowlákečné, užitečné.

K. hřebíčkový S. *caryophyllaeum Gaert.* t. 35. *Myrtus caryophyllata Lin.* *Calypthranthes caryophyllata Pers.* Strom wětvi oblých; listy obwejíté, přitupé nebo vykrojené, přikožowité, netečkowané; stopky wrcholičenatochocholičené, roztrojené, konečné; kalich obwejcowitý, vykrajowanozubatý. — Na Ceylonu w lesech. 5.

Toho stromu kůra před nějakým časem w lékárnách se chowala a korau kassie hřebíčkové (*cortex cassiae caryophyllatae*) jmenowala. Dráždí, popuzuje, zahřívá a posiluje.

HŘEBÍČKOWEC. CARYOPHYLLUS. NÄGELEINBAUM.

Kalich trubky walcowité, kraje 4dílneho. Plátky čepicowité na konci spojené jako u kryškowce. Tyčinky prosté; na 4 šiky rozpostawené a připewněné na hrázku 4úhelnau wedle uštůw kalichowých. Waječník 2pauzdrý: pazder 20waječných. Bobule 1—2pauzdrá, 1—2 semenná. Semena walcowitá nebo polowejcowitá. Dělohy tlusté, dužnaté, wně podduté, u wnitř rozdílně chobotnaté. Kořínek ze středu děloh vyniklý, rowný, nahoře dělohamá zkrutý.

Stromy. Listy střípné, kožovité, tečkované. Wrcholky konečné anebo v rozporách přichochličené.

H. kořenný. C. aromaticus Lin. Blak. t. 338. Gaert. t. 33. Sonner. voy. t. 119. Lam. t. 417. Plenk t. 122. Hayn. 10. t. 38. Düsseld. 13. t. 5. Eugenia caryophyllata Thunb. — Rostl. 2. ob. 58. Hřebíček krámský Mat. Wel. 184. Strom ozdobný, nejčastěji 25—30' dosahující; kmen přímý v průměru 1'; koš obšírný, poněkud homolovitý; rozhy stříčné, slabé, lysé, hladké, nepatrně tupohrané, šedé, rozewřené; listy stříčné, kopinaté nebo podlauhlakopinaté, obak zakončité, dole ostré, na konci tupé, nejcelejší, poněkud jeřabaté, obak nejlysejší, na lici tmawozelené, wezpod bledé, lesklé, rovnoběžně peřenožebré, 3" dlouhé, 1 1/4" široké; řapíky o 1/2 nebo 1/3 kratší listu; wrcholík konečný, listu kratší, dwakrát roztrojený: stopka a stopečky oblaunké, tlusté, stříčné, klaubnaté, nejlysejší; kalich barwy krwawé: trubka walcowitá, podlauhlá, dole baňatá; ušty 4, kopinaté, tupaukné, dužnaté, podduté; plátky 4, mnohem delší uštůw zaokrauhlých, pršiwých; nitky nitowité; prašníky drobné, žlutawé; čnělka a blizna jednoduchá; malwice wejčítopodluhowatá, čerwenawě hnědá, ušty ztwrdlými wěnčená, lpauzdrá; semeno wejcowité, žlutawé. — Po místech welmi suchoparných na Ceylonu ostrowu; nyní přesazen na ostrowy africké a americké meziobratníkowé. 5.

Od toho stromu přichází *hřebíček*, koření w kuchyních wšec známé, a není nic jiného nežli paupata čili nerozwitý kwět. Též, až řídkěji, potřebuje se nezralý plod, *matka hřebíčková*. Strom na začátku dešťůw, tu w kwětnu, wyrází a hned žene do kwětu, po 4 měsících mají paupata welikost, jakowau hřebíček má míti, a jsau bledě žluté anebo čerwené; tenkrát se česají, při čemž na wrcholcích konečné jakožto nejsilnější se nechají státi, aby uzrály, ježto pak samy seban opadawše nowé dawají strůmky. Jeden strom může 50 liber hřebíčku dáti. Nejradše rostau w půdě černé se štěrkem; w 10—12 roce již nesau, a wždy po 4 letech dawají hojnau sbírku od října až do prosince. Strom dospívá k stáří 100 let, a tenkrát sotwa 2 mužowé mohau jej obejmanti; obyčejně dosahuje toliko 60 let, protože při sbírání mnoho wětš se poláme. Též hausenka bílá we dřiwě přebýwající mu škodí. Sebraný hřebíček namočí se do wřelé wody, pak se rozhrne na cihly, listům přikryje, a několik dní po sobě pauštlí se na něj kauř, čemž zhnědne. Dobře usušený a třebas černý musí zčerwenati, když se doň nehtem škrábne. W Indii wýchodní nehrubě se potřebuje, leda že a tabákem se kauř. W Ewropě již více 900 let se potřebuje. Pawel Áginetta nejdřiwě jeho se zmínjuje. Caryophyllus Pliniůw nepochybně jest kubeba. Owoce uzralé a usušené, matka hřebíčková, jest méně kořenné. Z hřebíčku obzvlášťe dobývá se *silice hřebíčková*, *olejk hřebíčkový*, netoliko w lékařstwí užitečný, anobř k dělání rozdílných woňawek.

MARTEJ. EUGENIA. EUGENIE.

Kalich trubky zakulatělé, kraje až k waječniku 4dílňého. Plátkůw co uštůw kalichowých. Tyčinek přemnoho. Waječnik 2—3pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Malwice zakulatělá, kalichem wěňčená, zralá 1-, pořídka 2pauzdrá. Semena 1—2, zakulatělá, hrubá. Kel děloh nejlustších, slepených, kořínku nejkratšího, sotwa odděleného.

Stromy nebo kře karybejské a americké. Listy jako u myrty a pomýry. Skoro 200 rodů.

M. brasílskýj. E. Michellii Lam. Eugenia Mich. nov. gen. t. 108. Till. pis. t. 44. Myrtus brasíliana Lin. Plinia rubra Lin. M. pedunculata Lin. f. Curt. bot. mag. t. 473. Strom ozdobný kmenu 15' vysokého; rozhy oblé, lysé; listy krátkořapikáté, wejčíté, přikopináté, lysé, tupé zakončíté, 2" dlouhé, 1" široké; stopky teničké, úzlabičkové, přiojedinělé, 1kwěté, listu kratší; ušty kalichowé, wejčitokopináté, žláznatotečkowané, zaubkowané, podhnuté; plátky též podhnuté, obwejčíté; tyčinky kratší plátkůw; čnělka delší tyčinek: malwice zwíci třesní, červené, šzebré, 1semenné, hružlaté. — W Brasílii; sází se na Martinice, kdežto slowe *Cerisier de Cayenne*. 5.

Owoce zápaclu a chuti lbezných dáwa syrap, způsob wína a ocet.

M. čekan. E. Chekan Molin. Chekan Fenill. 3. t. 32. Keř 4' zwýší; kmen asi 2" ztlauští; kůra tlustá, hnědá, dříví bílé; wětvi mnoho, welmi rozdělených; rozhy oblé, žláznatobradawičkaté; listy stříčné, krátkořapikáté, eliptičné, obak ostré, nejcelejší, nejlysejší, kořowité, na lici tmawě zelené, wezpod bledé, peřenožebřé, žláznatobradawičkowané, neproswitawé, 8" dlouhé, 4" široké; stopky w nejhořejších úzlabičkách ojedínělé, 1kwěté, listu delší; trubka kalichowá krátká, ušty wejčitozakrauhlé, ostré, žláznaté, brwitopyříté; plátky delší uštůw, obwejčíté; malwice kulowatá, 5" dlouhá, a skoro taktéž tlustá, wně černá, uwnitř bílá; semena 2, srdcowitá, přízpleštilá, 1" dlouhá a široká. — W Chíli. \bar{h} .

Kůra čerstwá nastrauhaná a wytlačená dáwa šťáwu, jížto s wodaň smíchané potřebují ku kaupání očí, kterým welmi přý prospíwá. Též zwařeninu z pupenůw přidáwají do kaupelí, ježto wšecky způsoby bolestí zapuzuje.

JAMBOSA. JAMBOSA. JAMBOSE.

Kalich trubky čilowité, dole ztenčené, ústí nad

waječník prodlaženého, rozšířeného, obwejitého, kraje na čtvero klaného s ušty přiokrauhlymi. Plátky 4 z konce ústí vyniklé, široké, podduté, tupé. Tyčinky přehojné, delší plátkův, prosté, tuhé. Čnělka nitovitá. Blizna jednoduchá, ostraunká. Waječník mnohopauzdry, mnohowaječný. Malwice 1—2semenná, kalichem rozšířeným a zbobulelým, chuchlatodužnatá, na konci šomolotá. Semena hranatá: děloh tlustých, dužnatorohovitých, po kraji slepených, kořianku přiwalcowitého mezi dělohama zkrytého.

Stromy indské. Listy střičné, nejkratšeji řapkaté, proswitawě tečkowané. Wrcholky boční a konečné, listu mnohem kratší, chudokvěté, stopeček střičných a konečných. Kwěty bezlistenné, článkaté. Plody weliké, jedlé.

J. obecná. J. vulgaris Decand. Eugenia Jambos Lin. Lam. t. 418. f. 2. E. Jamboo Roxb. Delaun. herb. am. t. 77. Myrtus Jambos H. B. et Kunth. Malacca Schambu Rheed. l. t. 17. Strom znamenité výšky s kmenem ztlauští muže, korau šedau, wětweimi tlustými; listy střičné, překrátkořapikaté, kožowité, pewné, kopinaté, zdelené, 6" dluhé, 1½" široké, nahoře zakončité, tupaunké, nejcelejší, na lici tmawě zelené, lesklé, wezpod bledší, peřenožebře, nejlysejší, newonné, chuti kořenné a lahodné; z boku smítkůw pořidku z úzlabička vynikají stopky střičné, rozsochané, 4kwěté, oblé, nejlysejší; stopečky střičné, se stopkau a kalichem pomoci klaubu spojené; trubka kalichowá, nálewkwitá; ušty 4, na přič okrauhloeliptičné, po kraji mázdřité; plátky 4, bílé, newonné, zaokrauhlené, bělawé, delší uštůw kalichowých; malwice zakulatělá, zwicí slepičihó wejce, žlutá, kalichem wěněčená; slupka tenká, dužnina bělawá, šťawnatá, sladká, růžemi zapáchající; semena 2hraná, dužninau zelenawau, zahořklau obkliččená. — W Indii východní plawá, kdežto také a jinde mezi obratníkoma se sází. Kwěte od února až do čerwna. 5.

Plody pro zápach růžemi slowau *jablku růžowá* a wšbec se jedí. Kůru trpkau a semena kořenná a ostrá potřebují proti běhawkám, list dáwají do kaupell, kwěty zakysle zapáchající zaděláwají do cukru a w zápalčiwých nemocech užitwají.

J. hrubolistá. J. macrophylla Decand. J. sylvestris alba Rumph l. t. 39. Eugenia macrophylla Lam. E. alba Roxb. Předešlé welmi podobná; listy wejčítokopinaté, dole tupé, nahoře zakončité; wrcholiky boční, swazečné. — W Indii východní podlé řek we stínu.

Owoce twrdší, mdlejší a zahořklé, w září zrající, není se tak

často jako předešlého rodu, někdy se zadělává; zvičí bývá jablka nebo mišpule.

J. wodnatá. *J. aquea Roxb. Rumph 1. t. 38. f. 2.* Strom kmenu nejčastěji křivého, co stehno tlustého, asi jako mírný švestkový; listy vejčité, ostré; vrcholíky boční, zkrácené; stopečky květu kratší; blizny na čtvero klané; ovoce zpleštilé, drobné, co třesně červené, lesklé, jakoby klovatinou potažené, dole tenší a nahoře hružlaté, klobaukovitě rozšířené. — W Indii východní. 5.

Plody pěkného pohledu mají chut a zápach špatný, t. docela wodnatý, výborně ale jako lubice hasí žízeň. Sprostému lidu jsauci dobrým wariem a majíce pěkný pohled mezi tmavě zeleným listem hojně se sází w zahradách a polích. Jest odrodek špatnější bílý w horku t. listopadu a prosinci zrající.

J. černá. *J. malaccensis Decand. J. nigra Rumph 1. t. 1.* *Eugenia malaccensis Lin. Corr. an. mus. 9. t. 25. f. 2.* *Myrtus malaccensis Spreng. Rostl. ob. 2. 57. wyk. 3—5* (plod). *Nati-Schambu Rheed. 1. t. 18.* Strom zvičí jambosy obecné, kmenu ale tlustšího s korau nahnědlau, nerownau; listy $1\frac{1}{4}$ dlouhé, co dlaň široké, vejčitokopinaté, obak ztenčené, peřenožebřé, lesklé, zakyslé; vrcholíky poboční, zkrácené; ovoce na hroznech větší, hruškovité, více nežli 3" dlouhé, a 2" tlusté, na hoře s uzly a tmavě červené, takže vyhlížejí jakoby černé. — W Indii východní. Květe 2—3krát do roka. 5.

Dužnina toho ovoce jest bílá a šťávnatá, chutná jako wiňanky, takže tomu owoci dávají přednost před jamboskami domácími, alespoň jsau měkčí, zuby po nich tak snad niewysedají, čerstvěji ale hnojí, a tudyž nedají se tak dlouho chowati. Na Amboině jest obyčejnější než jambosa domácí, aniž se sází, neboť rozmnožen stromu toho zůstawuje se netopýřům.

J. domácí. *J. domestica Rumph 1. t. 37.* Sotwa od předešlého rozdílný. Strom zvičí jabloně, koš mírný, zakulatělý, tmavě zelený, lesklý a hustý, takže w něm není widěti člověka; kůra hladká, šedá; listy vejčité, zakončité, zdělí pidi anebo střewice a $1\frac{1}{2}$ dlaň zšíří, nakyslé a trpké; květy na bočních vrcholících, vyhlížející jako jablonowé, jsau ale větší, jasně červené, a tyčinky z nich wisi jak červená štětka s prašnými modrošerými; květy na wešir padají, takže země jakoby růžemi postlaná wyhlíží; ovoce obwejcowité, červené, nahoře se 4 uzly od uštůw kalichowých pochodícími, jest také bílé a merhowané; slupka přetenká, dužnina tuhá, jako broskwowá, a w ní semeno chřestající, weli-

ké, dřevnaté, bezchutné, někdy jsau 2 ano i 3, někdy docela zcházi; čím menší semeno, tím lepší ovoce. — W Indii východní se sází. Kwěte w deštivých měsících t. čerwnu a lipnu, když listy opadají, načež nový žlutawý list wyraší a tolik kwětůw, že strom zdaleka jakoby čerweným súknem přikrytý se wyskytuje. Zrá w prosinci a lednu anobř až do kwětna, 5.

Owoce to náleží k nejlepším; woní co růžowá woda, chutná sladce a náwinně, takže se ho ani dost nemůže najísti; též jest velmi zdráwo, obzwlášťe dobře žízeň hasí, a tudž i w nemocech zápalčiwých je podávají. Jedí je nejwíce surowé, také ale s wínem a cukrem dušené. Jestli owoce přezraje, zčerwowatí: w jádru dělají se malí černí braukowé, kteří wyletí, když se wyřízne. Semena rozsazují se wíce netopýry nežli leniwým lidem. Dříví toho stromu jest sice tvrdo, ke stawění se ale nepotřebuje. Obyčejně strom ten sázejí okolo domůw, protože dáwa mnoho stínu; w noci jest ale obtřzen pro netopýry, kteří owoce rádi žerau, protož jej sítěmi přikrywají.

J. nachowá. J. purpurascens Decand. Eugenia purpurea Roxb. E. malaccensis Smith. exot. bot. t. 61. Jambo malacký (bez citátůw) Rostl. 2, st. 398. ob. 56. wyk. 1. 2. Podobá se jambose černé velmi; listy eliptičné, dole zaokrauhlé, nahoře tupé, 5—6" dlahé, 6" široké, nejcelejší, hladké, tečkami mnohými, proswitawými opatřuné; řapiky 4" dlahé; ze smítků wyrikají pod listim stepky hroznovitě rozdelené, silné, nejwíce rozsochané obo roztrojené; kwěty klaubem připewněné; kalich trubky kulowatoobwejitě: uštůw 4 zaokrauhlych, nejtupějších; plátky 4, eliptičnookrauhlé, uštůw kalichowých dwakrát delší, vysoko čerwené; tyčinek mnoho přímých, třikrát delších nežli plátky, nitowitých, čerwených; prašníky podluhowaté, žluté; čnělka delší tyčinek, nitowitá, tlustá. — Na Ostrowě S. Trojice, kdežto nepochybně prospíwá jako předešlí rodowé, 5.

Podřadí 4.

KRASOSTROMOWITÉ. BARRINGTONIEAE.

KRASOSTROM. BARRINGTONIA. BARRINGTONIE.

Kalich trubky wejcowité; kraj 2-, řidčeji 3dílný: uštůw wejčitých, tupých, poddutých, stálých. Plátky 4 weliké, kožowité. Tyčinek mnoho mnohořadých: nitky dole w krauzek krátký srostlé. Čnělka nitowitá s bliznau jednoduchau. Waječník 4pauzdry: pauzder 2waječných. Malwice hrubá, dole baňatá, wzhluru jehlatcowitá, čtyrstěnná, krajem kalichowým wěncená, zralá 1pau-

zdrá, vláknatá. Semeno wejcovitokulowaté, wisuté, wzhůru ztenčené; kel bezbílččný, eliptičnokulowatý; kořínek hoření; dělohy ztuba slepené.

K. indský. *B. speciosa* *Lin.* *Cook it. germ.* 1. t. 24. *B. Butonica* *Forst. gen. t.* 38. *Rostl.* 2. ob. 80. *Butonica Rumph* 3. t. 114. *B. speciosa* *Lam.* *Commersonia* *Somm. voy. guin.* 1. t. 8. 9, *Mill. t.* 7. *Mammea asiatica* *Lin.* *Mitraria Commersonia* *Gmel.* Strom ztepilý, všech w přezdobné kwěteně obratnikowé wynikajících, nejkrásnější hustými a široko obstiňujícimi ratolestmi všude kwitím největším, nejkrásnějším, nachowau a bělostnau barwau se stkwějícimi, protkanými. Kmen ztepilý, tlustý, přímý, s korau popelawě hnědau, lysau, brázdičkowanau; větwe odstálé, oblé, rozsáhlé, příprohybané, rozdílně rozdělené, korau rozsedalau přikryté, na konci listnaté; listy roztraušené, směstnané, nejhořejší skoro přesleněné, sedawé, klinowité, tupé, nejcelejší, odstálé, 1—1½' dlouhé, 6—8" široké, tlusté, kožowité, nejlysejší, lesklé, sytě zelené; kytká konečná, přímá, 1' dlouhá; stopka oblá, přihraná, hladká, příprohybowaná, zdělí 1'; stopeček patero neb dwadcatero 1kwětých, roztraušených, oblých, hladkých, odstálých, na píd' dlouhých, co brko husí tlustých: listeny přiokrahlé, hladké, nejcelejší, sedawé, ojedinelé u dola stopeček; kwěty největší, proswítawě bílé, velmi wonné; tyčinky dole bělostné, proswítawé, na konci nachowé; prašniky ryzé; čnělka bělostná, na konci nachowá; plod rezawohnědý, zwíci pěsti ano i dětské hlawy s kůrkau tlustau, vláknatau, ; semeno twrdé, málo sliznaté, bezchutné. — Na pomoři u wýtokůw řek mezi obratnikoma w Asii od pomoři čínského jižnějšiho po Ostrowech moluckých až na Ostrowy společné, přátelské a marchionské w Moři jižném. Kwěty w noci se otwírají, a ráno již padají. Zraje w dubnu a kwětnu; ořechy na pomoři upadlé nebo z moře wywržené brzo klíčí. 5

Listy potřebují msto mis, na nichž rozdílná jídla obzvláště ryby roznášejí; mladé obzvláště s rybami jedí; jsau ale zahořklé a newelmi lahodné. Jádra na prach roztlučená slauží proti ujímání; majtkowé čínští plody zelené nakyslé eucají k uhašení žízňě. Též je uwrhují do wody, takže pak ryby jich se nazrawše se omamují a snadně lowiti se dají. Čínowé na Žawě dělají z nich způsob klibu, jímž natírají deštnky, dříwe olejem skočcowým napuštěné.

K. hrozněný. *B. racemosa* *Blum.* *Eugenia racemosa* *Lam.* *Butonica sylvestris alba* *Rumph* 3. t. 116. *Samstravadi* *Rheed.* 4. t. 6. Strom náramně vysoký, kmenu tlustého, kůry šedé, hořké, kysele zapáchající, dříwí žluta-

wě bílého a hustého; listy na konci rozeh sřlaučené, hwězdowitě rozpostawené, klínowitopodlauhle, zakončité, zejkwané, pídi delší a zříři dlaně, hořké, winnými jablky zapáchající, staré kruché jako sklo a upadře zřstawují po sobě na wětwich weliké bradawice; kwěty na rozhách předlauhých (3—4), odwislých, kyselé, newonné; kalich čerwený, 2—3dílňý; plátky 4, tlusté, malé, zelenawě bílé; tyčinek přemnoho, brunátných; plod wejcowitý, jehlatcowitý, 4bočňý, nejstupějši, 4" dlauhý, 3" tlustý, bledě čerwený, tenkoskořepňý, uřty kalichowými wěňčený, po chuti a podstatě řaludu podobňý. — W lesech wlhkých na Malabaru. Pořád kwěte a zraje a welikého stáři dosahuje. 5.

Listy jedí jako zeleninu, ze řtawy a oleje palmowého dělají mast proti swrabu; jádro rozřlučené s cukrem a podmářím proti běhawkám, se zázworem a řtawau limaunowau proti tuhawce, s wřnem proti hryzenř, s wodau proti zlaté řtle, s močem proti jedu. Pautneci pohanřři powěřňři kwětaučl nebo plodonosné hrozny na krk a počřtají podle nich modřitby jako na řřženci.

WISELEC. STRAVADIUM.

Znaky jako u krasostromu, kalichowý kraj ale 4dílňý, stály: waječňik 2pauzřřý: pauzder-2waječňých; plod podluhowatý, 4boký.

W. čerwený. *S. rubrum Pers.* *Eugenia acutangula Lin.* *Barringtonia acutangula Gaert. t. 111.* *Butonica sylvestris Rumph 3. t. 115.* *Tjera Samstravadi Rheed. 4. t. 7.* Strom ohromňý; kmen zřlauřti a zřwřři muře; listy klínowitopodlauhle, zakončité, nepatřně pilkwané, 1 $\frac{1}{2}$ " dlauhé, proti konci zřřři dlaně; kwěty na hroznech konečňých, 2" dlauhých, odwislých nachowé; tyčinky takřtěž barwené, mnohem delřři; owoce 2—3" dlauhé, 2" tlusté, čtyřhrané, hran břitkých, krajem kalichowým wěňčené, hnědé, dřřiwe sladké, pak hořké a nepřijemné; jádro 4boké, křřrkau wláknatau obkřřičené, nejedlé, leďa dřřiwe leželo we wápenné wodě nebo lauhu. — Na Malabaru a Molukách na místech bahňitých. 5.

Listy mladé zahořklé obyčejně co salát se jedí; křřru potřebugř proti swrabu.

WISLOBOB. GUSTAVIA. GUSTAVIE.

Kalich trubky čihowité, kraje celého neb 4—6—8lalokého. Plátkůw 4—6—8 wejčitých, přistějajých. Tyčinek mnoho, dole jednobratrých, na nehty plátkowé přirořtřých. Waječňik 4—6pauzřřý: pauzder mnohoc-

menných. Čnělka krátká. Blizna tupá. Tobolka wejcowitá nebo zakulatělá, 3—6pauzdrá, kožovitá, bezchlopná, památkau kalichu šomolatá. Semena w každém pauzdru nemnohá, wejcowitá, blanau kožowitau oděná, šnůrau pupeční dlahau, řasnatau na semenici střední powěšená. Kel dužnatý. Dělohy 2, weliké, přistejné, wně nadduté, wnitř ploché. Kořínek tupý, sotwa čnějci.

Stromy. Listy střídawé, weliké, netečkowané, pilowané nebo nejcelejší, lysé. Hrozny konečné, dudokwěté. Kwěty 2listenné, bílé, ozdobné.

W. nádherný. G. augusta Lin. amoen. 8. t. 5. Pirigara augusta H. B. et Kunth. Japarandiba Marcg. t. 109. Piso t. 172. Strom 20—30' zwýši s korau šedau a nemnohými wětewemi; listy shlaučené, podlahukopinaté, zakončité, dole welmi zaužené, blanowité, obdálné a ostře zubaté, 1' dlahé, 3 prsty široké; hrozen obyčejně 3kwětý; kwěty weliké, pěkné, jako růže, asi 3 prstůw zšíří; kalich celý lysý; plátkůw 8 bílých, na konci čerwenawých; tyčinek mnoho křiwých; owoce wětší jablka, šedé, u wnitř žluté; semen mnoho podluhowatých, srdčitých, jako liskowé ořechy žlutými wlákný oděných. — W Surinamu, Nowé Granadě a nepochybně i w Brasilii. 5.

Owoce nejedlé. Listy prospíwají w chorobách jaterních. Slove *menbrito baco*.

W. ozdobný. G. speciosa Decand. Pirigara speciosa H. B. et Kunth. Listy podlahukopinaté, zakončité, dole zaužené, nejcelejší, kožowité; kalich přícely i se stopečkami a waječnikem plštnatý; kwěty o 6 plátcích. — U Marikity w Nowé Granadě.

Chlapci owoce toho najedše se celý zežlutnau, po 1—2 dnech ale opět barwa ta se ztratí. Slove *Chupa*.

W. baňatý. G. urceolata Poit. mem. mus. 13. t. 5. Na otewřených mistech keř 4—10' zwýši, w lesech ale strom 40' vysoký, 1' tlustý, pěkně košatý, dřiwí bílého, tuhého; listy podlahukopinaté, tupé nebo přiostré, blanowité, po kraji obdálně připilowané, 6—15" dlahé; hrozen 2—6kwětý; kalich kraje celého lysý; plátkůw 6—7, waječných, tupých, 1" dlahých, bílých, wně náružowělých; tyčinek mnoho wehnutých, wonných; plod kožowitý, bezkřídlý, zelený jako marhan čili granátowé jablko; semena nemnohá zwicí bobu wisí na šnůře pupeční zkřiwowané. — W Guianě a na Kayeně. Kwěte a zraje celý rok. 5. $\bar{\bar{r}}$.

Čerastwé dřiwí nesmrdí, poražené ale po několika dnech wydává silný puč a tudý slove *bois puant*. Děljají z něho dobré obruče.

W. čtveroplátkový. G. tetrapetala Raesch. Pirigara tetrapetala Aubl. t. 192. Strom překrásný, 20—30' zvýší; kmen 3—4' v průměru s korau šediwau; dříví bílé, husté, hebké; listy podlauhlokopinaté, zakončité, dole zaužené, pilované, delší střevíce; květy konečné, po 5—6 pohromadě na stopkách krátkých, skoro dřevnatých, s několika listeny, veliké, překrásné, bílé, asi 4" v průměru, zapáchající jako liliemi; kalich nálewkovitý: kraje o 4 uštech okrauhých, tlustých, podduťých; plátky 4, okrauhlé, řeřabaté, na konci čerwena-wé; čnělka krátká, žlutawá; blizna tlustá, 4laločná, hranatá; tobolka náryšawá, zwící jablka, s welikau šomolkau na konci, 4—6pauzdrá; w každém pazdru semen 5—6, wejcowitých, zwící pistácek, nprawidelných na šnúře wijawé. — Na Kayeně a Terra-Firmě. Kwěte a zrá na začátku jeseně. 5.

Powahy má jako předešlý.

Přímětek. Pokolení následujfel podobná myrtowitým pro plod bobulowitý, jichž ale pro semena neznámá nelze wřaditi.

KRUCHOWEC. CATINGA.

Kalich trubky wejcowité, kraje 4zubého, se zuby drobnými, ostrými. Plátky neznámé. Tyčinek mnoho (jinak neznámých). Malwice pomaranči podobná, kulowatá nebo wejcowitá, krajem kalichowým wěńčená, 1pauzdrá, 1semenná, kůrky dužnaté, tečkowané puchýřky siličnatými.

K. pízmový. C. moschata Aubl. t. 203. f. 1. Strom; listy nejčastěji střičné, wejčitopodlauhlé, celé, zakončité, nejlysejší, proswitawě tečkowané; w úzlabičkách býwá několik plodůw pohromadě, kulowatých; silice w puchýřcích powrchních zapáchá pízmem; dužnina bílá, vláknatá a w ní semeno twrdé, křehké, s jádrem náryšawělým, rudě žilnatým. — W Guianě. Jwa-catinga. 5.

K. kořenný. C. aromatica Aubl. t. 203. f. 2. 3. Podobá se předešlému; plody podluhowaté, limaunu podobné, jejichž silice bazalkau zapáchá. — Tamtéž. Goya-wa-rana.

ZÁPAŠNÍK. FORTIDIA.

Kalich trubky polokulowaté, čtyrboké, kraje na 4 klaného s ušty w paupěti chlopnitými, pak stálými, podhnutými. Tyčinek mnoho mnohořadých: nitky włáskowité, prosté. Čnělka nitowitá. Blizna na čtvero klaná.

Malvice wyschlá, twrdá, ořechowitá, nepukawá, nahoře plochá, dole tupě čtyrboká, 4pauzdrá: pauzder 1—2-semenných.

Z. maskarenský. F. mauritana Lam. t. 419. Jacq. frag. t. 11. f. 4. Strom ztepilý; dříví twrdé, smradlawé, poražené wyčichnaucí, wětwe směstnané, skoro přesleněné, oblé, na konci nesaucí listy kořowité, wejčité, 2—3" dlauhé, hladké, bezžebré. — Na Maurickém a Burbonském ostrowu. 5.

Dříví pro twrdost welmi wáženo, a hlawně se dělá z něho nářadí jako u nás z ořechowého. Slove *bois puant*.

MNOHOSCHRAŘ. CAREYA.

Kalich trubky wejcowité, kraje 4dílného. Plátky 4, wejčité, podduté, rozložené. Tyčinek mnoho: nitky nitowité, prosté, dole s plátkou w krauzek spojené, wněšné neplodné; prašniky plodné wejcowité, 2pauzdré. Čnělka nitowitá. Blizna hláwkowitá, nepatrně 4zubá. Malvice kalichem kornatá a jeho krajem wěncená, mladší 4pauzdrá, dužnatá, mnohosemenná. Semena waječná, smačknutá.

Stromy nebo byliny. Listy střídawé, peřenožebré, netečkowané, lysé. Kwěty obšírné, bílé.

M. bylinná. C. herbacea Roxb. t. 217. Bylina nízká, kořene dřewnatého, mnoholetého, z něhož vychází několik lodyh několikopalečných; listy krátkořapíkaté, obwejitoklinowité, pilkowané, 4—8" dlauhé; kwěty na krátkých hroznech přeweliké, krásně čerwenawě hnědé; malvice 1" tlusté. — W Bengalu. 4.

Rostlina w tom řádu pro bylinnost znamenitá.

M. jedowatá. C. arborea Roxb. t. 218. Strom mírný s wětwení mnohými neprawidelnými, korau hnědau, dřívím bělawým, těžkým; listy krátkořapíčenné, obwejitoklinowité, sotwa pilowané, delší 1' a širší 1/2', se silnau žilau a mnohými žebrý; klasy konečné, chudokwěté; kwěty sedawé, smradlawé; plátky 4 tenké, zeleně praužkowané; tyčinek přemnoho; čnělka dlauhá; owoce jako hruška, kulatější ale, zelená a lesklá, s kůrkau dosti tlustau, dužninau celistwau, bělawau; semena podluhowatá, čerwenawá, asi 3" dlauhá, po chuti kařtanům podobná; plody nezralé přetwrdé a smradlawé. — W údolích Indie východní. Kwěte w kwětnu a čerwnu. Zrá w říjnu a listopadu. 5.

Ačkoli plody zralé jsau dosti sladky, nejedí jich pro jedowaté ančinky. Diwoce kancí rádi žerau jeho kůru, protož ji lowci potřebují.

DWAUŘADKA. GLAPHYRIA.

Kalich kraje 5laločného. Plátkůw 5. Malvice 5-pauzdrá, mnohosemenná. Semena we všakém pazdru dwojradě připewněná.

Stránky indské. Listy střídawé, drobné, palistnaté. Stopky chudokvěté, úžlabíčkové.

D. leskutá. *C. nitida* Jacks. *Trans. soc. lin.* 14. p. 128. Keř jměním a listím podobný k myrtě, listy jsou ale drobnější a tužší, obwejšitě, sotwa 1" dlahé, skoro bezžebré. — Na vysokých horách w Benkulu Indie wychodní. 5.

List potřebujf místo čaje.

KŘÍŽOČNĚLKA. GRIS.

Kalich trubky s waječníkem spojené, kraje malého, na čtvero klaného, tupého. Plátky 4, kořowité. Tyčinek mnoho, připewněných na terč čtweřečný; nitky dole w pětinasobné řadě srostlé, wnitřní nejkratší; prašniki ledwinowité, nejmenší. Čnělka žádná. Blizna křížowitá, ukrytá tyčinkami wehnutými. Ořech wejcowitý, 8-brázdý, kalichem wěncený; jádro podlahlé.

K. kmenokvětý. *G. cauliflora* Lin. *Malus Persica* Sloan. 2. t. 217. f. 1. 2. *Calophyllum* P. Brown. t. 245. Strom často 50' zwýší, skoro newětewnatý nebo s wětewmi jednoduchými, krátkými; listy krátkořapikaté, wisuté, 2—3' dlahé, 6" široké, podlahlé, dole klínowité, nejcelejší, žebernaté, swraskalé, lysé, leskuté; kwěty z kmenu asi 2 nebo 3' pod košem wynikající; stopky nejkratší, šupinaté, mnohokvěté; stopečky krátké, shlaučené, 1kwěté; koruny weliké, bílé; plod weliký, kulowatý, obak ostrý. — Po místech bařinných podhorních na Jamaica. 5.

Owoce, *poire d' anchois*, *anchory-Pear*, jest welmi chutné a tudy oblíbené.

Řád 96.

HRNEČNÍKOWITÉ. LECYTHIDIDEAE.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 6dílného. Plátkůw 6, dole často spojených. Tyčinky často mnohé, jednobratré; nitky w kruh srostlé, jenž na jedné straně krátký, na druhé ale prodlaužený násadkau tlustau, silně klenutau. Waječník 2—6pauzdrý; čnělka krátká

nebo žádná; blizna jednoduchá. Tobolka kožnatá nebo dřevnatá, nejčastěji wikem se otvírající, mnohosemenná. Semena blanau dužnatokožowitau oděná, bezbílěčná. Kel rovný nebo křivý, s kořínkem proti pupu čelícím.

Stromy nebo kře. Listy střídavé, celé nebo pilované, netečkované, s palisty drobnými, padavými. Kwěty obojaké, pěkné, veliké, nejčastěji na hroznech nebo latách konečných.

HRNEČNÍK. LECYTHIS. TOPFBAUM.

Kalich trubky čihowité, kraje 6laločného, stálého. Plátků 6, nestejných. Tyčinek mnoho, 1bratrých: nitky prostřední nejkratší, plodné, ostatní srostlé a prodlažené v násadku poboční, klenutau, přikrývající pestík, dole prašniky nesaucí a u wnitř obsazenau bradavičkami (koncemi neplodných tyčinek). Waječník 2—6-pauzdrý, pauzder mnohowaječných. Čnělka krátká. Tobolka pak pod čechalkau obříznutá; semeno w každém pauzdru ojedinelé nebo nemnohé. Kel děloh srostlých.

H. srdcolistý. L. *Ollaria* Lin. Jača pucaio *Marcg.* 128. *Piso* 135. Strom výšky znamenité, s korau twrdau, rozsedalau, šedau, wětwezi mnohými, rozewřenými, prohýbanými; listy sedavé, srdčitowejčité, připilované, lysé; kwěty na hroznech jednoduchých, konečných, bílé, 3—4" w průměru široké; plátky 4 hoření ploché, 2 dolení málo wehnuté; tobolka zwicí dětské blawy, wisutá, kulowatoelipsowitá, hrotitá, 4pauzdrá, nad prostředkem obkličena listama wystawajícima, podlé hořejší menší kolem pukající a wikem se otvírající; stěny tobolkové přetlusté, twrdé, hlinožluté; semeno w každém pauzdru ojedinelé nebo 2—4, bílé, oděné blanau swraskalau, kožowitau, žlutě hnědau; jádro stejnorodé, složené z kle děloh ztuha slepených. — W Kolumbii a Brasilii. 5.

Toho užitečného stromu tobolky potřebují místo číší a jiného nádobí; lýko dáwa způsob kaudale k zakonopení korábůw; též dělají z ní inkaust; dříví velmi twrdé a trwanliwé náležitě se oceňuje; semena jako pistacie chutnající (jichžto w jedné tobolce třeba 30 býwá), netoliko jsau potravau oblíbenau, anobř i w lékařství se potřebují. Strom w lesech hojný, tak že o něm neweliké wojsko může žíti. Ze semena wytlačují též olej dobrý.

H. hrubokvětý. L. *grandiflora* *Aubl. t.* 283—585. Strom velmi ztepilý, jehož kmen dospíwa k výšce 30'; listy řapikaté, waječné, ostré, nejcelejší, tuhé, 7" dlaubé, 3" široké; hrozny úžlabičkové a konečné; paupata skoro zwicí ořechu; stopěčky tlusté, kratší plátku wětšiho;

ušty kalichové zaokrouhlé, červenavé; plátky tupé, pěkně červené, s nehtem tlustým a dřevnatým; kruh tyčinkový červený; tobolka dřevnatá, bandaskovitá, tlustá, asi 7" zvýší a 4" zšíří, dole zakulatělá, nahoře naddutá, na konci ostrá, opatřená do kola listau, podlé níž otvírá se víkem naddutým, ostrým, dole prodlouženým v jehlatec, na němž visí semena podluhovatá, nepravidelná, takže v každém pauzdru semeno 1 nebo 2—4. — W lesech kayenských. 5.

Jádra jsou chuti kaštanové a tudíž jedí se obyčejně. Též opice je rády žerou, a odtud strom ten slowe *canari macaque*, *Marmite de Singe*.

H. menší. L. minor. Jacq. am. t. 109. Strom zvýší 60'; listy polostřevičné, řapikaté, pilované, kopinatopodlauhle; květy na hroznech konečných veliké, bělostné, wonné, s klenutím žlutým; tobolka kulovatá, v průměru 2palečná, nejtvrší, dřevnatá, hnědá, 4pauzdrá, pauzder 1—2—3semenných; semena hnědá, lesklá, u wnitř bílá. — W lesech kartagenských. Květe w čerwnu a lipnu, zrá w prosinci. 5.

Semena oblíbená potrawa opic, a tudý strom slowe *olita de mono*. Nicméně někteří jsou toho mínění, že w člověku jich požiwtším jedowatě působí. Jacquin zkusil to, ač chuť lahodnau jejich velmi wychwaluje. Na kwětech pořád veliké množství wos černých (*moscas bravas*), které se wyrojí na blížícího se k ním anebo kwěty chytějícího šklubati.

H. kopinatý. L. lanceolata Poir. Listy řapikaté, pilované, kopinaté, zakončité; hrozny boční; květy menší; plátky nejtupější, přistejné; plody veliké, wejcowité. — W Brasílii, odkud na Madagaskar a Ostrow sw. Mauricia přenešen. 5.

Užitek jako předešlého.

H. jedlý. L. Zabucajo Aubl. t. 288. kwět t. 281. plod t. 585. Strom veliký, zvýší 60', ztlauští 2' i více; kůra na kmenu rozsedalá, nerowná; dříví u prostřed červenavé, wně bílé; wětwe rozložené: listy střídawé, řapikaté, kopinatopodlauhle, zakončité, nejcelejší, pevné, lysé, bledě zelené, 10" dlauhé; květy na hroznech konečných, wisutých; stopečky kwětu příkratší, tlusté, s malým listenem padawým; ušty kalichové auzké, dužnaté, červenavé, nestejné; plátky tlusté, rozložené, ostré, růžowě bílé, velmi nestejné; tobolka wejcowitá, tlustá, 5—6" vysoká, 6pauzdrá; semena podluhovatá, nepravidelná. — W lesech guianských. 5.

Slowe *quatelé a zabucajo*. Semena sladká, lahodná a lepší našich mandlí; tudýž je jí netoliko lid, anobř i ptáci a opice po

nich slídí. Tobolky prázdne potřebujf místo nádob, a saustružníci dělají z nich rozličné práce. Z káry kmenové vyrobuji kandel na prowazy.

JUWIA. BERTHOLLETIA. BERTHOLLETIE.

Kalich kraje 2dílného, padawého. Plátky a tyčinky jako u hrnečnika. Čnělka křiwá, na stranu proti swazku tyčinkowému ohnutá. Blizna hláwkowitá. Waječnik 4—5pauzdrý: pauzder 4semenných, semena po dwau nad sebau připewněná. Tobolka weliká, přikulowatá, bezechlopná, dřewnatá, u wnitř dužnatá, přikrytá wikem malým, bradawičnatým. Semen 16—20, dole na semenici slaupowitau připewněných, přímých, 3bokých, wně naddutých, swraskalých. Kel dužnatý, částek ztuha slepených.

J. ztepilá. B. *excelsa* H. *Bonpl. acquin.* 1. t. 36. *Poit. mem. mus.* 13. t. 4. Strom krásný, 100—120' zwýši; kmen od hora až dolů rozdělený na wětwe střidawé, s konci jako prowazy dolůw až na zemi wisićimi; koš homolowitý; listy na konci rozeh střidawé, husté, 8—24" dlouhé, podlauhlé, nejcelejší, přikožnaté, na lici žlutawě zelené a jakoby pokostem lesklé, na rubu mdlé jakoby stříbrné; řapiky 1½" dlouhé; kwěty na hroznech welikých, konečných, 8—18" dlouhých, zwonkowité, hlinožluté, 1½" w průměru široké, poněkud smradlawé a toliko den trwající; tyčinky bílé; tobolka zwicí dětské hlavy, 3—5" tlustá, černá, hladká jako kaule, obroslá rubinaw (kalichowaw trubkaw), ztwořená wičkem přemalým; zralá nemá přehrádek; semen 16—20, co kámen twrdých, stojících kolmo dole na semenici, zděli wice 1½" a ztlaustí 1", trojbokých, též i neprawidelných, hustě směstnaných, jejichž wněšná strana na přič zoblená, wnitřní dvě wice méně ploché, hrany dvě wněšné tupějši nežli wnitřní, hnědošedá; jádro olejnaté, chutné. — We východní Americě jižně, obzwláště w lesech poorinockých, w Brasílii, Guaně od dáwna se sází a *tonka* slowe.

Semena netoliko w Americě jižně se jedf, anobř i do Americě sewerné a Ewropy zawážej se k stejnému konci.

LOŇČATNÍK. COUROUPITA.

Kalich a koruna jako u hrnečnika. Násadka tyčinkowá na konci a dole prašniky nesaući. Waječnik čihowitý, 6pauzdrý. Čnělka žádná. Blizna hwězdowitá, 6rohá. Tobolka kulowatá, krajem kalichowým obraube-

ná, wičkem neotwírajícím se opatřená; bezchlopná, dužninau naplněná. Semena hnízdíwá w dužnině, nejmnožší, wejcowitá, obkličena blana u huñatau, kożowitau. Kel zaokrauhlý, smačkutý, zobanitý. Dělohy weliké, listowité, žilnaté, řasnaté, swraskalé, pod kořínkem křiwým paličkowitým.

L. guianský. C. guianensis Aubl. t. 282. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 227 — 229. Tussac 2. t. 10 — 11. Lecythis bracteata Willd. Kuru-pitutum, abricot sauvage, calebasse-colin, boulet de canon. Strom ztepilý; kmen 2' i wíce w průměru tlustý; dříwi bílé, u prostřed čerwenawé, mírně twrdé; kůra tlustá rozsedalá; wětwe rozkladité; listy na rozhách střídawé, řapikaté, lysé, nejcelejší, podlaubloklinowité, přízejkowané, ostré, 1' dlouhé, 4" široké; kwěty weliké, příjemně woňawé, krásně růžowé, rozpostawené na hroznech rowných, jednoduchých, pobočných, z kmenu a wětwi wynikajících; při každé stopěce listen jeden a dwa na konci jejím pod kalichem čihowitým o 6 uštech padawých; koruna plátkůw 6 welikých nestejných, přepěkná, u wnitř karmasinowá, wně zelená, 3 — 4" w průměru široká: plátky 2 hoření wětší a přímé; swazek tyčinkowý jako u hrnečnicku a juwie, s tím rozdílem, že dole a na hoření kraji nese prašniky; waječnik hořením dílem z trubky kalichowé čnějící, a prostý a tu opatřený bliznau sedawau, 6-pramenau; tobolka kulowatá, zwíci kaule 36liberní, a wětší, hnědá, nerowná, nahoře opatřená obrubau kruhowitau, zbytkem kraje kalichowého, wněšná wrstwa chruplawá, prostřední tlustá a dužnatá, wnitřní dřewnatá, 1" tlustá, jichž prostřední zmizí, takže pak wnitřní jest prostá; dutina naplněná dužninau, ježto zkapkatěwší wyhlíží jako winné droždí a nepříjemně chutná, brzo hnije a puch nesnesitelný wydává; přeřrádky uzráním mizí a pak semena bobowitá roztraušená jsau w dužnině, která z opadlého plodu děrau wytéká, jelikož wikem se neotwírá; přeřrádky mají se jako w dyněch, běžice totiž do wnitř a pak ochlipující se opět do páuzder. — W Guianě a na Kayeně a po lesech na pomoří písečném. Strom dwakrát do roka pauští list, w březnu a září, po 8 dnech opět raší a kwěte. 5.

Zralý plod jsa dost těžek welmi mohlby škoditi, kdyby padl na člověka. Roztlučen wydává zápach kyselý. Chtěje jej schowati, nawrtej do něho dvě dříy proti sobě, aby dužnina wytéci mohla. Dužnina obsahuje cukr, klowatinu, kyselinu jablkowau, citronowau a winnau, chutí jest přijemné wřnowité a nápojem chladícím w nemocech horkých; zwafenina proti běhawce.

UKLOPNÍK. COURATARI.

Kalich trubky šihovité, kraje 6dílného. Plátkůw 6 dole srostlých. Tyčinek mnoho, nitky srostlé w jazýček baňatonaddutý, ufatý, u wnitř prašníky nesaucí, jednostranný. Waječnik 3 — 4pauzdrý: pauzder 4-waječných, waječek přímých. Čnělka šidlowitá, jednoduchá. Plod podluhowatý, přitrojbočný, 3pauzdrý, pak 1pauzdrý, kožnatý, bezchlopný, zawřený wikem naddutým, udělaným semenici slaupowitau, osní. Semena mnohá, w řadách 3 na dně plodu rozpostawená, podlahlokopinatá. Kel zdwojnásobněný, hrubokořenný. Dělohy 2 dlahé, listowité, swraskalé.

U. křídlatý. C. guianensis *Aubl. t. 290 Rich. ann. sc. nat. 1. t. 21. Poit. mem. mus. 13. t. 7 — 13. A. 5. t. Hill. fl. bras. 2. t. 189.* Couratari, maau, baluta blanc. Strom z nejztepiljších, kmenu 60' vysokého, 4' tlustého a koše vysokého, takže nelze s půdy rozeznati kwětů a strom se znamená plody upadlými; listy střidawé, bezpalisté, celé, 6" dlahé, 2" široké; ušty kalichowé krátké; kwěty weliké, bílé a čerwenawé; blizna skoro sedawá; plod 4 — 6" dlahý, 1 $\frac{1}{2}$ " tlustý, podluhowatý, tupě 3bočný, kožnatý, přidřewnatý; wičko krátké, pramenitě brázdowané u wnitř se prodlužuje w čep dřewnatý 3křídlý, křídly dotýkající se stěn tobołkowých a obak dole nesaucí 3 — 4 semena kolmo stojící, tenká, $\frac{3}{4}$ " dlahá, žlutawá a obkličena křídlem čili obrubau křídlowitau, 2—3" dlahau, $\frac{1}{2}$ " širokau. — W lesech guianských. 5.

Z kůry řezají diwochowé široké stuly jako prowazy, kterými kmeny na způsob obšřrné obruče obkličí, do nřz sami tělem wle-zau, a by pomocí těch obručeř na stromy šplhali se mohli.

Řád 97.

DYŇOWITÉ. CUCURBITACEAE.

Kwěty obojaké, jednodomé nebo dwojdomé, úzlabičkowé. Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 5dílného nebo 5zubého, padawého. Plátkůw 5, prostých anebo wice dohromady srostlých, dělajících korunu srostloplátečnau, 5dílnau nebo na patero klanau, na kraj kalichowý přirostlau. Tyčinek 5 trojbratřých, pořidku 1bratřých anebo prostých. Prašníky nejdelší, hadowité nad- a podhýbané, 2pauzdré. Čnělka 1, často překrátká; blizen 3 — 5 tlustých, často 2laločných anebo

třásnatých. Plod: dyně 3 — 5pauzdrá, zmizením přehrádek 1pauzdrá, 1—mnohosemenná. Semenice nástěnné, zdánlivě w kautech pazdrowých. Plod (dyně) sestává půwodně z 3 — 4 worečkůw, jejichž stěny wehnuté sabají až k ose jeho a tím dělají 3 — 5 hlawních pazder, pak opět ke stěnám se ochlipují a tu prirostají, čímž každé pazdro na 2 polopauzdra se rozděljuje. Kraje těch dwakrát ochlípených přehrádek jsau prosté a čnější co semenice, na pohled nástěnné, do pazder. Přeřrádky dělající hlawní pazdra jsau útlejší ostatních, ano až k uzrání docela mizejí. Semena w míšku blanowitém bezbiblečná. Kel weliký, rowný s kořínkem proti pupu směřujícím, dělohama listowitýma, dlanitě žilnatýma.

Zeliny, byliny nejčastěji s rozwilinami skraucenými a pomoc jich pualé. Listy střidawé, dlanitožilé, nejčastěji dlanitosečné nebo dlanitolaločné, bezpalisté. Kwěty prawidelné, na stopkách úžlabičkowých ojedinelé nebo wrcholičené.

Sem náleží asi 200 rodůw (w 24 — 27 pokoleních), jichž největší díl roste mezi obratníkoma; asi $\frac{1}{4}$ w obojím pásmu mírném, jichž na Ewropu přicházejí wlastně toliko 3 rody.

Mnoho jich má owoce jedlé a ty hojně se sázejí; jiné pro prwek hořký, wíce méně pryskyřičný, silně počišřující w lékařstwf jsau užitečny. Některé jsau newonné, jiné zapáchají líbezně kořenfm anebo pízmem, jiné welmi hnusně durmanem.

Rozděljuje se na 2 podřadí.

1. **ZADĚŘÁČOWITÉ.** Rozwiliny úžlabičkowé řapičné. Kwěty dvojdomé.

2. **OKURKOWITÉ.** Rozwiliny poboční palistné. Kwěty obojaké, jedno- dvojdomé.

Podřadí 1.

ZADĚŘÁČOWITÉ. NHANDIROBEAE.

ZADĚŘÁČ. FEUILLEA. FEUILLEE.

Kwěty dvojdomé. *Samec*: kalich přes polowičku na patero klaný. Plátkůw 5, přisrostlých, z ústí kalichowého wyniklých, s ušty kalichowými střidawých. Tyčinek 5, s plátky wyniklých, s nimi střidawých, někdy 10, jichž 5 střidawě neplodných. Prašniky 2pauzdré dvojčatné. *Samice*: kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje na patero klaného. Plátkůw 5 oddělených podlahlých. Nitek 5 (snad tyčinky pometalé) s plátky střidawých. Čnělky 3 s bliznami širokými, tupě rozštěpenými. Plod dužnatý, 3pauzdrý, nepukawý: pazder mno-

howaječných, wajec na středu přímých. Semena waječná, smačknutá, bezbílčná. Kel rovný děloh plochých, přídužnatých.

- *Z. trojlaločný*. *F. trilobata* Lín. *F. hederacea* Poir. *Nhandiroba* *Marcg. t. 46.* Jako břechtan se pnauci; rozwiliny úžlabíčkové; listy obak přížláznaté, trojdílné nebo trojštěpné: laloky dolních tupé, hořeních ostré, zwicí ruky; kwěty drobné, bledě žluté; plod zwicí jablka se skořápkau tenkau dřewnatau, u wnitř haubowatý, štáwnatý a bílý, hořký, nejedlý; w každém pazdru 4 semena jako boby. — W Brasílii. \bar{h} .

Ze semen wytlačují dobrý swíčic olej, jež také potřebují proti bolení audůw.

Z. srdcolistý. *F. cordifolia* *Pow.* *F. hederacea* *Turp. in Dict. sc. nat. at. 3. t. 210. 211.* Podobá se předešlému; listy bezžlazé, srdčité, širší nežli delší, zakončité, nerozdělené nebo přitrojločné, připilowané, veliké; kwěty úžlabíčkové, dlouhostopkaté, hrozněné. — W Americe jižné. \bar{h} .

Semena počišťují horem a dolem a užtáno jich proti jedu.

Podřadí 2.

OKURKOWITÉ. CUCURBITEAE.

DIWENICE. LAGENARIA. FLASCHENKÜRBIß.

Kalich zwonkowitý: uštůw šídlowitých anebo širokaunkých, trubky kratších. Koruna bílá: plátkůw obwejitých, pod krajem kalichowým wyniklých. Kwěty 1-domé. *Samec*: tyčinek 5, trojbratrých, čtyry po dwau srostlé, pátá prostá. *Samice*: čnělka skoro žádná; bližny 3 tlusté, dvojločné, zrnaté. Plod 3 — 5pauzdry. Semena obwejitá, smačknutá, po kraji ztlustlá, na konci 2laločná.

D. obecná. *L. vulgaris* *Ser.* *Cucurbita lagenaria* *Lin. Blak. t. 522. a. b. Plenk. t. 695. Rheed. 8. t. 1.* Zelina vyhánějící lodyhy položené, daleko se rozprostírající, čtyrhrané, duté, štáwnaté, jako listy měkce pýřité a pízmem zapáchající; rozwiliny na dvě neb čtvero klané; listy širší dlaně, srdčité, celaunké, chlupaté, přínasiwé, dole dvojžlazé, maličko lepkawé; kwěty přeweliké, jednodomé, nejotewřenější, hwězdowité, chomáčené, na stopkách píďowých, dříwe bílé, pak zežlutnaucí; plody pýřité, uzráním olysalé, nejhladší; dužnina bílá. — Mezi obratnikoma. ☉.

Ten rod má několikero odrodkůw dle tvaru plodowého.

a). Owoce nestejně dvojbřichého. *Moris. 1. t. 5. f. 1. Dod. 688. f. 1.*

β). Owoce dole baňaté a krku podlauhlého. *Rumph 5. t. 144. Bram. chin. t. 17.*

γ). Owoce kulowatě zpleštilé.

δ). Owoce přizwonowitě hruškowité. *Moris. 1. t. 5. f. 2.*

ε). Owoce obwejitopodluhowaté, kejowité. *Moris. 1. t. 5. f. 3. Dodon. 689. f. 2.*

Diwenice láhwowitá (odrodek *β*) slauží za láhwe, když uzrála a kůrka její ztwardla. W Makasaru mají odrodek zwíce tykwe obecné, již potřebují co bedny na cestu, aby do ní šaty složití mohli. W Americce dělají z nich rozdílné náčiní, nálewky, klobauky, lžice, hudebné nástroje atd. Před uzráním ale sebrané se jedí a to netoliko w obojí Indii anobř i w Ewropě jižné.

DYNĚ, CUCUMIS. GURKE.

Kalich trubkowitozwonkowitý: uštůw šidlowitých, sotwa co trubka dlauhých. Plátky dohromady a s kalichem srostlé. Kwěty ldomé nebo obojaké. *Samec*: tyčinek 5 trojbratřých. *Samice*: blizny 3, tlusté, rozpoltěné. Plod 3 — 6pauzdřý; semena wejčitá, smačknutá, neobraubená.

D. okurka. C. sativus. Lin. Blak. t. 4. Plenk t. 698. Wokurky Mat. Hag. 132. Okurky Mat. Wel. 454. Okurka, oharek. Kořen letní. Lodyha položená a pnulá s jednoduchými rozwilinami, štětinatomrtnatá; listy dlauhořapikaté, srdčité, šrohé, nebo nepatrně šlaločné: rohůw anebo lalokůw ostrých, nezubatých, na rubu jakož i řapiky mrtnaté, na lici přitlačeně srstnaté; kwěty krátkostopkaté: samčí po 4 — 5, samičí po 2 — 1 w úzlabičkách; kalich šestinatomrtnatý: uštůw šidlowitých; koruna tmawě ryzá, wně mrtnatá: uštůw podlauhlóokrauhlých, hrotnatých; plod podluhowatý, asi pidi zdéli, nepatrně šbočný, obak tupý, před uzráním hrbolatý nebo bradawičnatý, pak hladký; semena bledě rusá, na jednom konci ostrá nebo hrotitá, na druhém, kdežto kraj nejpatrnější, uřatá nebo slabě zatlačená. — W Asii prostřední a jižné, od dáwna w ostatních swěta dílech. Kwěte w čerwnu až do září. ☉

Okurky mají odrodky co do velikosti, barwy zelené, žluté, bílé a strakaté; nezralé se jedí buď surowé buď za salát nebo naložené rozdílným způsobem; šťawa a semena olejnatosliská také w lékařství se potřebují.

D. melaun. C. Melo Lin. Melaun, pipaun. Lodyha jako předešlého rodu, i s listy a řapiky porostlá chlupy delšími a měkšími; listy dlauhořapikaté, srdčité, tupě a okrauhle šrohé, nestejnozubé; kwěty jako okur-

ky obecné, menší ale a málo bledší; ovoce kulovité nebo elipsowité, rozdílně veliké, hladké, bradawičnaté, žebnaté nebo síťované; semeno obyčejně větší okurkoveho, bělawě hlinožluté nebo plawé, na jednom konci tupé nebo zaokrauhlené, na druhém, kdežto kraj nejpatrnější, tupé nebo ostraunké, nikdá nezatlačené. — W Asii prostřední a jižné, kdežto jako i w teplejších končinách všech swěta dílůw se sází. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Melauny jsau menší wětší, někdy třebas 20 — 80 liber ztřízí; powrch swětleji nebo tmawě zelený, žlutawý nebo žlutawě šedý; dužnina bělawá, žlutá nebo pomarančowá, zapáchá lfoezně, kořenně, a rozplývá na jazyku, jest sladká až mdlá; naše jíme s cukrem, w teplejších končinách buď pro sebe, buď s pepřem, solí nebo wínem. Ze semena dělají wůbec tak nazwané mandlowé mléko. Semeno jindá w lékařstwu potřebowali. Odrodnůw jest mnoho, ježto na tré dají se rozdělití:

α). *Hladké, Mat. Háj. 134 — Wel. 155.* mírně veliké, podlahukulowaté, hladké, obyčejně brázdowané, chutné.

β). *Bradawičnaté, přeweliké, široce šnorkowané a bradawičnaté. Cantalupo.*

γ). *Sítkowané, cerowka; plod zakulatělý nebo podluhowatý, na powrchu sítkowaný, šedý. Blak. t. 329.* První a druhý odrodek jest zase raučí a zimní, jichž poslední dá se přes celau zimu chowati.

D. egyptská. C. chate Lin. Chate Alp. aeg. t. 40. Zelina nejhunatější; lodyhy rozprostřené, tupě šbočné, prohýbané; listy řapíkaté, okrauhlé, tupě rohaté, zaubkowané; kwěty drobné, žluté, krátkostopkaté, úžlabičkové; ovoce elipsowité, dole i na konci ztenčené, bělochlupe. — W Egyptě a Arabii. ☉

Egyptané jedí ovoce surowé a wařené, a tudyž u velikém množstwu na polích je sázají; též dělají z nich nápoj občerstwující a přijemný, proměňujíce dužninu obzvláštním způsobem w kapaninu.

D. žapanská. C. Conomon Thunb. Zelina chlaupkowaná; lodyha prostřená, čarkowaná, řídkau srsti mrtnatá; listy srdčité, přilaločnaté, zubaté, řapíkaté, chlu-paté; kwěty žluté, nahlaučené, úžlabičkové, drobné na stopkách mrtnatých, nejkratších; plod podluhowatý zwící hlavy člowěčí a wětší, 10brázdý, lysý. Na Žapanu. ☉

Wě vlasti její hojně se sází; dužnina plodowá jest tuhá, kteráž ale wařená změkne jako tykwe.

D. perská. C. Dudaim. Lin. C. odoratissimus Moench. Melo Dill. clth. t. 77. f. 218. Cucumis Walth. hort. t. 21. Zelina mrtnatá; listy dolení okrauhlé, hoření připětilaločné, dole srdčité, zaubkowané; rozwiliny jednoduché; plátky wejčitozaokrauhlé; kalich samčích kwětůw dole zakulatělý, w ústí rozšířený; spojídlo prašnikůw delší; kwěty obojaké s trubkau kalichowau wejcowitau,

chlupatou; blizen 4 — 6; ovoce kulovaté, hladinké, strakaté, řídko bradavičnaté, zwici jablka obecného, dužniny bílé, bezchutné, nejwonnější. — W Persii. ☉

W zahradách pro líbeznu wůni plodů se sází.

D. ježatá. C. Anguria Lin. Mill. ic. t. 33. C. echinatus Moench. Zelina lodyh skoro nitowitých, rozwilinatých; listy dlanitochobotnaté, dole srdčité, šerpiwé; kwěty žluté, přiojedinělé, velikosti kwětůw posedu čerweného; plody kulovaté, ježaté, bělawé. — Na Jamaice. ☉

Owoce chutné.

D. chlupatková. C. Prophetarum Lin. Jacq. vind. t. 9. Blak. t. 589. Zelina jméním a zrostem obyčejné okurce podobná; lodyha prostřená, čárkovaná; listy srdčité, šlaločné, zaubkované: lalokůw tupých; kwěty drobné, žluté, úžlabičkové, dvojčatné nebo pětičatné, stopečnaté; kwět samčí zwonkowitý; plátkůw obwejtých; kwět samičí: trubky kalichowé kulovaté, 12brázdé, mrtnaté, kraje zwonkowitého, zuby wěnceného; ovoce kulovaté, zwici třeshně, žluté a zeleně čárkované, ježaté, náramně hořké a násilně počišťující. — W Arabii, malé Asii a Africe. ☉

Mají za to, že to kolokwinta, jejížto dužninu prorok Elias s maukau smíchaw učinil jedlau.

D. kawon C. Citrullus Ser. Cucurbita Citrullus Lin. Plenk t. 157. C. Anguria Duch. Anguria indica Rumph 5. t. 146. f. t. Anguria Citrullus Blak. t. 157. Anguria Mat. Háj. 135. — Wel. 156. D. Dyně, Díně, kawon, lubenice, wýřel, melaun wodní. Zelina welmi chlupatá, rozprostřená, rozwilinatá; listy na řapících přímých rovnowážné, tupě zpeřenostříhané, přisiwé, tlusté, křehké; kwěty ojedinelé, opatřené listenem podlaublým, netuze weliké, bledě žluté; ovoce zakulatělé, lysé, hladké, hwězdowitě skwrnaté. — W Indii a Africe, nyní se sází po celé jižné Ewropě a w Uhřích, u nás jako melauny pod sklem. ☉

Dyně podobá se melaunu, přewyšuje ale jej velikostí. We Wlaších býwá 3' dlouhá, 2' tlustá a 30 liber těžká, w Indii ale ještě wětší, twrdá, hladká, černě zelená, skwrnami bledě zelenými nebo bělawými znamenaná; dužnina wněšná zatwrdlá, nejedlá, wnitřní obyčejně čerwená, měkká a šlawau přemnohou wodnatou naplněná, takže po bradě a rukau teče, sladkau, žízeň welmi hasící a občerstwující; semena mnohá, černá nebo čerwená nebo rusá, řídkěji hustěji černě tečkovaná, jedlá. Jest odrodek podlauhlého ovoce a welikého, takže dwa muž sotwa unese. Jedí se surowé, pečené, párau wařené nebo s maukau smíchawé.

D. kopwa. C. Colocynthis Lin. Blak. t. 441. Plenk t.

699. *Düsseld.* 12 t. 10 *Wagn.* 2. t. 234. Kolokwintida *Mat. Háj.* 380. b. Kolokwintida nebo rajské jablko *Mat. Wel.* 450. C. Kopwa, mořská cibule. Zelina prostřená; lodyhy autlé, hranaté, přimrtnaté; listy srdčitovejčité, mnohostříhaně laločnaté, na lici zelené, na rubu bělochlupé; laloky tupé; řapíky zdělí listu; rozviliny krátké; kwěty žlutavé, malé, ojedinelé, úžlabíčkové, stopkaté; samiči s trubkau kalichowau kulowatau, přimrtnatau, s krajem zwonkowitzým, rozštípeným na ušty auzké; plátky malé; ovoce kulowaté, lysé, uzráním žluté s kůrkau tenkau pewnau. — Na Žapanu, nyní také na Předhoří dobré naděje a po malé Asii. ☉

Dužnina plodowá haubowitá, bílá, wyschlá, náramně hořká a násilně na stolici žene, druhdy w lékařstwí velmi wážená, nyní zcela wywržená.

TIWUK. LUFFA.

Kwěty samčí latněné, žluté; kalich trubky polokulowaté, uštůw trubky delších. Plátky prosté, dole puknauce padající. Tyčinek 5, wolných; prašníky velmi klikaté. Kwěty samiči ojedinelé; kalich trubky podlahlokejowité, uštůw trubky kratších. Tyčinky skoro pometalé. Blizny ledwinowité. Plod wejcowitý, 3pauzdřý, brázdowaný, pod pokožkau vláknatý. Semena dole 2laločná.

T. ostrohranj. *L. acutangula* Ser. *Cucumis acutangulus* Lin. *Jacq. h. vind.* 3. t. 73. 74. *Perola Rumph* 5. t. 149. *Rheed.* 8. t. 7. Zelina; lodyha dlauhá, točiwá, hranatá, přilyšá; listy srdčité, připětílaločné, ostře zubaté; rozviliny nerozdělené, nebo na dvě neb tři klané; kwěty žlutavé, dost veliké, samčí na hroznech dole listenami opatřené, zponenáhla se rozvíjející; ovoce podluhowaté, 1—2 pidi dlauhé, kyjowité, 10hrané, ušty kalichowými, čárkowitými wěňčené, s kůrkau twrdau; semena plochá, podlahlookrauhlá, zralá černá, lesklá. — W Indii východní a Číně diwoká i sázená. Kwěte dwakrát do roka. ☉

Plod zralý otvírá se na konci wíčkem ostrým, dužninu má wyschlau, kůrku pewnau, skoro dřewnatau; pokud ale nezralý, naplněn dužninau bílau, šťáwnatau; jedí jej tedy pečený, za salát anebo s rýží wařený. Kořen a plod proti hryzení, olej semenowý proti wyraženinám.

T. egyptský. *L. aegyptica* Mill. *L. arabum Alp. aeg.* t. 58. *Momordica Luffa* Lin. *Moris.* 2. s. 1. t. 7. f. 1. 2. Zelina; lodyhy tenké, prostřené, řídkochlupé, 3—4' dlauhé; listy řapíkaté, srdčitopřiókrauhlé, laločnaté; lalokůw

rohatých, dole wyseknutých, kraji nadlehawých, mrt-
natých; při každém listu rozwilina jednoduchá, na kon-
ci rozdělená; kwěty dost veliké, žluté, tmawěji čárko-
wané; samčí na hroznech úžlabičkových, stopkatých;
samiči často se samčími w témž úžlabičku na stopce
obyčejně jednoduché; plod obwejšitokejowitý, 10hra-
ný, ušty kalichowými wěňčený, asi 6" dlouhý, žlutawě
zelený; semen mnoho bělawých, poněkud nerowných.
— W Arabii, Egyptu. ☉.

Owoce jest mdlé, kecowité, velmi vláknaté a slauží chudně
potrawau. Arabowé vláknny dužniny zbawenými nadržají tělo w kaupeli
k zahnání wyraženin.

L. oblý. *L. Petola Ser. Petola Rumph 5. t. 147.* Lo-
dyha oblá, prostřená; listy srdčité, 5—7laločné: laloky
ostré, pilowané, prostředního nejdelšího; rozwiliny roz-
štěpené; ušty kalichové podlauhlé, tupaunké; plátky
obsrdčité, zubaté, kratší uštůw kalichowých; owoce jako
okurka, 1 1/2" dlouhé, co rameno tlusté, zakončité, rovné,
bledě červené, s několika mělkými brázdami, wlnkowa-
té. — W Indii východní a Číně všude sázený. ♂.

Owoce se jí, jest ale wodnaté, mdlé a plné černých semen.

KOPALAM. BENINCASA.

Kwěty mnohomanželné, jednodomé, ojedinelé, žlu-
té. Ušty kalichové krátké, široké, po kraji čerité, zubaté.
Plátky obwejšitozaokrauhlé, otewřené, kadeřawé a čerité.
Samčí: tyčinky 3bratré, rozewřené, nitka krátká, široká;
prašniky velmi neprawidelně obwinuté, odlehlé. *Samiči*:
tyčinky samčí často připometawé. Blizny nejtlustší, ne-
prawidelné. Semena s krajem tlustaunkým.

K. woskonosný. *B. cerifera Savi cuc. p. 6. ic. Cucur-
bita cerifera Fisch. Cumbalam Rheed. 8. t. 3.* Nejhuň-
tější, pižmem zapáchající; listy srdčité, přípětílaločné:
lalokůw ostraunkých, zejgowaných; rozwiliny jednodu-
ché; owoce wejšitowálcowité, zelené, odwislé, přikryté
wlnau křehkau a jiním siwým. — W Indii východní.
Kwěte w lipnu až do září. ☉

Jiní tlusté, bílé, plody potahující bywši snato opět se dělá
a sestává z wosku těžko roztopitelného a pryskyřice. Wosk ten
sice se nepotřebuje, rostlina ale náleží k lékářským w vlasti
obyčejným.

MOHAD. TURIA.

Kwěty jednodomé. *Samčí* okoličené: kalich šdilný,

uštůw kopinatých, odstálých; koruna kolowitá, šplátkowá, žlutá; tyčinek 5, přímých, nitowitých, trojbratrých; prašníky čeřitobludištné; waječníka památka polokulatého. *Samičiči*: kalich a koruna samčiči; tyčinky bez prašníkůw; waječník wálcowitoztlustlý; blizny 3, dwojlaločné. Plod wálcowitý.

M. obecnyj. T. moghadd *Forsk.* Lodyhy lysé, oblé, rozwiliny protulisté; listy střidawé, řapikaté, 3" dluhé, 3laločné: laloku prostředního celého, postrannich trojlaločných anebo hluboce 2chobotnatých; kwěty weliké, bílé; owoce lysé, wejčítopodluhowaté, zdělí 1 $\frac{1}{2}$ ", ztlauští 1", zmládí zelené, bělawě tečkowané, dozralé žlutawé. — W Arabii šťastné.

Owoce jedí.

POSED. BRYONIA. ZAUNRŮBE.

Kwěty jedno- nebo dwojdomé. Plátky dole sotwa srostlé. *Samčiči*: kalich 5zubý; tyčinky 3bratré, prašníky klikaté. *Samičiči*: čnělka na tré klaná. Plod wejcowitý nebo kulowatý, hladký, málosemenný. Semena wejcowitá, sotwa smačknutá, wíce méně obraubená.

P. holemjy. B. grandis *Lin.* Vitis alba *Rumph* 5. t. 166. f. 1. Bryonia *Burm. zeyl.* t. 19. f. 2. Kořen tlustý, daleko široko se plazící, nemléčnatý; staré lodyhy nej-doleji dospíwají někdy k tlaustce ramena, nabýwají výšky několika sáhůw, a rozdělují se na mnoho wisutých wětwi s rozwilinami jednoduchými; listy srdčité, rohaté, rohu konečného tupého, nejcelejší, lysé, na lici mozo-latotečkowané, wezpod dole šzlazé, co ruka široké, takže kmen, po němž se wzpínají, docela listim jest přikryt; stopky úžlabíčkové, 1kwěté; kwěty zwonkowité, bílé, 1" dluhé; owoce podluhowaté jako malá okurka, ztlauští půl prstu, žluté, dole s několika kolcy podhnutyými. — W Indii východní. 4.

Owoce jedí, též i listy co waríwo. Kořen jelo působí jako sasaparila a jest dobrý lék k wyhnání neštowic.

P. okoličnaty. B. umbellata *Klein.* B. Teedonda *Roxb.* B. hastata *Lour.* Karivi-valli *Rheed.* 8. t. 26. Lodyha lysá, pnulá; rozwiliny jednoduché; listy obak lysé, na lici tečkowané, dolení 3palečné nebo delší, podlahlorsrdčité, dole přirohaté, po kraji obdál zaubkowané, na konci zakončité, hoření půldruho- nebo dwojpalečné, dole trojlaločnošipowité, zakončité, hrotité; stopky úžlabíčkové, okoličené, mnohokwěté, řapíku kratší; kwěty

žluté, drobné; plod zwíci hrušky, žlutý, 3pauzdrý. — W lesech Indie východní. Zelená a květe celý rok. 4.

Owoce jedlé; šťáwa z listu žene na stolici; kořen proti ochromnutí a k obměkčení wředůw.

P. červený. B. dioica Lin. Jacq. aust. t. 199. Plenk t. 700. Hayn. 6. t. 24. Düsseld. 10. t. 15. 16. Posed Mat. Háj. 383. — Wel. 456. Posed, černoposed, osech, záplotník. Kořen řepowitý, dužnatý, přeweliký, 1—2' dlouhý, co rameno tlustý, obyčejně na dvě wětwe rozdělený, na přič swraskalý, wně žlutawě šedý, u wnitř bílý, mléčnatý, vypauští několik lodyh pnulých, wětewnatých, žlábkowitě hranatých, přilysých; listy řapíkaté, srdčité, dlanitošlaločné, zubaté, obak mozolatotečkowané: lalokůw zakončitých, prostředního delšího a wětšího; kwěty dvojdomé, špinawě bledorusé, zelenawě žilnaté; samčí na hroznech konečných, dlouhostopkatých, samičí o polowici menší na okolicích jednoduchých, krátkostopkatých; owoce kulowaté, zwíci hrachu, červené; semena obwejitokulowatá, smačknutínká, šedá, černě strakatá. — W plotech a křowistích Ewropy teplejší a západnějši. Kwěte w čerwnu až do září. 4.

P. černý. B. alba Lin. Knorr del. 1. t. z. Fl. dan. t. 813. Schk. t. 316. Hayn. 6. t. 23. Düsseld. 18. t. 2. P. bílý. Jména předešlého. Podobá se předešlému; listy srdčité, šlaločné: laloky méně zakončité nežli předešlého, a prostřední méně prodlažený a sotwa delší postranních; rozwiliny dvojčatné; kwěty jednodomé, drobnější: samčí na chocholicích hroznowitých, prodlažených, předlaubostopkatých, samičí též na wrcholicích déle stopkatých; owoce kulowaté, černé. — W plotech a křowistích Ewropy chladnější. Kwěte w čerwnu až do září. 4.

Kořen obého toho rodu jest za čerstwa chuti protiwně hořké a prudké a silně žene na stolici; protož w lékařství před časy byl zhusta potřebowan; hlavní jeho prwky jsau škrob, cukr slizký a prwek obzwláštní prudký; čerstwý kůži zpruzuje. Sprostý lid pije šťáwu z kořene wykapalau proti wodnotělnosti.

LIBENKA. SICYOS.

Kwěty jednodomé. *Samec*: kalich 5zubý, zubůw šídlowitých; koruna šdílňá; nitky 3 (raději 5, trojbraťých). *Samice*: čnělka na tré klaná; blizna tlustaunká, na tré klaná. Plod lsemenný, nejčastěji kolcatý; semeno obwejité.

L. rohatá. S. angulatus Lin. Lam. t. 796. f. 2. Schk.

t. 316. *Dill. elt. t. 51. f. 69. Herm. par. t. 133.* Lodyhy tenké, dlouhé, pnulé, šerpiwé; listy srdčité, rohaté, zaubkované, šerpiwé, lalokůw zakončitých; řapiky kratší listu, skoro wlnkované; rozwiliny úžlabičkové, niťowité, okolikowitě rozdělené; kwěty samčí chocholičnostrbaulené, na stopce společné dlouhé; kwěty samičí sedawé, strbaulené, na konci stopky asi o polowičku kratší kwětůw samčích; koruny drobné, bělawé; ovoce wejcowité, dost malé, plstnaté a chudokolcaté; semeno dole uťaté, na konci nejtupější. — W Americe sewerčné; u nás w zahradách k děláni besídek. ☉.

WYMRŠTILKA. ELATERIUM. SCHNELLGURKE.

Kwěty jednodomé. *Samčí* na hroznu nebo chocholiku. Kalich příplátkowitý, zwonkowitý, zubůw sotwa patrných. Koruna srostloplátkowá. Nitky a prašniky srostlé. *Samičí* ojedinelé nebo z téhož úžlabička se samčími vynikající. Kalich prodlažený, plátkowitý, dolejškem ježatým waječnik obkličující, s hrdlem niťowitým wíce méně prodlaženým, pak rozšířeným a tu nesaučím plátky a tyčinky. Čnělka tlustá. Blizna hláwkowitá. Dyně tobołkowitá, kožnatá, ledwinowitá, ježatá, 1pauzdrá, 2—3chlopná, zpružně pukající, mnohosemenná.

W. srdčitá. *E. carthaginense Lin. Jacq. am. t. 154. — ic. pict. t. 232. Lam. t. 743.* Zelina; lodyhy oblé, lysé, rozstřené, pnulé; rozwiliny rozstěpené, boční; listy srdčité, rohaté, nejautleji pilované, wezpod lysé, na líci šerpiwaunké, řapikaté; stopky samčí mnohokwěté, úžlabičkové, ojedinelé, skoro zdělí listu, hrozněné nebo příokoličené; stopky samičí z téhož úžlabička wyniklé, ojedinelé, 1kwěté, krátké; kwět bělostný, w noci libowonný; plod zelený, 1½" dlouhý, málo má dužniny wodnaté, okurkau zapáchající, wně měkce mrtnatý, zralý nejmenším dotknutím násilně pukající a semena wymršťující; jedna chlopně na straně poddutě zaujímá skoro celý powrch tobołky a má podobu osmičky (8); druhá chlopně jest podlauhlá, nahoře a wnitřku cpatřená násadkau pružnau, na níž 18 semen plochých, hnědých, dole žubých. — W Americe jižné u Kartageny na wrších. ☉.

MOMORDIKA. MOMORDICA. BALSAMAPFEL.

Kwěty jednodomé, žluté nebo bílé na stopce niťowité, 1listenné. *Samčí*: kalich na patero klaný, trubky

nejkratší. Koruna 5dílná. Tyčinky 3bratré; prašníky srostlé. *Samičí*: tyčinky 3 neplodné. Čnělka na třé klaná. Waječník 3pauzdrý. Plod často měkkoostnatý, zralý zpružně pukající. Semena smačknutá, sítkowanoswraskalá.

M. balsamka. *M. balsamina* *Lin. Blak. t. 539. Knorr t. B. 3. Zorn t. 45. Lam. t. 794. f. 1. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 208. 209. Momordyka Mat. Háj. 382. — Wel. 457. C. Momordika, momortika, balsamka, židovská jahoda. Kořen mrcasatý, letní, vyhání několik lodyh tenkých, slabých, lysých, pnulých, rozwilinami protilistými; listy řapíkaté, okrauhlé, 7laločnodlanité, zubaté, lysé, lesklé; květy dost veliké, bledě rusé vynikají z uzlabička na stopkách tenkých, jednoduchých, ojedinelých, málo delších řapiku, na hoření polowině opatřených listenem maličkým, zokrauhlým a zubatým; plod elipsowitowejčitý, obak ztenčený a ostrý, nepatrně hranatý, jasně červený nebo pomarančový, posetý pahrbečky bradawicowitými, w řadách na dél rozpostawenými, pukající na dél nepravidelně; semena waječná, zpleštilá, silně swraskalá, tupě zějkwaná, hnědá, w červeném míšku zawřená. — W Indii východní, u nás w zahradách a za okny žádajíc teplo a mnoho slunce. Kwěte w Indii pořad, u nás w lipnu a srpnu. ☉.*

Plody močí se w oleji dřewěném, který na oznobeniny potřebujf.

M. papara. *M. charantia* *Lin. Balsamina Comm. hort. t. 54. Amara indica Rumph 5. t. 151. Pandi - pavel Rheed. 8. t. 9. Wyhlíží jako předešlá, jest ale méně lysá a tmawěji zelená; listy wětší 7laločnodlanité, zubaté, přisrstnaté; rozwiliny pýřité; květy wětší; listen srdčitý, nejcelejší pod polowičkau stopky, čímž obwzlastě od předešlé se liší; plody podluhowaté, zakončité, hranaté, pahrbečkaté, barwy šafránové nebo červené, s dužninau žlatau, měkka; semena podlauhlá welmi nepravidelně swraskalaunká, žlutě tisawá, po kraji nepravidelná, pahrbečkatá. — W Indii východní. Kwěte w plišti, u nás w čerwnu a lipnu. ☉.*

Kořen bílý, hořký, plný bradawic. Listy silně zapáchajf a jsau hořké; celau nať utrhujf a na hůrách suší, aby ji mohli, kdy libo, místo chmele do piwa cukrowého dáti. Dužnina z owoce červená, sladká, zdravá, wůbec se jídá; též i semena jsau jedlá.

TYKWICE. ECBALLIUM. SPRITZGURKE.

Kwěty jako u dyně. Plod zralý, u samé stopky

zpružně se oddělující, a děrau dole tak udělanau násilně vystřikující šťáwu. Semena wejcowitá, málo smačknutá, hladká.

T. stříkawý. E. Elaterium Rich. E. cordifolium Moench. Momordica Elaterium Lin. Sims mag. t. 1914. Schk. t. 313. Hayn. 8. t. 45. Düsseld. 16. t. 11. Tykwice stříkawá Mat. Háj. 381. — Wel. 451. Zelina siwě zelená, mrtnatošerpiwá nebo těstinatá; lodyha prostřená bez rozwilin; listy dlauhořapikaté, trojúhlowejčité, dole hluboko srdčité wyřiznuté, přilaločnaté, zejkwanozubaté, welmi swraskalé, čerité, 4" dlauhé, 3" široké; kwěty zelenawě rusé, žilnaté, $\frac{3}{4}$ —1" w průměru: samčí na wrcholicích o dlauhau stopku podepřených; samičí ojedinělé, krátkostopkaté, z téhož úzlabička wyniklé; owoce elipsowité, obak tupé, 2" dlauhé, zelené, dužnaté, šťawnaté, ježaté, zralé nachýlené a se stopky prodlaužené nejmenším dotknutím odskakující i welikým násilím wystřikující semena hnědá a množství šťáwy. — W Ewropě jižné na škrobotinách. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Kořen a owoce welmi hořké násilně dolem počištnjí, protož owoce jindá w lékařstwí proti wodnotělnosti bylo potřebowáno.

SLADKOJAM. SECHIUM. STACHELGURKE.

Kwěty jednodomé, žluté. *Samčí*: kalich přípětizubý, desíti dubkami wyhlubený. Koruna s kalichem welmi srostlá. Tyčinek 4—5, jednobratrých, na konci prostých, rozewřených; prašniky srdcowité, odstáwající. *Samičí*: kalich a koruna jako samčí. Tyčinky žádné. Čnělka tlustá. Blizna přihláwkowitá, na tré nebo patero klaná. Plod obsrdcowitý, 1semenný; semeno wejčité, plochosmačknuté.

S. jedlý. S. edule Swartz. Sicyos edulis Swartz. Jacq. am. t. 163. Charyota edulis Jacq. am. t. 245. Charyote, chocho, chaio. H. Zelina pnulá, rozwilinatá, jměním okurkám podobná; lodyha oblaunká, čarkowaná, hladká; listy srdčité, rohaté, šerpiwé: lalokůw dole sklímených, zubatých, konečného déle zakončitého; řapíky lysé; rozwiliny na tré neb patero klané; kwěty newonoé, drobné, žlutokorunné; samčí brozněné, samičí ojedinělé z téhož úzlabička; owoce zwicí slepičicho wejce anebo pěsti, obwejcowité, šbrázdé, na konci hrbaté, chlupatoježaté, zelené, lesklé, u wnitř bělawé, dužnaté; semeno zelené, we wětších plodech palečné, w hořením kautě plodu umístěn, a kterýž zralé šterbinau rozpučiwsi maličko

powynikne, z konce swého kořínky vyhání a do země pauští; z druhého konce ale vypaští pniček, co oplodí hnije. — W Indii západní všude se sází. Kwěte a zraje w provincii. ☉.

Owoce to každodenně přichází na stůl w polévce a kaši.

SPOLUAUDKA. MELOTHRIA.

Kwěty jednodomé. *Samčí*: kalich 5zubý. Koruna zvonkovitá: plátkůw brvitých anebo zubatých, nebrvitých. Tyčinek 5, trojbratřých. *Samičí*: čnělka 1. Blizen 5; brvitých. Plod 3pauzdrý, mnohosemenný.

S. obecná. *M. pendula* *Lin. Lam. t. 28. f. 2.* *Cucumis Sloan. t. 142. f. 1.* *Pluk. alm. t. 85. f. 5.* *Bryonia Plum. ic. t. 66. f. 2.* Zelina; lodyhy tenké, hranaté, pnulé, 4—5" dlouhé, s rozwilinami jednoduchými, úzlabičkovými; listy řapikaté, srdčité, 3laločné, zubaté, malíčko řehabité, sotwa 2" dlouhé; kwěty na stopkách jednoduchých, ojedinelých, nitovitých, řapiku delších, odwislé, sirkowě žluté, mezi nimiž také mnoho obojakých se nachází; koruna autlaunce zaubkovaná a přichlupatá; owoce wejčitozakulatělé, hladké, černawé, zwici hrachu, wisuté, 5—6semenné. — W Americie serwerné a Indii západní. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Owoce jedí jako malé okurky. Štáwau listní zahánějí skwrny s očí.

WLASOKWĚT. TRICHOSANTHES. HAARBLUME.

Kwěty jednodomé, bílé. *Samčí*: kalich přilysý, 5dílný: uštůw šětinau zmnožených, wně o 5 zubech střidawých s ušty. Koruna o 5 plátcích brvitých. Tyčinky 3 (raději 5, trojbratřých). Prašníky srostlé, welmi zprohýbané. *Samičí*: kalich 5zubý. Koruna 5dílná, laločnatobrvitá. Čnělka na tré klaná. Blizny podlauhle, šidlowité. Plod podluhowatý, 1—3—6pauzdrý. Semena smačknutá, w míšku zawřená.

W. obecný. *T. anguina* *Lin. Lam. t. 794.* *Anguina Mich. gen. t. 9. Mill. ic. 32.* *Cucurbita Till. pis. t. 22.* *Sabat. rom. 1. t. 71.* *Petola anguina Rumph 5. t. 148.* Zelina pnulá: lodyha tupě 5bočná, srstnatá, pnulá rozwilinami nejdelšími na dvě klanými; řapiky tlustší nežli lodyha, srstnaté, přimrtnaté; listy srdčité, 3laločné, vykrajowanozubaté, pýřičkované, znoženožilé; stopky úzlabičkové, s rozwilinami; kwěty samčí na stopce dlouhé, hrozněné, samičí ojedinelé, krátkostopkaté, ušty kali-

chowé nejkratší, přízubowité; ušty korunowé wejčité, laločnatobrwité: owoce 3—3½' dlouhé, sotwa 2" tlusté, walcowité, hadowité probýbané, oblopodluhowaté, dlouhozobanité, chlupatomrtnataunké, pukawé, šedozelené, jakoby pomaučené, zralé ohniwé, se slupkau tenkau, papírowitau, snadně se trhající; semena momordikowým podobná, hnědorusá, po kraji zubatá. — W Číně a Indii východní. Kwěte w kwětnu až do srpna. ☉.

Na mnozé se tam sází. Celá rostlina nepřijemně zapáchá a hořce chutná jako plod, který nicméně poskytuje dobré wařiwu, když nedozralý t. j. 1 střewíc dlouhý se zwaří a prwní woda odleje. Ostatně silně na stolici žene, a tudyž proti tasemci se potřebuje.

W. okurkowý. T. cucumerina Lin. Pacta - valam Rhœd. 8. t. 15. Smradlawá, pnulá po stromech rozwinami sochatými; listy zwíci ruky, měkké, srdčité, rohatí, huňatické, řapikaté, běložilé; řapíky měkkoostnaté; kwěty samčí příkoličené, samiči ojedinelé, krátkostopkaté; ušty kalichowé wejčité; plátky na konci třásnaté; owoce wejcowité, hrotité, hladké, zelené, běločárnaté, pak pomarančowé, zwíci slepičihw wejce, 3pauzdré; semena 5—6, w červených místích. — W Indii východní na půdě písčité. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Zwařeninu ze semen potřebuj proti bryzení; šťawu kořenowau k počišťowání, owoce k obměkčení wředůw.

W. hořký. T. amara Lin. Colocynthis Plum. am. t. 100. Lodyha oblá, lysá, s rozwilinami jednoduchými; listy srdčité přitrojrohé, chobotnaté, tečkowanošerpiwaunké, řapikaté; kwěty samiči ojedinelé, na stopce listu delší; kalichy dlouhotrubkowité, ušty kopinaté, ostré; plátky wejčitozaokrahlé, třásnaté; owoce obwejčítodlauhlé, 9pauzdré, zelené, na dél běločárkowané, 5" dlouhé, 1½" tlusté, dužniny bílé, hořké; semena auzkopodlauhlá. — Na Domingu ostrowě. Kwěte w prosinci. ☉.

Owoce potřebuj ku tráwení myší a kryš.

W. trojlístkatý. T. trifoliata Blum. Momordica trifoliata Lin. Poppya sylvestris Rumph 5 t. 152. f. 2. t. 153. Listy složené z lístkůw 3, zaubkowaných, šerpiwých, postranních wně hrbatých; koruny weliké, hedwabité, žluté; kalichy modré; kwěty samčí přibrozněné, listenaté, s prašniky brunatými, samiči ojedinelé; owoce wejcowité, zwíci jablka, červené, měkkoostnaté, se skořápkau dřewnatou, křehkau, 6pauzdré, s dužninou žlutou, bezchutnou; semena zpleštilá, zaubkowaná. — W Indii w lesech bambusowých. ☉.

Těž se sází v zahradách, protože mladá nať co wařivo se jí: štáva z ní s vlácnem palmovým proti vodnotělnosti a ochromnutí; kořen pění se jako mýdlo a potřebuje se ku praní; hadí milují ovoce.

TYKEW. CUCURBITA. KŮRBIS.

Květy jednodomé. Koruna zvonkovitá, žlutá; plátky dohromady a s kalichem velmi srostlé. *Samčí*: kalich polokulovatý. Tyčinek 5, trojbratřích; prašníky srostlé, dole a na konci náhle zakřivené, rovnoběžné. *Samičí*: kalich obvejčitokejovitý, proti konci zaužený nebo zvonkovitý, a po odkvětení pod krajem obríznutý. Prašníky nejčastěji neplodné. Blizny 3, ztlustlé, 2laločné. Plod 3—5pauzdrý. Semena smačknutá, vejčitá, po krají sotva ztlustlá.

T. obecná. C. Pepo Lin. Zelina; lodyha hranatá, štetinatá, větewnatá, 6—20' zdělí, položená nebo pnulá; rozviliny větewnaté, oblé, wedlé řapíku vyniklé; listy dlouhořapíkaté, srdčité, 3laločné, vyhlodanozaubkované, wezpod jakož i řapíky tuhosersté, na lici šerpiwé; květy úzlabičkové, ojedinelé, samčí dlouhostopkaté; ústy kalichové šidlowité, zelené, mětnaté, $\frac{1}{2}$ " dlouhé; koruna přeweliká, 4—6" dlouhá a tolikéž široká, tmaworyzá nebo pomarančowá: ustůw wejčitých, ostrých, ukončených hrotem zeleným, žebrožilnatých; ovoce kulovaté, elipsowité, obwejcowité, rozdílně veliké a barewné; semena přehojná, bělawá. — W Lewantu. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Tykw tisíciletým sázením we všech swěta dílech w přemnoho odrodkůw se proměnila, takže nelze mezí jejich zewrub ustanowiti. Následující jsou nejlawnější a u nás nejznámější.

a) *T. pravá* (grička). *C. Pepo Lin.* Ovoce zakulatělé nebo podluhovaté, hladké, obyčejně 1' tlusté, nahoře a dole zatlačené, žluté; semen mnoho bělawých, $\frac{1}{2}$ " dlouhých, $\frac{1}{4}$ " širokých

β) *Turek, harbuz. C. Melopepo Lin. Bauh. hist. 2. p. 224. Mor. 1. 5. 1. 8.* Ovoce zpleštilokulovaté, na hoře zatlačenopupkaté, na krají opatřené uzly čili hrbolky, které wyhlížejí jako koruna; dužnina wyschlá, bělawá kůrka twrdá. Ten odrodek opět velmi se proměňuje, jsou čilowitý, hruškowitý, klobankowitý, ano i štětowitý; též i semena podlé těch twarůw se mění, jsouce zakulatělá, pahrbčítá, atd.

γ) *T. bradawičnatá. C. verrucosa Lin. Bauh. list. 2. p. 232.* Ovoce zakulatěloelipsowité, bradawičnaté.

δ) *T. pomarančowá, tykwice. C. aurantia Willd.* Nať nejšerpiwější, listy přisrdčité, 3laločné, ostře zaubkované; ovoce kulovaté, hladké, twarem a barwou pomaranči podobné.

ε) *T. wejcowitá, C. ovifera Lin. J. Bauh. hist. 1. p. 222, 223. f. 1. C. sylvestris Dod. 670. f. 1. C. pyriformis Lob. hist. 367. f. 2.* Ovoce obwejcowité, hladké, zelenawé nebo nárusé, na dél bělošmaulowané, jako slepičí wejce wyhlížející.

3) *T. Plucar, tykw obrowská. C. maxima Dach. Tourn. inst. n. 2. t. t. 34. Lob. ic. 641. f. 2. C. Potiro Pers.* Listy srdčité, nejswraskalejší, řapky mrtnaté, ovoce největší, 40—60, anobř 200 liber zříd, zakulatělé, žluté, červené nebo zelené.

Tykwe potřebuj se hlawně ku krmení prasat, w teplejšfch krajinách ale rozdlně připrawené slauží chudšimu lidu potrawau. Ze semen jako z mandlí dělá se tak nazwané mléko, kteréž w lékařstwi se potřebuje. Mnohé naduwedených odrodkůw pro obzwláštnost a neobyčejnost chowají se w zahradách.

HRANODYNĚ. ANGURIA. ANGURIE.

Kwěty jednodomé. *Samčí*: kalich zwonkovitý, 5zubý. Koruna s kalichem welmi srostlá, baňatá, červená, kraje 5dílného, otwřeného. *Tyčinky* 2, stříčné. *Samičí*: kalich a koruna jako samčího. *Tyčinky* 2, neplodné. Čnělka polorozštipená. Blizny rozštipené. Plod 2—4pauzdřý, mnohosemenný, přičtwerobočný. Kořen tlustý, bradawičnatý.

H. znoženosečná. B. pedatisecta Nees et Mart. act. bon. 12. p. 10. Momordica pedisecta Lin. M. vulgo Caigua Feuill. 1. t. 41. Zelina. Lodyha slabá, tenká, dlouhá, pnulá rozwilinami přikoličenými až na nejvyšší stromy a odtud zase dolůw se spauští; listy velké, řapikaté, srdčité, okrauhlé, znoženošdlné: lalokůw nejcelejších, wejčitopodlahlých, zubatých, rozewřených; kwěty drobné, úzlabičkové, žlutawě bílé; samčí na malých chocholících nebo hroznech stopkatých; samiči ojedinelé, skoro sedawé; plod asi 4" zdělí, dužnatý, podluhowatý, dole a nahore ztenčený, na dél šmauhowaný, přečasto bradawičnatý, zralý pěkně zelený a plný dužniny haubowité, nəkyslé; semena w místích černých. — W Peruwii. ☉.

Celau rostlinu w poléwkách jedf.

H. trojlístkatá. A. trifoliata Lin. Plum. am. t. 99. Lodyha tlustaunká, oblá, swraskalá; rozwiliny jednoduché; listy trojmodlanitosečné: lalokůw celých, pobočných jinostranných; kwěty samčí hrozněné, brunátne: trubka kalichowá dlauze baňatá; stopky krátké; ovoce neprawidelně wejčitoobdlaužné, tupohroté, 4pauzdřé, zelené, bělošmauhé, dužnina červená, sladká. — Na Domingu. ☉.

Owoce jedf.

MUČENKOWITÉ. PASSIFLOREAE.

Kalich prostý, vadnaucí, dole baňkovitý nebo trubkovitý; kraj 5—10dílný, v posledním případě dvojřadý: uštův 6, vněšních, listovitých, 5 vnitřních, střídavých, plátkovitých. Plátky žádné nebo řídce 3, v ústí kalichovém. Wěvec z vláken jedno- nebo mnohořadých anebo jednoduchou trubku dělajících. Tyčinek 5, řídce více, jednobratrých, nožku jako pošva odívajících. Waječnik prostý. Čnělky 3, tlusté; blizny kejoovitě, více méně dvojaločné. Bobule 1pauzdrá, 3chlopná: chlopni hned suchých, pukavých, hned dužnatých, srostlých, nepukavých, u prostřed semenici na dél nesaucích. Semena mnohořadně na semenici přirostlá, míškem často dužnatým oděná, smačknutá, ve slupce chrustavé. Kel rovný, u prostřed bílku dužnatého, tenký; kořínek oblý, k pupu obrácený; dělohy rovné, listovité.

Kře rozvilinami se pnací, řídce zeliny, byliny, stromy. Listy střídavé, celé nebo dlanitodělené, pořídce lichopeřené, s prostýma palistoma. Kwěty pravidelné, obojaké, řídce jednodomé, obyčejně veliké. Stopky 1kwěté, pořídce mnohokvěté, pod kwětem klaubnaté, a tu pokrywka 3lupennou anebo 3dílnou opatřené.

Řád ten obsahuje více 180 rodůw (w 10—11 pokoleních), ježto rostau w největším dílu Indie západní a Ameriky jižní; w Evropě ani jediné není, w ostatních světa dílech toliko $\frac{1}{6}$. Mnohé jich krásnokvěté; mnohé dávají ovoce lahodné; we vlasti mnohé mají se za léky aučinné. W kořenu mučenky čtyřhrané našli obzvláštní prvek (mučenkowinu, passiflorinum), který nepochybně i w jiných rodech se nachází, a uděluje jim moc hlísty a zimnice léčiti.

Podřadí troje :

1. **PAWZOROWITÉ.** Plátkůw 5. Waječnik sedavý. Rozviliny žádné. Kmeny nepnulé.

2. **MUČENKOWITÉ.** Plátky žádné. Tyčinek 5 (jednoho 4). Waječnik nožičitý. Stopky některé někdy rozvilinaté. Lodyhy často pnulé.

3. **PODKONČAKOWITÉ.** Kalich trubkovitý. Tobolka na konci 3chlopná. Semenice nad rozpučením chlopni neprodloužené. Waječka přímá. Semena bez míšku. Polokře nepnulé, rozvilin a palistůw zbawené.

Podřadí 1.

PAWZOROWITÉ. PAROPSIDEAE.

PAWZOR. PAROPSIA.

Wěno ze vláken vláskovitých, jednořadých, w 5 swazkúw rozpostawených, ze dna kalichowého wyniklých. Tvčinek 5, dole krátce jednobratrých; prašníky přímé. Blizny 3. Tobolka měchýřovitá, 3chlopná.

P. jedlý. *P. edulis* *Pet. Thuar. af. t.* 19. Keř asi 5—6' zwýši, wětwi dlahých, málo rozdělených; listy střidawé, zaužené w řapík krátký, wejčité, 3—4" dlahé, 1" i wice široké, z lehka pilowané, lysé, tupé; kwěty úžlabíčkové, chomáčené, mírně stopkaté; kalich uštůw 5, wejčitých, pyřitých; plátky kratši kalichu, kopinaté, ostré; waječnik jednoduchý, sedawý; čnělka krátká, o třech bliznách paličkowitých; tobolka měchýřovitá; semena mnohá, podlaublá, smačknutá, zawřená w mísku dužnatém, bělawém, proswitawém. — Na Madagaskaru. \bar{h} .

Mísky semena obalující jsau sladké a oblíbené Ewropanům a zeměninům.

Podřadí 2.

MUČENKOWITÉ PRAWÉ. PASSIFLOREAE VERAEE.

MUČENKA. PASSIFLORA. PASSIONSBLUME.

Trubka kalichowá krátká: kraj 5 — 10dílný, a pak ušty wnitřní barwené, plátkowité. Wěno w ústí kalichowém z několika saustředních řad třasní. Bobule nožkatá, nejčastěji dužnatá, pořidku wyschlá nebo příkožnatá.

Rostliny (wíce 100 rodů) nejčastěji křowité, řidko zelinné, pnulé rozwilinami do wětš wýšky. Kwěty mnohých přeweliké, ozdobné. Semena w mísku slizkokecowitém.

*) Stopky mnohokwěté, hned dvojčatné, u prostřed s rozwilinau, hned ojedinelé, wětewnaté, se žebrem prostředním w rozwilinu ukončeným. Pokrywka žádná nebo nejmenší. Kalich 10ušetný. Pně se pnaucí.

M. mlazokwětá. *P. cirriflora* *Juss. ann. mus. G. t.* 41. *f.* 1. Listy znoženosečné: laloky řapíčkowané, w zpod bělawé, wejčité, dole obak 1zubé; řapík nad dolejškem žlazý; stopky wětewnaté, nesaucí rozwilinu,

dvě malé šupiny pokrywku dosazující a kwět ojedinelý; wěnc z třasní trojřadých, nestejných, bělo-, žluto- a čerwenopeřestých; owoce zwící hrušky, 1pauzdré, 3 chlopněmi pukající. — W lesech guianských. \bar{h} .

Owoce chuti hnusné velmi nebezpečno drúbeži a prasatům, jeho se nazrawším.

M. čerwená. *P. rubra* Lin. *Cav. mon. t.* 268. *Jacq. rar. t.* 186. *Bot. reg. t.* 95. *Plum. am. t.* 83. Kmeny wysoko se pnaucí, jakož i wětwe oblé, brázdowané, srstnaté, čerwenawé; listy aksamitnaté, dole srdčité, 2laloké, w chobotu osinaté, na rubu jakož i řapíky bezžlazé, 3—4" dlauhé, 3žilé, žilau prostřední w osinu chobotowau wybihající, pobočnima do lalokůw zakončitéch běžícima; řapíky čerwené, huňaté; kwěty ojedinelé, odwislé, stopkaté, 1" široké; kalich zpodiny wejcowité: uštůw 5, wněšných huňatých, u wnitř bílých, 5 wnitřních bledě pleťowých, dlauhých co wněšný wěnc, nitnatý, čerwenawý; wěnc prostřední krátký, řasnatý, wnitřní kraj bílý, dužnatý; waječnik elipsowitý; bobule zakulatělá, nepatrně 6hraná, šarlatowá, srstnatá; semena čerwná, w mísku bílém, dužnatém. — Na Antilách a w Americe poblížké. Kwěte w dubnu až do září. \bar{h} .

Zwařenina udělaná z nati, obzwlášť z kwětůw a plodůw, prý ukojuje a omamuje, takže syrup a tinktura zhotowená w některých případech dosazuje opij.

M. hranoplodá. *P. capsularis* Lin. *Plum. am. t.* 138. *f.* 2. Velmi podobná předešlé, liší se ale wětwe trojhranými, listím mnohem řidčeji chlupatým, kwítím bělawým, a plody podlaubloelipsowitými, 6hranými, lysými. — Na Karaiách, w Guianě. \bar{h} .

Proprawuje ženské čmýry.

***) Kalich 5ušetný. Pokrywka žádná nebo nejmenší. Stopky 1kwěté a rozwiliny jednoduché často z jednoho úžlabička.

M. bledá. *P. pallida* Lin. *Bot. mag. t.* 660. *Desc.* 1. *t.* 34. *Plum. am. t.* 89. Nejlysejší; kmeny a wětwe oblé, tenké; listy wejčité, zakončité, lysé, nejcelejší nebo tu a onde slabě wykrajowané, 3žilé, 1½—3" dlauhé, 1—1½" široké, na lici tmawé, na rubu bledší; řapíky krátké, nad prostředkem 2žlazé; stopky ojedinelé nebo po 2—3 w úžlabičku, 1" dlauhé, tenké; kwěty skoro 10" široké, bledě žlutawozelené; ušty kalichowé wejčitopodlauhlé, ostré, mnohem delší wěnce; bobule elipsowitozakulatělá, zwící kulky bambitkowé, tmawě fialowé; semena při-

srdčitá, černá. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte w kwětnu až do října. \bar{h} .

Podlé domnění celá rostlina žene na pot a moč; listy wně přikládaj na zlatau žlu: w Brasílii jí léčí zimnice; z míškůw semenowých náwinných, slizkých dělají lék chladící.

M. korkatá. P. *suberosa* Lin. am. 1. t. 10. f. 14. Jacq. h. vınd. t. 20. Plum. am. t. 84. excl. A. Pluk. alm. t. 210. f. 4. Dolení díl pně má kůru bělawau, tlustau, rozsedalau, korku podobnau; listy lysé, příbrwičkowané, dole žilé, wejčitopřisrdčité, často žlaločné: lalokůw wejčitých, ostrých, prostředního wětšého; řapíky nad polowinau dvojžlazé; stopky dvojčatné; kwěty drobné; ušty kalichowé wnitřní bělawě zelené, u prostřed fialowé; bobule drobné, zralé, nachowě fialowé. — Na Antilách. \bar{h} .

M. žlutá. P. *lutea* Lin. am. 1. t. 10. f. 13. Jacq. rar. t. 607. Cav. diss. t. 267. Bot. reg. t. 79. Clematis Moris. 1. §. t. 2. os. 3. Kořen mnoholetý; lodyhy letní, tenké, slabé, na konci pýřité; listy přilysé, srdčité, na tré klané: lalokůw wejčitých, štětinkau hrotitých; řapíky bezžlazé; stopky dvojčatné nebo ojedinělé, malé, žlutawě zelené. — We Wirginii. \bar{h} .

Jediný to rod, který mírně naše zimy pod šírým nebem snáš, protože lodyhy corožně obnowuje.

***) Kalich 10ušťý. Pokrywka nižádná nebo nejmenší, od kwětu odlehlá, Stopky 1kwěté a rozwiliny jednoduché z téhož úžlabička.

M. hlíznatá. P. *tuberosa* Jacq. schoenb. t. 496. P. *punctata* Lodd. bot. cab. t. 101. Kořen složený z wětwi bulwovitých, skoro wretenowitých, co malý prst tlustých; pně hranaté, pnulé, dole dřewnaté; listy lysé, wezpod žláznaté, dole okrauhlené, žilé, na konci žlaločné: lalokůw podlahlých, ostrých, prostředního nejmenšího; řapíky bezžlazé; stopky dvojčatné, 1" dlauhé; ušty kalichowé podlahlé, tupé, wnitřní bledé, dole hnědé; trásně wěncowé krátké, bělawé, dole brunátné. — W Americe jižné. \bar{h} .

****) Pokrywka podkwětní žlupenná: lupenůw celých anebo zubatých, nelaločnatých. Kalich 10ušťý. Stopky 1kwěté a rozwiliny jednoduché z jediného úžlabička.

M. pilowanolistá. P. *serratifolia* Lin. am. 1. t. 10. f. 1. Cav. diss. t. 279. Bot. mag. t. 651. Jacq. h. vınd. t. 10. Granadilla Mart. cent. t. 36. Lodyhy dole dřewnaté, pnulé, zwýši 5' i wíce; wětwe tenké, srstnaté; listy řa-

pikaté, wezpod pýřité, wejčítokopinaté, ostré, pilkované, peřenožebré, 2—3" dlouhé; řapíky pýřité, 4žlazé; stopky pýřité, s pokrywkau z tří lupenůw šidlowitých; rozwiliny úzlabičkové; kwěty bělawé; wě nec dole čerwený nebo nachowý; nitky tyčinkowé smačknuté, proti konci hnědočerweně tečkované; blizny zelenawé, wyřiznuté. — W Surinamu. \bar{h} .

Owoce jedlé.

M. čerwcová. P. coccinea *Aubl. 2. t. 324. Cav. diss. t. 280.* Pnulá; listy lysé, wejčité, hrubě zubatopilované, přiostré, žlutawě zelené; řapíky 4—6žlazé; pokrywka lupenůw wejčitých, připilowaných, aksamitnatých; kwěty stkwěle čerwené: ušty kalichowé wněsné wně žlutawé, u wnitř čerwené; wě nec pomarančowý; bobule žlutá, dužniny sladké, slizké, chutné. — Na místech dělaných w Guianě. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{h} .

Z dužniny plodowé, náwinné dělají nápoj welmi chladčí a zotawující w horečkách; syrup z nich zhotowený w rozdlných nemocech dávájí.

M. jablotwará. P. maliformis *Lin. am. 1. t. 10. f. 5. Jacq. schoenb. t. 180. Bot. reg. t. 94. Plum. am. t. 82. Pet. alm. t. 114. f. 3.* Lodyha zelinná, trojhraná, pnulá, 15—20' vysoká; listy weliké, lysé, wejčité, dole přisrdčité, zakončité, celé, pěkně zelené, asi 6" dlouhé, 3" široké; řapíky dvojžlazé; lupeny pokrywkowé wejčité, ostré, dole srostlé, kwětu wětši, čerwenawé, stkwěločerweně čarkované; kwěty překrásné, weliké, bílé; wě nec modrý; owoce kulowaté, zwicí jablka, na konci trochu prohlubené, žluté, s kůrkau tlustau, kožnatau. — W Indii západní. Kwěte w čerwnu až do října. \bar{h} .

Míšek semen nakyslosladký, slizký, kašowitý, chutný, obyčejně jedí; z wyprázdněných kůrek dělají pyksly.

M. lípolistá. P. tiliaefolia *Lin. am. 1. t. 10. f. 4. Feuill. 2. t. 12.* Kmen rozdělený na wětwe pnulé; listy lysé, srdčité, celé, ostré, neweliké, sítkované; řapíky bezžlazé; palisty a lupeny pokrywkowé celé, waječné, zakončité; wě nec krásně karminowý s kruhem bílým; owoce kulowaté, wně čerweně a žlutě strakaté. — W Peruwii. \bar{h} .

Owoce chutné jedí.

M. jazýčková. P. ligularis *Juss. ann. mus. 6 t. 40.* Listy lysé, srdčité, zakončité, celé; řapíky nesaucí 4—6 žlazek wálcowitých; palisty obwejitokopinaté, zakončité; lupeny pokrywkowé wejčité, celé; kwěty 3" široké; owoce zwicí pomaranče. — W Peruwii. \bar{h} .

Owoce lahodné hojně jedí.

M. čtyrhraná. P. quadrangularis Lin. Jacq. am. t. 143. — ic. pict. t. 218. Cav. diss. t. 283. Tussac 4. t. 10. 11. Bot. Mag. t. 2041. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 215. Rod přepěkný, m. jablkotvaré podobný; pně 30 — 40' dlouhé, větve křídlatočtyrhrané, lysé, stálé; listy lysé, dole srdčité, zakončité, celé, 3" dlouhé; palisty vejčité celé; lupeny pokrywkové celé, kratší kalichu; květy vonné, širší 3"; úšty kalichové uvnitř bílé; věnec dole nachový, u prostřed bílý, na konci blankytný; ovoce žlutavě zelené, libezně zapáchající, větší husího vejce, obsahující dužninu vodnatou, sladkou, návinnou, chutnou, vonnou, snadně od kůrky tlusté, tuhé, oddělitelnou; semena černá. — Na Antilách, v Brasilii, Peruwii. Květe v čerwnu až do října. ☞.

Ovoce její velmi oblíbeno zdravým a zimničným: ochlazuje, žízeň uhašuje, chuť wzbuzuje. Pod tím křem jedovatí hadové rádi se zdržují. Kořen její jedovatý působí dávení, šewelení, ochromnutí, anobř i smrt; potřebují jej proti hlistám, ježto prý silně puď.

M. lawrolistá. P. laurifolia Lin. am. 1. t. 10. f. 6. Jacq. h. vind. t. 162. Cav. diss. t. 284. Bot. reg. t. 13. Plum. am t. 80. Marquisas Mer. sur. t. 21. Pomme de liane. Pně dřevnaté do veliké výšky se pnaucí, rozhy zelinné; listy lysé, vejčitopodlauhlé, celé, ostraunké, 3" dlouhé, 1" široké; řapíky na konci dvojžlázé; palisty štětínovité, zdělí řapíku; lupeny pokrywkové obvejčité, pilowanožláznaté; květy 2" široké, růžemi zapáchající, bílé, brunátně a fialově peřesté; věnec nahoře fialový, dole s trojím čerweným kruhem; ovoce podobné k citronu, žluté, bíle pozbádané, zwicí slepičího vejce, vonné, obsahující dužninu přelahodnou, návinnou a mnoho černých semen. — Na ostrowech karybejských a w Americě horké. Kwěte v čerwnu až do října. ☞.

Ovoce občerstwuje, žízeň hasí, chuť wzbuzuje; obyčejně je jedí, anobř i w horečkách podávají; listy hořké proti hlistám.

M. pletowá. P. incarnata Lin. am. 1. t. 10. f. 19. a — e. Munt. t. 160. Jacq. rar. t. 187. Cav. diss. t. 293. Ald. farn. t. 50. 52. 58. Moris. 2. s. 1. t. 1. f. 9. Kořen mnoholetý, trásnatý, lezavý, zasladlý; pně lysé, slabé, oblé, 15' vysoké, pnaucí se po stromech rozwilinami; listy 4" dlouhé, silně zapáchající, lysé, dole klinovité, 5žilé, hluboce na tré klané: lalokůw kopinatých, pilowaných; řapíky na konci dvojžlázé, palisty nejmenší, šidlowité; stopky ojedinělé; lupeny pokrywkové pilowanožláznaté květy 2" široké, překrásné, blahowonné; úšty kalichové podlauhlé, hrotnaté, uvnitř

bílé; wě nec u prostřed brunátný, pak černě nachový, na konci fialový, dvojřadý, w každé řadě z 50 — 60 třasni složený; kwět rozvíjí se ráno, na večír se ale zawra wadne; waječník kulowatý, huňatý; owoce zwíci obyčejného jablka, rusé nebo pomarančowý, plné dužniny sladké a semen podlauhých, nerowných. — W Americe jižné a Wirginii. Kwěte celé léto. \bar{h} .

Oblíbené owoce jako jahody a melany chutnající a lehké stolice dělající. Kwět se ctí pro znamení umučení Krista Pána, jimiž přý zahání čáry a kauzla.

M. nachoplodá. *P. edulis*. *Sims bot. mag. t. 1989*. *P. purplo. fruting Sab. hort. 3. t. 3.* Podobá se předešlé. Listy lysé, žlaločné, pilowané; řapíky na konci dvojžlazé; lupeny pokrywkowé žláznatopilowané; wě nec skoro zdělí kalichu; waječník lysý; owoce nachowé. — W Brasílii. \bar{h} .

Owoce jedf.

M. modrá. *P. caerulea* *Lin. am. 1. t. 10. f. 20. Knorr 1. t. P. Duhum, t. 107. Cavan. diss. t. 295. Sabb. hort. 4, t. 70. Schk. t. 84. b. Murucuja Marcg. t. 71. Piso t. 106.* Docela lysá, třebas k 20 — 40' dospíwající; peň a wětwe šhrané, pnulé rozwilinami delšími řapíku; listy dlanitošdilané: lalokůw podlauhých anebo podlauhlokopinatých, tupých, krátce hrotitých, celých, tmawě zelených, wezpod siwých; řapík u prostřed se 2—4 žlazami krátkonožkatými; palisty $\frac{1}{2}$ " dlahé, polosrdčitosrpowité, hrotité, nestejně zubaté; kwěty ojedinéle, s rozwilinami z téhož úžlabička wynikající, weliké, 2—2 $\frac{1}{2}$ " široké; stopka málo delší řapíka; lupeny pokrywkowé 3 o polowie kratší kwětu, srdčítowejčíté, tupé, celé siwé; úšty kalichowé podlauhlé, tupé, 4 wněšné podduté, u wnitř bělawé, wně zelené, pod koncem wně hrotité, wnitřních 5 autlejších, plochých, obak bílých; wě nec kratší kalichu, složený ze řad 4 nebo wíce nití, jichž wněšné nejdlejší a rozložené, dole tmawě fialowé, u prostřed bíle a na konci bledomodré, nejwnitřnější w homoli sklímené a tmawé; waječník elipsowitý; blizny hláwkowité, wykrojené; owoce 2" nebo wíce dlahé, bledě pomarančowé; semena černá w mísku žlutočerweném kašowitém. — W Americe jižné a Indii západní. Kwěte w lipnu až do října. \bar{h} .

Nyní po celé Ewropě se sází, w polední jakoby zdomácnělá; tutěž její owoce jedf, ačkoli není tak lahodné, jako na Antílah, kdežto z něho dělají limonadu w rozdílných nemocích užitečnau. Owoce občerstwuje, hasí žizeň a neškodí třebas u wětším množstwi jedené, tolikože po něm zuby wysedají.

*****) Pokryvka podkwětní žlupenná: lupenůw rozštěpených na laloky štětinowité na konci žláznaté.

M. smradlawá. P. foetida *Lin. Cav. diss.* 10. t. 289. *Sims bot. mag.* t. 2619. P. hirsuta *Lodd. bot. cab.* t. 138. *Herm. par.* t. 173. *Plum. am.* t. 86. *Petiv. gaz.* t. 113. f. 4. Bylina nebo zelina zvýši muže; lodýha a řapíky mrtnaté; listy obak huňaté, žilné, dole srdčité, žlaločné: lalokůw přícelych, postranních nejkratších, prostředního zakončitého; řapík bezžlazý; stopky ojedinelé, 1kwěté; kwěty bílé; wěnc nachowý a fialowý; pokryvka naduwedená; owoce tobolkowité, duté, zwicí datle. — W Americce jižné. Kwěte w čerwnu až do září. ☉.

Celá rostlina zapáchá blfnem a prospřwá proti křečům co obkladek obměkčující, kwěty proti obtížnostem hrudním.

MURUKUJA. .MURUCUJA. MURUKUJA.

We všem podobá se mučenkám, tolikože na místo wěnce mnohonitého má trubku jednoduchau, homolowitau, na konci utatau.

M. měsíčitá. M. ocellata *Pers. Passiflora Murucuja Lin. Cav. mon.* t. 287. *Bot. reg.* t. 574. *Desc.* 1. t. 62. *Clem. ind. Plum. am.* t. 87. Kmeny a wětwe vysoko po stromech se pnaucí, oblé, štíhlé, lysé; listy měsíčito-2laloké, s lalokoma tupýma rozewřenýma, na zpodině wykrojené, toliko 1 — 1½" široké, žilné, se žilama pobočnima do lalokůw okrauhleně tupých wnikajícíma, s prostřední ukončenau w chobotu měkkau štětinkau, lysé, na rubu žláznaté; řapíky krátké, brázděné, bezžlazé; stopky u prostřed s listenoma přemalýma, niřowitýma, přeostrýma; kwěty ojedinelé nebo podwojně, úžlabičkové, 1½" široké, šarlatowé; uštůw kalichowých 10, podlauhých, tupých, plochých, barwených; trubka malíčko kratší uštůw; bobule elipsowitá, zwicí holubiho wejce, fialowá. — W Indii západní. Skoro pořad kwěte. ☼.

Májc moc vyháněti hlísty a pot i krotiti mádru. Jest we wlasti swé welmi wážena.

TRUBEŇ. TACSONIA. TACSONIA.

Kalich barewný: trubky předlauhé, kraje rozloženého, 10dílneho: uštůw 5 wněšných, wnitřních 5 menších plátkowitých. W ústí trubky kalichowé wěnce dvoje: wněšný, kruhowitý, žláznatý, wraubkowaný, wnitřní blána tenká, celá, přirostlá nad zpodinau trubkowau, a obkličující slaupek ze srostlých tyčinek. Tyčinek 5, nej-

delších, s nožkau waječnikowau srostlých, na konci prostých a rozewřených. Waječnik podepřený [o nožku co trubka kalichowá dlabau. Ostatně jako mučenky.

T. trojdičná. *T. tripartita* Juss. *ann. Mus.* 2. t. 60. Kmeny oblé; rozhy pýřité; řapíky zláznaté; listy na zpodině okrauhlenouaté, na lici lysé, na rubu pýřičkaté, hluboce žaloké: lalokůw čárkowitzokopinatých, ostře zubatých, přistejných, pobočních rozewřených; listeny veliké, srostlé, pýřičkaté; stopky ojedinělé, tkvěté, 1palečné, s rozwilinau delší; kraj kalichowý růžowý: uštůw wněšných zakončitých; bobule podluhowatá, dost veliká, žlutá. — Na místech lesnatých Ameriky jižné. Kwěte w lipnu.

Plody zápachu přjemného a chuti lahodné; protož jsau k jídlu oblíbeny.

T. ladná. *T. speciosa* H. B. et Kunth. Kmeny pnaucí se; rozhy lysé, oblé, praužkaté; listy střidawě, srdčité, lysé, 4" dlouhé, 7" široké, hluboce žaloké, příkožowité, lysé: lalokůw waječných, podlauhlých, přizakončitých, ostře zubatých, pobočních trochu menších, rownowážně rozewřených; palisty přiokrauhlé, lysé, zaubkaté, poloobjímawé; řapíky 6 — 8žlázé, pýřité; kwěty ojedinělé, úžlabičkowé, asi 5" dlouhé; stopky pýřité; listeny 3 veliké, srostlé, pýřitoplšnaté; kalich pýřitý, wejčitopodlauhlý; kalich růžowý, wně zelenawý, s trubkau 3palcowau. — W Americe jižné nedaleko Santa Fe de Bogota. Kwěte w srpnu. Ĥ.

T. nejměkší. *T. mollissima* H. B. et Kunth. Listy srdčité, žaloké, příkožowité, nejměkši, na lici pýřité, na rubu šediwoplšnaté: lalokůw ostře zubatých, pobočních menších, odstálaunkých; řapíky obyčejně 12žlázé; listeny veliké, srostlé, pýřitoplšnaté; kalich lysý; trubky nejdelší. — W Americe jižné okolo Santa Fe de Bogota. Okolo Popoyanu se sází. Kwěte w srpnu. Ĥ.

Ten a předešlý rod užíwají se jako prwní.

MODEKA. MODECCA.

Kwěty různopohlawé. Kalich stálý zwonkowitý na desatero klaný: uštůw 5 wněšných wejčitých, ostrých, 5 wnitřních plátkowitých, šupin 5 — 10 z kalichu wyniklých, řidko nižádných. Tyčinek 5 z lůžka wyniklých jednobratrých. Prašníky stojící. Waječnik krátkonožičný. Blizny 3, plátkowité. Tobolka měchýřowitá, 1pauzdrá,

3chlopná, mnoho—lsemenná. Semena pahrbčitoobrázdo-
waná na semenícech 3 u prostřed stěn.

Jmění mučenky a posedu.

M. dlanitá. *M. palmata* Lam. *Modocca Rheed.* 8 t. 20. 21. 22. Keř šlahauatý, pnulý, z kořena dlouhého, tlustého, dužnatého, bělawého; větwe tenké; listy lysé, řapikaté, měkké, čeweně obraubené: rozdílně dlanito-
laločné, wezpod 2, 4 nebo 6 žlázek mající: lalokůw pod-
dlauhlých, kopinatých, celých; každý řapik dole má dwa
pahrbky ztrnowatějící, někdy w rozwilinu prodlažené;
kwěty žlutawé, na hroznech úzlabičkowých, ojedinelých,
chudých; tobolka kulowatá, zwicí malého jablka, žlutá,
hladká, 3 — 4 slabobrázdá; semena hnědá, nerowná s
jádrem zasladyým w míšcích stříbrolesklých, blánatých,
otewřených. — Na Malabaru. Kwěte skoro pořad. \bar{H} .

Kořen posilující zahání černokrewnost, obzwlášť posedých;
šćawa s mlékem kokosowým proti křečům hrudním.

Podřadí 3.

PODKONČÁKOWITÉ. MALESHERBIAE.

PODKONČÁK. MALESHERBIA. MALESHERBIA.

Kalich mázdrowitý uštůw 10 dwojřadých w paupěti
střechowitých: austí u wěnac 10zubý prodlaženého. Ty-
činek 5 čnějících. Waječník 1pauzdry. Čnělky 3 nej-
delší, pod koncem waječníka wyniklé. Blizny kejowit-
té. Tobolka 3bočná. Semena masiskem haubowitým
opatřená.

P. lepnatý. *M. thyrsiflora* R. et Pav. t. 254. *Gy-
mnopleura tubulosa* Cav. ic. t. 475. Bylina zwýši 2 — 3'
wětewnatá, plstnatá, smradlawá, mnoholistá; listy čárko-
witokopinaté, obak ostré, lepnaté, 2" dlouhé, chobotnaté,
pilowané; kwěty úzlabičkové, přisedawé, dohromady w
konečný klas čili kytku rozpostawené; kalich nafauklý,
pomarančowý, 10čarý, 1 1/2" dlouhý: uštůw kopinatých,
brwitých; plátky kopinaté, brwité, kratší kalichu; [tyčinky
stále, delší kalichu, z pahrbčkůw pýřitých wyniklé: wa-
ječník nožkatý, wejcowitý, podlauhlý, chlupatý; tobolka
delší kalichu a jím obklíčena, 3chlopná; semena pře-
drobná, wejcowitá, na šněrkách pupečných. — Na wý-
sluních w Peruwii.

Řád 99.

PAPAJOWITÉ. *PAPAYACEAE.*

Kalich prostý, 5zubý, přemalý. Koruna samčí trubkowitzonálewkowitá, na patero klaná, samičí hluboko 5dílná. Tyčinek 10 z koruny vyniklých, jichž 5 beznitéčných stojí před ušty, ostatních 5 s nimi se střídajících, krátkonitéčných. Waječník 1pauzdry. Blizna sedawá, 5laločná. Bobule dyňowitá o 5 semenicech nástěnných, mnohosemenných. Semeňa obalená mískem obširným, sliznatým a opatřená skořápkau kruchau, bílečná. Kel osowý, rowný, děloh welikých, plochých, a kořínku proti pupu čelícího.

Stromy obyčejně bezwětwné, mléčnaté. Listy střídawé, dlanitolalokaté, na konci kmene přiblížené. Kwěty různopohlavé, obyčejně jednodomé, na hroznech úzlabčkowých, jednoduchých, anebo složených.

Řád ten obsahuje jedině pokolení o 7 rodech, toliko w Americ meziobratnikowé rostaucích.

PAPAJA. CARICA. MELONENBAUM.

Znakůw naduwedených.

P. obecná. C. Papaia *Lin. Rumph 1. t. 50. 51. Hugh. barb. t. 14. 15. Lam. t. 828. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 212. Arbor platani fol. Mer. sur. t. 40. 62. 64. Ficus arbor Pluk. alm. t. 278. f. 1. Papaya Trew Ehr. t. 7. P. Carica Gaert. t. 122. P. maram Rheed. 1. t. 13 f. 1. Ambapapaya Rheed. 1. t. 15. f. 2. Strom 15 — 25' zwýši, kmene přímého, rowného, jednoduchého, na konci přeřídko vypauštějícího wětew jednu nebo dvě, třebas na 1' tlustého, dutého, branicemi přepaženého, po celé délce jako palmowý opatřeného šrámy listowými, a na konci toliko nesaucí koš listowý; listy na řapících 2 — 3' dlauhých, srdčité, 1 — 1½' dlauhé a široké, lysé, tenké, měkké, na lici jasně zelené, na rubu bledší, dlanitona patero neb dewatero klané: lalokůw podlauhlých, ostrých, hluboce chobotnatých, prostředního na tré klaného; kwěty ze wšech úzlabiček vyniklé, wonné: samčí žlutawé, rozpostawené na hrozny dlauhostopkaté, wisuté, složené; kalich přemalý, koruna s trubkau palcowau, wzhůru maličko se rozširující a s ušty tlustaunkými, úkosně prohnutými, podlauhloeliptičnými, ostrými; tyčinky z ústí korunowého vyniklé, krátké, sotwa čnějící; kwěty samičí wětší, obyčejně po 3 z nejdolejších úzlabiček listowých, též po 1 vynikající, na stopkách krátkých, tlu-*

stých, wisutých, ku kmenu skoro přiřačených; koruna přízvonkovitá, skoro až dolů šedilná: uštůw 1 $\frac{1}{2}$ " dlouhých, $\frac{1}{3}$ " širokých, vejčítopodlaubých, ostrých, tuhých, na hořejší polovině úkosně podhnutých; waječník vejčitoelipsowitý; blizna hluboce šedilná: uštůw rozložených, smačknutých, příkejowitých, zpředu ufatých, krátce dřipatých; plody rozdílné velikosti a podoby, zakulatělé, elipsowité, obwejcowité, dyňowité, nepatrně a nížce šhrané, žlutawé, s kůrkau tlustau, dužnatau; semena přemnohá, na stěnách dutiny škauté připewněná, wejcowitá, hranatoswraskalá, nahnědlá nebo černawá, w mísku bělawém zawřená. — W Americce jižné, jmenowitě w Brasílii, nyní we všech zemích meziobratnikowých. Kwěte a zraje celý rok.

Ten strom má tu obzvláštnost do sebe, že ze semena mnohem čerstwěji wzrůstá nežli banan; po 6 měsících již zwýšší muže a nese owoce, w třetím roce jest ztlauští stěwíce, a we čtvrtém swrček začíná hynauti. Owoce čili papajky uřezují nožem, na tyčce nawázaným, anebo dají chlapci wyšplhati se naň, protože kmen dutý a měkký sotwaby snesl muže. Celý kmen naduřelý mlékem žlutawým, velmi nepřijemným, trpkým, z nejmenší rány se prýštitěním, zapálení kůže snadno působícím a užitečným proti blistám a swrabu. Jediný strom mřwá třebas 50 — 60 plodůw, jichž nejdolejší nejdříve zrají. Netoliko zralé anobřz i nezralé se potřebuje. Zralé působí snadno běhawku; nezralé má w sobě množství mléka, kteréž užito snadně stěwca zaněcuje, a proto se waří a zadělává; chuť prý má jako naše řepa. Mléko papajowé w nowějších časech potřebují prospěšně na místo zwřecí bílkowiny k čištění šřawy cnkrowé w Indii západní; w lékařství se užívá jako z kmenu wyprýštitělá. Semena chuti ostré, pepřowité nebo horčičné, w kuchyních užívají se co kořen. Kwěty chutnajíce řeřichau, přicházejí do poléwek. Maso zwřrat starých anebo čerstwobitých do listůw papajowých zawinuto anebo mezi ně powěšeno w několika hodinách prý zkřehne, anebo když dobytek a drůbež listům a owocewem toho stromu se krmí. Kde hojnost toho owoce, krmí se jím prasata.

Řád 100.

LOASOWITÉ. *LOASEAE.*

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 5—, porídku 4dílného, stálého. Plátkůw 5 anebo 10, dvojřadých, z ústí kalichowého wyniklých, kuklowitých a w paupěti chlopnitých anebo plochých, dohromady swinutých. Tyčinek mnoho, mnohořadých, prostých, nebo nejdoleji na swazky srostlých, s plátky připewněných, wněšných často neplodných. Waječník 1pauzdřý. Čnělka 1, složená ze 3—5—7, docela spojených anebo na

konci prostých. Tobolka kalichem wěhčená, 1paudrá, nepukawá, nebo na konci 3 — 5 — 7chlopná: chlopně po kraji zkráceném aneb do wnitř w přehrádku prodlaženém semenonosné; semenice tlusté. Semena na semenicech přemnohá, nahá, wisutá, bílečnatá. Kel osový, rowný, čárkowitzopodlauhý, kořínku k pupu čelícího, děloh plochých malých.

Byliny nebo zeliny dšlem rozwilinaté a pnulé. Liaty stříděné nebo střídawé, často dlanitosečné nebo střřhané, bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, ojedinelé, shlaučené na stopkách úžlaběčkových bočních anebo konečných.

Rád ten obsahuje asi 31 rod (w 6 — 7 pokoleních) w jižné Americe a to hlavně w Peruui a Chlii. Mnohé mají dřlupy palčiwé. O vlastnostech málo známo.

LOASA. LOASA. LOASE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 5dílného, stejného. Plátkůw 5, s lupeny kalichowými střídawých, krátce nehetnatých, poddutých. Šupin 5 plátkowitých s plátky střídawých, 2—3laločných, u wnitř nitkyneplodné nesaucích. Tyčinky mnohé: wněšných 10 neplodných, ostatní rozpostawené w šiky 15 — 17mužné, protiplátkowé. Čnělka často na tré klaná. Tobolka číhowitzopodlauhá, 1paudrá, na konci 3chlopná, kalichem wěhčená: chlopní po kraji semenonosných.

Byliny, zeliny, záhawosrstnaté, někdy pnulé; listy stříděné nebo střídawé; kwěty žluté, pořřdku bílé.

L. akantolistá. *C. acanthifolia* Lam. *Juss. an. mus.* 5. t. 3. f. 2. *Bot. reg.* t. 785. *C. nitida* Bot. mag. 2372. *Ortiga chilensis* Feuill. 2 t. 43. Lodyha asi zwýši 6' wětewnatá, štětinatá; listy střřčné, dole srdčité, protisečné: úkrojůw zakončítých, chobotnatozubatých, asi 9" dlauhé, dolení řapikaté; stopky ojedinelé, 1kwěté, úžlaběčkowé nebo w rozworách stojící; ušty kalichowé kopinaté, auzké, zakončité, podhnuté, zděli plátkůw 2zubých, žlutých, lžicowitých; šupiny čerwené. — W Chlii. ☉

L. ambrosiolistá. *L. ambrosiaefolia* Juss. l. c. t. 4. f. 1. *L. urens*. *Jaec. obs.* t. 33. *Tatt. tab.* t. 31. 32. *L. hispida* Lin. Zelina zwýši 1 — 2', po wšech dílech pokrytá štětínami mnohými žlutawými, pichlawými a palčiwými; listy střídawé, řapikaté, dwakrát protisečné: úkrojůw a úkrojůw přřtupých; stopky jednoduché, mimoúžlaběčkowé; ušty kalichowé kopinatočárkowitzé, ostré, kratši plátkůw žlutých, poddutých, dost welikých, roz-

ložených; šupiny bílé, červeně a zeleně tečkované; tobolka mrtnatá, číhovitá, kalichem wěňčená. — W Peruwii. ☉.

CACALA. MENTZELIA. MENTZELIE.

Kalich stálý trubky walcowité, skoro šbrázdé, kraje o 5 lalocích kopinatých anebo šidlowitých, stejných. Plátkův 5, nejvýš z trubky kalichové vyniklých, stejných. Tyčinek mnoho s plátky připewněných: nitky prosté, často na šiky rozpostawené. Čnělký 3, dopola nebo docela srostlé. Tobolka číhowitowalcowitá, krajem kalichovým wěňčená, 1pauzdrá, na konci šchlopná. Semena 3, 6, 9 nebo pometáním jinopočetná na semenicech 3 nástěnných.

Zeliny sochatowětewnaté, chlupaté nebo udičnaté; listy stříděné nebo střidawé; kwěty ojedineľé w úzlabičku wětwowém.

C. drasná. *M. aspera* *Lin. Plum. ic. t. 174. f. 1. P. Brown 249*. Na wšech dílech welmi srstnatá, chlupůw ukončených malau hwězdičkau z pramenůw hákowitých, na šat se chytajících; lodyha rozpróstrěná, wětewnatá; listy střidawé, rapíkaté, wejčítopodlauhlé, ostré, asi 2" dlauhé, často hlauběji nebo měľdeji šlaločné: laloků pobočních překrátkých, tupé, pilowané, obak tmawě zelené; kwěty jakoby z úzlabička hořejších listůw wyniklé, ojedineľé, žluté, krátkostopkaté, dost weliké; ušty kalichové kopinaté, ostré, padawé; plátky waječnopriokrauhlé, tupé, sotwa delší kraje kalichowého, mnohem delší tyčinek; tobolka štetinatá, podlauhlá, walcowitá; semen 3 hladkých, smačknutých. — Na Antilách. 4.

C. mrtnatá. *M. hispida* *Willd. Lam. t. 425. M. aspera Cav. ic. t. 70*. Podobná předešlé; z kořena vychází několik lodyh sochatě wětewnatých; listy střidawé překrátkorapíkaté, skoro sedawé, wejčítokopinaté, dole srdčité, dwakrát zejkwané, hoření skoro střičné, při rozworách wětwowých; kwěty přisedawé, úzlabičkowé, ojedineľé w rozworách; kalich číhowitý, podlauhlý: lupenůw dlauhých, ostrých; plátky obwejšité, hrotnatozakončité, kalichu delší; tyčinek 30 — 35. — W Mexiku. Kwěte w čerwnu až do září. 4.

Kořen roztlučený násilně dolem počištuje a léčí žemu.

Řád 101.

PASTALOWITÉ. TURNERACEAE.

Kalich prostý, často barwený: uštůw 5 do pola

srostlých, s trubkou walcowitou nebo nálewkwitou, ušty zakončitymi, stejnými, w paupěti střechowitymi. Plátkůw 5, wyniklých z trubky kalichowé s ušty střidawých. Tyčinek 5, pod plátky z trubky kalichowé wyniklých s nimi střidawých; nitky prosté, prašniky podlaublé, přímé, 2pauzdré, u wnitř šterbinaw dwojnásobnaw pukající. Waječnik prostý. Čnělky hned 3, na konci mnohoklaně wějířowité, hned 6 nebo 3 až dolů rozpoštěné, wětwi na konci mnohoklaných. Tobolka 3chlopná, 1pauzdrá, od hora až do prostřed skoro pukající; chlopní u prostřed nesaucích na dél semenici. Semena mískem jednostranným, nejtenším, mázdrowitym zahalená, chruplawá, sítkowaná. Kel w středu bilku dužnatého, nákrňwý, kopistkowitý s kořínkem k pupu směřujícím, s dělohama plocho přinaddutýma.

Zeliny, byliny, polokře, jednoduše nepalčiwě pýřité nebo chlupaté; listy střidawé, bezpalisté, jednoduché, někdy na konci řapíku dwojžlázé; kwěty úžlabičkowé; stopka někdy z řapíku wyniklá, u prostřed klaubnatá, střičnodwojlistenatá, někdy žádná; listeny přikwětní.

Sem náleží asi 30 rodů (w 2 pokoleních) w Americě jižně a Indii západní rostaucích. O vlastnostech jejich málo powědomo.

PASTALA. TURNERA. TURNERE.

Kalich trubkowitonálewkwitý. Plátky rozšířené. Čnělky 3, jednoduché, na konci w blizny mnohoklané. Tobolka od konce do prostřed pukající.

P. jilmolistá. *T. ulmifolia* Lin. *cliff. t.* 10. *T. frutescens* Mill. *ic. t.* 268. *f.* 2. *Cistus Sloan.* 1. *t.* 127. *f.* 4. 5. Keř 5 — 9' zwýší; listy krátkořapikaté, wejčitopodlaublé, anebo podlauhlokopinaté, ostré nebo tupaunké a hrotité, ostře pilowané, dole 2žlázé, na lici lysé a lesklé, na rubu pýřité; stopky překrátké, na pohled ze řapíku wyniklé, pod kwětem listenoma poddutýma, celýma nebo zaubkowanýma opatřené; trubka kalichowá čarkowaná, pýřitá: uštůw kopinatých, ostrých; plátky delší uštůw kalichowých okrauhlowejčité, dlahonehetné, žluté; čnělky málo kratší tyčinek; tobolka wejcowitá, nepatrně 3bočná, pýřitá. — W Americě meziobratníkowě. Pořád kwěte. \bar{h} .

Wšecky zelené částky přijemně woní a potřebuj se w lékařstwi k snadnějšimu wylčrowání.

ŠRUCHOWITÉ. PORTULACEAE.

Kalich prostý nebo nejdoleji s waječnikem srostlý, často 2lupenný: lupenův střícných, někdy 3 — 5lupenný: lupenův srostlých w kalich 3 — bušetný. Plátky pořidku žádné, nejčastěji 5, někdy 3, 4 a 6, hned wšecky prosté, hned nejdoleji skoro srostlé w trubku nejkratší, s ušty kalichowými střidawé, jestli počet stejný. Tyčinky s plátky nejdoleji ze dna kalichowého nebo z lůžka vyniklé, různopočetné, wšecky plodné; nitky prosté, na plátky připewněné, s nimi srostlé a jim střícné (stejnolipočetné). Prašniky wejčité, 2pauzdré, 2štěrbinné. Waječnik jediný, 1pauzdrý. Čnělka 1 nifowitá, rozdělená na mnoho blizen, buď žádná s bliznami mnohými z konce waječnika vyniklými. Tobolka 1pauzdrá, hned obříznutá, hned 3chlopná, od hora až dolů pukající, hned (pořidku) nepukawá, 1semenná. Semena w tobolkách pukawých hojná na semenici středni, nejčastěji bílečnatá. Kel obwodní: kořinku walcowitého dlouhého, děloh podlauhlých.

Zeliny nebo křídky: listy střidawé, dužnaté, celé, bezpalisté, střičné, palistnaté. Kwěty obojaké, úžlabíčkové nebo konečné, ojedinelé nebo na wrcholcích hroznowitých čili latowitých.

Decandolle počítá 98 rodů (w 14 pokoleních), které sice po wšech pásmech jsou rozděleny, nejwíce ale jich roste w horkém, a to w Americe. Obsahují štáwu wodnatau, slizkau, a slauží dílem potrawau; některé cizí jsou hořké.

SAULISTKA. TRIANTHEMA. DREIBLUME.

Kalich z 5 lupenů stálých, nejdoleji srostlých, uwnitř barwených, pod koncem hrotitých. Plátky žádné. Tyčinek 5, pořidku více, nejdoleji z kalichu vyniklých. Prašniky ledwinowité. Waječnik wejcowitý. Čnělka nifowitá (někdy jenom blizna) 1 — 2 pořidku 3. Tobolka nezralá 2pauzdrá, zralá 1pauzdrá, pod prostředkem obříznutá s wíčkem naddutým; pauzdro 1, málosemenné.

Zeliny, byliny, někdy dole podkřowité, více méně dužnaté; listy střičné, nejcelejší, řapkaté, dolejšek řapka prodlažený w blánu palistowitau; kwěty úžlabíčkové, často trojčatné.

S. jednoženná. *T. monogyna* Lin. *Lam. t. 375. f. 1.* *Decand. gr. t. 109.* *T. portulacastrum* Sauv. *Hern. par. t. 213.* Zelina lodyh lysých nahoře pyříčkatých, klaubnatých, přioblých; wětwe mnohé, rozkladité, smačknuté, střičné, přisochaté; listy skoro dužnaté, střičné, při-

klaubu jednom nestejně veliké, řapikaté, waječné, tupé, lysé, celé, po kraji čerwenawé; řapík mnohem kratší listu, 2zubý; kwěty sedawé, strbaulené, úžlabíčkové, 2listenné; kalich lysý: lupenůw 5 waječných, pod koncem hrotnatých, u wnitř barwených; tyčinek 5, někdy 6 — 12, kratších kalichu; waječník dole zahalený kalichem, tupý, dvojrohý; čnělka 1, nitowitá, na jedné straně mrtnatá, zdělí kalichu; tobolka 2pauzdrá, 4semenná. — Na Jamaice, Kurasawu, w Mexiku. Kwěte pořád. ☉.

Jest hořká a prospíwá w slabém zažwání.

S. hlatitá. T. *crystallina Vahl.* Papularia crystallina *Forsk.* Podkřížek lodyh dílem položených, oblých, pokrytých drobnými, proswitawými bradawičkami, jakoby bublinami; listy stříčné, mírně řapikaté, waječné přídužnaté, drobné, asi 3" dlouhé, obak přikryté jako bradawičkami proswitawými; řapík krátký; kwěty w strbaulech malých, sedawých, úžlabíčkových; kalich zelenawý o 5 lupenech, pod koncem hrotitých; tyčinek 5 s lupeny kalichowými střidawých; prašníky čerwené; waječník oblaunký, nahoře trochu tlustší, na konci prohlubený; čnělka krátká, nitowitá. — W Arabii a Indii východní. ☿.

Rostlina jakoby krūpějemi wodowými pokrytá jest proto znamenitá.

ŠRUCHA. PORTULACA. PORTULAK.

Kalich buď prostý buď nejdoleji s waječníkem srostlý, 2dílný, pak dole obříznutý a padající. Plátky 4—6, stejné, prosté nebo nejdoleji srostlé, z kalichu vyniklé. Tyčinek 8—15: nitky prosté, někdy na plátky nejdoleji přirostlé. Waječník zakulatělý. Čnělka 1, na konci na tré neb šestero klaná, nebo žádná; blizny 3—8, prodlaužené. Tobolka zakulatělá, 1pauzdrá, u prostřed obříznutá. Semena mnohá na semenici střední.

Zeliny dužnaté, nízké; listy roztraušené, nejcelejší, dužnaté, w úžlabíčku často chlupaté, okolo kwětůw shlaučené nebo přípřesleněné.

Š. *obecná.* P. *oleracea Lin. Plenk t. 130. Tratt. Arch. t. 110. Schh. t. 130. Decand. gr. t. 123.* Kuřínoha lesní *Mat. Haj. 120. K. polní Mat. Wel. 142. C.* Zelina lysá, kořen wřetenowitý, mrcasatý, vypauštějící wíce lodyh přiwětewnatých, rozprostřených, 3" — 6' dlouhých, obyčejně do kola rozložených, oblých, tlustých, dužnatých, lysých; listy podlahloklinowité, tupé, celé, tlustaunké, dužnaté, lesklé, střidawé, nebo stříčné, na koncech wětewových směstnané; kwěty sedawé, ojedinelé, nebo po

2—3 strbaulené, úzlabíčkové; kalich do pola přirostlý, smačknutý: lupenůw nestejných, pokvětlý nad toboleku sklímený, a s jejím wíčkem padající; plátky obwejíčité, žluté, rozložené, nehtůw spojených; tyčinek 6—12, ze dna kalichowého wyniklých; blizen 5, nířowitých, sedawých; semena zakulatělá, černá, lesklá, uzlíčkami w kruhy rozpostawenými šerpiwaunká. — Na rumu, skalách, zdech, místech wzdělaných, též na pomoří jak se zdá po teplejších končínách mírného pásma w starém swětě, nyní také w Americě s ewerné a některých končínách meziobratníkowých. Kwěte w čerwnu až do září. ☉.

Odrodek kuřnoha zahradní, *Mat. Háj.* 19. 6. k. domácí *Mat. Wel.* 142. D. P. satíwa *Haw.* P. latifolia *Hornem*, mají někteří za obzwláštní rod, poněwadž dlauhým sázením se neproměňuje. Lodyhy rozprostřené, wzstaupawé, listy širší obwejíčité; wšecky díly jsau wěčší a silnější. Půwodně prý roste w Indii wýchodní a Americě jižné. Někdy má listy žlutawé (*P. aurea*). Ten odrodek w některých krajínách ještě více se potřebuje nežli kuřnoha obecná. Chuti jest náslané; jídá se co salát, též w poléwkách zelafch; jindá nať a semena proti kurdějům se potřebowala.

PRCHLEŠ. ANACAMPSEROS.

Kalich z lupenů 2stříčných, po dlauhých, nejdoleji přisrostlých. Plátkůw 5 nejprehawějších. Tyčinek 15—20: nitky prosté, nejdoleji z kalichu s plátky wyniklé a s nimi spojené. Čnělka nířowitá, na nejvyšším konci na tré klaná. Tobolka homolowitá, 1pauzdra, 3chlopná: chlopni často na dél rozpuřlých, a tudy jakoby 6chlopná. Semena mnohá na semenici střední, křídlatá.

Byliny podkřowité, nejnížší; listy dužnaté; uzlabíčka chlupatá; listeny mázdrowité; kwěty hrozněné.

P. měňawij. A. telephiastrum *Decand.* *Portulaca Anacamperos* *Lin.* *Talinum Anacamperos* *Willd.* *Decand. gr. t.* 3. *Rulingia Anacamperos* *Ehrh. Dill. elth. t.* 281. *f.* 363. *Comm. hort. 2. t.* 89. *Barm. afr. t.* 30. *f.* 2. Lodyhy tlusté, 4—5' vysoké; listy velmi tlusté a dužnaté, lysé, waječné, zakulatělé; w úzlabíčku malý swazek chlupůw dlauhých; nemnoho kwětu čerwenawých, rozložených, na hroznu latowitém, jednoduchém; stopky lysé, oblé, wíce kwětůw nesaucí; plátky dost weliké, obsrdčité, tupé; lupeny kalichowé ostré; semena velmi křídlatá. — Na Předhoří dobronadějském. Kwěty toliko za největšího denního horka se rozwíjejí. ☼.

Pořád zelená a potřebuje se jako kuřnoha.

TUČNEC. TALINUM TALINUM.

Kalich padavý z 2 lupenův stříčných, vejčitých. Plátkův 5 podplodních anebo nejhlouběji z kalichu vyniklých, prostých anebo dole přisrostlých. Tyčinek 10—20, s plátky vyniklých a s nimi často srostlých. Čnělka nitovitá, na konci rozštěpená na 3 blizny odstálé anebo směstnané. Tobolka 3chlopná, 1pauzdrá, mnoho-semenná. Semena bezkřídla na semenici střední.

Byliny někdy podkřowovité, lysé, dužnaté: listy střídavé, nejcelejší; květy vrcholičené nebo hrozněné, prchavé.

T. trojhranj. *T. triangulare Willd.* *Rulingia racemosa Ehrh.* *Portulaca racemosa Lin.* *P. triangularis Jacq. obs. 1. t. 23.* *Helianthemum Plum sp. 7. t. 150. f. 2.* Podkeř 2střewičný; lodyhy oblé, dole dřewnaté, lysé, wětewnaté, dole položené, wzstaupawé, lysé; listy podlahlé anebo skoro vejčité, dole ztenčené, lesklé, tlusté, wykrojené, hrotité, nadduté nebo ploché, po kraji často podwinuté, kruché, roztraušené; hrozny jednoduché, konečné, alespoň 3kwěté; stopka 3hraná; květy newonné; kalich lupenův hladkých, zelených, plochauných, skoro tupých; plátky žluté nebo bílé, podlahlé; tyčinky nestejně, kratší plátkův; waječník lysý, zakulatělý; tobolka 1pauzdrá, 3chlopná; semena předrobná, plochá. — Na Antilách podlé moře. \bar{h} .

Jedť jej jako u nás kuřmohu.

ŠRUCHOWEC. PORTULACARIA.

Kalich ze dwau lupenův mázdrowitých, stálý. Plátkův 5 stálých, stejných, obwejitých, podplodních. Tyčinek 5 s plátky připewněných, neporádně rozpostawených. Prašníky krátké, často wypaučhlé. Waječník wejcowitý, 3hraný. Čnělka žadná. Blizny 3 odstálé, nawrchu žláznatě měkkoostnaté. Tobolka křídlatě 3hraná, nepukawá, 1semenná.

S. africký. *P. afra Jacq. coll. 1. t. 22.* *Claytonia Portulacaria Lin. Lam. t. 144. f. 2.* *Dill. elth. t. 101. f. 120.* Keř ozdobjný 2—3' zwýši, pně třebas ztlaustí ramena; wětwe mnohé jakoby vrcholičené, klaubnaté, sochaté, dužnaté, s wrstwau dřewnatau přetenkau; listy mnohé, drobné, dužnaté, tlusté, stříčné, obwejčitozakrauhlé, málo lesklé, zšíří a zdělí palce, bledě zelené; květy drobné, růžowé, z úzlabiček mladších wyniklé, na stopkách smačknutých, zubatých; stopečky 1kwěté při každém zubu. — W Africe jižně. \bar{h} .

MELOK. ULLUCUS.

Kalich z lupenůw 2 stříčných, přiokrauhých, poddutých, proswitawých, barwených, padawých. Plátkůw 5, kalichu delších, srdčitých, nahoře ztenčených, dole spojených w trubku nejkratší. Tyčinek 5; nitky nejkratší přímé, prašniky 2pauzdré, přímé. Waječník zakulatělý. Čnělka nitowitá zděli tyčinek. Blizna jednoduchá. Tobolka 1pauzdrá. Sémeno podlahlé.

M. hlíznatý. *U. tuberosus* Lozan. Ulluco, mellico. Bylina lysá s kořenem bulwatým, sliznatým, jedlým; lodyha hranatá; listy střidawé, srdčité, nejcelejší, tlusté, řapikaté; hrozny úzlabíčkové, jednoduché, nachýlené; stopečky s listeny nejkratšími. — We Kwítu na zahradách.

BATOLKA. CLAYTONIA. CLAYTONIE.

Kalich z lupenůw 2 stálých, wejčitých, stříčných. Plátkůw 5 obsrdčitých anebo obwejitých, podplodních, stejně nehetnatých, nehtůw dole přisrostlých. Tyčinek 5, na nehty plátkové připewněných. Waječník sedawý. Čnělka 1, na tré klaná: wětwičky u wnitř bliznonosné. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná, 3semenná; semena sedawá.

Byliny, zeliny lysé, přdužnaté; listy nejcelejší, kořenowé řapikaté, nejhořejší často stříčné, sedawé, někdy srostlé; hrozny konečné; kwěty bílé nebo růžowé.

B. prorostlá. *C. perfoliata* Donn. *Sims mag. t. 1336 Jacq. frag. t. 51. f. 2.* *C. cubensis* Bonpl. *an. mus. 7. t. 6.* — *pl. equin. t. 26.* *Limnia perfoliata* Hawk. Kořen mrcasatý; lodyha málo wyšší pídi; listy bezžilé, kořenowé řapikaté, kosočtwerečné, wejčité, lodyhowé stříčné a srostlé w jeden přiokrauhý, prorostlý; z úzlabička wynikají 3—2 stopky, z konce lodyhy ale 6 anebo 8 skoro okolik dělajících; kwěty drobné, bílé; plátky celé nebo přiwykrojené. — Na Kubě, w Mexiku, we Wirginii, na místech stinných. ☉.

Nať w salátu jedl.

B. wirginská. *C. virginiana* Lin. *Lam. t. 144. f. 1. Schk. t. 50. Decand. grass. t. 131.* Kořen bulwowitý, zakulatělý, wětší liskowého ořechu, mrcasatý; lodyha přímá 3—6" wysoká; listy sotwa žilé, kořenowé podlahlé nebo čarkowité, trawowým podobné, přiřapikaté, nejhořejší stříčné, sedawé, prodlažené, lysé, trochu dužnaté; hrozen konečný, běwný, stopeček ojedinelých, bezlistených; kwěty bílé, dost weliké; lupeny kalichowé, a plát-

ky wejčité, tupé, celé. — We wlkých lesech nowé Anglie, Wirginie a Karoliny. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♣.

Hlízy kořenové jedl.

B. sibirská. *C. tuberosa* *Pall.* Kořen bulwatý, podobný k zemákům; listy čárkowitokopinaté, ztenčené; plátky zatlačené. — Mezi mechem na Kamčatce a w Sibirii východni. ♣.

ZDROJOWKA. MONTIA. MONTIE.

Kalich z lupenůw 2 pořidku 3. Plátkůw 5 nejdoleji přisrostlých, 3 trochu wětších. Tyčinky na nehty plátkové připewněné, často 3, před plátky menšími, nejřiději 4. Waječnik sedawý. Čnělka nejkratší, 3dílná: wětwi odstálých, poohnutých. Tobolka 1pauzdra, 3chlopná, 3semenná.

Z. obecná. *M. fontana* *Lin. Mich. gen. t. 13. f. 1. 2. Fl. dan. t. 131. Engl. bot. t. 1206. Schk. t. 20.* Zelina w trsech hustých rostauc na několik palcůw anebo střewíc vysoká, autlá, slabá, dužnatá, wětewnatá, hladká, přímá nebo plaziwá; listy stříčné, přirostlé, podlauhlé, dolení kopistowité, celé, zelené; kwěty drobné w hořeních úžlabíčkách, 2—3, přímé, na stopečkách ojedinělé. — We zdrojích a na lukách mokrých po Ewropě a Americewerné. Kwěte w kwětnu až do září. ☉. ♂.

Tu a onde jedl*naš šćáwnatau a sladkau w salátu.

Řád 103.

NEHTOWCOWITÉ. *PARONYCHIEAE.*

Kalich z lupenůw 5 (přeřidko z 3—4), nejdoleji srostlých. Plátky drobné, šupinowité, tyčinkám neplodným podobné, mezi lupeny kalichowými připewněné, nejčastěji jich tolik co lupenůw, řidko žádné, anebo w tyčinky nadpočetné proměněné. Tyčinky wyniklé z trubky kalichowé, anebo z lůžka před lpeny kalichowými; buď jich co lupenůw kalichowých, buď méně, buď dwa-krát tolik. Nitky oddělené. Prašníky 2pauzdré. Waječnik prostý. Čnělky 2—3, hned oddělené, hned wíce méně srostlé. Plod suchý, drobný, často mázdratý, hned nepukawý, hned 3chlopný. Semena hned přemnohá na semenici střední, hned ojedinělá na šnůrce dlauhé ze dna wyniklé wisutá. Bilek maučnatý. Kel wálcowitý,

poboční, křivý nebo obvodní s kořínkem k pupu čelícím, dělohama drobnýma.

Zeliny, byliny, polokře. Listy nejčastěji střídavé, celé s palisty mázdrowitými. Kwěty obojaké, drobné na vrcholcích mnohosochatých, někdy skoro strbalkovitých anebo chudokvětých.

Do toho řádu počítají asi 125 rodů (v 26 anebo více pokoleních), které rozlosovány jsou po obojím mírném pásmě, u největší hojnosti ale v horkých krajinách všech světa dflůw. Podobají se předešlému řádu též i kaulowitým (str. 117.), od nichž palisty dají se rozeznati, ježto oběma těm řádům chybějí. Od šruchowitých ale liší se ještě množstwem lupenůw kalichowých a postawením tyčinek. Rostliny nepatrné užítka skrowného.

HOMULICE. TELEPHIUM. TELEPHIE.

Kalich šdilný, stálý: uštůw podlaubých, podduťých. Plátkůw 5, ze dna kalichowého vyniklých s ušty střidawých. Tyčinek 5, plátkům stříčných a na jejich dolejšek připewněných. Čnělky 3 odstálopodhnuté, dole srostlé. Tobolka jehlatcowitá, trojbočná, 3chlopná, dole 3pauzdrá, na konci 1pauzdrá. Semena mnohá na semenici střední w 6 řadách rozpostawená. Kel obvodní, křivý.

H. střidawolistá. T. Imperati *Lin. Schk. t. 85. Gaert. t. 129.* T. repens *Lam. t. 213.* Bylina síwá, lysá; kořen vyhání několik lodyh slabých, položených, jednoduchých anebo wětewnatých, po celé délce listnatých; listy střidawé, waječné, dole zaužené w řapík překrátký; kwěty bílé, dost weliké, na konci wětwi shlaučené w chocholík hustý; tobolka 3''' dlahá. — Na skalách wýslunných podlé Moře středozemního, též w Helwecii a Tyrolích jižných. Kwěte w lipnu. 4.

PRŮTRŽNÍK. HERNIARIA. BRUCHKRAUT.

Kalich skoro šdilný, u wnitř barwený. Šupinek čili plátkůw 5 níwotých, nejcelejších, s lupeny střidawých, někdy nejmenších anebo nic. Tyčinek 5 anebo pometáním 2—3, lupenům kalichowým stříčných. Čnělky 2 krátké, oddělené, nebo dole srostlé. Tobolka 1pauzdrá, nepukawá, kalichem zastřená.

Zeliny, byliny anebo polokře prostřené, wětewnaté; listy střídavé, palistnaté. Kwěty strbaulené, úzlabčkové. Listeny nejmenší.

P. plchý. *H. glabra Lin. Fl. dan. 529. Engl. bot. t. 206. Schk. t. 56.* Rostlina lysá, letní nebo ozimá podle wysetí. Kořen tenký, bělawý, mrcasatý vyhání mnoho lodyh rozprostřených, k zemi jakoby přitlačených, 2—4'' dlahých, od dola wětewnatých, oblých; listy sedawo,

obwejité, celé, dolení stříčné, s jedním menším, hořeni střídawé; obak podlé listu palist malý, wejčitý, bílý, mázdrowitý; kwěty předrobné, zelené, úžlabíčkové, nebo protilisté, nahlauchené w strbaulty zpleštilé, 7—10kwěté, podepřené listeny drobnými, mázdrowitými, jako palisty wyhlížejícími. — Na polích, rolích a auporech suchoparných, písčitých w nejwětším dilu Ewropy a Sibirie. Kwěte w čerwnu až do září. ☉, ♂, ♀.

P. srstnatý. *H. hirsuta* *Lin. Engl. bot. t. 1370.* Welmi podobný předešlému, liší se ale všeobecnau srstnatostí, listím waječnopodlauhlým, strbaulty chudokwětými, ušty kalichowými delší štětinau hrořitými. — Rošte tamtéž. ♀.

Obě tyto rostliny bezwonné, ponahožklé a někdy náslaně chutnající druhdy potřebowali proti rozdílným nemocem, obzwláště proti průtržím u dětí. Na kořeně prwniho rodu žije prý w Ewropě východů čerwec polský.

NEHTOWEC. ILLECEBRUM. KNORPELBUME.

Kalich šdilný: uštůw ztlustlých, smačknutých na konci úkosně uřiznutých, a w hrot wlasowitý ukončených, na lici auzkých, poněkud prohlubených. Plátky a tyčinky jako předešlého pokolení. Čnělky přečrátké; blizny 2, tupé. Mošnička kalichem zastřená, šbrázdá, podlé brázd pukající, šchlopná, lsemenná. Kel sotwa křiwý, poboční.

N. přesleněný. *I. verticillatum* *Lin. Fl. dan. t. 335. Schk. t. 50.* *Paronychia verticillata* *Decand.* Kořen ozimý, přetenký, mrcasatý wyháni několik lodyh položených, autlých, 3—6" dlouhých, wětewnatých, 4hraných, jako celá rostlina lysých, dole kořenatějících; listy stříčné, řapíkaté, obwejité, tupé, celé, přídužnaté; palisty drobné, tenké, mázdrowitě bělawé, proswitawé, wíce méně rozštipené: strbaulty 3—5kwěté, w úžlabíčkách po celé délce lodyh dělající na pohled přeslínky; kalichy bělostné, zastřené listeny palistům podobnými; ušty dlouhým chlupem ukončené, na straně wnitřní zelenawé; mošnička elipsowitá; semeno bledě hnědé, lesklé. — Na polích a rolích wlhkých, obzwláště písčitých, rašelných w Ewropě jižné a tu i onde w prostředni. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Jeden nejpěknějších rodůw toho řádu, utěšený pohled poskytující hořým místům, za obyč wykázáním.

CHRUSTAVEČKA. PARONYCHIA. PARONYCHIE.

Kalich 5dílný: uštůw plochopodduých, často hrotitých. Plátkůw 5 šupinowitých, čárkowitých, s ušty střídawých. Tyčinek 5. Čnělka 1. Blizny 2. Mošnička lsemenná, nepukawá, nebo tobolka 5chlopná, kalichem zastřená.

Zeliny, byliny nebo polokře po teplejším dílu pásma seweromírného rozlosowané, nejwětewnatější; listy střídčné; palisty a listeny weliké, mázdrowité, zwadlé, bělostné; kwěty wrcholičené nebo strbaulené.

Ch. dauškolistá. *P. serpillifolia Decand.* *Illecebrum serpillifolium Vull. in Schrad. journ. 1804. t. 4.* Lodyhy přewětewnaté, položené, plaziwé, uzlaté, asi 3—6" dlouhé; listy obwejité, ploché, přidužnaté, brwité, obyčejně o polowičku kratší palistůw mázdrowitých, stříbrných, často na dvě rozpoltěných; kwěty konečné, strbaulené, ukryté listeny welikými, mázdrowitými, stříbrnými, zakončitými; ušty kalichowé komolé. — Na suchoparích Ewropy jižné a wýchodní. Kwěte w kwětnu. 4.

PLEWUCHA. POLYCARPAEA.

Kalich 5dílný, nebo hluboce na patero klaný: ušty plochaunké, mázdrowitě obraubené, ani kýlaté, ani hrotité. Plátkůw 5 a tyčinek tolikéž podplodních. Čnělka nitowitá a čnělky 3. Tobolka 1pauzdrá, 3bočná, 3chlopná, mnohosemenná.

Zeliny, byliny nejwětewnatější; listy střídčné, často wětewkami úzlabíčkowými a listnatými na pohled přesleněné; palisty mázdrowité; kwěty wrcholičenochoholičené, z běla zelenawé.

P. tisawá. *P. spadicæa Lam.* *Celosia spadicæa Willd.* *Mollia spadicæa Willd.* *Lahaya spadicæa Schult.* *Mailosina Rheed. 10. t. 66.* Bylina dole dřewnatá, 1' dlouhá; lodyhy rozprostřené, wětewnaté, wzstaupawé, wětwe plštnaté; listy čárkowité, tupaunké, mladší připlštnaté; wrcholiky konečné, chocholikowité; kwěty drobné; kalichy mázdrowité: tobolky čerwené. — Na Malabaru w písku. Kwěte pořád. 4.

Nač potřebujj proti užtknutí hadsmu.

KÝLATKA. POLYCARPON. NAGELKRAUT.

Kalich hluboko na patero klaný: uštůw dole wíce méně srostlých, mázdrowitě obraubených, na konci hrotitých. Plátkůw 5, wykrojených. Tyčinky 3—5. Čněl-

ky 3, nejkratši. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná, mnoho-
semenná.

Listy střičné nebo přesleněné. Kwěty na chocholcích wrcho-
ličnatých. Palisty a listeny malé, mázdrowité.

*K. rozewřená. P. tetraphyllum Lin. Zannieh. istr. t. 303. Krok. sil. t. 42. Lam. t. 51. Engl. bot. t. 1031. Ko-
řen letní, mrcasatý; lodyha 3—6'' vysoká, položená od
dola na mnohé wětwe rozewřeně rozsochaná; listy ob-
wejšitě, lodyhowé čtwerнатé, wětewní střičné; palisty ple-
wowité; kwěty nepatrné, špinawě bílé, na okolicích koneč-
ných wrcholičnatých. — Na místech písčítých po Ewropě,
Ostrowech kanarských. Kwěte w srpnu a září. ☉.*

Druhdy ji potřebowali proti wředům zánehetným.

Řád 104.

CHMERKOWITÉ. *SCLERANTHAE*. *J. S. Presl* (1820) *Link* (1821).

Kalich stály: trubky zwonkowitzé, ústí kruhem žlá-
natým zauženého, kraje 4—5dilného. Plátky žádné. Ty-
činek na kruhu ústním připewněných 5, pod ušty ka-
lichowými postawených, anebo 10, jichžto 5 protiúšet-
ných, nejčastěji plodných anebo jenom 1. Waječník
prostý, 1pauzdrý, 1—2waječný. Čnělky 2, wšaká s bliz-
nau hláwkowitau, anebo čnělka 1 s bliznau wykrojenu.
Mošnička blanowitá, w trubce kalichowé ztwrdlé zawře-
ná, nepukawá, 1semenná. Semeno wisící na konci šnú-
ry pupeční, wstupující, bílečnaté. Kel obwodní krauž-
kowitzý.

Zeliny, byliny; listy střičné, celé, bezpalisté; kwěty drobné,
obojaké, obyčejně na wrcholcích rozsochaných. Malý řád obsahu-
jící 9 rodů (w 3 pokoleních), jichžto 4 w Ewropě, tolikéž w Australii,
1 w Kolumbii roste.

Rozeznávají se od nehtowcowitých kalichem zwonkowitzým, sro-
stlolupenným a nedostatkem palistůw.

CHMEREK. *SCLERANTHUS*. *KNAUEL*.

Kraj kalichowý 5dilný. Tyčinek 10, řídka 5 ne-
bo 2. Waječník 2waječný. Čnělky 2, tenkonitowité, s
bliznau hláwkowitau. Mošnička se stálym kalichem pa-
dající.

Ch. zawřený. P. perennis Lin. Fl. dan. t. 262. Schk.
*t. 120. Bylina 2—mnoholetá. Kořen tence wřetenowi-
tý, mrcasatý, wyhání několik lodyh rozprostřených, říd-*

ko wzstaupawých, 3—6" dlabých, obyčejně od dola sochatě rozvětvených, oblých, uzlatých, s články jednostranně pýřitými; listy střičné, čárkowitzošidlowité, skoro polooblé, obyčejně siwé, dole brwité a širokau obrubau srostlé; kwěty 10mužné na wrcholicích konečných, sochatě rozvětvených, w jejichžto rozworách kwěty ojedinelé, sedawé, na posledních wětwich ale skoro strbaulené; ušty kalichowé podlahlé, zaokrauhlenotupé, se širokau, mázdrowitau obrubau; kalich plodonosný zawřený. — Na rolích písčitych, suchých největšihu dilu Ewropy a Lewantu. Kwěte w kwětnu až do září. ☉.

Na kořenu toho dmerku žije červec polský (*Coccus polonicus*), obzvláště w Polsku hojný, který druhdy k barwení wlny na čerweno se potřebowal, nežli červec mexický se poznal. Nař jindá poraučeli proti wředům rakowitým.

Ch. bezbrannj. S. annuus Lin. Fl. dan. t. 504. Schk. t. 120. Podobá se předešlému; liši se ale ušty kalichowými wejčitymi, dost ostrými, přeauzce mázdrowitě obraubenými, na kalichu zralém odstáwajícím. — Na rolích a polích písčitych Ewropy a nyní také Ameriky sewerné. Kwěte w kwětnu až do jeseně. ♀.

Řád 105.

NETŘESKOWITÉ. *SEMPERVIVAEAE.*

Kalich z lupenůw 3—20, dole wíce méně srostlých a tím mnohodilný. Plátkůw tolik co lupenůw kalichowých, s nimi střidawých, nejdoleji z kalichu wyniklých, nyní prostých, nyní srostlých w korunu sauplátkowau. Tyčinky s plátky připewněné, s nimi stejnopočetné nebo dwakrátne, některé delší s plátky střidawé a raučejší, jiné plátkům střičné, kratší pozdnější. Nitky prosté, šidlowité. Šupiny medonosné u zpodu worečkůw. Worečkůw co plátkůw, jim střičných, okolo osy přeslenowitě rozpostawených, prostých anebo přisrostlých, 1pauzdrych, čnělkau ukončených, zralých podlé wnitřni nebo i (pořidku) wněšné hrany pukajících. Waječka a semena we wnitřním kautu připewněná, dvojřadá. Bilek tenký, dužnatý. Kel rowný, s kořinkem k pupu čelícím.

Zeliny, byliny, kře. Listy dužnaté. Kwěty často wrcholičené, někdy na wětwich wrcholikowých jednostranné, někdy ojedinelé, užlabčkowé.

Řád sestáwá z 300 rodů (we 20 pokoleních), jichžto největší

díl přináležel mfrným podnebním. Největší množství ale roste jich ná Předhoří dobré naděje, ostatní w Evropě a sewerné Africe a Asii; ostatní světa díly přemálo rodů mají. Rostauce na skalách anebo w půdě písčité, wyprahlé, wyslunné mají šťáwu mfrnau, náslanau, w níž jablkan wápníčitý přewažuje, někdy také prostá kyselina, řídčeji prwek prudký, těžkawý. Mnohé potřebují se w lékařství. Ačkoli nej-množší mohlyby se jísti, málokteré vlastně se k tomu potřebují.

Řád ten rozděluje se na 2 podřadí:

1. **TLUSTICOWITÉ.** Worečky prosté, zralé na wnitřní hraně pukající.
2. **PĚTIROŽCOWITÉ.** Worečky dohromady srostlé w tobolku mnohopauzdrau.

Podřadí 1.

TLUSTICOWITÉ. CRASSULEAE LEGITIMAE.

NADSOBIČKA. TILLAEA. TILLÆA.

Kalich 3—4dílný. Plátky 3—4, podlauhlé, zakončité. Tyčinky 3—4. Šupiny žádné nebo nejmenší. Měchýřiky 3—4, u prostřed škrcené, 2semenné.

Zeliny drobníčké, lysé; listy střičné; kwěty nejmnnožších úžlabíčkové, drobníčké, bílé.

N. mechowitj. T. *muscosa* Lin. *Mich. gen. t. 20. Lam. t. 90. Decand. t. 73. Engl. bot. t. 116. Reichenb. ic. t. 191.* Kořen letní, přetenký; lodyha obyčejně od dola rozewřeně wětewnatá, položená, sotwa 1¹/₂" vysoká, lysá, někdy čerwenawá jako celá rostlina; listy předrobné, wejčité, ostré, nedužnaté, střičné, zpodkoma srostlé, w úžlabíčku mající swazeček listůw na wětwičce newzrostající; kwěty bělawé, předrobné, sotwa okem prostým patrné, skoro sedawé, užlabíčkové, ojedinělé nebo častěji nahlauchené; kalichy 3dílné; plátky 3. — Na polích písčitých, obzwláště wlhkých. Kwěte w kwětnu až do čerwna. ☉.

TLUSTICE. CRASSULA. DICKBLATT.

Kalich 5dílný, mnohem kratší nežli koruna o ústech ploskaunkých. Plátkůw 5, hwězdowitě rozložených, prostých. Tyčinek 5, s nitkami šidlowitými. Šupinek 5, wejčitých, krátkých. Měchýřiky 4, mnohosemenné.

Pokolení obsahující asi 83 rody největším dílem na Předhoří dobré naděje rostaurčí. Byliny, podkře, listů střičných, dužna-

tých, tlustých, celých, někdy slabě zejgowaných; kwěty bílé nebo růžové.

T. stromovitá. *C. arborescens Willd. C. Cotyledon Bot. mag. t. 384. Jacq. misc. 1. t. 19.* Keř několik střewicůw zwýši; kmen a wětwe oblé; listy stříčné, dužnaté, tlusté, přikrauhlé, hrotité, ploché, siwé, na lici tečkované, lysé; wrcholik roztrojovaný; kwěty dost velké, otewřené, růžové, ě.

T. mléčná. *C. lactea Ait. Decand. gr. t. 37. Smith exot. t. 33. Bot. mag. t. 1781. Jacq. schoenb. t. 420.* Podkeř nízký, wětewnatý; kmen oblý, dole wijawý; listy jašně zelené, křížmostříčné, po dwau srostlé a jakoby prorostlé, wejčité, ostraunké, s tečkami na kraji řadowými; kwěty hojné na wrcholicích latowitých; stopky roztrojované a listenaté; ušty kalichowé čárkowitzokopinaté, mnohem kratší nežli koruna; plátky podlauhlé, ostré, bílé, hwězdowitě rozpostawené. ě.

T. čtyřbočná. *C. tetragona Lin. Bradl. succ. 5. t. 41. Decand. gras. t. 19.* Kmen přímý podkřowitý, dřewnatý, často kořeny wětrné vyhánějící, oblý; listy křížmostříčné, čtyřřadé, skoro 4bočné, šidlowité, na wrchu ploské, slabě wehnuté, odstálé, lysé; kwěty bílé, drobné, skoro baňkowité, na wrcholíku rozpostawené; prašníky nachové. Kwěte w prosinci. ě.

Na Předhoří dobronadějském proti plynutí břicha.

T. protknutá. *C. perfossa Lam. Decand. gr. t. 25. Jacq. schoenb. t. 432. C. perfoliata Scop. ins. 3. t. 6. c.* Podkeř položený, přiwětewnatý, 6—10" dlauhý; listy stříčné, srostlé, prorostlé, přiostré, lysé, siwé, na lici tečkované; kwěty stopečkaté. ě.

T. srdčitá. *C. cordata Ait. Decand. gr. t. 121. Jacq. schoenb. t. 431.* Polokeř wětwi rozewřených, stříčných; listy mírně řapíkaté, zaokrauhlé, srdčité, tupé, na lici tečkované, lysé; kwěty drobné, červenawě bílé, na wrcholíku latowitém. ě.

ŘAPUCHA. ROCHEA. ROCHEE.

Kalich šlaločný. Plátkůw 5, w korunu řepicowítau srostlých; trubka dlauhá z nehtůw plátkowých nedokonale srostlých, kraj rozložený. Tyčinek 5, s plátky střidawých. Žlázek a worečkůw 5.

Podkře na Předhoří dobronadějském rostaucí, dužnaté; listy stříčné, přisrostlé, nejcelejší; kwěty okoličnowrcholicečné.

Ř. kosatá. *R. falcata Decand. Larochea falcata Hawk.*

Tratt. thes. t. 20. Crassula falcata Willd. Bot. mag. t. 2035. C. obliqua Andr. rep. t. 414. Podkeř přímý, chudovětný; listy na větích dvojřadé, přisrostlé, tlusté, sivé, podlauhlé, 4—5" dlouhé, rovnovážné, kosovité podkřívené, dole na jedné straně ušaté, na konci tupauké; květy na vrcholiku konečném směstnané; koruna krátkotrubá, stkwěle červená. — Pro obzwtáštñí jmění a pěkný kwět obyčejná w zahradách. ě.

Ř. dlouhokvětá. R. coccinea Decand. Larochea coccinea Hawk. Crassula coccinea Lin. Bot. mag. t. 495. Ditrichia coccinea Tratt. thes. t. 19. Comm. rar. t. 24. Burm. afr. t. 23. f. 1. Podkeř přímý, wětewnatý, 2—3' vysoký; listy křížmostřičné (4řadé), přiblížené, wejčtopodlauhlé, ploché, ostrauké, chruplawé, brwité, dole pošiwě srostlé; kwěty na swazcích mnohokrát sochatých, konečných; ušty kalichowé čarkowitokopinaté; koruna stkwěle červená, 1" dlouhá. — Pro pěkný kwět chowá se obyčejně w donicích. ě.

KOLOPOJKA. KALLANCHOE. VEEA.

Kalich 4dílný: uštůw dole sotwa přisrostlých, úzkých, ostrých, přirozložených. Koruna srostloplátečná: trubky wálcowité, kraje rozloženého, 4dílného. Tyčinek 8, dole w trubce korunowé přisrostlých. Šupiny 4, čarkowité. Worečky 4, s čnělkami nitowitými.

Podkře dužnaté; listy střičné, neprawidelně lichoprotisečné nebo zubaté; kwěty wrcholičnolatněné, běwné.

K. úkrojnatá. K. laciniata Decand. gr. t. 100. Cotyledon laciniata Lin. Weinm. phyt. t. 435. Verea laciniata Willd. Planta anatis Rumph 5. t. 95. Kmen dužnatý, oblý, na palec tlustý, asi 4' vysoký; listy laločnatopeřené: úkrojůw 3—5—7, podlauhlých, ostrých, hrubozubých, nejhořejší přicelé; kwěty žluté, na latách konečných; koruna w ústí zaužená, dole trochu baňatá; kalich odstáwající. — Na Molukách a Maskarenách. Kwěte w lipnu až do září. ě.

Sázejí ji na zdi a zahrady, a ščawu wodnatou potřebují k ochlazowání w horečkách.

NÁDUŤ. BRYOPHYLLUM.

Kalich nadutý, před rozwitím měchýřowitý, sotwa do pola na čtewero klaný: uštůw chlopňowitě zawřených. Koruna srostloplátečná, podplodní: trubky dlouhé, wálcowité, dole tupě 4bočné, kraje 4dílného s ušty wej-

čítě 3úhlými, ostrými. Tyčinek 8, dole z trubky korunové vyniklých. Žlázky 4, podlauhlé.

N. peřená. *B. calycinum Salisb. par. t. 3. Bot. mag. t. 1409. Decand. organogr. t. 22. f. 2. Cotyledon pinnata Lam. Calanchoe pinnata Pers.* Podkeř dužnatý, 3—4' vysoký, wětewnatý, přímý, lysý; kmen tečkami a čárkami nachovými znamenáný, dole 4hraný; listy dužnaté, stříčné, peřené, dolní složené z listků pěti, hoření ze tři, nejhořejší ale jednoduché; listy jednoduché jakož i listky liché čili konečné největší, wšecky ale podlauhlé, hrubě zejkwané: zejkwůw nesaucích tečku černau, snadno w rostlinu nowau wzrostající; kwěty čerwenawě žluté, 1½" dlouhé, wisuté, na wrcholících latowitých, konečných. — Na Molukách, Maskarenách. \bar{h} .

Listy dužnaté mají tu obzwláštnost do sebe, že z rána jsau kyselé, na večír hořké, w poledne bezchutné, a že na zejcích listowých nese pupeny snadno wzrostající.

PUPOWICE. COTYLEDON.

Kalich 5dílný, kratší nežli trubka korunová. Koruna srostlolupenná: trubky wejčitowálcowité, kraje 5laločného, otewřenopodhnutého nebo podwinutého, s laloky ztupenými. Tyčinek 10, nejdoleji z trubky kalichowé vyniklých, prostých, čnějících anebo přizawřených. Šupiny waječné. Worečkůw 5, ukončených čnělkami šidlowitými.

Kře Předhoří dobronadějského; listy často roztraušené; kwěty běwně latněné, nachowělé nebo pomarančowé.

P. okrauhlá. *C. orbiculata Lín. Decand. gr. t. 76. Bot. mag. t. 321. Sedum africanum Moris. oxon. s. 12. t. 7. f. 39. Herm. lugd. 551. ic.* Keř přímý, 2—3' zwýši, wětewnatý; listy stříčné, ploché, zaokrahlené, dole klínowitě zaužené, nahoře zakončité, maučnatosiwé, čerweně obraubené; kwěty u wnitř čerwenawé, wně bledší jsau po 10—15 rozpostawené na latách konečných. \bar{h} .

CYMBÁLEK. UMBILICUS. NABELKRAUT.

Kalich 5dílný. Koruna srostloplátečná, zwonkowitá, na patero klaná: uštůw wejčitých, ostrých, skoro zdělí trubky. Tyčinek 10, z koruny vyniklých. Šupin 5, tupých. Worečkůw 5, na konci ztenčených, čnělkami šidlowitými opatřených.

Zeliny, byliny jíznoewropské nebo maloasiatské. Listy růžowitě rozpostawené nebo střídawé, někdy přizubaté. Kwěty bělawé nebo žluté, krozněné.

C. wisutý. U. pendulinus Decand. gr. t. 156. Cotyledon umbilicus a Lin. Engl. bot. t. 325. C. umbilicata Lam. C. Umbilicus Veneris Blak. t. 263. Cymbálek většší Mat. Wel. 407. c. Kořen bulwovaný, vlášeníčkem obrůstlý; lodyha přímá, oblá, lysá, 6—10" vysoká, opatřená dole mnohým listem řapíkatým, štitovitým, příokrauhlým, naddutým, wraubečkowaným, lysým, jasně zeleným, autlým, dužnatým, 1½" dlahým; hořeji nese listy menší, střídawé, přilaločnaté; kwěty dost drobné, žlutawé, zelené, wisuté a rozpostawené na broznu ukončujícím lodyhu a větwičky. — W rozsedlinách skalních a we starých zdech po Ewropě jižné a západní. Kwěte w dubnu až do čerwnu. ♃.

Druhdy se potřebowal co lék chladící a na moč ženaucí.

ROZCHODNÍK. SEDUM. SEDUM

Kalich 5dílný: lupenůw wejčítých, často oteklých, listowitých. Plátkůw 5, často rozložených. Tyčinek dwakrát wíce plátkůw. Šupiny medonosné celé anebo sotwa wyříznuté. Worečkůw 5.

Byliny, pořídku zeliny nebo podkře, dole wětewnaté; lodyhy jalowé hustě listnaté. Listy střídawé, pořídku zubaté. Kwěty wrcholičené, bílé, čerwené, žluté, modré.

*) Plocholisté.

R. růžowý. S. Rhodiola Decand. gr. t. 143. S. roseum Scop. Rhodiola rosea Lin. Fl. dan. t. 183. Blak. t. 586. Schkr. t. 331. Crassula flore purpureo Mat. Wel. 208. c. Kořen wětewnatý, nahoře hrboľatý, zakulatělý, růžemi příjemně zapáchající, vyhání několik lodyh jednoduchých, listnatých; listy roztraušené, podlahlé, na konci pilowané, lysé, nasiwěle zelené; kwěty drobné, žlutawé. často 4plátečné, přiwrcholičené, konečné. — Na skalách horních Ewropy prostřední a sewerné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♃.

Kořen jindá se potřebowal k nkojení bolestí a ku chlazení; Islandané a Loparowé jej jedí; woda z něho přetažená má zápach růžemi. Nač na seweru jedí co zeleninu.

R. obecný. S. Telephium Lin. Fl. dan. t. 686. Plenk t. 350. Sturm f. 9. Hayn. 6. t. 13. Decand. gr. t. 92. Reichenb. ic. 9. t. 727. Rozchodník Mat. Háj. 177. Wel. 208. Kořen oddenku krátkého, vypauštějícího wětví mnoho na začátku řepowitě ztlustlých a dužnatých; lodyha přímá nebo wzstaupawá, 1—2' vysoká, oblá, jednoduchá anebo nahoře chudowětwatá, lysá jako wšecky

dily; listy ploché, tlusté, dužnaté, štáwnaté, podlauhlé nebo waječné, dole zaokrauhlené nebo wíce méně klinowitě ztenčené, nestejně tupě pilowané anebo zubaté, stříčné nebo čtvernaté nebo střidawé; wrcholiky hojnokwěté, na konci lodyhy a wětwi z hořeního ůzlabička wyniklých; ůsty kalichowé kopinaté, ostré; plátky wíce než dwakrát delší kalichu, nad prostředkem ohnuté a rozložené, wejčítokopinaté, zakončité, na konci maličko žlábkowité, bílé nebo žlutawě bílé; též odrodek s kwítím brunátným. — Na skalách, zdech a místech kamenitých, hlavně w horních lesech po nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Listy mohou se za salát jísti; jindá potřebowali kořen a nat w lékařstwi.

R. širolistý. *S. maximum* *Sut.* *S. latifolium* *Bertol.* *S. Telephium* ϵ *maximum* *Sut. Clus.* 2. p. 66. f. 1. Welmi podobný předešlému, liší se ale listy srdčité ůsatými, lodyhu objimajícími, plátky docela rozloženými, na konci kápowitě prohlubenými, w malý smačknutý růzek ukončenými, žlutawě bílými. — Roste tamtéž. ♀.

Jsa pomíchán s předešlým taktěž se potřebuje.

R. nachový. *S. Fabaria* *Koch.* *S. purpureum* *Presl* 1819. *S. Telephium* β *purpureum* *Lin.* Jiný podobný rod; list jeho kopinatopodlauhlý, hlauběji zubowitě pilowaný, wždycky střidawý, dolení řapikatý, kwěty drobnější brunátné, o 4 neděle dříve se rozwijející. — Podlé řek. Kwěte w srpnu a září. ♀.

R. okrauhlostý. *S. Anacamperos* *Lin. Decand. gr. t.* 33. *Bot. mag. t.* 118. Kořen mnoholetý, mrcasatý, vyhání lodyh mnoho položených, hustolistých, na konci nesaucích rosetu z listůw směstnaných; lodyhy kwětauci wzestaupawé, oblé, lysé; listy sedawé, ploché obwejitě, dole klinowitě ztenčené, přetupé, celé, lysé, bělawě siwé; wrcholiky konečné, husté; plátky brunátné nebo růzowé, též bílé, s kýlem zelenawým. — Na skalách horních Ewropy jihozápadní a na Ukrajině. ♀.

Druhdy w lékařstwi ůžitečný, nyní w zahradách pro ntěšený pohled se sází.

***) Listy oblé nebo polooblé.

R. bílý. *S. album* *Lin. Fl. dan. t.* 66. *Decand. gr. t.* 22. Netřesk, jinak tučný mužik *Mat. Háj.* 328. — *Wcl.* 406. Kořen tenký, mrcasatý vyhání lodyh mnoho položených, kořenatějících, zprohýbaných, wětewnatých, wypaustějících wětwe kwětauci a jalowé, wzestaupawé nebo

přímé, oblé, lysé; listy střídavé, sedavé, válcovité, tupé, dužnaté a šfávnaté, na lici maličko ploché, rovnovážně odstálé, dole newztažené, a nicméně wezpod jakoby odlaupnuté, wrcholik rozsochaný nebo roztrojený; stopečky zdělí kalichu, jehož ušty kopinaté, tupauké, bílé nebo bledě růžové; tyčinky bílé; prašníky hnědobrunátné. — Na skalách, zdech, střechách po největším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu.

Před časy w lékařství se užíwal; může se jísti co zelenina a salát.

R. ostrý. S. acre Lin. *Plenk t.* 351. *Curt. lond. l. t.* 32. *Schkr. t.* 123. *Hayn. l. t.* 15. *Decand. gr. t.* 117. *Netřesk III. Mat. Háj* 326. *b. Netřesk nejmenší nebo tučný mužik menší Mat. Wel.* 406. *c.* Kořen tenký, silně třásnatý, vypauští mnoho lodyh plaziwých, tenkých, nitřowitých, hustolistých, 3—4" vysokých, wzestaupawých; listy dužnaté, wejcowité, ostrauké, na rubu hrbolaté vypuklé, toliko hořením krajem dolejšku přirostlé, a tudy wezpod jako odlaupnuté a zakulaceně tupé, lysé, jako celá rostlina jasně zelená, často čerwenawě tečkowané a čárkowané, na wětwich jalowých střechowité; wrcholik nejčastěji sochatý; kwěty jednostranné, skoro sedawé; ušty kalichowé wejčité, tupé; plátky wíce než dwakrát delší uštůw kalichowých, kopinaté, ostré, rozložené, i s tyčinkami a pestiky žluté. — Na škrobotinách po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♣.

Celá rostlina má chuť ostrau a pernau; zpruzuje kůži; druhdy se potřebowala na wředy a u wnitř k počišťowání horem a dolem, též i proti wodnotělnosti a kurdějům.

R. šestihraný. S. sexangulare Lin. *Fl. dan. t.* 1644. *Hayn. l. t.* 16. *Decand. gr. t.* 118. Podobá se předešlému; listy jeho jsau ale oblé, čárkowité, tupé, dole a wezpod wýtažené w špičku krátkau dolů směřující; wrcholíky roztrojené; ušty kalichowé čárkowité, tupé. — Roste tamtéž. O 8 neb 14 dni později kwěte. ♣.

Wlastnosti předešlého.

R. podhnutý. S. reflexum Lin. *Fl. dan. t.* 1818. *Reichenb. ic. 3. t.* 286. *Clus. 2. t.* 60. *Lobel. l. t.* 377. Kořen tenký; třásnatý; lodyhy dole položené a kořenatější, pak wzestaupawé, $\frac{1}{2}$ —1' vysoké, hustolisté; listy dužnaté, čárkowitojehlowité, ostré, krátce hrotité, obak nadduté, dole a wezpod wýtažené, a tudy jakoby ostruhaté, na wětwich jalowých střechowité, odstálé anebo podhnuté; wrcholíky roztrojené nebo rozpětěné, wětwičky často sochaté; kwěty jednostranné, krátkostop-

katé; ušty kalichové kopinaté nebo podlauhlé, ostré; plátky rozložené, dwakrát delší uštůw kalichových, čárkovitých anebo podlauhlokopinatých, tupaunkých, i s tyčinkami a pestíky ryzých; plody na stopečkách trochu prodlaužených. — Na místech podobných jako předešlý a po Ewropě rozšířený. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Lodyhy mladší nekwětauí. w některých krajinách prý w salátu se jedí. Jindá ho také w lékařstwu užíwali.

NETŘESK. SEMPERVIVUM. HAUSWURZ.

Kalich 6—12 (anobrž i 20-) dílný. Plátkůw co uštůw kalichových, dole srostlých. Tyčinek 12—24 nebo více, dole z plátkůw vyniklých. Šupiny podplodní na konci zubaté nebo třepenité. Worečkůw co plátkůw.

N. obecný. *S. tectorum* Lin. Knorr 2. t. 5. *W. Sturm* f. 23. *Hayn.* 6. t. 14. *Decand. gr.* t. 104. *Netřesk I. Mat. Háj.* 337. *Netřesk větší Mat. Wel.* 406. *Rojník.* Kořen wřetenowitý, dlahomrcasný, ukončený růžičkau listowatou a z hlavy vypaustějící pazaušky hojné, položené, plaziwé, nesaucí též na konci růžičky listowé menší, které dohromady dělají trs drnowatý; z prostředku staré růžičky listowé vychází lodyha přímá, 1—1½ vysoká, co prst tlustá, oblá, dost hustolistá, jako wětwe wrcholikowé, stopečky a listeny chlupy žláznatými porostlá, někdy zelená, někdy špinawě čerwená; listy, růžičky skládající, hustě střechowité, podlauhlé, obwejšité, náhle hrotitozakončité, tráwowě zelené, lysé, po celém kraji brwité; listy lodyhowé podlauhlé, čerweně čárkowané, hoření krátce pýřité; wrcholik složený z hroznůw skraucených, střidawých, velmi přiblížených, jednostranných, listenatých; kwěty překrátce stopkaté, dokonce rozšířené; uštů kalichových a plátkůw obyčejně po 12, někdy také po 11 nebo více, ano i 15; plátky dwakrát delší kalichu, kopinaté, ostré, růžowé, tmawěji čerweně čárkowané, wně žláznatochlupaté; tyčinek nejčastěji 24: nitky růžowé nebo brunátné; prašniky před rozwitím fialowé nebo swětle brunátné; šupiny podplodní překrátké, nadduté, žlazowité; worečky nejdoleji srostlé, rozewřené, oblaukowitě wzestaupawé a obkličující prostoru miskowitau, na hoření konci úkosně uťaté. — Na skalách alpských a předalpských w Ewropě prostřední, nyní na zdech a střechách až daleko k seweru sázený a zdiwočelý. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Ta rostlina jest znamenitá, že toliko diwoká na skalách rostaucí má obě řady tyčinek dokonalých, jelikož na zdech anebo v zahradách chovaná, buď wnitřní řadu tyčinek anebo obě řady jejich má w worečky proměněné, takže w prwním případě jest toliko 12 tyčinek a pestíky we dvou řadách, anebo nižádné tyčinky a pestíky we třech řadách čili dohromady 36 w jednom kwětu.

Listy čerstvé jindá potřebowali w lékařství, obzvlášť šláwu z nich vytlačenau, nyní ale jest toliko prostředkem domácím. Že ta rostlina wúbec se sází, zakládá se na powěře, že totiž hrom odvádí. Snad i proto Karel Veliký přikázal, aby netřesk na stawení se sázel.

Podřadí 2.

PĚTIROŽCOWITÉ. CRASSULACEAE ANOMALAE.

PĚTIROŽEC. PENTHORUM.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek 10. Šupiny žádné. Worečkůw 5, dole dohromady srostlých w tobolku 5zobanítu, 5pauzdrau, na konci 5bočnau a pod zobany pukající. Semena mnohá, na semenici širokaunké všude připevněná, (snad) bezbílěčná.

Byliny přímé, tawolám podobné; listy roztraušené, blanowité; wrcholky jednostranné, na konci skraucené.

P. americkýj. *P. sedoides* *Lin. act. ups.* 1747. *t.* 2. *Gaert.* *t.* 65. *Lam.* *t.* 390. *Decand. mém.* *II.* *t.* 1. *f.* 8. *t.* 13. Bylina lodyhy rozstřené, hranaté, po hranách šerpivé, asi 1' dlouhé; listy střidawé, zelené, podlaubkopynaté, přemálo dužnaté, celé, zaubkowané, na řapících překrátkých; kwěty na hroznech lodyhu a wětwe ukončujících, wětewnatých, zelenawě žluté, nepatrné; stopečky krátké, střidawé, dole opatřené listenem šupinowitým; ušťůw kalichowých 5, někdy 6, ostrých, stálých; plátky 5árkowité, přemalé, s ušty kalichowými střidawé, někdy žádné; tyčinky dwakrát delší kalichu, stálé: nitky vláskowité, prašníky zakulatělé; blizny tupé, skoro sedawé; worečky dole spojené, hwězdowitě rozewřené, hranaté, bliznau stálaw ukončené, 1pauzdré; semena mnohá, drobníčká, přismačkutá. — W bahnech Ameriky sewerné od Nowé Anglie až do Karoliny. Kwěte w lipnu. 5, 4.

Řád 106.

WŽDYŽILOWITÉ. FICOIDEAE.

Kalich určitě rozštípený nebo rozdělený, hned s

waječnikem srostlý, hned prostý; uštůw w paupěti stře-
chowitých anebo chlopnitých. Plátkůw mnoho, někdy
dole spojených, někdy nic a tenkrát wnitřek kalicho-
wý barwený. Tyčinek obyčejně mnohokrát více uštůw
kalichowých, pořidku zrowna tolik, i s plátky z ústí
kalichowého vyniklých. Worečkůw tolik co uštůw ka-
lichowých, pořidku více nebo méně, srostlých we wa-
ječnik mnohopauzdry: pauzder mnohowaječných. Čnělky
oddělené, krátké, s bliznau jednoduchau. Tobolka mno-
hopauzdrá: pauzder nahoře oddělených a hwězdowitě
rozložených, po šwu břišním, pořidku i po wněšném
anebo kolem do kola pukajících, někdy i ořech ne-
pukawý. Semena w kautech wnitřních pazdrowých
připewněná. Bilek maučnatý; kel obwodní, křiwý, řidko
skraucený.

Byliny, kře. Listy stříbné, řidko střídawé, dužnaté, jednodu-
ché, nejčastěji celé, ploché, hranolowité, walcowité, bezpalisté.
Kwěty prawidelné, obojaké, konečné, úzlaběčkowé, ojedinelé, nebo
shlaučené, též klasené nebo wrcholičené.

Sem náleží asi 350 rodůw (w 8 pokoleních), rostaucích w tep-
lých končinách obojho pásma mírného, nejwětšim dílem ale ($11/12$) na
jižném konci Afriky, co ostatní swěta díly jich jenom málo mají a
Ewropa toliko 2. Milují jako rody předešlého řádu suchopáry wý-
slunné. Owoce, listy a semena rozdílných se jedí; jiné slauží w lé-
kařstwi; z jiných dobývá se salajka.

KOSMATEC. MESEMBRYANTHEMUM. ZASERBLUME.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje na pate-
ro (pořidku na dvě neb osmero) klaného, s ušty ča-
sto nestejnými. Plátkůw mnoho, dole srostlých. Tyčinek
mnoho, dole na koruně připewněných. Waječnik 4—5-
třebas 20pauzdry; blizen co pauzder. Tobolka mnoho-
pauzdrá, nahoře hwězdowitě pukající.

Pokolení to obsahuje více 300 rodů skoro zcela w Africe již-
né rostaucích. Tobolky zralé toliko za powětrí wlkého se otwírají
a semeno roztrušují, čímž možná, že semena mohou klíčiti na
písku, w němž nejwětší počet rodůw roste.

*) Listy ploché.

K. olednatělý. *M. crystallinum* Lin. *Plenk t.* 397.
Sibth. t. 181. *Decand. gr. t.* 128. *Dill. f.* 229. Lednačka.
Zelina nebo bylina; lodyha položená, wětewnatá, jako
wšecky ostatní díly neštowičkami welikými, proswitawými,
jako led wyhlížejícími obrostlá; listy ploché, wejčité,
obwejtité, nebo podlauhlé, tupé nebo ostraunké, při-
čerité, celé, dolejškem zauženým lodyhu objimající,
dolení stříčné, ostatní střídawé; kwěty drobné, konečné

nebo protilisté, krátkostopkaté, nebo skoro sedawé: uštůw kalichowých 5, nestejných, wejčítých, tupých, měkkohrotých; plátky přeauzké, bílé, na konci ponáčrwenalé; tobolka 5pauzdrá. — Na pomorích písčítých Předhoří dobronadějského, Ostrowůw kanarských, w Řecku, Sicilii. Kwěte na Předhoří w říjnu až do ledna, w Ewropě w lipnu až do září. ☉, ☿.

Odrodek africký jest ozimý a má lodyhu přímějši, ewropský letní, lodyhy položené, kwěty sedawé.

Pro obzvláštnost u nás na zahradách a za okny se chowá. Chuti jest náslané, od dáwna w lékařství potřebowaný; nedáwno štáwa vytlačená k lékům přičtená; na Ostrowech kanarských u velikém počtu se sází; z popela jeho dobývá se salajka.

K. protisečný. M. pinnatifidum Lin. Bot. mag. t. 67. Decand. gr. t. 142. Zelina lodyhy rozestřené, autlé, skoro rozsochané, črwenawé, pupenečnaté; listy stříčné, podlahlé, tupé, protisečné, též pupenečnaté; kwěty drobné, w rozporách rozsochané lodyhy ojedinelé, stopečnaté; plátky žluté, jednořadé; čnělek 5, wzestaupawých; tobolka čihowitá, 5bočná. — Na Předhoří dobré nadeje s ostatními. ☉.

K. srdcovitý. M. cordifolium Lin. Glox. obs. t. 1. f. a. Smith pict. t. 6. Jacq. car. t. 487. Decand. gr. t. 102. Lodyha letní nebo mnoholetá, rozestřená, asi 1' dlauhá, wětwnatá, zelenawá, oblá; listy řapíkaté, stříčné, srdčito-wejčíté, ploché, asi 1' dlauhé, pupenci jakoby olednatělé; kwěty ojedinelé, konečné; koruna stkwěle črwená; kalich na čtvero klaný; čnělky 4 přímé; tobolka 4pauzdrá. 4, 5.

K. rozepnutý. M. expansum Lin. Dill. f. 223. M. tortuosum Decand. gr. t. 94. Křowitý; lodyha rozkladitá, běwně rozepnutá; listy oddělené, obdálné, stříčné nebo střídawé, plochaunké, wejčítokopinaté, netečkowané, bezpupenečné; kalich o 5 uštech nestejných; koruna veliká, bledě rusá; čnělky 4—6, krátké, přímé; tobolka 5pauzdrá.

K. hvězdník. M. Tripolium Lin. Dill. elt. f. 220. Pluk. mant. 329. f. 4. Lodyhy zelinné, běwné, jednoduché; listy ploché, kořenowé shlaučené, wětwowé střídawé, kopinaté, netečkowané, skoro bezpupenečné; kwěty mírné, bílé, stopkaté; kalichy 5bočné, na patero klané. 5.

Tobolky veliké, té a všech jiných toho pokolení rodů mají tu vlastnost do sebe, že we wodě anebo w powětrí wlhkém se otwírají, a semeno wytroušují. suchem ale se zawírají; tím jest možná, že semena jejich na suchém písku, w němž nejmnožší rostau, mohau

klážití. Tobolky rodů nyní popsaného jmenují se různé kanadská a potřebují se k rozdílným pověrám.

K. popolední. M. pomeridianum Lin. *f. dec. 1. t. 13. Jacq. rar. t. 489. Bot. mag. t. 540. Seba mus. 4. t. 19. f. 5. Breyn. cent. t. 79.* Zelina zvýší 6" i více; lodyha sochatá, bělosrstá; listy širokopinaté, ploché, hladké, brvité, přioddělené, první trojnaté, ostatní stříčné; stopka konečná, ojedinelá, 1kwětá, srstnatá; kalich převeliký, dole srstnatý: uštůw 5 listowitých; koruna kratší kalichu, sirkowě barwená, z plátkůw čarkowitých, ostrých, přehojných, nejwnitřnějších štětínowitých; tobolka o 12—15 pauzdrách Kwěty jsau rozwitý od hodiny z polodne až do šesté.

K. zwadlj. M. emarcidum Thunb. Kmen přimaunký, lysý; listy srostlé, wejčité, ostré, ploché, kwěty stopkaté, přitrojčatné, bílé.

Hotentoti rostliaw obzwláštafn způsobem pripravují, do obchodu zasílají a co tabák kauří, jehož i aučinky omamujef prý má. Rostliaw k tomu cíli u welikém množství sázejí.

** Listy neploché; lodyha dokonce nebo skoro žádná.

K. kočičí. M. felinum Haw. *Decand. gr. t. 158. Dill. elt. t. 87. f. 220. Knorr t. 9. 6. n. 1. Mart. cent. t. 30* Nepnitý, nasiwělý; listy tupé, trojbočné, krátké, na wrehu zpleštilé, dlauze brwitozubaté, nejnepatrněji tečkowané, na konci chruplawě kýlaté, proti swětlu proswitawě tečkowané; kwěty žluté, sedawé, dosti weliké, z poledne rozwité; čnělek 5, zdělí tyčinek.

K. wonný. M. fragrans Salm-Dyck. *Otto et Link Abb. t. 43.* Připnitý; listy jazykowité, tlusté, dvojřadé, jichž jeden naddutaunký, na konci tupý, druhý w kýl přewytažený; kwět přistopkatý, přeweliký, 3" široký, wonný; kalich na patero klaný.

K. různolistý. M. difforme Lin. *Dill. elt. f. 242.* Mladý nepnitý, starší kmenu 2—3" dlauhého, položeného; listy úkosně křížowané, tlusté, přiblížené, podlahlé, polowalcowité, zelené, tečkowané, po straně na konci jedním anebo dvěma zuboma nepatrnýma opatřené, list jeden stříčných wětší druhého; kwěty přisedawé, žluté, nejwětší, žluté pak šafránowé, 8čnělečné.

K. hoblowitý. M. dolabriforme Lin. *Dill. elt. f. 237. Decand. gr. t. 6. Bot. mag. t. 32.* Z mládí nepnitý, později ale kmen přímý, střidawě wětewný nabýwá wýšky 1 1/2; listy siwé, tečkowané, dokonale hoblowité t. j. dole zpleštilé a na konci smačknuté, tupé, přiwykrojené;

kwěty krátkostopkaté, žluté, wně čerwenawé, na wečir se rozwijející; čnělek 5, delších nežli tyčinky.

K. brkowitý. *M. calamiforme* *Lin. Decand. gr. t. 5. Bradl. succ. t. 19. Dill. elt. t. 228.* Nepnitý; listy štídlowité, tečkowané, na wrchu zpleštilé, nasiwělé, asi 2' dlouhé, stříčné, jeden přímý, druhý rozewřený; kwěty ojedinelé, mírně stopkaté, žlutawě bílé, dost veliké; kalich na patero klaný: uštůw 3 dužnatých, 2 blanowitých; čnělek 8 ostrých; tobolka Spauzdrá.

***) Kmen podkřowitý, položený; listy dlouhé, strbawowitě shlaučené, žhrané nebo přiwálcowité.

K. řemenatý. *M. loreum* *Hawk. Dill. elt. f. 255,* (bez kwětu). Kmen prostřený, příuzlatý, dospělý oblaunký; listy strbawowitě nejshlaučenější, polooble trojhrané, strunám podobné, podhnuté, ostré, přisiwé; stopky ojedinelé, 1½' dlouhé, dole 2listenné, 1kwěté; kwěty rusé; kalich na patero neb šestero klaný; čnělek 15—18.

K. dykowitý. *M. pugioniforme* *Lin. Decand. gr. t. 82. Dill. elt. t. 269. Bradl. succ. t. 14.* Kmen dřewnatý 2—3' vysoký a pak na palec tlustý; wětwe nemnohé, sehnuté nebo wisuté; listy na konci wětwi shlaučené, střidawé, siwé, trojhrané, nejostřejší, alespoň 6" dlouhé; kwěty veliké, bledě žluté, dlahostopkaté, úžlabičkowé nebo konečné; kalich na patero klaný; plátkůw přeauských přemnoho; čnělek 10; tobolka zakulatělá, 10-pauzdrá. Kwěty rozwijejí se o 8 nebo 9 hodinách z rána a zawirají se okolo 5 hodin na wečer.

K. jedlý. *M. edule* *Lin. Dill. elt. f. 272. Seba 1. t. 19. f. 6. Herm. lugd. t. 245.* Kmen 2—3' zdělí; wětwe rozepnuté, po hranách nejcelejší; listy stejně trojhrané, přížlábkowité, netečkowané, obak ztenčené, po kýlu pilkowané, asi co malik tlusté; kwěty veliké, žluté, asi 3" široké; kalich o 4 uštech nestejných; owoce čihowité, skoro zwicí obyčejné smokwy, dužnaté, sladké, lahodné.

Na Předhoří dobré naděje jedí čerstwé owoce, a listy jako fasole do octa nakládají a jedí.

K. šawlowitý. *M. acinaciforme* *Lin. Andr. rep. t. 508. Salisb. par. t. 90. Dill. elt. f. 270—271.* Lodyhy připoložené, předlahé; listy stříčné, smačknuté žhrané, šawlowité, po krajích kadeřawé, čeřitošerpíwé; kwěty ojedinelé, konečné, největší, čerwenawé; blizen 12—17.

****) Kříčkové často přímí. Listy stříčné, srostlopošwiwé, nahoře často 3hrané a na konci obyčejně hákowitzé.

K. prorostlý. M. perfoliatum Mill. Dill. elt. f. 240. Bradl. succ. t. 46. Kmen křowitý, přímý, chudowětwatý; listy srostlopošwiwé, přisbihawé, 3hrané, twrdé, bělawosiwé, tečkowané, zakončité, podhnuté, po kýlu wezpod se 3 nebo 1 zubem nebo bezzubé.

K. hákatý. M. uncinatum Mill. Decand. gr. t. 54. Bradl. succ. t. 27. Kmen křowitý, přímý; listy srostlopošwiwé, přisbihawé, zelenawé, tečkowané, trojhrané, wezpod pod koncem dvojtrné; kwěty čerwené, mírně weliké, skoro sedawé; kalich na patero klaný; tobolka 5pauzdrá.

*****) Podkře. Listy stříčné, oddělené, wíce méně trojhrané.

K. deltowitý. M. deltoides Mill. Decand. gr. t. 53. Dill. elt. f. 245. 247. Kmen dřewnatý, rozestřený, wijawý, 1—2' zwýši; listy křížmo stříčné, přiblížené, nejsiwější, trojhrané, deltowité, krátké, tlusté, netečkowané, po hranách zubaté a někdy nachowě naběhlé; kýly listenůw a uštůw kalichowých celé; kwěty drobné, swětle brunátné, wonné; kalich o 5 ustech krátkých; čnělek 5.

K. srpatý. M. falcatum Lin. Dill. elt. f. 275. 276. Kmen dřewnatý, s wětewi mnohými, nitowitými, na způsob laty rozpostawenými; listy drobné, oddělené, smačknutě trojhrané, srpowité, přisiwé; kwěty drobné, mnohé, nábrunátné, ojedinělé, konečné, stopkaté, wonné; kalich o 5 ustech na hřbetu s malým hákowitzým trnem; tobolky 5pauzdré.

K. ryzá. M. aureum Lin. Bot. mag. t. 262. Decand. gr. t. 11. Podkeř přímý; listy wálcowitotrojhrané, přisrostlé, odstálaunké, ostré, proswitawě tečkowané, siwé; kwěty 2" široké, tmawě pomarančowé; blizny černě brunátné.

*****) Podkře. Listy nejčastěji oddělené, oblaunké.

K. dvojbarewný. M. bicolorum Lin. Dill. elt. f. 258. Keř přímý; listy přitrojhrané, ostré, zelené; stopky šerpiwé, jakož i ušty kalichowé nestejně; kwěty dost weliké, u wnitř ryzé nebo pomarančowé, wně na konci čerwené, silně lesklé; blizny kratši tyčinek.

K. bulwatý. M. tuberosum Lin. Decand. gr. t. 78. Dill. elt. f. 264. Kořen jeho bulwowitzý, zakulatělý, skoro

co hlava člowěčí veliký; kmen přímý, větewnatý, 1 $\frac{1}{2}$ ' vysoký; listy drobné, přitřójhrané, smačknuté, drobníče pupenečnaté, na konci se odhybující; kwěty drobné, čerwené nebo bledě brunátné, rozpostawené na wrcholíky konečné, roztrojené; kalich na patero klaný; tobolky drobné, 5—6pauzdré; stopky někdy stálé, trnowatějící.

K. nocokwěť. *M. noctiflorum* Lin. *Decand. gr. t. 10. Dill. elt. f. 262.* Podkeř 1—2' vysoký; kmen tenký, oblý; větwe přímé, bělokoré; listy střičné, přiobdálné, nepatrně polowálcowité, siwé, bezpupenečné, stopky dwakrát trojeně wrcholičené, u wnitř bílé, wně brunátné, nebo rusé, na wečer se rozwijející a celau noc wůní libeznau a silnau páchnaucí; kalich na čtewero klaný; tobolka 4pauzdra.

K. klaubokwěť. *M. geniculiflorum* Lin. *Decand. gr. t. 17. Dill. elt. f. 261. Bradl. succ. t. 34.* Podkeř přímý, 2' vysoký; větwe střičné, rozdělené, skoro klaubnaté; listy oddělené, drobné, střičné, polowálcowité, pupenečnaté; kwěty w rozporách větwowých, nebo w úzlabičku sedawé, ojedinělé, bledě rusé; kalichy na čtewero klané; čnělky 4 krátké; tobolka 4pauzdra. — Na Předhoří dobré naděje, w Egyptu, Arabii.

Beduínové sbírají semena maučnatá, a rozemlewše je dělají z manky chléb dobrý, sytý.

K. uzlokwěť. *M. nodiflorum* Lin. *Decand. gr. t. 88. Moris. s. 5. t. 37. f. 7.* Zelina větewnatá, rozestřená, dilem i položená, 3—4" zděli; listy střičné a střidawé, pupenečnaté, oblaunké, tupé, dole krátké; kwěty úzlabičkové, přisedawé, ojedinělé; kalichy o 5 ustech se 2 delšíma, skoro nitowitýma; plátky přeauzké, mnohem kratši uštůw kalichowých; čnělky 4—5. — Na místech písčitých w Egyptu, na Sicilii, w Neapolsku.

K. koptský. *M. copticum* Lin. Zelina; listy oddělené, polooblé, pupenečnaté; kwěty sedawé w rozporách; kalichy o ustech 5, plátky nejmenší přesahujících. — W Egyptu. ☉.

Ten a předešlý rod w Egyptě u velikém množství se sází; z popela jejich dobývá se salajka. *K. uzlokwěť* ještě w Maroku k wydělawání marokénu potřebuj.

ČTYRBOČ. TETRAGONIA. VIERECKSERUCHT.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, 4—8rohé, kraje 4 (pořidku 3-) dílného, u wnitř barweného. Tyčinek rozdílne množství. Waječník 3—8pauzdrý. Čnělky 3

—8, nejkratši. Ořech křídlatý nebo rohatý, nepukavý, 3—8pauzdrý. Semena w pauzdrách ojedinelá.

Č. rozepnutá. *T. expansa* Murr. com. gott. 1783. t. 5. *Scop. ins. t. 14. Decand. gr. t. 114.* *T. echinata* Gaert. t. 179. *Demidovia tetragonoides* Pall. dem. t. 1. Zelina 2—3' dlouhá, rozewřeně wětewnatá; lodyha oblá, nahranatělá, obdálně pýřitá, drobničce bradawičkovaná; listy střidawé, řapikaté, srdčítowejčité, nebo wejčité kosočtwerečné, na konci zaužené, tupaunké, dole klinowitě w řapík kratši wybihající, wykrajované, obak drobnými pupenci proswitawými poseté; kwěty krátkostopkaté, úzlabičkové, ojedinelé nebo dvojčatné; ušty kalichowé 4, wejčítopodlahlé, tupé, u wnitř žlutawé; tyčinky po 4—5 mezi ušty kalichowými, a jich kratši; plod (kolmo prořiznutý) kosočtwerečný, slabě smačknutě čtyřhraný, pod krajem stálým, sklimeným 4rohý, uzralý wyschlý, 5—8semenný. — Na Nowém Seelandu a Zápanu. Kwěte w lipnu až do řijna. ☉.

Na Nowém Seelandu jedí nař co zeleninu a plawci Cookowi ji jedli proti kurdějům; chuti jest ostřejši nežli špinák a tudy se tu a onde w Ewropě sází.

TLUSTOBÝL. SESUVIUM. SESUVIUM.

Kalich šdílňý, stálý: uštůw u wnitř barwených. Plátky žádné. Tyčinek 15—30, na konci trubky kalichowé krátké připewněných. Waječnik prostý, sedawý. Čnělka žádná. Bližny 3—5. Tobolka 3- pořidku 4—5pauzdra, obřiznutá. Semena mnohá na semenici slaupowité, stálež. Kel hákowitzě zkřiwený.

Byliny pomořské, dužnaté, lysé. Listy střěčné, nejcelejš, přbezžilé. Kwěty úzlabičkové, střidawé, ojedinelé, sedawé, nebo krátce stopkaté. Kalich u wnitř nábrunatý.

T. plaziwý. *S. repens* Willd. *Crithmus maritimus* Rumph 6. t. 72. f. 1. *Portulaca* Herm. lugd. t. 212. Zelina; lodyha oblá, co brko tlustá, a několik sáhůw dlouhá, hladká, klaubnatá, čerwenawá, welmi tuhá, s mnohými wětewmi kořenatějícimi pokrývá půdu, takže daleko a široko ji není widěti; listy kopinatokopistowitě, ostré, 2" dlouhé, 2—3" široké, tlusté, dužnaté jako kuřinohowé, slané a trpké; kwěty w úzlabičkách ojedinelé, krátkostopkaté, wně zelené, u wnitř bílé; owoce černému pepři podobné. — W Indii wýchodní. ♀.

Owce a kozy tu rostlinu rády žeraw. Hlawně dělají z ní tak nazwaný acjar, jež přidawají k masu pro wzbuzení chuti Wař totiž, na sluncí suší, se solí a octem zadělawají a míchají s rozdělňým kořením, n. p. s pazaušky bambosowými (robangem), zázwo-

rem a galanťau (*lankwasem*), owocem pepřiky křowité (*čilli*) a kwě-
tím papajowým. Míchanina ta (*acjar*), ztuha zawřená, dlanho se dr-
ží. Na cestách jedí tu rostlinu jako zeleninu; powinni jsau ale ji
třikrát wariti; jinak působí běhawku.

WŽDYŽIW. AIZOON. IMMERGRÜN.

Kalich 5dílný, u wnitř barwený. Plátky žadné. Tyčinek asi 20 nejdoleji z kalichu vyniklých a po 3—5 swazkowitzě w chobotech. Waječník prostý, 5hraný. Bli-
zen 5, tlustých, sedawých. Tobolka 5pauzdrá, na kon-
ci šterbinami 5 hwězdowitě pukající: pauzder mnohose-
menných.

Byliny nebo polokře nízké. Listy dužnaté, nejcelejš střidawé
nebo střičné. Kwěty úžlabíčkové anebo w rozporách sedawé, po-
řidku stopkaté.

W. kanarský. A. canariense Lin. Nissol. mem. ac. 1711. t. 13. f. 1. Decand. gr. t. 136. Glinus crystallinus Forsk. desc. t. 14. Lodyhy zelinné, položené, oblé, plné pupencůw leskutých, bílých, huňaté, rozsochané, s wětwi druhau zakrsalau, kratičkau, listnatau, kwětnatau a nejkratšeji sochatau; listy střidawé, obwejitoklinowité, tupé, ostraunké neb ostré, pýřité, w řapík dlahý zau-
žené; kwěty w rozporách nedokonalých lodyhy a jejích wětwi ojedinéle, sedawé, skoro narostlé; kalich zwonko-
wité, wně bělohuňatý: uštůw wejětých, ostraunkých, u wnitř bílých, běloblanně obraubených; blizen 5 nitowitých, krátkých, dlahohradawičnatých; tobolka tupě 5-
hraná, nahnědlozelená; semena hnědoryšawá. — Na Kanariích, w Egyptu až do Arabie na pomořích. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

W. španielský. A. hispanicum Lin. Decand. gr. t. 30. Ficoides Dill. elt. t. 117. f. 143. Zelina; lodyha přimá, asi wjší pidi, rozsochaná, oblá, na konci připupeneč-
natá; listy dolení střidawé, hoření střičné, kopinaté, ploché, lysé, sedawé, sotwa 1½" dlahé; kwěty w roz-
porách na překrátkých stopkách; kalich trubky čihowité, 10žebře, kraje z uštůw 5 kopinatých, ostrých, trubky delších, u wnitř bílých, w poledne se otwirajících. — Na pomoři písčitém we Španielich a BarbarSKU, u nás pod širým nebem. Kwěte w lipnu. ☉.

Z popela jich dobývají we vlastech salajku.

TUČNÍK. GLINUS. GLINUS.

Kalich 5dílný, u wnitř barwený, stálý: ušty 3 wně-
šné a 2 wnitřní. Plátkůw 5—20, kratších kalichu, jazýč-

kowitých, na konci na dvě neb čtvero klaných. Tyčinek asi 15. Waječnik prostý. Čnělka nejkratší nebo žádná. Blizen 5. Tobolka kalichem zakrytá, špauzdrá, šchlopná. Semena nejmenší, obwinutá nejdelší šnůrau pupeční. Kel zkraucený.

Zeliny wětewnaté, položené. Listy střídané, nestejně veliké, nebo střídawé. Kwěty úzlabíčkové, přisedawé.

T. ledencowatý. *G. lotoides* *Lin. Burm. ind. t. 36. f. 1. Lam. t. 413. f. 1. 2. Alsine* *Bocc. sit. t. 11. Portulaca Barr. t. 336*. Zelina wšude bělowlnatá; lodyha rozeštěná, oblá, hned patrně, hned nepatrně rozsochaná, asi 1' dlauhá; listy obwejcíté, wíce méně zaokrauhlené, nějtupější, po kraji samém čeríté, dole náhle ztenčené w řapík listu kratší, střídawé; jelikož z úzlabička vynikají wětwičky nejkratší listnaté, jsau listy na pohled chomáčené, nestejně veliké; kwěty z úzlabička na těch překrátkých wětwičkách také na pohled chomáčené, stopkaté; ušty kalichowé kopinaté, ostré, stejně dlauhé, wně bělowlné; plátkůw 10—12 bílých, nitowitých, obyčejně na dvě nebo tré na konci rozklaných; tyčinek 15—16 mnohem kratších kalichu, na terči podplodním sedících; waječnik prostý, huňatý, šhraný, se čnělkami překrátkými; tobolka šbočná, kalichem zastřená, bledě rusá, šchlopná; pauzder 5, se semenem mnohým, drobným, skoro ledwinowitým, hnědým, na semenici slaupowité, střední pomocí šnůrky pupeční obwinuté. — Na místech powodni podrobených na Sicilii, w Egyptu, Arabii. Kwěte w lipnu. 4.

W Arabii nať potřebují na rány.

Řád 107.

ŠAMANICHOWITÉ. *NITRARIÆ*. *J. S. Presl* 1820. *Lindl.* 1823.

Kalich prostý, na patero klaný (přemalý). Plátkůw 5, podlahlých, tupých, přiklenutých, w paupěti chlopnitých. Tyčinek 15 i s plátky w ústí kalichowém připewněných. Waječnik 3- pořidku špauzdrý; čnělka 1; blizny 3 nebo 6. Tobolka peckowicowitá, uzralá špauzdrá, šsemenná, postranně 3 nebo 6 chlopněmi pukající. Semeno wisuté, na šnůře pupeční od dola wzhůru jdauci, bezbilečné. Kel překocený, rowný.

Kře. Listy střídawé, tlustaunké, někdy chomáčené. Kwěty obojaké, prawidelné, klasenowrcholické.

Řád skrowníčký z 5 rodůw (w 1 pokolení) w sewerné Asii a

Africe, na Senegalu a Nowém Hollandu rostaucích. O nich není nic známo, ledaže jsou slané mnohým ledkem.

ŠAMANİCHA. NITRARIA. SALPETERSTRAUCH.

Znaky naduvedené.

Š. *chwalinská*. N. *caspic*a. N. Schoberi *Lin.* N. Schoberi α) *caspic*a *Pall. ross. t. 50. f. B.* Keř složený z pňův sáhových, skoro přímých, šedokorých, křehkých, oblych; větvičky a rozhy střídavé, jednostranné, obzvláště na pněch položených přímé, bělavé; rozhy mladé pýřité; listy z pupenův střídavých chomáčené, sedavé po 4 nebo 5, dužnaté, šťavnaté, podlauhlé, dole ztenčené, nejcelejší, sivě zelené, v jeseni a s větví usušených snadno padající, drobnohledem propatřené okazují chloupky nejautlejší, přitlačené; vrcholíky na rozích konečné, sochaté, holé, pýřité; květy na větvíčkách klasaté, jednostranné, přímé, stopečnaté; kalich přemalíčký, z 5 zubův, pak ale zvětšely, zvonkovitý; plátkův 5 bílých, rozložených, podlaublých; waječník homolowitý, s bliznau 3pupenečnau; peckowice homolowitá, dužnatá, tmavě červená, usušená černá a namodrale černicí, vždycky měkká; pecka homolowitá, wezpod poddutá, nahore nejostřejší, na konci jakoby šchlupná; semeno walcowité, žluté, nasladlé, we šlupce žluté. — Podlé Moře chwalinského. \bar{K} .

Owoce, ačkoli jest nechutné a přislané, jedí na stepech chwalinských, protože jest jediné w těch končinách. Nač ostatně zerau welblaudové.

Š. *sibírská*. N. *sibirica*. N. Schoberi *Lin.* N. Schoberi β) *sibirica* *Pall. ross. t. 50. f. A. Lam. t. 403. f. 1. Osyris Gmel. sib. 2. t. 98.* Kořen dřownatý wystává nad zemí na způsob bulwy, často jako hlawa veliké a vypaustí pně položené, anobrž k zemí přitlačené, loketné, tenší nežli předešlého, šedivé; větwe střídavé, nejodstálejší, též položené; rozhy jednostranné, lysé, na větvích starších trnowatější a listonosné, na mladších kwětaucí; listy menší nežli předešlého, ostatně docela podobné, ledaže jsou dužnatější a slanější; vrcholíky menší, hustší, chlupatější; kwět we všem menší, kalichu ale patrnějšího; peckowice zralá menší, modrawě černá a taktéž se barwící; pecka wejcowitá, přitrojbočná, na konci s 6 brázdami po dwau blíženými, nejdrobněji dubkovaná. — W Sibíři. \bar{K} .

Užitek tentýž.

Řád 108.

NOPÁLOWITÉ. *CACTEAE.*

Kalich trubky s waječnikem srostlé a často nad něj wíce méně prodloužené, hned nahé a kraj mnohodišný, stálý nesaucí, hned šupinami (prostými konci mnohočetných uštůw kalichowých) porostlé, ježto wzhůru zponenáhla se zwětšují, ztenčují a plátkům připodobňují. Plátkůw 5, anebo mnoho, 1—2—mnohořadých: wněšné sotwa od uštůw kalichowých rozdílné, wšecky dole wíce méně srostlé. Tyčinek welmi mnoho, w trubce kalichowé připewněných, prostých. Čnělka 1; blizen wíce prostých, jednoduchých. Malwice dužnatá, hned wěščená krajem kalichowým, hned šupinatá, pabrbečnatá atd., na konci šomolkau opatřená, lpauzdrá, mnoho-semenná; semenic několik žilowitých, nástěnních. Semena zralá w dužnině hnízdící, na dlauhých šnůrách pupečních, bezbilečná. Kel křiwý nebo zkraucený, pořidku rowný; dělohy za kličení tlusté, listowité, nebo malé, ostré.

Byliny nebo kře welmi různotwárné, zmládl dužnaté, lodyh a wětwi wálcowitých, hranolowitých, listowité smačknutých, kejowitých, anebo kulowatých. Listy na záwit rozpostawené, řidko patrně wywinulé, nejčastěji naznamenané pahrčkami, políčkami, kolci, anebo chlupy chomáčenými. Palisty žádné. Kwěty obojaké, nejčastěji prawidelné, ojedinelé, konečné, pobočné, často welmi okázalé.

Ten řád sestává z wíce nežli 400 rodůw (w 7—10 pokoleních), jediné w Americce teplejší mezi 38° šířky sewerné a 30° jižné, obzwláště ale mezi obratníkoma rostaucí. Hlawně bůjejí na půdě suché, wyprahlé, bezwodé, anebo škrobotinách a skalách, w rowinách a na wýšinách; anobř některé se nalézají we wýšce 6000—9000', anobř i wýše na Andách. Jako wšecky rostliny dužnaté, pohlcují wláhu powrchem zelených částek u wětším množství nežli kořenem w srownání skrowným; ano w jejich sklčpkowatině nashromažduje se tolik šťáwy wodnaté, že za powětří welmi suchého a horka nejwětšího mohau obstáti a růsti. Rostance čerstwé a bujně, powlekují celé plasy obyčejně jiných rostlin nemajíc a poskytují krajinám swými obzwláštými twary obzwláštňi pohled, který ale pro jejich tuhost, mdlau zelenost, ano i žlutohnědost starších částek není utěšený a čerstwý. Pro welikau zásobu šťáwy wodnaté jsau w těch krajinách bezwodných darem neocenitelným, jelikož zwřřata žizniwá (jmenowitě skot a koně) jejich šťáwu lakotně cucajíce žízeň hasí, protož práwem se nazývají žídlý w paušti. Owoce nejmnožších jest chutné; jiné swými trny hodí se na ploty neproniknutelné; dřwi wětších rodů časem nabývá znamenité twrdosti, a slauží k pálení a na dřla truhlářská a tesařská. Staré kmeny dlauhých šlahanowitých potřebují se co pohodlně. Konečně na některých zdržuje se červec nopálowý (kočenila), znamenitý těch krajin towar. Některé obsahují šťáwu prudkau leptawau, která se potřebuje jako mléko pryscowé w lékařství, w němž i jiné rody se užívají.

CECUŇ. MAMMILARIA. ZIZENDISTEL.

Kalich trubky s waječnikem docela srostlé, kraje 3—6dílného, barewného. Plátkůw 5—25, od kalichu rozeznatelných, a s jeho usty w trubku srostlých. Tyčinek mnoho, mnohořadých. Čnělka nitowitá. Blizna 3—7dílná, paprskowitá. Malwice hladká, obwejcowitá, dříve kalichem wěččená, pak holá.

Podkře dužnaté, kulowaté, kejowité nebo slaupowité, obrostlé pahrbky cecowitými (listy čili raději zpodky listními) pravidelně na záwit běžícími, na konci nesaucími chomáč wlny nebo trnůw a w úzlabíčku kwěty též z chomáče wlnowého wynikající, roztraušené anebo na konci u wěnc rozpostawené.

C. jednoduchá. *M. simplex* Haw. *Cactus mammilaris* Lin. *Decand. gr. t. 3. Tussac. 2. t. 27. Echinomelocactus Herm. lugd. t. 136. Ficoides Pluk. alm. t. 29. f. 1. Comm. hort. t. 55.* Kmen nejjednodušší, zmládí kulowatý, pak wytažený, podlahloobwejcowitý, 4—9" vysoký, 2—3" tlustý; pahrbky wejcowitohomolowite na jejichžto konci z plsti skrowné, bílé wyniká wýstřediwě 12—16 trnůw rowných, tuhých, dříve co krew čerwených, pak šedočerwených, jichžto čtvero neb patero prostřední trochu silnější; kwěty w několika kruzích pod koncem, drobné, zelenawě bílé; čnělka 5—6dílná; bobule šarlatowá; semeno černé. — W Americe jižné a Indii západní. Kwěte w čerwnu až do srpna. Zrá obyčejně w přístím jaru. **h.**

Owoce toho i jiných rodůw téhož pokolení jedí. Kmen napřě rozříznutý okazuje dužninu bledau a ostrau jako nezralé okurky rozmačkané potřebují k obkládání zapáleníu.

DYŇUCHA. MELOCACTUS. MELONENDISTEL.

Kalich trubky s waječnikem dokonce srostlé, kraje 5—6dílného, barweného. Plátkůw 6—18, s kalichem w trubku walcowitau srostlých. Tyčinek mnoho, mnohořadých. Čnělka nitowitá. Blizna 5pramenná. Malwice hladká, krajem kalichowým a korunau zwadlými wěččená.

Kmen kulowitý, wejcowitý, elipsowitý nebo zpleštilý, obyčejně pravidelně mnohohraný, hran wlnatých anebo trnatých, pořídku cecatých. Hlawní znak toho pokolení w tom se zakládá, že peň na konci swém má polštářek z pahrbkůw cecowitých wlnau a štětínami obrostlých, pod jehož koncem sedí kwěty předrobné do wlny popohřízené.

D. obecná. *M. communis* Link et Otto *diss. t. 11. Decand. diss. t. 6. Cactus Melocactus* Lin. *Decand. gr.*

t. 112. *Dict. sc. nat. atl. 3. t. 204. Bradl. succ. t. 32.* Kmen wejcowitokulowatý, tmavě zelený, 6—8" vysoký, 12—18hraný, hran rovných, dosti ostrých, brazd širokých a hlubokých; zpodky listni přiblížené, veliké, vejčité, šedoplstité; trny chomáčené, tuhé, rovné, žlutavé nebo světle náhnědé, vnějších 8—9 rozewřených, s nejdolejším nejdelsím, prostřední po třech, jichžto 2 jsou odvráceny wzhůru a 1 dolů; kwěty hojné, wice méně čnějící z polštáříku, tmavě růžové; tyčinky krátké, bílé, s prašníky žlutými; čnělka delší tyčinek, i s bliznami růžová; malwice kejowitá, tmavě růžová. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte celé léto. ě.

Z ovoce jedlého dělají syrup proti utrpení hruďsnu prospěšný; rozmačkanou rostlinu přikládají na wředy, aby změkly.

JEŽUNKA. ECHINOCACTUS. IGELDISTEL.

Ústý kalichowé mnohé, střechowité, dole na waječník přirostlé a w trubku nejkratší srostlé, wněšné pokrywkwowité, wnitřní plátkowité. Tyčinek mnoho. Čnělka ničowitá, s koncem na mnoho klaným. Malwice ostatky lupenůw kalichowých přisupinatá. Keč bezděložný (?).

Kře nejjednodušší, dužnaté, wejcowité nebo kulowaté, pranhaté, bezlisté, pruh jakoby z pahrbkůw srostlých, na kraji nesaučích trny chomáčené. Polštářík žádný. Kwěty ze swazkůw trnowých, na konci pruh wynikající, podobné kaktusowým, trubky ale skoro zbowené.

J. tenkotrná. E. tenuispinus Link et Otto diss. t. 19.

f. 1. Zakulatělá, 2—3" tlustá, na konci šomolowitě zatláčená, zelená, o pruhách 17, ztupených; trny chomáčené, tenké, ohnuté, se 3—4, trochu wětšími; kwěty wlnkau obklíčené, 2" dlouhé, žluté: uštůw kalichowých kopinatých, ostrých, plátkůw rozšířených, tupých, štětinau čerwenawě černau ukončených; čnělka 12—15dílná. — W Brasilii w powětu Rio - grande. ě.

KAKTUS. CACTUS. FACKELDISTEL.

Lupeny kalichowé mnohé, střechowité, na dolejšek waječníka přirostlé, w trubku prodlauwenau srostlé, wněšné kratší, kalichowité, prostřední delší, barwené, wnitřní plátkowité. Tyčinek přemnoho s trubkau srostlých. Čnělka ničowitá, na konci na mnoho klaná. Malwice zbytky lupenůw šrámatá, bradawičnatá nebo šupinatá. Keč bezděložný (?).

Podkře různowaré, kulowité, kejowité a prodlauwené, a poslední přímé, lezawé nebo pnulé, jednoduché nebo wětewnaté, klau-

buaté nebo nepřetržené. Peří a větve hranaté nebo pahrbkaté, nejčastěji kolcaté nebo štětinaté, někdy listovitě rozšířené. Rozhy a kwěty vynikají ze swazkův trnových anebo z wraubežkůw je dosazujících; kwěty wždycky poboční na starém dlu kmenu nebo větwe.

*) Kmen tuhý, nepnulý, neklaubnatý.

K. peruuský. *C. peruvianus* *Lin. Decand. gr. t. 58.*
C. hexagonus Willd. Cereus peruvianus Tabern. 705. ic.
 Kmen přímý, třebas 40' vysoký, starim wětewnatý, 5—8-hraný, pak docela zdřewnatělý a zoblelý, hrany tupé, smačknuté, nesaucí swazky trnůw 7—10, tuhých, hnědých; kwěty ojedinelé, 6" dlouhé, bílé, noc jedinau trwající, jejichžto wněšné plátky hnědočerwené, wnitřní bělostné; tyčinek 13, přizelenawých, dlouhaunkých; owoce tmawě brunátné, jedlé. — W Peruwii a Americi meziobratníkowé. \bar{h} .

We sklípkowatině kůry a dřeneš starých kmenůw nalézá se weliké množství skupených hlafí ze šřowana wápníčitého složených.

K. třepenatý. *C. fimbriatus Lam. Cereus fimbriatus Decand. Plum. t. 194. f. 1.* Kmen 18—25' vysoký, co stehno tlustý, přímý, nejtupěji přiosmihraný; trny štětínovité, bílé; kwěty konečné, krátkotrubé, krásně růžowé, zwonkowitzé, z nemnoha lupenůw po kraji třepenatých složené; tyčinek přemnoho; blizna na mnoho klaná; malwice kulowatá, čerwená, zwicí pomaranče, kolcatobradawičnatá, dužniny co oheň čerwené, semen čerwných. — W lesech suchoparných na Domingu. \bar{h} .

Owoce chuti lahodně nakyslé jest oblíbeno; též podává se k ochlazení w horečkách. Šřawa ze kmenu palčiwá slauží ku zpyskowání kůže, též proti bradawicem, nemocem kožním, a u wnitř proti zaprtalostem.

K. rozewřený. *C. divaricatus Lam. Plum. am. t. 193.*
 Přímý, 3—4' zwýši, stehna ztlauští, wětewnatý, nejtrnatější, nejtupěji 10úhelný; větwe odstálé; kwěty poboční; owoce kulowaté, ryzé, zwicí pěsti, bradawičnaté, bezbranné, u wnitř bílé, přesladdké, lahodné. — Na místech newydělaných ostrowu Domingu.

Owoce jedí; šřawu z kmenůw wytlačenau mají za nejlepší lék proti hlístám.

K. latnatý. *C. paniculatus Lam. Plum. am. t. 192.*
 Stromowitý, kmen 15—20' zwýši, stehna ztlauští, 5bočný, nahoře rozdělený na větwe latowitě rozpostawené, dole klaubnaté, odstálé, po hranách porostlé trnami chomáčenými, krátkými; kwěty bílé, čerweně čárkowané; plátky na konci zaokrauhlené, wnitřní menší, $\frac{1}{2}$ "

dlauhé; ovoce wětší husiho wejce, žlutawé, bradawičnaté, u wnitř bílé, se semeny hnědými. — S předešlým. 5.

Owoce jedí a podávají w horečkách k ochlazení.

K. noční. C. Pitajaya Jacq. Přímý, 8—10' zwýší, wyšší opírá se o stromy blizké, aniž kořenatí; wětwe trojbočné; trny chomáčené; kwět noční, sotwa wonný, nejkrásnější, bělawý, průměru polostřewičného; kalich 8'' dlauhý; ovoce zwící a twaru slepičího wejce, wně celé čerwcowé a šupinaté kalichowými ostatky, u wnitř bělostné, dužnaté, sladké; semena leskločerná. — W Kolumbii. 5.

Owoce jedí jako všech známých kaktusůw, málokteré ale dle svědectwí Jacquinowa Ewropanům příjemné.

****)** Pně klaubnaté: prostřené nebo pnulé, kořenatějící.

K. cepovitý. C. flagelliformis Lin. Decand. gr. t. 107. Tussac 2. t. 28. Trew. Ehr. t. 30. Knorr. 1. t. F. 8. Peň pnulý, prstu ztlaustí, přewětewnatý; wětwe oblé, s 10—12 řadami pahrbkůw, opatřených swazkem z 11—16 trnůw krátkých, tuhých, rozbihawých, hnědých, dílem na konci ryzých; kwěty karminowé, 2½—3'' dlauhé, s krajem 1½'' širokým; trubka kalichowá tenká, posázená lupeny hnědočerwenými, chlupatými: plátky měkko-hroté, wněšné podwinuté; tyčinky bělawé, z kwětu čnějící, s prašniky bledě žlutými; čnělka kratší tyčinek, bělawá, s čnělkami 5 přímými; ovoce kulowaté, čerwenawé, ½'' weliké, s bradawičkami wlnatými a štětinatými. — W Americce meziobratnikowé, nyní také w pustinách arabských. Kwěte na začátku jara. ě.

U nás od dáwna w zahradách a koutkách chowaný rod usta-wičným kwětením oblíbený. Štáwu z něho potřebují proti hlistám.

K. hrubokwětý. C. grandiflorus Lin. Decand. gr. t. 52. Trew. Ehr. t. 31. 32. Knorr 1. t. F. 6. Peň rozstře-ný, plaziwý a pnulý, welmi wětewnatý, 5—7úhlý, bledě zelený, klaubnatý člankůw předlaubých, prohýbaných, kořenatějících; trny po 4—8 we swazcích krátké, sotwa pichlawé, žlutawé nebo bílé; kwěty přeweliké, 6—7'' w průměru, wanilkau wyborně zapáchající; trubka kalicho-wá porostlá šupinami brwitými zelenými, na konci pomarančowými; ušty kalichowé prosté, rozložené, čárko-wité, ostré, pomarančowé; plátky širší, kopinaté, bělo-stné; ovoce zwící husiho wejce, pomarančowé, u wnitř bílé. — Na Karajbách a Antilách. Kwěte w lipnu. ě.

Pro kwět překrásný, weliký, kbeznež zapáchající, toliko jednu

noc trvající, sázejí ten rod w Americe meziobratňskowé na zahradách; u nás w hřřjnech. Owoce nawninné jedl. Šřřawu z kmennu wytlacennau potřebug w lékarřtwí wně a wnitř.

K. nejsliěnější. C. speciosissimus Desf. mem. mus. 3. t. 9. Colla rip. t. 70. Peň skoro přímý, welmi rozvětwený; wětwe prodlažené, rozewřené, 3—4bočné, zmláďi nachowé, po hranách dost ostrých zubaté; trny přístejné, rovné, tuhé, na začátku růžowé, pak bělawé, po 9—12 we swazku z plsti wyniklé; kwěty weliké, 5—6" w průměru široké, s trubkau 3" dlauhau, bradawičnaté třásnatau a šupinatau; uřty kalichowé tlusté, čarkowité, zelené, načerwenalé; plátky w několika saustředních kružích, wněšně šarlatowé, wnitřni karminowé; tyčinky (230 we 3 řadách (60 + 140 + 30) a čnělka stkwěle čerwená; prařniky drobné, jako čnělek 8—10 bělawé; owoce zwíci slepičihó wejce, žlutawě zelené, řídce bradawičnatokolcaté, s dužninau nawninnau, lahodnau. — W Mexiku a Guatimale. Kwěte časně w jaře a celé léto. ě.

Pro krásný kwět u nás w kruhulřch obyčejně se sází. Nadělalí ted' mnoho čtyř, zurodníwře je pelem jiných rodů, jmenowitě hrubokwětého a listowětewného anebo naopak.

K. trojboký. C. triangularis Lin. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 205. Plum. am. t. 200. f. 1. Bradl. succ. t. 3. Jacq. am. t. 181. f. 65. Peň po skalách a stromech do weliké wýřky se pnauci a kořáním se upinající, trojbočný, rozvětwený; trny po 2—4 skoro křížmo stojící, krátké, přiohnuté, jichž nejdolejši nejdelři; kwěty weliké, 8" široké, bílé, wně zelenawé; owoce šarlatowé, holé, zwíci a twaru husihó wejce. — Na Karajbách a w Mexiku. ě.

Owoce toho rodu ze wřech jiných toho pokolení nejlahodnějši, nawninné, a tudyž wřnde podlé domůw se sází. Wětwe rozmačkané, přiřládají se k obměkčení otokůw.

K. listowětewný. C. phyllantoides Decand. Sims. mag. t. 2092. C. speciosus Bonpl. nav. t. 3. Ker reg. t. 304. Herb. amat. t. 244. C. alatus Willd. C. elegans Link. Hern. mex. 292. f. 3 et. 457. Pluk. phyt. t. 247. f. 5. Peň přewětewnatý, rozřřřený; wětwe starři oblé, dřewnaté, mladři dole oblo ztenčené, nahoře dvojkřídle, po kraji chobotnatě zejkwané, beztrné, tmawě zelené; kwěty z wraubkůw wynikající, 4" dlauhé, ozdobjné; trubka kalichowá zelená, šupinami drobnými, čerwenawými, podchlípnutými porostlá; plátky wněšně rozložené, sytě růžowé, wnitřni delři, w trubku rozpostawené, dříwe bílé, pak čerwenawé; tyčinky s nitkami a prařniky bí-

lymi; čnělka málo delší tyčinek, i s bliznami 5—8 bílá; ovoce wejcowité, 1 1/2" dlouhé, tmavě brunátné, silně lesklé, nahoře s několika hřbitky pahrbkatými a štětinatými. — W Mexiku. Kwěte časně w jaře až do podzimku. \bar{h} .

U nás pro utěšený květ vůbec w kruhulcích se chová, a odměňuje se po celé léto krásným květem. Jest také odrodek bělokvětý.

NOPÁL. OPUNTIA. FEIGENDISTEL.

Kalich trubky docela s waječnikem srostlé, kraje mnohodílného, krátkého, rozloženého, padavého. Plátky mnohé, obwejitě, skoro růžovitě rozložené. Tyčinky kratší nežli koruna. Čnělka walcowitá, dole škrčená. Blizny 3—8, přímé, tlusté. Bobule šomolkatá, po straně pahrbkatá, často kolcatá.

Kře kmennu a větvi walcowitých anebo smačknutých, a na články wejčité nebo podlauhlé rozdělených, s trny nebo štětínami chomáčenými, na závit rozpostavenými a taktéž rozlosowanými listy šidlowitými, nejčastěji prchawými. Kwěty ze swazkůw trnatých anebo z krajůw článkových vynikající, žluté, červené nebo bílé.

N. hrubočlený. O. Tuna Mill. Cactus Tuna Lin. Knorr 2. t. o. Tuna Dill. t. 295. f. 380. Opuntia Sloan. t. 244. f. 1. Přímý, zvýší muže; články zdělí 1', zšíří 9", ztlauští 1", smačknuté, široce wejčitopodlauhlé, u wnitř plné slizi; trny šidlowité, dlouhé, žlutavé, z wlny kratídké vyniklé; z krajůw vynikají kwěty jako růže, špinavě červenavé; čnělka na osmero neb dewatero klaná; ovoce jako smokwy čili fiky, wně plné drobníčkových kolcůw, červenavé, dužnina taktéž barwená, sladká, ježto moč červení a zácpu působí. — W Americě horčejší. \bar{h} .

Dělají z něho ploty, jehož trnůw dobytek se bojí. Na něm žije též kočenila dobrá.

N. sklímený. O. cochinchifer Mill. Cactus cochinchifer Lin. Knorr 2. t. o. 1. Desc. 7. t. 516. Hock. in mag. t. 2741. 2742. Dict. sc. nat. atl. 3. 203. Tuna Dill. elt. t. f. 383. Opuntia Sloan. 2. t. 8. f. 1. 2. Kmen přímý, wětewnatý, 6—9' zvýší; články wejčitopodlauhlé, 1 1/2' zdělí, 1/2' zšíří, dosti tlusté, trníčky teničkými, černawými opatřené, takže jakoby bezbranné, na dolním dílu walcowité; listy podhnuté, červenavé; kwěty co krew červené, sotwa se otwírající, neweliké, 5/4" w průměru široké; waječnik obwejitý, tmavě zelený, skoro střechovitě pahrbkatý; tyčinky daleko z kwětu čnějící,

skvěle červené, prašníky žluté; šnělka barvy masové, s 8 žlutými šnělkami; ovoce jako předešlého, není ale tak lahodné. — W Indii západní a celé horké Americe. \bar{h} .

To jest ta znamenitá rostlina, na níž kočenila čili červenec nopalový obzvláště žije, a který k tomu cíli i ve velikých sadech (nopalíštích) naschvál se opatruje. Každý ví, že kočenila jest hmyz, nejkrásnější barvu šarlatovou a karmínovou dávající a tudý w barvířství velmi prospěšný a newyhnutelně potřebný. Druhdy sbírali kočenilu toliko w Mexiku; Thiery de Menonville přenesl ji odtud na Domingo. R. 1827 zavedl ji Bertholot na Kanarie, kdežto na nopalů smokowci tak dobře se daří, že r. 1838 již 18 800 liber kočenily wyvezli. Též i na Korsice a okolo Kadesu a Walencie o to chováni s větším menším prospěchem se pokusili.

N. smokwec. C. *Ficus indica* Lín. Kmen přímý, rozvěřeně wětewnatý; články wejčítopodlahlé, obak tupé, 1½' dlouhé, tupé, tlustaunké, po krají tenší; trny řídke, ojedinelé, malé, zděli wlny; listy drobné, červené; kwěty sirkowě žluté; ovoce veliké, různobarevné. — W Americe jižné, nyní se sází na Sicilii a w Wlaších. \bar{h} .

Na Sicilii mají troje odrody, s owocem žlutawým, krawawým a bělawým a bezsemenným, jichžto posledni dwa jsau nejoblíbenější; též i w jiných končinách, kdežto ten nopal roste, jest pokrmem wáženým. Jest také odródek s kratšími články. Na Kanarích kočenila na něm se chová.

N. obecný. O. *vulgaris* Mill. Cactus *Opuntia* Lín. *Knorr. t. F. 1. Mill. 2. t. 198. Decand. gr. t. 138. Bot. mag. t. 2393.* Kmen rozstřenopoložený a plaziwý, 5—8', dlouhý, článkowaný; články plosko smačknuté, obwejíčité, zelené, s trny nestejnými, mnohými, překrátkými, w stáří oblé, dřewnaté, šerohnědé; listy šidlowité, ostré, velmi prehawé; kwěty z kraje hořejších článkůw; ušty kalichowé malé, hnědé; plátky w několika kruzích, bledě žluté, wněšné měkkohroté, wně ponachowělé, wnitřní srdčité; ovoce obwejcowité, 1" dlouhé, červené. — W Indii západní a w jiných jižných končinách sewerné Ameriky, nyní w Ewropě jižné zdiwočelý. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{h} .

Owoce zaslulé jedí; má ale prý jako jiné červené nopalky moč červeniti. Články šťawnaté rozmačkané potřebují na obklady k obměkčení otokůw.

N. otewřený. O. *Hernandezii* Decand. Cactus *coccinillifer* *Flor mex. Nopal Nochatzli Hern. mex. 78. ic. et p. 489. f. 1. Nopal sylvestre Thiery - Menom. voy. gua. 2. p. 277. i. ic.* Přímý; články tlusté, přikrauhloobwejíčité, přibezbranné; kwěty rozložené, brunátné, růžowé nebo

šedolilákové; tyčinky kratší plátkůw a čnělky. — W Mexiku. \bar{h} .

Na tom rodu také žije kočenila.

POTUŠÁK. PERESKIA. PERESKIE.

Květy a ovoce jako předešlého pokolení; kraj kalichový obyčejně stálý a listovitý. Čnělka nitovitá, s bliznamí na závit rozpoloženými.

Rody toho pokolení docela jměním se liší od ostatních nopálovitých, takže přibuznost se tuší; květem ale a ovocem docela se srovnávají s nopály, takže jich nelze rozeznati. Jsou ale stromy nebo kře s kmenem a větvei patrně listnatými, oblými, listům po tvaru a velikosti rozdílným, v jehož úžlabíčku jsou hrbolky plstí, štětinami a trnami obrostlé, jako u jiných toho řádu rodů. Z těch hrbolků pučí nové listy a větve, na jejichžto koncech květy stojí.

P. trnatý. P. aculeata Plum. am. t. 226. Dill. elt. t. 227. f. 294. Mill. Cactus Pereskia Lin. Malus americana Comm. hor. 1. t. 70. Portulaca Pluk. alm. t. 215. f. 6. Keř 8—15' zvýší, s větvei dlouhými, oblými, tenkými, pnulými, zelenými, lysými; trny po 2 úžlabíčkové, na větvech pak chomáčené, podhnuté, bělawé; listy střídawé, eliptické nebo podlahlokopinaté, zakončité, dole zaužené, tlustaunké, sřáwnaté; úžlabíčka wlnatousatá; květy skoro latněné, bílé nebo žlutawé, přewonné; ušty kalichové zelené, kopinaté; plátky ve 2 kruzích wejčité, rozewřené; malwice kulowatá, zwicí wlaškého ořechu, žlutawá, krajem kalichovým listovitým wěňčená; semena černá. — W Indii západní. Kwěte w říjnu a listopadu. \bar{h} .

Ovoce sladké, náwinné a lahodné jednak jedí, jednak w lékařství proti neduhům hrudním potřebují.

WĚŠÁK. RHIPSALIS. RUTHENKAKTUS.

Kalich trubky s waječným srostlé, hladké, kraje krátkého, 3—6dílného, s ušty zakončitými, mázdrowitými. Plátkůw 6, podlahlých, odstálých, z kalichu wyniklých. Tyčinek 12—18, dole z plátkůw wyniklých. Čnělka nitovitá. Blizny 3—6, odstálé. Malwice proswitawá, zakulatělá, kalichem zwadlým wěňčená. Semena w dužnině hnízdiwá.

Kře, nejčastěji na jiných stromech rostoucí a s nich větvei skoro bezlistými dolů wisící. Kwěty poboční, sedawé, drobné, bílé. Bobule bílé.

W. přeslenatý. R. Cassytha Gaert. t. 28. Hook. exot. t. 2. Decand. diss. t. 21. Cactus pendulus Swartz. Kmen

přímý, dřevnatý; větve tenké, oblé, přesleněné, klaubnaté, nahé, lysé, 1½' dlouhé, na konci tupé, nejjřídceji poseté bradavičkami malíčkými, z konce trn háčkovitý vypaustějícími; květy roztrašené, drobné, sedavé, bělavé; malvice zvíci wikvy šomolkau ukončené, jmélinkám podobné. — Na větvech stromův ztepilých po Jamaica, Hispaniole atd. U nás v hříjneh květe w únoru a březnu, we vlasti ale pořád. \bar{h} .

Protí hlistám jej potřebujf.

Řád 109.

MERUZALKOWITÉ. *GROSSULARIEAE.*

Kalich trubky s waječnikem srostlé, často nad něj prodlažené, kraje na čtvero neb patero klaného, stejnoušého, často barewného, wadnaucího. Plátky 4—5, drobné, w ústí kalichowém připewněné, s ušty kalichowými střidawé, stejné. Tyčinky 4—5, prosté, mezi plátky stojící. Čnělka na dvě neb čtvero klaná nebo dělená, s bliznami jednoduchými. Malvice wěňčená zwadlým krajem kalichowým, 1pauzdrá, mnohosemenná, obyčejně se semenícema stříčnýmá, žilowitýmá, nástěnníma. Semena dlouhau šnůrau pupeční připewněná, míškem šfáwnatým, kašowitým obklíčená, bílečnatá. Kel malíčky, od pupu odwrácený; dělohy kličící listowité.

Kře bezbranné nebo trnaté. Listy střidawé, dlaňožilé a dlaňosečné, w pupenu násobené, bezpalisté. Kwěty pravidelné, obojaké, pořfdku různopohlawé, na hroznech malých, pořfdku ojedínělé anebo po několiká w úzlabíčkách anebo na konci zkrácených rozeh.

Sem náleží 1 pokolení asi o 60 rodech rostaucích na sewerné polokauli a wětším dílem w mírném pásmu. Nejwíce jich w Americew sewerné, ostatní w Asii sewerné, Řwropě a w Americew jižné. Wšecy mají jedlé owoce, pro něž některé se sázejf.

MERUZALKA. RIBES. JOHANNISBEERE.

Znaky pokoleňowé jako řadowé.

M. červená. R. rubrum Lin. Fl. dan. t. 967. Plenk t. 146. Schmidt t. 92. Rostl. I. ob. 74. 1. Wino sw. Jana Mat. Háj. 42. — Wet. 50. Rybez, rybíz, meruzalka. Kořen dost silný, wětewnatý, lezawý, šedočerný, vypaustí mnoho kmenůw 4—6' vysokých, přímých, bezbranných, dole hnědých, málowětewných; listy dlouhořapíkaté, zaokrahlé, srdčité, šlaloké: lalokůw tupých, ostře

zubatých, malo swraskalé, zmládí huňaté, pak olysající, bezžlázné; řapíky dole široce obraubené, ostatně dole brvitě chlupy tlustými, žláznatými: brozny jednoduché, běwné, wisuté, přilysé; stopečky tenké, dwakrát delší listenu wejčitého, tupého u wzniku jejich; kalich lysý, žlutozelený; prostá částka kraje kalichowého miskowitá; ušty rozewřené, obwejcowité, nejtupější; plátky kopistowitopodlauhlé, na konci srdčítowykrojené, zelenawě žluté, menší ustůw kalichowých; tyčinek 5, plátky nepřesahujících: pauzdra prašnikowá zdálená; čnělka krátká, dopola na dvě klaná: ustůw rozewřených, malíčko podhnutých; blizny konečné, hláwkowité; okolo čnělky dole štít malíčko vypuklý, žláznatý; malwice kulowaté, lysé, silně lesklé, červené, též pleťowé a bílé. — W hájích wlhaunkých a suchých, kamenitých po Ewropě mírné a jižné. Kwěte w dubnu a kwětnu. \bar{h} .

Planá čili lesní meruzalka rozeznává se dnem kalichowým nahnědlým a hnědě tečkowaným, kratšími plátky, čnělkau a tyčinkami a menšími malwicemi.

Meruzalka sází se skoro w celé Ewropě a Americe sewerné. Malwice, obsahující kyselinu citronowau a jablkowau, sladké a náwinné, jedí se surowé nebo rozdělňě zadělané; dělá se z nich také wíno a ocet. Štáwa z bobul též w lékařstwu se potřebuje.

M. černá. R. *nigrum* Lin. Fl. dan. t. 556. Plenk t. 147. Schmidt t. 91. Engl. bot. t. 1291. Rostl. I. ob 74. 2. Smradinky, smradlawky, rybíz černý. Keř předešlému podobný, 3—5' vysoký; listy dlauhořapíkaté, zaokrouhlé, dole srdčité, šlaločné: lalokůw tupých, tupaunce střihamozubatých, wezpod pýřité a všude žlázkami pryskyřičnými, ryzými poseté, které obzvláště na mladých listech patrné moutím smrad jim udělují; takowými též žlázkami i řapík opatřen; brozny chudokwěté, běwné, přímé: stopka a stopečky pýřitoplšnaté; listeny podlauhlé, ostré, pýřité, mnohem kratší stopeček; kalich zwonkowitý: trubky částka srostlá s waječnikem pýřičkowaná, ostatní pýřitoplšnatá, kraj ustůw podlauhlých, tupých, ochlipených, zelenawě žlutých, na konci nachowělých; plátky podlauhlé, tupé, zelenawě žluté; tyčinky nepřesahují plátky; čnělka jednoduchá, blizna rozštípená; malwice kulowaté, malé, černé nebo černě fialowé smrdí stěnicemi. — Na místech lesnatých, wlhaunkých, vyšších po Ewropě a Sibíři. Kwěte w kwětnu, zrá w lipnu. \bar{h} .

Owoce méně jest wázeno; ono a listy a pazaušky w lékařstwu prospívají.

M. srstka. R. *grossularia* Lam. R. *grossularia* et

Uva crisa *Lin. Plenk t. 149. 150. Fl. dan. t. 546. Engl. bot. t. 1292.. 2057. Schmidt. t. 99. 100. Rostl. I. ob. 74. 4.* Chlupatá anebo zelená jahoda *Mat. Háj. 42. — Wel. 49.* Cblupatka, srstka, angrešt, měchaunka, mochnanka. Keř 1—2loketný, hustý: wětwe oblaukowitě k zemi sehnuté, wětwičky a rozhy wzhůru jednostranné; kůra na kmenech a wětwich hnědá, na wětwičkách zahnědle bělawá, hladká; trny pod pupeny jednoduché nebo na tré rozdělené s prostředním wětším, silně dřewnaté, nejodstálejší, ostré, homolowité; listy na řapících po kraji chlupatých, okrauhloedwinité, dole útáté nebo maličko srdčité, 5laločné: lalokůw tupých, tupaunce stříhanozubatých, znoženožebře, na líci lysé, zelené, wezpod na žebrách a žilách wlasatochlupaté, bledší; kwěty z pupenů listonosných, na stopkách ojedinělých, dvoj- nebo trojčatných, mnohem kratších nežli řapíky, chlupatých, s listenoma podlauhlýma, u prostřed wyniklýma, s jedním wětším; kalich zwonkowitý, na waječniku hustě chlupatý, řídko na uštech podlauhlých, nejtupějších, zelenawě žlutawých, na konci nachowých; plátky podlauhločárkowité, rovné, kratší uštůw kalichowých; tyčinky delší plátkůw, rovné, bělawé, tlustaunké; prašníky podlaublé, zažlutle bílé; malwice wíce méně kulowatá, chlupatá nebo lysá, zelenawá, žlutawá, jasněji nebo tmawěji čerwená až i černočerwená. — Na skalách a suchopářích wýslunných, též w plotech po celé Ewropě, Sibíři a Kawkazu. Kwěte na konci dubna, z počátku kwětna, zrá w lipnu. †.

Troje hlawní odrody:

α) waječnik a malwice žláznatoštětinaté; *srstka*. *R. grossularia Lin.*

β) waječník měkkochlupý, bezžlazý, bobule lysá; *R. Uva crisa Lin.*

γ) waječník a malwice lysé, listy brwitě. *R. reclinatum Lin.*
Chlupatka w mnohých končinách ewropských, obzwláště w Anglii se sází, kdežto i nejwíce odrodkůw (400 prý) se rozeznává. Owoce sladké, náwinné jest oblíbeno; též dělají z něho lahodné wíno a wýborný ocet.

Řád 110.

ZÁBLUDOWITÉ. *ESCALONIEAE.*

Kalich dole s waječnikiem srostlý: kraj na patero nebo (řídčeji) na šestero klaný, s ušty stejnými, stálými. Plátkůw 5—6, w ústí kalichowém připevněných,

s nehty w trubku přiblíženými nebo spojenými. Tyčinek oddělených co plátků. Čnělka 1, blizna hlávkovitá nebo dvojlaločná. Malvice 1pauzdrá nebo nedokonale 2pauzdrá, mnohosemenná nebo tobolka 2chlopná. Semena předrobná, wisutá, někdy na konci křídlatá anebo w dužnině zaobalená, bílečnatá. Kel maličký, zawřený, od pupu odvrácený.

Kře nebo stromy. Listy střídawé, peřenožebré, kožowité, žláznatopilowané. Kwěty obojaké, pravidelné, nejčastěji konečné, ojedinelé nebo na hroznech čili latách.

Do toho řádu náleží 25 rodů (we 2 pokoleních), které kromě jednoho nowohollandského přebývají w Americe jižné. Jměním podobají se wřesowitým a kyhankowitým; austrojností kwětu a plodu ale meruzalkowitým, od nichžto zase liší se plátky trubkowitě spojenými a listy peřenožebrými, nelalokaty.

Zdá se, že jsou balsamaté, hořké a slabě swraskující.

ZÁBLUDA. ESCALONIA. ESCALONIE.

Kalich trubky polokulowité nebo čihowité, kraje 5zubého nebo na patero klaného. Plátků 5. Čnělka nitowitá, stálá. Blizna štitowitá, nejčastěji 2laločná. Tobolka zbobulelá, krajem kalichowým wěněná, nedo-dwojpauzdrá, na dně nepravidelně děrami pukající, přehrádka nahoře na kraji semenonosná.

Z. pryskyříčnatá. *E. resinosa Pers. Stereoxylon resinosum R. et Pav. per. 3. t. 235.* Chakas, chachakoma. Strom lysý, 15—18' zwýší, šedokorý; wětwe přímé; rozhy pryskyříčnolepké; listy dosti směstnané, podlauhloobwejité, dole sotwa zaužené, sedawé, tupé, krátkohroté, drobně žláznatopilowané, wezpod siwé; kwěty krátkostopkaté, woňawé, na latách konečných, chudých, dole listnatých; ušty kalichowé, přímé, celé; plátky obwejitopodlauhlé, nahoře ohnuté, delší tyčinek, bílé, žilnaté; čnělka stálá, sotwa delší plodu čihowitého, smačkutičkého, 2brázdého. — Na kopcích chladných Peruanských. Kwěte w lednu až do března. 5.

Rozhy pryskyříčnaté, mladé, potřebují se co lék posilující. Dříví velmi twrdé na rozdílne náčiní.

Z. červená. *E. rubra Pers. Hook. bot. mag. t. 2890 Stereoxylon rubrum R. et Pav. per. t. 236. f. 6.* Nipa. Keř 10—12' zwýší; kůra na kmenu laupawá; rozhy lepнатé, žláznatohuňatičké; listy obwejitopodlauhlé, zakončité, pilowané, wezpod pryskyříčnotečkowané; kwěty červené, na hroznech konečných a úzlabičkowých, listenatých; ušty kalichowé zaubkowané; plátky kopistowité,

na konci toliko rozewřeně; tobolka dole na dvě se rozděluje. — Na skalách w Chili. \bar{h} .

Z. borůwkwj. E. myrtiloides Smith ic. t. 30. Stereoxylon patens R. et Pav. per. t. 234. f. 6. Keř 20—24' zwýši, lysý, wětwi nejodstálejších; listy obwejičtopodlahlé, ostraunké, zejkwowanopilkowané, žilnaté; kwěty konečné, ojedinělé; plátky kopisťowité, bílé, na konci zelenawé. — Skoro wšude na místech chladných Andůw nowogranadských. \bar{h} .

Dříwí jeho přetwrdé, dobré na rozdílné nástroje, n. p. topůrka k sekerám, atd. Rozhy roztlučené přiškádají na ztlučeny.

Řád 111.

OPADUŇOWITÉ. CUNONIACEAE.

Kalich prostý nebo s waječnikem srostlý, na čtwe-ro neb patero klaný. Plátky 4—5 (pořidku méně), nákalichowé a střidawé s ušty w paupěti střechowitými. Tyčinek obyčejně dwakrát wice plátkůw (řidko méně), nákalichowých, protiušetných. Waječnik prostý; čnělky 2, prosté nebo jediná do pola rozštípená; blizny 2. Tobolka kořnatá, wice méně na dwoje pukající, 2pauzdrá: pauzder mnohosemenných. Keř u prostřed bílku duřnatého.

Kře nebo stromy; listy střičné, jednoduché nebo složené, dole opatřené palistoma welikýma; kwěty konečné nebo úžlabčkowé, ojedinělé nebo na strbaulech nebo hroznech.

LALOČ. WEINMANNIA. WEINMANNIE.

Kalich 4dílný. Plátky 4, sedawé, ze dna kalichu wyniklé, a s jeho ušty střidawé. Tyčinek 8, mezi terčem a plátky wyniklých, uštům kalichowým a plátkům střičných. Waječnik sedawý, prostý, 2pauzdrý, dole baňkau obklíčený. Čnělky 2. Přehrádka obak wejcnosná. Wejce nemnohé (5—8), w každém pauzdru 2řadé. Semena eliptičnoledwinowitá, nejdrobnější, často chlupatá.

Stromy, kře střičnowětewné. Listy střičné, jednoduché nebo složené. Palisty meziřapíkaté. Wětwe úžlabčkowé, ojedinělé. Kwěty drobné na klasech nebo strbaulech, někdy 5dílné, 5mužné.

L. lysý. W. glabra Lin. Lam. t. 313. p. 1. Keř střičnowětewný; listy řapíkaté, střičné, lichopeřeně, 5—7-jařmé: listky obwejičité, zejkwované, lysé, jako řapíky a

rozhy přímrtnaté; obruby řapikové poloobvejčité; palisty zwici listkůw, wejčité, padawé; hrozny listu delší; kwěty drobné, hojné, stopkaté; kalich 4dílňý, bílý; plátky 4, třikrát delší kalichu, bílé; tobolka malá, 2chlop-ná. — Na Jamaice, Guadalupě, Kubě. \bar{h} .

Kůra prý potřebuj k vydělávání kůže.

OPADUŇ. CUCONIA. CUCONIE.

Kalich 5dílňý: uštůw pak dole klaubem padajících. Plátkůw pět, s ušty kalichowými střidawých. Tyčinek 10: nitky ploché, čarkowité, se žlázkami střidawé. Waječnik prostý. Čnělky 2, stálé. Tobolka 2pauzdrá, od dola wzhůru na dvě pukající. Semena mnohá, smačknutá, přiblanatokřídlatá. Kel překoceny.

Kře lysé. Listy střičné, lichopeřené, kožowité. Palisty meziřapěční, wejčité, weliké. Hrozny nebo laty mnohokwěté, úzlabčkowé.

C. dobronadějský. *C. capensis* Lin. Lam. t. 371. Lodd. cab. t. 826. Oosterdykia Burm. cap. t. 96. Arbuscula Pluk. alm. t. 141. f. 4. Keř kmenůw uzlatých; listy střičné, řapíkaté, dost weliké, lichopeřené, 2—3jařmé: listky kožowité, nejlysejší, podlauhlé, pilowané, řapičkowané, střičné; kwěty nejhojnější, drobné, chomáčené, stopečkaté na hroznu rovném, konečném. — W lesech podlé řek na Předhoří dobré naděje. \bar{h} .

LACHATKA. CERATOPETALUM.

Kalich trubky čihowité, s waječníkem srostlé, kraje pětídílňého, stálého, s laloky welikými, podlauhlými, wadnaucími, skoro rovnoběžně žilnatými. Plátkůw 5, laločnatých, stálých, mezi laloky kalichowými postawených, a jich kratších. Tyčinek 10, wadnaucích. Prašníký zakulatělé, dole přiostruhaté. Čnělky 2, w jednu krátkau srostlé. Tobolka 2pauzdrá, laloky kalichowými hwězdowité rozloženými wěččená, 2pauzdrá, mnohosemenná.

L. pryskyřičnatá: *C. resinum* Smith n. Holl. t. 3. Keř; listy střičné, 3listkaté: listky kopinaté, pilowané, kožowité, síčkowané; kwěty drobné, žluté a čerwené, na latách konečných. — Na Nowém Hollandu.

Z kůry prýští se pryskyřice čerwená, ježto w obchodu slowe *gummi rubrum*.

Kalich 7—9dílný: trubky s waječnikem srostlé, lalokůw čárkowitzých. Plátkůw 7—9, padawých. Tyčinek mnoho (50—60), na kalich přirostlých. Čnělky 2, očasowité. Blizny zakulatělé. Tobolka skoro celá prostá, přinapuchlá, 2-, nejjídněji 3pauzdrá, 2—3chlopná, mezi čnělkami pukající. Semena na konci přehradky podlauhlá.

K. swizelowý. B. rubioides *Andr. rep. t. 198. Sims mag. t. 715. Vent. malm. t. 96. B. rubiaefolia Salisb. ann. bot. 1. t. 10.* Keř přímý, asi 3' zwýši; wětwe rozdělené na rozhy stříčné, pýřité, dole klaubnaté; listy stříčné, jednoduché, podlauhlé, připilowané, skoro sedawé, wezpod chlupaté; palisty při každém listu dwa, jim podobné, takže se zdá, jakoby listy byly přesleněné (šestnaté) nebo trojlístkaté; stopky uzlabičkové, ojedinelé, jednokvěté, listu delší; kwěty brunátné. — Na Nowém Hollandu. \bar{H} .

W zahradách ozdoba.

Řád 112.

HORTENSIOWITÉ. HORTENSIEAE. *J. S. Presl (1829). Saxifragaceae trib. Decand. (1830).*

Kwěty často jinotwaré, některé úrodné, obojaké. Kalich trubky s waječnikem srostlé, řidko prosté, kraje na patero nebo čtvero klaného nebo děleného. Plátkůw 5—4, w paupěti chlopnitých. Tyčinek dwakrát wíce plátkůw, jim stříčných a s nimi střidawých. Waječnik 2-, přeřidko 4pauzdrý, mnohowaječný. Čnělky 2, řidko 3—4, oddělené. Tobolka chlopněma do wnitř wehnutýma 2pauzdrá, děrau mezi čnělkami pukající, nebo 3pauzdrá, na tré se rozdělující. Semenice na krajích přehradkových. Kel přímý, s kořínkem k pupu čelícím, dělohama krátkýma, w bílku dužnatém.

Kře. Listy stříčné, bezpalisté. Kwěty wrcholičené. Kalich někdy weliký, barwený, plátky malé.

HORTENSIA. HYDRANGEA. HYDRANGEE.

Kwěty často dwojtwaré, některé úrodné a obojaké. Trubka kalichowá posledních polokulowatá nebo oíhowitá, kraj krátký, 5zubý. Plátkůw 5. Tyčinek 10. Čněl-

ky 2—3, oddělené. Tobolka 2—3pauzdrá, krajem kalichovým a čnělkami wěňčená, děrau mezi čnělkami pukající, mnohosemenná.

Kromě kwětůw obojakých jsau ještě samčí na obvodu wrcholíkovém umístěné, s kalichem velikým, rozloženým, plátkovitým, plátky malinkými, klínawými.

H. obecná. *H. vulgaris Michx.* *H. arborescens Lin. Lam. t. 370. t. f. 1., Curt. mag. t. 437. Schk. i. 119. Mill. ic. t. 251.* Keř 3—6' zwýší, wětwi stříčných, rozeh pýřitých; listy dlahořapíkaté, podlahlowejčité, někdy obweječité, zakončité, dole tupé nebo přisrdčité, nestejně a hrubě pilované, jasně zelené, roztraušeně pýřité, w zpod bledší a nasiwělé, lysé, kromě žil a žeber, ježto obak jako řapíky kadeřawě pýřité; listy příkwětní sedawé, kopinaté, celé, jako listeny šídlowité, prchawé, wlnaté: kwěty skoro wšecky obojaké a stejnotwaré, na okolicích konečných, plochých, pýřitých; kalich bělawý, s trubkau 10žebrau a zuby přečrátkými, žúhelnými; plátky kopinatowejčité, bílé nebo žlutawě bílé, jako tyčinky nestejně a jich delší; prašníky 2pauzdré; čnělky 2, krátké, tlusté, rozewřené; tobolka polokulowatá, 2pauzdrá, dříwe na šomolce, pak na stranách na přič pukající mezi žebry; semena wywýšeně čarkowaná, hnědá. — W mírných končinách Saustátí seweroamerického. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{H} .

Jest odrodek s listy w zpod bělohuňatými (β discolor), který jako prwotní někdy má wrcholky, jehož kwěty na obvodu jako na kalině diwoké jsau dlahostopkaté, samčí s kalichem mnohem wětším, 4—5listým, rozloženým, korunau malau zawřenau. U nás sází se w zahradách pro ozdabu.

H. ozdobná. *H. hortensis Smith ic. t. 12. Lam. t. 380. H. Hortensia Ser. Hortensia opuloides Lam. Duham nov. 3. t. 24. Primula mutabilis Lour. Sijo.* Keř 3—4' zwýší, wětwi stříčných, oblých, bledě hnědých, rozeh zelených, ponachowělých, bradawičnatých; listů řapíkatých, obweječitoeliptičných, ostrých, hrubozubých, lysých, lesklých; kwěty na wrcholicích konečných, stopkatých dwojtwaré: obojaké w rozporách drobné; s trubkau kalichowau čihowitau, s krajem žubým, s korunau šplátečnau, s 10 tyčinkami, s čnělkami 3, rozewřenými, na konci ztlustlými, s tobolkau 3pauzdrau; kwěty samčí na konci wětwiček wrcholikowých, na zahradních welmi hojně dělají welikau kauli dohromady: kalich přeweliký, rozložený, dříwe bělawě zelený, pak žlutawě bílý, konečně růžowý, složený z lupenůw 4—5, kosočtwerečno-eliptičných, tupých, tmawějších; korona přemalá, dříwe

w kauli sklímená, pak otewřená, složená z plátkůw 4—5, wejčitých, prohlubených, nadhnutých, tmawě růžových; tyčinek nejčastěji 8: nitky nachové, prašníky bělawé; čnělky 2, zakrsalé. — W Číně a Žapanu. Kwěte w čerwnu až do října. \bar{h} .

Není tomu tak dlanho, co ta rostlina pro ozdoby do našich zahrad přišla, ačkoli we vlasti swé od dáwna z té příčiny se chowá. W zimě náleží jí buď do rostlinárny zawřítí, aneb pod šřrým nebem dobře přikrytí. W půdě železnaté kwěty buď zlílakowatěji, anobř zmo-drají; protož k tomu cíli do země přiměšují okru.

TROJPUK. DEUTZIA. DEUTZIE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, čihowité, kraje na patero, řídko na šestero klaného. Plátkůw 5—6. Tyčinek 10: nitky na tré klané, na jejichžto prostřední částce prašníky 2pauzdré. Waječnik nahoře poddutý. Čnělky 3—4, nitowité. Tobolka kulowatá, uťatá, šomolatá, stálými čnělkami hrotitá, složená ze 3 praskawek, dole pukajících, papírowitých. Semen w každé praskawce 10—12, podluhowatých, zakončitých, smačknu-tých. Kel překoceny, smačknutý, dlanuhokořenny, w bílku dužnatém.

T. škohlavý. *D. scabra* Thunb. *fl. jap. t. 24. Lam. t. 380.* Joro, Utsugi *Kaempf. 5. p. 854.* Strůmek sáhový, nejwětewnatější, podobný bezu; wětwe střičné; listy střičné, řapíkaté, wejčité, zakončité, srsti hwězdičkowitau šerpiwé; kwěty na latách konečných, střidawé. — Na wrších žapanských. 5.

Listy slauží ke braušení dřewa.

Řád 113.

LOMIKAMENOWITÉ. SAXIFRAGACEAE.

Kalich prostý nebo s waječnikem srostlý, kraje 4—5dílného, s ušty w paupěti střechowitými. Plátkůw co uštůw kalichowých, z kalichu wyniklých, s nimi střidawých, w paupěti střechowitých, pořídku žádných. Tyčinky jako plátky připewněné anebo podplodní, buď tolik co uštůw kalichowých z kalichu wyniklých anebo dwakrát wíce. Waječnik 2-, pořídku 1pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Čnělky 2, rozdělené s bliznami jednoduchými. Tobolka 2-, řídko 1pauzdrá, stálými čnělkami

2zobanitá, mezi čnělkama děrau anebo šterbinau, poříd-ku chlopněmi pukající, mnohosemenná. Semenice w tobolce 2pauzdré osní, w 1pauzdré nástěnní. Kel osní, rovný w bilku dužnatém.

Byliny nebo zeliny. Listy nejčastěji střďawé, jednoduché, celé nebo laločnaté nebo dlanitodělené, pilované, zubaté, zejko-
wané, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně pravidelné na wrcholf-
cích, latách anebo hroznech konečných, pořídku ojedinačité.

Do toho řádu náleží asi 200 rodů (w 12 nebo více pokoleních) největším dílem w podnebí seweromfrném, obyčejně na horách, nema-
lá část jde přes sewerný točafk; jižná polokaule nemnohými se
hogosí. Alespoň $\frac{1}{2}$ jest w Ewropě, alespoň $\frac{1}{4}$ w Asii, toliko $\frac{1}{5}$
w Americě.

Rostliny skrowné, sličné však a ozdobné. O vlastnostech je-
jich málo známo a užitek jejich welmi nepatrný.

Podřadí 2.

1. *LOMIKAMENOWITÉ PRAWÉ*. Tobolka 2-
pauzdrá.

2. *DLUŽICHOWITÉ*. Tobolka 1pauzdrá.

Podřadí 1.

LOMIKAMENOWITÉ PRAWÉ. SAXIFRAGEAE.

LOMIKAMEN. SAXIFRAGA. STEINBRECH.

Kalich s waječnikem srostlý nebo prostý, na pa-
tero klaný, nebo šdilný. Plátkůw 5. Tyčinek 10 ná-
kalichowých anebo podplodních. Čnělky 2, stálé. To-
bolka 2pauzdrá, mezi čnělkama děrau pukající. Seme-
nice na prostředku přehrádky.

Decandolle do toho pokolení počítá 150 rodů, které pro rozdílné
jmění a některé odchylky ústrojí kwětowého rozděljuje na něko-
lik pokolení, jež jiní považují za pauhé oddfly jednoho pokolení.
My uwedeme nejznamenitější.

L. wždy:ilowj. S. Aizoon Jaq. aust. t. 438. Sturm f. 33. Stermb. sax. t. 3. Lupkamen. Kořen wřetenowitý, nesau-
cí rúžičku listnatau, pod níž vycházejí odrostky, čímž se stává drn hustý
wypuklý; lodyha přímá 3" — 1' zwýší, lysá, nebo žláznatosrstnatá,
nahore hrozněná wětweři delšími, kratšími, 4kwětými, neb wětweři na
konci 2 — 3kwětými, čímž lodyha skoro latowitá; listy postawené
w rúžičku nahore rovnau nebo polokulowatau, sedawé, jazykowité,
nejčastěji příoibwejitě, tupé nebo krátce zakončité, lysé, na lici ploché,
wezpod wypuklé, tlustaunké, dužnaté, po kraji hustě pilované,
mnohotečkowané; každá tečka přikrytá luptem wápnatým,
padawým, dubkowaným; zuby chruplawě zakončité,

do předu obrácené; listy lodyhowé, střídavé, obdálné, přímé, menší, tenší, pilované zubami drobnějšími, tenšími, ostřejšími, dílem w brvy se končícími a na hořejšku řidnaučícími; kwěty déle kratšeji stopkaté, a tím dělající hrozen jednoduchý, hustý anebo latowitý, řidší, chocholikowitý; kalich trubky srostlé, uštůw wejčítotrojúhelných, tupých; plátky 2—3krát delší uštůw kalichowých, obwejité nebo waječné, na konci zaokrauhlené, bílé, někdy na líci u prostřed nachově tečkované; prašniky bělawé. — Na skalách alpských a podalpských též i na nižších horách, na Pyrenejích, Alpách, Tatrách, w Čechách. Kwěte w čerwnu až do srpna, w zahradách již w kwětnu. †.

Ozdobná rostlina dajíc se w zahradách jako netřesk k zaoobrabení záhonkůw potřebowati.

L. cymbálkowj. S. *Cotyledon* Lin. *fl. lapp.* t. 2. f. 2. *Fl. dan.* t. 241. *Sturm f.* 33. *Sternb. sax.* t. 2. Podobá se welice předeslému; listy w růžičkách obwejitopodlauhlé, nejtupější, chruplawě pilované; lata weliká, přemnohokwětá; ušty kalichowé podlauhločárkowité, delší nežli trubka zwonkowitá; plátky wětší, podlauhloklinowité, nikdá netečkované, čnělky přírownoběžné, na konci ohnuté, prašniky růžowé. — Na Alpách šwýcarských, Pyrenejích, w Norwegách, Islandu, Loparsku. †.

L. zrnatj. S. *granulata* Lin. *Fl. dan.* t. 514. *Engl. bot.* t. 500. *Plenk t.* 345. *Schk. t.* 119. *Sturm f.* 6. *Hayn.* 3. t. 23. *Lomikamen II. Mat. Háj.* 293. *L. bílý Mat. Wcl.* 243. *C. Raupowé koření.* Kořen plaziwý, mrcasatý, nesaucí hlízky nahnědlé, špinawě čerwené, kulowaté, skoro jako wikwa weliké, ježto na podzim se rozpučiwše slupku vypauštěji hlízky menší; lodyha přímá asi 1' zwýši, lepnatá žlázkami na chlaupcích nešenými, oblá, dole jednoduchá, výše staženě latowitě rozwětwná; listy kořenowé a dolejší lodyhowé ledwinité, asi 1" široké, a skoro tolikéž dlauhé, tupě laločnaté, nebo zejgowané, řapikaté, pýřité, listy hoření na tré klané, sedawé; řapiky žlábkowité; kwěty dohromady latněné, bílé, dost weliké, newonné; kalich uštůw podlauhločárkowitých, tupých, dřiwe delších trubky korunowé, pak co ona dlauhých; plátky obwejitopodlauhlé, mnohem delší kalichu; tyčinek 5 delších a 5 střídavě kratších čnělky nejdelsí, kopisťowité, skoro rovnoběžné; tobolka bledě hnědá, se semeny drobnými, černými, wejčítopodlauhlymi. — W hájích, po kraji lesůw po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. †.

Nať nakyslá; hlízky zahořklé a trpké, drnhdy proti kamenu měchýřnímu se chválily nepochybně proto, že se podobají kamfakům čili šterku.

L. tlustolistý. S. crassifolia Lin. Gmel. sib. 4. t. 66. Lin. f. dec. t. 14. Bot. Mag. t. 196. Oddenek tlustý, mnohohlawý; listy všechny kořenové, řapíkaté, obvejčité, do waječua nebo okrauhla přecházející, mělkozejkované, třebas zděli pidi, tlusté, kožowité, jako celá rostlina lysé; řapíky smačknutické, hranatožebré, dole pošwovitě rozšířené; stwol přímý, l' vysoký, co prst tlustý, nahý, anebo nad prostředkem opatřený listenem ojedinnělým, kopinatým, blanowitým, na konci jako i stopečky a kalichy ponachowělý a nesaucí wrcholík hojno- a hustokwětý, jehož hlawní wětwe, podporující kwěty jednostranně, jsau dříwe na konci podwinuté, pak zponenáhla se narownawají a silně prodlužují; kwěty na stopečkách nicí; kalich dnem na waječnik přirostlý, zwonkowitý, na patero klaný: ušťůw přímých, wejčítých, na konci zaokrauhlených; plátky zwonkowitě rozložené, obvejčité, dole w nehet zaužené, i s tyčinkami nade dnem kalichowým wyniklé, pěkně karminowé; tyčinky zděli kálíchu, jakož i čnělky tlusté, homolowité. — Na horách w Sibirii. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

U nás w zahradách obyčejný, kdežto náleží k prwnímu kwítí jarnímu. Naše zimy dobře snáší ano i zachowává list. List uwadlý co kůže hnědý sbírají Rusowé a jmenem čaje čajirského prodawají, jež zprostý lid místo čnaského čaje pije, obzwláště, když obchod s čínau zastawen.

L. stínový. S. umbrosa Lin. Engl. bot. t. 2322. Lapeyr. pyr. t. 22. Mill. t. 141. f. 9. Moris. 12. t. 9. f. 16. Kořen a wýběžky jako lomikamenu wždyžilého a cymbálkowého, růžičky ale nejsau tak ztuha zawřené; listy řapíkaté, obvejčité, dole obak málo wykrojené, dole ztenčují se w řapík, na konci utaté, chruplawě obraubené, zejkwované zejky hned ostřejšími, hned tupějšími, dole širšími a střechowitými, lysé, na líci tmawě zelené, na rubu, obzwláště zmládí, nachowé; řapíky rozšířenější ploché, čarkowité, huňatobrwitě, nejwice zděli listu samého nebo kratší; stwol nad prostředkem rozwětwený a dělající latu wrcholíkwitau, žláznatochlupatý; listeny čarkowité, tupé, žláznatobrwitě; kalich prostý, podhnutý, šdílňý, tmawě čerwený: ušťůw wejčítých, tupých, blánatě obraubených; plátky dwakrát delší kalíchu, přínestejné, podlahlowaječné, tupé, bílé, porůzowělé, u prostřed brunatně tečkované, a pod tím se skwrnau žlutau; tyčinky nahoře širší; prašniky růžowé;

waječnik dole obklíčený kruhem žlutým, žláznatým, i s čnělkama a bliznami červenými. — Na Pyrenejích, Alpách švýcarských, solnohradských, Krkonoších, w Anglii. ♀.

Rod ten ozdobný hodí se obzvláště k obraubení záhonkůw w zahradách.

L. srstnatý. S. hirsuta Lin. Engl. bot. t. 2322 Lapeyr. pyr. t. 23. S. punctata Sternb. suppl. 1. t. 4. Rod velmi měniwý. Podobá se l. stinowému, liší se ale listím zaokrouhlým, přisrdčítým, zubatým, chlupatým, řápkem dlouhým, oblaunkým, na lici žlábkowitým, a wezpod huňatým; kwěty ostatně jsau běwnolatněné; stopky žláznatolepké; ušty kalichowé tupé; plátky kopisťowité, často tečkowané; tobolky wejcowité; čnělky sotwa odstáwající. — W Sibirii a na Hybernii. ♀.

Hodí se též jako následující na obruby záhonkowé. Tečky na plátcích představují písmena, po nichž někteří rozeznáwají slowo Jehowa.

L. ledwinitý. S. Geum Lin. Též rod předešlým dvěma podobný: listy jeho okrouhlé, dole hlubokosrdčité, anebo skoro ledwinité, obak roztraušeně mrtnaté; řápek ještě užší a srstnatý. — Na Pyrenejích, na Alpách švýcarských. ♀.

L. odrostečnatý. S. sarmentosa Lin. Jacq. rar. t. 80. Schreb. dion. t. 2. 3. Bylina chlupatá, mnoho dlouhých, niťowitých odrostkůw vypauštějící; listy wšecky kořenowé, předlauhořápkaté, ledwinitookrouhlé, mělkolaločné a dwakrát zubaté, podlé žil a zeber často bělostrakaté a wezpod ponachowělé: stwol 1—1½ vysoký, běwně latnatý, rozsochanowětewnatý; kalich prostý, za kwětení podhnutý; kwět nepravidelný: plátky 3 hoření wejčité, ostré, dole bílé, nahoře karminowé, s několika tečkami velikými, brunátnými, dolení 2 4—5krát delší, kopinaté, ostré, zcela bílé, a jeden delší druhého; mezi waječnikiem a menšími plátky žlázy pololunowité. — W Cině a Japanu. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Rod jměním a kwětem w tom pokolení neobyčejným chowáme w kruhulcích, protože naši zimy nesnáší.

L. roční. S. tridactylites Lin. Fl. dan. t. 1517. Schk. t. 119. Sturm f. 33. Sternb. sax. t. 17. f. 3. Zelinka zwýši pidi, přímá, žláznatochlupatá, lepká; lodyha nejwětewnatější, ano i jednoduchá, málokwětá; listy kořenowé přídužnaté, 3—3laločné, nebo celé, dlouhořápkaté, řápika plochého, lodyhowé střidawé, dlanitě na tři klané; stopky 1kwěté, 2listenné, mnohem delší tobolky; ušty kalichowé podlauhlé, tupé, pak kratší nežli

pak kratší nežli trubka; plátky obsrdčité, kalichu delší, bílé; čnělky velmi rozewřené, kalichu kratší; semena wejcowitá, trojúhelná, swraskalaunká, tisawá. — Na zdech a skalách po Ewropě. Kwěte w kwětnu. ☉.

Druhdy jej potřebowali proti zacpání žlaz a chorobám jaterním.

L. drnatý. S. caespitosa Lin. S. decipiens Ehrh. S. palmata Smith. Z hlawni lodyhy vychází mnoho odrostkůw položených, na konci růžičku listnatau nesaucích a tak drn hustý dělajících; listy na řapiku plochém, hladkém anebo nepatrně 1brázdém, růžiček dlanitě na patero neb dewatero klané: úkrojůw eliptičných anebo kopinatých, tupých, anebo krátkohrotých, lodyžní dlanitě na tré klané; lodyha chudolistá, na konci 3—9kwětá; plátky bílé, otewřené, waječné nebo podlauhlé, tupé, kalichu dwakrát delší, sedawé čili beznehetné. — Na skalách prostřední Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Předobře se hodí k obrubování záhonůw zahradačh.

L. žlutý. S. Hirculus Lin. Breyn. t. 48. Fl. dan. t. 200. Sturm f. 35. Z oddenku vycházejí výběžky obrostlé chlupy dlouhými nazrzawělými; lodyha přímá, zwyżší pidi, ponachowělá, jednoduchá, 1—3kwětá; listy kořenové mnohé, dlouhořapikaté, příwejičité, lodyhowé střidawé, sedawé, kopinaté, nahé nebo chlupy měkkými brwité; kalich ušťůw hlubokých, čárkowitzopodlauhých, po odkwětení podlnutých; plátky ryzé. — Na rašelinách w Sibirii, Šwédách, Dánsku, Anglii, Německu, Helwecii, Pedemontu. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Užitečen k obraubení záhonkůw.

ČEPEŇKA. MITELLA. BISCHOFFSHUT.

Kalich zwonkowitzý, šlaločný, nejdoleji s waječnickem přisrostlý. Plátkůw 5, z kalichu vyniklých, dřipnatých anebo zubatých, kalichu delších. Tyčinek 10. Čnělky 2, w jedinau krátkau srostlé. Blizny sotwa rozdělené. Tobolka 1pauzdrá, zchlupná, se dnem kalichowým nejdoleji srostlá. Semena přemnohá, přímá, na dně tobolky.

Byliny. Listy řapikaté, srdčité. Kwěty krátce stopkaté, na hroznu klasowitzém, konečném, běwném.

Č. dvojlistá. M. diphylla Lin. Lam. t. 373. f. 1. Gaert. t. 44. Schk. t. 120. Mentz. pug. t. 10. Z kořena wyniká mnoho listůw dlouhořapikatých, dost welikých, srdčitých, přitrojaločných, ostraukých, zubatých, brwi-

tých; z prostředka toho drnu vychází lodyha asi 1' vysoká, nesaucí asi u prostřed dva listy stříčné, skoro sedawé, menší, kořenovým ale docela podobné; kwěty drobné, kratičkostopkaté, bělawé, opatřené listenem kratičkým na hroznu přímém, běwném; plátky autlé, po kraji dřipnaté; kalich 7—8semenný přímáz-drowitý, jako tobolka čočkowitá plstnataunký. — W lesech Ameriky sewerné. Kwěte na jaro. 4.

JINOCHLOP. TIARELLA. SPITZHUT.

Kalich 5dílný, stálý, nejdoleji s waječníkem spojený. Plátkůw 5, z kalichu vyniklých, nehetnatých, celých, s ušty kalichowými střidawých. Tyčinek 10. Čnělky 2 prosté. Waječník 2pauzdrý. Tobolka 1pauzdrá; nejdoleji s kalichem srostlá, blanowitá, 2chlopná: chlopnaí nestejných, mezi čnělkama pukajících. Semena na dně tobolky podlé krajů chlopňowých.

Byliny předešlým po jmění podobné.

J. srdcolistý. *T. cordifolia* Lin. Lam. t. 373. f. 1. *Herm. lugd. t. 130.* Kořen mnoholetý, plaziwý vypaští několik lodyh přímých, skoro nahých, teničkých, sotwa pýřitých, 4—6" vysokých, a spolu také mnoho listů dlahořapikatých, srdčitých, ostře laločnatých, zakončité zubatých; řapíky asi 3" dlahé, tenké; na lodyze někdy jeden nebo dva listy střidawé; kwěty na hroznu konečném; stopky střidawé, 1kwěté; kalich krátký, nejlysejší, wejčité ostrozubý; koruna bílá: plátkůw kopinatých, dwakrát delších kalichu; tyčinky delší koruny; prašníky zakulatělé; tobolka o 2 nestejných chlopních ostrých; semena wejcowitá, lesklá. — W Americe a Asii sewer-ných na chlumech. U nás pod nebem širým búi. Kwěte w kwětnu. 4.

Podřadí 2.

DLUZICHOWITÉ. HEUCHEREAЕ.

ŽLUTNÍK. CHRYSOSPLENIUM. MILZKRAUT.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 4--5laločného. Tyčinek 8—10, kolem terče žláznatého, prostau částku waječníka obkličujícího. Čnělky 2 stálé. Tobolka 1pauzdrá, až doprostřed 2 chlopněma pukající a pak představující pohar 4laločný, na jehožto dně mnoho semen drobných, lesklých.

Ž. střidawý. *C. alternifolium* Lin. *Fl. dan. t. 366.*

Schk. t. 108. Sturm f. 12. Slezinník, slezinice. Bylina autlá, šfáwnatá, křehká; oddenek nitowitý, plaziwý, bělawý, autlé włášeníčko vypauštějící; lodyha přímá, 3—6'' vysoká, chudolistá, nahoře rozsochaná; listy střídawé, tráwowě zelené, hrubě zejgowané, kořenowé dlahořapikaté, ledwinité, uťatě nebo zatlačeně zejgowané, roztraušenochlupaté, 2—3, lodyhowé kratšejí řapikaté, přikwětní ještě kratšejí, okrauhloobwejcíté, až šejdroúkosné, toliko z předu okrauhlozejgowané, anebo celé, dělající jakoby pokrywku rozloženau pod wrcholíkem plochým, konečným; kwěty krátkostopkaté; kalich u wnitř žlutý; tyčinky a čnělky překrátké, sotwa co $\frac{1}{3}$ ušťuw kalichowých dlahé. — Na místech stinných, wlhkých, w roklich, auwozech, podlé zdí, blízko židel, potokůw a bahen po Ewropě až vysoko k seweru. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Chuti jest skoro řeřichowé a druhdy w lékařstwě býwal wážen.

Ž. strěňj. C. oppositifolium Lin. Fl. dan. t. 365. Gaert. t. 44. Sturm f. 4. Slezinník, slezinice. Welmi podobný předešlému, rozdilný listy strěňnými, okrauhlými nebo polookrauhlými, dole uťatými, w řapiky zauženými a zejgowitě wykrajowanými. — Na místech podobných, netáhne se ale tak daleko k seweru. ♃.

Chuti jsa prudké, působí prý dáwení; potřebowali jej proti neduhům slezinowým.

DLUŽIČHA. HEUCHERA. HEUCHERÉ.

Kalich stálý, dnem přirostlý, na patero klaný. Plátkůw 5, z ústí kalichowého wyniklých. Tyčinek 5. Čnělky 2, předlahé. Tobolka 1pauzdrá, mezi stálýma čnělkama pukající, se semenícema nástěnníma.

D. lepnatá. H. americana Lin. Schk. t. 58. Plum. t. 58. f. 3. Herm. lugd. t. 131. Kořen vypauští drn z listů dlahořapikatého, okrauhlého, srdčítě vykrojeného, mēlce 5—7laločného, široce tupě a hrotitě zubatého, jako stwol lepkopýřitého; u prostřed listůw vyniká stwolůw několik přímých, tenkých, nahých, zwýší 1' nebo wíce, nesaucích brozen pěkný, homolowitý, 6—7'' dlahý; stopky sochaté, rozewřené, stopečky u wzniku listenem maličkým opatřené; kwěty hojné, dosti drobné, zelené, ponáčerwenalé; ušty kalichowé krátké, tupé; plátky kopinaté, zdělí kalichu; tyčinky daleko čnějící; čnělky zdělí tyčinek, s blíznama tupýma; tobolka wejcowitá, dost malá. — Na místech stinných z Nowé Anglie až

do Karoliny; u nás w zahradách obyčejná. Kwěte w kwětnu a čerwnu. †.

Řád 114.

OKOLÍČNATÉ. *UMBELLIFERAE.*

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje šzubého, obyčejně nepatrného. Plátkůw 5, dole zaužených, w paupěti nadwinutých. Tyčinek 5, w paupěti nadhnutých, někdy pometajících. Waječnik 2pauzdry, (přeřídko 1pauzdry); ōnělky 2, obklíčené terčem (oběnělčím); blizny jednoduché. Plod: dvojnažka (diachaena): nažky (polonažky, mericarpium) polowičným kalichem obklíčené, uzráním od dola wzhůru se oddělující a na semenici slaupkowité, nitowité, oddělené, rozpoltné, nebo rozklané, wisuté, pořídku spojené zůstawající. Kel malý, w hořením konci bílku s kořínkem wzhůru obráceným.

Zeliny, byliny, pořídku podkře. Listy střídawé, jednoduché, rozdílně rozsekané nebo rozdělené; řapík obyčejně dole rozšřfený a pošwivý. Palisty žádné. Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, řídko dvojdomé, pravidelné anebo nepravidelné, na okolících složených, pořídku jednoduchých, někdy strbawlowitých.

Ten řád znamenitý a přirozený obsahuje dosawád 1000 rodů (asi w 160 pokoleních), jichž největší díl náleží podnebí seweromírnému, a to starému světu. Jižná polokaule žiwí toliko 1/4 všech, a množství nowoswětufch má se k staroswětufm jako 1: 3. Rostliny jměním tak velmi sobě podobné, také co do chemických prvkůw se srownawají; silice, pryskyřice, klejopryskyřice (w semenech a kořenech) přewauží, protož mnohé potřebují se co koření a léky. Kořeny některých sázením ztlustly, zdužnatěly, zchutnatěly, a tudý se jedí: jiné jsou pící dobrau pro dobytek. Jsau ale mezi nimi také podezřelé, jedowaté, které i tím nebezpečnější, protože k některým neškodlívým velmi se podobají.

Na polonažkách čili zkrátka nažkách, skoro docela z bílku složených, rozeznawá se a) *hřbet* *) čili wněšná strana jejich, dokud jsou spojeny; b) *břicho* čili plocha, kterau obě polonažky, dokud jsou spojeny, se dotýkají. Na hřbetu rozeznawají se *šnorky* a *brázdy* čili prohlubeniny mezi nimi; w brázdách a na břichu *praužky* čili raurečky naplněné silicí. — Podlé spojení jádra s osemením jest nažka *tuhojadrá*, *mandlowitá* a *wřecowitá*; w první oba díly ztuha přiléhají, nezůstawíjce mezi sebou dutinky; w druhé jádro prostě leží w osemení, a w třetí semeno s osemením na zádech toliko místem jest spojeno a ostatně rýhami odděleno. — Semenice jest *prostá*, když se odděluje od nažek, *přirostlá*, když se jich drží.

Celý řád rozděluje se na tři hlawní části a na 16tero pořádí.

*) Ty a jiné částky nejlépe poznáme přeriznauce nažky rownowážně.

Část 1.

PLOSKOJADRÉ. ORTHOSPERMAE.

Semena na bříše rovná anebo naddutá.

*) Okoliky jednoduché nebo nedokonalé, někdy str-
baulowité.

1. *PUPEČNIKOWITÉ*. Dwojnažka po straně smač-
knutá; nažky hřbetu klenutého nebo břítkého. Okoliky
nedokonalé.

2. *NÍŽEŇOWITÉ*. Dwojnažka na bříše stažená
nažky rovnoběžně štitowité. Okoliky jednoduché nebo
nedokonalé.

3. *ŽINDAWOWITÉ*. Dwojnažka na přerezu při-
oblá, vně šupinatá nebo kolcatá. Okoliky jednoduché,
nebo nepravidelně složené, často swazkowité nebo str-
baulkowité.

***) Okoliky složené nebo dokonalé; praužky skoro
wždycky přítomné.

4. *OMEJOWITÉ*. Dwojnažka po straně smačknutá
anebo stažená a dwojuzlá; nažky o šnorcích 5, obyčej-
ně stejných nitowitých.

5. *SESELOWITÉ*. Dwojnožka na přerezu oblá
nebo přioblá; nažky o šnorcích 5 nitowitých anebo
křídlatých, stejných anebo dwau pobočních trochu
širších.

6. *ANJELIKOWITÉ*. Dwojnažka po hřbetu smač-
knutá; nažky s krajema rozewřenýma a s 5 šnorky;
šnorky poboční prodlažené w křídélka (a tudyž
dwojnažka po kraji 2křídla).

7. *SMLDNÍKOWITÉ*. Dwojnažka po hřbetu čoč-
kowitě smačknutá; nažky o 5 šnorcích hlavních a 4
méně vynikajících.

8. *TIMOJOWITÉ*. Dwojnažka po hřbetu čočkowi-
tě smačknutá; nažky s 5 šnorky hlavními a 4 méně
wystáwajícími.

9. *ŠABREJOWITÉ*. Dwojnažka po stranách při-
stažená; nažky o 5 šnorcích hlavních a 4 wedlejších,
silněji wystáwajících (nekřídlatých).

10. *ČUŘIDLOWITÉ*. Dwojnažka po hřbetu smač-
knutá nebo skoro oblá; nažky s 5 šnorky hlavními

nitowitými, jichž 2 na bříše leží, a se 4 šnorky wedlejšími, jichžto 2 wněšné anebo wšecky křídlaté (bezbranné).

11. *MRKWOWITÉ.* Dwojnažka po hřbetu smačknutá nebo skoro oblá; nažky s 5 šnorky hlawními nitowitými (štětinatými), jichž 2 poboční leží na bříše, a se 4 wedlejšími wystálejšími kolcatými.

Část 2.

KŘIWOJADRÉ. CAMPYLO SPERMAE.

Jádro krajůw wehnutých čili wewinutých, anebo na bříše zlábkem na děl opatřené.

12. *ŠUTRANKOWITÉ.* Dwojnažka oblá anebo po hřbetu přismačknutá; nažky s 5 šnorky hlawními nitowitými a 4 wedlejšími, jichž 2 wněšné křídlaté (bezbranné).

13. *DEJWORCOWITÉ.* Dwojnažka po stranách stažená aneb oblaunká; nažky s 5 šnorky hlawními nitowitými (štětinatými nebo kolcatými), jichž 2 poboční na bříše, a se 4 wedlejšími (obyčejně) wyniklejšími kolcatými.

14. *WOCHLICOWITÉ.* Dwojnažka po stranách smačknutá nebo stažená, prodlaužená, často zobanitá; nažky 5šnorečné, někdy až k zobanu bezšnorečné.

15. *TROMINOWITÉ.* Dwojnažka po stranách smačknutá nebo stažená; nažky s 5 šnorky, někdy sotwa patrnými.

Část 3.

DUTOJADRÉ. COELOS PERMAE.

Jádro polokulowatě nebo pytlowitě duté.

16. *KORIANDROWITÉ.* Dwojnažka kulowatá nebo dwojkulatá; nažky s 5 šnorky hlawními, zpleštlými, často nepatrnými, a se 4 wedlejšími, wystálejšími bezkřídlymi.

Nyní popíšeme nejhlawnější rody.

Podřadí 1.

PUPEČNIKOWITÉ. HYDROCOTYLEAE.

PUPEČNÍK. HYDROCOTYLE. WASSERNABEL.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky vejčité, celé, rovnokonečné, hvězdovitě rozložené. Dvojnážka po stranách plochosmačknutá, dvojštitná. Nažky bezpraužkové se 5 šnorky, jichž kýlowý a wněšné často nepatrné, prostřední oblaukovité. Jádru smačknuté, dvojbřité.

P. pospolitý. H. vulgaris Lin. *Fl. dan. t. 90. Schk. t. 58.* Lodyha autlá, plazivá, z kolínek kořání vypauštějící i s větveři na konci 1 nebo málo listůw a stopky vydávajícími lysá; listy štitowité, jednoduché, okrauhlé, $\frac{1}{2}$ —1' široké, skoro laločnatě zejgowané, žžilé, žlutawě zelené, na lici lysé a lesklé, na rubu často roztraušeně pýřité; řapiky oblé, 2—4" dlouhé, nahoře chlupaté; stopky o polowici kratší řapiku, niřowité, dole se šupinau vejčita, blanowita, nahoře chlupaté, nesaucí strbaul z 2—3 přeslinkůw, dřiwě přiblížených, pak odlehlejších, 5—10kwětých; kwěty drobné, bílé nebo čerwenawé, jichž každý opatřen listenem šupinowitým; dvojnážka 1" široká, kratší, wezpod málo wyřiznutá. — Na lukách wlhkých, bahnitých, rašelinných, též na břehách jezerních a rybničných w zimě potopených w nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Slíčná rostlina, jejíž toliko list z mechu a tráwy čnf, jest prudká, jedowatá, druhdy w lékařství užitečná; owcím prý působí močení krwe.

P. indský. H. asiatica Lin. *Rich. hydr. 15. f. 11.* *Pesequinus Rumph 5. t. 169. f. 1.* *Codagam Rheed. 10. t. 26.* Bylinka předešlé podobná, huňatá; listy okrauhloledwinité, stejně zejgowané, žžilé; stopky a řapiky chomáčené, pýřité; okoliky strbaulowité, krátkostopkaté, 3—4kwěté; dvojnážka okrauhlá, obak 4šnorečná. — W Indii východní, Americi jižné, Africe, podlé plotůw, též jej sázejí na půdě wlhké. Kwěte pořad. 4.

Listy nábořké jedí jako my řeřichu, též je přikládají na rány a wředy nožní.

P. vykrojený. H. umbellata Lin. *Rich. hydr. t. 52. f. 3.* Lysý; lodyha na 1' i wíce dlouhá, položená, plazivá; listy štitowité, okrauhlé, dole wyřiznuté, dwakrát zejgowané, často 11—12žilé; řapiky 4—8" dlouhé; stwoly řapíku příkratší; okolík 20—30kwětý; kwěty drobné,

bělavé na stopkách 6—8'' dlouhých, obkličené pokrywkau mnoholupennau. W Indii západní a Americé jižné.

Kořen aromatický utlučený zapáchá petruželí. Potřebují ho w lékařství.

Podřadí 2.

NÍZENOWITÉ. MULLINEAE.

NÍZEŇ. BOLAX.

Kraj kalichový sotwa patrný. Plátky waječné, celé. Čnělky krátké. Dwojnažka 4bočná, po stranách poddutá; nažky šsnorečné: šsnorkůw níťowitých, hladkých, tupých, 1 kýlowého, 2 prostředních dělajících hrany čtyrboku, 2 wnitřních níťowitých; břicho nejuzší.

N. tupolistý. B. *Glebaria Commner. Gaud. ann. sc. nat. 5. t. 3. f. 2.* Hydrocotyle gummifera *Lam. t. 189. f. 21.* Bylina drnatá; listy střechowité, na tré klané, lysé, kořowité: úkrojůw wejčitých, tupých; řapíky korkatokřídlaté, nebrwité; okoliky jednoduché, přisedawé, 4kwěté; lupeny pokrywkowé. 4, zdělí stopček; dwojnažka mladá hwězdowité pýřitá. — Na wrších Průliwu magelanského, Ostrowůw malkolmských, w Chili, Patagonii. †.

Prýští se z ní prýskyřice žlutočerwená, hořká, ostrá, jako opopanakš zapáchajšef.

N. ostrolistý. B. *Gilliesi Hook. misc. t. 63.* Docela předešlé podobná; úkroje listowé ale ostré a okoliky škwěté. — Na Andách we výšce 8000'.

Prýští se z ní prýskyřice, již proti bolení hlavy potřebují.

WÝKROJKA. ASTERISCUM.

Kraj kalichový stálý o 5 zubech wejčitých. Plátky zakončité koncem nadhnutým, wykrojené, w chobotu mozolaté. Dwojnažka smačknutá, čtyrbočná, dole zakulacená; nažky šsnorečné: šsnorkůw 2 prostředních w křídla prodlažených, kýlowého a přibřišních níťowitých. Břicho nejuzší.

W. ostrolistá. A. *chilense Cham. et Schlecht. in Linn. 1826. t. 5. f. 1.* Kořen ozimý, dřewnatý, na píd dlouhý; lodyha 1' vysoká, oblá, wětewnatá, chudolistá; listy řapíkaté, jednoduché, klínowité přikrauhlé, zdělí 1'', na tré klané: úkrojůw ostrých, tu a onde ostře chudozubých; okoliky jednoduché, zakulatělé; pokrywky mnoholupenné, kratši okoliku; kwěty jalowé (samči) dlouhostopkaté, jiné aurodné, obojaké. — W Chili na pisku. †.

Zapáchá kořením jako anisem a potřebuje se proti nadýmání.

Podřadí 3.

ŽINDAWOWITÉ. SANICULEAE.

ŽINDAWA. SANICULA. SANIKEL.

Kraj kalichový 5dílný: lalokův přímých, listovitých stálých. Plátky přímé, sklímené, obwejšité, u prostředku přelomené, až sem vyřiznuté. Dvojnážka zakulatělá, celistvá, hustoudičitá; nážky bezšnorečné, mnohoprauzkové, neoddělující se a tudý semenice nepatrné.

Ž. *evropská*. *S. europaea* Lin. *Blak. t.* 63. *Fl. dan. t.* 283. *Plenk t.* 225. *Schk. t.* 60. *Lam. t.* 191. *f.* 1. *Zanykl Mat. Háj.* 305. 6. — *Wcl.* 363. Žindawa, zanykl, ženiklejt, ráček živý nebo černý. Kořen mnoholetý, mnohohlavý, silnomrcasý, černohnědý; lodyha přímá, 1—1½ zwýši, štíhlá, brázditá, jednoduchá nebo málowětewná, chudokwětá, lysá jako ostatní díly; listy wšecky kořenové, dlouhořapikaté, dlanitě 5dílné: lalokůw 3laločných, nestejně dwakrát a hrotitě pilovaných, lalokůw pobočných na dwé klaných; okolik nepravidelně složený, 3—5pramenný, okolíčkůw strbaulovitých; lupeny pokrywkové zestříhané a pilované, pokrywečkové menší nejcelejší; kwěty bílé nebo čerwenawé: samčí překrátce stopkaté, obojaké sedawé; plod čerwenawě hnědý, udičemi wzhůru obrácenými hustě kolcatý. — Na chlumech wlhkých po celé skoro Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Kořen a nat nahořklé a náostré druhdy w lékařstwí welmi wážené.

Ž. *marylandská*. *S. marylandica* Lin. *Lam. t.* 191 *f.* 2. *Jacq. rar. t.* 348. Nejlysejší; kořen tlustý, bělawý, dlouhomrcasý; lodyha 1½—2' vysoká, štíhlá, praužečkatá, střidawě wětwitá, nahoře sochatá nebo roztrojená, u prostřed s okolíčkem; listy kořenové rozsekané na tři úkroje přikosočtwerečně klinowité, ostré, ostře nebo hrotitě pilované: prostředního nahoře 3lalokého, pobočných 2dílných s lalůčky 3štěpnými; listy lodyhowé dolní takové též, menší ale a kratšeji řapikaté, nejhořejší přisedawé a střičné o 3 úkrojích celých, pokrywku zastupujících; okoliky 3pramenné, okolíčky obyčejně potrojně; lupeny pokrywkové wejčtopodlahlé, ostré, přilalokaté; kwěty bělawé, samčí hojně. — W daubrawách jižnějsích státůw Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Kořen, petruželč chutnější, vychwalují ve mnohých chorobách; mrcasy potřebují na síta pro koně.

JARMANKA. ASTRANTIA. ASTRANTIE.

Kraj kalichový o 5 ústech přímých. Plátky jako předešlého pokolení. Dvojnážka w okrese podlauhlá, po hřbetu přismačknutá, wřecowitá. Nažky bezpraužkové s 5 šnorky silně wystawajícími, ztupělými, řasnatě wysekanými, nafauklými, obsahujícími w sobě šnork autlejší, raurečkowitý. Semenice neoddělená.

J. větší. A. major. Lin. Plenk t. 225. Schk. t. 60. Sturm f. 19. Hayn. 1. t. 13. Düsseld. 12. t. 6. Jarmanka, hwězdowka. Kořen mnohohlawý, mnohomrcasný, černohnědý; lodyha přímá 1—3' zwýši, jako celá nať lysá, jednoduchá nebo chudowětewná; listy kořenowé dlauhořapikaté, dlanitě 5-dilné: lalokůw podlauhloobwejitých, ostrých, nejčastěji 3laločných, nestejně a ostře stříhanozubých, se zuby dlauhohrotými; listy lodyhowé krátkořapikaté, na pošwach sedící, méně dělené a lalokaté; okolíky nepravidelně složené z 5—8 pramenů nestejných; lupeny pokrykwové weliké, listowité, pilowané anebo zestříhané: lupenůw pokrykwových 10—15, kopinatých, zakončitých, dole zaužených, nejcelejších anebo na konci 2—4zubých, 3-žilých, žil rozvětwených, bíle a růžowě peřestých, na konci zelených, co okolíčky dlauhých, hwězdowitě rozložených; kwěty mnohomanželné, bílé nebo růžowé, wšeccky tenkostopkaté: samčí beztrubečné; ušty kalichové wejcitokopinaté, hrotité; dvojnážky podlauhle obwejcowité, bělawé, se šnorky tupozubými. — Na chlumech prostřední Ewropy, obzwláště na Podalpi. Kwěte w čerwnu až do srpna. †.

Ozdobná ta rostlina w zahradách se chowá. Kořen chutí ostré a hořké žene na stolici; potřebuje se dosawád w lékařstwí dobytčím. Ostatně poměšuje se jím kořen čemeřice černé, od něhož se ale liší barwau skoro černau a mrcasy tenkými.

MÁČKA. ERYNGIUM. MANNSTREU.

Kraj kalichový a plátky jako předešlého pokolení. Dvojnážka obwejcowitá, šupinatá neb uzlatá, na přeřezu skoro oblá. Nažky bez praužek a šnorkůw, uzráním se rozdělující, nikoli ale od semenice.

Rostliny štětkowitým anebo bodlákowitým po jmění podobnější nežli okolkčítým; kwěty w strbauly směstnané.

M. polní. E. campestre Lin. Jacq. aust. t. 155. Schk. t. 59. Tratt. arch. t. 208 Hayn. 2. t. 1. Düsseld. 7. t. 15.

Máčka, mačka, kotačka, toito, mužská wíra, wětrník. Kořen wřetenowitý, dlauhý, hnědý, zbytky nejdolejších listůw roztrřisněnými čuprynatý; lodyha přímá f—1¹/₂ zwýšší, rozewřeně a sochatě rozwětwená, brázdowaná, jako ostatní díly lysá, tuhá, bělawá; listy tuhé, siwobílé, bělawě sífowitě žilnaté, přítrojsečné: lalokůw protisečných, kolcatozubých, kořenowé dlauhořapikaté, obwodem trojúhelné, nejprwnější také skoro celé, žlaločné nebo jednoduše protisečné, lodyhowé ušatoobjimawé: aušek stříhanozubatých, dolení krátce a objimawě řapikaté, hoření sedawé, dole protisečnozubaté, nejhořejší mnohem menší, skoro dlanitě na auzké dřípy rozdělené; strbauly příkulowaté, stopkaté, konečné nebo úžlabíčkové w rozporách; pokrywečky delší strbaulůw, složené z lupenůw čárkowitzokopinatých, kolcatohrotých, obdálně kolcatozubých, jako listy lodyhowé barwených; listeny (plewy) mezikwětní šídlowité, nerozdělené; ušty kalichowé delší plátkůw zelenawě bílých. — Na polích suchých, neúrodných, na mezích Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♣.

Kořen zapáchá mrkwí, chutná zasladle a kořením; druhdy se jídal a w lékařstwu potřebowal; též šťawa z nati proti wyraženinám býwala dobrá.

M. siná. E. amethystinum *Lin. W. et. Kit. t. 215. Tratt. arch. t. 206. Besl. cyst. t. 8. f. 4.* Podobá se předešlé; lodyha wyšší, hladaunká, nahoře okoličnatowětewná a tu i s listím nejhořejším pěkně siná; listy kořenowé protisečné: úkrojůw kolcatostříhaných, příprotisečných; řapiky dole nejcelejší; lupenůw pokrywkowých 7—8, kopinatých, dole chudozubých strbaulky kulowaté daleko přesahujících; listeny celé, wněšně sotwa obak jednozubé; koruny modré, delší kalichu. — W Chorwatsku a Dalmatsku, kdežto jako předešlý se potřebuje. ♣.

M. rozšířená. E. dilatatum *Lam. Laroeh. t. 4. E. purpuratum Smith. E. Bourgati Vahl. Barr. ic. t. 36.* Předešlé podobná. Listy kořenowé protisečné: úkrojůw kolcatostříhaných, hořeních wětších; řapiky po celé délce brwitohřebenaté; lodyha siná, přijednoduchá, chudostrbaulatá; lupenůw pokrywkowých 5—7, kopinatých, kolcatozubých, strbaulky kulowité, siwé přewyšujících; listeny wněšně obak 1zubé, wnitřní celé. — W Maureninsku, Lusitanii, Hispanii, Etrurii, okolo Cařihradu, w Štyrsku. ♣.

Potřebuje se jako předešlé.

M. plochá. E. planum *Lin. Jacq. aust. t. 391. Tratt. arch.-t. 214.* Kořen jako prvního rodu, tlustší ale a bílý; lodyha 2—3' zvýši, modravě naběhlá, nahoře okolkovitě wětewnatá: wětwe sochaté nebo roztrojené; listy kořenové 3—6" zděli, 1³/₄—4" zšíři, tupé, dole srdčité, kolcatě pilované; následující listy podobné, kratčejí ale řapíkaté, pak sedavé, u zpodiny širší, hlauběji zubaté, ponasekané, nejhořejší objímavé, dlanitě 3sečné: dříp podlahločárkowitých, kolcatozakončitých a kolcatozubatých; okoliky strbaulowité, obkličené pokrywkau z lupenůw 5—8, čárkowitokopinatých, obdálně kolcatopilovaných, co strbaul dlauhých; plewy čárkowité jakož i zuby kalichové kolcatozakončité, wněšné 3sečné; kwěty siné. — Na ladech, polích, lukách suchých w Ewropě jihowýchodní a w Asii. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Kořen má chuť ostřejší a kořenější nežli máčka polní.

M. wekež. E. maritimum *Math. Lin. Fl. dan. t. 875. Tratt. arch. t. 209. Blak. t. 297.* Mačka mořská *Mat. Haj. 195. Wel. 227.* Kořen plaziwý, dlauhý, hnědý, u wnitř bílý; lodyha přímá, zvýši 6—18", tlustá, jako ostatní nať bělawá, často pokrytá jínowatkau síwau, nahoře i amethystowau, od dola wětewnatá; listy ztuha kožowité, wíce méně chobotnaté a kostrbatolaločnaté, po obojim powrchu hrubožilé, po kraji chrustavé, kolcatozubaté, doleni řapíkaté, okrauhlosrdčité, řasnaté, celé nebo laločnaté, 2—4" zděli, ostatní totiž hoření sedavé, objímavé, dlanitě laločnaté; okoliky strbaulowité, wejčitozakulatělé, opatřené pokrywkau z lupenů 5—6 welikých, elíptičných, kolcatozubatých, delších nežli okoliky; plewy kolcaté, delší nežli koruna siná. — Na pomorřích Ewropy mírné a teplé. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

W Ewropě sewerné jedí mladistwau rostlinu anebo její mladé odnože; w Anglii potřebují kořen zasladlý nasliznatělý w rozdílých chorobách plících.

M. snradlawá. E. aquaticum *Lin. E. am foetidum Herm. lugdb. t. 237. E. foetidum Sloan. 1. t. 156. f. 3. 4.* Kořen letní nebo ozimý, složený z několika mreasůw tlustaunkých, dlauhých, bělawých anebo nárusých; lodyha střewičná, zelená, přihraná, sochatá; wětwi odstálých, smítkůw zprohýbaných; listy kořenové rúžičkowité rozložené a nejwíce na zemi položené, podlahlé nebo přikopinaté, tupaunké, dole zaužené, 4—6" dlauhé, nahoře 8—12" široké, měkké a měkce kolčikatopilované, hoření sedavé, střídné, příklinowité, dlanitosečné:

dřip kopinatých, zubatých, zubami kolcem ponachowě-
lým ukončenými; okolíky strbaulowité, walcowité, mno-
hem kratší lupenůw pokrywkowych (5—6), rownowáž-
ných, kopinatých, žilnatých, kolcem ukončených a s
několika zuby opatřených: plewy čárkowité, zakončité;
kalich zdělí bělawé koruny; nažky přikryté pabulkami
drobnými zakulatělými. — We Wirginii, Floridě, Mexi-
ku, w Indii západní, Americě jižné. Kwěte w čerwnu a
lipnu. ♂.

Celá smrdí přesilně a protiwně, asi jako nat koriandrowá,
chtuná ostře a zasladle. Má se za neomylný lék proti uštknutí ha-
dimu a zimnicím zlým a jiným chorobám nerwowým.

M. wodní. *E. aquaticum* Lin. Jacq. rar. t. 347. Tratt.
arch. t. 215. *E. yuccaefolium* Michx. Z kořena obyčejně
wice lodyh wzehází přímých, 2—5' vysokých, jednodu-
chých, častěji na konci wětvitých; listy kořenowé na-
hromaděné, hned přímé, hned nadwislé, široce čárko-
wité, rownoběžně žilnaté, obdálně brwitokolcaté, nej-
množší široce mečowité, 1—1½' dlahé, 10—18''' širo-
ké, lodyhowé menší, objímawé, obdálné, kolcatozubaté;
přikwětní kopinaté, zubaté; pokrywka z lupenůw 8—9
celých, kratších nežli okolíky strbaulowité, kulowaté;
plewy wejčitopodlahlé, zakončité; kwěty bílé. — Na
poříčí a pobahní, též na místech zatopených jižného
dilu saustáti seweroamerického. Kwěte w lipnu a sr-
pnu. ♀.

W Americě přikládají jí moc léčiti wodnotělnost a uštknutí ha-
dí jmenowitě chrastýšf.

Podřadí 4.

OMEJOWITÉ. AMMIEAE.

ROZPUK. CICUTA. WASSERSCHIRLING.

Kraj kalichowý šzubý, listowitý. Plátky stejné, ob-
wejšité, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka pewná, obwo-
dem okrauhlá, po stranách stažená, Zuzlá. Nažky ššno-
rečné: ššnorkůw skoro plochých; brázdy vyplněné prauž-
kau wyniklejší nežli jsau ššnorky. Jádro na přerezu
skoro oblé. Semenice rozpoltěná.

R. jízliwý. *C. virosa* Lin. Fl. dan. t. 208. Schk. t.
71. Hayn. 1. t. 31. Düsseld. 12. t. 8. Amerl. jed. ob.
Rozpuk, rozpuka, ropuka. Oddenek tlustý, tupý, dutý,
branicemi oddělený, mrcasy přesleněnými obrostlý; lo-
dyha přímá, 3—5' zwýši, oblá, mělce brázdowná, lysá

jako celá rostlina, z kolínek kořeny vyhánějící, nahoře větewnatá; listy dwakrát anebo třikrát peřenosečné, (wyštěrbené); úkroje 2—3dílné s úkrojky čárkowitzokopinatými, ostrými, pilowanými; řapíky oblé, trubkowitzé; listy hoření na pošvách přibaňatých, méně složené, úkrojkův užších, vzdáleněji pilowaných; okolíky konečné, veliké, husté, silně nadduté, okolíky poboční menší, vyšší; pokrywka žádná anebo chudolupenná; pokrywečky mnoholupenné: lupenůw šídlowitých, pak ochlípených; kwěty bílé; dwोजनाžky širší nežli delší, wěncečné krajem kalichowým a čnělkama rozewřenýma, hnědožluté, tlustými praužkami tmawohnědě žíhané. W příkopech, rybnicích, tůních po Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Rostlina našinských jedowatých nejkruťější a nejnebezpečnější; obzwláště kořen řepowitý, prudký, slabě kořený, mámiwě zápachající, již mnohého neopatrného zpowodil, měwšho jej za jedlý; též i dobytku záhuben. Na též zápachu slabě kořeného, chuti petruželowé, aučinkůw jedowatých, mámiwě prudkých. Nic méně nať a semeno w lékařství potřebowali. Kozám prý neškodí.

MIŘÍK. APIUM. SELLERIE.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky okrauhlé, celé. Občnělejší zpleštilé. Dwोजनाžka celistwá, w obvodu okrauhlá, dwोजनाžlá. Nažky šsnorečné: šnorkůw nitowitých, stejných, brázd (praužkowých. Jádro na hřbetu silně nadduté, na břiše dosti ploché. Semenice nerozdělená.

M. bahní. A *graveolens* *Lin. Fl. dan. t. 790. Plenk t. 217. Schk. t. 78. Hayn. 7. t. 24. Engl. bot. t. 1210.* Apich bahniwý nebo miřík. *Mat. Háj. 229.* Apich obecný nebo miřík. *Mat. Wel. 272.* Kořen dlouhowřetenowitý, větewnatý; lodyha přímá 1—2' zwýši, někdy také položená, brázdowaná, trubkowitzá, lysá jako ostatní díly, převětewnatá: wětwi střičných anebo přesleněných; listy tmawě zelené a lesklé, kořenowé dlouhořapikaté, wyštěrbené, 4—5jařmé s lichým: úkroje zaokrauhlené, žlaločné, střižanozubaté: zubůw tupých, krátkohrotých; listy lodyhowé wyštěrbené, 1jařmé s lichým: úkroje dole klínowité s zuby ostřejšími; listy nejhořejší na auzkých pošvách s úkroji na tré rozsekanými anebo celými kopinatými, ostrými; okolíkůw mnoho malých, 6—12pramenných, krátkostopkatých anebo sedawých; pokrywka a pokrywečka nižadná, někdy dole pod okolíkem list 3dílný; kwěty předrobné, bílé; dwोजनाž-

ka $3\frac{1}{4}$ " dlouhá. — Na místech bahniatých, podlé příkopův, na pomoří a slatinách po celé skoro Ewropě až ke Kawkazu. Kwěte w lipnu až do září. ♂.

Zapáchá silně a protiwně, chutná ostře a jest prý jedowatá. W zahradách pozbývá těch vlastností docela, a kořen býwá veliký jako pěst, zakulatělý, dužnatý, chuti sladké a příjemné, lodyha výšky 2—4'. Známoť, že slowe *celer*. Kořen u nás jíme w salátu, nať ale co kořeně. We Wlaších nenasazuje tak silný kořen; tam se jedí řapíky w salátu, jež zemí obhrují, aby rostly do výšky, aby žluté a křehauké zůstaly. Jindá se potřebowal w lékařstwi.

PETRUŽEL. PETROSELIMUM. PETERSILIE.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky přiokrauhlé, nadwinuté, celé, sotwa wykrojené, zaužené w lalůček wehnuty. Oběněleji nadduté, krátkohomolowaté. Dwojnazka celistwá, wejcowitá, jinak jako předešlého pokolení. Semenice rozpoltěná.

P. obecná. *P. sativum Hoffm.* *Apium Petroselinum Lin. Lam. t. 196. f. 1. Plenk t. 218. Hayn. 7. t. 23. Düsseld. 16. t. 21. Apium ternifolium Riv. pent. irr. ic.* Apich zahradní, jinak petržel *Mat. Háj. 228.* Petržel *Mat. Wel. 227.* Petružel, petržel, petružka. Kořen ozimý, dlouhowřetenowitý, obyčejně vyhánějící několik lodyh přímých, 2—4' vysokých, oblých, autle pruhatých, lysých jako ostatní díly, od dola rozdělených na wětwe dlouhé, prutowité; listy jasně zelené, lesklé, kořenové a dolení lodyhowé řapíkaté, třikrát wystěrbené: úkroje wejčité, 3sečné, střihané a tupaunce zubaté, s konci chruplawými, dole klinowité; listy lodyhowé hoření kratčeji řapíkaté, méně složené: úkroje 3sečné, lalokůw kopinatých, celých, ostrých; listy nejhořejší wystěrbené: úkrojuw 3 kopinatých, celých; okoliky mírně veliké, řídké, 10—20pramenné, konečné, dlouhostopkaté; pokrywka 1—2lupenná anebo žádná; pokrywečky 6—8lupenné; lupenůw šidlowitých, o polowičku kratších nežli stopky; kwěty zelenawě žluté; dwojnazky 1" dlouhé, šedohnědé, bělawě šnorkowané. — Na skalách stinných w Ewropě jižně a Lewantu. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♂.

U nás wšude na zahradách kuchyňských se sází, kdežto také odrodek listůw nejdolejších wětších, širších a kadeřawých: *Petružel kaleřawá* (*P. s. β crispum*). Známoť, že list a kořen se potřebuje co kořeně do jídel, které jakož i semeno málokdy w lékařstwi wdázejí. Semeno prý pro ptáky jest zhaubným jedem.

MAREK. HELOSCIADIUM. SUMPFSCHIRM.

Kraj kalichový šzubý nebo nepatrný. Plátky wejčité, celé, na konci rovné nebo wehnuté. Čnělky krátké. Dwojnažka po stranách smačknutá, wejčítá nebo podlauhlá. Nažky se šnorky 5, niťowitými, wystaunkými, stejnými, pobočnými obrubujícími, s brázdami 1-praužkowými. Semenice celá, prostá. Semeno hrbaté aneb oblowypuklé, napřed plochaunké.

M. tenkolistý. *H. leptophyllum Decand. H. lateriflorum Koch. Sison Ammi Lin. Jacq. h. vind. t. 200. Ameos Mat. Háj. 236. b. Ami Mat. Wel. 277.* Kořen letní, tenkowřetenowitý, mrcasatě wětewnatý, šedohnědý; lodyha přímá nebo rozestřená, 2' vysoká, oblá, autle brázdovaná, jako ostatní díly nejlysejší, nahoře wětewnatá; listy kořenowé a nejdolejší lodyhowé řapíkaté, hoření na pošwách krátkých, mázdrowitě obraubených sedawé, mnohokráte wyštěrbené: úkroje protisečné, úkrojkůw włáskowitočárkowitých, ostrých, na listu nejdolejším kratších, na hořejším delších; listy nejhořejší jednoduše wyštěrbené; okolíky protilisté, sedawé, 2—4pramenné; okolíčky mnohostopečkaté; pokrywky a pokrywečky žádné; kwěty drobníčké, bílé; dwojnažky 1" dlauhé, kratší stopeček. — Na polích, zelníštích na Sicilii, w Americce jižné, Nowé Hollandii. ☉.

Semena kořenná druhdy w lékařství potřebowali a *semen Ameos veri s. cretici* jmenowali.

MYRODA. PTYCHOTIS. FALTENOHR.

Kraj kalichový šzubý. Plátky obwejčité, na dvě klanowykrojené, u prostřed a na přič řasau opatřené, a tu lalůček wypauštějící. Dwojnažka po straně smačknutá, wejčítá nebo podlauhlá. Nažky s 5 šnorky niťowitými, stejnými, s krajníma obrubujícíma, s brázdami 1paužkowými; semenice 2dílňá. Semeno oblé nebo hrbatowypuklé, napřed ploskaunké.

M. obecná. *P. coptica Decand. Ammi copticum Lin. Jacq. h. vind. t. 196. Daucus copticus Pers. Ammi Riv. pent. irr. t. 95.* Lodyha 2střewičňá, přímá, oblá, autle brázdovaná, wětewnatá, jako ostatní díly lysá; listy mnohokrát, nejhořejší jednoduše wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých, ostrých; okolíky stopkaté, protilisté, 9—12pramenné; pokrywky a pokrywečky z lupenůw čárkowitých, mázdrowitě obraubených; kwěty bílé; waječník

nejdrobněji bradavičnatý; dvojnažka vejcovitá, měkko-
kolcatá. — W Egyptu a Kretě. Kwěte w lipnu a srp-
nu. ☉.

Semená kořeného staří užíwali w lékařství, a semen *Ammeos veri s. cretici* jmenowali; zdá se ale dokonce nahrazen kufnem.

M. ajowan. *M. ajowan Decand. Ligusticum A. Roxb.*
Velmi podobná předešlé. Lodyha přímá, 1—3' zwýši,
chudolistá; listy rozsékané na úkroje mnohosečné, čár-
kowitzké, nejhořejší jednoduše wyštěptané; po-
krywka z lupenůw čarkowitzkých, nerozdělených, 5—8, ne-
stejných, kratších nežli paprsky, teničce pýřitých; nažky
silněji žebaté, takéž hrbkatoměkkoostenné a autle
pýřité. — W Indii, kdežto i obyčejně se sází. Kwěte w
chladnějším počasí. ☉.

Semena chuti ostré, kořenné, zápachu velmi líbezného slauží
kořením na jídlo a lékem jako kufn (*semínu ajowan, odjowaču*).

TYTAN. FALCARIA. SICHELMEKKE.

Kalich kraje šzubého, trubky kwětůw jalowých žá-
dné, kwětůw úrodných walcowitzké. Plátky obwejšité, kři-
wé, chobotem obširným wykrojené, s lalůčkem ohnu-
tým. Čnělky rozewřené. Dvojnažka podlaublá, po stra-
nách smačknutá. Nažky o 5 šnorkách nitowitzkých, stej-
ných, pobočních obrubujících; brázdy o 1 praužce čár-
kowitzké. Semenice prostá, dvojdilná. Semeno oblowy-
puklé, napřed ploskaunké.

T. srpenec. *F. Rivini Hošt. Sijm Falcaria Lin. Jacq.*
aust. t. 257. Riv. pent. irr. t. 48. Strači nůžka III. Mat.
Wel. 160. C. Kořen wřetenowitzký; lodyha přímá, 2—2½'
wysoká, oblá, brázdowaná, lysá a siwá jako ostatní díly,
hutná, nahoře wětwnatá; listy kořenowé na řapících
dlauhých, lodyhowé doleni na krátkých, hořejší ale se-
dawé na pošwách mázdrowitě obraubených, wyšterbe-
né nebo trojenosečné: úkroje čarkowitzké, přikopinaté,
kořenowých třebas 6" dlauhé, lodyhowých od dola na-
horu kratší a kratší, ostré, hustě a stejně pilowané zubami
hrotitými, poboční dole na hoření straně nestejnostran-
né, a tu nepilowané; okoliky 16pramenné: pokrywka a
pokrywečky z lupenůw nitowitočarkowitzkých, ostrých;
stopečky dlauhé; kwěty bílé, drobné. — Mezi obilím na
rolích písčitých Ewropy prostřední a jižné a Lewantu.
Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Kořen zasladlý a ostrý, nař nábožká, kořenná, druhdy w lé-
kařství měly důwěrnost; nyní si jich žádný newšfma.

ZÁZVOREC. SISON. SISON.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky zaokrouhlé, křivé, hluboce vykrojené, s lalůčkem wehnutým. Čnělky nejkratší, jakoby žádné. Dvojnážka po stranách smačknutá, vejčitá. Nažky o 5 šnorcích nitovitých, stejných, pobočních obrubujících; brázdy o 1 praužce zkrácené, kejičkovité. Semenice 2dílňá. Semeno hrbatowypuklé, napřed ploskaunké.

Z. obecný. S. *Ammomum* Lin. Jacq. *h. vind.* 3. t. 18. *Plenk t.* 200. *Schk. t.* 65. *Hayn. term. t.* 36. *f.* 10. Kořen mrkwovitý, wětwitý, bělawý, ozimý; lodyha 1—3' zwýši, wztyčená, autle brázdovaná, střenatá, rozewřeně wětewnatá; listy kořenové o 7—9 úkrojích přisedawých, vejčitopodlauhých, tupě pilowaných zubami w kolce autlé a měkké ukončenými; listy lodyhowé podobných úkrojůw, které ale laločnatě sekané a připrotisečné; listy nejhořejší mnohem menší, dwakrát protisečné: úkrojůw čárkowitých, kuličkem ukončených; okolíky přemnohé, o 4—6 pramenech nestejných, a o 2 lupenech pokrywkových, malých, čárkowitošidlowitých; okolíky 4—8kwěté, s pokrywečkau 2—5lupennau; kwěty překrátce stopkaté, bělawé; plody wejcowité, hnědočerné s praužkami tisawými. — Na půdě hlínaté a wápnité po Ewropě jižné, též we Francii a Anglii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Kořen má chuť celkem; listy slabě kořenné; semena zápachu křezného a chuti silné, příjemné, kořenné, jako kardamom, ježto druhy wcházela do dryáku.

OMEJ. AMMI. AMMI.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky obwejičité, s lalůčkem wehnutým, vykrojeně dwójlaločné: lalokůw neprawidelných, wněšného často wětšihó. Dvojnážka po stranách smačknutá, vejcitopodlauhlá. Nažky o 5 šnorcích nitovitých, stejných, pobočních obrubujících; brázdy o 1 praužce. Semenice prostá, 2dílňá. Semeno oblowypuklé, napřed plochaunké.

O. wětší. A. *majus* Lin. *Plenk t.* 181. *Sibth. t.* 273. *Schk. t.* 61. Kořen letní nebo ozimý, tenkowretenowitý, mrcasatě wětewnatý, špinawě bledě rusý; lodyha přímá, 2' wysoká, oblá, autle brázdovaná, lysá, jako ostatní díly, kolenatá, nahoře wětewnatá; listy kořenové a nejdo-

lejší lodyhowé, řapíkaté, wyštěrbené, složené z listkův 3—5, konečného okrauhle wejčitého, pobočních wejčítých, dole nestejnodlauhých; listy hořejší krátkým řapíkem s pošwau spojené jsau též wyštěrbené: úkrojůw kopinatých, jednoduchých nebo dwojeně nebo trojeně klaných; listy ostatní jsau též podobně rozdělené: úkroje ale jejich zponenáhla užší a menší: úkroje všech těch listůw jsau rozewřeně, hustě pilované zubami na konci chruplawými, bílými, brotítymi; okoliky mnohopramenné; pokrywka z lupenůw mnohých, trojenoklaných, s laloky niřowitočárkowítymi, štětinkau brotítymi; pokrywečky z lupínkůw čárkowítych, mázdrowitě obraubených; kwěty bílé. — Na rolích Ewropy prostřední a jižné, Lewantu, Egyptu, Ameriky sewerné. ☉. ♂.

Semeno ostré a nahořklé druhdy potřebowali w lékařstwu a nazýwali *semen ammos vulgaris*.

O. parátkowj. A. *Visnaga Lam.* *Daucus Visnaga Lin.* *Jacq. h. vind. 3. t. 26.* *Visnaga daucoides Gaert. t. 21.* *Daucus Gingidium Lin.* *Visnaga Mat. Wel. 159.* Kořen jarní nebo ozimý; lodyha přímá, oblá, dole autle, nahoře hlauběji brázdovaná, hutná, lysá jako ostatní díly, nahoře málowětewná; listy lodyhowé sedawé na pošwách krátkých, do pola lodyhy sahajících, mázdrowitě obraubených, sedawě mnohokrát wyštěrbené: úkroje čárkowité, špidlaté, rozewřené; okoliky přemnohopramenné, husté; pokrywka z lupenůw co prameny dlauhých nebo delších, jednoduše wyštěrbených, dole mázdrowitě obraubených, s listky čárkowítymi; pokrywečky podhnuté, z lupínkůw mnohých, čárkowítych, mázdřitě obraubených; kwěty bílé; okolik odkwětlý stažený s stopečkami do wnitř ohnutými a prameny zdřewnatělými. — Na rolích Ewropy jižné, Afriky sewerné a Malé Asie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉. ♂.

Prameny okolřkowé kořenné zdřewnatějí a zežlutnau, takže pak co parátka se mohau potřebowati. Z Afriky mnoho se jich do Massilie přiwáží.

JARUS. AEGOPIDIUM. GEISFUSS.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejčité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým. Oběnělčí oddělené, homolowité, ukončené čnělkama dlauhýma, sehnutýma. Dwojnažka po stranách smačknutá, wejčítá. Nažky o 5 šnorcích niřowítych, pobočních obrubujících; brázdy bezpraužkowé; semenice štětínowité, na konci sochaté. Semeno oblowypuklé, napřed ploskaunké.

J. obecný. Ae. Podagraria Lin. Fl. dan. t. 670. Engl. bot. t. 940. Schk. t. 79. Sison Podagraria Spreng. Kozi-
noha, heř, jarus, kerhart. Kořen vypauští mnoho odnoží;
lodyha přímá, 2—3' vysoká, brázdovaná, lysá, dutá, na-
hoře wětwnatá; listy po žilách a žebrách obak šerpi-
waunké, kořenové řapíkaté, dwakrát trojenosečné: la-
loky podlauhlokopinaté, zakončité, zubaté zuby zakon-
čítobrotitými, wšecky řapičkované, konečného prostřed-
ního někdy na tré klaného nebo trojenosečného; listy
lodyhowé dolení kořenovým podobné, na pošwách se-
dawé; hoření trojenosečné: lalokůw kopinatých, po-
dobně zubatých; okoliky konečné a úzlabičkové, dlau-
hostepkaté: stopek brázdovaných, nejhořejších někdy
přesleněných; okoliky mnohopramenné, nadduté; po-
krywky a pokrywečky žádné; kwěty bílé, obojaké. —
W plotech, krowištích a štěpnicích wlhkých po Ewropě
až na Kawkaz a do Sibire. Kwěte w kwětnu a čer-
wnu. †.

Nař málokořenná jindá potřebowala se proti suchému lámání (po-
dagra) a ranám; prasata ji rádi žerau.

KMÍN. CARUM. KÜMMEL.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejité, pra-
widelné, vykrojené, s lalůčkem wehnutým. Oběnlělí
zpleštilé. Čnělky sehnuté. Dwojnažka po stranách sta-
žená, wejitá nebo podlauhlá. Nažky o 5 šnorcích ni-
řowitých, stálých, stejných, pobočních obrubujících. Bři-
cho ploské, dwojpraužkové. Brázdy 1praužkové. Se-
menice prostá, na konci sochatá. Semeno oblowypuklé,
napřed ploskaunké.

K. lauční. C. Carvi Lin. Blak. t. 529. Fl. dan.
t. 1091. Plenk t. 214. Jacq. aust. t. 393. Engl. bot. t.
1503. Hayn. 7. t. 19. Düsseld. 14. t. 17 Kmín lauční
Mat. Háj. 223. — Wcl. 268. Kmín. Kořen ozimý, dlau-
howřetenowitý; lodyha přímá, 1—3' zwýši, hranatobráz-
dovaná, jako celá bylina lysá, od dola wětwnatá; listy
obwodem podlauhlé, dwakrát wyštěrbené, na řapiku
křížmo postawené: úkrojůw čarkowitých, ostrých, bě-
lawě nebo čerwenawě hrotitých, listy dolení řapíkaté,
hoření sedawé na pošwách ponafauklých, široce blano-
witě obraubených; úkrojky autlejší a delší; dole na po-
šwách obak auško mnohodílné jakoby palist; okoliky
stopkaté, 8—12pramenné; pokrywky a pokrywečky ni-
žné anebo prwní složené z lupinkůw šidlowitých ane-

bo místo nich list na krátké, široké pošvě; květy bílé; nažky 2''' dlouhé, hnědě s bílými šnorky a brázdami dosti širokými. — Na lukách a pastvinách suchých po celé Evropě. — Kwěte w květnu a čerwnu. ♂.

Semeno vůbec co kořen w kuchyni a též i w lékařství užitečné. Protož w některých krajinách u velikém množství se sází. Nač dává dobran pšci.

K. bulwatý. C. Bulbocastanum Koch. Bunium Bulbocastanum Lin. Fl. dan. t. 220. Plenk t. 182. Lam. t. 197. Schkr. t. 62. Hlízatka. Snadno se rozezná oddenkem bulwatým čili hlízowitým, zakulatělým; lodyha jednoduchá anebo nahoře toliko wětwnatá, 1½' vysoká; listy obwodem trojúhlé, dwakrát anebo skoro třikrát wyštěrbené: úkrojkůw úzkých, čárkowitých; pokrywka a pokrywečka složené z lupinkůw mnohých, kopinatošidlowitých, zakončitých. — Na polích a winnicích Ewropy jižné a západní. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Bulwy wně hnědé a u wnitř bílé, maučnaté, jedf wařené anebo pečené jako kařtany. W některých letech býwá jich tolik, že lid prostý je má za mannu z nebe spadlau.

BULWUŠKA. BUNIUM.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po stranách stažená, čárkowitě podlauhla. Nažky o 3 šnorcích stejných, niřowitých, tupých, pobočních obrubujících; brázdy 2—3praužkové; břicho o 4 praužkách powrehních. Semenice prostá, rozklaná. Semeno oblowypuklé, napřed ploskaunké.

B. mellowkolistá. B. ferulaefolium Desf. ann. mus. 11. t. 30. Tourr. corr. t. 43. Sium ferulaefolium Spring. Bulwa zakulatělá, wně ryřawá, u wnitř bílá, zwicí liskowého ořechu; lodyha oblá, sochatá; listy wšecky třikrát trojeně wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých; pokrywka 1—5lupenná, pokrywečka nejkratší, 4—5lupenná; květy bílé; dwojnažka čárkowitowálcowitá. — Na Cypru, Kretě, Skiu po polích. ♀.

Turci kořen *topana* nazýwají a jedf.

B. obnažená. B. denudatum Decand. B. flexuosum Engl. bot. t. 988. Myrrhis pyrenaea Loisel. gall. t. 5. Bulwa kulowatá; lodyha zwýři 2—5 prstůw anebo 1'; listy lodyhowé přisedawé na pošvě zkrácené, někdy brwité; úkroje listowé čárkowité, kopinaté, wice méně zubaté nebo střihané; pokrywka žádná; pokrywečka má-

lolupenná, jednostranná. — Na lukách a pastvinách horních, w křowístích Ewropy jižné a západní. 4.

Francauzowé jedí její bulwy.

BEDRNÍK. PIMPINELLA. BIEBERNELL.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejíité, s lalúčkem wehnutým. Dwojnažka po stranách stažená, wejcowitá, s oběnělčím poduškowitým a čnělkama podhnutýma. Nažky o 5 šnorcích stejných, niřowitých, pobočních obrubujících; brázdy mnohoprauzkowé; semenice prostá, rozklaná. Semeno hrbatowypuklé, napřed ploskaunké.

B. veliký. P. magna Lin. Jacq. aust. t. 396, Plenk t. 222. Fl. dan. t. 1158. Hayn. 7. t. 21. Engl. bot. t. 408. Bedrník wětší Mat. Wel. 272. C. Kořen wřetenowitý, na píď dlauhý, bělawý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, brázdowaná, hutná, jako celá rostlina lysá, nahoře wětewnatá; listy kořenowé dlauhořapikaté, wyštěrbené, na 5—9 úkrojůw wejíitých anebo podlauhých, ostrých, nejostřeji zubatých anebo střihaných, pobočních w řapíček zaužených anebo sedawých, konečného wždycky řapíčkem opatřeného, někdy žlaločného; listy lodyhowé doleni též na pošwách řapikaté a podobné, menší, hořejší sedawé, wyštěrbené, hořejší trojenoklané, nejhořejší přemalé nebo toliko pošwu zůstawující; okoliky dlauhostopkaté, 11pramenné; pokrywky a pokrywečky žádné; kwěty bílé, drobné. — Na lukách a pastvinách chlumních po Ewropě celé. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen jest ostrý, pryskyřičnatý, kořenný, dráždiwý, a dáwa štáwu modrau; jindá jej potřebowali w lékařstwf (radix p. albae). Nat dáwa dobráu píci.

B. lomikamen. P. Saxifraga Lin. Jacq. aust. t. 395. Schk. t. 78. Hayn. 7. t. 20. Düsseld. 10. t. 17. Wagn. 2. t. 205. Bedrník menší Mat. Wel. 272. C. Třebník: Podobá se předešlému. Lodyha autliče brázdowaná, přímá, 1—1½' vysoká, nahoře wětewnatá; listy kořenowé řapikaté, wyštěrbené: úkrojůw 5—11, okrauhých, sedawých, zubatých anebo skoro střihaných, mnohem menších nežli předešlého, lodyhowé nejdolejší wyštěrbené: úkrojůw 9, sedawých, trojenosečných, s laloky podlauhými, na konci žubými nebo protisečnými, lalúčky kopinatými, hořejší podobné, s lalúčky čarkowitými; pošwy nejhořejší bezlisté; okoliky 9pramenné, rovné, bez pokrywek a pokryweček; kwěty bílé. — Na pahr-

cích, pastvinách po Evropě, Taurii a Persii. Kwěte w lipnu až do září. ♀.

Kořen dříwe sladký, kořený, pak ostrý, štiplawý, zapáchá kozlowinau; silně dráždí, žene na pot a obzvláště w dobytčím lékařství se potřebuje; též dává silici, která z blíého odrodku jest žlutá, z černého modrá.

P. anjz. *P. anisum* *Lin. Blak. t. 374. Plenk t. 223. Hayn. 7. t. 22. Düsseld. 12. t. 17. Wagn. 2. t. 229. Anjz Mat. Háj. 222. — Wel. 267.* Kořen letní tenký, wřetenovitý, málomrcasatý; lodyha přímá, 1—1½' vysoká, wětwnatá, oblá, autle brázdowaná, pýřitá, nahoře lysejší; listy doleni srdčitozaokrahlé, stříhanozubaté, přílaločnaté, prostřední wyštěrbené, žlalké: úkrojůw čarkowitokopinatých anebo čarkowitých, celých; okoliky mírné, dost řídké, ploché, 9—15pramenné: pramenůw lysých; pokrywka žádná anebo tlupenná; pokrywečky 1 — chudolupenné; kwěty bílé: dvojnažka wejcowitá, 1½ — 2" dlouhá, přitlačeně pýřitá, nahnědle nebo zelenawě šedá, se šnorky autlými, swětletjšími. — W Egyptu a na Archipelagu řeckém. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Netoliko we vlasti anobrž i w ostatní Evropě teplé a mírné na rolích se sází pro semeno, ježto se potřebuje w kuchyni a w lékařství (semen anisi).

SEWLÁK. SIUM. MERK.

Kraj kalichowý šzubý, někdy nepatrný. Plátky obwejšité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým. Občnělčí poduškowité, po kraji zpleštilé. Čnělky rozewřeně ohnuté, na konci hláwkowité. Dvojnažka po stranách smačknutá nebo stažená a dvojuzlá, wěncená občnělčími a čnělkama; nažky se šnorky stejnými, nitowitými, tupaunkými, s brázdami a břichem mnohoprauzkowými. Semeno přiohlé.

S. cukrowj. *S. Sisarum* *Lin. Plenk t. 188. Lam. t. 197. f. 2. Schkr. t. 69. Düsseld. 7. t. 9. Sisarum Kaempf. t. 818. S. Ninsi* *Burm. ind. t. 29. f. Blak. t. 514.* Kořen složený z mrcasů chomáčených, tlustých, podlauhých, hlizowitých; lodyha přímá, 2—2½' vysoká, jako celá rostlina lysá, brázdowaně hranatá, wětwnatá; listy doleni wyštěrbené: úkroje poboční podlauhlé, konečné okrahlé, často dole srdčité, wšecky pilowané; listy hoření z menšího množství úkrojůw kopinatých složené nebo trojené; okoliky konečné, malé, chudopramenné; pokrywka a pokrywečky mnoholupenné: lupenůw kopinatých,

často stříhaných; květy bílé; dvojnážka podluhovatá, 1" dlahá, s brázdami třikrát širšími nežli šnorky. — W Číně, na Žapanu, Korei, Kočincíně. Kwěte w lipnu a srpnu. †.

Od nejdávnějších časůw w Ewropě se sází, a císař Tiberius prý od Němcůw podlé Rýna usedlých kořen ten místo daně (Gelduba) vybíral. Kořen sladký, slabě kořený, jedí tu a onde co zeleninu; též může se z něho cukr a kořalka wydobýwati. W Číně od nejdávnějších časůw se užívá. Na začátku zimy jej wykopávají, 3 dni we wodě močí, w zavřeném kotli na oheň stawí a pak suší; čím ztwardne, zhnědne a nabude pohledu pryskyřice, což znamením jeho dobroty.

S. široolistý. S. latifolium Lin. Jacq. aust. t. 66. Plenk t. 190. Fl. dan, t. 246. Engl. bot. t. 204. Hayn. 1. t. 38. Požír. Kořen plazivý, mrcasatý; lodyha přímá, 3—6' vysoká, brázdowanohranatá, dutá, nahoře wětwnatá, jako celá rostlina lysá; listy kořenové řapíkaté, wyštěrbené, z 9—10 úkrojůw wejčitokopinatých, zubatých zuby zakončitoohrotitými, řidčeji protisečných: konečný někdy dole srdčité vykrojený, poboční dole nestejnostranné, nejdolejší dvě nejmenší kopinaté, nejcelejší; řapíky oblé, klaubnaté, duté, brázdované; listy lodyhowé dole ní též wyštěrbené, na pošwách sedavé: úkrojůw wejčitokopinatých anebo čárkowitých, podobně jako kořenové zubatých, hořejší trojenosečné, nejhořejší jednoduché; okolíky mnohopramenné, ploché; pokrywka z lupenůw mnohých, kopinatých, ostrých, sehnutých; pokrywečky z podobných, menších ale lupínkůw složené; květy bílé; zuby kalichové prodlažené, rozewřené; čnělky přímé. — W příkopech, tůních Ewropy celé a Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu až do srpna. †.

Kořen a nať smrdí, nahořkle a ostře chutnají; počítají rostlinu mezi podezřelé, jako všecky okoličité we wodě rostající; druhdy w lékařstwě se potřebowala.

PROROSTLÍK. BUPLEURUM. DURCHWACHS.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky přiokrauhlé, celé, nadwinuté, lalůčkem širokým uřatým ukončené. Dvojnážka celistwá, po stranách smačknutá anebo přidwojuzlá, ukončená občnělčím zpleštilým. Nažky o 4 šnorcích stejných, křídlatých, ostrých, niřowitých anebo nepatrných; brázdy s praužky nebo bez nich. Semeno na hřbetu silně wypuklé z předu ploskaunké. Semenice prostá.

P. okrauhlolistý. B. rotundifolium Lin. Engl. bot.

t. 99. *Sturm f. 5. Hayn. 7. t. 1.* Pupková bylina *Mat. 418. D.* Pupownik, prorostlík. Kořen letní, tenký, málo mrcasatý; lodyha přímá, $1\frac{1}{2}$ —2' vysoká, oblá, hladká, jako celá rostlina lysá, nahoře wětewnatá; listy wejčité, prorostlé, tupé, brwité, mnohožilé, siwé, dolní dole zaužené a objímawé; okolíky ploché, z 5—7 pramenů krátkých; pokrywka žádná; pokrywečky skoro dwakrát delší okoličků směstnaných, 3—5 lupenné: lupinky wejčité, ostré, u wnitř žlutawé, po odkwětení přímé; dvojnažky $1\frac{1}{2}$ " dlouhé, šedočerné: šnorkůw tenkých, nitowitých, brázd čárkau protažených, bez praužek. — Na rolich a úhorech Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉

Nať a semeno trpké a nahořklé druhdy w lékařstwí užitečné.

P. srpkowitý. B. falcatum Lin. Jacq. aust. t. 158. Kořen mnoholetý, dřewnatý, uwířilý, wně šedohnědý, několikohlawý, mrcasatý, několik lodyh wypauštější přímých, jednoduchých anebo rozewřeně wětewnatých, oblých, powrchně hranatých, 1—2' vysokých, jako ostatní díly nejlysejších; listy kořenowé řapíkaté, podlauhlé, i s řapíkem $1\frac{1}{2}$ —2" dlouhé, tupé, kožowité, 7žilé, lodyhowé na kratičkých pošwách sedící, kopinatočárkowité, někdy 3" dlouhé, sotwa 3" široké, ostré, též 7žilé; okolíky 6—11 pramenné; pokrywka z lupenůw 5, kopinatých, nejostřejších, nestejně welikých; pokrywky z lupínkůw 5, čárkowitokopinatých, šidlowitých; kwěty žluté, drobné. — Na pahrbcích wýslunných mezi křowim po Ewropě prostřední. Kwěte w srpnu až do října. ♀.

Kořen druhdy podáwali proti zimniciu, nať ale na rány.

P. křowitý. B. fruticosum Lin. Sibth. t. 263. Duham. 1. t. 43. Jaum. pl. fr. t. 65. Keř zwýši muže, wětewnatý, přímý, nejlysejší; wětwe oblé, hladké; listy podlauhlé, sedawé na pošwě nejkratší, podlauhlé, dole ztenčené, nahoře zaokrahlené, nejkratším brotičkem ukončené, kožowité, 1žilé, nejautleji hustě peřenožebré, nejcelejší, ryšawě obraubené, 4" dlouhé, 1" široké; okolíky konečné, ojedinelé, z 14 pramenůw tupohraných, plochých; pokrywka a pokrywečky z lupenůw mnohých, podlauhlých, tupých; kwěty žluté; nažky se šnorky wstáwajícimi, ostrými; w brázdách praužka široká a jedna nejtenší. — Na pahrbcích wýslunných w Lusitanii, Hispanii, Francii a Italii jižných, na Sicilii, w Mauritanii a w Thessalii. ☼.

Kořen a semena jindá potřebowali proti kašli a k wyhánění moče.

SESELOWITÉ. SESELINAE.

HALUCHA. OENANTHE. REBENDOLDÉ.

Kraj obrubovitý, šzubý, stálý, po odkvětení skoro přirostlý. Plátky obvejčité, vykrojené, s lalůčkem wehnutým. Občnělči homolowité. Dwojnažka wálcowitowejčítá, čnělkama přímýma hrotitá. Nažky o 5 šnorcích naddutaunkých, tupých, pobočních obrubujících, trochu širších; brázdy 1praužkové; semenice neoddělená.

H. rauratá. Oe. fistulosa Lin. Fl. dan. t. 846. Schk. t. 70. Hayn. 5. t. 98. Drev. et Hayn. t. 98. Kořen mnoholetý, přesleněnomrcasatý, mrcasy někdy bulwami wejcowitými, sedawými promíchané; z krku vyhání odrostky dlouhé; lodyha přímá, čárkovaná, raurowitá, rozsochaná, 2' vysoká; listy kořenové 2—3krát wyštěrbené: úkrojkůw klinowitých, lalokatých, lodyhowé wyštěrbené: úkrojkůw nitowitých, na řapících od dola nahoru se zkracujících, trubkowitých, dole rozšířených a lodyhu objímajících; okolik obyčejně 3—4pramenný, bezpokrywkový; okolíčky mnohokvěté, husté, nadduté; pokrywky z lupínkůw kopinatých; kwěty u prostřed okoliku úrodné, sedawé, po kraji stopkaté, jalowé; kraj kalichowý kwětůw prostředních šzubý, po kraji na patero klaný: uštůw nestejných podlahlých, ostrých; plátky po kraji nestejně; dwojnažka podlahlowejcowitá, krajem kalichowým a čnělkama wěčená, rozdělující se na dvě nažky. — W příkopech a tůních po Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Jest jedowata a dobytek se jí netýká; jindá k vyháněnf potu jí potřebowali.

H. smlďnikolistá. Oe. peucedanifolia Poll. Oe. filipenduloides Thuil. Oe. Pollichii Gmel. Oe. peucedanoides Koth. — Lob. ic. t. 729. f. 2. Kořen složený z bůlew wejcowitých, sedawých, na konci mrcasem ukončených; lodyha 1—1½' vysoká, přímá, u kolínek ztenčená, oblá, brázdowanohranatá, nejlysejší jako celá rostlina, dutá; listy kořenové dwakrát, lodyhowé jedenkrát wyštěrbené, hořejší trojenosečné, nejhořejší jednoduché; úkrojky všech čárkowité, ostré; řapiky nejdolejší dlouhé, listy hořejší nepostřeďečně z pošew dlouhých wynikají; okolíky dlouhostopkaté, 10—15pramenné; pokrywka žádná nebo z lupenůw 2 nejmenších složená, pokrywečky jednostranné, z 2 lupínků čárkowitošidlowitých; kwěty bí-

lé, prostřední na okoličku obojaké, přisedawé, wněšně samčí, jalowé, stopkaté; dvojnážky přisedawé, dole ztenčené, pod krajem kalichovým škrcené, rusé. — W Ewropě západoprostřední. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.
 Bulwy jeho we Francii a Španiělích jedf.

H. bedrníkovitá. Oe. *pimpinelloides* Lin. Jacq. *aust. t.* 394. Halucha. Kořen z mrçasů swazkowitých, wálcowitých, proti konci rozšířených w bulwu wejčitokulowatau; lodyha přímá, 2' vysoká, oblá, brázdowanohranatá, dutá, nahoře wětewnatá, jako ostatní díly lysá; listy kořenové dwakrát wyštěrbené: úkroje wejčité, dole klínovitě zaužené, stříhané, s laloky tupými, hrotitými; listy lodyhowé dolení dwakrát wyštěrbené: úkrojůw čárkowitzokopinatých, prodlaužených, nejcelejších; okoliky mnohopramenné; pokrywka z lupenůw mnohých, nestejně dlauhých, čárkowitých; pokrywečky z podobných lupinkůw; kwěty bílé; stopka plodonosná tuhá, přímá; prameny tlusté; stopečky kratší nežli dvojnážka dole mozoly zmnožená. — W Ewropě, obzvláště jižné, až do Taurie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Bulwy jako předešlé w týchže krajinách požívají.

H. žlutoštáwná. Oe. *crocata* Lin. Blak. *t.* 575. Jacq. *h. vind. 3. t.* 55. Kořen složený z bulew podluhowatých, u krku chomáčených, sedawých; lodyha přímá, brázdovaná, 3' vysoká, lysá jako ostatní dílowé, wětewnatá, dutá; listy dolení jedenkrát, hoření dwakrát wyštěrbené: úkrojůw wejčitoklínowitých, protisečných nebo stříhaných; lalůčkůw podlauhlých, nejkratšeji hrotitých; doleníh řapikatých, hořeníh sedawých na pošwě mázdrowitobraubené; okoliky dost obšírné, 10—13pramenné; pokrywka žádná; pokrywečky z lupinků mnohých, kopinatých, stopečky přesahujících, mázdřitě auzce obraubených; kwěty obojaké, málokteré samčí, jalowé; dvojnážky wálcowitopodlauhlé, čárkované, delší stopeček. — Obyčejný na březích říčních, potočních Britanie, Armoracie, Galicie, Hispanie. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♀.

Rostlina ta we všech dšlech naplněná šfawau co šafrán žlutau, dle jiných bílau, na wzduchu žlutnaucí, náležf k nejjedowatějším; bulwy jejf obzvláště jsau nebezpečné, protože se podobají pochodícím od předešlých dwau rodů jedlých a neškodných.

H. wodní kmín. Oe. *Phellandrium* Lam. *Phellandrium aquaticum* Lin. *Fl. dan. t.* 1154. *Engl. bot. t.* 684. *Schk. t.* 71. *Plenk t.* 210. *Hayn. 1, t.* 40. *Düsseld. 14. t.* 6. *Wagn. 1. t.* 122. Wodní kmín; heř. Kořen z mrçasů

tenkých, chomáčených, přesleněných; lodyha přímá, 3—4' vysoká, tlustá, křivolaká, nejodstáleji ano i rozkladitovětnatá, nejlysejší, dutá, oblá, brázdovaná; listy kořenové veliké, na řapících dosti dlouhých, dole pošvičných, mnohokrát vyšťěrbené: úkrojky rozewřené, nejprwnějšího čárkovité, tupaunké, asi 3—3½" dlouhé, následující kopinaté, sotwa 2" dlouhé, lodyhowé mnohem menší a méně složené, řapikem s pošwau mázdovitě široce obraubenau spojené: úkrojkůw čárkowitzokopinatých; okolíky krátkostopkaté, protulisté, 5—7pramenné; pokrywka žádná; pokrywečky z lupínkůw kopinatáčárkowitzých, mnohých; kwěty bílé; okolíky plodonosné rozewřené; dvojnažky podlahlé, čnělkama rohaté, nahnědle rusé, černě čárkované, wněšné zdělí stopeček, wnitřní jich delší. — We wodách stojatých Ewropy, Taurie a Sibirie. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Semena chutí ostré a zápachu protiwného potřebují se proti zasliznatělosti plíc. Sbírajíce je přihlížejme, abychom spolu semena rozpuku jšzliwého nepříměchali. Nať prý konfm jedowatá, což připisowali pozdravě newinného branka dlouhohlawce podezřelého (*Lixus paraplecticus*).

MOŘICE. LICHTENSTEINIA. LICHTENSTEINIE.

Kraj kalichowý ostře šzubý. Plátky eliptičné, dlouhazakončité, lalůčkem nadhnutým. Dvojnažka oblaunká, rozdílně dlouhá, nezralá zuby kalichowými wěněčná a opatřená oběnělčím zakončítým a čnělkama krátkýma. Nažky o 5 šnorcích niřowitých, stejných, pobočných obrubujících; praužky obširné, ojedinělé, pod každau šnorkau, žádné w brázdách a na bříše.

M. pertrámolistá. *L. pyrethrifolia* Cham. et Schlecht. *Oe. inebrians* Thunb. *Bubon proliferum* Burm. Bylina s lodyhau přímou, 3' vysokou, oblou, autle brázdovanou, wětewnatou, hutnou, jako ostatní dily lysau; listy lodyhowé dolení trojenosečné: úkroje vyšťěrbené: lalokůw protisečných, s lalůčky podlahlokopinatými, ostrozubými; listy lodyhowé prostřední podobně rozdělené s lalůčky užšími, méně zubatými; tyto i dolení na řapících dosti dlouhých, nejdoleji w pošwu rozšířených; listy hořejší na pošwách sedawé, podobné, jednodušeji rozdělené; nejhořejší docela jednoduché, zubaté nebo bezzubé, nejkratší; okolíky z pramenůw 20, oblých, mělce brázdovaných; pokrywka z lupenů 7, kopinatých, ostrých, pokrywky z 7—8 lupínkůw kopinatých, po 2, 3, 4 dole srostlých anebo prostých; kwěty žluté; dvojnažky elipsowité. — Na Předhoří dobronadějském. 4.

Hotentoti jmenují tu rostlinu *gli* a dělají z ní nápoj opíjející.

TETLUCHA. ARTHUSA. GLEISSE.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky podlahlé, vykrojené, s lalůčkem nadhnutým, vněšně delší, paprskující. Dvojnažka vejčítokulovatá. Nažky o 5 šnorcích vyvýšených, bříťce kýľovitých, pobočnicích obrubujících a málo širších, kýľem příkřídlatým obklíčených. Brázdy 1praužkové. Břícho o 2 praužkách oblaukovitých. Semeno polokulovaté. Semenice 2dílná.

T. dlahopokrywková. Ae. *Cynapium* Lín. Lam. t. 196. Plenk t. 202. Schk. t. 72. Hayn. t. 35. Engl. bot. t. 1192. Curt. lond. t. 18. Kozípysk dlahopokrywkový *Květ.* Amerl. jed. 6. Tetlucha, kozí pysk, kozí petružel, kočiči petružel. Kořen tence wřetenovitý, bělawý; lodyha přímá, 1—3' vysoká, oblá, mělce brázdovaná, lysá jako celá rostlina, přikrytá jiným modrawým, snadně setřitelným, a pod ním silně lesklá, nahoře wětewnatá; listy lesklé, na líci tmawě zelené, wezpod jasné, dwakrát anebo třikrát wyštěrbené: úkroje vejčité, protisečné, s úkrojky čárkovitými, ostraunkými, krátkohrotými, po kraji šerpiwaunkými, celými nebo střihanými; listy dolní řapíkaté, hoření na pošwách dlahých, mázdrokrajných sedawé; okoliky dlahostopkaté, ploché, 10—12-pramenné, bezpokrywkové; pokrywečky polowičné, obyčejně delší okoličkůw, 3lupenné: lupenůw čárkovitých, zrowna dolů wisutých; wněšně stopky uzráním dwakrát delší plodu; kwěty bílé, dole s jamkama, na kraji okolikowém paprskující plátkem wněšním, dwakrát delším wnitřním; dvojnažka 1½'' dlahá, zelenawá, pak nahnědle rusá, s praužkami tisawými, na bříše dole odstáwajícími. — Na mistech obdělanych, na rumu podlé cest, plotůw po největším dílu Ewropy. Kwěte w čerwnu až do října. ☉.

Rostlina jedowatá, která tím nebezpečnější, protože, obzwlastě mládá, velmi podobá se petruželi a kerblíku, s nimiž w zahradách spolu rostáwá; rozeznáwá se třená jsauc zápachem hnusným česnekovým; roste ale čerstvěji, a podlé naduwedeného popisu snadno se pozná.

FENYKL. FOENICULUM. FENCHEL.

Kraj kalichový napuchlý, nepatrný, bezzubý. Plátky přikrauhlé, celé, nadwinuté, lalůčkem přičtewerečným, uťatým ukončené. Dvojnažka celistwá, w obvodu čár-

kwitě podlauhlá, na přerezu přiohlá. Nažky o 5 šnorcích wystálaunkých, tupě kýlatých, pobočních obrubujících a trochu širších. Brázdy 1praužkové. Břicho 2praužkové. Semeno polooblé.

F. obecný. *F. vulgare Gaert. t. 23. Anethum foeniculum Lin. Engl. bot. t. 1208. Mill. t. 13. Plenk t. 216. Hayn. 7. t. 18. Düsseld. 1. t. 20* Kopr wlaslý *Mat. Háj. 227. — Wel. 276.* Kořen tence wretenowitý, wětewnatý, bělawý; lodyha přímá, 3—6' vysoká, oblá, hladká a jako celá rostlina lysá, tmawě zelená, běločárkovaná i s řapiky a okoliky siwě jínowatá, wětewnatá; listy třikrát anebo mnohokrát wystěrbené: úkroje a úkrojky kostrbatě na řapiku rozpostawené, čarkowitonitowité, na 2—3 klané, ostré, obak brázdau protažené; listy hořní méně složené s delšími úkrojky, na pošwě dlauhé, smačknuté, mázdrokrajné sedawé; okolíky weliké, ploché, hojnoprarmenné, bez pokrywky a pokrywečky; kwětyryzé; dvojnažky 3''' dlauhé, nahnědle nebo zelenawě šeré se šnorky žlutawě bílými. — Na kamenistích a skalách wýslunných Ewropy jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. †.

Netoliko we vlasti jeho anobř i w jiných zemích až daleko dosti k seweru sází se na zahradách pro semeno (*fenykl*) w kuchyních a w lékařství užitečné; též se dobývá silice fenyklowá. Kořen užíwal se w lékařství. Nač co koření dáwa se do naložených okurek.

F. sladký. *F. dulce C. Bauh. S. Bauh. hist. 3. p. 2. 4.* Předeshlému podobný. Zelina 1—2' vysoká; lodyha smačknutá; listky na řapiku dvojřadé; úkrojky chlupaté, prodlaužené; okoliky 6—8prarmenné; dvojnažky wětší. — We Wlaších a Lusitanii. Kwěte dříwe.

Mladé rostliny méně kořenné a sladší předeshlých w Italii jedf. Semeno (*fenykl sladký*) jako předeshlé se potřebuje.

F. pepřný. *F. piperitum Decand. F. asininum Cup. Anethum piperitum Bertol. Meum piperitum Schult.* Bylina; lodyha oblá; úkrojky listowé šidlowité, nejkratší, tuhé, tlusté; okoliky 8—20prarmenné. — Na Sicilii, Sardinii, w Lusitanii.

Semeno jest kořennější a ostřejší (*f. ostří*), nežli předeshlého.

F. indský *F. panmorium Decand.* Kořen letní, přímrkwowitý, jednoduchý, bělawý; lodyha přímá, od do la wětewnatá, 2—4' zwýši, jako ostatní nař siwě jínowatá; wětwe přímé, listy jako fenyklu obecného, úkrojůw ale skrownějších a obdálnějších, čarkowitonitowitých; okolík 10—12prarmenný, ponaddutý; okolíčky 10—30kwěté; plod jako fenyklu obecného, hlubokobráz-

dovaný. — W Indii východní, obzvláště w Bengalu. Kwěte w chladném počasí. ☉.

Plody, zápachem a chutí našinskému fenyklu podobné, taktéž se potřebují.

SESEL. SESELI. SESEL.

Kraj kalichový šzubý: zubůw krátkých, tlustauných, někdy skoro nepatrných. Plátky obwejitě w lalůček wehnutý zaužené, vykrojené nebo přicelé. Dvojnážka waječná nebo podlauhlá, na přeřezu přioblá, čnělkama podhnutýma wěncená. Nažky o 5 šnorcích wystálauných, nitowitých anebo wywýšených, tlustých, korowitých, pobočních obrubujících a často trochu širších; brázdy 1praužkové, wněšné pořidku 2praužkové. Břicho 2-, pořidku 4praužkové. Semeno polooblé.

S. fenyklowitýj. *S. Hippomarathrum* Lin. Jacq. aust. t. 143. Schk t. 75. *Seseli articulatum* Crantz aust. t. 5. f. 1. 2. Černohlaw. Kořen wřetenowitý, kolmójdauci (jak do šterbin skalních wniknutí může), neb rownowázný, červenawě hnědý, mrcasatý, na hlavě čuprynatý; lodyha přimá, přečasto wztyčená, zwýši prstu nebo 1½, oblá, autliče brázdovaná, jednoduchá, často nahore wětewnatá; listy přisiwé, kořenowé a nejdolejší lodyhowé tři-krát wystěrbené: úkroje čárkowité, ostraunké; řapíky dole pošwiwé, jako jeho díly jakoby klaubnaté, ano i úkroje jakoby klaubem spojené; listy lodyhowé hoření přemalé; nejhořejší žádné zůstawující pošwu; okolik z 5—10 pramenůw krátkých, rowný, okoličky strbawowité; pokrywka žádná nebo nahrazená pošwau; pokrywečky srostlé w lupen lochanowitý, po kraji zubatý; kwěty bílé; dvojnážky 2''' dluhé, rusé. — Na pahrbcích a skalách wápenných Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu až do září. 4.

Semena potřebowali jindá na místo fenyklu.

S. uwířilýj. *S. tortuosum* Lin. Plenk t. 212. *J. Bauh. hist.* 3. p. 2. t. 16. f. 1. Lodyha přimá, tuhá, nejwětewnatější, rozewřená, oblá, mělkaunce brázdovaná, lysá jako ostatní dílowé; listy tuhaunké, bělawě zelcné, kořenowé tři-krát wystěrbené: úkroje čárkowité, 8''' dluhé, ostré, po kraji a na žile wezpod přišerpíwé, dluhořapíkaté; lodyhowé na pošwách sedawé, dolení dwa-krát wystěrbené, hořejší toliko trojenoklané, nejhořejší jednoduché: úkrojky všech těch též čárkowité, zkrácené, sotwa 3''' dluhé; okoliky mírně stopkaté, 4—7pramen- né; pokrywka žádná nebo z 1—2 lupenůw kopinatých;

pokrywečky z lupínků vejčité kopinatých, ostrých, mázdřitě obraubených, zdělí okolíčku; květy růžové; dvojnážka přisrstnatá, šnorkův trojúhelných. — Na výsluních po Francii, Germanii, Haliči až do Taurie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Kořen jest chutí a zápachu kořených; ostrá semena we vlasti potřebují jako fenykl (*semina seseli massiliensis*).

ŽEBŘICE. LIBANOTIS. HEILWURZ.

Wšecko jako u seselu, toliko ušty kalichowé tenké, šidlowité, prodlaužené, barwené, padawé, sotwa zpoděk po sobě zůstawující.

Ž. širolistá. *L. vulgaris Decand. Athamanta Libanotis Lin. Jacq. aust. t. 392. Fl. dan. t. 754. Engl. bot. t. 138.* Kořen wřetenowitý wně nahnědle rusý, nahoře čuprynatý; lodyha 1—3' vysoká, přímá, oblá, mělce brázdowaná, hutná, lysá, nahoře wětewnatá; wětwi nejhořejších často střičných; listy kořenowé řapíkaté, 2krát wyštěrbené; úkrojky stříhanoprotisečné, pořapiční, křížmo směřující, s úkrojky kopinatými, ostrými, po kraji pýřitě brwitými; listy lodyhowé 1krát wyštěrbené a nejhořejší trojenosečné, na pošwách sedawé; okoliky mnohopramenné: pokrywka podhnutá jako pokrywečky z lupenůw mnohých čárkowitokopinatých, špidlatých, sehnutých, po kraji pýřitobrwitých; květy bílé; waječniky pýřité; dvojnážky wejčítodpodaublé, huňaté, bělawé. — Na škrobotinách Ewropy a Asie mírných. Kwěte w lipnu až do září. ♂.

Obecný lid we Šwýcařcích potřebuje kořen ostrý a kořený.

NEWĚSIKKA. ATHAMANTA. AUGENWURZ.

Kraj kalichowý šzubý. Plátky obwejčité, wykrojené anebo celé s lalůčkem wehnutým, nejkratším nehnetným. Dwojnážka w krk ztěsněná, na přeřezu příoblá nebo po stranách smačknutá. Nážky o 5 šnorcích nitowitých, bezkřídých, stálých, pobočních obrubujících; brázdy 2—3praužkowé. Semeno polooblé. Semence na dvě klaná.

N. horní. A. cretensis Lin. Jacq. aust. t. 52. Plenk t. 184. Daucus creticus Mat. Wel. 277. C. Kořen ozimý, dlauhý, wřetenowitý, wně čerwenawě hnědý, nahoře zbytky listůw ukončený; lodyha přímá, 1/2—1 střewice vysoká, oblá, čárkowaná, zmládí jako ostatní díly zeleně huňataunká, od dola wětewnatá; listy třikrát wyštěrbe-

né: úkrojkův čárkovitých, ostrých, na 2—3 klaných, kořenové a dolní řapíkaté, hoření méně složené na pošvách sedavé; okolíky dlouhostopečné, 8—9pramenné; pokryvka 1 — mnoholupenná: lupenův kopinatých, o polovičku kratších nežli prameny květauí, mázdrowitě obraubených; pokrywečky mnoholupenné: lupínkův kopinatých, ostrých, delších nežli stopečky; květy bílé, plátkův na rubu srstnatých; dvojnažky 4" dlouhé, podlauhlowalcowité, hustě a nejodstáleji šedostřé, oběnělčím homolowitým a čnělkama odstályma, rovnýma ukončené. — Na skalách horních výslunných Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Kořen a obzvláště semena jsau chuti a vůně kořenné a proto se potřebuj k sílení žaládku, ke hnání na pot, proti zastaralému kašli; též w házela do dryáku (*Semina Dauci cretici*).

N. macedonská, *A. macedonica* Spreng. *Bubon macedonicum* Lin. *Lam. t.* 194. *Blak. t.* 382. *Plenk t.* 194. *Riv. pent. t.* 42. Kořen mrkwovitý, návětwtý, špinavě bílý; lodyha 1—2' zwýši, přímá, brázditá, mnohovětwná, latněná, celá jakož i řapiky a paprsky okolkowé chlaupky měkkými odstálymi bělawá; listy kořenové 3krát peřenosečné čili wyštěrbené: úkrojův krátkořapíckatých, wejčitých, 3—5" dlouhých, tupých anebo zaokrauhlených, na zpodině násrdčitých anebo klínovitých, na lici nálýsých, na rubu pýřitých; listy lodyhowé menší, krátkořapíkaté, méně rozsekané, hoření trojsečné, nejhořejší 3laloké, ostré, celé, příkwětní kopinaté, pýřitoplšnaté; okolíky malé, ojedinělé, nadduté, 8—12paprsečné; pokryvka a pokrywečka z lupenův 5—6, čárkowitzkopinatých, buničkatých; okoličky nahustělé; plody podlauhowaté, přiláhwicowité, náhnědé, huňatomrtnaté, se šnorečky přeútlými. — Na horách řecých a sewerné Afriky. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Plody po čhuti a zápachu welmi kořenné (*semen peucedani macedonici*) byly druhy w lékařstwí welmi wáženy a dáwaly se také do dryáku.

KOROMÁČ, SILAUS. SILAU.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejšitopodlauhlé, w lalúček wehnutý zaužené, celé nebo přiwykrojené, dole přiwěskowé nebo uťaté a sedavé. Dvojnažka na přeřezu přiblá. Nažky o 5 šnorcích břitkých přikřídlatých, stejných, pobočních obrubujících; brázdy s prauzkami mnohými přiblíženými jakoby w jednu širo-

kau spojenými; břicho 4 praužkové. Semeno poloblé.

K. luční. S. pratensis Bess. Peucedanum silaus Lin. Jacq. aust. t. 15. Cnidium Silaus Spreng. Kořen mnohoretý, dlouhý, mrkwovitý, vně černohnědý; lodyha přímá, tuhá, 2—4' vysoká, oblá, tupance mnohohraná, nahore sochatě větwnatá, jako ostatní díly zeleně lysá; listy kořenové tři- nebo čtyřikrát vyšterbené: úkrojův pobočních celých anebo rozpoltěných, konečného trojdílného, úkrojkův čárkovitých, hrotitých; listy lodyhové doleni jako kořenové a hoření méně složené, řapíkaté, nejhořejší na pošvách sedavé, jednoduše vyšterbené; okolíky 7—8pramenné, podduté, konečné dosti dlouhostopkaté, poboční krátkostopkaté; pokryvka 1—2 lupenná, čárkovitá, ostrá, vněšných pramenův kratší; pokrywečky sestávající z mnoha lupinkův čárkovitých co stopečky dlouhých; kwěty žluté; dvojnazky hnědé.— Na lukách wlhkých po Ewropě. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Kořen nat a semeno (*Silaus*) druhdy potřebowali proti kamenu a na rány.

KOPRNÍK. MEUM. BÄRWURZ.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky celé, eliptičné, dole a na konci ostré. Dvojnazka na přerezu přioblá. Nazky o 5 šnorcích wystálaunkých, ostře kýlatých, stejných, pobočních obrubujících; brázdy mnohopraužkové; břicho 6—8praužkové. Semeno připoloblé.

K. štětínolistý. M. athamanticum Jacq. aust. t. 303. Plenk t. 201. Athamanta Meum Lin. Aethusa Meum Lin. Hayn. 7. t. 12. Koprník Mat. Háj. 4. — Wel. 4. d. Kořen předlouhý, wřetenovitý, tlustý, hnědý, kraužkovaný a hrbolatý, na hoře čuprynu dlouhou špinavě rnsau ukončený; lodyha přímá, oblá, mnohohraná, dutá, jako ostatní díly lysá, sotwa 1' přewyšující, w zahradě k větší výsce dospiwající, obyčejně listnatá, málowětwná nebo jednoduchá; listy čtyřikrát vyšterbené: úkrojův a úkrojkův wlasowitě štětínovitých, nejostřejších, směstnaných, jakoby přesleněných, z půdy lepší těž i ze zahrady mnohem řidších; kořenové a lodyhové řapíkaté, nejhořejší na pošvách sedavé; okolíky mnohopramenné, husté, nepravidelné, polokulowaté; pokryvka z 2 lupenův čárkovitých, delších nežli stopečky; kwěty bílé; dvojnazka skoro 4" dlouhá, hnědě zelená, špinavě ruse šnorečnatá, občnělčim a dolejškem čnělek wěččená.

— Na lukách horních w Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. †.

Celá rostlina, obzvláště kořen, jest chutí a vůně velmi kořeně; jest dobrá pšce a uděluje mléku a máslu známou chuť a vůni kořenau. Nať, kořen a semeno jest na horách domácím prostředkem. Kamzci rádi ji žerau a kulky w žalúdku jejich se nalézající hlavně sestávají z vláken, z nichž čupyra na kořenu složena.

K. úzkolistý. *M. Mutellina Gaert. t. 23. Phellandrium Mutellina Lin. Jacq. aust. t. 56. Ligusticum Mutellina All. sed. t. 60. f. 1.* Podobá se předešlému. Lodyha jednoduchá nebo nejvýš jednu stopku s okolikem vypaustějící, oblá, hranatá, zwýši prstu anebo střewice, bezlistá anebo s pošwau list malý nesaucí; listy wšecy kořenowé dwakrát nebo třikrát wyštěrbené: úkrojůw kopinatě čarkowitých, ostrých; okolik 8 — 9pramenný, plochý; pokrywka žádná; pokrywečky z lupinkůw mnohých, čarkowitě kopinatých, co stopečky dlouhých; kwěty co krew červené, wonné. — Na pastwinách w haunkých w horách wyšších a nižších po Ewropě. Kwěte jako předešlý. †.

Užitek předešlého; znamená dobré pastwiny. Kořen hlavně potrawau swištůw čili hodernic.

MOTAR. CRITHMUM. MEERFENCHEL.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky přiokrauhlé, celé, nadwinuté s lalůčkem wejčítým. Dwojnažka na přřežu přioblá. Nažky o 5 šnorcích wywýšených, břitkých, přikřídlatých, pobočních širších, obrubujících; obplodí spuhowité, hrubosklípkaté. Semeno polooblé, wolné, wšude pokryté mnohými praužkami.

M. pomoršský. *C. maritimum Lin. Zannich. t. 9. Jacq. h. vind. t. 187. Plenck t. 209. Schk. t. 64. Engl. bot. t. 819.* Stračí nůžka mořská *Mat. Wel. 160.* Kořen mnoholetý, dlouhý, wřetenowitý, uwiřilý, wětewnatý; lodyha dole dřewnatá, wětewnatá, podkřowitá wyhání wětwe zelené, přímé, střewic tuze nepřewyšující, oblé, praužkaté, jednoduché, jako ostatní dily nejlysejší; listy střidawé, dolní řapíkaté, hoření na pošwě sedawé, dwakrát wyštěrbené, dužnaté, tuhé; úkrojůw podlahločarkowitých, ostrých; okoliky dosti dlouhostopkaté, asi 16-pramenné, nadduté; pokrywka složena z lupenůw 7—8 wejčitokopinatých, nestejných, ostrých; pokrywečky též z lupenů mnohých, kopinatých, málo kratších nežli stopečky; kwěty zelenawě žluté, drobné. — Na pomorí adriatském a středozemním. Kwěte w lipnu a srpnu. †.

Kořen, nať a semena zahořklé a kořenné jindá w lékařství potřebowali; též sláwu proti blistám vychwalowali; nať do octa naložená jako okurky slauží w zimě co kořen.

Podřadí 6.

ANJELIKOWITÉ. ANGELICEAE.

LIBEČEK. LEVISTICUM. LIEBSTÖKEL.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky wehouté, zao-krauhlené, celé s lalůčkem krátkým. Dwojnažka po hřbetu smačknutá, nažkama po kraji odstávajícíma, obak dwojkřídla. Nažky šnorkami škrídlé, křídla šnorkůw pobočních dwakrát širšího; brázdy 1praužkové: břicho 2—4praužkové. Semenice 2dílná. Semeno vypuklé, napřed ploskaunké.

L. obecný. *L. officinale Koch.* *Ligusticum Lin. Plenk t. 196. Schk. t. 68. Hayn. 7. t. 6. Disseld. 6. t. 12. Wagn. 1. t. 88. 89. Libeček Mat. Háj. 229. Apich veliký anebo libeček Mat. Wel. 272. Wlstek.* Kořen tlustý, wřetenowitý, wětewnatý, nahnědle žlutý; lodyha přímá 4—6' vysoká, oblá, autle brázdovaná, lysá jako ostatní díly, nahoře wětewnatá; listy sytě zelené, lesklé, 2krát wyšterbené, 4—6jařmé a 2—1jařmíčkové, wšude s lichým; úkroje 3dílné: úkrojkůw na tré klaných s lalůčky 2—3zubými, hrotitými; listy hoření jednoduše wyšterbené: úkroje poboční nejčastěji celé, konečný na tré klaný; okolíky mírné, 6—12pramenné; okolíčky husté jakoby strbaulowité; pokrywky z mnohých lupenůw kopinatých, mázdrokrajných, podhnutých; pokrywečky též z mnohých a podobných lupenůw delších nežli stopečky; kwěty špinawě žluté; dwojnažky 2—2½" dlouhé, nahnědlé, žluté, delší stopeček; nažky zralé od dola wzhůru oblaukowitě nadhnuté. — Na horách Ewropy jižně. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Na zahradách až daleko k seweru se chowá. Celá rostlina wydává zápach silný, protiwný, kořenný, taktéž chutná; kořen zawírá mléko žlutawé, pryskyřičné a siličné, dříwe zaslady pak župawý; hlawně se potřebuje w dobytčím lékařství, a před dasy nať i kořen w lékařství člowčím měly sláwu.

OLEŠNÍK. SELINUM. SILGE.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejité, wykrojené. Dwojnažka od hřbetu smačknutá, podle šwu obak dwojkřídla. Nažky šnorkami s blanowitými křídlaté: křídla pobočních šnorkůw dwakrát širší; brázdy

1praužkové, vněšné často dwaupraužkové. Břicho 2-praužkové. Semenice 2dílňá.

O. kmínolistý. *S. Carvifolia* Lin. *Jacq. aust. t. 16. Fl. dan. t. 667.* *Angelica carvifolia* Spreng. Kořen mnohoretý, wřetenowitý, hnědý, dlouhý; lodyha přímá 2—3' vysoká, z mělka klikatá, brázdovaná, ostrohraná, jako všecky díly lysá; listy kořenowé dlouhořapíkaté, podlaulhowejčité, 3krát wyštěrbené: úkrojůw protisečných, s úkrojky čárkowitzokopinatými, někdy podlaulhlými, hrotitými; listy lodyhowé na pošwách mázdrowitě obraubených sedawé, dolení jako kořenowé složené, nejhořejší méně; okoliky dlouhostopkaté, 26pramenné, ploché; pokrywka žádná, nebo z lupenůw 2 čárkowitzých co půlka pramenů dlouhých; pokrywčky z mnohých lupenůw čárkowitzokopinatých, nejostřejších, co stopečky dlouhých; kwěty bílé, dříve červenawé. — Na lukách wlhkých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

DĚHEL. ANGELICA. ANGELIK.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky kopinaté, celé, zakončité koncem rovným anebo wekřiweným. Dwojnážka po hřbetu smačknutá, podlé šwu obak dwojkřídla. Nažky na hřbetu se 3 šnorky niřowitými, wywýšenými a 2 pobočnima w křídla blanowitá, mnohem anebo trochu širši rozšířenými; brázdy 1praužkové. Semeno polooblé. Semenice dwojdílňá, wolná.

D. lesní. *A. sylvestris* Lin. *Plenk t. 198. Schk. t. 68. Hayn. 7. t. 9. Engl. bot. t. 1128.* *Imperatoria sylvestris* Decand. Anjelika menši *Mat. Háj. 352. — Wel. 424.* Kořen krátký, kraužkowaný, wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, 4' vysoká, dutá, jinowatá, někdy červenawě naběhlá, oblá, autle brázdovaná, wětewnatá, nahoře jako prameny pýřitoaksamitná; listy 2—3krát wyštěrbené: úkroje konečné kopinaté, poboční nestejně, na hoření polowině kopinaté, na dolení wejčité, dwa pod konečným přirostlé zpodkem širším na řapík a někdy skoro dolů běžící; všecky úkroje lysé, ostře pilowané; listy kořenowé řapíkaté, hoření na poswách nafauklých, krátkých sedawé; okoliky 20pramenné, mělce nadduté; pokrywka z 1—2lupenůw kopinatých; pokrywčky složené z lupínkůw mnohých, čárkowitzých, delších nežli stopečky; kwěty drobné, bílé do zelenawa nebo červenawa se táhnauci; nažky 2¹/₂'' dlouhé, špinawě rusé. —

Na lukách vlhkých, podlé potokůw a w lesech po celé Evropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen kořenný potřebuje wenkowský lid místo anjelihowého, mnohem silnějšího; we Wlašch jeho užívají proti swrabu; prášek ze semen udělaný zabíjí wši.

D. stkwělý. *A. lucida* *Lin. Jacq. h. vin. 3. t. 24.* Nejlysejší; kořen ozimý, jako předešlého; lodyha na 1—3' vysoká, přímá, zprohýbaná, wětwtitá, dutá, nahoře brázditá; listy kořenové 3krát, lodyhowé 2krát wyštěrbené čili přenosečné: úkrojůw wejčitých aneb eliptičných, ostraunkých, na zpodině klinowitých, stříhanozubatých, na lici stkwělých, z černa zelených, na rubu mnohem bledších, lesklých; okoliky mnohopramenné husté, nadduté; pokrywka o listech 5 auzce kopinatých, hrotitých, pokrywečka o tolikéž šidlowité zakončitéch; kwěty bělawé; plody hnědé. — Na místech stinných w Kanadě až do Pensylwanie. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Kořen chutí ostrokořenné, poněkud jako celerowé potřebuje se w Americe sewerné proti rozdílným chorobám, obzwláště proti ujímání od wětrůw pochodícemu.

ANJELIKA. ARCHANGELICA. ENGELWURZ.

Kraj kalichowý krátce 5zubý. Plátky eliptičné, celé, zakončité, s koncem wekřiweným. Dwojnažka po hřbetu přismačkutá, podlé šwu obak dwojkřídla. Nažky se šnorky tlustaunkými, kýlatými; 3 hřbetních wywýšených, 2 pobočních w křídlo dwakrát širší rozšířených. Semeno s obplodím nespojené, prosté, wšude pokryté mnohými praužkami. Semenice 2dílná.

A. lékařská. *A. officinalis Hoffm. Angelica Archangelica Lin. Fl. dan. t. 206. Plenk t. 197. Hayn. 7. t. 8. Düsseld. 9. t. 14. 15. Wagn. 2. t. 215. 216. Angelica officinalis Moench. Anjelika wětši Mat. Háj. 354. — Wel. 424.* Janoklika. Kořen tlustý, nejčastěji překaunutý, s mrcasy dlauhými, hnědý, plný mléka žlutawého; lodyha přímá, 4—5' vysoká, dole 1—2" tlustá, oblá, brázdovaná, lysá, nahoře wětewnatá; listy 2—3krát wyštěrbené: úkroje složené z 3—5 úkrojkůw wejčitých aneb wejčítokopinatých, ostrých, stříhaných, nestejně ostře pilowaných, lysých, s konečným 3laločným aneb na tré klaným, dole klinowité, s pobočními často 2laločnými, dole nestejnými; listy lodyhowé méně složené, hoření dwakrát, nejhořejší jednoduše trojené, sedawé na pošwach přewelikých, břichatě nafauklých; okoliky

weliké, silně vypuklé, zakulatělé, husté, hojnokvěté, pramenůw pýřitých; pokrywky chudolupenné, padawé; pokrywečky z lupinkůw mnohých, kopinatě šidlowitých, co stopečky dlouhých anebo kratších, po odkwětení padajících; kwěty zelenawé; dvojnazky 3 — 4" dlouhé, barwy slámore. — Na místech wlhkých, bahnitých, podlé potokůw, hor a nížin Ewropy prostřední a sewerne. Kwěte w čerwnu a lipnu. †.

Kořen chutná a zapáchá kořením ostře a hořce, obsahuje mnoho silice a pryskyřice, tudž w lékařstwí, obzwláště dobytčím, výborný prostředek (*radix Angelicae*). Jindá k témuž cíli potřebowali nať a semeno. Mladé rostliny na seweru jedí. Z kořenu možná táhnouti nápoj lřhowý, silný.

A. dolůběžná *A. decurrens Ledeb.* Welmi podobná předešlé, liši se ale, že úkroje listůw lodyhowých wyštěptané nebo protisečné mají úkrojky podlauhlé nebo wejčítopodlauhlé, zakončité, dolů běžící. — W sewerne Asii.

Kořen její potřebuje se jako anjeliky lékařské.

A. černohnědá. *A. atropurpurea Hoffm.* *Angelica atropurpurea Lin.* *A. sylv. atropurp. Corn. t. 199.* Kořen mnoholetý; lodyha sáhowá, sotwa ztlauští ramena, dutá, wětwitá i se řapiky jínowatkau černorůdau a siwau pokrytá; listy obširné, tmawě čili černě zelené, na rubu bledší, lysé, dwakrát wyštěrbené: úkrojůw obyčejně sedawých, podlauhých, dole zaužených, nálalokatých, pilowaných zubami na konci bílými; okoliky weliké, silně nadduté, bezpokrywečné; paprsky brázditohranaté; pokrywečky z lupinkůw 12 šidlowitých, zděli okolíčkůw polokulowatých; kwěty přinachowé, wně narezawělé; naděnělčí a tyčinky zelené. — Na wlhkých místech po horách w Kanadě až do Wirginie. Kwěte w lipnu a srpnu. †.

Kořen welmi kořený dosazuje w Americě sewerne anjeliku naši; křiwě měli ji za jedowatou.

Podřadí 7.

SMLDNÍKOWITÉ. PEUCEDANEA.

• MORAČINA. OPOPANAX. OPOPANAX.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky zaokrauhlé, celé, nadwinuté, s lalůčkem ostrým. Oběnělčí široké, tlusté. Čnělky nejkratší. Dvojnazky po hřbetu ploskosmačknuté, krajem rozšřeným, vypuklým obraubené. Nazky

o 3 šnorcích hřbetních nitovitých, nejtenších, pobočných žádných anebo od kraje sotva rozeznáných. Brázdy s prauzkami 3, břicho se 6—10. Semeno smačknuté.

M. obecná. O. Chironium Koch. *Düsseld.* 17. t. 11. Laserpitium Chironium Lin. Pastinaca Opopanax Lin. *Plenk t.* 228. *Gouan ill. t.* 14. *W. et Kt. hung. t.* 211. *Sibth. t.* 288. *Schk. t.* 76. Kořen přezimující, žlutavý, ztlauští ramena; lodyha přímá, 6—8' vysoká, oblá, nahore nepravidelně hranatá, lysá, dole jednoduchá, nahore větwnatá; větvi nejčastěji stříčných, někdy střídavých anebo přesleněných, takže dohromady lata powstává; listy kořenové jednoduše wyštěrbené, 3—5listkaté, lodyhowé dolní a prostřední dwakrát wyštěrbené; úkroje konečné kopinaté, dole srdčité, buď lalokem na řápek přirostlé jakoby dolů sbíhawé nebo pořidku oddělené, kořenových dolní řapíčkaté, ostře zejkwané, na konci tupé, sytě zelené, obak šerpiwé; listy hořejší zponenáhla se umenšují dle velikosti a množství listkůw, takže nejhořejší toliko pošwy zůstawují; řapíky a jejich díly mrtnaté, listůw kořenových dlauhé, kratší lodyhowých dolních, žádné hořeních nepostředečně sedících na pošwách; okoliky na stopkách mírně dlauhých, 10—12pramenné, nadduté, řídké; pokrywky z 1—2—3 lupenů kopinatých, ostrých, lysých jako prameny a stopečky; pokrywečky chudolupenné, kratší stopeček; kwěty drobné, žluté. — Na pastwinách wyslunných we Francii, Italii, Sicilii, Chorwatsku, Řecku. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Z kořena a lodyhy dole nařzntých prýští se šťawa, ježto w klejoprskyřici křehne a w lékárnách *opopanax* slowe; naskytuje se w kusech co wlaský ořech velikých, žlutě čerwených, od nejdáwnějších časů w lékařstwí užitečná; nejwíce jí přichází ze Syrie.

LOČIDLO. FERULA STECKENKRAUT.

Kraj kalichowý krátce 5zubý. Plátky wejčité, celé, zakončité koncem wzestaupawým anebo wehnutým. Dwojnažky po hřbetu ploskosmačknuté, po kraji rozšířené. Nažky o 3 šnorcích nitovitých, 2 pobočných nepatrných, w kraj rozšířený přecházejících. Prauzky w brázdách hřbetních 3 nebo množši, na břise 4 anebo přemnohé. Semeno smačknuté. Semenice 2dílná.

L. sicilské. F. Ferulago Lin. F. nodiflora Jacq. *aust. app. t.* 5. F. latiore folio *Moris. ox. s.* 9. t. 15. *Lob. id. t.* 779. Kořen dlauhý, hnědočerný; lodyha přímá, zwýši

muže, plná, nahoře větve přelomenými nebo dvojčatnými řídce ojedinelými rozdělena, oblá, prauhowaná; listy mnoho- (4—5)krát vyštěbené: úkrojůw na řapíku se křížujících, rozewřených, jednoduchých, čárkowitých, špičatých, jako celá rostlina nejlysejších; listy kořenové řapíkaté, lodyhowé dolní podobně rozdělené, na pošwách sedawé, odtud wzhůru zponenáhla se umenšující a složenosti pozbývající; okolíky konečné, větší třebas 17pramenné, krátkostopkaté, aurodné, obojaké, poboční menší na stopkách mnohem delších 12—13pramenné, samčí, neaurodné; pokrywky lupenůw mnohých, kopinatých, ostrých, podhnutých; pokrywečky též z mnohých lupínkůw podhnutých, kopinatých, ostrých; kwěty žluté; dvojnážky $\frac{3}{4}$ " dlouhé, rezawé. — Na pahrbcích wýsluných w Ewropě středomořské, w Sedmihradsku, Haliči. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen silného zápachu má mnoho mléka a potřebuje se proti zinnicím. Domníwali se, že od něho pochodí galbán.

L. obecné. *F. communis* Lin. *F. nodiflora* Lin. *Sibth. t.* 279. *Dod. p.* 321. *f.* 1. *Lob. ic. t.* 778. *f.* 2. *Riv. pent. t.* 9. Lodyha přímá, 5—6' vysoká, oblá, na dél autle prauhowaná, naplněná dřeněm měkkým, lehkým, dole na palec tlustá; listy mnohokrát vyštěbené: oddílů hlawních na řapíku křížmo stojících, úkrojůw čárkowitoštětinowitých, běwných, ostrých, nejodstálejších; okolíky konečné čili prostřední skoro sedawé, 14pramenné, aurodné, obojaké, poboční na stopkách mnohem delších, střičné nebo střidawé, někdy prorostající, vynikající z úzlabička pošew nafauklých, bezlistých anebo list méně složený nesaucích, nesaucí kwěty drobnější, samčí, jalowé; nážky 5" dlouhé, 3" široké: — Na pahrbcích wýsluných Ewropy středomořské, též w Lusitanii a Mauritanii. 4.

Lodyhy suché potřebuj ku kárání we školách, ke dlažkám na zlomeniny; dřev zponenáhla dautnející místo traudu; dřev mlékem žlutým naplněný, semena a kořen w lékařství prstonárodní.

L. čertowo lejno. *F. Assa foetida* Lin. *Plenk t.* 203. *Düsseld. 18. t.* 16. *Assa foetida* *Kaempf. t.* 356. Kořen mnoholetý, weliký, těžký, jako pastynákový wně černý, w půdě hlínaté hladký, w piskowé nerowný, swraskalý, jednoduchý, obyčejně kolmojdaucí, na hoře čuprynu z vláken hnědých opatřený, u wnitř bílý a plný šťawy smradlawé a silně česnekem zapáchající; lodyha přímá, oblá, zelinná, $1\frac{1}{2}$ sáhu vysoká, dole 2" w průměru tlustá, dřeněm bílým haubowitým naplněná, nahoře na má-

lo větvi okolíky nesoucích rozdělená; listy kořenové vyštěrbené: úkroje obak 1—2, protisečnochobotnaté s úkrojky podlauhlými, tupými, 3" dlouhými, 2" širokými; listy lodyhové žádné a dosazené pošvami; okolíky na stopkách pídových 15—20pramenné; okolíčky 4—6pramenné, 2" dlouhé; pokryvka a pokryvečky nížádné; květy drobné, žlutavě bílé; nažky hnědé, hořké, česnekem slabě zapáchající. — W Persii a podle čínské zdi. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen prý dospívá k velikosti a stáří šlowčka; roční jest ztlauští palce, w prostředním věku co rameno tlustý a w čtvrtém roce teprwa dává pryskyřici, čertovým lejnem nazwanau. Štáva z ran jeho se prýščí jest bělostná, mastná, smetaně podobná, na wzduchu tuhnauci a tmawnauci a silněji smrděl nežli do Ewropy přivezená, t. kwentfk silněji nežli 100 liber w lékárnách. Ewropané mají zápach té klejopryskyřice za hnusný a ji toliko w lékařstwu potřebují; Asiaté ale netoliko oblibují sobě ji pro zápach dle jejich domnění přjemný, anobřz ji jedí s velikým zalíbením a nazývají pokrmem božským.

L. perská. F. persica Willd. Andr. rep. t. 558. Bot. mag. t. 2096. Wagn. 2. t. 168. Kořen tlustý, plný šťawy mlékovité, silně česnekem zapáchající; lodyha 3—4' vysoká, přímá, brázditá, toliko nejdoleji listnatá, oblá, siwá, ostatně oděná skoro pauze pošvami dutými, nahore na větwe přesleněné, kwětonosné rozdělená: listy kořenové (5—6) veliké, ponaprostřené, podepřené o řapíky, na líci ploché, na rubu přikýlaté, obak náchlupaté a siwé, mnohokrát vyštěrbené: úkroje popodálné, dolů běžné, protisečné: úkrojkůw čárkowitzokopinatých, z předu rozšířených a stříhaných; pokryvka a pokryvečka žádná; okolíky konečné, sedawé ze 20—30 paprskůw složené a obklíčené obyčejně 3—6 okolíky stopkatými, menšími, jalowými; květy krátkostopkaté; plody z hněda žluté. — W Persii. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Od toho rodu přichází způsob čertowa lejna. Jíndá od něho odwozowali klejopryskyřici *sagapén*, kteráž nepochybně jest plodinau jiného rodu téhož pokolení, jehož kořen zapáchá *sagapénem*.

OŠÁK. DOREMA. OSCHAKPELANZE.

Kalich po kraji nezubatý. Plátky wejčité s lalůčkem wehnutým. Nažky jak u ločidel, we brázdách ale 1-praužečné. Náčnělčí čišowité.

O. amoniacký D. ammoniacum Don. Ferula ammoniacum Szowic. F. ammonifera Lam. Peucedanum ammoniacum N. v. E Jměním podobá se moracíně obecné. Wsude obrostlý chlupy měkkými, žlázatými; listy skoro

2" dlouhé, řapíkaté, skoro dwakrát vyšťěrbené: úkroje stříhanoprotisečné, hoření stikawé; lalokůw 1—5" dlouhých, 1/2—2" širokých, podlauhlých, kolcem ukončených, celých, pořidku přilaločkatých, kožowitých; okolíky prorostající, wětewnaté; okolíčky kulowaté, krátkostopkaté, často hrozněné, kratičce wlnkaté; pokrywka a pokrywečky žádné; kwěty wlnau zahalené, bílé; zuby kalichowé přemalé; plod waječný, silně smačknutý, krajem širokým obrauběný. — W sewerné Persii a Armenii. 4.

Celá rostlina jest plná šťawy mlécowité, ježto ze stopek u pramenůw, okolíkowých se wyprýštuje a na wzduchu wysýchá w klejopriskyřici *amoniakem* w lékárnách nazwanau, w kusech žlutawě bílých se naskytující, hnusně zápachající a chutnající, z priskyřice, klowatiny a siice složenau. W lékařstwi dosawád we wáznosti.

SMLDNÍK. PEUCEDANUM. HAARSTREANG.

Kraj kalichowý šzubý, někdy nepatrný. Plátky objejčité, zaužené w lalůček welnutý, wykrojené nebo přicelé. Dwojnažka po lřbetu ploská nebo čočkowitě smačknutá, krajem rozšířenoploským obklíčená. Nažky se šnorky přistejně odlehlými: třemi prostředními nitowitými, dvěma pobočnými nepatrnějšima, kraje rozšířeného se dotýkajícíma nebo do něho přecházejícíma. Semeno z předu ploché. Brázdy 1—3praužkowé; praužky břišní powrchní. Seměnice 2dílná.

S. obecný. P. officinale *Lin. Plenk t. 180. Schk. t. 63. Hayn. 7. t. 4. Jelení kořen Mat. Háj. 234. b. — Wel. 282.* Kořen wřetenowitý, hrbolatý, na několik střewiců dlouhý a někdy co rameno tlustý, černawý, u wnitř bílý se šťawau žlatau; lodyha přímá, 3—6' vysoká, plná, oblá, přemělcce brázdowaná, nahoře střidawě wětewnatá, jako ostatní dílowé nejlysejší; listy pětkrát trojdílné: úkroje čárkowité, obak ztenčené, 3" dlouhé, 2" široké, poboční nerozdělené, nejcelejší, konečné trojdílné; kořenowé a dolní lodyhowé na řapících oblych, čárkowaných, hoření 2krát nebo 1krát trojdílné, na pošwách sedawé, nejhořejší jednoduché; okolíky 11—30pramenné, rovné, pramenůw lysých; pokrywka přitrojupenná, padawá; pokrywečky z lupínkůw mnohých štětiniwitých: kwěty žluté; stopečky dwakrát nebo třikrát delší dwojnažek waječných, auzce obrauběných, hnědých, na břiše 2praužkowých. — Na lukách wlnkých a stinných Ewropy západnějši. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen zapáchá a chutná nepřijemně, takéž i nať; drohdy se potřebovaly w lékařství, nyní ještě w dobytčím; šťawa pryskyřičná na jaře z ran do kořenu udělaných se prýščí jest žlutá a potřebovala se jako amoniak.

S. srník. P. Cervaria Cusson. Athamanta Cervaria Lin. Jacq. aust. t. 99. Selinum Cervaria Lin. Crantz. aust. t. 3. f. 1. Libeček jelení. Srní kořen Mat. Haj. 235. — Wel. 282. Kořen tlustý, větewnatý, černý, u wnitř bělawý, se šťawau žlutawau; lodyha přímá, 2—4' vysoká, nahore přiwětewnatá, oblá, autle brázdowaná, tupohraná, jako ostatní díly nejlysejší; listy kořenowé weliké, na řapících dlauhých, brázdowanohranatých, dwakrát wyštěrbené, siwé: úkrojůw wejčítých, dole wně ušatých, hořejších splýwawých, zubatých zuby hrotitými; listy lodyhowé dolení podobné, menší na kratičkých řapících, nejhořejší pometající a toliko pošwy zůstawující; okoliky dlauhostopkaté, 12—24pramenné, rowné, lysé; pokrywka z lupenůw mnohých, podhnutých, kopinatých, dlauze šidlowitě ukončených; pokrywečky též z lupinkůw mnohých, štetinowitých; kwěty bílé; dvojnažky 2''' dlauhé s prauzkami na břiše rownoběžnými. — Na pastwinách wyslunných Ewropy prostřední a na Pyrenejích. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen a semeno wonné a hořké nyní w dobytčím lékařství se užívají.

S. bedrníkwitý. P. Oreoselinum Cusson. Athamanta Oreoselinum Lin. Jacq. aust. t. 68. Plenk. t. 186. Schk. t. t. 64. Hayn. 7. t. 3. Düsseld. 18. t. 17. Kořen mrkwowitý, 1' dlauhý, co rameno tlustý, wně žlutý, šťawau mlékwowitau naplněný; lodyha přímá, 2—3' vysoká, oblá, čárkowaná, plná, jako ostatní díly nejlysejší, větewnatá; listy třikrát odlehle a podhnutorozewřeně wyštěrbené: úkroje obdálné, wejčité, protisečné nebo střihamozubaté, lesklé, se zuby krátce zakončito hrotitými; listy kořenowé na dlauhých řapících, lodyhowé dolení na krátkých, nejhořejší sedawé; okolik mnohopramenný; pokrywka z lupenůw mnohých, kopinatých, ostrých, podhnutých; pokrywečky z lupinkůw mnohých, čárkwowitých; kwěty bílé; dvojnažky 2''' dlauhé; praužky břišní příkrajní oblaukwowité. — Na pastwinách chlumních Ewropy prostřední a na Kawkazu. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen hořký a kořený potřebuje se w lékařství dobytčím.

JARWA. THYSSELINUM. OLSENICK.

Prauzky břišní přikryté obplodím. Wšecko ostatní jako u smldniku.

J. bahní. T. palustre *Hoffm.* T. Plinii *Spreng.* Selinum palustre *Lin.* S. sylvestre *Jacq. aust. t. 152.* Peucedanum sylvestre *Decand.* Kořen wětewnatý, hnědý, plný mléka ostrého; lodyha přímá, 3—5' vysoká, oblá, brázdovaná, dutá, jako ostatní díly nejlysejší; listy veliké, třikrát wyštěrbené: úkroje wejčité, hluboce protisečné: úkrojkůw čárkowitzě kopinatých, zakončité hrotitých, po kraji šerpiwaunkých; listy kořenové dlouhořapíkaté; lodyhowé zponenáhla kratšejí, nejhořejší na pošwách sedawé; okolík ze pramenů mnohých, šerpiwaunkých; pokrywka z lupenůw mnohých, prostých, nestejně dlouhých, čárkowitzě kopinatých; pokrywečky podobné, některé delší stopeček, po kraji jako pokrywka šerpiwaunké; kwěty bílé; dvojnažky 2 $\frac{1}{2}$ '' dlouhé, 2'' široké, barwy slámore, na hřbetu nahnědlé; obplodí hustě korkowitzě, na břiše tlustší a přikrywající 3 prauzky. — Na lukách bahnitých, podlé rybníků, přikopůw Ewropy, obzwláště sewerné a východní. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen a nať plné štáwy mlécowité, ostré, zapáchají, obzwláště první, terebintinau, chutnají hořce, ostře; druhdy se potřebowaly proti padaucnici; w Rusku kořenu užíwají místo zázworu; Loparowé jej prý žwýkají.

WŠEDOBR. IMPERATORIA. MEISTERWURZ.

Kraj kalichowý nepatrný. Ostatní wšecko jako u smldniku.

W. horní. I. Ostruthium *Lin. Plenk t. 211. Schk. t. 74. Lam. t. 199. f. 1. Hayn. 7. t. 15. Düsseld. 12. t. 7. Wagn. 2. t. 237. Wšedobr Mat. Háj. 230. b.—Wcl. 275.* Kořen mnoholetý, wálcowitý, tlustý, krátký, krauzkowaný, hnědý, u wnitř špinawě bílý, bez čupryny, pazaušky vypauštějící; lodyha přímá, 2—3' vysoká, oblá, plná, brázdovaná, jako ostatní díly lysá, příjednoduchá; listy kořenové veliké, dlouhořapíkaté, dwakrát trojenorozseknuté: úkrojkůw širokovejčitých, dwakrát pilowaných, prostředních na tré klaných, pobočních wně na dvě klaných; listy lodyhowé velmi malé, sedawé na pošwách obširných; okolíky obširné, mnohopramenné; pokrywka a pokrywečky chudolupenné, první lupenůw kopinatých, podhnutých, širokmázdřitě obraubených, druhé lupenůw čárkowitzě kopinatých co stopeč-

ky dlouhých; květy drobné, bílé; dvojnažky zaokrouhlé, $2\frac{1}{2}$ " dlouhé, 2" široké, rusé, na hřbetu nahnědlé. — Na chlumech evropských. Květe v červnu a lipnu. 4.

Kořen velmi kořený, v jaře plný šťávy zahořklé, ostré, bělawé, na vzduchu žlutnaucí. Potřebuje se jako anjelikový obzvláště v lékařství dobytčím.

MIRIČNÍK. BUBON. BUBON.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky obvejčité, celé s lalůčkem ostrým, nadvinutým. Dvojnažka po hřbetu čočkovitě smačknutá, krajem rozšířeným obraubená. Nažky se šnorky stejně odlehlými, 3 prostředními nitovitými, 2 pobočnými w kraj rozšířený přecházejícíma. Praužky celé semeno příkrývající, na hřbetu 4, na bříše 2. Semenice 2dílná. Semeno vypuklaunké, z předu ploché.

M. pryskyřičnatý. B. Galbanum *Lin. Herm. lugd. t. 163. Jacq. h. vind. 3. t. 36. Plenk t. 135. Wagn. 2. t. 165.* Keř vyšší muže, wždycky zelený, siwě jinowatý; listy dwakrát trojeně rozsekané: úkroje klínovitě kosočtwerečné, na konci střilanozubaté, konečné 2laločné; okolíky veliké a rovné, mnohopramenné; pokrywka a pokrywečky z lupenůw mnohých, čárkowitých; květy ze žluta zelenawé; dvojnažky wejčité, 3", dlouhé. — Na Předhoří dobré náděje po pahrbeich. Kwěte w srpnu. 4.

Domáwali se, že od toho kře pochodí klejopriskyřice galbanum nazwaná.

KOPR. ANETHUM. DILL.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky zaokrouhlé, celé, wewinuté, lalůčkem přičtwerečným, wyříznutým ukončené. Dvojnažka po hřbetu čočkovitě smačknutá, krajem rozšířeným obraubená. Nažky se šnorky stejně odlehlými, nitovitými: 3 prostředními ostře kýlatými, 2 pobočnými nepatrnějšíma, w kraj mizejícíma. Praužky široké, w brázdách ojedinělé a je docela vyplňující, na bříše dvojčatné. Semeno vypuklaunké, napřed ploché.

K. obecný. A. graveolens *Lin. Blak. t. 545. Plenk t. 215. Fl. dan. t. 1572. Hayn. 7. t. 15.* Kopr zahradní *Mat. Háj. 226. — Wel. 269.* Kořen letní, tenký, wřetenowitý, mrcasatý, wětewnatý, bělawý; lodyha přímá, 2 — 3' vysoká, oblá, hladká, tmawozeleně a bíle praužkowaná, jako celá rostlina lysá, nahoře wětewnatá; listy třikrát wyštěrbené, mnohodílné, tmawě modrozelené; ú-

krojkův čárkovitonitovitých, ostrých, bělavě hrotitých, na lici brázdičkou na dél opatřených; pošvy podlauhlé, širokomázdře obraubené, nahoře vykrojené; okoliky konečné, veliké, ploché, přemnohopramenné; pokryvky a pokrywečky nížádné; květy žluté; dvojnážky 2—2½" dlouhé, tmavě hnědé, se šnorky a kraji světle hnědými nebo nárusými. — Na rolích Evropy jižné, okolo Astrachanu, v Egyptu; nyní po celé Evropě se sází, a tudy někdy se vystěhuje na rumišťe. Květe v červnu a lipnu. ☉.

Na květaoci potřebuje se co kuchyňské koření; semeno (koprové) v lékařství podobá se účinky svými kmínu.

K. indskj. A. Sowa Roxb. Náramně se podobá pře-
dešlému, liší se ale okoliky naddutějšími 5—15pramen-
nými a plody ploščejšími, podlauhloujecnými, skoro ne-
obraubenými. — V Indii východní.

Ve vlasti své potřebuje se co koření na jídla a v lékařství.

DŘENKA. PASTINACA. PASTINAK.

Kraj kalichový nepatrný nebo nejdrobněji zubatý. Plátky zaokrouhlé, celé, nadwinuté, s lalůčkem širokým, vykrojeným. Dvojnážka po hřbetu ploskosmačknutá, krajem rozšířeným obraubená. Nážky šnorkův nejtenších, 3 prostředních stejně odlehlých, 2 pobočních kraje rozšířeného se dotýkajících. Prauzky čárkovité, sotva kratší šnorkův, v brázdách ojedinelé, na břiše 2 nebo množší. Semenice dvojdílná. Semeno smačknuté.

D. obecná. P. sativa Lin. Kořen ozimý, wřetenovitý, bělavý; lodyha přímá, 1—3' vysoká, brázdovano-
hraná, šerpiwaunká, plná, wětwnatá: wětwi hořejších někdy stříčených a přesleněných; listy wyštěrbené, na lici lesklé, na rubu nic, po žebrách pýřité, dolní řapikaté: úkroje wejětupodlauhlé nebo podlauhlé, tupé, zejkwane zubami krátkohrotými, poboční dole lalokaté a trojenorozseknuté, konečný na tři klaný; listy hoření sedavé na pošvě podlauhlé, po krajích wewinuté: úkrojův podlauhlokopinatých, ostřejších a ostřeji zejkwanych, méně lalokatých a rozsekaných; nejhořejší pošvy bezlisté; okoliky obširné, ploché, složené z mála nebo mnoha pramenů šerpiwaunkých; pokryvka a pokrywečky žádné nebo 1—2lupenné, pršiwé; květy žluté; dvojnážky velmi smačknuté, okrauhlowajecné, 3" dlouhé, na-

hnědle rusé, na hřbetu s praužkami 4, na břiše 2—4, tenkými, tmavohnědými, powrchními a tudy přepatrnými. — Na lukách a obdělanych místech po celé skoro Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w lipnu až do září. ♂.

Rozeznávají se dwoje odrodky :

α) *Lauční*, kořene tenkého, listůw pýřitých. *Riv. pent. t. 6.*

β) *Zahradní*, kořene mnohem silnějšého, listůw lysých, na lici lesklých. *Fl. dan. t. 1208. Plenk t. 227. Schk. t. 76. Hayn. 7. t. 816.* Pastynák, pastrnák, paštrnák, dřenka. Kořen posledního odrodku býwá wřetenowitý nebo kulowitý, zápachá mrkwí, chut má sladkau, kořenau, a jí se co zelenina. Listy, obzvláště mladší, dobrá píce.

D. rozsekaná. P. *Sekakul Russ. P. dissecta Vent. cels. t. 78. Tordylium suaveolens Delil. Sekakul Raww. Moris. ox. s. 9. t. 4. f. ult.* Kořen tlustý, wně šedý, u wnitř bílý; lodyha 2' vysoká, oblá, wětewnatá, pýříčkowaná; listy wyštěrbené, pýříčkované: úkroje protisečné, stříhané, tupě a nestejně zubaté; stopky huňaté; pokrywka žádná, pokrywečky 1—2lupenné; dwojnažky wejčitoo-krauhlé. — W Syrii, Egyptu.

Kořen má welmi chutný, a proto we vlasti se sází a jídá. Slo-we tam *sekakul*.

BOLŠEWNÍK. HERACLEUM. HEILKRAUT.

Kalich 5zubý. Plátky obwejité, wykrojené, s lalůckem wehnutým, wněšné často wětší, paprskující, rozklané. Dwojnažka po hřbetu ploskosmačknutá, krajem rozšířeným obraubená. Nažky šnorkůw nejtenších, 3 hřbetowých, stejně odlehlých, 2 pobočnich ku kraji rozšířenému přiblížených; praužky hřbetní 4 we brázdách o-jedinělé, břišní často 2, wšecy kratší nežli nažka, kejo-witá. Semenice 2dílná. Semeno smačknuté.

B. obecnyj. H. *Sphondylium Lin. Plenk t. 177. Schk. t. 67. Hayn. 7. t. 10. Nedwědí pazneht Mat. Háj. 234. — Wel. 281. Bršř.* Kořen střewice zdělí a prstu ztlaušti; lodyha 3—4' zwýší, přímá, brázdowaně tupohraná, po hranách bradawičnatá, a z bradawiček štětinatá, dutá; listy šerpiwě srstnaté, wyštěrbené nebo hluboce protisečné: úkrojůw 3—5laločných, s lalůčky stříhanozejkowanými; listy nejhořejší toliko 2laločné, ostatně jako dolení; řapiky listů kořenowých a nejdolejšich lodyhowých dlauhé, odtud wzhůru se zkracují, takže nejhořejší listy na pošwách sedi; pošwy nafauklé a řapiky jako lodyha z bradawiček štětinaté; okoliky konečné, obšírné, paprskující, rovné, z pramenůw mnohých, šerpi-

waunkých; pokrywka žadná, pokrywečky čárkowitzitínovité; květy bílé, někdy na dně se škrvnama zelenýma, nebo celé bledě zelené nebo růžové, na okolíku pokrajní s plátkem vnějším mnohem delším; waječník pyřitý; dvojnazky 3" dlouhé, a skoro také široké, rusé, lysé, s hnědými prauzkami. — Na lukách po celé Evropě a Sibirii až na Unalašku. Kwěte w čerwnu až do podzimu. ☉.

W lukách jest obilžnau buřenf. Kořen ostrý, kořený a semeno protiwně zápachjící jakož i nať slabší, zasladlá, druhdy w lékařstwf byly užitečny. Poláci užjwají nati w pokrmech, obzwláště w poléwkách (baršf). Kamčadálí a Litwínové dělají též z nati silný nápoj.

Proměňuje se s laloky listowými užšími, delšími (H, elegans Jacq. aust. t. 175).

ZAPALIČKA. TORDYLIUM. ZIRMET.

Kraj kalichowý šzubý. Plátky obwejíité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým, wněšné paprskující, rozklané. Dvojnazka po hřbetu plochosmačkutá, po kraji obrubau ztlustlau swraskalopahrbkatau obklíčená. Nazky šnorkůw nejautlejších, 3 hřbetních stejně odlehlých, 2 pobočních přiléhajících k obrubě anebo jí přikrytých. Brázdy 1— nebo mnohoprauzkowé, břicho 2— i více prauzkowé: praužky čárkowitzé. Semenice 2dílňá. Semeno smačkuté.

Z. obecná. T. officinale Lin. Plenk t. 177. Sibth. t. 267. Kořen ozimý, tenkowřetenowitý, rozwětwený, mrcasatý, nahnědle rusý, wypauštějící několik lodyh přímých nebo položených, 1 1/2" vysokých, wětewnatých, jako listy srstnatých; listy wyštěrbené: úkrojů kořenových a dolních lodyhowých wejčité, dole přisrdčité, nejtupěji lalokatozubaté, hořeních lodyhowých kopinatóčárkowitzé, tupozubé, konečné wšech wětši pobočních; stopky nejdelší, šerpiwaunké, brázdowané; okolík plochý, jakoby ze 5 laloků wýstřediwých složený, 8—10pramenný; pokrywka z lupenůw čárkowitzitínowitých, okolíku kratších, sehnutých; pokrywečky podobné, nestejně dlouhé, wněšné kwětůw delší; květy bílé; plátky wněšné kwětůw krajních na dvě rozklané: laloku jednoho nejwětšého obdlauhlého, nejtupějšího: dvojnazky zaokrauhlené, sotwa 1 1/2" dlouhé, s obrubau tlustau, wraubkowanau, bělawau, hřbetem nahnědlým, šerpiwaunkým. — W Lusitanii, Gallii, Italii, Dalmacii, Řecku, též Anglii na polích. Kwěte w čerwnu. ☉.

Slabě kořenná, druhy w lékařství užitečná; mladou na jedl za salát.

Podřadí 8.

TIMOJOWITÉ. SILERINEAE.

TIMOJ. SILER. ROSSKÜMMEL.

Kraj kalichový žubý. Plátky obvejčité, vykrojené, s lalůčkem webnutým. Dvojnážka po hřbetu čoučkovitě smačknutá. Nažky se šnorky nitovitými, wyvýšenými, tupými, prwotních 5, jichžto krajní 4 obrubují, wedlejší 4 méně wystawající. Brázdy pod šnorky prwotními 1praužkové.

T. orličkolistý. S. trilobum Scop. S. aquilegifolium Gaert. t. 22. Laserpitium aquilegifolium Jacq. aust. t. 147. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—6' vysoká, oblá, plná, autle brázdovaná, jako ostatní díly nejlysejší, nahoře wětwnatá; listy kořenové weliké, orličkovým podobné, dlouhořapíkaté, s řapíkem dwakrát na tré rozděleným, jehož každý díl nese úkroje tři, na konečném oddělené, s úkrojem prostředním řapíkatým, dole srdčitým, na pobočnicích spojené w úkroj na tré klaný; úkrojky konečné opět na tré klané, tupé a hrubě i tupě zubaté, hrotité, poboční toliko hrubo- a tupozubé, též hrotité; listy lodyhowé dolní na pošwách obširných, nadutých sedawé, kořenovým podobné; okolík obširný, plochý, mnohopramenný; pokrywka a pokrywečky žádné nebo nejhořejší menší, toliko žlístkaté neb žláloké, složené z lupínek nemnohých, kopinatých, krátkých, přšíwých; kwěty bílé; dvojnážky waječné, 4" dlouhé, černawě hnědé, se šnorky nahnědle rusými, na břiše s praužkami 2—4, širokými, powrchními. — Na kopcích mezi křowím w Evropě a Asii od Hispanie až na Kamčatku. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Ozdobná rostlina, dobře se hodící do zahrad, snadno se má za hladyš orličkolistý.

GALBÁNÍK. GALBANUM. GALBANPFLANZE.

We všem podobá se timoji, tolikože plod má praužky blízko šwů.

G. obecný. G. officinale Donn. Té rostliny toliko semeno znají.

Od ní pryskyřice, *galbán* nazwaná, w trojím způsobu. t. zrnatý, bochučkový a perský, z nichžto prwní nejlepší. Zápach jejich

jest nepřijemný, chuť ostrá a hořká. Sestávají z pryskyřice, silice, klovatiny, slivoviny, vytaženiny a j. Jindá v lékařství velmi vážena, nyní přichází v nepamět.

Podřadí 9.

ŠABREJOWITÉ. CUMINEAE.

ŠABREJ. CUMINUM. KREUZKÜMMEL.

Kraj kalichový se zuby 5 kopinatými, štětinovitými, nestejnými, stálými. Plátky podlauhlé, vykrojené, s lalůčkem vehnutým, přímě odstávajícím. Dvojnážka ze stran stažená. Nažky šnorkův bezkřídých: hlavních 5, nížových, drobněce měkkoostenných, pobočních obrubujících, vedlejších 4 více vystávajících, kolcatých. Brázdy pod šnorky vedlejšími 1praužkové. Semenice 2dílná. Semeno napřed poddutaunké, na hřbetu nadduté.

Š. obecný. *C. Cuminum Lin. Plenk t. 192. Schk. t. 80. Hayn. 7. t. 11. Düsseld. 13. t. 7.* Kmín krámský *Mat. Haj. 223. 6.* — *Wel. 269. c.* Kmín římský čili dlouhý. Kořen letní, tenkovřetenovitý, mrcasatě větewnatý; lodyha přímá, $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ vysoká, oblá, brázdovaná, lysá, na větve dlouhé rozsochaná; listy na pošvách krátkých, přilehajících, mázdrowitě obraubených sedavé, lysé, obyčejně třikrát vystěrbené: úkrojův čárkovitě štětinovitých, ostrých, pobočních na listech hořeních často 2dílných; okoliky protilisté, stopkaté, 3—5pramenné; pokryvky a pokrywečky delší okolikův a okoličkův z lupenův čárkovitě štětinovitých, celých anebo 3dílných; kwěty bílé, růžové nebo brunátné; dvojnážky 3—4" dlouhé, podlauhlé, na obojím konci ztenčené, rusé, šedé, šnorky hlavní s kolčíky krátkými, rovnými, vedlejší s hojnějšími, delšími, ponahnutými. — W Ethiopii a Egyptu hořením, w Ewropě jižné tu a onde se sází. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Nažky silně wonné, nahořkle kořenné, potřebuji w Ewropě jižné a Lewantu co kořeně do jídel a w lékařství. U nás místo nich běře se nyní anyz.

Podřadí 10.

ČUŘIDLOWITÉ. THAPSIEAE.

ČUŘIDLO. THAPSIA. THAPSIE.

Kraj kalichový 5zubý. Plátky eliptičné, celé, za-

končité, s koncem wehnutým anebo wewinutým. Dwojnažka po hřbetu smačknutá. Nažky s 5 šnorky: hlawními nitowitými, 3 prostředními na hřbetu a 2 pobočnima na ploše břišní, s 4 wedlejšími náhřbetními, čárkowitými, pobočnima blanowitokřídlatými: křídla celého; brázdy pod šnorky wedlejšími 1praužkowé; semenice 2dílná. Šemeno plaskosmačknuté.

Č. *garganské*. T. *garganica* Lin. *Gouan ill. t. 10. Sibth. t. 287*. Kořen mnoholetý, šedý, mrkwovitý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, dutá, nahoře wětewnatá, oblá, autle brázdovaná, lysá; listy obwodem okrauhlowejčité, 2—3krát wyštěrbené, lesklé: úkrojůw čárkowitých, ostrých, prodlauzených, po kraji nejcelejších, dolů běžících a stékajících se; řapíky kořenových listůw dlouhé, lodyhowých dolejší kratší a pak žádné; pošwy nejhořejší bezlisté; okoliky obsírné, mnohopramenné: pokrywka a pokrywečky z lupenůw skrowných, prchawých; kwěty žluté; dwojnažky 6''' dlouhé, 5''' široké, dole hluboko srdčité vykrojené, rusé, na hřbetu nahnědlé. — Na polích pomořských Ewropy středomořské jižnější a Mauritanie. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen plný šťawy leptawé jako turpít silně počištuje; potřebuje se proti wyraženinám a rozehnání otokůw.

Č. *smradlawé*. T. *Silphium Vivian. T. garganica β. Decand.* Podobá se předešlému, takže je mají za jeho pauhý odrodek; lodyha přímá, oblá, brázdovaná; listy wyštěrbené: úkrojůw mnohodílných, úkrojkůw jednoduchých, na tré klaných, všech čárkowitých, prodlauzených, obak srstnatých, po kraji podchlípených; pokrywky a pokrywečky žádné; dwojnažky 8''' dlouhé, dole srdčité. — Na wrších Cyrenských w Africe.

Viviani se domůwá, že staří od toho rodu brali silfium, kteréž u veliké wáznosti měli, a proti nemocem potřebowali, jako nyní čertowo lejno. Klejoprskyřiči museli z diwokých kořenůw dobýwati.

Č. *huňaté*. T. *villosa* Lin. *Lam. t. 206. Plenk t. 219. Schk. t. 76*. Lodyha oblá, lysá, hutná, 1½—2' vysoká, málo wětewnatá; listy třikrát wyštěrbené i s řapíkem huňaté: úkroje podlauhlé, chobotnatoprotisečné, nejdořejší sehnuté; pokrywky někdy žádné; okoliky obsírné, 8—12pramenné; kwěty žlutawé. — Na wrších w Ewropě středomořské, obzvláště w Hispanii.

Kořen ostrý jako předešlý potřebují jmenowitě proti lišejm a jiným wyraženinám.

HLADÝŠ. LASERPITIUM. LASERKRAUT.

Kraj kalichový 5zubý. Plátky obvejčité, vykrojené s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po hřbetu smačknutá nebo přioblá, 8křídla, nažky o šnorech 5 hlavních nitovitých, vedlejších 4, všech w křídélko wytažených; brázdy pod šnorky vedlejšími 1praužkové; semenice prostá, 2dílňá.

H. šivolistý. L. latifolium Lin. Jacq. aust. t. 146. Plenk t. 179. Schk. t. 67. Fl. dan. t. 1513. L. glabrum Crantz. Kořen mnoholetý, tlustý, dlouhovětenovitý, světlohnědý, čuprynatý; lodyha přímá, 2—5' vysoká, tuhá, oblá, přeautle brázdovaná, lysá, modrawě jinowatá, nahoře wětewná; listy řapikaté, dwakrát wyštěrbené: úkroje wejčité anebo podlauble wejčité, dole srdčité, vykrojené, nejčastěji úkosné, nerozdělené nebo konečné kořenových na tré klané, wšecky hrotitozubaté, na rubu siwé a lysé, nebo wíce méně srstnaté, buď wšecky řapičkaté nebo 2 pod konečným sedawé; listy nejhořejší na pošwách napuchlých sedawé, méně složené: úkrojkůw někdy kopinatých, nezubatých; řapíky lysé nebo chlaupkované; okolíky weliké, ploché, mnohopramenné; pokrywka z lupinkůw mnohých, štětinočárkowitzkých; kwěty* bílé nebo čerwenawé; trubka kalichowá pýřitá; dwojnažky širokowaječné, 3—4" dlouhé, uzralé, obyčejně lysé, křídla šnorkůw vedlejších rovná nebo čeritá, celá nebo wraubečkovaná. — W hájích a křowistích na wrších wápenných po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen hořký a semeno též kořeněné druhy se potřebowaly w lékařstwu; i po tu dobu lid sprostý si jich wáží.

H. obecný. S. Siler Lin. Jacq. aust. t. 145. Plenk t. 178. Hayn. 7. t. 7. Kořen jako předešlého; lodyha přímá, 3—6' vysoká, oblá, hutná, autle brázdovaná, lysá, probýbaná; listy kořenové a dolní lodyhowé třikrát wyštěrbené, nejlysejší: úkroje kopinaté nebo waječné, nejcelejší, hrotité, poboční dwa pod konečnými dolů sbíhawé; řapíky listů kořenových dlouhé, lodyhowých žádné, které na pošwách krátkých sedí a méně jsau složené; okolíky obšírné, mnohopramenné; pokrywka a pokrywečky z lupenůw mnohých, kopinatočárkowitzkých, nejostřejších; dwojnažka 3 1/2" dlouhá, čárkowitzopodlaublá, s čnělkama podhnutýma, na nažky přitlačeníma, hnědá, křidel rusých. — Na podhoří we křowistích po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen aromatický potřebuje lid wenkowský co domácího prostředku; nažky kořenné, hořké a stěnicemi zapáchající potřebovaly se v lékařství jako kmín a fenykl; dávají silici modrau. Jest *ligusticum*, jehož semena Římané do všech pokrmův dávali.

Podřadí 11.

MRKWOWITÉ. DAUCINEAE.

MRKEW. DAUCUS. MÖHRE.

Kraj kalichový šzubý. Plátky obwejíité, s lalůčkem wehnutým, wněšné často paprskující, hluboko na dvě klané. Dwojnažka po hřbetu smačknutá, wejčítá nebo podlauhlá. Nažky s 5 šnorky hlawními, niřowitými, štetinkatými, 3 prostředními na zádech, 2 pobočnima na straně břišní; wedlejší 4 stejné, wystálejší, křidlaté, w řadu jednoduchau kolcůw rozdělené; brázdy pod šnorky wedlejšími 1praužkové. Semeno napřed ploškaunké.

M. obcná. D. *Carota* Lm. *Fl. dan. t. 723.* Jacq. *h. vind. 3. t. 78.* Engl. *bot. t. 1174.* Plenk *t. 176.* Hayn. *7. t. 2.* *Düsseld. 8. t. 10.* Wagn. *1. t. 61.* Mrkew *Mat. Háj. 105.* — *Wel. 129.* Celá wíce méně srstnatá; lodyha přimá, 1½—4' vysoká, brázdowaná, wíce méně wětewnatá; listy 2—3krát wyštěrbené, bezleské; úkroje obwodem eliptičné, dole zaužené, krátkobrwité, proti-sečné: úkrojkůw čarkowitých, hroitých; okolíky konečné, weliké, mnohopramenné, husté, ploché nebo wypuklé, odkwětlé stažené a podduté; pokrywka obyčejně zdělí okolíku, někdy toliko do pola sahající; lupenůw na tré klaných nebo wyštěrbených, s úkrojky šidlowitými, přeostřými; pokrywky z lupínkůw mnohých, mázdřitobraubených, brwitých, celých anebo wněšných na tré klaných; kwěty bílé; u prostřed okolíku někdy kwět ojedinelý; stopečkatý, několik lupeny pokrywkwými obklíčený, černě brunátný, podtworný; dwojnažky obwodem podlauhlowaječné, málo smačknuté, 2''' dlouhé, nahnědle šedé: kolce šnorkůw wedlejších rovné, zdělí příčného průměru nažky na konci udičité. — Na lukách suchých, w řídkých lesech, z rowin až na podhoří po celé Ewropě, sewerné Asii a Americi. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Půwodní jest mrkew *planá* (D. C. *sylvestris*) s kořenem tenkowřetenowitým, wětewnatým, bělawým, tuhým; jehož odrodek β jest *zahrádní* (*sativa*) we všem wětší, s kořenem wětším, tlustým, wřetenowitým anebo zakulatělým, na konci málo wětewnatým, dužnatým,

bledě žlutým ano i žlutočerveným. Poslední všude se sází, protože jest wariwo výborné; též dělají z mrkwe surogat káwowý; čerstvě nastrouhaná slouží k obkládání otokůw, a šťáva zahustlá anebo powídla proti kašli a chraptivosti co domácí prostředek; též i semena plané mrkwe užívají.

Podřadí 12.

ŠUTRANKOŮVITÉ. ELAEOSELINEAE.

ŠUTRANKA. ELAEOSELINUM.

Kraj kalichový sotwa 5zubý. Plátky obwejšité, vykrojené, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po hřbetu přismačknutá, oblaunká, škrídlá. Nažky se šnorky 5 hlawními, nitowitými, 3 prostředními na zádech, 2 postranními mezi křídlem a krajem žilowitým položenými; wedlejšími 4, wnitřními tupými, wněšními w křídlo rozšířenými blanowité; praužky pode všemi šnorky hojnosičné, pod šnorky hlawními tenší a užší; břišni 4. Semeno pololunowité.

Š. koprnikowá. *E. meoides Koch.* *Laserpitium meoides Desf. atl. t. 69.* *Thapsia meoides Guss.* Listy dwa-krát wyšěrbené; řapíky a žily listowé mrtnaté; úkrojky mnohodělené na lalůčky štetinowité. — W Mauritanii okolo Algíru, Tangeru a na Sicilii.

Podřadí 13.

DEJWORCOŮVITÉ. CAUCALINEAE.

DEJWOREC. CAUCALIS. HAFTDOLDE.

Kalich zubůw 5 wejšitokopinatých. Plátky obwejšité, vykrojené s lalůčkem wehnutým, wněšné paprskující, hluboce na dvě klané. Dwojnažka po stranách přismačknutá. Nažky se šnorky 5 nitowitými, štetinatými nebo kolcatými, 3 prostředními na zádech, 2 postranními na ploše spojkové; s wedlejšími 4 wyniklejšími w jednoduchau řadu kolcůw hluboce rozdělenými; praužky w každé brázdě pod šnorky wedlejšími ojedinelé, a na ploše spojkové 2. Semenice tuhá na konci na dvě klaná. Semeno wewnuté nebo po krajích wehlípené.

D. mrkwowitý. C. daucoides Lin. Jacq. aust. t. 157. Schk. t. 61. Hoff. umb. t. 1. f. 4. C. leptophylla Lam. Kořen letní; lodyha přímá, $\frac{1}{2}$ —1' vysoká, brázdovaná,

lysá nebo nahoře roztraušeně srstnatá; listy 2 anebo 3-krát vyšťerbené: úkrojův čárkovitých, ostrých, dolní řapíkaté, hoření sedavé na pošvách podlauhých, mázdřitě obraubených, srstnatých; okolíky dlouhostopkaté, 2—5pramenné; okolíčky skrownokvěté, z květův obojakých a samčích složené, jichž první kratěji stopečkované; pokryvka žádná nebo hlupenná; pokrywečky chudolupenné, kratší stopeček; květy bílé, pokrajní paprskující; dvojnážka 4" dlouhá, obvodem eliptické podlauhlá, po stranách poněkud stažená; šnorky hlavní na nážkách sotva čnějící, se štětiniami obdálnými, krátkými, šnorky vedlejší přeširoké a silně vynikající s jednoduchau řadau kolcův rovných, na konci hákovitých, u prostřed protažené žlábkem podélným, jenž i po tlustém spodku kolcův pokračuje. — Na polích Evropy jižně a prostřední až do Taurie a Persie. Květe v červenou a lipnu. ☉.

Druhy w lékařství se potřeboval.

TOŘICE. TORILIS. BORSTDOLDE.

Zubův kalichových 5, trojúhlokopinatých, ostrých, stálých. Plátky obvejčité, vykrojené s lalůčkem wchnutým, wněšně větši na dvě klané. Dvojnážka po straně stažená. Nážky s 5 šnorky hlavními štětinkatými, 3 prostředními na hřbetu, 2 pobočnými na ploše spojkové, s vedlejšími nesaucími množství kolcův, celau brázdu (pod kolci 1praužkowau) zaujímajících. Semenice štětiniovitá, na dvě klaná. Semeno po kraji wchlípené.

T. třebulowitá. *T. Anthriscus Gmel.* *Tordylinum Anthriscus Lin. Jacq. aust. t. 261.* *Caucalis Anthriscus Scop. Fl. dan. t. 919. Engl. bot. t. 987.* Kořen letní, tence wřetenowitý, mrcasatowětewnatý, nahnědle rusý; lodyha přímá, 1—4' vysoká, oblá, přitlačenými chloupky jako i listy šerpiwá, nejodstáleji od dola wětewnatá; listy lodyhowé dolní na krátkých pošvách řapíkaté, vyšťerbené: úkrojův hluboce protisečných s laloky nejostřeji zpilowanými, hořeními celými; listy lodyhowé hoření na pošvách sedavé, vyšťerbené a nejhořejší trojdílné: úkrojku konečného prodlauzeného, zubatopilowaného; okolíky na stopkách dlouhých, hranatých protilisté, 4 5pramenné; pokryvka z lupenů 4—5 čárkovitě nitovitých; pokrywečky hlupenné; květy bílé, porůžowělé; dvojnážky asi 2½" dlouhé, s kolci o polowici delší-

mi nežli širšími, na konci ponahnutými. — W plotech, křowistich po Ewropě. Kwěte w lipnu. ☉.

Semena, wši žebračné jmenowaná, chytají se na šat.

Podřadí 14.

WOCHLICOWITÉ. SCANDICINAE.

WOHLICE. SCANDIX. NADELKERBEL.

Kraj kalichowý nepatrný nebo přípětizubý. Plátky obwejšité, utaté, nebo vykrojené, často opatřené lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po straně přismačknutá, zobanem nejdělsím ukončená. Nažky s 5 šnorky tupými, stejnými, pobočnými obrubujícími. Brázdy bez praužek nebo s nepatrnými. Semenice na konci rozštipnutá. Semeno oblonadduté, napřed hluboce žlabowité.

W. hřebenatá. S. pecten-Veneris Lin. Fl. dan. t. 844. Engl. bot. t. 1497. Kořen letní, tence wřetenowitý, bělawý; lodyha přímá, 3—9" vysoká, oblá, autle brázdowaná, od dola chudowětwná, nahoře wíce méně krátkomrtnatá; listy 2—3krát wyštěrbené: úkroje zaokrauhlé, protisečně mnohodílné s úkrojky autlymi, čárkowitými, ostrými, hrotitými; okoliky protilisté a konečné, na stopkách listu kratších, 1—3pramenné, bepokrywečné; okoliky asi 10kwěté; kwěty drobné, bílé, pokrajní přečrát-kostopkaté, obojaké, prostřední dlaustopečné samčí; pokrywečky nečastěji složené z lupinkůw na dvě neb tři klaných, řídko celých, brwitých; dwojnažky obwodem čárkowitopodlahlé, wybihající w zoban 1½" dlahý, po hřbetu smačknutý, dwojradně mrtnatý; šnorkůw 5 na nažce plochých, naboru šerpiwaunkých; brázdy auzké, tmawohnědé, autle praužkowané; čnělky rovné, 3—4krát dělsí nežli oběnělčí. — Na rolich a zelnistich po nejwětším dílu Ewropy, Malé Asie a Afriky sewerné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Plody swými znamenitá rostlina, majcí vlastností kerblíku; před časy w lékařstwf se užíwala.

W. wlasá. S. australis Lin. Sibth. t. 285. Wylia australis Hoff. umb. 1. t. 2. f. 1. Jměním předešlé podobná. Kořen letní; lodyha přímá, oblá, wětwnatá, dole i s pošwami chlupatá; okoliky protilisté, krátkostopkaté, 1—2pramenné; pokrywka žádná; okoličky 8—10kwěté; pokrywečky složené z lupinkůw wejčitých, mázdřitě obraubených, přímých, kwěty bílé obkličujících, pod seme-

nem pak podhnutých; plátky pokrajní paprskující, obwejitě, celé, ostatních málo delší; dvojnážky asi 1" dlouhé, se zobanem po stranách smačknutým, všude jako nážky samé nahoru šerpiwým. — W Ewropě jižně, na rolích a škrobotinách. ☉.

We vlasti jedl ji co wariwo. Řekowé ji potřebowali k vyhánění moče a jmenowali *scandix*.

TŘEBULE. ANTHRISCUS.. KLETTENKERBEL.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejitě, ufaté nebo vykrojené s lalůčkem wehnutým, často nejkratším. Dvojnážka po straně stažená, zobanitá zobanem semena kratším. Nážky přiblé, bez šnorkůw, se zobanem toliko šsnorkowým. Semenice na konci na dvě klaná. Semeno oble vypuklé, napřed hluboce žlábkowité.

T. lesní. A. sylvestris Hoff. umb. t. 1. f. 19. Chaerophyllum sylvestre Lin. Jacq. aust. t. 149. Plenk t. 208. Schk. t. 73. Hayn. 1. t. 33. Düsseld. suppl. 1. t. 33. Mrkaus. Kořen mnoholetý, mrkwowitý, wětewnatý; lodyha 3—4' vysoká, přímá, brázdovaná, dole srstnatá, nahoře lysá, wětewnatá, dutá, na kolínkách ztlustlá; listy obwodem široce wejčítokopinaté, ostré, dwakrát wyšterbené: úkroje nejdolejší hluboce protisečné, prostřední podlahlé, střihanozubaté, hořejší celé, splýwající: úkrojky všech kopinaté, nejkratšeji zakončitoohrotité, po kraji šerpiwaunké, na líci tmawě zelené, wezpod blede a po hlawních žilách chlaupkowané; okoliky konečné, weliké, mnohopramenné, ploché; pokrywky žádné; pokrywečky z lupinkůw mnohých, wejčitých, ostrých, brwitých, pak sehnutých; kwěty bílé; dvojnážka 4''' dlouhá, podlaublá, hladká nebo roztraušeně tupobradawičnatá; zoban s brázdami pátý díl plodu zaujímajícími. — W plotech, křowistich, sadech, štěpnících po Ewropě až na Kawkaz. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Třená wydává zápach nepřisenný; dáwa špatnou pícei, a proto se jí dobytek nedotýká. Prostý lid ji bere k léčení. Míwá se od nezběhlých za bolehlaw.

T. zahradní. A. Cerefolium Hoff. umb. t. 1. f. 21. Scandix Cerefolium Lin. Jacq. aust. t. 390. Plenk t. 205. Engl. bot. t. 1268. Schk. t. 73. Hayn. 7. t. 41. Třebule nebo kerblik Mat. Háj. 138. b. — Wel. 158. Kerblik obecný Presl. Kořen letní nebo ozimý, tenkowřetenowitý, bělawý; lodyha přímá, 1—2' vysoká, oblá, autle

brázdovaná, wětewnatá, pod kolínky máličko oteklá a nad nimi pýřitá, ostatně lysá; listy obwodem trojúhlé, třikrát wyšterbené, bledozelené, na líci lysé, na rubu po žilách jakož i řapíky roztraušenosrstnaté: úkroje široce okrauhlé, hluboce protisečné, s úkrojky kopinatými, tupými, krátkohrotými, přízubatými; okoliky protilisté a konečné, krátkostopkaté nebo sedawé, z 3—4 pramenů pýřitých; pokrywka žádná; pokrywečky polowičné, z 2—3 lupínkůw odstáwajících, kopinatých, krátkosrstnatých; kwěty drobné, bílé; dvojnažky obwodem čárkovité, 4''' dlouhé, hladké, černé; zoban brázdovaný, skoro zděli polowičky nažkové; čnělky stálé, delší nežli oběnělčí. — W křowistích a plotech, podlé lesůw w Evropě jižně a prostředni východni. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Kerblik wšude na zahradách se sází a slauží co koření kuchyňské, též i w lékařství se potřebuje. Snadno se pomíchatí může s tetluchau dlanhopokrywkwou (str. 727.).

T. wlasoplodá. *A. trichosperma Schult.* *Chaerophyllum trichospermum Schult.* Kerblik wlasoplodý. Podobá se dokonce předešlému, liší se ale dvojnažkami čárkovitými, štětkatě měkkoostennými, brázdami na zobanu zděli polowičky nažkové. — W plotech, křowistích w Čechách, kdežto se potřebuje s předešlým. Kwěte téhož času. ☉.

T. obecná. *A. vulgaris Pers. Hoff. umb. t. 1. f. 24. Koch umb. f. 59. 60. Scandix Arthriseus Lin. Jacq. aust. t. 154. Engl. bot. t. 818.* Kořen letní, teničký, wřetenovitý, mrcasatý; lodyha přímá, 1' vysoká, oblá, brázdovaná, lysá, odstále od dola až na horu wětewnatá, někdy jednoduchá; listy dwakrát wyšterbené, wezpod po žebrách roztraušeně chlupaté: úkrojůw wejčitých, protisečných, s úkrojky podlahlokopinatými, ostrými, krátkými; řapíky chlupaté; pošwy chlupatobrwté; okoliky protilisté, krátkostopkaté, nebo sedawé, z 2—3 pramenůw, někdy na konci řídko mrtnatých; pokrywka žádná; pokrywečky 1stranné, z lupínkůw 3—5, wejčitokopinatých, šídlowitě ukončených; stopečky wzhůru tlustnaucí; kwěty drobné, bílé; čnělky přisedawé; dvojnažky černé, 2¹/₂''' dlouhé, wejčitokopinaté, kolci šídlowitými, udičitými pokryté, zoban s brázdami zděli třetiny nažkové. — Na mistech neobdělanych podlé cest. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Semena chytají se šatu a slowau *žebrácké wši*.

KRABILICE. CHAEROPHYLLUM. KÄLBERKOPF.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky obwejíité, vykrojené, s lalúčkem wehnutým. Dwojnažka po straně smačknutá nebo stažená. Nažky s 5 šnorky tupými, stejnými, pobočnými obrubujícimi. Břicho žlábkem hlubokým opatřené. Brázdy 1praužkové. Semenice na dvě klaná. Semeno oblonadduté, w přerezu poloměsíčité.

K. mámiwá. C. temulum *Lin. Jacq. aust. 65. Fl. dan. t. 918. Engl. bot. t. 1521. Hayn. 1. t. 34. Myrhis temula Gaert. t. 10.* Kořen letni nebo ozimý, tenkowřetenowitý, hnědošedý, mrcasatý; lodyha 1—2' vysoká, přímá, oblá, mrtnatá, nahoře někdy srstnatá, wětewnatá, hutná, stejná nebo u kolínek napuchlá; listy dwakrát wyšěrbené, obak chlupataunké: úkroje wejčítodlauhlé, střiřhanozaubkowané: úkrojkůw nejkratsích, brotitych; okoliky nerozwitě nachýlené, dlahustopkaté, protilisté, 5—6pramenné: pramenůw prostředních 2—3 kratsích, tensích, kwět samčí nesaucích, wněšných 3 silněšich delšich s kwětem obojakým; pokrywečky z lupinkůw wejčítokopinatých, špidlatých, brwitých; kwěty bílé; plátky lysé; čnělky podhnuté, co oběnělčí dlahé; dwojnažky 3¹/₂''' dlahé, sotwa čárkowané. — W křowistich, plotech a štěpnících po Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu ♂.

Rostlina podezřelá, jižto mřwáwajř za bolehlaw.

K. bulwatá. C. bulbosum *Lin. Jacq. aust. t. 63. Fl. dan. t. 1768. Plenk t. 207. Hayn. 1. t. 32.* Krkoška. Kořen mrkwowitý nebo řepowitý, bílý, dužnatý, mrcasatý wypaušři lodyhu přímou, někdy co muž vysokou, oblau, autle brázdowanou, pod kolinky někdy napuchlými zauženou, dutou, dole skwrnatau a nazpátek srstnatau, nahoře lysau, wětewnatau; listy 3—4krát wyšěrbené, na rubu po žilách jako jejich řapiky mezi úkroji chlupaté: úkroje protisečné, úkrojkůw čárkowitokopinatých, ostrých; listy hořeni lysé nebo po žilách chlupaté: úkrojuůw čárkowitých; okoliky konečné, ploché, z 20—21 pramenůw lysých, oblých složené; pokrywka tlupenná, kopinatá, mázřřitě obraubená; pokrywečky z lupinkůw 5, wejčitych, kopinatých, špidlatých, lysých; kwěty bílé; čnělky krátké, rozewřené, skoro dlahé co oběnělčí; dwojnažky 3''' dlahé, rusé. — We křowistich, lesech wřhaunkých po Ewropě až do Sibirie a Persie. Kwěte w čerwnu a lipnu ♂.

Kořen chutný jako pastynák jedř a we Wřdni a w U-

hřích na trh plnášejí. Pro skvrnatost lodyhy někdy se míchá s bolehlawem.

ČECHŮVIC. MYRHIS. SÜSSDOLDR.

Kraj kalichový, nepatrný. Plátky obvejčité, vykrojené, s lalůčkem wehnutým. Dvojnážka po stranách smačknutá. Semeno wewinuté, oděné dvojnásobnau blanau, jichžto wněšná wywýšená w 5 šnorkůw, u wnitř dutých, wnitřní ale ztuha přirostlá. Prauzky žádné. Semenice na konci rozklaná.

Č. *wonná*. M. *odorata Scop.* *Scandix odorata Lin.* *Jacq. aust. ap. t. 37. Plenk t. 205. Engl. bot. t. 697.* Kořen mnoholetý, tlustowřetenowitý, wětewnatý, mnohoblavý, nahnědlý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, oblá, brázdovaná, wětewnatá, lysá anebo přiřuhatá, na kolínkách huňatá; listy weliké, pýřité, s řapíky a řapíčky huňatými, w obvodu 3úhlé, 2—3krát wyštěrbené; úkroje wejčítokopinaté, pilované, krátce hrotité, dolení protisečné, hoření zponěáhla se zužující a zkracující, splýwawé w konec dlauhý, hluboce zubatý; okoliky skoro ploché, mnohopramenné; okolík konečný s kratší stopkau a skrownějšimi prameny; wnitřní kwěty okoličkůw samčí a neúrodné; pokrywka žádná; pokrywečky z lupínkůw 6—7 sehnutých, kopinatých, zakončitých, skoro zcela mázdřitých, brwitých; kwět bílý; dvojnážky w obvodu čárkowitě podlauhlé, zakončité, 8''' dlauhé, šedohnědé, lesklé. — Na lukách lesních, horských a podhořských po Ewropě jižně a prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Nač zapáchá silně skoro anyzem. Tu a onde ji sázejí w zahradách; kořen dáwají do poléwek, a nať potřebují jako kerblík čili třebuli zahradní.

Podřadí 15.

TROMINOVITÉ. SMYRNEAE.

PERNATKA. LAGOECIA. FEDERKNOPF.

Ušťů kalichových 5 welikých, hřebenowitých. Plátky kalichu kratší, obsrdčité na dvě klané, ušťůw osinatých. Waječník 2pauzdřý: pauzdra 1 pometajícího. Plod tedy složený z jediné nažky wejčité, kalichem wěněčené, pýřité, tam žlábkem (okazujícím místo druhé nažky). Semeno tam žlábkem znamenáné, a tudý nepochybně wewinuté.

P. kminová. L. cuminoides Lin. Lam. t. 142. Sibth. t. 243. Schk. t. 48. Plenk. t. 123. Cuminum sylvestre Mat. Wel. 270. c. Kořen letní, tenkowřetenovitý, mrcasatě wětewnatý, nárýšawý; lodyha přímá, třebas 2' vysoká, oblá, brázdičkovaná, wětewnatá, nejlysejší; listy wystěrbené: úkroje stříčné nebo střídawé, wejčité, stejné, hrubě 3—5zubé: zubůw osinatých; listy kořenové a nejdolejší řapikaté, ostatní na pošwách sedawé; stopky protilisté; okoliky složené, mnohopramenné, dříwe nachýlené, pak polokulowaté; pramenůw krátkých 1kwětých; pokrywka z 8—10 lupenůw hřebenowitě wystěrbených, s úkroji štětínowitě ukončenými; pokrywečky z lupinkůw 4, taktěž hřebenowitě wystěrbených, štětínowitě ukončených, kwět každý, stopkatý zaobalujících; plátky bílé. — Na polích a winicích w Galacii, Persii, Řecku, Kretě, Lybii a Hispanii. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Semena welmi kořenná potřebujf we vlasti jako kmín, a Řekowé jej jmenuj diwokým.

STRAČÍNOHA. ECHINOPHORA. STACHELDOLDE.

Kraj kalichowý 5zubý. Plátky obwejčité, wykrojenné, s lalůčkem wehnutým, nebo wněšné wětší na dvě klané. Čnělky kwětu samičihó prodlaužené, niřowité, 2, pořídka 3. Dwojnažka wejcowitá, přióblá, zawřená lůžkem dutým, krátce zobanitá, zobanu čnějčihó. Nažky s 5 šnorky zatlačenými, řerabitými, čeritočárkowanými, stejnými; brázdy o 1 praužku, blanau pawučinatou přikrytém. Bilek hluboce wewinutý.

St. obecná. E. spinosa Lin. Cav. ic. 2. t. 127. Sibth. t. 265. Lam. t. 190. ff. 1. Decand. mem. 6. t. 16. Stračí nůžka II. Mat. Wel. 160. Kořen wřetenowitý, mnoholetý; lodyha přímá, 8—12" vysoká, od dola odstále wětewnatá, brázdovaná, tupohraná, změlka klikatá, hutná, lysá nebo nahoře pýřitá; listy bělozelené, jednoduše nebo 2krát wystěrbené, přetuhé: úkrojůw čárkowitých, pětiojhraných, na lici žlábkowitých, kolcem ukončených, na pošwách krátkých, žlábkowitých sedawé; listy hoření jednoduché nebo na tré klané; žila hlavní hranatá, brázdovaná, na lici žlábkem mēlkým opatřená; okoliky konečné, z 6—15 pramenůw silných, čárkowaných, lysých anebo pýřitých, rozewřených; pokrywka z lupenůw okolika delších, kopínatočárkowitých, kolcem ukončených, pýřitobrwitých; okolíčky s pokrywečkau je-

dnostrannau, složenau z lupinkůw 4, wejčítokopinatých, okoličku delších, koleem ukončených; kwěty bílé, pokrační samčí stopečkaté, prostřední samčí s čnělkama dlouhýma; po odkwětení konec pramenu rozširující se nabývá tvaru objehlateowitého, lupínky pokrywkové a stopečky kwětůw samčích dohromady srostaji, čímž powstawa palička kostřbatá konci nadřečených dílůw, dutá, a w dutině chowající dvojnažku u prostřed čumící koncem swým a čnělkami z paličky. — W písku na pomorích středomořských. Kwěte w čerwnu a lipnu 4.

Kořen jedí jako pastynák.

DRAPOBÝL. ARCTOPUS.

Kwěty mnohomanželné. Kraj kalichowý bzubý. Plátky kopinaté, s koncem ostrým, celým, wehnutým. *Samčí kwět*: Tyčinky dwakrát delší nežli koruna; občnělejší ploché; čnělky 2, nejkratší, padawé; waječník pometající. *Kwět samčí*: Tyčinky žádné; čnělky 2, dole ztlustlé, na konci rozewřené. Dwojnažka wejčítá, zobanitá, kalichem wěččená, od dola až nahoru s pokrywkau slepená, na bříše žlábkem znamenáná, nerozpoltící se, ano brž 2pauzdrá, pauzdra jednoho pometajícího. Semeno tedy jediné, okrauhlé, tam nadduté, tu žlábkem znamenáné.

D. ječatý. A. echinatus Lín. *Ker. reg. t. 705. Burm. afr. 1. t. 1. Pluk. alm. l. 172. f. 5.* Kořen wřetenowitý, wně hnědý; lodyha žádná; listy kořenowé k zemi přitlačené, wýstředně rozpoložené, zaokrauhlé, na tré klané; úkrojůw ostře dwakrát zubatých, štětinatobrwitých, z úžlabička na lici vypauštějících kolce (1—3—5) wztýčené, dlouhé, rowné, šzilé; žil sítkowitě řídce rozvětwených; řapíky ploché, asi 2" dlouhé, pod listem 3" široké, dole pošiwé; okoliky samčí složené, stopkaté, jalowé, ačkoli promíchané s několika samčími; okoličky kulowaté, s pokrywčkau šlupennau; okoliky samčí úrodné, sedawé, s pokrywkau z 4 lupenů kořowitých, srostlých, sítkowaných, koleatozubatých, plody obkličující; plátky bílé. — Na pahrbcích na Předhoří dobro nadějského. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Kořen pryskyřičnatý a kořený slauží k čistění krwe a proti slizotokům.

KADIDLOWKA. CACHRYS. NUSSDOLDE.

Kraj kalichový šzubý, pořádku nepatrný. Plátky vejčité, celé, na konci wewinuté nebo wehnuté. Občnělejší zpleštilé, krátké, na plodu zralém sotwa patrné. Dwojnažka oduřelá, na přeřezu přioblá nebo přídwojčatná. Nažky o 5 šnorcích tlustých, na přeřezu rozličných. Břicho skoro zšíří nažky. Semeno mnohopraůžkaté, silně wewinuté.

K. zubokojná. C. odontalgica Pall. ic. t. 9. f. 1—3. Kořen mrkwovitý, předlaubý; lodyha přímá, 1—2'' vysoká, wětwtá; wětwtí doleníh stříčnych, hořeni h po 3—4, často rozwětwených; listy šedopýřité, wšecky kořenowé, dost hojně, 3—4krát wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých anebo podlaubých, přiblížených, trojmonaseknutých; pokrywka a pokrywečky obyčejně šlupenné, padawé; paprsky dlahé, tenké; kraj kalichový nepatrný; plody podlauhlé, se šnorky zpleštilými, hladkými, lysými. — Na suchopařích w Asii sewernější. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen má chuť přeostrau, kořennau, působí slintání, a w Sibirii slauží proti bolení zubůw.

K. zrnatá. C. pterochlaena Decand. Cachrys sicula Lin. Sibth t. 278. Lořen přeřrubý, zápachu kořenného; lodyha přímá, tupohraná, brázdowaná, jako ostatní díly nejlysejší, dwojčatně nebo přeřslenatě wětewnatá; listy kořenowé weliké, krátkořapíkaté, mnohokrát wyštěrbené, tuhé, bělawě zelené: úkrojůw na tré klaných, s lalůčky čárkowitými, žlábkowitými, skoro pichlawými, po kraji šerpiwaunkými; řapík a jeho díly hranaté, brázdowané; listy hořeni stříčné; pošwy nejhořejší s listy jednoduše wyštěrbenými anebo bezlisté; okoliky na stopkách brázdowaných konečné, wětší postranních, ploché, z pramenůw mnohých, hranatých složené; pokrywka z 5 lupenůw čárkowitých, sehnutých, ostrých; pokrywečky z lupenůw 5—6, čárkowitých; čnělky rozewřené; dwojnažky zakulatělé, tlustě a tupě ššnorečné, po šnorcích wšude zrnatoměkkoostenné, s brázdami hlubokými, nejtěsnějšími. — W Mauritanii, na Sicilii, w Beocii, na Cypru. 4.

Kořen potřebuj k drážďení w slabostech.

KRAWAJEC. PRANGOS.

Kraj kalichový šzubý. Plátky vejčité, celé, na konci nadwinuté. Občnělejší zpleštilé, na plodu sotwa wystawající. Dwojnažka na přeřezu přioblá, s břichem

širokým. Nažky po hřbetu smačknuté, se šnorky 5, hladkými, dole tlustými a ukončenými v křídla blanovitá, kolmo postavená. Semeno mnohými praužkami obklopené. Bilek wewinutý.

K. pícné. *P. pabularia Lindl. in Journ. Soc. Lond.* 1825. n. 37. p. 7. Bylina s kořenem velikým, dužnatým, nahoře 1½ w objemu majícím, z množství pupenůw složeným, mnohými vlákný od listůw starých přikrytým a před zimou ochráněným. Z každého pupenu vyniká mnoho listůw 2' dlouhých, mnohokrát vyšterbených, lysých, přewonných jako dobré jetelové seno, úkroje jejich úzké, jednoduché nebo na tré klané; řapík dole pošwivý, nahoře oblý, hladký, autle čárkovaný, druhé díly řapíku nesau 6—10 úkrojůw, w nichžto potravní částky u veliké hojnosti; lodyha vyšší muže; listy její autle a hluboce protisečné, s úkroji pobočními ždílnými, úkrojkem konečným větším a často žubým; okolíky samiči úzlabičkové, kratší listůw siwých, složené; okolíky samičí pro sebe; pokrywka a pokrywečky z lupenůw 5—6, kopinatě wejčítých, kratších nežli prameny a stopěčky; kwěty žluté; dvojnažka 8—9" dlouhá, s čnělkama křiwýma, na oběnělci velikém, dužnatém, ušty kalichowými zkorkowatělými wěněná. — W Indii východní mirné okolo Imbalu čili Drazu. †.

Seno té rostliny nad míru chwálí co zimní píci pro owce a kozy, ano i pro howěaf dobytek; semeno prý koňům zapaluje oči a působí tak časnu slepotu. Píce ta zahřšwá, čerstwě vykrmuje, zahání motolice, na něž tisíce owcf hynau. Tyto vlastnosti, veliká zporost, snadné chowání na špatné půdě a trwanliwost dělají z ní nejhlawnějš rostlinu. Stojí jednau w půdě, nepotřebuje se okopáwati, ani plíti, ani hnojiti, a tak podlé zkušení třebas 40 rokůw pořád po sobě trwá. Wřesowišťe a bařiny mohau se jí udělati úrodnými; dlouhým suchem ale vyhynuje. Jelikož jest bylinau obrowskau, náleži semena na 1' od sebe do dřer na palec hlubokých zakládati. W prwních třech letech nedává užitku, může se ale mozi ní wojtěška naseti a na pastwu potřebowati.

BOLEHLAW. CONIUM. SCHIERLING.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obsrdčité, přiwykrojené, s lalůčkem nejkratším, wehnutým. Dvojnažka po stranách smačknutá, wejčítá. Nažky se šnorky 5, wyniklaunkými, řerabatowraubkowanými, stejnými, pobočními obrubujícími, Brázdy mnohočárkowané, nepraužkaté. Semenice na konci na dvě klaná. Semeno se žlábkem hlubokým, těsným a zdwojnásobněné.

B. blamatý. C. maculatum Lin. Jacq. *ausl. t.* 156. *Plenk t.* 183. *Schk. t.* 62. *Hayn. l. t.* 31. *Düsseld. 4. t.* 14. *Wagn. l. t.* 99. *Bolehlaw Mat. Háj.* 332. — *Wcl.* 379. *B. blamatý Amerl. jed. ob.* 4. Kořen ozimý, tence wřetenowitý, wětewnatý, bělawý; lodyha přimá, 3—7' vysoká, oblá, autle brázdowaná, obyčejně hnědočerveně blanatá čili skwrnatá, lysá jako ostatní díly, nahoře wětewnatá: wětwi sochatých anebo po 3—5 přesleněných; listy tmawě zelené, lesklé, 3krát wystěrbené: úkroje wejčitopodlauhlé, ostré, hluboce protisečné, s úkrojky střihanozubatými, krátkohrotými; listy dolní na řapících oblých, brázdovaných, dutých, listy hoření sedawé, na pošwách úzkých, mázdřitoobraubených; okolíky mírné, skoro ploché, z 12—20 pramenůw jako stopečky šerpiwaunkých; pokrywka z lupenůw mnohých, sehnutých, kopinatých, zakončitých, mázdrowitě obraubených; pokrywky polowičné, z 3—4 lupinkůw kopinatých, dole srostlých, kratších anebo dlahých co okolícky; kwěty bílé; dvojnazky 1½" dlahé a skoro taktěž široké, šedohnědé; šnorcky polozralých zejkwanouzlaté, pak čerité. — Na půdě dělané, rumištič, podlé cest, w křowi a plotech po nejwětším dílu Ewropy, Asie a nyní také zdiwočelý w Americi sewerné a jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Čerstwá a usušená naf wydává pach myšínau, anebo jak jiní chtějí, kočičím močem, a náleží k rostlinám okoličnatým nejjedowatějšim, ačkoli rozpkem jest přewyššen. Listy jsau ale wýborný lék, obzwláště wýtal z nich udělaný. Náleží je před samým kwětením sbrati. W dobré půdě pozbývá skwrn čili blam a tenkrát snadně se může poměhati s petruzelí a kerblíkem, který omyl již mnoho nešťestí způsobil. W lékárnách slowe *cicuta*.

ARAKACHA. ARACACHA. ARAKACHA.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky kopinaté nebo wejčité, celé s koncem wehnutým. Občnělčí homolowité, tlusté. Čnělky rozewřené, pak sehnuté. Dwojnazka wejčitopodlauhlá, po straně přismačknutá. Nazky se šnorcky 5, stejnými, nezejkwanými, pobočnými obrubujícími. Brázdy mnohoprauzkaté. Bílek skoro polooblý s brázdau na bříše.

A. jedlá. A. esculenta Decand. *A. xanthorhiza* Bancr. *Conium Aracacia* Hook. *exot. bot. t.* 152. Kořen bulwowitý, zwíci 2 pěstí, kolem dokola obwěšený bulwami jako zemáky 6" dlahými, 2" tlustými, walcowitými nebo podluhowatými; lodyha 2—3' vysoká, wětewnatá;

listy dolní 3krát vyštěrbené: úkrojůw velikých, vyštěptaných, s úkrojky wejčítými, zakončítými, hrubě pilowanými; pokrywka žádná; okoliky 8—12pramenné; pokrywečky malé, 5—6lupenné; kwěty špinawě ze žluta-wa zelené. — W Kolumbii na horách. Kwěte w listopa-du, prosinci. 4.

Bulwy kořenowé jsou žluté, bílé nebo červenawé, mnohoškrobné a dobruu potravu dáwají, též wydobývají z nich škrob (způsob arrow-rootu); tudž rostlina netoliko w Kolumbii anobř i w Indii západní a jiných stranách Ameriky meziobratniskowé u velikém množství se sází. Chtěli ji také w Evropě zawésti a u velikém počtu sázeti; zkušky ale se nepodařily.

TROMÍN. SMYRNIUM. MYRHEKRAUT.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky kopinaté nebo eliptičné, celé, zakončité, s koncem wehnutým. Dwojnažka po stranách stažená, načkama ledwinowitě kulatýma dwojčatná. Nažky se šnorky 3 hřbetními, wystálaunkými, břitkými, pobočními obraubené a obmezené. Brázdy mnohoprauzkaté. Semenice 2dílná. Semeno wewinuté.

T. černýj. S. Olus atrum Lin. Plenk t. 204. Lam. t. 204. Schk. t. 76. Engl. bot. t. 230. Smyrna anebo petržel macedonská Mat. Háj. 230. Domnělá petržel alexandriánská Mat. Wel. 274. Smyrna. Kořen wřetenowitý, wětewnatý, černawý, u waitř bělawý; lodyha přímá, 2—4' vysoká, oblá, autle brázdowaná, lysá, nahoře wětewnatá; listy kořenowé řapikaté, třikrát trojenosečné nebo wyštěrbené: úkrojůw trojenosečných, anobř opět wyštěrbených, úkrojky wšecky wejčité nebo obwejčité, zubaté zubami nejkratšeji zakončítými; listy lodyhowé na pošwách kratších, širokých, mázdřitoobraubených sedawé, hořejší někdy střičné, jedenkrát, pořídku dwakrát trojenosečné: úkrojůw řapikatých, kořenowým podobných, nejhořejší podobné menší; okoliky konečné a úžlabičkowé, někdy střičné, 10—11pramenné, konečné pramenůw wnitřních o polowici kratších, kwěty samčí nesaucích, wněšných dwakrát delších majících na obvodu kwěty obojaké, aurodné, okoliky postranní pramenůw přistejných, nesaucích okoličky, jichžto kwěty wněšné obojaké, aurodné, wnitřní ale samčí jalowé; kwěty žlutozelené; dwojnažky tlusté, černé. — W Evropě prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♂.

Kořen naplněný šťawau mlékowitau, kořenau, ostrau, potřebowal se w lékařstwu. We vlasti sází se také na zahradách a potřebuje se co celer anebo petržel.

T. křídlatý S. perfoliatum Mill. W. et Kit. hung. t. 23. S. Dodon. t. 698 f. 2. Lob. ic. t. 709. Kořen wřetenowitý, černý, u wnitř žlutawý, mrcasowětewnatý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, dole oblá, hořeji tupohraná, pak ale brázdowanohranatá, hran křídlatoobraubených, brwičkowaných, nahoře wětewnatá; listy kořenowé, třikrát trojenosečné: úkrojůw kopinatopodlaubých, hrubě zubatých zuby tupými, nejkratšeji hrotitými; listy lodyhowé doleni na pošwě mázdřitě širokoobraubené, řapíkaté, wyštěrbené: úkrojůw kořenolistowým podobných, wětších, ostřeji zubatých; listy ostatní bez pošew sedawé, objimawé, s lalokoma na sobě ležícíma, po kraji celém zubaté zubami wětšími nebo menšími, trojenosečné nebo celé, wejčítokopinaté, dole patrně ušaté, nejhořeji wejčité; okolíky jako předešlého rodu mnohodomé bez pokrywek a pokryweček; dvojnažky asi 1 1/2''' dlauhé, 2 1/2''' široké, černé. — W Ewropě středomořské a w Uhřích. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♂.

Kořen a dvojnažky welmi kořenné, wonné, ostré, druhdy w lékařstwí užitečné; Dioskorides o té rostlině již mluwí.

Podřadí 16.

KORIANDROWITÉ. CORIANDREAE.

KORIANDR. CORIANDRUM. KORIANDER.

Kraj kalichowý nestejně žubý, stálý. Plátky nestejně, paprskující, obsrdčité s lalůčkem wehnutým. Dvojnažka kulowatá, pewná, 10šnorkatá, sotwa se rozpolťující. Nažky s 5 šnorky hlawními, nepatrnými, zprohýbanými, wedlejšími 4 (kromě krajního) wystálejšími, kýlatými. Brázdy nepraužkaté. Břicho 2praužkaté. Semenice dole a na konci přirostlá a tudy se neoddělující. Semeno polokulowaté, duté.

K. obecný. C. sativum Lin. Plenk t. 204. Schk. 72. Kern. t. 418. Sturm f. 3. Hayn. 7. t. 13. Düsseld. 8. t. 11. Wagn. 1. t. 75. Koryandr Mat. Háj. 227. Koryandr anebo koliandr Mat. Wel. 271. Kyšec. Kořen letní nebo ozimý, tenkowřetenowitý, mrcasowětewný, bělawý; lodyha přímá, 1 1/2—2' vysoká, oblá, hladká, lysá, jako celá rostlina nahoře wětewnatá; listy jasně zelené, kořenowé brzo wadnauci, wyštěrbené: úkrojůw okrauhých, střihanozubatých, ostatní dwakrát wyštěrbené: úkrojůw okrauhých, střihanozubatých, ostatní dwakrát wyštěr-

bené: úkrojůw wejčitych, dolů zaužených, na tré klaných a stříhaných, hořeni 2—3krát wystěpané: úkrojůw čárkowitzých, přeauských, celých; okoliky dlahostopkaté, ploché, 3—5pramenné; pokrywka žádná nebo hlupenná; pokrywečky polowičné z 3 lupinkůw čárkowitzých; paupata někdy červená; kwěty bílé, krajní welmi nestejně, paprskující; dvojnažky $1\frac{1}{2}$ —2''' dlahé a široké, rusé do šeda anebo náhněda. — W Ewropě jižné a Lewantu, sewerněji zdiwočelý w obili a na rumu. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Nač čerstwau a stěnicemi silně zapáchající oblihuji sobě Tataři, dělajíce z ní polěwky; též Egypťané ji dáwají do jídel; téhož zápachu býwá i nezralé semeno; zralé ale jest chuti a wůně přijemných, kořených a potřebuje se netoliko co koření w kuchyních anobř i w lékařstwi. K tomu cíli se sází.

Řád 115.

PRODAROWITÉ. *ARALIACEAE.*

Kalich trubky s waječnikem srostlý, kraje celého nebo zubatého. Plátkůw 5—10 se zuby kalichowými střidawých, w páupěi chlopnitých, řidko žádných a tenkrát (jako u pižmowky) snad w tyčinky proměněných. Tyčinek co plátkůw, řidko dwakrát wice, pod krajem terče welikého nadplodnibo. Prašníky 2pauzdré, štítowité. Waječnik s kalichem srostlý, složený z pauzder 2 nebo wice mnohowaječných. Čnělky mnohé, jednoduché, hned oddělené, rozewřené, hned w jedinau srostlé, řidko žádná. Blizny jednoduché. Malwice 2—15pauzdrá, krajem kalichowým celým anebo zubatým wěčena, mající pauzder co čnělek. Semena hranatá, přimá w slupce chruplawé a nitroobsemeni mázdřitém. Kel malý, překoceny, bílkem dužnatým, hojným obkličěný; kořínek hořeni; dělohy dwakrát delší.

Stromy, kře, řidko byliny. Kře někdy pnulé, kořenfm wětrním se udržující. Listy střidawé, bezpalisté, řapíkaté, jednoduché nebo rozdělně složené. Řapísky dlahé, dole wždycky rozšířené a ztlustlé. Kwěty úzlabíčkové nebo konečné, okoličené nebo strbaulené, okolíky a strbauly rozpostawené w hrozen anebo latu, často pokrywečkau opatřené.

Do toho řádu náleží asi 160 rodů (w 13 pokoleních), které rozlosowány jsau po wšech pásmech starého a nowého swěta, z nichž na Ewropu toliko 2 přicházejí. Podobají se nejwíce okolíčnatým, od nichž se liší hlawně plodem mnohopauzdrým, nerozdělujícím se, čnělkami mnohými; od dřinowitých ještě listy střidawými; podobají se také réwowitzým, od nichž se rozeznáwají tyčinkami s plátky střidawými, listfm střidawým, kalichem na waječnik přirostlým.

PÍŽMOWKA. ADOXA. BISAMKRAUT.

Kalich trubky s waječnikem srostlé: kraje ze 4—5 uštůw waječných. Plátky žádné. Tyčinek 8—10, polowicka kalichu střiěná. Čnělky 4—5, tlusté, oddělené, z konce waječnika wyniklé, kalichu delší. Malwice 4pauzdrá, 4-semenná. Semena po kraji blanau obraubená.

P. ewropecká. A. Moschatellina *Lin. Fl. dan. t. 94. Engl. bot. 453. Schk. t. 109. Ranunculus Lob. ic. t. 672. f. 2.* Bylinka autlá, zapáchající; kořen plaziwý, tlustý, na krku šupinatý, mrcasatý; listy kořenowé řapíkaté, trojenoklané: úkrojůw řapíkatých s úkroječky 3dílnými, tupě střiíhanými, nejlysejší, sotwa zděli prstu i s řapíkem; stwol málo přewyšuje listy (1½" vysoký) přímý, nesaucí list jeden anebo druhý 3laločný a na konci strbawl ze kwětůw 4—5 drobných, listenoma opatřených, přemalých, sedawých, zelenawých, jichžto hoření o částkách 4, ostatní o 10: čnělky 4—5. — W plotech a krowištích wlhaunkých po Ewropě a Sibirii. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

Nač, obzwláště kwět, zapáchá pížmem; malwice prý chutnají jako jahody; kořen druhdy potřebowali na rány.

WŠEHOJ. PANAX. GINSENG.

Kwěty mnohomanželné. Kalich kraje nejkratšího, nepatrně 5zubého. Plátkůw 5. Tyčinek tolikéz zpod kraje terčowého s plátky wyniklých a s nimi střiđawých. Čnělky 2—3, krátké. Plod dužnatý, smačknutý, okrauhlý nebo dvojčatný, 2pauzdrý: pazuder kožnatopapírowitých, 1semenných.

Byliny, kře nebo stromy.

W. nymzín. P. verum *Wallich as. 2. t. 137. P. Schinseng. N. ab Esenb. Düsseld. suppl. 5. t. 16. Panax quinquefolium Lin. 184.* Jin - chen, orkhoda, garentoguen, gen-šeng, gingseng, ginseng. Bylina; kořen co brko tlustý, plaziwý, kraužkowaný, wětewnatý, žlutawě bílý, 2—3" dlahý, ze zpodu vypauštějíci asi 6 bulew mrkwowitých, co prst welikých, w dlahý ocas ukončených, wně čerwenawých, u wnitř žlutawých, chuti náostřé, hořké a kořenné, wyhání ročně lodyhu přímaw, 1—2' vysokaw, sotwa co malik tlustaw, jednoduchaw, lysaw nebo nahoře pýřitaw, na konci nesaucí 3—4 listy dlahořapíkaté, w přeslének rozpostawené, jichž každý pětěnoprstnatý: lalokůw maličko řapíčkowaných, nestejných, podlahlokopinatých, dlahozakončitých, dwakrát

pilovaných, skoro lysých, 6" dlouhých, 1½" širokých; na konci lodyhy na stopce okolik jednoduchý nebo složený, z prostředku prorostavý, obkličný pokrywkau z lupenův kopinatých anebo šidlovitých; zuby kalichové patrné, ostré jako plátky kopinaté; čnělky 2—3, ostré; malvice kulovatá, trojuzlá, anebo skoro ledwínowito-2uzlá, co hrách veliká, šarlatová, hladká, lesklá. — W Asii prostřední, východní, w Tatarsku, Číně, Nepálu na Korei, Žapanu. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

Kořen a lístky podlé vlasti jsau rozdílného tvaru. Kořen jest prskyřičnatý, welmi kořený, zaslady a náhořký; w Číně od nejdawočjších časůw má sláwu co lék mocoě drážďící proti nejrozdělnějšim chorobám, obzwláštne proti wyslení tělesnému a dušewnému. Na začátku 17 věku přinesli jej Hollandané ze Žapanu, kamžto z Čfuy přichází; stejná wáha zlata za něj se platila, protože všickni boháčowé chtěli zmladnauti a zesíteti. Brzo ale nezplniw naděje zawržen byl. Tatarowé jej co ročně a pozdě na podzim po pustinách sbírají. Powědají, že Čínský csař r. 1709 wyslal na ninziá 10000 Tatarůw pod dohlídkau mnohých mandarynůw toho drahocenného kořenu sbírat. List té rostliny máze se za čaj píti.

W. pětistýj. P. quinquefolium Lin. Woodw. med. t. 99. Bart. med. t. 46. Bigel. med. 2. t. 29. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 113. Düsseld. suppl. 5. t. 15. A. Aureliana Lafitgins. t. 1. Catesb. car. app. t. 16. Araliastrum Trew. Ehr. t. 6. f. 1. Podobný předešlému; kořen tenší, wonný, zaslady a kořený; listy dlouhořapíčenné, pětěnoprstnaté: listky 3 prostřední obwejšité, postranní 2 menší wejšité; stopka kratší řapíkůw, okolik jednoduchý, mnohokwětý, polokulowatý; zuby kalichové a plátky tupé. — Na chlumech nejwětšiho dílu Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

W Americě kořen potřebují místo sladkého dřewa; nyní prý pod jmenem *ginseny* čili *nyuzín* jej wywážejí do Číny a Žapanu u welikém množstwi.

W. trojlistýj. P. trifolium Lin. Trew. Ehr. t. 6. f. 2. Lam. t. 860. f. 2. Düsseld. suppl. 5. t. 15. f. 13. Podobá se předešlému, jest ale mnohem menší, má kořen zakulatělý, listy trojenosečné: úkrojůw skoro sedawých, okoliky dlouhostopkaté, malvice 3semenné, zelenawé. — W Americě sewerné.

Užitek jako předešlého.

W. lícátýj. P. cochleatum Decand. Aralia cochleata Lam. Rumph 4. t. 31. Keř stromowitý, 10—12střewičný, bezbranný, we výšce 3—4' rozdělený na několik wětwi přímých co prst tlustých, kruchých; kůra kruchá, swrskalá a silně bradawíčnatá; listy střidawé mnohé na hořením konci rozeh, které tíží swau nadwisají; dále

jsau listy dost veliké, řapíkaté, vejčité, dole hluboce srdčité vykrojené, lžicovitě prohlubené, protože laloky okrauhlené jsau přiblížené a kraj všecken silně nadhnut, takže větší podobají se čepici, jinak jsau tlusté, lysé, tuhé, tmawozelené, na lici světlejší, kolcatobrwité a přízaubkaté; okoliky drobné, hustě strbaulené a w latu rozpostawené. — Na Molukách a Žawě. Kwěte w posuše. 5.

Obzvlášť kořen a kůra jsau chuti a zápachu poněkud kořených a petruželi podobných; první užíwají k wyprawení moče a potu. Listy potřebují wně k rozháněnf zapáleniny (obzvlášť prsní), k dělání kaupelí na pot ženaucch; mladé listí jedí jako jiné zeleniny; též listy slauží na místo talfrůw a mis. Z kmenu prýští se pryskyřice opopanaksu podobná.

OBHUBEC. GASTONIA. GASTONIE.

Kraj kalichowý nad waječnik prodlažený, celý. Plátkůw 5—16. Tyčinek dwakrát tolik co plátkůw, po 2 wždycky před každým. Waječnik 8—12pauzdrý. Čnělek tolikéž krátkých, nejdoleji přisrostlých. Plod 8—12pauzdrý, 8—12žebrý, přiwyschlý.

O. tupý. *G. cutispongia* Lam. *G. spongiosa* Pers. Strom ztepilý s korau tlustau haubowatau, šedau, se žilami tlustými, klejopryskyřici naplněnými, s dřiwim měkkým; kůra snadně nožem propíchnauti se může; wětwe tlusté, listím opadalým bradawičnaté, na konci tlustnauci; listy na koncích rozhových směstnané, lichopeřené z listkůw 5 kožowých, vejčitých, tupých, nejcelejších, 2" dlouhých, tlustých, na lici černě čerwených, wozpod bledších, welmi pohybliwých, plných klejopryskyřice wonné; hrozny zpod listůw nesaucí okoliky asi z 20 kwětůw drobných, rezawých, kořenem anjelirowým páchnaucích, den trwajících; plod modrawý. — Na Maurici a Burbonu ostrowech. 5.

PRODARA. ARALIA. ARAIE.

Kraj kalichowý nejkratší, celý nebo zubatý. Plátkůw 5, na konci prostých, rozložených. Tyčinek 5. Čnělek 5, rozewřených. Malwice 5pauzdrá, často hružlatá. Semena se slupkau papírowitau.

Byliny nebo kře seweroamerické. Listy složené; kwěty okoličené často na latách.

P. nahá. *A. nudicaulis* Lin. *Rafin. med.* 1. t. 8. Oddenek oblý, krauzkowitě klaubnatý, rozdělený na dlouhé wětwe, pod zemí rownowážně rozšířené, wypaustí

jedinký list a stvol; list dlouhořapíkatý, trojenosečný: úkroje lichovýšterbené, s úkrojky 5, vejčitými, ostrými, pilowanými, lysými; stvol kratší listu, 6—8" vysoký, lysý, nahoře rozdělený na 2—4 větve přesleněné, jichž každá nese okolik jednoduchý, hojnokvětý, bezpokrywečkový; kraj kalichový překrátký, 5zubý; plátky podhnuté, bělawé; malwice kulowaté, nahoře uřaté, tmawě čerwené, 3—5 čnělkami šidlowitými wěněčené. — W lesech horních Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen zapáchá balsamem a tenší díly potřebují se na mřsto sarsaparily, pod kterýmžto jinenem i do Ewropy se přiwážejí, jimiž i prawá sarsaparila se porušuje.

P. hroznatá. A. racemosa Lin. Schk. t. 86. Hayn. term. bot. t. 38. f. 5. Kořen tlustý, hlizowitý, wylání lodyhu zelinnau, 3—4' vysokau, oblau, lysau nebo pýřitau, rozkladitowětewnatu; řapíky peřeně 3—2dílné: díly nesaucí 3—5 úkrojůw vejčitých anebo srdčitých, zakončitých, ostře pilowaných, lysaunkých, krátkými řapíčky podepřených; stopky úzlabičkové nebo konečné, listu mnohem kratší; jakož jejich díly pýřité, nesaucí brozen složený z okolikůw anebo wrcholíkůw mnohokwětých, pokrywkau skrownolupennau malau opatřených; kwěty drobné na stopečkách, kalichu lysého 3krát delších; zaubky kalichové ostré, rozewřené; plátky vejčité, rozložené, zelenawě bílé; tyčinky přímé, zděli plátkůw; prašniky žlutawě bílé; čnělek 5, krátkých, přiblížených, na konci odstáwajících; blizny tupé; plod zakulatělý, hluboce 5brázdý, špinawě rusý. — Na skalách stinných Ameriky sewerné, w Kanadě až do Wirginie. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen wonný a sliznatý potřebují na rány a wředy, též proti neduhům hruďnám; malwice jedí a proti kašli užřwají.

P. srdčitá. A. cordata Thunb. A. edulis Zuccar. Dos-žen Kaempf. 5. p. 826. Lodyha přímá, 3—4' vysoká, zelinná, pýřitá, chudowětewná; listy wšterbené na 5—3 úkroje, složené ze 3—5 úkrojkůw, hoření často jednoduché; úkroje jakož i listy hoření řapíkaté, vejčité, dole okrauhlené anebo úkosně srdčité, ostré, ostře pilowané, pýřité; okoliky kulowaté, mnohokwěté, rozpostawené na hroznech jednoduchých anebo složených, (latněných) konečných anebo úzlabičkových. — Na Žapanu, kdežto jakož i w Číně se sází. 4.

Kořen tlustý, dužnatý, chuti přřjemně kořeněné, zahořklé, welmi jest oblíbeným wariwem; taktéž i mladé lodyhy užřwají. W Číně také ji mají za lék pot wylánějšet. Zdá se, žeby i naše podnebí snášela.

P. kolcatd. A. spinosa Lin. Schmidt. t. 102, 103. *Angelica arborescens* Comm. amst. 1. t. 47. *Christophoriana Pluk. alm. t. 20.* Keř 8—10' vysoký, kmenu přímého, tlustého, jednoduchého nebo skrownovětného, jako řapíky krátkými kolci ozbrojeného; řapíky 2—3krát peřeně rozdělené: úkroje vejčité od počátku prvních dílův řapíkových až na konec rozpostavené, zakončité, pilované, lysé; hrozen konečný, pýřitohuňatý, rozewřeně přewětwnatý; okolíky přehočné, mnohokvěté, pokrywkau malau z lupenůw čárkowitokopinatých, tupých, červenawých, pýřitých; kalich uštůw zaokrahlých, tupých; plátky okrauhlé, bělawé, podhnuté; čnělek 5 rozewřených, oblaukowitzých; plod 5žebřý. — W Pensylwanii, Nowém Boraku, Karolině, Illinoe. Kwěte w lipnu a srpnu. $\bar{\text{R}}$.

Odrodek řapíkůw nekolcatých a listůw na rubu siwých. Kořen a kůra welmi kořenné a štiplawé we zwařenině potřebují proti wodnotčlosti, dnám, starým kašlům a nakažliwým chorobám.

BŘEČTAN. HEDERA. EPHEU.

Kraj kalichowý wywýšený nebo zubatý. Plátkůw 5—10, na konci nespojených w čepičku. Tyčinek 5—10. Čnělek 5—10, klimawých anebo w jednu srostlých. Malwice 5—10pauzdrá.

Kře paulé nebo přímé, anobřz stromy. Listy jednoduché nebo složené. Kwěty okoličené nebo strbaulené.

B. blušt. H. Helix Lin. Bull. herb. t. 133. Schk. t. 305. Guimp. t. 25. Hayn. 4. t. 14. Engl. bot. t. 1267. Drev. et. Hayn. eur. t. 66. Břečtan wětší a menší Mat. Háj. 171. 172. — Wel. 202. — Rostl. 2. ob. 22. Keř vypauštějící mnoho wětwi, třebas do wýšky 30—50' wzhůru se šplihající a mnohým kořáním wětrním se udržující, wždy zelený; kmen jeho zponenáhla přibýwající může we vysokém stáří státi se poněkud stromowitým; listy střidawé, řapíkaté, lysé, lesklé, kořowité, 5—3roholaločnaté, dole slabě srdčité, nejhořejší a rozeh kwětaucích celé, vejčité, do eliptičně kosočtwerečna nebo podlahlokopinata přecházející, zakončité; okolíky jednoduché 12—20kwěté, zakulatělé, konečné neb úžlabičkové, často po 3—6 spojené w brozen konečný; stopky hwězdowité pýřité; zuby kalichowé krátké, přitrojúhelné, padawé; plátky podlahlé, po krajích slabě nadwinuté, pak podhnuté, žlutawě zelené; malwice kulowaté, zwíci hrachu, s 5úhelnau šomolkau, černé, 5pauzdré, pometaním obyčejně 2—3pauzdré. — W le-

sech největšího dílu Ewropy, kdežto po stromech, skalách a zdech se šplhá do veliké výšky a je čalaunem vždy zeleným odivá. Kwěte w končinách jižních a prostředních w září a říjnu, zrá trprwa druhého roku; w sewerných končinách řídký a teprwa z jara kwětaucí. \bar{H} .

Listy hořké a swraskalé potřebujf na staré wředy; malwice zahořklé prý ženau na pot'a dáwení působí. Dříví jest sice tvrdé, však ale řídké, že se jím wíno cediti může. W teplých krajinách, obzvláště w Lewantu prýšf se z kmenu klejoprskyřice, zapáchajef kadidlem, černohnědá, křehká, nahořklá a jindá w lékařství potřebowaná. W starých mytech jest důležitý, Bakchus byl jím wěnen a thyrusus, jež ten bůh a bachantky nosili, ozdoben.

ZDROJOBÝL. PHYTOCRENE.

Kwěty 2domé, na ježli kulowatém, dužnatém nahlauchené. *Samčí*: šupina baňkowitzá, 4laloká, podporující okwěti 4dilné. Tyčinky 4: nitky nejdoleji srostlé; prašníky wáhaté. Pestiku památka chlupatá, nožkatá, mezi nitkami, mezi jejich zpodky srostlými přímo wstupující. *Samičí* neznámé.

Z. velikánský. *P. gigantea Wallich as. 2. p. 11. t. 216.* Keř vysokánský, skoro strom, po jiných stromech do největší výšky se pnauci; kmen oblý, hlubokými brázdami zoraný, ze zelena šedý, lysaunký, neprawdewně bradawičnatý, rozmanitě zkraucený, dole tíží swau na zemi ležící, ztlaustí ramena anobrž i stehna; smítky tenké, nejdelsí, oblé, ozbrojené drobnými, autlými, popelawými kolci; rozhy měkce plstnaté; listy na smítcích a rozhách veliké, odstále, ploché, řapikaté, střidawé, široce wejčité, srdčité, zakončité, nejcelejší, přichobotnaté, často přitrojlaloké: úkrojůw tupých, aneb ostraunkých, pobočních velikých, okrauhlených, na píd ano i střewic dlahé, na lici lesklé, podlé swazků cewových rezawě huňatické, na rubu měkce huňaté, šedé, odstále, žebornaté, dole žžilé; řapiky oblé, tlustaunké, rezawě huňaté a posypané chlupy hnědými, lesklými; palisty žádné; hrozny největší, wálcowitě podlahlé, po 5—8 nebo množších chomáčené, ze wětwi anobrž z kmenu vynikající, sedawé, běwné, odwislé, na píd anebo střewic dlahé, 2—3" tlusté, složené z náramného množství hrozníkůw, welmi přiblížených, nesaucích strbauly 5—7kwěté; stopky wšecky tlusté, dužnaté, huňaté; společná ztlaustí brka husího nebo labutihó; listeny huňaté, dužnaté, prehawé, kopinaté. Kwěty samčí nejmenší, newonné. — Roste w Indii wýchodní hojně w lesech

hustých na pomoci martabanském u Amherstu proti moři. Kwěte w únoru. \bar{h} .

Dříví toho kře jest velmi šťavnaté a děrkaté, takže z rozložených větvi palečných prýští se veliké množství šťávy jako voda čisté a bezchutné, již zemkové užívají k uhašení žízně.

Řád 116.

WÍLÍNOWITÉ. *HAMAMELIDEAE.*

Kalich trubky s waječnikem více méně srostlé, kraje 4—5ušťého, w paupěti střechowitého nebo skoro chlopnitého, někdy žádného. Tyčinek plodných tolik co plátkůw a s nimi střidawých; tolikéž neplodných, někdy šupinowitých, před plátky postawených. Terč nadplodní žádný. Waječnik dole přirostlý, o 2 pauzdrách lwaječných, o 2 čnělkách s jednoduchými bliznami. Plod tobolkowitý: pauzdra pak nahoře se oddělující a podlé šwu pukající, někdy nedokonale chlopnitý. Semeno wisuté s pupem hořením. Kel skoro zdělí bílku dužnatého.

Kře. Listy střidawé, jednoduché, nerozdělené, celé nebo zubaté; palisty žádné nebo průšivé. Kwěty obojaké, pravidelné, konečné nebo úžlabčkové, okoličené, hrozněné nebo strbaulené.

Řád skrowný z 8 rodů (we 4 pokoleních) sestáwající, w Americe sewerné, Asii prostřední východní a na Madagaskaru rostoucích. Řád jednak podobný wawřfnowitým, jednak a to obzvláště swřdnowitým.

WÍLÍN. *HAMAMELIS.* ZAUBERSTRAUCH.

Kalich kraje na čtvero klaného, dole šupinama podepřený. Plátky 4, předlauhé, čárkowité, (pentlowité). Tyčinek 8: 4 plodné, prašníků chlopněma kolmo pukajících, 4 neplodné bez prašníků, před plátky postawené. Tobolka 2pauzdrá, nahoře prostá, 2chlopná: chlopní na dvě klaných; pauzdra lsemenná.

W. wirginský. *H. virginiana* Lin. Mill. *ill. t. 10. Catesb. car. 3. t. 2. Duham. 1. t. 114. Schk. t. 27. Guimp. t. 75. Lodd. cab. t. 598. Rafn. med. 1. t. 45.* Keř 8—12' vysoký, jehož rozhy a kalichy chlupy hwězdowitými plštnaté; listy krátkořapíkaté, obwejité nebo waječné, ostré, dole nestejně nebo úkosně srdčité, vykrajowanzejkowané nebo zubaté, zmládi srstí naryšawěle hwězdowitau, pak lysé a žlutawě zelené; kwěty před opadáním listůw vynikající, po 3 na stopkách úžlabičkowých nebo bočních nahromaděné a okličené lupeny 3 drob-

nými; úšty kalichové wejčité, tupé, u wnitř lysé; plátky auzkočárkowitzé, přiřeřabaté, $\frac{3}{4}$ " dlouhé, zelenawě žluté; tyčinky přečrátké; wěneč ze šupin co tyčinky dlouhých, na konci rozšitých a uřatých; toboika wejcowitá, krátce žrohá, nahoře žbráždá: semena černá, lesklá s bílým pupem. — W Americi sewerné. Kwěte w záři a řijnu; žrá přiřitiho léta. \bar{R} .

Podwodníci w Americi sewerné lid powěrečný mámí, že wět-wemi tobo kře mohau poznati přítomnost pokladůw, rud, soli kamen-né, zdrojůw a j. List hořký swraskující a kůra týchže vlastností tam se potřebuj w lékařství. Keř w našich sadech někdy tepruwa w únoru nebo březnu kwěte, opozdiw se minulé jeseň.

KUSKA. FOTHERGILLA. FOTHERGILLE.

Kalich zwonkowitzý; nejdoleji s waječnikem spoje-ný, přiřufatý, zuby 5—7 mozolowitzými přiřwykrajowaný. Plátky žadné. Tyčinek asi 25 z kalichu wyniklých, ke-jowitzých; prašniky konečné, podkowowitzé, šterbinau po-lokružnau podlé kraje pukající. Waječnik žpauzdry, ž-waječný. Čnělky 2, nitowitzé. Tobolka dole s kalichem srostlá, žlaločná, žpauzdra: pauzder na konci žchlop-ných, lsemenných. Semena kostěná, wisutá.

K. olšolistá. *F. alnifolia.* *Lin. Jacq. rar. t. 100. Lam. t. 480. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 199. Duham nov. 4. t. 26. Guimp. t. 16.* Keř 3—4' vysoký, olše mladé podobný jměním a listím, šerokorý; listy střidawé, řapikaté, kli-nowité, celé, proti konci pilowané zubami wětšimi, řid-šimi nebo přicelé, na lici zelené, wezpod šedé, mladši bělawě plštnaté; kwěty bílé, klasaté, konečné, shlaučené jakoby w strbaul podlahlý; toboiky weliké, wejcowi-té, nejhuňatější, ostré. — W lesech hustých na uboči wrchůw Karoliny až do Wirginie. Kwěte časně w jaře z paupat konečných, dříwe rašení listůw. Naše zimy si-ce snáší, lépe ale, když se přikryje. \bar{R} .

Řád 117.

DŘINOWITÉ. CORNEAE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje na čtvero klaného. Plátky 4 podlahlé, dole rozšitěné, z nejvyšši-ho dilu trubky kalichové wyniklé, prawidelné, w paupěti chlopnité. Tyčinky 4, s plátky připewněné a s nimi střidawé: prašniky wejčitopodlahlé, žpauzdré. Ořech žbobulelý, památkau kalichu wěčený, s peckau žpauz-

drau. Semena w pauzdrách wisutá, ojedinelá. Bílek dužnatý. Kořínek klowý hoření, kratší děloh podlaubých.

Stromy, kře, řídko byliny. Listy (kromě jediného rodů) stříčné, celé nebo zubaté peřenožebřé. Kwěty strbanené, okoličené nebo wrcholičené, nahé nebo pokrywkaté, pořdku pometánsu dvojdomé.

Řád ten sestává z 18 rodů (w 5 pokoleních).

DŘÍN. CORNUS. HORNSTRAUCH.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje nejmenšího, 4zubého. Plátky 4, rozložené, s tyčinkami na kraji kalichowém připevněné. Čnělka 1, dole kruhem žláznatým (terčem nadplodním) obkličena. Ořech s peckau 2pauzdrau, 2semennau (řídko 3pauzdrau, 3semennau).

D. zelinný. S. suecica *Lin. lapp. t. 5. f. 3. Fl. dan. t. 5. Engl. bot. t. 3:0. Suensk. bot. 201. Rostl. 2. ob. 18. C. pumila* etc. *Dill. elth. t. 91. Chamaepericlymenum Clus. 60.* Kořen plaziwý, niřowitý, mrcasatý; lodyha zelinná, 4—6" vysoká, přímá, hladká, lysá, jednoduchá, dole šupinatá, nahoře někdy stříčně 2wětewná; listy stříčné, sedawé, wejčité, ostré, 7žilé, obak přilehawě pýřité, mladé hustopýřité, na lici sytě zelené, na rubu blede, 1" dlaubé, o 2" užší; strbawl 15—20kwětý, konečný na stopce wzhůru pýřité, kratší swých listůw, obkličeny pokrywkau z lupenůw 4, wejčitých, ostrých, poddutých, dolejších 2 širších, 9žilých, hořejších 5žilých, užších, wšech lysých, bílých, strbawku dwakrát delších; plátky černě nachowé, kopinaté, ostré, nadhnuté; ořechy shlaučené, wejcowité, nejčerwenější, měkké. — Na místech stinných, obzwláště okolo zhnílých pařezůw, po Ewropě a Asii sewerných, na horách w Anglii. Kwěte w čerwnu; zrá w srpnu. \bar{h} .

Ořechůw bezchutných, šťawy wodnaté plných, we Šwédách pořizwají.

D. obecný. C. mascula *Lin. Blak. t. 121. Plenk t. 64. Duham. nov. 2. t. 43. Schmidt. t. 63. Schk. t. 10. Sturm f. 52. Hayu. term. t. 35. Sibth. t. 151. Rostl. C. ob. 19. Dřinkowý strom Mat. Háj. 73. — Wel. 86. 2. Dřinka Ryčl. ob. 37. Dřín; owoce: dřínky, (chybně) břínky. Keř anebo strom 18—25' vysoký, mnoho- a stříchowětewný; kůra draslawá, popelawá; rozhy přitlačeně pýřité; listy stříčné, krátkořapikaté, wejčitozokrauhlé, wejčité nebo eliptičné, zakončité, celé, se žebry rownoběžnými proti konci se sbihajícími, obak roz-*

traušenými, přitlačenými chloupkami šerpiwaunké, wezpod bleději zelené, w úzlabíčkách žebrowých obyčejně se swazkem bílých chlupůw; z konce rozeh loňských vynikají okoliky jednoduché na stopkách krátkých, pýřitých, 15—30kwěté, s pokrywkau z lupenůw čtyř wejčítokrauhých, ostrých, poddutých, ostrých, špinawě žlutých, wně nahnědle zelených, co okolík dlahých jako stopečky hustě a přitlačeně pýřitých; plátků wejčítopodlahých, ostrých anebo zakončitých; ořech taženě elipsowitý, čerwený. — Na pahrbcích a aubočích suchých wýslunných Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Dříví pro swau twrdost náramnau se hledá. Z wětwi rowných a tenších dělají holi. Owoce (dřínky, břínky) náwinné, malčko swraskalé, jsau oblíbené: tu a onde zadělávají je do cukru neb do octa a před časy potřebowali je w lékařstwi.

D. lékařský. C. officinalis Zuccar. Podobá se předešlému; okoliky skládají se z více kwětůw, pokrywka w průměru jest kratší, plátky užší a delší, w úzlabíčku žeber na rubu listowém wausy weliké z wlny ryšawé. — W Čině, a odtud na Žapan přesazený. $\bar{\kappa}$.

Owoce jeho w obojí zemi jest lékem welmi wáženým.

D. welpokrywkwój. C. florida Lin. Wangenh. am. t. 17. f. 41. Schmidt, t. 62. Curt. mag. t. 526. Michx. arb. 2. t. 7. Guimp. t. 19. Rostl. 2. ob. 19. Keř zwýši 20', u nás toliko 6—8'; wětwe a pupeny jako předešlého rodu šedozenawé, lesklé; listy za kwětení tepruwa rašící eliptično-okrauhlé, zakončité, wezpod bledé, rownožilé, krátkořapikaté; kwěty drobné, žlutě zelenawé, sedawé, strbaulené, obklíččené pokrywkau z lupenůw čtyř 1 $\frac{1}{2}$ " dlahých, obsrdčitých, teničkých, žilnatých, na lici bílých, na konci a na rubu zažlutlých nebo čerwenawých; ťořech wejcowitý, šarlatowý, čtyřikrát menší dřinek našinských. — Po lesech w Kanadě až do Wirginie. Kwěte w jaře. $\bar{\kappa}$.

Kůra trpká potřebuje se na místo chyny; dříví hnědé welmi jest wázeno.

D. hedwábný. C. sericea Herit. corn. t. 2. Schmidt. t. 64. Guimp. t. 85. C. caerulea Lam. C. lanuginosa Michx. Keř 5—10', wětwi rozkladitých, tmawě tisawých, ponabradawičnatých, rozeh hustě a krátce chlupatých; listy wejčítowaječné, 3—4 $\frac{1}{2}$ " dlahé, 1 $\frac{1}{2}$ —2 $\frac{1}{2}$ " široké, řapikaté, na zpodině okrauhlené, na konci náhle zakončité, přiwraubečkowané, na lici zelené, na rubu, obzwlášťe po žile a žebrách, s chloupky přitlačenými, měkkými, rezawými, pak olysající; wrcholiky bez po-

kryvky konečné, rovné, 3—5dílné, husté; kalich bělawohlupatý: zubůw čárkovitých, ostrých; plátky čárkovité, bílé; plody zakulatělé, pěkně modré. — W lesech wlhkých w Karolině až do Kanady. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Kůra jeho potřebuje se jako předešlého.

D. swída. C. sanguinea Lin. Fl. dan. t. 481. Lam. t. 74. f. 2. Engl. bot. t. 249. Schmidt. t. 66. Duham. nov. 2. t. 44. Guimp. t. 3. Sturm f. 52. Rostl. 2. ob. 21. Swida Mat. Háj. 73. — Wel. 87. Swid Ryčl ob. 38. Swida, Swid. Keř 12' vysoký; wětwe oblé, stříčné, metlowité, z mládí přitlačeně krátkosrsté, w zimě lysé, lesklé, obyčejně co krew čerwené; listy dřiw kwětení wynikající stříčné, wejčité nebo eliptičné, zakončité, celé se žebry rownoběžnými proti konci sbíhawými, na lici šerpiwé chlaupkami sochatými přitlačenými, na rubu hustě pýřité chlaupkami delšími, jednoduchými, příkudrnatými; z konce rozeh wyniká stopka, dwakrát delší řapiku, oblá, bělawá, přilehawě pýřitá, nesaucí wrcholík bezpokrywkový, plochý nebo málo naddutý, hojno- a bělokwěť; plátky kopinaté, ostré, wně pýřité; ořech příkulowatý zwicí hrachu, modrawě černý, bělotečkowaný. — W křowistích, řídkých lesech na půdě kamenité po celé Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Dřiw přetwrdé hodí se dobře na rozdflné práce. W sadech obyčejný. Z jader ořechů nejedlých dá se dobrý swtící olej wytlačowati.

D. bílý. C. alba Lin. Schmidt. t. 65. Pall. ross. 1. t. 34. Rostl. 2. ob. 21. Keř předešlému podobný; wětwe jsau w zimě ještě pěkněji čerwené nežli předešlého; listy má wětši, podlahlowejčité nebo eliptičné, na rubu bělawé chlupami roztraušenými, přitlačenými, sochatými; ořech bílý. — W Americě sewerné; u nás obyčejný w sadech. \bar{h} .

Řád 118.

JEMELOWITÉ. LORANTHACEAE.

Kwěty obojaké nebo různopohlawé. Trubka kalichowá dole kališkem kalichowitým obklíčená, s waječníkem srostlá, kraj krátký celý nebo ušetnatý. Plátky 4 — 5 hned prosté, hned wíce méně srostlé, w paupěti chlupnité. Tyčinek co plátkůw, jim stříčných; nitky wíce méně na plátky přirostlé nebo žádné, prašníky na

konci nitek váhaté nebo přímé, buď beznitéčné, na plátky připewněné. Waječník wejcowitý nebo čilowitý, s kalichem srostlý. Čnělka nitowitá nebo žádná. Blizna hláwkowitá. Malwice kalichem šomolečnatá čili wěňčená, 1pauzdrá, 1semenná. Semeno w bláně obalené. Bilek dužnatý. Kel kořinku hořentého, na konci ztlustlého nebo ufatého.

Kře, skoro wšecky přřízowné, pořřdku kře nebo stromy w zemi kořenějščí. Listy střřčné, řřdčeji střřdawé, wíce méně dužnaté, celé, pořřdko žádné. Kwěty rozličné a rozdílně rozpostawené.

Po tu dobu znají wíce 300 rodů (w 4—7, dle některých w 21 pokolení rozlosowaných), jichž nejwětšř díl mezi obratňkoma Ameriky a Asie přebývá; ěwropa má totiko 3. Znamenitý jsau, že přřízowné swé kořeny zapauštějš do kmenůw anebo wětwi rostlin dřewnatých a z nich swau potravu ssajř. W ohledu jejich prwkůw málo wíme; mnohé a snad wšecky mají způsob pryskyřice *lepem* (na ptáky) nazwané.

JEMELA. VISCUM. MISTEL.

Kwěty dwau- anebo jednodomé. *Kwěty samčí*: kalich kraje nepatrného; plátky přřrostlé, prašniky 4, bez nitek. *Kwěty samiči*: kalich kraje celého; plátky 4 (pořřdku 3—5), prosté; čnělka žádná; blizna tupá; malwice šomolatá, 1semenná.

J. bílá. V. album *Lin. Blak. t. 184. Plenk t. 703. Lam. t. 807. Schk. t. 320. Sturm f. 7. Duham. nov. 1. t. 26. Guimp. t. 198. Hayn. 4. t. 24. Düsseld. 2. t. 14. Rostl. 2. ob. 2. Méli Mat. Háj. 236. — Wel. 284.* Jmél, jméli, méli, mylí, meyli, omeli, jemela, jemola. Kořen korau stromowau a křowau proniká, a pod bělem čili blanau we dřřwi se tratř; kmen hustosochatě wětewnatý dělá křřdek hustý, obyčejně zakulatělý, 1—2' vysoký a tolikěž skoro široký; wětwe oblé, na klaubech ztlustlé, jako listy sytě žlutawozelené; dřřwi měkké, bělawé; listy střřčné, samčích křřw kopinaté, samičích čarkowitokopinaté, wždycky nejtupějšř, dole zaužené, sedawé, nejcelejšř, kožnaté, dužnaté, nejhladšř, usušené samči šžilé, samiči šžilé; kwěty dwojdomé, konečné, sedawé, po 3—5 nahlaučené, zelenawě žluté; kalich s krajem nepatrným; plátky 4, wejščité, přřnestejně; prašniky 4, docela přřrostlé na lic plátkůw, dřřrami nepořřádně rozpoloženými pukajřci; pyl žlutý; kwěty samiči menšř; plátky 4, wejščité, tupě; waječník wejcowitý s bliznau homolowitau, komolau; malwice wyrašěnim dwau pupenůw wedlé kwětůw úzlabičkowé, zakulatělé, zwřci hrachu, bílé, proswitawé, na čechalce s 4 tečkami hnědými, duž-

ninau měkkau, přetuhau, lepkawau; semeno wejčíté, zelené, někdy dwa kle zawirající. — Na rozdílných stromech a křečch, obzvláště na hruších, jabloních, sosnách, po největším dílu Ewropy. Kwěte w březnu a kwětnu, zrá w jeseni. \bar{H} .

Netoliko z malwice anobř i z kůry tlustších wětwi dobývá se lep na ptáky; drozdové, kwíčaly a j. rádi malwice zobají; pauštějše ale semena nezažítá od sebe, přispíwají k rozmnožení té rostliny, a tudyz přísloví: turdus sibi ipse malum cacat. Celtům starým byl keř ten poswátý.

OCHMET. LORANTHUS. RIEMENBLUME.

Kwěty obojaké nebo dvojdomé. Kraj kalichowý krátký, zubatý nebo nepatrný. Plátky 4—8 (často 5—6), prosté nebo wíce méně srostlé. Tyčinek co plátkůw: nitky dole na plátky připewněné, ostatně prosté. Čnělka níťowitá, s bliznau tupau. Malwice 1semenná.

O. ewropský. L. europaeus Lin. Jacq. aust. t. 30. Schk. t. 99. Rostl. 2. ob. 5. Ochmet, ochmetí, jméli dubowé nebo žluté nebo hnědé. Keř jměním jmělu podobný, též příziwný, od dola sochatě wětewnatý, 2—4' wysoký; dolejšek kmenu rozšířený, přistitowitý, na wětwe, z kterýchž wyrostl, welmi ztuha přirostlý; wětwe oblé, rozewřené, šedohnědé, bradawičnaté, křehké; rozhy zelené, nahoře smačknuté; dříwí zahnědlobilé, saustředně bleději krauzkowané, bile paprskowané; střeň nepatrný; listy stříčné, kratkořapikaté, waječnopodlauhle, tupé nebo wykrojené, celé, dole zaužené, tlustaunké, nepatrně žilnaté, usušené žžilé, nejdolejši dwé mnohem menší a tupějši; kwěty mnohomanželné, dvojdomé, na klasech konečných, jednoduchých, řídkých, žlutawě zelené, podepřené listeny drobnými, šupinowitými; kraj kalichowý krátký, slabě šzubý; plátkůw 6, čárkowitzkopinatých, ostrých, dole trubkowitzwinutých, na konci nejodstálejšich, u wnitř zažlutých, wně zelených; tyčinek 5, z plátkůw nedaleko zpodku wywikajících; nitky žádné, prašniky podlauhle; waječnik wejcowitý; čnělka níťowitá; blizna hlawičkowitá; malwice zakulatělá, zwíci bohatého hrachu, zažlutlá, málo lesklá. — Na stromech, obzvláště dubech, kaštanech příziwný, po Ewropě wýchodní, prostřední a jižné; w Čechách nejdále k západu a seweru se nachází. Kwěte w kwětnu. \bar{H} .

Ta rostlina od dáwna jest lékem welmi wáženým, ačkoli nyní málo si ho wšimají. W západní Ewropě berau místo něho jměl bílý, který, jak se zdá, podobného jest účinku.

Řád 119.

KALINOWITÉ. *VIBURNEAE.*

Kalich trubky s waječником docela nebo dopola srostlé, kraje na tré neb na patero klaného. Plátkůw 5, na pohled na waječniku připewněných, srostlých w korunu zwonkowitau nebo kolowitau, na patero klanau: uštůw w paupěti střechowitých. Tyčinek 5—10, z trubky nebo ústí korunowého wyniklých. Waječnik 3—5-pauzdry: pauzder o waječku jediném, wisutém. Blizen 3 anebo 5, sedawých anebo čnělkami šidlowitými podepřených. Malwice 1—mnohopauzdrá, 1—mnohosemenná. Semena bílečnatá. Kel rowný, osowý, s kóřinkem wzhůru obráceným.

Kře nebo strůmky, řídko byliny. Listy střěčné, jednoduché nebo lichopeřené, řídčeji trojené; palisty obyčejně žádné anebo místo nich násadky žláznaté nebo brwowité. Kwěty prawidelné, obojaké na konečných wrcholcích anebo strbaulech.

Asi 70 rodů (w 3—4 pokoleních) rozlosowaných skoro po všech země dílech, takže Asie a sewerná Amerika jich nejwíce mají.

TUŠALAJ. *VIBURNUM. SCHLINGBAUM.*

Kwěty obojaké, stejné. Kraj kalichowý, malý, šzubý. Koruna zwonkowitá, na patero klaná. Tyčinek 5, z dola koruny wyniklých. Blizny 3, sedawé. Malwice 1semenná.

T. bobkolistý. V. Tinus Lin. Curt. mag. t. 38. Durham. nov. t. 37. Schmidt t. 180. Tinus primus Clus. p. 49. Planý strom bobkowý Mat. Wel. 36. C. Tým bobkolistý. Keř ozdobjný, 4—9' wysoký, přímý; wětwe střěčné, starší oblé, nahnědlomezawé, mladší čtyrhrané, srstnaté chlupami na žlázkách sedicimi; listy střěčné, krátkořapíkaté, přezimující, wejčítopodlauhle, podlauhlokopinaté, pořídku kopinaté, ostraunké, nejcelejší, po kraji maličko podwinuté, chlupaté, na lici tmawě zelené, nálesklé, wezped bledé, střídawě peřenožebře, w úzlabičkách žebrowých swazkaté chlupaté, 3" dlauhé, 1 1/2" široké, tuhé, kožowité; na konci rozeh stopka čtyrhraná, žláznatochlupatá neb oplchalá, nesaucí wrcholik mnohokwětý, mělce vypuklý; pokrywka z lupenůw 6, čárkowitých, tupých, kratších nežli stopečky; stopeček 5—6; pokrywečky šlupenné; kwěty na stopěinkách od dola přikryté listenoma kopinatýma tupaunkýma; koruna obsírně zwonkowitá, bílá, kraje na patero klaného; tyčinky zděli ko-

runy; čnělka jediná; malvice kulovatá, kalichem wěncená, zwicí hrachu, modrawá. — Po Ewropě středomořské od Hispanie až do Řecka, též w Lusitanii. Kwěte w únoru a březnu. \bar{h} .

Malvice prý násilně počišťují. U nás w kruhulích se chowá a kwěta w zimě a časně w jaře jest ozdobau našich skleníkâw.

T. obecný. V. *Lantana Lin. Jacq. aust. t. 341. Plenk. t. 231. Engl. bot. t. 331. Schk. t. 31. Guimp. t. 31. Rostl. 2. ob. 16.* Tušalaj, chudowina, lepík, muk (křiwě). Keř přímý, 8—12' vysoký; wětwe stříčné, oblé, s korau šedohnědau, rozhy hwězdnatoplstité; listy stříčné, waječné, dole srdčité, tupaunké, pilowané, wezpod swraskale žebnaté a hwězdnatoplstité; řapík krátký, dole nahý; wrcholiky konečné, přesleněně wětewnaté, ploché, hojnokwěté; kwěty stejné, obojaké, žlutawě bílé; koruna kolowitá, kraje šdílneho: uštůw wejčítých, tupaunkých; čnělky 3, krátké, spojené w tělo homolowité, komolé; blizny 3, tupé; malvice wejcowitá, smačknutá, bliznami wěncená, dříwe čerwená, pak černá, maučnatě dužnatá, chudošťawá; semeno wejčité, obak na děl dvojbrázdě. — W křowíštích Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Z dlahubých a tenkých wýstřelkůw dělají pěkné trésky čili čwky k dymkám, kůru slaupawše; slowau tureckými; mladé pruty jsauco tubé, slauží k wázání. Z kůry kořenowé může se dělati lep na ptáky. Malvice sliznatě sladké, slabě swraskující mohau se bez aurazu jísti.

KALINA. OPULUS. SCHNEEBALL.

Kwěty na wrcholíku krajní nijaké, wětší s korunau kolowitau; kwěty prostřední obojaké: trubka kalichowá s waječným srostlá, kraj šzubý; koruna zwonkowita; tyčinek 5, z dola koruny wyniklých. Čnělky 3. Malvice 1semenná.

Kře; listy lalokaté, prstnatožilé; řapíky žláznaté, a s násadkama šdlowitýma nebo ničowitýma, palistům podobnýma.

K. obecná. O. glandulosa *Moench.* *Viburnum Opulus Lin. Fl. dan. t. 661. Duham nov. 2. t. 39. Schk. t. 81. Sturm f. 27. Guimp. t. 32. Rostl. 2. ob. 16. Kalina Mat. Wel. 465.* Keř 6—15' vysoký, nebo nízký strůmek s korau šedohnědau; rozhy zelené, brázdowané; listy stříčné, řapíkaté, wejčité nebo okrauhlé, žlaloké, nestejně hrubo- a chobotnatozubaté zubami zakončítými, na rubu pýřité; řapík nahoře se žlázkama stopěčkatýma a dole s násadkama šdlowitýma nebo ničowitýma; wrcho-

líky konečné, ploché, paprskující; květy prostřední žlutavě bílé, pokrajní nijaké, mnohem větší, kolovité, bělostné; malvice zakulatělá, šarlatová, šťavnatá. — W hájích a lesech vlhkých, podlé potokůw po největším dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

W zahradách netoliko ta planá se sází, anobř i znamenitý odrodek, jehož květy prostřední jsau nijaké a jako krajní zwelichené, a slowe *kalina zahradní, plná* (O. v. β *roseus*). Kůra, kwět a malvice jsau ostré a hořké jako bezowé a taktěž se potřebujf. Dříví z kmenůw a starších wětwi jest twrdo, a může se potřebowati na drobné práce.

BEZ. SAMBUCUS. HOLLUNDER.

Kraj kalichowý malý, šzubý. Koruna kolowitá, prohlubená, na patero klaná. Tyčinek 5, z dola, korunowého wyniklých. Blizny 3, sedawé. Malvice 3se-menná.

B. černý. S. nigra Lin. *Fl. dan. t. 545. Plenk t. 229. Engl. bot. t. 476. Schmidt t. 143. Duham. nov. 1. t. 65. Schk. t. 83. Guimp. t. 34. Hayn. 4. t. 16. Düsseld. 5. t. 15. Wagn. 1. t. 77. 78. Rostl. 2. ob. 18. Bez domácí Mat. Háj. 387. Bez Mat. Wcl. 484. Keř anebo strom 10—20' zwýši, s wětwezi střícnými, rozkladitými, naplněnými tlustým, bílým střeněm; kůra na kmenu a starých wětwech tlustá, rozsedlá, nahnědle šedá; rozhy zelené; listy střícné, řapíkaté, lichopeřené, 1—3jarmé: listky wejčité nebo wejčitopodlahlé, zakončité, ostře a hustě pilowané, lysé nebo wezpod pýřité: palisty žádné a místo nich dole při řapících několik žlázek anebo přiwěskůw nitowitých; wrcholíky konečné, weliké, ploché, na 5 wětwi hlawních rozdělené; květy žlutavě bílé, zápachu silného, poněkud omamujícího; malvice kulowaté, nachowěle černé, 3''' dlauhé, na konci 5 tečkami znamenáné, na wrcholíku s wětwezi fialowě zabarwenými. — W křowistích, na místech stinných, podlé příkopůw, zdí, plotůw po největším dílu Ewropy a sewerné Asie. Kwěte w čerwnu a lipnu, zrá w září. \bar{h} .*

Několikero odrodkůw:

β) *zelenomalwičnj* (*S. virescens*) malwic zelených,

γ) *bělolmalwičnj* (*leucocarpa*) malwic bílých,

δ) *dřápnatý* (*laciniata*) listkůw wyštěrbených, úkrojůw stříhaných,

ϵ) *strakatý* (*variegata*) listůw bělo nebo žlutawostrakatých.

Zelené částky jsau hořké a ostré, třené zapáchajf nepřjemně a mámiwě, ženau na stolicí a působí dáwení; potřebujf se proti wodnotělnosti; kwět bezowý vyhání pot a příkládá se na otoky. Kosmatice t. j. kwětaucf wrcholíky do těsta zaobalené a usmažené

jsau lahůdkau. Z malwic, *bezinek*, dělají powřídí, *kerandu*, jižto w lékařstwu a w kuchyních potřebují. Z wětwi střeně zbawených dělají cfwky, chlapei ale stříkačky a bauchačky; ze střeně kuličky na stroj elektrikový. Bezinky jsau prý drůbeži jedem. Staří Slowané polabšší měli strom ten za poswátý, a odtud snad pochodí, že w Čechách, na Morawě, w Slezsku a na Slowensku není na wenkowě obydlí, aby podle něho nebylo bezu, který obyčej i w zemích zachował se, kdežto řeč slowanská wyhubena.

B. chebd. S. *Ebulus* Lin. Mill. ic. t. 226. Plenk t. 230. Fl. dan. t. 1156. Curt. lond. 3. t. 18. Engl. bot. t. 475. Schk. t. 83. Guimp. t. 33. Hayn. 4. t. 15. Düsseld. 16. t. 19. Wagn. 1. t. 30. 31. Rostl. 2. ob. 17. Chebdí Mat. Háj. 388. — Wel. 456. C. Chebd, hebd, chbez, chbeza, chobzda, chebdí, hebdí, zemský bez. Kořen s oddenkem plaziwým, dřewnatým, uzlatým, co prst tlustým, dlouhým, hnědým, mnoho mrcasů wysilajícím, wypauštějícím lodyhy letní, jednoduché, přímé, 3—5' vysoké, dole co prst tlusté, kruché, oblaunké, brázdaté; listy stříčné, lichopeřené, dolejší 5-, hoření 3jařmé: listky kopinaté nebo wejčítokopinaté, nejostřejší, drobně pilowané, lysé, na líci tmawozelené, na rubu bledé, 3 $\frac{1}{2}$ " dlouhé, $\frac{3}{4}$ " široké; řapíky doleni dlouhé, wzhůru se zkračující, dole při wzniku s násadkama palistowitýma; wrcholík konečný, veliký, na dvě nebo tři rozdělený, s kwěty mnohými, stopečkatými, bledě čerwcowými; prašniky tmawě čerwené, na nitkách tlustých; malwice kulowaté, maličko drobnější.—Na místech wlhaunkých podle lesůw, na polích hlinatých, veliké plasy pokrývající, po celé skoro Ewropě, též na Kawkazu. Kwěte w lipnu a srpnu; zrá w září. ♀.

Celá rostlina zapáchá silně a nepřjemně. Oddenek a listy násilně počišťují, kwěty a malwice (chebdinky) ženau na pot. Nyf w lékařstwu se nepotřebují.

B. čerwený. S. *racemosa* Lin. Jacq. rar. t. 59. Kern. t. 72. Guimp. t. 35. Duham. nov. 1. t. 56. Rostl. 2. ob. 19. Bez horní Mat. Háj. 388. — Wel. 364. Bez čerwený, horní, lesní. Keř 8—10' vysoký, přímý; wětwe stříčné, s korau hnědau, bíle skropenau, střeněm skořicowě hnědým; listy stříčné, lichopeřené, 2jařmé: listky podlauhlé, zakončité, dole přístejné, pilowané; řapík dole se žlázkama; hrozen wejcowitý nebo obwejcowitý, nejtupější: wětwičky stříčné, střidawě rozdělené; stopečky kratičké, jednokwěté, listeny 2 stříčné, na konci nesaucí kwěty ze žlutawa zelené; malwice zakulatělé, čerwcowé, krajem kalichowým wěňčené. — Na chlumech wlhaunkých po Ewropě prostřední a jižnější, též w Sibirii. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♀.

Listky jeho někdy vyštěbené. W sadech jej rádi mají pro pěkný pohled, když květe a ovoce nese. Dříví pevné na zboží saustružnické a řezbářské.

Řád 120.

ZIMOLÉZOWITÉ, CAPRIFOLIEAE. J. S. Presl (1820). Caprifoliaceae Bartl. (1830).

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje na patero klaného, často nestejného. Koruna nadplodní, trubkovitá nebo nálewkovitá, často nestejná: uštůw w paupěti střechowitých. Tyčinek z trubky korunowé wyniklých 3—4, dvojmocných. Waječnik 3—4pauzdrý: pauzder 1—mnohowaječných, waječka wisutá. Čnělka 1, nitowitá, s bliznau obyčejně nerozdělenau. Malwice nebo tobolka 1—4pauzdrá, 1—mnohosemenná. Semeno bilečnaté. Kel rowný, osowý, s kořinkem hořením.

Kře, pořídka stromy nebo byliny. Listy stříčné, jednoduché, nerozdělené, peřenožebřé, bezpalisté. Kwěty dvojčatné, prawidelné nebo dwójpyské, úžlabčkové nebo konečné, dwójčatné, hromadné, strbaulené nebo krátkoklasené.

Do toho řádu náleží asi 70 rodů (w 7—8 pokoleních), jichž nejmnožší rozlosowány jsau po seweromřném podnebí obojího swěta, málokteré mezi obratníkoma. Od příbuzných chynowafkowitých liší se ale bezpalistostí, od bezowitých ale jměním a ústrojností kwětu a plodu.

Kozilist. CAPRIFOLIUM. GEISBLATT.

Kalich kraje 5—4zubého nebo přícelého. Koruna trubky zdělené, pokraje na patero klaného, připrawidelného nebo 2pyského. Tyčinek 5, zdělí koruny. Blizna kulowatá. Malwice oddělená, mnohosemenná.

Kře tožiwé nebo pnulé; listy stříčné, často srostlé, prorostlé; kwěty konečné, strbaulené nebo úžlabčkové přestleněné.

K. obecný. *C. hortense* Lam. *C. rotundifolium* Moench. *Lonicera Caprifolium* Lin. Jacq. aust. t. 357. Engl. bot. t. 799. Schmidt t. 105. 106. Guimp. t. 6. Hayn. 2. t. 37. Rostl. 2. ob. 11. Lilium lesní aneb růže z Jericha Mat. Háj. 341. Růže z Jericha Mat. Wel. 341. Keř 10—15' wysoký, neprawidelně wijawý, pnulý, s wětwezi dlouhými, štíhlými, oblými, nahnědle rysawými, rozhami zelenými, jako mladý list někdy huňatými; listy padawé, stříčné, eliptičné, tupé, krátkohroté, celé, na rubu zelenawé plesniwé, doleni w řapík krátký zauženě, hoření

srostlé a nejhořejší dělají tak list okrauhlý, prohlubený: kwěty na koncech wětwowých po 5—7 w přeslencích, přeslének dolní jakoby úzlabíčkový, hoření strbaulovitý, listem srostlým, okrahlým podepřený; kwěty $1\frac{1}{2}$ " dlouhé, dřívě bílé, dole anebo na celém wnějšku růžové, pak žlutavé, wonné, 2pyské: pysku hořeního širokého, na čtvero klaného, dolního schnutého, celého: tyčinky zdělí koruny wzstaupavé; čnělka lysá; malvice oddělené, elipsowité, šarlatové, jínaté. — W křowístich w Ewropě jižně a tu i onde w prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Kwěty ráno a večír vydávají vůni přelahnou, protož keř w zahradách a to daleko k seweru se sází, a jím besídky se oplétají. Před časy wšecky jeho díly w lékařství se potřebovaly.

K. otáčivý. C. Periclymenum Roem. et Schult. Lonicera Periclymenum Lin. Fl. dan. t. 908. Engl. bot. t. 800. Schmidt. t. 134. Schk. t. 40. Guimp. t. 7. Hayn. 2. t. 38. Rostl. 2. ob. 11. Podobá se předešlému rodu, liší se ale, že wšecky listy jsau oddělené, nesrostlé anebo že nejhořejší dole nejkratšeji jsau dohromady srostlé; kwěty na strbaulech stopkatých, obyčejně nahých, listoma nepodepřených, a jsau wně jakož i stopka společná a listeny žláznatosrstnaté; malvice barwy třeshnowé. — Na kopcích wyslunných w křowí a hájích po Ewropě prostřední. Kwěte w kwětnu. \bar{h} .

Jest odrodek

β) s listím na rubu pýřitým (*C. p. pubescens*), a

γ) s listím chobotnatostříhaným (*C. P. quercifolium*). Ostatně

jest powah předešlého.

ZIMOLÉZ. LONICERA. LONICERE.

Kraj kalichowý na patero nebo čtvero klaný, dole šupinama srostlýma podepřený. Koruna trubkowitá, na patero klaná: kraje přístejného, připrawidelného nebo dwojpyškého. Tyčinek 5. Blizna hláwkowitá nebo ztlustlá. Malvice 2—3pauzdré, často mnohosemenné.

Kře; wětwe a listy střičné; kwěty 2, na stopkách ojedinejších, úzlabíčkových; malvice na stopce 2, dole wíce méně srostlé.

Z. obecný. L. Xylosteum Lin. Fl. dan. t. 808. Engl. bot. t. 916. Sibth. t. 223. Schmidt. t. 43. Duham. 2. t. 54. Guimp. t. 9. Rostl. 2. ob. 13. Xylosteum dumetorum Moench. X. pubescens Juss. Zimoléz, zimoleyz, zimoláz, Keř 4—8' wysoký, přímý, šedokorý, wětwi střičných, nejodstálejších, rozeh bledozelených, pýřitých; listy střičné, krátkořapikaté, eliptičné nebo wejčitoeliptičné,

krátce a tupě zakončité, měkkohroté, nejcelejší, na lici špinavě zelené, na rubu šedozeleňé, i s řapíky hustě pyřité; stopky úžlabičkové, ojedinelé, stříčné, pyřité, na konci 2kwěté; kwěty 4—6" dlouhé, bělawé nebo rusé, dole ponáčerwenalé, wně a woitř i s tyčinkami a čnělkau pyřité, 2pyské: pysku hořeného přímého, na čtvero klaného, dolního podhnutého, čárkowitzého, celého, trubky překrátké, dole zpředu wolaté; malwice zpleštilokulowaté, co hrách weliké, čerwené, po 2 dole srostlé. — W křowistích, hájích, lesech po největším dilu Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Malwice silně počišťují horem a dolem, též na moč ženau, tudyz jindá w lékařstwi se potřebowaly.

Z. srdčitý. *L. tatarica* *Lin. Pall. ross. 1. t. 36. Jacq. rar. t. 37. Schmidt. 1. 111. Bot. reg. t. 31. Rostl. 2. ob. 14.* *Z. zahradní, tatarský.* Jiněním předešlému podobný, snadno ale se poznává zrůstem ztepilejším, listím podlauhlowejčítým, dole uťatým anebo slabě srdčitým, na rubu siwým, docela lysým, málokdy pyřičkatým, rozhami a stopkami kratšími, tyčinkami koruny kratšími, malwicema čerwenýma, dole sotwa srostlýma. — Podlé řek na pahrbcích příkrých w Sibirii, 55° š. s. nepřekročující. Kwěte w kwětnu. \bar{h} .

Kwěty jsau tmawěji nebo jasněji růžowé, auobřz i bílé. U nás w sadech pro ozdobnost oblíbený.

PÁMELNÍK. SYMPHORICARPUS. SCHNEEHOLDER.

Kalich kraje 4zubého, dole 2šupinný. Koruna zwonkowitá, na tré neb patero klaná, přistejná. Tyčinek 5, sotwa čnějících. Blizna kulowatá. Malwice wěňčená, 4pauzdrá, 4semenná; pauzder 2 často pometawých.

P. strbaultý. *S. vulgaris* *Michx. Rostl. 2. ob. 14.* *Symphoria conglomerata* *Pers. S. glomerata* *Parsh. Lonnicera Symphoricarpos* *Lin. Schmidt t 115.* Keř 3—5' vysoký; wětwe oblé, s korau hnědau, lysau; rozhy oblíé, zelené, naryšawělé, nejodstáleji pyřité; listy stříčné, překrátkce řapikaté, wejčité, nejtupější, nejkratčeji tupohroté, nejcelejší, střidawožebře, na lici sytozelené, na rubu siwé, po kraji a na žebrách wezpod pyřité, 1½" asi dlouhé, 1" široké; z úžlabička listů hořejších wynikají stopky stříčné, oblé, pyřité, asi dwakrát delší řapíku, dvojlistenné, na konci nesaucí strbawl ze kwětůw 3—6 sedawých, podepřených listenoma wejčítýma, pyřítýma, šupinowitýma; kalich nahoře zaužený, kraje šalečkowitzého,

ostře šzubého; koruna delší kraje kalichového, červená; tyčinky a čnělka čnělčí; malvice červená, zvrší semenice. — W Karolině a Wirginii. Kwěte w čerwnu. \bar{h} .

Trpký kořen potřebný proti zimnicím.

P. hroznatý. S. racemosus Michx. *Symphoria racemosa Pursh. Lodd. cab. t. 230.* Podobný předešlému dle jmění, kwěty ale jsau na hroznech konečných, koruny u wnitř wausaté, malvice jako bohatý hrách weliké nebo wětší, bělostné, leskle, hustě brozněné, po celau zimu zůstawa-jící. — Podlé jezera Mistasinu na wrších w Americé sewerné. \bar{h} .

U nás w sadech pro ozdobu.

ZANICE. DIERVILLA. DIERVILLE.

Kraj kalichový šdilný, padawý. Koruna nálewko-witá, nejhlouběji zawírající žlázu na waječniku sedící, kraje nestejně na patero klaného. Tyčinek 5. Čnělka nitowitá. Blizna hlawatoštitowitá. Tobolka 2pauzdrá, 2chlupná, mnohosemenná.

Z. žlutá. D. Tournefortii Michx. Rostl. 2. ob. 116. *D. humilis Pers. D. canadensis. Willd. Guimp. t. 56. Hayn. 7. t. 56. Düsseld. 6. t. 22. D. lutea Pursh. Lonicera Diervilla Lin. Schmidt t. 116.* Keř 2—4' wysoký, přímý, rozeh nepatrně šhraných; listy stříčné, překrá-ce řapikaté, podlahlowejčité, zakončité, tupě a často autle pilowané, autle brwité, jinak lysé; stopky ojedine-lé w úzlabičkách, 1—3kwěté; trubka kalichowá 4—5'' dlahá, z dola wejčitopodluhowatého a příukosného wálcowitě stěsněná; ušty kalichowé šidlowité; koruna 1½'' dlahá, nálewkowitá, wně špinawě žlutá, uštůw sko-ro stejně dlahých, podlahlých, 3 doleních žlutých, s prostředním širším, wausatým, 2 hoření rezawé; tyčinky daleko z ústí korunowého čnělčí, kratší nežli čnělka. — W Americé sewerné z Kanady až do Karoliny. Kwě-te w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

TROJDECKA. TRIOSTEUM. DREYSTEIN.

Kalich trubky wejcowité, kraje šdilného, s ušty čár-kowitokopinatými, stálými. Koruna trubkowitá, přistejně šlaločná, dole wolatá, málo delší kalichu. Tyčinek 5, zawřených. Blizna podlahle ztlustlá. Malvice kožnatá, kalichem wěněná, obwejitá, skoro 3bočná, 3- (někdy 1-) pauzdrá. Semena 3 (někdy 5), kostěná, elipsowita.

T. prorostlá. T. perfoliatum Lin. Schk. t. 41. Big. méd. t. 9. Bart. med. t. 4. *Triosteospermum* Dill. clth. t. 293. f. 378. Kořen mnoholetý, složený z mreasů tvrdých, wijawých, tlustých, dužnatých, a vypaustí několik lodyh letních, silných, předřevnatých, 1—2' vysokých, čarkovaných, pyříčkových; listy sedavé, stříčné, waječné, zakončité, celé, dole náhle zaužené a srostlé, lysé; kwěty skoro přesleněné, úzlabičkové, směstnané; kalich lysý o 5 ústech čarkowitokopinatých, rovných, stálých, dole podepřený listeny kopinatými, jako kalich vyhlížejícími; koruna malá, trubkovitá, málo delší kalichu, o ústech 5, krátkých, tupých; malwice zakulatělá, žlutawá, dužnatá, krajem kalichovým wěncená, 3pauzdrá; semena 3, kostěná, čarkowaná. — Na chlumech we Wirginii, Karolině hoření a d. Kwěte w čerwnu. 4.

Kořen hořký k dáwení na místo ipekakuanhy, prášek proti zimnici w Americě sewerné wúbec se potřebuje.

ZIMOZEL. LINNAEA. LINNÉE.

Kalich dole zmnožený listenem kalichowitým, na dvě klaným: kraje na patero klaného. Koruna zwonkowitzá, šlaločná, přistejná. Tyčinky 4, dvojmocné. Blizna kulowatá. Malwice přemalá, wejcowitá, wyschlá, listenem obklíčená, 3pauzdrá: pazuder 2semenných.

Z. sewerný. L. borealis Lin. lapp. t. 12. f. 1. Fl. dan. t. 2. Blak. t. 597. Schk. t. 176. Hayn. 4. t. 13. Sturm f. 17. Wahlenb. lapp. t. 9. f. 3. Rostl. 2 ob 15. Podkeř wždy zelený. Kmen asi tlustý jako špagat, autlý, ohebný, dřevnatý, s korau čerwenawě huědaw, pyřitý, dlahý, obyčejně střidawě wětewnatý: wětwi listonosných wzestaupawých, kwětonosných kratších, přímých; listy přezimující, stříčné, wejčitookrauhlé nebo přiokrauhlé nebo obwejšité, na konci ostraunké, dole w řapík zaužené, po kraji několika zuby tupaunkými pilowané, pyřité, na lici sytě zelené, wezpod bledé, 3—4" dlahé; stopky konečné, 1—2" dlahé, přímé, oblé, žláznatopyřité, na konci s listenoma čarkowitokopinatýma, se stopečkama 1kwětýma a s listenkoma kopinatočarkowitýma: kwěty nachýlené, wonné; kalich šerpiwý: kraje o 4 ústech kopinatých, ostrých, pyřitých; koruna růžowá, delší kalichu. — W lesech starých, mechatých, jehličných, suchoparných, stinných po Ewropě prostřední na horách, w sewernější na rowinách, též w Asii a Americě sewerných. Kwěte w čerwnu. ̄.

Hofkj a pšawraskawj. Zwaženinu z něho potřebujš we Šwédách a Norwegách proti pakostnici.

Řád 121.

MAŘENOWITÉ. *RUBIACEAE.*

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje rozma-
nitého, ufatého nebo mnohoustého, nejčastěji pravidel-
ného: uštůw co plátkůw, přeřidko wedlejšími zuby
zmnožených. Koruna srostloplátkowá, nejwjš z trubky
kalichowé wyniklá, složená z plátkůw 4—5, pořidku 3—
8, wice méně srostlých, w paupěti zkraucených anebo
chlopnitých. Tyčinek co plátkůw, wice méně w trubce
přirostlých a s plátky střidawých. Prašniki wejcowité, 2pau-
zdré, wnitřní. Waječnik s kalichem srostlý, 2-
nebo mnohopauzdrý, pořidku pometáním 1pauzdrý, wřeckem
dužnatým wěncený. Čnělka wřeckem pronikající, jedno-
duchá. Blizny často 2, oddělené nebo wice méně sro-
stlé, řidčeji množši, oddělené nebo srostlé. Malwice, to-
bolka neb ořech, 2—mnohopauzdré: pauzder 1—2—
nebo mnohosemenných. Semena w pauzdrách ojedinělá, ho-
řejškem, častěji dolejškem připewněná, mnohá, na seme-
nici prostřední často rownowážná. Bílek rohowitý nebo
dužnatý, weliký. Kel rowný nebo nakřiwělý, u prostřed
bílku; kořinek oblý, k pupu obrácený; dělohy listo-
wité.

Stromy, kře, byliny, zeliny. Wětwe oblé nebo čtyrhrané. Li-
sty jednoduché, žilau krajní obklíčené, a tudy nejcelejši, střěné.
Palisty rozličné. Kwěty rozmanitě rozpostawené, nejřidčeji pometá-
ním jednopohlawé.

Ten weliký řád obsahuje wice 1850 rodů w 237 pokolení roz-
dělených, jichžto nejwětši díl roste mezi obratníkoma obau swětůw.
Mezi nimi jsau mnohé w hospodářském, řemeslnickém a lékařském
ohledu znamenité; málokteré nosí owoce jedlé; w korách a kořenech
ale jsau prwky hořké, swraskawé, též i dáwiwé a barwiwé. Mnohé
jich majš kwět wonný; ano i jiné we wšech dílech jsau wonným prw-
kem proniklé, ačkoli jsau i některé welmi smradlawé.

Celý řád rozděluje se na 13 podřadi:

*) Plod pauzder mnohosemenných.

1. *CHYNNIKOWITÉ.* Tobolka 2pauzdrá. Semena
křidlatá.

2. *KUCINAROWITÉ.* Plod nepukawý, dužnatý,
2-, (řidko pometáním 1-) pauzdrý. Semena bez-
křidlá.

3. *UŠATICOWITÉ*. Tobolka 2pauzdrá. Semena bezkřídla.

4. *OKRUŠEŇOWITÉ*. Ořech, pecky 2—6.

5. *PSUJÁKOWITÉ*. Malwice mnohopauzdrá.

***) Plod pauzder 1- (řídko 2) semenných.

6. *TĚSNOLOWITÉ*. Malwice mnohopauzdrá.

7. *NADAĀKOWITÉ*. Ořech, pecek 2—10. Semena oblá.

8. *PÁCHLOWITÉ*. Plod 2pauzdrý, nepukawý, sotwa dužnatý, s kůrkau snadno odcházející od worečkůw po hřbetu nejsmačkutějších, s osy nitowité wisutých. Bilek dužnatý.

9. *KAJWŇIKOWITÉ*. Plod malwicowitý, 2pauzdrý. Semena po hřbetu naddutá, na bříše plochá a u prostřed žlabowitá. Bilek rohowitý.

10. *BROTOJWCOWITÉ*. Plod přiwyschlý, 2—4-pecký. Blizna dvojčepelná.

11. *DUTOSEMENKOWITÉ*. Plod přiwyschlý, na dvě dělitelný, řídko dužnatý, 2pauzdrý. Blizny prodlauzené, srstnaté.

12. *SWIZELOWITÉ*. Plod přiwyschlý, na dvě dělitelný, řídko dužnatý, 2pauzdrý. Blizna hlawičkowitá.

13. *WÍČKOWKOWITÉ*. Plody 1pauzdré, 1semenné, pobočně w strbawl srostlé, pak na konci 2pauzdré, pukawé.

Podřadí 1.

CHYNNÍKOWITÉ. CINCHONACEAE.

ŘEMDIHÁK. NAUCLEA. MORGENSTERN.

Trubka kalichowá prodlauzená, s krajem buď krátkým, buď uřatým, buď šdilným; uřtůw čarkowitých. Koruna nálewkowitá: trubky autlé, uřtí nahého: úkrojůw š, odstálých, wejčítopodlauhých. Prašniky buď zawřené, buď čnějící, kratši uřtůw korunowých. Čnělka nitowitá, čnějící. Blizna podlauhlá nebo wejčítá, napuchlá, nerozdelená. Tobolky 2pauzdré, sedawé, na jezli dole nepatrně ztenčené nebo stopkaté, dole klínowitě ztenčené. Semena mnohá, střehowitá, křídlatá, na sownici podlauhlé, na přeřrádku připewněné.

Stromy, řídceji kře, bezbranné; listy střičné nebo 3—4 přesleněné. Palisty meziřapěné, padavé. Stopky konečné nebo úzlabíčkové, nesaučí strbaul kulovatý, palistnatý, a mezi květy plewnatý.

*) Tobolky sedavé, dole nepatrně ztenčené.

Ř. citrolistý. N. Cadamba *Roxb.* N. citrifolia *Poir.* *Cephalanthus orientalis* *Lin.* Katou - Tsjaca *Rheed.* 3. e. 33. Strom lysý, ztepilý, tlustokmenný, twrdodřevý, mnohowětewný, hladko- a šedokorý, hnědo- a měkkodřewový; listy křížmostřičné, 8" dlouhé, 3" široké, řapíkaté, kožovité, vejčité, dole tupé, na konci zakončité; palisty trojúhelné; stopky konečné, ojedinělé, kratší strbaulu kulovatého, co malé jablko velikého: kalich bílý s ústy čarkovitými; koruna ze žluta pomarančové barwy, newonná; tyčinky čnějící, kratší uštůw korunových: čnělka bílá, čnějící; blizna tlustaunká, podluhowatá; tobolky oddělené, dříwe černavé, pak černé. — W lesech Indie východní okolo Kalkuty. Kwěte pořad. 5.

Šťáwu z plodu vytlačenau proti hryzení užívají.

Ř. východní. N. orientalis *Lam.* t. 153. f. 1. *Ban-calus* *Rumph* 3. t. 55. f. 1. Strom hustokošný, lysý; listy waječnopodlauhlé, krátkořapíkaté, obak lysé, 5" dlouhé, 3" široké; palisty podlauhlé, úzlabíčkové: hoření ojedinělé, střičné, třikrát delší strbaulu kulovatého, co třičně velikého; květy drobné, bílé; prašníky zawřené; čnělka daleko čnějící; blizna vejčitá. — W Indii východní, na Žawě a w Číně. 5.

Dříwí wně bílé, u wnitř žlutavé nebo červenavé, dosti twrdé dáwa dobré baly na katřce a ploty.

***) Tobolky stopkaté, dole klinowitě ztenčené.

Ř. trpký. N. Gambir *Hunt. trans. lin.* 9. t. 22. *Hayn.* 10. t. 3. *Düsseld.* 1. t. 7. *Uncaria Gambir* *Roxb.* *Funis uncatus angustifolius* *Rumph* 5. t. 34. f. 2. 3. Keř wysoký, pnauci se po wysokých stromech, s wětewmi oblymi: listy vejčítokopinaté, ostré, krátkořapíkaté, obak hladké, 4" dlouhé, 2" široké; palisty vejčité; stopky úzlabíčkové, ojedinělé, střičné, u prostřed listenaté, nej-dolejší jalowé (bezkwěté), proměněné w trny hákowité; strbaul 1 1/2" tlustý; květy barwy pleřowé; tobolky 10" dlouhé, 2" široké, hnědé. — W Indii východní a na Pulo-Pinangu a Sumatře a j. ě.

Malajowé dělají z listů toho kře wýtah, *Zambér* čili *gambér* jmenowaný, jenž w ěwropě pod jmenem *rudky šapanské* čili *katechu* znám

byl; velmi jest trpký a Malajové s betelem a pinangem smíchaný pořádku žvýkají. Katechu ještě od jiných rostlin přichází, zdá se ale, že nejvíce od té; jest w brylkách asi palec velikých, hnědých, lehkých, kruchých, newonných, přetrpkých, wolu dokonale se rozpauštějíceli a z mnoha třísloviny složených. Jindá se potřebowal u nás w lékařství.

Ř. kyselý. N. acida Hunt. Uncaria acida Roxb. Funis uncatus latifolius Rumph s. t. 34. f. 1. Keř lezawý, vypauštějící mnoho šlahauůw čtyrhraných, hladkých, po jiných křowinách jako réwy se rozšiřující; listy stříčné, vejčité, zakončité, obak hladké, 6" dlouhé, 3" široké; palisty obak dvojčatné, zakončité; stopky úžlabíčkové ojedinelé, 1strbaultné, u prostřed listnaté, po odkwětení hákowitz křiwnauci; strbaulty zwíci limaunu plné bílých kwětů jasmínowému podobných, silicí skořicowau zapáchajících; tobolky 1/2" dlouhé, wlnaté. — Na Pulo-Pinangu po polích, obzvláště podlé moře. \bar{H}

Listy se sírím a wápnem žvýkají, a jiní na čerweno barví. Dřev jest velmi wodnatý, takže na cestách šlahauy uřezují, aby z nich wízu wycucali a žízeň uhasili.

DMUTEŇ. COUTAREA. COUTAREE.

Trubka kalichowá čihowitz podlauhlá s krajem 6dílným; uštůw šidlowitých. Koruna veliká, nálewkwitá; trubky krátké, ústí obhomolowitého, baňatého, kraje tupě šlaločného. Tyčinky nejdoleji z ústí wyniklé; prašníky čárkowitz, velmi čnějící. Blizna brázdowaná. Tobolka kořowitopapírowá, obwejíta, smačknutá, 2pauzdrá; chlopní na konci na dvě klaných. Semenice haubowitá, pak příwolná. Semena křídlem mázdrowitým obraubená, smačknutá, přímá.

D. ozdobná. C. speciosa Aubl. t. 1. t. 122. Lam. t. 157. Portlandia hexandra Jacq. am. t. 182. f. 20. Keř 6střewičný, přímý, rozdělený na wětwe oblé, při wzniku řapíkůw smačknuté, nejdrobnějšími bradawíčkami šerpiwaunké; listy vejčité, nejlysejší, tupaunce zakončité, stříčné, špalečné; stopky roztrojené, 3kwěté, úžlabíčkové, ojedinelé; stopečky krátké; kwěty krásné, wonné, mnohé, skoro 3palečné; ušty korunowé wně plešowé, u wnitř bělostné, čárkowané; tobolky hnědé, popelawě tečkowané; semena obyčejně hmyzem zežraná. — W křowistích w Guianě, na Kayeně, Karthageně, Ostrowu Sw. Trojice. Kwěte w únoru až do čerwna. 5.

Kâra (*china nova colorada*) wýborná proti zimnicím, též počišťuje mraň horem a dolem.

CHYNNÍK. CICHONA. CINCHONA.

Kalich trubky čihovitě, kraje stálého, na patero klaného. Koruna trubky oblé: kraje šdílneho s ústy podlaubými w paupěti chlopnitými. Tyčinky nitek krátkých z prostředku trubky vyniklých, prašníkůw čárkovitých, zawřených. Blizna na dvě klaná, příkejowitá. Tobolka wejcowitá nebo poduhowatá, obak brázdau skoro znamenaná, 2pauzdrá, kalichem wěнденá, na dvě rozdělitelná skrze přehrádku. Semenice prodlažené. Semena přemnobá, přímá, wzhůru střechowitá, smačknutá po kraji křidlatá.

Stromy nebo strámký Ameriky západojižné mezi 12° š. j. a 4° š. s. Listy křížmostříčné, celé; kwěty bílé nebo čerwenawé na latách wrcholškowitých. Polowička rodu (8—9) dáwa kůru *chynau* nebo *kynau* nazwanau, ježto w lékařstwu často se potřebuje; není ale možná po korách těch poznati strom, od něhož pochodí. Wyznačeny jsau prwkoma, *chynowinau* a *cinchowinau*, od nichžto wšeliký aučinek jejich pochodí.

Ch. pravý. C. *Condaminea* H. et. *Bonpl. eq. 1. t. 10. Tratt. tab. 108.* C. *officinalis* Lin. *Vahl. act. haf. 1. 1. 1. Lamb. cinch. f. 1. Lam. t. 164. f. 1. Plenck t. 131. Hayn. 7. t. 37. Düsseld. 8. t. 14. Wagn. 2. t. 245.* Quina-quina *Condam.* Cascarilla fina, Quina-quina de Loxa. Strom kmenu 15—18" vysokého, 1" tlustého, wětwi křížmo stříčných, skoro rozewřených, rozeh nepatrně čtyřhraných; listy stříčné, řapikaté, eliptičnokopinaté, obak ztenčenozakončité, lysé, lesklé, na rubu w úzlabičkách žebrowých nesaucí žlázky drobné, dubkowité, po kraji chlupaté, wydawající šřawu co wodu čistau, silně swraškující; palisty mezi každým dvěm listůw (srostnutím) 2 wejčité, zakončité, pýřité, prchawé; kwěty na latách (wrcholškowitých) mnohokráte roztrojených, rozewřených; zuby kalichowé krátké; koruna 1/2" dlahá, skoro řepicowitá, kraje obak pýřitého, čerwenawě bílého ano i růžowého; tobolka elipsowitá 1" dlahá; semena čočkowitá, křídlem širokým, nahoře zubatým obraubená. — Na Andách Kolumbie jižné a pomeznic končina Peruwie we výšce 5000—7000' nad mořem. Kwěte pořád. 5.

Ten strom dáwa nejlepší chynu čili kynu, jest ale řídce ostatních. La *Condamine* jej r. 1738 nejprwáčjiš oznámil. Kůra jeho *chynau* čili *kynau* šedau (*china Loxa vera*) zwaná nyní řídce do Kwropy přichází.

Ch. dubkowaný. C. *scrobiculata* H. et. *Bonpl. eq. t. 47. Tratt. Arch. t. 297. Düsseld. 1. t. 1.* Cascarilla fina. Strom 40' vysoký; kůra rozsedalá, wětwe stříčné, rozhy tupě 4hrané, pak oblé; listy 4—10" dlahé, 2—6"

široké, waječnopodlauhlé; obak ostré, lysé, na lici lesklé, wezpod w úzlabíčkách žebrowých opatřené đubkami jako u předešlého zřizenými: řapíky 1" dlahé; palisty wejčité, dole kýlaté, brzo padají; kwěty na latách mnohokrát roztrojených, wreholikowitých, přisedawých, hustých: kalich wně srstnatý s trubkau wejcowitau, ústím ztěsněným, zuby ostrými, na korunu přiléhajícími; koruna růžowá, řépicowitá, třikrát delší kalichu, wně na trubce tupě šhrané pýřitá, na kraji wlnatá: ušty wejčité tupé; prašníky zděli nitek lysých z prostřed trubky wyniklých; waječnik wejcowitý s terčem zeleným o š malých uzlicích; čnělka málo čnějící s bliznau na dvě klanau, zelenau, přimau; tobolka sotwa palečná, třikrát delší než širší; semena obak křídlatá, podlauhlá. — Na peruwských Andách u Jaen de Bracomorasu w lesech nesmírných. Kwěte w srpnu. 5.

Poskytuje obyčejnau *chynu* čili *kynu šedau* (*china Loxa ordinaria, fusca*). Náleží k nejlepším.

Ch. hratolistý. *C. lancifolia Mutis. C. nitida R. et Pav. per. 2. t. 191. C. officinalis Ruiz. quin. n. 2. C. lanceolata R. et Pav. per. t. 223. C. angustifolia Ruiz. quin. supp. t. 1. f. a. Hayn. 7. t. 38. Düsseld 18. t. 20. Wagn. 2. t. 247. Quinquina orangé. Quina naranjada. Strom 30—40' zwýši, 1—4' ztlaušti; wětwe střičné s korau načerwenale hnědau, napříč rozpukalau; listy obwejčité kopinatowejčité nebo kopinaté, ostré nebo sotwa ostré, obak nejlysejší, bezezlazé, asi 2" dlahé; řapíky 1/2", přišerpíwé; palisty přemalé, wejčítokopinaté, ostré; kwěty bílé nebo růžowé na latě konečné mnohokrát roztrojené; waječnik wejcowitý, srstnatý, kraj se zuby 5 krátkými, ostrými; koruna nálewkwitá, wně hedwábná; tyčinky z prostřed trubky wyniklé, skoro nečnějící: prašníky čárkwité, delší nitek; čnělka nitowitá zděli trubky s bliznau na dvě klanau; tobolka asi palečná, podluhowatá, bladaunká, asi pětkrát delší nežli širší. — W studených lesech na příkrých stráních Ameriky jižné, obzwláště okolo Santa-Fé a w Nowé Grenadě we výšce 4200—9000'. 5.*

Od té přichází *chyna* čili *kyna žlutá* (*China regia, flava, Ch. Calisaya*), ježto nyní nejobyčejnější se potřebuje.

Ch. pýřitý. *C. pubescens Vahl act. hafn. 1. t. 2. Lamb. cinch. t. 2. R. et Pav. per. t. 195. Hayn. 7. t. 40. Düsseld. 8. t. 15. Wagn. 2. t. 248. C. cordifolia Mutis. C. officinalis Lin. Gaert. 1. t. 32. Quinquina jaune, quina amarilla. Strom 20—25' zwýši, s korau šerau, na*

rozhách pýřitau; listy wejčité, pořidku srdčitowejčité, 5" dlouhé, 3" široké, kořowité, na lici pýřité nebo lysaunké, na rubu plšnaté; řapiky 1—2" dlouhé, křidlaté; laty konečné, rozkladité, roztrojované; kalich wejcowitý, brunátný se zuby 5 krátkými, wejčítými, ostrými; koruna wně pýřitá; trubka obla w prostřed rozšířená, kraj z uštůw 5 odstálých, wejčitopodlauhých, na wnitřní straně srstnatých; tyčinky z trubky nečněji; tobolka wejčitopodluhowatá, asi palečná, wně na dél žilnatá, tři-krát delší nežli širší. — W lesech Nowé Grenady a Peruwie we výšce 900—1400' nad mořem. Kwěte w čerwnu až do října. 5.

Kůra jeřt wně řediwá u wnitř žlutá slowe *china flava dura*, *fibrosa*, *chyna karthagenská žlutá*, *Amarilla*, *Jaen-Ten-china*, *Cascarilla delgado*.

Ch. nachowj. C. purpurea R. et. Pav. per. t. 192. C. Morado Ruiz quin. 5. Cascarilla bobo de hoja morado. Někteří mají ten rod za odrodek chynnika řubkowaného, od něhož ale znamenitě se liší. Listy širokowaječné, dole přiklinowité, na konci přišpidlaté, na lici lysé, wezpod po žebrách připýřité; lata obširná, rozkladitá; kwěty přiwrcholičené; koruna z běla brunátná, wně zlehká plšnatá, kraje bílého, na lici srstnatého; tobolky palečné, walcowité, pak wejčitopodluhowaté, wně na dél žilnaté, čtyřikrát delší nežli širš. — W hájích dolních, w noci chladných, na Andách peruwských okolo Chinchaa, Pati a d. 5.

Od toho prý také pochodí *chyna* čili *kyna huďdá* (*ch. fusca* čili *loxa*), též *quamatis* a *abomatis* nazwaná.

Ch. wejčitolistj. C. Humboldtiana R. et. Schult. C. ovalifolia H. ex. Bonpl. eq. t. 19. Tratt. tab. t. 225. Strom 8—12' wysoký s korau řerau, na dél rozsedalau; rozhy srstnaté; listy waječné, přitupé, na lici lesklé, na rubu pýřité přihedwabité; lata konečná, rozkladitá, hedwabitá 2—4kwětá; koruna bělostná, wně hedwabitá, w ústí lysá: uštůw čárkowitých, na lici na konci huňatých; tobolky wejcowité, wně na dél žilnaté, asi dwakrát delší nežli širší. — Na Andách peruwských blizko Kuency. 5.

Kůra jeřt slowe *Cascarilla pelluda*.

Ch. welikolistj. C. magnifolia Riv. et Pav. per. t. 196. Hayn. 7. t. 41. Disseld. 8. t. 16. Wagn. 2. t. 249. C. lutescens Ruiz. C. grandifolia Poir. C. oblongifolia Mutis. Strom asi 80—100' zwýší; listy širokowaječné, přizakončité, lysé, na rubu podlé žil a žeber huňaté, 1—2' dlouhé, 6" široké; řapiky 1—2" dlouhé čerwenawé; pa-

listy přímé, srostlé, vejčité, ostré, dole srostlé, prchavé; květy bílé, vonné, na latě konečné, asi 6' dlouhé, rozkladité; kalich malý, zvonkovitý, brunátný, šzubý; koruna nálewkovitá, asi 1" dlouhá, vně hedvábitá: uště podlauhlých, tupých; tyčinky nepřesahují trubku; toboška podlauhlooblaunká, šestkrát delší nežli širší, 2" dlouhá. — W hájtech na Andách peruwských u Chinchaa, Kuchera, Chakahuasi a Chikoplayi, též w Nowé Granadě u Mariquity, 600—1300 sáhůw nad mořem. Kwěte w kwětnu až do lipna. 5.

Kůra jeho huědopopelawá, u wnitř náryšawá, hořká a nakyslá slowe *chyna* nebo *kyna* čerwená čili rudá, *Quina roxa*, *Q. Azahar*, *flor de Azahar*.

Ch. hruboplodá. *C. macrocarpa Vahl act. haf. 1. t. 3. Lamb. cin. 1. t. 3. Hayn. 7. t. 42.* Strom sotwa 8—12' vysoký, 6—8" w průměru tlustý; kůra šedá na dél rozsedalá, hladká, u wnitř jasně žlutá; rozhy čtyřhrané, hedvábité; listy eliptičné, kožowité, přitupé, na lici lesklé, nejlysejší, na rubu přisrstnatopýřité, 4—6" dlouhé; řapiky palečné, hedvábité; palisty vejčité, palečné, prchavé; květy drobné, bílé na latách konečných, roztrjowaných, hedvábitých; kalich 2—3" dlouhý, dole ztlustlý, nahoře přizvonkovitý, šzubý; koruna kožowitá, řepicowitá. 6—8" dlouhá, vně přitlačeně pýřitá: trubka oblá, podlauhlá, ušty čárkowitzé; toboška palečná, wejčitowřetenowitá, dwakrát delší nežli širší. — Na Andách peruwských we výšce 700—1400° nad mořem okolo Santa-Fé, Swaté Marty, Kuency a d. 5.

Kůra jeho *chyna* čili *kyna* bílá, *Quina blanca*, *Quinquina blanc* zwaná, jest u wnitř bílá a málokdy do Ewropy přichází.

Ch. drobnokvětý. *C. micrantha R. et Pav. per. 1. t. 194.* Listy široce waječné nebo obwejčité nebo vejčité, 3—4" dlouhé, 2½" široké, tupé, lysé, wezpod u dola připýřité; lata rozkladitá, nejwětší, mnohokwětá; koruny drobné, 3" dlouhé, bílé, hedvábitoplstnaté; tobošky 7—8" dlouhé, 2½—3" široké neboli třikrát delší nežli širší. — Na horách studených And peruwských blizko wesnice Antonio de Playa grande.

Kůra w Peruwii *cascarilla fina* nazwaná potřebuje se tam jako jiná.

Ch. žláznatý *C. glandulifera R. et Pav. per. 3. t. 224.* *Quina glandulosa Ruiz. quin.* *Cascarilla negrilla.* Strůmek 10—12 vysoký s korau bělopopelawau; listy wejčitokopinaté, na lici lysé, lesklé, w úžlabičku žebrowém žláznaté, na rubu, obzvláště na žebřích, jakož i

rozhy huňaté; laty wrcholikowité; zuby kalichowé brunátné; koruny bílé, ponarůzowělé, krátké s trubkau wně aksamitnatau, s ušty u wnitř wlnkatými; tobolky malé, podluhowaté, třikrát delší nežli širší, před roztraušením semen nakloněné. — W hájích na Andách Peruwie u Chikoplaye. 5.

Kůra *chynau* čili *kynau huannackau* (China Huanaco) zwaná jest bělosti mlékové často černawě nebo popelawě skwrnatá.

DŘÍPUCHA. BUENA. BUENE.

Trubka kalichowá podluhowatá, kraj zwonkowitý, 5—6zubý, padawý. Trubka korunowá, dlahá, nakřiwělá, oblá nebo na konci přirozšířená, kraj 5—6dílný: uštůw waječnopodlauhých, w paupěti střechowitých. Prašnikůw 5—6 podlauhých, w ústí přisedawých. Blizna na dvě klaná. Tobolka podluhowatá, oblaunká, 2pauzdrá, skroze přehrádku na dvě se rozdělující, zralá nahoře nahá kalichem upadlým. Semenice obak u prostřed na přehrádku připewněné, prodlažené. Semena mnohá wzhůru střechowitá, obraubená křídlem na konci dřípnatým.

D. zakončitá. B. *acuminata* Decand. *Cosmibuena acuminata* R. et Pav. per. t. 226. *Cinchona acuminata* Poir. Strom asi 20' zwýší; wětwe rozewřené, rozhy skoro čtyrhrané, listy waječné, krátce zakončité, obak lysé, kožowité, jasně zelené, 6" dlahé, dolní stříčné, hoření střidawé; palisty 1" dlahé; kwěty ojedinelé, sedawé, konečné, dole obkličené listenoma welikýma, poddutýma, wejčítýma, vlastně palisty jsaucíma; koruna 3" dlahá a delší, bílá, nejlysejší: trubka tenká, kraj o lalocích 5 wejčítokopinatých, podhnutých; tyčinky zawřené; waječník wálcowitý, uřatý; blizna o dwau lalocích podlauhých. — W hájích nižších na Andách peruuských u Chikoplaye.

Od ní pochodí kůra, již přezdřwají *china capricornuta*.

D. tupolistá. B. *obtusifolia* Decand. *Cosmibuena obtusifolia* R. et Pav. C. *grandiflora* R. et Pav. per. t. 198. *Cinchona China* Lop. Strom 20—25' wysoký s korau hnědě popelawau, u wnitř žlutau, mírně hořkau; rozhy skoro čtyrhrané; listy waječné neb obwejšité, tupé, obak nejlysejší, nejcelejší, na lici lesklé, wezpod bělawé, řapikaté; palisty weliké, tupé, čárkaté; kwěty weliké, stopkaté, woňawé, rozpostawené na wrcholík rozkladitý, listenatý, konečný, s listeny šidlowitými; kalich krátký, trubkowitý, 5zubý; koruna bílá, nálewkowitá, lysá: trub-

ka oblá, skoro 3hraná; uštůw 5 wejčitých, podhnutých; blizna z 2 lalokůw podlahých; tobolka dole ztenčená, 2brázdá, od hora dolůw pukající; semena mnohá, drobná. — W hájích nejhorčejších na Andách peruwských a nowogranadských. 5.

Kůra toho přichází jmenem *china californica*.

D. šestímužná. B: *hexandra Pohl. bras. 1. t. 8. Düs-seld. 1. t. 3.* Strom ztepilý, 1 $\frac{1}{2}$ ' tlustý s korau tenkau, hnědau, u wnitř co krew čerwenau, hořkau; listy waječné, tupé, na rubu jakož i rozhy a kwěty hlinožlutě huňaté, 10" dlahé, 4" široké; koruny 2" dlahé, na patero neb šestero klané: uštůw podhnutých; tyčinek 5—6; tobolka 2" dlahá a skoro 1" tlustá. Na chlumech brasilských w kraji Rio-Janeirském a Minas-geraeském. 5.

Kůra, *china de Rio-Janeiro* nazwaná. jest welmi hořká, ačkoli prý nemá w sobě ani cinyowiny a cinchonowiny.

DWOJŠTĚP. REMIJA. REMIJE.

Kalich trubky obwejcowité, kraje stálého, na patero klaného. Koruna trubky oblé, kraje 5dilného s ušty čárkowitzými. Tyčinky z prostředku trubky vyniklé: nitky nestejně, prašníky čárkowitzé, zawřeně. Terč dužnatý, wyvýšený, uťatý, od čnělky oddělený. Blizny 2, čárkowitzé, zawřeně. Tobolka wejčitá, přismačknutá, 2-pauzdrá, kalichem wěncená, skrze přeřrádku a chlopuň až dolů pukající. Semena mnohá, střechowitá, štitowitá, po kraji křídlem obraubená.

D. rezawj. R. *ferruginea Decand.* *Cinchona ferruginea Hillair. pl. us. t. 3.* *Macrocnemum Vellozo.* Keř sotwa zwýši muže; listy stříčné, někdy trojnaté, podlahlokopinaté, auzké, 6" dlahé, 1 $\frac{1}{2}$ " široké; hrozny přeřřzené, ze 4—6 wětwi nejčastěji jednoduchých složené; kwěty 8" dlahé, barwy pleřowé; tobolka 10" dlahá. Na wrších suchoparných w kraji Minas-geraeském w Brasilii we wyšce 2—4000' nad mořem. 5.

D. zakončítý. R. *Vellozii Decand.* *Vellozii Hillair.* Podobá se předešlému; listy wejčité, obak zakončité; hrozny přeřřzené, sotwa wětewnaté; liši se ještě stopečkami kratšími, listeny méně čárkowitzými, kwěty delšími, hojnějšími. — S předešlým.

D. tupý. R. *Hillarii Decand.* *Cinchona Remijiana Hillair. C. Remyana Spreng.* Listy širokoeliptičné, tupé, špidlaté, w nejwyšší díl řapíku skoro wybíhawé; hrozny přeřřzené, sotwa wětewnaté. — S předešlými.

Kůra všech tří slowe *Quina da Serra* čili *de Remijo* a potřebuje se jako práwa chyna, jest ale slabší.

LUKULA. LUCULIA. LUCULIE.

Kalich trubky čihovitě, kraje pětídílného s ušty čárkowitzošídlowitými, stejnými, padawými. Koruna řepicowitá: trubka kalichu dwakrát delší, nahoře sotwa rozšířená, kraj rozložený, skoro šídlný s ušty obwejtými, nejtupějšími. Prašníky podlahlé, u ústí poposedawé, přizawřené. Blizny 2, dužnaté. Plod tobołkowitz, obwejtípodluhowatý, nahý, bradawici nahoře opatřený, skroze přehrádku od hora až dolů pukající. Semenice prodlaužené, pak prosté. Semena drobná, hustě wzhůru střechowitá, blanau zubatau, dole nejkratší, nahoře širší křídlatá.

L. líbezna. L. gratissima Swet. fl. gard. t. 145. Cinchona gratissima Wallich tent. fl. nep. 1. t. 21. Strůmek; rozhy oblé, pýřité; listy eliptičné, krátce zakončité, řapikaté, na lici lysé, na rubu po žilách huňaté; palisty obak ojedinělé, dole široké, na konci špidlaté, delší řapiku; chocholík konečný, mnohokwětý, střičnowětewný: wětwi konečných, 3kwětých; koruny dužnataunké, růžowé. — Na wrších Indie wýchodní w Silhetu a Nepalsku. 5.

Kůra slowe *china de Nepal*, již potřebují jako práwan chynu; w Bengalu slowe *ussokoli*.

OBSÍŤ. HYMENODYCTION. FLÜGELNETZBAUM.

Kalich trubky wejcowité, kraje 5zubého. Koruna nálewkwitá: kraje šlaločného. Tyčinky nejkratší, pod ústím wyniklé: nitek hladkých, prašníkůw čnějících pod krajem. Čnělka dlahá, čnějící: blizna kejowitohlawowitá, přílaločnatá. Tobolka nahá, 2pauzdrá, 2chlopná, skrze přehrádku pukající. Semenice na přehrádce, pak prostá. Semena plochostřechowitá, křídlem sítkowitým, dole na dvě klaným obklíčená.

O. ztepilá. H. excelsum Wallich. Cinchona excelsa Roxb. t. 106. Tratt. tab. t. 170. Hayn. 7. t. 43. Stroum ztepilý; wětwe nadwislé; kůra tlusta, korkowitá, rozsedalá, u prostřed maučnatá, hnědá, nejwnitřnější bílá; listy podlahlé, $\frac{1}{2}$ —1 dlahé, aksamitnaté, příkwětní barwené, bachaté; řapiky náoblé, pýřité; palisty kopinaté; lata weliká, konečná neb úžlabíčková; kwěty přehojné, přewonné; koruna s trubkau delší kraje a dwakrát krat-

ší nežli čnělka; prašníky skoro sedavé; blizna hlavowitá; tobolky podluhovaté, 4brázdé, šerpiwé drobnými bílými pahrbečky. — Na horách w Cirkaru. Kwěte w plišti. 5.

Dřwí jeho skoro tak dobré jako mahagonowé; kůru hořkau a trpkau, *china orientalis*, bundaru, potřebují jako prawau.

O. klepiwuj. H. *flaccidum Wallich nep. t. 22.* Listy wejčité, eliptičné, hladké, na líci leskuté, přikwětní žilnatosíťnaté, nadduté, různobarewné, kopinatopodlauhlé; palisty podlauhlé, kopisfowité; hrozny úzlabičkowé, autlé, odwislé; tobolky podluhovaté. — Na sewěrné auboči wrehu Sheopore a w údolí Noakote w Indii wychodní.

Kůra, *china de Sheopore* zwaná, potřebuje se jako předešlá.

O. obwejtý. H. *obovatum Wallich.* Listy obwejtité, zakončité, hladké, přikwětní kopinaté, zakončité, žilnatosíťkowané, nadduté, síwé; palisty wejčité, ostré; hrozny úzlabičkowé a konečné, přiwětewnaté, přímé, — W Indii wychodní.

Kůra, *china de Wynand* zwaná, taktěž užitečná.

WNĚNITKA. EXOSTEMMA. EXOSTEMME.

Kalich trubky obwejcowité, kraje šzubého. Koruna trubky oblé, kraje šdilného s ušty čárkowitými. Tyčinky hned w trubce až k ústí, hned skoro nad dolem wyniklé. Prašníky čárkowité, čnějící. Čnělka nifowitá, na konci kejowitá, nerozdělená nebo 2laloká. Tobolka kalichem wěncená, pak přinahá, 2pauzdrá, od hora skroze přehrádku pukající: worečkůw polooblych anebo polowejcowitých s břichem papirowitým. Semence čárkowitá u prostřed pauzder. Semena přemnobá, nazpátek střechowitá, křídlem zaokrauhlým obraubená.

W. karybejská. E. *caribaeum R. et. Schult.* *Cinchona caribaea Jacq. am. t. 179. f. 65. — obs. t. 47. Lamb. cinch. t. 4. Plenk t. 132. Hayn. 7. t. 44. C. jamaicensis Wright phil. trans. 67. t. 10. Andr. rep. t. 481.* Strom 30—50' vysoký, wětewnatý s korau popelawau, jako chyna prawá chutnající, nejlysejší; listy kopinaté, ostrozakončité, dole ostré, 3¹/₂" dlouhé, 1" široké, nejcelejší, stříčné; řapiky asi 5" dlouhé; palisty krátké, tupě trojúhelné; kwěty úzlabičkowé, stříčné, ojedinelé na stopkách řapiku kratších, nejwonnější, z pleřowa bělawé; kalich dole listenem nejmenším opatřený: trubka oblá, nahoru zponenáhla tlustnaucí, 4" dlouhý; zuby trojúhelné

nejostřejší, přímé: koruna nejvyšší: trubka asi $1\frac{1}{3}$ " dlouhá; ušty čárkovité, podchlípené, skoro delší nežli trubka, čárkovité; tyčinky nitek z dola koruny vyniklých, $1\frac{1}{2}$ krát delších nežli trubka její; prašníky zděli polowiny trubkové, čárkovité, žluté; tobolka podlauhlá, dole tupá, kalichovými zuby wěččená, 6" dlouhá, 4" w průměru tlustá, černohnědá. — W křowistích na Ostrowech karybejských a w Mexiku. Kwěte w září a říjnu; zrá w prosinci. 5.

Kůra jeho, *china caribaea*, jest přehořká a protiwná: činí jako prawá chyna, snadno ale působí dáwenf.

W. úzkolistá. E. angustifolium R. et Schult. Cinchona angustifolia Swartz act. holn. 1787. t. 3. Lamb. cinch. t. 9. Strůmek 10—15' vysoký s korau popelawau; rozhy a stopky přípýřité; listy čárkwitokopinaté, na rubu jakož i kalichy pýřité, 3" dlouhé, $1\frac{1}{2}$ " široké; kwěty bílé, 2" dlouhé, wonné, stopkaté, konečné, chocholičené; zuby kalichové čárkwitošidlowité; koruny skoro o polowičku kratší nežli listy, lysé před rozkwětením, 15" dlouhé; tobolka podlauhlá, pětibočná, skoro oblaunká. — Na skalnatých porčích Dominga ostowu. Kwěte w prosinci až do čerwna. 5.

Dává chynu *dominickau*, která prý nestojí za nic.

W. dlouhokvětá. E. longiflorum Roem. et Schult. Cinchona longiflora Lamb. cinch. t. 12. Listy čárkwitokopinaté, obak ztenčené, lysé; stopky úzlabičkové, nejkratší; zuby kalichové dlouhé, čárkwitokopinaté; koruna před rozwitím 5" dlouhá, listu 3—4krát delší: uštůw čárkwitých, trubky tříkrát kratších. Na Karybejích.

Dává chynu čili kynu *karybejskau neprawau*.

W. kwětnatá. E. floribundum P. et Schult. Cinchona floribunda Swartz. Lamb. cinch. t. 7. 5. C. montana Badier. journ. phys. 1789. t. 1. Strom 30—50 anobrž i 80' zwýši, 2' ztlaustí, wždy zelený, s korau šedohnědau, u wnitř rezawau; listy eliptičné, zakončité, 5—6" dlouhé, 3" široké; stopky konečné w chocholik rozpostawené! kalich zubůw krátkých, ostrých; koruna 2" dlouhá, tříkrát kratší listu, barwy plěwové; tobolka čihowitá, hladká. — Na Ostrowech karybejských, Jamaice, Domingu, Lucii, Guadalupě, Sw. Trojici, po chlumech podlé potokůw. Kwěte w čerwnu až do srpna. 5.

Dává kůru nazwanau *Quinquina Piton* čili *china piton*, *S. Luciae, martinicensis, montana*, chutí jest hořké, protiwné a snadně působí dáwenf.

W. chocholikatá. E. corymbiferum Roem. et Schult.

Cinchona corymbifera Lamb. *cinch. t. 5.* Listy zděli pídi, podlauhlókopinaté, ostré; wětwe, rozhy a kwěty lysé; stopky úžlabíčkové, stříčné, 2listé, chocholičené; chocholik obšírný, roztrojovaný; zuby kalichové krátké, ostré; ušty korunové sotwa kratší nežli trubka korunová. — Na Tongatabu a Eaowe, ostrowech tichomořských.

Kůra nejhořčejší a swraskawá jako chyna prawá, a slowe *china tongatabuensis*.

W. peruuská. *E. peruvianum* H. et. Bonpl. *eq. t. 38.* *Cinchona peruviana* Poir. Strůmek 10—12' zwýši, s korau popelawau; rozhy zelené, zmládí bělotečkowané; listy stříčné nebo trojnaté, mírnořapikaté, wejčito-podlauhlé, dole zaokrauhlené, hoření sedawé a srdčité, 2—3" dlahé, 1" široké; palisty wejčité; kwěty wonné, růžowé na latě konečné, sedawé; stopečky překrátké s drobnými listeny; kalich wejčitý, smačknutý o 5 zubech kopinatých, ostrých, jako stopečky pýřitý; koruna wně hedwábitá; trubka oblá, ušty delší trubky korunové; tyčinky u austí přirostlé; blizna paličkowitá, nepatrně 2laločná; tobolka wejcowitá. — Na úbočích chladaunkých And peruuských mezi Chotau řekau a Querokotüllem wesnici. 5.

Kůra její slowe *china peruviana*, a co prawá se potřebuje.

WNĚCHLUP. DAN AIS. DAN AIS.

Kwěty pometáním dwaudomé. Kalich trubky krátké obwejcowité, kraje nemensího, dole žubého. Koruna nálewkwitá: trubky autlé, ústí huňatého, kraje 5dílného. Tyčinky samčích čnějící, samičtech zawřené, pometawé. Tobolka kulowatá, kožnatopapírowitá, na konci kraužkem po kalichu zbylým znamenaná, 2pauzdrá, skrze přehrádku na dvě pukající. Semena drobná na semenicech středních, wzhůru střechowitá, křídlem blanowitým obraubená.

W. wonná. *D. fragrans* Commers. *Paederia fragrans* Lam. *t. 166. f. 2.* *Gaert. t. 195.* Keř s wětwe-mi předlahými, pnulými, rozdělenými, popelawými, s rozhami černawé zelenými, připýřitými, obak pod listenem žlábkowitě, mělce wyhlubenými; listy stříčné, podlauhlé, celé, lysé, zakončité, dole w řapík asi co $\frac{1}{3}$ dlahý zauzené, 3" dlahé, $1\frac{1}{4}$ " široké, se žilau nachowau; kwěty na latách úžlabíčkowých, málo delších nežli řapiky, drobné, červené, libeznau wůni

rozšiřující; kraj kalichový zvonkovitý, 5zubý; trubka korunová, 4''' dlauhá; ušty čárkovitokopinaté, ostré; čnělka z trubky čnějící, 2laločná; tobolka kulovatá, asi co wikew veliká, swraskalaunká, s brázdama mělkýma, zuby kalichovými wěncená, nebo bezzubá. — Na Ostrowě maurickém. \bar{H} .

Kořen potřebují proti lišejům a tudy slowe *bois á dartres*. Kůra slowe *belahe* čili *bela-aye* a potřebuje se we vlasti proti zimnicům.

W. okrauhlostý. D. rotundifolia Poir. Cinchona chlororrhiza Bory. Melanea verticillata Sieb. Jměním podobá se předešlému; listy wejčité, přiokrauhlé, přiostré, na řapících 7—8''' dlauhých; chocholiky sotwa palečné, shlaucené; tobolka nebrázdovaná, krajem kalichovým tupým, bezzubým wěncená. — Na Ostrowě maurickém.

Keř ten, *liane de bois jaune* nazwaný, dáwa kůru, již na Maskarenách co prawau chynn užívají.

NÁWUŠKA. MANETTIA. MANETTIE.

Kalich trubky čihowité, kraje rozděleného na tolik uštůw kolik koruna jich má, nebo na dvojnásobné množství, takže ušty menší a wětší střídají se. Koruna nálewkwitá w ústí chlupatá, uštůw 4, řídko 5. Prašniky w ústí sedawé. Tobolka wejčitá, smačknutá, ušty kalichovými wěncená, od hora dolů skrze přehrádku na dwi pukající; worečky člunkowité. Semenice z přehrádek někdy čnějící. Semena střechowitá, přisedawá, štitowitá, po kraji křídlem často zubatým obraubená.

N. srdcolistá. M. cordifolia Mart. mat. med. br. 1. t. 7. Kořen mnoholetý, dřewnatý, hnědý; lodyha zelinná, točiwá, oblá, šerpiwaunká; listy wejčité, dole srdčité, na konci ostré, obak autle pýřité; stopky úzlabíčkové, 1kwěté; ušty kalichové 4, wejčitokopinaté, pýřité; koruna čerwcowá, palečná, wně lysá, wnitř huňatá. — W plotech, křowistích, podlé lesůw u Willarikky w Brasilii. \bar{H} .

Kořen wychwalují proti wodnotělnosti a auplawici; nazýwají ho *ipekakuanhu* od Willarikky.

Podřadí 2.

KUCINÁROWITÉ. GARDENIACEAE.

MĚKKOHLAW. SARCOCEPHALUS.

Kwěty 5—6dílné, na ježli kolowatém sedawé a s ním a trubkami kalichovými dohromady srostlé w hmotu

kulowatou, dužnatau. Kraj kalichový nejkratší. Koruna nálewkowitá na patero klaná: uštůw přímých, tupých. Prašniky w ústí sedawé. Čnělka čnějíci. Blizna podlauhloháwkowitá, nerozdělená. Malwice 1pauzdré, mnohosemenné, srostlé w hlavu kraji kalichowými na powrchu sítkowanau. Semena drobná, přiledwinowitá.

D. jedlý. *S. edulis* *Sabin. trans. hort. soc. 5. t. 18.* *Cephalina scandens* *Thonn.* *Nauclea latifolia* *Smith.* Keř pnulý; listy střičné, krátkořapikaté, waječné, přiokrauhlé, ostré, na líci lesklé, na rubu w úzlabíčkách žebro-wých pýřité; palisty obak ojedinělé, trojúhelné, neroz-dělené, dole skoro srostlé; strbauly konečné, krátko-stopkaté nebo sedawé; kwěty nárůžowé: plod čili ra-dějí hlava z plodůw složená, zwicí broskwe. — Po le-sech w Guinei, Sierra-Leoně, Gambii, Kasamancii. \bar{R} .

Negrowé plod nazýwají *persica* a jej jedl.

KRUTULE. BURCHELIA. BÜFFELHORN.

Kalich trubky obwejcowité, kraje nad waječník pro-dlauženého, přes polowičku na patero klaného. Koruna kejawitonálewkowitá, w ústí lysá: lalokůw zkrácených, w paupěti střechowitých a zkraucených. Tyčinek 5; nitky z trubky vyniklé, nad prostředkem prosté, prašniky zawřené. Blizna podlauhlokejowitá, jakoby ze dwau slo-žená. Malwice kalichem wěňčená, 2pauzdrá, čihowito-kulowatá. Semenice na přehradku přirostlé. Semena hranatá.

K. wejčítá. *B. capensis* *B. Brown in bot. rep. t. 466.* *Lonicera buffalina* *Lin.* *Cephaelis bubalina* *Pers.* Keř silný, dřewa přetvrďého, a proto slowe Büffelhorn: listy wejčité, ostré, pýřitošerpiwé; palisty nejsirší, nejkratší, na konci špidlaté; kwěty konečné, strbaulené, na jezli huňatém sedawé, nejmenšími listeny oddělené, nej-dolejším dwém listůw podepřené; koruna 9—10'' dluhá, sytě čerwcowá; prašniky nejvýše w trubce přirostlé. — Na Předhoří dobré naděje. \bar{R} .

DLAUHOCÉWKA. MUSSAENDA. MUSSÂNDE.

Kalich trubky podlauhločihowitý, kraje šdilné-ho s ušty padawými, přímými, ostrými, jedním někdy prodlauženým w list řapikatý, weliký, sítkowanožilnatý, barwený. Koruna nálewkowitá: kraje šdilného, ústí huňatého. Prašnikůw 5, dole w trubce sedawých, čárkowi-tých, zawřených anebo skoro čnějícih. Blizna na dvě

klaná. Plod wejcowitý, dužnatý, na konci holý kalichem odpadlým, nepukawý, 2pauzdrý: pauzder mnohosemenných. Semenice z prostřed přehrádky vyniklé, stopkaté, na konci na dvě klané. Semena nejhojnější, drobná, čočkovitá.

D. listnatá. *M. frondosa* Lin. *M. zeylanica* Burm. *zeyl. t. 76. Lam. t. 157. f. 1. M. formosa* Lin. *Belilla Rheed. 2. t. 17.* Keř 6—9' vysoký, větve poněkud uwiřilé; rozhy oblé, pýřité; listy řapíkaté, střičné, waječné, zakončité i s chocholíky pýříckaté, 3" dlouhé; palisty řidlowité; chocholik klasowitý, konečný; uřty kalichowé řidlowité, prodlažené, s jedním zweličeným w list wejčitý, zakončítý, řapíkatý, mázdrowitý, pýříckatý, bělawý nebo žlutawý; koruna trubkowitá, 1½" dlouhá: trubka autlá, čerwená, pýříčkowaná, kraj žlutý s uřty na způsob hwězdy rozloženými; plod podluhowatý, žlutý, šedě zkropený, kalichem wěńčený, s dužninau zelenau, nakyslý a trpký; semeno černé w 4 řadách jako křiř burgundský. — W Indii wýchodní. Kwěte pořád. \bar{K} .

Kořen, řtáwa z listu a kwěty w lékařství potřebují.

D. huňatá. *M. Landia* Lam. t. 157. f. 2. *M. latifolia Poir. Rondeletia Landia Spreng.* Keř rozeh huňatých; listy střičné, řapíkaté, wejčité, zakončité, nejcelejší, obak pýřitohuňaté, 6—8" dlouhé; palisty řupinowité, malé, mřtnaté; kwěty na wreholíku konečném i s listeny čárkowitými, ostrými huňatém; kalich huňatý o 5 zubech, 3 úhlokopinatých, 12krát kratřích trubky korunowé, 1½" dlouhé, huňaté; uřtůw korunowých 5, širokých; čnělka silně huňatá; plod wejcowitý, podlahlý, na konci ostraunký. — Na Ostrowě maurickém. \bar{K} .

Kůra jeřf bledě žlutá, hořká a swraskawá slowe w wlasti *Quinquina indigéne*; téř do Ewropy se přiřwázř a *belaha* jmenuje.

CEWENKA. POSOQUERIA. POSOQUERIE.

Kalich trubky obwejcowité, kraje řzubého. Koruna nálewkwowitá: trubka oblá, nejdelří, w úřtí huňatá, sotwa rozřřířená; kraj řdilný: uřtůw rozložených, tupých, přířtejných; paupě tam wolaté. Tyčinek 5, z úřtí trubkowého wyniklých, prostých, zkrátka čnějčících, pestejných. Čnělka niřowitá, na konci autlá, na dvě klaná: uřtůw nestejných, připupenečnatých, ostrých. Malwice wejcowita, wěńčená, dužnatá, 2pauzdrá, mnohosemenná.

C. dlouhokwětá. *P. longiflora* Aubl. l. t. 51. *Lam. t. 163. Solena longiflora Willd. Cirtanthus longiflorus*

Gmel. Keř 5—6' vysoký, kmen s korau zelenau hladkau; dříví tvrdé, bílé, větve tenké, uzlaté, stříčné; listy stříčné, řapíkaté, vejčité, podlauhlé, zakončité, dole ostré, nejcelejší, 6" dlouhé, 2 1/2" široké; palisty podlauhlé, ostré; květův 6—8 na chocholiku konečném stopečnatých, listeny šupínovitými podepřených; koruna bílá, trubka na střevíc dlouhá, silně zakřivená, na konci nachýlená, dole zelenavá, v ústí dlouhochlupá; nitky oblaukovitě zakřivené, s pátau kratší; bobule žlutá zvěci krutiho vejce, ušty kalichovými věnčena s dužninou měkkau šťavnatau, chutnau, sladkau; semen asi 15 v dužnině červené, jedno na druhém. — Na březích velikých řek guianských. Kwěte w listopadu, zrá w lednu. \bar{H} .

JANIBA. GENIPA. GENIPE.

Kalich trubky vejcovité, kraje trubkovitého, uťatého nebo přizubatého. Koruna řepicovitá, trubkau kalich nepřesahující: kraje velikého, šedilného, s ušty vejčitými, ostrými. Prašniky čárkovité, w ústí sedavé, čnějící. Blizna kejovitá, tupá, nerozdělená. Malvice 4-pauzdrá, obak ztenčená, kalichem okornatěná. Semena nejmnější, rownowážná, w dužnině hnízdiwá.

J. kopinatá. *G. americana* Lin. *Gaert. t.* 190. *Gardenia Genipa Swartz. Genipa Plum. spec. t.* 136. *Janipha Margar.* 92. *Janiba Piso.* 158. Strom 36—40' vysoký, kměnu tlustého, koše obšírného, stinného, dříví perlově šedého, kůry našeré, rozsedalé, větvi rozkladitých, skoro přesleněných; listy stříčné, skoro sedavé, skoro 1' dlouhé, 3" široké, podlaublokopinaté, obak lysé, husté; stopky úzlabíčkové, rozsochanochocholíčené; květy zápachu libezného, bílé, pak žlutavé, asi 1 1/2" w průměru široké, na stopečkách krátkých; kalich skoro uťatý, sotwa patrně šzubý; koruna skoro kolovitá s trubkau krátkau, krajem rozloženým o 5 ústech hlubokých, vejčitých, ostrých; nitky překrátké, šidlowité, w ústí trubkovém připěvněné, ohnuté přes kauty uštowe; prašniky podlauhlé; waječník vejcovitý; čnělka jednoduchá s bliznau vejčitopodlaublau, čnějící; bobule měkká, nahoře i dole pod koncema škrcená, na konci hořením uťatá a šomolatá, připýřitá, bělawě zelená, co pomaranč veliká s kůrkau dužnatau, s dužninau bělawau, nāwinnau a šťawau z fialowa hnědau nebo černau; její 2 pauzdra obsahují mnoho semen smačknutých, hranatých, w dužnině hnízdiwých. — Na ostrowech ka-

rybejských, Domingu a j. w Americe jižné. Kwěte w čerwnu. 5.

Indové jedí ovoce její zralé, které žízeň velmi hasí a občerstvuje; též je nakládají do cukru; wařením ale mnoho trápí. Shotowují ze šťawy jejich také wíno. Také je podávají nemocným. Welmi unawené tělo omývají šťawau, již owšem zčerná, černost ale tá po 14 dn-ech sama sebou zmizí. Ze žertu přidávají jí do wody růžowé, kterau ženštiny se umywe na 14 dní zčernají. Diwodlowé naschwál tělo své jím barwí, aby strašnějšiho byli pohledu. Dřwí twrdé dá se dobře leštiti: dělají z něho lože na ručnice a kopí.

J. plstnatá. G. Caruto H. B. et Kunth. Strom asi 20' vysoký; listy stříčné, skoro sedawé, obwejité, tupé, na líci lysé, na rubu pýřitoplstnaté; stopky konečné, 2—3kwěté, stopečky delší řapíku; koruna bílá s trubkau nahoře wně a wnitř bedwábitau; malwice wejčitopodluhowatá, dužnatá, kalichem wěnčená, 4pauzdrá, mnoho-semenná. — Podlé řeky Oronoka w Americe jižné. 5.

Owoce jest chutné. Indiané šťawau líčí obličej místy na černo.

J. srstnatá. G. Merianae Rich. Duroia eriopila Lin. Merian. t. 43. Strom přeztepilý, celý srstnatý; listy podlahloobwejité, twrdé, tuhé, na píd' dlouhé; kwěty bílé wyhlížejí jako jasmínové; ovoce zwicí wejce kru-tího, dříwe zelené, pak žluté s kůrkau twrdau. — Na Kayeně a w Surinamu. 5.

Owoce celé na stůl přichází, a rozkrojuje se, aby dužnina, wzezřením, barwau, chutí a semeny míšpulm podobná, jísti se mohla.

J. wišňowá. G. esculenta Lour. Strom nízký kme-nu nejprímějšiho, nejjednoduššiho, 6střewičného; listy nejcelejší, wejčité, chlupaté dělají malé swazky stříčné; trny dlouhé, přímé, stříčné; kwěty bělozelené, shlauče-né; koruna kolowitá, na patero klaná: uštůw podlah-lých, wykrojených; kalich zbobulelý, ostře na patero klaný; prašníkůw 5 sedawých; blizna podlahlá, wyříz-nutá; malwice zakulatělá, wišni podobná, 1pauzdrá. — W Kočincině. 5.

Owoce we vlasti jedí.

KUCINÁR. GARDENIA. GARDENIE.

Kalich trubky wejcowitý, kraje trubkowitzého, u-fatého, zubatého, naštipaného nebo děleného. Koruna nálewkwitá nebo řepicowitá: trubky kalichu mnohem delší, kraje w paupěti zkrauceného, pak rozloženého, 5—9dílného. Prašníkůw 5—9 čárkwitých, u ústí přise-dawých. Blizna kejowitá, na dvě klaná nebo 2zubá: la-lokůw tlustých, přímých. Waječník přehrádkami 2—5

nedokonale rozdělený, 1pauzdrý. Malvice dužnatá, kalichem wěňčená, u wnitř papíratá, pecečnatá, nedokonale 2—5pauzdrá. Semena drobná, w semenici dužnaté ponořená.

K. jasmínový, *G. florida* Lin. *Jasminum* Ehr. *pict. t. 15.* Keř wždy zelený, přeznamenitý krásau a libezným zápachem kwětůw, jest zwýší 4—5', bezbranný; kmen přímý, nahoře wětewnatý, s korau hnědau nebo šerau; rozhy lysé, maličko uzlaté, na konci listnaté; listy stříčné, někdy trojnaté, eliptičné, obak ostré, lysé, celé, zelené, 2½" dlahé, asi 1" široké; palisty mezilisté, skoro pošwiwé; kwěty skoro sedawé, ojedinelé, konečné, bílé, nebo ponážlutlé, zápachu libezného; kalich 5—6hraný, rozdělený na 5—6 ušťůw prostopadných, kopinatohřídlowitých, co trubka korunowá dlahých; koruna nákožnatělá, kraj rozdělený na 5—9ušťůw plochých, wejčitých, tupých, skoro co trubka dlahých; malvice lysá, pomarančowá, zwicí holubiho wejce, podluhowatá, 5—6hraná, wěňčená kalichem, nahoře 1pauzdrá, dole 3—5pauzdrá, 5—6chlopná, naplněná dužninau žlutawau nebo šafránowau. — W Indii východní; sází se na Amboině, Žapanu, w Číně, na Předhoří dobronadějském. Kwěte w kwětnu a pak w září. \bar{n} .

Jest odrodek plnokwěťý; *Gardenia Ellis phil. trans. 51. t. 23.* *Jasminum capense* Mill. *ic. t. 180.* Catsjopiri *Rumph 7. t. 14. f. 2.* W Číně potřebuj bobule za prostředek chladící w horečkách; dužninau žlatau nebo šafránowau barwfí hedwábí. U nás chowá se w sklenku a kwěte w lipnu až do září.

K. kořenový, *G. radicans* Thunb. *gard. t. 1. f. 1.* *And. bot. rep. t. 491.* *Bot. reg. t. 73.* Keř předešlého nižší, kmen tenký (asi co brko), střewičný, položený, z dola kořeny vyhánějící; wětwe přímé, nahoře listnaté; listy 1—4" dlahé, kopinaté; kwěty bílé, ojedinelé, přikonečné, přisedawé, řepicowité, wonné, co růže weliké, bělostné; ušty kalichowé prostopadné, čárkowitohřídlowité, co trubka korunowá dlahé; bobule čihowitá, 6hraná, s dužninau čerwěně žlatau, bezchutnau. — Na Žapanu; sází se w Indii východní a na Předhoří dobronadějském. \bar{n} .

Dužninau z ovoce w barwfístwfí potřebuj.

K. přeslenatý, *G. Thunbergia* Lin. *Sims. mag. t. 1004* *G. verticillata* Lam. *t. 153. f. 3.* *G. crassicaulis* Salisb. *par. t. 46.* *Thunbergia capensis* Mont. *act. holm. 1773. t. 1.* *Bergkias Sonner. it. n. guin. t. 17. 18.* — *jouru. phys. 3. t. 3.* *Piringa* Juss. Keř přesličný, mnoho-

kwětý, 12' vysoký, bezbranný, s rozhami mnohými, krátkými, oblými, přisrstnatými; listy trojnaté nebo čtvernaté, eliotičné, ostré, lysé, v řapík ztenčené, v úzlabičku žebor na rubu chlupaté, 2" dlouhé; kwěty konečné, ojedinelé, sedawé, bílé, libeznau vůni vydávající; kalich 1" dlouhý, nálewkovitý, jakoby pošwowitý, o 5—7 ústech podlauhlých, kopisťowitých, na jedné straně až do polowičky rozštípený; koruna kožowitá: trubky wálcowité, skoro 3palečné, kraje 2 palce širokého, na 9—10 ústůw rozděleného, ústí huňatého; prašníkůw 9—10; malwice zwicí slepičihó wejce, nepukající, twrdokorá, wejcowitá, 1pauzdrá s 4 přeřrádkami neauplnými, na wnitřním kraji semenonosnými; semena čočkowitá, střechowitá. — Na Manilách, Předhoří dobré naděje. \bar{h} .

K. twrdodrwj. G. Rothmannia Lin. Sims mag. t. 690. Rothmannia capensis Thunb. act. holm. 1776. f. 2. Strom bezbranný, twrdodrwý se smítky uzlatými, jakoby klaubnatými; listy stříčné, podlauhlé maličko ztenčené w nejkratší řapík, na konci zakončité, celé, lysé, na rubu w úzlabičku žebrowém žláznatochlupaté; kwěty sedawé, úzlabičkové nebo přikonečné, ojedinelé, vůni libeznau obzwláště w noci rozšřřující; kalich žebornatý; ústůw 6 šidlowitooblých, přímých; koruna trubky krátké, obhomolowité, kraje zwonkowitého s 5—6 ústy wejčítými, ostrými, rozloženými; tyčinek 5; bobule wejcowitá, 2pauzdrá; semena čočkowitá, w dužnině hnřzdiwá. — Na Předhoří dobré naděje. \bar{h} .

Z dřív dřělají náprawy.

KRATOŠ. RANDIA. RANDIE.

Kalich trubky obwejcowité, kraje šlaločného. Koruna řepicowitá: trubky krátké, kraje šdilného. Prašníky w ústí sedawé, zawřené. Blizny 2, tlusté. Bobule kalichem wěččená, přiwyschlá, okornatělá, 2pauzdrá. Semena w každém pauzdru mnohá, na semenici střední připewněná, w dužnině hnřzdicí nebo dolů střechowitá, bezkřídla.

K. šřřolistý. R latifolia Lam. t. 156. f. 1. R. aculeata Lin. Gardenia aculeata Ait. G. Randia Swartz. Lycium Sloan. 2. t. 2. f. 4. Keř 10—12' vysoký, wždy zeletný, mírně trnatý; kmen kůry rozsedalé, naryšawé; rozhy lysé, nejmenší opatřené, obzwláště na konci, trny úzlabičkowými, stříčnými, odstálymi, tuhými, 4—5" dlouhými; listy stříčné, obwejčité, nejlysejší, nejcelejší,

dole klínovitě, přisedavé; lesklé, lysé, mnohem delší trnůw; kwěty úzlabíčkové, ojedinelé; koruna bílá, řepicovitá: trubka 4—6'' dlahá, zubůw kalichových dwa-krát delší, w ústí chlupatá; malvice zwicí menší třešně, wejcowitá nebo kulowatá, bílá nebo žlutawá, ponamodralá; semen 6—8 we všakém pazdru dužninaw obale-nych. — Na Jamaice a Antilách. \bar{H} .

Dříví výborně se hodí na kopl, luky, špy a lože ručníčné, odkudž i *bois de lance* slowe.

K. křowištní *R. dumetorum* Lam. t. 156. f. 4. *Gardenia dumetorum* Retz. G. spinosa Lin. Thunb. gard. t. 2. f. 4. *Ceriscus malabaricus* Gaert. t. 28. Keř trny palečnými, nad wznikem rozeh křížmostříčnými, rownowážnými, lysými, nejtužšími strašný; rozhy z úzlabíček listních nejkratší, hustolisté, wětwe nejtužší, lysé; listy stříčné, waječné, tupaunké, dole klínovitě, lysé, drobné, jako buksowé; kwěty sedawé, ojedinelé, na rozhách konečné; kalich zwonkowitý, lysý o uštech 3 obwejtých, otewřených, žilnatých, málo kratších trubky korunowé, wně přitlačeně huňaté; koruny bílé, kraj z uštůw obwejtých; malvice zakulatělá, žlutawá, jako malé jablko 2pauzdrá, někdy kalichem wěččená, pazder mnohosemenných. — Na pomoří Indie wýchodní obyčejný. \bar{H} .
Malvice a kořen omamují ryby a lidem působí dáwení.

KUPIZNA. CUPIA. CUPIB.

Kalich trubky čihowité, kraje šdilného, stálého. Koruna nálewkwitá; trubky kalichu delší, oblé, w ústí zponenáhla obšírnější, kraje šdilného, s ušty wejčito-
podlahými, podhnutými. Nitky nejkratší, prašniky podlahlé, na hoření straně pukající. Blizna kejowitá, 10-
hraná nebo 2laločná. Malvice kulowatá, kalichem wě-
ččená, 2pauzdrá. Semenice haubowité, střední. Semena
we waječniku mnohá, pak 2 nebo nemnohá, hranatá,
pupečnatá.

K. chocholíkatá. *C. corymbosa* Decand. *Rondeletia*
asiatica Lin. *Webera corymbosa* Willd. Ker. reg. t. 126. *Canthium corymbosum* Pers. *Cupi* Rheed. 2. t. 23. Keř
zwýší muže; wětwe oblé, uzlaté, stříčné, se dřeněm žlu-
tým; listy kopinaté, podlahlé, lesklé, 6'' dlahé, 2'' široké,
na rubu w úzlabíčku žebrowém žláznatohuňaté, wonné,
zahořklé; kwěty na chocholicích konečných, 1'' dlahé,
bílé, pak žluté, wonné; kalich lalokůw 3 skoro zdělí
trubky korunowé; koruna wně lysá, u wnitř huňataun-

ká, zwící hrachu, černá, zasladlá, o semenech 4 černých, 3hraných. — W Indii východní podlé moře w písku. Dwakrát do roka kwěte. \bar{h} .

Owoce jedl, též jako listy proti vyraženinám potřebují.

TRNUCHA. CATESBAEA. CATESBÆ.

Kalich trubky obwejcowité, kraje 4zubého nebo 4dílneho. Koruna nálewkowitá: trubky nejdelší proti ústí zponenáhla se rozšiřující, obhomolowitá, kraje 4laločného. Tyčinky 4; nitky nejdoleji z trubky korunowé vyniklé; prašníky čarkowité, čnějící. Blizna 2zubá. Malwice kulowatá nebo podluhowatá, kalichem wěncená, 2-pauzdrá; semenice homolowitá, obak nejhořeji připewněná. Semena mnohá, dolů střechowitá, na dwa swazky w každém pazdru shlaudená, šupinowitá.

T. dlouhokwěťá. *C. spinosa* Lin. *Lam. t. 67. f. 1. Curt. mag. t. 131. Tratt. tab. t. 259.* *C. longiflora* Swartz. *Frutex Catesb. 2. t. 100.* Keř zwýší 12—14', kmen 4" ztlaustí, ozbrojený trny stříčnými, rownými, odstálymi; listy buksowým podobné, wejčité, obak přiostré, trnu přidelší, drobné, na rozhách swazkowé; kwěty ojedinelé, w úžlabičku hořeních listůw: kalich zubůw krátkých, ostrých; koruna 5—6" dlahá: trubky walcowité, na konci obhomolowité; malwice wejcowité, zwící slepičihowejce, žlutá; semena hranatá. — Na Ostrówech bahamských. Kwěte w kwětnu až do září. \bar{h} .

Od ní prý po-hodl kůra protizimničná, *Cortex chinæ spinosus* nazwaná; dužnina malwicowá podobá se jablku zralému.

Podřadí 3.

UŠATICOWITÉ. HEDYOTIDÆ.

KLANOCHLOP. CHIMARCHIS. BACHHOLZ.

Kalich trubky obwejcowité nebo čihowité, kraje na patero klaného, rozloženého, s ušty wně u prostřed srstnatými. Tyčinek 5 nejwýš z trubky vyniklých; nitky dole srstnaté, prašníky waječné. Tobolka obwejcowitá nebo čihowitá, krajem kalichowým wěncená, dřewnatokožnatá, 2pauzdrá: pazdery od hora dolůw pukajících, lsemenných. Semena wisutá.

K. dlouholistý. *C. cymosa* Jacq. *Macrocneium longifolium* A. Rich. Strom ztepilý, košatý, ozdobný; wětwe hlawní rozewřeně; listy kopinatopodlahlé, obak

zakončité, nejcelejší, lesklé, řapíkaté, stříčné, střewičné, na konci rozeh po 8, řídčeji po 10 shlauchené; kwěty hojně, drobné, newonné, s korunami bílymi na hroznech wrcholikowitých w průměru polostřewičných, w úžlabičku listním stříčných, ojedinelých, na konci obyčejně čtvernatých; tobolky malé. — Na Martinici podlé bystřic. 5.

Z dříví řezají dobrá prkna.

ŠIROÚST. PORTLANDIA. PORTLANDIE.

Kalich trubky obwejcowité, šzilé, kraje 5dílného, s ušty podlahnými, listowitými, velikými. Koruna veliká, nálewkwitá: trubky krátké, ústí obhomolowitého, kraje tupě šlaločného. Tyčinek 5, nejdoleji z hrdla wyniklých; prašniky dlauhé, do pola čnějící. Blizna nerozdělená. Tobolka obwejcowitá nebo přípodluhowatá, žebernatá, na konci wěňčená a wyříznutá, 2pauzdrá, na konci pukající. Semenice kožowité, střední. Semena přemnohá, eliptičná, smačknutinká, bradawičkami šerpiwá.

S. hrubokwěť. P. grandiflora Lin. Jacq. am. t. 44. Smith ic. 1. t. 6. Gaert. t. 31. f. 1. Curt. mag. t. 286. Schneev. ic. 4. Kern. 2. t. 15. P. Brown. t. 11. f. 11. Strom řidko 15' přewyšující, málowětewný wětewmi stříčnými, odstálými, oblými, listnatými; kůra tlustá, nestejná, korkowitá, rozsedalá, aniž padawá; listy stříčné, nejkratšeji řapíkaté, kopinatoeliptičné, přízakončité, nejcelejší, nejlysejší, tlustaunké, lesklé, wezpod bledší; palisty mezilisté, srostlé, 3úhelné, stálé; kwěty úžlabičkowé, skoro ojedinelé, stopkaté, někdy nící, we dne newonné, w noci nejlibezněji páchnaucí, dřiw rozwití ponážlutlé, na konci barwy masowé; kalich uštůw wejčitých, zakončitých, stálých; koruna polostřewičná nebo delší, bílá, w hrdle čerwenawá, s trubkau šhranau; tyčinky sehnuté. — Po skalách u paty wrchůw na Jamaice, Ostrowu tomasském a j. Kwěte w čerwnu až do září. 5.

Kůra slowe chyna surínamská.

ODHALENEC. BIKKIA. BIKKIE.

Kalich trubky čihowitopodlahlé, hranaté žebry 8 nitowitými, jichžto 4 kýlowé a 3 šwowé; kraje 4dílného, s ušty čárkowitokopinatými. Koruna kegowitá, čtyrboká, kraje na čtewero klaného. Prašniky 4, čárkowité, nepře-

sahující kraj. Tobolka vejcovitá, na konci pukající, od kalichu oddauvajících a zprošťující se: chlopni na konci na dvě klaných, 2pauzdrá, webnutými kraji chlopňovými skoro 4pauzdrá. Semenice auzké, málo čnějící. Semena nesčíslná, smačknutá, nekřídlatá, po kraji kolcatá.

Keř lysý. Listy obvejčité, tupaunké, dole klňowité, řapíkaté, bezžebré, jednožilé. Palisty krátké, uťaté, srostlé, pošwiwé. Stopěcky úžlabčkové, ojedínělé, 1kwěté, nahé. Kwěty bílé.

O. jižnj. *B. australis Decand.* *B. grandiflora Reinw.* *Portlandia tetrandra Forst.* *Hoffmannia amicorum Spreng.* — Na ostrowech moře tichého. \bar{H} .

Od toho kře pochodí kůra, *sawagskau* (*Cortex de Savaga*) nazwaná.

TULALOD. WENDLANDIA. WENDLANDIE.

Kalich trubky zakulatělé, často čarkowané, kraje nejkratšího stálého, dole 4—5zubého. Koruna trubky oblé, delší kalichu, kraje otewřeného, 4—5laločného, s laloky wejčítými, ostraunkými. Tyčinky 4—5: nitky nejbořejí z trubky wyniklé, prašníky podlahlé, čnějící. Čnělka čnějící. Blizna na dvě klaná: uštůw tlustaunkých. Tobolka wejčítokulowatá, kalichem wěňčená, 2pauzdrá, na konci skrze přehrádku pukající na 2 chlopně. Semena nejmenší, přemnohá we všakém pauzdru.

T. barwírský. *W. tinctoria Decand.* *Rondeletia tinctoria Roxb.* Strom; listy řapíkaté, podlahlokopinaté, na lci lysé, na rubu po žebrách jakož i řapíky, rozhy, stopky a kalichy pýřité; palisty 3úhlé, špidlaté; laly konečné, křížmorozdělené; kwěty trojčatné, drobné, přisedawé; ušty korunowé odstálé. — W Bengalu okolo Burdwanu a Midnapuru. Kwěte w lipau a srpnu. 5.

Kořen potřebuj k barwení.

HADOWKA. OPHIORHIZA. SCHLANGENWURZ.

Kalich trubky krátké, čihowité, dole s waječnikem srostlé, kraje na patero klaného, stálého. Koruna nálewkwowitá, třikrát delší kraje kalichowého, u wnitř srstnatá: uštůw 5, wejčítých. Blizna 2laločná, kratší nežli koruna. Tobolka široká, smačknutá, zuby kalichowými wěňčená, 2pauzdrá, nahoře šterbinau na přič skrze přehrádku pukající. Semenice podlahlé, na přehrádce obak dole připewněné. Semena mnohá, drobná, šestihraná.

H. kopinatá. O. Mungos Lin. A. Rich. mem. soc. h. n. par. 1823. t. 2. Gaert. t. 55. f. 10. Lam. t. 107. f. 2. Plenk t. 90. Mungo Kacmpf. 573. 577. Kořen jedno-
 duchý, co píď dlaubý, co prst tlustý, křiwý, dřewnatý,
 křehký, bělawý, rownowázný, mnohomrcasatý, s korau
 nerownau, čerwenau a hnědau; lodyha letní, jedno-
 chá, přímá, 1—2 píďi zwýši; listy stříčné, kopinatowej-
 čité, obak zakončité, nejcelejší, lysé, papírowité, úkosně
 žebernaté, řapikaté; palisty malíčické, ufaté; wrcholiky
 konečné, stopkaté, wětewnaté: kwěty na wětwich row-
 nowázných jednostranné, přímé; koruna trubky krátké,
 nálewkwowité, kraje na patero klaného, tupého; tobolka
 wejčítá, smačknotá, 2pauzdrá, dopola pukající. — Na
 Žawě, Ceylonu, Sumatre. Kwěte w plišti. ♀.

Kořen hořký, nejslawnějši lék proti uškntatí nejjedowatějších
 hadůw we vlastech naduwedených. Promyka, tamo *mungos* nazwaná,
 prý naučila člowěka wýborné moci toho kořene. Též léčí otráwení
 makasarským jedem. K léčení a ochránění se před jeho zlými účín-
 ky berau drachmu prášku toho kořene se saustem wody, též i částku
 toho prášku na uškntutinu příkládají. Podlé rady indských lékařůw
 museli wojáci člowěčí lejno požřítí, aby jed ze žalúdka byl wypuzen
 a neškodliwým učiněn.

ZUBEŇ. DENTELLA. ZAHNBLUME.

Kalich trubky wejčitokulowaté, kraje na patero kla-
 ného. Koruna nálewkwowitá, na patero klaná: uštůw o-
 bak 1zubých, hrdla srstnatého. Prašnikůw 5, zawře-
 ných, přisedawých. Čnělka krátká. Blizny 2, tlusté.
 Tobolka přinepukawá čili malwice wyschlá, krajem kali-
 chowým wěncená, 2pauzdrá. Semenice dužnaté, do
 pauzder čnějící. Semena drobná, wejčítá.

Z. plaziwá. D. repens Forst. nov. gen. t. 13. Hedy-
 otis repens Lin. Burm. ind. t. 15. f. 2. Crusta ollae Rumph
 6. t. 170. f. 4. Zelina trsnatá, plaziwá; lodyhy brwité;
 palisty nejmenši, ostré; stopečky úzlabičkové, střidawé,
 1kwěté, krátké; tobolky mrtnaté; kwěty bílé, nejmenši.
 — Na místech mokrých, stinných, podlé potokůw, rýžo-
 wišť, w Indii wýchodní, na Žawě, Timoru, Luzonu, Koro-
 mandelu, Nowé Kaledonii a d. ☉.

Potřebují ji proti lišejí zplozenému drobnščkými čmelšky, *kumau*
 nazwanými, jichž dostawají ženy a děti do lesa chodčci. Tito čme-
 lšci rychle zahrabawše se do kůže působí nesnesitelné swrbení a
 wředy rozjídawé.

UŠATICE. HEDYOTYS. OHRLING.

Kalich trubky wejcowité, kraje 4zubého, zuby při-

mými, stálými, chobotem ostrým i na plodu oddělenými. Koruna krátce trubkovitá, hrdla wausatého, kraje na čtvero klaného. Tyčinky 4, krátce čnějící, prašníkův vejčitých aneb okrauhlých. Tobolka vejcovitá, na konci ztenčená, zuby kalichovými sklímenými převýšená, 2pauzdrá, skrze přehrádku pukající. Semen ve všakém pazdru mnoho drobných, hranatých.

U. bílá. *H. auricularia* Lin. *Valerianella* Burm. zeyl. t. 108. f. 1. *Muriguti* Rheed. 10. t. 32. Bylina; kořen bílý, mrcasatý, woňavý; lodyha dlouhá, jednoduchá, čtyřbočná, na konci přísrstnatá; listy kopinatovějité, žilnaté, přisedavé, stříčné; palisty štětinatobrvité; květy úzlabičkové, sedavé, strbaulené, skoro přesleněné; semena černá. — Na Ceylonu, Malabaru, též w Silhetu a Nepalu. †.

Listy obyčejným jsau prostředkem proti ranám a wředům, též proti hluchotě.

CHAJA. OLDENLANDIA. OLDENLANDIE.

Kalich trubky zakulatělé, kraje z 4 zubůw za kwětení přiblížených, na plodu nejšířím chobotem oddělených, odstávajících. Koruna krátce trubkovitá, kraje na čtvero klaného, hrdla huňatého nebo lysého. Tyčinky krátce čnějící, prašníkův vejčitých aneb okrauhlých. Čnělka nerozdělená nebo na dvě klaná. Tobolka zakulatělá, zuby kalichovými odstálými, drobnými wěččená, 2pauzdrá, na konci šterbinau skrze přehrádku pukající. Semena přemnohá, nejmenší na semenici zakulatělé, a skoro do ní ponořená.

Zeliny, byliny, na pohled kařmu moru podobné, někdy podkřowité.

Ch. okolikatá. *O. umbellata* Lin. *Roxb.* t. 3. Rostlina ozimá; kořen 1—2' dlouhý, tenký, rovný, žlutočerwený; lodyha sotwa 1' dlouhá, rozprostřená, čtyřbočná, lysaunká, wětewnatá; listy auzce čárkowitzé, ostré, po kraji podchlípené, na lici šerpiwaunké, na rubu bledší; palisty, řapíky spojující, štětinatobrvité; stopky úzlabičkové, příokoličené. — W pisku Indie východní a Afriky. Kwěte w čerwnu až do srpna. †.

Rostlina ta u velikém množství se sází na pomoři koromandelském, kdežto slowe *sawar*, Angličanům *chayawer* čili *chair root*, *Est - India madder*. Kořen, w únoru vykopaný, suší se na místě wětrném, kdežto 4—5 let se drží a dobroty nabývá; planý jest o 1/2 lepší. Toliko jeho kůra obsahuje barwinu, kterauž na tmawě čerweno barwí. Kořen též se potřebuje proti nemocein kožním a listy proti dušnosti.

Podřadí 4.

OKRUŠŇOWITÉ. ISERTIEAE.

OKRUŠEŇ. ISERTIA. ISERTIE.

Kalich trubky zakulatělé, kraje krátkého, stálého, 4—6zubého. Koruna dlouhotrubkovitá, u prostřed tenší, kraje 6laločného s laloky krátkými, w paupěti na konci přizkraucenými, u wnitř wlnkau hustau ryzau pokrytými, s choboty w hřebínky prodlanženými. Tyčinek 6, zawřených. Blizny čárkovité, přímohvězdownité. Ořech kulowatý, kalichem wěněný, pecek 6, kruchých, 3hraných, na wnitřní straně brázdowaných, mnohosemenných. Semena zakulatělá, dole uřatá.

O. čerwcowá. *J. coccinea Vahl.* *Guettarda coccinea Aubl. t. 123. Lam. t. 259.* Strom mírné výšky (12') ztlaustí 7", dříwi bílého, řídkého, kůry čerwenawé, rozsedalé, rozeh hranatých, střícných, naryšawěle hunatých; listy stříčné, někdy trojnaté, řapikaté, waječné, zakončité, dole ostré, na rubu popelawé a pýřité, 14" dlouhé, 7" široké; palisty obak dvojčatné, kopinatošídlowité, padawé; kwěty krásně růžowé, na latě wětewnaté, konečné, sedawé; kalich krátký, stálý; koruna 2palečná, wně aksamitnatá, kraje malého, málo otewřeného, o šesti lalocích ostrých; prašniky podlahulé; čnělka zdělí trubky; ořech menší nežli šwestka, rubina čerwená, šřawnatá, sladká, jedlá. — W lesech Guianských. Kwěte pořad. 5.

Owoce jedí; dříwi hořké; zwařenina listů potřebuje se na kaucele a obkládání otokůw.

Podřadí 5.

PSUJAKOWITÉ. HAMELIEAE.

PSUJÁK. HAMELIA. HAMELIE.

Kalich trubky waječné, kraje 5laločného, s laloky přímými, krátkými, ostrými, stálými. Koruna trubkovitá: trubky skoro 5bočné, kraje z 5 lalokůw stejných, malých, sotwa otewřených. Tyčinek 5, z prostředku trubky wyniklých, zawřených: prašniky podlahuločárkovité. Blizna tupá, skoro 5bočná. Malwice waječná, 5brázdá, kalichem wěněná, 5pauzdrá: pauzder mázdrowitých, mnohosemenných. Semena nejmenší, smačknutá.

P. sochatý. *H. patens* Jacq. am. t. 50. *Smith exot.* t. 24. *Gaert.* t. 196. f. 3. *H. coccinea* Swartz. Keř zimolézu podobný, 2sáhowý, smítky oblé, popelawé, rozhy čtyřhrané, zelené, pýřité; listy trojnaté, někdy (nejhořejší) střičné, waječnopodlauhlé, obak zakončité, někdy oblé jakoby wejčité, na konci tupaunké, nejcelejší, 5" dlouhé, 2 1/4" široké, měkké, pýřité nebo huňatopýřité nebo šedoaksamitnaté; řapíky 1/3 listu dlouhé, wejčité, dlouh zakončité; stopka konečná, sochatá nebo roztrojená, wětwi okolikowitě rozpostawených, na hoření straně kwěty nesaucích; kalichy wálcowité, náčerwcowé; koruny wně pýřité; plod 3 1/2" dlouhý, 2" tlustý, černý, se šlawau černě nachowau, na kratičkých stopečkách. — W křowistích w Indii západní, Mexiku, Guianě, Brasillii, Peruwii. \bar{h} .

Na Domingu slowe *kryšmor* (Mort aux rats).

P. břichatý. *H. ventricosa* Swartz. *Lindl. bot. reg.* t. 1195. *H. grandiflora* Her. sert. 4. t. 7. *Salisb. par.* t. 55. Strom weliký, okázalý; smítky šedokoré, brada-wičnaté; rozhy oblé, nejlysejší, zelené; listy střičné, trojnaté nebo čtwerнатé, nejlysejší, waječnopodlauhlé, dole klínowité, nahoře ostře zakončité, 6" dlouhé, 2 1/2" široké, nejcelejší, žlutawě zelené, na rubu bledší, někdy po kraji nachowěle naběhlé; řapík 2" dlouhý; palisty kratší řapíku; brozny konečné, pořídku úžlabičkowé; kwěty dlouhostopkaté; koruny žluté, skoro palečné, trubkowitozwonkowité, břichaté; malwice podluhowatá, čerwcowá. — Na pahrbcích suchoparných, we křowistích na Jamaice a w Mexiku. 5.

Dřiwí dáwá prkna přeširoká na stoly a ješťky; má drobné wlákn jako jilm s wlnami mnohými swětle hnědými nebo šerými; jmenuje se dřiwí *princowo* (Prince - Wood).

OBUŇ. ALIBERTIA. ALIBERTIE.

Kwěty pometáním nedokonale 1pohlawé. Kalich kraje trubkowitého, šzubého. Koruna trubkowitá, delší kraje rozloženého, šdílného, s ušty waječnými, ostrými. Tyčinek 5, z trubky wyniklých; prašníky přisedawé, čárkowité, zawřené. Čnělka jednoduchá, w nedosamčilých kejowitá, čárkowaná, bliznau jednoduchau ostrau ukončená; w samičích a obojakých kratší; blizen 5, čárkowitých. Malwice příkornatá, zpleštilokulowatá, krajem kalichowým, trubkowitým wěňčená, špauzdrá: pauzder mnohosemenných. Semena dužninau tenkau obalená.

O. jedlá. A. edulis Rich. mem. s. h. n. par. p. t. 21. f. 1. Genipa edulis Rich. Gardenia edulis Poir. Strůmek; listy stříčné, kožovité, podlahlé, zakončité, na líci lesklé, na rubu v úžlabíčku žebrovém wausaté; palisty přirostlé, celé, ostré; kwěty konečné, ojedinelé nebo chomáčené, přisedawé. — W Guianě francauzské. 5.

Owoce, *kujawka černá* (goiave noire) zwané, jedl.

Podřadí 6.

TĚSNOLOWITÉ. CORDIEREAE.

TĚSNOL. CORDIERA. CORDIERE.

Kwěty jednodomé, na rozdílných wětwich. *Samčí*: Kalich miskowitý, celistwý, celý; koruna řepicowitá, dlauhotrubá, kraje 4—5dílného, rozloženého, těsnoústého; tyčinky 4—5; prašníky sedawé; památka čnělky. *Samičí*: Kalich zakulatělý, kraje celého, obrubowitého; koruna přímá, ústí méně těsného, kraje 4—5dílného; blizny 4—5, šidlowité. Malwice zpleštilokulowatá, šomolkatá, 4—8pauzdrá: pauzder lsemenných. Semena hladká.

T. trojkwětý. C. triflora A. Rich. mem. soc. h. n. par. 5. t. 10. f. 2. Keř hustý, 4—5střewičný; listy stříčné, eliptičné, zakončité, lysé; palisty nejostřejší, dole dohromady srostlé; kwěty bělostné, na nejvyšších rozláhách; samčí trojčatné, sedawé, obkličené 4 listeny šupinowitými; samičí ojedinelé, 4listenné. — Podlé řeky Kuru w Guianě. Ĥ.

Podřadí 7.

NADÁKOWITÉ. GUETTARDACEAE.

ROJOK. MORINDA. MORINDE.

Kwěty strbaulté, na ježli zakulatělem, přínahém. Kalich trubky obwejcowité, často s poblížkými srostlé, kraje rozloženého, 5-, řídko 4laločného. Tyčinek 5 řídko 4; nitky krátké. Čnělka nitowitá. Blizna na dvě klaná. Malwice 2—4pecká; pecek lsemenných, s blížkými často srostlých a tlačením na sebe smačknutých anebo hranatých.

R. citrolistý. *M. citrifolia* *Lin. Gaert. t. 29. Cada-Pilava Rheed. 1. t. 52. Bancudus latifolia Rumph 3. t. 99.* Strom 3střewičný, větvi rozestřených, rozeň čtyřhraných, často na kolínkách škrčených; listy stříčné, na píd dlouhé a co dlaň široké, waječné, obak ztenčené, lesklé, lysé; palisty krátké, drobné, široké, objímawé, brázdowané; strbauly protilisté, bezlistenné, na stopkách krátkých, tlustých; koruna bílá, na patero klaná; blizna na dvě klaná; malwice žlutozelené, silně wonné, dohromady dělaji strbaul odwislý welikosti a twaru wejce husího. — W Indii východní wšude se sází, též i sám od sebe roste. Kwěte dwakrát do roka. 5.

Owoce jest šťawnaté, chutné a při tom zahořklé, a proto je nejedl Ewropané; brzo hnije a zapáchá člowěčsm lejnem. Dřiwí dost měkké a bílé. List silně zapáchá asi jako bezowý, a potřebuje se mnohonásobně w lékařstwí.

R. barwířský. *M. tinctoria Roxb. M. citrifolia Hunt.* Podobá se předešlému. Jest skoro stromowitý, lysý; listy podlauhlé, přisedawé, hladké, nelesklé; stopky ojedinelé, protilisté, mnohem delší řapiku, palečné; strbauly wejcowité; koruny bílé; čnělka čnějící; prašniky zawřené. — W Indii východní. 5.

Kůra kořenowá potřebuje se obyčejně k barwení na čerweno a černo.

R. listenatý. *M. bracteata Roxb. Bancudus angustifolium Rumph 3. t. 98.* Strom 20—30' wysoký, tenký proti jiným, lysý, kruchý; rozhy 4hrané; listy stříčné, podlauhlé, 9" dlouhé, 2—3" široké, lesklé, krátkořapíkaté; palisty široké, na konci polokruhowité; stopky ojedinelé, protilisté, strbauly kulowaté, listeny bílými, stálými pokryté; koruny bílé, tenké, w ústí huňaté; prašniky zawřené; čnělka čnějící; malwice 4semenné dohromady dělaji strbaul žlutawý, zwící šwestky, kořenné, trpké a hořké. — W Indii východní, na Molukách, Ostrowech Andamanských, Filippinských a jinde na pomori. 5.

Owoce dāwajf dětem proti hlistám. Dřiwí dosti twrdé, tuhé, bělawé, dole čerwenawé, zapáchá senem. Kořen nebo wlastně kůra silnějšich potřebujf se obyčejně k barwení plátna, a příze na čerweno, a to buď samy o sobě nebo se sapánem.

R. obecný. *M. Royoc Lin. Jacq. h. vind. t. 16. Royoc Plum. sp. 2. t. 26.* Keř lysý, dole položený, slabý, skoro slahaunatý. 10střewičný; větwe krátké, slahaunowité; listy kopinaté, obak zakončité, krátkořapíkaté, lysé, syté zelené, stříčné; palisty široké, nejkratší, hrořité; strbauly malé, uřlabičkowé, přikonečné, krátko-

stopkaté; koruny bílé, s trubkou autlau, w hrdle nafau-
klau, s ušty 4 ostrými, podhnutými; tyčinky 4; bliz-
na na dvě klaná; ovoce šťáwnaté, smradlawé, kulowa-
té. — Na Domingu, Kubě a w Mexiku. Kwěte w čer-
wnu až do října. \bar{K} .

Kořen žlutý wyhlíží jako rabarbara; dělají z něho žlutý inkaust,
a barví plátno na tmawolinědo.

R. šestíhranj. M. Chachuca *Hamilt.* Skoro stro-
mowitý; rozhy šhrané; listy eliptičné, ostré, často
trojnaté, na lici šerpiwé, na rubu pýřité, w úžlabičku
žebrowém wausaté; palisty polookrauhlé, často žlaločné;
stopky úžlabičkowé, ojedinělé, nahé, málo delší řapiku.
— W lesech bengalských u Matsie a Mayadhy.

Slowe *chachuka*, t. j. oko starcowa, pro štrbauly škwětowé. Kůra
kořenowá k barwení.

ODON. VANGUERIA. VANGUERIE.

Kalich trubky obwejcowité, kraje nejmenšího, šzu-
bého, padawého. Koruna zwonkowitzkulowatá, w hrdle
srstnatá, na patero klaná: uštůw kopinatých, ostrých,
podhnutých. Tyčinek 5, s nitkami nejkratšími. Blizna
hláwkowitá. Malwice jablkowitá, newěččená, špeckowá:
pecky kostnaté, lsemenné; semeno we wnitřním kautu
u prostřed připewněné, podluhowaté.

O. bezbrannj. V. *edulis Vahl. Lam. t. 159.* V. *cy-
mosa Gaert. t. 193.* V. *Commersonii Desf. Jacq. schoenb. t. 44.*
V. *Vavanga chinensis Rohr.* V. *edulis Vahl. act. haf. 2. t. 7.*
Strůmek; smítky bělawě popelawé; rozhy oblé,
lysé; listy střičné, wejčité. dole a nahoře krátce zakon-
čité, na konci tupé, 7" dlauhé, 3 $\frac{1}{2}$ " široké, nejlysejší,
blanowité; palisty široké, dlauhé, zakončité, dolejší řa-
piku kratší; wrcholíky ze smítkůw (rozeh loňských) pod
listím letošním wynikající, listu mnohem kratší, 2—3krát
rozdwojené: wětwi rozewřených; kwěty mnohé, střidawé,
stopečkowané, neweliké; kalich jako stopky pýřitý, ma-
ličký, s 5 zuby ostrými, přímými, pak rozewřenými; ko-
runa zwonkowitá, s trubkou baňatau, uštůw ostrých, se-
hnutých; prašníky čnějící, na nitkách kratších; malwice
zakulatělá, 1 $\frac{1}{2}$ " ilustá, šomolkatá, kalichu zbawená, š-
pauzdrá, w každém pauzdru semeno eliptičné, obak
tupé, mandlowité, některá někdy pometaující. — Na
Madagaskaru, odkud přesazena na Maskareny a do
Činy. 5.

Owoce lahodné jedí.

O. trnatj. V. *spinosa Roxb. Meynia spinosa Link.*

Keř křížmotrnatý; listy vejčítopodlauhlé, hladké, sotwa palečné, stříčné nebo trojnaté; wrcholíky chomáčené, úzlabíčkové; blizna 4—5laločná; malwice žlutá, zwicí wišně, jedlá. — W Bengalu a Čině.

NADÁK. GUETTARDA. GUETTARDE.

Kalich trubky wejcowité nebo kulowaté, kraje trubkowitého, stálého nebo padawého, ufatého nebo nepravidelně přízubatého. Koruna řepicowitá: trubky walcowité, uštůw 6—9, waječnopodlauhých. Prašníky 4—9, u hrdla sedawé, zawřené. Blizna bláwkowitá, řídko na dvě klaná. Ořech zakulatělý nebo wejcowitý, kalichowau trubkau wěňčený, pecka tupohraná, 4—9pauzdrá: pazuder rovných anebo křiwých, lsemenných.

N. ozdobný. G. speciosa Lin. Lam. t. 154. f. 2. Cadamba jasminiflora Sonn. voy. 2. t. 128. Rava Pou Rheed. 4. t. 4. 47. Strom okázalý; kmen tlustý, černawokorý; listy stříčné, skoro dwojpidowé, vejčité neb obwejčité, dole často přísrdčité, na konci tupé, mladší na rubu šedohnaté, dospělé po žebrách huňaté nebo toliko pýřité; palisty kopinaté, zakončité, padawé; wrcholíky sochaté, z nejbořejších úzlabíček wyniklé, stopkaté; kwěty jednostranné, weliké, tubarozowým podobné, přewonné; kalich odkwětlý padawý; koruna bílá, o 4—9 lalocích mnohem kratších trubky 1½palečné, ořech kulowatý, jako jablko zpleštilý, zelený, nahý, kalichem wěňčený, skrownodužinatý, 6brázdý; pecka dřewnatá; jádro bělawé, trpké, zwicí skoro mandle. — Na Ostrowech indských, Koromandelu, Malabaru a j. Kwěte pořád. 5-

Sází se pro ozdobu; pořád zelená a kwěte; kwěty w noci se rozwiřejí a nejslbeznější zápach wydávají, za východu slunce padají.

STAWITOK. ANTIRHOEA.

Kalich trubky wejcowité nebo podluhowaté, kraje krátkého, zwonkowitého, 4zubého. Koruna trubkowitá, na čtvero klaná: uštůw kratších trubky, přiostrých. Prašníky podlauhlé, u hrdla sedawé, nečňející. Blizna na dvě klaná. Ořech přimalwicowitý, wejcowitý nebo podluhowatý, wěňčený; pecka 2pauzdrá: pazuder lsemenných.

St. přeslenatý. A. verticillata Decand. A. Lostaeana Commer. Malanea verticillata Lam. t. 66. f. 1. A. borbo-

nica *Gmel.* *Cunninghamia verticillata Willd.* Strůmek s wětwezi oblými, lysými, popelawými; listy trojnaté, někdy čtvěrnaté, obwejitopodlahlé, dole klínové, na konci zakončité, obak lysé, 3" dlouhé, 1" široké, w úzlabičkách žebrowých žláznaté; řapíky 3—4" dlouhé; palisty meziřapíčné, ostré, padawé; stopky palečné nebo delší, úzlabičkové, kratší listu, sochaté, na wětwich nahore nesaucí kwěty sedawé, drobné, bělawé, pometáníu někdy dvojdomé: ořech zwíci pšeničného zrna. — Na Burbonu a snad i Maurici ostrowech 5.

Francauzové w vlasti jmenují jej *bois de Losteau*, a kůru korenawou potřebují co prostředek jistý proti běhawkám. Dříví potřebují truhlati na práce menší.

TIMON. TIMONIUS.

Kalich trubky wejcowité, kraje trubkowitzého, ufatého, 2—6zubého. Koruna řepicowitzá, kraje 4—6dílného, rozloženého, hrdla nahého, uštůw waječných, tupých. Tyčinky přisedawé, nejwš z trubky wyniklé. Bližny 2 čnějící, prstnaté neb na patero klané, s ušty čárkowitzými. Ořech kulowatý, hladký, krajem kalichowým wěncený, se 7—25 pecek kostěných, oddělených, lsemenných, nepukawých. Semeno překocené, čárkowitzé.

T. kopinatý. *T. Rumphii Decand.* *Timonius Rumph* 3. t. 140. *Erihalis Timon Spreng.* *E. polygama B Willd.* Strom ztlauští stehna, řidko muže, chudowětewný; listy na konci rozeh směstnané, stříčné, kopinaté, 3—5" dlouhé, 2" široké; palisty mezistopeční, ostré, celé; stopky úzlabičkové, listu kratší, 3kwěté: kwět prostřední sedawý, poboční stopečkowaný, stopka pak 1-plodná; ořechy hladké, wejcitokulowaté, zwíci blohů twrdaunké, žlutawě černé, plně pecek podlahlých, mákem zapáchajících. — Na místech otewřených, pahrbcích Amboinských. 5.

Kůra kmenowá haubowitzá, tlustá, rozsedalá; mstěm jakoby zpálená, hořká; někdy ji zwýkají na místo pinaangu s betelem; koreň potřebují proti zimnici. Dříví bílé, welmi mřznaté, slauží k dělání krowu na obyčejné přibytky, dlouhé wětwe na ploty, obzwláště na rybaf w moři.

LÁMAWEC. PSATHURA.

Kalich trubky wejcowité, kraje zwonkowitzého, 5—6zubého, stálého. Koruna u wnitř wausatá, trubky krátké, kraje rozloženého, o 5—6 lalocích ostrých, trubky

delších, w paupěti střechowitých; prašníkůw 4—5, u hrdla přisedawých. Blizen 5—6, čepelkowitých. Malwice kulowatá, brázdowaná, krajem kalichowým wěňčená, 6-peckowá. Semena w peckách ojedinelá, přímá.

L. kopinatý. *P. borbonica* *Gmel. Lam. t. 260. P. corymbosa* *Gaert. t. 194. f. 4.* Keř nízký, kmen přímý, lysý; rozhy rozewřené, welmi kruché; listy stříčné, řapíkaté, kopinaté, celé, lysé, nejostřeji dole w řapík ztenčené; kwětů 7—8, na latě konečné, rozewřené, stříchnowětewné, jakoby z wrcholikůw složené: stopka a stopečky lysé, skoro vláskowité nesau kwět drobný, kulowatý; kalich krátký, o zubech 6, drobných, přeostrých; ušty korunowé wejčité, tupé; čnělka delší tyčinek; blizna z 3—4 čepelek; malwice zwicí koriandru, kulowatá, brázdowaná. — Po wrších na Burbonu ostrowu. \bar{n} .

Pro křehkost slowe *bois cassant*. Zwařeninu užlwařj proti chorobám nakažliwým.

WÝHLUBEŇ. MYONIMA. RATTEFRAS.

Kalich trubky kulowaté, kraje nejmenšího, tupě 8-zubého. Koruna trubky krátké, kraje tupě 4dílneho. Tyčinky 4: nitky krátké, prašníky podlauhlé, čnějící. Blizny 4, čárkowité, krátké, tlustaunké, přibližné, skoro srostlé. Malwice kulowatá, newěňčená, o 4 peckách 5semenných, s dužninau spojených. Semena lunowitopupečnatá, prostředkem připewněná.

W. obwejtá. *M. obovata* *Lam. t. 68. f. 1.* Keř wětewnatý, s rozhami stříčnými; kůra popelawě bílá, rozsedalá; listy stříčné, nejcelejší obwejté, tlusté, kožowité, lesklé, jakoby pokostowané, tupé, krátkořapíčné; palisty drobné, nejostřejší, pačawé; stopky úzlabičkowé, stříčné, 1—3kwěté; malwice čerwenawá, zwicí winěnky, kulowatá, maličko zpleštilá, a tak nepatrně čtyrhraná, kalichem wěňčená. — Na Burbonu ostrowu. \bar{n} .

Myši welmi rády owoce žerau, a tudýž slowe *myšl dřevo* (*bois de rat*).

NONATEL. NONATELIA. NONATELIE

Kalich trubky wejcowité, kraje 5zubého, stálého. Koruna trubkowitonálewkowitá: trubky skoro wolaté, uštůw 5. Tyčinek 5, přizawřených. Blizny 2, tupé. Ořech kulowatý, brázdowaný, o 5 peckách kožnatých, 1semenných.

N. obecná. *N. officinalis* *Aubl. t. 70. f. 1.* Keř 3' zvýší, 3''' ztlauští, bakulatý, wětewnatý; listy střičné, 2" dlouhé, 1" široké, wejčité, ostré, lysé; palisty rostlé w pošwu 4zubau; lata wrcholičnatá; kwěty drobné, jako ptačicho zobu, a pod každým pokrywka malá, 3lupenná, malwice jako měruzalky, 10brázdé. — Podlé pěšinek lesních w Guianě. \bar{h} .

Zpařeninu listů užíwají Kreolové kayenští proti dušnosti, a tudyž keř ten nazýwají *Azier a l' Asthme.*

Podřadí 8.

PÁCHLOWITÉ. PAEDERIEAE.

PÁCHLA. PAEDERIA. PAEDERIE.

Kalich trubky wejcowité, kraje malého, 5zubého, stálého. Koruna nálewkwowitá, u wnitř chlupatá, 5ušatá, w paupěti řasnatá. Tyčinek 5, někdy pometawých; prašníky podlahlé, w prostředku trubky přisedawé. Čnělka nečumicí. Blizna na dvě klaná. Malwice malá, wejčitolowatá, s kůrkau pak kruchau, 2pauzdrá, 2semenná.

P. obecná. *P. foetida* *Lin. Lam. t. 166. f. 1.* *Apocynum foetidum* *Burm. ind. 71.* *Convolvulus foetidus* *Rumph 5. t. 160.* *Kaempf. ic. sel. t. 9.* Kmen dole ztlauští stěwice, bakulatý, dřewnatý, wypauští šlahauy dlouhé, slabé, rozdělené na smítky oblé, haužewné, sotwa co stěblo tlusté, wšudy se pnaucí a křowiny popínající; listy střičné, podlahlé nebo kopinaté, dole srdčité, lysé, 6" dlouhé, 2" široké, celé, měkké, ostré; palisty obak ojedinelé, malé, ostré, dole rozšířené; kwěty nemohé, na latách krátkých, úzlabičkowých, krátkých střičné, u wzniku stopeček drobnými listeny opatřené; trubka korunowá u wnitř wlnatá, ryšawá; kraj malý, málo otevřený; malwice jako srstka, proswitawá, žlutawá, křehká, skoro prázdná, se 2 semenoma, jako proso wylhzejícímá. — W krowistích Indie wýchodni, na Molukách, Žapanu. Kwěte w plišti. \bar{h} .

Listy mezi prsty třené zápáchají šlowěčím lejnem; swětlí slunce na keř, hnusný puč wydává. Taktéž i kwěty smrdí. Celá rostlina jest zapowržená, a potřebuje se ke škádlení lidí. Tím wzácnějš jest w lékařstwu; zahánit nadýmání, ujmání a křeče: proto list jedť se zeleninami jinými. Nesli to nic platno, hrnec, jí nacpaný, stawí překocení na břicho. Kořen má kuru co krew čerwenu, dříví modrawě čerwené: potřebují jej k dáwení.

Podřadi 9.

KÁWOWNÍKOWITÉ. COFFEACEAE.

KANTA. CANTHIUM. CANTHIUM.

Kalich trubky wejcowité, kraje krátkého, 4—5zubého. Koruna trubky krátké, w hrdle wausaté, uštůw 4—5 rozložených. Prašniky 4—5 u hrdla, sotwa čumicí. Čnělka nitowitá, čumicí. Blizna nerozdělená, tlustá, wejčítokulowatá nebo čepicowitá. Malwice kulowatá nebo dvojčatná, zuby kalichowými wěncená, dužnatá, 2pauzdrá. Semena w pauzdrách ojedineělá, proti konci připewněná, nakřiwená.

K. drobnokvětá. C. parviflorum Lam. Roxb. t. 51. Gaert. t. 193. f. 3? Webera tetrandra Willd. Kanden-Kara Rheed. 5. t. 36. Strůmek nejwětewnatější, rozestřený, 6—7střewičný; rozhy lysé, šedokoré, s trny střičnými, rownými, skoro rownowážnými, dlouhými ($1\frac{1}{2}$ ') co meziklaubí nebo delší; listy pod trnami střičné, wejčité, krátkořapikaté, lysé, sytě zelené, na rubu bledé, delší trnůw (3" dlouhé, 1" široké) často chomáčené; hrozny pod trny z úžlabička listního wyniklé, nesaucí kwěty (4—8) předrobné, žluté, wonné, na nejkratších stopečkách; malwice přikulowaté, zelenawé, přismačknuté, hořké. — Na Koromandelu. 5.

Kořen, káru a list užiwají proti auplawici a hlistám.

K. hořká. C. Rhedii Decand. Tsjierou-Kara Rheed. 5. t. 37. Kanti Braminůw. Strůmek čili raději keř může wyšší, trnatý; listy waječnokopinaté, zakončité, nejkratšeji řapikaté, leskuté, $2\frac{1}{2}$ " dlouhé; kwěty mnohé (3—6), úžlabičkowé, krátce stopečkaté, drobné, zelenawé, newonné, na patero klané, šmužné; malwice dvojčatná, $\frac{1}{2}$ " dlouhá, wěncená, hořká. — Na Malabaru. Pořád zelená, kwěte a zrá. 5.

Zwařenina listůw proti bedelkám dětským.

PEWNOL. SIDERODENDRUM. EISENBAUM.

Kalich trubky zakulatěloúhrané, kraje sotwa nějakého, někdy o 4 zaubcích. Koruna trubky dlouhé, oblé, nahoře sotwa rozšířené, kraje se 4 laloky tupými, rozloženými, hrdla lysého. Prašniky 4, u hrdla sedawé, sotwa čumicí, podlauhlé. Čnělka na konci na dvě klaná, zdělí koruny. Malwice wyschlá, zakulatělá, na konci

holá, 2pauzdrá, 2semenná. Semena wně naddutá, u wnitř s prohlubinkau okrauhlau.

P. trojkwětýj. *S. triflorum Vahl.* *Sideroxyloides ferreum Jacq. am t. 175. f. 9.* (kwět). *Gaert. suppl. t. 197. Pluk. alm. t. 224. f. 2.* Strom okázalý, wětewnatý; listy wejčítokopinaté, ostré, nejcelejší, lesklé, řapikaté, stříčné, $\frac{1}{2}$ střewičné; stopky úžlabíčkové, dvojčatné, nejkratší, 3kwěté, obzwláště na smítcích nahých; kwěty drobné, wně růžowé, u wnitř bílé. — Na chlumech Martiniky a Montferratu. 5.

Dříwí přetwrdé slowe *bois de fer.*

PŘEKŮŤ. CHIOCOCCA. SCHNEEBEERE.

Kalich trubky wejrowité, kraje ostře ōzubého, stáležo. Koruna nálewkwowitá: trubky čili hrdla obhomolowitého, uštůw ō, ostrých. Tyčinek ō, nitky nejdoleji na korunu sotwa přirostlé, pýřité, prašníkũ čárkwowých, zawřených kratší. Čnělka na konci přikejowitá, celá nebo přižlaločná. Malwice někdy dvojčatná, smačknutá, zuby kalichowými wěňčená, o 2 pečkách papirowých, 1semenných. Semeno wisuté, překocené.

P. hroznatýj. *C. racemosa Jacq. am. t. 188. f. 3. And. rep. t. 284. Tratt. tab. t. 631. Hook. exot. t. 93. Düsseld. 1. t. 20. Periclymenum Dill. elth. t. 228. f. 295. Jasminum Sloan. 2. t. 188. f. 3. Snow-berry.* Keř wětewnatý, zwýši muže, skoro přímý, rozdělený na wětwe dlauhé, oblé, lysé, sehnuté, ježto w lesech hustých wýše wyrostají, a skoro šlahauowité se stáwají; listy waječné, obak zakončité, nejcelejší, lesklé, stříčné, 2palečné; palisty dole široké, dlauhaunce špidlaté; hrozny 2palečné, odwislé, úžlabíčkové, stříčné; kwěty hned po rozwití bílé, newonné; koruna mnohem delší zubůw; nitky tyčinek pýřičkowaných; malwice bělostné, wyschlé, haubowaté, drobné, zuby kalichowými wěňčené. — Tu a onde w lesech a po jejich krajích na Karthageně, Jamai-ce, Domingu. Kwěte w prosinci až do února. \bar{h} .

P. hadomornýj. *C. anguifuga Mart. mat. m. br. t. 5. C. brachiata R. et Pav. 2. t. 219. f. b. C. racemosa H. B. et Kunth. C. parviflora et paniculata Willd.* Kořen wypaští několik kmenůw prutowitých, 10' vysokých; rozhy oblé, nejlysejší, jako listy stříčné, krátkorapikaté, wejčité, podlauhlé, zakončité, dole ostré, lesklé, nejcelejší, 4" dlauhé, 2" široké; palisty nejsirší, krátké, nejkratšejí špidlaté; hrozny latowité, úžlabíčkové, listu krat-

ší, pyřité; koruny třikrát delší zubův kalichových. — W lesech w Brasílii, Guianě francauzské, Peruwii, na Ostrowu Sw. Trojice, Kubě a d. Kwěte w únoru a březnu. \bar{h} .

Od předešlého rodu a obzvláště od posledního potřebuje se kořen, *kainka* nazwaný, k nám přicházející w kusech co prst dlouhých, hnědokorých a šedodřevých; zápachu nepřijemného, ostrého, chuti hnusné, mnoho slin wyluzujícího; žene na stolici a na moč.

IXORA. IXORA. IXORE.

Kalich trubky wejcowité, kraje malého, 4zubého. Koruna řepicowitá, trubky autlé, oblé, delší ušťuw 4, rozložených. Prašniky 4, w hrdle přisedawé. Čnělka na konci na dvě klaná, s bliznama rozewřenýma nebo podwinutýma. Malwice ořechowitá, kalichem stálým wěňčená, zakulatělá, 2pauzdrá. Pecky papírowé, u wnitř ploché nebo podduté, na hřbetu hrbaté, 1semenné.

I. čerwcowá *I. Bandhuca Roxb. Ker. reg. t. 513. I. coccinea Lin. Dict. sc. nat. atl. 3. l. 100. Flamma sylvarum Rumph 4. t. 6. Schetti Rhced. 2. t. 13.* Keř zwýši 4—5', lysý, odstále wětewnatý, s korau čerwenawě šedau; rozhy na konci maličko smačknuté; listy stříčné, nejkratšeji řapikaté, 4" dlouhé, 2" široké, waječno-podlauhlé, dole srdčité a objimawé, zakončitohtrotité, nejcelejší, kořowité, nejlysejší, sítkowanožilnaté; palisty nejsířší, nejdéle zakončitošídlowité; wrcholik konečný, nejkratší, stopkatý, mnohokwěťý, směstnaný, nejlysejší, nejkratšeji listenatý u wzniku wětwiček a pod kwěty; kalich sotwa 1½" dlouhý, zubůw ostraunkých; koruna sytě čerwcowá: trubka 18" dlouhá, laloky wejčité, tupé, rozložené; konec čnělky čumící, blizny 2, podwinuté; malwice dlouho zelené, čerwenawě skwrnaté, pak nachowé, konečně černé, měkké, zwící wišně s dužninau bílau, sladkau, jedlau, zuby kalichowými, otewřenými wěňčená. — Na chlumech w Indii wýchodní a wšude w zahradách pro ozdobu. Kwěte pořád. \bar{h} .

Kořen palčiwý potřebují proti bolení zubůw a klání w boku; též kúra, listy a kwěty užíwají proti horečkám, chrkání krwe a wraženinám. Indowé obětují kwěty bohyni Ixore; též je zwýkají jako pinang a šťawy nakapují sobě we wojně do očí, domníwajíce se tím nabyti chrabrosti a strašnosti, tak jako se ulekne člověk; zhlédna ohníwý kwět we tmawém lese.

WASA. PAVETTA. SCHEELKORN.

Wšecko jak ixory, čnělka daleko z trubky koruno-

wé čumicí a délku uštůw přesahující, na konci kejowitá, přicelá nebo s bliznama slepenýma nebo sotwa rozdělenýma.

W. indská. *P. indica* *Lin. Gaert. t. 25. Ker. rep. t. 198.* *P. alba* *Vahl. Ixora paniculata* *Lam. I. pavetta* *Roxb. Andr. rep. t. 78. Pavetta* *Rheed. 5. t. 10.* Keř 3střewičný, tenkokmenný; rozhy lysé nebo pýřité, zelené, huďě praužkowané; listy střičné, waječnopodlauhle, obak zakončité, řapikaté, tupé, řeřabaté, pěkně zelené, sehnuté, 6" dlouhé, 3" široké; palisty široké, ostré, přisrostlé; laty přichochołikowité, konečné, střičnowětewné; stopky autlé, niřowité, jakož i stopečky opatřené listeny malými, kopinatými; kwěty žlutawé, drobné, přílibezně zapáchající; kalich zubůw ostrých; trubka korunowá dwakrát delší uštůw auzkých, kopinatých. — W Indii východní obyčejná we křowistích a plotech. Kwěto w srpnu až do konce října. \bar{h} .

Kořen hořký, kořený, w lékařstwi užitečný; listí nepřijemně zapáchající, skoro žádné chuti nemající, potřebuje se na masti proti kožním nemocem a zlaté žíle. Z dřiwí kořenowého dělají střenky.

KÁWNÍK. COFFEA. KAFFEEBAUM.

Kalich trubky wejcowité, kulowaté nebo čihowité, kraje malého, 4—5zubého. Koruna trubkowitá, nálewkowitá, kraje rozloženého, 4—5dílneho, s ušty podlauhlymi. Tyčinky 4—5, čumicí nebo zawřené. Čnělka na konci na dvě klaná, uštůw řídko srostlých. Malwice šomolkatá, nahá nebo wěňčená o pečkách 2, papírowých, 1semenných. Semeno wně vypuklé, u wnitř ploché, 1brázdé.

K. obecný. *C. arabica* *Lin. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 99. t. Juss. mem. ac. 1713. t. 7. Blak. t. 337. Plenk t. 130. Lam. t. 160. k. 1. Trat. tab. t. 400. Gaert. t. 25. Sims mag t. 1303. Tussac t. 18. Hayn. 9. t. 32. Düsseld. 7. t. 4. Bon Alp. exot. 36. t. 36.* Strom štíhlý, 15—40' vysoký, wždy zelený, wětwi křížmo střičných, rozewřených, nahoře běwných; listy střičné, řapikaté, 5" dlouhé, 1½" široké, kořowité, eliptičnopodlauhé, obak ztenčené, často řeřabaté, lysé, na lici lesklé, tmawozelené, w úžlabičkách žebrowých se žlázkami prohlubenými; palisty mezirapičné, široké, wejčité, ostré, padawé; kwěty 3—7, w úžlabičkách listních nahlaučené, skoro sedawé, jako přeslénky dělající; koruna nálewkowitá, 1" dlouhá nebo delší, na patero klaná, uštůw kopinatých, ostrých, bílá,

wonná; tyčinky z hrdla vynikající, čumící; ōnělka nifowitá, až do prostřed rozklaná, o bliznách 2 šidlowitých; malwice elipsowitá, 6—9" dlahú, tmawě wišnowá, šomolkatá, newěncená, r2pauzdrá, w každém pauzdru papírowém semeno skoo docela z bílku rohowitého složené, w němž kel přímý, kořínku oblého, tupého a děloh listowitých. — Půwodně na wrších w Yemenu čili Arabii šťastné, též nepochybně na wysočině w Abyssinii; odtud přesazená do obojí Indie, Ameriky jižné a do osad afrických. Skoro celý rok kwěte. 5.

Semena dužniny zbawená jsau, co nazýváme *káwau*, *kafém*, z něhož nápoj wůbec známý a oblíbený se dělá. Pítí káwy ani Řekům ani Římanům starým nebylo známo. Nejdříve zdá se, že w Ethiopii do zvyku přišlo, na začátku 15tého wěku w Arabii se zawedlo, w Lewantu we wěku 16tém zobecnělo, w Ewropě ale okolo polowice 17tého wěku zawedeno. Nyní jest rozšířeno, takže w Ewropě samé více 225 millionůw liber káwy se zpotřebuje; přidáme-li k tomu, co w jiných krajínách se jí užije, můžeme pak bez rozpaku přijmouti 400 millionůw liber, jichžto za rok na celém swěte se vypije. Jest tedy káwník stromem pro krajiny, w nichž se sází, velmi důležitým. Největší množství přichází z Indie západní, pak z Brasílie, potom z Ameriky ostatní, konečně ze Žáwy a Arabie.

Nejprvnější zpráwu o káwě dal Prosper Alpin (n. m. u.), bywší r. 1584 w Egyptu. „Widěl jsem,“ dří, „w Egyptu strom, na němž rostau semena wůbec známá, *bon* nebo *ban* zwaná, z nichž Egyptané a Arabové dělají nápoj, jež pijí místo wína a w hospodách prodávají. Slove *koawa*. Semena přicházejí ze šťastné Arabie.“

Káwovník žádá k daření swému teplého podnebí, w němž prostřední teplota nikdy nepadá pod 16° R, a teplota nikdy pod 10°. Též potřebuje mnoho vláhy. Tudyž na mnoze sázeti se může toliko mezi obratňkoma nebo nejvýš k 30° šířky, a daří se nejlépe na wrších. Z toho jest jasno, proč strom ten tak dobře se daří na ostrowech meziobratňkowých, kdežto nepřiměřenější množství tepla a vláhy. U nás toliko we sklenku wydrží. Dosahuje výšky 15' a nedospívá 15 rokůw. W borkých krajínách též nepřechká 20—30tý rok. W Arabii jsau káwnikowisté od moře zdálena, proti východu položena we výšce 1000—1500' nad mořem; pádu žádají dobrau.

Káwy jsau rozdílné druhy; mōkkanská t. od Mokky w Arabii jest drobná a tmawě žlutá, ale do Ewropy nepřichází; anobřž pod tím jmenem prodává se žáwanská, nejdrobnější, nahnědle žlutá; pak následuje větší, podlahlejší a bělawá z Bourbonu; konečně modrawě šedá nebo zelenawá a hrubější z Indie západní, Guiany a Brasílie.

Nápoj tak wůbec oblíbený, dělá se toliko ze zrn káwových pražených, jelikož pražením se zplozuje přištřalina, která od nejmnožších se liší líbezným zápachem a lahodnou chuť. Tím zplozeným prvkem zotawuje žilstwo a nerwstwo; jenom škoda, že pítí káwy se přehání, čímž pochodí nespaní, wření krwe ku hlawě, zeslabení střew, zlatá žíla a rozdílné neduhy nerwové. Černá káwa bez smetany ale jest také výborným lékem proti opilosti wínem a otráwení opijem. Surowá káwa aučinná jest proti zimnici a duám.

Wšeliké surogáty na místo kávy po tu dobu užívané nemohau ji nahraditi, a mnohé jich, obzvláště z čakanky zhotovené, škodí, působíce wření krwe, třesení a zlatau žílu. Ze 30 rodů toho pokolení ještě asi čtvery k témuž konci se sázejí; zrna ale od nich nejsou roweň káwowníka obecného. Tyto rody jsou následující.

K. maurický. *C. mauritiana Lam. t. 160. f. 2.* Rozhy stříčné, uzlaté, popelawokoré; listy stříčné, waječné, obak ostré, žilnatosítkované, přiřapikaté, lysé, 2 $\frac{1}{2}$ '' dlouhé; stopky úžlabíčkové, 1kwěté, saukromé, nejkratší; malwice podluhowaté, dole ostré, 2semenné; semeno podluhowaté, ostré, chruplawé. — W lesech na Burbonu ostrowu.

Od toho přichází špatná káva, tak nazwaná *Café marron*.

K. bengalský. *C. benghalensis Roxb.* Listy waječno-podlauhlé, obak zakončité; palisty nerozdělené, zakončité; kwěty 4—6, úžlabíčkové, přišlaučené, sedawé, po dwau pokrywkau 4listau, osinatan, podepřené, dwakrát wětši než barwinku menšího, listeny 2 stříčné, w pokrywce malé, kopinaté; waječniky po dwau w pokrywce přiblížené, lepem obklíčené; koruny o 5 lalocích podlauhlých; prašniky zawřené, malwice černé, menší nežli wišně. — Na wrších w Silhetu a Nepalu.

K. hroznatý. *C. racemosa R. et Pav. 2. t. 214. f. a.* Kmeny asi 18' zwýši; wětwe odstálé, smačknuté, sochaté, kolenaté; listy nejcelejší, podlauhlowaječné, zakončité, lysé; palisty na dvě klané; hrozny úžlabíčkové a konečné, za kwětení nachýlené, plodonosné, přímé; kwěty sedawé s listeny nejmenšími; padawými, ostrými; kalich bělozelený; koruna bílá: ušťuw sehnou, tých; nitky dole huňaté; malwice wejcowitá, 1—2semenná-welikosti a barwy wišňowé; semena hladká, polokulowatá. — W hájích u Pati a Makory w Peruwii, kdežto wůbec *Café* slowe a taktéž se potřebuje.

K. zanguebarský. *C. Zanguebariae Lour.* Amajoua africana *Spreng.* Stróm přímý, 6střewičný, s wětweми krátkými, tlustými, rozewřenými; listy wejčítokopinatými, lysými; stopky úžlabíčkové, nejmnožši, krátké, o kwětu jediném, bílém, s korunau řepicowitau, na šestero neb sedmero klanau; malwice podlauhlowejcowité, hranatožilnaté, 2semenné. — W lesech na pomoci zanguebarském.

Lusitanci strom ten také sázejí a semeno co káwu prawau užívají.

K. mozambický. *C. mozambicana Decand. C. ramosa R. et Schult. C. racemosa Lour.* Strůmek 4střewičný,

rozdělený na větve nejmnější, rozestřené, oblé; listy vejčítokopinaté, nejcelejší, bradavičnatošerpivé; hrozny konečné, rozkladité, na stopce čtyřhrané: větvi stříčných, anebo přesleněných; malvice zakulatělé, drobné, wodnaté, červené, o 2 semenech polokulowatých. — Na Mozambiku w Africe.

Semena we vlasti jako prawá káva se potřebují.

ZWRACELKA. RONABEA. RONABEA.

Kalich trubky wejcowité, kraje nejmenšího, 5zubého. Koruna podlauhá, přinálewkovitá, o uštech 5 rozložených, ostrých, hrdla někdy nahého. Prašníkúw 5 podlauhých, zawřených. Blizna 2konečná. Malvice wejcowitá, hladká, šomolkatá, o 2 peckách 1semenných, tu plochých, tam vypuklých.

Z. obecná. R. emetica *A. Rich.* Psychotria emetica *Mutis. H. et Bonpl. eq. t. 126. Hayn. 8. t. 19. Düsseld. 14. t. 26.* Cephaelis emetica *Pers.* Ipecacuanha noir *Rich. dict. med. 26. ic.* Kořen prostopadný, oblaunký, přiwětewnatý; kmen podkřowitý, přímý, jednoduchý, půldruhohostřewičný, chlupatoplstnatý; listy přiblížené, stříčné, nejodstálejší, nejcelejší, podlauhé, zakončité, dole zaužené, blanowité, brwité, na rubu chlaupkowané, 2—3palečné; palisty nejkratší, wejčité, zakončité; stopky úžlabíčkové, málokvěté, příhrozněné; kwěty bílé, drobné, podepřené listenem jednoduchým, přemalým; kalich malý, zubůw nejmenších, přípodwinutých; koruna nálewkovitá: trubky walcowité, wzhůru rozšířené, delší kalichu, kraje rozděleného na 5 uštůw kopinatých, ostrých, u wnitř pýřitých, co trubka dlauhých; hrdlo měkkými huninami přizawřené; prašniky na nitkách nejkratších, w hrdle sedící, malé, čarkowité; čnělka zdělí trubky; blizna tlustá, 2dílná; malvice náwejčitá, hladká, kalichem wěncená, 1pauzdrá; semena 2 srostlá, podlauhá, obak ostrá, u wnitř plochá, wně hrbatá. — Hojná w Nowé Granadě, nedaleko Naresu nad řekau Magdalenu a w kraji gironském. Kwěte w kwětnu. $\bar{\kappa}$.

Kořen nahoře $\frac{1}{2}$ '' tlustý, 4'' dlauhý, hnědočerný, klaubnatý; jmenem *ipekakuanhy* černé k nám přichází, jest ale slabší nežli šerá.

KARYNTA. PSYCHOTRIA PSYCHOTRIE.

Kalich trubky wejcowité, kraje krátkého, 5laločného, 5zubého nebo přicelého. Koruna nálewkovitá, krátká, na patero klaná, pravidelná, kraje rozloženého ne-

bo podhnutého, hrdla wausatého nebo lysého. Malwice ořechowitá, 2peckowá, krajem kalichowým wěčena, wyschnutím 10žeberná; pecky papirowokožnaté, žebernaté, lsemenné. Semeno přímé.

K. drobnokvětá. P. *Simira R. et Schult. P. parviflora Wild. Simira tinctoria Aubl. l. t. 65.* Strom lysý, 10—12' zwýši, 10" ztlausti, s korau tlustau u wnitř čerwenau, na konci rozdělený na wětwe stříčné, zprohýbané; listy eliptičnowejčité, náhle zakončité, rovnoběžně žebernaté, wezpod bledší, přiřapíkaté, měkké, nejcelejší, asi 14" dlabé, 6" široké, na rubu čerwenožeberé; palisty wejčité, zakončité, padawé; lata přímá, krátkostopkatá, dwakrát kratší listu; kalich krátký, o zubech 5 krátkých; koruna bílá alespoň dwakrát delší kalichu: lalokůw okrauhlených; tyčinky a čnělka z koruny čumící; malwice malé, waječné. — W lesech wlhkých w Guianě.

Kůru potřebuj k barwení hedwábí a bawlny na čerweno.

KŘIWAUŠEK. PALICOUREA. PALICOUREE.

Wšecko jako u karyntý, koruna ale trubkowitá, přiwálcowitá, dole wolatá nebo nakřiwělá, krátce na patero klaná, pod prostředkem u wnitř wausatá; zuby kalichowé a ušty korunowé někdy přinestejné.

K. myšimor. P. *Maregraviu Hillair. pl. us. br. t. 22. f. A. Erva de Rato Marcg. p. 60. f. 2.* Rozhy přičtyrhrané; listy podlauhle, zakončité, dole tupaunké, krátkořapíkaté; palisty na tré klané; wrcholíky stopkaté, pýřičkowané se stopkau a wětweimi hranatými, šafránowě čerwcowými; koruna trubkowitá, nejkratšeji a tupě šzubá, pupenečnatopýřitá, dole žlutě šafránowá, nahore brunátná. — Podlé lesůw a w mýtech w Brasílii.

Potřebuje se co jed ke tráwení myší.

K. ozdobná. P. *speciosa H. B. et Kunth.* Strůmek; rozhy lysé, oblé; listy podlauhle, zakončité, dole ostré, blanowité, šerpiwaunké, lesklé; palisty lysé; laly stopkaté: wětwi hranatých, jakož i koruny pýřitosrstnatých. — Nedaleko Sw. Anny w Nowé Granadě.

Zemřinowé nazýwají keř ten pro žlutost listů *ryzým* a mají je za neomylný lék proti čemě. Lékař popuzuje kůži a ledwiny k wětší činnosti. Weliké dawky otrawují.

K. barwířský. P. *tinctoria R. et Schult. Psychotria tinctoria R. et Pav. 2. t. 211. f. a.* Strůmek lysý, asi 18' vysoký, nejwětewnatější, s rozhami oblými; listy odstáhlé, podlauhle, zakončité, kožnaté, přiřerabaté, nejméně

3" dlouhé, na líci leskuté, na rubu v úžlabíčkách žebrových prohlubeně žláznaté, krátkořapíčné; palisty kopinaté, dole srostlé a žláznaté; lata konečná, 3palečná, krátkostopkatá, rozkladitá; stopka a větve přičtverohrané s listeny drobnými, vejčitými, ostrými; květy sedavé, trojčatné; koruna žlutavá, v hrdle wausatá, s krajem podhnutým; nitky dole srstnaté; malwice zakulatělé, ryšavé. — W hájích na Andách peruwských. 5.

Listí toho kře potřebuj k barvení lnu, bawlny a wlny na žluto.

HLAWEŇKA. CEPHAËLIS. KOPFBEERE.

Kalich trubky obwejcowité, kraje nejkratšího, 5zubého. Koruna nálewkwowitá: uštůw 5 malých, tupaunkých. Prašníky zawřené. Blizna na dvě klaná, často čumící. Malwice obwejčitopodluhowatá, památkau kalichu wěncená, 2pauzdra, 2semenná.

H. dáwíwá. C. Ipecacuanha *A. Rich. dict. med.* 26. *ic. Mart. mat. med. bras. 1. t. 1. Hillair pl. us. bras. t. 6.* C. emetica *Pers.* Calicocca Ipecacuanha *Brot. Hayn.* 8. t. 80. Bylina, kořen rownowážný, pod zemí plaziwý, s mrcasy tenkými, niřowitými a jinými co brko tlustými, hružlatokrauzřkowanými; lodyha letní 1—3' vysoká, položená, pak wzestaupawá, uzlatá, nahoře pýřitá, jednoduchá nebo málowětewná; listy střičné, podlahloobwejčité nebo eliptičné, ostré, celé, w řapík krátký, slabě žlabělý zaužené, na líci šerpiwaunké, na rubu pýřité; palisty přímázdřité, mnohodilné s ušty řídlowitými; strbauly dlouhostopkaté, úžlabičkowé, pak odwislé, 8—12kwěté; pokrywka z lupenůw 4, řídko 5—6: wněšných okrauhých, přisřdčitých, wnitřnich obwejčitoeliptičných; koruna nálewkwowitořepicowitá, bílá, wně a w hrdle autle pýřitá; malwice wejčitoelipsowitá, 3" dlouhá, dříwe brunátná, pak černawě fialowá. — Po pralesech stinných, wlkých w Brasilii. Kwěte w listopadu až do března. $\overline{\text{H}}$.

Od té rostliny pochodí wůbec známá *ipekakuanha prawá* čili *žerá* w kusech asi 4" dlouhých s korau tlustau, wraubřkowanau, jako by ze samých kotaučkůw nawřřknutých složenau, w nřž prwek aučiniwý jest obsažen. W Ewropě již tomu wřce sta let, co se k dáwení potřebuje. W menřích dawcích ale wřborně křeče ukojuje.

Podřadí 10.

BROTOWCOWITÉ. SPERMACOCEAE.

HLAWOŠ. CEPHALANTHUS. KOPFBLUME.

Květy strbaulené, bezpokrywečné. Kalich trubky objehlatcowité, kraje 5zubého. Koruna trubkowitonálewkwowitá, kraje na čtvero klaného. Tyčinky 4, z trubky koronowéwyniklé. Čnělka welmi čumící. Blizna hláwkowitá. Tobolka objehlatcowitá, krajem kalichowým wěněčená, 4pauzdra, pometáním 2pauzdra, na pauzdra zawřená se rozdělující.

H. sewernj. C. occidentalis Lin. Duham. 1. t. 64. Lam. t. 59. Schmidt. t. 45. Schk. t. 21. Kern. t. 629. Keř 6 - 10' wysoký, dost wětewnatý; rozhy oblé, lysé; listy střičné nebo trojnaté, kratkořapikaté, širokovejčité, nebo waječné, zakončité, obak lysé nebo na rubu po žebřách, jakož i po kraji a řapíku pýřité; palisty širokovejčité, ostraunké; stopky w hořejších úzlabičkách anebo na konci rozeh (kdežto někdy po 3) dwakrát delší strbaulu kulowátého; ježle huňaté; koruny $\frac{1}{2}$ palečné, žlutawě bílé, s trubkau korunowau welmi štíhlaui, nahoru se rozšřřující, s ušty 4 krátkými, ostrými, přímými; tyčinky překřátké; čnělka dwakrát delší koruny, niřowitá; blizna kejowitá; tobolka 3''' dlahá, hladká, kožnatá, nahnědle žlutá nebo čerwená. — Na bahnitých místech nejwětšého dílu Ameriky sewerné. K्वěte w srpnu a září. \bar{H} .

We vlasti potřebují kůru k wylánění potu a stolic w zimních. U nás w sadech.

BROTOWEC. SPERMACOCE. ZAHNWEBEL.

Kalich kraje 2—4zubého. Koruna řepicowitá nebo nálewkwowitá, 4laločná. Blizna na dvě klaná nebo nerozdělená. Tobolka krajem kalichowým wěněčená, 2pauzdra; pauzdřo jedno přehřádkau zawřené, druhé oddělené, otewřené. Semena waječnopodluhowatá, u wnitř s brázdau dělnau.

B. tenkj. S. tenuior Lin. Lam. t. 62. f. 1. Schk. t. 22. Gaert. t. 25. Zelina dole dřewnatá, někdy bylina 2střewičná; lodyha wětewnatá; wětwe čtyřbočné, po hranách hladké nebo šerpiwé; listy kopinaté, ostré, nejcelejší, na lici a kraji šerpiwé, w řapík krátký zaužené, přeostřé, asi 2" dlahé, $\frac{3}{4}$ " široké; palisty s řapíkem

srostlé, pošwiwé, krátké, na mnoho štětin, pošwy sotwa delších, rozdělené; kwěty úzlabičkové, nahlaučené, jakoby přeseněné, drobné; kalichy wejcowité, pyřité, zubůw ostrých; koruny bílé; tyčinky zawřené; tobolky waječné, často srstnaté, zuby kalichowými, ostrými wěncené, takže jedno pazdro má zuby 3, druhé ale 1. -- Na Ostrowech karybejských, w Peruwii, Panamě, Karolině hojný; u nás w zahradách. ☉.

RWOTNÍK. RICHARDSONIA. RICHARDSONIE.

Kalich kraje 4—7dílného se zuby stejnými. Koruna nálewkwowitá, trubky obhomolowité, kraje rozloženeho, 3—5ušetného, w paupěti chlopnitého. Tyčinek co uštůw korunowých. Čnělka na konci na tré neb čtvero klaná, s bliznami hláwkowými. Tobolka kalichowým krajem wěncená, pak ale dole obříznutým a padajícím obnažená, rozdělující se na 3—4 pazdra nepukawá, 1semenná. Semeno štítowité.

R. šerpiwá. *R. scabra Hillair pl. us. br. t. 8. Mart. mat. med. br. t. 9. Düsseld. 14. t. 19.* *Richardia scabra Lin. R. pilosa. R. et Pav. R. pilosa H. Bonpl. et Kunth R. brasiliensis Gom. mem. ip. t. 2. Hayn. 8. t. 21. Sperrmacoce hirsuta, scabra, pilosa et brasiliensis R. et Schult.* Poayo do campo. Kořen prostopadný, málowětewný, prohýbaný, krauzkowaný a brázdowaný, wně špinawě bílý, u wnitř bílý, měkkokorý; lodyha položená, wětewnatá, čtyrhraná, dutá, chlupatosrstnatá, střewičná; listy stříčné, wejčité nebo wejčítokopinaté, řidčeji podlahlé, ostraunké, obzwláště po kraji šerpiwé, w řapík krátký, chlupatý zaužené, wezpod bělawé; palisty rozdělené na 3—5 částek štětínowých, kratších pošwy; strbawly 20kwěté, stopkaté, úzlabičkové, pokrywkau 4-lupenau opatřené; kalich o 6 zubech stálých, ostrých, brwých; koruna bílá, kraje složeného z uštůw 6 ostrých; na konci chlupatých; waječník zakulatělý; čnělka na tré klaná, se 3 bliznami hláwkowými; tobolka 3pazdra; semena klinowitá, srstnatá. — Na polích w Brasílii. Kwěte w lipnu až do října. ♃.

Kořen jeho slowe *ipekakuanha bílá* (*radix ipecacuanhae undulatae, albae*) a potřebuje se jako *ipekakuanha šerá*, protože tentýž aučinek w těle člověčím jewí. Wně jest nahuědle šedý, u wnitř čistě bílý a žlásky, z nichž na pohled sestává, jsau jak vysoké tak i tlusté.

SMRDEŇ. SERISSA. SERISSE.

Kalich kraje na patero, řídka na čtvero klaného, s ušty krátkými a několika zuby mezi ně položenými. Koruna nálewkovitá z trubky u wnitř srstnaté, kraje o 5, řídka 4 uštech, w paupěti zdwojnásobněných. Tyčinek 5—4. Prašniky čumící, čarkowité. Čnělka zawřená. Blizna na dvě klaná. Malwice zakulatělá, 2pauzdrá, krajem kalichowým wěččená.

S. obecná. *S. foetida* *Commers. Lam. t. 151. f. 3.*
Lycium japonicum *Thumb. jap. t. 17 Curt. mag. t. 361.*
L. foetidum *Liu.* *Dysodea fasciculata* *Lour.* Keř 3střewičný, asi buksu podobný, pěkný, smrdí ale, třen jsa, lejnem člowěcím; smitky a rozhy stříčné. čtyrhrané, po hranách jakož i listy po kraji a žile šerpiwaunké; listy stříčné, wejčité, podlauhlé, dole w řapik kratičký zaužené, ostré, nejcelejší, asi 7palečné; palisty s řapiky srostlé, široké, krátké, štětínami ukončené; kwěty sedawé, konečné, ojedinelé nebo po 2—3; koruna asi 4''' dlauhá, o 5—4 uštech, w mastné půdě o 6—8. — W Číně, na Žapanu, Kočinčině a jinde na východním swětě horkém; u nás we skleniku. Kwěte w kwětnu až do září. \bar{h} .

Hořký kořen potřebujj proti běhawce a wředům.

Podřadí 11.

DUTOSEMENKOWITÉ. ANTHOSPÉRMEAĚ.

DUTOSEMENKA. ANTHOSPERMUM. AMBERSTRAUCH.

Kwěty dwojdomé, řídka mnohomanželné nebo obojaké. Kalich kraje nejmenšího, 4zubého, padawého. Koruna trubky krátké, kraje 4dílného s ušty w paupěti chlopnitými. Tyčinky dole w trubce připewněné; prašniky čumící. Čnělka žádná nebo nejkratší. Blizny 2 nejdelsí, srstnaté nebo odstálé, chlupaté. Plod ze dwau pazder nejsnadněji oddělitelných, na ploše wnitřní ploskaunkých, nepukawých, 1semenných.

D. ethiopská. *A. aethiopicum* *Lin. cliff. t. 27.* Frutex af. ambram spirans *Pluk. alm. t. 183. f. 1.* Keř malý, wětewnatý, kafrem silně zapáchající, wětwe oblé, rozhy čtyrhrané, pýříčkowané; listy stříčné, čarkowitokopinaté, lysé, po kraji maličko podwinuté, ostré, sedawé; palisty s dolejškem listůw srostlé, na prostém konci kopinaté,

kratičké, ostré; z úžlabíčka listů vynikají nejkratší větvičky listnaté, čímž listy jakoby přesleněné vyhlížejí; květy úžlabíčkové, na nejkratších větvíčkách sedavé, dvojdomé. — Na Předhoří dobronadějském a Madagaskaru. \bar{R} .

Podřadí 12.

SWIZELOWITÉ. STELLATAE.

MAŘINKA. ASPERULA. WALDMEISTER.

Kalich trubky vejcovité, dvojčatné, kraje nejkratšího, 4zubého, padavého nebo nepatrného. Koruna nálewkovitá, pořádku zvonkovitá, na čtvero nejřídčeji na patero klaná. Čnělky 2, dole sotva nebo až nahoru srostlé. Plod newěněný, wyschlý nebo sotva dužnatý, složený z pazder 2 snadně oddělitelných, nepukavých, 1semenných.

M. barwirska. A. tinctoria Lin. Galium album III Tabernem. p. 733. f. 1. Kořen veliký, plazivý, mnoho mrcasů vypauštějící, vně popelavý, u vnitř čerwený; lodyha letní přimaunká, $1\frac{1}{2}$ vysoká, dost tuhá, čtyřhraná, po hranách žilau bílau vystávající opatřená, nejlysejší, nahoře málo wětewnatá; listy čárkowitzé, podlauhlé, dolů zponenáhla se zužující, prostřední $1\frac{1}{4}$ dlouhé, ostraunké, nejlysejší, dolení a hoření kratší, wšude střižené; palisty dolení rozdělené na listky listům we všem podobné, ano i velikosti někdy rovné, prostřední jsau w jediný list zsrostlé, obyčejně málo kratší, jinak ale podobné: tím pochodí, že listy dolení jsau šestnaté, prostřední ale čtewnaté; listy nejhořejší podkwětní wejčité, ostré; kwěty konečné dohromady dělají hrozen stažený, roztrojovaný nebo rozsochaný; stopky obyčejně 3kwěté; stopečky kwětu kratší; trubka kalichowá obwejčítá, koruna asi 1" dlouhá, bílá, vně lysá, trubky co kraj dlouhé; plody hladké. — Na pahrbcích suchoparných, wýslunných, po Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen na jaře zebraný dáwa s octem zwařený bárwu čerwenau.

M. psi. A. cynanchica Lin. Engl. bot. t. 33. Rubia cynanchica J. Bauh. hist. 3. p. 723. Podobá se předešlé; kořen wřetenowitý, mnoho kmenů rozestřených, wzestaupawých, nejwětewnatějších vypauštějící; listy čárkowitzé, lysé, po kraji šerpiwaunké; palisty dolení

listům co do velikosti a tvaru podobné, hoření mnohem kratší, nejhořejší nejkratší; listy nejhořejší podkwětní kopinaté, hrotité; koruny wně červenawé, šerpiwé, u wnitř bílé: trubky co kraj dlauhé; plody zrnkowanošerpiwauké. — Na suchopařích wýslunných. Kwěte w červenu a lipnu. 4.

M. wonná. A. odorata Lin. *Fl. dan. t. 562. Mill. ic. t. 55. Lam. t. 61. Plenk t. 53. Schk. t. 23. Planá mařena Mat. Wel. 286.* Božcowé koření. Kořen oddenku daleko se rozplazujícího, tenkého, wětewnatého, červeně hnědého, klaubnatého, z koncůw wětwi wyhánějíciho lodyhy letní, přímé, $\frac{1}{2}$ —1' vysoké, čtyřhrané, jednoduché; listy stříčné, lesklé, po kraji a na žile wzhůru štětinkowanošerpiwé, krátkohroté, dolení podlauhlowejčité, hoření podlauhlokopinaté nebo kopinaté, dolů maličko se zužující; palisty dolení rozdělené na listy 2, hoření na tré klané, které jako listy wyhlízejí, takže to vypadá, jakoby dole byly listy šestnaté, nahoře ale osmaté; z konce lodyhy a tedy z úzlabička nejhořejších listůw wynikají stopky 2—3, listu asi dwakrát delší, několikrát roztrojenowrcholičené; listeny dolení drobné, kopinatočárkowité, hoření nejmenší; kwěty bílé, kraje asi zdelí trubky; plody dvojkulaté, udičitoštětinaté. — W prsti lesůw stinných po největším dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a červenu. 4.

Čerstwá nemá zápachu, usušená ale woní přisjemně a silně jako tráwa woňawka. Čerstwá wchází do uřna májowého nebo bylíného, jehož w některých krajiřích lid sprostý užívá. Jindy byliu potřebowali w lékařství (Matrisylva).

MAŘENA. RUBIA. RÖTHE.

Kalich trubky wejčítokulowaté, kraje skoro žadného. Koruna kolowitá, šdílňá. Tyčinky krátké. Čnělky 2 krátké. Plod dvojčatný, zakulatělý, zbobulelý, šřawnatý.

M. barwířská. R. tinctorum Lin. *Plenk t. 57. Lam. t. 60. f. 1. Schk. t. 23. Sturm f. 3. Hayn. 11. t. 40. Dürseld. 7. t. 18. Wagn. 1. t. 119.* Mařena zahradní *Mat. Háj. 238.* — *Wel. 286.* Mařena, mořena, mořenka, broc, brotec. Kořen oddenku pod zemí se rozplazujícího a rozwětewujícího, co brko tlustého, wyhánějíciho několik lodyh letních, 2—3' dlauhých anebo delších, běwých, 4hraných, po hranách dolů krátkokolcatých, nejodstáleji a obyčejně stříčné wětewnatých; listy stříčné, kopinaté nebo podlauhlo- a eliptičnokopinaté, krátce zakončité, w řapík zaužené, lysé, po kraji a na rubu po žile

nazpátek kolcatě šerpiwé, dost tuhé, suché, patrně žebnaté; palisty dolní obak jednoduché, prostřední dvojnásobné, listům docela podobné, buď co ony velké nebo jak obyčejně menší, takže vypadá, jakoby listy dolní byly čtvernaté, prostřední šestnaté, nejhořejší ale stříčně čili dvojnáté; listy tím jsou vyznačené, že z jejich úzlabička větve vynikají; květy na okolicích několikrát roztrojených dělají dohromady latu obšírnou, přetrženou, listnatou; koruny lysé, žluté, obyčejně na patero klané, 5mužné: uštůw wejčítých, zakončítých s koncem wehnutým; plod hladký, lysý, obyčejně 1-pauzdrý, zakulatělý, zwicí hrachu dřive červený, pak černý; semeno zakulatělé, na straně wnitřní hluboce podduté. — Na pažitech, polích, křowistích w Lewantu a Evropě jižné, sewerněji zdiwočelá. Kwěte w čerwnu a srpnu. †.

Kořen usušený a zemletý potřebuje se k barwení na čerweno a dělání laku mořenowého; někdy se užívá také w lékařství a má tu vlastnost do sebe, že děle užíván čerwení šťawy bílé, (pot, moč, sliny, mléko,) anobřz i kostí, což ale i kořeny jiných toho řádu rostlin dělají. Pro veliký užitek sází se mořena w Evropě jižné a prostřední u množství velikém.

M. zimostrazná. R. peregrina *Lin. Engl. bot. t. 851.* R. anglica *Huds.* Podobá se předešlé; lodyha jest tužší a i s listím přezimuje, listy a nejčastěji palisty 2 (někdy 4) docela podobné, docela sedawé, kopinaté nebo eliptičné, za čerstwa bezžebře, po kraji a na rubu po žíle nazpátek kolcatošerpiwé; stopky úzlabičkové, roztrojované; ušty korunowé osinaté. — Roste tamtéž.

Kořen též w barwířství užitečný. W Malé Asii prý u velikém množství se sází a kořen její jest turecká mařena bohatší na barwínu (mořenowinu) nežli našinská.

M. lesklá. R. lucida *Lin. Sibth. t. 142.* R. rotundifolia *D'Urvill.* Též rod předešlým dvěma podobný; lodyhy na hranách méně kolcatošerpiwé; listy menší, eliptičné neb obwejčité, lesklé, po žíle na rubu méně kolcaté nebo docela bezkolcé; ušty korunowé kopinaté, zakončité. — Na škrobotinách Ewropy jižné a prostřední. †.

Může se taktéž potřebowati.

M. munjista. R. Munjista *Roxb.* R. cordata *Thunb.* R. Manjith *Roxb.* Listy stříčně a 2 palisty stejnotwaré, řapíkaté, srdčité, ostré, 7žilé i s lodyhau mrtnaté, šerpiwé nebo přilysé; květy wšecky 5dílne. — Na wrších w Nepalu, Bengalu, Žapanu, kdežto kořen její jako našinské se potřebuje k barwení.

M. chilská. *R. chilensis* Molin. Lodyha hladká, z mladí 4bočná, pak oblá, přimaunká; listy podlaubločárkované, hrotité, po žile a krajích roztrašeně chlupaté; stopky úžlabíčkové, stříčné, 1kwěté, trochu delší listu na konci jakož i listeny srstnataunké. — W Chili blízko Rankaguy.

We vlasti slowe *relbun*, a kořen slauží k barwení.

M. huňatá. *R. hypocarpica* Decand. *Valantia hypocarpica* Lin *R. Brownei* Spreng. Lodyha čtyrbočná, po hranách huninami dlauhými mrtnatá; listy waječnopodlauhlé, obak srstnaté; stopky úžlabíčkové, listu sotwa kratší, 1kwěté; listeny podlauhlé, přisrstnaté; kwět a plod w pokrywe přisedawé; malwice chlaupkowaná. — Na Jamaica, kdežto kořen také k barwení na čerweno se bere.

M. relbun. *R. Relbun* Cham et. *Schlecht.* *Rubiastrum Feuill.* 3. t. 45. Celá šerpiwá a krátce srstnatá; lodyha ostře 7hraná; listy obwejšitoeliptičné, tupé, hrotité, přiblanowité, po kraji brwité, obak srtnatošerpiwé; stopky úžlabíčkové, 1kwěté, stříčné nebo přesleněné; listeny širokopinaté; kwěty sedawé; malwice sedawá, kulowatá, čerwená, řídkochlupá. — W Chili, Brasiliu u Karakasú. W Chlii kořen k barwení na čerweno potřebujf.

SWÍZEL. GALIUM. LABKRAUT.

Kalich trubky wejčítokulowaté nebo podluhowaté, kraje skoro žádného. Koruna kolowitá, 4-, přeřidko 3-dílná. Tyčinky krátké. Čnělky 2 krátké. Plod dvojčatný, zakulatělý, řídko podluhowatý, wyschlý, z dwau pauzder nepukawých, 1semenných složený.

S. bahní. *G. palustre* Lin. *Fl. dan.* t. 423. *Engl bot.* t. 1857. Kořen teničký, přesleněnomrcasatý, popelawý; lodyhy běwné, rozestřené, ostře 4hrané, lysaunké nebo nazpátek šerpiwaunké, wětewnaté; listy stříčné, tupé, lysé nebo po kraji šerpiwaunké, wětewnaté; dolení jakož i palisty 2 obwejšité, nestejně, hoření stříčné a palisty 2—4 kopinaté, nejhořejší stříčné, bezpalisté; wrcholiky rozsochané nebo roztrojené, dohromady dělající latu řídkau; kwěty bílé, drobné; koruna uštůw wejčítých, ostrých; stopečky plodonosné rozewřené; plody lysé, hladké. — Podlé potokůw, rybníkůw po Ewropě hojný. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Dobrou prý pći dáwá.

S. syřištowý. *G. verum* Lin. *Blak.* t. 434. *Schk.* t.

23. *Plenk t. 54.* Syřišťowá bylina *Mat. Wel. 411.* Kořen mnoholetý; lodyha přímá nebo dole wzestaupawá, tuhá, dole oblá, čtyržebrá, nahoře čtyrbočná, jednoduchá nebo střičně wětwnatá, latowitá, pýřitošerpiwá, listy střičné a palisty šestnaté neb osmaté, čarkowité, na lici pýřičkowané, na rubu přiaksamitnopýřičkowané, hrotité; palisty obyčejně trochu kratši; lata hustá, třebas střewic dlauhá s wětewi odstálými, hustokwětými; wrcholíky úžlabičkowé, 2krát roztrojené; stopečky pak rozewřené; kwěty žluté; ušty korunowé, wejčité, tupaunké, nejkratšejši špidlaté; plody hladké. — Na lukách, pastwinách, podle lesůw Ewropy a Sibirie. Kwěte w čerwnu až do podzimku. ♃.

Kořen barwf na žluto, kosti na čerweno, když ho zwířata po nějaký čas žrala jsau. Nač kwětauf sráží mléko a tudýž potřebuje se u dělání sýra. Druhdy w lékařstwf (*Galium*).

S. powázka. G. Mollugo Lin. Fl. dan. t. 455. Plenk t. 55. Engl. bot. 1623. Powázka, přitula. Kořen mnoholetý; lodyha položená nebo přímá, čtyrhraná, lysá nebo srstnatá, wětwnatá, latowitá; listy střičné, jakož i palisty kopinaté neb obwejšitokopinaté, hrotité, wezpod nelesklé, po kraji šerpiwaunké; palisty dole a u prostřed žlisté, hořejši 2listé, nejhořejši 1listé; wrcholíky úžlabičkowé a konečné, několikrát roztrojené, wšecky dohromady dělají latu obširnau, někdy 1½' dlauhau, rozloženu: wětwi nejdolejšich rozewřených; kwěty přemnohé, bílé, listeny kopinatými, hrotitými podepřené; ušty korunowé, wejčité, špidlaté; stopky plodonosné rozewřené; plody lysé, přiswraskalé. — W plotech, na lukách. Kwěte w kwětnu až do srpna. ♃.

Kořen barwf na čerweno, nač na žluto; nač sráží mléko; druhdy w lékařstwf (*G. album*).

S. lesní. G. sylvaticum Lin. Rubia sylvestris J. Bauh. hist. 2. p. 716. f. 4. Mařena planá Mat. Háj. 238. Kořen wětwnatý a mrcasatý, wně náhnědě popelawý u wnitř pěkně čerwený, wysílá trs z několika lodyh přímých, oblých, se čtwerem žil dělných, lysých nebo srstnatých, 2střewičných, nahoře wětwnatých; listy střičné, jakož i palisty dole a nahoře žlisté, u prostřed 2listé, wyše 1listé jsau podlahukopinaté, tupé, hrotité, po kraji šerpiwé, nadhnuté; palisty dolní a prostřední jako listy weliké, hoření menši, hořejši ještě menši nebo žádné; lata obširná, někdy 2střewičná, složená z wrcholíkůw roztrojowaných; kwěty dřiw rozwití nachýlené, pak přímé, bílé, drobné, na stopkách nitowitých, mnohem

delsích s ústy kratičce špidlatými; plody černavě hnědé, lysé, přisvraskalé. — W lesech ewropských. ♀.

Kořen barwí na čerweno.

S. obecnyj. G. Aparine *Lin. Fl. dan. t. 495. Plenk t. 56. Swizel Mat. Háj. 237. — Wel. 285.* Přítula, deryzda. Kořen tenký, letní, vypaustí lodyhu slabau, wětwnatau, asi 1—2' dlahau, čtyrhranau, po hračích nazpátek kolcatošerpiwau; listy s palistoma dwěma nebo čtyrmi čarkowitokopinaté, někdy podlahlé, lžilé, brotité, po kraji a žile wezpod kolcatošerpiwé, na lici šerpiwé, na rubu lysé; stopky úzlabičkové, sochaté, chudokwěté, pak dohromady přilatněné, kwěty drobné, bílé; stopky plodonosné přímé, stopečky rozewřené; worečky zakulatěloledwinowité, asi 1''' široké, 1½''' dlahé, udičitošerpiwé, někdy hladké. — W plotech, na polích a zahradách po Ewropě, Asii sewerné. Kwěte w čerwnu až do podzímku. ☉.

Kořen barwí na čerweno; šťáwa z nati druhdy se užwala proti wodnotělnosti a woleti, semeno co surogat káwowý obzwláště na Hybernii.

Podřadí 13.

WIČKOWKOWITÉ. OPERCULARIEAE.

WIČKOWKA. OPERCULARIA.

Kalich kraje 3—4laločného. Koruna na tré neb patero klaná. Tyčinka 1—5. Semena přihladká.

Zeliny nebo podkře. Listy stříčné s patřými palisty. Strbauly kulowaté, konečné nebo w rozporách sedawé nebo stopkaté. Pokrywka wšeobecná žádná nebo ze 2 listůw a 2 palistůw.

W. mařenowitá. *O. rubioides Juss.* Bylina; lodyhy čtyrhrané, wzestaupawé, lysé; listy kopinaté, po kraji podwinuté, jakož i na žile wezpod šerpiwé; palisty obak srostlé, celé nebo 2zubé; strbauly w rozporách wětwowých krátkostopkaté, nachýlené, kulowaté, nahé, wětši hrachu. — Na Nowém Hollandu.

Řád 122.

ODOLENOWITÉ. VALERIANEAE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje rozdilného, zubatého, rozděleného anebo celého, nadwinutého, pak se zwětšujícího a w čmyři se rozwinujícího. Koruna

nákalichová, trubkovitá, nálewkovitá: trubky stejné nebo dole wolaté čili ostružnaté, kraje 5-, řídce 3—4laločného. Tyčinek 5—1 z trubky korunové vyniklých. Čnělka nitovitá. Blizny 2—3 prosté nebo w jednu srostlé. Waječník 3pauzdrý: pazuder 2pauzdrých, menších. Waječko jediné w pazdru úrodném wisuté. Plod blánatý nebo připeckowitý, hned 3pauzdrý, pazuder 2 prázdných, hned 1pauzdrý. Semeno ojedinelé, wisuté, bezbilečné. Kel rovný kořinku hořeniho, děloh plochých.

Byliny nebo zeliny. Listy stříčné, jednoduché, celé, až i wyštěrbené, bezpalisté. Kwěty obojaké nebo jednodomé, na wrcholcích konečných, rozsochaných, často chomáčených.

Nyní znají asi 140 rodů (w 10—12 pokoleních), rozlosovaných hlavně po pásmě mírnoseverném obojího světa; w horkém pásmu toliko na horách vysokých. Kořeny jejich na silici hojné jsau wýborným lékem; některé letní slauží na salát.

NARD. NARDOSTACHYS.

Kalich kraje 5dílného s ušty listowitými, wejčitopodlauhlými, ostrými, přizubatými, stálými. Koruna pravidelná, bezostružná, tupě 3laločná, w hrdle wausatá. Tyčinky 4 nejdoleji z koruny vyniklé. Blizna hláwkovitá. Tobolka 3pauzdrá, ušty kalichowými wěněná a jich skoro kratší, listenůw prostá.

N. malokvětý. *N. Jatamansi* Decand. mem. 7. t. 1. *Düsseld.* 3. t. 12. *Valeriana Jatamansi* Jones. *Don in Lamb. cinch. p.* 180. *ic. V. Spica. Vahl.* *Patrinia Jatamansi* Don. *Nardus Garc. arom.* 133. (ob. koř.) *Nardus indyanský* *Mat. Háj.* 5. b. — *Wel.* 6. c. (kořen). Drnowitý; oddenek wretenowitý, wálcowitý, ztlaustí brka nebo prstu, dole mnoho mrcasůw, nahoře 1—3 pupeny wyhánějící, kteréž poslední coročně se prodlužujice wálcowatěji, nabývají délky 3—7", tlaustky prstu a podobají se pak, jsauce hustě přikryty ostatkami řapíkůw, ocasu štětinatému; lodyha 4—9" zwýši, dutá, přímá, brázdičkatá, nahoře nepatrně 4hraná a nahá, dole 2—3 sudami listůw opatřená, náplsnatá chlupy tenkými, krátkými, měkkými; listy kořenové 4—6, přímé, čarkowitopodlauhlé, kožowité, 2—7" dlauhé, 6"—1" široké, w řapík plochý zaužené, ostré, celé, nápýřité; listy lodyhowé dole w pošwu srostlé, zponenábla wzhůru se umenšující, přikopinaté; kwěty chomáčené, konečné, nachové; stopečky a kalichy plsnaté: uštůw přítrojáhých, krátkých, srstnatých; nitky wausaté, čumící, kratší nežli čnělka. — Na nejwýšších horách Indie wýchodní. 4.

Kořen té rostliny přewonný a hořký byl starým velmi váženný, který ale nyní do Evropy se nepřiváží (*Nardus indica*, spica nardi).

N. hrubokvětý. *N. grandiflora Decand. coll. 7. t. 2.*

Kořen jako předešlého; lodyha takéž vysoká, nejjednodušší, lysá, opatřena toliko brázdíčkama nepatrnýma, šedohnatýma, nahoře nahá, chudokvětá; listy kořenové podlauhlokopistowité nebo podlauhlokopinaté, 8—12" dlahé, wždycky kratší nežli lodyha, ostré nebo náostré, bledozelené, na rubu pod koncem 5—7žilé, silně zaužené w řapík plochý, obraubený; listy lodyhowé w jednom anebo dwau sudách, klinowitokopinaté, nebo náwejšité, na zpodině a na kraji pýřité, 3—4" dlahé, na zpodině krátce pošwovité, hořeni kratší a širší, skoro bez pošew; chocholiky ojedinelé, konečné, 3—6" dlahé, se 2—3 sudami stopek skoro 4-křídlych, huňatých, 1—3" dlahých, nesaucích na konci jednoduchém anebo naštipnutém chomáč malý, zakulatělý, pokrywkatý, kwětůw velikých, bledě růžowých; listeny caulowé, wejšité, ostré, bělawé, 2 wětší pod každým chomáčem, 1—3 užší a kratší pod wšakým kwětem; koruna na 1/2" dlahá, na zpodině s nepatrným protahem — Na horách himalajských. 4.

Kořeny wyhlšejš jako předešlého, toliko že jsau tlustší. Wůni wydávajj mnohem lbeznějšj.

TERUNA. VALERIANELLA. FELDSASAT.

Kalich kraje zubatého, stálého. Koruna bezostružná, pravidelná, šlaločná. Tyčinky 3. Blizna přirozdělená nebo na tři klaná. Plod 3pauzdrý, přiblanowitý, nepukawý, krajem kalichowým rozdilně zubatým a přirostlým wěncený: pauzder 1—2pauzdrých, 2—1 aurodných.

Zeliny drobné. Lodyhy sochaté. Listy podlauhlé nebo čarkowité, hořejš někdy protisečné. Kwěty w rozporách ojedinelé nebo swazkatowrchohčené, listenaté, drobné.

T. locykowá. *V. olitoria Moench.* *Valeriana olitoria Lin. Plenk t. 30. Sturm f. 2. Fedia olitoria Vahl. F. locusta Reichenb. cr. t. t. 60.* Polní, jarní salát. Kořen letní, tenký, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, 2—12" vysoká, hranatá, hladká, rozsochaná; listy kořenové kopistowité podlauhlé, lodyhowé stříčné, objimawé, čarkowitopodlauhlé, po kraji krátce brwité, dolení nejčastěji celé, tupé, hořeni někdy dole zubaté, užší a ostré; wrcholiky malé, strbawowité shlaučené; kwěty předrobné,

lilákové, s krajem nestejným; plody wěhčené kalichem přemalým, nepatrně 3zubým, podlauhlowejcowité, smačknuté, obak dosti ploské, po kraji brázdau opatřené, na bocích dvojsnorečné, se šnorkem jedním přetenkým; stěna na straně pauzdra aurodného přetlustá, prázdnych nedokonalau přehrádkau oddělených, takže plod na průřezu 2pauzdrý se vyskytuje. — Na rolích a polích neaurodných nejwětšího dílu Ewropy. Kwěte w dubnu a kwětnu. ☉.

Mladistwé rostlinky toho rodu, dříwe nežli wyhnaly do slauku, jíme za salát času zimního a jarního; sází se tedy w zahradách.

T. kjlátá. *V. carinata* *Lois.* *Fedia carinata* *Steff.* Podobá se welmi předešlému, liší se plody podlauhlími, skoro 4bočnými, na zadní ploše hluboce žlabatými, na přední dosti plochými a obak rozšířenými, w kraj wyniklými, u prostřed a na bocích autle lžilými, krajem kalichowým sotwa patrným, 1zubým wěhčenými a na průřezu 3pauzdrými, stěny neztlustlé. — Roste u nás a kwěte jako předešlý.

T. ušatá. *V. auriculata* *Decand.* *Fedia auriculata* *Koch. Reichenb. cr. 1. f. 128. 129.* Též předešlým podobná; plody zakulatělé, autle šzilé, napřed jednobrázdé; kraj kalichowý třikrát užší plodu, wzadu prodlauzený w zub podlauhlý, tupý, úkosně uřatý, zaubkowaný, zuby přední nejmenší; pauzdra neaurodná, skoro zwicí aurodného nebo wětší. — Tamtéž. ☉.

T. zubatá. *V. dentata* *Decand.* *Fedia tridentata* *Reichenb. cr. f. 131.* *Fedia pumila* *Reichenb. cr. 2. f. 223.* Od předešlého liší se, maje plody zakulatělowejcowité, autle šzilé, napřed 1brázdé, kraj kalichowý třikrát užší plodu, úkosně uřatý, po zadu prodlauzený w zub trojúhelný, ostrý, napřed nejautleji zubatý. — Tamtéž. ☉.

Tyto troje poslední rody potřebuj se jako prwf.

MAWUŇ. CENTRANTHUS. SPORNBLUME.

Kraj kalichowý za kwětení nadwinutý, pak rozwinutý w čmýři mnohoštětiné, perowité, padawé. Koruna trubky obhomolowité, dole ostružnaté, kraje pravidelného, šlaločného. Tyčinka 1. Plod nepukawý, zralý 1pauzdrý, 1semenný.

M. obecná. *C. ruber* *Decand.* *C. latifolius* *Dufr.* *Valeriana rubra* *Lin. Engl. bot. t. 1532. Lam. t. 24. f. 2.* Přespolní kozlík *Mat. Wcl. 11.* Kořen mnoholetý; lo-

dyhy dolejšek dřevnatý, podkřovitý vyháni coročně mnoho větvi letních, asi 2' vysokých, přímých anebo vzestupavých, oblých, čtverem žil příhranatých, jako ostatní díly nejlysejších; listy stříčné, vejčité neb kopinaté, zakončité, tupaunké, jiním sívým potažené, doleni a prostřední v řápek krátký zaužené, nejhořejší sedavé; lata skoro kytkovitá, konečná, stříchowětewná s listeny čárkovitými; trubka kalichová čárkovitopodlauhá, čárkovaná, s krajem kraužkovitým, wraubkovaným; koruna $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ " dlouhá, karminová nebo tmavě růžová, ano i bílá, dole prodlaužená w ostruhu čárkovitau, tupau, odstávající, kalichu dwakrát delší a kratší nežli trubka štíhlá. — Na skalách, starých zdech Ewropy jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♀.

Rostlina pro ozdobu w zahradách obyčejná.

ODOLEN. VALERIANA. BALDRIAN.

Kraj kalichový za kwětení nadwinutý, pak rozwinutý w čmýří mnohoštětinné, perowité, padavé. Koruna trubky obhomolowité nebo walcowité, dole stejné nebo wolaté, bezostružné, kraje tupé na patero, řidko na tré klaného. Tyčinky 3. Plod nepukavý, zralý 1pauzdrý, 1semenný.

O. kozlík. V. *officinalis* Lin. *Blak.* t. 171. *Fl. dan.* t. 570. *Schk.* t. 5. *Plenk* t. 27. *Sturm* f. 9. *Hayn.* 3. t. 32. *Düsseld.* 6. t. 19. *Wagn.* 1. t. 20. Kozlík menší *Mat. Haj.* 8. b. Obecný kozlík *Mat. Wel.* 10. Odolen, kozlík, baldrian, paldrán. Kořen oddenku krátkého, jakoby ukausnutého, w hojných mrcasech ukrytého, vyhánějíciho jednu nebo několik lodyh; lodyha zwýši 2—5', přímá, dole 4hraná, nahoře oblá, brázdovaná a stříchowětewná, na kolínkách anebo od dola až do prostřed srstnatá; listy stříčné, wšecky wyštěrbené: úkrojůw 6—11járných s lichým, kopinatých nebo čárkowitých nebo eliptičnokopinatých, pobočních buď toliko na dolním kraji zubatých a na hořením celých, konečného obak zubatého, pýřitých anebo lysých, ostraunkých anebo tupých; wreholiky mnohokrát roztrojené, konečné, pod úzlabičkem wětwowým opatřené listeny čárkowitokopinatými, mazdřítými; kwěty pleťové nebo bílé. — Na místech stinných, wlkých, w lesech a křowístich skoro po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♀.

O. bezolistý. V. *sambucifolia* *Mikan.* V. *repens* *Host.* Kozlík, odolen. Jměním podobá se předešlému;

kořen vypaští wyběžky na konci tlustnaucí a kořenatě-
jící, co zatím prautek wyhyne; listy wšěcky wyštěrbené,
4—5jařmé s lichým: úkroje kopinaté nebo podlauhlé, zu-
baté. — Na místech stinných na Krkonoších. Kwěte w
srpnu. †.

Kořen toho a předešlého jest zápachu silného, nepřijemného
jako kočičinau, chuti silné, kořenné, hořké; hlawní prwek jest silice
žlutá; od nejdawnějšího času lék welmi wážený. Kočky pro ten zá-
pach welmi se po něm shánějí, w něm se wálí, jej žerau a močem
ponešwaují.

O. nejwětší. V. Phu *Lin. Blak. t.* 250. *Plenk t.* 28.
Hayn. 3. t. 33. *Düsseld. 3. t.* 9. 10. Kozlík nejwětší *Mat.*
Háj. 8. b. Kozlík *Mat. Wel. 10. c.* Kořen úkosný, co
prst tlustý, wětewnatý, hlawní nad zemí čumící, nemá
wyběžek a wyháni lodyhy kwětaucí, 3—4' vysoké, při-
mé, oblé, hladké, lysé, duté, nahoře wětewnaté, a nekwě-
taucí mnohem nižší, listnaté; listy kořenové podlauhlé
nebo eliptičné, wykrajowanozubaté, celé nebo stříhano-
lyrowité, w řapík dlahý ztenčené, lodyhowé stříčné,
wyštěrbené, 3—4jařmé, s lichým: úkroje kopinaté, nejce-
lejší nebo vykrajowanozubaté, dole po řapíku sbihawé,
ostrauké, lysé; wrcholíky několikrát roztrojené, do-
hromady latu dělající; kwěty obojaké, bílé: blizny 2la-
ločné, autlé; plody na jedné straně s řádkama hedwáb-
nopýřítýma, na druhé lysé. — W hájích wyšších we
Šwýcarích a na Krkonoších. Kwěte w kwětnu a čer-
wnu. †.

Kořen jeho jindá w lékařstwi se potřebowal jako odolenu obec-
ného.

O. dwaudomý. V. dioica *Lin. Fl. dan. t.* 687. *Sturm*
f. 9. *Hayn. 3. t.* 31. *Reichenb. ic. t.* 59. Kozlík nejmenší
Mat. Háj. 9. b. — *Wel. 11.* Oddenek rownowážený,
plaziwý, z kolínek tenké mrcasy vypaštějící; lodyha
přímá, asi střewičná, oblá, čarkowaná; listy kořenové
zaokrauhlowejčité nebo eliptičné, nejtupější, na řapíku
co čepel listowá dlahém, lodyh nekwětaucích wejčité,
tupé neb ostrauké, na řapíku dwakrát delším, lodyho-
wé dolení lyrowitowyštěrbené, hoření wyštěrbené: ú-
krojůw čarkowitopodlauhých; kwěty dwojdomé, na wr-
cholicích několikrát roztrojených, samčích řídkých, sa-
mičích směstnaných; listeny čarkowité, tupé; kwětů sam-
čích kalich přemalý, koruna ušťůw kopinatých, tupých,
co trubka dlahých; tyčinek 5; kwětůw samčích kalich
podlauhločarkowitý, s krajem kraužkowitým, pak w pyří
se rozwinujícím; usty bliznowé přisrostlé; plody wejči-

té, lysé. — Na lukách vlhkých, rašelinných, vyšších w Evropě a Lewantu. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Kořen jeho jindá w lékařství se potřebowal (Phu minus).

O. kocmaudek. V. *celtica* Lin. Jacq. coll. 1. t. 24. f. 1. Sturm f. 44. Narduš *celtica* Mat. Háj. b. — Wel. 7. c (obraz w prawo). Kocmaudek. Kořen oddenku úkosného, wětewnatého, wrcasatého a oděného šupinami nahoře čuprynu dělajícími; lodyha přímá, sotwa na píd wysoká, oblá, čarkovaná, jednoduchá, chudolistá, lysá jako ostatní díly; listy nejcelejší, tupé, kořenowé podlauhlokopinaté nebo (řídko) čarkowité, w řapík zaužené i se řapíkem 2" dlauhé, lodyhowé někdy žádné, někdy 2, čarkowité; hrozen klasowitý, střičnowětewný, 1—3" dlauhý, přímý, obyčejně přetržený; kwěty mnohomanželné, jednodomé nebo dwojdomé, špinawě nažluté, wně čerwenawé, samčí wětši: trubka kalichowá čarkowitě podlauhlá, kraje nejmenšího; koruna trubky welmi autlé, kraje zwonkowitého, na čtvero klaného, uštůw wejčitých, tupých, rozložených; tyčinky 2, delší uštůw korunowých, čnělka nejkratší; kwěty obojaké: trubka kalichowá, podlauhlá, s krajem kraužkowitým; koruna trubky krátké, kraje šdilného, s ušty rozloženými, wejčitými, delšími tyčinek; čnělka čnějící, s bliznau na tré klanau, podwinutau. — Na Alpách žulowých Francie, Italie, Šwýcar, Korutan, Štyrska. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen zápachu a chuti kořených drubdy w lékařství se potřebowal (*Nardus celtica*).

Řád 123.

CHRASTAWCOWITÉ. *DIPSACEAE.*

Kalich trubky s waječnikem wíce méně srostlý, kraje rozdilného, celého nebo zubatého nebo w ušty štětínowité rozdeleného, čmýrowitého. Obkališí ztuha kalich obkličující a končící se krajem auzkým, celým anebo zubatým anebo širokým, mázdrowitým, zubatým. Koruna připewněná w ústí kalichowém: kraje na čtvero nebo na patero klaného, často nestejného, w paupěti střechowitého. Tyčinky 4, z dolejška trubky wyniklé: nitky prosté, přeřídko 2bratré. Waječnik 1pauzdry, 1-waječný: waječko wisuté. Čnělka 1; blizna jednoduchá nebo krátce 2laločná. Nažka 1pauzdrá, často zobanitá, krajem kalichowým wěncená a stálým obkališím

zahalená. Semeno bilečnaté. Kel rovný, kořínku hořeného.

Byliny, zeliny, řídce podkře. Listy střídčné, jednoduché, celé nebo vyštěrbené, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně nepravidelné, w strbauly konečné nahlaučené, a plewami oddělené, řídce w hořením úžlabíčku chomáčené a jakoby přesleněné.

Sem náleží více 120 rodů w 6—7 pokolení rozdělených a rozlosowaných po mírnoseverném pásmu; malíčko jich na jižním konci Afriky. Nejvíce jich w jižné Ewropě a Malé Asii.

ŠTĚTKA. DIPSACUS. KARDEN.

Kraj kalichový lochanovitý, mnohozubý nebo celý. Obkálisi ukončené krajem auzkým, wraubkowaným anebo zubatým. Koruny všechny stejné, na čtvero klané. Ježle plewnaté. Pokrywka lupenůw wněšných delších nežli wnitřních.

Š. saukennická. *D. fullonum Mill. Plenk t. 50. Kern. t. 74. Hayn. term. bot. t. 41.* Štětka zahradní *Mat. Háj. 186. b — Wel. 220.* Štětka, drápač, bádel. Kořen ozimý; lodyha přímá, 4—5střewičná, hranatě brázdovaná, po hranách, obzvláště nahoře s kolci krátkými, silnými, přisehnutými; listy lysé, sedawé, podlauhlé, střihanozejkované, lodyhowé široke, srostlé, nejhořejší celé; strbauly wálcowitohomolowité, 2—3" dlahé; lupeny pokrywkové čárkowitopodlauhlé, přetuhé, rownowázné, odstáwající, na konci sehnutaunké, obyčejně kratší strbaulu; plewy tuhé, podlauhlé, ukončené kolcem podhnutým, dlahým co kwěty lilákové nebo bělawé. — W jižné Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

W některých zemích, n. p. we Francii jižné a Italii, též u nás tu a onde se sází, protože bádele toho hlavy čili strbauly potřebují saukenníci a punčocháři k česání svých tkanin; předúost mají fraucauzské, protože plewy jsau tenší a trwanliwější.

Š. lesní. *D. sylvestris Mill. Jacq. aust. t. 402. Fl. dan t. 965. Engl. bot. 1032.* Štětka planá *Mat. Háj. 137 — Wel. 220.* Podobá se předešlému, rozeznáwa se ale lupeny pokrywkovými čárkowitošidlowitými, oblaukowité nadhnutými, plewami ohebnými, podlauhločárkowitými, s přímým kolcem, kwětu delšími. — Podlé roli, cest a krecht Ewropy jižné a prostřední, též w Sibirii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Hlavy jeho nehodí se k nadřečenému česání. Kořen jindá co lék na pot a na moč puděl se potřebowal.

CHRATAWEC. SCABIOSA. SCABIOSE.

Kraj kalichový mísowitý, 8—16žebřý: zubůw o-

byčejně štětinatých. Obkalíši 4bočné, w 4 nebo více překrátkých zubů vycházející. Koruna na čtvero klaná. Ježle pléwnaté. Lupeny pokrywkové obyčejně 2řadé, rozložené.

Ch. polní. S. arvensis Lin. *Plenk t. 52. Schhk. t. 22. Hayn. 5. t. 38. Wagn. 1. t. 4. Krantia arvensis* Coult. *Trichera arvensis* Schrad. Hlízník. Kořen kolmo do země wnikající, mnohohlavý, mnoholetý; lodyha přímá, 1—3' vysoká, oblá, chudowětwná, dolůw mrtnatá; listy střičné, huňatomrtnaté, někdy srstí tau šedé, též i lysé, po kraji brwité, doleni řapíkaté, hoření sedawé, kořenové a nejdolejší lodyhowé obyčejně nerozdělené, podlauhlokopinaté, zakončité, celé nebo pilované, až i wyštěrbené, hoření wyštěrbené: úkrojů odstálých, kopinatých, celých, konečného wětšihó, zakončitého, obyčejně připilovaného, řídko wšecky listy celé; strbauly nízko vypuklé, paprskující, řídko bez paprskůw; pokrywka hwězdowitě rozšířená: lupenůw štětinatobrwitých; kwěty bledě modré, lilákové, pleťové, řídko bílé; obkalíši mrtnaté, krátce 4zubé; kraj kalichowý lochanowitý, obyčejně 8zubý, zubůw štětínowitých, co polowičný plod dlauhých. — Na lukách a rolich nejwětšihó dílu Ewropy a sewerné Asie. Kwěte w čerwnu až do září. ♀.

Na náhořká jestdobrau píci; jindá se potřebowala k čištění krwe w chrástách čili wyraženínách a odtud jméno *chrastawec* (*Scabiosa*).

ČERTKUS. SUCCISA. ABBISSKRAUT.

Kraj kalichowý mískowitý, 5zubý nebo celý. Obkalíši 8žilé, s krajem 4—8zubým. Koruna na čtvero klaná. Ježle pléwnaté. Pokrywka z lupenů mnoho, obyčejně střechowitých a zponáhla w plewy přecházejících.

C. obecný. S. pratensis Moench. *Scabiosa Succisa* Lin. *Fl. dan. t. 279. Plenk t. 51. Engl. bot. t. 878. Coult. dips. t. 2. f. 17. Hayn. 5. t. 37. Düsseld. 7. t. 20. Čertkus* Mat. *Wel. 201.* Kořen oddenku krátkého, na konci doleni jakoby ukausnutého, mrcasatého, mnoholetého; lodyha přímá nebo dole wzestaupáwá, 2—3' vysoká, oblá, málowětwná, přitlačeně wzhůru pyřitá nebo skoro huňatá anebo více méně lysá; listy nejcelejší nebo pilované, mrtnaté nebo srstnaté nebo lysé, brwité, podlauhlokopinaté, kořenové širší a tupě řapíkaté, hořejší lodyhowé užší, ostré, na řapících pošwiwě srostlých, nejhořejší čárkowitokopinaté, skoro sedawé; strbauly polokulowaté, nepaprskující, plodonosné zakulatělé; po-

krywka z lupenůw kopinatých, ostrých, brwitých, wněš-
ných delších nežli plewy, rozložených; kwěty modré,
řídce pletové nebo bílé; obkališi čtyrhrané, hluboce
8brázdé, srstnaté, ukončené krajem krátce 4zubým, ště-
tinatobrwitým; kraj kalichový 5štětinový. — Na lukách
a pastvinách z rowin až na Podalpi, w Evropě skoro
celé. Kwěte w srpnu až do září. 4.

Oddenek kořenový byl jindá lékem wáženým, nyní toliko w lé-
kařstwi dobytčím se potřebuje.

HLAWÁČ. ASTEROCEPHALUS. STERNKOPF.

Kraj kalichový lochanovitý, s 5 zuby štětínovitý-
mi, pořídku celý. Obkališi w celé nebo polowičné dél-
ce 8brázdé nebo 8zebré a bezbrázdé, ukončené krajem
welikým, zwonkovitým anebo kolowitým, mázdrowitým.
Koruna na patero klaná. Ježlé plewnatá. Lupeny po-
krywkové, obyčejně 2řadé a rozložené.

H. černorudý. *A. atropurpureus Spreng.* *Scabiosa*
atropurpurea Lin. Scop. del. 3. t. 14. Cult. dips. t. 2. f.
11. Bot. mag. t. 247. Kořen letní nebo ozimý; lodyha
přímá, 1½—2' vysoká, wětewnatá, lysá; listy přílyse,
brwité, dolní kopisťowitoobwejitě nebo podlauhlé, hru-
bě pilované až i stříhané nebo kopinaté, hoření lyrowi-
towystěrbené, úkrojůw podlauhlých anebo kopinatých, za-
končitých, zubatých anebo stříhaných, nejbořejší celé,
čárkowitzkopinaté; strbaul mělkowypuklý, paprskující,
plodonosný wejcovitý; pokrywka 2řadá, kratší kwětůw
krajních; koruny černonachové s bílými prašniky a
bliznami, pořídku růžové nebo bílé; obkališi 8žilé: žily
dole a pod krajem mázdřitým huňaté, kraj ten kratší
nežli nažka, po kraji wehnutý a řeřabatý: kraj kalicho-
vý na trubce welmi tenké, nožkowitzé: štětín co nažka
dlauhých nebo delších šerpiwaunkých, nahnědlých. —
Pochodí pryž z Indie wychodní. ☉.

U nás pro ozdobu w zahradách obyčejný: kwěte od lipna až
do září.

H. obyčejný. *A. columbaria Spreng.* *Scabiosa Co-*
lumbaria Lin. Fl. dan. t. 314. Engl. bot. t. 1311. Kawias
menší *Mat. Háj. 291.* K. menší anebo hlizní bylina *Wel.*
340. c. Hlizník. Jměním předešlému podobný. Kořen
mnoho- nebo dvojletý, šedočerný, wětewnatý, mreasatý;
lodyha 1—2' vysoká, přímá, wětewnatá, oblá, lysaunká;
listy lysé nebo pýřité, kořenové podlauhlé, tupé, dole
ztenčené, řapíkaté, zejkwované nebo lyrowité, lodyhowé

sedawé, nejdolejší lyrowité, ostatní až k žile wyštěrbené, a nejdolejší srostlé: úkrojůw čárkowitých, na dolejší listi protisečnostřihaných, na hořením celých; strbaul kwětaucí mělce vypuklý, paprskující, plodonosný, kulowitý; pokrywka asi z 10 lupenůw 2řadých, čárkowitokopinatých, kratší strbaulu; kwěty bledě modré; obkališi s 8 brázdami wybíhajícími; štětiny kalichowé; dole sotwa smačknuté, bezžilé, 3—4krát delší kraje kalichowého. — Na pastwinách suchoparných w Ewropě a Sibirii. Kwěte w čerwnu až do jeseně. 4.

Jindá se potřebowal jako chrastawec polní w lékařstwu.

Řád 124.

HLAWELOWITÉ. *CALYCEREA*.

Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, w aubory na ježli plewnatém nahromaděné, zákrowem jednořadým opatřené. Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje řidilného, stálého. Koruna prawidelná, trubky štíhlé, kraje řidilného, uštůw w paupěti chlopnitých. Tyčinek 5, z dola koruny wyniklých, lbratřých; prašniky nahoře oddělené, bez přiwěskůw. Waječnik lpauzdřý, lwaječný. Čnělka 1, dlauhá, niřowitá; blizna jednoduchá, hláwkowitá. Nažka krajem kalichowým wěňčená, lsemenná. Semeno bílečnaté. Kel rowný, osowý; kořinek hoření.

Zeliny; listy střidawé, jednoduché nebo protisečné, bezpalisté. Malý řád z 10 rodůw (we 4 pokoleních) w Americě jižné za obratníkem. Stojí u prostřed chrastawcowitých a spoluložných: těm podobají se jměním a srostlými prašniky, oněm ale semenem bílečnatým a klem překocným. O prwcích chemických a aučincích nic není známo.

HLAWEL. BOOPIS.

Kalich polokulowitý, z kwětůw obojakých, mnohých; zákrow 4řadý, mázdrowitý, z 8 lupenůw nejdolejší srostlých, nestejných, ostrých; ježle přetěsné, třepnité; waječnik 5hraný; chmýr z lupenůw 5, polokopinatých; čnělka nahoře tlustá; blizna konečná, polokulowatá, pupencowatá.

H. rmenowitý. B. *anthemoides* Juss. Zelina přímá, wětewnatá, lysá; listy hřebenowitě protisečné: úkrojůw čárkowitonířowitých. — W Bonării.

Aubory kulovaté. Zákrow mnoholupenný. Kwěty mnohé, obojaké a samčí smíchané na ježli polokulovatém. Nažky šbočné, dvojího způsobu smíchané: jedné drobné, skoro kostěné, s chmýrem krátkorohým, druhé mnohem větší, jakoby podstaty spuhovaté, s chmýrem předlauhorohým.

P. zelinná. C. herbacea Cav. ic. t. 358. Rich. mem. mus. 6. t. 10. f. 1. Lodyha střewičná, jednoduchá, dutá, lysá; listy skoro protisečné, kořenové dlauhořapikáté; aubory konečné, přeweliké. — W Chíli.

Řád 125.

SPOLULOŽNÉ. SYNANTHEREAE.

Kwěty w aubor zhusta shlaučené, zákrowem mnoholupenným obklíčené, na ježli postawené nebo wšaké zákrowikem (zákrowem vlastním) obestřené a na ježli nahrnuté. Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje wíce méně patrného, lupenowitého nebo w chmýr prodlauženého. Koruna na trubku kalichowau postawená, srostloplátkowá: kraje prawidelného nebo jazykowitého. Tyčinek 5, z trubky korunowé wynikých a s jeho ušty střidawých: nitky u prostřed klaubnaté; prašniky čárkowité, w trubku srostlé, u wnitř pukající, na konci hořením a dolním přiwěskami opatřené. Waječnik 1pauzdrý, waječko 1, přímé. Plod (nažka) nepukawý, wyschlý. Bilek žádný. Kel přímý, kořinku dolního k pupu čelícího.

Zeliny, byliny, kře nebo řídka strůmky. Listy střidawé, střičné, pořídku přesleněné, jednoduché, rozličně rozdělené, bezpalisté. Kwěty na jednom auboru obojaké nebo mnohomanželné, prawidelné nebo neprawidelné, stejné nebo nestejné, na ježli často plewami oddělené.

Ten řád obsahuje dle Decandolla wíce 8500 rodůw w 898 pokolení rozdělených a tudy nejobširnější wšech, ano domníwají se, že ten počet se může zwýšiti na 10,000, tak žeby spoluložné $\frac{1}{10}$ wšech známých rostlin obnášely. Řád ten po wšech swěta dřílech rozlosowán, od točen až k rowníku, od přímorí až k sněhowé čáře. Těch 8500 rodů přichází 5093 na Starý swět, 3590 na Nowý, a 347 na Australii; Amerika ale má přewahu nad ostatními swěta dříly. Dosawadní skautání dokazuje, že mezi 30 a 500 šířky sewerné a jižné největší množstwí rodů se nachází, odtud k rowníku a točnám že jich ubýwá, a že jižná polokaule jest na ně bohatší nežli sewerná.

Podřadí, na kteráž řád jest rozdělen, srovnávají se velmi s chemickými prvky; w některých převažuje hořká vytaženina, w jiných sílice a klejoprskyřice, w jiných zase mají šťáwu mlékovitau s kaučukem nebo prvkem mániwým, jímž poslední některé rody jsau jedowací. Některé obsahují barwiau žlutau nebo čerwenau. Semena mnohých jsau olejnatá. Množství jich býwá lékem aučuliwým, nemoolé ale (w průměru jich množství) slauží potravau lidu a dobytku, a ještě menší částka w řemeslech užitečná. Přemnoho jich pro kwět krásný, dleu až do pozdní jeseně trwající, jsau oblíbenými ozdobami našich zahrad.

Rozdělují se na osmero podřadí:

1) *JEDOMAROWITÉ*. Aubor stejnomanzelauý, složený z kwětůw trubkowitých, obojakých, po kraji na patero klaných, řidko dlanitých anebo 2pyských, buď z různomanželauých, po kraji samičích, jazykowitých. Raménka bliznowá (kwětůw obojakých anebo samičích) obyčejně dlahá a šidlowitá, přeřidko krátká a tupá, stejně a dosti dlahuze pýřitá.

2) *SADCOWITÉ*. Aubor stejnomanzelauý, složený z kwětůw trubkowitých, řidko různomanželauý ze samičích jazykowitých anebo niřowitých, krajních, ještě řidčeji dwojdomý. Raménka čnělkowá obyčejně předlahá a kejowitá, nahore wně pýřitá nebo měkkobrada-wičnatá.

3) *HWĚZDNIKOWITÉ*. Aubor různomanželauý, na kraji s kwěty samičimi nebo nijakými, jazykowitými, pōřidku dwojdomý. Raménka čnělkowá dlahá, wně ploskaunká, přímočárně zakončítá, řidko tupá neb ostrá, wně nahore pýřickowaná.

4) *STAREČKOWITÉ*. Aubor jako předeslých. Raménka čnělkowá dlahá, čárkowitá anebo kejowataunká, buď uřatá a na konci kystnatá nebo nad kysti wybihající w hrot homolowitý nebo šidlowitý, obak pýřitý.

5) *KARDUŇOWITÉ*. Aubor stejnomanzelauý z kwětůw obojakých, trubkowitých sestáwající, řidko různomanželauý, s kwěty samičimi nebo nijakými (jazykowitými nebo trubkowitými) na kraji. Čnělka na konci uzlowitá a tu wěncem chlupatým (obyčejně) obkličena a nad ním i s raménkoma čnělkowýma (obyčejně krátkýma) wně pýřitá.

6) *ŘIDEŇOWITÉ*. Aubor různomanželauý, na kraji s kwěty samičimi nebo nijakými, řidko stejnomanzelauý nebo dwojdomý; kwěty samiči anebo obojaké obyčejně dwojpyské. Raménka čnělkowá tupá neb ostrá,

wně silně klenutá, lysá nebo na konci wně pýřičkovaná.

7) *HOLUŠKOWITÉ*. Aubor stejnomanzelový, stejnokvětý, paprskující; kwěty 2pyské. Raménka čnělková dosti dlouhá, čárkovitá, obyčejně keřowataunká, na konci tupém kystnatá.

8) *ČAKANKOWITÉ*. Aubor stejnomanzelový, ze samých kwětůw jazykowitých složený. Raménka čnělková nitowitá, tupaunká, podwinutá, pýřičkovaná.

Podřadí 1. *VERNONIEAE*.

JEDOMAROWITÉ. VERNONIEAE.

JEDOMAR. VERNONIA. VERNONIE.

Aubor mnohokvětý; kwěty trubkowitzé, pravidelné, na patero klané, obojaké. Zákrow střechowitý. Ježle nahé anebo (pořidku) přihuňaté. Chmýr obyčejně 2řadý, nitrořadý štětinowitý, wněřadý takowýtěz anebo plewowitý, obyčejně mnohem kratší.

J. přewysokj. *V. praealta* Decand. *V. altissima* Less. *Serratula praealta* Lin. Mill. ic. 234. *Chrysocoma gigantea* Walt. *Serratula virginica* Dill. clth. t. 264. f. 343. *Eupatoria virginica* Pluk. alm. t. 280. f. 6. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 4—7" vysoká, brázdovaná, pýřitá, nahoře chocholičenowětewnatá: listy střidawé, krátkořapíčné, kopinaté, zakončité, ostře pilowané, na lici ku krajům šerpiwaunké, na rubu pýřičkowané; aubory rozpostawené na wrcholík chocholikowitý, nepravidelný; zákrow přípolokulowatý, lupenůw wejčitých, přitlačených, brwitých, delších hrotu swého, nejwenějši překrátké; kwěty brunátné; nažky holé, žlázkami žlutawými poseté; chmýři wněšné z plew překrátkých, wnitřní z chlupůw šerpiwaunkých. — Na lukách, podlé bahen w Saustátí seweroamerickém, též i na Kamčatce. Kwěte w srpnu až do října. ♀.

Rostliny té w čas kwětení utěšené listí potřebují we vlasti co neomylný prostředek proti užšknutí hadímu.

J. nowoborackj. *V. novaeboracensis* Willd. *V. praealta* Willd. *Serratula novaeboracensis* Dil. clth. t. 263. f. 342. *S. glauca* Lin. *Suprago. Centaurium medium* Pluk. alm. t. 109. f. 3. Podobá se předešlému. Lodyha přímá, čárkowanobrázdovaná, nahoře wětewnatá, ly-

saunká; listy krátkořapikáté, prodlaženokopináté, na lici lysé, na rubu přípýřité, pilowanozaubkowané; wrcholík chocholikowitý, nepravidelný; aubory připolokulowaté; zákrow lupenůw wejčítých, dole přitlačených, na konci prodlažených w štetinu nitowitau, odstálan; nažky nejlysejší: chmýři wněšné z plew krátkých, širokaunkých. — Podlé lesůw a na pastwinách w Karolině až do Kanady. ♃.

Ve vlasti taktěž se potřebuje.

J. hlístovník. *V. anthelminthica Willd.* *Conyza anthelminthica Lin.* *Ascaricida indica Cass.* *Scabiosa conyzoides Burm. zeyl. t. 95.* *Cattu - Schiragam Rheed. 2. t. 24.* Kořen letní; lodyha přímá, 2' vysoká, oblá, šerpiwaunkopýřitá, nahoře wětewnatá; listy střidawé, wejčité nebo waječnopodlauhlé, 4" dlauhé, 1½" široké, obak zakončité, sedawé, hrubě pilowané, pýřičkowané; aubory 40—45kwěté, na chocholiku rozpostawené; zákrow zwonkowitý: lupenůw wněšných kopinatočarkowitých, ostrých, odstawajících, jako aubor dlauhých, wnitřních čarkowitých, mázdrowitých, s přiwěskem podlauhlokopinatým, ostrým, pýřičkowaným, od wenku do wnitř se zmenšujícím; koruny nábrunátné; nažky podluhowaté, oblaunké, šerpiwaunké: chmýři wněšného z plew nejkratsích. — Obecný w Indii východní. Kwěte w plišti, u nás w čerwnu až do září. ♂.

Wšecky částky hořké; kwěty se semenem potřebuj proti hlístám.

PODDUŽNĚLKA. PACOURINA. PACOURINE.

Aubor mnohokwětý, stejnokwětý. Zákrow střechovitý. Ježle ploché, nahé, dužnaté, Koruny prawidelné, šlaločné. Raménka čnělkowá lysaunká. Nažka wálcowitá, s kůrkau tlustau, bezžilau. Chmýři mnohořadé, z chlupůw tuhých, tlustaunkých, zaubkowaných, wnitřních dole přisrostlých.

P. jedlá. *P. edulis Aubl. t. 16.* *Pacourinopsis integrifolia Cass.* *Haynea edulis Willd.* Kořen mnoholetý; lodyhy zelinné, přiwětewnaté, 3střewičné; listy střidawé, lysé, siwé, podlauhlowejčité, zakončité, pilowané; řapiky objímawé, listem dolů běžícím křídlaté; kwěty sedawé, protilisté; koruny námodré. — Na pomoři bahnitém w Guianě. ♃.

Ježle dužnaté, artičokům podobné, jakož i celá naf we vlasti jídá se co zelenina.

SLONÍNOHA. ELEPHANTOPUS. ELEPHANTENEUS.

Aubory mnoho - a stejnokvěté, nahromaděné v strbaul listím zhusta obkličeny. Zákrow 2řadý, lupenůw wyschlých, střidawě rovných a zdwojnásobněných. Ježle nahé. Koruna kraje na patero klaného, s výkrojkem jedním hlubším. Raménka čnělková dopola šidlowitá, Nažka smačknotičká, mnohožebrá, podlauhlá, chlupatá, Chmýří lřadé, z plew nejmnožších, rovných, dole rozšířených, zakončitych, stejných, pilowaných.

S. karolinská. *E. carolinianus Willd. Sloan. 1, t. 156. f. 1. Dill. elth. t. 106. f. 126.* Podobá se welmi následující, není tak hustě chlupatá, lodyha méně sochatá, wětwe méně rozewřeně, listy kořenowé má delší a širší, lodyhowé čárkowitzkopinaté, zakončité; aubory 4—6-květé; lupeny zákrowowé celé, žžilé. — W Karolině, Floridě, Indii západní a w Americe jižné. Kwěte skoro pořad.

Listy její se potřebují jako u nás čubtu lékařského čili příměťnafka wlašského; w Brasílii dáwají kořen ostrý proti zimnicím.

S. šerpiwá. *E. scaber Lin. Bidens Breyer. t. 24. Echinophorae Pluk. alm. t. 388. f. 6. Amschovadi Rhced. 10. t. 7.* Kořen mnoholetý vyhání lodyhu přímaw, asi 2' wysokaw, dole dřewnataw, málowětewnaw, sochataw, hřebelcowitohuňataw; listy šerpiwé, kořenowé podlauhlobwejšité, čeritě wykrajowané, klinowité, dole dlauhoztenčené, lodyhowé kopinaté, střidawé, sedawé, objímané, též zejkwané, příkwětní široko neb srdčítowejšité, zakončité, šediwé; aubory shlaudené w strbawly konečně, ojedinelé, dlauhostopkaté, dohromady skládající chocholik přeřidký; lupeny auborowé mnohožilé. — W Indii wýchodní obyčejná.

Kořen a listí hořké potřebují se proti anplawici.

SROSTLOŇ. SYNCHODENDRON.

Aubor mnohokvětý, stejnopohlavý, ježle těsné, nahé; zákrow obhomolowitý, z lupenůw šupinowitých, mnohořadých, střechowitých, kožowitých, wyschlých, wněšních nejkratsích, wnitřních delších, čárkowitzkých. Koruny trubkowité, stejné, na patero klané. Raménka čnělková krátká, lysaunká, Nažky oblaunké, příhuňaté. Chmýří jednořadé, ze štětín tuhauňkých, celých.

S. obecná. *S. ramiflorum Bojer.* Strom 50střewičný; rozhy, řapíky a listy obrostlé pýřím krátkým, aksa-

mitnohuninowatým; listy střídawé, řapikaté, celé, okrauhlé neb obwejité, pak na lici lysé; aubory dříve listůw po smítcích tlustých sedawé, chomáčené, 2''' dlahé. — Na Madagaskaru w kraji emirském w údolech mezi vysokými wrehy, též okolo wesnic sázený. 5.

Jest nejvyšší strom všech spoluložných; kwětení jeho okazuje zemkům, kdy mají rýži sfti.

TRAUDEŇ. ANDROMACHIA. ANDROMACHIE.

Aubor paprskující, s terčem prawidelným, mnoho-kwětým, paprsky jednořadými, jazykowitými, samičimi. Zákrow šupin střechowitých, wyschlých, zakončitých. Ježle krátce třepenitoplewnaté. Koruny lysé, w terči na patero klané, w paprsku jazykowitzé. Čnělka dole napuchlá, ramének polowálcowitých. Nažka wálcowitá, mnohožebrá, w brázdách srstnatá. Chmýří 2řadé, plewowitzé, pilowané, plew wněřadých, mnohem kratších a přisřisřích nežli wnitřních.

T. obecná. A. igniaria *H. et. Bonpl. equ. 2. t. 112.* Liabum Bonplandii *Cass.* Kořen mnoholetý; lodyha zelinná, 3—5' vysoká, s wětwezi přisřestihranými, wlnau bílau, přehustau prikrytými; listy střičné, 5—6'' dlahé, 3½'' široké, wejité, zaubkowané, třikrátrojžilé, na lici zelené a lysé, na rubu wlnau bílau porostlé; řapíky 1—1½'' dlahé, oblé, wlnaté, dole mají uši weliké, záokrauhlé, zaubkowané, řerabité, též na rubu wlnaté; aubory dlahostopkaté, chomáčené a rozpostawené na konci w chocholík na tré klaný; koruny žluté, libezně zapáchaji, w terči jich mnoho, w kraji asi 20; zákrow polokulowatý, ze šupin mnohých, střechowitých, přitlačených, wejitokopinatých, ostrých, mázdrowitých, řžilých, pyřitých, červenawých nebo nahnědlých; ježle rovné, đubkowané. — Na Andách kolumbských okolo Quita. 4.

Wlna s rubu listowého dá se w celých fláčích slaupnanti a potrebuje se co dobrý traud.

Podřadi 2.

SADCOWITÉ. EUPATORIACEAE.

PODWRŽKA. PIQUERIA. PIQUERIE.

Aubor 4—5kwětý. Zákrow 4—5lupenný, řřadý, podlahulý. Ježle nahé, ploché, malé. Koruna trubky krátké, přirozřisřené. Prašniky skoro bez hořeních přič

wěškůw. Raménka čnělkowá tupá. Nažky mladši smačknuté, dospělé šhrané, na nožce krátké, klaubnaté.

P. lysá. *P. trinervia Cav. ic. 3. t. 235. Jacq. eclog. 1. t. 48.* Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 1 $\frac{1}{2}$ vysoká, oblá, lysá nebo pod wznikem listů dwojřadě pýřitá, nahoře stříčně wětewnatá; listy stříčné, řapíkaté, wejčitono nebo podlauhlokopinaté, pilowané, na wětwich skoro celé, tupé, žilé, lysé; lata přichochoликowitá, konečná, řídká, mnohostrbaulatá, roztrojowaná: wětwi, wětwiček a stopeček dwojřadě pýřitých; aubory malé; lupeny zákrowowé podlauhlokopinaté, žilé, po kraji mázdrowité, tupé, kratičce hrotité; kwěty bílé. — W Mexiku na místech skalnatých. †.

Celá rostlina zapáchá kořením a tudyž se míchá s tabákem a potřebuje se proti zimnicím.

ŠUŠKARKA. LIATRIS. PRACHTSCHARTE.

Aubor 5—30kwěty. Zákrow skrownorádý, střechowitý. Ježle nahé. Koruny trubkowité. Raménka čnělkowá dlauze čumicí, walcowitá. Nažka asi 10žebrá, přiwalcowitá.

Š: *klasnatá.* *L. spicata Willd. Bot. cab. t. 147. Reichenb. mag. t. 115. L. macrostachya Michx. Serratula spicata Michx.* Kořen hlizowitý; lodyha 3—5' vysoká, jednoduchá, přímá, rowná, oblá, nápýřitá; listy čarkowité, sedawé, lysé, žilaté, tečkowané, dole brwité, 3" dlahé, 2" široké, dolení delší a širší, obak lesklaunké a lysé; aubory mírně weliké, přisedawé, ojedinělé, w úžlabičku malých listenůw na hořejším dílu lodyhy, a tak skládající klas předlahý; zákrow lupenůw čarkowitých, tupých, přitlačených, wněšných mnohem kratších, waječných, tupých. — W Pensylvanii, Wirginii, Karolině. Kwěte w srpnu až do října. †.

Kořen chutná a zapáchá terebintinau čili šuškárem nátrpce a ostře, a potřebuje se co lék na moč puděl, drážděl i rozhánejel.

Š: *zajahawá.* *L. spuarrosa Willd. Cirsium tuberosum Dill. clt. t. 71. f. 82. Stoebe virginiana Moris. ox. s. 3. t. 27. f. 1.* Kořen hlizowitý, mnoholetý; lodyha přímá, 3' vysoká, jednoduchá, pýřitá; listy nejdéle čarkowité, 6" dlahé, 1 $\frac{1}{2}$ " široké, žilaté, na kraji šerpiwaunké; aubory nemnohé, rozpostawené, na konci stoppek listnatých, ojedinělých; zákrowu walcowitého šupiny nahoře listowité, kopinaté, tuhé, odstálé; koruny

jasně brunátné, vněšné pak na stranu ohnuté; nažka lysaunká; chmýří štětin pernatých. — We Wirginii, Karolině. Kwěte w září a říjnu. ♃.

Hlíza kořenová pryskyřičnatá zápachá terebintinau; potřebuje se tedy k wyprawení moče, anobř i proti čemě.

S. nejwonnější. *L. odoratissima Willd. And. rep. t. 633.* *Trilisa odoratissima Cass.* Kořen tlustý, mrcasatý; lodyha jednoduchá, nejlysejší jako listy wejčité a kopinaté, žilnaté, přízaubkované, přisedawé, lodyhowé poloobjímawé; lata mnohostrbaultá, přichochoholikowitá; aubory stopkaté, 7—8kwěté; lupeny zákrowové podlahloobwejté, tupé; koruny jasně brunátné; nažka mnohožebrá, sotwa pyříčkovaná; štětiny chmýrowé řídce a krátce fauskované. — W borech nízkyh wirginských. ♃.

Listy mezi prsty třené zápachají skoro wanilkau.

SADEC. EUPATORIUM. WASSERDOSTEN.

Aubory 3—100kwěté. Ježle ploské, nahé. Zákrow z lupenůw 1—2mnohořadých, stejáých anebo nestejných, zřídka nebo ztuha střechowitých. Raménka čnělkowá čumící walcowitá, tupá. Nažka hranatá nebo čárkovaná. Chmýří řídé, chlupaté nebo štětinaté, šerpiwé.

S. konopěnc. *E. cannabinum Lin. Fl. dan. t. 745. Schk. t. 237. Hayn. 8. t. 44.* *S. Kunigundy traňk Mat. Háj. 303. b. Kunigundy traňk Mat. Wel. 362.* Ranné koření. Kořen mnoholetý; lodyha letní, přímá, 2—6' wysoká, nahoře wětewnatá, čárkovaná, prachowitě pyřítá, nachowě naběhlá; listy střidawé, řapíkaté, 2—3sečné: úkrojůw kopinatých nebo podlahblých, pilowaných, zakončitých, prostředního obyčejně delšího, hoření často střidawé, celé; aubory na wrcholíky konečné, husté, chochoholikowité rozpostawené; zákrow elipsowité walcowitý, z nemnohých lupenůw složený; koruny jasně brunátné, až i pleťowé, řídko bílé; nažky lysé, žlutě žláznaté; chmýří plawé. — Na místech wlkých, lesnatých, podlé příkopůw, potokůw, řek w nejwětším dilu Ewropy, Taurie a Persie. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Jediný to rod ewropský z 300 rodů dosawád známých, w Americě nejwětším dílem rostaucích. Kořen a list hořký a přistroý druhdy w lékařstwi se užíwal.

S. brunátný. *E. purpureum Lin. Schk. t. 237. Tratt. thes. t. 30. E. Corn. t. 72. Dod. pempt. t. 217.* Kořen mnoholetý; nať tmawě zelená, často nachem naběhlá; lodyha 3střewiěná, přímá, dutá, oblá, hladká, zelená, u wzniku řapíkůw ponachowělá; listy čtweraté nebo troja-

tó (přesleněné), nejkratšeji řapíkaté, wejčítokopinaté, zubatopilované, swraskalé, žebernaté, šerpiwaunké; chocholik konečný, weliký, pěkný; aubory 5kwěté; zákrow podlahlý, lupenůw střehowitých, wněšných wejčítých, pýřitých, wnitřních delších, přimázdrowitých, čárkowitopodlahlých, lysých, brunátných; koruny bělawé; prašniky brunátné; čnělky nejdelsí; nažka 5hraná, sotwa pýřitá. — Na místech wlhkých, w Kanadě až do Karoliny. Kwěte w srpnu až do října. ♃.

We vlasti jej potřebujf jako my našinský.

S. kořenný. *E. aromatisans Decand.* Bylinný nejlysejší; lodyha čárkowanobrázdovaná, přihraná; listy stříčné, širokovejčité, zakončité, 9—10" dlahé, 3" široké, dole dlahze klinowitozaužené, na částece řapikowité 3" dlahé, přicelé, ostatně hrubopilované; lata obširná, stříčnowětewná; aubory mnohé, podluhowaté, 1—12kwěté, stopečkované; zákrow lupenůw čárkowaných, příbrwitých, tupaunkých, přitlačených; čnělky ramének nejdéle čumících. — Na Kubě u Hawany. Kwěte w září a říjnu. ♃.

Tabák kuřlawý obzwláště ale cigary jím okořeňujf.

S. prorostlý. *E. perfoliatum Lin. Big. med. 1. t. 2. Raf. med. n. 36. E. connatum Michx.* Kořen mnoholetý; lodyha přimá, 2střewičná, praužkovaná, huňatosrstnatá; listy stříčné, srostlé, prorostlé, kopinaté, zakončité, zubaté, swraskalé, na lici lysé nebo pýřité, na rubu plstnaté nebo přisrstnaté, nejhořejší oddělené; chocholik směstnaný; aubory 12—15kwěté; koruny bílé; zákrow lupenůw 12—15 střehowitých, čárkowitokopinatých; nažky lysé. — Na lukách wlhkých w Kanadě až do Floridy. Kwěte w srpnu až do října.

Nať (*boneset* zwaná) hořká, slauží na zwaženinu, jfž užíwajf k dáwení, pocení a proti zimnici.

S. potopudný. *E. Ayapana Vent. malm. t. 3. Tratt. thes. t. 16. E. triplinerve Vahl.* Lodyha dole křowitá, 3' vysoká, wzestaupawá, wětewnatá, lysá; listy přisedawé, stříčné, kopinaté, třikrát trojžilé, zakončité, přinejcelejší, lysé; chocholik řidký, z auborkůw skrowných, stopečkowaných, asi 20kwětých; zákrow z lupenůw skoro jednořadých, čárkowitých, zakončitých, nestejných, na hřbetu pýřičkowaných; koruny červené. — W Americe jižné, podlé Amazonu na prawém poříčí, odtud přenešený na ostrow sw. Kříže, Mauricia, Žawu. Kwěte w lipnu až do října. ♃.

Zapáchá kořenfm, chutná hořce a potřebuje se k wyhánění potu, proti ušćknutí hadřmu a choleře nakažliwé.

S. wanilkowj. E. Dalea Lin. Jacq. schoenb. 2. t. 146. Dalea s. Critonia P. Brown. jam. t. 34. f. 1. Critonia Dalea Decand. Keř z wýši 2 mužůw nejlysejší; listy střičné, řapikaté, kopinaté, obak zponenáhla zakončité, připilované, peřenožebřé, tečkami a skwrnami proswítawými opatřené, 3" dlahé, 1' široké; lata přichochoľikowitá; aubory na konci wětwiček trojené, chomáčené, podluhowaté, 4- (řidko 3-) kwěté; zákrow lupenůw 7—8 podlahlých, střechowitých, připraužkowaných; koruny bílé; nažka břitce šbočná, šerpiwaunká a žláznatá. — Po křowistich na Jamaice. Kwěte w srpnu. \bar{h} .

Celá rostlina wonf lahodně wanilkau a i suchá dlahou zápach ten podržuje; we vlasti na místo wanilky se potřebuje.

TĚSNĚNKA. MIKANIA. MIKANIE.

Aubor 4kwětý. Ježle nahé, auzké. Zákrow 4lupenný, s přidáním listenem při zpodku anebo pod ním. Koruna trubky krátké, hrdla rozšířeného, přizwonkowitzého. Prašniky přičnělé. Nažka hranatá. Chmýr lřadý, chlupatý, šerpiwý.

T. jedomorná. M. Guaco. H. et Bonpl. equ. 2. t. 105. Kořen mnoholetý; lodyha točiwá; wětwe oblé, brázdowané, srstnaté; listy střičné, řapikaté, wejčité, přizakončité, dole zkrátka zaužené, obdálně zubaté, šitkowanožeběrnaté, na líci šerpiwaunké, na rubu srstnaté; chocholiky úžlabičkowé, stopkaté, střičné; aubory přitrojené, sedawé; listence čárkowité, kratši zákrowu; zákrow lupenůw čárkowitopodlahlých, tupých, pýřitých; nažka lysá. — Podlé řeky Magdaleny na místech mokřých, nejhorčejších. \bar{h} .

We vlasti slowe *guaco* a má se za wýborný prostředek proti užtknutí hadřinu.

T. žabrolistá. M. saturejaefolia Willd. Eupatorium saturejaefolium Lam. Kmen 1—2' vysoký, rozewřenowětewnatý, někdy latněný, přimý, chlupem krátkým a měkkým často jen po řidku obrostlý, listy nástřičné čárkowité, nejcelejší, 1" dlahé, 1 $\frac{1}{5}$ " široké, na konci přiwykrojené, dole zaužené, hned nawlnaté, hned toliko pýřité, nejhořejši střidawé; chocholiky chomáčené po třech; kwěty přinachowé. — W Monte-Wideu. \bar{h} .

Co do aučinkůw srownává se s předešlau.

PODBĚL. PETASITES. PESTILENZWURZ.

Aubor mnohomanželný, dwojdomý. Kwěty samiči

nitowité, úkosně uříznuté anebo přijazykowitzé, w auborech samičích mnohořadé, w obojakých krajní, řadě a nemnohé; kwěty obojaké (neurodné), trubkowité, 5-zubé, na auboru samičím nemnohé, na obojakém celý terč zaujímající. Zákrow jednořadý, často listeny obkličeny. Ježle nahé. Chmýr chlupatý.

P. obecný. *P. officinalis Moench.* Tussilago Petasites *Lin. Fl. dan. t. 842. Plenk t. 630. Sturm f. 7. Hayn. 5. t. 17. 18. Düsseld. 3. t. 7. Koňské kopyto I. Mat. Háj. 154. K. k. veliké Mat. Wel. 300.* Oddenek široko daleko pod zemi se rozplazující a rozvětvojící; listy wšecky kořenové, dlouhořapikáté, přeweliké, $1\frac{1}{2}$ široké, okrauhlosrdčité, dole s lalokoma okrauhlenýma, obyčejně kápowité sklímenýma, dwakrát zubaté, na líci krátce pýřité, na rubu klkatě wlnaté, šediwé a po žilách a žebrách i po řapících krátkochlupé; stwoly před listím vynikající $\frac{1}{2}$ —1' vysoké, bledě brunátně nebo pleťowě naběhlé, příplstnaté, porostlé šupinami wejčítokopinatými a nesaucí kytku wejcowitau nebo podluhowatau z auborůw; zákrow hnědě brunátný; koruny bledě brunátné. — Na březích potočních a říčních, na lukách wlhkých w největším dílu Ewropy a Afriky sewerné. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

Rostliny, jejíchž aubory mají skoro samy kwěty obojaké, vypauštější stwoly nižší, kytky wejcowité, tlustší a stopěčky o 1—3 auborech. Tussilago Petasites *Lin. Petasites vulgaris Desf.*

Kterýchž aubory ale z wětšího dílu obsahují kwěty samičf, mají je o polowici kratší, kytky ale delší, autlejší, často přiwálcowitzé, se stopěčkami o 1 auboru. Tussilago hybrida *Lin.*

Oddenek té rostliny druhdy w lékařstwí se potřebowal, obzvláště proti moru a dobytčímu pádu.

DEWĚTSIL. TUSSILAGO. HUFLATTIG.

Aubor mnohokwěť, mnohomanželný, jednodomý. Kwěty samiči krajní mnohořadé, jazykowitzé, celé; kwěty w terči obojaké, trubkowité, 5zubé. Zákrow jednoduchý, listenatý. Ježle nahé. Chmýr chlupatý, šerpiwaunký.

D. obecný. *T. Farfara Lin. Fl. dan. t. 595. Engl. bot. t. 429. Plenk t. 629. Schk. t. 242. Sturm f. 2. Hayn. 2. t. 16. Düsseld. 3. t. 3. Koňské kopyto II Mat. Háj. 252. b. K. k. obecné Mat. Wel. 301.* Dewěsil, dewěsil, koňské kopyto, podkowka. Oddenek hluboko do země wnikající, wětewnatý, vypauští wyběžky tenké, oblé, šupinaté; listy wšecky kořenové, dlouhořapikáté, okrauhlosrdčité, rohaté, wylhodanozubaté, tlustaunké, na líci dosti lysé, na rubu jakož i řapiky běloplstnaté; stwoly

před listím vynikají, 3—6" vysoké, přímé, oblé, bělo-
wlnaté, šupinami podlaubými, tupými, poddutými pona-
červenalými porostlé, tauborné; aubor paprskující,
žlutokvětý; koruny krajní, přeauzce jazykovité; zákrow
lupenůw přistejně dlahých, čarkowitokopinatých, tu-
pých, maličko blanowitobraubených, na konci špinawě
nachově naběhlých. — W půdě hlinaté, wlké, hluboké,
po Ewropě, Asii a Americě sewerných. Kwěte w břez-
nu a dubnu. †.

Jindá netoliko oddenek anobrž i list a kwět w lékařstwí se
potřebowal.

Podřadí 3.

HWĚZDNÍKOWITÉ. ASTEROIDEAE.

HWĚZDNÍK. ASTER. ASTER.

Aubor paprskující. Kwěty w paprsku samiči, řídko
nijaké, jazykovité, řadé, jiné barwy nežli terč složený
z kwětů obojakých, trubkowitých, šzubých. Zákrow stře-
chowitý. Ježle nahé. Nažky bezzobanné, smačknuté.
Chmýr chlupatý, šerpiwaunký, jednořadý anebo řadau
krátkých štětín obkličeny.

*) Kwěty paprskowé samiči. Chmýr jednoduchý.

H. novoanglický. A. Novae Angliae Lin. Herm. par.
t. 98. Lodyhy wztýčené, 3—6' vysoké, srstnaté, obyčej-
ně brunátné, nahore chocholikowitě rozvětwené: listy
čarkowitokopinaté, zpředu zaužené, celé, objimawé, do-
le ušaté, srstnatopýřité; aubory weliké, 1" w průměru
dlahé, na wrcholicích konečných, latowitých, směstna-
ných; zákrow lupenůw kopinatočarkowitých, ostrých, 3-
žilých, zelinných, srstnatých, běwných, kostřbatých,
delších nežli kwěty terčowé, žluté; kwěty paprskowé z
brunátna fialowé, řídko růžowé; nažky srstnaté. —
W Americě sewerné podlé potokůw. Kwěte w září a
říjnu. †.

U nás oblíbená to zahradní rostlina swým kwětm podzimem
ozdobnjící.

H. tupý. A. Amellus Lin. Blak. t. 109. Jacq. aust. t.
435. Hwězdowá bylina Mat. Wel. 424. Kořen úkosný,
wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, střewičná, oblá,
brunátem naběhlá, pýřitošerpiwá, jednoduchá na konci
strbaulek nebo jednoduchý wrcholik nesaucí; listy po-

dlauhlo- nebo kopisťowitokopinaté, ostré nebo tupé a kratičkým hrotem, dole zaužené w řapík, 3žilé, pýřitošerpivé, kořenové větši a nejtupější, lodyhowé wzhůru se umensující; wrcholík z 2—4 auborůw; zákrow lupenůw 4—5řadých, podlauhločárkowitých, tupých anebo sotwa ostrých, pýřitých, odstávajících, na konci nachových; terč žlutý, paprsek modrý. — Na pahrbcích wýslunných, skalnatých, Ewropy prostřední a jižné, Asie západní; Kwěte w čerwnu. 4.

Kořen aromatickě chutnajf a zápachajf druhdy w lékařstwě potřebowali.

***) Kwěty paprskowé samiči; chmýr dvojřadý; wněšný krátký, štětinatý, wnitřní chlupatý, stálý.

H. čínský. A. chinensis Lin. Knorr. l. t. 5. 3. 4. Callistema hortense Cass. Callistephus chinensis Nees. Aster Dill. t. 34. f. 38. Lodyha přímá, 1—1½' vysoká, srstnatá, nahoře málowětwná; listy hrubě zubaté, anobř střihané, brwité, dolení okrauhloeliptičné nebo širokovejčité, w řapík křídlatý zaužené, prostřední kosočtwerečnopodlauhlé, sedawé jakož i nejhořejši kopisťowitokopinaté, celé; aubory weliké, 2—2½" w průměru široké, ojedinělé, na konci wětwi jednoduchých, prodlaužených; zákrow lupenůw dost odstávajících, klínawatopodlauhlych, tupých, dlauhobrwitých; kwěty paprskowé tupé, bezzubé, fialowé, lilákowé, brunátné ano i růžowé, bělostrymaté nebo zcela bílé; terč žlutý; chmýr wnitřní padawý. — W Číně a Žapanu; nyní po celém swětě w zahradách. Kwěte w srpnu a záři. ☉.

Sázením mnoho odrodkůw, jichžto nejznamenitější jsou plně kwěty terčowými zjazykowatělými a s lupeny zákrowními ztrubkowatělými.

TURAN. ERIGERON. FLÖHKRAUT.

Aubor mnohokwětý, paprskující; kwěty paprskující krajní samiči mnohořadé, kwěty terčowé trubkowité, pravidelné, buď wšecky obojaké, buď wněšné samiči a prostřední obojaké. Ježle nahé, dubkowanotečkowané, buňkowitotřepenité. Nažka smačknutá, bezzobánná. Chmýr chlupatý, šerpiwý, řřadý.

T. kanadský. E. canadensis Lin. Fl. dan. t. 1274. Kořen letní; lodyha přímá, 1—3' vysoká, oblá, praužkatá, mrtnatá, latowitě wětwnatá, stažená; listy čárkowitokopinaté, obak ztenčené, brwité, dolení obdálně pilowané; zákrowy wálcowité, čárkowitokopinaté; máz-

drowitoobraubené, ostré, wněšné kratší, na hřbetu mrtnaté, wnitřní skoro zdělí kwětůw jazykowitých, ježto jako terčowé jsau trubkowité, špinawě bílé; nažka podlauhlá, krátce chlaupkowaná; chmýr špinawě bílý. — Na rumu, polích a rolich w Americe sewerné, Mexiku, Brasílii, na Kubě, Guadalupě, Trinidadu, Madeře, w Persii a Africe sewerné, celé Ewropě. Kwěte w srpnu až do října. ☉.

U nás obtížná buřeň; w Americe jej potřebujf proti plynutí břicha.

T. ostrý. E. acris Lin. Engl. bot. t. 1158. Curt. lond. 1. t. 60. Schk. t. 241. Hayn. 3. t. 30. Kořen ozimý neb mnohotetý, černohnědý; lodyha přímá, střewičná, oblá, mělce čárkowaná, nachowě naběhlá, pýřitá, nahoře hrozněnowětewnatá; wětwi jedno-trojauborných, přímých, listnatých; listy řerabité nebo ploché, dolení podlauhlokopinaté, dole ztenčené w řapík, hořeni kopinatočárkowitzé, odstáwající a zdálené, sedawé, wšecky nejcelejší, srstnaté; zákrowy polokulowaté, lupenůw čárkowitzých, nejostřejších, wně srstnatých, wnitřních blanowitzé obraubených; paprsek přímý, zdělí terče, swětle nachowý nebo bílý; terč ze samých kwětů samičích, nitowitzých, přemnohých; chmýr bledožlutě čerwený, dwakrát delší nežli nažka. — Na pabrbcích a polích suchoparných, po celé Ewropě až do Dawurie, též na Kawkazu. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂, ♀.

Zápachu a chuti hořkých, jindá se potřebowal w lékařstwí; též proti čarám a uřknutí.

JINOCHMÝR. STENACTIS.

Aubor mnohokwětý, jinomanželný: kwěty paprskowé samiči, auzce jazykowité, terčowé obojaké, ůzubé. Ježle nahé, tečkowané, ploské nebo nadduté. Zákrow z lupenůw 2—3řadých, střechowitzých, auzkých. Nažka podlauhlá, smačknutá. Chmýr paprskowý lřadý, štětinatý, padawý, terčowý dvojřadý: wněšný nejkratší, wnitřní jako paprskowý.

J. letní. S. annua Nees. Erigeron annuum Pers. E. annuum et heterophyllum Willd. Aster annuus Lin. Fl. dan. t. 486. Kořen tence wřetenowitzý; lodyha přímá, tuhá, asi 2střewičná, oblá, mělce brázďowaná, srstnatá, nahoře chocholičenowětewnatá; listy dolení wejčité, dole klínowitzé ztenčené a w řapík dlauhý wybihající, na hoře ostré, zubatopilowané, chlaupkowané, hořeni kopinaté, sedawé, celé nebo řídce zubatopilowané, měkkohroté, chlaupkowané, nejhořejší kopinatočárkowitzé;

wětwe lodyhowé 1—4auborné; aubory asi sedmikrásowým podobné; zákrow lupenůw kopinatých, skoro stejných, ostrých, blanowitě obraubených, na hřbetu štětinatých; kwěty jazykowité, bílé, podlahločárkowité, ostraunké; terč žlutý. — Na rumech a polích w Americe sewerné, w Krajíně a Wlaších. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉, ☽.

W Americe sewerné potřebuje se co lék na moč ženaucí, proti kamenu, dnám, wodnotělnosti a j.

SEDMIKRÁSA. BELLIS. MASLIEBE.

Aubor mnohokwětý, jinomanželný: kwěty paprskowé lřadé, jazykowité, samiči, terčowé trubkowité, obojaké, 4—5zubé. Ježle homolowité. Zákrow zwonkowitý, 1—2řadý, z lupenůw tupých, listowitých, stejných. Nažky smačknuté, obwejitě, mrtnataunké, bezchmýné.

S. ozimá. B. perennis Lin. Fl. dan. t. 502. Lam. t. 677. Engl. bot. t. 424. Matečnik menší čili sedmikrása Mat. Háj. 274. — Wel. 320. c. Sedmikrása, chudobka, kakuška, zapomenutka, cikánka. Oddenek kořenu mnoholetého plaziwý, wětewnatý, mnohohlawý, z každé hlavy vypaustí listy co růže rozložené a stwol 1—wíce jich, 2—6'' wysokých, nejjednodušších, přímých, nahých, 1kwětých; listy wšecky kořenowé, obwejitěkopisťowité, w řápk zaužené, tupé, mělce zubaté nebo zejkwané, obyčejně 3žilé, pýřité; aubory ojedinělé a konečné, na stwblech; zákrow lupenůw waječnopodlahlých, přetupých, srstnatopýřitých; paprsky bílé, obyčejně na konci čerwené nebo wezpod čerweně naběhlé; terč žlutý. — Na pažitěch a pastwinách po Ewropě až do Taurie nejobecnější. Kwěte w dubnu až do listopadu, takže rostlinění u nás začíná a končí. †.

W zahradách mají plnu ze samých kwětůw jazykowitých anebo trubkowitých složenau anebo z dřípнатých, barwy bílé, pletowé, až i nachowé. Druhdy potřebowala se w lékařstwí.

CELÍK. SOLIDAGO. GOLDRUTHE.

Aubor mnohokwětý, paprskující; kwěty jazykowité krajní samiči často zdálené, terčowé obojaké, trubkowité, 5zubé. Ježle bezplewné, hned docela nahé hned đubkwané, hned třepenaté. Zákrow přitlačeně střechowitý, mnoholupenný. Nažka oblaunká, mnohožebrá. Chmýr lřadý, chlupatý, šerpiwý. — Welmi podobný hwězdníku; liší se kwěty wšemi žlutými a nažkami oblymi.

C. oboecný. S. Virga aurea Lin. Fl. dan. t. 633. Engl. bot. t. 301. Sturm f. 9. Hayn. 8. t. 12. Traňk vysoký Mat. Háj. 307. — Wcl. 356. c. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, dole tuhá, hořeji prohýbaná, oblá, dole toliko čárkovaná, nahoře brázdovaná, tu-
těž s krátkými větvičkami dělá i s květy hrozen kopinatý, lysá nebo nahoře pýřitá; listy kořenové řapíkaté, elip-
tičné, tupé, pilované, lodyhowé kopinaté, obak ztenče-
né, dole v řapík obraubený, ostré, všechny šerpiwaunké,
dolení pilované, nejhořejší celé; hrozen přímý, někdy
střevičný a delší, více méně hustý nebo přetržený, li-
stnatý; zákrow lupenův čárkovitých, ostrých, květů
jazykovitých asi 8, prodlažených; nažky pýřičkované.
— Na pahrbcích výslunných, v pasekách po Evropě a
severné Asii. Kwěte v lipnu a srpnu. ♀.

Velmi se proměňuje listím kořenovým širším a užším, lody-
han lysau nebo pýřitau. Kořen ostrý sliny wyluzuje; druhdy se
potřeboval w lékařství.

C. kanadský. S. canadensis Lin. Schk. t. 246. Lo-
dyha přímá, oblá, čárkovaná, huňatá, nahoře rozdělená
na větve krátké, květaucí; listy přibližné, střídavé,
sedavé, kopinaté, zakončité, zdáleně pilované anebo
přínejcejší, 3krát trojžilé, na lici více méně šerpiwé,
na rubu pýřité; aubory malé rozpostavené w hrozny
jednostranné, wzhůru obrácené, na konci podwinuté, do-
hromady dělají latu chocholikowitau; květy jazykovité
překrátké. — W plotech a na polích Ameriky severné.
Kwěte w srpnu a září. ♀.

U nás w zahradách pro ozdabu nejhojačjší.

ZLATOWLASEC. LINOSYRIS. GOLDSCHOPF.

Aubor mnohokvětý, stejnomanzelný, terčowitý, bez-
paprskowý. Ježle ploché, buňkowaté, buněk po kraji
dužnatých, zubatých. Zákrow skrownoradý z lupenůw
listowitých. Koruna kraje hluboce na patero klaného.
Prašníky a blizny čumící. Nažka podlauhá, bezzobanná,
smačknutá, hedwábitá. Chmýr dvojřadý, chlupatý, chlu-
půw šerpiwých.

*Z. tečkovaný. L. punctata. Cass. Chrysocoma biflora
Lin. C. dracunculoides Lam. Aster acris Gmel. ú. 1. t.
38. f. 1. sib. 2. t. 85. f. t.* Kořen na hoře župinatý;
lodyha přímá, asi 1½' vysoká, oblá, čárkovaná, jako
ostatní díly lysá, dole často čerwenawě naběhlá, nejwýš
chocholičenowětewnatá; listy čárkovité nebo čárkowito-
kopinaté, směstnané, přímé, nejostřejší, nejcelejší, 1—3-

žilé, žláznatotečkované, přišerpiwé, sedawé; aubory chocholičené; zákrow z lupenůw běwných, nestejně dlahých, wněšných čárkowitých, kratších, těžko rozeznatelných od listů podobného nejhořejšího, wnitřní delší, kopinatočárkowité; kwěty dost weliké, uštůw kopinatých, ostrých, rozložených, žlutých; prašniky čnějící bílé. — W Sibiři a Čechách. 4.

Z. obecný. *L. vulgaris* Cass. *Chrysocoma Linosyris* Lin. *All. ped. t. 11. f. 2. Schk. t. 238.* Podobá se pře-dešlému welmi; liší se ale listy lysými, netečkowanými; lupeny zákrowowými přiwěskatými, na konci odstá-lými, kostrbatými. — W Ewropě prostřední a jižně, též w Taurii. 4.

Oba tyto rody třené mezi prsty kořenm zapáchajf, hořce chutnajf a druhdy w lékařštwí se potřebowaly.

DROBNOHLAW. SPHAERANTHUS. KUGELBLUME.

Aubory shlaučené w uzly zakulatělé, husté, mnohokwěté, jinomanželné; kwěty wšecky trubkowité, sami-čí, mnohořadé, dole přitwrdlé, rozšířené, často 3zubé, pometáním čnělky samčí 5zubé w obvodu. Ježle čá-stečné nahé, wšeobecné listenečnaté. Zákrow částečný mnoholupenný, 1—2—3řadý, wšeobecný rozdílný. Praš-niky bezocasé. Čnělka w obvodu na dvě klaná, u pro-střed celá. Nažka bezzobanná, bezchmýrá, lysá nebo chlaupkowaná.

D. indský. *S. indicus* Lin. *Lam. t. 718. f. 2.* *Adaca* manijen *Rheed. 10. t. 43.* Kořen mnoholetý; lodyhy do-le a nahoře wětewnaté, hladké; listy střidawé, kopinaté, nahé, pilowané, sedawé, zcela po řapiku a dolů sbíhá-wé, křídel těch pilowaných, jako silice lawandulowá zapáchající; aubory konečné, shlaučené w hlawky co hrách weliké, modré, na stopce protilisté. — W Indii východní. 4.

Nař wonnau potřebujf proti hryzení a hlistám.

HNIDÁK. CONYZA. DÜRRWURZ.

Aubor mnohokwětý, jinomanželný; kwěty w papr-sku mnohořadé, samičí s korunau nejautleji niřowitau, uřatau nebo krátce 2—3zubau, w terči samčí, trubkowí-té, 5zubé. Ježle nahé, tečkované, někdy třásničkované, rowné nebo nadduté. Zákrow lupenůw mnohořadých. Prašniky bezocasé. Nažka smačknutoploská, často lysá,

dole ztenčená. Chmýr řády, ze štětín nitovitých, sotwa šerpiwých.

H. yvolistý. C. ivaefolia Less. Baccharis ivaefolia Lin. Barth. act. haf. 2. t. 27. Keř wětwi oblých, pýřitých; listy kopinaté, zákonité, w řapík ztenčené. hrubopilowané, dole žilé, lysé; chocholík konečný, složenný. — Na Předhoří dobré naděje. U nás we skleníku obecný. \bar{h} .

POMÍŠENKA. BACCHARIS. BACCHARIS.

Auborky mnohokvěté, dvojdomé, koruny trubkowitzé. Ježle nahé nebo (pořidku) připlewnaté. Zákrow připolokulowatý nebo podluhowatý, mnohořadý, střechowitý. *Samčí*: koruna w hrdle rozšířená, na patero klaná; prašníky čnějící bezocasé; čnělka wíce méně pometawá. *Samičí*: koruny nitowité, příuřaté; čnělka čumící, na dvě klaná; prašníky žádné. Chmýr chlupatý: samčí jednořadý, chlupůw často wijawých nebo připernatokystowitých, zdělí zákrowu; samičí 1—mnohořadý, na konci autlý, někdy zákrowu delší.

P. yvolistá. B. Feuillei Decand. B. striata R. et Pav. Conyza frutescens Feuill. 2. t. 37. Keř pýřím nejdrobnejším jakoby poprášenný; rozhy oblé, přičárkowitzé; listy krátkořapikaté, kopinaté, obak ztenčené, hrubě pilowané, třikrát trojžilé; strbawly samčí rozpostawené na chocholíky složenné, konečné, přibezlisté, 18—20kwěté; zákrow wejcowitý, lupenůw kopinatých, ostrých, slámo-wě barwených. Kwěte w lipnu až do září. — W Peruwii. \bar{h} .

We vlasti ji potřebují k sření žalúdka.

KAFRODYŠNÍK. TARCHONANTHUS. PELZBAAME.

Aubory často mnohokvěté, dvojdomé. Zákrow samčí lupenůw 3 jednořadých, do pola srostlých, samičí lupenůw přemnohých, oddělených, 2řadých. Ježle bezplewné, srstnaté. Koruna trubkowitzowonkowita, šzubá. *Samčí*: prašníky čumící; waječník pometalý; medník obšírný, mozolatý, w koruně waječník přeštirající; čnělka nitowitá, sotwa 2laločná. *Samičí*: prašníky pometalé; medník žádný; čnělka čumící, lalokůw 2 podwinutých. Nažka nejwlnatější, bezchmýrá.

K. obecný. T. camphoratus Lin. Lam. t. 671. f. 1. Elichryso affinis Herm. lugd. t. 229. Pluk. alm. t. 174. f. 1. Keř zwýší 2 mužůw, smítkůw oblých, rozeh oblých,

brázdovaných, jako všeliké díly laty a rub listůw běloplstnatých; listy střídawé, krátkořapikaté, podlauhlé, dole více méně klínovité, někdy kopinaté, tupé nebo tupauké, nejcelejší nebo přizaubkované, kožovité, přezimující, sítkovanožebnaté, na lici lesklé, jakoby nedokonale pokostem natřené; lata konečná, i s listy buď wezpod toliko neb obak plstnatá, asi 4" dlahá, mnohoauborná; stopečky tlusté; zákrow plstnatý, mnohokvětý: samčí mají koruny hnědožluté, ušťůw wejčitých, tupých, prašníky žluté, čnějící, čnělku z trubky prašnikové čumící, trošičku kejowitau, ostrau. — Na Předhoří dobré naděje; u nás we skleníku. \bar{H} .

List woní a chutná silně kafrem jako našinská šalwěj.

OMAN. INULA. ALANT.

Aubor mnohokvětý, různomanželný: kwěty paprskowé třadě, samičí, někdy pometáním jalowé, často jazykowitzé, řídko trubkowitzé, 3zubé, terčowé trubkowitzé, obojaké, 5zubé. Zákrow mnohořadý, střechowitý. Ježle ploché, nebo přinadduté, nahé. Prašníky dole 2štetinné. Nažka bezzobanná. Chmýr stejný, třadý, ze štetin wlasowitých, přišerpiwých.

O. lékařský. I. *Helenium* *Lin. Fl. dan. t. 728. Plenk t. 624. Hayn. 6. t. 45. Düsseld. 4. t. 9. Woman Mat. Háj. 17. — Wel. 20.* Kořen tlustý, wětewnatý, hnědočerwený, mrcasatý, silně kafrem zapáchající, hořce chutnající; lodyha wztyčená, 4—6' vysoká, huňatá, nahore wětewnatá; listy nestejně zubaté, na lici žebnatoswraskalé, drasné, na rubu běloplstnaté; kořenowé řapikaté, eliptičnopodlauhlé; delší 1', lodyhowé srdčito-wejčité, zakončité, objimawé; aubory weliké, 2—2 $\frac{1}{2}$ " w průměru široké, ojedinělé, nebo po 2 na konci lodyhy nebo wětwi a tak dělající latu newelikau; zákrow polokulowatý: lupenůw zelinných, odstálých, plstnatých, wněšných wejčitých, wnitřních čárkowitzé kopisťowitých; kwěty paprskowé auzce jazykowitzé, jako terčowé syté žluté; nažky čtyřhrané, lysé s dlahým chmýrem. — Na lukách wlhkých, podlé příkopůw a řek w Ewropě prostřední a jižné, též w Asii prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{H} .

Kořen sestáwající ze škrobu, kafru, vosku, pryskyřice a hořčiny jindá w lékařstwu velmi oblíbený; též dělají z něho wno omanowé.

O. chlustawa. I. *Conyza* *Decand. Conyza squarrosa* *Lin. Fl. dan. t. 622. Engl. bot. t. 1195. Lam. t. 697. f. 1.*

Zlatý traňk samec *Mat. Háj.* 261. *Z. t. větší Wel.* 307. *c.* Chlastawa. Hnidák. Kořen mnoholetý, wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, 3—4' vysoká, nahoře wětewnatá, oblá, dole čárkovaná, nahoře brázdovaná, pýřitopříplstnatá, obyčejně nachem naběhlá; listy střidawé, wejčítokopinaté, kořenowé w řapík ztenčené, hoření sedawé, dole klinowitě ztenčené, wšecky zubaté, swraskalé, tupé, na líci pýřité, na rubu pýřitoplstnaté, špinawě zelené; auborů přemnoho rozpostawených na chocholík třebas střewičný; zákrow z lupenůw čárkowitých, ostrých, wněšných kratších, odstáwajících, zelených, pýřitých, wnitřních delších, rusých, na konci nachowých; kwěty žluté, paprskowé na wnitřní straně hlouběji na tré klané a tudy přijazykowité, samičí; chmýři ponačerwenalé. — W plotech, na pahrbcích, pastwinách suchoparných, skoro po celé Ewropě, w Taurii, Persii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Celá rostlina špinawá, isauci třena, smrdí a chutná hořce; před časy potřebowala se proti swrabu.

BLEŠNÍK. PULICARIA. FLÖHKRAUT.

Aubor mnohokwěť, různomanželavý; kwěty paprskowé samičí řadé, skoro wždycky jazykowité, terčowé trubkowité, 5zubé, obojaké. Ježle nahé, ploché. Zákrow běwně střechowitý, skrownořadý, z lupenůw čárkowitých. Nažka bezzobanná, oblaunká. Chmýř dworjadý, wněšný zubatý, nejkratší, wnitřní ze štětín 10—20 složený.

B. obecný. *P. vulgaris Gaert. t.* 173. *Inula Pulicaria Lin. Fl. dan. t.* 613. *Engl. bot. t.* 1196. Kořen lětní tence wřetenowitý, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, asi střewičná, oblá, někdy nachem naběhlá, latowitě rozwětwená, huňatá; listy střidawé, poloobjimawé, podlahlokopinaté, ostré, řeřabité, nestejně zubaté, huňaté, později olysající; stopky jednostrbaulé, protilisté; aubory polokulowaté; zákrow z lupenůw čárkowitých, koncem přeostrým odstáwajících, huňatých anebo (w krajínách studených) lysaunkých; jazýčky kwětůw krajních nejkratší jakož i kwěty terčowé žluté; chmýř wnitřní asi 15štětinný. — Podlé cest na náwsích w půdě hlínaté, wlhaunké, po celé Ewropě. Kwěte w srpnu a září. ☉.

Silně zapáchá, i zapuzuje prý blechy a mauchy; nať jindá proti auplawici se potřebowala.

B. auplawičný. *P. dysenterica Gaert. Inula dysenterica Lin. Fl. dan. t.* 110. *Engl. bot. t.* 1115. *Schk. t.*

247. *Hayn. 6. t. 46.* Zlatý traňk prostřední *Mat. Wel.*
 308. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, asi 2střewičná, oblá, plstnatá, latowitě rozvětwená: wětwi oblaukowitě sehnutých, pak zpřimených; listy waječnopodlauhlé, dole srdčité, auškoma objímaué, nejcelejší nebo neprawidelně zubaté, tupé nebo ostré, hrotičkem mozolatým ukončené, na rubu šedoplstnaté; stopky lodyžní a wětewní konečné, jednoauborné, plstnaté; aubory asi $\frac{3}{4}$ " w průměru široké; zákrow lupenůw čárkowitých, štětínowitě ukončených, huňatých; paprsek jazýkůw 2—3krát delších terče; chmýr wněšný zubatý, wnitřní asi 20štětinný. — Po celé Ewropě na místech hlínatých, wlhkých. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Druhdy se potřebowal proti auplawici.

WOLOWEC. BUPHTHALMUM. RINDSAUGE.

Aubor mnohokwětý, různomanželý; kwěty krajní jazykowité, 1řadé, samiči, terčowé obojaké; koruna všech s trubkau oblau, dole stěsněna. Prašniky přenepatrně ocasaté. Nažka w paprsku 3bočná, auzce 3křídla, w terči ploskosmačknutá, po wnitřním kraji 1křídla. Chmýr wejcowitý, mázdrowitý, roztrhaný nebo chlupatozubatý.

W. wrbolistý. B. salicifolium Jacq. aust. t. 370. B. grandiflorum Schk. t. 257. B. salicifolium et grandiflorum Lin. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, asi 2střewičná, oblá, čárkowaná, chlupatá, nahoře wětewnatá; listy podlauhlé nebo kopinaté, přizubaté, pýřité, tupé, hrotičkem mozolowitým ukončené, dolení w řapík ztenčené, hoření sedawé, proti konci se ztenčující; wětwe lauborné, prodlažené; aubory asi $1\frac{1}{2}$ " w průměru široké; zákrow lupenůw kopinatých, špidlatých, pýřitých; jazýčky dlauhé, širokaunké, na konci zubaté, žluté nebo ryzé; nažky w paprsku na konci tupé, příufaté. — Na pahrbcích wýslunných Ewropy skoro celé. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Sprostý lid se domníwá, že jest lékem proti uškntí od hadůw a zběsilých psůw.

KOLOTOČNÍK. TELEKIA. TELEKIE.

Předešlému podobný. Paprsek 1řadý s jazýčky dlauhými, aukými; koruny wšecky s trubkau oblau, zponenáhla dolů se ztenčující. Prašniky dole dlauhocasé. Nažka w paprsku a terči čárkowitá, prodlažená.

mnohožebřá, bezkřídla, tříbranosmačknutá. Chmýr wěncowitý, zaubkowaný, stejný, příchruplawý.

K. nejladnějši. T. speciosissima Decand. Bupthalmum speciosissimum Ard. sp. 1. t. 1. Reichenb. ic. 4. t. 349. Kořen mnoholetý, hlizowitý; lodyha 2střewičná, hladká, běločárnatá; listy střidawé, srdčité, objímawé, waječné, ostré, pilowané, tubaunké, lysé, po žile wězpod přihuňaté, sítkowanožeběrnaté; listy dolení w řápek objímawý zaužené; stopky přitrojhrané; zákrow z lupenůw wejčitých, tupých, welikých; kwěty krajní paprskující, samiči s jazyčkem 2—3zubatým, žlutým; terč z kwětůw trubkowitých, na čtvero klaných; tyčinky w terči 4 s prašniky hnědými, srostlými; w terči waječnik pometawý, čnělka wálcowitá, tupá; w paprsku waječnik wejčitý; čnělky 2; semeno w paprsku wejčité. — W údolech horkých w Podalpi jižném. 4.

NESHODICE. ECLIPTA. MEHLBLUMB.

Aubor mnohokwěť, různomanželny; kwěty w paprsku řadě, samiči nejaužej a krátce jazyčnaté, w terči trubkowité, 4zubé, obojaké. Ježle mělkonadduté, opatřené plewami čárkowitzowitými, na konci brwitými, co nažky dlouhými. Zákrow 2řadý z lupenůw 10—12 wejčítokopinatých, zakončitých. Nažky w paprsku 3hrané, w terči smačknuté, po stranách měkkoostenné, bezchmýré, komolé nebo špidlaté zaubkem 1—3 nejmenšími.

N. přímá. E. erecta Lin. Rumph 6. t. 18. f. 1. Verbesina alba Lin. Eupatoriophalacrum Dill. t. 113. f. 137. Scabiosa conyzoides Pluk. alm. t. 109. f. 1. Zelina přímá, půldruhostřewičná, wětewnatá, přitlačeně hřebelčitá; listy střičné, sedawé, skoro srostlé, podlahlokopinaté, obak zakončité, celé, hustě nebo obdálně pilowané, obak přitlačeně hřebelčité; strbauly úzlabičkowé, ojedinělé nebo podwojné, na stopkách 5krát delších, z kwětůw bílých složené: terčowé na čtvero klané, 4mužné. — W Indii východní, Čině, na Molukách, Žawě, w Asii malé, Egyptu, Africe východojižné, na Mauricii, w Americě jižné a sewerné. ☉.

Černau šlawu z listůw potřebuj obzvláště staré ženy k čerňení vlasůw, ano i noworozeňátkům myjí hlavu, aby dostala černé wlasý; též jí potřebuj proti bolení hlavy a wraženinám.

JIRINKA. DAHLIA. GEORGINE.

Aubor paprskující; kwěty w paprsku jazykowité,

samičí nebo nijaké, w terči trubkowitzé, na patero klané. Zákrow dwojnásobný; wněšný z lupenůw asi 5, listowitých, řadých, odstálých anebo podhnutých, wnitřní z lupenůw 12—16 přídwojřadých, dlouhých, na konci mázdrowitých, dole tlustaunkých a dohromady srostlých. Ježle ploché, s plewami mázdrowitými, celými. Čnělka wětwi přímých anebo přiwehnutých. Prašniky bezocasé. Nažka podlahuobwejcowitzá, přismačknutá, bez chmýru na konci nepatrně 2rohá.

J. mnohobarewná. D. variabilis Desf. D. pinata et rosea Cav. ic. 1. t. 80. et. 3. t. 265. D. sambucifolia Salisb. par. t. 16. D. purpurea Poir. Georgina variabilis Willd. h. ber. t. 93—95. Oddenek kořenový krátký, ukausnutý, u prostřed se swazkem mrcasů wřetenowitzé ztlustlých, dužnatých; lodyha wztyčená, 2—6' vysoká, roztraušeně chlupatá, až i srstnatá nebo přilysá, stříčnowětewná; listy stříčné, lysé nebo na rubu krátkými chlupy drasně, po kraji šerpiwé, nejdolejší dwakrát wyštěrbené nebo wyštěptané, hoření jednoduše wyštěptané, nejhořejší 3dílné a celé: úkroje wejčité, wejčito-podlahlé a podlahlé, na konci wytažené, nestejně ostrozubé; aubory weliké, 3—5" w průměru dlouhé; lupeny zákrowowé wněšné wejčitoeliptičné, ostré, dole stažené, mnohožilé, zelinné, wnitřní dwakrát delší, podlahlé, tupé, barewné, t. od nejtmawějšího nachu a šarlátu skrze fialowo, lilákowo a růzowo, též z pomarančowa a tmawého ryza skrze sirkowo až do nejčistšího běla; koruny terčowé (jsauli nezměněné) ryzé. — W Mexiku. 4.

Tepruwa na začátku toho wěku přišla wynasazením Sessého, Močina a Cervantesa, rostlinářůw mexických, do našich zahrad, kdežto welikau ozdobau jest, a proměnila se u weliké množstwi odrodkůw, jichž zahradafci kupci wíce 1500 počítají. Odrodky tyto nepochodí toliko různobarewností, anobř welikostí celé rostliny a auborůw, jejich twarem plochým až do kulowata a twarem jednotlivých kwětůw aubor skládajících.

Bulwy jsau náhožké a potřebug se we vlasti proti obtížnostem žalúdka; sázené, jsauce mfrnější, jedí se.

NITROTUL. SIEGESBECKIA. SIEGESBECKIE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w paprsku řadé, samičí, jazykowitzé nebo jinotwaré, w terči obojaké, 3—5zubé. Zákrow 2řadý: wněšný z lupenůw 5, čarkowitokopistowitých, odstálých, wnitřní nažky w paprsku dopola zaobalující, přímé. Ježle ploské, s ple-

wami nažky obalujícími. Nažky obwejitopodluhovaté, přičtwerohrané, u wnitř přiohlaukowité, bezchmýré.

N. wýchodní. *S. orientalis* *Lin. cliff. t. 203. Schk. t. 256. Pluk. am. t. 380. f. 2.* Zelina 3—4střewičná, oblá, huňatopýřitá, stříchnowětewná, wětwe několikrát rozsochané dělají způsob chocholiku; listy stříchné, doleni wejčité, dole klínowité, w řapík ztenčené, zakončité, hrubozubé, žžilé, šerpiwaunké, nejhořejší podlahukopináté, sedawé; aubory w rozporách úzlabičkowé a konečné, na stopečkách co ony dlauhých, malé, z kwětůw žlutých; lupeny zákrowu wněšného porostlé chlupami, žlázku kulowatau, lepkost wylučující, nesaucími, dwa-krát delší wnitřních, po hřbetu podobně chlupatých; paprsek z 3—4 kwětůw jednostranných. — W Číně a Indii wýchodní. ☉.

Nať hořkau potřebují w Číně proti kamenu a podágrám.

Podřadí 4.

STAREČKOWITÉ. SENECTIONIDEAE.

ŠÁTAWKA. CLIBADIUM. SCHLEIMER.

Aubor 1domý, skrownokwětý, terčowitý; kwěty krajní nemnohé, trubkowité, na patero klané, obojaké, jalowé. Zákrow wejcowitý, lupenůw klímaowych, wejčitých, poddutých, wnitřních nažky krajní na straně nadduté dopola objímajících. Ježle ploché, w terči bezplewné, po kraji s plewami někdy dwojřadými. Čnělka krajních kwětůw na dvě klaná, terčowych nerozdělená, na konci kejowitá, mrtnatá. Nažky krajní weliké, obwejcowité, u wnitř přismačknuté, wně nadduté, bezchmýré, na konci huňaté chlupy klaubnatými, w terči pometawé, autlé, čarkowité, na konci nejhuňatější.

Š. drasná. *C. asperum* *Decand. Baillera aspera* *Aubl. t. 317. Trixis aspera* *Pers. Oswald* *baillierioides* *Cass. Conami.* Bylina někdy dole dřewnatá, zwýši muže; wětwe oblé, přitlačeně pýřité; listy stříchné, řapikaté, wejčitokopináté, dole zkrátka klínowité, na konci zakončité, ostře pilkowané, obak šerpiwé, 3" dlauhé, 1½" široké; aubory zakulatělé, wně někdy pýřičkowané, bělawé, rozpostawené na latě chocholikowité; nažky w terči pometawé, na konci mrtnaté. — W Kayeně a Mexiku. ♃.

Nať hořká zapáchá celerem a omanuje ryby, a tudy k lowení jich se potřebuje.

KAFROZEJ. UNXIA. RIECHKRAUT.

Aubor jednodomý, wícekwěťý: kwětůw w paprsku 5, jazykowitých, samičích, malých, wejčitých, w terči samičích, trubkowitých, 5zubých. Zákrow zakulatělý, z lupenůw 5 wejčitých. Ježle nahé. Nažka w paprsku wejčitá, smačknutá, nejhladší, holá.

K. kopinatý. *U. camphorata* Lin. Lam. t. 699. Lodyhy přímé, 2střewičné, tenké, sochatě rozvětwené, krátkochlupé, na klaubech oteklé; listy stříčné, sedawé, kopinaté, 1 $\frac{1}{2}$ " dlouhé, 6" široké, mrtnaté, celé, ostré; aubory ojedinelé, w rozporách konečné, 10kwěté, na stopkách krátkých, niřowitých; koruny žluté, drobné; zákrow z 5—6 lupenůw mrtnatých; nažky twrdé. — Na písku w Surinamu. ☉.

Silně zapáchá kafrem a potřebuje se co lék silně na pot ženaucf.

SMOLORŇ. SILPHIUM. SILPHIE.

Aubor mnohokwěťý, různomanželný; kwěty w paprsku jazykowitzé, samiči, jazýčky lřadé, plody mnohořadé; kwěty w terči trubkowitzé, 5zubé, samiči pometáním čnělky. Zákrow zwonkowitzý, střechowitzý, lupenůw přitlačených, tuhých, na konci listowitzých, běwných. Ježle přinadduté, plewnaté. Nažky w paprsku ploskosmačknuté, obraubeno2křídle, ukončené zuboma nebo osinama hned prostýma, hned s křídlem srostlýma.

S. obecná. *S. therebinthinaceum* Lin. Jacq. h. vind. 1. t. 43. Lam. t. 707. f. 2. Gaert. t. 171. Lodyhy přímé, 4—5' vysoké, lysé, oblé, čarkowané, nahoře latowitzé rozvětwené; listy střidawé, na lici řapowitzé, t. j. poseté kratičkými, tuhými štětínami, ze štítku okrauhlého wyniklými, wezpod a po kraji řerpiwé, dolení řapikaté, wejčité, někdy dole srdčité wykrojené, drobně pilowané, hoření wejčité nebo wejčitokopinaté, nejkratšerji řapikaté; řapíky dolení delší listu samého, brázdowané, ponaderwenalé; aubory dělaji na konci lodyh chocholik; stopky tenké, nestejně prodlauzené, čarkowané, jednostrbaulé; zákrow zakulatělý, z lupenůw wejčitých, tupých, brwitých, jinak lysých; kwěty žluté, oddělené plewami drobnými, čarkowitými; jazýčky podlaubločarkowitzé; nažky wejčité, na konci wykrojené. — W Americer sewerné. ♃.

U nás w zahradách pro pěkné wzezření; přýští se z něho pryskyřice žlutawá, terebintinaw zapáchající, kterauž vlastnost i jiné toho pokolení rody mají.

KLEJOWKA. ESPELETIA. ESPELTIE.

Aubor mnohokvětý, jednodomý: kwěty w paprsku nejmnožší, řadé, jazykowitzé, samiči, w terči trubkowitzé, ůzubé, pometáním samči. Zákrow zwonkowitzý, střechowitzý, mnoholupenný. Ježle ploskaunké, plewnaté: plew mázdrowitých, tupých. Prašniky čnějící. Čnělka w paprsku na dvě klaná, autlá, w terči jednoduchá. Nažky obwejcowitzé, přihranaté, holé, w terči nepochybně pometawé.

K. hrubokvětá. E. grandiflora H. Bonpl. equ. 2. t. 70. Bylina pryskyřičnatá, hustaw a náryšawaw wlnaw při-krytá; kořen mnoholetý; lodyha přímá, 9—10' vysoká, přewětewnatá, čtyrhraná; listy stříčné: kořenowé mnohé, řapikaté, 1½' dlauhé, 2½" široké, kopinaté, ostré, nejcelejší, tlusté, na rubu čárkowané; aubory asi 1½" w průměru široké, z kwětůw žlutých složené, dohromady dělají chocholik listnatý; jazyčkůw asi 60 čárkowitzých, na konci ůzubých. — Na místech studených okolo Santa - Fé de Bogota a na Andách kwinduenských. ☉.

Přýští se z ní pryskyřice, *trementina* nazwaná, žlutá, prozračitá, welmi užitečná, obzwláště pro knihotisk.

BODLOSEMENKA. ACANTHOSPEMUM.

Aubor mnohokvětý, různomanželný: kwěty w paprsku řadé, samiči, jazykowitzokápowitzé, w terči samči trubkowitzé, ůzubé. Zákrow řadý, lupenůw 5 eliptičných, poddutých. Ježle ploché, plewnaté: plew wněšných obalujících waječniky, wně trny zelinnými, udicowitzými opatřených, wnitřních poddutých, na konci zubatých, kwěty samči zastírajících. Prašniky bezocasé, nadwěskaté. Raménka čnělkowá ohnutá, na konci lysá. Nažky plewami trnatými ztuha zaobalené, smačknuté, tupé, dole přitženčené, bezchmýré.

B. nízká. A. humile Decand. Melampodium humile Swartz. Centrospermum humile Less. Zelina přímá, přísrstnatá; listy přílyrowitzé, stříhanozubaté, sedawé; plewy wněšné zaobalující nažky ůbočné, bezbrázdé, w dwa růžky dlauhé prodlažené. — Na rumu a půdě zdělané na Jámáice. ☉.

Semena (*Semen contra Marrom*) škodí drúbeži, nepochybně pro udice na plewách, nažky obklíčujících.

ŘEPEŇ. XANTHIUM. SPITZKLETTE.

Aubory jednodomé, stejnomanzelné. *Samčí*: Zákrow zakulatělý, mnohokwětý, z lupenůw prostých, řádých; ježle walcowité, plewnaté; koruny kejowité, na patero klané; tyčinky s nitkami sotwa na korunu přirostlými, prašnikůw prostých, bezocasých. Blizny 2, srostlé. *Samičí*: kwěty 2, w zákrowu hákatotrnatém, 1—2-rohém; koruny uřowité; tyčinky žádné; blizny 2, čárkowitzé, rozewřené. Nažky smačknuté, bezchmýré, w pauzdrách zákrowu ztwrdlého, 2pauzdrého.

Ř. *obecná*. X. strumarium *Lin. Fl. dan. t. 970. Lam. t. 765. Schk. t. 291. Engl. bot. t. 2544. Xanthium Blak. t. 434. Lupen menši Mat. Háj. 368. — Wel. 420. Durkoman. Kořen tenkowřetenowitý, letní; lodyha přímá, 1/2—2' vysoká, bezbranná, wětwnatá, hřebelcowitosrstnatá; listy střidawé, řapíkaté, dole 3žilé, wíce méně srdčité, 3laločné, nestejně a hrubě dwakrát zubaté, šedozelené, hřebelcowitosrstnaté; aubory samčí kulowaté, konečné na wětwich a lodyze; aubory samiči doleji umístěné, hromadné nebo příklasené; zákrow plodonosný elipsowitý, 1/2" dlouhý, w 2 rohy na konci hákowitzé wybihající a ježatý trnami koncůw hákowitzých. — Na rumu podlé cest w největším dílu Ewropy, Afriky sewerné. Kwěte w lipnu až do září. ☉.*

Ř. *hruboplodá*. X. macrocarpum *Decand. X. orientale Lin. Gaert. t. 164. Cav. ic. 3. t. 221. X. echinatum Balb. et. Nocca fl. ticin. 2. t. 17. X. italicum Moretti. Reichenb. ic. 4. e. 323. X. maculatum Rafn.* Welmi podobná předešlé; zákrow plodonosný waječnopodlauhlý, dwakrát delší nežli širší, mezi trny a u dola rohůw nejmrtnatější, rohy na konci hákowitzé. — Na winicích a rolích w Italii, Gallii jižné, též w Americi sewerné, Mexiku, Bonarii a Peruuii. ☉.

Oba tyto rody náležejí k barwřským rostlinám, jichžto staří Řřmané k žlutěnf vlasůw potřebowali. Kořen, nařa plody byly před časý w lékařstwí užřwany.

BOŽÍBYT. AMBROSIA. AMBROSIA.

Aubory jednodomé, samčí nahoře na klasu, samiči dole. Aubory samčí mnohokwěté: zákrow z lupenůw řádých, skoro srostlých w miskú; ježle bezplewé; koruna trubkowitzá, krátká; tyčinky s korunau nespojené.

Aubory samičí mnohé, 1kwěté, nahlauchené, zákrowem všeobecným obkličené a vloženými listeny opatřené; koruna žádná; raménka čnělková prodloužená. Nažka wejcowitá, w zákrowu stálém, wehnutém anebo často w zuby nebo rohy wzrostajícím.

B. pomorský. A. maritima Lin. Schk. t. 292. Ambrosia Dodon. 35. ic. Rostlina letní, celá nejhuňatější, popelawě šedá; lodyha oblá, přímá, 2—3' vysoká, mělce brázdovaná, huňatomrtnatá, nejodstáleji wětewnatá; listy střidawé, řapíkaté, dwakrát wyštěptané: úkrojůw protisečných, s úkrojky tupými, tu a onde obak lzubými, s choboty tupými; aubory samčí rozpostawené w klasy na konci lodyhy a wětwi, samičí pod nimi w úzlabičku nejhořejších listůw; aubory samčí nící, zákrowu zwonkowitzého, nejkratšejí stopečkowaného, krátce mrtnatého, zwonkowitzého, 15—20kwětého; aubory samičí po 1—2—3 w úzlabičku nejkratšejí stopečkowané, 1kwěté, mrtnaté, plodonosné po stranách o 4—5 kolcech krátkých, rowných, krátkým zobanem ukončené. — Na trávnících podlé moře a řek w Ewropě středomořské, též w Egyptu, Senáru, Kapadocii a d. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Příjemně zapáchá kořením a hořce chutná; potřebuje se co posilňující hoj k zacelení wředůw.

SAMBABA. PARTHENIUM. PARTHENIE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwětůw w pa-prsku 5, jednořadých, samičích, jazykowitzých, w terči trubkowitzé, šzubé, pometáním čnělek samčí. Zákrow polokulowatý, 2řadý: lupenůw wněšných wejčitých, wnitřních okrauhlých. Ježle homolowitzé nebo wálcowitzé. Kwěty samčí: tyčinky nejdoleji z trubky wyniklé, z mládí sotwa spojené; čnělka nerozdělená. Kwěty samičí: jazyčky obsrdčité, krátké; raménka čnělková polooblá, tupá. Nažky přismačknuté, hladké, krajem mozolatým a pak se oddělujícím obraubené. Chmýr z 2 šupin osinowitzých anebo přiokrauhlých.

S. obecná. P: Hysterophosaeus Lin. Argyrochaeta bipinnatifida Cav. ic. 4. t. 378. Villanova bipinnatifida Ort. dec. t. 6. Hysterophorus Nissol. mem. ac. 1711. t. 13. f. 2. Zelina pýřitá; lodyha přímá, brázdovaná, wětewnatá; listy řapíkaté, nejhořejší sedawé, wšecky přetržené wyšterbené: úkroje rozewřené, wětší a konečný střihanozubaté nebo skoro protisečné, menší sotwa roweň pětiny wětších, celé; aubory nemnohé, stopečkowané, asi

co wikew weliké, polokulowaté, na konci wětwiček rozpostawené w hrozny, které dohromady dělají latu; zákrow lupenůw na konci pyřitých. — Na místech šterkowých w Mexiku, na Jamaice, Martinice. Kwěte w čerwnu až do října. ☉

W Americe ji potřebujj jako my naši řimbabu.

OSTALKA. ZINNIA. ZINNIE.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazyčnaté, w terči trubkowité, šzubé, obojaké. Zákrow střehowitý z lupenůw wejčitookrauhých. Ježle homolowité nebo walcowité, s plewami podlaubými, násobenými, kwěty terčowé zaobalujícimi. Jazyčky kožowité, obwejité, nebo podlauhlé, stálé. Nažky plewami okornatělé, mázdřitopříkřídlaté, w paprsku přitrojhrané, holé, w terči 1—2-osinné nebo 2zubé nebo komolé.

O. mnohokwěta. Z. multiflora Lin. Lin. f. dec. t. 12. Jacq. obs. 2. t. 40. Kořen letní tenkowřetenowitý, mrcašatowětewnatý; lodyha přímá, 2střewičná, stříčnowětewná, oblá, mělce brázdowaná, chlupatá, nebo lysá; listy stříčné, wejčítokopinaté, dole ztenčené w řapík nejkratší, na konci tupé, nejcelejší, obak a po kraji šerpiwé; stopky konečné, ojedinelé, jednoauborné, delší listu, wzhůru homolowitě tlustnaucí, duté, brázdované; zákrow zwonkowitý, z lupenůw podlauhých, přitlačených, tupých anebo wykrojených, černě obraubených, skoro mázdrowitých; jazyčky obwejité, tupé nebo wykrojené, na wrchu čerwcowé nebo žluté nebo rusé, wezpod z hněda žlutawě mnohožilé a sítkowanožilnaté, nepadající, po kraji šerpiwé; kwěty terčowé obojaké, kraje nálewko-witého, wně nahnědlého; ježle pak homolowité, jazyčky přewyšující. — Na lukách w Mexiku, Luisianě, Brasilii; u nás w zahradách ozdobau. ☉.

OKORATKA. WEDELIA. WEDELIE.

Kwěty w paprsku jednořadé: samiči s nažkau stejnotwarau, hranatau, okornatělau, na konci nesaucí chmýr listowitý, čišowitý, tu a tam osinau krátkau opatřený. Zákrow z lupenůw běwně střehowitých, 2řadých. Ježle slabě plewnaté.

O. krusíčková. W. calendulacea Less. Verbesina calendulacea Lin. Caltha Burm zeyl. t. 22. f. 1. Pee Cajoni Rheed. 10. t. 42. Z kořena wyniká wíce lodyh 1½—2' vysokých, přímých, oblých, obyčejně ponacho-

wělých, hřebelcowitě srstnatých; listy kopistowitokopinaté, přisedawé, tupé, obak ztenčené, dole však zauženější, blízko konce s několika tupými zuby pilované nebo čeritowykrajované, hřebelčité; stopky prodlažené, 4—6" dlouhé, hřebelcowitošerpiwé; aubory širší 1"; lupeny zákrowové listowité: wněšných 5 kopinatých, ostrých, wnitřních 5 kratších a užších; kwěty paprskové obyčejně po 10: kraje 2—3zubého, terčové 5zubé; plewy podlauhlé, tupé; nažky podluhowaté. — W Indii východní a na Ceylonu. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Zelinu kořenau potřebují we vlasti w nedužiwostech žalúdka, břicha, též proti wodnotělnosti, wně k rozhánění.

MASTŇÁK. GUIZOTIA. GUIZOTIE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty paprsku jazykowitzé, třadé, w terči obojaké, koruny trubkowitzé, nejdoleji a uprostřed chlupy tlustými, přiklaubnatými kraužkowitzé obklíčené. Zákrow 2řadý. Ježle homolowitzé s plewami objímajícím; nažky hladké.

M. sejny. C. oleifera Decand. mem. soc. Genev. 7. t. 2. G. abyssinica Cass. Polymnia abyssinica Lin. P. frondosa Bruc. Verbesina sativa Roxb. Sims mag. t. 1017. Parthenium luteum Spreng. Heliopsis platyglossa Cass. Tetragnonthea abyssinica Ledeb. Jaegera abyssinica Spreng. Helianthus oleifer Wall. Ramtilla oleifera Decand. Zelina 3střewičná; lodyha přímá, wětwnatá, hutná, oblá, nahore pýřitá; listy 4" dlouhé, asi 2" široké, poloobjímawé, přisrdčité nebo wejčítokopinaté, obdálně a nestejně pilované, šerpiwé, dolení stříčné, hoření střídawé; aubory 1" w průměru široké, na konci lodyhy nebo w úzlabičku osamotělé, na stopkách tenkých, asi 2palečných; jazýčky trochu nestejné, žluté jako kwěty w terči; zákrow wněšný z lupenůw delších a širších, trochu nestejných, wejčítokopinatých; wnitřní z lupenůw šupinowitých, podlauhloobwejčitých, na konci zaokrauhlých, mázdrowitých, mnohožilých, brwitých. — W Abyssinii, Indii východní. Kwěte w kwětnu. ☉.

W končinách naduwečených u velikém množstwí se sází, jelikož semena dāwají wýborný olej na pokrmy a do kabanůw, jenž w Indii slowe *ram-till*, w Abyssinii ale *nook*.

SLUNEČNICE. HELIANTHUS. SONNENBLUM.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w paprsku jazykowitzé, nijaké, třadé, terčové trubkowitzé, obojaké. Zákrow nepravidelně střechowitý, z lupenůw

wněšných listowitých, ostrých, přiwěskatých, nepřítlačných, wnitřních menších, plewowitých. Ježle ploské nebo nadduté s plewami poloobjímawými. Koruny w terči s trubkau krátkau, hrdlem obsírnějším wálcowitým, krajem šzubým. Nažky smačknuté nebo přičtyrbočné; chmýr ze 2 šupinek ode hran nažky wyniklých, řídko ještě ze 2 též ode hran.

S. letní. H. annuus Lin. Koorr 1. t. 8. 1. Kern. t. 131. 132. Slunečný kwět indianský weliký Mat. Wel. 267. Slunečnice. Rostlina letní wúbec známá. Lodyha wztyčená, 4—8' vysoká, jednoduchá, nebo nahoře málowětewná, jakož řapíky a zákrow mrtnatá; listy střidawé, dlauhořapíkaté, přisrdčité wejčité, zakončité, obdálně a nestejně pilowané, dole klínowitě prodlaužené a tříkrát trojžilé, obak šerpiwé; aubory ojedinělé, konečné, nicí, přeweliké, $\frac{1}{2}$ —1' w průměru dlauhé; stopka poněkud ztlustlá; zákrow z lupenůw wejčítokopinatých, dlauze a autle zakončitých, zelinných, mrtnatě brwitých; paprsek ryzí; terč zahnědlý; nažky černawé nebo šedé nebo šedé a černě šmauhaté, holé. — W Americce jižné w Kolumbii a Peruwii. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Odrodek to zpotwořilý má wněšné lupeny okrowowé w listy řapíkaté proměněné, a obyčejně jest krlatý.

Slunečnice ale we všech swěta dílech netoliko pro ozdabu se sází na zahradách, anobřz pro semeno welmi olejité. Semeno též jest dobrým zobem ptačím; zemkowé američtí dělají z něho rozdlné pokrmy; též místo káwy bylo nawrženo. Lodyhy mladé, autlé, obzvláště ježle nerozwité, dužnaté, jedí; nejsau ale prý chutné.

S. brambor. H. tuberosus Lin. Jacq. h. vind. t. 161. Schk. t. 258. Kern. t. 104. 105. Gis. ic. f. 1. t. 19. Kořen mnoholetý, plaziwý, vypauštějící hlízy čili bulwy podluhowaté nebo kulowaté; lodyha přimá, wyšší muže, oblá, mělko brázdowaná, wětewnatá, šerpiwá, nahoře huňatoštětinatá; listy střidawé, řapíkaté, 3žilé, šerpiwé, pilowané, dolení srdčítowejčité, hoření wejčité, zakončité; řapíky huňatoštětinaté; aubory na lodyze konečné, ojedinělé, krátkostopkaté, asi $2\frac{1}{2}$ " w průměrn dlauhé; zákrow lupenůw kopinatých, wněšných dole huňatých, nahoře jako i wnitřních šerpiwých; jazýčky kopinaté, žluté, kwěty terčowé nahnědlé; nažky se chmýrem z 1—4 osin brwitých. — W Brasilii. Kwěte w srpnu a září. ♃.

Rostlina ta se sází u welikém množstwi w Americce, Asii a některých krajinách Ewropy jižné a prostřední pro bulwy čili brambory, we vlasti své *topinambur* nazýwané, maučnaté, zasludlé, ale zemákům chutí nejsau roweň, a tudýž se spíše hodí za píci a to tím wíce, protože rostlina ta i we špatné půdě beze

wšeho téměř opatrowání se dáti. U nás tepruwa w září a říjnu kwěte, ale zimy naši nesnáší.

DWAUZUBKA. BIDENS. ZWEIZAHN.

Aubor mnohokvětý, hned stejnomanzelný, terčowitý, hned paprskující (často u jednoho rodu); kwěty w paprsku jazykowitzé, nijaké. Zákrow dvojřadý, řad podobných anebo nepodobných. Ježle plochaunké, plewnaté. Raménka čnělkowá krátkau homolkau ukončená. Nažka wice méně smačknutá, kolcatá, ukončená zobanem, sotwa od nažky rozdílným a wěčnená 2—5 osinami tuhými, nazpátek chlupatošerpiwými.

D. trojdílná. B. tripartita Lin. Engl. bot. t. 1113. Knorr II. t. B. 1. f. 2. Bidens Blak. t. 519. Kořen letní wřetenowitý, mnoho mrcasůw a vlášeníčka vypaustěující hnědopopelawých; lodyha přímá, 2—3střewičná (někdy palečná) jako ostatní díly nejlysejší, střičnowětewná; listy střičné, řapikaté, 3dílné nebo peřenošdílné: úkrojůw kopinatých, pilowaných, ostrých; řapiky obraubené; listy na wětwich nerozdělené, kopinaté, pilované, hořejší po kraji šerpiwé; aubory konečné, na stopkách dlaubých, mělce brázdowaných, pýříčkowaných, obklíččené listy 6—7 stejnými nebo nestejnými, jedním anebo dvěma mnohem wětšíma, jichž i menší dwakrát delší auboru, wšecky jsau kopinaté, celé, po kraji šerpiwé; zákrow z lupenůw kopinatých, sotwa po kraji mázdřítých; paprsek obyčejně žádný, někdy z jazyčkůw několik žlutých; kwěty terčowé žluté; nažky obwejičtoklinowitzé, smačknuté, bezzobanné, často dwajosinné, hnědopopelawé, po kraji nazpátek trníčkowané, co lupeny zákrowowé dlahé. — W laužích, w příkopech, po kraji rybnikůw a řek po celé Ewropě a w Kawkasii. Kwěte w lipnu až do jeseně. ☉.

D. níci. B. cernua. Lin. Engl. bot. t. 1114. Schk. t. 235 Sturm f. 1. Coreopsis Bidens Lin. Bidens minima Fl. dan. t. 312. Lodyha přímá, 2—3střewičná, (někdy palečná), lysá nebo mrtnatá, oblá, autle brázdowaná, nahore střičnowětewná's jednau wětwi obyčejně kratší, auborek nesaucí; listy střičné, sedawé, auzkým krajem srostlé, objímawé, kopinaté, pilované, na konci tupé, třebas 3 $\frac{1}{2}$ " dlahé, 5" široké; aubory na kratších wětwich listnatých anebo bezlistých a tudy jakoby stopkami protilistými, níci, podrostlé listy ohnutými nebo rozloženými, kopinatočárkowitými, po kraji šerpiwými, auboru trochu delšími; zákrow z lupenůw wejči-

tých, po kraji mázdrowitých, mnohožilých, nahnědle žlutých, co aubor dlouhých; kwěty krajní buď paprskují jazyčkami 7—8 obwejitými, žlutými, buď nic; kwěty terčové žluté; nažky obwejité, klinowité, černohnědé, po kraji dolů kolcaté, 4osinné. — W laužích, příkopech w Evropě a nyní w Americe sewerné. Kwěte w srpnu až do jeseně. ☉.

Jedna i druhá jsauce třeny nepřijemně zapáchají a před časy w lékařství se potřebowaly; též slauží k barvení na žluto.

D. čínská. *B. chinensis Willd. Agrimonia molluca Rumph 6. t. 15. f. 2.* Lodyha přímá, štrěwíčná, oblá, brázdowaná, nejlysejší, stříčnowětewná; listy stříčné, řapíkaté, dolení peřenošidlné, hoření šidlné: lalokůw pobočních wejčitých, skoro srdčitých, konečného wejčitého, dole zakončitého, všecky pilowané zubami hrotitými, obak roztraušenopýřité nebo lysé; řapiky dole skoro srostlé, brwité; aubory na stopkách dlouhých, brázdowaných, lysých ojedinelé, malé; listeny podlahočárkowité, ostré, brwité, zelené; lupeny zákrowové kopinaté, po kraji mázdraté, mnohožilé; kwěty žluté bez paprsku; nažky dwakrát delší zákrowu, čárkowité, 4hrané, bokůw jednožilých, černé, nejautleji wywýšenoččokowané, trny drobnými, nahnědle rusými, po hranách a žilách wzhůru obráceaými wíce méně ozbrojené, 2—3osinné: osin dolů krátce štětinatých, nahnědle rusých. — W Indii východní, Číně, Žapanu.

Nažky snadno se chytají na šaty; učitelowé maurští dáwají chlapecům kořen žwýkati, aby těžká arabská písmena se naučili wslowowati.

PLAMATKA. SPILANTHES. FLECKBLUME.

Aubor mnohokwěť, hned různomanželny kwěty w paprsku jazykowitými, samičimi, často drobnými, hned stejnomanželny kwěty obojakými, trubkowitými, 4—5-zubými. Zákrow 2řadý, přitlačený, kratší terče: lupenůw wněšných přílistowitých, wnitřních přímázdrowitých, násobených. Čnělky kwětůw obojakých na konci uťaté a kystnaté. Prašníky černáwé. Nažky w terči smačknuté, w paprsku šbočené nebo skoro smačknuté.

P. abecedowá. *S. acmella Lin. Medic. act. pal. 3. t. 9. Abecedaria Rumph. 6. t. 65, Seba mus. 1. t. 10.* Lodyha asi na 3' vysoká, oblá, lysá autle brázdowaná, asi co brko tlustá, přímá nebo wzstaupawá, z dola někdy kořenatějící, stříčně wětewnatá, nahoře rozsochaná; listy stříčné, řapíkaté, wejčítokopinaté, celé anebo zubaté,

ostré, žilné, nehladké, lysaunké, 7" dlouhé, 2" široké; řapík asi polovičné délky, dole s drohým obrubau srostlý; stopky úžlabičkové, w rozporách a konečné předlauhé, tuhé, nesaucí aubory ojedinelé, veliké, wejcowité, asi 1/2palečné; zákrow lupenůw stejných, wejčítých, mnohožilých, ostrých, wněšných brwitých, auboru wíce nežli dwakrát kratších; jazýčkůw 5—6, nejmenších; nažky brwité, 1—2osinné. — W Indii východní. Kwěte pořad. ☉.

Maurští učitelowé dáwají chlapečům aubory anebo mrcasy kořenowé s pinangem žvýkati, aby jazyk změkł a oni mohli wyslowowati arabská písmena Ā a Z; že ale ta zelina drahá, dáwají toliko dwanzubku čínskou. Nať ale také potřebují w lékařstwu.

P. zelná. *S. oleracea Jacq. h. vind. 2. t. 135.* *Pyrethrum Spilanthes Medic.* *Bidens acmelloides Berg.* *Bidens feruida Lam.* Kořen letní; lodyha wětwnatá, rozestřená zděli pídi; listy střičné, řapíkaté, širokovejčíté, dole tupé, nebo přisrdčité, wykrajowanopřizubaté; stopky konečné, jednoauboré, listu delší; aubory tlusté, wejcowité, bez paprsku; zákrow z lupenůw 15—16, waječnopodlauhých; koruny wšecky žluté; nažky po hranách brwité, 2osinné nebo komolé. — W Americi jižné. Kwěte pořad. ☉.

Celá nať chuti štíplawé, slintání působící, potřebuje se proti kurdějám a bolení zubůw; w Americi ji jedí jako řetichu potochal a tudý slowe *cresson de Para*.

P. palčiwá. *S. urens Jacq. am. t. 126. f. 1.* *Bidens angustifolia Lam. t. 668. f. 2.* *Cotula Spilanthus Lin.* Kořen mnoholetý; lodyhy zelinné, oblé, lysé, wětwnaté, položené nebo wzstaupawé, z klaubůw kořeny wyhánějící; listy střičné, sedawé, kopinaté, nejcelejší, lysé, dole zaužené, žilné, 1/2palečné; stopky jednoauboré, ojedinelé, přímé, konečné, listu dwakrát delší, lysaunké; aubory newonné, wejčítokulowaté; zákrow lupenůw wejčítých, přikopinatých, brwitých; koruny bílé, wšecky trubkowité; prašniky černawé; nažky brwité 2osinné. — W písku pomoršském na Ostrowech karybejských, na Domingu, w Peruwii. ♀.

Listy žwčkané isau na začátku bezchutné, pak páň jako kořen pertrámowý, místo něhož se potřebují proti zubůw bolení, když prospíwá slintání.

P. barwírská. *S. oleraceus Lour.* Lodyha zelinná, 3střewičná, položená, oblá, rozestřená z kořena plaziwého; listy kopinaté, nestejně pilowané, obak lysé, bezzebré, střičné, štáwnaté, pěkně zelené; kwěty bělomodré, konečné; zákrow polokulowatý z lupenůw stej-

ných, tupých; květy všecky obojaké, trubkovité; ježle nadduté, nahé; chmýr ze tří osin hlawatých. — W Kočinčině a Číně.

Listy rozmačkané poskytují přepěknau barwu modrau, jež ohněm swým rovná se indychu.

CHUDOKWĚT. FLAVERIA. FLAVERIE.

Aubory chudokvěté, shlaučenocho máčené, hned všecky stejnomanzelné, hned různomanzelné, s kwětem jediným jazyčnatým samičím, ostatními obojakými, ťzubými. Zákrow z 3—4 lupenů klimawých, podlauhých, stejně dlauhých, s jedním wněšným wětším. Ježle malé, bezplewé. Čnělky kwětůw obojakých ramének na konci bezpřiwěskowých. Nažky podlauhlé, holé, čárkowané, lysé.

Ch. hlistomorný. F. Contrayerba Pers. Sims mag. t. 2400. *Milleria Contrayerba Cav. ic 1. t. 4. M. Contrahierba Lam. t. 740. f. 4. Contrahierba Feuill. 3. t. 14.* Kořen letni; lodyha přímá, 3střewičná, oblá, brázdowaná, nejlysejší, nahoře střičně málowětewnatá; listy střičné, kopinaté, skoro 4" dlauhé, 1/2" široké, 3žilé, nejlysejší, pilowané, ostré, ztenčené w řapík obraubený, též 3žilý, skoro objímawý a obrubau auzkau s druhým srostlý; aubory na konci stopek mnohé, shlaučené w hlavičku; kwěty žluté, všecky trubkovité, někdy s jediným jazykowitzým, jehož jazyček terč nepřesahuje. — W Americe jihozápadní, jako w Čili, Peruwii, též w Mexiku: na polích a podlé cest. ☉

We vlasti se wysoce wází jeho moci, že moří hlísty a wysiluje jed; též slauží k barwení na žluto.

AKSAMITNÍK. TAGETES. SAMMETBLUME.

Aubor paprskující neb řídko nedopaprskowaný. Zákrow lupenůw řádých, srostlých w baňku zwonkowitzau nebo wálcowitzau, na konci zubatau. Ježle přibuňkowitzé. Nažky prodlauwené, dole ztenčené, smačknutočtyrhrané. Semeno nožičnaté. Chmýr jednoduchý; plewy nestejné, některé tupé, přisrostlé, jiné osinaté, prodlauwené, prosté.

A. obecny. T. patula Lin. Knorr 1. t. 5. 7. 8. Schk. t. 251. Karafilát indianský Mat. Háj. 320. — Wel. 379. c. Afrikán, umrlčí kwět, karafia. Kořen letni; lodyha přímá, 1—2střewičná, střidawě a odstále wětewnatá; listy střidawé, wyšterbené; úkrojůw čárkowitzokopinatých,

ostře pilovaných zuby (obzvláště hořených listův) osinatými; aubory na stopkách dlouhých, skoro stejně tlustých, na konci lodyhy a větví, $1\frac{1}{2}$ " v průměru široké; zákrow zvonkovitowalcovitý, 5zubý, 5brázdý; květy krajní s jazyčkem širokoklinovitým, napřed drobně zejgowaným, jasně žlutým, až i tmavě červenohnědým, pěkně aksamitově lesklým anebo těma barwama merhowaným. — W Mexiku, u nás od dáwna w zahradách. Kwěte w lipnu až do října. ☉.

Jest odrodek s samými květy jazykovitými (plný). List a kwět nepřjemně zápachající slauží w Mexiku w lékařství.

A. veliký. T. erecta Lin. Lam. t. 684. T. major Gaert. t. 172. Knorr. 1. t. 5. 6. Karafilát indianský I. Mat. Háj. 319. b. — Wcl. 379. c. Podobá se předešlému, jest ale we všech dílech holemější; lodyha a větwe přímé; úkroje listůw wyštěrbených kopinaté, pilkowané; stopky lauborné, nahoře kejowitzotlustlé; zákrowy obsírněji zvonkovité, přihranaté; květy jazykovité, jednobarewné, sytožluté. — Roste s předešlým, u nás taktěž w zahradách.

Těž jest odrodek s květy všemi jazykovitými nebo 2pyskými. Užitek jako předešlého.

ZÁPLEWÁK. HELENÍUM. HELENIE.

Aubor mnohokvětý, paprskující: květy w paprsku samiči, řádné, jazykovité nebo řídko připrawidelné, na tré neb patero klané; květy w terči obojaké, trubkovité, nejkratšejí 4—5zubé. Ježle nadduté, kulowaté nebo podluhowaté, nahé. Zákrow z lupenůw 2řadých: wněšných přemnohých, listowitých, prodlauzených, přičárkowitzých, ohnutých anebo nejodstálejších, wnitřních obyčejně skrownějších, kratších, plewowitzých, položených kromě kwětůw. Raménka čnělkowá tupá, bez přiwěskůw. Nazky čihowitoobwejíčné, mnohořadé hunaté. Plew chmýrowých 5—6, mázdrowitých, wíce méně špidlatých.

Z. jesenní. H. autumnale Lin. Lam. t. 688. Schk. t. 250. Hook. mag. t. 2994. Aster Corn. can. p. 63. ic. Od-denek tlustý, mrcasatý; lodyha zwýši muže, přímá, oblá, mělce brázdowaná, lysá, wětewnatá, čtyrkřídla listy dolů běžícími; listy kopinaté, třebas 5" dlouhé, $\frac{3}{4}$ " široké, pilowané, obak tečkowané, na lici drasné, na konci ostré, dolů daleko po lodyze sbíhawé; auborůw mnoho konečných na lodyze a wětwich ojedinělých, skoro 2" w průměru širokých; stopky wzhůru

zponenáhla tlustnaucí, brázdowané, jako lupeny zákrowowé a jazýčky wně pýřitošerpiwaunké; zákrow lupenůw wněřadých čárkowitzých, podhnutých, kratších nežli jazýčky ploché, klinowité, na dvě neb patero klané, tupouště, žluté; kwěty terčowé špinawě žluté, wně pýřité; chmýr z plew brwitopopotřisnitých, dlauhau osinau ukončených, třikrát kratších koruny terčowé. — Na místech wlhkých podlé potokůw w Kanadě až do Karoliny. Kwěte w srpnu až do října. 4.

Celá rostlina velmi hořká slauží proti zimnici, též na prach rozmělněná ku kýchání.

PĚTAUR. GALINSOGA. GALINSOGA.

Aubor mnohokwětý, paprskující jazýčkami 4—5 samičimi, přikrauhlými; kwěty terčowé obojaké, trubkowitzé, šzubé. Zákrow řřadý, z lupenůw 5, wejčítých, po kraji prozračítých. Ježle homolowitzé, s plewami čárkowitzokopinatými, ostrými, celými nebo na tré klanými. Čnělka ramének ostrých, sotwa přiwěskatých. Nažka hranatá. Chmýr řřadý, z plew podlauhlých, krátkých, pernatotřisnitých.

P. drobnokwětý. *G. parviflora Cav. ic. 3. t. 281.* *Wiborgia Acemella Roth. Bidens Feuil. 2. t. 32.* Paica-Jullo, Pacoyayu - Fino. Kořen letní, silně mrcasatý; lodyha dole položená, pak přímá, asi 1 $\frac{1}{2}$ dlauhá, oblá, střičnowětewná, wzhůru chlaupkowaná, wětwičky i stopky bělopýřité: listy střičné, řřapikaté, wejčité, w řřapík náhle zakončené, na konci ostré, zubaté, přitlačeně a roztraušeně chlaupkowané, olysající, šžilé; řřapíky chlupaté; stopky konečné, na lodyze a wětwich listu kratši, o jednom auboru zakulatěném, asi co hrách welikém, podepřeném listenem wejčítým, ostrým, zákrowu škrát menším; lupeny zákrowowé wejčité, zelené, mnohožilé, po kraji bledé, prozračité, dlauhé co kwěty bílé; ježle homolowitzé; nažky přitlačeně mrtnataunké, chmýr z plew 8—16. — Na rumu w Peruwii, Chili, Nowé Granadě, Mexiku. Kwěte skoro pořřad, u nás od čerwna až do října. ☉.

Američané jej potřebují proti kurdějům a ranám.

MADIA. MADIA. MADIE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný, paprskující; kwěty w paprsku samiči, jazykowitzé nebo (zpotwořením) neprawidelné a širokotrubé, w terči obojaké, trubko-

wité, 5zubé. Zákrow skoro kulowatý, z lupenůw jednořadých, křlátých, nažky w paprsku zaobalujících. Ježle ploché, mezi paprskem a terčem plewnaté, uprostřed nahé. Nažky smačknuté 1—5hrané. Chmýr žádný.

M. sejná. *M. sativa Molin.* *M. sativa, viscosa et mellosa Willd.* *M. viscosa Cav. ic. 3. t. 298.* *M. mellosa Jacq. schoenb. t. 302.* Kořen tenkowřetenowitý, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, 3—4' vysoká, střidawě wětewnatá, dutá, a jako ostatní díly huninami žláznatými mazawá a lepka a ještě chlupy mezotními, delšími, bílými; listy přibližné, střidawé anebo nejdolejší stříčné, krátkořapikaté nebo sedawé, poloobjímawé, čárkowitzokopinaté, ku konci zponenáhla se zužující, tupaunké, celé anebo přemělce a obdálně zaubkowané, žililé; aubory na konci lodyhy a wětwi též z úžlabička hořejših ojedinelé nebo po 2—3 nahlaučené, krátkostopkaté; zákrow lupenůw 9, čárkowitzých; kwětůw jazykowitzých w paprsku tolikéž, jasné žlutých, klinowitzých, na tré klaných, řídko nepravidelně nálewkwitzých, tak jako terčowé 5zubé po trubce přehuňatých; nažky šediwé aneb, slupky zbawené, černawé nebo hnědé. — W Chilli. ☉.

Rostlina ta (madi, mellosa) od nejdáwnějších časůw sází se w Chli a ze semen olej se wytlačuje, jenž nahrazuje dřewěný a makowý, anobř i na jídla se užívá, když za studena byl vytlačen, co za horka tlačení k pálení se hodí. Protož w nowějších časech pokusili se w Ewropě ji u velikém množstwi k témuž konci sázeti, jelikož naše podnebí dobře snášeje bunně roste a hojnau žeň dáwá.

RMEN. ANTHEMIS. KAMILLE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný, kwěty w paprsku řadé, jazykowitzé, (řídko žádné nebo nedotrubkowané), w terči trubkowitzé, 5zubé, obojaké. Ježle nadduté, podluhowaté nebo homolowitzé, plewnaté. Zákrow skrownoradý, střechowitý. Raménka čnělkowá na konci bez přiwěskůw. Nažka oblaunká nebo nejtupěji 4hraná, čárkowaná nebo hladká. Chmýr hned žádný, hned mázdra nejužší, celá nebo polowičná nebo u wnitř ušatá.

R. rolní. *A. arvensis Lin. Engl. bot. t. 602. Fl. dan. t. 1179. Sturm f. 27. Hayn. 1. t. 5.* Kořen letní, tenkowřetenowitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—1½' vysoká, oblá, mělce brázdowaná, nejodstáleji wětewnatá, jako listy pýřitá; listy střidawé, sedawé, dwa-krát wyštěptané: úkrojůw čárkowitzokopinatých, přibliž-

ných, zubatých anebo celých, špídlatých; aubory asi 1" w průměru široké, ojedinelé, na dlouhých, ojedinelých stopkách na konci větwowém; zákrow polokulowatý, z lupenůw mnohořadých, kopinatých, chlaupkowaných, ostrých, mázdrowitě obraubených; kwětůw jazykowitých 15—21, samičích, bílých, tupě 3zubých; kwěty w terči žluté; plewy kopinaté, zakončité; ježle homolowité; nažky s chmýrem obrubowitým, nejužším, přízubatým. — Na polích a rolich Ewropy, Lewantu, Egyptu. Kwěte w lipnu a srpnu.

Kwěty zapáchají a chutnají nepřijemně, a tím liší se od heřmánku prawého, který jimi se poměšuje.

R. římský. *A. nobilis* Lin. *Plenk t.* 619. *Sturm f.* 27. *Hayn.* 10. *t.* 47. *Düsseld.* 10. *t.* 7. *Rmen plný Mat. Wel.* 316. *c.* Heřmánek římský. Kořen mnoholetý; lodyhy prostřené, na konci i s větwe mi wzstaupawé, jako ostatni díly natowé pyřité, až i huňaté; listy střídawé, sedawé, w obvodu čárkowitopodlauhlé, wyštěrbené, úkroje mnoho wyštěptané, až i skoro dwakrát wyštěptané: úkrojkůw čárkowitých, krátkohrotých; aubory ojedinelé, konečné, o stopku ojedinelau podepřené, $\frac{1}{2}$ w průměru široké; zákrow z lupenůw tupých, kopinatých, pyřitých, po kraji proswítawomázdřitých; paprsek bílý, terč žlutý; ježle homolowité, hutné; plewy podlauhlé, bez osiny, po kraji mázdraté, kratší kwětůw terčowých; nažky 3hrané, hladké, nepatrnau obrubau wěňčené. — Na polích suchých Ewropy jižné a dílem prostředni, kdežto nepochybně zdiwočelý. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Kwěty terčowé snadno w zahradách zjazykawatějšce dáwají pak aubory plné, které (heřmánek římský) jako obyčejné jsau příjemného zápachu a potřebují se jako heřmánek obecný.

R. barwířský. *A. tinctoria* Lin. *Blak. t.* 439. *Fl. dan. t.* 741. *Engl. bot. t.* 1472. Wolowec anebo kwětec *Mat. Háj.* 272. *B. Křes.* Kořen mnoholetý, na mnoho mrcasů se rozsypající, hnědý; lodyha přímá, $1\frac{1}{2}$ vysoká, tuhá, oblá, mělce brázdowaná, jako listy bělawě šedohuňatá, rozdělená na větwe dlouhé, tauborečné; listy střídawé, sedawé, tuhaunké, dwakrát wyštěrbené, osa zubatá, úkroje hřebenowitozubaté zubami brotitými: aubory ojedinelé, dlouhostopkaté, 1— $1\frac{1}{2}$ " w průměru široké, žluté nebo ryzé, řídko citronowé nebo bílé; jazyčky sotwa polowičné délky průměru terčowého; ježle skoro polokulowaté; zákrow lupenůw kopinatých, ostrých, šedohuňatých, na konci mázdrowitých, nahně-

dých, brvitých; plewy kopinaté, ukončené hrotem tuhým, kwěty terčowé přesahující; nažky 4bočné, smačknuté, auzce křídlaté, obak šzilé, obrubau ostrau wěнденé. — Na místech suchých, wýslunných welikého dilu Ewropy a Lewantu. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kwěty slauží k barwení na žluto, a druhy jakož i nať w lékařstwu se potřebowaly.

MARÚNEK. MARUTA. HUNDSKAMILLE.

Aubor mnohokwěť, různomanželný; kwěty w pa-prsku jazykowitzé, nijaké, bez památky rodidel, w terči šzubé, obojaké. Ježle homolowitzé nebo nadduté, zcela nebo na konci plewnaté. Zákrow polokulowatý, kratší terče, skrownořadý. Koruna trubky ploskosmačknuté, dvojkřídle, dole bez přiwěškůw. Raménka čnělkowá bez přiwěškůw. Nažka žebernatá, lysá, holá, s malým terčikem nadplodním.

M. obecný. *M. Cotula Decand. Anthemis Cotula Lin. Curt. lond. 2. t. 179. Fl. dan. t. 1179. Schh. t. 254. Hayn. 1. t. 6.* Psi rmen. Kořen letní, wřetenowitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—1½' vysoká, rozewřenowětewnatá, oblá, nejautleji brázdowaná, jakož i listy roztraušené chlupatá, zmládí jakož i konec wětwiček šedohnatá; listy střidawé, obwodem podlahloobwejcíté, sedawé, třikrát wyštěrbené, osa bezzubá, úkrojky čárkowitzé, špidlaté; aubory ojedinelé, na konci wětwi a lodyhy o stopky, též ojedinelé, počepržené, asi ¾" w průměru široké; jazyčky bílé, terč žlutý; ježle prodlauzenohomolowitzé; plewy čárkowitzoštětínowitzé; nažky oblaunké, bradawičnatočárkowané, wěнденé obrubau zejgowanau, obkličující terčik přinaddutý, nadplodní. — Na rolích a polích po celé Ewropě, též w Taurii, Persii, Mauritanii, na Madeiře a Kanariích, nyní také w Americi sewerné. Kwěte w čerwnu až do podzimka. ☉, ♂.

Buřeň na rolích obtížná, smradlawá, chuti hořké a ostré, někdy se běře místo prawého heřmánku.

TRAHOZ. ANACYCLUS. RINGBLUME.

Aubor mnohokwěť, různomanželný; kwěty w pa-prsku samičí, jalowé, jazyčkaté neb nedojazyčkowané, řídko trubkowitzé, w terči obojaké, mozolatošzubé. Ježle homolowitzé nebo nadduté, plewnaté. Zákrow skrownořadý, přízwonkowitzý, kratší terče. Koruny wšecky s trubkau smačknutau, 2křídla, bezpřiwěskau. Čnělka w

terči ramének bezpříwěskowých. Nažka ploskosmačknotá, křídloma širokýma, celýma obraubená, a chmýrem krátkým nepravidelně zaubkowaným na wnitřní straně wěněčená.

T. pertrám. A. *Pyrethrum Decand.* *Anthemis Pyrethrum* *Lin. Lam. t. 683. f. 4.* *Peltram Mat. Háj. 232.* Peltrám, pertrám, trahok, kolotoč. Kořen mnoholetý, wřetenowitý, dužnatý; lodyhy mnohé, položené, prohýbané, přiwětewnaté, pýřité nebo huňaté, na střewic dlahé; listy kořenowé rozložené, řapíkaté, lysaunké, wyštěrbené: uštůw dwakrát wyštěptaných, s úkrojky čarkowitošidlowitými, listy lodyhowé sedawé, podobným způsobem rozdělené, řídce huňaté; aubory ojedinelé, na koncích wětrowých o krátké stopky podepřené, dost veliké, skoro 1" w průměru široké; zákrow lupenůw kopinatých, zakončitých, na hřbetu zelených, huňatých, po kraji celém hnědých; jazýčky na líci bílé, na rubu nachowé; koruny w terči na patero klané, uštůw stejných, ježle nadduté; plewy podlahloobwejité, náhle dolů ztenčené; nažky křidel mázdrowitých, prozračitých. — Na wrších w Barbarsku blízko Maskaru a Tlemsenu. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Kořen w jazyk silně štípá, anobřž čerstwý, když se s ním zachází, w rukau dříwe wzbuzuje silné štuzení pak ale pálení. W ústech působí silné slintání, a tudýž se potřebuje proti bolení zubůw, kde slintání zpomáhá; též w ochrnutí a hlawničkách jej potřebují. Ocet špatný jím zesilují.

T. obecny. A. *officinarum Hayn. 9. t. 46.* Pertrám, peltrám, trahok. Welmi podobný předešlému. Kořen letní; lodyhy přímé nebo wzstapawé, příjednoauboré; plewy obwejité, dolů ztenčené; nažky křidel neprozračných; kwěty terčowé na patero klané, uštůw stejných. — W Ewropě jižné, w Duryнку u velikém množství se sází. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Wlastnosti předešlého maje taktéž se potřebuje.

T. walentínský. A. *valentinus Lin. Lam. t. 700. f. 1. Schk. t. 254. b.* Kořen letní; lodyha přímá nebo rozestřená, wětewnatá, 1—2' dlahá, autle brázdowaná, řídce huňatá; listy střidawé, sedawé, huňaté nebo lysé, obwodem podlahloobwejité, wyštěrbené, úkrojůw dwakrát wyštěptaných, s úkrojky čarkowitými, ostrými; stopky ojedinelé, dosti dlahé, tauborné, hustě huňaté jakož i lupeny zákrowowé kopinaté, tupé, po kraji skoro mázdrowité; koruny krajní s jazýčkem nejkratsím, sotwa čnělky delším nebo (což pořídka) wejitým, zá-

krowu malíčko delším; koruny terčové uštůw dwau delších mozolatých, čárkowitzých. — Na polích w Hispánii a jižné Gallii. ☉.

Jest to prý *buphthalmos* starých Řekůw, jehož proti žloutenci potřebowali.

PERSÁN. PTARMICA. DORANT.

Zákrow zwonkowitzý, z lupeňůw hnědě a mázdrowitě obraubených. Ježle ploché nebo sotwa nadduté, široké, plewnaté. Jazyčkůw 5—20, plochých, rozloženných, zákrow přesahujících. Nažky holé, smačknuté, wněšné často po kraji nedokřídlené.

P. obecný. *P. vulgaris* Blak. t. 256. *Achillea Ptarmica* Lin. *Plenk* t. 633. *Fl. dan.* t. 643. *Sturm* f. 10. *Hayn.* 9. t. 34. *Persán Mat. Wel.* 185. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 1½' vysoká, oblá, brázdovaná, nahore wětewnatá a pýřitá; listy střidawé, sedawé, lysé, čárkowitzokopinaté, 2½" dlouhé, 2" široké, přeostřé, hustě a stejně pilované zubami na konci chruplawými, lžilé, žeber nepatrných; stopky pýřité, dosti dlouhé, 1-auborné dělají dohromady chocholík složený; zákrow polokulowatý, ze šupin wejčítých, tupých, huňatých, rezatě obraubených; jazyčkůw 8—12, přiokrahlých, tupě 3zubých, bílých; ježle s plewami podlauhlými, pýřitými. — Na lukách a pastwinách w Ewropě, Sibirii a Americewerné. Kwěte w srpnu a září. ♃.

W zahradách jest odrodek s kwěty terčowými jazykowitými (plný). Celá rostlina zápachá a chutná kořenfm a potřebuje se w domácnosti na místě pertrámu.

P. pížmowý. *P. moschata* Decand. *Achillea moschata* Jacq. *aust. app.* t. 33. *A. livia* Scop. *del.* t. 3. *A. Genipi* Murr. *Genipi*, Iwa. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—12" vysoká, oblá, nejautleji brázdovaná, jednoduchá, lysaunká; listy sotwa palečné, nejdolejší řapikaté, hořejší sedawé, lysé nebo přichlupaté, obwodem podlauhlé, hřebenowitě wyštěptané: úkrojůw kopinatých, celých nebo na dolejší kraji 1zubých, chruplawě ostrých, dubkowaných; chocholík jednoduchý, wrcholikowitzý, s wětewami pýřitými; aubory na stopkách ojedinelé; zákrowy wejcowitozwonkowitzé: lupenůw wejčítých, tupých, hnědě obraubených; jazyčkůw 5—6, zděli zákrowu, okrahlých, tupě 3zubých; plewy lysaunké, proswitawé. — Po místech wlhkých na horách vysokých

w Delfinatu, w Šwýcařích, Pedemontu, Italii, Tyrolsku. Kwěte w srpnu. 4.

Woná a chutná welmí hořce i kořením a wchází w tak nazwané thé šwýcarské.

ŘEBŘIČEK. *ACHILLEA*. *SCHAFGARBE*.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwětůw w pa-prsku 4—6, samičích, jazykowitých, zkrácených, často různotwarých, řidko žádných, w terči obojaké, trubkowité, 5zubé. Zákrow wejčítopodluhowatý, z lupenůw střechowitých, přeřidko hnědě obraubených. Ježle těsné, hned ploskaunké, hned prodlaužené, s plewami mezikwětními, proswítawými, podlauhlými. Koruny trubka smačknutá. Nažka podlauhlá, lysá, smačknutá, nahá, bezkřídla.

Ř. *obecnyj*. *A. Millefolium* *Lin. Fl. dan. t. 737. Engl. bot. t. 758. Plenk t. 631. Schk. t. 255. Sturm f. 12. Hayn. 9. t. 45. Millefolium* *Blak. t. 18. Řebříček 2. Mat. Wel. 414.* Kořen mnoholetý, pod zemí plaziwý; lodyha přímá, rozdílně vysoká, na suchopařích sotwa palečná, w půdě masné třebas i trojstřewičná, oblá, autle brázdowaná, nahoře wětewnatá, přiřuňatá; listy kořenowé a lodyhowé řapíkaté, ostatní sedawé, obwodem podlaubločárkowité nebo kopínaté, dwakrát wzštěrbené: úkrojůw celých anebo zubatých zuby chruplawě ukončenými a hrotitými, lysé nebo řuňaté, hustěji nebo řidčeji dubkowanotečkowané, w dubkách žlázkau žlutau proswítawau, wíce méně pátrnau opatřené; chocholik složený, na wrchu skoro rowný, hustý, směstnaný; zákrow obwejcítopodluhowatý, lysý nebo řuňatý; lupenůw nestejných, wněšných menších, kopinatých, silnau žilau opatřených, tupaunkých, bělawých, po kraji nejaužeji hnědých; jazyčkůw 4—5, obwejcítých, tupě 3zubých, dwakrát kratších zákrowu, bílých, někdy bleději nebo sytěji různowých: plewy podlauhlé, ostré, proswítawé. — Na lukách a pastwinách, pažitech po celé Ewropě a Asii sewerné, nyní také w Americi sewerné. Kwěte w čerwnu až do jeseně. 4.

Podlé půdy, na níž roste, proměňuje se welmí: na suchopařích jest menší, řuňatější a úkrojky listowé autlejší a užší, w masné ale půdě wětší, lysejší a má úkrojky listowé širší; kwěty wždycky zachowají swé velikosti. W lékařství potřebují se swršky kwětaucí.

Ř. *štětinatýj*. *A. setacea* *W. et Kil. t. 80.* Podobá se welmí předešlému rodu a obzwláště odrodku úkrojůw autých, na půdě wyprahlé rostauciho. Lodyhy

wždycky nižší, 5—10palcové, drnowaté, huňaté; listy dwakrát wyštěpané, huňaté: úkrojůw čarkowitoštětinowitých, kolcem autlým ukončených, wíce méně huňaté; wrcholiky ztěsnanější, menší, stejně vysoké; aubory drobné; zákrow přiwalcowitý, chlupatý; kwěty bílé. — Na lukách suchých, pastwinách po Ewropě prostřední, nejhojněji w jihowýchodní. Kwěte w čerwnu a lipnu. †.

Naf a obzvlášť kwět zapáchá a chutná kořenfm; swršky kwětaucí potřebnjf se w lékařstwí.

Ř. wonnj. A. nobilis *Lin. Schk. t. 255.* A. hispanica *Schrank rar. t. 70. Moris. hist. 3. s. 6. t. 11. f. 4.* Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha přímá, 1—1½' vysoká, oblá, autle brázdowaná, huňatopýřitá, nejhořeji wětewnatá; listy střidawé, huňatopýřité, bělawé, nejdolejší řapikaté, podlahlokopinaté, ostatní sedawé, podlahločarkowité, dwakrát wyštěrbené; úkroje dolejších proti-sečnozubaté, hořejších celé nebo zubaté, zuby wšech drobné, kratičce chruplawě hrotité, osa auzce obrauběná, od prostředka až nahoru zubatá zuby čarkowitými, celými nebo zaubkowanými; chocholík složený, směstnaný, nahoře ponaddutý; zákrow huňatopýřitý, wejcowitý; lupenůw wejčitých, tupých, se žilau silně wystáwající; jazýčkůw 5, obwejtitozaokrauhlých, tupě 2—3zubých, bílých, třikrát kratších zákrowu; plewy ostré, proswítawé. — Na pahrbcích a kopcích suchoparných, wýslunných po Ewropě střední, teplejší. Kwěte w lipnu a srpnu. †.

Silněji a lžbezněji zapáchá a chutná předešlého, a to kafrem, nicméně w lékařstwí řídko se potřebuje.

Ř. jatrnik. A. Ageratum *Lin. Blak. t. 300. Mill. ic. t. 10. Plenk t. 632. Ageratum Lob. ic. t. 489. f. 2.* Jatrnik přespolní *Mat. Wel. 362.* Kořen mnoholetý, silný, mrcasatý; lodyha dole podkřowitá wypauští mnoho wětwi přímých, asi střewičných, oblych, autle brázdowaných, lysých nebo pýřičkowaných, jednoduchých nebo wětewnatých, nejhořeji w chocholík rozwětwených; listy střidawé, sedawé, odstálaunké, podlahlé, dolejší 1½" dlawé, 5" široké, podlahlé, tupé, obak d'ubkowané, střihanopilowané zubami, kteréž opět pilkowané zaubkami na konci samém chruplawými, ostrými; wětwičky nejkratší, listnaté, a tudy listy jakoby chomačené; chocholík složený, směstnaný, skoro wrcholikowitý; zákrow podlahloqwejcowitý, z lupenůw wejčitých, silně lžilých, ostrých, lysých nebo pýřitých; kwěty žluté; jazýčkůw 3—5, nestej-

ných, hned skoro nerozdělených, hned 2dílných, hned nepravidelně 3—5laločných, vněšních větších; nažky eliptické, přismačknuté, čárečkované, žilau obak obraubené. — Na pažitech výslunných w Ewropě středomořské. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Chuti hořké, zápachu velmi kořenného: byl druhdy w lékařství velmi wážen.

DWOJLIŠKA. DIOTIS.

Aubor mnohokwětý, stejnomanzelný, terčowitý. Zákrow zwonkowitý, střechowitý, z lupenůw podlauhlých, přisložených. Ježle plewnaté. Koruny s trubkau smačknutau, dvojkřídla, tupě dvojostružnau ostruhama přes waječnik prodlaženýma. Nažka hranatá, bez křidel a chmýru.

D. bělostná. *D. candidissima Desf.* Filago maritima *Lin.* Athanasia maritima *Lin.* Santolina tomentosa *Lam.* *S. maritima Smith.* Gnaphalium *Mat. Wel.* 305. *d.* Podkeř wětewnatý, rozprostřený, rozeh přímých, jako listy a zákrowy pokrytých plstí bělostnau, nejhustší; listy střidawé, sedawé, waječné nebo podlauhlé, tupé, poloobjímawé, 5''' dlouhé, 2''' široké; aubory kulowaté, zwící bohatého hrachu, ojedinělé, na stopkách z konce rozeh rozwětweného a listnatého wyniklých, a dohromady skrowný chocholik dělajících; lupeny zákrowowé eliptické, tupé, plstnaté; kwěty žluté. — W písku na pomorích Ewropy podlé Okceanu od Anglie až do Lusitanie, podlé Moře středozemního w Ewropě, Asii a Africe. ♁.

Mutá zapáchá kořením, chutná hořce a potřebuje se proti plwání krwe a nemocím ledwınowým.

SWATOLINA. SANTOLINA. HEILIGENPFLANZE.

Aubor mnohokwětý, hned stejno-, hned různomanzelný; kwěty w paprsku nemnohé, pometáním samičí, příjazykowité. Ježle nadduté, polokulowaté, s plewami podlauhlými, nezcela objímawými. Zákrow často zwonkowitý, z lupenůw střechowitých, přitlačených. Nažka podluhowatá, nedočtyrbočená, nejlysejší, holá.

S. cypřiš. *S. Chamaecyparissus Lin.* *Blak. t.* 346. *Schk. t.* 239. *Hayn. G. t.* 9. *Lam. t.* 671. *f.* 3. *Cypřiš Mat, Haj.* 200. *Wel.* 236. *c.* Kříček 3' wysoký, chocholčenowětewnatý, wětwe a rozhy pýřité, šediwé; listy střidawé, řapíkaté, čárkowité, čtyřřadě zubaté zubami

oblaunkými, tupými, řídkými, na smítcích hustými, šedivě a hustě pýřité, asi 1" dlouhé, asi 1/2" široké, polooblé; stopky konečné, ojedinělé, nesaucí aubory též ojedinělé; zákrow lupenůw kopinatých, pýřitých, ostrých, se žilau čnějící; kwěty žluté. — W Ewropě jižné na pahrbcích výslunných. \bar{H} .

Wůně příjemné kořením, chuti hořké; potřebuje se proti hlistám (herba santolina); též zapuzuje stínky.

KOPRETINA. LEUCANTHEMUM. WUCHERBLUME.

Aubor 10—15kwětý, různomanželný; kwěty w papsku samičí, jazykowitzé, třadě, w terči obojaké, na čtwe-ro klané, cbhomolowitzé. Zákrow z 8—9 lupenůw skoro řadých, waječných, na konci a kraji mázdrowitých. Ježle nahé, těsné. Čnělka ramének tlustaunkých, podlahlých, bezwausých. Nažky waječné, přismačknuté, lysé, holé.

K. obecná. L. vulgare Lam. Chrysanthemum leucanthemum Lin. Fl. dan. t. 994. Engl. bot. t. 601. Plenk t. 616. Schk. t. 253. Sturm f. 2. Matečnik wětši Mat. Háj. 273. — Wel. 320. Kořen mnoholetý, plaziwý, hnědý, mrcasatý; lodyha přímá, 1—1 1/2' vysoká, oblá, hranatá, obyčejně jednoduchá, lysá nebo pýřitá; listy kořenowé a nejdolejší lodyhowé dlaubořapíkaté, obwejtókopistowitzé, w řapík ztenčené, zejkwované, dolení podobné, u wzniku obak s uchem stříhanopilowaným, nebo bezuché, ostatní hořejši sedawé, podlahločarkowitzé, pilované zuby kopinatými, přizaubkowanými, dole stříhanopilované zuby čarkowitzými, rozewřenými, celými; stopka (pokračowání lodyhy a wětwi) delší auboru ojedinělého, 1 1/2" w průměru dlouhého; zákrow z lupenůw kopinatých, tupých, auzce hnědě obraubených, nitrořadých na konci mázdratě obraubených; jazýčky bílé, podlahlokopinaté, wyřiznuté; kwěty terčowé žluté; nažky holé. — Na lukách a pastwinách po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{H} .

Chuti nahořklé: byla druhdy w lékárnách (Bellis major).

HEŘMÁNEK. MATRICARIA. CHAMILLE.

Aubor mnohokwětý, různomanželaý; kwěty w papsku třadě, samičí, w terči trubkowitzé, obojaké, 4—5-zubé, trubky oblaunké. Zákrow střechowitý, skrownora-dý, lupenůw přístejných. Ježle obširné, nahé, wejčto-homolowitzé. Čnělka w terči ramének bez přiwěskůw.

Nažky bezkřídle, hranaté, stejné, terčíkem nadplodním, velikým opatřené, hned dokonce holé, hned chmýrem věncovitým opatřené.

H. obecný. M. Chamomilla Lin. Curt. lond. 5. t. 63. Plenk t. 617. Schk. t. 253. b. Hayn. 1. t. 3. Düsseld. 10. t. 4. Wagn. 1. t. 73. Rmen jinak heřmánek Mat. Háj. 270. — Wel. 318. Heřmánek, ormánek. Kořen letní, tenkowřetenovitý, mrcasatě wětewnatý: lodyha přímá, 1—1½' vysoká, od dola až nahoru wětewnatá, někdy dole jednoduchá, jako ostatní díly lysá, oblá, mělce brázdovaná; listy střídavé, sedavé, obvodem čárkovité, obak zaokrouhlé, dwakrát wyštěptané: úkrojůw čárkovitých, nejcelejších anebo často dělených, koncem chruplávým, ostrým opatřených; aubory na stopkách někdy velmi prodlažených ojedinelé, dohromady dělají chocholík; lupeny zákrowové podlauhlé, po kraji hořejším bělawé, proswitawé; ježle wejčitohomolowité, duté; jazýčky bílé, třikrát delší zákrowu, podlauhlé, na konci wykrojené, tupé, pak sehnuté; kwěty terčové žluté; nažky 4hrané, terčové na wněšné straně širší, paprskové stejnostranné. — Na polích, rolích, podlé cest w celé Ewropě. Kwěte w kwětnu až do lipna. ☉.

Aubory, obzvláště mnty jsauce, zapáchají silně kořením, chutnají zahořkle a dávájí lék wýborný.

H. newonný. M. inodora Lin. Chrysanthemum inodorum Lin. Fl. dan. t. 696. Schk. t. 253. Hayn. 1. t. 4. Pyrethrum inodorum Smith. Engl. bot. t. 676. Psí rmen. Kořen letní, tenkowřetenovitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá nebo rozestřená, 1' dlauhá, oblá, autle brázdovaná, jako ostatní díly lysá; listy dolení dlauhořapíkaté, hoření sedavé, wšecky obwejčité, dwakrát wyštěbené: úkrojůw čárkovitých, plochých, na dvě neb tři rozdělených, ostrých; wětwe o auboru jednom w průměru 1½" dlauhém, zákrow lupenůw podlauhlých, po kraji bělawě mázdratých; jazýčky kopinaté, tupě 3zubé, odstáwající; kwěty trubkowité, žluté; ježle polokulowaté; nažky 3—4bočné, s chmýrem obrubowitým, celým a dwěma žlázkama. — Na rolích po celé Ewropě. Kwěte w lipnu až do podzimka. ☉.

Podobaje se prawému heřmánku často do něho se míschá; aužinky jeho slabé.

ŘÍMBABA. PYRETHRUM. MUTTERKRAUT.

Aubor mnohokwěťý, různomanželný; kwěty w papraku řadě, samiči, jazýkowité (přeřidko žádne), w ter-

či trubkovité, obojaké, šzubé. Zákrow střechowitý, zwonkowitzý. Ježle ploché nebo nadduté, nahé nebo někdy plewkované. Čnělka w terči ramének bez přiwěskůw. Nažky bezkřidlé, hranaté, stejné, s chmýrem obrubowitým, často zubatým, někdy auškowitým, jako nažka širokým.

Ř. obeená. *P. Parthenium Smith. Hayn. 9. t. 20. Matricaria Parthenium Lin. Fl. dan. t. 674. Bull. t. 203. Plenk t. 616. Matricaria Blak. t. 192. Řimbaba Mat. Háj. 271. — Wil. 318. Matečnik, marunka. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, oblá, mělce brázdovaná, wětwnatá, příhuňatá; listy střidawé, řapíkaté, obwodem wejčité, wyštěrbené: úkrojůw 7, protisečných, zubatých, nejwyšších stékawých; aubory w průměru asi $\frac{1}{2}$ palečné, na stopkách na konci trochu ztlustlých, brázdovaných, drobníčičkými, ryzými žlázkami posypaných, ojedinelé, dohromady dělají chocholik weliký; zákrow lupenůw wněšných kopinatých, ostrých, wnitřních podlauhlých, bělomázdratě obraubených, na konci tupých, wylodanobrwitých; jazýčky bílé, dwakrát delší zákrowu; terč z korun oblotrubkowých, žlutých; nažky klinowitzé, čárkované, s chmýrem zubatým; ježle polokulowaté, bradawičnaté. — W Ewropě podlé zdi, skal. Kwěte w čerwnu a lipnu. †.*

Kwěty trubkowité w terči někdy zjazykowitzí. Celá rostlina zapáchá silně a nelibě, chutná hořce, a w lékařství domácím obyčejný prostředek proti křeďům jako heřmáněk.

Ř. indská. *P. indicum Cass. Chrysanthemum indicum Lin. Sabin. trans. hort. 4. t. 12. 13. C. japonicum Thunb. Ch. tripartitum Sweet brit. gard. t. 193. Matricaria sinensis Rumph 5. t. 91. f. 1. Tsietti - pu Rhced. 10. t. 44. Keř rozeh pýřitých; listy řapíkaté, obwodem wejčité, střihané nebo protisečné, zhusta zubaté, zklepěšelé, na rubu pýřité, nejhořejší nejcelejší; aubory sotwa palečného průměru na konci rozeh skoro w eocholik rozpostawené, krátkostopečné, s paprskem žlutým, málo delším zákrowu z lupenůw nejtupějších, po kraji široce mázdratých složeného. — W Číně, Žapanu, Indii wýchodni. †.*

Ř. čínská. *P. sinense Sabin. trans. hort. 4. t. 14. Chrysanthemum indicum Thunb. Bot. mag. t. 327. 2042. Bot. reg. t. 4. 455. 616. Anthemis artemisiaefolia Willd. Keř wětwi hranatých, jako rub listní šedoplstítých; listy šedozelené, wejčité, chobotnatoprotisečné: úkrojůw wejčitopodlauhlých, ostrých, střihaně dwakrát pilowaných;*

řapík u vzniku opatřený obak auškem zubatým anebo stříhaným; aubor veliký, 2—3" w průměru široký; zákrow zwonkowitzopolokulowatý: lupenůw podlauhých, kýlatých, po kraji hnědém širokomázdratě obraubených; paprsky nachové nebo růžové, lilákové, pomarančové, sirkové nebo bílé; terč ryží; ježle wíce méně s plewami štětínovitými. — W Žapaně sama od sebe, w Čině, Americe a nyní w Ewropě obecná. Kwěte w zimě, obzvláště w prosinci (u nás we skleniku). ě.

Co do barwy mnoho odrodkůw; též býwají kwěty trubkowité dšlem anebo zcela zjazykawatělé, někdy wšecky kwěty i w kraji jsau trubkowité, a to buď zkrácené, buď prodlažené. Podobá se pře-dešlé, od níž velikostí auborůw se liší.

Ř. *marolist.* P. *Tanacetum Decand.* *Tanacetum Balsamita Lin.* *Balsamita major Dod. Desf.* B. *vulgaris Willd. Schk. t. 240. Hayn. 2. t. 5.* B. mas *Blak. t. 98.* Máta řecká *Mat. Háj. 2. 10.* — *Wel. 249. c.* Matky boží bylina, ženišek, zenisek, marolist. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 4střewičná, oblá, mělce brázdowaná, hutná, wětewnatá, jako wšecky zelené částky aksamitnatopýřitá, šedozelená; listy eliptičné, tupé, kořenové řapíkaté, lodyhowé sedawé, střidawé, dole ušaté; aubory asi zwicí bohatého hrachu na stopečkách asi dwakrát delších, ojedinelé, dohromady dělající chocholík veliký; zákrow polokulowatý, z lupenůw podlauhých, nahnědle obraubených a na konci proswítawě mázdratých; kwěty wšecky trubkowité; nažky bez chmýru. — Na zdech Ewropy jižnější. Kwěte w srpnu až do října. 4.

Celá nať zapáchá příjemně kořením a balsamem; druhdy potřebowala se w lékařstwu. W našich zahradách wšec oblíbená.

BYLICE. CHRYSANTHEMUM. GOLDBLUME.

Wšeccko jako u kopretiny a řimbaby; nažky ale různotwaré: w paprsku 3hrané nebo 2křídle, hran anebo křidel 2 pobočních, třeti na wnitřní straně, w terči smačknuté nebo přioblé, na wnitřní straně s křídlem. Chmýr žádný nebo obrubowitý.

B. *oseništní.* C. *segetum Lin. Fl. dan. t. 995. Engl. bot. t. 540. Curt. lond. 6. t. 60.* Bylice, niwník, kwět sw. Iwana. Lysá; lodyha přímá, 1—2střewičná, wětewnatá, oblá, mělce brázdowaná; listy siwé, čárkowité, asi 1½" dlauhé, ½" široké, na konci nejostřeji na tré klané, dole zubaté, u prostřed obyčejně celé, hoření objimawé; aubory na stopce nahore tlustší a z konce wětwi ne-

prostřeďečně wyniklé, delší nebo kratší, ojedinelé, asi $1\frac{1}{2}$ " w průměru dlouhé, ryzé; lupeny zákrowové wejčité, přitupé, mázdrau nahnédlau, obzwláště na konci širokau obraubené; jazýčky nestejaě a tupě trojzubé; nažky oblaunké, čárkowané, holé. — Na rolích w Ewropě tu a onde w náramné hojnosti. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Buřeň obfízná w některých krajinách.

B. zlateň. *C. coronarium* *Lin. Lam. t. 678. f. 6.* Zlatý kwět *Mat. Háj.* 319. — *Wel.* 378. Zelina lysá; lodyha přímá, 5—3' vysoká, wětewnatá; listy střídawé, siwé, tlustaunké, obwodem obwejitopodlauhlé, do pola objímawé, dwakrát wyštěptané: úkrojůw klínowitokopinatých, proti konci střihanopilowaných; aubory ojedinelé, na stopkách prodlaužením wětwi jsaucich, $1\frac{1}{2}$ —2" w průměru dlouhé; zákrow polokulowatý: lupenůw podlauhlých, wněšných na konci mázdrau auzkau, wnitřních širokau obraubených; jazýčky tmawěji nebo swětleji žluté, též z předu bílé a dole žluté; nažky krajní 3křídle, křídla wnitřního širšího, terčowé 1křídle, křídla všech wytažená w hrot. — We všech koněinách podlé Moře středozemního, w Ewropě až do jižných Šwýcar. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Oblíbená rostlina zahradni barwau bílau a žlatau auborůw rozdílně se proměňujcí.

PELUN. ARTEMISIA. WERMUTH.

Aubor stejno- nebo různomanželný, nepaprskuje: kwěty pokrajní třadě, často samiči, na tré klané, s čnělkau hluboko na dvě klanau, čnějící, kwěty prostřeďní 5zubé, obojaké nebo pometáním waječka jalowé nebo samiči. Zákrow z lupenůw střechowitých, po kraji mázdrowitých. Ježle bezplowé, plochaunké nebo naddutaunké, nahé nebo chlupatotřísňaté. Nažky obwejčité, holé, s terčikem malíčkým, nadplodním.

P. kozalec. *A. Dracunculus* *Lin. Dracunculus hortensis* *Blak. t. 116.* Dragoncel *Mat. Wel.* 188. Estragon, kozalec, paldán. Kořen mnoholetý, silný, plaziwý; lodyha přímá, 2—4' vysoká, wětewnatá, brázdowaná, jako ostatní díly nejlysejší; listy kořenowé kopinaté, na konci na tré klané, lodyhowé kopinaté nebo čárkowitokopinaté, přízubaté nebo nejcelejší, tupaunké; aubory drobné, wejčitozakulatělé, stopečkowané, na stopkách listnatých jednostranně hrozněné a dohromady dělající

latu odstálatu, dlahau; zákrowu lupeny wněšné podlahu-
hlé, wnitřní širokoeliptičné, wšecky tupé a mázdrowitě
obraubené; ježle nahé; kwěty krajní řřadé, samiči w
terči obojaké, pometáním waječnika jalowé. — Po Rusii
z gubernie chersonské až k Moři chwalinskému, w celé
Sibirii jižné až do Mongolska čínského. Kwěte w srpnu
až do září. ♃.

Zahradní popsaný odrodek wydává, třen jsa, zápach příjemný,
kořenný, chutná asi jako anyz, a potřebuje se co koření do jídel.
Peršané žwýkají jej při obědě, aby chuť k jídlu wzbudili. Též dává
se do octa; diwoký nemá ani západu ani chuti (A. inodora Willd. A.
Redowskii Ledeb. — Gmel. sib. 2. t. 59. t. 60. f. 1).

P. ladní. A. campestris Lin. Fl. dan. t. 1175. Engl.
bot. t. 348. Schk. t. 240. Hayn. 2. t. 9. Kořen mnoho-
letý; lodyhy dolejšek skoro křowitý, vypaustějící mnoho
wětwi, ježto jalowé jsauce dělají trs, kwětauí ale jsau
wzstaupawé, oblé, mělce brázdowané, latowitě rozwětwe-
né; listy hedwábnošediwé nebo lysé, obwodem přikrauh-
lowejčité, 2—3krát wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých,
hrotitých, lodyhowé dolení dole u wzniku ušaté nebo
protisečně zubaté, hoření sedawé, jednoduše protisečné,
nejhořejší přikwětní nerozdělené; aubory wejcowité,
lysé, jednostranné, přímé nebo nicí; lupeny zákrowowé
wejčité, po kraji mázdrowitě, wněšné kratší; kwěty krajní
řřadé, samiči, terčowé obojaké, pometáním waječní-
ka jalowé. — Na polích a pahrbcích neurodných po
celé Ewropě a w Sibirii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Chuti hořké; druhdy w lékařstwf se potřebowala.

P. modrawý. A. coerulescens Lin. Absinthium ma-
ritimum Moris. 3. s. 6. t. 1. f. 5. Duham. 1. t. 24. f. 5.
A. angustifolium Dod. pempt. 26. Podkeř wyháni wětwe
2střewičné, dlahé, přímé nebo položené, oblé, mělce
brázdowané, latowitě rozwětwené, plštnaté, olysající; listy
šediwopýřité, pak olysající, dolení podlahlokopinaté,
wyštěptané nebo rozdílně laločnaté nebo celé, tuhé, řř-
pikaté, ostatní listy kopinaté, tupé, wětewni čárkowito-
kopinaté; aubory podlahlowálcowité, 3kwěté, klasené,
na wětwich jednostranné a dohromady latu střewičnau i
delší dělající; zákrow z lupenůw wněšných kopinatých,
zelinných, ostrých, pýřitých, wnitřních podlahhlých, o-
straunkých, po kraji mázdrowitých, lesklých; kwěty obo-
jaké; ježle nahé. — Na pomůři adriatském a středo-
mořském. Kwěte w srpnu až do října. ♃.

Za času kwětení a zrání semen celý modrawč nabíhá. Wychwá-
luje se co neomylný lék protizimničný, což může býti, jelikož jest
hořký.

P. tatarský. A. *Santonica* Lin. *Wagn.* 2. t. 231. A. *Gmel. sib.* 2. t. 51. Semen sanctum Lob. ic. 756. Wzezření pelunu ladního, lodyha ale přímá, latovitě rozvětvená, přisedivá; listy dolní mnohokrát vyšťerbené: úkrojův čárkovitých, šedivých, hořejší nerozdělené: aubory přisedavé, ojedinelé, 5kwěté, na klasech jednostranných, ohnutých, listy drobnými, čárkovitými, nerozdělenými opatřených; zákrowy walcowité; ježle nahé. — W Tatarsku, Persii. ě.

Od toho sbírají se aubory, semenem škrkawičným nazwané.

P. bělokory. A. *Sieberi* Bess. A. *glomerata et glomerulata* Sieb. A. *Contra* Lin. Dolejšek křowitý vyhání wětwe přímé, 1—2střewičné, hranaté, korau bílau, tenkau, tečkowanau popnuté, latnatowětewnaté; listy tuhé, lysé, malé, lodyhowé poloobjímawé, 3—5dílné: úkroje prostředního vyšťerbeného, pobočních i s laloky na tré klaných, čárkovitých; wětwe latowé odstálé nebo rozewřené, wzsťaupawé, wětwičky kratičké, rozewřené, nesaucí klasy ze strbaulůw sotwa 1½" dlouhých, elipsowitých, sedawých, skrownokwětých; zákrow z lupenůw bradawičkowaných, šedých, tupých, wněšných okrauhlých, wnitřních podlahlých; ježle nahé; kwěty stejno-manželné. — Na polích w Palestyně. Kwěto w čerwnu. ě.

Aubory woní silně jako kafrem, chutnají ostře a hořce, a potřebují se proti hlistám (*Semen contra t. j. vermes S. Cinnae, Santonici*).

P. mnohowětewný. A. *inculta* Delile f. *aeg. ill.* t. 43. f. 2. Celý šedoplstítý; lodyha dole dřewnatá wypauští přemnoho rozeh zelinných, přimaunkých, přijednoduchých; listy rozhowé wšecky řapikaté, dwakrát vyšťerpané: úkroje čárkowitzopodlahlé; lata podlahlá, kytkowitá; aubory sedawé; podluhowaté, 1kwěté; zákrow z lupenůw wněšných, krátkých, tupých, plstítých, wnitřních čárkovitých, hnědých, mázdrowitých. — W Egyptu. ě.

Aubory jako předešlého rodu se potřebují a jmenují.

P. pomořský. A. *maritima* Lin. A. *palmata* Lapeyr. A. *maritima* Engl. bot. t. 1001 et 1096. *Fl. dan.* t. 1655. *Wood. med.* t. 122. Absinthium gallicum C. Bauh. Z dolejška dřewnatého wycházejí lodyhy zelinné, střewičné, oblé, brázdowané, jak listy a zákrowy šedoplstité, přímé, latnaté přimowětewné; listy střidawé, sedawé, obwodem wejčité, 2—3krát vyšťerbené: úkrojůw čárkowitzonitowitých, tupých, dolní u počátku řapiku ušaté, hoření sedawé, nejvyšší celé, někdy oplchající, lysé; aubory po-

dluhowaté; zákrow plstnatý, z lupenůw podlahuločárkowitzých, wnitřních mázdrowitých, wněšných kratších, zelinných; kwěty wšecky obojaké. — Na lukách a písčinách pomoršských w Pomořanech, Francauzích, Španielech. **h**.

Proměňuje se s aubory přímými, wětewi na konci nachýlenými (*A. maritima Willd.*); s aubory a wětewi přímými (*A. gallica Willd.*) a s aubory odwislými (*A. salina Spreng.*). We Francauzích sbírají aubory, kteréž *sanguenié* nebo *sanguenitá* jmenují, a proti hlistám užíwají.

P. chudokwětý. *A. pauciflora Stechm. A. Gmel. 2. t. 52. f. 1. 2.* Podkřowitý, přímý, zmládi huňatošediwý, dospělý olysalý, nad prostředkem latnatowětewnatý; listy dwakrát wyšterbené, krátkořapíčné: úkrojůw čárkowitzonitowitých, krátkých, směstnaných; lata kytkowitá, nejwětewnatější, přímá; aubory po wětwich shlaucené, přímé, 1—5kwěté; zákrow lupenůw tupaunkých, wnitřních mázdrowitých. — U Sarepty podlé Wolhy na stepu kurnumském, **h**.

Sbírají strbauly a proti hlistám potřebují.

P. alepský. *A. Vahliaua Kostelecký. Düsseld. 15. t. 10. A. Contra Vahl.* Keř dluhowětwy; smítky nesauci rozhy mnohé, krátké, odstálé, kwětauci a popnuté wlnau tenkau, bílau, snadně sešaulatelna; listy toliko na hořením dilu smítkůw a na rozhách příchomáčené, 2—3" dluhé, taktěž široké, na konci rozštipené na lalokůw 5, přečráních, auzkých a tupých, po straně ještě na dwa delší, lysé, šedozelené, žláznaté (což toliko sklem zwětšowacím patrno); aubory předrobné, na rozhách rozpostawené w klas nepřetržený, bezlistý; zákrow lupenůw 10—15, waječných, tupých, hladkých, powypuklých, na hřbetu žlutými žlazami opatřených, po kraji proswítawých; kwěty u prostřed 3—4, na kraji 1—2, samičí. — W Persii. **h**.

Od něho sbírají se aubory, a proti hlistám užíwají (*Semen contra levanticum*).

P. židowský. *A. judaica Lin. Düsseld. 15. t. 9. Wagn. t. 233.* Křowitý, šediwoplstítý; listy na lodyhách jalowých nejcelejší, na lodyhách kwětaucích, 2střewiůných drobné, dolní řapíkaté, hoření sedawé, wšecky obwejité, zejkwané nebo laločnaté; aubory polokulowaté, nicí, na koncech wětwowých hrozněné, dohromady dělající latu obširnau, dluhau; lupeny wněšné waječné, tupé, plstnaté, wnitřní zaokrauhlé, mázdrowité široce obraubené; koruny nežláznaté. — W pustinách Egyptu, Palestyny, Arabie, Numídie. **h**.

Aubory toho jako předešlého rodu se potřebují, ačkoli k nám se nepřivázejí.

P. dřewinka. A. Abrotanum Lin. Plenk t. 609. Hayn. 11. t. 22. Düsseld. 15. t. 11. Wagn. 2. t. 223. Brotan Mat. Háj. 199. b. — Wes. 236. c. Brotan, dřewinka, boží dřewce. Kříček přimaunký, třebas zvýší muže; wětwe přímé, oblé, brázdované, pýříčkované, hustolisté, staženě latněné; listy střidawé, sedawé, obwodem wejčité, doleni dwakrát, hoření jednoduše wyštěrbené; úkroje jakož i listy nejhořejší příkwětní wlasowité, prodlažené, tupaunké, wezpod pýřité; aubory zakulatělé, šediwé pýřité, nici; zákrow lupenůw wejčitokopinatých, ostrých, přizelinných, wnitřních obwejitých, po kraji mázdrowitých; kwěty wšecky obojaké; jezle nahé. — Na pahrbcích jižné Ewropy. Kwěte w srpnu a září. ♀.

U nás w zahradách obyčejný a oblíbený. Celý woní přjmemně a chutná kořením. Jindá se potřebowal wíce w lékařstwí nežli nyní.

P. šediwek. A. pontica Lin. Jacq. aust. t. 99. Hayn. 2. t. 10. Düsseld. 15. t. 13. Pelyněk pontský nebo šediwek Mat. Háj. 198. — Wel. 233. Nechrast, nechrest, šediwek. Kořen plaziwý, wyháni několik lodyh přímých, 1—1½' vysokých, někdy tuhých, hranatých, běloplstnatých; listy střidawé, sedawé, obwodem wejčité, na rubu šedoplstnaté, na lici lysé anebo pýřité, dwakrát nebo třikrát wyštěrbené: úkroje husté, jakož i listy nejhořejší příkwětní a jednoduché čárkowitzé, ostraunké; aubory šediwé, zakulatělé, nici, na wětwičkách jednostranně hrozněné, dohromady dělající latu staženau, kopinatou, třebas 6" dlahau; zákrow lupenůw wněšných kopinatých, zelinných, wnitřních podlahých, tupých, po kraji a na konci mázdrowitě obraubených; kwěty krajní samiči, w terči obojaké, aurodné. — Na pahrbcích wyslunných Ewropy prostředni z Francauz až do Ukrajiny, též w Taurii, Iberii a Mauritanii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Potřebuje se jako pelun obecný; ačkoli jest slabší.

P. černobýl. A. vulgaris Lin. Blak. t. 431. Plenk t. 606. Engl. bot. t. 978. Hayn. 2. t. 12. Düsseld. 15. t. 12. Černobýl Mat. Háj. 255. — Wel. 302. Černobeyl. Kořen mnoholetý wypauští 1 nebo několik lodyh třebas co muž vysokých, přímých, latowitě wětewnatých, oblých, brázdowaných, lysých, někdy tmawonachových; listy střidawé, sedawé, obwodem obwejité, na rubu běloplstnaté, na lici lysé, sytě zelené, protisečné: úkrojůw kopinatých, střihamozubatých, ostrých, dolejších

malých, hoření protisečné: úkrojůw celých, nejhořejší nerozdělené, kopinaté; aubory wejcowité nebo podluhowaté, nejkratšeji stopečkowané, nici, pak přímé na wětvičkách klasaté a dohromady dělající latu někdy 2-střewiánau, přimau, staženau, kopinatau; zákrowu huňatého lupeny wněšné kopinaté, zelinné, wnitřní podlahločárkowité, tupé, mázdrowitooobraubené; kwěty nahé, krajní samiči, terčowé obojaké, aurodné; ježle nahé. — Na polích Ewropy, Afriky sewerné, Lewantu, Sibirie. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Obzwláště kwěty, třeny jsauce, přšjemně zapáchajš, protož i wršky kwětaucí co koření dáwajš se do hus péci se majšcích; w lékařstwi wršky kwětaucí a kořen potřebujš.

P. libězný. A. grata *Wallich.* A. vulgaris *Burm. Rheed.* 10. t. 45. Podkřowitý, přímý; listy na rubu běloplštnaté, protisečné, hoření na tré klané, nejhořejší a wětewní nerozdělené, jakož i laloky podlahlé, tupé, hrotité, nejdolejších přízejkowané; aubory podluhowaté, klasatolatněné; lata listnatá, odstáwající; hrozníčky mladši nachýlené; zákrowy mladé pýřité, lupenůw wněšných, zelinných, ostrých, wnitřních tupých, mázdrowitých; koruny nahé. — W Indii wýchodní. ♀.

Z platí jeřt dělajš moxu.

P. moxa. A. Moxa *Decand.* Absinthium Moxa *Bess.* Křiček; listy šediwé, pak olysající, dwakrát wyštěptané: úkrojůw čárkowitokopinatých, tupých; aubory asi 2" w průměru široké, kulowaté, nici, hroznatolatněné, na stopečkách obyčejně dvojčatných, jednoho předlahuženého, druhého zkráceného; lupeny zákrowowé řa konci mázdrowitě obraubené; koruny lysé, na ježli chlupatém. — W Čině. ♀.

Lindley dř, že z toho rodu dělajš Čťiané swau moxu w hojictwí užitečnau.

P. obecný. A. Absinthium *Lin. Plenk t. 608. Engl. bot. t. 1230. Hayn. 2. t. 10. Düsseld. 10. t. 22. Wagn. 2. t. 145. 146.* Absinthium vulgare *Blak. t. 17.* Pelyněk obecný *Mat. Háj. 197.* — *Wel. 232. c.* Pelun, pelyn, peluň, pelynek, pelyněk, peluňka, pelynka, polyněk, polýnek. Kořen maoholetý, wypauští několik lodyh přímých, 3—4' vysokých, latnatowětewnatých, oblých, brázdowných, šedohedwábnatých; listy střidawé, řapikaté, obwodem okrauhlowejčité, obak šedohedwábnaté, dolení 3krát, hoření dwakrát wyštěrbené: úkrojůw kopinatých, tupých, přízubatých; listy příkwětní nejhořejší podlahlokopinaté, tupé, nerozdělené; řapíky listůw na lody-

hách neurodných, delší nebo zdělí čepele listové, na květaucích ale kratší; aubory zakulatělé, asi 1½" w průměru široké, nici, na stopečkách kratších, na větvičkách jednostranné, dohromady latu kopinatou odstálaunkau dělající; zákrow šedohedbáwnatý: lupenůw wněšných kopinatých, na samém konci mázdrowitých; ježle chlupaté; květy všecky obojaké. — Na místech neurodných, wyslunných Ewropy, Taurie, Sibirie, do Mauritanie a Ameriky sewerné přenešený. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Nač zapáchá silně a nepřijemně; chutná přehořce; w lékařstwí welmi wážená k sření a wpuzení hlíst.

WRÁTYČ. TANACETUM. WURMKRAUT.

Aubor hned stejnomanzelný, hned různomanzelný, květy totiž w paprsku samiči jednořadé, často 3—4zubé. Ježle nadduté. Zákrow zwonkowitý, střechowitý. Koruny w terči 4—5zubé. Nažka sedawá, hranatá, lysá s terčikem nadplodním welikým. Chmýr buď žádný, buď mázdrowitý, wěncowitý, malý, hned celý, hned stejně zubatý, hned nestejný, na wněšné straně patrnější.

W. obecný. T. vulgare Lin. Blak. t. 464. Lam. t. 696. f. 1. Plenk t. 611. Hayn. 2. t. 6. Düsseld. 1. t. 12. Wrátyč Mat. Háj. 272. — Wel. 319. Kořen mnoholetý wyháni několik lodyh 3—4' vysokých, přímých, oblých, hranatých, lysých, obyčejně nachem naběhlých, nahoře wětewnatých; listy lysaunké, sedawé, střidawé, obwodem podlahlokopinaté, přetržené wyštěptané: úkrojůw kopinatočárkowitě wyštěptaných: úkrojkůw kopinatých, na dolním kraji zpilowaných; aubory polokulowaté, 4" široké, nejlysejší, ropostawené w chocholík nahoře rovný; zákrow lupenůw wněšných kopinatých, wnitřních podlahhlých, mázdrowitě obraubených, dlauhých co květy trubkowité, jichž krajní jednořadé, 3zubé, samiči, terčowé ale samčí, 5zubé. — Podlé cest, řek Ewropy celé a Taurie. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Zapáchá silně a nepřijemně, chutná hořce; že prý zahání blechy a stfunky; w lékařstwí hlawně proti škrkwkám. W zahradách jest odrodok, jehož listy kadeřawé obwodem širokovejčité, přetrženě wyštěrbené, úkroje obwejtikopinaté s úkrojky obwejtíjmi kolem pilowanými.

SMIL. HELICHRYSUM. STROHBLUME.

Aubor mnohokvětý, hned stejnomanzelý květy trubkowitými, obojakými, 5zubými, hned různoman-

želny kwěty w paprsku řadými, často přeskrownými, autými, samičími; zákrow střechowitý, z lupenůw mázdrowitých, wnitřních klímawých nebo paprskujících. Ježle ploché, bezplewné, hned hladké, hned tabulkowané, hned třísnaté. Nažky bezzobanné, sedawé, tabulkau ukončené. Chmýr řadý, ze štětín přišerpiwých, (někdy perowitých).

S. listenatý. H. bracteatum Willd. Xeranthemum br. Vent. malm. 2. t. 2. Dwauletý neb podkřowitý; lodyha přímá, $1\frac{1}{2}$ —2' vysoká, wětewnatá i s listím pýřitošerpiwaunká: listy střidawé, sedawé, kopinaté nebo čárkowité, vykrajowané, zakončité, co tráwa zelené; aubory ojedinelé, konečné, 1— $1\frac{1}{2}$ " w průměru široké, obklíčenné listenem 1 nebo několika buď nahé; zákrow lupenůw nejlysejších, wněšných krátkých, wejčítých, přetupých, čerwenawě hnědých, prostředních předlauhých, kopinatých, paprskowitě rozšířených, ryzých, pořidku bělawých, lesklých, nejwnitřnějších krátkých, zakončítých; terč auborowý tmawě žlutý. — W Nowém Hol-landu. Kwěte w čerwnu až do září. **h. ō.**

U nás w zahradách dost obyčejný.

S. píseční. H. arenarium Decand. Gnaphalium arenarium Lin. Fl. dan. t. 641. Hayn. 3. t. 6. Sturm f. 38. Plesniwec. Mat. Háj. 318. — Wel. 377. Radostka. Kořen mnoholetý, dřewnatý, wětewnatý; nař celá bělowlnatá; lodyhy zelinné, přímé, nahoře wětewnaté, oblé, brázdowané, 1' vysoké; listy sedawé, střidawé, tupé, nejcelejší, dolení obwejitopodlauhle, hoření kopinatočárkowité; chocholík konečný, složený, naddutý; aubory zakulatělé, zwící wikwe; zákrow žlutý, lesklý, z lupenůw podlauhých, tupých, mázdrowitých, poddutých, co terč dlauhých anebo málo delších; kwěty wšecky obojaké; chmýr zažlutlý, na konci šerpiwý. — Na místech písčítých, po Ewropě prostřední, w Taurii, Persii. Kwěte w lipnu a srpnu. **h.**

Sličná rostlina w zahradách našich místo zastuhující. Jindá proti auplawici se potřebowala (flores Stoechadis citrinae).

S. wonný. H. Stoechas Decand. Gnaphalium Stoechas Lin. Blak. t. 438. Barr. ic. t. 278. 409. 410. Stoechas citrina praestantior Mat. Wel. 377. Polokříček nejwětewnatější, rozestřený, vypauštějící mnoho rozeh přímých, oblých, běloplštnatých, asi 1' vysokých; listy střidawé, sedawé, čárkowité, po kraji podwinuté, tupé, na rubu běloplštnaté, na lici někdy také plštnaté; chocholík zakulatělý, složený, hustý; aubory asi co hrácl

bohatý veliké, obwejcovitě, krátkostopkaté; zákrow lupenůw nejwněšnějších wejčítých, wnitřních podlahulých, nejwnitřnějších kopinatých, wšech ostraunkých, mázdrowitě obzwláště na konci obraubených, bledě žlutých, terč nepřesahujících; nažka nejdrobněji pupenečnatá; chmýr ze štětín šerpiwých. — Na skalách a w písku pomořských, podlé Oceanu z Armoracie až do Lusitanie, na březích středomořských. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Listy mnuté líbezň zapáchají. Druhdy se potřebowal proti auplawici.

PROTĚŽ. GNAPHALIUM. RUHRKRAUT.

Aubor mnohokwětý, různomanželný: kwěty wšecky trubkowité, w paprsku mnohořadé, samičí, nejautlejší, w terči obojaké; zákrow wejcovitý, často zdělí terče, z lupenůw střechowitých, přitlačených, příproswítawých. Ježle ploché, docela nahé. Prašniky dole žstětinné. Nažky oblé nebo oblaunké, připupenečnaté. Chmýr 1-řadý ze štětín šerpiwých.

P. wida. G. *Vira-vira* Moll. *Elichrysum Feuill.* 3. t. 13. f. 2. Letní a celý běwně bělowný; lodyh z krku wíce wzstaupawých anebo přímých, jednoduchých; listy podlahlokopinaté, nejdolejší dole ztenčené, lodyhowé ztenka a krátka dolů běžících, hořejší hrotem přio páleným špidlaté; aubory na konci wětwiček shlaučené; příkrow přízwonkowitý: lupenůw bělawých, mázdrowitých, lysých, zakončítých; kwětůw obojakých 4—5, samičích 30—35. W Chíli na pastwinách skalnatých. ☉.

Kreolowé rostliny té welmi sobě wází, užíwajíce ji proti zimnici a k wyhnání potu; obyčejně dělají z ní thé.

P. lesní. G. *sylvaticum* Lin. G. *rectum* Smith. *Fl. dan.* t. 1229. Kořen mnoholetý wypaustí jednu nebo wíce lodyh přímých, jednoduchých, tuhých, hustě běloplstnatých, $\frac{1}{2}$ —1' vysokých; listy obak běloplstnaté, na lici pak olysající a zezelenající, kořenowé kopinaté, zponenáhla w dlahý řapík ztenčené, lodyhowé wzhůru se zkracující, čárkowité; aubory z úžlabička nejhořejších listůw vynikající a klas hustý dělající; zákrowu lupeny wněšné kopinaté, plstnaté, třikrát kratší auboru, následující jsau wšecky mázdrowitě, obzwláště na konci, obraubené, rusé, lesklé: prwní jich wejčité, ostré, skoro třikrát kratší zákrowu, pak jsau podlahulé, tupé, nejwnitřnější čárkowité, tupé, co auborek dlahé. — Na

wřesowištích, pastwinách suchých, lesnatých, po Ewropě a Sibiři. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

BĚLOLIST. FILAGO. FILZKRAUT.

Aubor mnohokvětý, různomanželný; ježle prodlaužené, niřowité, sotwa na konci rozšířené, tedy zákrowu lupeny střechowité, aniž od plew ježlowých rozeznatelné, wnitřní mázdrowité. Kwěty mezi plewami ojedinelé, samiči niřowité, sotwa na konci zubaté. Kwěty konečné nebo středni, nejmnožší samiči, niřowité, někdy obojaké, někdy jalowé, trubkowité, 4—5zubé. Nažky oblé. Chmýr kwětůw středních ze štětín niřowitých, pokrajních žádný nebo rozdílný.

B. obecný. *F. germanica* Lin. *Schk. t.* 266. *Sturm f.* 12. *Gnaphalium germanicum* Huds. *Impia Plinii Mat. Wel.* 305. Chlupina. Zelina šedoplštnatá; lodyha přímá nebo rozestřená, zwýši jednoho prstu nebo pidi, střidawě wětwnatá, nahoře sochatá; listy čárkowitokopinaté, někdy podlauhle, někdy málo plštnaté, sedawé, kratičce zakončité; aubory (6—7) skoro pětihrané, shlaučené w rozpoře lodyhowé nebo na konci wětwowém; zákrow lupenůw barwy žlutoslámowé, wněšných osinatých, wnitřních zakončitých; kwěty samiči mnohořadé, mezi plewami w pěti řadách rozpostawené; chmýr kwětůw wněšných žádný, středních samičích a obojakých lřadý. — Na polích, rolich, podlé cest po celé Ewropě a nyní okolo Nowého Boraka po Americě sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Nať slauží k ucpání běhawky u dět.

B. rolní. *F. arvensis* Lin. *Gnaphalium arvense* Lam. *Sturm. f.* 38. *Fl. dan. t.* 1275. Chlupina. Z kořena letního wystupuje lodyha přímá, střewičná, latowitě rozwětwná, wětwi přímých, přijednoduchých, jako listy hustě šedowná; listy sedawé, střidawé, kopinaté, černým hrotičkem špidlaté; auborůw 3—6 shlaučených, konečných a pobočních, sotwa klasených; zákrow lupenůw stejných, kopinatých, bělawých, po kraji mázdrowitých, ostrých, wně šedowných, tupaunkých a pak olysajících. — Na rolich a polích písčitých w Ewropě a Lewantu. Kwěte w lipnu a srpnu ☉.

Užitek jako předešlého.

PLEŠIWEC. ANTENNARIA.

Aubory mnohokvěté, dvojdomé anebo přidwoj-

domé. Ježle nadduté, buňkované. Zákrow z lupenův střechovitých, na konci barvených nebo přimázdrowitých. Koruny trubkovité: samičí nitovité, na patero klané. Prašníky napolo čumící, dole 2štetinné. Čnělka kwětův samičích na konci na dvě klaná, samčích jednoduchá nebo sotwa na dvě klaná, pometawá. Nažka oblaunká. Chmýr řřadý, kwětu samičího ze štetin nitovitých, kwětu samčího ze štetin na konci kejowitých.

P. obecný. A. dioica Gaert. t. 167. f. 3. Gnaphalium dioicum Lin. Bull. t. 325. Engl. bot. t. 267. Sturm f. 38. Hayn. 6. t. 6. Kořen mnoholetý vypauští z krku výběžky prostřené, kořenějící; lodyhy přímé, zwýši prstu nebo pidi, nejjednodušši, běloplstnasé; listy kořenové obwejitokopistowité, řřapikaté, na rubu běloplstnaté, na lici huňaté, pak olysjící, ukončené černým hrotičkem kratičkým, lysým; listy lodyhowé přistejné, čárkowitzokopinaté, k lodyze přitlačené, obak běloplstnaté, jako kořenové hrotité; chocholík konečný, jednoduchý, hustý; zákrow lupenův podlahločárkowitzých, tupých, na konci dlauze mázdrowitých, lesklých, samičích různových a trochu delších, šerpiwaunkých, samčích trochu kratších a širších, bílých; chmýr samičí štetinatý, šerpiwaunký, čerwenawě bílý nebo bílý, delší zákrowu, samčí zdělí jeho, kejowitý, šerpiwý, bílý. — Na pastwinách suchých, po Ewropě, Taurii, Persii, Sibirii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. †.

PROTAŽITKA. GYNEURA.

Aubor mnohohlawý, stejnomanzelný: kwěty trubkovité, 5zubé. Zákrow wálcowitý, řřadý, dole (obyčejně) několika listenci šidlowitými obkličenný, složený z lupenův čárkowitzých, ostrých, po kraji mázdrowitých. Ježle ploché, buňkované, kraj buněk hned nejkratši, hned třisnitý. Trubka korunowá dole rohowá. Čnělka ramének prodlauzených w přiwěsek dlauhý, mrtnatý, často čnějící. Nažka oblaunká, čárkowaná, bezzobanná. Chmýr mnohořřadý, ze štetin nitovitých, sotwa fauskowaných.

P. výběžkatá. G. sarmentosa Decand. Cacalia sarmentosa Blum. C. reclinata et cylindrica Wall. Nepochybně C. procumbens Lour. a Sonchus volubilis Rumph 5 t. 103. f. 2. Kořen mnoholetý, wřhání lodyhu lysau, pnulau, oblau s wětewemi přihranatými; listy eliptičné, zakončité, dole sotwa zaužené, zubaté, dolení krátkořřa-

pikaté, 2—3" dlouhé, 9—10" široké; aubory 6" dlouhé, po 3—5 na větích laty běvné; zákrow walcowitý, 8—10 lupenný, skoro zdělí kwětůw a třikrát delší listenůw šidlowitých; nažky oblé, autlé, lysé; chmýr bělostný, skoro zdělí koruny. — We křowistich Indie wýchodni, Žáwy, Kočičiny. ♃.

Kočičináné nat její mají za zeleninu zdrawau a obľbenau.

P. bulwatá. *G. bulbosa* *Hook et Arn.* *Cacalia bulbosa* *Lour.* Bulwa čili hliza zakulatělá, bružlatá, mnoholetá; lodyha 1/2 střewičná, přinahá, přímá, oblá; listy kořenowé podlauhlé, řapikaté, lyrowité, zaubkowané, přídužnaté; lata z auborůw nemnohých; zákrow walcowitý, obklíčeny listenci s niťowitými, běwnými; koruny ryzé s trubkau nafauknutau; blizny dlouhé, přímé. — W Kočičině a Čině. ♃.

Dělají z ní obkladky obměkčující a rozhánějící; též šťáwu čerstwau potřebují.

MILOSTNA. EMILIA. EMILIE.

Aubor mnohokwětý, stejnomanzelný; kwěty trubkowité o 5 lalocích čárkowitých, prodlažených. Ježle ploché, sotwa buňkowané. Zákrow wejčitowalcowitý, řadý, bezlistenný, z lupenůw čárkowitých, po odkwětení podhnutých. Čnělka ramének ukončených homolí kratičkau mrtnatau. Nažky podlauhlé, šhrané, po hranách brwito-mrtnaté. Chmýr mnohořadý ze štětůw niťowitých, sotwa fauskowaných.

M. mléčolistá. *E. sonchifolia* *Decand.* *E. purpurea* *Cass. dict. sc. nat. t. 91.* *Cacalia sonchifolia* *Lin. Murr. com goet. n. 3. t. 7.* *Muel-Schavi Rheed. 10. t. 68.* *Sonchus amboinensis* *Rumph 5. t. 103. f. 1.* *Zelina* přisiwá, welmi proměnlivá; lodyha přímá nebo rozestřená, jednoduchá nebo wětewnatá, lysá nebo příchľupatá; listy dolení lyrowité nebo obwejčité, zubaté, dole ztenčené, hoření kopinaté, dole srdčité nebo střelowité, lodyhu wíce méně objímající, na uších tupých přízaubkowané, lysé nebo chlupy řídkými obzwláště na žile potrausené; chocholiky ze skrowných auborůw konečné, dlouhostopkaté; zákrow bezlistenný co kwěty (30—50) nachowé nebo pomarančowé nachowé dlouhý. — W Indii wýchodni, na Tymoru, w Čině a d. ☉.

Indowé netoliko nat její jedí s jinými pokrmy, anobř jí sobě w lékařstwí welmi wáží, obzwláště šťáwu z ní wytlačenu. U nás w zahradách welmi obyčejná.

PRHA. ARNICA. WOLVERLEI.

Aubor mnohokvětý, různomanželný: květy w paprsku lřadé, samiči, jazykowitzé, w terči obojaké, trubkowitzé, 6zubé. Zákrow zwonkowitzý, 2řadý, z lupenůw čárkowitzokopinatých, stejných. Ježle třisnaté, chlaupkowané. Trubka korunowá srstnatá. Kypty tyčinek někdy w kwětech jazykowitzých. Čnělka w terči ramének dlauhých, uřatých a dlauhau homolí ukončených. Nažka někdy walcowitzá, obak ztenčená, přížebnata, srstnataunká. Chmýř lřadý, z lupenůw hustých, tuhých, fausko-wanošerpiwých.

P. chlumní. A. montana Lin. Fl. dan. t. 63. Schk. t. 248. Sturm f. 34. Hayn. 6. t. 47. Angelský traňk Mat. Háj. 277. Wel. 324. Prha; šlakowé kořeni. Kořen mnoholetý, jakoby ukausnutý, úkosný, z dolení strany mnoho mrcasů paušřející; lodyha přímá, 2—3' vysoká, nejjednodušši nebo málowětewná, přeskrownokwětá, pyřitá nebo nahoře žláznatohuňatá; listy kořenowé podlauhlobwejité, tupaunké, skoro celé, 3—5žilé, sedawé; listy lodyhowé střičné, mnohem menši, wejčítopodlauhlé, až i kopinaté, ostré, nejhořejši někdy střidawé; aubory ojedinelé, na konci lodyhy a wětwi asi 2" w průměru široké, přinici; terč a paprsky ryzé; nažky černohnědé. — Na lukách wyšřich Ewropy prostředni a sewerné až na Alpy, sewerněji na lukách rašelinatých. — Kwěte w čerwnu až do srpna. †.

W lékařstwí potřebuj kořen, list a obzwlášře kwěty hned se chmýřem hned bez něho, jmenowitě jazykowitzé, které drahé jsauce porušřij se rozdlňnými kwěty žlutými.

KAMZIČNÍK. DORONICUM. GEMSWURZEL.

Aubor mnohokvětý, různomanželný: květy w paprsku samiči, lřadé, jazykowitzé, w terči obojaké, trubkowitzé, 5zubé. Zákrow málořadý z lupenůw čárkowitzých, ostrých, stejných. Ježle nadduté, bezplewé. Čnělka w terči ramének uřatých, na konci kysřnatých, w paprsku krátkých, tupých. Nažky hezzobané, bezkřidlé, podlauhločihowitzé, brázdownané, w paprsku holé, w terči se čimýřem mnohořadě šřětinatým.

K. srdčitý. D. Pardaliches Lin. Jacq. aust. t. 350. Schk. t. 249. Sturm f. 21. Hayn. 6. t. 21 Engl. bot. t. 2645. Woměj l. Mat. Wěl. 391. Kořen mnoholetý, hlizowitzý, na krku holý, wpaušřející ze strany wřeběžky podzemni tenké, prodlauzené, na konci pak tlustnauči listnaté

a opět výběžky vyhánějící, a ze zpodu mrcasy; lodyha přímá, 2—3' vysoká, jednoduchá, oblá, brázdovaná, jako ostatní díly zelené srstnatá; listy kořenné a nejdolejší lodyhowé hluboce srdčité, ostře a hrubě zubaté, na řapíku dlouhém, dole poševnatém; lodyhowé ostatní sedavé, vejčité, nebo podlauhlé, dole hluboce srdčité a objímavé; aubor 1, nejvýš 3 (v zhradách třeba 8—10), konečné na předlaulé stopce, pokračováním lodyhy jsaucí, 2 $\frac{1}{2}$ " v průměru široké; lupeny zákrowové dlouhé, čárkowitzkopinaté, srstnaté chlupami na konci žlázku nesaucími; paprsek a terč žlutý; ježle huňaté. — Na chlumech po Evropě. Kwěte w květnu a čerwnu. ♀.

Wonf a chutná kořením; užívá se jako prha, tolikože slabší.

HAWEZ. CACALIA, PESTWURZ.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty wšecky trubkowité, na patero klané, obojaké. Zákrow jednořadý, 5—30 lupenný, nemnohými listeny dole obkličěný. Ježle bezplewé. Čnělka ramének zkončených homolkau krátkau, dole přimrtnatau. Nažky podlauhlé, bezzobané, lysé. Chmýr řadý z mnoha štětín tuhaunkých, šerpiwaunkých.

H. šipatá. *C. hastata* Lin. *Senecio Gmel. sib. 2. t. 66.* Kořen mnoholetý, vypauští lodyhu příjednoduchau, jiním silným poprášeňau; listy šipowitotrojlačné, zubaté, dole klinowitě ztenčené w řapík; brozny latěné přibezlisté; stopky chlupatopýřité; aubory nachýlené bezpaprskowé; zákrow z lupenůw 8—10 skoro co terč dlouhých složený a nemnohými listeny obkličěný; kwěty (asi 5) bílé s prašníky černawými. — W Sibirii, ♀.

Kořen silně počištuje dolem a tudýž w Sibirii proti mnohým chorobám se potřebuje; též proti čemě se wychwaluje.

ŠRAMATKA. KLEINIA. KLEINIE.

Aubor mnohokwětý, bezpaprskowý, skoro wždycky stejnomanzelný; kwěty wšecky trubkowité, 5zubé. Ježle ploché. Zákrow řadý, mnoholupenný, drobnými listy obkličěný. Čnělka ramének homolí krátkau dole brwitau ukončených. Nažky bezzobané. Chmýr štětinatý, přišerpiwý, mnohořadý.

Š. oleandrolistá. *K. nerifolia* Hawk. *Cacalia Kleinia* Lin. *Decand. grass. t. 12.* *Cacalianthemum* Dill. *elth. t. 54.*

f. 2. *Wenm. phyt.* 276. Keř dužnatý, přímý, wětwnatý, 6' vysoký, s wětwezi oblými, bradawičnatými, tu a onde klaubnatými; listy jako oleandrowé, kopinaté, prodlažené, ploché, u prostřed žilnaté, nejcelejší, co ročně padající a po sobě ná wětwich šrámy ploché, okrauhlé zůstawující; stopky úzlabičkové nebo skoro konečné, listu kratší, na konci chocholičené; zákrow bezlistenný z lupenůw s zakončitých; kwětůw s zákrowu delších, bělawých, s prašniky žlutými; nažky nejlysejší se chmýrem nejdelsím. — Na ostrowech kanarských a Předhoří dobré naděje. \bar{h} .

Listy třené zapáchají jako bolehlaw a w horkých krajinách se potřebují proti malomocenství.

S. *čarkovaná*. K. *anteuphorbium Decand. Cacalia anteuphorbium Lin. Ante Euphorbium Dill. elth. t. 55. f. 2. 3.* Keř nejlysejší, dužnatý, přímý, 8—12' vysoký, wětwnatý, listy wejčítopodlauhlé, ploché; řapík dole trojí žilau prodlažený; aubory ojedinelé, krátkostopkaté; zákrow z lupenůw zakončitých, co kwěty dlauhých. — Na Předhoří dobré naděje. \bar{h} .

Měli ji za prostředek proti klejoprskyřici euforbiowé.

STARČEK. SENECIO. KREUZKRAUT.

Aubor mnoholhawý, stejnomanzelný nebo různomanzelný, kwěty w paprsku jazykowitzé, samiči. Zákrow 1řadý, hned nahý, hned obkličěný listy. Ježle bezplewé, nahé nebo buňkowaté. Čnělka kwětůw obojakých s raménkoma ufatýma, na samém konci kystnatýma. Nažka bezzobaná, bezkřidlá, oblaunká nebo brázdnatohranatá. Chmýr mnohořadě chlupatý, padawý, ze štětín rovných, přistejných, nejtenších, sotwa šerpiwaunkých.

S. *obecný*. S. *vulgaris Lin. Blak. t. 132. Fl. dan. t. 513. Hayn. 8. t. 10. Engl. bot. t. 747.* Přímětné koření menší *Mat. Hij. 344. — Wel. 411. D. Lomihnat.* Kořen letní vyhání lodyhu přímou, $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ vysokou, jednoduchou nebo wětwnatou, obyčejně lysou; listy lysé nebo pawučinowlnaté, protisečné, zubaté, dolení w řapík zaužené, hoření dole ušaté a objímawé uštoma zdalenýma podlauhlýma, tupýma, nestejně ostrozubýma; aubory malé bez paprsku, na chocholiku směstnaném rozpostawené nebo roztraušené, dřiw rozvíti nicí; zákrow ufatomolowitý, dole obkličěný listy krátkými, přitlačenými, jako lupeny zákrowowé na konci osmahlýma nebo zelenými; kwěty žluté, stejné; nažky čarkované, po žilách nejkratšeji pyřičkované; chmýr zdělí koruny. — Na

rumu a obděláné půdě skoro po celé Ewropě, Africe sewerné, prostřední a sewerné Asii a nyní také w Americewerné. Kwěte skoro pořád. ☉.

Rostlina ta, před časy w lékařství welmi wážená, nedáwno opět wychwalována byla. Aubory jsau zamilowaný zob ptačí, obzvláště kanárčí.

S. přímětník. S. Jacobaea Lin. Engl. bot. t. 1130. Schk. t. 267. Přímětné koření wětši Mat. Háj. 343. b. Kwět sw. Jakuba Mat. Wel. 411. D. Kořen ozimý, jako by ukausnutý, mrcasatý; lodyha přímá, 3—4' vysoká, wětewnatá, oblá, lysá nebo pawučinowlnatá; listy kořenowé a lodyhowé dolní řapíkaté, podlahloobwejitě, dole ztenčené, lyrowité, lodyhowé ostatní auškem mnohodilným objímawé, lyrowitě protisečné: osy celé; úkrojůw rozewřených, podlahhlých, širších aneb užších, zubatých nebo skoro protisečných, napřed dwojdilných, s úkrojky a zuby bradawičkau ukončenými, na líci sytě zelené, na rubu přebledě zelené; chocholik přímý, mnohoauborný; stopečky listenci čárkowitými řídce šupinaté, jichž 1 nebo wíce přitlačených, nejmenších, auborek dole obkličuje; zákrow přízwonkowitý, lupenůw kopinatých, mázdrowitě obraubených, na konci brwitých, terče kratších, pod koncem skwrnatých anebo stejnobarewných; paprskůw 10—12, rozložených, podlahločárkowitých, jako terč žlutých; nažky w paprsku nejlysejší, w terči stětinatošerpíwé; chmýr zděli koruny. — W plotech, krowištích, na lukách, místech neobděláných po Ewropě a Sibíři. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Chuť náhořké jest a potřebowal se jindá w lékařství.

S. wýtečný. S. Pseudoelegans Less. Senecio elegans Thunb. Bot. mag. t. 238. S. elegans β. Lin. Kořen letní ozimý nebo mnoholetý; lodyha zelinná nebo dole podkřowitá, 1½—2' vysoká, přewětewnatá; listy střidawé, auškoma střihanýma objímawé, po kraji podechlipnuté, dolní w řapík zaužené, wyštěptané: úkrojůw obak po 3—4 tupě chobotnatopilowaných, ano i příprotisečných, úkroje konečného přikrauhlého, trochu wětšého, listy hoření čárkowitopodlahlé, protisečné, nejhořejší nad dolejškem střihaným celé; aubory ¾—1" w průměru široké, běwně chocholičené; stopečky s němnohými listeny; zákrow walcowitý, listenečnatý, z lupenůw na konci obyčejně osmahlýh; paprsky nachowé, řídko růžowé nebo bílé; terč žlutý. — Na Předhoří dobré naděje. ☉, ♂, ♀.

U nás v zahradách obyčejný, ačkoli jméno následujícího nosí; květy terčové bývají někdy jazykovité.

S. výborný. S. elegans Lin. Comm. amst. 2. t. 30. Podobá se předešlému. Zelina malowětwná; listy řapíkaté, lysaunké, vyštěptané: úkrojuw obwejšitých, tupých, tupě chobotnatozubatých; stopečky nahé; zákrow bezlistenečný; paprsky též nachové; květy terčové žluté, někdy na konci nachové. — Roste tamtéž. ☉.

S. saracenský. S. saracenicus Lin. Jacq. aust. t. 186. Reichenb. ic. 3. t. 468. Lodyha přímá 5—6' vysoká, oblá, brázdovaná, nahoře wětwnatá a pawučinowlnatá; listy lysaunké nebo šerpiwaunké, podlahkopynaté, nejostřejší, stejně pilované zubami nejostřejšími welnutými, dolní zúžené w řapík křídlatý, hoření dolejškem rozšířeným sedawé; chocholík mnohoauborný, konečný; stopky někdy pawučinowlnaté, bezlistenné, krátké; listence podauborní mnohé, kopinatočarkowité, ostré, trochu kratší zákrowu čihowitowalcowitého, složeného z lupenůw 12—15 kopinatých, lysých anebo pýřitých, na konci ostrém wlnatých; kwětůw jazykowitých 3—7 jakož i terčových 25—30 žlutých; nažky lysé; chmýr dříwe zdělí terče pak trochu delší; wždýcky delší zákrowu. — Na lukách chlumních po celé Ewropě. Kwěte w lipnu až do září. ♀.

Kořen silně woní. Před časy listy jeho a následujících w lékařství se potřebowaly wně a wnitř.

S. hajní. S. nemorensis Lin. Jacq. aust. t. 184. (kromě listu wedlé wykresleného). — *obs. bot. t. 65. Reichenb. ic. 3. t. 467. S. Jacquinanus Reichenb.* Jméním podobá se předešlému; lodyha huňataunká; listy eliptičnokopynaté nebo eliptičné, zakončité, na rubu pýřité, po kraji pýřitobrwité, nestejně zubaté zubami nejodstálejšími, dolní w řapík křídlatý zúžené, hořejší sedawé; chocholík mnohoauborný; stopky listnaté; listencůw 6—3 čarkowitých, brwítých, kratších zákrowu walcowitého, složeného z lupenůw 9—10 kopinatých, tupaunkých, skoro 2krát kratších kwětůw terčových; kwětůw jazykowitých obyčejně 5, žlutých jako 20—25 kwětůw terčových; nažky lysé; chmýr skoro zdělí terče. — Na chlumech Ewropy východnější prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu ♀.

S. wrbolistý. S. Fuchsii Gmel. S. ovatus Willd. S. salicifolius Wallr. S. nemorensis Jacq. aust. t. 184. (list pro sebe wykreslený). Též předešlým podobný; listy kopinaté nebo eliptičnokopynaté, obak ztenčené, řapíka-

té, lysé nebo na rubu pýřité, nestejně zubaté zubami nejodstálejšími, chocholik mnohoauborný; listeny čárko-witoštětínové; listence podauborní 3—5, skoro zdělí zákrowu wálcowitého, složeného z lupenůw 8—9, čárko-witokopinatých, ostraunkých; kwětůw jazykowitzých 6—4; kwětůw terčových 12—15; nažky lysé; chmýr kratší terče. — Na chlumech Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Aučinky obau posledních jsau jako s. saracenského.

Podřadí 5.

KARDUŇOWITÉ. CYNAREAE.

KRUSÍČEK. CALENDULA. RINGELBLUME.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w pa-prsku jazykowitzé samiči, w terči trubkowité samči. Zá-krow polokulowatý z lupenůw stejných, 2řadých. Ježle nahé. Nažky nestejně, křiwé, krátkokolcaté nebo zubaté, bezchmyré.

K. obecný. *C. officinalis* Lin. *Blak. t.* 106. *Bot. mag. t.* 3204. *Plenk t.* 639. *Hayn. 9. t.* 47. Měsíček *Mat. Háj.* 379. — *Wel.* 448. Krusiček, pampalik. Kořen letní nebo ozimý; lodyha přímá, 1—1½' vysoká, odstále wětewnatá i s listím a obzvláště zákrowem žláznatopýřitá; listy střidawé, obdálně zubaté nebo celé, dolení podlahlokopistowité, sedawé, hořeni podlahlé nebo kopinaté, objímawé; aubory ojedinelé, 1½—2" w průměru široké; zákrow lupenůw čárkowitzokopinatých, zakončitých; kwěty jazykowitzé, žluté a to buď bledé až i sytě pomarančowé; terč tinawé žlutý ano i náhnědý; nažky wšecky křiwé, na hřbetu (wněšné straně) krátkokolcaté, wněšné širokým křídlem obraubené, wnitřní auzce obraubené, na konci zaužené. — Na polích Ewropy jižné a Lewantu, nyní wšude w zahradách. Kwěte w čerwnu až do října. ☉, ♂.

Čelá rostlina (obzvláště třená) má zápach osobliwý, silný, nepřijemný; aubory jejt potřebujšse w lékařstwi.

K. níwní. *C. arvensis* Lin. *Bull. herb. t.* 239. *Schk. t.* 265. *Mor. ox. 5. 6. t. 4. f. 6.* Welmi podobný předešlému. Kořen letní, lodyha wětewnatá, rozestřená, nahoře jako listí pýřitá; listy podlahlokopinaté, přízaubkowané, dolení dole zaužené, přířapikaté, hořeni dole zaokrauhlené, poloobjímawé; aubory ojedinelé menší nežli přede-

šlého; příkrow z lupenůw kopinatých, zakončitých, pýřitých; kwěty jazykowitzé, bledě žluté; nažky krajem celé, na hřbetu měkkoostenné, nejwněšnější 3 čarkowitzé, zobanem přímým ukončené, nemnohé wejčité, člunkowitzé, nejwnitřnější čarkowitzé, krauzkowitzé swinuté, we 4—6 řadách krátko- a tupokolcaté. — Na rolích, winicích Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w lipnu až do října. ☉.

Jindá w lékařství se potřebowal.

TWRDOSEMENNÍK. OSTEOSPERMUM. BEINSAMEN.

Aubory paprskující: kwěty w paprsku jazykowitzé samičí, w terči trubkowitzé, 5zubé, samčí. Zákrow skrownorády z lupenůw prostých nesrostlých. Ježle nahé, málokdy štětinaté. Nažky w paprsku zmalwicowatělé bud nejtwrdši, lysé, bezzobané, bezchmyré.

T. různocowj. *O. moniliferum* *Lin. Lam. t. 714.* *Chrysanthemoides* *Dill. elth. t. 68. f. 79.* *Chrysanthemum* *Pluk. am t. 382. f. 4.* *Breyh. t. 76.* Keř 3—4' vysoký s wětwezi po 4—6 přiblíženými; listy roztraušené, obwejčité nebo podlahukopinaté, kožowitzé, 1 $\frac{1}{2}$ " dlouhé, $\frac{3}{4}$ " široké, hrubě pilowané zubami nejostřejšími, přímými nebo wehnutými, někdy celé, zaužené w řapík nejdoleji maličko křídlatý a wezpod nad wznikem opatřený hrbolkem kýlatým, zmládí pýřím pawučinným, křkatým plšnaté, pak olysající; aubory skládají na konci wětwi malé chocholiky; zákrow polokulowatý, složený z lupenůw 3řadých, wněšných menších, kopinatých, wnitřních wejčitých, wšech zakončitých, pawučinatých nebo lysých; kwěty žluté; nažky toliko z kwětů samičích w paprsku obwejčitozakulatělých, nejtrupějšich zelenawé hnědých. — Na Předhoří dobré naděje. ☿.

NERENKA. ARCTOTIS WINDSAME.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku samičí jazykowitzé, w terči trubkowitzé, 5zubé, obojaké, nejwnitřnější pometáním často samičí. Ježle buňkowitzé, třišničkowané. Zákrow zwonkowitzý z lupenůw prostých, mnohorádých, wněšných malých, přilistowitzých, wnitřních delších, na konci tupých, mázdrowitých. Nitky hladké. Nažka wejcowitá, na hřbetu 3křídla. Chlupy mnohé, z nožky nebo dolejška nažky wyniklé. Chmyř 2řadý, plewowitý, plewy nitroráde (často 8) před rozwitím dobro-mady skraucené.

N. drasná. *A. aspera* *Lin* *A. maculata* *Jacq. schoenb.*

t. 379. *A. aureola* Bot. mag. t. 32. *A. cuprea* Jacq. schoenb. t. 176. *A. arborescens* Jacq. schoenb. t. 171. Lodyha dole křovitá, větwnatá, wice méně mrtnatá, přimá nebo dole položená, větwe nahoře oblé, brázdowané, běloplstnaté, listy střidawé, sedawé, protisečné: osy tupě zubaté, úkrojůw rozewřených, delších anebo kratších, čárkowitzých, rovných nebo řebatých, ostrých anebo tupých, zubatých, na líci šerpiwaunké, na rubu běloplstnaté, hoření dole obak rozšířené w ucho střihanozubaté; stopky na konci větwi konečné a úzlabičkové, dlouhé, plstnaté, nahé nebo 1—2 listeny opatřené, 1strbaulé; zákrow lupenůw wněšných kostrbatých, čárkowitzošidlowitě zakončitych a tu srstnataunkých, wnitřních nejtupějších; aubory asi 2" široké, ozdobné; kwěty jazykowitzé, wně růžowé, u wnitř bělostné nebo žluté. — Na Předhoří dobré naděje. U nás w zahradách. ♀.

ORUŇKA. CRYPTOSTEMMA. BĀRENOHR.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazykowitzé, často dlanitodilné nebo 2jazyčné, w terči trubkowitzé, 5zubé, obojaké. Ježle buňkowitzé. Zákrow z lupenůw prostých, mnohořadých, wnitřních na konci mázdrowitěm tupých. Nitky šerpiwé. Nažka bezkřídla, wlnau nejhustší oděná. Chmýr řřadý, plewowitý, wlnau zastřený.

O. krusičkowitzá. *C. calendulaceum* R. Brown. Bot. mag. t. 2252. *Arctotis calendulacea* Jacq. schoenb. t. 157. *Breyn. t. 15. Comm. rar. t. 36. Herm. lugd. t. 42.* Zelina bezlodyžná nebo s lodyhau skoro střewičnau, přimau, dole větwnatau a položenau; listy lyrowité nebo kracowitzé, protisečné: úkrojůw rozewřených, čárkowitzokopinatých, celých nebo tupozubých; stopka ojedinělá (jestli lodyha žádná) nebo z hora větwi ojedinělá lauborná, dlouhá; aubor 1½palečný; kwěty jazykowitzé hledě žluté, trubkowitzé, pomarančowé, wně na konci jakož i prašníky z fialowa hnědé. — Na Předhoří dobré naděje, u nás w zahradách. ☉.

DĚNKARA. CULLUMIA. CULLUMIE.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazykowitzé, nijaké, w terči trubkowitzé, 5zubé, obojaké. Ježle buňkowitzé, buňky po kraji wyvýšené a nažky zawirající, na konci štětinaté. Zákrow z lupenůw mnohořadých, dole srostlých, wněšných hřebenatotrničkowaných, listům

podobných, vnitřních celých nebo přitřísňatých, koncem kolcatějících. Nažky hranaté, lysé, bezchmýré.

D. brázdovaná. C. sulcata Less. Rohria sulcata Thunb. Berkheya sulcata Willd. Gorteria spinosa Jacq. schoenb. t. 341. Keř větvi rozewřených, oblých, mělce brázdovaných, lysých; listy odstálé nebo podhnuté, na rozích přímé, střechovité, polokopinaté, sedawé 5—6" dlouhé, rovné, tuhé, kolei mnohými jich kratšími brvitě, kolcem kratičkým ukončené; aubory konečné, sedawé, asi 1¹/₃" široké; zákrowu lupeny wněšné přitlačené jako listy wyhlížející, wnitřní širší kolcem ukončené, po kraji štětinato-, na konci kolcatobrwité; jazýčky žluté wně se šmuhau tmawě fialowau. — Na Předhoří dobré naděje. U nás w zahradách. \bar{H} .

POJILUP. GAZANIA. GAZANIE.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazykovité, nijaké, w terči trubkovité, 5zubé, obojaké. Ježle bunkovatě buňkami krátkými. Zákrow z lupenůw 2—mnohořadých, dole dohromady srostlých. Nitky hladké. Nažka bezkřídla, nejhuňatější. Chmýr 2řadý ze plew nejtenších často mázdrowitých, zaubkowaných.

P. položenj. G. rigens R. Brown. Gorteria rigens Lin. Bot. Mag. t. 90. Mill. ic. t. 49. Bylina dole wětewnatá, položená, větvi wzstaupawých; listy na wětwich směstnané, střidawé, w řapík auzce obraubený, dole pošwiwý zaužené, podlahlokopinaté, celé nebo řídko wyštěrbené, ostré, kožowité, na lici lysé, lesklé, na rubu kromě na žile běloplstnaté; stopky konečné, listu delší, tauborné; aubor skoro 3" široký, přímý; zákrow wejčitozwonkowitzý, lysý: lupenůw 2řadých, přes polowičku srostlých, ostrých, lysých; kwětů w paprsku asi 16, pomarančowě žlutých, dole černau skwrnau znamenanych; nažky oděné huninami náryšawými, bedwabowitzými. — Na Předhoří dobré naděje. \bar{H} .

BĚLOTRE. ECHINOPS. KUGELDISTEL.

Auborůw 1kwětých mnoho na konci stopkowém, ztlustlém, kulowatém, nahém nahlaučených, jichž nejwyšší raučejší. Zákrow hlavní ze šupin skrowných, drobných, podhnutých, auborowý stálý z lupenůw mnoha 3řadých, wněšných chlupowitzých, mázdrowitých, štětku skládajících, prostředních kopistowitzých, wnitřních prodlažených, čárkowitzých, zakončitých, kýlatých. Kwěty

obojaké, stejné: koruna trubkovitá na patero klaná, trubky nejkratší. Nažky válcovité, hedvábnohuňaté, se chmýrem nejkratším, mázdrowitým, miskowitým, krátce třísnatým.

B. obecný. *E. sphaerorephalus* *Lin. Lam. t.* 268. Domnělý bílý trn *H. Mat. Wel.* 221. *c.* Kořen 2-mnoholetý; lodyha přímá, 2—štřewičná, tuhá, wztyčená, lepkopýřitá, nahoře obyčejně wětewnatá; listy střidawé, na lici lepkopýřité, na rubu bělawě plšnaté, protisečné: úkrojůw rozewřených, podlahlowejčítých, hrotitokolcatých, kolcatopilowaných, listy doleni řapikaté, ostatní objímawé; strbauly weliké, asi 2" w průměru široké, ojedinelé, konečné; řada wněšná zákrowu auborného štětinatá, zděli zákrowu nebo jeho polowiny, prostřední skoro žádná, řady wnitřní po kraji krátce brwité, zmládlí na zádech pýřité; koruny bílé; prašniky modrawé šedé. — Na místech wýslunných, kamenitých Ewropy jižné a tu i onde prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂. 4.

Druhdy w lékařstwí se potřebowal, nyní se zůstawuje zahradám ozdobau.

KOLIČKA. CARDOPATIUM. AETZDISTEL.

Aubor stejnomanzelný, přiškwětý, stejnokwětý. Zákwow wejčítopodluhowatý, z lupenůw střechowitých, málořadých, kožowitých, wněšných po kraji kolcatých, na konci w přiwěsek šidlowitý, přiohnutý prodlaužených, wnitřních přimázdrowitých, na konci zaubkowaných a kolcatějících. Ježle těsné, třísníčkowané. Koruny dlanitě na patero klané, s trubkau dole hrbatau, přirohowitau, s ušty na konci rohowitými. Prašniky na konci s přiwěskem ostrým, dole s ocasy dlauhými, nazpátek srstnatými. Nažka přiwějcowitá, dole ztenčená, na konci w krk prodlaužená, hedvábnohuňatá. Chmýr z 8—10 šupinek řadých, nestejných, přízubatých.

K. chocholičená. *C. corymbosum* *Pers. Echinops corymbosus* *Lin. Carthamus corymbosus* *Lin. Sibth. t.* 844. *Cnicus horridus* *Forsk. Brotera corymbosa* *Willd. Onobroma corymbosum* *Spreng. Chamaeleon niger* *Dodon. pempt.* 727. *f.* 1. Pupawa černá *Mat. Háj.* 186. *P.* černá neb weliká *Mat. Wel.* 219. Kořen mnoholetý, mrkwowitý, žlutawý, šlawau leptawau a jedowatau naplněný; lodyha přímá, zwýší pidi, na konci chocholičené rozwětwená; listy wyštěptané: úkrojůw střihanoproti-

sečných, kolcatostřihanych; aubory neweliké, mnohé; kwěty modré. — Na polích a rumech w Berbersku, Tunisu, Natolii, Slawonii, Peloponesu, Thracii, Apulii a t. d. 4.

Štáva kořenová potřebuje se proti swrabu.

SUCHOKWĚT. XERANTHEMUM. SPREUBLUME.

Aubor stejnomanzelný, přístejnokwěť. Zákrow střechowitý: lupenůw nitrořadých paprskujících. Ježle plewnaté. Kwěty w terči obojaké, stejně žzubé, w paprsku samiči, nejskrownější, 2pyské: pysku wněšného, delšího, 2—3zubého, wnitřního kratšího, 2dílneho. Nažka kwětůw obojakých s chmýrem plewnatým, 5—10osi-ným, kwětůw samičích kypetnatá.

S. otwřenj. X. radiatum Lam. t. 692. X. annuum Lin. Jacq. aust. t. 338. Reichenb. ic. t. 641. Zelina lodyhy přímé, 1½—2střewičné, wětewnaté, i s rubem listním běloplstnaté; listy střidawé, sedawé, podlahlo- nebo čarkowitokopinaté, nejcelejší; aubory ojedinelé, konečné, 1½" široké; zákrow polokulowatý, nejlysejší, lupenůw wněšných proswitawých, bledých, wejčítých, hrotitých, niterních kopinatých, ostrých, dwakrát delších terče, paprskowitě rozložených, růžowých, ponáfialowých, hedwábně lesklých. — Na škrobotinách wýslunných Ewropy jižné a wýchodní. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

W zahradách wůbec oblíbená zelina pro aubory newadnaucí.

ZAWADEŇ. STAEHELINA. STÄHELINÉ.

Aubor stejnomanzelný, stejnokwěť. Zákrow walcowitý, z lupenůw střechowitých, přitlačených. Ježle ploché, plewnaté. Koruny na osmero klané, pravidelné. Prašniky na konci s dlauhým přiwěskem, dole 2-ščetinné. Nažka podlahlá. Chmýr třadý, z chlupůw po 4—6, dole více méné na swazky srostlých.

Z. rosmarinolistá. S. dubia Lin. Ger. gallopr. t. 6. Serratula conica Lam. t. 666. f. 4. S. rosmarinifolia Cass. Lob. ic. 486. f. 1. 2. Keř přímý, 1—2 mužůw žwýši, nejwětewnatější wětewmi metlowatými; listy střidawé, sedawé, čarkowité, zaubkowané, na rubu jako rozhy bělohuňaté, na lici lysé nebo pawučinoplstité; aubory walcowité, na konci rozeh sedawé a podepřené listy nejhořejšími, aubor sotwa přesahujícími; zákrowu lupeny na hřbetu pýřité, ostré, po kraji a na konci čerwené; kwěty čerwené, maličko delší chmýru

ze štětín bělostných, co hedwábí lesklých, hladkých; waječník lysý. — Na škrobotinách výslunných w Lusitanii, Ewropě středomořské a Italii adriatské. Kwěte w čerwnu a lipnu. h .

Celá rostlina jest hořká a potřebuje se proti žloutenici a blistám.

PUPAWA. CARLINA. EBERWURZ.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwěť. Zákrow lupenůw wněšných listowitých, zubatokolcatých, odstálých, wnitřních prodlaužených, paprskujících, mázdrowitých, barwených. Ježle ploché, s třísněmi dole srostlými, a tak sklípky dělajícímí. Koruna lysá, na patero klaná. Prašníky na konci s dlouhým přiwěskem, dole tocasé. Nažka podlahlowalcowitá; chmýr ze plew třadých, dole po 3—4 srostlých, pernatých.

P. obecná. *C. vulgaris* Lin. *Fl. dan. t. 1174. Engl. bot. t. 1144. Schk. t. 232.* Haidák. Kořen ozimý, tenko wřetenowitý, mrcasatowětewnatý, lodyha přímá, 1—2stře-wičná, někdy sotwa palečná, oblá, pawučinná, olysající, jednoduchá nebo nahoře chocholičeně wětewnatá; listy prwního léta k zemi přitlačené. růžowitě rozpoložené, druhého léta wadnauci, kopinaté, trochu podlahlé, sedawé, chobotnatokolcaté, brwité, na lici lysé, na rubu plstité nebo pýřité, olysající, lodyhowé kratší kořenowých, sedawé, poloobjímawé, jinak podobné; aubory o-jedinělé, konečné, listím obklíčené, tedy sedawé; lupeny zákrowowé listům podobné, tolikože jsau menší a w průměru mají delší kolce, a že wně lysé, wnitřní auboru dwakrát delší, čárkowité, nejostřejší, barwy slánowé, dole s plamau tmawě fialowau. — Na škrobotinách výslunných Ewropy skoro celé a Lewantu. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Jindá w lékařstwí se potřebowala. Aubor wlahau se zawírá, na slunci ale opět se rozwjí.

P. bílá. *C. acaulis* Lin. *Lam. t. 663. f. 2. C. sub-acaulis* Decand. Pupawa bílá *Mat. Háj. 185. — Wel. 218.* Kořen wřetenowitý, silný; lodyha buď překrátká, buď někdy zwýši pidi, nejjednodušší; listy obwodem kopinatopodlahlé, krátkořapíčné, lysé nebo na rubu pawučinné, tuhé, protisečné: úkrojůw stříhanozubatých zuby kolcem ukončenými; aubor jediný, 3—4" široký; zákrowu lupeny wněšné listům podobné, toliko že jsau menší, co aubor dlouhé, wnitřní skoro dwakrát del-

š, čárkovité, nad prostředkem kopinaté, nejostřejší, špičkaté, bílé, pod první třetinou nahnědlošeré; květy bílé; chmýr štětin nestejných, jichž delší na konci kejovitě, tupé. — Na pahrbcích škrobotinných, po Evropě skoro celé. Květe w lipnu. 4.

Kořen smrdící, kořením a hořce chutnající, před časem byl lékem velmi wáženým; nyní toliko dobytku se dává.

P. klejnatá. *C. gummifera* Less. *Atractylis gummifera* Lin. *Cav. ic. t. 228. Sibth. t. 838. Acarna gummifera* Willd. *Carthamus gummiferus* Lam. *Colum. ceph. 1. t. 12.* Kořen wretenowitý, mnoholetý; lodyha skoro žádná; listy tuhé, na zemi rozložené, řapikaté, obvodem podlahlokopinaté, wyštěptané: úkrojůw protisečných, zubatých, kolcatých, lysé; aubor ojedinelý; lupeny zákrowové prvo- a druhořadé stejné, zubatotrnaté, třetířadé kopinatočárkovité, zakončité, přimázdrowité, ani nebarwené, ani nepaprskující; koruny nachové; prašniky nahoře s přiwěskem ufatým; dily chmýrowé, po 3—4 srostlé w 10 swazkůw, skoro we 2 řadách rozpostawené. — Na škrobotinách wyslunných Ewropy středomořské a w Barbarsku. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Ze zákrowu prýští se klejoprskyřice, z níž na Sicilii dělají lep na ptáky; kořenem hojí wředy koňům; kořen a ježle jedí jako artyčoky.

BÁDEL. ATRACTYLIS. STRAHLKOPF.

Aubor mnohokvětý, často stejnomanzelný. Zákrow dvojnásobný, wněšný složený z lupenůw shlaučených, zubatotrnatých, wnitřní z přitlačených, celých, na konci nedokonale paprskujících. Ježle ploché, s třisněmi dole srostlými, sklippy dělajícimi. Koruny w terči trubkovité, na patero klané, w paprsku buď též takové, buď nedojazykované, buď dlanité, wždycky na patero klané. Prašniky nahoře s přiwěskoma, dole s ocasoma. Nažka s chmýrem 1—2řadým, ze štětín dole kozowitých, přisrostlých, nahých, na konci perowitých.

B. mřížnatý. *A. cancellata* Lin. *Acarna All. Sibth. t. 839. Cirsellium cancellatum* Gaert. *t. 163. Lam. t. 662. f. 1. Atractylis* Mat. *Wel. 223. c. Zelina* kořene tenkowretenowitého, mreasatě wětewnatého; lodyha přímá, asi střewičná, wětewnatá, pawučinatá, listy dolní podlahlokopinaté, w řapik obraubený zaužené, skoro 3" dlouhé, 3" široké, obak pawučinaté, hořeni kopinatočárkovité, sedawé, na rubu pawučinaté, na

lici nejčastěji lysé, mnohem menší, všechny zubaté zubami tenkokolcatými: aubory konečné, ojedinelé, sedavé; lupeny zákrowu vněšného nejsou vlastně nic jiného nežli listy nejhořejší, nadhnuté, jakoby klikku dělající, v níž vlastně auborek, vystěpané: úkrojův rozewřených, čárkovitých, na tré klaných, kolcatých; lupeny ostatních řad nestejně dlouhé, kopinaté, špidlaté, na konci růžové, mázdrowité, sotwa paprsek dělající, skoro přímé; koruny na patero klané, připrawidelné. — Na wyslunných škrobotinách Ewropy středomořské. ☉.

Aubory mladistvé se solí a pepřem na ostrowech řeckých se jedí, též proti wodnotělnosti a kamenu w měchýři se užívají.

BUDĚLNÍK. AMBERBOA.

Zákrow z lupenůw málokdy na konci kolcatých. Koruny w paprsku zwětšené, jalové. Tyčinky nitek pýříčkowaných, anebo pupenečnatých. Chmýr složený z plew podlahlých aneb obwejitých, dole ztenčených, stejných, řídko nejmenší nebo žádný.

B. pízgowý. *A. moschata Decand.* *Centaurea moschata Lin. Schk. t. 261. Knorr delíc. II. t. C. 4. f. 3.* Pízma. Zelina $1\frac{1}{2}$ ' vysoká, přímá, wětewnatá, lodyha oblá, brázdowaná, w brázdách pýřitá; listy střidawé, protisečné: úkrojův rozewřených, kopinatých, špidlatých, nejcelejších, lysé, dole w řapík obraubený zauženě; aubory ojedinelé, na dlouhé stopce z konce wětwi wyniklé; zákrow zakulatělowejcowitý, z lupenůw mnohořadých, chruplawých, od wenku do wnitř se zwětšujících, na konci okrauhlených, chruplawých, jichžto nejwnitřnější mají na konci přiwěsek mázdrowitý, na konci polookrauhlý, nejodstálejší a tudy paprskující; kwěty bílé nebo nachowě naběhlé: pokrajní nálewkwité, na 12 uštůw čárkovitých rozklané, terč nepřesahující, terčowé na patero klané; nažky bezchmyré. — Na slatinách hlínatých Somchetu, Lewantu, Řecka. Kwěte u nás w čerwnu až do září. ☉.

Kwěty líbezně zápachají pízmem, a proto jakož i pro pěkný pohled w zahradách jsau oblíbené.

B. wonný. *A. odorata Decand.* *Chryseis odorata Cass.* *Centaurea suaveolens Willd.* *C. ambracea Schk. t. 261.* *C. glauca Willd.* Welmi podobný předešlému, liší se ale kwěty, jichžto pokrajní jsau obšírnější a delší nežli terč, pak chmýrem plewnatým nažky trochu kratším. — W Lewantu, Persii, Taurii, Iberii. U nás též w zahradách. ☉.

CHARPA. CENTAUREA. FLOCKENBLUME.

Zákrow lupenůw rozličných. Koruny w paprsku skoro wšech rozšírené, nijaké, řidčeji buď terč nepřesahující, buď obojaké. Nažka smačknutá, s pupem wně a po straně položeným. Chmýr složený ze štetin přínitowitých, šerpiwých, nejčastěji mnohořadých, menších, klimawých, pořidku stejných anebo delších.

Ch. zeměžluč. C. Centaurium Lin. Centaurium majus Clus. 2. p. 10. Blak. t. 93. Reuponticum čili zeměžluč wětši Mat. Háj. 180. — Wel. 214. Jesenec weliký. Kořen mnoholetý, silný, vypauští lodyhu třebas zwýši muže, wětewnatou, oblau, mělce brázdowanau, chlupatau, pak olysající; listy weliké, obwodem wejčité, wyštěpané: úkrojůw kopinatých, ostře a stejně pilowaných, na lici lysých, na rubu chlupatých, olysajících, pobočních aupně dolů sbíhawých, konečných kopinatých anebo podlaublokopinatých, kořenowé na řapících nahých, lodyhowé na řapících dole pošiwých a objimawých, obak s řadau úkrojůw kopinatých, mnohem menších a dolů sbíhawých; aubory na konci wětwi rozdělených krátkými stopkami podepřené, wejčitokulowaté; zákrowu lupeny přitlačené, chruplawé, wněšné s auzkau mázdrowitau obrubau, nejwnitřnější ale s mnohem širší, wšecky nepatrně čárkowané; koruny hnědonachowé. — W Itálii na horách Apeninských a Garganu. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen obsahuje šťáwu co krew čerwenau, zasladlau a swraskujeť; jindá w lékařstwí měl welikau sláwu (*Centaurium majus*); nyní jej jedí.

Ch. behen. C. Behen Lin. Piptoceras Behen Cass. Behen album Rauw. it. t. 288. Bauh. hist. 3. t. 37. Kořen wálcowitý, lekořicowému podobný, mnoholetý; lodyha $1\frac{1}{2}$ vysoká, brázdowaná, wětewnatá, jako žebra listní pýřitá; listy kořenowé weliké, řapikaté, lyrowité, obak chlupaté: úkroje konečného šipowitého, pobočních podlauhlých, nejcelejších, střičných, rozewřených; listy lodyhowé střidawé, sedawé, wíce méně dolů běžící, wejčité, nejcelejší, sítkowané, po kraji šerpiwé; aubory asi 1" vysoké, ojedinělé, sedawé na koncích wětwowých a podepřené několik listy čili listeny kopinatými, řapikatými; lupeny zákrowowé wněšné, nejlysejší, wněšné auzce mázdrau obraubené, nejwnitřnějších jest ta obruba mnohem wětši, nejodstálejší a velmi padawá; koruny žluté; chmýr mnohořadý, pravidelně střechowi-

tý, wněradý má plewy krátké, široké, podlauhlé, ostatní řady sestávají ze štětín niłowitých, dlaubých, wausatých, rowných. — Na škrobotinách w Persii a Kapa-docii. ♃.

Kořen hořký má w Lewantu sláwu léčiti otrávení a siliti pa-mět; jindá též w našich lékárnách býwal (*Behen album*).

Ch. lauční. *C. Jacea Lin. Fl. dan. t. 519. Schk. t. 261. Sturm f. 4.* Kořen mnoholetý; lodyha od výšky 1' až k výšce 2—3' přímá, oblá, skoro hladká, rozdě-lená na wětwe odstálé, brázdowanohranaté, lysá; listy wice méně šerpiwé, někdy šediwé, kořenowé a dolení lodyhowé řapíkaté, čárkowitzokopinaté, nejcelejší, zubaté nebo (pořidku) stříhanozubaté, třebas 5" dlauhé, 2" ši-roké, lodyhowé ostatní sedawé, čárkowitzokopinaté, do-lení zubaté nebo stříhanozubaté, hořejší celé; aubory na konci wětwi ojedinělé dělaji dohromady chocholik; stopky wzhůru tlustnauči, listnaté; zákrow wejčítokulo-watý: lupenůw lesklých, nahnědlých, u prostřed se skwr-nau tmawě hnědau: wněšných zaokrauhých, po kraji auzce mázdrowitém třepenitých, nejwnitřnějších majících na konci přiwěsek jako wněšné lupeny wyhlížející, tím roz-dílem, že jsau skoro celé; koruny nachowé, pokrajní paprskující, nijaké, terč přesahující; chmýr žádný. — Na lukách Ewropy prostřední. Kwěte w čerwnu až do jeseně. ♃.

Hořká jest a jindá se potřebowala w lékařstwi; nat jako srpek barwí na žluto.

Ch. černá. *C. nigra Lin. Fl. dan. t. 996.* Podobá se předešlé; listy má kopinaté, kořenowé chobotnito-protisečné; zákrow lupenůw hustě střechowitých, jejichž přiwěsky zpřimené černé, hluboce kaštanowě třepenito-brwité, wnitřní bledší, wyhlodané, sotwa čumící. — Na lukách horních obecná. Kwěte w lipnu a srpau.

W Pedemontu a Sawoji zwařeninau její prospěšně zahánějí liše-je; též prý žene na moč.

Ch. rolní. *C. Cyanus Lin. Bull. herb. t. 221. Knorr I. t. K. 45. Sturm f. 4. Hayn. 7. t. 32.* Chrpa nebo mo-drák menší *Mat. Háj. 129. — Wel. 151.* Charpa, chrpa, modrák, sinokwět, swětlák, newaza. Kořen letní; lody-ha přímá, 1—2' vysoká, mnohowětewná, chudolistá, i s listím tence kłkatowlnatá; listy střidawé, dole zaužené, kořenowé obwejčítokopinaté, celé nebo na tré klané, lodyhowé nejdolejší protisečné nebo zubaté: úkroje ko-nečného dlauhého, kopinatého, hořejší čárkowitzokopi-naté, dole zubaté, nejhořejší čárkowitzé, nejcelejší; aubo-

ry ojedinelé, konečné, na stopkách holých, 1" široké; zákrow kulowatowejcowitý, z lupenůw wejčitožúhlých, černawě obraubených a bělawě zubatobrwitých; kwěty w paprsku obširně nálewkwowité, siné; chmýr dwojnásobný. — Mezi obilím na rolích, a s ním do wšech země dílůw se stěhující. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Kwěty newonné a bezclutné pro pěknau barwu přidawají do práškůw kadicích; druhdy w lékařstwu se potřebowaly. Nyní rostlina w zabradách ozdoba jest, kdežto barwu netoliko sinau, anobř i růžowan a bílau mívá.

Ch. čakánek. C. Scabiosa Lin. Fl. dan. t. 1231. Engl. bot. t. 56. Hayn. 7. t. 33. Čakánek, jesenec malý, železnice. Kořen mnoholetý, 1' dlouhý, tlustý, nahoře čuprynatý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, přímá, oblá, brázdowanohranatá, šerpiwaunká, nahoře wětewnatá; listy wlnaté, šerpiwé nebo lysé, wyštěptané: úkrojůw kopinatých, rozewřených, nejcelejších nebo na dolejších kraji úkrojkem jedním nebo dvěma protisečných, ostrých, kořenowé a lodyhowé dolejší i prostřední řapikaté: řapíky pošwující, nejdolejší nahé, hoření dole u wzniku ušaté, listy nejhořejší sedawé; aubory na wětwich ojedinelé, dost weliké, ozdobné, u wzniku nahé, t. listenůw zbawené; zákrow zakulatělý, složený z lupenůw přitlačených, lysých anebo pýřitých, kopinatých, ostrých, plochých, černě obraubených a brwitých, s brwau konečnau, krátkau nebo w trn prodlauženau; kwěty nachowé, pořidku bílé; chmýr zděli nažky, jako u předešlého rodu zřizený. — Na pahrbcích suchoparných, na lukách Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen jakož i nat potřebují proti lišejm.

Ch. obraubená. C. solstitialis Lin. Engl. bot. t. 243. Schk. t. 261. Kořen ozimý; lodyha přímá, žstřewičná, oblá, brázdowanohranatá, wětewnatá wětewmi tuhými, rovnými, odstálými, jako listy šedoplstítá; listy kořenowé lyrowité nebo protisečné, řapikaté, lodyhowé čárkwitokopinaté, nejcelejší, daleko dolůw běžící; aubory wejcowité, ojedinelé, před rozwitím nicí, pak přímé, wlnaté, pak olysající; zákrowu lupeny wněšné na konci s přiwěskem dlanitokolcatým, prostřední takéž zřizené, tolikože kolec prostřední nejdělsí (3—4" dlouhý), rovný, rozewřený, rusý, nejwnitřnější s okrauhlým, mázdrowitým; kwěty bledě žluté. — Na polích wýslunných Ewropy jižné a tu i onde w prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Kořen hořký druhdy jako květy proti zimnici užívali (*Spina solstitialis*).

Ch. sikawice. C. Calcitrapa Lin. *Plenk t.* 636. *Engl. bot. t.* 125. *Schk. t.* 261. Sikawice. Kořen letní nebo ozimý; lodyha přímá, rozprostřeně nejwětewnatější, oblá, mělce brázdovaná, chlupatá, asi 2—3' vysoká; listy bluboce protisečné: úkrojůw čárkowitých, ostrých, zubatých, dolení řapikaté, hoření sedawé, nejhořejší nerozdělené; aubory wejcowité, ojedinelé, listím nejhořejším obklíčené, sedawé; zákrowu nejlysejšího lupeny s přiwěskem dlanitokolcatým: kolce prostředního (na lupenech prostředních) mnohem delšího než aubor (wice nežli pŕlpalečného), rozewřeného, nahoře žlábkowitého, rusého, nejwnitřnější na konci mázdrowité, tupé, bezbranné; květy nachowé; chmýr nižádný. — Na sauwratech, podlé cest Ewropy skoro celé, též w Egyptu, Madejře. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉. ♂.

Druhdy se potřebowala na místo čubetu lékařského a slaula *Carduus stellatus*.

ČUBET. CNICUS. KARDOBENEDIKT.

Zákrow lupenůw přitlačených, kožowitých, prodlažených přiwěskem dlahým, twrdým, kolcatě peřeným: kolcůw pobočních homolowitých, odstáwajících. Koruny w paprsku jalowé, skoro jako terčowé wyhlížející, tenké. Nažka na dél a prawidelně čárkovaná, lysá, s pupem širokým, pobočním. Chmýr jakoby trojnásobný: wněšný obruba nejkratší zejkováná, prostřední 10ščetinný, tuhý, dlahý, wnitřní 10ščetinný, krátký.

Č. lékařský. C. benedictus Lin. *Plenk t.* 634. *Hayn. 7. t.* 34. *Düsseld. 10. t.* 11. *Carduus benedictus Blak. t.* 456. *Kardus benediktus Mat. Háj.* 190. *Kardus benediktus* anebo přimětník wlský *Mat. Wel.* 223. Kořen letní; lodyha od dola rozdělená na wětwe rozewřené, rozsochané, 1—1½' vysoká, jako listí tenkowná, až skoro pawučinatá; listy chobotnaté nebo skoro protisečné, hrotitě zubaté, zhruba sítowitožilnaté, nejdolejší w řapik zaužené, hořejší dolejškem přisrdčitým maličko dolůw běžící; aubory ojedinelé, na koncech wětewných; listy aubor podporující srdčitopodlahlé, se zákrowem pomocí chlupůw hojných, pawučinných spojené; zákrow wejcowitý: lupenůw konečných kolcem dlahým, tuhým, peřeným; květy bledě žluté, pokrajní nijaké (4—6), menší ostatních hojných, obojakých, na tré klaných. — W Le-

wantu a Ewropě jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Nať všicka jest chutí silně a čistě bořké, jíž i prsty, dotekše se jí, nabývají (od chlupů trochu mazawých). W lékařství jest wážená.

SWĚTLICE. CARTHAMUS. SAFLOB.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwětý. Zá-krow lupenůw wněšných listowitých, odstálých, prostřed-ních přímých, na konci prodlažených přiwěskem wej-čítým, po kraji kolcatým, nejwnitřnějšich podlauhých, zakončítotchlawých. Ježle třepenité. Koruny na pate-ro klané, připrawidelné, s trubkau terče delší. Nažka obwejitá, 4hraná, lysá, nejhladší. Chmýr žádný.

S. barwířská. C. tinctorius Lin. Lam. t. 661. f. 1. Plenk t. 600. Schk. t. 233. Düsseld. 2. t. 18. Šafrán pla-ný Mat. Háj. 391. — Wel. 477. Kořen letní; lodyha wztýčená, 2—3' vysoká, nahoře rozsochaná, hladká, bě-lawá, jako ostatní díly lysá; listy střidawé, dopola obji-mawé, wejčítopodlauhlé, kolcatozubaté, tuhé, lesklé, ze-lené; aubory ojedinelé na koncech wětrowých, stejně vysokých, a tudy chocholík dělajících, 1" w průměru široké; zákrow baňatě wejcowitý: lupeny wněšné s přiwěskem kopinatým, odstálým, listu podobným; kwěty dříwe ryzé, pak šafránowé a konečně čerwené, řídko býwají bílé. — Pochodí z Indie wýchodní, sází se ale w Africe sewerné, Ewropě, obzvláště jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Sází se pro kwěty, ježto k barvení hedwábu a dělání čerwe-ného lčidla slauží. Nažky dolem počišťující byly druhdy u nás w lékařství užíwány; w Indii wýchodní ale netoliko co lék počišťující (Semen Carthami) se potřebují, anobř i olej z nich wytlačují. U nás w zahradách ozdobou se sází.

OSTROPESTR. SILYBUM. FRAUENDISTEL.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwětý. Zá-krow wejcowitého lupeny listowité: wněšné rozšířené w přiwěsek waječný, dlahým kolcem zakončítý, na dílu okrauhleném kolcatopilowaný, wnitřní kopinaté, nejce-lejší. Ježle dužnaté, třepenité. Koruny nestejně tla-maté. Tyčinky nitek jednobratrých, pupencowaných, prašníků s přiwěsky krátkými. Nažka smačknutá, lysá, s pupem konečným, obšírným, na konci s krauzkem rohowitým, chmýr nesaucím.

O. obecny. S. marianum Gaert. t. 168. f. 2. Car-
59*

duns marianus *Lin. Engl. bot. t. 976. Knorr del. I. t. M. 3. Schk. t. 223. Hayn. 6. t. 31. Düsseld. 4. t. 3. Kardus Maryn aneb Ostropes* *Mat. Háj. 191. — Wel. 224.* Ostropestřec, ostropestr, ostropes, ostropec, podstřel. Rostlina ozdobná. Kořen letní nebo ozimý; lodyha dwauloketní, anobrž i muže zvýší, přímá, wětewnatá, oblá, hladká; listy weliké, chobotnaté, kolcatozubaté, hladké, lysé, skwrnami bílými strakaté; aubory ojedinelé, na koncích wětwowých stopkaté, weliké; kwěty nachowé. — Na rumech Ewropy jižné, Lewantu, Indie západní, w ostatní Ewropě w zahradách. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Kořen a nať jsau welmi hořké; šťawa čerstwá w lékařstwu byla jindá wážena. Listy kořenowé mladé, kraje kolcatého zbawené, tu a onde se jedf, chutnajíce skoro jako artyčok španielský.

TRUBIL. ONOPORDON. ESELSDISTEL.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwěť. Zákrowu wejčitolowatého lupeny střechowité, kožowité, prodlažené w přiwěsek kopinatý, na konci zkolcowatělý. Ježle dužnaté, hluboce buňkowané buňkami mázdratými, chobotnatozubatými. Koruny na patero klané, tlamaté. Tyčinky nitek lysaunkých. Prašniky s přiwěskem čárkowitým, ocáskem krátkým. Nažky obwejité, smačknuté, 4bočné, napříč swraskalé. Chmýru šupíay mnohořadé, dole w krauzek spojené, nitowité, wauskowané nebo perowité. *

T. obecny. O. Acanthium *Lin. Fl. dan. t. 909. Engl. bot. t. 977. Schk. t. 230. Hayn. 6. t. 44. Akant II. Mat. Háj. 192. — Wel. 225.* Ostropes, osloprd, trubil, trubili. Kořen ozimý, weliký, wřetenowitý, wětewnatý, dužnatý; lodyha třebas zvýší muže, tlustá, přímá, oblá, tuhá, od prostředka na wětwe tuhé, rowné rozdělená, přiwnatá; listy eliptičnopodlauhlé, chobotnaté, zubaté zubami kolcem ukončenými, obak plstnaté, šediwé, dolení welmi weliké, lodyhowé wzbůru se umenšující, po lodyze daleko dolů běžící, a tu po kraji též kolcatozubaté; aubory weliké, konečné, přímé, krátkau stopkau podepřené; zákrowu lupeny čárkowitošidlowité, wněšné odstáwající, dole wlnkowané, ostatní přímé, pýřité, po kraji vlákný řídkými pawučinaté, u prostřed zelené, na konci rusé; kwěty čerwené. — Na škrobotinách po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu.

Kořen též i lodyhu mladou, olaupenau jedí tu i onde jako artyčok španielský, ježle strbaulové jako artyčoky obecné; semena dávají dobrý olej; druhy potřebowali šfáwu natowau w lékařstwu (*Carduus tomentosus*).

ARTYČOK. CYNARA. ARTISCHOKE.

Aubor stejnomožný, mnoho- a stejnokwěť. Zákrowu wejcowitého lupeny střechowité, kořowité, prodlažené w přiwěsek kopinatý, na konci zkolcowatělý. Ježle ploché, třepenité. Koruny na patero klané, tlamaté, uštůw přenestejných. Nažka obwejšitá, smačknutá, 4bočná; chmýr ze štětín prostých, dole na krauzek připewněných.

A. obecný. C. Scolymus *Lin. Schk. t. 231. Cynara Blak. t. 458. Besl. eyst. autum. f. 4. 5. Scolymus Fuchs. 792. Kardus zahradní II. Mat. Háj. 189. b. — Wel. 222.* Kořen ozimý; lodyha přímá, 2—4' zwýši, nahoře málo wětewnatá, klkatopýřitá; listy střidawé, protisečné nebo nerozdělené, na rubu bělawě plšnaté: úkrojůw kopinatých anebo podlaubłokopinatých, neprawidelně zubatých nebo protisečných, bezbranné anebo kratičce kolcaté po zubech a úkrojeh; aubory ojedinělé, konečné, přeweliké, 3—4" zšití; lupeny zákrowové lysé, aužejí nebo širejí wejčité, na hoření polowině wehnuté nebo ohnuté, tupé nebo slabě wykrojené, déle nebo kratčejí hrotité, tlusté, dužnaté, zelené, nahnědlé nebo nachem naběhlé a zkropené; kwěty tmawomodré do fialowa; čnělky předlaubé, lilakowé. — Wlast neznámá; wšude sází se w zahradách. Kwěte w lipnu a srpnu. †.

Nejhojněji snad sází se we Francii pro ježle a zákrow, kteréž před rozwitím na rozdílňý způsob ustrojené se jedí.

A. španielský. C. Cardunculus *Lin. Bot. mag. t. 3241. Dodon. 724.* Podobá se předešlému, lodyhu ale má obyčejně wyšši, listy jsau dwakrát wyštěptané, po úkrojích hojněji a silněji kolcaté, aubory mnohem menší, lupeny zákrowové též užši, zakončitolcolcaté. — Na polích Ewropy jižné a Afriky sewerné. Kwěte téhož času. †.

Mnozí mají jej za půwodní rostlinu, z níž chowáním prwní powstala. W zahradách od rodu zrowna popsáného sázejí odrodek, jehož lupeny zákrowové jsau méně kolcaté, žebra listní tlustá (*Kardus bodlawý zahradní, Mat. Háj. 180. — Wel. 229. Dalech. lugd. 1433. f. 2. et 1440*). Od toho odrodku jedí řapky a žebra listní, které pískem obsýpané zmladnau a změknau. Kwěty usušené potiebují we Španielských a Francauzích k srážení mléka.

BODLÁK. CARDUUS. DISTEL.

Aubor stejno- a mnohokvětý. Zákrowu lupeny střechowité, kopinaté nebo čárkowité, po kraji námázdřité, často na konci kolcaté nebo zakončité. Ježle třepenité. Koruna na patero klaná, tlamatá. Tyčinky nitky prostých, chlupatých; prašníky bezocasé. Blizny srostlé. Nažka podlauhlá, smačknutá, lysá. Chmýr mnohořadý, ze štětín nitowitých, šerpiwých, dole srostlých w kraužek padající.

B. nachylenj. *C. nutans* Lin. *Fl. dan. t. 653. Engl. bot. t. 112. Schk. t. 228.* Kořen ozimý; lodyha přímá, 1—3střewičná, wětewnatá, oblá, prauhowaná, chlupatá; listy na líci šerpiwaunké, wezpod po žebrách a žile huňaté, kořenowé po zemi rozložené a přitlačené, lodyhowé střidawé, sedawé, dolů běžící po lodyze, wšecky kopinaté, hluboce protisečné: úkrojůw wejčítých, skoro dlanité na tré klaných, zubatých, úkrojkůw a zubů kolcatých, po kraji trníčkowanobrwtých; pokračowání listu, po lodyze dolů běžící, chobotnaté a kolcatozubaté; aubory zakulatělé, ojedinělé, často na stopce welmi prodlauzené, nachýlené; zákrowu lupeny wněšné kopinaté, odstáwající, prostřední nad dolejškem wejčítým škrcené a pak kopinaté, zlomenoodstálé a jako předešlé tuhé a kolcem silným ukončené, nejwnitřnější kopinaté, měkké, w štětínu wybíhající; kwěty nachowé; koruny uštůw uzaunce podlaubločárkowitých, prašníky přesahující; blizny srostlé. — Na škrobotinách, podlé cest Ewropy celé. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Mladistwan rostlinu tu a onde prý jedl co wařiwu.

DRUSTÁK. PICNOMON. KRAMPFDISTEL.

Aubor stejnomanzelný, ze kwětůw obojakých. Zákrow wejčitohomolowitý, obklíčený listím, jeho samého delším, a složený z lupenůw střechowitých, přitlačených a prodlauzených přiwěskem šidlowitým, peřenotrničkowaným, wnitřních bez přiwěsku. Blizny prosté, rozewřené. Mednik špramený, a kraužek chmýrowý šhranný. Chmýr dlauhý, perowitý, mnohořadý, ze štětín w kraužek slepených.

D. šediwý. *P. Acarna* Cass. *Cnicus Acarna* Lin. *Cav. ic. 1. t. 53. Carduus Acarna* Lin. *Chamaeleon salamanticense* Clus. *hist. 2. p. 155. f. 2.* Kořen letní; lodyha přímá, 1—2' vysoká, oblá, prauhowaná, wětewnatá, plšfnatá, listy sedawé po lodyze daleko dolů sbí-

hawé a tudy lodyhu okřídľující, čárkowitzkopinaté, chobotnatozubaté zubami na dvě klanými a jako konec listu w kolce silné, dlouhé, žluté wybihajícími, na ostatním kraji kolčatobrwité, obak šedoplštnaté, na rubu sítkowanožilnaté; aubory obkličené listím podobným, sedawé, dělají na koncech wětwowých chocholíky wrcholíkowité; lupeny zákrowowé pawučinoplštnaté; kwěty nanachowélé. — Na škrobotinách wýslunných Ewropy jižné od Lusitanie až do Taurie a Persie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Kořen druhdy potřebowali proti bolení žalúdka, chrkání krwe a bolení zubůw, semena proti křečům u dětí.

PCHÁČ. CIRSIUM.

Aubor stejnokwěťý, stejnomanzelný: kwěty obojake nebo dvojdomé. Zákrow obkličeny listeny listowitými, kwětůw skoro delšími, wejčitohomolowitý: lupenůw střechowitých, přitlačených w přiwěsek šídlowitý, peřenotrničkowany, ohnutý zkoučených, nejwnitřnějších bez přiwěsku. Blizny na konci prosté, rozewřené. Medník špramenný a krauzek chmýrowý šhraný. Chmýr dlouhý, perowitý, mnohořadý, ze štětín dole w krauzek slepených.

P. oset. C. arvense Scop. Serratula arvensis Lin. Fl. dan. t. 644. Carduus arvensis Tabern. ic. 700. Engl. bot. t. 975. Oset. Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha 2—3střewičná, přímá, nahoře wětewnatá, óblá, prauhowaná, plštnatá, olysající; listy obwodem kopinaté, podlauhlé, po kraji řeřabité, kolčatobrwité, na lici lysé nebo řídko pawučinaté, na rubu pawučinaté, pak olysající, chobotnatoprotisečné: úkrojůw podlauhých, celých nebo střihanozubatých, na konci jakož i zuby silnějšími kolci ukoučených; kořenowé prwniho roku přítomné, k zemi přitlačené, růžowité rozložené, ložyhové střídawé, sedawé, maličko dolů běžící, nejhořejší a též wětewní celé, kolci silnějšími a slabšími brwité; aubory wejcowité, latnatochocholíčené; zákrowu lupeny přitlačené, kopinaté, wněšné na konci kolčaté; kwěty červené, blizny modrošedé. — Na winicích, rolích a polích po Ewropě celé a nyní také po Americě sewerené. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Oset jest w obilí buření welmi obtížnau. Uštknutím hmyzím dělají se na něm wýrostky, z kterých wenkowský lid dělá masť na zlatau žlu; jindá w lékárnách měli listí jeho (*carduus haemorrhoidalis*).

P. bahní. C. palustre Scop. Carduus palustris Lin.

Engl. bot. t. 974. Cnicus palustris Willd. Kořen mnoholetý; lodyha wztyčená, 3—4' zvýší, obyčejně nachem naběhlá, nahoře málo wětwnatá, brázdovaná, řidko huňatá; listy wšecky dokonce dolůw běžící, na lici roztraušeně huňaté, na rubu běloplstnaté, někdy olysající, hluboce protisečné: úkrojůw na dvě klaných, jako úkrojky kopinaté nejcelejších kolcem dosti dlouhým ukončených, též i po kraji ostatním kolcatobrwitých; obruby lodyhowé od listůw pochodící hluboce chobotnaté, kolcaté; wětwe na konci lodyhowém krátké nesau po několik (3—4—5) auborůw hroznatoshlaučených, wejcowitých; zákrowu lupeny přitlačené, kopinaté, hrotité, přibezbranné, lysé nebo pawučinaté; koruny nachowé. — Na lukách bahnitých Ewropy celé a Sibirie. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Mladistwau lodyhu jedí na seweru na místo wařiwa.

P. zelný. C. oleraceum All. Cnicus oleraceus Lin. Schk. t. 223. C. pratensis Lob. ic. 2. p. 11. J. Bauh. hist. 3. p. 34. f. 1. Lam. Carduus oleraceus Vill. Řbuchan. Kořen mnoholetý; lodyha třebas zvýší muže, přímá, prauhowaná, na samém konci plstnatá, jednoduchá; listy kořenowé křídlatořapíkaté, obwodem podlahlé, obak ostré, lysé, měkké, jasně zelené, zubaté nebo chobotnaté zubaté nebo protisečné: úkrojůw kopinatých, rozewřených, dolejších sehnutých, zubatých zuby kolcatými, po kraji trníčkowanobrwité, lodyhowé podlahlé nebo podlahlokopinaté jako kořenowé, po kraji dělené, dole ale srdčité a objímawé; aubory (2—4) konečné, shlaučené na stopkách kratičkových, plstnatých a podepřené listami několik wejčítokopinatými, co aubor dlouhými nebo kratšími, zelenými; zákrowu lupeny chlupaté, kopinaté, prodlaužené w ostrí šidlowité, dlouhé a ohnuté; kwěty žlutawě bílé. — Na lukách wlhkých Ewropy prostřední a sewerné Sibirie. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Mladistwé listí tu a onde co wařiwo jedí.

LOPUCH. LAPPA. KLETTE.

Auhor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwětý. Zákrowu kulowatého lupeny kožowité, střechowité, dole přitlačené, pak šidlowité a hákowité ohnuté. Jezle přídužnaté, ploché s třepením tuhým, šidlowitým. Koruny na patero klané, prawidelné, s trubkau 10žilau. Nažka podlahlá, po boku smačknutá, lysá, na přič brázdovaná,

Chmýr krátký, mnohořadý ze chlupůw w krauzek neroslých, padawých, nitowitých, šerpiwých.

L. obecný. *C. Bardana Spenn. Arctium Lappa Lin.* Lupen, řepik, čumbrk, nauze, choce, kolka. Kořen ozimný, weliký, wřetenowitý, dužnatý; lodyha 2—5střewičná, wztýžená, tuhá, brázdowaná, wětewnatá, pýřitošerpiwá, až i wlnatá; listy střidawé, řepikaté, široko- nebo wejčitosrdčité, tupé čili na konci zaokrauhlé, zaubkowané, na rubu slabě wlnaté nebo ztenka šedoplstnaté, kořenowé přeweliké, často řerabaté; aubory rozpostawené w chocholik anebo skoro hrozen konečný: kwěty nachowé nebo čerwenawě bílé, řidko docela bílé. — Na škrobotinách podlé skal, zdi, plotůw w Ewropě, Indii východní a Americie sewerné. Kwěte w lipnu až do září. ♂.

Ten rod má troje hlavné odrody, jež někteř mají za obzwláštní rody:

α) *L. weliký.* *L. major. Arctium majus Schk. t. 227. A. Lappa Willd. Plenk t. 599. Hayn. 2. t. 35. Düsseld. 15. t. 26.* Lupen wětší anebo řepík *Mat. Háj. 367. — Wel. 419.* We všech dílech wětší a holemější následujících; auborky skoro chocholičené, dlouhostopkaté; zákrow skoro lysý: lupenůw všech šfdlowitých, hákowitzých, rozewřených, stejnobarewných.

β) *L. menší.* *L. minor. Arctium minus Schk. l. c. A. Lappa Engl. bot. t. 1228.* Aubory obyčejně brozněné, krátkostopkaté, menší; zákrow málo pawučinoplstnatý: lupenůw všech šfdlowitých a hákowitzých, méně rozewřených, wnitřních obyčejně čerwených.

γ) *L. plstnatý.* *L. tomentosa. Arctium tomentosum Schk. l. c. A. Bardana Willd.* Aubory chocholičené; zákrow hustě pawučinatý: lupenůw wnitřních kopinatých, tupých, krátkohrotých, skoro pprskujících, čerwených.

Kořen a listy w lékařství užitečné (*r. Bardanae*); semena počišťují. Na Žapaně prý jej obzwlášť sázejí pro kořen a nať, ano brž i tu a onde w Ewropě kořen jedl. Auborky házejí žertem do wlasůw, z nichž pro háčky zákrowowé těžko se dají wymásti.

RAPONTIKA. RHAPONTICUM. RHAPONTIK.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwěťý. Zákrowu lupeny mnohořadé, přitlačené, ukončené w přiwěsek zcela nebo na kraji mázdrowitý, celý, zubatý, zakončitý neb okrauhlený. Ježle s třisněmi čarkowitými. Koruny na patero klané, připrawidelné. Nažka podlaublá, obak smačknutá, lysá, dole s pupem welmi úkosným. Chmýr mnohořadý ze štětín šerpiwých, wněšných, zponenáhla kratších.

R. podbělka. *R. scariosum Lam Centaurea Rhapsantica Lin. Bot. mag. t. 1752. Serratula Rhapsanticum Decand. Rhapsanticum Lob. ic. t. 288. Dalech. lugd. 1701.*

f. 1. Kořen mnoholetý, tlustý, wřetenovitý; lodyha 2—3střewičná, přímá, jednoduchá, oblá, prauhowatá, jako řapiky a rub listní šedoplštnatá, dutá; listy střidawé, dosti dlahořapikaté, wejčité nebo srdčítowejčité, w řapik zaužené, zubaté, někdy jedním anebo druhým chobotem wyříznuté, na lici pýříčkownaté, na žile hlavní plštnaté, nejhořejší sedawé, podlahulé, zaubkowané; řapik někdy má pod listem jedno nebo druhé auško čárkowitz nejmenší, čímž přechod do listu lyrowitého, jakowý jeden odrodek mřwá, na němž listy hoření proti-sečné; aubor weliký konečný; lupeny zákrowowé u prostřed mnohožilé, žil ku krajům oblaukowitz wybíhajících; kwěty brunátné. — Na pástwinách horních z Krajiny skrze Šwýcary, Sawoji a Pedemont až do Prowincie. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen hořký kořenný jako rebarbara počišťuje, ačkoli slaběji, protož i slowe rebarbara neprawá.

SRPEK. SERRATULA. SCHARTE.

Aubor mnohokwěť, často sejnomanželný, někdy pometáním buď jednopohlavý, buď w paprsku samiči. Zákrow přivejcowitý z lupenůw střechowitých, wněšných kratších, buď ostrých, buď w kolčik ukončených, wnitřních delších, wíce méně mázdrowitých. Ježle třepenité. Koruny na patero klané, připrawidelné. Blizny 2 roze-wřené. Nažka podlahulá, smačknutá, hladká, s pupem skoro úkosným. Chmýr z chlupůw mnohořadých, tuhaukých, šerpiwaunkých, nestejných, wněšných kratších a pro sebe padajících, aniž dole w krauzek spojených.

S. barwírský. *S. tinctoria* Lin. *Fl. dan. t.* 281. *Engl. bot. t.* 38. *Schk. t.* 234. *Sturm f.* 3. Jelení traňk, jináč srpek *Mat. Háj.* 281. — *Wel.* 329. *C.* Kořen mnoholetý, hnědý, nahoře čuprynatý; lodyha přímá 2—3střewičná, oblá, prauhowaná, jako ostatní dily nejlysejší, jednoduchá; listy celé nebo lyrowitoprotisečné, nejostřeji drobně pilowané, kořenowé a lodyhowé dolejší dlahořapikaté, hoření sedawé; řapik dole pošwiwý, poloobjímawý; aubory podluhowaté, na konci lodyhy chocholičené, pometáním dvojdomé; lupeny zákrowní lysé nebo skoro pawučinaté, z wenku do wnitř se zwětšující, wněšné špidlaté, wnitřní ostré; kwěty růžowé, řídko bílé, stejné. — Na lukách, w plotech, hájích po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Listí pěkně barwí na žluto. Druhdy w lékařstwí se potřebowal.

Podřadí 6.

ŘIDEŇOWITÉ. MUTISIAEAE.

ŘIDEŇ. MUTISIA. MUTISIE.

Aubor různomanželný, nestejnokvětý. Zákrow mnohořadý z lupenůw nejcelejších, plochých, střechovitých, vněšných kratších. Ježle nahé. Kwěty w paprsku samiči, w terči obojaké. Koruny 2pyské: pysk vněšný w paprsku obšírný, jazykovitý. Čnělka walcovitá, dole napuchlá, lysá, krátce na dvě klaná. Nažka zobanitá, lysá, dlouhá; chmýr 2řadý, perovitý, stejně dlouhý: štětina dole slepených, najednou padajících.

R. hrubokvětá. M. grandiflora H. et Bonpl. equ. 1. t. 50. Rod překrásný. Lodyha dřevnatá, oblá, pnulá, 24 — 30střewiců zwýši, po stromech rozwilinami řapíkovými se udržující; listy střídawé, wyštěrbené: úkrojůw 3—4jarmých, řapíčkových, podlauhlých, na rubu šedoplšnatých, tupých, 2palečných, nejdolejších přisehnutých, menších, palistovitých, srdčitých, padawých; aubory na stopkách špalečných, 2—3 listeny opatřených, ojedinělé, wisuté, 6" dlouhé; zákrow dwakrát kratší paprsku, z lupenůw vněšných wejčitých, šedoplšnatých, wnitřních tmawě červených, kopinatých; koruny pěkně červené, dwakrát delší zákrowu. — Na Andách quin-duských, mírnoteplých w Nowé Grenadě.

Ten rod má snad ze všech spoluložných kwět nejwětší.

USNICE. CHUQUIRAGA. CHUQUIRAGA.

Aubor stejnomanný ze kwětůw stejných trubkovitých. Zákrow čihovitý, ztuha střechovitý z lupenůw kožovitých, wyschlých, ostrých, žilých. Ježle hustě chlupatořepenité. Koruny kožovité, huňaté, nestejně šdilné, w ústí wasaté. Nažka čihovitá, bezzobaná, nejhuňatější. Chmýr 1řadý, plewnatý, perovitý, dlouhý, plew dole srostlých.

U. okázalá. C. insignis H. et Bonpl. Lam. t. 691. Johanna insignis Willd. Keř bezbranný, wětewnatý s wětewmi po listech opadlých bradawičnatými; listy střechovité, směštané, sedawé, buksowým anebo listnatec kolcatého podobné, tuhé, wejčité, ostré, nejcelejší, na konci kolcatělé i s rozhami nejlysejší, žilné, žil 2 poboč-ních sotwa patrných; aubor weliký, konečný, sedawý; zákrowní lupeny podlauhlé, hustě střechovité, wnitřní

prodloužené, kopinaté. — Na Andách quitských, na vrchu Antisaně. \bar{H} .

ČAJICE. PRINTZIA. THEETREMSÉ.

Aubor různomanželný, různokvětý, paprskující. Zákrow z lupenův 3—4řadých, kopinatých. Ježle nahé, buňkované. Kwěty w terči obojaké, w paprsku třade, samiči. Nažka bezzobaná, walcowitá, huňatá. Chmýr mnohořadý, dlouhý, ze štětín krátce a hustě perowitých anebo wauskowaných.

Č. kořená. P. aromatica Less. Inula aromatica Lin. Conyza canescens Sieb. Leysera incana E. Mey. Keř 2-střewičný, přímý; wětwe dole olysalé, listím starým zwadlým, zbnědlým šupinaté, nahoře šedoplštnaté, wypauštějící mnoho rozeh dělajících hustý a dost weliký chocholík; listy wětewní sedawé, střidawé, tupé, kopinaté, sotwa $\frac{3}{4}$ '' dlouhé, po kraji podchlípené, wespod hustě plštnaté, na vrchu řídčeji, listy rozhové čárkowité, tupé, sedawé, podlé kraje podchlípené a tudýž na líci oblé, na rubu žlábkem na dél opatřené, jako wětewní plštnaté; aubory na rozhách konečné, asi $\frac{1}{2}$ '' palečné, dohromady chocholík hustý skládající, sedawé, listím podepřené; zákrowní lupeny wněšně listům podkwětním podobné, plštnaté a rovné, po kraji proswítawé, wnitřní mají kraj proswítawý, širší; jazýčky bílé, nemnohé; terč žlutý. — Na Předhoří dobré naděje. \bar{H} .

Celá rostlina lšbezňě wonf asi jako lawandule; kolonisté pij z ní thé proti nastuzení.

KROMÁK. FLOTOWIA. FLOTOWIE.

Aubor stejnokvětý, stejnopohlavý, nepaprskující. Zákrow zwonkowitočihowitý: lupenůw nepatrně mnohožilých, kožowitých, wněšných wejčitých, hrotitých, wnitřních čárkowitých, pak ohnutých. Ježle plewnatotřepinité. Koruna příkožowitá, 10žilá, dlanito- nebo nestejně hluboko- na patero klaná. Nažka walcowitá, bezzobaná, hustě huňatá. Chmýr stálý, plewnatý, řadý, dlouze perowitý.

K. ztepilý. F. excelsa Decand. Chuquiraga excelsa Don. Strom 30—60' vysoký, 9' tlustý, wětwe oblé, podlé listůw střidawých obak trny jakoby palist; aubory hustě a krátce klasaté; zákrow lopenůw na hřbetu plštnatých; kwěty pometáním 2domé. — W Chili.

Znamenitý stromowitostf w tom řádu neobyčejnau.

Podřadi 7.

HOLASKOWITÉ. NASSAUVIACEAE.**HOLASKA. NASSAUVIA. NASSAUVIE.**

Aubor z květův 4—5 stejných. Zákrov podlauhlowálcowitý, hned řadý, z lupenův vnitřních 5 kopinatých, přikolcatých, přímých, 3 vněšných kratších, přitlačených, listům pravým podobných. Ježle nahé, těsné. Kwěty obojaké. Koruny 2pyské: pysku vněšného 3zubého, vnitřního 2dílného s lalokoma někdy srostlýma. Prašníky na článku tlustaunkém sedící, dole a nahoře s dlouhým přívěskem. Nažka obvejčitopodlauhlá, smačknuta, lysá. Chmýřové plewy 3—5, nejprchavější, čárkovité, zakončité, sotva brwičkované.

H. libowonná. *N. suaveolens Willd. Lam. t. 721. Brogn. vog. coq. t. 56. f. B.* Lodyha zelinná, přímá; jednoduchá; listy klínovitovejčité, na konci hrubě a ostře stříhané, na konci přikolcaté, na rubu huňaté; aubory w hrozen wejcowitý, konečný rozpostawené; listy nejhuňatější, auborův delší. — W úžině magellanské.

DLAKÝŠ. TRIXIS. TRIXIS.

Aubor z květův mnohých stejných. Zákrov 1—2řadý z lupenův nejcelejších. Ježle chlupatotřepenité nebo lysé. Kwěty všecky obojaké; koruny 2pyské, chlaupkované: pysku vněšného 3zubého, jazykovitého, na květech vněšných přídelsího, vnitřního 2dílného, podwinutého. Nažky přiblé, na konci ztenčené, šerpiwé. Chmýř ze štětín vlasovitých, řadých, šerpiwých.

D. brasílskj. *T. brasiliensis Decand. T. othonnoides Less. Perdicium brasiliense Lin. Cleanthes brasiliensis Don.* Bylina lodyhy nejchlupatější, tuhé, hranaté, nahoře wětewnaté, přínahé; listy kořenové na píd dlouhé, řapikaté, odstálé, eliptičnopodlauhlé, příchobotnaté, mozolatozubaté, lodyhowé drobné, čárkovité, sedawé, zákrowní lupeny přijednořadé, wně mrtnataunké, kopinaté, tupé; kwěty žluté. — W Brasílii. 4.

Zpařeninu z něho udělanau užívajf proti krvotokům a silným čmýřům ženským.

Podřadí 8.

ČAKANKOWITÉ. CICHORACEAE.

DRAHUŠICE. SCOLYMUS. GOLDDISTEL.

Aubor mnohokvětý. Zákrow listy obklíčený, wejcowitý, střechowitý z lupenůw přitlačených, na konci kolcatých, po kraji auzce mázdrowitých. Ježle plewnaté. Nažky s chmýrem ze plew šupinowitých.

D. skwrnatá. S. maculatus Lin. Lam. t. 659. Schk. t. 227. Hnidák. Zelina lodyhy 3—4střewičné, přímé, oblé, autle prauhowané, lysé, wětewnaté, 4křídle křídly obširně chobotnatými, zubatými, chruplawě obraubenými a w kolce silné se končícími; listy často hěloskwrnaté, střidawé, sedawé, dolů běžice lodyhu okřidlují, obwodem podlahlé, protisečné: úkrojůw podlahlých, kolcatozubatých, chruplawě obraubených, obak mrtnaté, listy kořenowé hlauběji protisečné a delšími kolci ozbrojené, podauborní jakoby listeny, hřebenowitě protisečné, úkrojůw kopinatých, celých nebo na dolním kraji se zubem; aubory konečné sedawé, ojedinelé, dohromady dělají chocholik; zákrow lupenůw kopinatých, bělobraubených, wněšných wně zcela pýřitých, ostatních skoro lysých; kwěty žluté; prašniky hnědočerwené; nažka nejkratšeji zobanitá s chmýrem wěncowitým. — Podlé rolí w celé Ewropě středomořské od Lusitanie až do Lewantu. Kwěte w srpnu a září. ♂.

D. drobnokwětá. S. hispanicus Lin. Mill. ic. 2. t. 240. Sibth. t. 825. *Miscolus microcephalus Cass.* Kořen mnoholetý, wřetenowitý, wětewnatý; lodyha přímá, 3—4střewičná, oblá, autle prauhowaná, pýřitá, nahoře wětewnatá, přetrženě křidlatá křídly od hora dolů se zužujícími, obyčejně dolního kolínka nedosahujícími, chobotnatozubatými, kolcatými, sotwa chruplawě obraubenými; listy střidawé, sedawé, dolů po lodyze běžící, obwodem wejčitokopinaté, protisečné: úkrojůw na tré klaných, kolcatých, chruplawě neobraubených, šerpiwé; podkwětní w celku podobné, užší, se žilau a žebry tlustými, bílými; aubory w úžlabíčkách listoma podepřené, na kratičkých wětewičkách dohromady dělají klas; zákrow lupenůw kopinatých, proswitawě obraubených, lysých; kwěty dwakrát delší zákrowu, žluté; nažka bezzobanná s chmýrem ze dwau šupinek stejně dlauhých, k

níž ještě jedna nebo druhá přichází. — Podlé rolí w Ewropě středomořské až do Taurie, též z Armoracie jižné až do Lusitanie. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Prasata i lidé jedí kořen, kterýž se potřebuje proti vyražením. Mladistwé byliny toho a předešlého rodu šparglowité jsau chutné a jedí se wařené.

KAPUSTKA. LAPSANA. RAINKOHZ.

Aubor 8—12kwětý. Zákrow wálcowitozwonkowitzý, hranatý z lupenůw 8 přímých, řadých a lupinkůw 2—3 nejmenších, zpodních. Ježle těsné, nahé. Nažky podlauhlé, lysé, holé, prosté, padawé.

K. pospolitá. L. communis Lin. Fl. dan. t. 500. Engl. bot. t. 844. Schk. t. 225. Kořen letní wypauští lodyhu přimau, 1—2střewičnau, oblau, latnatě wětewnatau, lysau nebo pýřitau; listy lysé nebo pýřité, střidawé w řápek zaužené: dolní lyrowité: úkrojůw zubatých, konečného srdčité wejčitého, postranních podlauhlých, rozewřených, hoření wejčité, zubaté, hořejší kopinaté, zubaté, nejhořejší kopinaté, nejcelejší; aubory drobné; zákrowy nejlysejší: lupenůw čárkowitokopinatých, ostrých; listeny nejmenší; koruny žluté skoro zděli zákrowu. — Na místech obdělaných a rumu po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Mladistwau jedí za salát.

KOSATKA. RHAGADIOLUS. SICHEL SALAT.

Aubor 8—12kwětý. Zákrow řadý z lupenůw asi 8, swinutých, nahý nebo listenatý. Ježle nahé, ploché. Nažky holé, oblé, bezbranné, delší semena, nahoře prázdne a jakoby zobanité.

K. jedlá. R. edulis Gaert. t. 152. f. 2. Schk. t. 225. Kořen letní hnědý wypauští lodyhu přimau, 2střewičnau, chocholičnatě wětewnatau, oblau, dole pýřitau; listy pýřité nebo lysé, na žile hlavní srstnaté, w řápek zaužené, kořenové a lodyhowé dolní lyrowité: úkroje konečného wejčitého, trojúhelného, chobotnatého, pobočních podlauhlých, rozewřených, lodyhowé hoření kopinaté, celé nebo vykrajowanozubaté; aubory drobné, hroznaté; zákrow nejlysejší, listeny malčkými obkličeny; koruny žluté; nažky 4—6 hwězdowitě rozewřené, asi 1/2" dluhé, šidlowité, oblaukowité, lupeny zákrowowými lými zawinuté; na prostředku ježle stojí

nažky 2—3, zakrsalé, oblaukowitzě zkřiwené. wně pýřité.
— Na místech obdělanych Ewropy jižné a Lewantu.
Na mladau we vlasti jedf.

SWINÍZEL. HYOSERIS. SCHWEINSALAT.

Aubor mnohokwěť. Zákrow řřadý, krátkolistenatý, z lupenůw připoddutých, nažky w paprsku zaobalujících. Ježle nahé. Nažky zobanaté, smačknuté. Chmýř w paprsku nejkratši z jedné nebo druhé plewy prodlaužené, w terči delši, dvojřadý, z plew nejdeleji zakončitych.

S. skwělá. H. lucida Lin. Jacq. h. vind. t. 150. Kořen tlustý, mnoholetý; stwoly řauborné, lysé, na konci sotwa ztlustlé, listůw delši; listy lysé, kracowitowystěptané: úkrojůw wejčitožhraných, přízubatých; zákrow z lupenůw přímých, 5 listeny podepřený; nažky smačknuté, wněšné nejkratšěji chmýřaté, wnitřní křidlaté, déle chmýřaté. — W Egyptu, Řecku, na Sicilii.
Kořen tuším jedf.

POBLEKLA. CATANANCHE. ZWANGKRAUT.

Aubor mnohokwěť. Zákrow z lupenůw mázdrowitých, mnohořadých, střechowitých. Ježle ploché, třepnitochlupaté. Čnělkowá raménka krátká, skoro wejčítá. Nažky čihowité, bezzobanné, brázdnatopětihrané, přitlačeně štětinaté. Chmýř 5—7plewý, dlauhý, plew nejdele zakončitych, stejných, zaubkowaných.

P. modrá. C. caerulea Lin. Lam. t. 658. f. 1. Schk. t. 226. Malá bylina sesamoides Mat. Wel. 435. Tolitlik. Kořen mnoholetý, wřetenowitý, wypauští lodyhu přiman, dole na dlauhé wětwe rozdělenau, 1—2střewičnau, oblau, jako listi srstnatau; listy kořenowé a doleni lodyhowé střidawé, w řapik křidlatý zaužené, čárkowité nebo protisečné úkroji dlauhými, rozewřenými, kopinatými, odlehlými, lodyhowé hoření sedawé, zponenáhla se umenšující; aubory na konci prodlaužených wětwi, šupinami drobnými, lupenům zákrowowým podobnými opatřených, ojediněle; zákrow asi $\frac{3}{4}$ " dlauhý, lupenůw stříbrně lesklých, wejčitych se žilau w hrot wybihající; koruny modré. — W Ewropě středomořské na pahrbcích skalnatých.

W zahradách ozdobau.

ČAKANKA. CICHORIUM. WEGWART.

Aubor mnohokwěť. Zákrow dvojnásobný: wněšný

krátký, asi 8—9lupenný, vnitřní dlahvý, asi 8—9lupenný. Ježle plochaunké, bezplewé, někdy skrowně buňkowanotřepenité. Nažky obwejité, přismačknuté, prauhowaté, lysé. Chmýr ze šupinek nejkratších tupaunkých, hojných, 1—3řadých.

C. obecná. *C. Intybus* *Lin. Blak. t. 183. Plenk t. 226. Sturm f. 6. Hayn. 2. t. 24. Čakanka Mat. Háj. 127. — Wel. 148. Čekanka.* Kořen mnoholetý, wřetenowitý, dlahvý, wětewnatý, mnohohlawý; lodyha přimá, 1—5' vysoká, od dola odstálowětewnatá, brázdowaná, jako listi krátce mrtnatá nebo přilysá; listy střidawé, kořenowé w rúži rozpostawené, k zemi přitlačené, podlahblé, w řapík obraubený zaužené, chobotnato- nebo proti-sečnokracowité: úkrojňw nestejně zubatých; listy lodyhowé podlahlokopinaté, poloobjimawé, chobotnatozubaté, podkwětní z dola širšího, skoro objimawého kopinaté, nejcelejší; aubory úžlabíčkové, podwojné nebo pomnožné, sedawé nebo stopkaté, 1—1½" široké; zákrowu lupeny obdálně žláznatochlupaté, wněšných 5 odstálých a podhnutých, sotwa zdělí polowičky wnitřních; kwěty swětle modré, řídka čerwenawé nebo bílé; chmýr mnohokrát kratší nežli nažka. — Podlé cest, poli, na místech neobdělanych, suchých po celé Ewropě, nyní také w Americe sewerné. Kwěte w lipnu až do září.

Kořen dužnatý, hořký, mléka plný w lékařstwf se potřebuje. Též jest hlawním surogatem káwy a slowe *cikorie*. K tomu cíli sází se u množstwf a rostlina sázená jest wyšší, lysejší, listí kořenowého nerozděleného, toliko zubatého; listí mladých pískem obhrnowané, zbledlé jí se w salátu.

Č. štěrbák. *C. Endivia* *Lin. Blak. t. 378. Plenk t. 587. Štěrbák Mat. Háj. 176. — Wel. 148 Endywie.* Podobá se předešlé, liší se ale wětewmi sem a tam zprohybanými, listím kořenowým nerozděleným, docela lysým, lodyhowým širokovejčítým, objimawým, a chmýrem toliko 4krát kratším nežli nažka. — W Lewantu. Kwěte jako předešlá.

U nás sází se w zahradách a potřebuje na salát. Sázením dáwa trojí odrodek *α*) s listím kořenowým celým užším anebo širším, *β*) s takowým též kadeřawým, *γ*) s wyštěptaným.

PRASENNÍK. HYPOCHARIS. FERKELKRAUT.

Aubor mnohokwěť. Zákrow wejčítopodluhowatý nebo přizwonkowitý z lupenůw střechowitých. Ježle s plewami kwěty dole objimajícími. Nažky lysé, ostrobrawdawičnaté, hned wsecky bezzobané, hned některé. Chmýr

dwojřadý, štětín vněšních kratších, wnitřních delších, perowitých.

S. plchý. *H. glabra* *Lin. Fl. dan. t. 424. Lam. t. 646. f. 1. Curt. lond. t. 149. Schk. t. 225.* Kořen letní tence wřetenowitý, hnědý, vypaustí několik lodyh $\frac{1}{2}$ —1-střewičných, přímých nebo skoro wzstaupawých o málo listůw a wětwi; listy kořenowé obwodem kopinato-podlauhlé, kracowité nebo chobotnatozubaté, lysé nebo srstnaté; lodyhy listé nebo nahé, wětewnaté nebo jednoduché; stopky maličko wzhůru tlustnaucí, lauborné, dosti dlauhé; zákrow lysý z lupenůw welmi nestejných, kopinatých, mázdrowitě obraubených, tupých; kwěty žluté; nažky hnědočerné, pokrajní bezzobanné, prostřední se zobanem nažky delším, dole hnědočerným.— W Ewropě na rolích písčitých. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

PLEWNATEC. ACHYROPHORUS. SCHWEINSALAT.

Wsecko jako u prasenníkůw, chmýr ale jednořadý.

P. blatný. *A. maculatus* *Scop. Hypochaeris maculata* *Lin. Fl. dan. t. 149. Sch. 225. Hayn. 6. t. 43.* Kořen mnoholetý, wřetenowitý, kolmojdaucí; listy kořenowé waječnopodlauhlé, řídkosrstnaté, přicelé, buď drobněji buď autleji zubaté, nejtupější nebo ostrauké; lodyha oblá, 1— $\frac{1}{2}$ střewičná, přímá, prauhowaná, srstnatá, jednoduchá nebo rozkladitomálowětewná, nahá nebo listem kopinatočárkowitým opatřená: aubor konečný, $1\frac{1}{2}$ široký; zákrow tuhými chlupy šerpiwý: lupeny wněšné, dwakrát kratši wnitřních; kwěty žluté na konci 5zubé; nažky wsecky zobanité. — Na lukách sušších po celé Ewropě prostřední a sewerné. Kwěte w lipnu. ♀.

Nař a kwěty druhdy w lékárnách chowali (*herba costi*) a kwěty místo prhowých potřebowali.

PAMPALIŠKA. LEONTODON. LÖWENZAHN.

Aubor mnohokwěť. Zákrow přístřechowitý, lupenůw totiž wněšních kratších, 1—3řadých. Ježle nahé, tečkowané nebo u prostřed třepenité. Nažky oblé, prauhowané, napřič swraskalokolcaté, stejné, krátkozobanné, zobanem zponenáhla se ztenčujícím. Chmýr dwojřadý, ze štětín wněšních kratších, chlupowitých, nemnohých, wnitřních perowitých dole mázdřitě rozšířených.

P. mrtnatá. *L. hispidum* *Lin. Curt. lond. 2. t. 161. Apargia hispida* *Hoffm. Schk. t. 220. Hedypnois* *Engl.*

bot. t. 554. Kořen mnoholetý, několikohlavý, mrcasatý; listy kořenové podlauhlé anebo kopinaté, v řapík křídlatý zaužené, mělčeji hlouběji chobotnatozubaté, chlupy na konci widličkovatými mrtnaté; stwol prodlažený, zvýší prstu nebo pidi, oblý, prauhowaný, dole a nahoře mrtnatý, u prostředku přilysý; aubor ojedinelý, přímý; zákrow chlupy jednoduchými srstnatý: lupenůw kopinatočárkowitzých, wněšných třikrát kratších; koruny žluté; nažky kolčikowané. — Na lukách a pastwinách, obzvláště vyšších, po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

SMETANKA. OPORINA. PFAFFENRÖHRLEIN.

Aubor mnohokwětý. Zákrow obhomolowitzý, řadý z lupenůw kopinatých, zakončítých a wedlejších w zpod mnohých. Ježle nahé. Nažky podluhowaté, oblaunké, obak přiztenčené, na přič swraskalaunké. Chmýr řadý ze štětín špinawě bělawých, nejdoleji mázdrowitě rozšířených.

*S. podzimní. O. autumnalis Decand. Leontodon autumnale Lin. Hedypnois autumnalis Engl.*bot. t. 830. Apargia autumnalis Hoffm. Schk. t. 220.* Kořen mnoholetý, tlustý, jakoby překausnutý, mrcasatý, hnědočerný vypaustí malý trs; listy kořenové obwodem podlauhlokopinaté, w řapík křídlatý zaužené, wyštěrbené: úkrojůw odstálých, čárkowitzých, celých anebo opět wyštěrbených, nebo chobotnatozubaté nebo zubaté, nejlysejší; stwoly wzstaupawé, zvýší prstu nebo střewice, oblé, prauhowané, nejlysejší, nahoře wětewnaté, pod wětewmi a nahoře pod auborem šupinaté, ojedinelé, lysé nebo pýřité, auborůw několik (2—7) na stopkách pýřitých; kwěty žluté; chmýr sedawý ze štětín chlupatých. — Na lukách a pastwinách Ewropy a Sibirie. Kwěte w lipnu až do podzimka. 4.

KOZÍBRADA. TRAGOPOGON. BOCKSBART.

Aubor mnohokwětý. Zákrow řadý, z 8—16 lupenůw nejdoleji srostlých, pak ohnutých. Ježle nahé, đubkowané. Kwěty pokrajní často paprskující. Nažky beznožičné, dlahozobanné. Chmýr mnohořadý, perowitzý ze štětín stejných, přirohowitých, patera na konci nahých, delších.

K. porolistá. T. porrifolius Lin. Jacq. rar. t. 212. Fl. dan. t. 797. Engl. bot. t. 638. Schk. t. 212. Kořen letní neb ozimý, kolnikowitzý; lodyha přímá, 3—4stře-

wičná nebo wyšší, wětewnatá, jako ostatni díly lysá; listy z dolejška širokého, objímawého čárkowitokopinaté, dlauh zakončité, nejcelejší, přímé, tubaunké, ploché; aubory ojedinelé, konečné, nahoře docela ploché; stopky wzhůru tlustnaucí, kejowité; zákrow 8lupenný, delší kwětůw nachově fialových; nažky pokrajní drobnošupinatě uzlaté, asi zdělí zobanu niťowitého. — W Lewantu a w Ewropě jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Rostlina na zabradách se sází pro kořen jedlý.

K. lauční. *T. pratensis* *Lin. Bull. herb. t. 209. Lam. t. 640. f. 2. Engl. bot. t. 434. Plenk t. 589.* Podobá se předešlé, má ale listí přikýlaté, obyčejně řeřabité, dlauh zakončité, s koncem někdy podwinutým; stopky oblé; zákrow lupenů 8 nad dolejškem na přič wtačených, zdělí nebo maličko delších nežli jazýčky na konci ufaté, čistě žluté; nažky pokrajní uzlatošerpiwé, zdělí zobanu swého niťowitého. — Na lukách w Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♂.

Kořen a mladistwé rostliny tu a onde jsau pokrmem oblíbeným. Poslední připravují se jako chřest (špargl).

K. wýchodní. *T. orientalis* *Lin.* Též předešlé podobná; lodyha, listy jakož i zákrow klkatoplštnaté, kwěty delší zákrowu, nažky pokrajní šupinatoméčkoostenné, delší zobanu. — Na lukách Ewropy jižnější.

K. čeritá. *T. undulatum* *Jacq. rar. t. 158. Kozibrada Mat. Wel. 164.* Též podobná předešlým a obzvláště lauční; nejlysejší; listy čárkowitzé, nejcelejší, řeřabité, a na konci swinuté; zákrow 8—10lupenný, zdělí nebo málo kratší korun tupých, semenonosný sehnutý; nažky pokrajní šupinatobradawičnaté, co zoban dlauhé. — Na lukách a pastwinách w Čechách, Uhřích, okolo Astrachanu, w Kapadocii. Kwěte téhož času.

Ta a předešlá potřebují se jako kozibrada lauční, ačkoli nižádná jich naschwál se nesází.

ŠADÍBRADA. GEROPOGON.

Aubor mnohokwětý. Zákrow 8lupenný, řadý, kwětůw delší. Ježle se šupinkami chlupowitými na straně wněšné podlé kwětůw stojícími. Nažky wálcowitzé, nejdeleji zobanité, prauhované, w paprsku stálé, w terči padawé. Chmýr w paprsku asi z 5 plew auzkých, zakončitých, pilkowaných, w terči ze štětín nejmnožších, řadých, dlauhoperých.

Š. lysá. *G. glaber* *Lin. Jacq. h. vind. t. 33. Schk. t. 213.* Zelina nejlysejší jměním docela podobná kozibra-

dě laučné. Kořen wřetenowitý: lodyha přímá, 1—1¹/₂střewičná, jednoduchá nebo wětewnatá; listy sedawé, střidawé, z dolejška širokého dlauze čarkowité, žlábkowité, nejdolejší objímawé, ostatní ale jenom dopola; aubory ujedinele, na konci stopky naboře ztlustlé, duté, pod samým auborem ztenčené a tu pýřité; koruny bledě čerwené; chmýr náryšawý. — W Ewropě a Africe středomořské na rolich. ☉.

Aubory toliko jedno ráno rozwité zůstawajf, pak na wždycky se zawrau, až pak semeno wypadá.

KLEPUCHA. UROSPERMUM. SCHWEIFSAMB.

Zákrow zwonkowitý z lupenůw 8 jednořadých, dole w trubku baňkowitau srostlých. Ježle bezplewé, chlupatotřepenité. Koruny na konci trubky a dole u kraje chlupaté. Nažky beznožičné, měkkoostenné, smačknuté, zobanité zobanem nejdelsím, dutým, dole nafauklým a ode kle bráničkau odděleným. Chmýr řřadý: štětín stejných, perowitých.

K. obecnd. U. Dalechampii Desf. Arnopogon Dalechampii Willd. Tragopogon Dalechampii Lin. Gaert. t. 159. f. 4. Hieracium magnum Dalech. lugd. 569. f. 1. H. sulphureum Bar. rar. t. 209. Kořen ozimý, wřetenowitý; lodyha přímá, 1¹/₂střewičná, málowětewnatá, přímá, jako listy huňatošerpiwa; listy buď wšecky kracowité, buď toliko dolejší a tenkrát jsau hořejší obwejitě nebo podlauhlé ano i kopinaté, ostré, po kraji, obzwláště dole, zubaté nebo celé, lodyhu dopola objímající; kraj listůw kracowitých celý nebo wíce méně zubatý; z konce wětew wynikají stopky dlauhé, tuhé ojedinele, jednoauborné, pýřitošerpiwé; aubor asi 1¹/₂ široký; kwěty žluté, na konci čerwené, sušením zelenající; zákrow pýřitoaksamitný; chmýr náryšawý. — Na polich, winicech po Italii, Gallii jižné a Hispanii. ♂.

Mladistwau jedf s jinými zelinami času zimawho w teplých končinách.

HADIMORD. SCORZONERA. SCHWARZWURZ.

Aubor mnohokwěť. Zákrow střechowitý. Ježle nahé. Nažka beznožičná, bezzobanná, (řřdko zobanité), dole pobočně pupečnatá. Chmýr mnohořadý, perowitý, řřdko šerpiwý.

H. nízký. S. humilis Lin. S. lanata Schrank. Kořen mnoholetý, tlustý, dlauhý, několikohlawý; lodyha přímá,

zvyšší prstu nebo pídí, oblá, wlnatá, o 1—3 listech střídawých, obdálných, kopinatočárkowitých, o 1—3 auborech; listy kořenowé řapikaté, podlauhlé, kopinaté nebo čárkowitokopinaté, nejostřejší, po kraji trochu řebaté, po částe řapiku dolejší obak a žilách wlnaté, pak kromě na řapiku olysající, 3—4" dlabé, asi 1" široké; aubor dost weliký: zákrow wlnatý, pak olysající, dwakrát kratší kwětůw: lupenůw wněšných wejčitokopinatých; koruny bledě žluté, ufaté. — Na lukách wlhkých Ewropy a Sibirie. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Kořen zahořklý potřebowali co lék wyčišřující a otwírající.

H. obecný. S. hispanica Lin. Blak. t. 406. Plenk t. 592. Düsseld. 1. t. 7. Scorzonera Mat. Wel. 324. D. Kořen dlahý, wřetenowitý, jednoduchý, dužnatý, wně černý, u wnitř bílý, na konci čuprynatý; lodyha přímá, 2—3střewičná, jednoduchá nebo wětewnatá, zmládí pawučinowlnatá; listy střídawé, podlauhlé až kopinaté a čárkowité, wice méně zaubkowané, zakončité, lysé, kořenowé w řapik zaužené, lodyhowé žlábkowité, objíma-wé; aubory ojedinělé na koncech wětwowých; zákrowy dwakrát kratší kwětůw: lupeny wněšné žúhlowejčité, wnitřní wejčitokopinaté, wšecky ostré; kwěty čistě žluté; nažky pokrajní autle měkkoostenné. — W Ewropě jižné a tu i onde w prostřední na lukách tučných. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Sází se na zahradách pro kořen jedlý. Jindá měli ji za wyborný prostředek proti užtknutí hadřmu.

H. lahodný. S. deliciosa Guss. Kořen mnoholetý, bulwowatý, podluhowatý; lodyha jednoduchá nebo nej-doleji wětewnatá: wětwi lauborných; listy čárkowité, zakončité, ploché, lysé, dole maučnatopříplřtnaté; lupeny zákrowowé nejlysejší: wněšné širokokopinaté, ostraunké, přitlačené. — Po pastwinách chlumních na Sicilii blízko Palerma. 4.

Kořen rozdřlným způsobem do cukru zadřlaný jest dťiti přelahné a obřerstwující a tudyž Sicilianům welmi oblíbený.

HORYČ. PICRIS. BITTERKAUT.

Aubor mnohokwětý. Ježle nahé. Zákrow 2řadý: lupenůw wněšných krátkých, často odstáwajících. Nažky oblaunké, dole a nahoře příztenčené, na přič swraskalaunké, buď se zobanem třikrát kratším buď žádným. Chmýr alespoň w terci perowitý, 2řadý, řady wněšné kratší, přiwlasowitý.

H. jeřtrábníkowý. P. hieraicoides Lin. Engl. bot. t.

196. *Lam. 4. 648. f. 2. Crepis hieracioides Lam.* Kořen ozimý; lodyha 2střevičná, přímá, větewnatá, oblá, prauhowaná jako listí mrtnatá, nahoře přilysá; listy podlaubkopinaté, zubaté nebo přichobotnaté, nejdolejší dole ztenčené, poloobjímavé, prostřední a hoření dole utaté nebo šipowité a poloobjímavé; aubory konečné, dohromady dělající chocholik konečný; zákrowu lupeny wněšné odstáwající, na hřbetu šerpiwé a přimrtnaté, po kraji lysé, jakož i wnitřní kopinaté, ostré; kwěty žluté, jazýčky skoro 2krát delší trubky; nažky pod chmýrem skrčené, přibezobanné, autle napříč swraskalé. — Na místech neobdělanych, podlé cest a lesůw, po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Locyca zahradní. LACTUCA. LATTICH.

Aubor mnoho- nebo málokwětý. Zákrow wálcowitý, střechowitý, 2—4řadý, řad wněšných kratších. Ježle nahé. Nažky smačknuté, bezkřídle, náhle w zoban niťowitý prodlažené.

L. zahradní. L. sativa Lin. Blak. t. 58. Plenk t. 594. Hayn. 7. t. 30. Locyca zahradní Mat. Háj. 123. b. 124. — Wel. 157. Kořen letní, tence wřetenowitý; lodyha přímá, 1—2střevičná, lysá, na wětwe wztýčené, chocholíčnatě rozpostawené rozdělená; listy lysé, po hlawní žile wezpod štětinaté nebo bezbranné, zaubkowané, dolení sedavé, obwejitopodlauhlé, nerozdělené nebo kracowitě protisečné, hoření dolejškem srdčítostřelowitým objímavé, nejhořejší a podkwětní zakončité, násobené; aubory na latě rozšířené, chocholikowité, nahoře rovné; kwěty bledě žluté; nažky obak šprauhowé, swětle ze žlutawa hnědé nebo šeré, zděli nebo kratší zobanu swého bílého. — Nepochybně půwodně roste w Indii východní, nyní po celém světě se sází. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Od nejdáwnějších časůw se sází, a jí se co zelenina, obyčejněji ale za salát (hláwkowý, kolowratský). Štáwa její mlékowitá, zhuštíá, potřebuje se w lékařstwu co lék welmi mocný, jelikož jako opim ušpává a bolestí ukojuje.

Sázením tolikoletým proměnila se w množství odrodkůw.

L. lesní. L. Scariola Lin. Hayn. 4. t. 46. Düsseld. 43. t. 8. Wagn. 2. t. 127. Locyca lesní Mat. Háj. 137. — Wel. 158. Kořen letní nebo ozimý; lodyha wztýčená 3—6střevičná, nahoře latowitě rozwětwená; listy kolmo zwrácené, po hlawní žile na rubu štětinaté, wejitopodlauhlé, ostré, dole střelowité, brotnatozubaté, protisečné

nokracowité, řídko nerozdělené, bledě zelené, nasiwělé; aubory rozpostawené w latu jehlatcowitau; kwěty bledě žluté; nažky nahnědle šeré, obak 5prauhowé, černě obraubené, na konci štětinkowanopýřité, co vlastní zoban bílý dlaubé. — Na místech neobdělanych podlé zdí, cest w největším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Mlwa se za následující, což může býti na škodu, protože mnohem méně jest mocna.

L. jedovatá. *L. virosa* Lin. Schk. t. 217. Hayn. 1. t. 47. Düsseld. 4. t. 22. Welmi podobná ku předešlé, liší se ale, že má listy dolní rovnovážné, tupé, nerozdělené nebo chobotnaté; nažky černé, dost širokoobraubené, na konci pod začátkem zobanu bílého lysé. — Na místech vyšších, skalnatých Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Celá rostlina naplněna jest šlawau mlécowitau bílau, mnohau, ostrohořkau, mámiwau, kteráž nejmenším dotknutím z zákrowu se prýští. Z nati čerstwé kwětaucf dělají wýtah jako opium aučialiwý a w lékařstwf užitečný.

RADYK. CHONDRILLA. KNORPELSALAT.

Aubor chudokwěťý, walcowitý. Zákrow 2řadý, lupeny přitlačenými, krátkými obklíčený. Ježle těsné, nahé. Koruny trubka na konci mrtnatá. Nažka oblá, bezkřídlá, na konci šupinatě měkkoostenná: šupin nejhořejších asi 5 skoro kalichu podobných, mezi nimiž vyniká zoban dlouhý, tenký. Chmýr chlupatý, mnohořadý.

R. prutnatý. *C. juncea* Lin. Gou. ill. t. 64. Jacq. aust. t. 427. Schk. t. 218. Kořen ozimý; lodyha přímá, 2—3střewičná, křiwolaká, prutnowětewnatá, oblá, dole štětinatomrtnatá; listy kořenové kracowité, lodyhowé dolní obwodem kopinaté, chobotnatoprotisečné, hoření čárkowitzkopinaté nebo čárkowité, zubaté; aubory 2—6, hromadné, poboční sedawé anebo krátce stopkaté na krátkých wětwičkách, a dohromady dělající klasy na wětwich; lupeny zákrowové čárkowité, blanowitě obraubené; kwěty bledě žluté; nažka špinawě rusá, ukončená 5 šupinami čárkowitými: zoban delší nažky, chmýr bělostný. — Na místech neobdělanych, škrobotinných po Ewropě celé a w Sibirii altajské. Kwěte w lipnu a srpnu. †.

Kořen drahdy potřebowali proti plynutí břicha a uščknutí hadmu; w jižných krajínách prýští se z něho mléko ostré, na wzduchu tuhnaucf. Mladistwau jedí buď wařenau buď za salát.

PLEŠKA. TARAXACUM. LÖWENZAHN

Aubor mnohokvětý. Zákrow dvojřadý: vněšný z lupenůw drobných, přitlačených, odstálých anebo podhnutých, vnitřní z jednořadých, přímých. Ježle nahé. Nažky podluhowaté, praužkowané, po praužkách měkkoostenné nebo na konci truíčkowané, w zoban dlauhý prodlaužené. Chmýr chlupatý, mnohořadý.

P. obecná. T. *Dens leonis Desf.* T. *officinale Wither.* *Leontodon Taraxacum Lin. Bull. herb. t. 217. Schk. t. 219. Hayn. 2. t. 4. Pleška Mat. Háj. 128. Mat. Wel. 150.* Pampeliška, pampališka, smetanka. Kořen maoholetý, wřetenowitý, kolmo wnikající, šedočerný; listy toliko kořenowé w rúži rozložené a položené též i přímé, obyčejně lysé, řídčeji pýřitošerpíwé, obwodem podlahlokopinaté nebo čárkowité, protisečnokracowité nebo celé, zubaté nebo nejcelejší: úkroje kracowitých nejostřejší, nahoře zubaté nebo celé; stwol ojedinelý nebo několikerý, obyčejně po sobě wstupující, oblý, wlnatý, dole nebo docela olysající, o jednom auboru dost welikém, žlutém, medem slabě wonicím; zákrow lupenůw čárkowitých, vněšných podhnutých anebo odstálých; nažky čárkowitoobwejíité, praužkowané, na konci šupinatě měkkoostenné, praužkůw vněšných od dola swraskalých, hnědě zelené, wšak také nahnědle rusé, zeíené, anobrž i čerwené. — Na lukách nejrozdielněji wysokých po Ewropě, západní Asii, sewerné Africe. Kwěte w dubnu až do jeseně. ♃.

Kořen šláwnatý jakož i nať může se za salát jísti; šťáwa též i kořen suchý w lékařství se potřebují.

SMETANNÍK. BARKHAUSIA. BARKHAUSIE.

Aubor mnohokvětý. Zákrow listeny obkličeny nebo řídko přístřechowitý. Ježle nahauké nebo chlupatotřepenité. Nažky bezkřídle, oblé, hned wšecky hned toliko střední w zoban dlauhý zponenáhla ztenčené, pokrajní hned s krátkým zobanem, hned bez něho. Chmýr mnohořadý, chlupatý.

S. smradlawj. B. *foetida Decand.* *Crepis foetida Lin. Engl. bot. t. 837.* Kořen letní, tenkowřetenowitý; lodyha přímá, oblá, prauhowaná, srstnatá, listnatá, nahoře wětewnatá; listy pýřité nebo srstnaté, kratcowité, w řapík křídlatý zaužené, hoření kopinaté, dole hluboce střihané; aubory ojedinelé, na konci wětwi dřiw rozwití nachýlené, pak přímé, dost weliké; listeny čili lu-

peny zákrowu wněradé přitlačené, kopinaté, dwakrát kratší nitrořadých, též kopinatých a také na zádech srstnatých chlupy na konci žláznatými; kwěty žluté, dwakrát delší zákrowu wnitřního; nažky pokrajní se zobanem kratším zákrowu, wnitřní s delším. — Na místech neobdělanych, polích Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Naš vydává zápach hořkými mandlemi: jiní přirovnávají jej ke kozlowině.

SKARDA. CREPIS. PIPPAU.

Aubor mnohokwětý. Zákrow dvojnásobný, wnitřní řadý, wněšný krátký. Ježle bezplewé. Nažky oblaunké, bezkřídle, zponenáhla w zoban ztenčené. Chmýr chlupatý, bělostný, měkký, mnohořadý.

S. ozimá. C. biennis Lin. Engl. bot. t. 149. Gaert. t. 158. f. 8. Schk. t. 222. Kořen wětewnatý; lodyha přímá, 1—2střewičná, od dola wětewnatá, oblá, prauhowaná, nejdoleji řidko mrtnatá nebo docela lysá; listy kořenowé a dolení w řapík zaužené, zubaté nebo kracowitoprotisečné: úkrojůw nejodstálejších, po hořením kraji celých, zubatých nebo stříhaných, ostrých, mrtnatých, hoření sedawé, přibojímawé, ploché, kopinaté, dole protisečné nebo zubaté, nejhořejší čárkowitokopinaté, nerozdělené; zákrowu lupeny wšecky podlahlokopinaté, tupaunké, šedopyřité, wněšné odstálé, wnitřní na hřbetu mrtnaté nebo nic, na wnitřním powrchu přihedwabnochlupaté; kwěty žluté; nažky na konci tenší, o 13 praužkách. — Na lukách po Ewropě hojná. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♂.

MLEČÍK. ZACINTHA. WARZENKOHL.

Aubor mnohokwětý. Zákrow lupinky drobnými obklíčený, slupenný: lupenůw po odkwětení na hřbetu hrbatých, tlustých, poddutých, wněšné nažky obsahující, na konci klímawých. Ježle nahé. Nažky plochosmačknuté, bezkřídle, skoro klínowité, w zoban nejkratší ztenčené.

M. bradawičnatý. Z. verrucosa Gaert. t. 157. f. 7. Lapsana Zacinta Lin. Zacinta Mat. Wcl. 149. D. Zelina lodyhy 1—2střewičné, přímé, rozsochané, skoro lysé; listy kořenowé kracowité, wětewní čárkowitokopinaté, přicelé, dole střelowité; aubory konečné nebo

poboční, sedavé; květy žluté. — W Ewropě a Africe středomořské, též w Taurii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Drahdy jej potřebowali proti wyraženinám a bradawicm; we vlasti na mladistwau jedí za salát.

MLÉČ. SONCHUS. GÄNSEDISTEL.

Aubor mnohokwětý. Zákrow střechowitý. Ježle nahé. Nažky stejné, bezkřídle, smačknuté, bezzobané, praužkované: praužkůw často napříč bradawičnatě měkkoostenných. Chmýr měkký, nejbělejší, mnohořadý, ze štětín nejtenších.

M. hladký. S. oleraceus Lin. Hayn. 1. t. 48. Schk. t. 256. S. laevis Vill. Mléč hladký Mat. Háj. 125. b. — Wel. 147. Kořen letní, wřetenowitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—4střewičná, oblá, hladká, nahore okoličnochocholikowitě wětewnatá; listy střidawé, obwodem podlahlé, tupé nebo ostré, lysé, mdlé, řidko lesklé, kracowitoprotisečné nebo chobotnaté nebo celé a všecky zubaté zubami krátkými nebo prodlaženými, kořenowé w řapík ztenčené, lodyhowé taktěž řapikaté, dole ušaté, objímawé; aubory dost veliké; zákrow nejlysejší; květy žluté; nažky na příč swraskalaunké, na bocích obak 3praužkowé. — Na místech obdělanych, zelních, rolich po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu až do podzimka. ☉.

M. ostrý. S. asper Vill. Hayn. 1. t. 48. S. fallax Wallr. M. ostrý Mat. Háj. 125. — Wel. 147. Welmi podobný předešlému; kořen wřetenowitý kolmo wníká; listí jeho býwá tužší, zuby po kraji w kolce prodlažené, ucha zaokrauhlená; aubory dělají spiše latu řidkau; zákrow též lysý; nažky ale smačknuté mají obak tři praužky hladké, newrauhkované. — Roste a kwěte jako předešlý. Kwěte w kwětnu až do listopadu. ☉.

M. polní. S. arvensis Lin. Fl. dan. t. 606. Též podobný k předešlým, od nichž se liší kořenem plaziwým, mnoholetým, zákrowem a stopkami žláznatochlupatými, nažkami praužkatými a napříč swraskalými; lodyha jednoduchá, na konci chocheličená; listy kopinaté, kracowité nebo celé, lodyhowé dole srdčité, nejhořejší celé. — Na polích s půdau hlinatau a wápennau. Kwěte w lipnu a čerwnu. †.

Wšecky troje nadepsané rody tu a onde, pokud jsou mladistwé, jedí wažené a surowé za salát; též je potřebují w lékařství k rozředění šťaw.

M. nejautlejší. S. tenerrimus Lin. Reichenb. hort. t. 139. Pluk. alm. t. 93. f. 3. Kořen letní neb ozimý; lodyha přímá, větwnatá, oblá, lysá, někdy na koncech chlupatožláznatá; listy kořenové podlahlókopinaté, kracowitoprotisečné, zubaté, nejlysejší, w řapík zužené, lodyhowé dole střelwitoušaté: uch zubatých, rozmanité a často dwakrát wyštěptané: úkrojůw čárkowitých, nejlysejších nebo tupě zubatých, po ose dolů běžících anebo řapíčkatých; aubory chocholičené; zákrowy plšnaté, pak olysající: lupenů na hřbetu chlupatožláznatých; názky podlahlőčárkowité, na dél čarkowané, na přič swraskalé. — Na skalách a zdech Ewropy středomorské. ☉, ♂.

Wlachové rádí jedť nať mladau za salát.

JESTŘÁBNÍK. HIERACIUM. HABICHTSKRAUT.

Zákrow wejcowíy, často wálcowitý, z lupenůw čárkowitých, tupých, často zakončitých, řidko dwařadých, nejčastěji mnohořadě střechowitých, řidko běwných. Ježle nahé, nejčastěji đubkowané: đubek kraje prodlauženého w mázdru zubatau plewami nebo brwami. Názky šbočné, praužkowané, nejčastěji kejowité, bezzobané nebo nejkratšeji zobanité, často podlahlé čili slaupowité, nejřidčeji wretenowité. Chmýr stálý, řřadý, ze štětín obyčejně špinawě bílých, křebkých, šerpiwých, přehustých, dole prostých.

J. chlupáček. H. Pilosella Lin. Fl. dan. t. 1110. Sturm f. 27. Chlupáček wětší *Mat. Wel. 340.* Kořen mnoholetý, mrcasatý, z jehož krku vychází stwol jednoduchý, přímý, nahý, lauborný, a mnoho wyběžkůw položených, jalowých nebo kwětaucích, kteréž poslední wzstaupawé a prodlaužené w stwol přímý, 1—2—3auborný; listy obwejitokopinaté, ostré nebo tupé, na lici nasiwěle zelené, ryšawě štětínatochlupaté, wezpod jakož i wyběžky a stwoly šedoplšnaté, a spolu ještě štětínatochlupaté; zákrow krátce wálcowitý, šedoplšnatý, naryšawěle štětínatochlupatý a jako nejhořejší díl stwolu černawě žláznatosrstnatý: lupenůw čárkowitých, wněřadých užších a kratších, semenonosných podhnutých; koruny žluté, wněšné wezpod se šmuhau nachowau. — Na pastwinách wýslunných, wyprahlých, na pahrbcích. Kwěte w kwětnu až do jeseně. ♀.

Nať a kořen nahořklé druhdy proti zimnicm potrebowali.

J. zední. H. murorum Lin. Sturm f, 39 Kořen oddenku rovnovážného mnoho mrcasů vypauštějícího a často několikohlavého; lodyha přímá, 1—1¹/₂zstřevičná, přímá, oblá, plstí šedau, nejdolejší, přechající přikrytá, chlupatá: chlupůw nad polovičkau ukončených černau žlázkau; anobřz i chlupy nejvýše také jsau černé; listy po rubu a kraji (někdy i lici) jakož i řapíky naryšawěle chlupaté, kořenowé na řapíku, co čepel jejich dlahém, vejčité nebo kopinaté, přisrdčité, zubaté zubami žlázkau tuhau hrotitými, nad polovičkau přemalými, pod ní ale hrubšími a nejdolejšími blubšími, nazpátek obráčenými, lodyhowý jediný, krátkořapíčný nebo sedawý, nejostřejší; aubory chocholičené; stopky a zákrowy z lupenůw čárkowitých šedoplšnaté a chlupy žláznatými, černými porostlé; kwěty žluté; nažky černé, praužkowané. — Na skalách a zdech stinných po Ewropě. Kwěte w lipnu a čerwnu. ♀.

Jindá w lékařstwf byl užíván.

PODHORYČ. NABALUS.

Aubor 5—20kwětý. Zákrow 8—10lupenný, listeny nejdoleji obklíčený. Ježle nahé. Čnělky z trubky prašnikowé daleko wen čnějící. Nažky podluhowaté, přiwálcowité, brázdowané, lysé, na konci utaté. Chmýr mnohořadý, ze štětín tubaunkých, šedočerných, šerpiwých.

P. hadomorný. N. serpentarius Hook. Prenanthes serpentaria Pursh bor. am. 2. t. 14.. Harpalyce serpentaria Don. Bylina; listy zubaté, drasné, kořenowé dlani-tochobotnaté, lodyhowé dlahuhořapičné, chobotnatoprotisečné, přitrojaločné: laloku prostředního 3dilného, nejhořejší kopinaté; hrozny konečné, skoro latowité, krátké, nachýlené; zákrow 8lupenný, kwětůw 12 bledě nachových obsahující. — W Americce sewerné na wrších z Wirginie až k jezeru hudsonskému. Kwěte w srpnu až do října. ♀.

Kořen výborný prostředek proti užtknutí hadímu.

P. hlinožlutý. N. Fraseri Decand. Prenanthes alba Elliot. Bylina; lodyha přímá, wětewnatá, řídice pýřitá; listy lodyhowé na tré klané, zaubkowané, přibrwité, w řapík sbíhající, dolení srdčité, hoření dole klinowité, nejhořejší podlahlé, stříhanozubaté; hrozny směstnané, a w latu rozpostawené; zákrowy wálcowité, 8lupenné, řídice pýřičkaté, z kwětůw 8 z hlinožluta bílých; chmýr

rusý. — W Karolině jižné, Wirginii, Pensylwanii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Kořen bulwowitzý, nejhořčejší, potřebuje se jako předešlý.

MLEČIWEC. MULGEDIUM. MILCHDISTEL.

Aubor mnohokwěťý. Zákrow s listeny střechowitými. Ježle nahé, dubkowané. Nažky lysé, smačknuté, často obak žilnaté, nahoře ztenčené w zoban jinak nažce podobný, krátký, tlustaunký, na konci w miskubrwitau rozšířený. Chmýr 1- nebo málořadý, ze štětínšerpíwých, špinawých anebo bílých.

M. floridský. *M. floridanum Decand.* *M. lyratum Cass.* *Sonchus floridanus Lin.* Bylina lysá; lodyha přímá, nahoře latowitá, nánachowá nebo násiwá; listy lodyhowé řapikaté, kracowitowystěptané: úkrojůw nemnohých, chobotnatozubatých, konečného trojúhlného, ostrého; latta přímá, běwná; aubory drobné, modré. — Na místech stinných podlé cest Ameriky sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Kořen hořký proti uštknutí hadímu.

Řád 126.

MORALOWITÉ. GOODENOVIEAE.

Kalich s waječnikem srostlý, řídko prostý: kraj 3—5dílný anebo nepatrný. Koruna z ústí kalichowého nebo (jestli kalich prostý) ze dna wyniklá: kraje 5dílného, 2pyského, řídko 1pyského, trubky po jedné straně na dél rozštípnuté: uštůw w paupěti řasnatochlopnitých. Tyčinek 5, od čnělky a koruny oddělených, s plátky střidawých: nitky prosté, prašníky prosté nebo srostlé, 2pauzdré. Waječnik 2pauzdrý, řídko 1—4pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka 1; blizna celá nebo 2laločná, obklíčena rauskau blánowitau, čišowitau. Plod: tobolka 2—4pauzdrá, 2chlopná, mnohosemenná, řídko ořech. Semena bílečnatá, řídko bezbilečná. Kel osowý, rowný, kořínku doleního.

Polokře, byliny wodošťawné. Listy střidawé, jednoduché, celé nebo řídko laločnaté, bezpalisté. Kwěty obojaké, nepravidelné, úzlabíčkové nebo konečné, různoradé.

Do toho řádu náleží wíce 130 rodůw (w 10 pokoleních), jichž nejwíce na Nowém Hollandu a jižném konci Afriky přebýwá, nejuně mezi obratníkoma Oceanie a Ameriky.

ROZKYNULÉ. GOODENIA. GOODENIE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 4laločného. Koruna 2pyská, trubky rozštípené. Tyčinek 5, prostých. Čnělka jednoduchá; blizna dutá, brvitá. Tobolka nejčastěji 2pauzdrá; semen mnoho, smačknutých.

R. wejčitá. *G. ovata* *Smith. Vent. cels. t. 3. Bot. rep. t. 68. Cav. ic. t. 526.* Keř 2střewičný, wětwi přímých, čtyřhraných, přijednoduchých, zmládí bělawě poprášených; listy střidawé, řapíkaté, wejčité, drobně zaubkowané, lysé, přišerpiwé, na rubu bělawé: řapíky dole se swazkem chlupůw ryšawých; kwěty na hroznech malých, úzlabičkowých, sochatých anebo roztrojených; kalich nahranatělý, s ušty šidlowitými; koruna ryzá, připewněná w ústí kalichowém, trubky krátké, uštůw po kraji třepenitých; nitky oblaukowité, prašniky ukońčené několika chlupy krátkými; tobolky čárkowité, 2chlopné; semena mnohá, střechowitá. — Na Nowém Hollandu a Diemensku. \bar{H} .

MORAL. SCAEVOLA. SCAEVOLA.

Kalich trubky s waječnikem srostlé. Koruna nálewkowitá: kraje na patero klaného, trubky na děl rozštípnuté. Tyčinek 5. Čnělka na konci tlustá; blizna chlupatá, baňkowitá. Ořech s peckau o 2 pauzdrách 1semenných.

M. obecnyj. *S. taccada* *Roxb. Lobelia taccada* *Guert. t. 25. f. 5. L. Plumieri* *Burm. ind. 186. Buglossum litoreum* *Rumph 4. t. 54.* Keř welmi wětewnatý, kmenu krátkého, asi co rameno tlustého; listy směstnané, 12" dlouhé, 3 $\frac{1}{2}$ " široké, wejčité, dužnaté, žlutawé, zelené, o sebe třené šustící; kwěty bílé, u wnitř trochu wlnaté, úzlabičkowé, na stopkách sochatých; owoce podobné hlohyním, kalichem wěńčené, brázdowané, bílé, dužnaté, s peckau na powrchu nerownau, 2semennau. — Na pomoří Indie východní a Nowého Hollandu. Kwěte w srpnu až do října. \bar{H} .

Wětwe na palec tlusté obsahuj mnoho bílého dřewě jnko bezowé, z něhož řezaj kwětiny, listy, ptačátka a j., ježto rozmanitě barwené na jisté swátky stawí si na lůžka. Listy a kwěty hořké potřebuj proti otokům wodnatým. Štáwa z plodu do očí nakapaná je wyčištuje; štáwa listůw shání skwrny s očí; kořew proti prašiwým rakům a rybám; ze dřewí dělaj kolíky na lodi, trwanliwější wšech jiných.

SLAUPATKOWITÉ. *STYLIDEEAE.*

Kalich trubky s waječnikem srostlé: kraje 5- (někdy 2—6-) dílného, 2pyského nebo (řídčeji) pravidelného. Koruna na waječniku přirostlá: kraje 5—6dílného, s ušty obyčejně nestejnými, w paupěti střechovitými. Tyčinky 2, s čnělkau srostlé w slaupek na waječniku stojící; prašníky přiložené k blizně, 2—1pauzdré, šterbinau na dél pukající. Waječnik 2pauzdrý nebo přehradkau zkrácenau skoro 1pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka s bliznau jednau nebo na dvě klanau, proti prašníkům stojící. Tobolka 2pauzdrá anebo skoro 1pauzdrá, mnohosemenná, 2chlopná: chlopni od přehradky se oddělujících. Semeno drobné, bilečnaté. Kel zawřený, drobný.

Polokře, byliny se šlawau wodnatau. Listy střídawé nebo pořdku přesleněné, jednoduché, celé, kořenowé často směstnané. Kwěty obojaké, obyčejně nepravidelné, klasené, hrozněné nebo chocholičené, řdko ojedinelé.

Řád ten wyznačený srostnutím tyčinek s čnělkau, připomíná na wstawačowité, a obsahuje 75 rodůw (w 3 pokoleních), jenž na Nowém Hollandu rostau, kromě několika na Nowém Seelandu, w Indii východní, na Molukách a w Americě nejjiznějši. O jejich užitku a aučincích nic newíme. Jejich čnělka jest za čas zurodnění velmi popudliwá.

SLAUPATKA. *STYLIDIUM.* SÄULENBLUME.

Kalich kraje 2pyského, s pyskem jedním na dvě klaným, druhým 3zubým. Koruna trubkowitzá, kraje na patero klaného, se čtwerem uštůw stejných, pátým přemalým, dole w rozkolu korunowého. Tyčinky 2, nitek dole srostlých, prašníkůw klímaxých, 2pauzdrých. Blizna tupá. Tobolka 2chlopná, nahoře 2pauzdrá. Semen mnoho.

S. trawolistá. *S. graminifolium Swartz nov. act. berol. 5. f. 1. Labill. nov. Holl. 2. t. 215. Bot. mag. t. 1918. Ventenatia major Smith exot. bot. 2. t. 66.* Kořen z mracasů dlauhých, rovných, tenkých, wretenowitých, vyhání trs listů asi 2palečných, čárkowitzokopinatých, celých anebo autle zaubkowaných, lysých, ostrých, z jejichž prostředku wstupuje stwol 5—6palečný nebo wyšší, malíčko praužkowaný, porostlý chlupy žlázkau ukončenými, jež se nacházejí i na hroznu jednoduchém, přímém, konečném; stopky opatřené třemi listeny; ušty kalichowé wejčité, jeden o zubech 2, druhý o 3; kraj

korunový o 4 uštech vejčitých, tupých, s 5tým zubovitým, překrátkým; waječník vejčitopodluhowatý; tobolka wejcowitá; semena mnohá, bradawičnatá, přiokrauhlá. — Na Nowém Hollandu a Diemensku.

Řád 128.

CHYLANOWITÉ. LOBELIACEAE.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 5dílneho. Koruna okolo waječnika přirostlá: kraje 5dílneho, obyčejně nepravidelného a 2pyského, trubky často po jedné straně na dél rozštípené. Tyčinek 5, s ušty korunovými střidawých, a před korunau wyniklých: nitky prosté nebo nahoře jednobratré; prašniky 2pauzdré, w trubku srostlé. Waječník 2—3pauzdrý, řidko nedokonalau přehrádkau 1pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Čnělka 1; blizna obyčejně vykrojená nebo 2laločná, wěncem chlupatým obklíčena. Plod 1—3pauzdrý, buď tobolka chlopněmi pauzdrosečná, buď (pořidku) malwice mnohosemenná. Semena drobná, bilečnatá. Kel osowý, rowný.

Polokře, byliny, zeliny. Listy střidawé, jednoduché, celé nebo peřenosečné, bezpalisté. Kwěty obyčejně obojaké a nepravidelné; hrozně nebo klasené, někdy w úžlabíčkách ojedinele.

Decandolle počítá do toho řádu wíce 350 rodůw (we 20—27 pokoleních), jichžto nejwíce náleží horkému pásmu, kdežto největší díl na horách roste. Které sahají za obratníky, jsau největším dílem w pásmu jižním mírném na Předhoří dobré naděje a Nowém Hollandu. W pásmu sewerném mírném jest Amerika nejbohatší, w Ewropě a Asii ale jich nejméně: w Ewropě toliko 6 rodůw.

Wšecky obsahují šťáwu mlékowitau, prudkau, wíce méně kaučuku obsahující, a jsau prudce jedowaté, alespoň podezřelé. Méně prudké jsau wybořné léky. Mnoho jich ozdobně kwěte, a tudyž w našich zahradách oblibeny.

BODLOCHLUP. CENTROGON.

Kalich trubky kulowaté. Koruna trubky celé, křiwé, uštůw hořeních wětších, srpovitých, dohromady přilbicí dělajících, dolejších odstálých. Prašniky 2, doleni ostnem wejčitoltrójuhlým, chruplawým, z chlupůw složeným často ukončené. Kraužek dužnatý, auzký, mezi krajem kalichowým a hořejškem waječnika. Malwice kulowatá, 2pauzdrá, s obplodím tenkým, semenicemi největšími.

B. surinamský. C. surinamensis C. B. Presl. Lobelia surinamensis Lin. Bot. mag. t. 225. Bot. rep. t. 502. Bot. cap. t. 749. Bonpl. nav. t. 39. Siphocampylus spectabilis G. Don. S. macranthus Pohl bras. 2. t. 168. Keř 6—8střewičný; lodyha jednoduchá, oblaunká, lysá; listy eliptičné, ostré nebo zakončité, dole tupé, krátkorapíčné, zubaté zubami nejdrobnějšími, ostrými, mozolatými, hákowitzými; stopky listu příkratsí, dole 2listenné; kalichu trubka polokulowatá, s ušty kopinatozakončítými, trubky delšími, přízaubkowanými; koruna nachowá, nakřiwělá, nahoře přibaňatá: uštůw hořejších delších, nadhnutých, hrdlo zastírajících, prašníky čumící, všude srstnaté; malwice kulowaté. — W křowístích w Brasílii, Guianě, na Antilách, w Nowé Andalusii, Granadě a w Peruuii.

Surinamci wábec sobě oblibují malwice.

CHYLAN. LOBELIA. LOBELIE.

Kalich 5laločný: trubky obhomolowité nebo polokulowaté. Koruna nahoře na dél rozštípená, 2pyská: trubky wálcowité nebo nálewkwowité, pysku hořeního často menšího a přímého, doleního často odstálého, širšího, na tré klaného nebo řídko 3zubého. Prašníky 2 dolení nebo řídko wšecky na konci wausaté. Waječník podobalní nebo polonadobalní nebo (u rodů nejpodobnějších) příprostý.

Ch. moralolistý. L. scaevolaefolia Roxb. Trimeris oblongifolia Presl. Keř přímý, wětewnatý wětewmi oblými, lysý; listy obwejíčné, tupé, nahoře zubatopilowané zubami mozolowanými, tupaunkými, na 2—3' dlouhé, jichž konečné wětší; stopky úžlabíčkwové, listu příkratsí, nabé, přismačknuté; trubka kalichowá dlouze obhomolowitá: uštůw čarkowitzých, tupých, stejných a dlouhých co polowičná koruna, bílá, na hřbetu rozštípená, jejížto plátky 2 hoření s doleními toliko dole srostlé, 3 dolení ale do pola; prašníky 2 dolení na konci wausaté; tobolka dlouhobwejcowitá, na konci 2chlopná; semena wejčítá, ostraunká, hladká. — Na stinných místech Ostrowu sw. Heleny.

Celá naplněná šlawau mlékwowitau, prudkaw, a tudýž slowe mléčné dřevo (Milk - Wood).

Ch. palčiwý. L. urens Lin. Engl. bot. t. 953. Bull. herb. t. 9. Rapuntium olens soloniense Bocc. sic. p. 20. ic. Zelina lodyhy 1¹/₂střewičné, přímé, nejjednodušší; listy dolejší směstnané, podlauhlé, tupé, zejkwované, w

řapík zaužené, prostřední kopinaté, zubaté, ostré, sedawé; listeny čárkowitzé, zakončité, přícelé, o polowičku kratší kwětu přisedawého; kalich trubky dlauze obhomolowitzé: uštůw čárkowitozakončitých, o polowici kratších trubky korunowé; koruna modrá, jakož i prašníky chlaupkowané, jichžto 3 dolení na konci štětičkowané. — Na místech wlhkých a bahnitých Anglie jižné, Francie západní, Hispanie a Madejry. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Chuti jest prudké a palčiwé, aučinku jedowatého.

Ch. potopený. L. *Dortmanna* Lin. *Fl. dan. t. 39.* *Dortmanna lacustris* Rudb. *act. ups. 1720. t. 2.* Kořen mnoholetý, složený z mrcasů tenkých, bílých, vypauští trs potopený z listůw jako růže rozložených, čárkowitzých, oblých, lysých, 12—16" dlouhých, raurowitých, u wnitř w dél na dvě pazdra rozdělených; lodyha z prostřed trsu wyniklá má listy řídké, nejmenší, jest přímá, 12—16" vysoká, lysá, dutá, na konci nesaucí 6—10 kwětůw střidawých, stopečkatých, wisutých, modrawých, dohromady hrozen běwný, wynořený dělajících; listeny wejčité, dwa- neb třikráte kratší nežli stopečky; kalich lysý: trubky obhomolowitzé, přidelsí uštůw čárkowitzých; korunowé ušty dolení wejčitokopinaté, chlaupkowané, hoření čárkowitzé; nitky dole prosté; prašníky zawřené, chlupaté, dolení 2 na konci štětičkowané; waječník nahoře prostý, 2pauzdrý; tobolka dlauze wejcowitá, wíce méně nahoře prostá, hned uštůw kalichowých delší, hned kratší. — We wodách čistých Ewropy západosewerné a Ameriky sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Plíná • st štáwy mlékowité, prudké.

Ch. čemowý. L. *siphilitica* Lin. *Jacq. rar. t. 597. Bot. mag. t. 537. Plenk t. 649. Schk. t. 269. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 80. Düsseld. l. t. 24.* Kořen mnoholetý, krátký, mnohomrcasatý; lodyha zelinná, jakož ostatní díly chlaupkowaná, jednoduchá nebo chudowětewná, přímá, přihraná, 1—2střewlěná; listy sedawé, střidawé, wejčité, obak ostré, nepatrně zaubkowané; kwěty modré, stopkaté, ojedinelé, w úzlabičkách listůw hořeních přiblížené, asi půl lodyhy zaujímající a tudy skládající hrozen konečný, listnatý; stopky o polowici kratší listůw; kalich srstnatý, s trubkau polokulowatou a ušty kopinatými, zakončitými, o polowičku kratšími koruny a opatřené uchy tupými, ohnutými, trubky kratšími; koruna kraje modrého, trubky fialowé, řídko celá bílá. — W Americe sewerné z Karoliny až do Kanady. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen plný šťávy mlékovité nepřijemně zapáchá asi tabákem, vyhání pot, počištuje horem a dolem, a potřebuje se proti nakažlivým nemocem, jmenovitě žemě.

Ch. šarlatový. *L. cardinalis* *Lin. Bot. mag. t. 320. Knorr del. II. t. 5. 2. Schk. t. 266.* Kořen krátký, mrcasatý; lodyha vztyčená, $1\frac{1}{2}$ —2střewičná, jednoduchá, jako ostatní díly zelené více méně pýřitá; listy střídavé, podlauhlokopinaté, nestejně a ostře zubaté zubami chruplavými, dolení v řapík zúžené, hoření sedavé a zpomenáhla ku konci lodyhy se umenšující, a wzezření listenůw přijímající, jichž dolení jsau delší nežli stopka, hoření ale kratší; kwěty úžlabičkové, dohromady dělající hrozen dlouhý, konečný, jednostranný; kalich trubky krátké, polokulowaté, ušťůw čárkowitých, zakončitých, o $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ kratších trubky korunowé; koruna lysá, 1" dlouhá nebo delší, krásně šarlatowá: ušťůw nadpyskowých čárkowitokopinatých, podpyskowých kopinatých, všech ostrých, skoro stejně dlouhých; nitky tyčinek až do prostřed w trubku srostlé, šarlatowé: prašniky daleko čumící, modrošeré, dolení 2 bělowausé. — Na místech wlhkých Ameriky sewerné. Kwěte w lipnu až do září. ♀.

Kořen chuti ostré a hnusné potřebuj proti škrhawkám a nakažlivým nemocem.

Ch. nafauklý. *L. inflata* *Lin. act. ups. 1741. t. 1. Big. med. 1. t. 19. Sweet brit. gard. 1. t. 99.* Kořen ozimý; lodyha přímá, dole jednoduchá, srstnatá, nahoře wětewnatá, lysá; listy nepravidelně pilowanozubaté, chlaupkowané, dolení podlauhlé, tupé, krátkořapikaté, prostřední wejčité, ostré, sedavé; kwěty drobné bledě modré, na hroznu klasowitém; stopky kratší nežli listeny zakončité; kalichu lysého trubka wejcowitá; ušťůw čárkowitozakončitých, co koruna dlouhých; tobolka wejcowitá, nafauklá. — W Americé sewerné z Kanady až do Karoliny. ♂.

Kořen ještrý a omamujcí působí dáwení: po větších dáwcích jest nebezpečný.

TUPA. TUPA. TUPE.

Kalich 5laločný, trubky polokulowaté nebo kulowaté. Koruna stálá, 1pyská, na hřbetu na dél rozštípená, ohnutá, plochá nebo poddutá, složená z plátkůw 5, nestejně srostlých, na konci dlouho spojených: ušťůw 3 prostředních nebo doleníh více srostlých, pobočních

wice méně rozewřených, nikdá přímých, všech někdy na konci kwětení oddělených. Tyčinek 5, srostlých; prašniky všechny nebo 2 doleňi na konci wausaté, ostatně lysé nebo chlupaté. Tobolka podobalňi, řídka na konci hořením prostá, 2chlupná.

T. obecná. *T. Feuillei* G. Don. *Lobelia Tupa* Lin. *Bot. mag. t. 2550. Sweet brit. gard. 1. t. 284. Bot. reg. t. 1612. Tupa Feuill. 2. t. 29.* Jměním podobá se diwizně. Celá plsnatá; lodyha přímá, twrdá, jakoby křowitá, 4—6střewičná, jednoduchá nebo na málo wětwi jednoduchých rozdělená, hranatá; listy sedawé, roztraušené, po lodyze dolů běžící, wejčité, ostré, drobně zaubkowané a chlupami hwězdowitými bělawě zelené; listeny přicelé, wejčítokopinaté, ostré, přidelší nežli stopka; kwěty co krew jasně čerwené, 17—24''' dlawé jsau rozpostawené w hrozen klasowitý, přímý, konečný; kalich trubky kulowaté: ušťuw trojúhlých, přímých, celých, osmkrát koruny kratších; koruny pýřité; prašniky 2 doleňi na konci wausaté. — W Chíli a Peruwii.

Wšecky částky její jsau přejedowaté; šťawa z kořeno a lodyhy mlékowitá jest jed psujel. Pauhý zápach kwětůw působí strašně dáwení. Wezma je do ruky chraň se jich rozmačkati a prsty potřísňými oči mnauti, protože mohau o zrak připrawiti.

T. pchácolistá. *T. cirsiofolia* Decand. *Lobelia cirsiofolia* Lam. Kořen mnoholetý, wětewnatý, bílý; lodyha střewičná, tlustá, přímá, jednoduchá, dole obnažená, nahore listnatá; listy čárkowitokopinaté, 7—8'' dlawé, 9—12'' široké, lysé, zubaté zubami odlehlými, trníčkowatými; kwěty nachýlené, podepřené listeny čárkowitými, ostrými, nepatrně zubatými; koruny zelenawé nebo nážluté. — Na Ostrowě swatowincenském.

Aučinky swými podobá se chylanu nafauklému.

SPOJIZAD. SIPHOCAMPYLUS.

Kalich 5laločný, trubky čihowité nebo polokulowaté. Koruna trubky nahore často brichaté, obyčejně křiwé, celé nebo (nejřídčeji) dole rozštípené a nahore celé; ušťuw 5, trubky kratších, 2pyských, srpowitých, se dvěma hořejšíma často wětšíma, nad hrdlem ohnutýma, doleňi přikratšími. Tyčinky srostlé; prašniky 2 doleňi na konci wausaté nebo (pořídka) všechny srstnaté.

S. pružnoklejný. *S. Cautschouc* G. Don. *Lobelia Cautschuk* H. et Bonpl. *Berl. Jahrb 26. t. 1.* Stromowitý, zwýší 2—3 mužůw, wětwi lysých, rozeh jako listy,

stopky a kwěty rezawoplátnaté chlupy wětewnatými; listy eliptičné, ostré, dole tupaunké, žláznatozaubkowané, na lici lysaunké, po žile jakož i po řapíku nejmrtnatější, rezawé, 3—3½" dlouhé, 12—15" široké; řapík polopalečný; stopky o polowičku kratší listu; ušty kalichowé kopinaté, zaubkowané, třikrát kratší trubky korunowé: koruna palečná, auzká, wně rezawě chlupatá, u wnitř čerwená; prašníky roztraušeně chlupaté, 2 dolejší na konci wausaté; tobolka zpleštilokulowatá, zwicí trnek. — Na horách w Kolumbii. Kwěte w listopadu. 5.

Naplňen jest šťawau mlékowitau, ostrau, z níž we Quito dělají kaučuk čili pružné klí, ježto ale do Ewropy se nepřiwází.

STEJNOŠMAT. ISOSTOMA.

Kalich 5laločný, trubky čihowité nebo prodlaoužené. Koruna řepicowitá, trubky celé, mnohem delší uštůw kalichowých, rovné nebo přikřiwé: uštůw odstálých, stejných nebo malíčko nestejných. Tyčinky nitek více méně na trubku korunowau přirostlých. Prašníky kromě trubky korunowé srostlé, 2 dolejší na konci štetinau osinaté.

S. dlouhokwětý. J. longiflorum C. B. Presl. Lobelia longiflora Lin. Jacq. h. vind. t. 27. Bot. reg. t. 1200. Bot. mag. t. 2563. Rapunculus aquaticus Sloan. t. 101. f. 2. Pýřitý; kořen mnoholetý; lodyha přímá, wětewnatá, střewičná, hranatá; listy kopinaté, ostré, dole zaužené, hrubozubé, skoro kracowité, hoření přiblížené; kwěty úžlabičkowé, ojedinelé, na stopkách dole 2listenečných, listu mnohokrát kratších, nejdelší 3—4" dlouhé a skoro zdělí listu, bílé; kalichowá trubka obhomowitá: uštůw čarkowitých, ostrých, zubatých, trubky korunowé 10krát kratších; ušty korunowé kopinaté, stejné. — W bahnech na Ostrowech karybejských. Kwěte w lipnu až do prosince. 4.

Šťawa jeho mlékowitá, leptawá a přejedowatá. Wýzew paulý té rostliny jest prý jedowat.

Řád 129.

ZWONCOWITÉ. CAMPANULACEAE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 5-, řidko 3 — 6 — 8 — 10dílného, obyčejně stejného, pořidku nejkratšího. Koruna na kalichu připewněná, obyčejně prawidelná: uštůw co úkrojůw kalichowých, w paupěti

chlupnatých. Tyčinek vyniklých z krauzku nadplodního před korunau tolik co uštůw korunowych a s nimi střídawých; prašniky 2pauzdré, někdy dole srostlé. Waječnik 2—10pauzdrý, pauzder mnohowaječných, přeřidko 1pauzdrý, 4waječný. Čnělka 1; blizna nahá, obyčejně dělená v tolik uštůw co pauzder waječnikowych. Tobolka po stranách anebo dole nebo na konci chlupatými (řidko děrau) pukající, obyčejně mnohosemenná. Semena drobná, bílečnatá. Keř osowý, rowný.

Kře, obyčejně byliny, často mléčnaté. Listy střídawé, řidko stříděné, jednoduché, celé nebo laločnaté, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně pravidelné, hrozňené, chocholičené, klasené, řidko okoličenostrbaulené.

Dotod známe asi 430 rodůw (w 24 pokoleních). Nejwšee jich roste w pásmu mírnosewerném po Ewropě, Asii a Americi; weliké množství též se nachází na jižném konci Afriky, málo ale mezi obratníkoma. Mnohé jich obsahují šťáwu mlékowitau, ostrohořkau, neškodliwau, někdy s mnohau slizí smáčhanau.

PAWINEC. IASIONE. JASIONE.

Kalich na patero klaný. Koruna hluboce 5dílná, uštůw čarkowitokopinatých. Tyčinek 5, s nitkami tenkými, prašniky dole w trubku srostlými. Čnělka nad prostředkem chlupatá. Blizny 2, krátké. Tobolka 2pauzdrá, kulowatá nebo wejcowitá, na konci děrau obširnau chlupatými nejkratšími pukající. Semena nejdrobnější, wejcowitá, lesklá.

P. obecnj. I. montana Lin. *Fl. dan. t. 319. Engl. bot. t. 882. Sturm f. 15.* Kořen letní, někdy ozimý, tenkowřetenowitý, mrcasatý, vypaustí několik lodyh 1—1¹/₄střewičných, přímých, jednoduchých nebo malowětewných, oblých, dole chlupatých, nahoře lysých; listy střídawé, čarkowitokopinaté, řeřabité, chlupaté; kwěty pěkně modré, nahlauchené w strbaul polokulowatý, na stopkách prodlauzených, nahých, konečných, lysých jako lupeny zákrowowé wejčité, ostré, přízejkowané. — Na pahrbcích wýslunných Ewropy prostřední a středomořské. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉, ♂.

Dobrá píce pro owce.

KANÁŘINA. CANARINA. KANARINE.

Kalich na šestero klaný. Koruna na konci 6laločná, nejwětší, zwonkowitá. Tyčinek 6, prostých; nitky dole tlustší, lysé. Čnělka zawřená, nahoře mrtnatá.

Blizen 6. Tobolka přídužnatá, 6pauzdrá, na konci pu-
kající. Semena mnohá, drobná, hranatá.

K. zwonec. C. Campanula Lam. Gaert. t. 201. Bot. mag. t. 444. Delam. amat. 25. t. 142. Pluk. t. 276. f. 1. Kořen mnoholetý, tlustý, wřetenowitý, vypaští lodyhu zelinnau, přimau, 3—4střewičnau, wětewnatau, lysau; listy řapíkaté, stříčné nebo trojnaté, šípowité, přisrdčité, lysé, nestejně zubaté; kwěty čerwenawé nebo bledě pomarančowé, weliké, ojedinelé, wisuté z rozpor wětwo-
wých hořejších wyniklé; kalich trubky obhomolowité; úkrojůw kopinatých, zakončítých, zubatých. — Na ostro-
wech kanárských, u nás w zahradách ozdoba. Kwěte
w prosinci až do března. 4.

Mladistwau jedí za salát.

ZERWA. PHYTEUMA. RAPUNZEL.

Kalich na patero klaný. Koruna šdílňá; uštůw čár-
kowitých, na konci málokdy docela spojených. Tyčinek
5; nitky dole širší, prašníky prosté. Čnělka chlupatá,
na konci na dvě neb tři klaná. Tobolka 2—3pauzdrá.
Semena wejcowitá, někdy přismačknutá.

Z. zakulatělá. P. orbiculare Lin. Jacq. aust. t. 437. Engl. bot. t. 142. P. cordata Vahl. 2. t. 11. f. 1. Bot. mag. t. 1466. Kořen řepowitý vyhání lodyhu 2—20''
wysokau, přimau, lysau; listy zejgowané, kořenowé dlau-
hořapíčné, kopinaté nebo srdčité, lysé nebo chlupaté,
lodyhowé sedawé, čárkowitokopinaté; strbaulek konečný,
ojedinelý, kwětaucí kulowatý, plodonosný waječný; li-
stény wejčité, ostré, široké, celé nebo zejgowané nebo
zubaté, lysé nebo častěji brwité; kwěty modré, bledé. —
Na lukách a pastwinách lesních po Ewropě. Kwěte w
čerwnu až do srpnu. 4.

Z. klasatá. P. spicatum Lin. Fl. dan. t. 362. Schk. t. 39. Bot. mag. t. 2347. Řepka planá. Kořen wřetenowitý, mrkwowitý vyhání lodyhu přimau, 1—2střewičnau, přejednoduchau; listy dwakrát zejgowanopilowané, do-
lení řapíkaté, někdy hnědě skwrnaté, wejčitosrdčité, ho-
ření kopinaté, až i čárkowité; strbawl konečný, ojedinelý, klasowitý, hustý, 1—3palečný, z kwětůw bledě
hlínožlutých složený; listény čárkowité, šídlowité; blizny
2. — W lesech listnatých po Ewropě mírné. Kwěte w
kwětnu a čerwnu. 4.

Z. brunátná. P. nigrum Schmidt. Podobá se wel-
mi předešlé, takže ji mnozi za pauhý odrodek mají; liší

so ale, že listy jsou stejněji a mělčeji jednoduše pilované, koruny před rozvitím jsou černofialové a nejsvraskalejší. — W lesech listnatých Ewropy. Kwěte tenkrát též. 4.

Kořeny řepovité a mladistvé listy těch trojích rodův jsou buď vařené, buď surové s octem, olejem a solí.

PODHALKA. MICHAUXIA. MICHAUXIE.

Kalich na osmero neb desatero klaný: chobotův přívěsky přikrvtých. Koruna 8—10dílná, kolovitá. Tyčinek 8—10, prostých: nitky nejsirší, prašníky na konci špidlaté. Čnělka chlupatá. Blizen 8—10, nitovitých. Waječník 8—10pauzdrý, pauzder proti uštům kalichovým položených. Tobolka nachýlená, 8—20chlupná, dole pukající.

P. mrtnatá. M. campanuloides Herit monogr. ic. Lam. t. 295. Bot. mag. t. 219. Medium dioscoridis Rauv. it. t. 35. Bylina ozimá, celá mrtnatá chlupem tuhým; lodyha přímá, asi 3střewičná, nahoře wětewnatá; listy střídawé, dost weliké: kořenové dlaubořapíčné, celé nebo chobotnaté nebo laločnaté, dolní lodyhowé wice rozdělené, skoro sedawé; wětwe dělají jakausi latu, a každá nese několik kwětůw dost welikých, pěkných, wisutých; kalichy s ušty delšími přívěskůw podhnutých; koruny weliké, ozdobné, bílé nebo nábrunátné, čtyřkrát širší kalichu, asi 3" široké, řídkochlupé, uštůw podhnutých; tyčinek 8; prašníky někdy dohromady zkracené; čnělka tlustá, na konci rozdělená na osm částek hwězdowitě rozložených; tobolka čihowitá, hranatá. — Okolo Alepa, w Kapadocii, Taurii; u nás w zahradách ozdobau. ♂.

ZWONEC. CAMPANULA. GLOCKENBLUME.

Kalich na patero klaný. Koruna na konci šlaločná nebo na patero klaná, často zwonkowitá. Tyčinek 5, prostých: nitky dole širší a blanowité, klenuté sklímené a terč nadplodní přikrýwající; prašníky prosté. Tobolka 2—3pauzdrá, po stranách anebo dole děrami pukající.

Z. hrubokwětý. C. Medium Lin. Knorr 1. t. 5. f. 2. Medium Besl. cyst. 1. t. 3. f. 2. 3. t. 4. f. 1. Zwonečkový kwět *Mat. Fl.* 427. *C.* Kořen dužnatý, mrkwowitý, ozimý; lodyha přímá, 1½—2½' vysoká, hranatá, málowětewnatá, (zahradní wětewnatější), mrtnatá; listy

zejkowané, po krajích a žilách wezpod mrtnaté, doleni podlauhlé, dolů zaužené, hoření z dola objímawého kopinaté; kwěty konečné nebo w úžlabičku hořenolistním ojedinelé, stopečnaté, přímé nebo nachýleničké; kalich mrtnatý: uštůw wejčitých, zakončitých, chobotůw prodlaužených w přiwěsky široké, tupé, klenuté, podwinuté, delší trubky kalichowé a ji zcela zastírající; koruna veliká, 1½" dlahá, elipsowitě zwonkowitzá, po žilách mrtnatá, fialowě modrá, řídko modrawě bílá nebo bílá: uštůw krátkých, wejčitých, zakončitých. — Na chlumech jižnoewropských. Kwěte w čerwnu až do srpna, u nás w zahradách ozdobau. ♂.

Kořen jedl z jara za salát.

Z. jedlý. *C. edulis Forsk.* Kořen tlustý; lodyha ½střewičná, wětewnatá nebo jednoduchá, jako ostatní díly zelené mrtnatá; listy wejčítokopinaté, přiwraubkowané; kalich uštůw čárkowitokopinatých co koruna trubkowitzá, mrtnatá dlahých, přiwěskůw obširných, tupých, co ušty dlahých, málo ostrých. — We šťastné Arabii.

We vlasti kořen jedl.

Z. sladký. *C. edulis Decaisn.* Kořen tlustý vyhání trs z lodyh 4—6" vysokých, wzestaupawých, wětewnatých jako ostatní nař šedoaksamitnatých; listy wejčité, tupé, chobotnatozubaté, doleni sedawé, hoření přiobjímawé; kwěty nemnohé, ojedinelé, konečné, a úžlabičkowé; kalich uštůw kopinatých, málo kratších nežli koruna trubkowitzá, pýříčkowaná: přiwěskůw wejčitých, přiostrých, dwakrát kratších nežli ušty. — Na skalách hory Sinaje a Horebu.

Nepochybně že jedl kořen sladký.

Z. klubkatý. *C. glomerata Lín. Fl. dan. t. 1328. Engl. bot. t. 90. Reichenb. ic. t. 754.* Srstnatý nebo šedopýřitý nebo lysý; kořen mnoholetý; lodyha obyčejně ojedinelá, přímá, 1—2střewičná, jednoduchá, oblá; listy drobnowraubkowané, kořenowé wejčité nebo wejčítokopinaté, dole zaokrahlené nebo srdčité, lodyhowé hoření dole srdčité, objímawé, sedawé; kwěty sedawé w strbawl konečný nebo úžlabičkowý směstnané, listy podstrbawlí wejčité, zakončité, kwětůw kratší; kalich přiwěskůw zbawený: uštůw zakončitých, o polowic kratších nežli koruna nálewkwowitzá, modrá; tobolka sedawá, přímá. — Na lukách po Ewropě, Sibirii, Armenii, Persii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Dobytek jej nežere; druhdy potřebowali listy w lékařstwí (*Cervaria minor*).

Z. jelení. C. cervicaria Lin. *Fl. dan. t. 787. Bot. cab. t. 452. Reichenb. ic. 6. t. 778. 779. C. ligulata* Reichenb. *ic. 6. t. 780. 781.* Mrtnatý; lodyha přímá, 2—4střewičná, jednoduchá, brázdovaná; listy drobně zejkované, kořenové kopinaté, v řapík ztenčené, lodyhové kopinatočárkovité, hoření dole objímavé, sedavé; květy sedavé, přídelsí listův příkvětních, nahlaucené v strbauly konečné a poboční; kalich bezpříveskový; uštův podlauhlý, tupých, koruny nálewkwité o polowičku kratších; koruna wně po žilách chlupatá; čnělka příčnější; tobolky přímé. — W lesech, křowístich po Ewropě a Sibirii mírné a sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen jeho jedí a nati jindá w lékařstwi užíwali.

Z. širolistý. C. latifolia Lin. *Fl. dan. t. 85. Engl. bot. t. 302.* Kořen mnoholetý vyhání lodyhu ojedinelau, přímau, 2střewičnau, málowětewnatau, nepatrně hranatau; listy wejčítokopinaté, zakončité, hrubě dwakrát pilované, srstnaté, krátkořapíkaté; květy weliké, ozdobné; kalich příweskůw zbawený, lysý; uštůw wejčítokopinatých, koruny modré, zwonkowitzonálewkwité trikrát kratších; tobolky nachýlené. — W lesech, hájích, křowístich po Ewropě, Persii sewerné, Nepalu. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen jedí. W zahradách přední místo zasluhuje swau ozdobau.

Z. modřenkowj. C. Trachelium Lin. *Fl. dan. t. 1026. Engl. bot. t. 12.* Kořen mnoholetý vypaustí lodyhu přímou 2—3střewičnau, ostrohranau, chlupatau; listy z hruba dwakrát pilované, mrtnaté, dolení srdčité, dlouhořapíkaté, hoření podlauhlé, sedavé; stopky úžlabíčkové, 2—3kwěté, dohromady skládají hrozea běwoý; květy weliké, ozdobné; kalich bezpříweskový, přichlupatý; uštůw wejčítokopinatých, přímých, trikrát kratších koruny zwonkowitzé, modré; tobolka nachýlená. — W lesech a křowístich po Ewropě, Sibirii, Kawkazu, Žapanu. Kwěte w lipnu a čerwnu. ♃.

Kořen jedí; nať druhdy w lékařstwi se potřebowala (*Cervicaria major*).

Z. řepkowitý. C. rapunculoides Lin. *Fl. dan. t. 1327. Engl. bot. t. 1369. Reichenb. ic. t. 700. C. trachelioides* Reichenb. *ic. t. 701.* Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha ojedinelá, přímá, 2střewičná, jednoduchá, tupohraná; listy nestejně pilované, přisrstnaté, kořenové přisrdčité, dlouhořapíkaté, hoření kopinaté; květy šerpiwaunké,

na dlouhém klasu hroznovitém, konečném jednostranném; kalich šerpiwaunký: uštůw kopinatých, pak podhnutých, 4krát kratších; koruny sytě modré, nálewkovité: tobolky nachýlené. — W Ewropě mírné, na Kawkazu, w Sibirii západní na polích a podlé nich. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen jedf.

Z. okrauhlostij. C. rotundifolia Lin. Fl. dan. t. 1086. Engl. bot. t. 866. Kořen tenkowřetenowitý vypaušti trs wětši, menši; listy kořenowé (wětwi nekwětaucích) wejčité, srdčité nebo ledwinité, podepřené o řapiky listu mnohokrát delši, lysé, srstnaté nebo šedoaksamitnaté; lodyhy podlé půdy rozdílne vysoké, třebas střewičné, latowité dělené, mnohokwěté; listy lodyhowé doleni střidawé, kopinaté, hoření čarkowité, nejcelejší; kwěty na wětwich konečné, latněné; kalich lysý: uštůw šidlowitých, třikrát kratších; koruny bledě nebo sytěji modré, wejčito- nebo čihowitozwonkowité; tobolky přímé. — Na pastwinách a lukách suchých, podlé cest na skalách po Ewropě, Sibirii a Americi serwerozápadní. Kwěte w čerwnu až do jeseně. 4.

Z. jehlatcowj. C. pyramidalis Lin. Lobl. ic. t. 327. Besl. cyst. 1. t. 7. f. 1. Kořen tlustý, ozimý, mrkwowitý; lodyha wztyčená, 3—5' vysoká, tupohraná, jako ostatní nať lysá, skoro od dola až nahoru na mnoho wětwi krátkých, přímých, kwětonosných, rozdělená; listy přituhé, lesklé, pilowané zubami žlásky bílé nesaucimi, doleni dlouhořapikaté, srdčité, lodyhowé doleni wejčité, hoření kopinaté, kratšejí řapikaté; kwěty dohromady dělají latu předlauhau, jehlatcowitau, přemnohokwětau; kalich uštůw kopinatošidlowitých; koruny krátce a obšírně zwonkowité, přes polowičku na patero klané, jasne modré, nalilákowělé. — Na skalách a zdech w Krajině. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Rod zajisté nejkrásnější u nás w kruhulcích na zabradách se sází, kdežto se stává tím ozdobjš.

Z. broskwolistj. C. persicaefolia Lin. Fl. dan. t. 1087. Kořen mnoholetý wýhání lodyhu ojedineľau, 2—3- střewičnau, slabě hranatau, přimau, málowětewnau, jako listy lysau nebo krátce chlupatau; listy obdálně a drobně pilowané, tuhaunké, kořenowé podlauhloobwejčité, tupé w řapík zaužené, lodyhowé čarkowitokopinaté, sedawé; kwěty nemnohé, 2—6. hrozněné, nachýlené, weliké; kalich přiwěškůw zbawený: ušty z dola širokého zakončité, celé, o polowičku kratši nežli koruna

širokozwonkowitzá, 1" široká, bledě modrá, řídko bílá; toboľka nachýlená, wejcowitá, 3brázda, děrami obširnými pukající. — W Ewropě mírné a jižné w křowístich, hájich. Kwěte w čerwynu a lipnu. ♀.

Jsau odrodky kwětu menšho a hrubějšho, listům užšm a širšm, trubkau kalichowau lysau nebo mrtnatau. W zahradách chowají plnokwěť. Listy kořenowé mladistwé tu a onde jedť wařené nebo za salát.

Z. řepka. C. *Rapunculus* Lin. *Engl. bot. t.* 283. *Fl. dan. t.* 1326. *Schk. t.* 39. C. *elatior* L. *et Hoffm. port.* 2. t. 80. Rozponka. Kořen mrkwowitý, dužnatý; lodyha wztýčená, přijednoduchá, brázdowaná, asi 2střewičná, nahoře latnaté wětewnatá; listy zejkwané, kořenowé podlahloobwejitě, w řapík zaužené, lodyhowé čárkwitokopinaté, sedawé; kwěty na latě přihroznowité rozpostawené, obyčejně nachýlené; kalich trubky obhomolowité, uštůw šidlowitých, dříwe přímých, pak podhnutých; kwěty auzee zwonkowité, malé. — Na lukách suchých, lesnatých, po Ewropě prostřední a středomořské, též na Kawkazu. Kwěte w kwětnu až do srpna. ♀.

Lodyha a listy jsau buď lysé buď srstnaté. Kořen jeho zasladiť, mléčnatý, též i listy kořenowé mladistwé jedť buď zwařené, buď za salát; druhdy w lékařstwí se potřebowaly.

Z. rozkladitý. C. *patula* Lin. *Fl. dan. t.* 373. *Engl. bot. t.* 42. Kořen mrkwowitý, ozimý; lodyha přímá, 1—2střewičná, rozkladitowětewnatá, 1—málokwěť; listy zejkwané, kořenowé podlahloobwejitě, w řapík zaužené, lodyhowé čárkwitokopinaté, sedawé; kwěty nemohé, na latě řídké, chocholikowité rozpostawené, přímé, dlouhostopečné, wětši nežli předešlého; ušty kalichowé dlouhozakončité, dole pilowané, o polowičku kratši nežli koruna nálewkwowitá, bledě modrá; toboľka wejcowitowálcowitá. — W Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu až do lipna. ♂.

☞ Potřebuje se jako předešlý.

ZRCADLOWKA. SPECULARIA. FRAUENSPIEGEL.

Kalich šlaločný nebo pometáním 4—3laločný; trubky prodlažené, hranolowité nebo dlauze homolowité. Koruna kolowitá, šlaločná. Tyčinek 5, prostých; nitky blanowité, chlupaté, kratši prašnikůw. Blizny 3. Toboľka dlauze hranolowitá, 3pauzdrá, chlowněmi 3 na hořením dílu pukající po straně.

Z. obecná. S. *Speculum* Alph. *Cand.* *Prismatocarpus Speculum* Her. *sert.* 2. *Campanula Speculum* Lin.

*Sibth. 3. t. 216. Bot. mag. t. 102. Onobrychys altera Lob. ic. 418. Campanula arvensis Dodon. pent. 168. t. 1. Zelina lodyhy rozewřeně wětewnaté, přímé, wětwi dole-
ních prodlažených, wzestaupawých; listy podlauhlé,
dolení obwejtité; kwěty ojedinéle, fialowé; ušty kali-
chowé čárkowitzé, zděli waječnika a koruny. — Mezi
osením Ewropy jižné a prostředni. Kwěte w čerwnu a
lipnu. ☉.*

TEUCHA. TRACHELIUM. HALSKRAUT.

Kalich na patero klaný. Koruna na konci šlaločná,
trubky nejtěsnější. Tyčinek 5, prostých, s nitkami nej-
tenšími, prašníkůw mnohokrát delšími. Čnělka čnějící,
na konci toliko blízko blizny chlupatá. Blizny 2—3, nej-
menší, tupé. Tobolka 2—3pauzdrá, kulowatá, přímá, po
straně dole děrami pukající.

*T. modrá. T. caeruleum Lin. Lam. t. 126. Gaert. t. 31. Valeriana caerulea Barr. ic. 683. Kořen mnoholetý,
bulwatý, dužnatý; lodyhy lysé, oblé, nahranatělé, naho-
ře wětewnaté, 1½ vysoké; listy střidawé, krátce řapi-
katé, wejčité, lysé, ostré, hrubě pilowané, 2" dlauhé,
1" široké; kwěty mnohé, drobné, rozpostawené na cho-
cholik pěkný, konečný, hustý; kalichy lysé, drobné;
koruna modrá, někdy bílá: trubky skoro niťowité, pře-
dlauhé; tobolka malá, 3pauzdrá; semena mnohá, elip-
tičná, lysá, lesklá. — Na skalách stinných Afriky sewer-
né a Ewropy středomořské. Kwěte w srpnu. ☿.*

Řád 130.

PODPĚTOWITÉ. GESNERIACEAE.

Kalich hned s waječnikiem více méně srostlý, hned
prostý, šdilný nebo na patero klaný: lalokůw přistej-
ných, w paupěti chlopnitých. Koruna srostiloplatečná,
trubkowitzá, více méně prawidelná, obplodní, t. připe-
wněná na kalichu dole nebo nahoře, šlaločná, často
tlamatá, w paupěti chlopnitá, trubky wzadu často hrbaté.
Tyčinek 5, nejdoleji z koruny wyniklých, jedna často
kypetnatá a 4 plodné, dvojmocné, někdy 2 toliko plod-
né. Prašníky 2pauzdré, často po dwau přispojené. Žlá-
zek pět, s tyčinkami střidawých, hned oddělených,
hned w krauzek srostlých, okolo waječnika dole polo-
žených. Waječnik 1pauzdrý. Čnělka jednoduchá. Blizna

hned nerozdělená, hlavata, hned dvojlaločná. Plod 1-pauzdrý, tobolka buď malwice 2chlopná, pauzdrosečně pukající nebo nepukající, chlopně s osau kwětenstwa rovnoběžné; semenice 2 na prostředku chlopní připevněné, dvojčepelné. Semena mnohá, drobná, podlauhlá. Kel přímý w ose bilku dužnatého.

Podkře nebo byliny. Listy střídčné, řídce střídawé nebo přesleněné, nerozdělené, bezpalisté, peřenožebřé. Kwěty hrozněné, okoličené nebo úžlabíčkové.

Decandolle sém počítá 136 rodů (w 17 pokoleních), které všecky w Americe horké jsau bytem.

WRAPOLIST. RYTIDOPHYLLUM. FALTENBLATT.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje šdilného. Koruna zwonkowitá, u prostřed přistažená, kraje šlaločného. Tyčinky 4, s pátau kypetnatau. Prašníky prosté nebo z mládí přispojené, dospělé sotwa čnějící. Terč nadplodní, tlustý, krauzkowitý, chobotnatý. Tobolka s kalichem šzebrým srostlá, na čechalce ploché 2chlopná, o 2 semenicech nástěnných, mnohosemenných; semena wřetenowitá.

W. wraubkowaný. *R. crenulatum Decand.* *Gesnera tomentosa Jacq. am. t. 175. f. 64. — ic. pict. t. 261. f. 47. Lam. t. 536. f. 3.* Podkeř 4—6střewičný; kmeny mnoho dřeně obsahují; wětwe srstnaté; listy weliké, waječnokopinaté, zakončité, dole klinowitoztenčené, přisedawé, zejkwané, na lici šerpiwé, na rubu srstnaté, málo lepнатé, asi 1' dlouhé, 8—10" široké; stopky úžlabíčkové, 8—10" dlouhé, čerwenawé, rozsochaté dělají wrcholik; listeny šidlowité; kalich wejcowitý, bělawý; uštůw waječnokopinatých, zakončitých; koruna dost podobná k náprstnikowé, wně tmawě čerwená, bělawě krátkochlupá, u wnitř žlutawě čerwená; tobolka zakulatělá. — Na Kubě blízko Hawany; u nás w hrájkch. Kwěte skoro pořád. \bar{h} .

PODPĚTA. GESNERIA. GESNERIE.

Kalich dole s waječnikem srostlý, kraje přistejně šdilného. Koruna trubkowitá, nejdoleji šhrbá nebo stejně přinapuchlaunká: kraje šlaločného, lalokůw hned w pysky dwa rozpostawených, hned přistejných. Tyčinky 4, nejdoleji z koruny wyniklé, dvojmocné s pátau kypetnatau. Prašníky z mládí spojené. Čnělka nitowitá; blizna hlawowitá nebo 2laločná. Žlázy 2—5 dole okolo

waječnika. Tobolka kořowitá, 1pauzdrá, 2chlopná; chlop-
ní spojených; semenice 2, nástěnné, mnohosemenné.
Semena pilinkowitá.

P. širolistá. G. latifolia Mart. Otto Verhand. berl. Gart. 5. t. 1. G. macrostachya Bot. reg. t. 1202. Bylina lodyhy jednoduché, plsnatohuňatičké; listy střičné, ši-
roce a okrauhlowejčité, řapíkaté, hrubě zubatozejkow-
ané, 6" dlouhé a skoro tolikéž široké, na líci roztrauše-
ně pýřité, na rubu připlsnaté; wrcholíky úzlabičkové,
nahore w kytku shlaučené; ušty kalichowé kopinaté,
zakončité; koruna walcowitá, 1" dlouhá, čerwená, trub-
ky stejné; žlázy 2 obplodní. — Na skalách stinných w
Brasilii.

OBDULE. GLOXINIA. GLOXINIE.

Kalich trubky nejdoleji s waječnikem srostlé, kra-
je na patero klaného nebo šdílňého. Koruna nálewko-
witá nebo zwonkowitopřítlamatá, dole w zadu hrbatá nebo
přiostružnatá: trubky baňaté, kraje rozloženého, při-
dwojplyského s laloky okrauhlymi. Tyčinky 4, dwojmoc-
né s pátau kypetnatau. Prašníky spojené. Žlázek 5 ob-
plodních. Blizna okrauhlá, přinálewkowitá. Tobolka 1-
pauzdrá, 2chlopná; semenice 2 nástěnné, 2laločné; se-
mena mnohá, podlauhlá.

O. skwrnatá. G. maculata Herit. stirp. 149. Reichenb. mag. t. 3. Martynia perennis Lin. cliff. t. 17. Ehr. pict. t. 9. f. 1. Kořen mnoholetý, zubatorůžencowitý, kyčel-
nicowému podobný; lodyha zwýši střewice, přímá, je-
dnoduchá, drobně čerweně skwrnatá; listy střičné, řa-
píkaté, srdčité, nestejně zubaté, na rubu roztraušeně
chlaupkowané, na líci lysé, na líci lesklé, siwé nebo
obyčejně čerwenawé; stopky úzlabičkové, rownowážné,
1kwěté, listu kratší; kalich kraje rozděleného na uštůw
5 waječnopodlauhých, odstálých; koruna modrá, trub-
ky dole hrbaté. — W Americě polední. U nás w hři-
nech. 4.

BAULUNĚ. ACHIMENES. ACHIMENES.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje šdílňého
s ušty kopinatými. Koruna trubkowitónálewkowitá, do-
le často tam hrbatá: kraje plochého, na patero klané-
ho s ušty přístejnými, zaokrauhlymi. Tyčinky 4, dwoj-
mocné, prašníkůw spojených; kypet páte nejdoleji z
koruny wyniklý. Medník žláznatý, kraužkowitý, tenký.

Čnělka ukončená bliznau sotwa tlustší, úkosnau nebo přidwojlaločnau, tenkau. Tobolka polodwojpaudzrá, 2-chlopná; semenice nástěnné, přisedawé.

B. čerwcowá. *A. coccinea Pers.* *Cyrilla pulchella Herit. stirp.* 1. t. 71. *Columnea erecta Lam. Herb. amat.* t. 216. *Buchnera coccinea Scop. insub.* 2. t. 5. *Trevirana coccinea Willd.* Kořen mnoholetý, bulwičkami šupinovitými obrostlý; lodyha 1½' vysoká; listy řapikaté, střičné nebo trojnaté, vejčité, zakončité; kwěty čerwcowé, úzlabičkové; stopky delší kalichu s ušty kopinatocárkovitými, rovnými, koruny dwakrát kratšími. — Po wrších na Jamaice, podlé řek po skalách; u nás w zahradách. †.

B. sesamowitá. *A. sesamoides Vahl.* *Columnea longifolia Lin.* *Diceros longifolius Pers. Rheed.* 9. t. 87. Kořen wětwitý, mrcasatý; lodyha 2—3½' zwýši, wětwitá; wětwe 4hrané, jichžto články střidawě poposmačknuté, a brázdau opatřené, lysé; listy sedawé, křížmostojné, prodlauženě eliptičné, pilowané, šerpiwé, 5—9" dlauhé, 16" široké, na obojím konci welmi zaužené, krátce pilowané; hrozny prodlaužené s kwěty křížmostojnými, krátkostopkatými; listeny vejčitokopinaté, zakončité, celé; kalich 5dílný: uštůw vejčitokopinatých, zakončitých; koruna 1" dlauhá: uštůw předostalých, pýřitých, co broskwowý kwět čerwených, trubky bělawé. — W Indii wýchodni na místech wlhkých. Kwěte skoro pořád. †.

Národowé dělají z natí obkladky obměkčující na wředy, a zwařeninau z kořena omýwají sobě hlawn.

B. kočičínská. *A. cochinchinensis Spreng.* *Diceros cochinchinensis Lour.* Kořen plaziwý; lodyha zelinná, 1střewičná, náprímá, oblá, huňatá; listy trojnaté, vejčitokopinaté, pilowané, dužnaté, lysé; kwěty úzlabičkové, ojedinelé, z fialowa bílé, na stopkách huňatých. — W Kočičíně na místech wlhkých.

Jedí nat za salát.

HUBIMOZOL. SARMIENTA. SARMIENTE.

Kalich nestejně 5dílný. Koruna trubky břichaté, kraje na patero klaného. Tyčinky 2 plodné, 3 neplodné. Tobolka obříznutá, wičkem se otwírající (puštička).

H. plaziwý. *S. repens R. et Pav.* 1. t. 7. b. *Urceolaria Feuill.* 3. t. 43. Keř na stromech přiziwný; kmen nejwětewnatější, oblý, jednak po stromech se pnauci a je otáčející, jednak dolů wisící; listy krátkořapikaté, 10

—16'' dlaubé, 9—12'' široké, wejčité, tupaunké, přfcelé, dužnaté, na lici světle zelené, na rubu bělawé, obak autle tečkowané; stopky ojedinělé, konečné nebo stříčné, dlahé, nífowité, 1—2kwěté; listeny stříčné, podlahlé, tlustaunké; kalich srstnatý: uštůw kopinatočárkowitzých, ostrých, jichž jeden širší hluboce vykrojený; koruna 1'' dlahá, šarlatowá, wně bělochluřatá: trubky obwejcowité, dole přtěsné, na hrdle zaužené, uštůw krátkých; tyčinky plodné čnějící, neplodné zawřené. — W hájích a lesech w Chili. Kwěte w únoru a březnu. \bar{R} .

Listy obměkčujícímí zahánějí kůřf oka a mozoly, obkládájíce je jimi.

HOŘČICHA. PICRIA. GALLEKRAUT.

Kalich kraje 4dílného, nestejného. Koruna tlamatá, pysk hoření vykrojený, dolení na tré klaný. Tyčinky 4, jich 2 delší rowné a opošwené pro sebe trubkau pabulkatau s prašniky 1pauzdrými, křiwými, prostými, tyčinky 2 kratší wehnuté s prašniky 2pauzdrými, spojenými. Malwice 2pauzdrá.

H. obecná. P. fel terrae Lour. Lodyha zelinná, přezimující, půldruhostřewičná, přímá, čtyrboká, wětwtitá; listy wejčité, pilowané, drasné, lysé, stříčné; kwěty stopkaté, shlaučené, konečné a úzlabídkowé, běločerwené; kalich uštůw 2 wejčítých, rowných, koruny delších, 2 kratších, čárkowitzých; koruna trubkowitzá: trubka u prostřed škrcená: pysk hoření kopistowitzý, dolení obširnější, uštůw okrauhlých, stejných; malwice wejcowitzá; semen mnoho zakulatělých. — Na místech obdělaných a zahradách w Kočinčině a Číně. \bar{H} .

Listy nejhořčejší wůbec potřebujf we vlastech lékem otwřajícím, posilujícím, na moč, pot a čmýr ženaučím. Protož hlawně na začátku wodnotělnosti, w zimnicích, zaražených čmýrech, bolení w žiwotě.

OMĚK. BESLERIA. BESLERIE.

Kalich prostý na patero klaný nebo 5dílný: lalokůw nejcelejších nebo zubatých. Koruna zwonkowitzopřítlamata: pysku hořejšího 2laločného, doleního 3laločného. Tyčinky 4, dvojmocné, s pátau kypetnatau. Blizna 2laločná. Kraužek podplodní, bežeřlazý. Bobule kulowatá, 1pauzdrá; semenice 2, nástěnné, 2laločné. Semena mnohá nejdrobnější.

O. řalový. B. violacea Aubl. t. 254. Keř pnulý, na wrcholky stromůw se wypinající, spauští wětwe dolůw; listy 6'' dlahé, 3 $\frac{1}{2}$ '' široké, wejčité, lesklé, nejcelejší;

hrozen konečný z hrozníků 3kwětých složený; kwěty fialové; kalich 5zubý; malvice fialová, zvicí žaludu s přehrádkau blanowitau a mnohými drobnými semeny.—
W Guianě. \bar{n} .

Bobule jedl. Natí a bobulemi barví se katan a sláma na fialowo.

Řád 131.

KRIWONIŤOWITĚ. *CYRTANDREAE*.

Kalich prostý na patero klaný nebo šlupenný. Koruna podplodní trubkowitá nebo do nálewkwita a zwonkowita přecházející, nestejně šušetná, obyčejně 2pyská. Tyčinky 4, dvojmocné, často 2 neplodné; prašníky 2pauzdré. Waječnik na terči podplodním, 1-pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka konečná, s bliznau 2laločnau nebo 2čepelnau. Plod: bobule nebo obyčejněji tobolka 2chlopná, nejwíce luskowitá, 1pauzdrá, semenící ale hluboce rozštěpenau, 2čepelnau často na pohled 2-řidko 4pauzdrá, mnohosemenná. Semena wisutá, bezbilečná. Kel rowný s kořínkem hořením.

Byliny, řidko podkře, často bezlodyžné, dřem příziwné. Listy střičné, obyčejně wšecky kořenové, celé, jednoduché. Kwěty obojaké, neprawidelné, konečné neb úžlabíčkové, ojedinělé nebo na klasech, hroznech, wrcholcích anebo okolcích.

Po tu dobu známo wíce 60 rodůw (w 17 pokoleních) toliko mezi obratníkoma starého swěta rostaucích. Jednák přibližují se k podpětowitým a sesanowitým, rozeznáwají se ale od prwních plodem wlastně 1pauzdrým, od druhých semenící hluboce rozdělenau a semeny bezbřečnými. O jejich užítku nic newíme.

KRIWONIŤ. *CYRTANDRA*. KRUMMFADEN.

Koruna neprawidelná, na patero klaná. Kalich 5-zubý, předwójpyský. Tyčinky 4, dvě neplodné. Bobule.

K. dvojkwětá. *C. biflora* Forst. *Besleria biflora* Forst. Podkře; rozhy lysé, nahoře čtyřhrané, na konci poprášeně rezawoplsté; listy řapikaté, eliptičné, 3caulowé, střičné, nejlysejší žebnaté, na rubu bledé, obak ostré, proti konci nepatrně zejkwované; řapík sotwa caulowý; stopky úžlabíčkové, málo delší řapíku, ojedinělé, přítrojkwěté; stopečka prostřední někdy trojkwětá, po-boční 1kwěté; pokrywka šlupenná, naddutá: lupenůw kopinatých, nejcelejších; kalich uštůw kopinatých; koruna dwakrát delší kalichu s trubkau kriwau. Na Tahaitě ostrowu. \bar{n} .

KYHANKOWITÉ. *VACCINIEAE.*

Kalich s waječnikem srostlý: kraje 4—5—6dílného, padawého nebo stálého. Koruna nadplodní, srostloplátečná, 4—5—6dílná, padawá: uštůw s kalichowými střídawých, w paupěti střechowitých. Tyčinek dwakrát wíce nežli uštůw korunowých, nadplodních, řadých: nitky prosté nebo jednobratré; prašniki konečné, zádem wedlé dolejška připevněné, kolmojdaucí, 2pauzdré, pauzdroma rovnoběžnýma na konci často oddělenýma, jichž každé prodlauženo w trubku tuhan na konci prowrtanau. Waječnik podobalní, na čechalce znamenauý krajem kalichowým a složený z částek 4—5—6—10 s ušty kalichowými střídawých a okolo osy rozpostawených, 4—5—6—10pauzdrý. Semenice přirostlé na slaup střední, mnohosemenné nebo 1semenné. Čnělka 1 s bliznau obyčejně hlawowitau. Malwice 4—6pauzdrá nebo (řídko) tobolka nebo ořech 16pauzdrý a 16semenný. Semena bílečná. Kel rovný, kořinku proti pupu čelícího.

Kře. Listy střídawé, jednoduché, celé nebo zubaté čili zejkanané, bezpalisté. Kwěty obojaké, pravidelné, ojedinelé nebo hrozněné.

Řád ten obsahuje wíce 170 rodů (w 13 pokoleních), jichž největší množství přináleží sewerné polokauli; nejwíce ale jich w Americew sewerné, pak w prostřední a jižné; w ostatních země dílech jich ale málo, které však rozeznáwají se množstwím jednotnkůw po hromadě rostaucích. Od wřesowitých hlawně rozeznáwají se waječnikem podobalším. Obsahují wúbec mnoho tříslowiny a w plodech prostau kyselínu.

NADZUB. *THIBAUDIA.* *THIBAUDIE.*

Kalich do pola srostlý, trubkowitobaňkowitý, krátký, příkožowitý: kraje 5dílného s ušty zubowitými, přímými, stálými. Koruna trubkowitobaňkowitá, 5zubá, dužnatá. Tyčinek 10: nitky prosté nebo 1bratré. Malwice zakulatělá, přihraná, uřatá, wěněná krajem kalichowým, dužnatokožowitým, 5dílným, 5pauzdrá: pauzder mnohosemenných.

N. mednatá: *T. melliflora R. et Pav. T. mellifera G. Don.* Puechato-sumacmisqui. Keř 2loketní, největewnatější wětwelemi rozloženými, wisutými; listy podlahloeliptičné, tupé, nejcelejší, kožowité, obak pýřité, na lici lesklé, na rubu bledší přišerpiwaunké, po kraji ohnuté; hrozny úzlabíčkové, ojedinelé, jednoduché, chlupaté;

kalich uštůw nejsirších, nejkratších, přízadných; koruny wejcowité, šarlatowé; tyčinky nitek 1bratřých; semena nejdrobnější, bělawá. — Po skalách a škrobotinách wrchů studených na Andách peruwských. \bar{H} .

Kwěty její přemnoho medu w sobě mají, ježž Indiané welmi rádi cucají.

N. hrubolistá. *T. macrophylla* *H. B. et Kunth.* *Uva camarona.* Keř s wětwezi hnědými, hladkými, lysými; listy 8—9" dlahé, wejčítokopinaté, zakončité, dole zakrauhlené, sítkowaně pětkrát pětizilé; brozny ojedinelé, listu tři-čtyřkrát kratší; kwěty weliké; kalichy čerwené i s korunau trubkowitau, bilau, dole baňatau a čerwenau lysé. — Na Andách popojanských. \bar{H} .

Z malwice dělají wno.

N. womná. *T. Quereme* *H. B. et Kunth. nov. gen 3. t. 256.* *Quereme de Cali.* Keř asi zwýši muže s wětwezi hladkými, hnědými; listy wejčítoceliptičné zakončité, dole ostré, sítkowaně pětkrát pětizilé, nejlysejší 3—3½" dlahé, 16—17" široké; hrozny listenaté jakož i kalichy, a 6čárkové koruny lysé; malwice zwíci pepře. — W Kolumbii na wrších. Kwěte w čerwnu. \bar{H} .

Celý keř přijemně zapáchá, anobřz i usušený; dělají z něho tinkturu, ježto hřebíčkem zapáchá a proti bolení zubůw se potřebuje.

BRUSNICE. VACCINIUM. HEIDELBEERE.

Kalich kraje prostého, 4—5dílného s ušty zubovitými, řídko nejcelejšího. Koruna zwonkowitzá, baňkowitzá nebo walcowitzá, kraje na čtvero nebo patero klaného, často podhnutého. Tyčinek co uštůw korunových, z kraje kalichového vyniklých, často zawřených. Prašniky často na konci na dvě klané. Čnělka s bliznau tupau. Malwice kalichem oděná, kulowatá, 4—5-pauzdrá, pauzder mnohosemených; nejřídčeji 10pauzdrá; pauzder 1semených.

B. obecná. *V. Vitis Idaea* *Lin. Fl. dan. t. 40. Engl. bot. t. 598. Lam. t. 286. f. 2. Plenk t. 299. Hayn. 4. t. 19. Düsseld. 5. t. 14.* Jahody čerwené *Mat. Wel. 72.* Brusnice, kyhanka, kyhančí. Kříček wždy zelený, kořenu plaziwého a wyhánějícího kmínky přímé nebo wzstaupawé, 3palečné nebo střewičné, oblé, pýřité, wětewnaté; listy střidawé, krátkorařpikaté, obwejité nebo podlahloobwejité, tupé nebo wykrojené, nepatrně zejkwované, po kraji podchlípené, kořowité, tuhé, na lici sytě zelené a lesklé, na rubu bledě zelené, přenepatrně žebornaté, tmawohnědě tečkované; kwěty na hroznech

konečných, jednostraných, směstnaných, nachflených; kalich 4zubý; koruna zvonkovitá na ústí neškrčená: lalokův 4 širokovejčitých, tupých, podchlípených, bílá často ponáčerwenalá; prašníky bez osin na hřbetu; malvice kulovaté, červené. — W lesech na půdě písčité a rašelinaté po Ewropě, též po Asii a Americe severových, až k čáře sněhowé. Kwěte w kwětnu až do lipna ano i do září. \bar{h} .

Brusnice čili kyhanky (malvice) jedí surowé, obyčejněji ale naložené; též dobruu kořalku z nich táhnau. W lékařství nyní se nepotřebují. Listy potřebuje sprostý lid proti kašli a jini mčhaj se listy medwědicowé. Celý křížek obsahuje mnoho třísłowiny slauží k dubení koží.

B. holokwěta. C. corymbosum Lin. Bot. rep. t. 138. Křížek rozdílne výšky; wětwe kwětaucí skoro bezlisté; listy podlahlowaječné nebo waječné, obak ostré, pilkowané, lysé, po žebrách na rubu pýřité, padawé; hrozny krátké, porostlé listy šupinowitými; kalich uštůw skoro podhnutých; koruna walcowitowejcowitá; tyčinek 10; prašníky komolé. — W Americe severné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Malvice potřebují jak my kyhanky.

B. běloplodná. V. stamineum Lin. Pluk. alm. t. 339. f. 3. Keř 2střewičný; wětwe přiohlé, hnědé; listy wejčité, ostré, nejcelejší, lysé, na rubu siwé; hrozny listnaté, stopečky ojedinelé, úzlabičkowé, niřowité; koruny zvonkowité, bílé; prašníky osinaté; malvice hruškowité, dříwe zelené, pak bílé. — Na chlumech Nowé Anglie a Floridy. \bar{h} .

Podlé Bosca malvice we vlasti nejsau prý k jídlu chutné.

B. pensylwanská. V. pensylvanicum Lam. Bot. mag. t. 3434. Guimp. t. 34. V. tenellum Pursh. V. ramulosum Willd. V. humile Willd. Keř 1— $\frac{1}{2}$ střewičný; wětwe oblé, zelené; listy drobné, 8''' dlauhé, řídko palečné, sedawé, wejčtokopinaté, hrotité, pilkowané, obak stkwělé, padawé; hrozny hustokwěté, přikonečné, sedawé; koruny wejcowité, bledě červené nebo bílé; prašníky komolé; malvice weliké, z modra černé. — W Pensylvanii a Wirginii w lesech stinných. \bar{h} .

Malvice jedí

B. borůwka. V. Myrtillus Lin. Lam. t. 286. f. 1. Schk. t. 107. Plenk t. 218. Hayn. 2. t. 7. Düsseld. 6. t. 11. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 69. Jahody černé anebo wraní oka *Mat. Háj. 62.* — *Wel. 72.* Borůwka, čičoretka, čičeretka, černá jahoda, černice. Křížek

přímý, $\frac{3}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ ' vysoký, lysý, přewětwnatý; wětwe zelené, břítkohranné; listy střídawé, krátkořapikaté, wejčíté, drobně pilowané, obak co tráwa zelené, padawé, skoro kožowité; stopky úžlabičkové, ojedinělé, nachýlené; koruna kulowatá, okolo ústí škreená: zubůw krátkých, tupých, podchlípených, bledě zelená, pletowé nebo bledě z hněda čerweně naběhlá; prašníky na hřbetu 2osinné; malwice kulowaté, co hrách weliké, černé, modrým jiním poprašené. — W lesech a podlé nich po Ewropě prostřední a sewerné Asii, z rowin až ku sněhu na Alpy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{K} .

Borůwky jedí se surowé nebo sušené a rozdílým způsobem přistrojené. Též dá se z nich silná kořalka táhnauti. Ušušené slauží za domácí lék. Listy dáwají thé dosti příjemné, trochu swraskující. Celý křídček slauží k wydělávání koží.

B. wlochuně. *V. uliginosum* Lin. *Fl. dan. t. 231. Sturm f. 12. Guimp. t. 42.* Brusnice bařinná, wlochuně, lochyně, šalenka, mechynka. Keř 2—3' zwýši šedokorý, oblowětwný; listy obwejčíté, tupé, celé, na lici sytě zelené, na rubu modrawě zelené a sítkowanožilnaté, padawé; stopky na koncech wětwowých shlauchené, nachýlené; koruna wejcowitá, bílá nebo čerwenawá; prašníky dwojosinné; malwice zakulatělé, černé, modře jinowaté, u wnitř zelenawě bílé. — W bařinách po celé Ewropě od jihu až do nejzazšího seweru, též w Asii a Americé sewerných. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{K} .

Malwice její wětš předeslých mohau se též jísti, nejsauce, jak někteří twrdili, mámiwé; jako z předeslých může se z nich silná kořalka táhnauti. Celý keř hodí se též k wydělávání koží. Oní rostlina jedna z wětších rašelinu dáwajících.

KLIKWA. OXYCOCCUS. MOOSBERE.

Kalich s waječnikem srostlý, kraje na čtvero klaného. Koruna 4dílňá: uštůw přičárkowitých, podwinutých. Tyčinek 8, klímawých. Prašníky trubkowité, widličkowité, pukající děrami ukosnými. Malwice 4pauzdrá: pauzder mnohosemenných.

K. drobnoplodá. *C. palustris* Pers. *Fl. dan. t. 80. Engl. bot. t. 319. Schk. t. 107. Hayn. 4. t. 18.* Klikwa, žorawina, žerowina, kamenka. Křídček wždy zelený, plaziwý, vypauští wětwe nitowité, prostřené; listy asi 3''' dlauhé, $1\frac{1}{2}$ ''' široké, waječné, nejcelejší, po kraji podchlíplé, lysé, na lici sytě zelené a lesklé, na rubu bělawé nebo siwé; stopky 2—3, konečné, prodlauzené, dlauhé; koruna růžowá: uštůw waječných; malwice ku-

lowaté, 5'' w průměru široké, nahnědle červené, po jedné straně bílé a červeně skropené. — Na bařinách a rašelinách po Evropě, Asii a Americe sewerných. Kwěte w červenu až do srpna. \bar{h} .

Malwice weliké, welmi trpké a kyselé, mohau se jísti několikrát zmrzuwše, načež jako kyhanky se potřebujf. Listy prý jako kyhankowé dáwajf líbezne thé.

K. hruboplodá. *O. macrocarpus Pers. Wats. dendr. t. 122.* *Vaccinium macrocarpum Ait. Bot. mag. t. 25.* *V. hispidulum Wangenh. am. t. 30. f. 67.* Křiček plaziwý; wětwe niřowité, wzstaupawé; listy 3—4'' dlauhé, 1—2'' široké, podlauhlé, nejcelejši, rownaunké, tupé, lysé, na rubu bělawé; stopky poboční, prodlauzené, dole listenaté, bezlisté; malwice červené, mnohem wětši nežli u předešlé. — W bařinách Ameriky sewerné. Kwěte w kwětnu až do srpna. \bar{h} .

Malwice lahodné se jedf, ano i každoročně do Angličan se přiwázejf, a *Cramberries* slowau.

Řád 133.

WRĚSOWITÉ. *ERICACEAE.*

Kalich 4—5dílný, skoro stejný, od waječnika oddělený, stálý. Koruna obplodní nebo podplodní, srostloplátečná, 4—5dílná nebo 4—5plátečná, prawidelná nebo pořídku neprawidelná, w paupěti střechowitá. Tyčinek co plátkůw a s nimi střidawých anebo dwakrát tolik, na krauzku mednikowém anebo nejdoleji na koruně přirostlých; prašníky pauzder 2 ztuha při sobě položených nebo oddělených, často přiwěskatých, děrau nebo šterbinau pukajících. Waječnik prostý, obyčejně dole obklíčený krauzkem anebo terčem anebo žlazami a šupinami, 4—5— (řídko wice— nebo méně—) pauzdry: pauzder obyčejně mnohowaječných. Čnělka 1; blizna hlawowitá nebo terčowitá, často zubatá nebo laločnatá. Tobolka chlopnitá nebo bobule mnohopauzdrá: pauzder mnoho— řídko chudo— nebo lsemenných. Semena drobná, bílečnatá. Kel rowný. Kořinek proti pupu čelici.

Kře, podkře nebo strůmky obyčejně wždy zelené. Listy střidawé nebo přesleněné, řídko střěné, jednoduché, celé, bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, úžlabčkowé nebo konečné, ojediničlé nebo nabromaděné a rozdřlně rozpostawené

Do toho řádu počtaji asi 820 rodů (w 55 pokoleních), kterých nejwětši díl přebýwá w mírném podnebí obojím a w studeném se-

werném. Největší díl (skoro $\frac{7}{9}$) roste na jižním konci w Africe; w Australii toliko 2 rody dosawad nalezeny. Mnohé jich rostau společně, mají krásné kwěty a tudy staly se oblíbenými w zahradách rostlinami. Málokteré mají ovoce jedlé. Prvky swraskující a kořenné w nich přewažují; některé také omamují. Kwěty mnoho medu wydávají, jenž u některých omamuje. W bahnech rostaucí přispívají k dělání rašeliny. Některé se potřebují k wydělávání koží.

Podřadí počítají čtvero.

1. *PLANIKOWITÉ*. Plod bobule.

2. *BANOWITÉ*. Tobolka skrze chlopně nebo odtržením se chlopni od přehrádek pukající. Waječník dole obklíčený kruhem anebo žlazami.

3. *HRUŠTIČKOWITÉ*. Tobolka skrze chlopně pukající. Waječník dole bez kruhu a žlaz.

4. *PĚNIŠNÍKOWITÉ*. Tobolka skrze přehrádky pukající.

Podřadí 1.

PLANIKOWITÉ. ARBUTEAE.

PLANIKA. ARBUTUS. ERDBERRBAUM.

Kalich 5dílný. Koruna kulowato- nebo wejcowitobaňkowitá, 5zubá zuby tupými, podhnutými. Tyčinek 10 zawřených; nitky nejdoleji z trubky korunowé wyniklé, prašníky smačknuté, na konci dwojďeré, hřbetem pod koncem připewněné a tamtéž 2osinné. Waječník terčem podplodním podepřený nebo do něho ponořený, 5pauzdry: pauzder mnohowaječných, semenic středních, wisutých. Čnělka 1; blizna tupá. Bobule kulowatá, více méně zrnatonerowná, řídko hladká, 5pauzdra: pauzder mnohosemenných.

P. obecná. A. Unedo *Lin. Mill. ic. t. 48. f. 1. 2. Duham. nov. 1. t. 21. Lam. t. 366. f. 1. Engl. bot. t. 2377. Unedo edulis Hoffm. et Link. Arbutus Mat. Wel. 91. Jadina. Keř přímý, 4—5' vysoký, přewětewnatý, vždy zelený; rozhy nachově hnědé; listy obwejité nebo podlauhlokopinaté, w řapík ztenčené, tupé, špidlaté nebo krátce zakončité, pilované, tuhé, kořowité, lysé, lesklé; kwěty na latách konečných, nachýlených; stopěcky lysé; ušty kalichowé, krátké, wejčité, tupé; koruna wejcowitohomolowitá, bělawá: kraje podwinutého, tupě 5zubého, zelenawého; bobule nachýlené, kulowa-*

towejcowité, drobnobradawičnaté, dříwe zelené, pak žluté, potom čerwené, na způsob jahody zahradní. — Na wýsluní kamenitém w Lewantu a Ewropě jižné. Kwěte (w Ewropě jižné) w říjnu. \bar{h} .

Bobule po roce zrající pěkně wyhlízejí, chuti ale jsau mdlé a protiwně sladké; nieméně je obzwláště lid chudší w Lewantu jí; není ale možná mnoho jich najednau snísti; také dělají z nich wíno a kořalku. List a kůra, jsauce trpké, slauží proti běhawkám a k wydělání koží.

P. hladká. A. *Andrachne Lin. Bot. reg. t. 113. Bot. mag. t. 2024. Duham. nov. 1. t. 22. Andrachne frutescens Ehr. phil. trans. 57. t. 6.* Keř pěkný, wyšší muže; kůra hladká, pokožka čerwenawá s konárůw se slupující; listy střídawé, dlauhořapikaté, waječné, dole ostré, na konci tupé nebo ostraunké, nejcelejší nebo obdálně pilowané, kořowité, 3" dlauhé, 1½" široké; řapíky palečné; lata konečná listu delší, bezlistá, chlupatá chlupy bělawými, na konci žlázku kulowatau nesaucimi; listeny wejčité, zakončité, chlupaté; stopečky ojedinělé, zdělí kwětu; kalich uštůw širokovejčitých, ostrých; koruna bílá, ponazelenalá, wejcowitá: uštůw podhnutých, nejtupějších; bobule kulowatá, hladká, čerwená. — W Řecku a Lewantu. \bar{h} .

Bobule jedí.

P. celolistá. A. *integrifolia Lam. Anadrachne Theophrasti Clus. 1. p. 48. ic.* Podobá se předešlé; listy dlauhořapikaté, wejčité, nejcelejší zakončitohrotité; lata konečná, rozewřená, zřídka chlupatožláznatá, nemnohým listem opatřená; bobule waječné, bradawičnaté, žlutočerwené, černě špidlaté. Na Kretě. \bar{h} .

Bobule chuti náostré, lahodné, jedí we vlasti.

MEDWĚDICE. ARCTOSTAPHYLOS. SANDBEERE.

Kalich 5dílný, stálý. Koruna wejcowitobaňkowitá, po ústí krátee 5zubá, podchlípená. Tyčinek 10 zawřených: nitky dole přírozšířené, prašníky smačknuté, na konci 2dřé, po straně 2osinué osinami ohnutými. Waječník zpleštilokulowatý, šupinami 3 dužnatými obkličeny. Čnělka krátká. Blizna tupá. Bobule kulowatá, 5-, řídka 6—7- ano 10pauzdrá: pazder 1semenných.

M. obecná. A. *Uva ursi Spreng. Arbutus Uva ursi Lin. Fl. dan. t. 33. Schk. t. 118. Schmidt t. 138. Plenk t. 340. Sturm f. 6. Hayn. 4. t. 20. Düsseld. 4. t. 7. Wagn. 2. t. 206.* Medwědice, nedwědice, kostraunek, tolokněnka. Křiček wždy zelený z mnohých kménkůw prostře-

ných, lezavých, větewnatých, dělajících trs 1—3' široký; rozhy hranaté, pýřité nebo lysé, přímé; listy střídavé, krátkořapikaté, podlahloobwejité, tupé, nejcelejší, sítkowanožilnaté, na líci swraskalé, lesklé, tmavě zelené, na rubu bledší, se žilami málo wystawajícimi, kožovité, mladší po kraji pýřité; kwěty na hroznech konečných, krátkých, nachýlených; ušty kalichové krátké, okrauhlé, tupé; koruna wejcovitá, bělawá nebo načerwenalá: kraje se zuby krátkými, okrauhlými, podhnutými; bobule kulowaté, zwici hrachu, hladké, čerwené, pak tmavější. — Na wřesowistích a w borech písčitých po Ewropě prostřední a sewerné, na horách w jižné. Kwěte w kwětnu až do lipna. \bar{h} .

Bobule přmaučnaté potřebují se na seweru s jianu mankau na chléb. Listy trpké a nahořklé, newonné, w lékařství; též se potřebují k wydělávání koží, barwení sukna na černo a šero; i do tabáku kuřlawého je přidávají.

M. horní. A. alpina Spreng. Arbutus alpina Lin. Fl. dan. t. 73. Lightf. scot. t. 11. f. a. 6. Guimp. t. 58. Kříček prostřený z mnohých kménkůw větewnatých složený; rozhy přímé, nizaunké; listy řapikaté, blanowité, padavé, podlahloobwejité, ostré, pilowané, zmládí brwité, sítkowanožilnaté, na líci tmavě zelené, na rubu bělawé; hrozny konečné, chudokwěté; listeny wejité, obširné, skoro zdělí stopečky brwité; koruny bílé; bobule zwici hrachu, černé. — W Ewropě prostřední na horách, w sewerné na wýsluních nízkých. \bar{h} .

Bobule trpké jedl we vlastech.

Podřadí 2.

BANOWITÉ. ERICEAE.

Jochowec. CLETHRA.

Kalich šdílný. Koruna hluboce šdílná, skoro šplátečná uštůw wejitopodlahlých. Tyčinek 10, šidlowitých. Prašniky zadní, pak ohnuté, wisuté a zwrácené, Čnělka přímá: blizna na tré klaná. Tobolka kalichem obkličena, 3pauzdrá, 3chlopná, skrze chlopně pukající. Semena mnohá, wejcovitá.

J. olšolistá. C. alnifolia Lin. Lam. t. 369. Duham. 1. t. 71. Guimp. t. 76. Schk. t. 118. Keř sličný, 4—šstřewičný a wyšší; větwe běwné, oblé, rozhy pýřité; listy řapikaté, klinowitoobwejité, na hoření polowině pilowané, obak lysé a stejnobarewné, na rubu bledé a

po hlavní žíle pýřité, 3" dlouhé, 1" široké; hrozny jednoduché, klasovité, přímé, 3" dlouhé, s listeny čárkovitými, prehavými, mnohem kratšími kwětu jakož i stopka, a kalichy pýřitoaksamitnatými; kwěty bílé; tyčinky kratší nežli čnělka. — W lesech bahnitých w Kanadě až do Georgie; u nás w zahradách. \bar{n} .

LIBAWKA. GAULTHERIA. GAULTHERIE.

Kalich šlaločný, pak rozšířený, více méně zbobulelý, tobolku obkličující anebo zastírající. Koruna wejcowitá, ústí často ztěsněného, šzubého. Tyčinek 10, zawřených; prašniky 4osinné, na konci na dvě klané: pauzder 2osinných, přeřídko komolých. Čnělka nitowitá; blizna tupá. Šupin podplodních 10, oddělených anebo srostlých. Tobolka zpleštilokulowatá, špauzdrá, šbrázdá, šchlopná, skrze chlopně pukající. Semenice na osu přirostlé. Semena mnohá, drobná, se skořápkau přisítkowanau.

L. položená. G. procumbens Lin. Duham. 1. t. 113. Bot. rep. t. 116. Bot. cab. t. 82. Lam. t. 367. Keř lysý; kménky 6—8" dlouhé, položené a někdy kořeny vypaustějící; rozhy wzstaupawé, mnohé, asi 2½" vysoké, oblé, lysé, dole nahé, nahoře listnaté; listy střidawé, překrátce řapíkaté, obwejšité nebo wejšité nebo přiokrauhlé, na konci tupé, hrotité, dole ostré nebo nejtupější, po kraji pilowané zubami štetinau ukončenými, kořowité, lesklé, na líci syté zelené, na rubu bledé; řapíky a žila hlavní pýřité, palečné: stopky z úžlabíčka nejhořejšího wyniklé, krátké, 1—2kwěté, málo delší řapíku, pýřité, pod kalichem opatřené listenoma širokovejčítýma, tupýma; kwěty nachýlené; kalich dwakrát delší listenůw, dole nachowý; koruna kalichu 3—4krát delší, wejcowitá, čerwená, někdy bílá; nitky chlupaté; tobolka kalichem zbobulelým obestřená. — Na chlumech Ameriky sewerené. Kwěte w čerwnu až do září. \bar{n} .

Celá rostlina jest kořenau a tudy z listu dělají thé (*Mountain-Tea*), jehož místo čaje užívají. Plody čerwené jedí (*Partridge berry, Fox berry*).

BAHENKA. ANDROMEDA. KIENPORST.

Kalich šdilný: uštůw ostrých, nestřechowitých. Koruna kulowatobaňkowitá, w ústí zaužená, šzubá. Tyčinek 10, zawřených: nitky wausaté, prašniky krátké: pauzder 1osinných. Blizna uřatá. Tobolka špauzdrá, šchlopná.

ná, skrze chlopně pukající. Semenice 5laločná. Semena eliptická, smačknutá, lesklá, s pupem pobočným, čárkovitým.

B. polejolistá. *A. polifolia* Lin. *Fl. dan. t. 54. Pall. ross. 7. t. 1. Duham. nov. 1. t. 38. Schk. t. 118. Plenk t. 338. Hayn. 3. t. 22.* Rozmaryn planý menší *Mat. Wel. 280. C. Bahenka.* Kříček nejlysejší, $\frac{1}{2}$ —2' vysoký, přímý, větewnatý, vypaustějící větvičky čili výběžky plazivé, pod pokožkou popelawau nahnědle ryšawé: listy střidawé, překrátce řapikaté, čárkovité nebo kopinatočárkovité, ostré, po kraji nejcelejší, podchlíplé, na lici sytě zelené, na rubu modrawě bílé, kožowité. palce málo delší, obak ostré; kwěty konečné, w chocholík rozpostawené; stopky nejdolejší listem, ostatní listenem wejčítým, ostrým podepřené, mnohem delší kwětu; kalich jakož i paupata čerwená; kwět rozvitý bílý; tobolka kalichem stálým podepřená, obwejcowitá, šžebrohraná, na konci prohlubeném čnělkau stálau ukončená, sítkowanoswraskalá, popelawá, dlauho na kménku zůstawající. — W rašelinách obzvláště horních Ewropy sewerné a prostřední. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{H} .

Náleží k rostlinám mámiwým, takže někdy místo rojowníku omylem w lékárnách se nachází. W Petrohradě barwí jí zboží hedwábne pěkně na černo.

KYSLAUN. OXYDENDRUM.

Kalich šdilný, uštůw zakončítých. Kórna wejcowitá, šzubá. Tyčinek 10: nitky tlusté, chlupataunké; prašniky přímé, podlauhlé, s pauzdromia na konci oddělenýma, zakončítýma, komolýma. Čnělka tlustaunká, šhraná. Tobolka jehlatcowitá, šbočná, špauzdrá, šchlopná chlopněmi u prostřed přepážkowanými. Semena mnohá, pilinowitá.

K. stromowitý. *O. arboreum* Decand. *Andromeda arborea* Lin. *Bot. mag. t. 905. Michx. arb. 3. t. 7. Bart. am. t. 30. Sorell* — *tre Catesb. 1. t. 71.* Strom sličný, 12—20střewičný; smítky oblé, tisawé, lesklé, lysé, rozhy oblé, pýřité; listy střidawé, překrátce řapikaté, podlauhlé, zakončité nebo ostré, hrotičkem oblým, tupým ukončené, drobnícce pilowané, pýřité nebo olysající; laty konečné, složené z hroznůw jednoduchých, klasowitých, přijednostranných, pýřitých anebo skoro lysých; stopečky zděli kwětůw odstawajících, pak sehnutých; kalich bezlistenný: uštůw wejčítých, ostrých; kórna wejcowitá, asi $1\frac{1}{2}$ " dlauhá, zelenawě bílá, wné pý-

řitá: kraje ochlpeného, na zubův 5 vejčitých, ostrých rozděleného. — W lesech Ameriky sewerné z Pensylvanie až do Floridy. 5.

Z listův kyselých zvařenina slauží k ubašení žízně w hořečkách.

WŘES. CALLUNA. HEIDE.

Kalich 4dílný, dole listenatý. Koruna zwonkowitzá, skoro 4dílná, kalichu kratší. Tyčinek 8, prostých. Waječník 4pauzdrý: pauzder 2waječných, s waječky s konce semenice wisutými. Tobolka 4pauzdrá, po šwech a odtržením se chlopni od přehradek pukající. Semena wejcowitá, bezkřídla.

W. obecný. C. vulgaris *Salisb.* Erica vulgaris *Lin.* *Fl. dan.* t. 677. *Schk.* t. 107. *Plenk* t. 301. *Hayn.* 4. t. 17. *Sturm* f. 1. *Guimp.* t. 45. *Wřes Mat. Háj.* 39. — *Wel.* 44. c. Kříček wždy zelený, 1—3střewičný, mellowitě wětwnatý; listy drobnické, sotwa 1" dlouhé, střičné, nahlaučené, odstále nebo střechowité, sedawé, čárkowité, 3hrané, na dolejšku odděleném šidlowité; kwěty krátkostopečné, na hroznech konečných, jednostranných; kalich dole obklíčený listeny 4 nebo 6, 2" dlouhý: uštůw wejčitopodlahlých, tupých, mázdrowitých, čerwených, řidko bílých, atlasowitě lesklých; koruna o 1/3 kratší kalichu, taktěz barwená; tyčinky skoro zdělí koruny; prašníky nachowě hnědé, dole s přiwěskoma smačknotýma, zaubkowanýma; čnělka přimá, delší nežli koruna; blizna 4laločná. — W lesech a na ladech rowinowých a wrehowých s půdau písečnau nebo rašelinatau, často weliké plasy přikrýwající, po celé Ewropě. Kwěte w lipnu až do září. \bar{h} .

Někdy jest listůw pýřitých.

Kde nemají slámy, berau wřes ke stlání. Kwěty dāwají dobru pastwu wčelám, protoz přenāšejí auly letního času na wřesowistě, jelikož med wřesowý, hnědý se wāží. Slauží k wydělāwání koží, ano i místo chmele se poraučí. W bařinách přispwā ke zplazení rašeliny.

BANO. ERICA. HEIDE.

Kalich 4dílný nebo 4lupenný. Koruna zwonkowitzá, trubkowitá nebo baňkowitá, kraje na čtvero klaného. Tyčinek 8 (řidko 6—7), z kruhu mednatého wyniklých. Tobolka 4pauzdrá, 4chlopná, skrze chlopně pukající, přehradky z prostředku chlopní wyniklé, dokonalé nebo nedokonalé.

Decandolle popisuje 429 rodů, jenž w Ewropě, nejwětším ale dílem w Africe jižné rostau.

B. bařinowé. E. Tetralix Lin. Fl. dan. t. 81. Křiček vždy zelený; kménky přímé nebo wzstapawé, $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{4}$ ' vysoké; wětwe autlé, jednoduché, často připřesleněné nebo okoličeně přiblíženě, i s listy wlnatopyřité a ještě mrtnaté; listy po 3—4 přesleněné, rownowážně odstá-wající, čárkowitzé, tupé, po kraji podchlíplé, chlupy dlahými, tuhými, obyčejně žlázku nesaucími brwitzé; kwěty konečné, po 5—12 strbawlatookoličené; kalichowé ušty kopinaté, sotwa do polowiny koruny sáhající, ja-ko stopečky z bělawawlnatoplstnaté a chlupem žláznatým brwitzé; koruna baňkowitzowejcowitá, 4''' dlahá, kra-je auzkého, podhnutého, 4zubého, pleřowá, řídka bílá; tyčinky zawřené: prašniki na konci s osinama po jedné straně autle wraubečkowanýma; čnělka potom z kwětu čumící, s bliznau hláwkowitzau, čerwenawau. — W raše-
linišťich a bařinách Ewropy sewerné a prostřední. Kwěte w lipnu až do září. \bar{h} .

Kde na mnoze roste, dawá látku ke zplození rašeliny.

*B. pletowé. E. carnea Lin. Jacq. aust. t. 31. Bot. reg. t. 1452. E. herbacea Lin. Bot. mag. t. 11. Wendl. er. t. 7. 9. Sturm. f. 26. Křiček nejlysejší, $1\frac{1}{2}$ —1stře-wičný, rozestřený, wzstapawý: listy přesleněné, čtwer-naté, čárkowitzé, ostré, na lici ploché, na rubu zoblené, na dél žlábečkem znamenáné, nejodstálejší, nejkratšeji řapí-
katé, asi 4''' dlahé; kwěty wynikají w jeseni co zelená paupata, w příštím jaru tepruwa se rozwijející, w úžla-bičku ojedinele, nachýlené, dohromady dělají hrozen. přijednostranný; stopky kratše listu, u prostřed s liste-noma střičným, kopinatým, překrátkým; kalich uštůw kopinatých, ostrých; koruna kalichu dwakrát delší, trub-kowitzowejčítá, lysá, o 4 zubech okrauhlených, jako ka-lich pleřowá; tyčinek 8; prašniki podlahlé, čnějící, bezosinné, tmawě hnědé; čnělka tyčinek delší, ukonče-ná bliznau malau, tupau. — W lesech řídkých po chlu-mech a horách Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. Též pro ozdobu w zahradách. \bar{h} .*

B. stromowitzé. E. arborea Lin. Sibth. 4. t. 351. Clus. 1. p. 41. f. 1. Lobel ic. t. 214. f. 1. Keř sáhový ano 15—20' vysoký; kůra popelawá; smitky a rozhy běloplstnaté nebo srstnaté, poslední trojnaté; listy pře-sleněné, trojnaté, odstálé nebo skoro přímé, čárkowitzé, na hřbetě útlaunkau brázdíčkau na dél znamenáné, lysé nebo pyřičkowané, tupaunké, na řapíku nejkratším, ry-šawým sedící, 2''' dlahé; kwěty na konci rozeh potroj-né, nachýlené, jednostranné, dohromady dělají hrozen

kopinatý, třebas střewice zděli; stopky 1kwěté, dole nad wýnikem s listenoma nejmenšíma, kopinatýma; kalich uštůw wejčítých, ostrých, lysých, 2—3krát kratších koruny kulowatozwonkowité, červené, čárku málo přesahující, s ušty tupými, trubky kratšími; tyčinky zděli koruny; prašniky komolé; čnělka delší nežli koruna; blizna štítowitá; waječník lysý. — W Ewropě středomořské. \bar{n} .

We vlasti dělají z něho košťata; tež potřebují je k pálení. Jsa ustawičně kleštěno dělá kuen tlustý a zawitý, ježž potřebují saustružníci a trubláři.

B. košťatowé. *E. scoparia* Lin. *E. fucata* Thunb. *Wendl. er. f.* 15. *E. virgulata* *Wendl. er. f.* 21. Keř 3—4' zwýší, přímý, lysý; listy přesleněné, trojnaté, čárkowité, tlustaunké, tupé, na rubu žlábkem širokým, mělkým na dél znamenáné, odstálé, na rozhách přiblížené, nejkratšeji řapikaté, asi 4''' dlauhé; kwěty z úzlabiček listních dělají hrozen klasowitý, dlauhý, listnatý; stopky ojedinelé, podwojné nebo potrojné, dwojkwěté, nejlysejší jako listeny kopinaté, pod wýnikem stopeček postawené; kalich uštůw dole nebo skoro až do prostřed srostlých, wejčítých, ostraunkých; koruna malá, kulowatozwonkowitá, zelenawá, 1''' dlauhá, dwakrát delší kalichu a do prwní třetiny rozštípená na ušty wejčité, ostré; tyčinky kratší koruny; prašniky komolé; čnělka zděli tyčinek s bliznau štítowitau. — W Ewropě středomořské a atlasské jižné. \bar{n} .

Dělají z něho košťata; též je i k pálení potřebují.

Podřadí 3.

HRUŠTIČKOWITÉ. PYROLACEAE.

HRUŠTIČKA. PYROLA. WINTERGRÜN.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek 10, po 2 proti plátkům postawených, podplodních. Prašniky dole nejkratšeji rohatých, děrama pukajících. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná, u prostřed skrze chlopně pukající, nahore a dole se nerozdělující, kraje chlopnové plstí spojené.

H. okrauhlolistá. *P. rotundifolia* Lin. *Lam. t.* 367. *f. 1. Engl. bot. t.* 213. *Fl. dan. t.* 1816. *Schk. t.* 119. *Plenk t.* 335. *Hayn. 4. t.* 21. *Dict. sc. nat. atl. 3. t.* 75. *Hruštička Mat. Wel. 345. C.* Kořen oddenku tenkého, prodlauzeného, několik lodyžek krátkých wyhánějící; li-

sty růžovité nebo swazkowitzě nahlaučené, dlouhořapídné, vejčité až i okrauhlé, někdy dole přisrdčité, tupé, nepatrně wraubkované, kožovité, co tráwa zelené, lesklé, jako cela rostlina lysé; stwol 7—9" vysoký, 3—4hraný, obdálně šupinatý, na konci nesaucí hrozen stejný, řidký, 15—20kwětý; kwěty nachýlené; kalich uštůw kopinatých, zakončitých, na konci podhnutých, bělawých; koruna mělkozwonkowitzá, dwakrát delší kalichu; plátky obvejčité, přínestejné, bílé; tyčinky nadkřiwené; čnělka sehnutá, na konci oblaukowitzá; blizna šuzlá, na krauzku malém. — W lesech stinných nejwětšého dílu Ewropy a prostřední Asie. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

List zahořklý jindá w lékařstwí potřebowali.

H. prostřední. P. media Swartz. Engl. bot. t. 1945.

Rad. pyr. t. 3. P. rotundifolia Fl. dan. t. 110. Podobá se po jměni k předešlé; listy okrauhlé neb okrauhlowaječné, wraubečkované, kožovité, zděli řapiku dole rozšířeného; stwol hranatý, s hroznem mnohokwětým; kalich uštůw wejčitokopinatých, ostrých, pak podhnutých; tyčinky přímé, u pestiku zkřiwené; čnělka sehnutá, plátkůw delší; blizna hlawowitzá, tupě šlaločná, bezkrauzkowa. — W lesech po Ewropě chladnější a Dawurii. Kwěte s předešlou. 4.

Taktěz se potřebowala.

H. menší. P. minor Lin. Fl. dan. t. 55. Rad. pyr. t. 1. 2. Sturm f. 13. Hayn. 4. t. 23. Hruštička Mat. Háj. 294. Těz k první podobná, obyčejně ale menší; listy zaokrauhlené, waječné, wykrajowanozejkované, delší řapiku dole rozšířeného; hrozen stejný; listeny zděli stopček nebo delší; kwěty růžové, uštůw krátkých, přiostrých; tyčinky stejné, klímawé; čnělka rovná, krátká, z koruny nečnějící; blizna bez krauzku o 5 zejcích rozewřených, tupých, dwakrát delších průměru čnělko-wého. — Na chlumech po Ewropě, těz w Asii a Americce sewerných. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

S předešlými se potřebowala.

ZIMOZELEN. CHIMOPHILA.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5 padawých. Tyčinek 10: nitky dole wen ohnuté, rozšířené, trojúhlé, pak wzstapawé, šidlowité; prašníky s růzkoma rozewřenými. Tobolka jak u hruštiček, kraje chlopňowé nespojené plsti.

Z. okoličutý. C. umbellata Nutt. C. corymbosa

Pursh. *Pyrolla umbellata* *Lin. Fl. dan. t. 1336. Bot. mag. t. 897.* Podkeř plaziwokořenný, wždy zelený, pně 2"—1' vysoké, jednoduché nebo sochatě rozvětwené; listy střidawé, nedostříčené nebo nepravidelně trojnatě nebo čtwnatě ano i šestnatě přesleněné, krátkořapičné, kopinatoklínowité, pilowané, kožowité, tuhé, nejlysejší na lici tmawě zelené, na rubu bledé, 1½" dlouhé; řapík sotwa 4" zdlí; z konce wětwiček wyniká stopka ojedinělá, 2—3krát delší listu, přímá, nesaucí okolik ze 3—7 kwětůw dost welikých; stopky poprašeny pýřitě; listeny čárkowitošidlowité; kalich uštůw wejčitých, ostraunkých, brwičkowanozaubkowaných; plátky třikrát delší kalichu, obwejitě, zaubkowané, bílé; tyčinky kratší koruuy s nitkami lysými: waječník zakulatělowejcowitý, od hora přes prostředeck 10 paprsky po kraji pýřičkowanými znamenány; blizna polokulowatá, skoro sedawá. — W lesech po Ewropě a Asii, hojněji w Americě sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Listy hořké a trpké ženau na moč, a tudyž w lékařstwí někdy se potřebuj.

Z. skwrnatý. *C. maculata* *Pursh. Rad. pyr. t. 5. f. 2. Bart. am. 1. t. 11. Pyrola maculata* *Lin. Bot. mag. t. 897. P. mariana* *Pluk. mant. t. 349. f. 4.* Jměním podobá se k předešlému. Listy střičné něco přesleněné, trojnaté, krátkořapičné, wejčítokopinaté, ostré, pilowané, kožowité, nejlysejší, na lici tmawě zelené, a po hlavní žile, někdy také po žebrách, bělawau skwrnau znamenáné, na rubu bledé, jednobarewné; stopka dlouhá, nesaucí okolik čili wrcholík z kwětůw 2 nebo 5 welikých; listeny čárkowitošidlowité; kalich uštůw wejčitých, tupých, nejautleji zaubkowaných; plátky obwejitě: tyčinky nitek nad wynikem huňatých; prašníky pod koncem hrdélkowaté. — W lesech stinných na půdě písečnaté nebo štěrkaté z Kanady až do Karoliny. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Zemkowé jeho uštřwaj k puzení moče, též i proti mádře ano i nakažliwým nemocem.

Podřadi 4.

PĚNIŠNÍKOWITÉ. RHODODENDREAE.

BAHULKA. LOISELEURIA. FELSSENSTRAUCH.

Kalich šdilný. Koruna přizwonkowitá, na patero klaná, stejná. Tyčinek 5, od koruny skoro oddělených

stejných, rovných, koruny kratších; prašníky od konce po straně pukající. Čnělka krátká, zavřená. Blizna hlávkovitá. Tobolka 2—3pauzdrá, 2—3chlopná: chlopní od hora pukajících, na dvě klaných. Semena mnohá, wejcowitá, bez křídel a přívěskův.

B. rozestlaná. *L. procumbens Desv.* *Azalea procumbens Lin. f. lap. t. 6. f. 2. Fl. dan. t. 9. Pall. ross. 2. t. 70. f. 2. Engl. bot. t. 865. Schk. t. 36. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 71.* Kříček nejwětewnatější, položený, wždy zelený, nejlysejší, dělá trsy husté jakoby čalaun skály přikrývající, vypaustějící rozhy přímé, málo delší palce; listy stříčné, eliptické, nejcelejší, tupé, po kraji podchlípené, wezpod žilau welmi wystawající opatřené, na líci tmawě zelené, na rubu bledé, o řapík co třetina dlouhý podepřené, asi 3''' dlouhé; kwěty z konce rozeh po 2—4 wyniklé dělají malý chocholík, dole listeny obkličenný; stopky skoro zděli listu, 1kwěté; kalich červený: uštůw kopinatých, ostrých, sahajících do pola koruny z běla růzowé, jejížto ušty kopinaté, tupé. — Po skalách wýslunných na Pyrenejích, Alpách, Tatrách, wrších anglických, loparských, islandských, sibiřských a seweroamerických. Kwěte w lipnu a srpnu.

ODUR. AZALBA. AZALEK.

Kalich 5dílný. Koruna nálewkwitá, neprawidelná, 5laločná. Tyčinek 5, s korunau nesrostlých. Prašníky na konci děrama pukající. Čnělka prodlauzená, i s tyčinkami 6čející, na konci zponenáhla neztlustlá.

O. černomořský. *A. pontica Lin. Pall. ross. t. 69. Bot. rep. t. 16. Bot. mag. t. 433.* Keř 1—1¹/₂lokty, neprawidelně rozestřený, přisochatý, s korau hladkau, popelawau; listy na konci rozeh shlaučené, odstálé, podlauhlowejčité, ostré, tuhaunké, přiřerabité, celé, tuhými chlupy brwité, na líci šerpiwaunké, na rubu hladké, netečkowané; řapíky nejkratší, brwité; kwěty (20 i wíce) dělají na koncech wětwowých wrcholíky, a jsau podepřené stopkami přímými, 1kwětými, co kwěty dlouhými; kalich nejkratší, stálý: uštůw podlauhblých, chlupatých; koruna 5/4'' dlouhá, dopola na patero klaná, neprawidelně nálewkwitá, žlutá: trubka asi 8''' dlouhá, nakřiwělá, 5hraná, žláznatopýřitá, ušty wejčité, ostré, po kraji ostré, jichžto 4 skoro stejné, pátý širší, u wnitř dole křídlatý; tyčinky nejdoleji z koruny wyniklé, přiselhouté, zděli koruny; waječnik obhomolowitý, nepatrně 5hra-

ný; čnělka delší tyčinek, s bliznau hláwkowitau; tobolka podluhowatá, palečná, ostrá, 5hraná; semena pilinowitá, šedá. — Na Kawkazu, u Trapezuntu, w Armenii, Iberii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Kwěty wydávají zápach silný, balsamný; wčely rády na nich se pasau, med ale dávají mámiwý a třešťefí, jak to obywatelé kawkazští potvrzují; to samé zkusilo i wojsko Xenofontowo. List přijemně woňí a chutná zahořkle; kozy z jara, když pastwy jiné se ještě nedostává, jeho se nazrawše, hynau; též i howada a owce dostávají záwrat a pocházejí.

O. lepnatý. A. viscosa Lin. Cistus virginiana Pluk. alm. t. 161. f. 4. Catesb. 1. t. 57. Keř asi 3střewičný; smítky na konci a rozhy wzhůru mrtnaté; listy před kwětem se rozwinující, podlahloobwejité, ostré, obak lysé, stejnobarewné, štětinatobrwité, po žile na rubu přitlačeně štětinaté; chocholiky 4—7kwěté, konečné; stopky kratší nežli trubka korunowá nebo stejně dlahá, wzhůru srstnatá; kwěty wonné; kalich srstnatý, uštůw nejkratších, okrauhlených; koruna asi $\frac{5}{4}$ " dlahá, bílá, w zahradách také čerwená; trubka celá a prostřední prauh na uštech wně žláznatochlupaté, lepké, ušty dwa-krát kratší nežli trubka; tyčinky z koruny málo čumící; čnělka mnohem delší s bliznau hláwkowitau. — W lesech stinných, bahnitých Ameriky sewerné, u nás w zahradách. \bar{h} .

O. dlahonitný. A. nudiflora Lin. Delaun. am. t. 213. Bot. mag. t. 3667. Bot. reg. t. 120. 1367. 1461. Jmění předešlého; rozhy mrtnaté; listy podlahlé, ostré, dole ztenčené, brwité, obak lysé, kromě žily přitlačeně chlupaté; chocholiky 8—12kwěté, konečné, před listy nebo po nich se rozwijející; kalich nejkratší, též stopky a trubka korunowá wně chlupaté, poslední s chlupy bezžlázými, nelepkými; koruna bleději tmawěji čerwená; uštůw co trubka dlahých; tyčinky a čnělka daleko čumící. — W lesech Ameriky sewerné z Kanady až do Georgie, u nás w zahradách. \bar{h} .

PĚNIŠNÍK. RHODODENDRON. ALPROSE.

Kalich 5dílný. Koruna nálewkwowitá, řídko zwonkowitá nebo kolowitá, hned prawidelná, hned wíce méně neprawidelná, wždycky 5laločná. Tyčinek 10, na korunu nepřirostlých, z kraje terče podplodního wyniklých; prašniky na konci děrama pukající. Tobolka 5pauzdrá, skrze chlupně pukající.

P. stromowitý. R. arboreum Smith exot. t. 6. Bot.

reg. t. 890. 1210. 1982. *Hook. exot. fl. t. 168. Bot. mag. t. 3290. Wallich as. 2. t. 123.* Strom nejzodbnější, 20—30' vysoký, 2' tlustý (u nás v zahradách dojde sotwa výšky 5 střevícůw), vždy zelený; větwe rozewřené, hnědokoré; listy roztraušené, řapíkaté, kopinaté, lysé, lesklé, na rubu šupinkované, bělawé, třpytiwé, 6" dlouhé, 1³/₄" široké; kwěty (12 i více) shlaučenochocholičené na konci větwi, na stopkách překrátých, srstnatých, dole opatřených listenem podlauhlým, polomázdrowitým; kalich nejkratší: uštůw trojúhlých, tupaunkých; koruna zwonkowitzá, pěkně nachowá, s několika skwrnami tmawěji čerwenými, asi ⁵/₄" dlouhá, až do polowičky na 5 uštůw okrauhlených, skoro stejných rozdělená; tyčinky a čnělka nečnějici; blizna hláwkowitzá; waječnik pýřitoplstnatý, 8—10pauzdrý. — Na horách himalajských Indie wychodni. **Ĥ. 5.**

Z natatých listůw prýští se hmota cukrowitá na způsob slz, kterau pro lahodnost její a že žízeň hasí, po těžké práci horáci sbírají.

U nás v zahradách se chowá, a mícháwm s jinými toho pokolení rody mnoho pomšencůw se nadělalo, ježto wšecky krasau se rozeznáwají.

P. černomořský. R. ponticum Lin. Pall. ross. 1. t. 29. Jacq. rar. t. 78. Lam. t. 364. Bot. mag. t. 650. Schk. t. 107. Guimp. t. 5. Keř obyčejně zwýši muže, někdy půldruhosahowý, často ztlauští ramena, s korau popelawau; listy roztraušené, kořowité, weliké, nejlysejší, podlauhlokopinaté, obak ztenčené, na lici tmawě zelené, na rubu narezawělé, bezžebré; řapíky krátke, tlusté; pau-pata na podzimek wzrostají pro příští léto, zakrytá šupinami wejčitoostrými, nejlysejšími; kwěty (10 i více) na hroznu konečném, krátkém nejzodbnější; stopky asi 1¹/₂palečné u wýniku opatřené listeny skoro do pola jejich sahajícími, wejčitými, ostrými, hrotitými, dutými, pýřitoplstnatými; kalich nejmenší, šzubý; koruna nachowá, asi 2" w průměru, zwonkowitzokólowitá, otewřená, hluboce na patero klaná, uštůw wejčitých, jednoho trochu wětšiho; tyčinky zděli koruny, nachowělé: nitky dole se šupinkami odstálými, hlaťowitě lesklými; čnělka sehnutá, delší tyčinek, s bliznau maličko tlustší; tobołka polopalečná. — W lesech skalnatých, wlhkých Malé Asie, Iberie, Armenie a Hispanie. Kwěte na jaře. **Ĥ.**

List newonný má chuť trpkau jakoby růžemi a potřebuje se w Lewantu proti jedu. W zahradách máme množství odrodkůw a pomšencůw.

P. nejwětší. R. maximum Lin. Trev Ehr. t. 66. Lam.

t. 364. *Michx. arb.* 3. t. 4. *Schmidt t.* 121. *Bot. mag. t.* 951. *Kalmia Mill. ic.* 229. *Chamaerhododendros Catesb.* 3. t. 17. f. 2. Keř 5—15' vysoký; rozhy pryskyřičnatožláznaté, lepké; listy střídavé, na konci rozeh přiblížené, řapikaté, podlauhlé, ostré, po kraji malíčko podchlípené, tlustaunké, kořowité, zmládí rezavě křkaté, pak olysající, na lici tmavě zelené, lesklé, na rubu bledě zelené nebo rezavě; květy na chocholicích konečných, velikých, okolikovitých; kalich uštůw wejčítých anebo podlauhlých, zaokrauhlenotupých, 1—2" dlouhých; koruna kolowitozwonkowitzá, 1½—2" w průměru, jasně karmínová, řídce bílá, přes polowičku na patero klaná: uštůw přínestejných, waječných, na konci zaokrauhlených. — Podlé řek a jezer w Americe sewerné. Kwěte w čerwnu až do srpna. \bar{h} .

We vlasti listy potřebují co lék balsamný, trpký a omamující. U nás w zahradách oblíbený snáší zimy nepřítisť tuhé pod šírým nebem.

P. ryzokvětý. *R. chrysanthum Pall. ross.* 1. t. 31. *Plenk t.* 339. *Hayn.* 10. t. 27. *Düsseld.* 8. t. 17. *R. officinale Salisb. par. t.* 80. *Andromeda Gmel.* 4. t. 54. Keř 1—1½střewičný, rozestřěný, nejwětewnatější; listy na konci smítkůw nemnohé, střídavé, podlauhlé, ostraunké, w řapík ztenčené, na lici sítkowanobrázdíčkowané, na rubu bledé nebo ponarezavělé, nejlysejší, po kraji nejcelejším podchlíplé, kořowité; paupata w podzimku wzrostající, přikrytá šupinami ze šeda hlinožlutými, připlstěnatými, pak olysajícími, stálými; květy (6—10) ookoličnochocholičené, na stopkách chlupatých, veliké, zdobné, nachýlené; kalich nejmenší; koruna zwonkowitzě otewřená, žlutá, na patero klaná: uštůw zaokrauhlených, přínestejných, jichžto 3 hoření trochu wětší a proti trubce tečkami sinalými čárkowané; tyčinky kratší nežli koruna, sehnuté; čnělka též sehnutá, delší tyčinek; blizna hláwkowitzá, šlaločná; tobolka podlauhlošbočná. — Na nejvyšších hřbetech Dahurie, Sibirie a Kamčatky. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Listy a pazaušky hořké a trpké potřebují se w lékařství k puzení na moč a na pot, zvláště we dnách. Zwařenina listowá omamuje.

P. srstnatý. *R. hirsutum Lin. Jacq. aust. t.* 98. *Bot. mag. t.* 1853. *Bot. cab. t.* 479. *Hayn.* 10. t. 26. *Guimp. t.* 53. Keř ½—3' vysoký s korau popelawau; wětwe lysé, rozhy štětinaté; listy střičné nebo střídavé, přieliptičné, obak ostraunké, po kraji útlauce zejkowané, štětinatobrwité, tuhé, kořowité, obak lesklé, na lici sytě

zelené, sítkowaněbrázdíčkové, na rubu bledé, tečkami ryšavými a pryskyřiěnými pozbádané a sítkovanožilnaté; kwěty (4—7) na konci rozeh okoličené, na stopkách $\frac{1}{2}$ —1" dlouhých, štětinatých; kalich uštůw čárkovitých, štětinatobrvtých; koruna nálewkwitá, karmínová, wně jako kalich pryskyřiěnopozbádaná, k prwní třetině na patero klaná: uštůw podlahlých, tupých; tyčinky a čnělka zděli trubky korunowé; tobolka ostrowejcowitá, popelawá. — Na Alpách obzvláště wápenných z Rakaus až do Walesie. Kwěte w lipnu až do srpna. \bar{h} .

P. rezawj. *R. ferrugineum* *Lin. Jacq. obs. 1. t. 16. — aust. t. 255. Bot. cab. t. 65. Hayn. 10. t. 35. Düsseld. 8. t. 18. Guimp. t. 52.* Keř zwýši 2—3', wždy zelený, wětwi křiwých, s korau popelawau, rozhy luptami pryskyřiěnými tisawé; listy střidawé, podlahlé, obak ztenčené, na konci tupé neb ostraunké, nejcelejší, po kraji podchlípené, nejlysejší, na lici tmawě zelené a sítkowaněbrázdíčkové, na rubu lupty pryskyřiěnatými rezawé, palec délkau a půl palce širkau nepřesahující, kožowité, tuhé, na řapících asi 3" dlouhých, taktěž luptowaných; kwěty na konci wětwowém chocholičené; stopky, kalichy uštůw kopinatých, brvtých a koruny wně rezawoluptowané; koruny mnohem delší kalichu, nálewkwité, pěkně karmínowé, do pola na patero klané: uštůw podlahlých, okrauhlených; tyčinky a čnělka koruny kratší; tobolka ostrowejcowitá, taktěž luptowaná, asi $2\frac{1}{2}$ " dlouhá. — Na pastwinách a skalách po Pyrenejích, Alpách, též i w prostřední Asii. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{h} .

Pupeny a listy toho a předešlého rodu jsau hořké, trpké a mámiwé, ženau na moč a na pot, protož je potřebují boráci co domácí lék proti dnám a neduhům od kamene; w Sabaudii dělají olej, ježž užíwají wně proti trhání w audech a ranám.

MAMOTA. KALMIA. KALMIE.

Kalich 5dílný. Koruna řepicowitá nebo skoro kolowitá: kraje krátce na patero klaného, wezpod prodlaženého w rohůw 10 dutých, prašníky obsahujících. Tyčinek 10, prašníky na konci úkosně rozptěné. Čnělka krátká. Blizna hláwkowitá. Tobolka špauzdrá, šchlopná. Semen mnoho, wejcowitých.

M. šírolistá. *R. latifolia* *Lin. Schk. t. 116. Bot. mag. t. 175. Michx. arb. 3. t. 5. Ledum* *Trew Ehr. t. 38. f. 1. Chamadaphnae* *Catesb. 1. t. 98.* Keř wždy zelený, zwýši muže, ano i 20'; wětwe ponazelenalé, šedé, smítky

tišawé, rozhy zelené, oblé, lysé nebo žláznatopýřité; listy střídawé, řapíkaté, roztraušené nebo trojnaté, eliptičné, obak zakončité, ostré, kožowité, ploché, na lici tmawě zelené, na rubu bledé, lesklé, bezžebré, asi 3" dlahé, 1" široké; řapík asi polopalečný, silný, zmládí žláznatopýřitý, pak olysající; chocholíky konečné, mnohokwěté; listeny wejčité, stopky a stopečky jakož i kalich přemalý, uštůw čárkowitzokopinatých, žláznatopýřité, lepkawé; koruna w průměru asi palec široká, bledě růžowá, s trubkau asi 2" dlahau, kraje mělce rozklaného na uštůw 5, širokých, krátce zakončitých; tyčinky a čnělka koruny kratší. — Na skalách a pahrbcích z Kanady až do Karolíny. Kwěte w čerwnu. \bar{K} .

Ze dříví žlutého a merhowaného dělají rozdlné nádoby, obzvláště lzce. Listy trpké a mámiwé škodí dobytku domácímu, nikoli ale zwěři. Též se potřebují proti běhawce, vyraženinám a nemocem nakažitlým. Med, ježto wčely z kwětu sbírají, působí záwraf, dáwení a křeče.

M. úzkolistá. *K. angustifolia* Lin. *Bot. mag. t. 331. Bot. cab. t. 502.* *Chamaedaphne* Catesb. 3. t. 17. f. 1. *Ledum* Treu Ehr. t. 38. f. 2. Podobá se k předešlé, jest ale po všech dilech menší; rozhy oblé, lysé; listy řapíkaté, přesleněné, trojnaté, waječnopodlahlé, ploché, obak lysé, na rubu síwé, často ryšawě naběhlé, se žebry dost patrnými, na konci tupé neb ostraunké; chocholíky z úzlabička hořejšího wynikající, ze mnoha kwětůw mnohem menších nežli předešlé; listeny ostrowejčité, jakož i stopečky a kalichy žláznatopýřité; kalichy uštůw wejčitých, zakončitých; koruny bledě čerwené; tyčinky kratší nežli koruna co čnělka dlahá. — W lesech písčitých a bahnech z Kanady až do Karolíny. \bar{K} .

Takowé též má aučinky jako předešlá, zvláště prý zhaubná owcím a tudý slowe *Sheep - Laurel*; ano i med jest jedowat.

ROJOWNÍK. LEDUM. PNST.

Kalich malý, šzubý. Koruna šplátečná, rozložená. Tyčinek 5—10, na kraji kruhu medowého wyniklých; prašniky na konci dřerama pukající. Tobolka špauzdrá, šchlopná: chlopní od dola pukajících, nahoře spojenými zůstawajících; semeníc 5, s konce slaupku wisutých.

R. bahní. *L. palustre* Lin. *Fl. dan. t. 1031. Duham. 1. t. 67. Bot. cab. t. 560. Schk. t. 117. Plenk t. 337. Hayn. 3. t. 21. Düsseld. 4. t. 4. Rojownik* Mat. *Wel. 280. C.* Keř 2—4' wysoký, wždy zelený, chocholíčně wětew-

natý; smítky hnědotisavé, oplchalé; rozhy žedo- nebo rezavě vlnaté; listy střídavé, krátkořapíčné, čárkovité, po kraji podchlíplé, kožovité, tuhé, na lici tmavě zelené, na rubu rezavě plšnaté, tupé, palce málo delší; květy mnohé, rozpostavené v okolíky jednoduché, konečné; stopky pyřité; kalich uštův okrauhlených; koruny bílé, řídko růžové, plátkův obwejitých; tyčinek 10, koruny delších, čnělka ale kratší; tobolky elipsovitě, hnědé, čnělkau hrotité, odvislé, sotva 3" dlouhé. — Na rašelinách Ewropy sewerné a středovýchodní. Květe w kwětnu a čerwnu. \bar{R} .

Zmládí nať zapáchá přjemně balsamem, později ošklivě a mániwě, chuti jest hořké a trpké; w lékařství potřebují rozhy. Neswědomití sládcí berau jej na místo chmele do piwa, které tím jest opojnější. Luhem z rojownka wydělávají nejtenší korduán; silicí z listůw wydobytau natírají juchty, které jí nabývají přjemného zápachu. Květy dávají wčelám dobrau pastwu. Kdežto hojný, mnoho přispívá k dělání rašeliny.

R. široolistý. *L. latifolium* Ait. Jacq. rar. 3. t. 464. Lam. t. 368. Guimp. t. 50. Welmi podobá se k předešlému; listy eliptičnopodlauhlé, na rubu rezavě plšnaté; květy menší předešlého; — tyčinek 5 skoro zděli korunu. — W rašelinách Ameriky sewerné.

List na mnoze místo čaje čínského se potřebuje a tudyž slowe čaj Labradorský čili Jameský; též proti neduhům hruďním.

Řád 134.

POSTRMINCOWITÉ. EPACRIDEAE.

Kalich prostý, 5- (nejřídčeji 4-) dílný, často barewný, stálý. Koruna podplodní, skoro wždycky srostloplátečná: plátkůw w paupěti chlopnitých anebo střechovitých, řídko nahoře srostlých w čepičku nad dolejškem obríznutau. Tyčinek 5—4, řídko méně, podplodních anebo na korunu přirostlých; prašniky jednoduché, t. z jednoho pazdra složené, nerozdělené šterbinau na dél pukající. Waječnik obkličeny kruhem podplodním anebo šupinami prostými čili srostlými. 10—2, přerídko 1pauzdrý; pazder mnoho- nebo twaječných. Čnělka 1, s blížnau celau anebo zubatou. Plod mnoho-pauzdrý; bobule nebo tobolka chlopnitá, řídko peckowice o 1 nebo mnohé pece. Semeno bilečnaté. Kel rowný, kořinku různosměrého.

Kře, řídko stránky. Listy obyčejně střídavé, jednoduché, celé nebo častěji nejcelejší, bezpalisté. Kwěty obojaké nebo 1pohlavé, pravidelné, na klasech anebo hroznech konečných anebo ojedinelé w úžlabíčkách.

Řád ten obsahuje nyní 230 rodů (w 30 pokoleních) na Nowém Hollandu a poblížkých ostrovech, kdežto nahrazují wřesowité skoro docela chybující; jediný rod byl nalezen na jejížnějším konci Ameriky a jediný na poloostrowu Malaice w Indii východní. Od příbuzných wřesowitých liší se prašňky 1pauzdrými. Rozeznávají se pěkným kwítím, a tudy jsau ozdobau zahrad. Plody některých jsau jedlé; o jiných vlastnostech a užitku nic není známo.

LYSOKEŘ. LISSANTHE.

Kalich 5laločný, 2listenný nebo bezlistenný. Koruna zvonkovitá, řídkěji wřetenovitá: ústí bezwaušého. Rodidla zawřená. Terč podplodni čišowitý, 5laločný. Waječnik 5pauzdrý: pauzder 1semenných. Peckowice zbobulelá, s peckau kostěnou, celistwau.

L. lahodný. *L. sapida* R. Brown. *Bot. reg. t. 1275. Bot. mag. t. 3147.* Kříček wětwi střídawých, smítků a rozeh oblých, nejdrobněji poprášene aksamitnatých; listy střídavé, nejkratšěji řapíkaté, podlahločárkovité, hrotité, na lici hladké, zelené, nejautleji pýřité, na rubu šediwé, znamenane žilami mnohými (9—11), málokterými sochatými, sotwa 1¹/₈" dlauhé, 2¹/₂" široké, po kraji obojím podchlípené; kwěty (2—4) na hroznu úžlabíčkowém co list dlauhém, podhnutém; stopky lysé, u wýniku stopček s listenoma stříčnými, nejmenšíma, wejčítýma; kwět 4¹/₂" dlauhý; kalich bezlistenný úkrojůw wejčítých, tupaunkých, lzilých; koruna bílá, uštůw na konci zelených, u wnitř pýřitohuňatých; peckowice kulowatá, hladká, dolejškem čnělky hrotitá, čerwená, welikosti a chuti jako bobule klikwy hruboplodé. — Na Nowém Hollandu. \bar{h} .

Bobule we vlasti jedí.

BĚLOWLAS. LEUCOPOGON.

Kalich 5laločný, 2listenný. Koruna nálewkovitá, kraje rozloženého s ušty nahoře wausatými. Tyčinek 5, na trubku korunowau přirostlých, nečumících; prašňky w ústí sedawé. Terč podplodni čišowitý, přílaločný, řídko žádný. Waječnik 2—5pauzdrý. Peckowice zbobulelá nebo wyschlá, 2—5pauzdrá: pauzder 1semenných.

B. jedlý. *L. Richei* R. Brown. *Styphelia Richei* Labill. *nov. holl. t. 60.* Keř asi 5—6střewičný, střídawo-

wětewný, lysorozhý; listy sedawé, střídawé, podlauhlokopinaté, lysé, celé, obak ostré, 3—5žilé; hrozny úžlabičkové, trochu kratší listu, přímé, pak ale delší; stopečky překrátké, dole šupinaté; kalich uštůw wejčitopodlahlých, blanowitě obraubených; koruna bílá, trubky co kalich dlauhé; peckowice malá, s peckau špauzdrau; semena w pauzdrách ojedinelá, powěšená na osu střední. — Na Nowém Hollandu a Van - Lewinsku. \bar{H} .

Owoce jeho zachowalo život slawného *Riche*, společníka Laillardierowa, který zablawdiw brzoby hladem byl pošel.

POSTRMIKEC. EPACRIS.

Kalich barewný, šdilný, listeny mnohými, taktěž barewnými obkličeny. Koruna trubkowitá, kraje šdilného, rozloženého, lysého. Tyčinky z koruny vyniklé; prašniky u prostřed štitowitě připewněné. Šupin 5, podplodnich. Tobolka špauzdra, šchlopná, mnohosemenná.

P. dlauhokwěťj. *E. longiflora Cav. ic. 4. t. 343.*
E. grandiflora Willd. Smith exot. 1. t. 39. Bot. mag. t. 982. Keř 2—4střewičný, wždy zelený, rozeh huňatých; listy střídawé, 4—6''' dlauhé, 2 $\frac{1}{2}$ —3''' široké, řapikaté, srdčité nebo přiwejšité, zakončité, odstáwající, ploché, kořowité, tuhé, obak lysé; kwěty úžlabičkové, stopkaté, odwislé, na rozbách jakoby hrozny listnaté dělající; kalich uštůw a listenůw zakončitých, zelenawě žlutých; koruna skoro walcowitá, 4krát kalichu delší, 1'' dlauhá; trubky nachowé, uštůw bělawě žlutých. — Na Nowém Hollandu; u nás keř ten krásný w zahradách se sází a přezimuje se we skleniku. \bar{H} .

Řád 135.

SAMOWRATCOWITÉ. MONOTROPEAE.

Kalich prostý, 4—3lupenný, stálý. Koruna podplodní, 4—5plátečná, w paupěti střechowitá. Tyčinek 8—10 podplodnich, 5 střídawých vyniká ze wraubků žlaz, dolejšek waječnikowý obkličujících; prašniky obyčejně špauzdré, rozdilně (nikdá děrama) pukající. Waječník nedokonale 4—špauzdrý: pauzder mnohowaječných; čnělka 1; blizna tlustá, okrauhlá nebo nálewko-

witá. Tobolka 4—5pauzdrá, 4—5chlopná, skrze chlopně pukající, přehradky u prostřed na chlopně přirostlé; pauzdra mnohosemenná. Semena předrobná, w míšku zawřená; bílek dužnatý. Kel maličičký, u konce bilku nerozdělený.

Byliny přžiwné. Listy šupinowité, barewné. Kwěty obojaké, pravidelné, konečné, ojedinele nebo hrozněné.

Řád skrowný z 6—7 rodů (we 3—4 pokoleních) po Ewropě, též po Asii, Africe a Americe sewerných rozlosowaných. Podobají se nejwíce k hruštičkowitým w řádu wřesowitých, od nichžto jměním a prašníky 1pauzdrými a jinak pukajícími se liší.

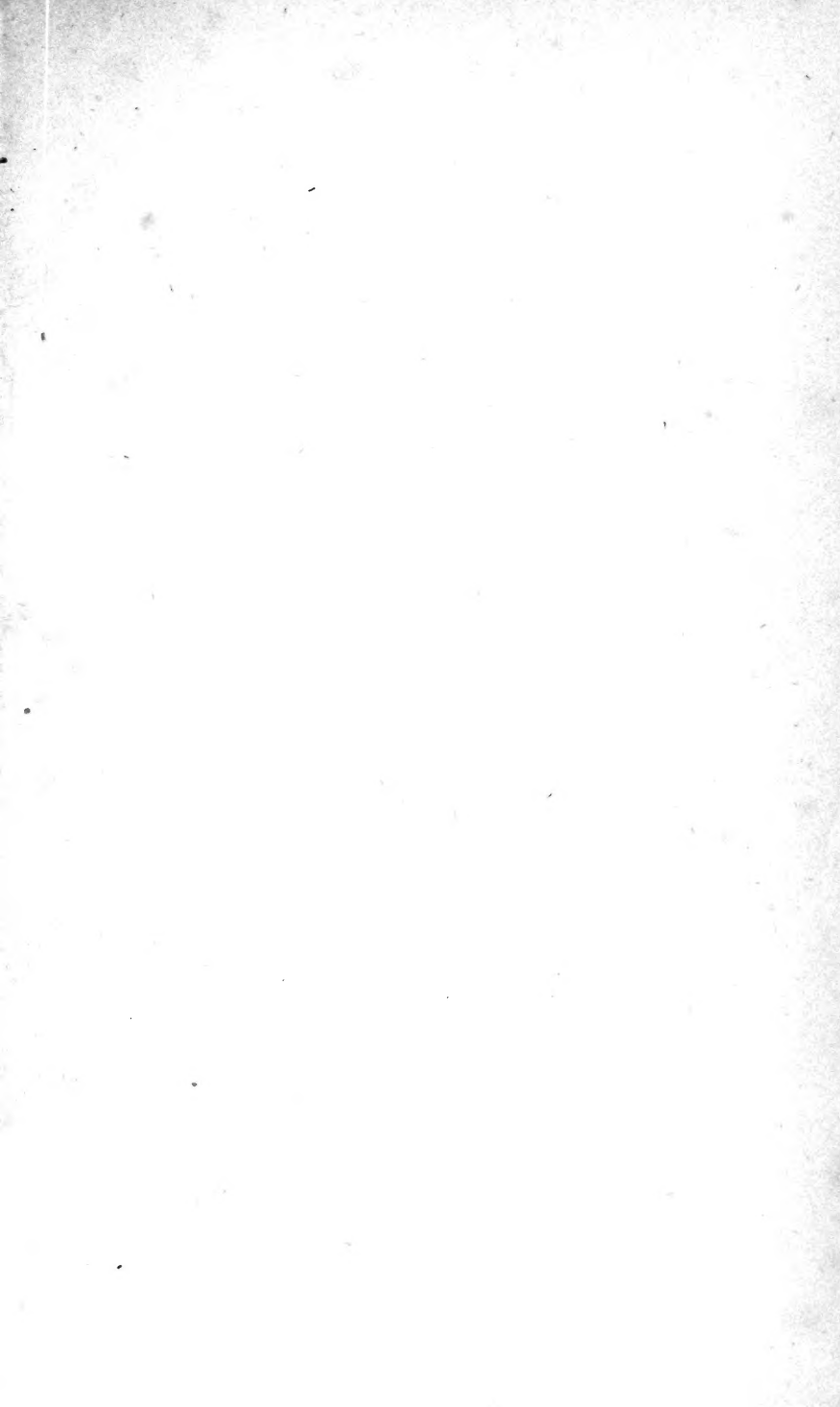
SAMOWRATEC. MONOTROPA. OHNBLATT.

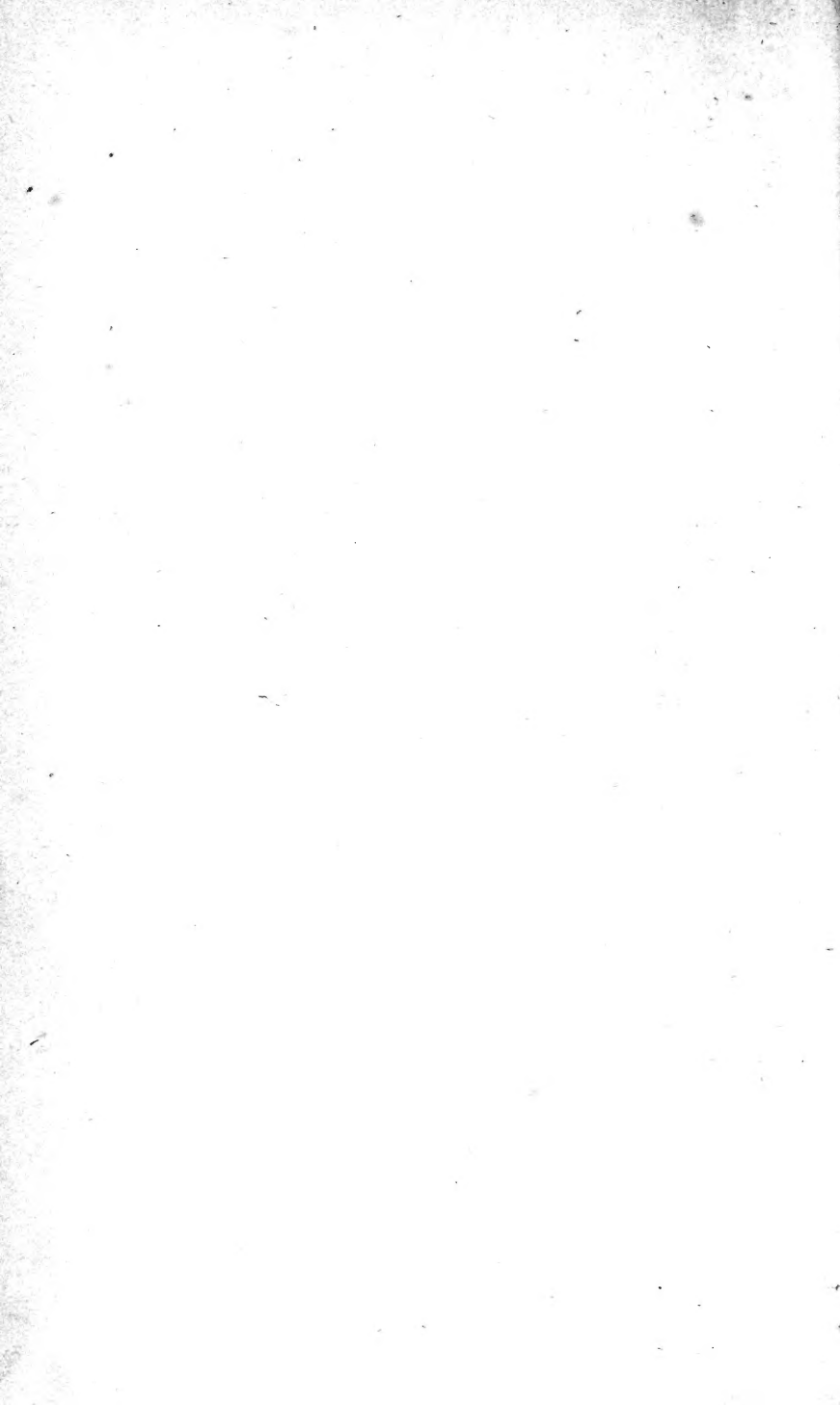
Kalich 4—5lupenný. Koruna ze 4—5 plátkůw dole hrbatých, skoro ostružnatých a med wydávajících. Tyčinek 10, stálých; prašníky 1pauzdré, na přič 2chlopně pukající. Tobolka do pola 4—5pauzdrá, 4—5chlopná.

S. mnohokvětý. *M. Hypopitys Lin. Fl. dan. t. 232. Schk. t. 116. Reichenb. ic. 5. t. 481. 675.* Kořen z mrca-sů dužnatých, šťawnatých, hustě zmatených, jichžto spojení s kořáním stromůw nebylo lze dosawád naleznauti, takže jej nemají za přžiwný; lodyha přímá, 3—8'' wysoká a wyšší, nejjednodušší, šťawnatá, bledě rusá jako ostatní dílowé; listy přímé, šupinowité, málo objímawé, dolení hustší, wejčitopodlauhlé, hoření řídčí širokovejčité, tupé, dole často zubaté; kwěty mnohé, na hroznu konečném, hustém nachýlené, těsně zwonkowité, skoro baňkowité; listeny a lupeny kalichowé listům podobné, poslední ale menší; plátky delší kalichu, podlauhlé, na konci zaokrauhlené, wíce méně zaubkowané; prašníky hnědé; blizna medožlutá. — W lesech hromadně pod buky a stromy jehličnatými, po Ewropě, po Asii a Americe sewerných. Kwěte w čerwnu a lipau. ♀.

Jeden odrodek jest lysý (*M. hypophegea Wallr.*), druhý má osu hroznawau pýřitau, listeny brwité, kalich u wnitř a po kraji; plátky obak též i tyčinky a pestík srstnaté.

Bylina ta wyhlížl jakoby z wosku, a potřebuje se we Šwéděch proti kašli u dobytku owěfho a howěžfho.

QK
95
P74
dil 1

Presl, Jan Swatopluk
Wšeobecný rostlinopis

**Biological
& Medical**

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

